2 2.51

BENEDICTI
AVERANII
OPERA.

BENEDICTI
AVERANII
FLORENTINI

IN PISANO LYCEO

LITTERARUM HUMANIORUM PROFESSORIS

OPERA LATINA

REGIÆ CELSITUDINI

COSMI III.

MAGNI ETRURIÆ DUCIS

DICATA.



FLORENTIÆ MDCCXVII.

Applicare le pñti Opere dell' Auerani repartite in Trè Tomi alla libreria de' Cappuccini del Conuento [redacted] di Firenze, con permissione del Rev.^mo^ P.re Fro. Ant.° da Firenze, Generale della medesima Religione

F.G.: M: da F

BENEDICTI
AVERANII
DISSERTATIONES
HABITÆ IN PISANA ACADEMIA

IN QUIBUS

Græcæ Eloquentiæ principes explicantur, & illuſtrantur

ANTHOLOGIA, THUCYDIDES, ET EURIPIDES

Opus Postumum

Græcâ, Latinaque omnis generis eruditione doctrinaque, & ornamentis eloquentiæ refertiſſimum.

TOMUS PRIMUS.

FLORENTIÆ MDCCXVII.
Typis Regiæ Celsitudinis
Sumptibus Cajetani Tartinii, & Sanctis Franchii.
SUPERIORIBUS PERMITTENTIBUS.

REGIA CELSITUDO

NON vereor, ne in hominum reprehensionem incurram, quòd tam exiguum munus Regiæ Tuæ Magnitudini offerre audeam; nam, quantulumcumque illud eſt, Tuum eſt, quod

Tibi

Tibi libens meritò dono, ac dedico. Quemadmodum enim fructus, qui in fundo nostro nascuntur, nostraque industriâ, cultuque proveniunt, nostri sunt; sic Tui sunt fructus, quos Tui Civis ingenium protulit; ingenium, quod aluit, fovit, auxit Tua Regia Munificentia, & honorificis præmiis erexit ad laudem, & ad labores impigrè subeundos excitavit. Tuâ Auctoritate ad publicum docendi munus evocatus Tibi operam omnem navavit, Tibi studia omnia, Tibi omnes labores impendit, quos pro erudiendâ juventute suscepit. Quamobrem si Romanæ eloquentiæ pristinum decus restituit: si Græcas litteras jacentes erexit, & intermortuas, & exoletas in Patriam revocavit: si Græcæ, Latinæque eloquentiæ principes Scriptores eruditissimis Dissertationibus illustravit: si litterarum & Sapientiæ laudes disertissimis Orationibus ornavit, & amplificavit; id omne Tuo jure potes Tibi vindicare. Ergo non dubito Te benigno, serenoque vultu excepturum Munificentiæ Tuæ fructus jamdiu tibi debitos offerentem. Nam & Deus omnium conditor, & largitor, & dominus munusculis nostris delectaur. Te verò tum pietas, & religio, & conspiratio, consensusque virtutum Deo similem reddit: tum maximè obvia comitas, cunctisque exposita mansuetudo, atque clementia. Tu egenos, & miseros æquè, ac divites, & beatos; infimos æquè, ac summos; rudes, & rerum omnium ignaros æquè, ac doctos comiter excipis, eademque animi æquitate, & facilitate libenter audis; afflictos erigis, diffidentes confirmas, mærentes recreas, & consolaris.

Tu

Tu neminem despicis, neminem abigis, neminem aversaris; omnes, quibuscumque libuerit, pueros, senes, feminas, viros, plebejos, rusticos, difficiles, querulos aditu, conspectu, congressu, colloquio dignaris: omnium preces, querelas, expostulationes sine fastidio, sine satietate patienter exaudis, perfugium, portus, præsidium, levamen miserorum. Aliæ virtutes, quarum Te cunctis gentibus absolutum exemplar proposuit Deus, quandoque etiam in privatis elucent; hæc autem Te verè Principem ostentat, Pastorem populorum, publicæ salutis Auctorem, Deo simillimum; qui nullo ætatis, sexus, conditionis discrimine, præstò est omnibus divinam opem implorantibus. Hæc eadem tantum mihi fiduciæ, vel potiùs audaciæ dedit, ut hasce fratris mei pridem defuncti lucubrationes Regiæ Tuæ Celsitudini inscribere non verear; ut, & quòd Tuæ sunt, & quòd Tibi dicatæ, a Te ipso splendorem, auctoritatemque mutuentur.

Humillimus Servus, & Subditus
Josephus Averanius.

* JOSE-

JOSEPHUS AVERANIUS
ERUDITO LECTORI
Sal. Plur. Dic.

HAbes hîc, erudite Lector, quæ tamdiu desiderasti, Benedicti Averanii opera omnia, quæcunque latinè scripsit; Dissertationes, Orationes, Epistolas, Carmina. Quum Ann. sal. MDCLXXVI. ad docendam linguam græcam, quam ipse pridem Florentiæ intermortuam revocaverat, evocatus fuisset, de linguæ græcæ præstantiâ in Pisano Athenæo orationem habuit copiosissimam, & ornatissimam; ac deinceps quotannis in solemni instauratione studiorum eloquentissimis orationibus litterarum, & sapientiæ laudes celebravit. In quotidianis autem sermonibus, qui ex vetere instituto illius Academiæ publicè habentur a Professoribus, primùm Anthologiæ epigrammata suscepit explicanda; deinceps proximis annis Euripidem, ac denique Thucydidem aggressus est; ut desiderium legendi græcos Scriptores incuteret auditoribus suis. Non multis post annis ad profitendam eloquentiam, & humaniores litteras evectus instituit explicare tres alios latinæ eloquentiæ principes; ex oratoribus M. Tullium, ex poëtis P. Vergilium, ex Historicis T. Livium. Dissertationes, quibus hos disertissimos Scriptores illustravit, iisdem omnino verbis editæ sunt, quibus ipse e suggestu memoriter recitabat. Verùm quia ipse plerumque consultò omisit Auctores, quos citare neque conjunctio, neque numerus orationis commodè patiebatur; e re visum fuit eos magno studio, & accuratissimâ diligentiâ quæsitos apponere in calce cujuslibet paginæ, indicando tum Auctorem, tum locum, unde verisimile est ipsum desumpsisse, quæ scripsit; qui verò effugerunt

diligentiam eorum, qui hæc ſolerter exquiſiverunt, in fine Operis adjecta ſunt. Id autem perfectum eſt operâ, & labore doctiſſimorum Virorum Antonii Mariæ Salvinii, Joannis Bottarii, & Nicolai Averanii fratris Auctoris; qui & Indicem copioſiſſimum omnium operum adjecit, & ſtudioſè, diligenterque curavit, ut ea quàm emendatiſſima prodirent.

In his Diſſertationibus nuſquam exilem, incultam, vulgarem, obſoletam orationem offendes; ſed ubique gravem, copioſam, ſplendidam ſuſpicies. Sermonis elegantiam illuſtriorem reddit ubertas ſententiarum, & doctrinæ copia, & affluens rerum cognitio, qua mirabiliter effloreſcit, & redundat oratio. Nam ut erat Auctor omnium magnarum rerum, atque artium ſcientiâ ornatus, & inſtructus, ex mathematicis, ex philoſophicis diſciplinis, ex poëtis, ex oratoribus, ex Hiſtoricis, ex monimentis antiquitatis illuſtria quæque, ac præclara decerpebat; quibus alliceret, & erudiret animos auditorum, & doctrinis omnibus inſtructiores dimitteret. Neque enim ille, ut erat ingenio profundo, vaſtoque animo exilia, minuta, arida, jejuna, ſpinoſa perſequebatur; ut non pauci faciunt hoc tempore, qui in verbi controverſiâ, & litteræ mutatione, vel trajectione ſyllabæ veram, germanamque ſapientiam putant eſſe collocatam. Quidam enim ubi veterem aliquem Scriptorem exſuccis quibusdam notis correxerint ne, an depravarint, nihil refert, & ſingulas ejus ſyllabas excuſſerint, & inanes verborum quæſtiunculas excitarint, ſeriò triumphant, & tumidi, faſtuque pleni ſe magnificè circumſpiciunt, & ſummum litteraturæ, doctrinæque apicem ſe putant attigiſſe. Neque verò eorum diligentiam, & induſtriam reprehendo, dum ipſi non contemnant eos, qui ſolidam doctrinam bene dicendi, recteque faciendi magiſtram conſectantur; & intelligant non huc pertinere ſtudia litterarum, ut in verbis aucupandis toti ſimus, eoque omnes curas, & cogitationes intendamus. Quotuſquiſque eſt, qui Platonem, & Ariſtotelem legat, ut ſapientiæ præceptis imbuatur, & ad veritatis contemplationem, & altiſſimarum rerum cognitionem evehatur? quis Demoſthenem, aut Ciceronem, quis Homerum, aut Vergilium legit, ut a puriſſimis fontibus hauriat eloquentiam, & animum ornet copiâ, & varietate doctrinæ? quis rerum geſtarum Scriptores, & monimenta

vetu-

vetustatis evolvit, ut historiâ duce, nuntiâ veritatis, & magistrâ vitæ prudentiam assequatur, vitamque dirigat ad normam, præscriptumque veteris disciplinæ?

.... nemo, hercule, nemo,
Vel duo, vel nemo........

Nemo veterum Præceptorum sententiam curat expiscari, exemplis illustrare, confirmare argumentis, oratione dilatare; plerique omnes verbis notandis, expungendis, corrigendis, pro arbitrio mutandis, ac sæpe pervertendis intenti semetipsos in salebras inducunt, & in captiones, quas explicare vix possunt; nonnulli etiam syllabas perscrutantur, & singulas litteras castigant, & magno studio, magnoque conatu meras nugas molientes plenis futilitatis, & inanissimis scientiæ notis miseros lectores enecant. Enimvero hi omnes in mustaceo laureolam quærunt; noster verò Auctor non vanam, fictamque imaginem scientiæ, sed eminentem sapientiæ effigiem in his Dissertationibus expressit, & ex veteribus Scriptoribus non frondes, sed flores, & poma decerpsit; itaque cultu orationis, & amœnitate delectat æquè, atque instruit animum multiplici rerum cognitione, & ubertate doctrinæ. Hîc veneranda antiquitatis monimenta: hîc poëtarum, & oratorum dicta præclara: hîc philosophorum cum veterum, tum recentium decreta, atque sententiæ: hîc res a Veteribus gestæ, & varii rerum eventus, & fortune ludus, & inconstantia: hîc egregia sapientissimorum hominum consilia, & fortissimorum virorum facta gloriosa: hîc illustria virtutum omnium exempla: hîc optima vitæ regendæ, & Reipublicæ administrandæ præcepta passim occurrent; atque hæc omnia electis verbis compositè, ornatè, distinctè, luculenter exposita, & gravissimorum Scriptorum auctoritate confirmata.

In Orationibus autem habes expletam, perfectamque formam eloquentiæ; nam si eloquens est, ut ait summus orator, qui humilia subtiliter, & magna graviter, & mediocria temperatè potest dicere; mehercle hic Auctor est longè eloquentissimus. Floruerunt quidem superiore seculo multi diserti oratores, suaves in dicendo, & ornati; sed hic multo grandior, & excelsior est tum magnificentiâ verborum, tum argumentorum gravitate, & copiâ, tum ubertate sententiarum, quibus quasi tor-

torrens oratio & implet aures auditorum, & animos rapit, & traducit ad admirationem. Quàm magnificus, quàm splendidus orationis apparatus! quanta vis argumentorum, quanta exemplorum copia, quanta dignitas! quantus verborum splendor, quanta concinnitas sententiarum! quàm opportunè cadens numerus orationis! quæ lumina, quæ ornamenta, quæ formæ, figuræque dicendi! Verè dixit Cicero ab Oratore comprehendendam esse scientiam rerum plurimarum, sine qua verborum volubilitas inanis, atque irridenda est: ac meâ quidem sententiâ, *inquit*, nemo poterit esse omni laude cumulatus orator, nisi erit omnium rerum magnarum, atque artium scientiam consequutus. *Ejusmodi fuit noster Auctor, qui quum eloquentiæ specie magnopere raperetur, ne inanis esset elocutio, ac pæne puerilis, sed ex rerum cognitione effloresceret, in omnium rerum magnarum, atque artium scientiâ consequendâ solerter elaboravit. Hinc ille tam lautam, tam luculentam, tam superfluentem oratoriam supellectilem sibi comparavit; ut tot disertissimis orationibus litterarum laudes persequi potuerit, & uno in argumento tot annis versatus illud ipsum semper ornatè, semper copiosè, semper splendidè, semper magnificè tractarit; quod omnem modum admirationis excedit; ac si diutissimè vixisset, tamen, ut ipse profitebatur, semper dicendi materies superfuisset.*

In Carminibus idem eloquentiæ splendor elucet; in his suavitatem, nitorem, elegantiam, dignitatem Tibulliani Carminis expressit. Apage te, quicumque poëtas amas pingue quiddam sonantes, ac peregrinum, & inflatis buccis, magnoque hiatu, & boante voce ructantes versus inconditos, & Bacchantum more furentes: apage te etiam, quicumque pigmentis, fucoque puerili delectaris, & insulsis salibus, & infacetiis, & inanibus argutiolis, quæ titillant aures imperitorum. Nihil hîc turgidum, & absonum: nihil insolens, & ineptum: nihil insulsum, & infacetum: omnia eximiâ venustate, concinnitate, lepôre, festivitate consperfa. Incorrupta latini sermonis integritas, & numerosè cadens versus leniter affluit ad aures eruditorum, & animum suavi jucunditate perfundit; munditia, & elegantia, & nativus, non fucatus eloquentiæ color allicit doctos homines, & intelligentes, & ad se attrahit matronali decore, non cultu, ornatuque meretricio. Ac

si Au-

si Auctor in hoc studio elaborasset impensius, facilè poterat ceteros omnes poëtas longè antecellere; sed studiis gravioribus abstractus pauca admodum adultâ ætate conscripsit; eaque nonnisi necessitate compulsus; pleraque in adolescentiâ, nec pauca in ætate puerili, qua ad humanitatem informabatur. Quid græcè posset, duæ cultissimæ elegiæ declarant, quarum alteram in itinere composuit; alteram latinis versibus reddidit. Quantum sublimitate heroici carminis assurgere, & se efferre potuerit, intelliges ex poëmate, quo Divæ Magdalenæ laudes concinuit, qua carminis elatione! qua verborum magnificentiâ! quo spiritu!

Atque ut haberes perfectum, & absolutum eloquentiæ opus, placuit addere Epistolas verbis electis compositè, ornateque dictatas, perpolitas, perelegantes, & verborum, sententiarumque floribus, & urbanitatis sale conspersas. Ex multis, quas scripsit, paucas colligere licuit, ab amicis enim, ad quos scriptæ erant, contrahendæ fuerunt, quum ipse, quidquid scriberet, numquam conficeret exemplar. In his autem contemplari licebit adumbratam Scriptoris imaginem, suavissimos mores, eximiam probitatem, ingenuitatem, facilitatem, propensam ad benefaciendum voluntatem, præclaram virtutis indolem, litterarum, & omnium disciplinarum amorem flagrantissimum; quanto amore complecteretur non solùm præsentes, sed etiam absentes amicos; quàm insignibus amoris notis eos alliceret ad benevolentiam; qua curâ, quo studio cultum bonarum artium promoveret; quibus stimulis ad virtutem, & sapientiam incitaret.

Habes igitur in his lucubrationibus, Erudite Lector, solidam, & expressam sapientiæ effigiem, & opulentissimum doctrinarum omnium thesaurum, unde possis cuncta depromere, sive te eloquentiæ splendor, sive antiquitatis cognitio, sive divinitatis, & rerum naturalium scientia, sive præcepta sapientiæ, & morum doctrina delectat. Vale.

AD

AD LECTOREM
Monitum.

CAve, Lector, ne putes integerrimum, ac religiosissimum hujus Operis Auctorem, dum exprimit quasdam formas, figurasque dicendi a Veteribus usurpatas; & dum veterum Scriptorum & philosophorum opiniones, & populares sententias refert, & explicat; quidquam aut a morum integritate, aut a puritate Religionis alienum approbasse; sed compositè, ornateque eloqui, & variâ, ac multiplici eruditione, atque doctrinâ auditorum animos imbuere voluisse.

BENE-


BENEDICTVS AVERANIVS FLORENTINVS ANNVM AGENS SEXAGESIMVM TERTIVM
C. Mogalli Sculp.
P. Dandini P.

BENEDICTI AVERANII
V I T A.

BENEDICTUS Averanius Florentinus honeſtiſſimis parentibus natus eſt Florentiæ XIV. Kalend. Auguſti anno Salut. MDCXLV. Mira in puero virtutis indoles, acre ingenium, incredibilis cupiditas cognitionis, & ſcientiæ. Non jocis, nugiſque puerilibus, non anicularum lucubrationibus admodum delectari: nihil in eo ſcurrile, incompoſitum, leve, &, quæ pueris jucundiſſimæ ſolent eſſe, occupationes, ludere, exultare, geſtire, ſurſum, deorſum, ultrò, citrò curſitare, nunquam ipſum implicatum tenuerunt. Nimirum jam inde a principio eminebat ingenii forma præclara, & præcox judicium; & multa acutè, ſalſeque dicta, & arguta reſponſa, & crebræ de rebus ſeriis interrogationes magnam concitabant expectationem. Ut primùm litteras didicit, nullo ſuaſore, atque impulſore poëtas epicos etruſcæ eloquentiæ principes, nondum enim latinam linguam attigerat, aſſiduè cœpit lectitare. Sæpe etiam numerorum naturam, vim, proprietates ſecum ipſe meditabatur; adeò erat etiam a parvulo impatiens inertis otii, ad agendum natus, & intelligendum. Abditas numerorum virtutes etiam provectâ ætate libentiſſimè perſcrutabatur; & quum eas penitus introſpexiſſet, dicere ſolebat; ſapienter a Platone ſcriptum, hominem eſſe animal arithmeticum; quòd numerorum cognitio ſit hominis propria, atque ejus animo tam penitus inſita, ut etiam pueri nullo doctore poſſint numerorum vim, naturamque pernoſcere. Scilicet ſuo modulo omnium hominum ingenia metiebatur; ipſe enim pleraque ſuo marte didicit, ſui ipſius doctor, atque diſcipulus, uno verbo αὐτοδίδακτος. Elementa Grammaticæ domi ferè didicit; in arte rhetoricâ Præceptorem habuit Vincentium Glariam e Societate Jeſu, hominem apprime doctum, & ingenio amœno, promptoque præditum. Erat in eo ſingularis comitas, facilitas, humanitas, quibus devinctos auditorum animos incendebat amore litterarum; Poëticæ addictus oratoriam artem tractabat paulò negligentiùs. In eo ſtudio maximè exercebat adoleſcentes, quorum carmina quum corrigebat, verſus fundebat ex tempore. Quo factum fuit, ut hac quotidianâ conſuetudine minùs accuratè, cogitateque ſcribere aſſueverit; nec, quæ primo impe-

** tu ſu-

tu fudisset, castigare, & politiùs limare curaret. Quamobrem multa in ejus versibus horrida, aspera, dissoluta, fracta, concisa, & solutæ orationi simillima. Fretus enim ingenii magnitudine, & alacritate quidquid in mentem veniebat, numeris adstringere, & versibus explicare tentabat; & Musis imperare, quàm obtemperare malebat. Propterea a multis etiam obscuritatis arguebatur; quam reprehensionem joco excipiens admonebat eos, ut funalibus accensis legerent, quæ ipsis obscura viderentur. Longè aliam viam ingressus fuit hic adolescens sui ipse dux, & auctor, & magister; nihil enim durum, præfractum, inconditum, inemendatum ferre poterant ejus aures teretes, ac delicatæ; lenitatem, æquabilitatem, leporem, venustatem carminis jam tum studiosè sectabatur. Quod ut assequi posset, Vergilium, & reliquos veteres poëtas diurnâ, nocturnaque versabat manu, eosque sibi proponebat ad imitandum. Nec minori contenrione in eloquentiæ, & artis oratoriæ studiis elaborabat, quà scriptioni, quà lectioni veterum eloquentiæ principum mirificè deditus. Itaque quum legendo, scribendoque, & quotidianis commentationibns vehementissimè se exerceret, tanto antecessit condiscipulos, ut facilè intelligi posset pari modo omnes dicendi auctores procedente ætate superaturum. Ipse Magister, ut erat homo ingenuus, & candidus, & longè aberat ab invidiæ obtrectatione, tantos progressus, quos brevi fecerat, admiratus præceptorem suum solebat illum appellare; & reliquos discipulos, ut ab ipso peterent exemplum eloquentiæ, identidem admonebat. A rhetorum spatiis ad philosophorum campos traductus eandem tenens rationem studiorum, in eodem industriæ curriculo versatus est. Neque enim rivulos consectabatur, sed adibat ipsos doctrinarum omnium fontes Platonem, & Aristotelem, a quibus exundantem sapientiæ copiam hauriebat. Veteres etiam Aristotelis interpretes avidè pervolutabat; quos & Græcæ linguæ intelligentes, & quamvis longo intervallo, proximos tamen Aristoteli, ejus mentem assequutos, & ad veritatem propiùs accessisse credebat. Inde conquisitis rationibus, & argumentis pervagatas opiniones plerumque labefactabat; cunctisque mirantibus, de omnibus rebus, quæcumque in controversiam venissent, acutissimè disputabat. Quamvis autem permagno æstimaret Aristotelem, tamen Platonem semper in deliciis habuit; illum non solùm intelligendi, sed etiam dicendi principem semper admiratus est. Ut erat ingenio profundo, & rerum omnium capaci, illâ ingenii magnitudine, gravitate sententiarum, ubertate doctrinæ, rerum altissimarum contemplatione, qua Plato supra ceteros omnes excellit, maximè rapiebatur. Animadvertebat lectionem Platonis erigere animos, & explicare, & quasi dilatare, & rerum occultarum, & admirabilium cognitione complere, celsosque, & erectos præclarâ quadam luce circumfundere. Hinc dicere solebat, omnes, qui in aliquâ disciplinâ principatum tenuerunt, Platonicos fuisse; in quorum numero præter alios recensebat Vergilium poëtarum facilè principem, oratorum M. Tullium, SS. Patrum Divum Augustinum. Sanè Cicero de se ipse testatur in Oratore:

fateor

fateor me oratorem, si modò sim, aut etiam quicumque sim, non ex rhetorum officinis, sed ex Academiæ spatiis extitisse. Illa enim sunt curricula multiplicium, variorumque sermonum, in quibus Platonis primùm impressa sunt vestigia; sed & hujus, & aliorum philosophorum disputationibus & exagitatus maximè orator est, & adjutus. Omnis enim ubertas, & quasi silva dicendi ducta ab illis est. Ex his ipsis fontibus, quos suâ sibi industriâ, & ingenti labore recluserat, hausit noster Auctor illam, qua præstitit, magnificientiam, ubertatemque dicendi. Neque enim philosophiæ studiis addictus abjecit eloquentiæ curam; nam jussu patris poëma condidit in laudem Divi Thomæ Aquinatis trecentorum versuum elegans, numerosum, sublime, quod biduo perfecit. In abdita, ac retrusa Religionis nostræ mysteria, & inexplicabile Trinitatis arcanum adeo distinctè, atque illuminatè versibus explicavit; ut ne a summo quidem theologo magis perspicuè, & explicatè solutâ oratione describi potuisse insignes theologi judicaverint. Non dederat ille operam theologiæ, sed erat ingenio tam solerti, & acuto, ut quidlibet posset audere. Hoc poëma, ut multa alia periit Auctoris incuriâ; quædam tamtummodo membra lacera, ac discerpta supersunt. Quum enim non aucupandæ gloriæ, sed aut sui muneris implendi, aut exercendi ingenii gratiâ scriberet, res suas negligentiùs adservabat. Id temporis suscepto jam legum studio scripsit longissimam epistolam elegiaco carmine ad Antonium Rillium rusticantem, quæ postremo loco edita est; paulo post composuit aliam elegiam in amoris contemptum, qua nihil cultius, & elegantius fieri potest. In utraque profitetur se in naturæ meditatione versari, & astrorum scientiâ mirificè delectari; morum etiam disciplinæ, Platonis præceptis imbutum attentiùs incumbere; nam philosophiæ studium numquam intermisit. Confecto enim in scholis philosophiæ curriculo, in quo per biennium elaboravit, ad Pisanam Academiam a patre missus est, ut in jure civili erudiretur. Quamquam autem nihil ab eo prætermitteretur, quod a studiosâ legum juventute solet usurpari, tamen, quidquid supererat otii, philosophiæ, & eloquentiæ studiis impendebat. Supererat autem plurimum; nihil enim temporis voluptas, nihil inertia detrahebant; necessariam etiam quietem, ac remissionem animo plerumque subtrahebat. Severioribus studiis fatigatam mentem jucundioribus relaxabat; Jurisprudentiæ severitatem historiæ jucunditate, philosophiæ austeritatem Musarum amœnitate molliebat. Quidquid veteres philosophi omnium disciplinarum acutè disputarunt, quidquid recentiores superiore sæculo solerter invenerunt, diligenter investigabat; & quum mathematicas disciplinas, ut Xenocrates ajebat, ansas esse philosophiæ animadvertisset, his animum vehementer adjunxit. Geometriam, astronomiam, & quam Mechanicam appellant, ipse per se suopte ingenio, nullo auctore, nullo duce, aut præceptore celerrimè comprehendit. Tantam autem harum rerum scientiam est consequutus, ut elementa geometriæ cum fratribus suis, tum quibusdam amicis explicarit. Adeo omnia habebat in promptu, ut veritatem cujuslibet enunciati geometrici,

 nullo

nullo ſumpto ad cogitandum ſpatio, perſpicuè demonſtraret. Poſtremis vitæ annis, quamvis jamdiu ab his ſtudiis abſtractus, tamen ſtudioſiſſimo equiti contubernali ſuo dictavit copioſam, ac diſertam ſphæræ cœleſtis explanationem, & ſiderum, planetarumque motus implicatiſſimos explicavit.

Non minore curâ, atque animi contentione arripuit eam philoſophiæ partem, quæ ad normam rationis hominum actiones, moreſque conformat. Nec eam, ut plerique ſolent, leviter attigit, ſed omnes philoſophorum diſciplinas, quæ ab illo capite, ac fonte Socrate profluxerunt, accuratè perveſtigavit. Epicuri diſciplinam ſordidam, & voluptariam damnabat: Cynicorum ſapientiam ferum quiddam, & agreſte ſpirantem repudiabat; a Stoicis tamen viris fortibus, & ſolâ virtute contentis non valde diſſidebat: Ariſtotelis Ethicam, tamquam humilem, & popularem, & indignam viro ſapiente, non admodum probabat. Doctrinam Platonis maximè ſuſpexit; cujus lectione adeo delectabatur, ut pridie, quàm doctor renunciaretur, in evolvendis ejus libris de legibus multas horas impenderit; quo die juvenes in concinnandâ legum interpretatione, quæ poſtridie memoriter ab ipſis eſt recitanda, ſolent eſſe occupatiſſimi; ſed ipſius excellens ingenium, ac memoria tempus protrahebat, quod aliis videretur eſſe breviſſimum. Platonicos etiam, Mercurium, Alcinoum, Chalcidium, & maximè Plotinum aſſiduè lectitabat. Pythagoricorum probitatem, prudentiam, ſapientiam admirabatur; a quibus non pauca Platonem, pleraque verò in Phyſicis Ariſtotelem ſumpſiſſe animadvertebat. Academicis etſi non aſſentiebatur, eorum tamen acumine, & ſubtilitate valde delectabatur, & Sextum Empiricum avidè legebat. Hac pulcherrimâ, non tam vitæ, quàm ingenii ſupellectile comparatâ uberior in dies, & ornatior in dicendo evadebat. Studioſorum conventibus frequens aderat; in quibus ferè ſemper aliquid recitabat, quod ingenii exercendi cauſâ elaboraverat. Apathiſtarum Princeps creatus de rebus graviſſimis ſupra ætatem diſſeruit; & propoſuit, ac ſolvit perdifficiles, ac perobſcuras quæſtiones vel a libris Platonis, vel ab ultimâ antiquitate repetitas. Quamobrem quamvis ipſe domi lateret incluſus, nec ſe populo venditaret, tamen ejus ingenii, doctrinæque fama manabat. Itaque Sereniſſimus Leopoldus Cardinalis Mediceus Piſani Athenæi Patronus, & bonarum artium columen tam excellentis ingenii conſtanti omnium famâ commotus jam tum ipſi deſtinavit provinciam publicè profitendi ſtudia humanitatis; qua de re illum jam inde certiorem fecit veritus, ne de curriculo litterarum deflecteret, totumque ſe dederet juriſprudentiæ. Hac ſpe erectus animus adoleſcentis in hæc ſtudia totâ mente, omnique animi impetu incubuit. Poſtmodum in utroque jure Doctor renunciatus ita ſe litteris abdidit, ut non ludo, non conviviis, non ſpectaculis, non amicorum congreſſibus, non quacumque aliâ honeſtâ remiſſione poſſet avelli. Quum autem perſpiceret omnem eruditionem mancam eſſe ſine acceſſione græcarum litterarum, ſuo marte nullius præceptis inſtructus, ſex menſium labore linguam græcam edidicit; eamque non paucos docuit

cuit etiam, antequàm eam profiteretur. Atque ut eam animo familiariùs affigeret, Salluftium, & Cornelium Celfum græcè vertit. In componendis etiam verfibus fe exercuit; græcam elegiam in puellæ laudem, ut Amico morem gereret, condidit, quam deinceps latinè vertit. Quum Pifis difcedens Florentiam cum fratre commearet, in itinere defiderium amici cultiffimis verfibus expreffit; atque hæ duæ elegiæ, quæ folæ ex græcis fuperfunt, editæ funt. Quum Salvinium domi aliquando conveniffet, & fortè Platonem fumpfiffet in manus, & in fronte libri legiffet adfcripta nomina multorum, qui fe ejus effe dominos adnotaverant, ex tempore fudit argutum hoc diftichon, & in calce protinus infcripfit.

Ἡ γέγονεν πολλῶν; ἦν σφῶν κτῆμ'. εὔχεται εἶναι
Οὗτος ἀνὴρ, ὄντως οὐδενὸς ἐςὶ βίβλος.

Adeo autem percrebuerat nomen ejus, ut quum publico decreto exequiarum jufta magnificè folvenda effent Claudiæ Auguftæ, ac deinceps Leopoldo Cardinali Mediceo, ipfi foli admodum adolefcenti munus injunctum fuerit fcribendi verfus, qui appendi debebant in templo ad memoriam, laudefque defunctorum Principum celebrandas. Eodem ferè tempore fcripfit epigrammata, quæ infcripta fuerunt tabulis in celebri D. Mariæ Virginis templo appenfis gloriofa D. Philippi Benitii facta repræfentantibus. Multa deinceps vitæ fuæ decurfu tum epigrammata, tum elogia fcripfit, vel ut alicujus præclari funeris exequias cohoneftaret; vel ut defunctorum memoriam pofteritati commendaret; vel ut fanctiffimorum virorum laudes efferret; vel ut Amicis obfequeretur; vel ut mandatis Principum obtemperaret.

Animadverterat plerofque omnes Ptolemæi almageftum attingere non conari reconditâ doctrinâ, & rerum altiffimarum obfcuritate deterritos; itaque Ptolemæi libros in latinum fermonem vertere conftituerat, quòd minùs planè, ac perfpicuè a Trapezuntio factum eft propter imperitiam aftronomiæ, tum autem luculentiffimos Theonis commentarios, qui folùm græcè editi fuerunt a Beffarione. Extat in Bibliothecâ Mediceâ optimus, ac fingularis codex Theonis; ex quo infinita propemodùm menda, quæ in codices editos irrepferunt, emendari potuiffent, & non pauca fuppleri; maximè verò quia in codice illo manufcripto extat tertius Theonis liber, qui in editis deeft, & fuppletur a quodam Nicolao Cabafillâ; item quinctus, ac fextus uterque integer a Pappo Alexandrino additus. Adjicere etiam deftinaverat commentarios in finem decimi libri, in librum undecimum, & in principium duodecimi, qui temporis injuriâ perierunt. Ab hoc ingenti, & laboriofo opere, quod alacri, & prompto animo fuerat aggreffus, abduxit amici cujufdam inanis oftentatio. Fuit hic famâ, doctrinaque celeberrimus Mathematicus, cui Sereniffimus Cardinalis Leopoldus quondam dono dederat Theonis commentarios latinè verfos a quodam Theophilo Urbinate. Codicem illum, quem fingularem putabat, veritus, ne oblivione obrueretur, fi Theon tam accuratè latinè redditus, & amplificatus, & illuftratus in lucem prodiret,

amico in Galliam revertenti tradidit, ut eum ederet. Noster Auctor tum amico subiratus, quod secum parum amicè, ac benevolè egisset, tum maximè ne actum ageret, abstitit ab incœpto. Quocirca nec ipse, magno cum Reipublicæ litterariæ detrimento cœptum opus absolvit; nec Gallus ille acceptum ab amico codicem unquam pervulgavit. Ac si mea apud ipsum valuisset auctoritas, utique cœpta peregisset; nam nec omnes Theonis libros Theophilus vertit, nec admodum feliciter. Erat id temporis in Pisanâ Academiâ græcarum litterarum Professor, atque hæc succisivis operis commentabatur. Anno enim M. DCLXXVI. græcas litteras Pisis cœpit profiteri; quo anno luculentissimam de præstantiâ linguæ græcæ habuit orationem. Eodem anno cœpit explicare Anthologiam; cujus explicationem prosequutus est etiam anno subsequenti; scripsitque Dissertationes octoginta sex. Deinceps Euripidis tragœdias aggressus est explicare, ac postremò Thucydidem; in illum scripsit Dissertationes sex, & viginti, in hunc octo, & quinquaginta. Dicebat autem iisdem verbis, quibus scripserat, in magnâ audirorum frequentiâ tum discipulorum, tum Professorum, tum exterorum, & quum longiores ipsi videbantur, in plures dividebat. Nullus ferè dies erat, quin doctissimus Vir Enricus Norisius cum aliis, qui ad eum audiendum confluebant, aut scholam, aut domum ejus ventitaret. Nam & doctrinam ejus admirabatur, & qualis, quantusque futurus esset, jam tum animo præceperat; quod in suis Cenotaphiis Pisanis testatum reliquit: *Valerius Chimentellius in Pisano Lyceo eloquentiæ Professor insignis; cujus modò ibidem vestigia implet V. C. Averanius nitore latini sermonis, ac græcarum literarum peritiâ universæ Academiæ commendatus, ac brevi exteris, posterisque noscendus.* Paucis post annis Principis beneficentiâ ad altiorem gradum evectus humaniores litteras cœpit profiteri; & primum suscepit explicandum Titum Livium, mox Vergilium, ac denique Ciceronem de Oratore. In Livium unam, & triginta, in Vergilium quadragintaquinque, in Ciceronem duas supra nonaginta scripsit Dissertationes. Quotannis in solenni instauratione studiorum ad inflammandos amore sapientiæ animos adolescentium luculentissimam habebat orationem. In his omnes mirabantur vim, ubertatem, copiam, varietatem, eloquentiam oratoris toties eadem de re tam copiosè, tam graviter, tam ornatè, tam splendidè disserentis. Hæc publicè; privatim autem domi linguam græcam docebat; amicis autem, quidquid ab ipso flagitassent, extra ordinem explicabat, & quacumque de re disserebat. Scripsit & etrusco sermone decem dissertationes in quartum Petrarcæ etruscum epigramma; quas in Academiâ Etrusci sermonis moderatrice, ac custode recitavit, eloquentiæ luminibus, & reconditâ doctrinâ refertissimas. Condidit & versus etruscos, non multos quidem, sed concinnos, & eleganres; occasionem enim scribendi versus cum latinos, tum etruscos nec avidè arripiebat, nec oblatam præfractè repudiabat. Poëtis tamen apprime delectabatur; quum solus animi relaxandi gratiâ deambulabat, plerumque poëtarum carmina

mina, quæ memoriâ tenebat, secum ipse recolebat. Quum aliquando convenisset cum amicis ad audiendum quendam oratorem; isque adeo ineptè, insulseque diceret, ut ab aliis sine stomacho, fastidioque audiri non posset; ipse solus attentè, vultuque hilari, & delectationem præseferente orantem auscultare videbatur. Admiratione correptus amicus ejus proximè accessit; & audivit ipsum memoriter recitantem Homeri versus tantâ cum animi voluptate, ut foras in vultu emineret. Etenim quum solus erat, aut legebat aliquid, aut meditabatur, aut secum ipse mussitabat; & quum optimorum poëtarum versus recitabat, mirâ delectatione, ac suavitate perfundebatur; quam quum intus continere non posset, hilaritatem vultu, & gaudium oculis proferebat. Ex poëtis græcis Homerum, & Pindarum, ex Latinis Vergilium, & Tibullum præ ceteris adamavit. Horum carmina in ejus memoriâ penitus insederant; adeo ut si quis quemcumque versum recitasset, continuò cosequentes versus memoriter prosequeretur. Sed jam ingenii dotes, moresque, & vitæ disciplinam perquisitiùs, & accuratiùs exequamur. Ingenio erat acri, & solerti, magnoque, & sedato potiùs, quàm rapido, atque ferventi. Ne otium quidem ejus fuit unquam otiosum; quum affecto corpore, fessoque studiis animo domi desidere cogeretur, suadentibus Medicis, ut ab omni lectione prorsus abstineret, respondit animum suum cogitando magis, quàm legendo defatigari; vix enim umquam non in aliquâ gravi cogitatione defixus hærebat. Avidus erat, & capax omnium bonarum artium, earumque scientiam nullo doctore erat consequutus. Quamvis theologiæ accuratam operam non impendisset, tamen legendis Sanctis Patribus tantam rerum divinarum cognitionem nactus erat, ut cum summis theologis sæpissime de rebus gravissimis acutè disputaret. Nec ejus partis erat ignarus, quam, quòd arcana sit, & intelligentiæ vulgi subducta, mysticam vocant. Medicæ quoque artis, & anatomes non erat imperitus. Hippocratem enim, & Galenum lectitabat, & in altero excellentem doctrinam, in altero singularem eloquentiam admirabatur; Celsum græcè verterat; recentiores quoque scriptores non indiligenter evolverat. Minores quoque artes non neglexit, architecturam, sculpturam, picturam; & quamvis in ipsis non elaborasset, tamen excellentium artificum operibus mirificè delectabatur; & in hisce rebus intelligens erat, & de ipsis rectissimè poterat judicare. Nulla enim erat ars liberalis, & disciplina, quam non attigisset; nihil in his, quod non acri judicio perpenderet; expleverat enim illum doctrinæ orbem, quem Græci encyclopædiam vocant. Multos, qui eum probè noverant, sæpenumero dicere audivi; ipsum in tertiâ oratione, in qua describit sapientiæ formam, sui ipsius exemplar effinxisse. Et si esset in scribendo diligẽs, numquam tamen silvam rerum, ac sententiarum, antequam scriberet, comparabat; omnia enim erant in animo parata, & expedita; pręmeditabatur quid scriberet; quod semel scripserat, numquam mutabat, aut corrigebat. Orationes accuratè, cogitateque, dissertationes, & epistolas promptâ, ac profluente verborum celeritate scribebat; versus

ali-

aliquando etiam fundebat ex tempore. Quum adolescens Salvinium adolescentulum Ciceronis orationes lectitantem offendisset, arrepto libro hosce versus in ejus fronte conscripsit:

Torrentem bibe lacteum suadæ;
Est infans tua lingua? Tullianæ
Uber si bibet elocutionis,
Periclis modo fulminabit ore.

Memoriâ fuit tantâ, ut quum nihil umquam ex scriptoribus, quos legerat, excerpsisset, & adnotasset, tamen veterum Auctorum testimonia, dicta, præcepta, quibus refertæ sunt dissertationes, & orationes, partim memoriter, partim nullo labore quæsita proferret. Quum de re aliquâ scriberet, numquam recentiores scriptores consulebat omnia ad eam rem pertinentia colligentes, & exponentes; sed ex ipsis fontibus hauriebat, & ex antiquis Auctoribus cuncta depromebat. In his enim adeo versatus erat, ut promptissimum ei esset quacumque de re luculenter, & copiosè scribere, & antiquitatis tenebras illustrare, nisi jam doctissimi viri præoccupassent. Quum aliquando in quodam etrusco sermone vetustissimorum temporum rationem, quibus clarissimi viri floruerunt, computare deberet, solâ veterum scriptorum auctoritate nixus, de rebus difficillimis, atque obscurissimis disseruit, & nihil quidquam ex libris, qui chronici vocantur, excerpsit. Adeo nihil erat tam retrusum, tantaque obscuritate involutum, ad quod explicandum alienæ opis indigeret. Omnia enim legerat, & quæcumque legerat, in thesauro memoriæ asservabat; unde e re natâ, quidquid lubebat, excuderet; nam quod in eâ semel insedisset, ita hærebat, ut vix umquam excideret. Postremo vitæ suæ anno, quum ætate senescente memoria labat, longissimam elegiam, quam viginti annis ante composuerat, per indiligentiam amissam memoriter de integro scribere aggressus in uno tantùm versu hæsit.

Fuit in eo morum integritas, & innocentia singularis, æquabilis, & constans vitæ ratio uno tenore a puero ad extremum usque tempus usurpata. Nihil non compositum, grave, modestum in vultu: nihil non sedatum, & placidum in oculis: nihil non aptum, & temperatum in incessu, motuque membrorum. Eminebat ex ore severitas hilaritate temperata; sermo rarus, sed facetus, atque concinnus, omnique elegantiâ, & eruditione perfusus. Tranquillus, & intentus cogitatione animus, & amore scientiæ, & cognitionis abstractus ab omni voluptate. Acerrimus in disputando commovebatur aliquando vehementiùs, & excandescebat; sed ubi primus ille impetus deferbuisset, placidè, sedateque colloquebatur. Naturâ enim redundabat in eo bilis, & facilè æstuabat; quò fiebat, ut esset ad iram proclivior; sed eam subitò comprimebat, & animi moderatione, ac virtute temperabat. Constans, & propositi tenax numquam de gradu dejiciebatur; Stoicis addictus neque prosperis rebus efferebatur, neque deprimebatur adversis. Summam curam, ac diligentiam in coërcendis cupiditatibus, & sedandis animi perturbationibus adhibebat tranquillus, placidus, imperturbatus, solâ virtute contentus. Gloriando se numquam efferebat, nec auram popula-

rem

rem affectabat. Vix diuturnis, & quotidianis amicorum precibus, & expostulationibus propositum ejus potuit expugnari, & adduci ad edendum primum orationum librum. Editum nec ad exteras nationes mitti curavit, nec eloquentiæ suæ famam longè, lateque diffundi. Externorum litteratorum amicitias, quæ gloriam conciliant, & auctoritatem, numquam expetivit; nihilo tamen secius multi viri principes, & R. E. Cardinales cum eo amicitiam instituere sollicitè curarunt; quam nec fastiosè contempsit, nec studiosè coluit. Magnâ enim erat apud omnes dignitate, & existimatione non solùm vulgi opinione, sed etiam intelligentium probatissimus: nemo non ejus doctrinam, solidamque virtutem admirabatur constanti omnium sermone celebratas. Rarum id, & prope singulare, præsertim inter cives acris, & plus æquo fastidiosi judicii, & naturâ pronos ad æmulationem. Opes neque contempsit, neque studiosè quæsivit; & quas suo labore pepererat, omnes alienis calamitatibus sublevandis impendit. Si ad rem fuisset attentior, stipendiis, fortunisque auctior suis rationibus commodè prospexisset. Patriæ fuit amantissimus, suique Principis observantissimus. Quum Academiæ Patavinæ Moderatores mortuo doctissimo Ferrario ipsum ad profitendas litteras humanas acciviffent, & honorificentissimis stipendiis sollicitassent; ac postmodum Pontifex Maximus Innocentius ejus nominis Undecimus Romam amplissimis præmiis invitasset; nec uberrimis promissis, nec maximâ spe propositâ potuit adduci, ut suo Principi exteros anteponeret. Ad lenitatem propensus hoc dissidio diffidebat a Stoicis, quòd misericordiâ maximè permovebatur, & miseris, & laborantibus, quacumque ope posset, subveniebat. Justitię amans, amantior æquitatis, rigidos, & acerbè severos aversabatur pronus ad ignoscendum cùm mansuetudine, tum facilitate naturæ; & quod ipse sibi non concessisset, aliis facilè indulgebat. Amicitias coluit stabiles, atque constantes; & amicos adeo amavit, ut omnes res præ ipsis postputaret; amicitiam enim conciliabat virtutis opinio. Itaque non contrahebat amicitiam, nisi cum litteratis viris excellenti doctrinâ præditis, aut præclaræ indolis, & summæ expectationis adolescentibus. Familiari amicorum sermone, & dulcissimæ consuetudinis suavitate jucundissimè fruebatur; atque hac unâ remissione fessum studiis animum relaxabat. Dolebat etiam nostrorum temporum calamitatem, quòd omnes conjunctioni sanguinis posthabeant amicitiæ necessitudinem; & facultates suas potiùs propinquis improbis, & immerentibus, quàm optimis, & benemeritis amicis relinquant. Ingratos enim perniciem, pestemque societatis humanæ insectabatur, & ingrati animi vitium adeo detestabatur, ut nihil supra; id malorum omnium fontem esse prædicabat. Quum autem illud Ciceronis teneret: *nullam in amicitiis pestem esse majorem, quàm adulationem, blanditias, assentationem;* ab hoc vitio maximè abhorrebat. Liberè sententiam suam aperiebat: liberè consilium dabat: liberè quacumque de re inter quoslibet judicabat. Numquam ad voluntatem loquebatur: numquam utilitatis causâ cuiquam blandiebatur: numquam assentatione gratiam alicujus aucupabatur. Nihil in eo tectum, aut simulatum: apertus, & candidus animus

mus mentiendi, fingendique, & fallendi ignarus: simplex, & non fucatus sermo: incorruptum, sincerumque judicium. Potentium gratiam non affectabat, ambitionis expers, vitamque solitariam, atque tranquillam præoptans populari, ac turbulentæ. Parcè, continenter, severè, sobriè semper vixit; vini parcissimus semper fuit, eoque prorsus abstinuit ampliùs viginti annos; quo tempore tuendæ valetudinis causâ vinum nunquam gustavit;

Pellebatque sitim simplicis humor aquæ.

Epularum apparatus neque sordidus, & illiberalis, neque splendidus, & delicatus; in vestitu paulo negligentior; ut homo studiis deditus, & in aliquâ semper cogitatione defixus, haud curabat ornatum, & elegantiam. Venereis voluptatibus perpetuò abstinuit; feminas numquam attigit; earum etiam conspectum, congressumque declinabat; domesticum autem usum, & familiaritatem vitabat cane pejus, & angue. Quocirca in amoris contemptum elegiam scripsit elegantissimam, & omnibus numeris absolutam; nec indignam, quæ cum electissimis veterum poëtarum monimentis comparetur. In eâ significat, quibus armis insidias amoris eluderet, nempe studiis litterarum; quibus animum dies noctesque vehementer intendebat. Sanè quum ad studia litterarum curas omnes, cogitationesque convertisset, gravissimis, ac jucundissimis occupationibus semper implicatum animum haud facilè poterant invadere cupiditates; nec ipse altissimarum rerum contemplationi assuetus abjicere se in res humiles, atque contemptas. Perturbationes etiam repente sedabat tum virtus longâ exercitatione corroborata, tum quæ ex cognitione, & scientiâ percipitur, summa jucunditas. Quum enim aut legebat, aut meditabatur, ita a se ipso quodammodo abalienabatur, ut non modò omnium rerum, sed etiam sui ipsius pæne oblivisceretur. Legebat autem, aut meditabatur assiduè; ac tantum temporis, atque operæ in evolvendis veterum libris impenderat, ut nihil ampliùs in legendo novum, aut incognitum, & non ante perspectum occurreret; quemadmodum aliquando communicavit amico suo conjunctissimo, non inani jactatione eruditionis, a qua erat alienissimus, sed in hunc sermonem fortuitò delapsus. Quamvis naturâ robustus esset, & corpore bene compacto, tamen assiduis laboribus, & acerrimâ contentione animi labefactatæ vires morbos frequentes, ac diuturnos magis, quàm graves, ac periculosos attulerunt. Ac primâ statim ætate tam molestâ capitis gravedine, tantaque imbecillitate conflictatus est; ut per annum nec legere quidquam, nec meditari, aut commentari potuerit. Ex hoc morbo numquam perfectè convaluit, neque exinde potuit eadem firmitate animi laboribus sufficere; itaque identidem studia intermittere, & moderato otio, atque honestâ animi remissione vires recreare cogebatur. Tandem Anno MDCCVII. Vere capitis, ac pectoris morbis diu conflictatus bis detracto sanguine, quum non bene cessisset curatio, numquam a morbo valetudinem confirmavit. Infractæ vires, macilentæ malæ, vultus insolitus pallor futuram mortem prænuntiabant. XVIII. Kalend. Septembr. quum in templo sacris cæremoniis interesset, apoplexiâ correptus est; quæ dextram tantùm genam occupavit. Atque hic morbus adeo pertinax fuit, ut

quum

quum omni ope, curaque præstantissimi Medici eniterentur ipsum depellere, nullâ arte, aut curatione levari potuerit. Nihilominus stato tempore Pisas concessit; ubi, quamvis domi se contineret, & tuendæ valetudini curam omnem adhiberet, XIII. Kal. Jan. levem febriculam tussis excitavit; morbusque paulatim pectus invasit, & in dies ingravescens ægrotum brevi in extremum vitæ discrimen adduxit. Ipse verò nihil tale suspicabatur; nam neque prostratæ vires, neque laterum dolor, neque difficilis, aut creber anhelitus, neque cibi fastidium, neque ardor febris mortem portendebant; tamen, antequam imminere periculum vitæ admoneretur, omnis ante actę vitæ culpas expiavit; animumque ab omni labe purgatum ipso natali die Domini Nostri cœlesti cibo pavit, & instauravit. Biduo post admonitus instare mortem iterum omnis culpæ vestigia expiavit, & vitæ æternæ viatico, atque omnibus aliis Ecclesiæ præsidiis, quibus pii, ac religiosi homines se ad extremum illud, ac periculosum discrimen accingunt, tempestivè præmunitus mortem interritus opperiebatur. Interea fide, spe, charitate mentem ad Deum frequenter evehebat, peccatorum veniam deprecabatur; Deum infinitè potentem, infinitè sapientem, infinitè bonum, largitorem bonorum omnium, nostræ salutis auctorem invocabat; ejusque opem, & misericordiam enixis precibus implorabat; & identidem iterabat verba illa solennia ἅγιος ὁ Θεός: ἅγιος ἰσχυρός: ἅγιος ἀθάνατος. His christianæ pietatis officiis occupatum oppressit

Dulcis, & alta quies, placidoque simillima somno

V. Kal. Januar. ad Solis occasum, agentem annum ætatis LXIII. Postero die elatum est cadaver magnâ populi celebritate ad cohonestandum funus convenientibus omnibus Academiæ Professoribus, & studiosâ juventute, maximaque hominum frequentiâ, & multitudine. Tumulatum est in magnificentissimo hujus urbis sepulcreto, quod *Campum Sanctum* vocant, in sepulcro familiæ Pontaderiæ, quod hereditario jure obvenit Clarissimo Equiti Vincentio Aullæ olim discipulo Auctoris amantissimo, & conjunctissimo. Hic proprio Sepulcro condi voluit benevolentissimum præceptorem, ne mors dirimeret arctissimam conjunctionem, quam benevolentia, & studiorum, morumque similitudo devinxerat, ut cum quo conjunctissimè vixerat, cum eo post mortem conquiesceret. Atque ut præceptoris memoriam coleret benevolentiâ sempiternâ, statuam ejus marmoream ibi collocavit, cui subjecit incisum hoc Epitaphium.

D. O. M.

BENEDICTO AVERANIO Florentino, ingenii, doctrinæ, eloquentiæ principi. Qui magnarum rerum, atque artium nihil ignoravit, nihil ab aliis didicit. Nullo doctore doctrinis omnibus instructissimus. In Patriâ græcas litteras adolescentulus ab interitu vindicavit. Latini sermonis integritatem, & Romanæ eloquentiæ majestatem restituit. Etruscæ linguæ splendorem, ac decus attulit. In geometriâ, astronomiâ, & omnium artium optimarum scientiâ planè perfectus. Cunctis philosophorum disciplinis eruditus in altissimam Platonis doctrinam profundâ mente se ingurgitavit. Divini Philosophi sapientiam

non

non tam intelligendi, quam bene vivendi disciplinâ, & excellentiâ virtutis expressit. Graecas, latinasque litteras XXX. & ampliùs annos professus, summus orator, poëta summus Pisanam Academiam ingenii luce, & nominis celebritate nobilitavit. Eloquentissimis orationibus, doctissimis praelectionibus, quibus Thucydidem, Euripidem, Anthologiam, Vergilium, Ciceronem, Livium illustravit, ejus dignitatem, & gloriam amplificavit. Eques Vincentius Aulla praeceptori optimo, & Amico incomparabili, quem excepit hereditario sepulcro maestissimus posuit. Obiit V. Kalend. Januar. Anno Salut. MDCCVII. Ætat. LXIII.

Non multo post Amici ejus in templo Divi Fridiani solemnes exequias magnifico apparatu, pompaque celebrarunt. Disertissimam de ejus laudibus orationem habuit Laurentius Giannius Patritius Florentinus studiosus inprimis, & eruditus adolescens. Elogium pro foribus templi appensum composuit eruditissimus, ac doctissimus Antonius Maria Salvinius, quòd hîc subjicere operae pretium esse duxi.

BENEDICTO AVERANIO Viro graecè, latineque doctissimo, summâ animi probitate, summâ sapientiâ, summâ eloquentiâ, qui Romanae facundiae fines stylo verè aureo, ac Augustaei illius aevi unicè amplificavit. In litteraturâ, geometriâ, philosophiâ sui ipsius discipulo, & magistro. Miro in litteras, & promovendi studia litterarum amore flagranti. Illibatâ vitâ, moribus antiquis, integerrimisque Amico incomparabili. Pisani Athenaei, in quo supra triginta annos mirifico omnium plausu eloquentiam, latinas, & graecas litteras professus est lumini eximio, & ornamento singulari Collegae, atque Amici Hominis eloquentiâ repente, & suavissimâ consuetudine orbati maestissimi parentant.

Funebris elegia, quam populo distribuerunt, edita est post Auctoris carmina. Subsequenti Autumno in Academiâ Etruscae linguae elegantissimam, & ornatissimam laudationem funebrem dixit idem Antonius Maria Salvinius; quae inter alias ejus Orationes, ac Dissertationes in eodem Conventu recitatas edita est. Multis quoque carminibus defuncti Academici laudes celebratae fuerunt ad recolendam nominis memoriam, litterisque consignandam. Atque ut eam aeternitati commendarent, ipsius Effigiem inter illustrium Academicorum imagines publicè expositam collocarunt. Conventus quoque Arcadum famae celebritate notissimus Romae ad memoriam immortalitatis insigne monimentum decrevit. Ad extremum Serenissimus Ferdinandus Etruriae Princeps ejus Imaginem excellentis pictoris manu depictam in splendidissimo Musaeo Mediceo inter viros in omni memoriâ celebratissimos ponendam mandavit.

BENE-

EPITOME OMNIUM DISSERTATIONUM.

DISSERTATIO I.

Præfatio in Anthologiam.

CArmina floribus comparantur, & poëtæ apibus. Anthologia quasi *florilegium* dicitur; eam verò collegit Maximus Planudes. Pleræque librorum inscriptiones fallunt. Verborum studium puerile. Grammaticos poëta ἀκανθοβάτας, & ἀκανθολόγους, hoc est *incedentes per spinas, easque colligentes* appellat.

DISSERTATIO II.

In Epigramma I. Libri I Anthologiæ de Sacris Græcorum certaminibus.

DISSERTATIO PRIMA.

De Ludis Olympicis.

GRæcia Hellas dicitur ab Hellene; antiquitus autem Phthiotis dumtaxat sic nuncupabatur; hinc Homerus nunquam Græcos universos Hellenas appellat. Juppiter Ζὴν, & Ζεὺς dicitur ἀπὸ τοῦ ζῆν scilicet *a vivendo* Coronam victorum in Olympicis ludis alii ex oleastro, alii ex oleâ fuisse tradunt An sacra certamina bello, aut aliter Reipublicæ utilia essent.

DISSERTATIO III.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO SECUNDA.

De Ludis Pythiis.

PYthium oraculum unde nuncupatum sit. Pythonem tyrannum fuisse, non serpentem ferunt. Pythios ludos a Diomede institutos Cælius Rhodiginus putat; alii sexcentis annis post bellum Trojanum, alii ab Apolline, alii a Phocensibus inventos tradunt; corona autem ex malo conficiebatur; ex lauro verò juxta alios.

DISSERTATIO IV.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO TERTIA.

De Ludis Isthmiis.

CLemens Alexandrinus in Olympicis ludis Pelopem, Pythonem in Pythiis coli putat; tamen in honorem Jovis, & Apollinis primum sunt instituti Pausanias testatur Isthmia, ex quo instituta fuerunt, nunquam esse intermissa, ne tum quidem, quum a Romanis excisa est Corinthus; licet Solinus regnante Cypselo tradat fuisse intermissa. Isthmios ludos alii tradunt instituisse Sisyphum in honorem Palæmonis, alii Theseum in honorem Neptuni.

DISSERTATIO V.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO QUARTA.

Eodem super Argumento.

APollonii Scholiastes scribit Isthmios ludos in honorem Neptuni institutos initio fuisse, & postea Manibus Melicertæ sacratos; sed hoc falsum evincitur; verius est igitur Neptuno, & Palæmoni sacros esse; sic enim & alii omnes ludi Dei cultum cum hominis honoribus conjunxerunt. Isthmiades tres annos continere probatur Pindari auctoritate; licet Solinus quinquennales fuisse tradat; anniversarios autem ludos vocet Suidas. Coronam Isthmiorum plerique ex pinu fuisse prodiderunt,

runt, aliqui tamen ex apio arido. Corona obsidionalis, & civica ex qua re confecta esset, & quibus daretur. Amasis, quum Partamidi Ægyptiorum Regi roseam coronam donasset, ipse Rex evasit.

DISSERTATIO VI.

In idem Epigramma.

Dissertatio Quinta.

De Ludis Nemeæis.

FAbulis proditum est esse in Lunâ Selenitidas mulieres, quæ pariant ova; ex quibus nascantur homines quindecuplò majores terrestribus; & sic natam esse Helenam; leonemque Nemeæum e Lunâ cecidisse; quæ fabula ex eorum manavit opinione philosophorum, qui stellam esse Terram Lunæ persimilem volunt. Lemniæ mulieres conspirarunt, ut omnem sexum virilem tollerent, & Reginam Hypsipylen, quòd patrem Thoantem servasset, in exilium ejecerunt. Nemeadas aliqui ab Hercule tradunt institutas; plures tamen ab Argivis ad bellum Thebanum proficiscentibus. Corona erat ex apio viridi; quamquam Pindari Scholiastes oleâ coronari solitos tradat victores ante Medorum in Græciam adventum. Omnia certamina in Nemeæis committebantur; Pausanias tamen nullum nisi armatorum cursorum certamen agnoscere videtur. Nemeæa celebrari hieme Pausanias tradit; Interpres autem Pindari mense Panemo; quem Suidas, & Rufinus esse Julium putant; alii verò Boëdromionem Atticorum; quem Theodorus Gaza esse Augustum docet; hunc autem *Ἱερομηνίαν* hoc est *sacrum mensem* appellari quidam volunt; alii diem dumtaxat celebritatis. Quot sumptuum esset Hippotrophia. Bucephalus Alexandri sedecim talentis constitit, & equus Sejanus centum sestertiûm millibus. Lacones, quorum res perditas volebant, equos alere optabant. Circensibus equis ætate confectis alimenta sunt publicè ab Imperatoribus constituta. Psammis dixit fieri non posse, quin cives civium gloriæ magis faverent, quàm exterorum. Pythagoras ex longitudine stadii Olympici staturam Herculis deprehendit. Certamina sacra in eo utilia erant Reipublicæ, quod ita fiebat, ut unius urbis cives Græci sibi quodammodo viderentur; sed labente paulatim disciplinâ nimium ludorum studium res funditus perdidit.

DISSERTATIO VII.

In Epigramma II. Libri I. Anthologiæ de Herculis, & Antæi Luctâ.

Dissertatio Prima.

IMmanes a poëtis finguntur filii Neptuni, Jovis verò benefici. Poëtæ ferunt Heben juventutis Deam Diis ad pocula ministrare, quia nunquam illi consenescant. Ætas triginta est annorum spatium; quare Nestor tres ætates vixisse fertur, quem nonaginta natus esset annos; alii tamen septem annorum intervallum ætatem vocant; Plutarchus verò annum, & sic Hesiodi carmen de ætatibus animalium interpretatur. Antæum fuisse cubitorum sexaginta Plutarchus tradit, Strabo verò ejus tibiam. Herculem duabus nostibus, alii tribus genitum ferunt. Plures Hercules fuerunt, & gesta ab omnibus Herculi Thebano tribuunt Græci; falsum itaque est ipsum Geryonis boves in Italiam egisse, quidquid Virgilius, & Propertius dicant. Insula, ex qua Hercules Geryonis armentum abduxit, Erythea dicitur, non, ut quidam legunt, Erythrea. Purpuram invenit Hercules Tyrius, quum os canis lanâ abstersisset, qui concham comederat; & Phœnici Tyri Regi dono dedit; inde institutum, ut Reges purpurâ induerentur. Herculem alii latronis, alii ducis invicti, alii famuli, alii Regis, alii hominis voluptati dediti, alii philosophi, alii rhetoris specie Orbem terrarum peragrantem inducunt.

DISSERTATIO VIII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Secunda.

MIlo Crotoniensis, quum Titormum pastorem deprehendisset se robustiorem, exclamavit: hic est Hercules alter; quod proverbii loco usurpatur. Hercules hominum vitia sapientiâ compressit, & eloquentiâ tyrannos immanes mollivit; ideo monstra domuisse dicitur; ejus autem sapientiam, & eloquentiam significat Herculis Gallici imago ætate senili, cujus ex ore aureæ catenulæ prodirent, quæ in aures hominum insertæ eos devinciebant. Tria mala tenere Hercules fingitur, quæ significant tres animi virtutes. Hydra fuit mulier, quæ sophisticam artem profitebatur. Idæi Dactyli principes fuerunt divina intelligendi; idcirco Jovis altores extitisse dicuntur; inter eos recensetur Hercules; quamquam aliter tradat Apollonii Scholiastes. Suppetias Jovi contra gigantes tulisse fertur Hercules; quia Deorum religionem

gionem gentibus impiis persuasit. Herculem alii Stoicum, Epicureum alii faciunt.

DISSERTATIO IX.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO TERTIA.

EXtitit quispism voluptatibus deditus, qui sibi nomen Herculis vindicavit; sed alii, qui sibi virtute hoc nomen quæsiverunt, vitiis caruerunt. Perperam Cedrenus Ægyptium Herculem eum Thebano unum esse tradit; quum Ægyptius tot sæculis ante natus sit, quàm Thebæ conderentur. Ceterùm Hercules idem est, ac Mars, & Sol; & nihil aliud significat, quàm *aëris decus*. Nonnulla de sacrificiis Herculis.

DISSERTATIO X.

In Epigramma III. & IV. Libri I.

DISSERTATIO UNICA.

De Perseo, & de Spectaculis.

GAlea ἀΐδος, quam Mercurius Perseo tradidit, dicta est *a non videndo*, quòd qui eam gestaret, conspici non posset; non autem, ut nonnulli interpretati sunt, ab Orco. Plurima Persei facinora. Tarsus urbs dicta est a planta pedis, & a Perseo condita; sed alii a Sardanapalo, alii ab Hercule, alii ab Argivis ædificatam ferunt. Aliqui unius diei spectaculum, alii ludos, in quibus cicures, & exarmatæ feræ dumtaxat certent, μονημέρον interpretantur. Populus misericordià motus elephantorum, qui in spectaculo fortunam suam complorare videbantur, Pompejo diras imprecatus est. Calefieri, & cernere nihil aliud est, quàm lucis radiis feriri. Quomodo in corporibus opacis, & frigidis tanta vis caloris, & lucis delitescat. Niobes filii septem, totidemque filiæ ab Apolline, & Dianâ interfecti dicuntur, quia morbo interierunt; ipsam verò in lapidem conversam fabulæ ferunt, quia effigiem suam e lapide sepulcro eorum imposuit. Lunæ, Solisque similitudo maxima, quum & maculæ nuper in Sole sint deprehensæ. Quare Apollo, & Diana venatores fingantur. Lucanorum lege puniebatur, qui noctu hospitem non recepisset. Juppiter Romanos in somnis monuit, ut panes in hostes jactarent; ideo Jovi Pistori aram dedicarunt. Plurima sunt Jovis nomina; nullum tamen illi magis convenit, quàm *Milichii*; immensa est enim illius clementia; quam oporteret Principes imitari. Titus deliciæ generis humani Pontificatum Maximum se accipere professus est, ut nullius cæde se contaminaret. Caligula optabat, ut populus Romanus unam cervicem haberet, ut uno ictu posset omnes trucidare.

DISSERTATIO XI.

In Epigramma V. Libri I. de Nicophonte pugili.

DISSERTATIO PRIOR.

De Pugilibus, & Athletis.

ATlas Sphæram invenit, & astrologiam; ideo in montem conversus fingitur; ita pariter Prometheus, quia Solis naturam est contemplatus, Caucaso dicitur affixus, & Endymion perpetuo somno consopitus; quia Lunæ naturam detexit. De comarum, & barbæ majestate, & religione. Proverbium, *parturiit mons, Juppiter autem timuit; ille verò murem peperit*, unde originem ducat.

DISSERTATIO XII.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO POSTERIOR.

De Cæstibus, & victu Athletarum.

QUi primi dimicarunt, fustibus contendebant. Pugil adeo deformatus erat, ut non agnitus a fratre paternis bonis fuerit privatus. Pythagoram Italicæ philosophiæ principem instituisse, ut athletæ carnem comederent, & librum de athletico victu conscripsisse tradit Phavorinus; sed Jamblichus, & Plinius id Pythagoræ illius auditori tribuunt; Dromeo autem Pausanias. Athletarum victum tanquam valetudini perniciosum Medici improbant, damnantque eorum pravos mores.

DISSERTATIO XIII.

In Anthologiæ X Epigramma Libri I. De Uvâ acerbâ a viatore projectâ.

DISSERTATIO PRIOR.

De Vino.

LYcurgus Thraciæ Rex, quum vites succideret, sibi tibias amputavit. Vinum dici οἶνον ab Oeneo Nicander tradit; Plato autem, eo quod arroganti quadam opinione impleat mentem. Comœdia, & tragœdia vindemiæ tempore repertæ sunt. Bacchus in somnio Lysandrum admonuit, ut

§ 2 Sopho-

runt, aliqui tamen ex apio arido. Corona obsidionalis, & civica ex qua re confecta esset, & quibus daretur. Amasis, quum Partamidi Ægyptiorum Regi roseam coronam donasset, ipse Rex evasit.

DISSERTATIO VI.

In idem Epigramma.

Dissertatio Quinta.

De Ludis Nemeæis.

FAbulis proditum est esse in Luna Selenitidas mulieres, quæ pariant ova; ex quibus nascantur homines quindecuplo majores terrestribus; & sic natam esse Helenam; leonemque Nemeæum e Luna cecidisse; quæ fabula ex eorum manavit opinione philosophorum, qui stellam esse Terram Lunæ persimilem volunt. Lemniæ mulieres conspirarunt, ut omnem sexum virilem tollerent; & Reginam Hypsipylen, quòd patrem Thoantem servasset, in exilium ejecerunt. Nemeadas aliqui ab Hercule tradunt institutas; plures tamen ab Argivis ad bellum Thebanum proficiscentibus. Corona erat ex apio viridi; quamquam Pindari Scholiastes oleâ coronari solitos tradat victores ante Medorum in Græciam adventum. Omnia certamina in Nemeæis committebantur; Pausanias tamen nullum nisi armatorum cursorum certamen agnoscere videtur. Nemeæa celebrari hieme Pausanias tradit; Interpres autem Pindari mense Panemo; quem Suidas, & Rufinus esse Julium putant; alii verò Boëdromionem Atticorum; quem Theodorus Gaza esse Augustum docet; hunc autem Ἱερομηνίαν hoc est *sacrum mensem* appellari quidam volunt; alii diem dumtaxat celebritatis. Quot sumptuum esset Hippotrophia. Bucephalus Alexandri sedecim talentis constitit, & equus Sejanus centum sestertiûm millibus. Lacones, quorum res perditas volebant, equos alere optabant. Circensibus equis ætate confectis alimenta sunt publicè ab Imperatoribus constituta. Psammis dixit fieri non posse, quin cives civium gloriæ magis faverent, quàm exterorum. Pythagoras ex longitudine stadii Olympici staturam Herculis deprehendit. Certamina sacra in eo utilia erant Reipublicæ, quod ita fiebat, ut unius urbis cives Græci sibi quodammodo viderentur; sed labente paulatim disciplina nimium ludorum studium res funditus perdidit.

DISSERTATIO VII.

In Epigramma II. Libri I. Anthologiæ de Herculis, & Antæi Luctâ.

Dissertatio Prima.

IMmanes a poëtis finguntur filii Neptuni, Jovis verò benefici. Partæ ferunt Heben juventutis Deam Diis ad pocula ministrare, quia nunquam illi consenescant. Ætas triginta est annorum spatium; quare Nestor tres ætates vixisse fertur, quum nonaginta natus esset annos; alii tamen septem annorum intervallum ætatem vocant; Plutarchus verò annum, & sic Hesiodi carmen de ætatibus animalium interpretatur. Antæum fuisse cubitorum sexaginta Plutarchus tradit, Strabo verò ejus tibiam. Herculem duabus noctibus, alii tribus genitum ferunt. Plures Hercules fuerunt, & gesta ab omnibus Herculi Thebano tribuunt Græci; falsum itaque est ipsum Geryonis boves in Italiam egisse, quidquid Virgilius, & Propertius dicant. Insula, ex qua Hercules Geryonis armentum abduxit, Erythea dicitur, non, ut quidam legunt, Erythrea. Purpuram invenit Hercules Tyrius, quum os canis lana abstersisset, qui concham comederat; & Phœnici Tyri Regi dono dedit; inde institutum, ut Reges purpura induerentur. Herculem alii latronis, alii ducis invicti, alii famuli, alii Regis, alii hominis voluptati dediti, alii philosophi, alii theatris specie Orbem terrarum peragrantem inducunt.

DISSERTATIO VIII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Secunda.

MIlo Crotoniensis, quum Titormum pastorem deprehendisset se robustiorem, exclamavit: hic est Hercules alter; quod proverbii loco usurpatur. Hercules hominum vitia sapientia compressit, & eloquentia tyrannos immanes mollivit; ideo monstra domuisse dicitur; ejus autem sapientiam, & eloquentiam significat Herculis Gallici imago ætate senili, cujus ex ore aureæ catenulæ prodirent, quæ in aures hominum insertæ eos devinciebant. Tria mala tenere Hercules fingitur, quæ significant tres animi virtutes. Hydra fuit mulier, quæ sophisticam artem profitebatur. Idæi Dactyli principes fuerunt divina intelligendi; idcirco Jovis altores extitisse dicuntur; inter eos recensetur Hercules; quamquam aliter tradat Apollonii Scholiastes. Suppetias Jovi contra gigantes tulisse fertur Hercules, quia Deorum religionem

gionem gentibus impiis persuasit. Herculem alii Stoicum, Epicureum alii faciunt.

DISSERTATIO IX.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO TERTIA.

EXtitit quispiam voluptatibus deditus, qui sibi nomen Herculis vindicavit; sed alii, qui sibi virtute hoc nomen quæsiverunt, vitiis caruerunt. Perperam Cedrenus Ægyptium Herculem cum Thebano unum esse tradit; quum Ægyptius tot sæculis ante natus sit, quàm Thebæ conderentur. Ceterùm Hercules idem est, ac Mars, & Sol; & nihil aliud significat, quàm *aëris decus*. Nonnulla de sacrificiis Herculis.

DISSERTATIO X.

In Epigramma III. & IV. Libri I.

DISSERTATIO UNICA.

De Perseo, & de Spectaculis.

GAlea ἄδου, quam Mercurius Perseo tradidit, dicta est *a non videndo*, quòd qui eam gestaret, conspici non posset; non autem, ut nonnulli interpretati sunt, ab Orco. Plurima Persei facinora. Tarsus urbs dicta est a plantâ pedis, & a Perseo condita; sed alii a Sardanapalo, alii ab Hercule, alii ab Argivis ædificatam ferunt. Aliqui unius diei spectaculum, alii ludos, in quibus cicures, & exarmatæ feræ dumtaxat certent, μονημέριον interpretantur. Populus misericordiâ motus elephantorum, qui in spectaculo fortunam suam complorare videbantur, Pompejo diras imprecatus est. Calefieri, & cernere nihil aliud est, quàm lucis radiis feriri. Quomodo in corporibus opacis, & frigidis tanta vis caloris, & lucis delitescat. Niobes filii septem, totidemque filiæ ab Apolline, & Dianâ interfecti dicuntur, quia morbo interierunt; ipsam verò in lapidem conversam fabolæ ferunt, quia effigiem suam e lapide sepulcro eorum imposuit. Lunæ, Solisque similitudo maxima, quum & maculæ nuper in Sole sint deprehensæ. Quare Apollo, & Diana venatores fingantur. Lucanorum lege puniebatur, qui noctu hospitem non recepisset. Juppiter Rumanos in somnis monuit, ut panes in hostes jactarent; ideo Jovi Pistori aram dedicarunt. Plurima sunt Jovis nomina; nullum tamen illi magis convenit, quàm *Milichii*; immensa est enim illius clementia; quam oporteret Principes imitari. Titus deliciæ generis humani Pontificatum Maximum se accipere professus est, ut nullius cæde se contaminaret. Caligula optabat, ut populus Romanus unam cervicem haberet, ut uno ictu posset omnes trucidare.

DISSERTATIO XI.

In Epigramma V. Libri. I. de Nicophonte pugili.

DISSERTATIO PRIOR.

De Pugilibus, & Athletis.

ATlas Sphæram invenit, & astrologiam; ideo in montem conversus fingitur; ita pariter Prometheus, quia Solis naturam est contemplatus, Caucaso dicitur affixus, & Endymion perpetuo somno consopitus; quia Lunæ naturam detexit. De comarum, & barbæ majestate, & religione. Proverbium, ***parturiit mons, Juppiter autem timuit; ille verò murem peperit***, unde originem ducat.

DISSERTATIO XII.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO POSTERIOR.

De Cæstibus, & victu Athletarum.

QUi primi dimicarunt, fustibus contendebant. Pugil adeo deformatus erat, ut non agnitus a fratre paternis bonis fuerit privatus. Pythagoram Italicæ philosophiæ principem instituisse, ut athletæ carnem comederent, & librum de athletico victu conscripsisse tradit Phavorinus; sed Jamblichus, & Plinius id Pythagoræ illius auditori tribuunt; Dromeo autem Pausanias. Athletarum victum tanquam valetudini perniciosum Medici improbant, damnantque eorum pravos mores.

DISSERTATIO XIII.

In Anthologiæ X Epigramma Libri I. De Uvâ acerbâ a viatore projectâ.

DISSERTATIO PRIOR.

De Vino.

LYcurgus Thraciæ Rex, quum vites succideret, sibi tibias amputavit. Vinum dici οἶνον ab Oeneo Nicander tradit; Plato autem, eo quod arroganti quadam opinione impleat mentem. Comœdia, & tragœdia vindemiæ tempore repertæ sunt. Bacchus in somnio Lysandrum admonuit, ut

§ 2 Sopho-

Sophoclem suas delicias sepeliret. Bacchus, seu vinum, sicut etiam ira, & amor poeticam facultatem promovent.

DISSERTATIO XIV.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO POSTERIOR.

Moderatus vini usus laudabilis; immoderatus reprehendendus.

ZEno rigidæ virtutis homo vitio lenissimus omnium fiebat; ideo lupinis se comparabat; hac de causâ etiam Cato vino indulgebat; immerito itaque a Cæsare reprehenditur. Seneca ait nonnunquam & usque ad ebrietatem veniendum. Multi vino prorsus abstinuerunt. Amphictyon primus vinum aquâ diluit; ideo ipsi ara dicata est. Socrates licet plurimum biberet, nunquam tamen ebrius conspiciebatur. Xenocrates philosophus in certamine bibendi victor extitit.

DISSERTATIO XV.

In Epigramma CXXIX. Libri I. Anthologiæ

DISSERTATIO UNICA.

Perniciosæ sunt mulieres.

COnjugium gravissimum esse fassus est Metellus etiam in oratione, qua matrimonia persuadebat. Bias ducendam non esse uxorem probabat, quum diceret: *si pulchram habueris, communem habebis; sin turpem, pœnam*. Quæ sit forma stata, & uxoria. Euripides optabat, ut sine mulierum operâ homines procrearentur. Plato senex sacris quibusdam naturam placavit, quòd cælebs vixisset. Aquila depascitur Promethei jecur, quia ipse sit providentia, quæ curis animum conficit. Pythagoras vetabat cor comedere, hoc est, animum curis macerare. Anulorum, & coronarum usus Prometheo debetur. Vetus est dictum: *insuperabilem exercitum fore, qui ex amatis, & amantibus constaret*. Milo Crotoniensis quum duobus digitis malum detineret, validissimi viri illud ei extorquere non potuerunt; quum autem idem puella, quam deperibat, eripere niteretur, retinere non potuit. Livius Drusus interrogatus, cur uxorem dimisisset, ostendit calceos, & aptos ad pedem videri affirmavit; & tamen, ubi se premerent, nemini apparere. Pythagoras utendum venere censebat, quum quis imbecillior esse vellet. Ætatis anno trigesimoquinto corporis vires augeri desinunt; ideo athletæ, si tunc nondum fuerant victoriam consequuti, desistebant. Intemperantia in adolescentiâ plurimos morbos affert. Ideo fabulæ ferunt Jovem e Cœlo Junonem dejecisse, & ex ea duas incudes suspendisse; quia Juppiter sit Æther, & Juno Aër; incudes autem significant terram, & aquam, quibus aër incumbit. Cambyses, quum audisset Ægyptias mulieres in venereo congressu excellere, missis legatis ab Amasi filiam ejus petivit. Poëtæ finxerunt Martem a Junone sine viri operâ esse procreatum; quia solæ mulieres plerumque afferant causas bellorum, & discordiarum. Quot bellorum causa fuerint mulieres, & quot viros perdiderint.

DISSERTATIO XVI.

In Epigramma LXIX. Libri I. de Pylade Saltatore.

DISSERTATIO PRIMA.

De Pantomimis, & Saltatione.

COelum cur Olympus dicatur. Montes plurimi Olympi vocantur. Pantomimi appellantur, quòd omnia imitentur. Barbarus quidam Legatus ad Neronem, petiit ab eo, ut sibi saltatorem daret, ut per eum Barbaris finitimis, qui suæ gentis linguam non intelligerent, quæ vellet, significaret. Demetrius Cynicus, quum hanc artem semper contempsisset, tandem rogatus Pantomimum saltantem spectavit, & exclamavit: *audio, homo, quæ exprimis, non solùm video, planeque mihi videris manibus loqui*; & Lesbonax Pantomimos manibus Sapientes appellavit. Suidas emendandus est, dum Sicinnin tragicam esse saltationem dicit; quum sit satyrica. Casaubonus ita interpretatur Athenæum, ut Aristonicum de Saltatione Italicâ librum conscripsisse dicat; verùm Suidas apertè docet Pyladem hujusmodi librum edidisse. Errat Interpres Athenæi, qui vertit saltationem tragicam Athenæi tempore inolevisse. Casaubonus meritò refellit Lipsium, qui auctoritate Suidæ Augustum Italicæ saltationis inventorem facit; quum Pyladem illius auctorem fuisse ex ipso etiam Suidâ probetur.

DISSERTATIO XVII.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO SECUNDA.

De Origine Saltationis.

SPhæræ lusum invenisse Nausicaam Agallis Corcyræa tradit, alii Sicyonios, alii Lacedæmonios. Saltationis inventricem

Erato

Erato quidam faciunt; quidam verò hanc artem sic incepisse prodiderunt; quum Hiero cives inter se loqui prohiberet, ceperunt illi gestu, nutuque, & corporis motu significare, quæ vellent. Dabantur saltationes quædam sine saltu; & Pantomimi historias omnes, & fabulas repræsentabant. Roscius librum conscripsit, quo histrionem cum oratore comparabat. Varia Ægyptiorum hieroglyphica. Saltationem didicit Pythagoras, ut animum temperaret.

DISSERTATIO XVIII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Tertia.

Græci Saltationis studium laudabant; improbabant Romani nimium studium.

APpio Claudio triumphali viro gloriæ fuit, quòd optimè saltitaret. Saltatores antiquitus appellabantur cynædi. Domitianus quæstorium virum senatu movit, quòd saltandi esset apprime studiosus. Epaminondas laudatur, quòd commodè saltaret. Orbium cœlestium motus quædam saltatio dicenda est. Dii sunt mentes, quæ cœlestes orbes contorquent.

DISSERTATIO XIX.

In Antipatri Epigramma Libri IV. Anthologiæ in Effigies Deorum, & Dearum. De Apellis Venere natâ recens e mari.

Dissertatio Prior.

De Venere, & Amore.

ANtipater poëta quotannis natali die febri laborabat. Plures fuerunt Veneres. Paris orationem composuit, in qua voluptates potentiæ, & sapientiæ antepofuit; inde fabula de ejus judicio fluxit. Poëtæ immites e mari natos faciunt; & Græci quum stolidum significare volunt, piscem appellant; ideo & Venerem e mari natam fingunt, quia immitis est, & stultitiæ mater.

DISSERTATIO XX.

In Antipatri Epigramma. De Apellis Venere e mari emergente.

Dissertatio Posterior.

Amor omnium auctor.

VEnus e Mari nata esse fertur, quia ex humido omnia constantur; quæ sententia nequaquam discrepat ab eorum opinione, qui putant Amorem e Chao genitum; quum Chaos idem sit, ac humida natura. Fabula de pudendis Cœli a Saturno exectis, & in Mare projectis quid significet.

DISSERTATIO XXI.

In Anthologiam Præfatio dicta, quum anno secundo Epigrammata Græca pergeret explicare.

ANthologiæ explicatio maximè utilis est, quia omnium rerum varietate abundat.

DISSERTATIO XXII.

In Anthologiæ Epigramma Libri I. in Misericordiam. De Bove aratore Jovi immolando.

Dissertatio Prior.

ANimalia etiam aliqua commiserationé digna sunt, quorum pleraque homines dilexerunt. Boves præsertim aratores immolandi non essent. Pythagoras nihil Diis animatum sacrificasse fertur; alii tamen tradunt solum gallos gallinaceos, hædos, & lactentia animalia mactari permisisse; Aristoxenus verò solum a bove aratore abstinendum præcepisse. Inverisimile est, quod Pythagoras, quum quid geometricum reperisset, bovem, aut Hecatomben mactaverit. Quidam a populo Romano damnatus fuit, quod, ut concubino gratificaretur, bovem occidisset. Defenditur Virgilius, dum inducit Æneam mactantem Jovi taurum, contra Evangelum apud Macrobium; & ostenditur Boves Jovi mactari; hinc recensentur, quæ animalia Jovi sacrificarentur, & quæ non sacrificarentur; ex quo affirmatur minora animalia Diis gratiora fuisse, quidquid Julius Capitolinus tradat de Hecatombe Imperatorum Romanorum. Quod poëtæ unum pro alio accipiant; veluti flumen pro alio flumine, fratrem pro fratre, & feram pro aliâ ferâ.

DISSERTATIO XXIII.

In idem Anthologiæ Epigramma.

Dissertatio Posterior.

DE supplicibus, & præcipuè confugientibus ad aras, & templa Deorum, quos violare impium habebatur, & propter hujusmodi scelus Sybaris excisa ferebatur. De aliquibus animalibus, quæ Veteres non immolabant, & nullatenus occidebant, quòd eorum speciem aliquando Dii induisse di-

se dicerentur. Syri piscibus abstinebant, quia Venus pisce dicitur latuisse; vel quia, ut Bassus refert, Phacetis filia Veneris in piscem fuerit mutata; alii aliam causam afferunt. Cornelius Tacitus putat Judæos arietem immolasse in contemptum Jovis Hammonis. Juppiter fertur in taurum mutatus Europam rapuisse, quia navis, qua vecta est, Taurus vocaretur; & idem dicendum de Ariete, qui vexit Hellen, de Vaccâ, in quam mutata est Io, & de Aquilâ, quæ rapuit Ganymedem; mos enim erat naves ab animalibus denominare; quòd multis exemplis ostenditur. Quod Cœlum sit idem, ac Juppiter, qui propterea meritò dicitur Cœlestis præter alios Deos.

DISSERTATIO XXIV.

In Epigramma Philippi Libri I. in Arbores. De lauro natâ ex arâ Cæsaris.

DISSERTATIO PRIOR.

IMperatores aris, templisque, & divinis honoribus viventes, & defuncti colebantur; nec solùm ipsis, sed etiam eorum actis aræ, & templa constituebantur. Quinam Imperatores elephantis usi sint in triumphis. Falsò Tiraquellus Gordianum elephantis triumphasse refert; nam occisus a Philippo triumphum agere non potuit De consecratione Imperatorum, qui Successorem reliquerant, quæ Apotheosis dicebatur.

DISSERTATIO XXV.

In idem Anthologiæ Epigramma.

DISSERTATIO POSTERIOR.

BOni Principes debent maximam adhibere curam, ut soboles propagetur; quamobrem Augustus, & alii Principes multa privilegia maritis concesserunt, & illis, qui plures filios procreassent; hinc jus trium, vel quatuor Liberorum, & jus maritorum; quidam verò Viri principes, & populi cælibes puniebant.

DISSERTATIO XXVI.

In Epigramma Apollonidæ ex Libro I. in Aves. De Ostento Tiberii Cæsaris.

DISSERTATIO UNICA.

TIberius offensus uxoris impudicitiâ invito Augusto vitrico, & matre Liviâ Rhodum concessit; & post annos octo impensissimis Liviæ matris precibus reditum impetravit. De Insulâ Rhodo, & quare sacra Soli feratur. Alia aliis locis animalia gignuntur. Ursos in Africâ non generari Plinius falsò affirmat. De aquilis, quòd nunquam in Rhodo Insulâ conspectæ fuerint, & quòd fausta auguria portenderent; & ideo essent signa exercituum apud multas gentes, & unde id originem duxerit. Romani Imperatores Joves a poëtis appellabantur.

DISSERTATIO XXVII.

In Epigramma Antipatri de Ajace ex Libro III. Anthologiæ in Heroas.

DISSERTATIO PRIOR.

DE Ajace. De Sordidatis. De more tondendi crines ad sepulcra, qui duxit originem ex commento poëtarum, qui fabulantur Proserpinam morituris crinem abscindere; hinc refellitur Petri Victorii interpretatio Euripidis in Oreste.

DISSERTATIO XXVIII.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO POSTERIOR.

INgenium, & prudentia viribus præferenda sunt etiam in bello; quod Sallustii, & Homeri auctoritate confirmatur, contra sententiam omnium ferè poëtarum improbantium Græcorum judicium, qui arma Achillis non Ajaci fortissimo, sed Ulyssi sapientissimo adjudicarunt.

DISSERTATIO XXIX.

In Epigramma Germanici Cæsaris de Themistocle ex Libro III. in Fortes.

DISSERTATIO PRIMA.

DE magnis Viris, qui sepulcro caruerunt. De Germanico, qui Augusti jussu a Tiberio adoptatus fuit; & deinde ab eodem veneno sublatus, ministerio Pisonis, quem licet acerbissimum inimicum in tempestate servaverat. Refellitur Petrus Crinitus, qui putat Quintilianum collocare Germanicum inter epicos poëtas, & multis rationibus ostenditur Quintilianum loqui de Domitiano, qui in adolescentiâ poeticæ studium simulavit; & hujus cognominis maximè cupidus fuit; & ideo passim a poëtis Germanicus vocabatur. De voce δόρυ, & aliis verbis. De utraque Salamine.

§§§§§§§

DIS-

DISSERTATIO XXX.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO SECUNDA.

THemistocles vitiis in adolescentiâ laboravit; tamen Plutarchus falsum putat, quod a patre exhæredatus fuerit; deinde verò adeo gloriæ cupidus fuit, ut noctu somnum capere non posset, quum, ut ipse dicebat, Miltiadis trophæo excitaretur; quâ cupiditate ductus victoriam ad Salaminâ strategemate usus consequutus est contra Xerxem, qui ad ostentandam potentiam navibus terram pertransiit, & pedibus maria peragravit; & quum innumerabiles copias coëgisset, quomodo eas numeraverit; quas alii quinquagies centena millia fuisse tradunt; decies septies Herodotus, Justinus decies millia; undecies Cornelius Nepos. Navium autem decem millia enumerat Justinus; Cornelius verò Nepos mille, & ducentas longas naves, & duo millia onerariarum. De pluribus inscriptionibus sepulcrorum, scilicet Ennii, Africani, Virginii Rufi, Nævii, Plauti, & Sardanapali.

DISSERTATIO XXXI.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO TERTIA.

DE Sepulcrorum magnificentiâ. De Epulis, quæ dono afferebantur defunctis. Opinio Festi de Silicernio approbatur, & reprobatur Nonii Marcelli opinio. De Religione Veterum, ne funebres cæremoniæ cum Deorum cultu miscerentur.

DISSERTATIO XXXII.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO QUARTA.

CUr Sepulcris afferrentur sanguis, lac, mel, vinum, & flores, & cupressus imponerentur; tum de aliis, quæ sepulcris imponebantur, veluti de columnis, statuis, Hermis, vasis ad excipiendas lacrymas, de Lucernis, quarum lumen nunquam deficere falsò credidit Licetus, & de unguentis, & auro, quæ cum cadavere condebantur. De Nummo, qui in os mortuorum conjiciebatur, ut naulum Charonti persolverent.

DISSERTATIO XXXIII.

In Epigramma ex Libro II. Anthologiæ in convivalibus Jocis.

DISSERTATIO PRIMA.

PLutus Deus divitiarum fingitur cæcus, & claudus, quòd opes indignis largiatur; dignos autem prætereat. De Asiâ, & ejus magnitudine, quæ Europam, & Africam simul superat. Pollinctor quid sit. Quantum capiat, & pendat Cotyla mensuræ genus. Poëtæ, & vulgus ad hilaritatem sese invitabant ob vitæ brevitatem; adeout in conviviis larva, aut cadaver circumferretur; quum tamen ea nos excitare deberet ad immortalitatem animi spectandam ex Aristotelis sententiâ juxta interpretationem Ciceronis, non Sallustii. De divitiis Regum Lydorum, & Persarum, & de statuis aureis, & argenteis, quas præter aliam vim ingentem auri, & argenti Gyges, & Crœsus in templo Apollinis Delphici dedicarunt.

DISSERTATIO XXXIV.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO SECUNDA.

De Unguentis.

QUo tempore, & a quibus unguenta reperta fuerint, quum Homerus nomen ignoraret. Initio quidem valetudinis gratiâ utebantur unguentis Veteres; postmodum autem voluptatis causâ in conviviis; adeout vinum unguento permixtum biberent, & coronas perfunderent; unguentorum etiam maximus usus erat in balneis, & in funeribus. Quantum conferat ad valetudinem oleum.

DISSERTATIO XXXV.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO TERTIA.

De Coronis.

COronas in conviviis adhibere ceperunt Veteres ad minuendos capitis dolores, qui intemperantius bibentibus oboriventur; Æschylus tamen narrat a Prometheo usum fluxisse coronarum. Verisimilior autem hujusmodi usus ea est origo, quòd corona plenitudinem quandam, perfectionemque significat; ideo antiquitus sacrificabant coronati; quum autem Veteres nunquam

quam carnes comederent, aut vinum biberent, nisi ea Diis priùs sacrificassent, atque libassent, ex quo factum, ut carnes & animalia *ἱερεῖα* dicerentur, quæ vox sacrificium sonat; & quòd execrabilis haberetur, qui carnes animalium, quæ non sacrificasset, ederet; unde manavit proverbium de Impio; *carnes edit non sacrificatas*; mansit itaque mos coronandi se, etiam postquàm convivia a sacrificiis separari ceperunt. Coronas autem initio Veteres ex lanâ conficiebant, alii ex arundine, alii ex vimine, alii ex fœno; postea verò ex floribus, & præcipuè ex rosis contexi solebant; aureæ etiam coronæ in usu fuerunt; Bacchus tamen medicinæ peritus censetur; quia ex hederâ coronam primus invenerit.

DISSERTATIO XXXVI.

In Epigramma XXII. Libri I. Anthologiæ de Mysteriis Cereris Eleusiniæ.

DISSERTATIO PRIMA.

DE significatione vocis *σκίπων* latinè *Scipio*; unde Cornelius appellatus est Scipio, quòd parentem cæcum scipionis vice regeret. Athenæus *τέλος* vult esse *sacrificium*; sed ab eo dissentit Casaubonus, qui *sumptum* significare tradit. De vocibus *τελετὴ*, *ἥλιος*, & quæ ab hac derivantur; veluti, Heliades, heliæa, heliasticon, heliocaminus; & unde mysteria dicta sint. Ceres est eadem, ac Luna, seu Terra, inter quas maxima est similitudo; nam utraque tenebrosa est, & lumen a Sole mutuatur, & illum Luna in Terram regerit, & vicissim Terra refundit in Lunam; & sicut Terra, ita pariter & Luna montes habet. Ceres itaque eadem est, ac Terra; ideo Cereris Eleusiniæ sacra occulta, & nocturna erant, quum Terra maximè tenebrosa sit. Lunæ numine juxta Stoicos omnes Deæ continentur; quemadmodum etiam Solis numine omnes Dii.

DISSERTATIO XXXVII.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO SECUNDA.

VUlcanus in insulâ Lemno arcanis quibusdam sacris colebatur, quia est hic ignis terrestris, non ille cœlestis, qui maximè occultus est; nam magna vis ignium in Terræ visceribus latet, & nulla est res tam frigida, aut obscura, in qua ignis non occultetur; itaut Stoici, & Cicero velint esse Mundi animum, quo nihil occultius; & olim futurum tempus, quo Mundus incendatur; & Cleanthes affirmarit Deos omnes præter ignem esse mortales; Heraclitus verò omnia ex igne constare. Significatio fabulæ, qua dicitur Vulcanus a Jove in terram dejectus crus infregisse.

DISSERTATIO XXXVIII.

De Sacris Cereris Eleusiniæ.

DISSERTATIO TERTIA.

DIi Samothraces colebantur occultis sacris, quia terrestres erant; & quibus nominibus appellarentur. Bona Dea, & Vesta idem numen habebatur, ac Terra; adeo ut Plotinus Vestam esse animam Telluris tradat; idcirco ipsis arcana sacra fiebant, a quibus arcebantur profani; neque mares interesse poterant Bonæ Deæ sacris, alioquin oculorum lumen amittebant. Cereris arcana qui vulgasset, detestabilis habebatur, quamobrem Æschylus quum imprudens ea aperuisset, parum abfuit, quin capitis damnaretur; & Numenius philosophus, & Pausanias somniis deterriti sunt, ne ea vulgarent. Sacrificabatur Porcus Cereri Eleusiniæ, Telluri, Bonæ Deæ, & Majæ. An vestem, in qua initiabantur, in templo dedicarent; & quare proverbium haberatur: *vestis initiatorum*, quod usurpatur de veste maximè lacerâ.

DISSERTATIO XXXIX.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO QUARTA.

SAcra Cereris Eleusiniæ quàm simillima erant sacris Ægyptiæ sacris; quum utraque occulta essent, & occultissimæ res philosophiæ exprimerentur; & qui ipsis operabantur venere abstinebant; quare mulieres in sacris Cereris agnum herbam dormituræ substernebant, quòd ea libidinis ardorem extinguere existimatur; & sicut cum Cerere conjunctus credebatur mysticus Jacchus; sic in sacris Ægyptiæ Isidis colebatur Osiris, qui est idem, ac Bacchus. Eupolis mordacissimum carmen composuit, quod Baptas a sacerdotibus Cotyttus Deæ impudentiæ nuncupavit. Veteres existimabat initiatos nihil a Diis petere, quod non consequerentur; & post mortem honoratiorem locum apud Inferos obtinere; quod etiam Plato affirmat, verùm intelligit de initiatis in philosophiâ. Error Scaligeri detegitur, qui putavit mysteria quinto quoque anno celebrari. Quinque partes, seu gradus mysteriorum erant; quorum singulorum nomina recensentur.

DIS-

DISSERTATIO XL.

In Epigramma ex Libro III. Anthologiæ in Viros non insignes.

DISSERTATIO UNICA.

QUi philosophi lascivos versus fassitarint. Platonis ne sint carmina, quæ sub illius nomine circumferuntur, an verò Aristippi, qui primus ea evulgavit. Multis locis poëtarum probatur, quod Amantes fieri se optant ea, quibus utuntur ii, quos diligunt. Poëtæ, & philosopi stellas Cœli oculos appellant, quin & cetera membra Cœlo tribuunt; id autem ex eo duxit originem, quod aliqui philosophi Mundum esse animal, immo Deum crediderunt, & quibus id argumentis probare conarentur. Quid significet fabula, qua proditur Mercurium interfecisse Argum.

DISSERTATIO XLI.

In Epigramma ex Libro I. Anthologiæ de Votis.

DISSERTATIO UNICA.

REcensentur plurimæ poëtarum sententiæ maxmè affines philosophorum præceptis. Valetudo, vires, pulchritudo, divitiæ, honores, gloria plurimis nocuerunt, ut exemplis clarissimorum virorum ostenditur; ideo minimè hæc a Deo petenda sunt, sed generatim bona.

DISSERTATIO XLII.

In Epigramma CXCV. Libri I.

DISSERTATIO UNICA.

PUeri comam alebant, ideo Cirrati, & Capillati dicebantur; antiquitus verò etiam viri barbam, & comam nutriebant; hinc barbatus, & capillatus accipitur pro antiquo; quare differitur, quando institutum, ut tonderentur, & quando radi coeperint, & quo tempore tonsores e Sicilià in Italiam venerint. Eodem quidem die comam, & barbam ponebant, quem insigni lætitià celebrabant, & plerumque eomam alicui Deo vovebant, sed præcipuè fluminibus; nequaquam verò eodem die tondebantur, quo togam virilem sumebant, & prætextam deponebant. Lanugo adolescentium plerumque ab Auctoribus flos appellatur, sed ab hoc Poëtà dicitur messis, quia serius adolescentes barbam ponebant; hinc de ætate, qua multi barbam posuerunt, differitur. Quatuor anni tempestates, quatuor hominis vitæ partibus respondent. Elegia inventa est ad mærorem, luctumque declarandum, & unde hoc nomen deducatur.

DISSERTATIO XLIII.

In Epigramma XI. Libri III. Anthologiæ.

DISSERTATIO UNICA.

TErra est omnium parens; ideo appellatur Mater, & omniparens; ipsamque & marem, & feminam esse prodiderunt; quare a vi femininà dicta est Tellus, Tellumo verò a vi masculinà. Est autem eadem ac Rhea, seu Opis, & Vesta, atque Venus. Terram Mortuis injiciebant Veteres, ne cinis ventis dissiparetur, sed eam ipsis levem esse precabantur; arbitrabantur enim aliquid incommodi accessurum Defunctis, si terrà vehementius premerentur; quin etiam animum utpote igneà naturà constantem ruinæ impetu dissipari posse putabant.

DISSERTATIO XLIV.

In Epigramma in Statuam Bacchi proximam Statuæ Palladis, ex libro quarto capite: in Deorum Statuas.

DISSERTATIO PRIMA.

De Baccho.

COnviviorum tria genera sunt. Pallas unde ita appellata sit. Quid significet Dæmon; quod nomen tributum est Aristoteli, sicut divinus dictus est Plato. Dii, qui similitudine aliquà conjuncti videbantur; etiam statuis, & templis conjungebantur; quum itaque Bacchus, & Pallas inter se maximè dissideant, ineptum videtur eorum statuas conjunxisse; nihilo tamen secius non omnino hoc est improbandum; nam Bacchus ferox quoque fingitur, & a quibusdam tauro comparatur, fortè quia taurus sit animal maximè iracundum, & vinum largiùs haustum iracundos faciat. Verumenimvero poëtæ Bacchum modò mollem, modò bellicosum inducunt, quia vini potus initio jucundus; intemperanter verò utentes, licet lenissimos, ad arma sæpe compellat. Ceterùm fabulosum esse censendum est, quod aliqui tradiderunt, Bacchum continuis choreis operam dantem incautos Orientis populos oppressisse.

DISSERTATIO XLV.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO SECUNDA.

De Baccho.

QUemadmodum Hercules in Occidente præcipuè facinora edidit, & nihilominus etiam quædam in Oriente gessit; sic & Bacchus triumphavit quidem in Oriente, sed tamen in Occidente Tyrrhenos, & Lusitaniam subegit; quæ a lusu Liberi Patris nomen accepit; fuit enim Bacchus Rex, cujus dux Pan, ex cujus stratagemate Timores Panici appellati sunt; plura autem facinora memorantur Herculis, quàm Bacchi. Cicero qoidem affirmat quinque fuisse Bacchos, & quibus quisque parentibus ortus esset, tradit; verùm quamplures alii sibi nomen Bacchi asciverunt, qui recensentur; ideo apud diversos populos diversis nominibus appellatur Bacchus; quæ autem ea sint, Ausonius tradit.

DISSERTATIO XLVI.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO TERTIA.

De Baccho.

ALia ab aliis Bacchi Patria statuitur; sicut etiam disceptatur de inventione vitis; hine proditum est canem pepetisse ramum, qui consitus uvas protulerit. Illud autem constat ante Bacchum Semeles filium vinum repertum fuisse, quum Amphictyon filius Deucalionis diluere vinum aquâ docuerit. Sed non unus apud Scriptores profanos vini repertor habetur; ideo plures Bacchi fuisse feruntur; tot nimirum, quot apud diversas nationes vitis inventores extiterunt. Ceterùm credibile non est Bacchum universum terrarum Orbem victoriis peragrasse; nulli enim ex his, qui plurimas victorias obtinuerunt, istud contigit, quod singulis recensendis patet; nec ipsi Herculi, sed quidquid gloriosum ubique terrarum gestum est, Herculi tribuerunt, præsertim qoum ludo Bacchum gentes domuisse fabulentur; qui cujusmodi esset, narratur. Verumenimvero quom tradunt Bacchum totum Orbem domuisse, significare volunt, quod omnes gentes vino, aut aliâ simili potione utuntur; quare Diodorus Siculus tradit Osirin docuisse Germanos potionem ex hordeo conficere; qoia qui primus eam potionem monstravit illis, Osiris cœpit appellari. Bacchus, & Osiris idem numen est, ut colligitur ex actionibus omnibus, quæ utrique communes sunt.

DISSERTATIO XLVII.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO QUARTA.

De Baccho.

TRes fuerunt apud Veteres de Diis opiniones; una populi, alia poëtarum, tertia philosophorum; non enim sapientissimi viri, quæ de Diis apud vulgus invaluerant, credebant, neque Mortales illos adorabant; verùm sub nominibus commentitiorum Deorum cuncta regentem Deum colebant. Bacchum itaque esse Solem censebant; ideo universum terrarum Orbem peragrasse affirmabant, quia nulla Terræ pars est, quæ Solis radiis non illustretur, & Bacchi Sacerdotes in Liberalibus puniceo peplo, & maculosâ pelle, ac zonâ aureâ utebantur, quæ mirificè Soli convenire declaratur. Ostenditur etiam, quod Bacchos, & Apollo idem numen esset, quia utrique Parnassus, laurus, & hedera dicata erant; quin etiam vaticinium ottiusque proprium habebatur, licet aliter sentire Tibullus videatur; præterea & Bacchus leonis effigie denotabatur, & Solis leonem esse symbolum constat. Bacchum ad Oceanum confugisse fingi tradit Athenæus, quia mustum aquâ marinâ misceatur; verùm id interpretari possumus; Solis radiis in humidam naturam demissis perfici vinum. Quare quum Orpheus commentus est Bacchum singulis Cœli orbibus præesse, nihil aliud significare voluit, quàm Solis vim omnibus globis cœlestibus, Universoque dominari. Nisi fortè dicatur hujusmodi commentum significare Bacchum in mentibus illis divinis, quibus Pythagorici tradunt stellas animari, esse æternum illud gaudium, quo inebriantur mentes beatæ.

DISSERTATIO XLVIII.

In idem Epigramma Anthologiæ.

DISSERTATIO QUINTA.

De Baccho.

BAcchus quatenus idem, ac Juppiter, & Sol habebatur, præerat ebrietati, qua perfundi animas ex contemplatione divinæ pulchritudinis tradit Musæus; quatenus verò Pluto dicebatur, præerat illi ebrietati, qua captas animas Plato affirmat in corpus descendere; quod earum carcerem, & sepulcrum, immo Inferos esse sapientissimi

Viri

Viri prodiderunt. Quamobrem jure Orpheus Orgia Baccho instituit, in quibus Bacchantes insanis motibus, & jactationibus perturbationes animorum, qui in corpus descenderunt, referebant. Præerat itaque Bacchus generationi, & proinde humidæ naturæ, quæ ejus fons est, & causa; quum Ægyptii ex Aquâ cuncta constare dixerint, & Homerus Oceanum patrem Deorum, & Thetin rerum primordium appellet. Homerus, Empedocles, Plato, & Heraclitus quum de commentitiis illis antris tam multa verba faciunt, intelligunt de Mundo, cujus simulacra sunt speluncæ, & ideo Dionyso dicatæ sunt. Quoniam verò Bacchus idem est, ac Osiris, ideo Typhoni, qui igneam vim significat, quæ fecunditati infestissima est Osirin maximè inimicum finxerunt; ita pariter quia Bacchus generationi præest, eundem esse, ac Priapum prodiderunt; & in Pamyliorum festo simulacrum quoddam Priapi triplici membro virili instructum circumferebant; quia Aqua tribus elementis generatis omnia produxisse videatur, quæ Thaletis Milesii sententiæ consonant.

DISSERTATIO XLIX.

In Epigramma VI. Libri I. Anthologiæ.

DISSERTATIO PRIMA.

In quâ de Lycurgo Spartanorum Legumlatore differitur.

PEloponesum in tres partes diviserunt Herculis Posteri, quarum unam Messenii, aliam Argivi, tertiam Lacedæmonii tenuerunt; & Messena obtigit Cresphonti dolo ipsius. Lycurgus bellicæ tantùm virtutis curam habuit, ceteras autem licet præferendas neglexit, in quo a Platone, & Aristotele reprehenditur; sed ignoscendum Lycurgo ob temporum illorum conditionem; quoniam tunc verissimum accidebat illud, quod Plato refert nonnullos opinari inane Pacis nomen esse; omnibus autem urbibus adversùs omnes perpetuum bellum, & inexpiabile semper esse. Quare Græci ἀπασθαλίαν injustitiam appellent. Lacedæmonii pecuniâ hostes primi corruperunt.

DISSERTATIO L.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO SECUNDA.

Pergit agere de Lycurgo, & Lacedæmoniorum legibus.

VEtustissimis temporibus tantum quisque possidebat, quantum armis obtinere poterat; ideo fortitudinem omnibus aliis virtutibus anteponebant; adeout quidam nullos alios Deos præter arma haberent. Idcirco Lycurgus in legibus condendis bellicam præcipuè virtutem spectavit, & ab instituendâ juventute orsus est; idque adeo est consequutus, ut Spartani adolescentes eâ modestiâ essent, ut pudorem virginum longè superarent, eâ verò fortitudinis gloriâ inclaruerint, ut etiam philosophi ab ipsis exempla fortitudinis peterent. Quo tempore floruerit Lycurgus. Duo fuerunt Lycurgi.

DISSERTATIO LI.

De Legibus, institutisque Spartanorum.

DISSERTATIO TERTIA.

Ubi aliud Anthologiæ Epigramma ex Libro I. in Fortes proponitur, & de Spartanis præcipuè feminis agitur.

VIrtutes in feminis, ac in viris an sint eædem, dissentiunt inter se Plato, & Aristoteles. Gymnosophistæ, & gymnasia unde ita appellentur; phthongi quid, & quot sint; vox κόρακες, & aliæ quid significent. Feminæ Spartanæ venatione, & cursu non secus, ac viri exercebantur; quin etiam nudæ in palæstris decertabant; quod institutum licet Aristoteles damnet, Plato tamen comprobat eâ ratione, quia quemadmodum utiliores sunt milites, qui tam dextrâ, quàm sinistrâ uti possint; sic etiam civitates, quæ feminis pariter, ac viris ad Rempublicam administrandam uti valeant.

DISSERTATIO LII.

De Republicâ Spartanorum.

DISSERTATIO QUARTA.

EX plurimis dictis, & factis Spartanarum mulierum constat illas non fuisse luxu, & libidine dissolutas; verùm fortitudine æquasse, aut etiam superasse fortissimos viros, & in philosophiâ principes; licet extarent nonnullæ leges, quæ aliquam licentiam dare feminis viderentur. Quæ privilegia concessa essent tam apud Lacedæmonios, quàm apud Romanos iis, qui Liberos suscepissent, & quid esset jus trium, vel quatuor Liberorum.

DISSERTATIO LIII.

De Republicâ Spartanorum.

DISSERTATIO QUINCTA.

LYcurgus maximè est celebrandus, quòd quum leges omnium severissimas tulerit,

lerit, illis nec Reges ipsi parere detrectaverint; & quòd Lacedæmonios ex pessimis Græcorum optimos fecerit, quod & ex poëtis, & ex historicis constat; quare meritò Xenophon eum sapientem inprimis, ac pæne divinum prædicat; nec enim audiendus Aristoteles, qui facilè fuisse leges Spartanis condere affirmat, quòd eo tempore grave, perdiuturnumque bellum gererent adversùs Messenios, & Argivos; difficiliùs enim legibus obsequuntur bello assueti.

DISSERTATIO LIV.

De Republicâ Spartanorum.

Dissertatio Sexta.

Cives ad mores Principum civitatis conformantur; quare Lycurgus maximo Lacedæmoniis incitamento fuit ad virtutem, quum eximiæ lenitatis, & justitiæ exempla ediderit. Profuit etiam magnopere ad parsimoniam, quod omnes publicè vescerentur, & nummi ferrei, sive e corio; quibus addebantur continuæ adolescentium exercitationes, in quibus Lacedæmonii Romanos superarunt. Quid essent Phiditia, seu Philitia.

DISSERTATIO LV.

In Epigramma Platonis Libri I. in minas.

Dissertatio Prima.

Venus Cypris passim dicitur a poëtis, quòd in Cypro plurima loca Veneri sacra habebantur; immo tota Cyprus; plures autem hujus rei causæ ab Auctoribus afferuntur. Paphi colebatur Venus cœlestis, quam Uraniam vocant, & eadem est, ac Juno, Luna, Dictynna, & Diana; pertinet etiam Veneris numen ad Tellurem, ita ut superior pars Orbis terrarum Venus, inferior Proserpina habeatur. Quin etiam ipsa anima, qua Mundum regi omnes ferè philosophi prisci sunt arbitrati, his exceptis, qui Divinam Providentiam sustulerunt, quatenus in generationem descendit, Venus est habita. Hinc Pausanias quum tres Parcas enumeret; nimirum Venerem, Fortunam, & Fatum, seu Mortem, meritò vetustissimam Parcarum Venerem appellat.

DISSERTATIO LVI.

In idem Epigramma Platonis.

Dissertatio Secunda.

Musæ appellantur quasi indagatrices, vel a voce מוסר, *Musàr*, quæ apud Hebræos significat disciplinam, vel demum ab instruendis doctrinâ hominibus. Vox κόρη significat *puellam*, & *pupillam oculi*; sicut apud Latinos *pupilla*, *pupa*, & *pupula* significat puellulam; qua in re Xenophontis dictum defenditur, licet illud reprehendat Longinus. Variæ autem a diversis Auctoribus rationes afferuntur, cur eodem nomine *pupilla*, & *puella* denotentur. Κόρη, & *puella*, quin & *virgo*, seu *Virago* appellatur interdum etiam ea, quæ virum passa est. Amor cur cæcus fingatur, & cur Venus Ἀφροδίτη, & Mars Ἄρης dicantur.

DISSERTATIO LVII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Tertia.

Homines libidini dediti existimant castos esse stultos; nec Regum, aut etiam Deorum vitam sine Veneris deliciis expetendam. Musas Virgines esse prodiderunt, quia Venus non est apta studiis, quum ingenium hebetet; ceterum poetæ omnes Deas, quæ in aliquâ arte occupatæ sunt, Virgines esse tradiderunt; quia animus, qui seriò incumbit in disciplinas, minimè impuro amore incenditur; etenim otium est esca voluptatum. Dii, qui homines aliquando fuerunt, vitiis obnoxii sunt; qui verò nunquam inter Mortales ætatem exegerunt, & ex hominum studiis nati sunt, vitiis caruerunt. Fortuna quot locis, & quot nominibus coleretur. Musæ tres dumtaxat primitus fuerunt, & quomodo novem factæ, & singulis ab Hesiodo nomina indita sint.

DISSERTATIO LVIII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Quarta.

Apes Musarum Volucres habentur multis de causis, sed præcipuè, quia cum Musæ, tum Apes non lacessitæ, jucundissimæ sunt; irritatæ verò acerbissimè lædunt irritantes. Alia ab aliis affertur interpretatio fabulæ de Adulterio Martis cum Venere. Viri, & populi bellicosissimi, effusissimi etiam sunt in Venerem. Auctores plerique, ut significent Fortunam, Victoriam, aut Amorem perpetuò apud aliquos permanere, alas ipsis adimunt; non tamen reprehendendus est Plato, qui Amorem negat alas habere, ut indicet Musas nunquam amore captas fuisse.

DIS-

DISSERTATIO LIX.

In Epigramma Libri I. in Tibicines, & Saltatores: de Glaphyrâ Tibicine.

DISSERTATIO PRIMA.

Tibiæ ex loto conficiebantur, præsertim eæ, quibus in nuptiis canebatur; aut saltem quum primùm inventæ sunt; & quot formania Tibiæ haberent. Diligentissimè describitur lotos arbor, & ejus fructus, & quot lotorum genera sint.

DISSERTATIO LX.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO SECUNDA.

Ex diversis rebus conficiebantur Tibiæ. In quo differrent Tibiæ pares, & impares; dextræ, & sinistræ. Quædam Tibiæ dicebantur Vasææ aliæ Puerilæs, aliæ Viriles; erant & Tibiæ Gingrinæ, Tityrinæ, & Spondauli, & aliæ quamplures. Utebantur autem Tibiis in sacrificiis, ludis, & funeribus, necnon in nuptiis, & conviviis, & quidam etiam in bello. Ovantes Tibias adhibebant, Triumphantes verò Tubas.

DISSERTATIO LXI.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO TERTIA.

Minerva, ut est in fabulis, Tibias invenit; sed eas quum inflaret irrisa a Venere, & Junone propter oris deformitatem, abjecit, quibus repertis Marsyas Apollinem ad certamen provocavit, & ab eo victus, detractâ cute est interfectus. Salmasius aptissimè explicat, quid sit versare citharam apud Hyginum. Cur Tibia a poëtis dicatur Berecynthia. Romæ in foro, & in templo concordiæ visebatur Marsyas ad deterrendos a calumniâ litigantes.

DISSERTATIO LXII.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO QUARTA.

Quas quisque Tibias invenerit, quum eæ multæ sint, ac variæ. Cur Ardalides Musæ vocarentur, quas Trœzenii colebant. Quisnam fuerit pater Marsyæ.

DISSERTATIO LXIII.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO QUINCTA.

Victoria Apollinis adversùs Marsyam significat præferendam esse Citharam Tibiæ; hinc Aristoteles negat idoneam esse Tibiam ad mores componendos, quum potiùs ad furorem incitet; quare summâ ratione sacris omnibus adhibebatur, quum animus extra se positus in Divinorum contemplatione versetur; virtuti verò utilem non esse Tibiam, Tibicinum mores ostendunt. Contra Polybius putat Arcades, quòd Musicæ operam darent, & præcipuè Tibiis, mitissimos esse; quum tamen ob frigorum magnitudinem consentaneum sit, eos futuros fuisse asperos; Cynæthenses verò immanissimos, quòd Arcadum morem neglexissent.

DISSERTATIO LXIV.

In Epigramma Libri I. in Senectutem.

DISSERTATIO UNICA.

Homines aptissimè vino comparantur; nam sicut vinum aliud alio citius maturescit, & fugit, ut singulis vini generibus recensendis patet; adeout Opimianum vinum, Plinio teste, usque ad ducentos ferè annos duraverit, licet Vellejus aliter tradat; ita homines alii aliis maturiùs ingenium, atque vigorem assequuntur, amittuntque, quod multis exemplis ostenditur; & sicut vinum longo tempore acescit, sic homines in senectute iracundi fiunt.

DISSERTATIO LXV.

In Antipatri Epigramma, quod in secundo Anthologiæ libro est inter convivales jocos: In memores compotores.

DISSERTATIO UNICA.

Hyades ἀπὸ τοῦ ὕειν hoc est *a pluendo* appellatæ sunt, non verò ἀπὸ τῶν ὑῶν idest *a suibus*, ut Veteres crediderunt; qui ideo Suculas nominarunt. Plejades, seu Virgiliæ unde dicantur. Cur quidam decepti tradiderint columbas Jovi ambrosiam ferre; quum juxta interpretationem Athenæi ipsam portare Plejadas Homerus dicat. Quid sit siderum matutinus, ac vespertinus ortus, & occasus. Antiqui naufragio perire maximè horrebant propter sepulcri jacturam, & quia multi animam, utpote igneâ naturâ præditam, aquâ extingui arbitraban-

bantur; quare Virgilius, quum inducit Æneam timentem mortem in mari, fatis superque defenditur a nonnullorum calumniis. Tempestas, & fulmen omnium terribilissima sunt. Exempla multorum, quibus dicta, aut facta in conviviis nocuerunt; hinc natum est proverbium: *odi memores compotores*. Græci largiùs bibebant; ideo *pergræcari* significat *liberaliùs potare*. Ebrietas omnia simul vitia ebriosis ingenerat; quum tamen alia vitia quorundam vitiorum affinitate non attingantur.

DISSERTATIO LXVI.

In Epigramma Getulii ex Libro III. in naufragos de Astydamantis Cydonii naufragi Cenotaphio.

Dissertatio Prima.

MAre inter Maleam, & Cretam interjectum, quum frequentibus flexibus, & cæcis speluncis abundet, adeo naufragiis infame erat, ut aliquando ea navigatio omissa fuerit; quod ad Corinthi incrementum plurimum contulit. Malea secundâ syllabâ correptâ, vel productâ pronunciatur. Cenotaphia constituebantur etiam sepultis; quum initio templa nihil aliud fuerint, quàm sepulcra; ideo ex sepulcro colligi non potest, ubi quis obierit.

DISSERTATIO LXVII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Secunda.

CRetenses licet optimis legibus regerentur, tamen habentur mendaces; quia, quum a Minoë omnium ferè Legumlatorum vetustissimo primi leges acceperint, a legibus etiam primi desciverunt; alii tamen arbitrantur, quòd sicut omnes Thessali habiti sunt fraudulenti ob unius Jasonis in Medeam perfidiam; ita Cretenses mendaces propter Idomeneum, qui æs bello captum injustè Græcis distribuit; vel quia Medea hujus famæ auctrix fuerit, quum de formâ cum Thetide contendens Idomeneo Judice succubuit. Joves duo Cretenses fuerunt, atque per totum Orbem terrarum res præclarissimas gesserunt, & in Cretâ sepulti sunt.

DISSERTATIO LXVIII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Tertia.

MUlti appellati sunt Joves; adeout Varro trecentos fuisse prodiderit; eorum vetustissimus floruit Abrahæ tempore. Stoici putarunt Jovem esse Ignem, seu Æ-therem, qui ab ardore, Aristotele repugnante, dicitur; idem senserunt Persæ, atque Empedocles; Platonici autem Jovem esse Mundi animam opinati sunt, alii Solem; Romani verò, Grajique Aërem; hinc Juppiter Hyetius, & Ombrius a pluviâ dictus colebatur; hinc etiam ventus Juppiter est appellatus; sed omnium congruentissimè Æschylus Jovem esse omnia dixit. Juppiter latinè, & græcè Ζεὺς unde dicatur. Astrologi omnia ferè, quæ Jovi tribuuntur, ad stellam Jovis pertinere demonstrant. Prometheus vinculis adstrictus fingitur, & ab aquilâ depasci, quia providentia humana angustis sanè finibus coërcetur, & multis curis est obnoxia.

DISSERTATIO LXIX.

In Epigramma Dioscoridis, quod est in Libro III. Anthologiæ in Servos.

Dissertatio Prima.

ATheniensès in Prytaneo Ignem sempiternum custodiebant; inde proverbium: *Lucerna in Prytaneo*, quod de re, quæ nunquam deficit, usurpatur; Persæ autem, & Assyrii tanquam Deum colebant; hinc supplices facem tenebant, & nisi imperrassent, se in aquam projecturos minabantur; his quidem nihil denegebatur, sed tamen plectebantur, quòd habuissent ignis extinguendi voluntatem; hinc etiam Persæ cadavera non concremabant; nam Deo cadaver hominis tradere impium putabant; Ægyptii verò quum Ignem esse quandam feram opinarentur, non comburebant; quia inhumanum sit dare feris mortuos devorandos.

DISSERTATIO LXX.

In idem Epigramma.

Dissertatio Secunda.

MAxima est inter Auctores dissensio, an Persæ terræ cadavera mandarent, quum Terram colerent; sed veriùs est corpora mortuorum cerâ illita sepelisse, ne eorum attactu Terra contaminaretur. Græci, & Romani cadavera abluebant; secus Persæ, quum Aquam, & præcipuè fluvios venerarentur, quibus equos immolabant; sicut etiam Soli.

DIS-

DISSERTATIO LXXI.

In idem Epigramma.

Dissertatio Tertia.

PHilosophorum alii Aquam, alii Ignem, alii Terram, & Ignem rerum primordia censuerunt; nequaquam verò Deos hæc esse existimarunt, ut falsò affirmat Clemens Alexandrinus. Persæ autem Stoicos sequuti Mundum esse Deum sunt opinati, & Jovem; Aquam verò, Ignem, ac Terram, tanquam Mundi partes coluerunt; adorabant etiam Aërem, quem Venerem coluisse constet, qui nihil aliud est, quàm *aër fluens in unam partem*; necnon Cœlum, Lunam, & Solem, quem Mithram nuncupabant; licet Herodotus Mithram esse Venerem asseveret.

DISSERTATIO LXXII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Quarta.

DEos Græci Θεοὺς *à currendo* appellarunt. Maximus Tyrius existimat Persas Ignem coluisse, tanquam Solis, & stellarum simulacrum; sed multis argumentis probatur ipsum Ignem adorasse, ut Lucianus tradit; quum existimarent Mundum esse animatum, & Ignem illius animam; sicut plerique philosophi animum igneum esse censuerunt. Ignis omnibus rebus inest; nam in Cœlo, & in Aëre, Terraque, & in ipsis Aquis reperitur.

DISSERTATIO LXXIII.

In Epigramma Antipatri, quod est in Libro III. Anthologiæ in poëtas: De Orpheo celeberrimo Vate.

Dissertatio Prima.

MUltis in locis montes extant Olympi nomine appellati, sed in Thracia nullus hujusmodi reperitur. Thracia antiquitus latius patebat; nam ad Phocidem usque protendebatur; immo Thraces ipsam Atticam occuparant. Plerique poëtæ Orpheum Calliopes filium faciunt; alii tamen Polyhymniæ, alii Clius filium tradunt; patrem pariter illius alii Oeagrum, alii Apollinem perhibent. Duos Orpheos fuisse tradit Herodorus; Aristoteles nullum extitisse affirmat, & carmina esse cujusdam Cercopis Pythagorici.

DISSERTATIO LXXIV.

In idem Epigramma.

Dissertatio Secunda.

SOlas Quercus Orphei cantu ductas fuisse, non alias arbores fabulis proditum est. Quercus appellatæ sunt fagi à *comedendo*. Lyra, non cithara propria est Orphei, ut multis locis poëtarum constat; licet Virgilius, & Dio Chrysostomus tribuant illi citharam, & Ovidius modò lyram, modò citharam.

DISSERTATIO LXXV.

In idem Epigramma.

Dissertatio Tertia.

ORpheus homines efferatos, quales omnes antiquitus erant, mansuefecit; ideo dicitur duxisse cantu feras, & saxa; Orgia etiam Bacchi ab Ægyptiis accepit, quibus Osiris apud eos colebatur. Heroici carminis auctorem quidam Olenem faciunt, alii Phemonoën, alii Phanotheam, Themidem alii, quæ ante Apollinem oraculum Delphicum tenuit, quod heroicis versibus responsa dabat; itaut nonnulli opinati sint, responsum, quo Socrates sapientissimus judicatus est, non fuisse Apollinis; sed falluntur, quia constat aliquando eo genere carminis usum Apollinem; nihilominus Scaliger immerito Vidam redarguit, quòd hexametrum oraculorum esse proprium affirmarit.

DISSERTATIO LXXVI.

In Antiphili Epigramma Libri I. in navigationem. De Nautarum audacia.

Dissertatio Unica.

VEteres arboribus cavatis primum navigarunt; deinde Rex Erythras trabes inter se colligavit, quæ rates dicuntur; Danaus autem primus navem fabricavit, & in Græciam venit. Avaritia fuit causa navigationis, & navigatio avaritiæ; Deus autem, qui perversa hominum consilia vertit in bonum, multa Mortalibus commoda peperit ex navigatione. Præcipua aurei sæculi felicitas in eo posita erat, quod non erat in usu navigatio, quo mores corrumpuntur. Inferos, licet Platonici, qui ad veritatem propiùs accedunt, Elysium in sphæra stellarum inerrantium collocent, esse in Mari, fabulis proditum est; nam & insulas beatorum in Oceano esse constat, & forte eas-

easdem, ac insulas Fortunatas; ideo in monumentis antiquis Tritones, & Conchæ cernuntur; & ad loca sceleratorum suppliciis destinata per Oceanum perveniri Plato, aliique tradiderunt.

DISSERTATIO LXXVII.

In Epigramma Libri I. Anthologiæ in Insulas. De Insulâ Delo.

DISSERTATIO UNICA.

DElos appellata est, quasi *manifesta*; ea rarò terræ motibus laboravit; adeout habitum prodigii loco Callisthenes tradat, quod concussa fuerit; quin etiam Macrobius affirmat nunquam movisse, & Epaphum, & Thucydidem citat; qui tamen asserit paulò ante Peloponesiacum bellum movisse, quum antea nunquam movisset; licet Brodæus neget Thucydidem mentionem fecisse de motu Deli, & Senecam reprehendat, qui id asseverat; contra verò Herodotus refert, eo tempore, quo Datis erat Græcis bellum illaturus, movisse. Oraculum Hammonis, ut etiam alia ferè omnia suo tempore defecisse testatur Plutarchus; licet Juvenalis adhuc illud consuli dicat. Atheniensium lege sancitum erat, nequis in Delo nasceretur, aut moreretur. Hyperborei quotannis ad Apollinem Delium primitias mittebant, quas initio tulisse Virgines dicuntur; postea verò cœperunt deferre ad finitimos, qui ad alios deferebant, qui rursus ad alios, donec ad Apollinem pervenirent; sed dissentiunt Pausanias, & Herodotus, dum tradunt, quæ virgines primæ detulerint primitias, & quo itinere eæ perferrentur. Hyperboreos Diodorus Siculus sub ipso Mundi cardine collocat, ubi in tantam altitudinem tellus attollatur, ut montes, & valles Lunæ cernantur; at Pomponius Mela statuit eos in Asiâ; in Europâ verò Solinus. Verisimile autem est Hyperboreos non alios fuisse, quàm Seres; nam utrique ad longissima vitæ spatia pervenire dicuntur, & maximâ Cœli temperie uti; nec justitia, quæ prædicatur Hyperboreorum, discrepat a Serum moribus, qui merces cum exteris tantâ justitiâ commutabant, ut ne verbis quidem opus esset. Delii, Ephesii, ac Tegyrei Apollinis, & Dianæ natalibus gloriabantur. Tegyræ sunt duo fontes, quorum alter Palma, alter Olea vocaretur; in quorum medio Latona enixa est; ideo proditum Latonam palmæ, vel oleæ innixam peperisse.

DISSERTATIO LXXVIII.

In Agathiæ Scholastici Epigramma Libri I. in Fortunam.

DISSERTATIO PRIMA.

De Inconstantiâ Fortunæ.

POtentiam, & felicitatem consequuti insolentiâ nimis efferuntur; & præcipuè humili loco nati, cujus rei multa exempla suppetunt.

DISSERTATIO LXXIX.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO SECUNDA.

POtentiam nacti veteres Amicos repudiant; quare nullos habent; nam illi, quos de novo acquirunt, non sunt veri Amici; idcirco ii laudandi, qui veteribus Amicis gratias retulerunt, eosque imitandos proponere nobis debemus.

DISSERTATIO LXXX.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO TERTIA.

JOcus in verbis, in rebus ludus cernitur. Vita hominum ludo pilæ simillima ob Fortunæ inconstantiam; quam non animadvertere eos, qui prosperâ semper fortunâ usi sunt, tolerabile foret; illud autem nequaquam ferendum, oblivisci levitatis fortunæ eos, qui ex angustiis ad felicitatem emerserunt; quum cogitare deberent, quibus gradibus ad id fastigium ascenderint, iisdem se posse rursus descendere. Democritus, & Epicurus omnia casu ferri voluerunt; Aristoteles verò cœlestia quidem ratione gubernari; quidquid autem Cœlo est subjectum, Fortunæ censuit provinciam; at ceteri omnes philosophi Fortunam esse divinæ providentiæ partem sunt arbitrati; quare Homerus Fortunam non agnovit, & Romani ab ipsis pæne Urbis incunabulis Fortunæ templa condiderunt; & serò admodum Virtuti, quæ mentis est nostræ.

DISSERTATIO LXXXI.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO QUARTA.

FOrtunæ maxima inconstantia est; ideo rotundo lapidi, vel rotæ, quæ pro mutatio-

tatione accipitur, insistere fingitur; & interdum etiam navim, vel gubernaculum ipsi tribuerunt, ut in antiquis numismatis cernitur; contra verò Mercurius quadrato lapidi insistit propter stabilitatem mentis, & rationis.

DISSERTATIO LXXXII.

In Epigramma Libri III. Anthologiæ in Philosophos, in quo inducitur Diogenes Cynicus mortuus alloquens Charontem.

DISSERTATIO PRIMA.

CHarontis nomen a glaucis oculis nonnulli deducunt; alii a verbo *χαίρειν*, *gaudere*; Eustathius tamen, & Lilius Gyraldus ab eodem verbo per antiphrasin; sed verius est ab Ægyptiorum linguâ derivari, qua *Charon* significat *portitorem*; ceterùm a gaudio vix potest habere originem, quum extet proverbium: *Charon risit*, quod usurpatur de homine austero, qui quandoque tristitiam deposuerit.

DISSERTATIO LXXXIII.

In idem Antipatri Epigramma.

DISSERTATIO SECUNDA.

PLato quatuor flumina ex Inferis manare tradit; Oceanum, Acherontem, Phlegethontem, seu Pyriphlegethontem, & Cocytum; quæ poetæ; & alii scriptores cum Stygiâ palude confundunt; singula autem a rebus tristibus nomen acceperunt; porro Plato Phlegethontis rivos esse flammeos amnes, qui ex Ætnâ, aliisque montibus ardentibus evomuntur, asseverat. Commentum, quo feruntur animæ ad sedes destinatas vectari, Orpheus ab Ægyptiis desumpsit, qui cadavera in insulâ quadam sepeliebant, quæ palude cingebatur; & navicula, qua vehebantur, Baris vocabatur; Charon autem naviculator. Dii per Stygem jurabant, & si pejerassent, integrum annum, & aliquot dies nectare, & ambrosiâ carebant; solus Ovidius affirmat Jovem amore captum hoc jusjurandum contempsisse; quia amantium perjuria a poëtis creduntur irrita. Revera autem Styx est fons prope Pheneum Arcadiæ, vel Nonacrin urbem, cujus aqua corrumpit omnia; cornu solum ei resistere tradit Antigonus Carystius; ungulam muli Vitruvius, & Plinius; equi Pausanias; asini Plutarchus. Hoc veneno extinctum ferunt Alexandrum consilio Aristotelis; sed non satis id certum arbitrantur Plutarchus, & Pausanias. Est etiam Styx in Italiâ; Acheron quoque, & Lethe multis in locis reperiuntur, & in Thesprotiâ Cocytus. Homerus omnia, quæ viderat, ad fabulas transferebat. Quum animi non intereant, etiam ortu carere quidam sunt arbitrati, & eos fuisse, antequam in corpus descenderent; veruntamen quum nulla memoria sit eorum, quæ acciderunt, antequam nasceremur, poëtæ finxerunt Lethen, quam potantes animi omnium obliviscerentur; quæ nihil aliud est, quàm materia; qua oblivionem ingenerari nil mirum, quum & ægri interdum, quæ sani gesserunt, non meminerint, & convalescentes, quæ ægris acciderunt; & nemo unquam meminerit, quæ infans aspexit.

DISSERTATIO LXXXIV.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO TERTIA.

MAnes Græci dicunt Idola; Latini autem imagines, vel umbras, vel simulacra; inde umbræ accipiuntur etiam pro Inferis. Cur Hercules in Cœlo, umbra verò ipsius apud Inferos versari dicatur, explicat Plotinus. Canis nomen convenit philosopho, cui Plato comparat canem; sed præcipuè convenit Diogeni, ejusque sectatoribus. Cynicos a Cynosarge dictos putant Hesychius, & Suidas; sed verius est ita appellatos, quia obvios increparent, & quia nullo pudore coërcerentur; sicut canis, qui omnium animalium est impudentissimus, quod causa fuit Zenoni, ut novam sectam conderet; hinc Juvenalis dicit Stoicos a Cynicis tunicâ tantùm differre; quum Cynici solo pallio uterentur; quo etiam utebantur Christiani, qui ideo Græculi impostores vocabantur; quum pallium esset proprium Græcorum, sicut Romanorum toga. Peram dici a *fervando* vel *ferendo* tradunt Eustathius, & Etymologicum magnum; Vossius tamen a verbo *πάομαι*; quod est *edo* deducit; utebantur autem eâ pastores, & mendici; erat & mensuræ genus, quâ aratorea femina condebant; quapropter Apulejus uterum puellæ, quæ viri semen suscepit, perulam vocat. Quum Antiqui quotidie exercerentur in campo, vel palæstris, balnearum usus frequentissimus erat, & olei, quo ungebantur.

DISSERTATIO LXXXV.

In Epigramma XXIX. Libri I.

DISSERTATIO PRIOR.

GErmanorum fortitudinem, ac multitudinem maximè horrebant Romani; quoniam eos, licet innumerabiles copias

deleviſſent, nunquam debellaverant; hi tamen Germanici virtute perculſi ſunt.

DISSERTATIO LXXXVI.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO POSTERIOR.

IMperium Romanum virtute partum eſt; Macedonum verò fortunâ, contra Plutarchi ſententiam. Romana Reſpublica ſemper cladibus crevit. Varro tradit quosdam ex duodecim avibus, quas Romulus vidit, conjectaſſe rem Romanam mille, ducentosque annos ſtaturam; quod eventum comprobaſſe affirmat Petrus Crinitus.

Finis Epitomes Diſſertationum in Anthologiam.

EPITOME
DISSERTATIONUM IN THUCYDIDEM.

DISSERTATIO I.

Optimum eſt conſilium ſuis operibus nomen inſcribere.

THocydides Hecatæum Mileſium, & Herodotum ſublimitate ſuperat. Sublimitas oritur non ſolùm ex rerum ſplendore, ſed etiam ex vocalium concurſu, & longitudine periodi. Conſueverunt Auctores operibus nomen ſuum inſerere, qui mos etiam a veteribus prophetis uſurpatur. Primos Æneidos Virgilii verſus tollendos non eſſe Pierius Valerianus, & Julius Scaliger exiſtimant adversùs alios Criticos; quum etiam picto es, & ceteri artifices nomen ſuis operibus inſcribere conſueverint. Orpheus an extiterit, ignoratur; Onomacriti autem dicuntur eſſe carmina. Muſæi non ſunt verſus, qui illius eſſe feruntur; ſicut etiam ſibyllini ſunt ignoti Auctoris; alia etiam aliis fuerunt attributa, quæ non ſunt illorum.

DISSERTATIO II.

Antiquorum bellorum maximum fuit Peloponeſiacum.

EXordia hiſtoriarum, utpote demonſtrativi generis, attentionem lectoris, & docilitatem conciliare oportet. Hiſtorici res geſtas ab initiis exordiuntur, & cauſas explicant, atque ordinem ſervant; poëtæ verò initiis prætermiſſis media narrant, deinde ordine inverſo principia exequuntur; licet multi poëtæ id non obſervarint. Pecuniarum maxima erat apud Græcos penuria; ut quum Philippus aureum poculum haberet, pulvino ſemper ſubjiceret. Terrarum magna pars incognita erat tempore belli Peloponeſiaci.

DISSERTATIO III.

Peloponeſiaci Belli magnitudo improbabilis non eſt, quum Græcorum opes crevifſent, licet antea tenues eſſent.

HIſtorici initio amplificant res geſtas, quas narraturi ſunt. Antiqui inter ſe commerciis non miſcebantur; ideo etiam proximas regiones ignorabant, ut ex eorum multis erroribus conſtat; quare meritò Livius veriſimile non putat Numam ad audiendum Pythagoram peregrinatum eſſe, contra Glareani ſententiam. Empedocles affirmat res amicitiâ conjungi, diſcordiâ verò diſſolvi; ſed in humanâ ſocietate id falſiſſimum; nam bellis ea contracta eſt.

DISSERTATIO IV.

Athenienſes in unam urbem a Theſeo collecti ad luxum ſeſe converterunt.

A Thenis pleraque ad vitam neceſſaria primùm inventa ſunt. Crinium complicatio in acutum deſinens, quæ in viris dicitur Crobylus; Corymbus appellatur in mulieribus; in pueris verò Scorpius. Luxus Athenienſium, quos Athenæus uſos fuiſſe verſicoloribus veſtibus tradit; lineis verò Thucydides, quæ etiam molles habeban-

bantur, & feminis conveniebant; Clemens tamen Alexandrinus redarguit vestes talares Atheniensium. Cur Athenienses cicadas aureas crinibus illigarent; hoc tamen ornamento magistratus tantummodo usos fuisse tradit Clemens Alexandrinus. Plurimi populi se se Autochthonas, seu Aborigines esse gloriantur, & quid hoc nomine significetur. Pueri duo ita educati, ut neminem loquentem audirent, quum adolevissent, *beccos* petiverunt, quæ vox apud Phrygios *panem* significat; quod interpretati sunt Phrygas primos Mortalium fuisse. Anaximander ex aquâ, terraque calefactis pisciculos putat extitisse, ex iisque conceptos homines; Epicurus verò e terrâ natos uteros, ex quibus fuerint homines propagati; alii alia de hominum procreatione prodiderunt.

DISSERTATIO V.

De pluribus vetustissimis Regnis.

PRincipatus omnium Reipublicæ formarum antiquissimus, & optimus est. Nullum Regem fuisse antiquiorem Belo, qui in Sacris Litteris Nembroth appellatur, ejusque filio Nino, qui post diluvium centumquinquagintaduos annos regnare cœpit, recensendis pluribus antiquissimis regnis patet. Ogygium diluvium vetustissimum censebatur; inde omnia antiqua ogygia nuncupabantur. Quodnam discrimen sit inter Tyrannum, & Regem. Anaxilaus filiorum tutelam servo commisit; cui tamen populi memoriâ defuncti Regis parere non detrectarunt. Ephori Spartanorum Reges multos mulctarunt, inter quos Archidamum, quòd exiguæ staturæ uxorem duxisset, veriti, ne Regulos pro Regibus procrearet. Judices antiquitus erant Reges, & eorum, ac definitam potestatem habebant; quare Homerus non aberrat a decoro, quum Achillem, & Thersiten inducit in Agamemnonem jurgia impunè jactantes; nec Euripides, dum tradit Agamemnonem non potuisse a morte Polyxenam liberare; aberrat verò Seneca, qui totius rei arbitrium in Agamemnone situm confirmat. Æsymnetæ erant Reges, qui filiis regnum non relinquebant.

DISSERTATIO VI.

De utilitate, quæ percipitur ex Historiæ lectione.

HOmines magnam medicinæ partem ab animalibus didicerunt; sicut alias plerasque artes; multas etiam a casu edocti sunt. Lucullus quum rei militaris esset imperitus, librorum lectione magnus evasit imperator. Quantum multi exemplis ab historiâ petitis profecerint.

DISSERTATIO VII.

Qua de nomine belli, quod Thucydides narrat, ejusque caussis disceptatur.

PRoverbium *Isthmum perfodere* ex eo profluxit, quod multi Imperatores illum perfodere frustra tentarunt. Peloponesus olim Apia ab Apio Phoronei juxta Didymum, & juxta Athenæum a pyrorum copiâ est appellata; necnon etiam aliis multis nominibus. Asia divitiis abundabat, & præcipuè Phrygia; hinc fabula manavit, quidquid Midas attingeret, in aurum verti. Midas album, & nigrum plumbum invenit. Tarquinius Priscus opibus, & largitionibus Romæ regnum est assequutus; quemadmodum etiam quamplures in Græciâ. Caussæ belli civilis inter Cæsarem, & Pompejum. Rebus publicis nihil magis formidolosius, quàm finitimorum potentia, ut multa etiam exempla declarant.

DISSERTATIO VIII.

Qua Thucydides defenditur, & quinam populi barbari, quique Græci haberentur, ostenditur.

DUpliciter *Barbari* nomen accipitur; nam & eos omnes, qui non sunt Græci, inter quos Romani ipsi recensentur, significat; & illos, qui inscitè loquuntur; unde *Barbarismus* inscita loquutio; licet Gellius neget hanc vocem in usu esse apud optimos Auctores. Thucydides autem non negat Homerum hoc nomen usurpasse; sed solum in eo significatu, quo omnes gentes diversæ a Græcis accipiuntur; quare immerito reprehenditur a Strabone; sicut etiam, dum asserit Homerum nunquam Græciam universam Helladem appellasse. Quamplures colonias deduxerunt Græci. Quodnam discrimen sit inter Italos, & Italiotas, inter Siculos, & Siceliotas apud grammaticos.

DISSERTATIO IX.

Qua Barbaros non omnino fuisse rudes bonarum artium probatur, & de Homeri Ætate nonnulla delibantur.

PHilosophiam, & ceteras disciplinas Barbari invenerunt, & didicerunt ab ipsis Græci; verùm quia eloquentiâ Græci præstiterunt, sapientiores Barbaris habentur. Homerum tempore belli Trojani extitisse qu-

quidam tradunt; alii ducentis annis post excidium Trojæ floruisse; alii demum centum triginta annis ante Olympiadas natum censent, & æqualem Lycurgo faciunt. Duo Lycurgi fuerunt.

DISSERTATIO X.

De Eclipsibus.

SOlis defectus magnopere horrebant Veteres; quamquam Plutarchus affirmat Lunæ, non Solis deliquia terrorem antiquitus ineussisse. Interfecto Cæsare Sol per annum caliginosus fuit. Aganice prævidens futuram eclipsem magicum murmur inchoare simulavit, quo persuasit se de Cœlo Lunam deducere; hinc poëtæ illam deduci magicis carminibus fabulati sunt; & in Lunæ defectione æra pulsabantur, ne veneficorum carmina exaudiret. Nicias Lunæ eclipsi deterritus exercitum perdidit; alii verò quamplures imperatores rationem injerunt, qua futurus Lunæ defectus milites non perterrefaceret.

DISSERTATIO XI.

Eclipses terrebant antiquitus, quia de causâ adhuc a philosophis disceptabatur, & quæ philosophi vulgabant, ambagibus occultabant.

TEmpore belli Peloponesiaci quamplures philosophi floruerant, & adhuc florebant. Diversæ fuerunt philosophorum sententiæ de eclipsibus cum Solis, tum Lunæ. Lunam proprio lumine non carere multi existimarunt; quinimo injuriam huic facturi sibi videbantur, si eam propriâ luce spoliarent. Socrates accusatus est, quòd Lunam terram esse existimaret. Multis philosophis pœnæ irrogatæ fuerunt. Veteres philosophi, & præcipuè Pythagorici res philosophicas ambagibus occultabant. Obscurum quid quum significare volumus, obscurius Numero Platonis dicimus. Eclipsis nomen Thucydides usurpat, secus Herodotus, qui noctem pro die esse factam dicit, quum vult eclipsem significare.

DISSERTATIO XII.

Quæ cum Septima est conjungenda, qua de belli, quod Thucydides narrat, nomine, ejusque causis disceptatur.

OMnes ferè, qui Respublicas everterunt, aut ære alieno oppressi, aut magnis sceleribus inquinati erant; quapropter etiam Periclem quidam tradunt Peloponesiacum bellum excitasse, ne sumptuum rationem reddere cogeretur; sed profectò falluntur. Nulla res magis in officio continet imperia, quàm metus hostium; eo autem sublato dissolvitur disciplina, & inde bella civilia oriuntur; itaque longè prudentior fuit Scipio Nasica, qui auctor semper servandæ Carthaginis fuit, quàm Cato, qui excindendam censuit.

DISSERTATIO XIII.

De Pausaniæ morum mutatione, perfidiâ, supplicioque.

PRoverbium *Staterii paries* significat, ne tacenda proloquamur. Peregrinarum vestium usus maximè offendebat Veteres; necnon siquis molliore cultu incederet. Discincta vita pro solutâ sæpissimè accipitur. Voluptates insolitæ magis animum labefactant, ut multis Lacedæmoniorum exemplis evincitur.

DISSERTATIO XIV.

De Cylone Atheniensi, ejusque cæde; De Epimenide, qui Athenas lustravit.

EPimenides ab aliquibus inter septem Sapientes collocatur, excluso Periandro, utpote tyranno; sed Plato Mysonem inter eos statuit, alii Anacharsin, alii alios. Epimenides quinquaginta septē annos dormivit, & sapientiam suscepit; inde ad centesimum quinquagesimum ætatis annum pervenit; vocatur Græcorum propheta a Divo Paulo, & ejus versus citatur. Extant exempla multorum, qui pestem, aut grandinem avertisse dicuntur; necnon ventos evocarunt, aut prohibuerunt; Æacus verò pluviam impetravit. Expiationibus adhibebantur oleæ rami, aqua, sulphur, ova, sal, & laurus.

DISSERTATIO XV.

De Athletarum, qui in sacris certaminibus vicerant, gloriâ; de Athletis etiam plusculа aduectuntur.

GRæci majoribus præmiis affecerunt ludicras artes, quàm doctos viros, imperatoresque summos; quos etiam aut exilio, aut morte mulctarunt; nec minùs Romani corruptâ disciplinâ leves artes opibus, & honoribus cumularunt; inopes autem neglexerunt viros ingenio præstantes, & aurigarum studio insanivertunt. Sortitio Athletarum quomodo fieret. Pueri, qui in sacris

sacris certaminibus decertabant; erant planè impuberes, non imberbes adolescentes, ut docet Faber. Græci veteres in certaminibus genitalia præcingebant; primus autem Acanthus Lacedæmonius nudus in stadio decucurrit; mox verò etiam virgines nudas Lacedæmonii decertare coëgerunt. Dionysius Halicarnasseus non rectè arguit Romanos a Græcis originem ducere, quia subligaculis uterentur; quum etiam Barbari omnes pudenda velarent. Athletæ dicebantur victi aut animo, aut corpore.

DISSERTATIO XVI.

De Palæstris.

BEllo utiliores erant exercitationes Romanorum, quàm Græcorum Palæstræ. Ungebantur Veteres ceromate in Palæstris, quod ξηραλοιφεῖν dicebatur, ut distingueretur ab unctione, qua in balneis utebantur; hinc multorum Auctorum interpretatio habetur. Unde *in arenam descendere* originem duxerit, & pulvis pro labore accipiatur. Lacedæmonii primi hostium duces pretio corruperunt. Cur Palæstræ non solum Herculi, sed etiam Apollini, & Mercurio dedicatæ essent.

DISSERTATIO XVII.

De iisdem Palæstris.

LAmpadum ludus quomodo perageretur, ex quo plurium Auctorum loca explicantur; & apparet Vulcanium sæpiùs malè interpretatum esse Arrianum. Nihil egregium sine amore effici potest; ideo in Palæstris, & in ipsâ Academiâ Amoris simulacrum collocatum erat; quare non omnino justè in hoc reprehenduntur Antiqui a Lactantio, & Salviano; quum in Academiâ ridere effusiùs non liceret, & in Palæstris Gymnasiarchi obscenitates coërcerent. Solon sanxit, ut, siquis, qui ex ephebis excessisset, in scholis versaretur, capite plecteretur.

DISSERTATIO XVIII.

Quænam Deæ Σεμναὶ vocarentur, & de Furiis multa.

EPidamnus Dyrrhachium appellatum est, quia Veteres ea, quæ infaustum nomen haberent, nominare verebantur; sicut etiam, quæ sacra haberentur; hinc Apollodorus negat ab Antiquis cerebrum unquam nominari; sed hoc ex Homero falsum evincitur. Sternutamenta tanquam sacra adorabant, & ex ipsis omina captabant. Deæ Semnæ sunt eædem, ac Furiæ; licet Philemon diversas putet; duas Phylarchus recenset; plerique tamen tres esse tradunt; appellatæ autem sunt Eumenides ab Oreste, quia ipsi benevolæ fuissent; quare falsò putavit Scaliger per antiphrasin appellari. Furiæ sunt tres animi perturbationes, scilicet ira, cupiditas, libido. Proverbium *alia apud alios pulchra* unde fluxerit. Antiqui tam bona, quàm mala, immo etiam vitia, & res obscenas Deorum nominibus, ac templis colebant.

DISSERTATIO XIX.

De duobus principiis boni, & mali, quæ nonnulli posuerunt, & de Furiis.

PLato, atque alii philosophi Deum nullius auctorem mali esse existimarunt; quam sententiam malè aliqui interpretati Deum omnium esse auctorem negârunt; & Gnostici animas a contemplatione summi boni prolapsas Mundum fabricasse dixerunt; alii verò duos Mundi conditores ponebant, alterum bonorum, alterum malorum auctorem; & hunc quidem Ægyptii Typhonis, illum Osiridis nomine exprimebant; hinc Manichæi stultissimè multa sunt fabulati de duobus principiis boni, & mali. Furias esse animi cupiditates Lactantius docet; alii tamen esse pœnas a scelerum conscientiâ profectas, quas Deus in impios constituit, & nemo effugit, ut multis exemplis patet.

DISSERTATIO XX.

De Hilotis Lacedæmoniorum Servis, & de Servis multa.

ROmani Brutiis pro Servis utebantur; sic etiam Thessali Bœotis, quum Patriam relinquere noluissent, & Menestæ a manendo fuerunt appellati; postea verò Penestæ; Mariandyni verò quum se regere non possent, se tanquam servos Heracleotis dediderunt; alii pariter alios pro servis habuerunt. Ephori quum magistratum inirent, bellum servis indicebant. Cato reprehendebatur, quòd mancipia ætate confecta venderet. Servi multos potentissimos populos, ipsos etiam Romanos prœliis afflixerunt; Ephesum condiderunt. Multitudo servorum apud Antiquos. Ovinius martyr quinque millia servorum manumisit; & octo millia Melania.

DIS-

DISSERTATIO XXI.

In qua de Servis, ut in Superiore agitur.

HEroicis temporibus homines paucis contenti erant; ideo nec Servis indigebant; itaut Reges sibi ipsis dapes appararent, & hospitibus ministrarent; quare inepte quidam Homerum reprehendunt; in quo si Virgilius illum non est imitatus, ad magnificentiam sui sæculi respexit. Servi a servando appellati. Lacedæmonii servitium invenisse dicuntur; primi autem Chii pretio mancipia compararunt; quæ eorum pretia essent. Artificia omnia servorum operâ expediebantur; & quidem notarii erant, & grammaticam docebant, & medicinam faciebant; educabant etiam pueros, & pædagogi vocabantur; quin & aliqui philosophi extiterunt. Musicam verò maximè exercebant; hinc in conviviis servorum usus maximus; quum etiam essent, qui *ad pedes*, seu *circum pedes* appellabantur; alii autem a curâ catellæ erant, alii a cunis movendis.

DISSERTATIO XXII.

In qua de funeribus Antiquorum disceptatur.

DEfunctorum laudationes quis instituerit. Curules magistratus adepti imagines Majorum consequi dicebantur. Alexander Severus Ciceronis, Virgilii, Achillis, & aliorum heroum imagines habebat in Larario secundo; Alexandri verò Magni simulacrum inter Divos collocarat. Antonini Philosophi imagines qui non haberet, quum posset, sacrilegus habebatur. Προτίθεμαι significat *proponere*, & est proprium funerum; cui simile est verbum *producere*. Augustus auditâ clade Varianâ caput foribus illidebat. Præficarum munus. Nænia quid esset, & quis ejus auctor? Mulieres effusissime in lacrimas. Quid esset tacitum funus.

DISSERTATIO XXIII.

De iisdem Funeribus in eundem Thucydidis locum.

SOlon, & Epicurus ipse, qui nullum post mortem sensum superesse hominibus credidit, memoriam sui defunctorum celebrari præceperunt; quare verissimum est Pyrrhonis dictum, *hominem exuere difficillimum*. Galli servos, clientesque cum dominis concremabant; alii maximè dilectam defuncto uxorem immolabant; alii verò cum Rege defuncto præcipuam concubinam sepeliebant. Cupressus quare funeribus dicata esset.

DISSERTATIO XXIV.

In qua de Funeribus disputatur, ut in Superioribus.

IMaginarium funus quid esset, & quid cenotaphium. Manes insepultorum Antiqui errare credebant. In Urbe sepeliri mortuos prohibitum erat; Imperatoribus verò, ac triumphalibus viris, Vestalibusque concessum; sed nullus, præter Trajanum, ad invidiam declinandam sepultus est. Porta Libitinensis dicebatur ea, qua efferebantur cadavera. Flamini Diali neque fabam tangere, neque nominare licebat. An concremarentur cadavera.

DISSERTATIO XXV.

De Supplicibus.

QUamplures licet gravia passi Supplicibus pepercerunt. Vestam veluti Universi Larem, seu focum censebant; & tanquam antiquissimam adorabant; ideo Vestæ ante omnes in sacrificiis libabant. Asylorum origo, & auctores, qui fuerint. Quæ templa Asylorum jus habuerint. Hujusmodi honor non solum Deorum, sed etiam Principum statuis habebatur. Pindarus Ephesi tyrannus, quum urbis portas templo alligasset, ab obsidione Crœsi se liberavit. Omnes, qui templa violarunt, miserrimè perierunt.

DISSERTATIO XXVI.

De Supplicibus, & supplicandi ritibus.

VOx γενείων potiùs *barbam*, quàm *mentum* significat. Numa instituit, ut Fidei sacrum fieret dexterâ usque ad digitos involutâ, ut significaret fidem tutandam, ejusque sedem in dextris esse. Scytharum, & Regum Orientis mos, qui sanguine inviolabile fœdus inibant. Aræ antiquitus appellabantur ansæ, quia Supplices eas apprehendebant. Hominem, quum multis periculis obnoxius sit, multis etiam sese ultro offerat, natura voluit plura habere instrumenta auxilii implorandi; hinc etiam, quibus imbecillis sexus, vel ætas, lacrimæ datæ faciliores.

DIS-

DISSERTATIO XXVII.

In qua duæ clarissimæ Civitates Athenæ, & Lacedæmon comparantur.

ATheneniensium civitas vitiis omnibus, omnibusque virtutibus abundabat; quod Parrhasius picturâ exprimere ausus est. Lacedæmonii lege caverant, ne quis nauticam exerceret. Lex erat Athenis, quæ permittebat filiis non alere parentes, si ipsi non curassent, ut aliquam artem filii condiscerent. Areopagitæ puniebant eos, qui nullam artem facerent; itaque Herondas quendam otii damnatum dixit pœnas ferre libertatis. Spartanus nullus orator fuit, aut philosophus, aut poëta. Lacedæmones Archilochum ex urbe ejecerunt, quia scripsisset in bello satiùs esse clypeum abjicere, quàm vitam profundere; & Ctesiphontem, quòd se jactasset de qualibet re propositâ posse dicendo diem consumere. Isocrates Athenas nobili scorto comparabat; quod sicut multi ad illud libidinis explendæ causâ commeant, nemo tamen velit matrimonio copulari; ita Athenas animi causâ multos convenire, sed neminem sibi eam Patriam optare. Advenæ Lacedæmone pellebantur, & vetitum erat cives in exterenâ regione diuriùs sine causâ versari. Terpandrum Lacedæmonii mulctarunt, quòd octavam chordam in citharâ invenisset. Populus Atheniensis respuit Themistoclis consilium licet utilissimum, quòd esset injustum.

DISSERTATIO XXVIII.

De quibusdam ritibus Nuptiarum.

NUptiæ imaginem quandam belli præferebant. Spartanorum imperatores, antequam prælium inirent, Musis sacrificabant. Reges quarumdam nationum ex peculiaribus fluminibus dumtaxat aquam bibebant; hinc etiam sacrificantes certis tantùm fontibus utebantur. Novæ Nuptæ, & sacrificaturi, ut puri essent, abluebantur; non eodem tamen modo, quum superis, & quum infernis Diis rem divinam faciebant. Faces novæ Nuptæ præferebant pueri matrimi, patrimique a Græcis daduchi appellati, quos a Latinis lautos nominatos Muretus putat; his autem facibus extinctis ad struendum rogum uti, vel sub lecto eas condere ominosum ducebatur; porro eæ quinque erant, quòd is numerus ex primo pari, & primo impari, tanquam feminâ, & viro constet; vel quòd plures fetus procreari non possint, ut auctor est Aristoteles; quanquam Plinius septenos genitos prodiderit; & ex albâ spina conficiebantur; hinc rectè Parthenius in Catulli versu *spineam* pro *pineam* reposuit. Aqua, & ignis in limine novæ Nuptæ apponebatur, quia his hominum vita continetur; vel quia alter formæ, altera materiæ speciem præseferat; & altera feminæ, alter mari similis videatur.

DISSERTATIO XXIX.

De Nuptiis.

PRonuba a Græcis promnestria dicitur. Quinque Dii in Nuptiis invocabantur; ideo etiam quinque faces adhiberi quidam autumant. Cujus filius fuerit Hymenæus, & quare in Nuptiis invocaretur; sicut etiam unde ita sit appellatus, alii aliter tradunt. Anatomici negant ullam esse membranam in naturâ muliebri, ex qua nomen accipere potuerit Hymenæus. Nec minùs controversum est, cur a Romanis Thalassius invocaretur, & onde hoc nomen originem duxerit. Obscena carmina, quæ in Nuptiis canebantur, Fescennina a Fescennio Campaniæ oppido dicebantur, non a fascino, ut quibusdam visum est. Nupta verba obscena dicuntur. Pertunda erat Dea, quæ maritis virginalem scrobem effodientibus præstò erat. Futinus, seu Mutunus Deus idem, ac Priapus. Ritus planè absurdi in contrahendis matrimoniis diversarum gentium.

DISSERTATIO XXX.

In qua de iisdem Nuptiis agitur.

APud Babylonios, Assyriosque ditissimi pulcherrimas sibi uxores ingenti pretio coemebant; hæc autem pecuniæ summa in deformium dotem cedebat, quas inopes ducebant; apud alios alii etiam Nuptiarum ritus absurdi habebantur. Contrahebatur matrimonium usu, quod injustum appellatur, & inde uxor usuraria dicitur; farre, & coëmptione, quod justum nominatur. Primus Nuptiarum dies Proaulia dicebatur, Apaulia secondus, tertius Epaulia, latiùs Repotia. Funera nono die absolvebant, tribus diebus Nuptias, quia breviorem luctu voluptatem esse oporteat. Risus ante quadragesimum diem infantibus non contingit; solus Zoroaster natus est ridens. Caranus in filii Nuptiis viginti convivis adeo pretiosa munera dedit, ut singuli domos, & agros emerint. Scaliger existimat virgines semper uti solitas cingulo, licet alii dubitent, an die Nuptiarum dumtaxat uterentur. Nuces spargebat Sponsus, ut ostenderet se nugas reliquisse, quum nuces pro nugis accipiantur; quam causam affert

affert Scaliger, sed alias alii afferunt. Viri Genios, Junones autem sibi mulieres adoptabant.

DISSERTATIO XXXI.

De Nuptiis Antiquorum.

Cornices quum societatem coiverint, mirâ concordiâ vivunt, neque inter se temerè, licenterque miscentur, & alterâ extinctâ superstes vidua degit; ideo in Nuptiis optimum augurium habentur; hinc etiam Angelus Politianus locum Juvenalis de cornice intelligit, quem alii de ciconiâ accipiunt. Contra fulmen infaustum est augurium; quamobrem reprehendendus est Claudianus, qui in Nuptiis Plutonis, & Proserpinæ fulmen adhibet; nec rectè Virgilium imitatur. Quare sponsus Cajus, Caja sponsa diceretur. In coëmptionis contractu omnes feminæ Cajæ vocabantur. Controversum est utrum nova Nupta flammeo pudoris, an ominis ergo velaretur; ab eo Nuptiæ sunt appellatæ; nam verbum *nubo* Antiquis *tegere* significabat; idcirco Neptunus a *nubendo* dictus; & meritò Cicero deridet eos, qui a *nando* deducunt; quare frustra Vossius censet in eo loco pro *nando* legendum esse *nubendo*. Stoicorum etymologiæ duriusculæ erant. Veneris, Mavortis, Minervæ, & Saturni, atque fidei nomen unde deducatur. Munera, quæ sponsæ dabantur, anacalypteria, & parapherna nuncupabantur; hinc Diodorus Siculus tradit Proserpinam pro anacalypteriis accepisse Siciliam. Pronubus vocabatur anulus ferreus sine gemmâ, quem accipiebat sponsa. Mundum muliebrem qui ferebat, Camillus appellabatur. Affinis, qui eodem curru cum sponso, & sponsâ vehebatur, parochus, seu paranymphus dicebatur. Axis currus, quo vecta erat uxor mariti domum, incendebatur, ut ea intelligeret, perpetuò ibi manendum.

DISSERTATIO XXXII.

De diverso more Persarum, & Thraciæ Regum in Muneribus.

Thracum Reges munera accipiebant; largiebantur autem Persarum Reges. Xenophon a Seuthe convivio exceptus, quum alii quique ingentia dona afferrent, se se, & milites suos Regi obtulit; sic Æschines Socrati se totum dedidit. Cyrus Amicis pecuniâ se indigere scripsit, quum autem quisque ingentes opes pollicitus fuisset; hos esse suos thesauros Crœso dixit, quos fidelioribus committeret custodibus, suis nempe Amicis, quàm si in arce quantumvis munitâ conderet. Rex Artaxerxes Themistocli quinque urbes ad vinum, panem, opsonium, stragula, & vestes comparanda largitus est. Cyrus pariter Pytharcho septem donavit urbes. Rex Persarum cuidam Rustico, qui pomum ingens ei donaverat, urbem dono dedit dicens eum posse urbem etiam ex parvâ magnam efficere. Qui bonum attulisset consilium, aureo quidem latere apud Persas donabatur; sed flagris cædebatur, si consilium contra sententiam Regis esset. Dionysius senior filium regno indignum censuit, quòd tantis opibus nullum sibi Amicum parasset. Non qui multa possidet, sed qui paucis indiget, dives est; quod exemplo confirmatur aliquorum, quibus, quum nihil ferè possiderent, nihil defuit; quum tamen multi Romani Imperatores in egestate summâ vixerint.

DISSERTATIO XXXIII.

In qua de Siciliæ descriptione Thucydideâ disseritur.

Sicilia ingeniorum proventu, atque omnium rerum affluentiâ beatissima fuit; adeout cella penaria a Catone appelletur. Convenientius Cicero Siculos acutos dicit, quàm Plutarchus Timæum adipe Siculo conditum. Circa Ætnam canes propter odoris copiam ferarum vestigia non sentiunt. Siculæ mensæ celebratissimæ. Syracusæ viginti duo millia passuum ambitu complectebantur, cui par hodie nulla est urbs in Europâ. Historici, qui sua scripta ad vulgi captum accommodant, ex ambitu regionum magnitudinem colligunt: sic Thucydides Thraciæ, & Siciliæ magnitudinem definit; ceterum hæc ratio metiendi regiones maximè fallax, ut constat ex Pappo Alexandrino; hinc licet India multo major sit Arabiâ, Arabiæ maritima non esse minora Indicis tradit Arrianus, quem Intepres non bene vertit. Certior itaque ratio metiendi Siciliam, quum ejus forma triangula sit, fuerit, si statuatur longitudo cujusque lateris; nam tribus trianguli lateribus cognitis, & areæ magnitudo cognoscitur; sed horum longitudinem alii aliam tradunt; Thucydides, & Plinius dissentiunt in statuendâ Siciliæ ab Italiâ distantiâ. Tempestatis violentiâ Sicilia ab Italiâ divisa est; & hinc Rhegium fuit appellatum; idem & aliis insulis accidit; aliæ verò eadem violentiâ terris adhæserunt.

∴

DIS-

DISSERTATIO XXXIV.

In Thucydidis locum, ubi Siciliam describit.

QUamplures insulæ repente e mari emerserunt; contra aliæ fluctuum violentiâ absortæ sunt. Mediterraneum ipsum Pelagus Oceano irrumpente olim extitisse Plato prodidit. Deucalionem, & Pyrrham genus humanum reparasse in Ætnâ tradit Hyginus, alii in Aedo Phrygiæ Petrâ, alii in Parnasso. Ex eo quòd poëtæ animi vitia ad corpus transferant, Cyclopes unum tantùm oculum habere fingebantur, quia nullas leges noverant; ceterum ærariam invenerunt, & turres primi construxerunt; hinc artificiosa ædificia dicuntur opera Cyclopum; quod multis Auctoribus lumen adhibere possit. Nulli alii Cyclopes, quàm Siculi extiterunt; quidquid aliqui Cyclopum genera distinguant. Læstrigones etiam immanes populi fuerunt, & Leontinos esse Strabo tradit; nonnulli tamen habitasse Formiis putant.

DISSERTATIO XXXV.

In eundem Thucydidis locum, ubi de Siciliæ incolis agitur.

HOmerus quum finxit Jovem duo habere dolia, ex altero quorum bona, ex altero mala proficiscantur, nihil aliud significare voluit, quàm Deum nullum sincerum bonum tribuere Mortalibus, sed omnia malis permisceri; quod evenit, quia quæ bona, aut mala judicantur, non sint hujusmodi; Deus enim juxta Platonem nullius auctor mali est. Provinciæ quo magis copiis affluunt, eo frequentioribus cladibus conflictantur, ut Italiæ, & Siciliæ accidit; ideo Tacitus Germaniam semper ab iisdem habitatam censet. Sicani se ex eadem terrâ editos, quam habitarent, prædicabant; constat tamen ex Hispaniâ advenisse; & appellatos a flumine Thucydides putat; Martianus autem Capella ab eorum Rege. Siciliam a tribus promontoriis Trinacriam appellant Græci, Latini autem Triquetram. Post excidium Trojæ plurimæ urbes conditæ sunt; Deus enim hominum consilia in melius convertit. Siculos in Italiam venisse trecentis annis ante conditas Syracusas, quæ Romuli ætate ædificatæ sunt, refert Thucydides; Dionysius autem Halicarnasseus tribus ætatibus, hoc est centum ferè annis ante excidium Trojæ, quod quadringentis triginta duobus annis ante conditam Romam accidit; ducentorum itaque annorum extat inter eos discrimen.

DISSERTATIO XXXVI.

In eundem Thucydidis locum de Siciliæ, Italiæque incolis.

SIculi fuerunt Ligures, & ab Opicis Italiâ pulsi Siciliæ, quam occuparunt, nomen dederunt. Opicos a serpentibus appellatos Stephanus putat; quamquam Vossius reprehendit illum, necnon & Servium, qui dixit Campanos Opicos, vel Oscos a serpentium copiâ nuncupari. Scaliger autem Opicos ab Ope nominatos censet. *Opicus* apud Latinos idem sonat, quod apud Græcos *barbarus*. Osci in campaniâ habitabant, & ab his *obsceni* nomen Festus derivat; verius tamen fortasse Varro a scenâ deducit. Plurimi Reges regionibus nomen indiderunt, sic Italiæ Italus; alii tamen, quòd eximiæ magnitudinis boves gignat, ita dictam putant; quum taurum *italum* Tyrrheni vocarent. Oenotriæ verò nomen Italiæ inditum ab Oenotro Dionysius Halicarnasseus tradit; Servius autem ab excellentis copiâ vini; qui pariter Hesperiam ab Hespero Atlantis fratre nuncupatam arbitratur; verisimilius tamen Macrobius Græcos hujus nominis auctores facit; quòd Italia, si e Græciâ spectetur, ad Occidentem pertinere videatur. Archilochus, qui junior est Eumelo poëtâ, floruit Olimpiade vigesimâ, hoc est post conditam Urbem annis ferè sexaginta. Archias Syracusas condens petiit divitias; sanitatem verò Miscellus Crotonis conditor; quæ uterque suæ civitati obtinuit. Leontinorum urbs quinque annis post Syracusas condita est.

DISSERTATIO XXXVII.

De duorum Ducum Atheniensium Niciæ, & Alcibiadis ingeniis diversis; & de Hippotrophiâ.

IN ducibus multæ, ac diversæ virtutes requiruntur; ideo optimum est consilium conjungere imperatores diversorum morum; quod perpetuò observarunt Romani; & si quando secus censuerunt, ipsis malè cessit. Liberis civitatibus nihil magis suspectum, quàm fastus; quem non in civibus tantùm, sed in externis etiam Regibus oderunt. Alcibiades quum peregrinaretur, quatuor urbibus tanquam famulis, abutebatur. Thucydides, & Plutarchus tradunt Alcibiadem in ludis olympicis primam, secundam, & quartam palmam reportasse; quapropter Casaubonus putat Euripidem tertiam loco quartæ posuisse; sed fallitur fortasse, quia Isocrates etiam tertiam recenset.

§§§§ DIS.

DISSERTATIO XXXVIII.

De oraculi responso, quo Lacedæmoniis Apollo promisit se ipsis affuturum; & cur ad pestem id pertinere homines ejus ætatis censuerint.

ATheniensès Æginetis omnibus pollices abſciderunt, ut remos ferre poſſent, non poſſent haſtam. Hippocratem nonnulli ferunt artem medicam compilaſſe ex tabellis, in quibus ægroti, qui in templis ſomnia captabant, perſcripſerant, quod medicamentum cuique morbo eſſet adhibendum. Quid quiſque Æſculapius in medicinâ repererit. Hyginus refert Æſculapium clinicen excogitaſſe; Hippocratem Plinius. Apollinem Veteres dextrâ Gratias gerentem, ſagittas lævâ fingebant; ut ſignificarent eum & ſanitatis, & morborum auctorem. Apollinis nomen alii *a perdendo*, alii ab *abigendo morbos* deducunt. Ægyptii Solem accipitris formâ exprimebant. Lucis, & ſagittarum maxima ſimilitudo. Quare animantes priùs peſtem ſentiant.

DISSERTATIO XXXIX.

Qua de insulâ Delo, quam Thucydides ab Atheniensibus purgatam esse memorat, multa disseruntur.

QUi natus eſt, aliquando non fuit, qui verò aliquando non fuit, poteſt etiam aliquando non eſſe, & proinde mortalis eſt; quamobrem ſi Deus fuiſſet natus, ut opinabantur Veteres, mori potuiſſet; immerito tamen Vellejus apud Ciceronem Platonem reprehendit, quòd quum Mundum genitum eſſe confirmarit, futurum dixerit ſempiternum; nec enim eſt abſurdum, quòd Deus, qui Mundum condidit, illum etiam conſervet. Lege ſancitum fuit, ne quis in inſulâ Delo aut naſceretur, aut moreretur. Hiſtoricis licet ad hiſtoriam il luſtrandam fabulis abuti. Delus quaſi *manifeſta* dicta eſt; multis autem aliis nominibus appellata fuit. Apollinem Delium nuncupatum a Delo quidam putant; Ponticus autem Heraclides a claritate. Poëtæ tradunt Latonam peperiſſe innixam palmæ, alii olivæ, alii utrique; ſed Plutarchus refert prope duos fontes, quorum alter Palma, alter Olea vocaretur, Latonam edidiſſe Apollinem, & Dianam; Epheſii etiam illos apud ſe natos gloriabantur. Apollines quatuor fuerunt.

DISSERTATIO XL.

De religione insulæ Deli.

NIhil ſuperbius eſt homine. In inſulâ Delo erat ara ex ſiniſtris cervorum cornibus compacta; quò pertinere Martialis carmen putat Angelus Politianus; licet perperam alii de Jovis Hammonis arâ intelligant. Vocabantur Theori, qui ad rem divinam Apollini faciendam mittebantur; hinc explicatur Plutarchi locus. Faba ad mortuos pertinere putabatur. Si fortè Veſtalis incidiſſet in eum, qui ad mortem duceretur, ille ſtatim liberabatur. Vitam hominum eſſe mortem cenſuit Thales; & Pythagorei exiſtimarunt animal quidem mori, quum animus a corpore ſeparatur; animam autem, quum in lucem edimur. Veteres quum quid alicui Numini dicare volebant, id ejus templo alligabant; idcirco Pindarus Epheſum Dianæ Epheſinæ templo reſte conjunxit, & ab obſidione Crœſi urbem liberavit.

DISSERTATIO XLI.

Qua ostenditur ea, quæ cupiunt homines, solere sperare.

SPes in adverſis quidem ſolatio eſt, ſed in proſperis nimis nobis blanditur, & adulatur; ut anceps admodum ſit, boni plus, an mali pariat. A ſpe oritur cupiditas, & viciſſim ſpem cupiditas gignit. Multi Reges, & etiam privati ſe Deos credi voluerunt; quinimmo ſe eſſe aliqui opinati ſunt. Alexander venereâ voluptate, & ſomno ſe admoneri ſuæ mortalitatis ajebat. Juſtinianus ſeſe in Cœlum viventem tranſlatum iri perſuaſerat. Adulatoribus quàm ſtultè multi crediderint, & ſperaverint divitias. Cæſellius Baſſus ſomnio deluſus credidit ſe in agro ſuo habere Didonis theſauros, idque Neroni perſuaſit; his autem non repertis ſibi mortem conſcivit. Auri conficiendi libido quàm ſit inania.

DISSERTATIO XLII.

Super eodem argumento.

NIhil moleſtiùs ferunt homines, quàm ſervitutem; quare nihil etiam magis concupiſcunt, quàm Regnum; quod Livius eſſe rem inter Deos, hominesque pulcherrimam dixit. Servus Othone, & Vitellio de Imperio certantibus in ſpem Regni erectus eſt; quia quandam Neronis præſeferret ſimilitudinem; Auguſto etiam Telephus ſervus Imperium eripere tentavit. Quot virorum inſi-

insidiis Augustus petitus fuerit. Plurima divinandi genera excogitarunt homines. Spes esse vigilantium somnia, dixerunt Plato, & Aristoteles. Odatis Zariadren, & Zariadres Odatin in somnis visam adamavit.

DISSERTATIO XLIII.

Qua Thucydidis illustratur sententia affirmantis eas Civitates esse mutationibus obnoxias, ubi fame laboratur.

INfimæ plebis homines nihil, præter alimenta, desiderant; hæc autem assequuti optant opes, tum honores, inde etiam principatum, quibus potiti divinitatem quandam affectant; hinc superbissima illa nomina Deorum propria ab hominibus usurpata, quæ tamen Tiberius contempsit. Alexander moribundus in Euphratem præcipitare se voluit, ut in Cœlum translatus videretur.

DISSERTATIO XLIV.

De Atheniensium temeritate, qua Peloponesiaco bello impediti bellum Siculum susceperunt.

CArthaginienses longè potentiores erant quælibet Græcâ Republicâ. Italia quingentos annos Romanis restitit. Respublicæ, quum a populo reguntur, inconsultè multa decernunt. Romani, Philippus, & Alexander caverunt maximè, ne cum pluribus hostibus pugnare cogerentur; secus Athenienses, ideoque reprehendendi. Ineptè Fabius Maximus Scipionem dissuadebat a transferendo in Africam bello; Cyri etiam clades ipsius incuriâ contigit, non quòd in alienâ regione decertaverit.

DISSERTATIO XLV.

Qua ostenditur bellum in hostilem regionem inferre, quàm illatum repellere magis expedire.

HAnnibali capiendæ Romæ magis defuit voluntas, quàm facultas. Amilcar Hannibali comparandus erat. Illyriorum Regem Gentium Octavius intra quindecim dies Regno deturbavit. Qui in externâ regione bellum gerunt, alunt exercitum sumptibus hostium. Alexander, quum trajecit Hellespontum Persarum imperium eversurus, septuaginta dumtaxat talenta habebat. Alexandri exercitus e senatoribus, non e militibus constare videbatur. Scauri autem exercitus, quum arborem pomiferam castris esset complexus discedens intactam reliquit. Philippus plures urbes sociorum excidit, quàm hostium Romani.

DISSERTATIO XLVI.

De Hermis, quibus caput amputasse Alcibiades accusatus in exilium abivit.

PArmeniscus quum in antrum Trophonii descendisset, tantâ tristitiâ affectus est, ut amplius ridere non posset; verùm quum in Delo informe lignum pro Latonæ simulacro conspexisset, effusus in risum, & ægritudine liberatus est. Cybele a cubo dicta est. Mercurius cubi formâ fingebatur, quia nihil aliud sit, quàm sermo, & ratio; non verò, quia quatuor artes invenerit, sicut Homeri Interpres censet. Varia est quadratæ statuæ significatio; præcipuè vero dicitur, quæ manibus, & pedibus ca et; quam significationem Petavius in interpretatione Themistii non intellexit. Hermam Sidonius Apollinaris pro stolido accipit. Mercurius lucro præest; ideo Antiqui illum cum crumenâ finxerunt; quemadmodum Phœnices ceteros etiam Deos conformarunt; quia omnia nobis a Deo tribuantur.

DISSERTATIO XLVII.

Qua exponitur, quo pacto Solon Atheniensium civitatem diviserit.

SErvius Rex primus Romæ nummos cudit; in Græciâ Æginetæ; in Italiâ Janus; unde in aliquibus numismatis Jani bifrontis effigies cernitur. Aristophanis Interpres, & eum sequutus Cælius Rhodiginus errat, quum tradit populum Atheniensem in tres classes fuisse distributum; nam Solon eum distinxit in pentacosiomedimnos, equites, zeugitas, ac thetas, qui respondent proletariis Romanorum; errat etiam, quum medimnum esse terræ mensuram censet. Quot libras continerent medimnus, modius, amphora, chœnix, & sextarius. Unde medimnus appellatus sit. Georgius Agricola arbitratur medimnum sex modios continere, unum sextarium, & quatuor uncias; Pancirolus autem sex dumtaxat modiorum fuisse capacem. Isocrates quum magnas opes cumulasset, coactus est triremem suo sumptu conducere, quum bis id munus recusasset. Socrates hominis opulenti sortem tanquam pauperis miserabatur.

DISSERTATIO XLVIII.

De Terræmotibus.

TErræmotus initio rerum agendarum contingens rem susceptam dirimebat. Thales existimavit terram tanquam navigium Oceano vehi, eo autem fluctuante Terræmotum existere; alii terram esse animal sunt opinati, & Terræmotum esse horrorem, qui animantibus in febribus contingere solet. Anaxagoram credidisse causam Terræmotus esse ætherem, qui incurrat in terræ partem nostris vestigiis oppositam, & impetu feratur usque ad terræ, quam incolimus, superficiem tradit Aristoteles; qui absordas philosophis tribuere solet sententias, ut quum facilè eas convellerit, victor omnium videatur; alii alias causas Terræmotus finxerunt. Fundamenta Neptuno consecrata erant. Sub terrâ esse ingentes fluvios, & lacos poëtæ prodiderunt. Seneca negat ullum motum ultra ducenta millia passuum pertingere. Terræmotus totum Orbem concussit; navigia supra muros urbis, atque alios supra montes stadia centum distantes sustulit. In Asiâ unâ nocte duodecim urbes, totidemque in campaniâ Terræmotu concidisse; & montes duos inter se concorisse ferunt. Urbes cum mœnibus intactas e montibus in plana deduxit Terræmotus; & Ossam ab Olympo, Abylam a Calpe, Siciliam ab Italiâ diremit. Eustathios tria genera Terræmotuum recenset; & ideo Neptuno tridentem vult attributum; alii verò plura enumerant; & suo unumquodque nomine appellant. Pherecydes Pythagoræ doctor haustâ e puteo aquâ Terræmotum prædixit. Plurima signa futuri Terræmotus. Sub terrâ sunt pestilentes spiritus, qui erumpunt in Terræmotibus; ideoque interdum greges ovium exanimati sunt; aliquando etiam angina, aliquando pestis miserandam hominum stragem edidit. Pausanias tradit in Terræmotibus columnas, & parietes ad solum præcipites ferri, ac deinde in pristinum restitui locum; Seneca pariter diduci parietum angulos, iterumque conjungi, trabiumque capita a parietibus recedere, & sine ruinâ in locum suum referri. Omnia loca, regionesque Terræmotibus obnoxiæ sunt; licet de aliquibus id quidam negent. Romani, Pœnique quum inter se dimicarent, non sensere Terræmotum, qui urbes evertit. Nequaquam verum videtur, quod Seneca tradit, primos Terræmotuum impetus esse violentissimos; posteriores verò infirmiores. Ædificiorum fornices, & parietum anguli tutissimi sunt in Terræmotibus; lateritii quoque parietes tutiores sunt, quàm cæmentitii; aut quadrato lapide constructi. Ctesiphon architectus Ephesinæ Dianæ templum, ne Terræmotibus everteretur, in palustri loco condidit, ac ne labaret, calcaros substravit carbones velleribus lanæ superinjectis.

DISSERTATIO IL.

Ignem attritu arborum interdum accendi.

PHoroneum primum ignem elicoisse quidam tradunt; plerique verò Prometheum; sed Homerus ignis inventorem Mercurium facit. Ignem e silice excussit Pyrodes; nam prius (licet Plinius aliter sentiat) e lignis attritis ignem exterebant; ad id autem aptissimas esse laurum, & athragenen Theophrastus tradit; at Plinius, & Seneca pro athragene hederam laudant. Chalybem Chalybes, aut Idæi Dactyli, aut Cyclopes invenerunt. Seneca, & Stoici nubium attritu fulmina gigni censent.

DISSERTATIO L.

In qua agitur de Proditoribus.

PLerique omnes proditionem amant; odio verò habent proditores; & proinde qui a sociis desciscunt, summâ ope niti debent, ut omnem infidelitatis opinionem removeant. Sylla servum, qui dominum sibi prodiderat, libertate quidem donavit; at præcipitem deinde e saxo dejecit. Fabricius medicum hostis Pyrrhi, qui eum se veneno sublaturum pollicitus fuerat, Pyrrho indicavit. Zeno Imperator Armatium, qui prodito Basilisco se cum ipso conjunxerat, e medio sustulit.

DISSERTATIO LI.

Super eodem Argumento.

POlybius Demosthenem reprehendit, quòd omnes, qui suæ Patriæ rem ad Philippum, vel Alexandrum inclinarunt, proditores appellet. Libertatis nimio studio libertas perit. Species est libertatis velle, quod jubearis. Lastheni, quum apud Philippum quereretur, cui Olinthum prodiderat, quòd se proditorem appellarent, respondit Philippus, Macedones esse subrusticos, *scapham* quippe *scapham* nominare. Proditores sunt, qui lucri causâ, aut aliâ cupiditate ducti Patriam produnt, quales multi recensentur; contra verò nonnulli Patriæ saluti, aut suæ prospicientes proditores habendi non sunt. Theramenes cothurnus est appellatus, quia ad omnem Reipublicæ statum se se conformaret à Cice-

Ciceronem etiam duabus sedere sellis cavillabantur invidi. Proditoribus fidendum, quum non habent, ad quem deficiant, & salutem desperant; exemplo fuerunt Campani, & Brutii, qui quum a Romanis defecissent, Pœnos nonquam deseruerunt; idcirco seditionis auctores ad ea facinora populum solent impellere, quorum veniam sperare non possint.

DISSERTATIO LII.

De Atheniensium imprudentiâ in inchoando bello Syracusano.

EOs, qui in alienas regiones bellum intolerunt, celeritate præstare oportet; contra qui in suâ regione se defendunt, cunctando plerumque bene rem gerunt; utrumque satis multis exemplis confirmatur, & rationibus. Alexander, qui tot, ac magna bella confecit, viginti natus annos imperium suscepit, trigesimotertio ætatis anno fato concessit. Hannibal nondum exacto triennio quatuor Romanorum exercitus fuderat, & principio belli nullam urbem obsedit. Scipio uno die novam Carthaginem inexpugnabile propemodum oppidum expugnavit. Arabes, & Scythæ fuere semper indomabiles, quia nullam certam sedem haberent.

DISSERTATIO LIII.

De Exercitibus recensendis, atque lustrandis, & de lustris, & lustrationibus.

XErxes loco, qui Doriscus appellabatur, & decem millia hominum capiebat, innumerabiles suas copias recensuit. Darius Charidemum hospitem, quòd utile, sed non gratum consilium dederat, interfici jussit. Utilissimum est exercitum recensere [licet id Syphaci exitio fuerit] propterea nulli ferè duces, aut poëtæ id omiserunt. Pythius, quum multos dies Xerxis exercitum aluisset, Regem rogavit, ut ex quatuor Liberis uni militiæ vacationem concederet; ille verò juvenem in duas partes dissecari jussit, & inter eas exercitum transire. Curtius pompam exercitus Persarum tanquam ad bellum proficiscentis describit; sed ea est exercitus lustratio. Sacro, quod suovetaorilia dicebatur, quia suem, ovem, taurum immolarent, exercitum Romani lustrabant, ut habetur ex Livio; Dionysius Halicarnasseus tamen prodidit arietem, taurum, & hircum in lustris mactari. Lustrum, & Olympiades quincto quoque anno celebrabantur; ideo pro quinquennio a poëtis accipiuntur; sed quatuor dumtaxat annos continebant. Lustrum Censorinus appellat annum magnum; alii aliud temporis spatium hoc nomine accipiunt; hujus anni brumam esse diluvium, æstatem Mundi incendium nonnulli prodiderunt. Apollonius Thyaneus, quum Ephesus peste laboraret, persuasit populo, ut hominem mendicanti similem lapidibus obrueret, & id quasi piaculum pestilentiæ ad Inferos mitteret; causabatur enim ipsum esse Dæmonem, qui civitatem eâ clade vastaret. Romani quum tres Vestales corruptæ fuissent libris sibyllinis moniti duos Gallos, & duas Græcas mulieres vivas sub terrâ defoderunt. In sacro ambarvali hostiæ a duobus fratribus immolabantur; unde illud appellatum sit. Rustici in Galliâ, etiam quum Christiana religio per totum Orbem invaluisset, agros lustrabant. Oscilla sunt funes, quibus ad arborem, aut trabem alligatis asser suspenditur, cui insidet ludens, & huc, illuc asserem movet, ac movetur, exprimitque imaginem vitæ, in qua simili modo a fortunâ jactamur. Lustrationes aut aquâ fiebant, aut igne, quum in Palilibus flammas transilirent, aut aëre, ut in Oscillurum ludo; quia animus his tribus elementis purgatur. *Ceritus* apud Plautum *insanum* significat; & *circumferri*, *lustrari*. Sacres porci dicuntur, qui ab ubere depulsi sunt; & mysticæ hostiæ appellantur a Tibullo, quia Cereris victimæ sunt. Dies, quo lustrabantur infantes, dicebatur lustricus; & quia eodem etiam nomina maribus quidem tria, feminis verò duo imponebant, nominalia Tertullianus appellat. Superstitio veterum Christianorum imponendi nomen ex cereo, qui tardius extingueretur, ut puer diùtiùs viveret. Feminæ priùs, quàm mares perficiuntur. Septimo die plerisque infantibus solvitur umbilicus. Par numerus feminæ, mari impar comparatur. Octonarius numerus, quum sit primus cubus, congruit feminæ, quam domi manere, nec mutare viros decet. Luto volutabantur superstitiosi, ut animi labem deponerent; luto etiam salivâ confecto feminæ lustrabant infantes; hinc Persii locus explicatur. Verba, quibus omnia fausta pueris ominabantur, ipsorum fata appellabant; ex quo habetur Ausonii interpretatio.

DISSERTATIO LIV.

De Siciliæ incolis ad Thucydidis locum, ubi describit Siciliam.

QUi singularum Siciliæ urbium conditores fuerint. Amphinomo, & Anapio fratribus parentes asportantibus Ætnæ incendia viam dederunt. Gela a fluvio, an a risu nuncupata sit. Messana dicta est Zancle

cle a Zanclo Terræ filio, vel a Saturni falce, seu veriùs a litoris figurâ in modum falcis curvati. Proverbium *ne moveas Camarinam* unde fluxerit. Emendatur Polybii locus. Equis victoribus in sacris certaminibus Agrigentini magnifica monumenta extruxerunt.

DISSERTATIO LV.

De iisdem Siciliæ incolis.

Continens citiùs, serius insulæ habitatoribus frequentari cœperunt. Motyen Stephanus ab Hercule conditam existimat; a Phœnicibus verò Thucydides. Pelorus vel a magnitudine, vel a monstris est appellatus; fallitur autem Pomponius Mela, qui a Peloro navis gubernatore Hannibalis dictum putat. Athenienses, quum triremes trecentas haberent, irrito conatu Siciliam invaserunt; Romani autem, quum nullam haberent classem, tantam brevi adornarunt, ut non semel quinqueremibus prope quadringentis dimicarent; & septingentis navibus amissis, Siciliâ nihilosecius sunt potiti, quam Carthaginienses tuebantur; quibus cum nulla gens aut scientiâ rerum maritimarum, aut potentiâ poterat comparari. Populis Europæ, vel Africæ Orbis terrarum imperium affectantibus Siciliæ possessio est necessaria.

DISSERTATIO LVI.

Expenditur orationis artificium, qua apud Thucydidem utuntur Corinthiorum Legati.

Qui ad judices verba faciunt, caveant, oportet, ne quid eos offendat; secus est in orationibus deliberativi generis, quæ apud Senatum habeantur; sic etiam Amicis vitia sunt exprobranda, & vitanda assentatio; ita tamen ut exprobratio jucundis temperetur. Antisthenes ajebat ad salutem opus esse vel Amicis veris, vel acribus Inimicis; & Cato, meliùs de quibusdam mereri Inimicos, quàm Amicos. Æmulatio civitatum disciplinam conservat; veruntamen omnes populi finitimorum virtuti, & potentiæ invident, eosque pessundatos volunt; ut documento sunt innumera, quæ afferuntur, exempla. Romani Carthaginem, & Corinthum dumtaxat everterunt; quia solæ Orbis terrarum imperium possent affectare.

DISSERTATIO LVII.

Spartani tibiis in prælio utebantur.

Pompejum libenter carpit Cæsar, utpote æmulum suæ gloriæ militaris. Theutones vincebantur ab omnibus, quia nimiâ ferociâ efferebantur. Turcæ, antequam prœlium ineant, potionem sumunt, ut periculorum obliviscantur. Remos ad numerum agitabant remiges; Rustici etiam Musicâ solabantur labores. Homerus verbum μέλπεσθαι, quod *canere* significat, accipit pro *prœliari*. Heroum ne solus Achilles citharâ canens inducatur ab Homero, an etiam Paris; & an legendum sit apud Homerum κίδαρις pro κίθαρις, quam lectionem nonnullos agnoscere tradit Eustathius. Clemens Alexandrinus, & Plutarchus prodiderunt Cretenses lyrâ usos in bello; citharâ autem Martianus Capella, & alii. Tyrrhenos tubam invenisse, & cornua Athenæus tradit; & Plinius Pisæum quendam tubæ repertorem facit. Tubarum sex genera. Homerus potiùs approbat morem militum sedatè euntium in hostes, quàm eorum, qui strepitu prœlium ineunt.

DISSERTATIO LVIII.

Vicissitudines laboris, & quietis natura desiderat.

Augustus interdum cum pueris ludere solebat nucibus ocellatis; Agesilaus, & Socrates equitare in arundine; Scipio, & Lælius conchis legendis repuerascere feruntur; Scævolam Jurisconsultum pilâ lusitasse tradunt.

Finis Epitomes Dissertationum in Thucydidem.

EPI-

EPITOME DISSERTATIONUM IN EURIPIDEM.

DISSERTATIO I.

Philosophiæ maximè affinis est Poëtica.

VIrgilius præstantissimus est poëta, & philosophus doctissimus, Platonisque sectator. Agamemnon Clytemnæstræ poëtam reliquit, qui ejus mores componeret; quo vivo nihil deliquit, interfecto autem multa peccavit. Sapientes, & poëtæ iidem erant antiquitus. Philosophi multi versus factitarunt. Socrates Euripidis tragœdiis delectabatur. Providentiam divinam qui tollit, tollit causam effectricem, & virtutes omnes. Lactantius Aristotelem Deum non coluisse dicit. Expedit Reipublicæ cives esse neque nimis opulentos, neque inopes nimis.

DISSERTATIO II.

De Euripidis Vitâ.

MAtrem Euripidis holera vendidisse plerique tradunt; Philochorus tamen, & alii summo loco natam prodiderunt. Euripides picturæ operam dedit, & juxta aliquos pugilatui, & pancratio; sicut etiam Plato athletarum exercitationibus incubuit. Tantalo silicem imminere fabulæ ferunt, quòd Solis naturam sit contemplatus, quem Anaxagoras ignitum esse lapidem putabat. Euripides, & Socrates optabant Bonos a Malis aliquâ notâ dignosci. Tragœdias Euripides juxta aliquos septuaginta quinque scripsit, juxta alios nonaginta duas; & decies quinquies in certamine poëtico coronatus est, vel, ut Suidæ placet, quinquies. Euripides instituit, ut argumentum fabulæ præponeretur. Virgilius Sophoclem admiratur. Aristophanes Euripidi Æschylum anteponit.

DISSERTATIO III.

De eadem Euripidis Vitâ.

QUorundam scripta sæpe improbantur ob morum dissimilitudinem. Demosthenem ejus ætatis oratores irridebant; & Pytheas ajebat Demosthenis verba lucernam redolere. Plautum Horatius deridet ob morum dissimilitudinem. Euripidem Sophocles dicebat esse feminarum osorem in tragœdiis, non in lecto. Euripides dixit pulchrorum non solum ver, sed etiam autumnum esse pulchrum. Salmasius Solinum redarguit, quod Archelaum tertium Macedoniæ Regem dixerit; quum tamen octo Reges ante ipsum fuerint; sed Solinus intelligit fuisse tertium regio fastigio dignum. Poëtæ multi Regum familiaritate floruerunt. Euripidem canes lacerasse quidam tradunt, alii a mulieribus, quas odio habebat, discerptum. Sepulcrum fulmine ictum argumentum erat divinitatis. Athenienses missis legatis Euripidis cadaver petierunt, nec obtinuerunt a Macedonibus.

DISSERTATIO IV.

De eadem Euripidis Vitâ nonnulla delibantur.

EUripi multi vocantur. Euripus Eubοicus æstum septies quot diebus, noctibusque reciprocare a multis dicitur; sed Livius scribit non septies, sed quotiescumque ventorum impetus cogit; cujus rationem reddere conatur Tanaquil Faber; falsum itaque est Aristotelem se in illum conjecisse. Euripides duodeviginti natus annos tragœdias conscribere est aggressus. Musæ finguntur in silvis, & montibus habitare; quia poëtæ solitudinem amant. Æschylus semper pæne ebrius ad carmina facienda accessit. Anacreon dixit suos Deos esse formosos. Multorum celebres bibliothecæ. Impunita scelera mali sunt exempli in tragœdiis, non quæ suppliciis afficiuntur.

DISSERTATIO V.

De Tragœdiâ.

HEraclitus actiones omnes hominum lacrimis dignas existimavit; risu verò Democritus. Augustus animam agens Amicis dixit: *numquid videor mimum vitæ commodè transegisse?* Vita hominum similitudinem quidem habet cum tragœdiâ, & comœdiâ; sed potentium similior est tragœdiæ, humiliorum comœdiæ; ideo Socrates dicebat nunquam in tragœdiâ suem se vidisse mactari, sed Reges. Τραγῳδεῖν significat *magnificè loqui*; & tam apud Græcos, quàm

apud

apud Latinos tragœdia pro re mirificâ, & magnâ accipitur.

DISSERTATIO VI.

Agitur de Tragœdiâ.

ILiadem esse tragœdiam, comœdiam verò Odysseam aliqui putant; sed ab his jure dissentit Scaliger, & Aristoteles, qui utramque tragœdiæ comparat, comœdiæ verò Margitem Homeri. Minos ideo inhumanis existimatur, quia bellum intulit Atheniensibus; & ob id poëtæ tanquam tyrannum semper induxerunt. Tragœdiæ inventorem Suidas tradit fuisse Epigenem; quare neque Thespi, neque Phrynicho, neque Homero, ut quidam volunt, ejus inventio tribuenda est. Tragœdiam repertam in Peloponeso tradunt Aristoteles, & Themistius; Plato autem, & Athenæus in Atticâ. Ab hirco dicta est tragœdia, licet aliqui deducant id nomen a vindemiâ, seu a fæcibus. Perperam Acron Thespin vexisse plaustris poëmata dici putat, quia multa scripserit. Æschylus personam invenit. Palla muliebris est vestis; sed eâ utebantur etiam tragœdi; & quia longior erat, ac per humum trahebatur, dicebatur etiam Syrma. Cothurni tragici a venatoriis differunt, quòd sint altiores.

DISSERTATIONIS SEXTÆ PARS ALTERA.

De Habitu Tragœdorum.

VEtus est opinio homines in dies procreari breviores; & filios ferè semper esse patribus minores. Cadaver Orestis erat sexdecim cubitorum, & quadraginta Orionis, vel Oti; Pallantis autem cadaver mœnia Romæ excedebat. Hiatus, & vocalium concursus addit orationi majestatem; jure itaque Isocrates, & Claudianus reprehenduntur, quod vocalium concursum nimis vitaverint; contra immerito Homeri carmina, tanquam nimis hiantia a Scaligero, & Grammaticis reprehenduntur. Hians oratio pro magnificâ accipitur. Reges diadema, & sceptrum gestabant, Regum filii diadema tantùm. Merces histrionum lucar dicebatur; quinque autem denarios fuisse tradit Seneca; Lucianus autem septem, & Julius Capitolinus quinque aureos.

DISSERTATIO VII.

Primi versus Hecubæ illustrantur.

PLato poëtas reprehendit, quòd mortem terroribus Inferorum fecerint horribiliorem, & infirmiores homines ad subeunda pro Patriâ pericula; præcipuè autem Homerus accusatur, quòd Achillem induxerit dicentem se malle cuilibet vivo servire, quàm omnibus apud Inferos imperare. Virgilii versus, quorum sententia ex Platonis Phædone desumpta est. Validius homines voluntate detinentur, quàm vi; & proinde, quum nullus ab Inferis discedat, existimavit Plato animas ibi sponte manere; & idcirco Inferos Ἅδης dici ἀπὸ τοῦ ἅδειν hoc est *placere*; a nonnullis tamen quasi ἀηδής, idest *injucundus* dicitur. Hecubam alii Cissei, alii Dymantis, alii Sangarii fluminis filiam fuisse tradunt. Pluto Inferis imperare dicitur, quia exequiarum cæremonias invenerit.

DISSERTATIO VIII.

In Euripidis Hecubam, ubi de Inferis agitur.

FAbulas de Inferis nec etiam vulgus credebat, Theognis dixit optimum fuisse non nasci; natum vero quam ocissimè extingui. Nonnulli existimant animum, quum Deo frueretur, in corpus descendisse; & hac de causâ cupiditatibus plecti; & nihil aliud esse Inferos. Libitinam esse eandem, ac Venerem aliqui tradiderunt. Plutus an sit idem, ac Pluto. Fabula Midæ, qui, quum in aurum verteretur, quidquid attingeret, pæne enectus est, significat aurum non esse veras divitias. Terræ semidiameter quot stadia sit. Christiani veteres existimarunt flammas ex a quibus montibus erumpentes ab Inferis manare.

DISSERTATIO IX.

Eodem super Argumento.

SOcrates mori maluit, quàm videri legibus non paruisse, & alios exemplo suo ad peccandum invitare; & venenum haustûrus de animi immortalitate disputavit; Theramenes pariter venenum bibiturus Critiæ tyranno insultavit dicens se ei propinare. Solon, quum animam ageret, disputantes Amicos audire se velle dixit, & mori discentem aliquid. Voluptatibus dediti nimis mortem exhorruerunt. Ex eo, quod in sepulcris mortuorum umbræ appareant, Xenophon arguit animæ immortalitatem. Domus erat Athenis, in qua spectra quædam cernebantur, & audiebatur catenarum strepitus. Stoici animos e sideribus decerptos, & quidem voluptatibus deditorum etiam post mortem contagione terreni corporis deprimi existimant; & in infimâ aeris regione versari;

fari; contra verò Sapientum animos, quum igneâ naturâ constent, aërem perrumpere, & in viciniâ siderum consistere.

DISSERTATIO X.

De eadem re.

VArro prodit nullum fuisse tam absurdum somniantium visum, quod non aliquis philosophus pro verò affirmarit. Nonnulli Stoicorum putaverunt stellas errantes, quum ad puncta Cancri, & Capricorni pervenerint, retrocedere; quia Oceanus latiùs non diffunderetur, & aliter alimentum habere non possent; quum Stoici existimarent stellas Maris, & fluminum ali vaporibus; & id significare Homerum dicebant, dum tradit Jovem, & alios Deos ad Æthiopum mensas accedere; animas etiam post mortem iisdem ali vaporibus censebant; quin & stultorum animos erudiri ab animis Sapientum. Ignis noster cur pabulo indigeat. Nutritio quomodo fiat. Plato existimavit Justos in Cœlum ascendere post mortem; sceleftorum verò alios, qui insanabile quid perpetrarunt, sempiternis affici suppliciis; alios autem, qui minora peccaverint, exerceri pœnis aliquando defituris, quibus expientur, & inde ad felicitatem possint pervenire. Leges punire solent, vel ut alios a peccando deterreant, vel ut delinquentes corrigantur. Inferos aliqui putaverunt esse australe Mundi hemisphærium. Non satis percipitur, cur Virgilius Tartari profunditatem duplo majorem altitudine Cœli esse dixerit. Adonidis fabula significat Solis ad hiemales partes accessum.

DISSERTATIO XI.

In Versus Euripidis, qui consequuntur.

POëtæ omnes Polydorum a Polymnestore interfectum perbibent; sed Hyginus tradit Polymnestorem dolo uxoris filium Deiphilum pro Polydoro interfecisse. Thracia in plerisque locis sterilis; aliquæ tamen illius partes sunt fertiles, & præcipuè Chersonus; adeo ut Thraciæ multa vina laudata recenseantur. Respublicas felices efficere virorum virtutem, non agrorum ubertatem multorum populorum exemplis confirmatur. Thraces funera læti celebrabant; natales autem fletu. Thracia equitibus abundabat. Quæ ætas militiæ esset apud diversos populos. Strabo militarem ætatem fuisse vigesimum annum apud Persas tradit; & licet aliqui affirment idem etiam tradere Xenophontem; tamen ex eo probatur potiùs fuisse decimum septimum. Alexander sexdecim natus annos dux electus a Philippo hostes profligavit.

DISSERTATIO XII.

In sequentes Euripidis Versus.

DIomedes pugnam cum Glauco hoste detrectavit propter jus hospitii; Crispinus etiam a Badio hoste ad singulare certamen provocatus nonnisi eo hospitium renunciante manum conferere voluit. Jus nunquam violandum; tamen ex gravissimâ causâ sit scelus tolerabilius. Mortem in Mari horrebant Veteres, quia corpus conquiescere non posset; non autem, quia vererentur, ne anima, utpote ignea, extingueretur. Simulacrum Jovis Hercei tribus oculis præditum significabat, tribus Regnis illum imperare. Magnitudo Imperii Priami. Bellum Trojanum neque contemnendum fuit; in quo centum millia Græcorum, & quinquaginta millia Trojanorum decertarunt; neque tantum fuit, quantum prædicant non solùm poëtæ, sed etiam alii Scriptores veritatem professi. Alexander Achilli se comparabat; & qui Pompejum admirabantur, Agamemnonem appellabant; quum tamen nullatenus essent conferendi. Plurimi navium inventores dicuntur. Navis, quæ Argonautas vexit, vix quinquaginta viros capiebat.

DISSERTATIO XIII.

De Magnitudine antiquarum Navium.

PIctores antiquitus suis operibus adscribebant, quid ea essent. Artes omnes rudes initio fuerunt. Multi poëtæ extiterunt ante Homerum; quare audiendus non est Vellejus Paterculus, qui tradit Homerum simul inventorem, perfectoremque sui operis extitisse. Homerus nonnulla a Phemonoë heroum carminum inventrice mutuatus est, & ab Helenâ poëtriâ trojani belli argumentum. Poësis, ars dicendi, pictura, & sculptura citissimè perfectionem acceperunt. Græcorum ad Trojam proficiscentium maximæ naves centum viginti dumtaxat viros capiebant. Plinius auctoritate Thucydidis affirmat Aminoclem triremium fuisse inventorem; verùm Thucydides solùm Corinthios primos triremes habuisse prodidit.

DISSERTATIO XIV.

De Navium antiquarum Magnitudine.

ANtiquæ naves minores nostris haudquaquam erant; quod recensendis vectoribus patet; hine de Ptolemæi Thalamego

agitur, qua per Nilum vehebatur, & de aliâ navi, quam ad navigandum per Mare fabricaverat; agitur etiam de Hieronis navi, quam solus Archimedes in Mare deduxit; de navibus Demetrii, quæ quindecim, aut sexdecim remorum ordinibus agebātur; de eâ, quæ Obeliscum Romam advexit; & de Myriagogo, qua decem millia hominum vehebantur. Romani trium mensium spatio duoentas viginti quinqueremes ædificarunt. Vocem Βρεττανίαν Delecampius interpretatur Britanniam, sed rectiùs Salmasius pro *Brutiâ* usurpari docet. *Sacer* significat *magnum*. Legio quot milites contineret.

DISSERTATIO XV.

De Bello Trojano.

QUot bella mulierum causâ extiterint. Homo licet cupiat aliis imperare, pulchritudini tamen libentissimè servit; ideo Æthiopes pulcherrimos creabant Reges; nihilominus verisimile est, bellum Trojanum gestum fuisse non propter Helenæ raptum, sed propter ingentes divitias, quas Paris rapuerat, quæ vehementiùs, quàm pulchritudo, homines alliciunt.

DISSERTATIO XVI.

De Helenâ, belloque Trojano.

VUlgò traditur Helenam natam esse ex Ledâ, & Jove in cycnum converso; sed Apollodorus tradit ex Nemesi in anserem conversâ, quæ quum ovum peperisset, & Mercurius Ledæ tulisset, ex eo Helenam exclusam pro suâ Leda aluerit; nec dissentit Cypriorum Auctor carminum, nisi quod Jovem non in cycnum, sed in piscem mutatum esse prodit; Lactantius autem Ledam post mortem Nemesin vocatam dicit; Isocrates tamen Ledam a Nemesi distinguit; Hyginus verò Helenam ex Pyrrhe, & Jove natam scripsit; alii autem ferunt ovum, ex quo illa edita fuit, e Lunâ cecidisse. Nata autem ex ovo Helena dicitur; quia in illis ædium partibus educata fuerit, quæ ὠὰ Veteres nuncupabant; quæ vox etiam *ovα* significat; nisi fortè poëtæ hoc commento innuere voluerunt, omnes homines ex ovis nasci. Herodotus tradit Paridem cum Helenâ in Ægyptum tempestate delatum, & a Proteo Rege coactum eam dimittere; Stesichorus autem Helenæ simulacrum Paridem Trojam advexisse; quod significat voluptatibus deditos umbram voluptatis, non ipsam voluptatem consequi. Thucydides, & Plutarchus tradunt decem annos Græcos Trojam obsedisse; Heraclides autem Ponticus novem annos consumpsisse in capiendis urbibus, quæ Trojanis parebant; & decimo demum anno regiam urbem oppugnasse, & expugnasse. Equus Trojanus fuit machina quatiendis mœnibus apta. Dio Chrysostomus tradit Tyndareum Paridi Helenam in matrimonium collocasse; quum universâ Asiâ usque ad Indos potiretur; non autem raptam fuisse; quod vix fieri poterat; Agamemnonem autem, qui verebatur, ne Paris Peloponesum occuparet, bellum Trojanis intulisse, in quo victores Trojanos extitisse; quæ omnia multis argumentis nihil prope dubii relinquentibus confirmat.

DISSERTATIO XVII.

De Sacrificio Polyxenæ.

EXecrabilis est mos Diis, & mortuorum umbris immolandi humanas hostias, qui non solùm apud Barbaros, sed etiam apud Græcos, Latinos, & Romanos invaluit; nec minùs execrabilis habendus est mos exhibendi gladiatores in funeribus; itaque quum ad hunc morem Virgilius respexerit immerito reprehenditur a Lactantio.

DISSERTATIO XVIII.

Nemesis, seu Adrastea non patitur homines insolentiùs efferri.

VEteres pro diversis Dei operibus, diversa etiam Deorum nomina exeogitarunt. Paulus Æmylius Perse devicto Deos orasse dicitur, ut, si cui Deorum sua felicitas nimia videretur, is ipsum defungi suâ potiùs, quàm Reipublicæ clade pateretur. Philippus tribus eodem die lætissimis nunciis acceptis Deos precatus esse fertur, ut tantis bonis aliquid mali immiscerent. Polycrates de consilio Amasis amici sui, qui Polycratis nimiam felicitatem suspectam habebat, gemmam pretiosissimam in Mare projecit; quum autem in pisce Polycrati donato ea reperta esset, Amasis missis legatis ejus amicitiam renunciavit; & mox Polycrates Regno spoliatus cruci est affixus. Nemesin, quum sit divina Providentia, Nocte procreatam Hyginus prodit; quòd Dei consilia nullus possit comprehendere; sic & alii Necessitatis filiam esse tradiderunt, quia fato inevitabili Stoicis auctoribus omnia administrentur; fatum autem sit Dei providentia. Agoracritus de sculpturâ cum Alcamene contendens, & iniquis Atheniensium sententiis victus, statuam suam vendidit eâ lege, ne Athenis esset. Perperam Statius, & Politianus Nemesin maleficum numen inducunt. Græci Persis devi-

devictis e marmore, quod illi, ut trophæum statuerent, attulerant, Nemesis simulacrum effinxerunt.

DISSERTATIO XIX.

De Somniis.

PHilosophi ferè omnes, etiam qui reliqua divinandi genera sustulerunt, divinationem, quæ contingit in somniis comprobarunt; & quibus rationibus moverentur. Somniorum quinque genera sunt, & qui Dii ea mittere putarentur. Interpretatio illorum inventa est a Telmissensibus, & spectabat ad vates, eique præerat Dea Brizo. Expiatio somniorum quomodo, & quibus rebus fieret. Pythagoreos a fabis nonnulli abstinuisse dixerunt, quia inflationem efficiant; alii tamen putaverunt ipsos hoc pacto præcipere temperantiam; alii verò ambitionem prohibere. Cæsari somnium, quo sibi visus est cum matre corpus miscere, Imperium Orbis terrarum portendit; alii thesaurum indicavit ovum e fascia lecti suspensum. Interpretatio cujusdam loci Persii allata a Cælio Rhodigino rejicitur, & approbatur Casaubonus.

DISSERTATIO XX.

Rerumpublicarum pernicies est, si Malis Boni meliores non sint conditionis.

AD civitatum felicitatem necesse est virtute præstantes viros præmiis affici. Pauci admodum virtutem ipsius amore consectantur; & si qui sint, nullus illorum fructus habetur, nisi in administratione Reipublicæ præferantur aliis. Cicero leges annales improbat; quæ minorem quadraginta tribus annis Consulem creari vetabant; reliquos verò magistratus non multo junioribus demandabant. Alexander decem annis junior ætate consulari decessit. Romani diversos honores omnibus, & cuique singillatim, qui Reipublicæ profuissent, statuerunt. Uni post homines natos Ciceroni togato supplicatio decreta est. Scipio Africanus primus a domitis nationibus nomen traxit, seu potiùs Marcius Coriolanus. Consul unicus creatus est Pompejus. Senatus Neroni propter interfectam matrem inusitatos honores decrevit. Apud Romanos, qui virtutem majoribus præmiis, & honoribus affecerunt, major etiam præstantium virorum copia extitit, quàm apud Græcos; qui parcissimi fuerunt in honoribus tribuendis; & si quæ præmia tribuerunt fortissimis viris, aut doctissimis; tamen ea non sunt comparanda cum pœnis, quas inflixerunt. Miltiadi, qui infinitas Persarum copias deleverat, concessum est, ut in Porticu Pœcile pingeretur; Themistoclem verò oleaginâ coronâ donaverunt. Græci splendidè milites, duces verò parcè honorabant. Cimon eodem die & classem, & copias terrestres delevit. Alcibiades secum victoriam circumferre visus est. Athenienses sub Regibus, aut tyrannis non excelluerunt; postea verò floruerunt quidem litteris, & belli studiis, sed brevi. Orbem terrarum dicebant Soles duos ferre posse; non posse Græciam duos Alcibiades. Aristoteles respondit se urbe excedere, ne iterum in philosophiam delinquerent Athenienses. Accusatores Socratis partim exilio, partim morte mulctarunt Athenienses. Lycurgum Spartani lapidibus sæpe sunt insectati, & quispiam oculum illi effodit. Ephesii nullum utilem in Republicâ civem esse voluerunt.

DISSERTATIO XXI.

De Cernendi sensu.

LUx pro vitâ accipitur, & *cernere* pro *vivere*. Siculus quidam e Lilybæo Siciliæ promontorio exeuntem e portu classem Carthaginiensium pervidebat. Quidam Homeri Iliadem in membranâ a se descriptam conclusit in nuce. Myrmecides quadrigas ex ebore fecit adeo exiguas, ut alâ muscæ operirentur. Qui ad Nili catadupa habitant, horrendum Nili fragrorem non audiunt. Pythagoras existimavit cœlestium orbium concentum non percipi propter assuetudinem. Oculos ante mortem claudebant Antiqui. Turpe est Amicos defunctos negligere. Multorum canum, & equorum fides erga dominos fuit insignis. Hominum amicitia etiam post mortem ad longum intervallum durat, secus caeterarum animantium; quin etiam quorundam amicitia in Posteros derivata est. Antinoum Hadrianus inter astra retulit. De Mausoleo. Artemisia mariti defuncti cineres absorbuit. Persæ homines naso adunco diligebant, quia talis fuisset Cyrus ferebatur; Ægyptii autem propter Osiridis memoriam nigris homines capillis probabant; rufos irridebant, quòd rufus fuisset Typhon Osiridis inimicus.

DISSERTATIO XXII.

De supplicum sanctitate, & variis apud Antiquos ritibus supplicandi.

CRœsus Adrasto, qui filium ei interfecerat, supplicanti pepercit. Dextera pro fide accipitur. Verbum γουνοῦμαι, &

γονάζομαι significat *supplicare*. Syllam, quòd Aristionem in templo Minervæ interfecisset, Pausanias tradit pediculari morbo esse consumptum. Hicesium, & Xenium Jovem eundem esse putat Eustathius; distinguit autem Apollonius.

DISSERTATIO XXIII.

Miseremur virtute præstantium virorum, & præcipuè eorum, qui dum gravia patiuntur, magno animo perferunt.

MUltas finxerunt Antiqui Mortuorum nuptias. Misericordiæ definitio juxta Aristotelem. Phocion, quum ad mortem duceretur, filium monuit, ut oblivisceretur injuriarum; & magistratum pariter admonuit, ut coërceret cujusdam petulantiam, qui in ipsius faciem inspuerat. Auctores Phocionis cædis Athenienses exilio, aut morte mulctarunt.

DISSERTATIO XXIV.

Mœrentes, & morituri caput obtegebant.

CÆsar desperatâ salute, ut auctor est Suetonius, togam capiti circumdedit, quidquid Plutarchus tradat ipsum caput operuisse, ne Brutum sibi necem inferentem videret. Antigonum ferunt execratum Alcyoneum filium, qui Pyrrhi hostis caput, tanquam jucundissimum spectaculum, sibi attulisset.

DISSERTATIO XXV.

De Minervæ, aliisque Peplis.

NOnnulli existimant apud Virgilium legendum: *tuque o, cui prima frementem Fudit aquam tellus magno percussa tridente* quum Varro, & Pausanias tradant Neptunum, quum tridente percussit terram, produxisse aquam; sed nihil immutandum, quidquid enim fit in certamine Neptuni cum Minervâ, in aliâ certè occasione terra a Neptuno percussa equum produxit. Mythologi Titanes a Gigantibus distinguunt, secus poetæ. Aristoteles libellum, quo heroum tumulos epigrammatis decorabat, Peplum inscripsit; quem nonnulli negant fuisse Aristotelem Stagiritam; Peplus etiam inter opera Orphei circumfertur; sed Brontini fuisse Clemens Alexandrinus asseverat. Purpura, & Coccus parum differunt; idcirco vestem, qua Judæi Dominum nostrum induerunt, alii purpuream, alii coccineam fuisse tradunt. Salmasius fallitur, qui Chalcanthum dictum putat ἀπὸ τῆς κάλχης, quæ est purpuræ genus; quare Plinium immerito reprehendit, quòd cognationem quandam inter æs, & Chalchanthum dixerit intercedere. Ἄνθος idest *flos* significat *colorem*, & ἀνθηρὸς idest *floridus coloratum*. Ruber color verus color propter excellentiam dicitur. Vocabulum *Pannus* unde deducatur. Græcorum decem millia trecenta millia Persarum deleverunt. Tam Græci, quàm Latini *variatum* pro *picto* accipiunt. Vestes pictæ Diis tantùm conveniebant; Romani tamen eas etiam triumphantibus tribuerunt, qui Diis æquabantur.

DISSERTATIO XXVI.

Misericordiâ excitatur pulchritudine; & quum quis bonis omnino caruit, vel magnâ felicitate spoliatus est.

FLetus magis est hominis proprius, quàm risus. Ridens natus est Zoroaster. Multi perpetuò fletu contabuerunt. Omnis mulierum felicitas in nuptiis posita est. Valerianum Imperatorem captum a Persarum Rege Sapore filius redimere neglexit. In os mortui Crassi liquefactum aurum Parthi infuderunt avaritiam ipsi exprobrantes. Pompejus ab Ægypti Rege, cujus tutelam gerebat, obtruncatus est. Hyperides Phrynen defendens, quum parum proficeret, nudavit illius pectus, quo judices moti eam absolverunt. Maximini interfecti pulchritudo populum Romanum ad misericordiam commovit.

Finis Epitomes Dissertationum in Euripidem.

E P I-

EPITOME DISSERTATIONUM IN LIVIUM.

DISSERTATIO I.

Ostenditur Romanam Rempublicam magnitudine suâ laboraße.

REbus adversis confirmatur virtus, prosperâ autem fortunâ concidit; idque non solùm in Rebuspublicis, sed etiam in singulis hominibus accidit. Dionysii imperium Adamante vinciri dicebatur. Tiberius, quum continentiæ, fortitudinis, parsimoniæ exemplum extitisset, vi summæ fortunæ in omne flagitium erupit. Constantius Gallo e medio sublato æternum se esse jactavit. Scytharum feminæ finitimorum uxoribus corpora subulis compungebant. Plato Cyrenenses dixit nullam servaturos legem, quum nimia essent felices. Augustus, & Adrianus multarum imperium nationum recusarunt, immo dimiserunt; nec id invidiâ, quemadmodum Tacitus criminatur Augustum.

DISSERTATIO II.

Magnificentia publica Romanorum in privatorum luxum degeneravit.

ROmani primùm, quæ laudanda erant ubique imitati sunt; mox etiam omnium gentium vitia sunt amplexati. Fabius Maximus Tarento capto, quum interrogaretur, quid fieri juberet de simulacris Deorum eximiâ arte factis, respondit: relinquamus Tarentinis Deos iratos. Mummius in tantâ paupertate decessit, ut filiæ dotem non reliquerit. Cloacas ædificasse Tarquinium Priscum Plinius, & Dionysius Halicarnassæus prodiderunt; Livius autem Tarquinium Superbum. Scauri villâ ab iratis servis incensâ vicies quinquies, vel quinquagies centena millia nostrorum coronatorum conflagrarunt. Mamurra primus Romæ parietes domus marmoris crustâ operuit.

DISSERTATIO III.

De Romanorum luxu in conviviis.

THermæ Antonianæ mille sexcenta solia habuerunt, & duplicem eorum numerum Diocletianæ. Naumachiam Claudius edidit, in qua triremes, quadriremesque commisit; & undeviginti hominum millia pugnantis exhibuit. Trajani in reditu per centum viginti tres dies ludi sunt celebrati tantâ copiâ, ut uno die decem millia ferarum conficerentur. Porcus Trojanus dicebatur, quòd plenus aliis animalibus mensis inferretur. Manium Curium fortissimum imperatorem Samnitium legati rapum torrentem invenerunt. Leges Orchia, Fannia, Didia, & Licinia convivarum numerum, & sumptum conviviorum statuebant. Serranus a serendo dictus. Pisces quibusdam nomen dederunt, quòd iis ipsi delectarentur. Crassus orator murænam mortuam atratus luxit. Luculli in Apolline cenæ quinquaginta millibus drachmarum parabantur. Celer mullum centum septuaginta quinque aureis emit. Caligula ducenta quinquaginta millia coronatorum unâ cenâ prodegit. Vitellius non minoris, quàm decem millibus coronatorum cenavit; & novies millies paucis mensibus profudit. Apicius, quum comperisset centies sestertiûm sibi superesse, inediâ vitam finivit. Etiam gladiatores in conviviis adhibebantur.

DISSERTATIO IV.

Respublica Romana omnibus virtutibus abundavit, dum tenues opes erant, his auctis omnibus vitiis scatere cœpit.

PLebs Romana, licet plurimas excitaris seditiones; tamen per annos plusquam sexcentos manibus temperavit. Mulieres, quum Reipublicæ auro opus esset, ornamenta sua non semel in publicum contulerunt. Cæsar, quum largitionibus sufficere non posset privatis opibus, ad arma civilia compulsus est; & eos libentissimè sibi aggregabat, qui ære alieno obruti rebus novandis opportuni videbantur. Quum longinqua bella susciperentur, prorogatio imperii necessaria erat, quæ maximè perniciosa erat Reipublicæ.

DISSERTATIO V.

De calamitatibus propter civiles Romanorum discordias.

QUintus Arbelius, quum se proscriptum reperisset, exclamavit: *heu prædium in Albano meum me persequitur*, & sic vociferans interfectus fuit. Sylla uno die novem millia hominum interfici jussit.

DISSERTATIO VI.

De loco, ubi Livius sic ait: omnis expers curæ, quæ scribentis animum etsi non flectere a vero, sollicitum tamen efficere possit.

HIstoriam sui temporis conscribere periculosum maximè est. Historici ferè omnes neque odio, neque metu cujusquam, aut gratiâ se a veritate aberraturos polliceri solent. Augustus Livium Pompejanum vocabat. Caligulæ amatoriam potionem Cæsonia uxor præbuit, qua in insaniam incidit. Caligula Lunam assiduè ad concubitum invitabat; Senecam esse arenam sine calce dicebat. Refellitur Johannes Annius, qui Livium tanquam mendacem carpit. Itinerarium Antonini Philosophi confictum est a Johanne Annio.

DISSERTATIO VII.

Qua nonnullæ Henrici Glareani adversùs Livium calumniæ diluuntur.

NAtionis cujusque propria sunt aliqua vitia. Cambysem septem annos regnasse tradit Herodotus; unde viginti autem Clemens Alexandrinus. Darius triginta septem annos regnasse fertur; sed Clemens Alexandrinus tradit sex, & quadraginta. Decem millia Græcorum duodecies centena millia Persarum devicerunt. Nationum mores sæpe mutantur; quin & ipsæ regiones maximas interdum suscipiunt mutationes. Hispaniam ab inopiâ dictam aliqui falsò putant. Romani nationibus omnibus humanitatis auctores extiterunt.

DISSERTATIO VIII.

De Historiæ laudibus.

GRæcos puetos appellat Plato, quòd paucorum sæculorum historiam haberent. Reipublicæ administrandæ prudentia exemplis acquiritur, nec dissentite Plato dici potest. Cicero Atheniensium, ceterorumque Græcorum jus civile præ duodecim tabulis contemnit.

DISSERTATIO IX.

De Historiæ utilitate.

QUamplures longissimè vixisse feruntur. Omnes, qui Historicorum præceptis non paruerunt in maximas inciderunt calamitates; nullos autem obtemperasse pænituit. Spumam equi Nealces pictor casu, quam arte non potuerat, expressit. Panisci effigies casu effracto lapide extitit. Philippus Macedonicam phalangem ab Homero sumpsit. Cadmus primus Asylum aperuit; & quum eâ ratione ingentem convenarum turbam collegisset, sibi e terrâ editam stirpem est ementitus; & inde originem duxit fabula, satos e serpentis dentibus armatos viros Thebarum mœnia condidisse. Numa Ægeriam, Minos Jovem, Apollinem Lycurgus suarum legum auctores simularunt. Servius, quum Dianæ templum Romæ constituit, quod communiter a populis Latinis coleretur, expressit Latinis Romam caput esse; de quo toties armis certatum fuerat. Epaminondas, & Scipio Africanus commemoratione rerum a se gestarum accusatores eluserunt. Romanum Imperium omnibus aliis præstitit; nulla enim est gens, quam expedierit vincere, quæ a Romanis non fuerit victa. Quos Imperii fines esse voluerint Augustus, & alii Imperatores. Italia mille centum urbes olim continebat, nunc trecentas tantùm, easque exiguas. Ex Ægypto Romani annuo reditu viginti tria millia talenrorum capiebant. Carthago, postquam multis cladibus diminuta fuerat, tamen, quum caperetur, octingenta hominum millia fertur habuisse.

DISSERTATIO X.

Quæ laudes Historiæ Livianæ complectitur.

CYri majora facinora ab Herodoto, & Xenophonte, quàm a Ctesia, prædicantur; ut dubitandum sit, utrum tantus fuerit, quantus a Græcis dicitur. Cæsar Alexandro Magno est præferendus. Romanorum disciplina diutiùs incorrupta mansit, quàm Lacedæmonum. Respublica Romana ex regiâ potestate, Optimatum dominatu, & potentiâ populi composita erat; quidquid Cornelius Tacitus affirmet Rempublicam ex his tribus constantem non posse existere, aut esse diuturnam.

DIS-

DISSERTATIO XI.

De quibusdam Livii locis, quæ proœmio continentur.

QUinam ante Livium res Romanas perscripserint, & qui condiderint primi historias. Cicero de historiâ scribendâ cogitavit. Verba *ante condendam urbem* significant proximum tempus, non remotum.

DISSERTATIO XII.

Quomodo Romanorum mores paulatim degeneraverint, & deinde præcipites ire cœperint.

PLato animum a Deo genitum affirmavit, corpus verò a Diis minoribus. Camillus quòd albis equis triumphasset, seque Romulo æquasset, in exilium ejectus est. Valerius Publicola, qui Patriam a regio dominatu liberaverat, ædificium in eminenti loco demoliri coactus est; alii etiam quamplures, licet maximis populum Romanum beneficiis affecissent, mulctati fuerunt, eo quod regnum affectasse viderentur.

DISSERTATIO XIII.

In qua agitur de Urbis origine ad illa Livii verba: Primùm omnium satis constat &c.

ÆGyptii annorum quadragintaocto millium memoriam publicis monumentis habere perscriptam affirmabant. Neapolim a Cumanis conditam Vellejus Paterculus asseverat; Diodorus, & Oppianus ab Hercule, a Phalereo Tzetzes. Romam alii Pelasgos condidisse, & appellasse a robore affirmant; alii Trojanos, & a Româ muliere, quæ eorum naves incenderat, dixisse; sunt & qui tradant filium Creusæ filiæ Erecthei Regis Atheniensium Janiculum condidisse, unde originem habuit Roma; Xenagoras tamen auctor est ex Ulysse, & Circe Romum, Antiam, & Ardeam procreatos; a quibus tres urbes cognomines fuerint ædificatæ; sed alii Romum Æneæ filium faciunt, alii Ascanii, alii Itali, Æmathionis alii; Livius autem sequitur eorum sententiam, qui Romulum, ac Remum Romæ fuisse conditores tradunt. Dionysius Halicarnasseus tres Romas enumerat.

DISSERTATIO XIV.

Eadem Livii verba pergit explicare.

DIo Chrysostomus refert historiâ Ægyptiorum tradi, quod Achilles ab Hectore fuerit interfectus. Ælianus prodidit Græcos, quum Trojam cepissent, permisisse Trojanis, ut quisque rem, quam vellet, secum auferret; quare Æneas Penates comportabat; proinde ipsi concesserunt, ut secum ferret aliam rem, quam sibi carissimam duceret; ille autem patrem sustulit; tum verò ipsi permissum, ut res suas omnes haberet. Æneas Trojâ captâ arcem occupavit; deinde in Idæ montem se contulit; ibique quum se diutiùs defendisset, cum Græcis convenit, ut cum rebus suis discederet.

DISSERTATIO XV.

In eundem Livii locum de Antenore Patavii conditore, & Æneæ erroribus.

LIvius Cornelium Nepotem, & Sophoclem sequutus tradit Venetos ab Henetis originem duxisse, quare verisimile est *Henetos* cum aspiratione scribendos; id tamen Suidas negat; quin etiam Strabo putat Venetos esse dictos non ab Henetis Paphlagoniæ populis sed ab Enetia Galliæ. Patavium appellatum est ab avium volatu, vel a Pado, ut Servius prodit. Æneam non venisse in Italiam perhibent nonnulli; quorum aliqui volunt Æneæ Regiam Scepsim fuisse, ibique post Trojam captam mansisse, & imperasse Trojanis; alii Ascanium cum Hectoris filiis Scepsi regnasse prodiderunt; quin etiam Antandrum appellatam putant, quòd quum Ascanius a Pelasgis fuisset captus, pretium sui capitis urbem ipsis dederit; alii verò in Crusæâ terrâ Æneam urbem condidisse tradunt, quæ priùs Ænea, deinde Ænos fuerit appellata; finitimos autem populos ipsi Regnum detulisse. Anchisem in Phrygiâ mortuum nonnulli ferunt, Pausanias in Laconicâ, Virgilius in Siciliâ; sed Cato in Italiam pervenisse refert. Dionysius Halicarnasseus Trojanos cum Ænea in insulam Cythera advectos templum Veneri ædificasse tradit, at Herodotus Phœnices. Promontorium Athenæum dicebatur antiquitus, quod nunc portus Veneris. Trojani quum apium cibis substratum juxta Dionysium Halicarnasseum; juxta verò alios crustula panis comedissent, oraculum implevisse censuerunt; quod ipsis responderat errores finituros, quum mensas consumpsissent. Æneas nunquam Libyam attigit, nec Didonis hospes fuit, quæ trecentis annis post excidium Trojæ Carthaginem condidit; ceterùm Dido non amore capta, sed pudicitiæ servandæ causâ sibi mortem conscivit. Turnus Mezentium ad ferendam sibi opem vini mercede fertur illexisse. Opes maximæ Etruscorum, qui totam ferè Italiam occuparant.

DIS-

DISSERTATIO XVI.

In illa Livii verba: Ænea, Antenoreque & vetusti jure hospitii &c.

LEgati Romanorum, qui Hannibalem petebant a Prusia, justam ejus excusationem censuerunt, ne se hospitii jus violare cogerent. Piso, quum contra Neronem conjurasset, nullo pacto induci potuit, ut in villâ suâ ipsum interficeret. Antenorem, quia Græcorum legatos a Trojanorum furore defenderat, incolumem Græci dimiserunt, non quia Trojam ipsis prodiderit, ut quidam suspicantur. Proxeni dicuntur hospites publici; & hinc fortè proxenetæ, qui latinè pararii dicuntur; & proxenetria, quæ nuptias conciliat; hinc etiam Virgilius Thraciam Trojæ hospitium appellat. Coloniæ populos, a quibus deductæ fuerant, vocabant patres; ideo Virgilius Albanos patres dixit.

DISSERTATIO XVII.

De Romuli origine.

ABorigines e truncis, & roboribus natos fama est propter vitæ duritiam; licet autem Græci Italorum luxum reprehendant, de eâ Italiæ parte, quæ Magna Græcia appellatur, id est accipiendum. Plerique philosophi veteres existimabant esse quasdam sempiternas mentes corporis omnino expertes, & summi Dei administras, quas pariter Deos nuncupabant, & pro diversitate munerum diversis nominibus distinguebant; nam eam, quæ Terram administrat, Rheam seu Vestam nominabant; quæ Mare, Neptunum, & sic deinceps. His subjectos esse genios ferebant, & nomine eorum Numinum, quibus subjiciebantur, nuncupari; quorum triginta millia Terris oberrare tradit Hesiodus. Hos corpus habere quidem, sed subtile, & nonnisi, quum ipsi volunt, aspectabile opinabantur; adeo ut cum feminis miscerentur, & eorum alios esse immortales, alios mortales, auditamque vocem ferebant nunciantem mortuum esse Pana. Ex his genitos semideos, & heroas, aliosque virtute præcellentes viros arbitrabantur, & præcipuè urbium, gentiumque auctores; hinc heroës ab amore Numinum dici Plato existimat. Nostri etiam Patres admiserunt Dæmones, quos vocant Incubos, & Succubos; nonnulli etiam tradiderunt, mentes illas Summi Numinis administras, quæ ab Auctore suo defecerunt, gigantes procreasse, quod Sacris Litteris indicari voluerunt. Nec defuerunt, qui putarent Angelos habere quoddam corpus æthereum, quale etiam animæ tribuunt sectatores Platonis; quin etiam Tertullianus ipsum Deum corpus esse existimavit. Alii verò philosophi absurdum existimarunt, ex homine, Deoque heroas genitos; esse tamen quandam Numinum benevolentiam erga homines virtute præstantes dixerunt, eorumque curam gerere, quam patris nomine volunt significatam; & hac ratione Romulus ex Marte procreatus dicebatur, & quamplures alii ab aliis Diis. Socratem Deus a fugiendis deterrebat; quod etiam contigisse ferunt Plotino, & superiore sæculo epico Poëtæ precellentissimo.

DISSERTATIO XVIII.

De Romulo a Lupâ nutrito.

APollo Lycios, & λύκιος a luce dictus est, quæ antiquitus λύκη dicebatur, non quòd ei sacer esset lupus; Marti enim consecratus erat; Argivi tamen lupum numismatis imprimebant. Multi a feris nutriti dicuntur; verisimilius autem est, nominis ambiguitatem locum fabulis fecisse, ut multis exemplis docemur. Animalia quædam inter se societatem ineunt. Portenta indicarunt, quales futuri essent multi infantes. Meretrices a Latinis lupæ dicebantur; inde lupanar. Olympiadem cum milite, qui Draco dicebatur, corpus miscuisse ferunt, hinc fabula manavit, eam cum Jove concubuisse.

DISSERTATIO XIX.

In ea Livii verba: Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt &c.

TEmpla a tuendo dicta sunt; erant autem loca, quæ augures animo designabant. Primi Phoroneus, & Merops templa, & aras extruxerunt; antiquitus enim sepulcra pro templis colebantur; postea verò heroibus foci; Manibus, & subterraneis Numinibus fossæ, & megara idest ædes, attributa sunt; hinc explicatur Homerus. Mos sepeliendi Mortuos in templis ab ultimâ origine repetitus est. Germani, & Persæ nefas arbitrabantur parietibus Deos cohibere, quum Deus hunc Mundum sibi pro templo ædificarit. Lævam partem Plinius ex augurum disciplinâ censet Orientem; Septemtrionem verò Livius, & Dionysius Halicarnasseus respectu orantium, qui Orientem spectabant; sed Ægyptii, Homerus, & Aristoteles Lævam partem esse Occidentem putabant; ideo lyricus chorus, qui quum strophas caneret, motum inerrantium stellarum ab Oriente in Occiden-

tem

tem repræsentabat, movebatur a dextrâ in sinistram; quum autem antistrophas, a sinistrâ in dexteram, quia errantium siderum motum ab Occidente in Orientem imitabatur; demum quum epodos caneret, constabat Terræ stabilitatem significans; Auctor autem libri de Mundo lævam esse Meridiem probat; ex qua sententiâ facilis est Lucani interpretatio; & ex his intelligitur, quæ sint partes anticæ, & posticæ. Fulgura, & tonitrua a lævâ parte auspicatissima. Quænam essent Numina læva. Dionysius Halicarnasseus tradit Romulo, quum regnum esset suscepturus, auspicium fuisse fulgur a lævâ; duodecim verò vultures Livius. Augures avium alias dicebant Oscines; Alites alias, quæ dividebantur in Præpetes, & Inebras. De augurum dignitate, & numero.

DISSERTATIO XX.

De Insignibus, quibus Romulus regiam majestatem augustiorem fecit.

REctiùs omnino sensisse Livium conjectare licet, qui Romulum, dum Regni Insignia, fascesque, & lictores assumpsit, prudentissimè egisse censet, quàm Plutarchum, qui superbiâ elatum fecisse existimat. Vononem Parthi, quòd fastu, sed obviâ in omnes comitate uteretur, regno privarunt. Tigranes administris Regibus utebatur, & quatuor ex eis servientium habitu ipsi jus dicenti astabant.

DISSERTATIO XXI.

De consilio Romuli, quo sumptis Insignibus Regni auxit regiam majestatem.

ROmulus primus in Europâ regiam auxit majestatem. Ante Perdiccam Regum uxores panem conficiebant. Cella erat super caput Regis Persarum, in qua quinque millia aureorum talentorum recondebantur, & Cervical Regis dicebatur; sub pedibus verò tria millia asservabantur, & Scabellum vocabatur; crater etiam aureus erat, ex quo solus Rex, ejusque filius natu maximus bibebat. Crœsum Cambyses, & Demaratum Darius interfici jusserunt ob consilium salutare quidem, sed abhorrens ab eorum voluntate. Tachos Ægyptiorum Rex Agesilaum claudum, & exiguâ staturâ derisit; quare ab eo regno spoliatus est, qui opem ei laturus advenerat. Ptolemæus Cerauni cognomine gloriabatur. Sapor Lunæ, Solisque fratrem se appellabat.

DISSERTATIO XXII.

De Insignibus Regum Romanorum, Consulum, Cæsarum in eundem Livii locum.

TUnica palmata, & toga picta triumphantium vestes erant. Romulum illis usum non fuisse verius est, licet Propertius contrarium innuere videatur. Lictores a ligando appellatos Agellius, Pompejus Festus, & Nonius Marcellus tradunt; Tiro Tullius a lino, vel a licio; Plutarchus autem a voce græcâ λαὸς, vel λῄτος. Titus Lartius primus Dictator creatus est. Secures Romæ Consules non habebant, sed tantùm in provinciis. Decipi videtur Valerius Maximus, qui viginti quatuor fasces duobus tribuit Consulibus, quum Livius id apertè neget. Fabius Ambustus legem tulit, ut alter Consul e plebe crearetur, ut filiam, quæ plebejo nupta erat, consolaretur. Pompejus Posidonio id honoris tribuit, ut, quum ad eum veniret, fores fascibus pulsari vetuerit. Fasces, secures, sella curulis, lictores, purpura, & conchylia pro honoribus, & magistratibus accipiuntur; ebur autem pro sellâ curuli, quæ videtur esse eadem, ac ἀνάκλιτος θρόνος, quo Plutarchus Romulum usum esse tradit, nil refragante Dionysio Halicarnasseo, qui Tarquinio missam esse ab Etruscis sellam curulem affirmat. Dictum Romanarum matronarum habetur: *margaritas esse feminis pro lictoribus*. Ædiles curules Varrone teste apud Gellium neque vocare, neque prehendere poterant; ideoque nec lictores, nec Viatores videntur habuisse, licet aliter sentiat Panvinius. Quodnam esset munus Accensi, Viatorum, & Celerum; & unde appellati fuerint. Tunica cur Palmata diceretur. Salmasius tradit Consules diebus dumtaxat festis, & in triumphis gessisse Scipionem eburneum; sed adversari videtur Dionysio Halicarnasseo. Consul gerebat calceos auratos, Principes purpureos, Senatores verò sericeos. An Diocletianus calceos gemmatos primus habuerit, ut Eusebius asserit. Aurelianus primus diadema sumpsit; quidquid tradat de Caligulâ Aurelius Victor.

DISSERTATIO XXIII.

De tempore, quo Urbs condita est, deque ejus incrementis, & magnitudine.

ROma ædificata est Olympiadis sextæ anno tertio, aut quarto, & decimooctavo, vel decimonono ætatis Romuli; quum Senacherib Afsyriis, Candaules Lydis imperarent; & quidem mense Aprili, quo-

§§§§§§ niam

niam Plutarchus diem Romæ natalem fuisse XII. ante Calendas Majas tradit; Tarrutius verò, quum arte Chaldæorum Urbis natalem indagare juberetur, V. Idus Apriles pronunciavit; verùm qui siderum positum prodiderunt, quem ipse Natali Romæ attribuit, decipiuntur, quum scribant Venerem signorum sex intervallo a Sole abfuisse, quum ipsa non longiùs quadraginta sex gradibus abscedat; alii tamen Autumno ædificatam tradunt. Cinctus Gabinus quid sit, & unde originem duxerit; ex eo prœliaturi dicuntur in procinctu esse; & Veteres cinctuti appellati sunt. Urbes ab urbo curvaturâ aratri dictæ sunt, & in quo differant ab oppidis. Ambitus Urbis quantus initio, & consequutis temporibus fuerit. Quot cives Romæ ætate Romuli, necnon aliis sæculis censerentur. Unde Pomœrium sit appellatum. Quos quisque colles Romæ adjecerit.

DISSERTATIO XXIV.

De Romuli Triumpho, Triumphisque Romanorum.

TRophæa e quercu suspendebantur; quia ea Jovi sacra erant; conficiebantur autem plerumque ex ligno; ne inimicitiarum memoria esset perpetua; ea tamen tollere nefas habebatur, quia adorabantur; Macedones verò inhumanum putabant per trophæa hostibus insultare. Unde tropheum dictum sit. Falsum est id, quod Lucius Florus tradit, Domitium Ænobarbum, & Fabium Maximum primos Romanorum trophæa constituisse. Romulum, quum triumphavit, curru in Urbem invectum auctor est Dionysius Halicarnasseus, cui astipulatur Propertius, Plutarchus tamen putat pedibus incessisse. Ovatio unde dicta sit, dissentiunt inter se Plutarchus, Festus, & alii. An verum sit, quod Valerius Maximus tradit, oportuisse triumphaturos aliquid adjecisse imperio.

DISSERTATIO XXV.

De Romanorum Triumphis.

VAlerius Maximus Marcellum captis Syracusis non triumphasse tradit, quòd nullum magistratum gereret; aliam tamen affert causam Livius, & aliam Plutarchus. Supplicatio ad omnia Deorum pulvinaria triumpho præludebat; quot autem dierum decerneretur. Tiberio ob peregrinationem suburbanam Senatores quidam triumphum censuerunt, quem Tiberius increpitis auctoribus recusavit. Caligula, quum ducto adversùs Oceanum exercitu nihil aliud militibus imperasset, quàm ut conchas legerent, triumphum adornabat. Nero musico certamine victor triumphavit; & Domitianus pluribus cladibus a Decebalo acceptis. Principes censent, quidquid est excelsum, gloriosum, ad suum dumtaxat fastigium pertinere; ideo in liberis civitatibus major exiſtit copia excellentium virorum. Ornamentis triumphalibus primum Agrippam fuisse insignitum Dio tradit; Suetonius verò Tiberium, alii Massinissam. Galbineum colorem Salmasius aureum interpretatur.

DISSERTATIO XXVI.

Ubi describitur triumphi pompa.

COnstantius Imperator Romã dixit Deorum domicilium; mirumque esse urbis Cœlo æmulæ cives mori. Uniones duo Cleopatræ plusquam sexcenties sestertiûm æstimati sunt. Quantum prædæ in triumpho duxerint Æmylius devicto Perse, Augustus Cleopatrâ; Lucullus, & Pompejus, Mithridate, & Tigrane debellatis.

DISSERTATIO XXVII.

Quæ pergit Triumphi Pompam describere.

POmpejus in Hispaniâ octingentis urbibus, in Ponto nongentis potitus est. Cæsar quadragies novies cum hostibus signis collatis prospere dimicavit. Simulacra arcium, fluminum, montium, urbium, & provinciarum subactarum ex ebore, aut argento in triumphis ducebantur.

DISSERTATIO XXVIII.

Currus, corona, & vestis Triumphantium describitur.

ARrogantiæ summæ argumentum reputatum est, quod Hieronymus Syracusarum Rex alborum equorum quadrigis e Regiâ procederet. Exæneto Olympiæ victori trecentis alborum equorum bigis Agrigentini occurrerunt. Sunt, qui existiment post Camillum omnes albis equis triumphasse; sed veriùs id Plutarchus negat. Quatuor elephantis vehebatur Pompejus in triumpho Africano, licet Plinius neget. Alexander Severus triumphans elephantos curru junxit; ipse autem, ne modum excederet, pedes incessit; M. Antonius leones jugo subjunxit. Heliogabalus modò canes, modò leones, modò tigres, modò cervos ad currum jungebat. Aurelianus cervis in Urbem triumphans est invectus. Ex antiquis nummis colligitur trium-

triumphantium currum turris faciem præferre. Servus Triumphantem admonebat, ut se esse hominem meminisset; quod etiam Philippus Macedoniæ Rex puero demandaverat. Unde appellata sit toga picta. Pompejus in chlamyde Alexandri Magni triumphavit. Amuleta contra invidiam gestabant triumphantes. Damnati, quum ad mortem ducerentur, nolam gestabant, quæ sono obvios, ut decederent, admoneret, ne quis inscius eorum contactu contaminaretur; ideo ex Triumphantium curru flagellum, & nola pendebat, ut intelligerent posse cædi, aut capitali supplicio affici. In mediâ triumphi pompâ quidam ornatus incedebat, agebatque ad risum excitandum varios gestus.

DISSERTATIO XXIX.

In qua pergit explicare quomodo apud Romanos Triumphi ducerentur.

QUi tempestatem effugerant, caput radebant; ideo & qui a servitute, quasi tempestate liberati fuerant, radebantur, & pileum accipiebant; quapropter Brutus, & Cassius, quum interfecto Cæsare populum libertate donassent, nummos cudendos curarunt, in quibus pileus cum duobus pugionibus visebatur. Triumphantes portâ Capenâ, quæ fortè antiquitus Camœna dicebatur a Camœnis, & Fontinalis ab earum fonte, Urbem ingrediebantur; ideo etiam triumphalis est appellata. Via Sacra unde nomen acceperit. Triumphans Consules ad convivium invitabat, & ne venirent, rogabat. Convivium exhibebatur in Capitolio, licet Athenæus velit in Herculis templo. Triumphos tercentum viginti duxerant Romani usque ad Vespasianum.

DISSERTATIO XXX.

De Anno, quem Numa ordinavit, ac de Annis nonnulla.

PErperam Ovidius tradit, ideo Romulum Annum decem mensium statuisse, quia hoc temporis spatio feminæ partum gestent, quia hi menses sunt lunares, atque adeo breviores iis, quibus nunc utimur; at menses Romuli iisdem longiores erant; adeout aliqui menses triginta quinque dies, aliqui plures comprehenderent, & annus tercentum sexaginta dies contineret. Nec desunt, qui asserant, Romulum quoque duodecim menses constituisse; eos autem, qui volunt decem tantùm menses statuisse, deceptos ex eo, quod ad decem tantùm menses numero notati sint. Plinius tradit quandam mulierem decimotertio mense peperisse. Impar numerus cur a philosophis pari præferatur. Græci excellentiam, & magnitudinem imparis appellatione significant. Intercalares dies quomodo Græci, & quomodo Numa, ac Julius Cæsar addiderint. Cur Nonæ existant die quinto, vel septimo mensis; & Idus decimotertio, vel decimoquinto. Quibus Diis Annus, Menses, Calendæ, & Idus dicarentur. Qui dies atri essent, & cur ita dicerentur, in quo Plutatchus a Livio, Ovidio, & Macrobio dissentit. Feriis nemini vim inferre licebat; ideo virgines non nubebant, secus viduæ. Epilepsia, quæ dicitur morbus major, herculeus, & sacer, cur etiam appelletur comitialis. Quæ Festa continerent singuli menses; & unde originem habuerint eorum nomina. Aprilem a spumâ, ex qua nata est Venus, Ovidius dictum putat; id negant Cincius, & Varro, & asserunt ab aperiendo nuncupatum, quibus etiam assentitur Ovidius; verùm Scaliger ab apro contendit esse appellatum. Cur mense Majo nubere non satis auspicatum censeretur. Calendis Juniis exacti sunt Reges. Matronæ servis epulas exhibebant, & famulorum ministerio fungebantur Calendis Martiis; Saturnalibus verò Domini, ut memoria aurei sæculi excitaretur. Quæ rationes Romulum moverint, ut Martium anni principium faceret; quæque moverint Numam, ut principium anni Januarium statueret. Qualis fuerit Janus, & cur bifrons, & alicubi quadriceps fingeretur. Palmæ fructus, caricæ, & mella libabantur Calendis Januariis, ut omen essent anni, qui nihil amari haberet; ita pariter quamvis ab omni opere cessaretur; omnia tamen opera aliquatenus exercebantur, ne auspicium esset anni penitus otiosi. Quot annorum genera essent non solùm apud diversas nationes, sed etiam apud ipsos Ægyptios. Annus Magnus quod temporis spatium continere a philosophis dicatur. Phœnix quot annos vivat.

DISSERTATIO XXXI.

De Virginibus Vestalibus.

VIrgines quamplurimis in locis Deorum sacerdotes erant. Dionysius Halicarnasseus satis probat, Numam instituisse Virgines Vestales, ut etiam Livius tradit; non autem Romulum, ut quidam falsò opinantur; ideo Tarpeja, quæ Capitolium Sabinis prodidit, non fuit Vestalis, licet Propertius id affirmarit. Vestales, quum eliguntur, maximè omnium propriè capi dicuntur, non tamen solæ, quidquid aliqui

sint arbitrati; nam Gellius tradit, quod Flamines quoque Augures, & Salii capi dicebantur. Ignem Vestales concavo vase ad Solis radios exposito accendisse videtur indicare Plutarchus; Lipsius tamen Festi auctoritate ductus affirmat, attritu duorum lignorum excitari solere. Carpentum, & pilentum idem esse vehiculum suspicatur Lipsius; sed verius est ea fuisse diversa, ut colligitur ex Livio, & Festo. Senarius numerus, quum ex suis partibus constet, perfectus est, & a Pythagora nuptiæ appellabatur. Utrum Vesta sit Terra juxta Platonis, Plotini, ac Dionysii Halicarnassei sententiam, an juxta Ovidii, & Albrici opinionem Ignis, qui omnibus rebus, etiam aquis inest. Vesta, quum homines in speluncis habitarent, princeps dicitur domos construxisse. Aspiratio Græcorum frequenter in V. consonum vertitur a Latinis, ut ex multis vocibus constat.

Finis Epitomes Dissertationum in Livium.

EPITOME
DISSERTATIONUM IN VIRGILIUM.

DISSERTATIO I.

An tollendi sint primi quatuor Æneidos versus.

HOmerus in tot millibus versuum nunquam sui mentionem, Patriæque fecit; ceteri autem poëtæ fere omnes de se aliquid, nec sine quadam jactantiâ, loquuti sunt.

DISSERTATIO II.

De propositione totius operis.

MIra brevitas est Virgilii. Bella quidem narrantur etiam in prioribus Æneidos libris; Vir autem perfectus in posterioribus describitur; in prioribus verò proficiens. Quatuor juxta Plotinum sunt virtutes; purgantes scilicet, animi jam purgati, civiles, & exemplares.

DISSERTATIO III.

De eadem re.

ÆNeas, quum Trojam, idest vitam voluptatibus refertam relinquit, purgantes virtutes exercet; hinc ad virtutes animi jam purgati gradum facit, quod significat descensus ad Inferos; qui nihil est aliud, quàm decantata illa a Platone meditatio mortis; mox perfectas, & exemplares virtutes adipiscitur. Donatus confutatur, dum *arma* interpretatur *scutum* a Vulcano Æneæ fabricatum. Arma pro bello passim accipiuntur. Athenæus dicit: nisi Grammatici extitissent, nemo stultior Medicis fuisset.

DISSERTATIO IV.

Cur Virgilius dicat Æneam in Italiam venisse primum.

TYrrhenos aliqui indigenas esse putant; dictosque a *turribus*, quas principes excogitarunt. Italiæ pars, quæ Gallia Cisalpina vocabatur, longè post Æneæ in Italiam adventum hoc nomen accepit; siquidem Tarquinio Prisco imperante Galli eam Italiæ partem tenuerunt depulsis Etruscis, qui eam occupaverant, ut probabilius est, post excidium Trojæ; verùm quidquid sit, certum est illam partem nunquam Italiæ nomen amisisse; quare Servius audiendus non est, quum dicit Antenorem in Italiam non venisse; quia in Galliâ Cisalpinâ consederit. Virgilius Mantuanos, & Ligures inter Etruscos recenset.

DISSERTATIO V.

In eundem Virgilii locum.

QUamplures in Italiam ante Æneam venerunt; quare appositè Aurelius Victor *primum* accipit pro *principe*, ut sæpe accipitur apud Virgilium, & alios Auctores;

res; ficut viciffim *princeps* pro *primo*. Eroftratus nominis affequendi cupiditate Dianæ Ephefinæ templum incendit; idcirco, ne quis eum nominaret, Ephefii decreverunt. Decipitur Conradus, dum Homerum Ulyffis nomen tacuiffe putat, quia fceleftus fuerit; & Virgilium Æneæ nomen omififfe, quia Patriæ proditor effet; hoc enim falsum eft; nulla namque eft auctoritas Dictys Cretenfis, aut Phrygii Daretis. Quæ fubdolè in hoftes geruntur, vitio verti non debent.

DISSERTATIO VI.

In eundem Virgilii locum.

MUltos poëtæ infamiâ notarunt immerentes; ut ex Minoë, Didone, & Medeâ conftat. Ex Penelopes adulterio natum Pana ferunt. Ex Antiquis folus Menecrates Xanthius tradit proditam ab Ænea Trojam.

DISSERTATIO VII.

In eundem Virgilii locum.

ÆNeæ nomen a laude originem ducit. Granditatem addit orationi Periphrafis; ideo poëtæ ferè omnes eâ in principio utuntur. Exilium apud Antiquus probrofum erat; propterea ἀνέστιος, hoc eft *lare carens* pro *injufto* accipitur.

DISSERTATIO VIII.

In illud Virgilii: Italiam fato profugus, &c.

MInus culpæ eft, quum aliquid vi cogente peccatur. Catena, qua Juppiter apud Homerum terram, & Deos ipfos attracturum minatur, eft Fatum, cui omnes Dii parent Fatum eft ipfe Deus. Deo fervire libertas eft; & ei omnes indignitates perferre gloria eft.

DISSERTATIO IX.

In eundem Virgilii locum, ubi agitur de Fato.

PRæmiis Boni, Mali pœnis afficiendi effent, etiamfi ftellis cogentibus agerent. Fatum quid fit ex fententiâ Chaldæorum, aftrologorum, Stoicorum, & aliorum Sapientum. Perperam Plinius Stoicorum fententiam de Fato cum Chaldæorum confundit.

DISSERTATIO X.

In eundem Virgilii locum: cur vulgò fit creditum Fatum non poffe vitari, explicatur.

EXtant quamplura exempla eorum, qui eo ipfo, quod Fata vitare quæfiverunt, in ipfa inciderunt; hinc dictum profluxit: *fugiendo Fata in ipfa Fata ruitur*. Cambyfes Fatum effe credidit, ut Smerdis Perfarum Imperium occuparet; ideo fratrem, qui eo nomine vocabatur, interfici juffit; eâ occafione fumptâ Smerdis alius extincto fimillimus formâ quum Smerdim vivere divulgaffet, aliquandiu imperavit. Quum Meffenam capi Fatum effet, Ariftodemus filiam virginem obtulit immolandam; amator autem puellæ, ne facrificaretur, eam ex fe fe gravidam affirmavit; quamobrem pater filiam jugulavit, ut diffecto ventre oftenderet non effe prægnantem; ita puellam non immolavit, fed occidit; quare Fatum non impedivit.

DISSERTATIO XI.

De Fato, in eundem Virgilii locum.

MUnera fingularum Parcarum, & unde earum nomina deducantur. Chalcidii etymologia de Lachefi improbatur. Quomodo Stoici Fati neceffitatem cum libertate voluntatis noftræ conjunxerint; quod explicant fimilitudine cylindri per declive devoluti, & fluminis cuncta fecum auferentis; a quorum fententiâ non difcrepat Plato. Servus Zenonis, quum plecteretur, quòd herum fciebat, cuncta Fato fieri exiftimare, dixit: Fatum fuit, ut peccarem; Zeno autem refpondit, Fatum etiam fuiffe, ut plecteretur.

DISSERTATIO XII.

De Fato, in eundem Virgilii locum.

FAtum eft Dei lex, & a fando dicitur, quum fit id, quod Deus fatur; ideo, quum omnibus mors a Deo decreta fit, ea Fatum appellatur; verùm violenta præter Fatum dicitur; quamobrem reprobatur Julius Scaliger, qui in hoc Virgilium reprehendit. Anacreon obiit acino uvæ paffæ fuffocatus; Æfchylus ab aquilâ, dejectâ in ejus caput teftudine; gaudio Sophocles, Philippides, Chilon, & Dionyfius.

DIS-

DISSERTATIO XIII.

De Fato, & Fortunâ; in eundem Virgilii locum.

VOluntas Dei est Providentia, Fatum, & Fortunâ; minorum etiam Deorum voluntas appellabatur Fatum; sed huic resisti poterat; Fati autem legibus, quod est summi Dei voluntas, Deum ipsum teneri Stoici voluerunt. Ineptè Macrobius Virgilium reprehendit, quòd Fortunam omnipotentem appellet. Homines medium Fortunæ numen invenerunt, ne quum eam conviciis proscindunt, Providentiam Dei accusare videantur. Cur Homerus Fortunam nunquam nominet.

DISSERTATIO XIV.

In ea verba, quæ consequuntur: Lavinaque venit &c.

MUlti Hercules ante Herculem Amphitryonis filium floruerant; & proinde juramentum per Herculem apud Plautum in Amphitryone, non usurpatur per figuram prolepsin, ut Vir quidam doctus existimavit. Servium, dum putat Lavinium, Lavinum, & Laurentum eandem esse urbem, errare evincitur ex Dionysio Halicarnasseo, & Strabone. Elisio litteræ M. exprimit difficultatem; & repetitio copulæ *Et* auget orationis granditatem.

DISSERTATIO XV.

Ubi de illo Virgilii loco agitur: multa quoque &c.

QUamplures fuerunt in Pace fortes, qui in bello nullam virtutem præstulerunt. Demosthenes in prœlio clypeum dicitur abjecisse, fugæque se mandavisse. Fortitudo vera non tam in strenuè rebus gerendis cernitur, quàm in causis, propter quas res geruntur. Litterâ P. nondum repertâ *Penas* dicebatur *Denas*. Palladium, & Penates Dardanus accepit in dotem a Chryse; & quum Arcades ex Peloponneso propter imbrium magnitudinem decessissent, translata sunt in Samothraciam, deinde Ilium, & eo capto Romam; nam verum Palladium Diomedes, & Ulysses minimè abstulerunt, sed effictum ad illius similitudinem; sicut Mamurius jussu Numæ fabricavit multa ancilia illi, quod Cœlo ceciderat, & vates cecinerant, imperium Terrarum futurum, ubi illud servaretur.

DISSERTATIO XVI.

De Palladio, & de Diis Penatibus.

PAlladium ex ossibus Pelopis nonnulli factum prodiderunt; plerique tamen e Cœlo delapsum tradunt; & Ilo Regi datum Apollodorus refert. Penates esse Neptunum, & Apollinem quidam putaverunt; alii Jovem, quem interpretantur medium Æthera; Junonem, quam imum Aëra cum Terrâ; & Minervam, quam summum Ætheris cacumen; alii Fortunam, Cererem, Geniumque Jovialem, ac Palem, non illam, quæ pastorale numen habetur, sed Jovis ministrum, Penates esse existimant; alii denique Cœlum, & Tellurem. Dicuntur autem Penates a penu, & Samothraces ab Hebraico verbo, quod est occultare; Etrusci autem illos appellabant Consentes. Latium ex eo est appellatum, quod Saturnus ibi latuerit.

DISSERTATIO XVII.

In illum Virgilii locum: genus unde Latinum &c.

FRanci deletis Gallis regionem a se denominarunt Æneas Lavinium condidit, Lavinienses autem Albam; ex qua triginta coloniæ Latinæ deductæ fuerunt; ideo Æneas Latini generis auctor dicitur a Virgilio; non verò quia Latinos debellaverit, ut docto Interpreti placet. Parti magnæ imperans universæ regioni imperare dicitur. Ædificia Romanorum immensæ altitudinis erant; adeo ut legibus statuenda fuerit eorum altitudo; quamobrem non sine causâ alta a Virgilio Roma vocatur.

DISSERTATIO XVIII.

In illum Virgilii locum: Musa, mihi causas memora.

VEteres initio rerum agendarum, vel dicendarum Diis preces adhibebant; adeout etiam orationum exordia a precibus in Deos auspicarentur; poëtæ verò ut plurimum Musas invocabant; sed Lucanus solum Neronem invocavit, & Apollinis auxilium sprevit; hinc quibusdam ejus carmina Nerone, quàm Apolline digniora videntur. Democritus negat quemquam sine furore divino ad excellentem Poëticæ gloriam posse pervenire; quod & Plato comprobat. Apelles dicebat se venustate omnes superasse. Cur Virgilii propriam Musam esse Erato Marsilius Ficinus autumet.

DIS-

DISSERTATIO XIX.

In eundem Virgilii locum, & versus, qui consequuntur.

CAlliope a pulchritudine vocis est appellata. Platonici quum singulis orbibus cœlestibus suam Musam tribuant, quæ eos animet, Calliopen Universo tribuunt. Musæ antiquitus fuere tres tantum; alii tamen duas fuisse tradunt; alii quinque; Mnaseas tamen quatuor esse voluit, septem Myrsilus, & Crates octo; ceterum quisque eum Musarum numerum esse statuebat, in quem disciplinas dividebat. Socrates ajebat ea petenda esse a Deo, quæ per nos consequi non possumus. Causæ rerum latent, non ipsæ res. Pietas est omnium virtutum fundamentum. Ira est animi imbecillis, nec in Deum cadit ex Stoicorum sententiâ; licet id improbet Lactantius; nam quum scelera Deus ulciscitur, non utitur irâ, sed justitiâ. Deorum iras dici numero dumtaxat multitudinis, nonnulli viri eruditi voluerunt; verùm poëtas id non observasse multa exempla docent.

DISSERTATIO XX.

In Virgilii carmina, quibus explicat causas odii Junonis in Trojanos.

COrnelius Fronto docet antiquum esse, quod patrum memoriam excedit. Quo tempore Carthago condita fuerit, & cur antiqua dicatur a Virgilio, magna est inter Auctores dissensio. Cambyses bellum inferre Carthaginiensibus non potuit renuentibus Tyriis militare contra suos colonos, quos Liberorum loco habere debebant; quam justam causam detrectandæ militiæ Cambyses reputavit.

DISSERTATIO XXI.

Ubi agitur de Carthaginis ortu, & nomine, & de quibusdam Virgilii locis.

CArthago, quum ipsam Romani excindendam decreverunt, trecentis urbibus imperabat; & in eâ septingenta hominum millia censebantur; ejus autem ambitus vigintitria millia passuum colligebat; quum verò incensa fuit, dies omnino septemdecim conflagravit. Byrsa dicta est arx Carthaginis a corio; alii tamen Bysram dictam putant, quæ vox Phœnicum linguâ significat locum munitum. Dido, quum frater Pygmalion Sichæum ejus virum, & avunculum interfecisset, in Africam venit, & Carthaginem condidit; alii tamen tradunt Psorum, & Carchedonem Carthaginem coloniam deduxisse; ideo a Græcis dicitur Carchedon a conditore; Carthago autem dicitur, quasi nova urbs; dicta est etiam Caccabe, quia, quum fundamenta jacerentur, inventum fuerit caput equi. Multæ extant ubique urbes Neapolis nomine appellatæ. Virtus virorum sine pecuniâ non sufficit ad comparandam magnam potentiam bello, ut exemplo Lacedæmoniorum docemur; contra verò nec opes prosunt sine virtute, quod Arabum imbecillitas demonstravit; quorum decem millia cecidit Ælius Gallus duobus dumtaxat militibus amissis; & nisi perfidia Sylæi impedimento fuisset, universam Arabiam paucis mensibus subegisset; quin etiam quum urbes obsedisset, ac expugnasset, & manus cum hostibus contulisset, in eo bello universo septem Romani tantummodo ferro cæsi fuerunt. Quinctus Flaminius dicebat Philopœmenem egregium ducem carere ventre, quum pecuniâ destitueretur. Byzacii ager centuplicem frugem reddebat. Licet Polybius, & Livius prodiderint, quod Pœni ex plebe exercitus non conscriberant; tamen initio plebem quoque bellicosam fuisse certum est; nec admittenda est docti viri interpretatio, qui putat Virgilium dixisse Carthaginem belli studiis asperrimam, quia esset belli cupida, non quia scientiâ rei militaris præstaret. Hostis victi virtus gloria est victoris; ideo Alexander Pori Regis, & Indorum virtute gavisus esse fertur. Regna Junonis dona sunt; ideo Juno Regina, & regia vocatur; quin & pro regno interdum accipitur; dicitur autem Saturnia, quum ejus sævitia est exprimenda; quemadmodum Trojanos quum impios, & perjuros significare vult Virgilius, laomedonteos nuncupat.

DISSERTATIO XXII.

De quibusdam aliis Virgilii locis.

CArthagine devictâ Romani Imperium per totum Orbem terrarum extenderunt, & de Regum controversiis cognoscebant; quin & innumeris gentibus Reges dederunt; Legatus autem populi Romani potentissimum Asiæ Regem virgâ ausus est circumscribere additâ voce: *hic stans delibera*. *Venire* interdum significat *fieri*, *evadere*. Parthi defuncto Rege successorem Româ petebant; eorumque Reges filios obsides Romam mittebant. Indorum Rex, qui sexcentis Regibus imperabat, Augusti amicitiam per legatos petiit.

DIS-

DISSERTATIO XXIII.

In illud Virgilii: quam Juno &c.

DEos quasi custodes urbibus, regnisque, & singulis hominibus, & quibuscumque aliis rebus tribuebant Antiqui, quos genios appellabant. Juno priusquam Jovi nuberet, cum ipso clam concubuisse fertur, vel cum Eurymedonte; ideo Samiorum virgines, antequam legitimis nuptiis viro jungerentur, clandestino coitu cum Sponso, vel cum alio copulabantur. Truncus pro simulacro Junonis Thespiis colebatur, & in insulâ Samo tabula sine ullâ imagine. Dii, quos quæque natio venerabatur.

DISSERTATIO XXIV.

De propriis locorum Diis, quos Indigenas appellabant.

ZAmolxin Getæ tanquam Deum coluerunt, qui Pythagoræ servus, & ab eo libertate donatus fuerat. Euthymus pugil, quia semper Olympia vicisset, nunquam, nisi semel, esset victus, oraculi jussu vivus tanquam Deus habitus est. Conditores suos, & legumlatores, aliosque urbes quæque tanquam Deos colebant, itemque singulorum locorum genios, qui dracone exprimebantur; hos autem omnes Deos indigenas vocabant; qui quum urbs aliqua obsideretur, evocabantur; ideo Romæ tutelare Numen, nomenque ejus, & Urbis occultabatur; tamen quidam Lunam Romæ tutelam gerere dixerunt; alii Jovem, alii Angeronam silentii Deam, alii Opem Consiviam. Valerius Soranus, qui nomen Urbis enunciavit, supplicium non effugit. Heroibus dicati erant angues; hinc Persii locus explicatur.

DISSERTATIO XXV.

De armis, quæ Junoni tribuebantur.

DEos habere maris, & feminæ naturam quidam tradiderunt; quia Dii Gentium nihil aliud sint, quàm Mundi partes, & elementa, quæ vim masculinam, & feminem habent; hinc Orpheus Jovem Sponsam nuncupavit; & Veteres Lunam, & Lunum Deum agnoverunt; Cyprii etiam simulacrum Veneris barbatum cum veste muliebri adorarunt; ideo Calvus poëta, & Virgilius Venerem Deum vocant. Junoni, & omnibus aliis Diis hasta, & arma tribuebantur, quum antiquitus hasta pro Deo coleretur; hinc Reges, quum semper divinitatem quandam affectaverint, hastas sumpserunt, qui sceptra vocantur.

DISSERTATIO XXVI.

De Curru Junonis, & aliorum Deorum, & cur Diis currus tribueretur.

JUno, quia Veneris mater est, nuptiis præest; & armis, quia Martem genuit; tum etiam quia Aër est; & aëre sereno nihil jucundius; nihil verò terribilius eo perturbato. Horatius Platonem sequutus volucrem currum Jovis appellavit. Panyasis Solem poculo vehi prodidit. Quisque Deorum quibusdam peculiaribus animalibus vehebatur. Platonici tribuunt animis, ac Diis corpus quoddam æthereum, quo corpus cum animo conjungatur, & vehiculum appellant; hinc poetæ curru vehi Deos finxerunt.

DISSERTATIO XXVII.

De Causis odii Junonis in Trojanos.

PAridis fabula, qui rapuit Helenam, nec tranquillè eam possedit, significat omnes homines, & præcipuè Principes, qui se voluptati dediderunt, nec potentiam tueri, nec virtutem, sed libidine pessundari regna; puramque voluptatem nonnisi ejus contemptoribus contingere. Ganymedes ab aquilâ raptus dicitur, quia signum ejus legionis, quæ illum rapuit, esset aquila; ejus nomen gaudium mentis sonat; quare in Cœlum translatus fingitur, quia is, cui gaudio mentis frui contigit, inter homines non versatur; nec absurda erit interpretatio, si quis dicat eum miscere Superis ambrosiam, quòd omnis Deorum felicitas gaudio mentis terminetur.

DISSERTATIO XXVIII.

Qua Macrobii judicium reprehenditur.

HOmerus frequentiores, & magis indecoras Diis narrat fabulas, quàm Virgilius, ut recensendis illis patet; nec tamen Homerus reprehendendus; Macrobius verò audiendus non est, qui Virgilium reprehendit.

DISSERTATIO XXIX.

De Poëtarum Allegoriis.

PLerique omnes philosophi licet Aristarchus, Lucianus, & Scaliger dissentiant, existimant poëtas fabulis, & allegoriis res philosophicas explicare; qui mos fuit etiam divinorum prophetarum.

DIS-

DISSERTATIO XXX.

De iisdem Allegoriis.

HEraclitus ob operum obscuritatem dictus est σκοτεινὸς, ideſt *tenebroſus*. Sapientum vetuſtiſſimum genus fuerunt apud Græcos poëtæ; vetuſtiſſimi autem ſapientes allegoriis utebantur, ut ex ſacris litteris conſtat; conſentaneum eſt igitur etiam poëtas uſos; præſertim quum etiam philoſophi recentiores, & qui a ſtudiis litterarum abhorrent, iisdem uſi fuerint.

DISSERTATIO XXXI.

Quàm piè de Deo ſenſerint philoſophi; quàm impiè de Diis vulgus.

GAlli ſimulacra e viminibus contexta hominibus implebant, eaque in honorem Deorum ſuccendebant. Herculi Lindio conviciis ſacrificabatur. Mulieres in Capitolio comptæ ſedere ſolebant, quia ſe a Jove amari in animum induxiſſent.

DISSERTATIO XXXII.

Quæ fuerint populi opiniones de naturâ Deorum.

MUlti etiam poſt heroica tempora Deorum filii exiſtimati ſunt; licet Clemens Alexandrinus aliter ſentiat; ex quo conſtat vulgus credidiſſe Deos libidine incitari, & nullam turpitudinem ab ipſis abhorrere; ſicut fabulæ turpiſſimæ, quæ de Diis narrantur, oſtendunt.

DISSERTATIO XXXIII.

Non a fabulis poëtarum natas vulgi de Diis opiniones, ſed contra.

ELeuſinia ſacra ſive a Melampo, ut Clemens Alexandrinus tradit, ſive, ut Diodòrus Sicolus cenſet, ab Athenienſibus inſtituta ſint, longè antiquiora ſunt omnibus poëtis. Homerus enim vetuſtiſſimus fuit poëtarum juxta Herodotum, & Vellejum Paterculum, qui quadringentis annis poſt Herculem floruit; & ſi qoi ante Homerom poëtæ vixerunt juxta alios, non tamen Hercule fuerunt antiquiores; quemadmodum ſunt vetuſtiora Hercule Eleuſinia ſacra; idemque dicendum de aliis myſteriis; quum autem in his turpiſſimæ Deorum actiones repræſentarentur, evincitur opinionem populi de Diis fuiſſe poëtarum fabolis vetuſtiorem.

DISSERTATIO XXXIV.

Qua artis leges non egredi poëtas oſtenditur, quum Deos faciunt vitiis, & perturbationibus humanis obnoxios.

HOmerum Plato ab eâ, quàm inſtituit, Republicâ multo verborum honore compellatum, coronatumque, & unguentis delibutum dimittit; præcipuè quia multa de Diis finxerit, quæ ipſos dedeceant; quamobrem Beatus Auguſtinus Platonem, quatenus piè poteſt, inter Deos Gentium putat eſſe referendum. Poëtæ vetuſtiſſimi ſuis fabulis peſſimè Reipublicæ, & moribus conſuluerunt; verùm ipſi opinionem vulgi potiùs, quàm veritatem ſequuntur; ſic Medeam filiorum cæde maculatam traducunt; qoum tamen Corinthii id facinus perpetrarint; ſic impudicam Helenam, imbellem Paridem, Minoëm immaniſſimum fingunt, quum verius ſit contrarium.

DISSERTATIO XXXV.

Qua poëtas etiam auctoritate philoſophorum defendi contendimus.

PHiloſophi adduci non potuerunt, ut crederent immenſum illud intervallum inter Cœlum, Terramque vacare animantibus; ita pariter ſibi perſuadere non potuerunt, inter Deos, hominesque nullam eſſe naturam, quæ cum utriſque conveniret; ideo arbitrati ſunt quoddam genus, quod immortalitate cum Diis conveniat, cum hominibus, quod non ſit expers affectuum; id genus Græci Dæmonas appellant, Cicero Lares, nec abſurdè Genios dixeris; horum aliqui ſunt pravæ naturæ, quos Divinæ juſtitiæ, & ultionis adminiſtros Plato exiſtimat; nec defuerunt, qui bonorum animos, quum e corpore evolaverunt, bonos Genios evadere; malorum verò malos.

DISSERTATIO XXXVI.

Qua de Naturâ Geniorum diſſeritur.

NYmphas, & Genios vivere circiter annorum decem millia Heſiodus tradit. Hamadryades appellatæ ſunt, quia exigant vitam æqualem ævo, quo quercus durant. Quidquid homine potentius, & præſtantius eſt, Veteres Deum vocabant Genios cum mulieribus coire nonnulli etiam Chriſtiani Patres crediderunt.

§§§§§§§ DIS-

DISSERTATIO XXXVII.

Aliter narrare poëtas, aliter Historicos.

POëmata non sunt ab initio rerum gestarum inchoanda, ut unitas fabulæ constet, & ut ab historiis, & orationibus differant; plerique tamen poëtæ id non observarunt.

DISSERTATIO XXXVIII.

In illud Virgilii: Vix e conspectu &c.

UNitas fabulæ, quam Aristoteles in Odyssea tantopere commendat, in Æneide maximè elucet; quum hæc duo poëmata in hoc sint simillima. Quod Plato docet singulas litteras suo sono varias res exprimere, id Virgilius in suis carminibus mirificè consequitur. Monosyllaba in fine versus aliquando parvitatem rerum, aliquando magnitudinem exprimunt.

DISSERTATIO XXXIX.

De Junonis oratione.

ORationum exordia concitata, & vehementibus referta figuris esse non debent. Quum Ajax Cassandram a templo Minervæ abstraxisset, & constuprasset, vel ut alii tradunt, in templo vitiasset, Minerva Græcis irata tempestatem immisit; hinc Nauplius, ut filii Palamedis mortem ulcisceretur, ignem e Caphareis scopulis suspendit, quibus allisi Græci omnes perierunt.

DISSERTATIO XL.

In eundem Virgilii locum.

JUnonis nutrices Asterionis fluminis filiæ extiterunt, licet alii ab Horia nutritam ferant. Argivi annos Junonis sacerdotum nominibus notabant, & omnes, quæ huic sacerdotio præfuerant, statuis honorabant; adeout etiam ipsam Chrysidem, cujus incuriâ templum conflagraverat, eodem honore prosequuti sint, licet ea, ne supplicio afficeretur, aufugisset. Fulmen esse proprium Jovis Virgilius indicare videtur; sed multis quoque aliis Diis tribuitur. Elicius dicitur Juppiter, quòd ab eo fulmen eliciatur. Summanus nocturna, & maximè dira fulmina jaculatur. Ægidem Juppiter, & Pallas habet; sed Minervæ Ægidem alii pectoris tegmen; alii clypeum faciunt.

DISSERTATIO XLI.

In illud carmen: Præterea, aut supplex aris imponat honores.

SAcrificia ab Auctoribus dicuntur Deorum honores; quomodo ea peragerentur. Exta dicuntur ab *execando*, vel, ut Festo placet, ab *extando*; quid eorum nomine comprehenderetur. Lances a latitudine nuncupatæ sunt. Acerra erat arcula, qua tus recondebatur, & etiam ara, quæ ante Mortuos poni solebat. Persii locus explicatur aliter, quàm Casaubonus interpretetur. Costum, ac tus sola ex odoribus Diis grata: Verbenam Servius putat fuisse rorem marinum; Donatus omnem herbam; alii alia. Focus lanâ circumdari consuevisse videtur ex Propertio, quod Scaliger negat. Mola salsa, quàm οὐλοχύτας Græci dicunt, conficiebatur ex tosto farre, & sale hornis; apud Græcos autem e sale, & hordeo neque tosto, neque molito. Κριθή, hoc est *hordeum* unde dicatur. Romani trecentis annis farre victitarunt. Fibræ quid sint. Holocaustum unde dicatur. Persæ solâ victimæ animâ contentum esse Deum opinabantur. Dii aliqui nullâ victimâ colebantur.

DISSERTATIO XLII.

Ubi de Sacrificiis agitur.

SAcrificantes puros esse corpore, mente, ac veste oportebat; ideo vasa erant in templis ad lavandum, quæ Perirrhanteria nuncupabantur; & a sacris arcebantur venereâ voluptate impuri; vestis autem pura dicebatur, quæ nec obsita, nec fulgurita esset. Vestibus, quibus in funere usi fuerant, Θ inscribebant, quæ verò fulmine tactæ fuerant, K; quibus litteris mortem, & fulmen significabant. Color albus Deo gratissimus; hine Romani in spectaculis candidâ veste utebantur. Hostiarum aliæ dicebantur animales, injuges aliæ, aliæ bidentes, quibus continentur, ut Nigidius affirmat, hostiæ omnes bimæ; licet quidam sint arbitrati oves tantùm significari; præcipuè tamen hoc vocabulum ovibus convenit; & ita appellatæ sunt quasi biennes.

DISSERTATIO XLIII.

Qua de Sacrificiis agitur.

QUæ desiderarentur in hostiis. Clitumnus fluvius Faliscorum faciebat plerumque candidos boves. Victimæ albæ Diis acceptiores. In quo differat victima ab hostiâ. Victima appellata est, quòd ob victos hostes immoletur. Maxima victima taurus est,

est, & ovis propter mansuetudinem. Quæ essent hostiæ majores.

DISSERTATIO XLIV.

In qua de Sacrificiis differitur.

Coronare significat *implere*: Quum in sacrificiis jubebantur favere linguis, silentium imperari tradunt Seneca, Donatus, Festus, & Euripides; vel jubebantur, ut boni ominis verba dicerent, sicut Servius, Acron, & Porphyrion putant, quod etiam ex Ovidio colligitur. Ex quibus rebus conficeretur mola salsa.

DISSERTATIO XLV.

Quæ de Sacrificiis est quinta.

Popæ, sacrificuli, victimarii, & cultrarii iidem erant; alii tamen victimarios distinguunt a cultrariis. Cultrum, quo victimæ jugulum fodiebatur, nonnulli secespitam dictum tradiderunt; Paulus tamen tradit usos ad secandum libum, quod secium vocabatur; sed ait alios arbitrari secespitam esse securim, alios cultellum, alios dolabram. Ex multis Auctoribus jugulari consuevisse victimas constat; & etiam securi, vel malleo percuti; quare probabile videtur, hostias majores prius percuti, deinde jugulari solere.

Finis Epitomes Dissertationum in Virgilium.

EPITOME
DISSERTATIONUM IN CICERONEM.

DISSERTATIO I.

Otium omnes desiderant.

Augustus imperii resignandi consilium sæpe cepit; Diocletianus autem, & Maximianus resignarunt; Sylla quoque dictatura se se abdicavit. Pontes erant mensæ, quibus suffragiorum cistæ imponebantur; aliis tamen videntur fuisse viæ quædam angustæ, per quas centuriæ in septa, & ovile introducebantur. Ætatis anno sexagesimo Romani omni publico munere solvebantur; hinc depontani senes dicebantur; ex quo fabula nata est, quòd antiquitus Romani sexagenarios e ponte in Tiberim dejicerent. Hyperborei senes ætate confectos ex altissimâ rupe in Mare præcipites dabant. Cato ajebat magnorum virorum non solùm negotii, sed & otii rationem extare oportere.

DISSERTATIO II.

Quot quàtisque procellis ætate Ciceronis Resp. publica, necnon & ipse conflictati fuerint.

Mithridatis Imperium quadragies centenis millibus passuum patebat. Si quos Marius non resalutasset, si quibus manus osculandas non præbuisset, ii tanquam inimici ab ejus satellitibus obtruncabantur. Sylla quindecim hostium ducibus cum totidem exercitibus fusis, fugatisque Româ potitus est; Dictaturam perpetuam invasit, quæ potestas centum viginti annis ante Syllam desita fuerat usurpari; non quadringentis, ut errore manifesto tradit Appianus Alexandrinus; judicia ab equitibus ad Senatum transtulit, & induxit in civitatem proscriptionem; & quò militibus ad quodlibet scelus perpetrandum promptioribus uteretur, præter æquum ipsis indulsit, & disciplinam militarem corrupit. Cicero annum vigesimum tertium agens juxta Cornelium Nepotem, vigesimum verò sextum juxta Fenestellam, vel vigesimum septimum juxta Agellium Roscium Amerinum defendit. Catilina filiam virginem constupravit; cum conjuratis fœdus humano sanguine sancivit. Fulvia, quum audisset a Quincto Sputio, qui cum eâ consueverat, conjurationem Catilinæ patefecit; legati autem Allobrogum detexerunt Ciceroni fraudem Catilinæ, qui in Urbe reliquerat Lentulum, & Cethegum, ut Ciceronem, quum ad eum specie salutandi venissent, interficerent.

DISSERTATIO III.

Qua quæritur, an libri ad Herennium sint Ciceronis.

AUctores multi multa ab aliis desumpsêrunt, nec eos quidem laudarunt; Plinius ipse, qui Auctores, ex quibus aliquid hausit, omnes diligentissimè nominat, multa a Dioscoride mutuatus est, nec unquam ejus mentionem facit. Adulator quidam Antonium objurgabat, quòd Cleopatram parum diligeret; & quidam Tiberium objurgabat, quòd amore Reipublicæ nimiis curis se ipsum maceraret. Extant aliquæ conjecturæ, quòd libri ad Herennium sint Cornificii; licet Priscianus eos tanquam Ciceronis agnoscat.

DISSERTATIO IV.

De artis oratoriæ difficultate, & oratorum paucitate.

SOcrates ajebat omnes in iis, quæ planè sciunt, satis esse eloquentes. Philippus dicebat se Atheniensium felicitatem admirari, qui singulis bellis decem duces præficere possent; quum ipse unum ducem Parmenionem reperiret. Ars imperatoria, & Reipublicæ administrandæ, necnon philosophia difficillimæ sunt propter multitudinem eorum, quæ scire oportet. Posidonium immerito reprehendit Seneca, quòd etiam ignobiles artes a philosophia repertas arbitratur.

DISSERTATIO V.

Qua ostenditur philosophiam esse procreatricem, & parentem artium reliquarum, & de oratorum paucitate disseritur.

FErri fabricam invenerunt Dactyli Idæi Celmis, & Damnaneus. Venationem a philosopho abhorrere cur Seneca dicat, non satis percipitur. Belluarum multarum solertia. Atlas navem princeps dicitur compegisse. Tylen, qua bajuli ad onera ferenda utuntur, Protagoras invenit. Moses Ægyptiorum litteris, & sapientiæ præceptis institutus est. Pythagoras in vocibus proportionem sesquialteram, sesquitertiam, & duplam primus ostendit, quas διὰ πέντε, διὰ τεσσάρων, διὰ πασῶν appellavit.

DISSERTATIO VI.

Quam sit difficilis ars Grammaticæ.

QUæ sit differentia inter Grammaticam, & Grammatisticam. Grammatici etiam philologi sunt appellati. Aristarchus grammaticus nothos Homeri versus a legitimis secrevit, & supra nongentos libros edidit. Rhemmius Palæmon secum natas & perituras litteras jactitabat, & Virgilium in Bucolicis præsagisse judicem se futurum omnium poetarum, & Scriptorum. Alexarchus grammaticus Solem se esse mentiebatur. Didymus, qui Chalcenterus, hoc est *æneis visceribus præditus* propter assiduum studium appellabatur, tria millia librorum conscripsit.

DISSERTATIO VII.

Quam sint reconditæ, multiplices, & subtiles mathematicæ disciplinæ.

QUot Mathematicorum opera interierint. Disciplinæ mathematicæ μαθήματα ἀπὸ τοῦ μανθάνειν hoc est *a discendo* appellatæ sunt; alii autem ex eo dictas putant, quod solæ sine doctore comprehendi non possint.

DISSERTATIO VIII.

Qua, quum paucissimi poëtæ fuerint, pauciores fuisse oratores ostenditur.

VErsus extat, qui Consules fieri quotannis, non fieri quotannis poëtas affirmat. Multa opera vetustissimorum poetarum circumferuntur, quæ dubitatur, an sint illorum. Apollodorus primus grammaticus fuit; alii Eratosthenem dicunt; Praxiphanes autem primus Grammatici nomen est assequutus. Alcmæon primus de Rerum Natura librum edidit, juxta alios Anaximander. Virgilius Augusto scripsit se se ad Æneidos opus multo potiora studia, quàm poetices impertiri. Poëtæ Grammaticis, philosophis, geometris, atque Historicis sunt vetustiores.

DISSERTATIO IX.

Qua quædam adnotantur, quæ propria fuerunt oratoriæ facultatis.

CÆsar seditionem sedavit milites Quirites appellando. Apud Græcos nullus orator extitit ante Periclem; apud Romanos verò ante Catonem, qui octoginta annis ante Ciceronem Consulem obiit. Hesiodus

fiodus in poëtico certamine Homerum superasse fertur. Verum non videtur, quod quidam tradunt Archilochum, & Simonidem eodem tempore vixisse. Poëtæ ante oratores multis ætatibus extiterunt, & semper aliqui floruerunt. In unaquaque facultate excellentes viri ubique ferè gentium reconsentur; oratores verò Athenis, & Romæ dumtaxat. Asiatici rhetores, & Rhodii non sunt cum Atticis comparandi. Petronius Arbiter queritur parentes præ nimiâ festinatione filiorum studia corrumpere. Quibus præmiis antiquitus afficerentur philosophi. Aurigæ ministerium Platoni præbuit Dionysius tyrannus. Empedocli Regnum ultro oblatum fuit. Antigonus Rex frequenter Athenas commeabat, ut Zenonem audiret, nec impetrare potuit, ut ad se veniret. Xenocratem Alexander Magnus missis legatis, & quinquaginta talentis coluit. Seneca ter millies sestertiûm ex liberalitate Neronis possedit.

DISSERTATIO X.

De Præmiis Oratorum.

PLinius artem Medicorum ipsis Imperatoribus imperare dixit. Chœrilus pro singulis versibus singulis aureis nummis philippeis ab Alexandro donatus est. Pindari ædibus Alexander, quum Thebas everteret, pepercit. Virgilius liberalitate Amicorum centies sestertiûm possedit; & ejus carminibus in theatro lectis populus Romanus universus assurrexit; quæcumque autem ab Augusto peteret, impetrabat. Isocratis oratio panegyrica Philippum, & Alexandrum ad evertendum Persarum imperium concitavit. Dio Chrysostomus, & Trajanus Imperator eodem plerumque curru per Urbem vehebantur.

DISSERTATIO XI.

Eodem super argumento.

PHilippus Æschinem sibi muneribus conciliavit, ut Demostheni opponeret, qui contra ipsum tantam belli molem conciverat, ut Philippus Demosthenem etiam victor exhorruerit; quare Persarum Rex ingentem pecuniæ vim Demostheni misit, ut Philippum Asiæ bellum inferre meditantem in Europâ detineret; & Alexander antequam ad bellum Persicum proficisceretur, sibi Demosthenem dedi postulavit, nec ab Atheniensibus obtinuit.

DISSERTATIO XII.

Eodem super argumento.

POmpeii magnitudinem auxit Cicero, & Augustum ad summam potentiam evexit. Principibus suspecta est eloquentia; idcirco Cæsares auctoritatem oratoribus ademerunt, & Jurisconsultis addidere. Eprius Marcellus, & Vibius Crispus eloquentiâ termillies sestertiûm, hoc est septuagies quinquies centena millia nostratium aureorum compararunt; Cnæus Lentulus, quum Augusti amicitiâ quater millies sestertiûm possedisset, querebatur se eloquentiæ studio plura consequi potuisse.

DISSERTATIO XIII.

Qua idem argumentum continetur; & an verè Athenæ omnium artium inventrices dicantur a Cicerone, dubitatur.

ÆSopus histrio in unâ patinâ sexcenta absumpsit, & ducenties sestertiûm moriens filio reliquit. Druydæ philosophi Gallorum animas immortales affirmarunt. Ægyptii Vulcanum principem Mortalibus philosophiam ostendisse ferunt; & inter eum, & Alexandrum Macedonem annorum quadragintaocto millia numerari fabulantur; quibus defecisse trecenties septuagies ter Solem; Lunam autem octingenties tricies ter asserunt.

DISSERTATIO XIV.

Qua quæritur, an omnium disciplinarum inventrices Athenæ sint appellandæ.

MOyses antiquior habetur non solùm omnibus philosophis, sed etiam Diis Gentium; & Grammaticam docuit Hebræos. Aristoteles familiaritate cujusdam Judæi profecit in philosophiâ. Persarum Reges Ægyptios Medicos omnibus anteponebant, postea Crotonienses Ægyptiis prætulerunt.

DISSERTATIO XV.

Qua demonstratur verè dici omnium doctrinarum inventrices Athenas.

IMprobatur Diodorus Siculus, qui philosophiam Barbarorum laudat, quòd nunquam mutetur; ex hoc enim arguitur eorum philosophiam esse imperfectam. Apud Ægyptios alius oculis, alius pedibus, pectori

ctori alius, vel alteri parti medebatur. Græci ab Ægyptiis non geometriam, sed geometricas figuras acceperunt; nec astronomiam, sed longi temporis observationes. Asinius Pollio carmen in mortem Ciceronis audire noluit. Eumarus primus feminam, maremque picturâ distinxit.

DISSERTATIO XVI.

De Personis hujus Dialogi.

CRassus orator domum sexagies emptam habitabat, cujus in porticu Hymettiæ columnæ erant centum millibus emptæ; is constituit, ut eloquentiæ doctores Græco sermone docerent; facetiis interdum causas obtinuit; quum autem invectus esset in Philippum Consulem, ob vehementiam orationis lateris dolore correptus obiit.

DISSERTATIO XVII.

De reliquis personis dialogi, & occasione ejusdem.

MUcius Scævola Jurisconsultis omnibus, præterquam Servio Sulpicio, a Cicerone anteponitur; tantâ justitiâ Asiam rexit, ut Senatus ituris in provincias magistratibus exemplum Scævolæ proponeret; Asiaque dies festos in ejus honorem instituerit, & ab eo Mucia appellarit; is quum in reum testimonium dixisset, adjecit, ita sibi demum credi oportere, si & alii idem affirmassent. Cajus Fimbria vulneravit Scævolam, & quum convaluisset, in judicium eum vocavit, & interrogatus, quid esset in Scævolâ accusaturus, quem nemo laudare satis pro dignitate posset, respondit, quod non totum telum corpore recepisset. Marcus Antonius orator jus civile contempsit; & ut haberetur indoctior doctrinæ studia dissimulavit; eloquentiâ suâ milites ad se interficiendum missos a cæde deterruit.

DISSERTATIO XVIII.

De Ludis Romanis.

LUdi Romani, qui etiam Magni, & Circenses appellabantur, a Romulo sunt instituti, non, ut quidam putant, a Tarquinio Prisco; nec id ex Livio probant; erant autem, ut ex Cicerone constat, consectati Jovi, Junoni, & Minervæ, qui Macrobio teste erant Penates, & Magni dicebantur; ideo etiam ludi Magni appellabantur; Festus tamen Jovi dedicatos autumat; nec verò iidem erant, ac Plebeii, ut credit Interpres Virgilii, quum Livius disertè eos distinguat.

DISSERTATIO XIX.

De iisdem Ludis Romanis.

BUlengerus, dum Ludos Romanos duobus diebus absolvi censet, refellitur Ciceronis auctoritate; ex quo colligi videtur tredecim dies celebrari; alii tamen novem dies Ludis Romanis tribuunt. Tyrrheni maximè voluptatibus dediti erant; & a Lydis originem ducebant, qui ludos invenerant; quare ludos a Lydis dictos nonnulli tradunt.

DISSERTATIO XX.

In qua de Circo nonnulla delibantur.

TRes Romæ Circi fuerunt; Maximus, Apollinaris, & Circus Neronis; alii tamen plures numerant. In Circo Maximo Cæsaris erant ducentotum sexaginta millium hominum sedes. Servius, & Cassiodorus refelluntur, quòd Ludos dictos putant Circenses, quasi *circum enses*. Circum Varro dictum putat, quòd circum spectaculis ædificatis sit clausus, vel quòd circum metas pompa ferretur; Cassiodorus autem a circuitu, vel quòd sit quasi quidam circulus. Circuli antiquitus a Græco sermone circi dicebantur. Differentia inter carcerem numero singulari, & carceres numero multitudinis a poëtis saltem non observatur. Obelisci duo erant in Circo; Philander autem, & Tertullianus unum dumtaxat nominant. Alba linea, quæ a Græcis *balbis* dicebatur, cur extenderetur. Phalæ erant turres in Circo; Spina autem spatium inter metas; Tensæ vehicula, quibus Deorum simulacra portabantur. Mappa cur signum esset certaminis.

DISSERTATIO XXI.

De delectatione Ludorum nonnulla, & de loco, ubi habitus est de ratione dicendi sermo.

AUgustus ludis oblectari fatebatur; Tiberius autem nec ipse spectacula edidit, nec ab aliis editis, nisi rissimè, interfuit; in quo reprehendebatur a populo; sicut etiam Cæsar, quòd inter spectandum epistolis, & libellis legendis, rescribendisque vacaret. Signinum opus ex testis contritis, & calce factum est. Ambulationes dicebantur etiam Xysta, in quibus quum exercerentur athletæ, Xystici appellabantur; sicut etiam indocti homines.

DIS-

DISSERTATIO XXII.

Adduntur quædam de Ambulationibus; & de studio, quo Veteres platanos, & amœnas arbores colebant, disputatur.

AMbulationum aliæ Hypæthræ, aliæ Hypogææ, seu Crytoporticus; & unde sic appellarentur. Gestationes Ambulationibus similes erant. Xerxes amore platani captus preriosas vestes, aureas armillas, & gemmata monilia ex eâ suspendi jussit, & hominem, qui curaret, & milites, qui defenderent ipsam, reliquit; eodem amore capti sunt Paulus Pasienus bis Consul, & Hortensius orator. Adolescentulus, quum a Senatu simulacrum Bonæ Fortunæ, cujus amore captus erat, non impetrasset, seipsum interemit; quidam etiam, quum Gnidiam Praxitelis Venerem deperiret, eam incestavit. Animalia multa homines dilexerunt. Platani vino irrigabantur.

DISSERTATIO XXIII.

De Studio, quo Veteres tenebantur, arborum amœnarum.

APicius lacte lactucas irrigabat, hinc gloriabatur sibi placentas humo nasci. Platanus duodeviginti convivis umbram præbebat; fuerunt & aliæ, quæ quemlibet convivarum numerum reciperent. In Cretâ extabat Platanus, quæ folia nunquam amittebat; unde Græci mentiuntur Jovem sub eâ stuprum Europæ intulisse. Pausanias laudat Menelaidem Platanum ab ipso Menelao consitam. Italia voluptariis nemoribus consita alimenta Incolis sufficere non poterat. Domus aurea Neronis. Myrtus, & buxus in ferarum formas figurabantur; quod opus topiarium est appellatum. Platanus a latitudine ramorum, foliorumque dicta est, unde Græci loca latè patentia πλατανιστὰς appellabant.

DISSERTATIO XXIV.

De Calceorum luxu; & de Pulvinis, & sedibus, quas in Ambulationibus habebant.

SCipioni Africano vitio datum est, quod crepidatus gymnasia Græcorum frequentaret. Feminæ imagines lascivarum voluptatum expressas auro pedibus gestabant. Diocletianus instituit calceos gemmatos inter cetera esse principatus insignia. Octophorus erat lectica, quam octo servi portabant.

DISSERTATIO XXV.

De Oratione Crassi.

IN quocunque genere causæ docilitas, & attentio auditorum conciliandæ est; benevolentia autem non semper. Poëtæ invocatione Musarum attentionem potiùs aucupantur, quam benevolentiam, licet Quintilianus repugnet. Reginam Mortalium Euripides eloquentiam dixit. Eloquentiæ laudes.

DISSERTATIO XXVI.

De Jurejurando Judicum.

ANtiquitus Judices erant Reges; sed Principum socordiâ, & legum multitudine, atque discrepantiâ factum est, ut privati judicent. Anicula a Philippo dormiente ad vigilantem appellavit. Judices, & Arbitri in leges jurabant; scilicet se a legibus non recessuros; sicut se rata, & firma Cæsaris acta habituros jusjurandum præstabant, qui in acta Cæsaris jurabant. Tiberius, quominus in acta sua juraretur, intercessit. Divinatio est causæ genus, qua quæritur, quis accusator sit futurus. Lege Juliâ cautum est, ne quis viginti annis minor esset Judex.

DISSERTATIO XXVII.

De Facetiis oratorum.

LAurea Tullius libertus tres libros de Ciceronis facetiis conscripsit. Licet Demosthenì sales defuisse tradant, illius multa salsissima celebrantur. *Facetus* interdum pro *eleganti*, & *scito* accipitur. Athenis fuit locus, in quem sexaginta scurræ conveniebant; quorum facetias ad se perscribendas quotidie curavit Philippus. Lamia, & Gnathæna meretrices facetiis præstiterunt.

DISSERTATIO XXVIII.

In eundem Ciceronis locum.

QUi alicujus disciplinæ perfectam scientiam vult comparare, universas possidere eum oportet. Initio rhetores de quacumque re propositâ se posse dicere profitebantur; postea hanc laudem philosophi sibi vindicarunt; hinc nonnulli apicularum laudationes instituerunt, salis, mortis, febris, & aliarum hujusmodi rerum. Carneadem, quum ab Atheniensibus Romam legatus missus esset, cogere, non persuadere Romani dictitabant. Hippias Eleus

non

non solùm omnium rerum scientiam se tenere gloriabatur, sed etiam omnes artes; adeout anulum, vestem, & calceos, quos gestabat, suis manibus confecisse dicatur.

DISSERTATIO XXIX.

De Rostris, Foro, Subselliis, & Curiâ.

FOra septemdecim Romæ recenset Publius Victor; Panvinius autem novemdecim. Area fori Cæsaris millies ducenties, hoc est trieies centena millia nostrorum aureorum. Fori Trajani magnificentia, in cujus medio extabat columna altitudine centumvigintitrium pedum. Subsellia unde appellata sint. Fregisse subsellia dici poëtas, qui non placuerunt, putant Eruditi; sed ex Juvenale id neutiquam deduci potest; certè Sidonius Apollinaris, & Savaro ejus interpres frangere sedilia dixerunt eum, qui tantos plausus excitaret, ut sedilia frangerentur; nec ineptum est dicere Juvenalem idem voluisse significare, ac Virgilius, quum dixit arbusta a cicadis rumpi, & voce columnas idem Juvenalis alibi. Curia pro senatu accipitur, unde sit appellata. Curiones quid essent. Curiæ a Sabinis virginibus nomen accepisse dicuntur, quamquam id Plutarchus negat. Curia Calabra a calatione nuncupata est.

DISSERTATIO XXX.

Homines dicendi vi ab agresti, feraque vitâ revocatos.

VEteres existimarunt homines vel casu ex humo editos, vel decidentibus ex Æthere seminibus. Mulieres antiquitus in exesis arboribus partum edebant; idcirco proditum priscos homines ex arboribus esse natos. Thucydides notat antiquitus non fuisse dedecus latrocinari. In conviviis cædes frequentissimè fiebant apud Veteres. Cecrops primus matrimonia instituit. Saturnus Italis terræ colendæ rationem ostendit; Siculis verò, & Atheniensibus Ceres. Ichthyophagi piscibus, locustis Acridophagi victitarunt. Apud quosdam siquis uxori Regis fucum fecisset, paucorum pecorum mulctâ plectebatur. Hominum antiquorum feritatem sustulisse agriculturam Libanius, & Xenophon tradunt; Vitruvius verò architecturam.

DISSERTATIO XXXI.

De eadem re.

M. Antonius orator prodit disertos multos, neminem autem vidisse eloquentem. Antipho, qui Socratis ætate floruit, princeps orationes suas edidit, & dicendi præcepta conscripsit; quam tamen laudem alii Tisiæ, & Coraci tribuunt.

DISSERTATIO XXXII.

Ejusdem argumenti.

REfellitur Quintilianus, dum reprehendit Ciceronem, qui eloquentes fuisse urbium conditores affirmat. Plerique legumlatores se Dei alicujus consilio leges ferre simularunt. Orpheus feras leniisse, extruxisse Amphion lyræ cantu Thebarum muros dicuntur, quia eloquentiâ homines agrestes ad mansuetudinem revocarunt, persuaseruntque urbes condere.

DISSERTATIO XXXIII.

Qua ostenditur urbibus constitutis oratorum eloquentiam saluti fuisse Rebuspublicis.

ORatorem perfectum bonum virum esse oportet; & si multi oratores Reipublicæ nocuerunt, perfecti oratoris munus non sunt exequuti. Xenocratem, quum testimonium dixisset, populus jurare noluit. Lacedæmonii, quum improbus quidam utile Reipublicæ consilium attulisset, eandem illam sententiam virum bonum dicere coëgerunt.

DISSERTATIO XXXIV.

De eodem dicto Ciceronis.

OMnia, quæ ad salutem inventa sunt, vitio hominum in perniciem convertuntur; sic medicinâ, religione, cæterisque bonis abutuntur homines. Plato dicendi facultatem arti culinariæ comparavit, quæ non quod salubertimum, sed, quod jucundissimum, parat.

DISSERTATIO XXXV.

Qua Ciceronis idem dictum defenditur.

ORator est in civitate, sicut in animo mens, & ratio. Quamquam Gracchi nimis fortasse pervicaces fuerunt in Optimatum causâ oppugnandâ; eorum tamen inceptum a boni civis officio non abhorrebat.

rebat. Consilium Nestoris tanti fecit Agamemnon, ut si alios decem ei similes haberet, se facilè Trojam confideret eversurum. Ulyssem solum urbium populatorem Homerus appellat, quia magis ejus sapientiâ, quàm aliorum armis urbes caperentur. Pericles quum Athenas ditissimas effecisset, ne nummo quidem auxit rem familiarem; & quum totum diem conviciatorem patientissimè pertulisset, noctu famulum misit, qui cum lumine domum eum reduceret. Phocionem orationum suarum securim Demosthenes dicebat.

DISSERTATIO XXXVI.

De utilitate, quam Rebuspublicis oratores attulerunt.

SOlon insaniam simulavit, & elegiacum carmen recitavit, quo Athenienses impulit ad abrogandam legem, qua sanciebatur, ut si quis bellum pro Salamine recuperandâ suaderet, capite plecteretur; eâ verò abrogatâ Salaminem recuperavit. Themistocles ligneum murum, quo se includi Atheniensibus præceperat oraculum, naves interpretatus est. Romulum, utpote qui inter pastores adoleverit, omnium disciplinarum expertem quidam tradiderunt; sed Plutarchus refert eum Gabiis avi Numitoris curâ bonis artibus institutum.

DISSERTATIO XXXVII.

Cur Cicero dicat homines oratione maximè præstare ceteris animantibus.

PHilippides biduo mille centum sexaginta stadia conficiebat; & centumquinquaginta millia passuum uno die Philonides. Milo Crotoniensis humeris taurum ferebat. Athanatus quidam thorace plumbeo quingenario indutus, cothurnisque pondo quingentorum calciatus per scenam incedebat; verùm velocitate, & viribus, sicut etiam ceteris omnibus hominess ab animalibus longè superantur.

DISSERTATIO XXXVIII.

Animalia destitui omnino ratione volunt aliqui philosophi, alii negant; nulli autem sermonem illis tribuunt.

MElampodem intellexisse avium linguam dum fabulæ ferunt, summum augurem fuisse significant. Testudines marinæ in terrâ ova occultant, & quum discesserint, completis quadraginta diebus, quibus pulli excluduntur, reversæ secum pullos adducunt. Multorum animalium mira sagacitas.

DISSERTATIO XXXIX.

De mutarum animantium solertiâ.

APes sexangulas cellas efficiunt, propterea quod hæc maxima figurarum, quæ totum circum locum complent, ut ostendit Pappus Alexandrinus. Canis, quũ insequens feram ad trivium venisset, duasque vias explorasset, tertiam statim odore non captato ingressus est. Mulus, quum sale onustus in flumen fortè decidisset, sponte aliàs se dejiciebat; quare spongiis, & lanâ oneratus destitit. Omnium maximè elephanti solertiâ præstant.

DISSERTATIO XL.

In orationem Scævolæ.

JUrisconsulti secundum post oratores dignitatis gradum obtinebant. Regna dicebantur Villæ, & ea omnia, in quibus quisque dominabatur. Iis, qui publicè preces Deo fundebant, verba de scripto recitabat aliquis, qui præire verba dicebatur; idem & in jurejurando, & in litibus observabatur. Præesse privatis judices dicuntur, quum jus dicunt. Manum conserere litigantes quid significet. Sacramentum dicebatur pecunia, quam ad Pontem deponebant litigantes.

DISSERTATIO XLI.

De Eloquentiâ Philosophorum.

PLatonis ore Jovem, si loqui vellet, locuturum Veteres affirmarunt. Platonis copiam æquare se posse Cicero diffidebat. Aristoteles æmulatione Isocratis ad rhetoricam docendam se contulit. Theophrastus, quum antea Tyrtamus appellaretur, ab eloquii divinitate nomen invenit; eum successorem designavit Aristoteles postposito Menedemo, quum vinum lesbium rhodio prætulisset. Xenophontis ore Musas loquutas quidam affirmarunt. Epimenides expeditionem Jasonis versuum sex millibus quingentis est exequutus; & de Minoë, & Rhadamanto quatuor millia carminum scripsit.

DISSERTATIO XLII.

Eodem super Argumento.

QUamplures philosophi de rhetoricâ scripserunt; & poëmata, atque tra-

§§§§§§§§ gœdias

gœdias composuerunt. Callisthenes quum Macedonum res gestas laudibus extulisset, omnes admiratione macedonicæ virtutis implevit; quum autem easdem postridie elevare dicendo contendisset, Macedonas ad id sermonis genus compulisse Philosophum pænituit. Diogenem, Critolaum, & Carneadem legatos Romam miserunt Athenienses, ut mulcta sibi remitteretur anteponendus.

DISSERTATIO XLIII.

De scientiæ copiâ, qua veteres philosophi redundarunt.

PYthagoras stellam Veneris Solem consequi occidentem, orientemque prægredi primus invenit. Pythagorici Terram moveri, stare Solem censuerunt. Democritus centum talenta, quæ ipsi ex hereditate patris obvenerant, in peregrinationes consumpsit. Quas gentes, & quos præceptores discendi causâ adiverint Pythagoras, & Democritus.

DISSERTATIO XLIV.

Eodem super Argumento.

VArroni, qui doctissimus Romanorum est appellatus, omnium soli imago in bibliothecâ publicâ viventi posita est: Xenocrates adolescentem cupientem philosophiæ operam dare rejecit dicens non habere ansas philosophiæ, quum liberalibus disciplinis esset destitutus. Plato vetabat quemquam geometriæ expertem Academiam adire. Aristophanes Socratem irridet, quòd pulicum saltus metiretur, & quæreret, unde vocem culices emitterent. Annicerin reprehendit Plato, quòd mirabili artificio currum agitasset; quasi non posset in magnis eminere, qui in exiguis tantum studii posuerit. In quo differant ab oratoribus philosophi.

DISSERTATIO XLV.

Cur Cicero Pythagoreos, & Democriticos physicos appellet.

SUidas tradit Pythagoram scripsisse de Institutione, & de Administrandâ Republicâ. Dictum illud: *omnia communia Amicorum* a Pythagora emanavit. Socrates quum dixit: *quæ supra nos, nihil ad nos*, non significavit negligendum divini Numinis cultum, ut Lactantius criminatur. Dialectice a Zenone Eleate inventa est. In quo felicitatem, seu summum bonum statuerint diversi philosophi.

DISSERTATIO XLVI.

De Ciceronis libris de Oratore.

LOnginum animatam bibliothecam appellabant. Nullorum scripta cum Ciceronis libris de Oratore conferenda sunt. Multi feruntur ejus artis, quam tradiderunt, imperiti; sed vix id est admittendum. Dioscorides Plinio in simplicium medicamentorũ naturis exponendis anteponendus.

DISSERTATIO XLVII.

De Ciceronis excellentiâ.

THeognis dixit; neminem omnibus placere, nec ipsum Jovem, quum pluviam, aut serenitatem Mortalibus largitur. Thucydidem Demosthenes octies exscripsit. Concio tota orante Cicerone propter voluptatem furere cœpit. Cæsar invitus ad ignoscendum Quincto Ligario a Cicerone permotus est. Zeuxidis picturâ deceptæ sunt aves, Zeuxis autem ipse Parrhasii picturâ; sed & Apellis equo picto equi admoti adhinniverunt. Quintilianus dixit, illum multum profecisse, cui Cicero valde placeat. Apollonius Molo fassus est Ciceronem translaturum e Græciâ in Latium eloquentiæ gloriam.

DISSERTATIO XLVIII.

De eadem Ciceronis præstantiâ.

POëticæ laude floruit Cicero; quare immerito Juvenalis ridenda Ciceronis carmina dicit. Plurimi pictores, & sculptores in pretio haberi desierunt, quum alii egregii pictores, & sculptores floruerunt.

DISSERTATIO IL.

Quanti fecerit doctissimus quisque Ciceronem.

ASinius Pollio licet infestus gloriæ Ciceronis æterna ejus opera futura affirmat; Seneca verò Ciceronis ingenium Romano imperio par appellat. Divus Augustinus Hortensio Ciceronis commotus ad divinæ sapientiæ studium se contulit.

DISSERTATIO L.

Ejusdem Argumenti.

LIiteræ latinæ Petrarchâ auctore, & Mediceæ gentis liberalitate renatæ sunt. Plinius se Ciceronis imitatorem esse profite-

fitetur; hinc ei ſuperbia exprobrata eſt, quòd Ciceronem æmularetur.

DISSERTATIO LI.

De Ciceronis præſtantiâ.

OMnes artes paulatim perfectæ ſunt, deinde quum ad ſummum perveniſſent, retro referri cœperunt. Quid quiſque in picturâ invenerit.

DISSERTATIO LII.

De Ciceronis Eloquentiâ.

VIrgilii poëma rerum naturæ ob varietatem comparat Macrobius; ſed hac laude præſtat etiam Cicero, licet aliter ſentiat idem Macrobius.

DISSERTATIO LIII.

De Philoſophiâ Ciceronis.

ORatores, & philoſophi iidem erant antiquitus; poſtea verò eorum inertiâ ſegregati ſunt.

DISSERTATIO LIV.

Cur philoſophiæ caput, & fons appelletur a Cicerone Socrates.

PRæcipuæ philoſophorum ſententiæ ab Homero profluxerunt. Pythagoras ſapientis nomen, quo antiquitus inſigniebantur philoſophi, quum Deo ſolùm convenire cenſeret, repudiavit; & ſe philoſophum, hoc eſt ſapientiæ ſtudioſum nominavit. Hellanicus, & Acuſilaus, aliique Hiſtorici Herodoto vetuſtiores fuerunt. Thucydides adoleſcentulus, quum audiſſet Herodotum hiſtoriam ſuam recitantem illacrimatus eſt. Chriſtianæ ſapientiæ proceres Socratem inter inſignes ſanctitate viros recenſendum judicarunt. Socrates, quum in mercatu res venales vidiſſet, dixit, quàm multa non deſidero! Socrates fortis fuit in bello, & civicam meruit Xenophonte ſervato, & alia præmia fortitudinis ſuæ accepit; quæ Alcibiadi conceſſit.

DISSERTATIO LV.

De eodem loco Ciceronis.

SOcrates in majore eſſe malo cenſebat inferentes injuriam, quàm accipientes; hos enim incommodo corporis, illos verò injuſtitiâ laborare. Diſcrepantes, inter ſeque pugnantes fuerunt plurimorum philoſophorum ſententiæ; tamen omnes a Socrate profluxerunt; & qua de cauſâ id acciderit.

DISSERTATIO LVI.

De eodem loco Ciceronis.

BOëthius, quum philoſophiam veſte laceram inducit, ſignificare vult Socratis, & Platonis auditores pugnantibus inter ſe ſententiis philoſophiam dilaceraſſe. Socraticus pro philoſophico uſurpatur; hinc lucem accipiunt multi Auctores.

DISSERTATIO LVII.

De Academicis, & Pyrrhone.

PLato exiſtimabat animos, antequam in corpus deſcenderent, nihil ignoraſſe. Pyrrho neque currus concitatos in viâ declinabat, neque ulla pericula. Perperam Plinius Heraclitum, & Diogenem cynicum inter eos, quos Græci ἀπαθεῖς vocant, collocat; nam Stoici arbitrabantur Sapientem affectus quidem ſentire, ſed non illis aſſentiri; Stoici autem a Cynicis non diſcrepabant.

DISESRTATIO LVIII.

Ejuſdem Argumenti.

CArneades Romanos ad philoſophiæ ſtudium commovit. Peripatetici ab *ambulando* nomen acceperunt. Lyceum quidam a Piſiſtrato, alii a Pericle conditum tradunt. Cynoſarges erat gymnaſium, in quo nothi exercebantur, quia Herculi eſſet conſecratum; qui, quum immortali patre, matre autem mortali eſſet procreatus, nothus quodammodo videbatur; in eo gymnaſio Themiſtocles exercebatur, quòd Thraciâ matre natus nothus habebatur.

DISSERTATIO LIX.

De Stoicorum Dialecticâ.

CArneades adverſus Chryſippum, & Stoicos diſputaturus Helleborum ſumpſiſſe fertur, ut mentis aciem acueret. Seneca ſe verbis uſurum negat, ſi aliter animi ſenſa proferre poſſet. Chryſippus ſeptingentos libros, & ex his trecentos undecim dialecticos conſcripſit. Deos, ſi Dialecticâ utuntur, Chryſippeâ uti quidam dixerunt.

DISSERTATIO LX.

Eodem super Argumento.

CHrysippus, & Stoici varia Syllogismorum genera excogitarunt; multa etiam ad fallendum argumenta invenerunt. Veteres Chrysippum Aristoteli antepofuerunt in Dialecticâ; in aliquibus tamen Stoici a Peripateticis vincuntur.

DISSERTATIO LXI.

Qua referuntur ea, quæ Scævolæ Crassus respondet.

ETiamsi orator sit, qui in judiciis, & apud populum, & in senatu dumtaxat copiosè loquatur; tamen ei multarum rerum cognitione opus est; sin autem his terminis non circumscribatur, omnium rerum scientia in eo requiritur. Si Alpes humanâ ope transcendi non potuissent, Hannibal non fortis, sed temerarius fuisset.

DISSERTATIO LXII.

Ejusdem Argumenti.

VItruvius omnium artium, & disciplinarum scientiam in architecto requirit; quare multo magis in oratore necessaria erit; etiamsi forum non egrediatur. Geometria, & dialetice, quæ videntur a Rhetoricâ maximè alienæ, maximè tamen ei utiles sunt.

DISSERTATIO LXIII.

Qua oratio Crassi illustratur, & de Carneade agitur.

POenæ nomine servi in pistrinum detrudebantur, ut ex quamplurimis Auctoribus constat. Carneades tanto studio fuisse fertur, ut neque ungues amputaret, neque barbam, aut comam tonderet, ne tempus tereret.

DISSERTATIO LXIV.

De Clitomacho, Æschine, & Metrodoro.

VEteres ætatem impedimento esse perdiscendis disciplinis non putabant. Clitomachus quadraginta natus annos, quum Carthagine philosophiam profiteretur, Athenas ad audiendum Carneadem profectus est, quum fortè Romani Carthaginem obsiderent. Cato Græcas litteras senex didicit. Socrates in senectute Musicæ, & saltandi magistris operam dedit. Seneca jam grandior natu se totum philosophiæ dedidit. Æschines, quum licentiâ nimiâ in Pompejum uteretur, exulare coactus est. Mithridates Metrodoro magistratum demandavit, a quo nemo posset ad Regem appellare. Apud Reges nunquam tuta fuit philosophia, ut multis exemplis docemur; quare melius sibi consuluerunt plurimi philosophi, qui a Regibus accersiti ad eos proficisci noluerunt. Sopater, quum Constantinus jura populis reddebat, in eodem solio dextram partem occupabat; deinde tamen indictâ causâ jussu Imperatoris trucidatus est.

DISSERTATIO LXV.

De Mnesarcho, Panætio, & Critolao.

DIogenes Laërtius Zenonis Eleatæ peculiare fuisse tradit, quòd rarò Athenas commigrarit. *Ille* excellentiam notat, ut multis Auctorum locis ostenditur. Cicero imitatus est Panætii libros de Officiis. Venerem ab Apelle inchoatam nemo absolvere est ausus. Panætius censuit cometarum non esse verum ignem.

DISSERTATIO LXVI.

De Diodoro, & Asclepiade medico.

DIodorus dialecticus pudore non solutæ protinus quæstionis interiit; quo argumento motum negaret. Asclepiades sponsionem cum fortunâ fecit, se omnis expertem morbi victurum; omnium Medicorum placita repudiavit; ambulationes, gestationesque, & corporis frictiones in morbis approbavit; suspendit lectulos, quorum jactatu somnos ægrotis alliceret; damnavit medicatas potiones, & vomitiones, quibus tunc frequenter utebantur.

DISSERTATIO LXVII.

De quibusdam ætatibus, quæ ingeniorum proventu floruerunt.

FAlsum est Mundum continuò in deterius ferri; licet hæc sit vetus opinio. Eadem ferè ætate innumeri philosophi, & poetæ floruerunt. Omnes Historici celebres in Latio intra octoginta annos exstiterunt; sicut Ciceronis ævo omnes oratores. Post Augusti imperium tam Romæ, quàm in Græciâ litteræ obsoleverunt. Xenophanem olympiade quadragesimâ natum usque ad Darii, & Cyri tempora vitam produxisse refert Clemens Alexandrinus; sed

veriùs

verius Diogenes Laërtius, & Eusebius circa olympiadem sexagesimam volunt floruisse.

DISSERTATIO LXVIII.

Qua quæritur, cur aliis ætatibus fuerit summa paucitas hominum doctorum, aliis autem summa multitudo.

MAnilius Senator cūctis disciplinis nullo doctore nobilis extitit. Hipparchus vernum æquinoctium anno ab Urbe conditā sexcentesimo vigesimo sexto observavit. Tiberii, Cajique Claudii, ac Neronis ætate litteræ pœne extinctæ sunt; Trajano verò, & Antoninis imperantibus revixerunt; diversitatis autem causa fuit Principum in litteras amor, vel odium. Caligula de abolendis Homeri carminibus, & Virgilii, & Livii imaginibus tollendis cogitavit. Nero Lucanum, & Senecam extinxit, & Petronium Arbitrum ad necem sibi consciscendam impulit.

DISSERTATIO LXIX.

Eodem super Argumento.

LUxus, & voluptates litterarum studia perimunt. Mæcenatem, & Petronium Arbitrum insigni viros ingenio voluptates corruperunt. Hortensius oratorum amisit principatum propter deliciarum studium. Servitus etiam officit ingeniis; quæ contra in libertate florescunt; satietate quoque interdum doctrinæ studia deleruntur.

DISSERTATIO LXX.

Qua quæritur, an Aratus astrologiæ fuerit imperitus.

FAlsum est Harmodium, & Aristogitonem Hippiam tyrannum interfecisse; nam Hipparchum ipsius fratrem trucidarunt; nec minùs falsum quotannis ab Hyperboreis missas virgines, quæ ad Apollinem Delium primitias frugum ferrent; quum Hyperboreos, quos supra Mæotin paludem collocabant, in eā regione constet non fuisse; ita pariter Thalestrin Amazonem ad Alexandrum venisse, ut ex eo Liberos susciperet, fabulosum est, quum Amazones eā tempestate nollæ fuerint. Macedones Paropamisum montem appellarunt Caucasum, ut Alexander ad Caucasum pervenisse videretur; sed id a veritate maximè abhorret; sicut etiam quod Democritus sibi oculos eruerit. Aratus non fuit astrologiæ imperitus, licet docti viri id crediderint; Defenditur Lucanus multis in locis contra Scaligerum, & alios.

DISSERTATIO LXXI.

Cujus idem, ac superioris est argumentum.

DOcti omnes viri aliquando errarunt; qua occasione sumptā Critici illos ignaros ejus, quod tractabant, dixerunt; sic Manilium, & Julium Firmicum astrologiæ prorsus imperitos censuit Scaliger. Ciceronem græcas litteras apprime calluisse ex Auctoribus, quos in latinum vertit sermonem, constat; licet Critici illum redarguant, quod quum Aristoteles animam *ἐντελεχέιαν* appellarit, quòd sit perfectio corporis, ipse *ἐνδελεχέιαν*, hoc est *continuatam motionem* legerit; item quòd dixerit apud Græcos non esse vocem, quæ *inepto* respondeat. Livius classes interdum a Scriptoribus priscis appellari terrestres copias ignoravit. Plato existimavit per aspeiam arteriam in pulmonem rectā ferri potionem. Nervorum principium non ex capite oriri, sed ex corde affirmavit Aristoteles. Aristoxenus Musicorum princeps hemitonium dimidium esse toni prodidit. Collocavit Nicomachus Mercurium supra Venerem; alii denique in alios errores inciderunt. Interdum Critici, siquid in Auctoribus non intelligant, ipsos reprehendunt; sic Scaliger Homerum redarguit, quòd induxerit Jovem, quum ningeret, tonantem; Horatium, quòd Africum præcipitem dixerit; & quendam poëtam, quòd vacuum admiserit. Nec minore inscitiā aliqui Virgilium de Ætnā loquentem improbant; & Aristotelem, quòd in Pirenæis jugis Danubii fontes collocarit; quum constet Alpium partem, ex qua Danubius oritur, Pirenen appellatam.

DISSERTATIO LXXII.

De Arato poëtā.

OPeris Aratæi principium admirandum prædicat Suidas, & ad Homeri gloriam accessisse existimat. Divus Paulus Arati hemistichium citat; cujus honoris etiam participes fuerunt Epimenides, & Menander. Zenonem Rex Antigonus invisebat, & ut ad se veniret, invitavit.

DISSERTATIO LXXIII.

De Nicandro Colophonio.

POëtæ multi, & philosophi belli, & pacis artes præclarissimè tradiderunt, licet a bello, & administrandā Republicā abstinuerint. Plato ad Rempublicam admi-

nistrandam non accessit, quia ad extrema remedia veniendum videbat; putabat autem in Patriam, sicut in matrem animadverti non oportere. Cicero nullius rhetoricos libros libris Aristotelis de oratoriâ facultate anteponit.

DISSERTATIO LXXIV.

De eodem Nicandro.

PHormionem philosophum irrisit Hannibal, quia se præsente militiæ præcepta traderet. Xenophon librorum lectione dux egregius evasit; qui Cyro defuncto decem millia Græcorum, quum immensis difficultatibus urgeretur, in Græciam reduxerit; qood factum admiratus esse fertur Antonius, qoum in iisdem regionibus cum exercitu versaretur.

DISSERTATIO LXXV.

Ubi de Nicandro, & Hyperide nonnulla disseruntur.

PAtria Nicandri fuit Colophon, tamen Dionysius Phaselites, & alii in Ætoliâ natum tradunt. Septem urbes civem Homerum sibi vindicant. Auctor quidam putat opus, quod Ætolica inscriptum erat, fuisse hujus Nicandri; at Macrobius diversum fuisse innuere videtur. Attalus populum Romanum heredem reliquit. Hyperides omnes omnium oratorum virtutes complexus est.

DISSERTATIO LXXVI.

De Hyperide summo oratore.

QUædam facta præstantium virorum sunt clariora; quædam, licet non minore gloriâ digna, in summâ obscuritate versantur. Hyperides Demostheni a quibusdam anteponitur. Suidas Hyperidem quinquaginta sex orationes scriptas reliquisse tradit, Photius autem quinquaginta duas. Hyperides triremem suis sumptibus conducere coactus est. Infida est inter eos, qui Rempublicam administrant, societas. Leges interdum turbidis Reipublicæ temporibus non sunt observandæ; nam aliæ tranquillo Reipublicæ statu, aliæ alio tempore desiderantur. Salus populi suprema lex esse debet.

DISSERTATIO LXXVII.

De Hyperide, Lycurgo, & Solone, & duodecim tabulis.

HYperides, ne Patriæ arcana proderet, linguam deglutivit; plura scorta habuit. Plutarchus docet eos, qui ad voluptatem multitudinis loquuntur, asotos esse. Phryne meretrix Thebas ab Alexandro dirutas restituturam se pollicita est, si id mœnibus inscriberetor. Hyperides duas triremes suis impensis comparavit. Quomodo conditæ sint leges duodecim tabularum.

DISSERTATIO LXXVIII.

An oratori omnium disciplinarum sit necessaria cognitio.

ERatosthenes *Beta* est appellatus, quòd in omnibus artibus proximum a primo locum occuparet. Epiphani divini honores decreti sunt; quòd quum septemdecim natus annos decesserit Encyclopædiam didicerat. Isocrates pudore impeditus nunquam in publicum ad dicendum prodiit. Philippus Isocratem athletæ, Demosthenem bellatori comparavit.

DISSERTATIO LXXIX.

Qua queritur, an ulla sit ars oratoris.

STOici rhetoricen esse scientiam existimarunt, alii artem, alii nec etiam artem esse. Præcepta dicendi aliqui tradiderunt, qoi eloquentes non erant. Demades, quum remex esset, Æschines autem histrio secundarum partium, simulatque forum attigerunt, com principibus oratorum sunt comparati. Lacedæmonii adolescentem, qui rhetoricen didicerat, condemnarunt; legatum re non impetratâ dimiserunt, quòd longam orationem habuisset; alteri verò frumentū dederunt, quòd inanem arculam ostendisset, ac dixisset farinam deesse; nihilominus tanqoam nimis garrulum reprehenderunt. Barbari, & Lacedæmonii, qui in pretio oratores non habebant, immo eos ejecerunt, leges nonquam mutabant; secus Athenienses.

DISSERTATIO LXXX.

Qua superiora argumenta refelluntur.

ARtes liberales universas Sceptici sustulerunt; inutiles vitæ pronunciarunt Epicorus, Aristo Chius, Aristippus, Cyrenaici, & Diogenes, ejusque sectatores; & phi-

& philoſophiam ſolam, quæ ſpectat ad mores, relinquendam putarunt. Multi in unaquaque arte ſine præceptis excelluerunt. Cleanthes, quum irrigandis hortis victum quæreret, & Simo exerceret artem ſutoriam, philoſophiæ operam dabant. Lyſippus ex fabro ferrario inſignis pictor evaſit. Ariſtoteles putat caſu natam Poëticam, quum quidam inconſultò verſus effudiſſent.

DISSERTATIO LXXXI.

Qua alia argumenta refelluntur.

NUllæ ferè artes ſolis præceptis cognitis percipiuntur. Erigonus ex tritore colorum inſignis extitit pictor. Artes quaſcùmque aliquæ gentes contempſerunt; ab ipſâ etiam agriculturâ plures populi abſtinuerunt, & diverſis rebus ſinguli victitarunt. Ateas Rex hinnientem equum Iſmeniæ tibicini præcellenti antepoſuit. Romani quingentos triginta quinque annos Medicis caruerunt.

DISSERTATIO LXXXII.

Pergit Adverſariorum argumenta refellere.

RHetorice oratori minimè nocet. Apud Thurios lex erat, ut qui novam legem ſuadere vellet, laqueo collum inſereret, & ſi lex non placeret, ſtrangularetur; quare poſt annos ducentos quinquaginta primum quidam, cui oculus, quem unicum habebat, effoſſus fuerat, legem tulit, ut effoſſori uterque oculus erueretur, quum jam lex eſſet, ut effodiens oculum oculo privaretur. Mutationes ad artes perficiendas, augendamque rerum ſcientiam plurimum proſunt; nocent autem Reipublicæ adminiſtrationi. Reſpublicas meliùs gubernare ingenia tardiora, quàm acutiſſima Thucydides cenſuit.

DISSERTATIO LXXXIII.

Eodem ſuper Argumento.

CIcero plerumque perſuaſit, quæ voluit. Finis oratoris eſt appoſitè dicere ad perſuadendum, non autem perſuadere. Hannibal, & alii ſummi duces incepto ſæpe fruſtrati ſunt; immo quidam mutato hoſte mutaverunt fortunam. Quum Hannibal ad Urbem obſidendam eſſet profectus, Romani Capuam oppugnabant; & quum portis aſſideret, legiones in ſupplementum Hiſpanienſium exercituum miſerunt; & ager in quo Hannibal caſtra poſuerat, non diminuto pretio Romæ venditus eſt. Diogenes Babylonius dolore victus a Stoicis ad Epicurum transfugit. Theſſalus omnia veterum Medicorum placita delevit; ideo ſe Jatronicen, hoc eſt *Medicorum victorem* appellavit. Ariſtoteles calidum eſſe Solem negavit: Anaxagoras nigram nivem eſſe dixit. Zeno Eleates, & Diodorus motum e rerum naturâ ſuſtulerunt. Epicurus bipedalem Solem affirmavit.

DISSERTATIO LXXXIV.

De Exercitationibus dicendi, quibus Veteres utebantur.

NArrationes oratorum breves quidem eſſe oportet; ſed non ut Hiſtoricorum. Quid ſit apud rhetores *cataſceve*, & *apoſceve*. Speculo naves an Archimedes combuſſerit. Artifex vitrum ductile confeciſſe dicitur, quem Tiberius, ne aurum, & gemmæ vileſcerent, e medio ſuſtulit. Loci communes, & theſes quid ſint.

DISSERTATIO LXXXV.

De iisdem Exercitationibus.

DEmoſthenes partem capitis radebat, ut domi ſe contineret, & exerceret ad dicendum. Hortenſius non reſpondit expectationi, quia æmulum non habebat. Declamationes, quæ à Græcis dicuntur *μελέται*, corruperunt eloquentiam; a quo, & quando inventæ ſint. Porcius Latro a ſolœciſmo orationem incepit.

DISSERTATIO LXXXVI.

Eodem ſuper Argumento.

OPtimorum Auctorum verſionem Cicero maximè probat. Plinius cum Amico queſtus eſt, quod propter ejus interpellationem decem verſuum lectionem perdidiſſet. Quid ſint Epichiremata.

DISSERTATIO LXXXVII.

De Actionis, & memoriæ exercitationibus, quibus Veteres utebantur.

ORatores, & Muſici ad vocem aptè formandam phonaſcis utebantur; comœdis verò ad geſtum componendum; malè autem primam ſyllabam in *phonaſco* corripit Sidonius Apollinaris. Demoſthenes, quum in primâ cauſâ actionis vitio fuiſſet ſibilis exploſus, quomodo actionem emendarit, & linguæ vitium, quum litteram

ram R pronunciare non posset. Artem memoriæ Simonides invenisse dicitur; & qua ratione ea excoleretur. Seneca duo millia nominum semel audita eodem, quo recitata fuerant, ordine reddebat. Cyneas postero die, quo Romam venit, Senatum, & plebem universam suis nominibus persalutavit. Adolescens tria millia nominum semel recitata vel eo ordine, quo acceperat, vel inverso referebat. Mithridates viginti duarum nationum, quibus imperabat, linguam cognovit. Plurimi etiam alii immane quantum excolendâ memoriâ profecerint.

DISSERTATIO LXXXVIII.

De Ambitione, & blanditiis Candidatorum.

COgnomine aliquem appellare honori ducitur. Nomenclatores, etiam Nomenculatores, licet reluctetur Verrius Flaccus, appellabantur; & a calando nomen acceperunt; a Græcis ὀνοματοκλήτορες, & ὀνοματολόγοι; Fartores autem a Festo Pompejo dicuntur. Crassus, quum populum esset prensaturus, a se Scævolam dimittebat dicens velle se ineptire. Ambitio dicitur ex eo, quod qui Magistratus petebant, forum circumirent; quòd *Am* priscâ linguâ significat *circum*; quid ea ab ambitu differat.

DISSERTATIO LXXXIX.

De Candidatis.

ROmani togis candidis induebantur; cretâ verò illitis Candidati ad significandam vitæ innocentiam; & sine tunicâ prensabant; licet Alexander ab Alexandro sine togâ fuisse ex Plutarcho affirmet; sed ex eo habetur, tunicam non gestasse. Tubero in petitione Præturæ repulsam tulit, quòd in munere lectulos punicanos hædinis pellibus stravisset, & exposuisset vasa Samia. Candidatus Augusti dicebatur, qui Principis orationes recitabat; is autem Constantini tempore Quæstor sacri Palatii nuncupabatur.

DISSERTATIO XC.

De quibusdam Ciceronis locis.

QUicumque in aliquâ arte excelleret, Roscius dicebatur. *Roscius est in scenâ*: proverbium, quod usurpatur, quum quid perfectè agitur. Roscius cum Cicerone certabat, quis eandem sententiam pluribus modis exprimeret, gestu, an verbis. Roscii merces diurna mille denarii. Veteres quidquid homine melius esset, Deum nominabant, fœnum verò quidquid contemnendum.

DISSERTATIO XCI.

Qua, quæ dicit Cicero locis superiùs explicatis, quàm brevissimè recensentur.

INgenium, an ars plus ad eloquentiam conferat. Cur mediocres oratores, & causidici audiantur; non verò poetæ. Oratores magni initio pudore, ac timore corripiuntur. Cyrus non ad ea, quæ didicerat, sed ad ea, quæ non didicerat, æquales provocabat.

DISSERTATIO XCII.

Amore opus est iis, qui ad eloquentiam, & ceteras disciplinas niti concupiscunt.

ARchimedes, quum deprehendisset, quantum materiæ vilioris in aureâ coronâ Hieronis artifex immiscuisset, nudus e balneo exiluit; & formis describendis intentus est interemptus. Protogenes septem annos, quibus Jalysum pinxit, lupinis vitavit. Chrysippus veritatis studio cibi, & potionis obliviscebatur; adeo ut familiares cogerentur ingesto in os alimento viri vitam sustentare. Origenes Adamantii cognomen est adeptus ob studiorum assiduitatem.

Finis Epitomes omnium Dissertationum.

A U-

AUCTORES,

Qui sparsim in hoc opere explicantur, aut emendantur, aut reprobantur.

diß.

BENEDICTI
AVERANII
IN ANTHOLOGIAM
DISSERTATIONES OCTOGINTASEX.

DISSERTATIO I.
Præfatio in Anthologiam.

De Anthologia, & quis eam collegerit. Carmina floribus comparantur, & Poetæ Apibus.

POëtæ deliciæ generis humani, qui per florentissimos, & jucunditatis uberrimæ plenos Veneris, & Gratiarum hortos vagantes amœnissima quæque delibant, atque decerpunt; Ingenii sui fœtus præstantissimos, & immortales libenter solent floribus comparare. Sic apud Græcos ille Lyricorum Poëtarum facile princeps [a] ὕμνων ἄνθεα hoc est: *Hymnorum, carminumque flores* poëmata recenter edita appellavit: & Sappho decima Musarum in mellitissimis illis versibus, quos in feminam indoctam composuit, carmina faventibus musis condita Heliconis rosas non dubitat appellare; [b] *κατθανοῖσα δὲ* inquit *κείσεαι, ὐδέποτε μναμοσύνα σέθεν ἔσσετ', ὐδέποκ' ὕστερον. ὐ γὰρ μετέχεις ῥόδων τῶν ἐκ πιερίας*, quam sententiam nos utcunque conjecimus in hos versus:

Olim jacebis mortua, & invidæ
Oblivionis fluctibus obruta;
Nam particeps non es rosarum,
Quas juga Pieridum tulerunt;

eodem loquendi genere utitur Euripides in Hippolyto [c] & alii passim Græci carminum scriptores. Sed & apud Latinos Poëtas hæc non minus frequens est, & usitata translatio; hinc Horatius Romanus Pindarus dixit: [d] 1

o quæ fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam,
Pimplea dulcis:

& alio in loco studium suum apum studio aptissime comparat, quarum opus nihil aliud est, quàm ex floribus ipsum dulcedinis florem delibare:

ego, inquit [e] *Apis Matinæ*
More, modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum circa nemus, uvidique
Tyburis ripas operosa parvus
Carmina fingo.

Quam ille comparationem fortasse mutuatus est a Lucretio, qui sic ait? [f]

Floriferis ut apes in saltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
Aurea, perpetua semper dignissima vita.

Vereor, Auditores, ne dum locos colligo poëtarum, in quibus carmina floribus compararunt, flores tantummodo pueriliter legere, inanemque voluptatem consectari, & instituti operis vobis oblitus esse videar, quod haudquaquam ita est; nam ut a floribus, apibusque, quorum mentionem fecimus,

A

[a] Pind. Olymp. Od. 6. Od. 9. [b] Apud Stobaeum cap. de imprudentia, & Plutarch. l. 3. quæst. 1. Sympos.

[c] Paullo post Prologum. [d] Carm. l. 1. Ode XXVI. [e] Libr. IV. Ode II. in Pindarum. [f] Libr. III. paulo ab initio.

cimus, non discedamus, quemadmodum
opifices illæ mellis, dum per amœna hor-
torum videntur temere volitare, & volu-
ptatis tantummodo causa flosculis insidere,
tum præcipuam, ac maxime necessariam
operis partem exequuntur; & succum illum
suavissimum, utilissimumque colligunt; ea-
dem ratione & nos, dum viâ longissime de-
flectere, & inutiles amœnitates, & floscu-
los videmur consectari, opus ipsum tracta-
mus, viamque patefacimus ad id, quod ini-
tio nobis aggrediendum esse duximus. Qu-
um enim quæreremus quem potissimum au-
ctorem explicandum aggrederemur, ut pu-
blico muneri Græcas litteras profitendi pro
virili parte satisfaceremus, amœnissimum, &
floridum verè volumen suscepimus expo-
nendum, quod omnia fere Græcorum epi-
grammata, quæ sparsa circumferebantur o-
lim, aliqua laude digna complectitur. Id
2 autem Anthologiam, hoc est si verbum ver-
bo reddas, *florilegium* vir eruditus, qui col-
legit hæc, Maximus Planudes appellavit.
Ut autem tituli adeo speciosi rationem red-
deremus, ostendimus poëtarum carmina
frequentissime flores appellari, sicut Pla-
nudes Maximus a se collecta epigrammata
in hujus libri titulo nuncupavit, quem e-
go cum speciosissimum, tum materiæ, quam
continet liber, convenientissimum duco;
neque ex eo genere volumen hoc esse ju-
dico, quod Plinius in epistola ad Impe-
ratorem Vespasianum [a] reprehendit; nam
quum inscriptiones præferant, *propter quas
vadimonium deseri possit*, nihil habent præ-
terea, cur digna suis titulis judicentur.
Multi nimirum Græcorum dum allicere stu-
dent speciosis inscriptionibus lectores ipsos
fefellerunt; quare [b] & κηρίον idest *favum*,
& Ἀμαλθείας κέρας *amaltheæ cornu*, & Λειμῶνα
idest *pratum*, & Pandectas quasi *omnia conti-
nentes*, aliaque nomina fecere libris, qui ve-
re eruditionis inanissimi reperti sunt, & in-
dicibus suis haudquaquam responderunt; a
quorum ineptiis longissime abfuit, qui Græ-
corum Epigrammatum librum Anthologiam
inscripsit. Nam & vox hæc Anthologia aptis-
simè componitur ex voce ἄνθος & λέγω ut
3 significetur *florum collectio*, & a magnis au-
ctoribus est usurpata; nam utitur ea Lucia-
nus, & Clemens Alexandrinus; quamquam
Clemens Alexandrinus numero multitudi-
nis, neutroque genere *anthologia* dixit in
Protreptico βούλει καὶ τὰ Περσεφόνης ἀνθολόγια
διηγήσομαι; sed melius noster auctor singulari
numero Anthologiam dixit eo modo, quo
Galenus [c] καρφολογίαν *festucarum collectio-
nem* vocavit; & Theophrastus in Characte-
ribus: καρφολογῆσαι. [d] Nec est novus is titulus,
quũ Plinio teste [e] nonnulli Latini Scriptores
Ἀνθολογικῶν libros composuerint, & Harpo-
cration teste Suida [f] ἀνθηρῶν συναγωγὴν qui
titulus parum discrepat a nostro. Et quod
ad rem maxime pertinet, iis quæ con-
tinet liber, titulus aptissimè, plenissi-
meque respondet; nihil enim aliud habet,
quam suavissimos, lectissimosque præstan-
tium ingeniorum flores, & meras delicias,
& amœnitates; quæ causa fuit, Auditores,
ut ex infinitâ propemodum librorum co-
piâ hunc potissimum eligeremus. Quum
enim nihil magis esset in votis, quàm
ut vobis noster labor probaretur, & hæ
commentationes in Græcos auctores non
injucundæ viderentur, illum nobis aucto-
rem duximus explicandum, qui & erudi-
tioni vestræ esset aptissimus, & ingeniis
maxime accommodatus; ingeniis porro
vestris amœnissimis, atque florentissimis
nihil magis convenire, quàm hos poëta-
rum flores existimavi; quos ego si diurna,
nocturnaque manu versarem, & omni ope
illustrare conarer, speravi fore, ut aliquid
possem decerpere, quo mentes allicerem
vestras, benevolentiamque mihi concilia-
rem. Qua quidem in re mihi videor imi-
tatus homines illos elegantes, & urbanos, 4
quorum meminit Athenæus libro duode-
cimo dipnosophistarum; nam quemadmo-
dum illi semper habebant præ manibus
flores, ut eo quasi lenocinio Formosorum
colloquia, & amicitiam aucuparentur; sic
ego hos Musarum flores præ manibus ha-
bendos, diligenterque tractandos esse du-
xi, ut nonnullam a vobis inirem gratiam,
& mentes mihi vestras benevolentia de-
vincirem. Sed illi flores caducos, & cito
marcescentes largiebantur; ego vobis nun-
quam marcentes, & immortales; quos no-
lite, quæso, ingeniosi Adolescentes, con-
temnere; nam ex his floribus variæ, &
multiplicis eruditionis fructus uberrimos
percipietis. Quum enim epigrammatum
elegantissimorum multa millia continean-
tur hoc volumine, in tam multiplici Silva
carminum de variis rebus ab antiquissimis
poëtis compositorum multa reperiantur,
necesse est, quibus omnis antiquitas illu-
stretur; cui præcipue rei ego ipse diligen-
ter operam dabo, & quantum potero con-
tendam, ut aliquid afferam, quod non ita
pervulgatum, contritumque esse videatur.
Neque enim mihi consilium est in verbis
explicandis diutiùs, quàm necessitas postu-
lat, immorari, sed rebus ipsis lucem affer-
re, quam desiderant; ne ex his floribus 5
poëtarum spinas tantummodo colligam, &
ex

a Epist. Historiæ nat. Præfixa. b Aul. Gell. l. XX. cap. ult. c Gal. in Progn. Hipp. Comm. primo. Ex gesticulatione manuum. d Charact. de assentatione.

e Plin. l. 21. cap. 3. f Voc. Ἁρποκρατίων.

ex hoc latissimo, amœnissimoque Musarum campo in sentes, & dumeta correpam. Scio enim verborum studium quibusdam puerile, & inamœnum videri, & Grammaticos a Poëta Græco [a] *ἀκανθοβάτας*, & *ἀκανθολόγους* [b] hoc est *incedentes per spinas, easque studiose colligentes* appellari. Quapropter hanc omnem insuavitatem Grammaticorum suavissimis Poëtarum floribus immiscere refugiam; neque unquam committam, ut tanquam nimis verborum studiosus, rerum incuriosus jure possim reprehendi. Quare si quod occurret verbum, quod paulo sit obscurius, cujusque
7 vim proprietatemque nosse non injucundum esse videatur, explicabo. Auctorum autem ad verbum interpretationem, & elementa Græcæ litteraturæ privatim, & intra domesticos parietes tradam; ibi & singulorum verborum significationem, & originem exponam, & enarrabo, & verbum verbo curabo reddere fidus interpres. In hac autem ingeniorum luce majus quiddam postulat & ingenium, & eruditio vestra, Auditores; quibus ut aliquid dignum proferam, mihi omni ope enitendum esse video, & omnem exemplorum copiam, omnem antiquitatis memoriam repetendam; neque verò ulla ornamenta dicendi esse negligenda, & omnes Rhetorum arculas, omnia myrothecia excutienda. Atque uti-
6 nam, Auditores, ea esset ingenii nostri vis, eaque dicendi exercitatio, & doctrinæ copia, ut quantum mente concipio mihi esse conandum, tantum studio consequi possem, profecto non indignus munere, quod mihi injunctum est, neque auribus vestris eruditissimis, neque hujus urbis doctissimæ, gravissimæque amplitudine, ac dignitate judicaretur. Sed alia omnia mihi desunt, Auditores, præter animum studiosum vestri, & suscepti oneris magnitudinem reputantem; non facundia mihi suppetit, non ingenium, non multiplex eruditio. Quocirca vereor, ne nimis audacter aggressus esse videar, quod sustinere non possim; utcunque tamen se res habebit, futurum confido, ut si minus ingenio, quod perexiguum esse in me sentio, materiæ saltem, quam tractabo, pulchritudine, aliqua ex parte studio vestro satisfaciam. Ex pulcherrimis enim epigrammatis ea mihi non servato ordine, quo in Anthologia disposita sunt, explicanda proponam, quæ vel eruditione, vel elegantia ceteris antecellant; quare illud saltem assequar, ut si minus ea dixero, quæ ad doctrinam conferre possint, occasionem saltem vobis præbeam multo meliora, & acutiora vestro marte privato studio reperiendi.

DISSERTATIO II.

In Epigramma I. Libri I. Anthologiæ de Sacris Græcorum certaminibus

Dissertatio Prima.

De Ludis Olympicis. An sacra certamina bello, aut aliis rebus utilia essent.

Interpretationem nobilis epigrammatis, quod Archias Poëta non ignobilis, & Ciceroni laudatus, & oratione illa præclara defensus, quam pro ipso habuit, de sacris Græcorum certaminibus composuit, hodierno die suscepimus, Auditores ornatissimi; id autem magis elegans, quàm obscurum est; magisque res ipsæ propter claritatem suam narratorem diligentem, quàm verba propter obscuritatem acutum interpretem desiderant. Ni- 1
hil enim inlustrius tota Græcia, nihil famâ celebratius fuit, quàm ii ludi, quos Græci sacros appellarunt; nec verò ullius rei mentio apud bonos auctores frequentior, quum etiam tempora non annorum numero, sed olympiadum, eorumque nomine, qui Olympia vicerunt, notentur a Græcis. Quæ quum ita sint, pauca de verbis dicam, multo plura de rebus scitu non injucunda subtexam; sic & auctori lucem afferam, quam desiderat, & rem ipsam, quæ ad cognoscendam pertinet antiquitatem, inlustrabo; sed antequam de tota re differam, epigramma proponam, quod est hujusmodi.

Τέσσαρές εἰσιν ἀγῶνες ἀν' ἑλλάδα, τέσσαρες ἱροὶ,
Οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων,
Ζηνὸς, Λητωΐδαο, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο.
Ἆθλα δὲ τῶν κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

Id autem sic latinè sumus interpretati

Quattuor instituit certamina Græcia, quorum
Sunt duo sacra homini, sunt duo sacra deo.
Jupiter, Archemorus, Phœbus, Melicerta coluntur.
Sunt apium, malum, pinus, oliva, decus.

In verbis autem hæc præcipue duximus adnotanda, & exponenda: *ἀγῶνες* dicuntur 2
certamina; hinc *ἀγωνιᾶν* quod est periclitari, & sollicitum esse; apud Platonem [c] *σύ τε ἀγωνιῇ τὴν δίκην* hoc est: *tuque causæ discrimen subibis*; hinc *ἀγωνοθέται* ludorum præsides, judicesque certaminum; *ἀγωνοθετῶ* præsum certaminibus. Ἑλλὰς Græcia [d] dicitur ab Hellene Deucalionis filio, si Thucydidi credimus; Heroicis tamen temporibus non universa Græcia, sed ea pars, quæ *Φθιῶτις* dicitur, Hellas vocabatur. Quapropter eodem [e] auctore Homerus nunquam Græcos universos Hellenas appellat.

[a] Antiphanes libr. 2. Anthol. in Grammaticos. epigr. 3. [b] Anthol. l. 2. in Grammat. epigr. 10. Incerti.

[c] In Eutyphrone paullo post initium. [d] Thucyd. Hist. libr. 1. [e] Thucyd. ibid.

τέσσαρες ἱρὸς, ἱροὶ idest ἱεροὶ *Sacri*; Homerus [a]

Ἶρα θεοῖσιν Ἀθανάτοισιν ἔδωκε.

οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων

figura utitur Græcis usitatâ; sic etiam Homerus dixit [b]

οἱ δὲ δύω σκόπελοι, ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἱκάνει

qui versus ita transferri potest

At duo sunt scopuli, quorum alter sidera pulsat

3 Quæ figura, ut Demetrius Phalereus notat,
mirificam addit carmini granditatem. *ἀθάνατοι*. *morte carentes* quo nomine apud poëtas Dii nuncupantur, unde *ἀπαθανατίζοντες* apud Arrianum libro primo quædam Getarum gens hoc est, ut Horatii [c] verbo utar, *æternantes*, ita appellata, quod animos hominum esse putaverit immortales, & *ἀπαθανατίζειν* apud Aristotel, lib. X. Nicom. cap. VII. quod est *immortalitatem spectare*. Ζηνὸς; Ζὴν, Ζεὺς Juppiter appellatur ἀπὸ τοῦ Ζῆν scilicet a *vivendo*, nam a Jove constat [d]

Pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,

Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas

ut ait poëta summus. *Λητωΐδου Phœbi*, cujus honori Pythicum certamen est institutum; Clemens enim Alexandrinus [e] putat Pythonis memoriam eo ludicro celebrari, Παλαίμονος- dictus est Palæmon alio nomine Melicerta, quicum [f] Ino Furiis a Junone immissis agitata se præcipitavit in Mare; ipsa autem Leucothea, vel Matuta; filius autem Portumnus est appellatus, & a Neptuno precibus Veneris immortalitate donatus. Ἀρχεμόρου Archemorus est dictus ἀπὸ τοῦ ἄρχειν τοῦ μόρου quod initium fuerit cædis; occisus est enim, quum septem Reges ad bellum Thebanum proficiscerentur. Ἆθλα sunt præmium victoriæ, ut Sui-
4 das in voce ἆθλον testatur; differt autem
Ἆθλον ab ἄθλος, quod ἄθλος dicitur ipsum certamen, Ἆθλον præmium certaminis. His de significatu verborum expositis nonnulla sunt, ut proposui, dicenda de certaminibus, quæ Græcia universa ingenti studio, solemnique apparatu celebrabat. Quatuor igitur maxima celebritate, frequentissimoque Græcorum conventu ludi antiquitus committebantur, Olympici [g] Jovi Sacri, Apollini [h] verò Pythii, Archemoro [i] Nemeæi, Palæmoni Isthmiaci. Horum principem locum obtinent Olympici; nam, ut Pindarus ait, [l] quemadmodum aqua elementorum utilissima, aurum divitiarum præstantissimum, siderum Sol lucidissimus; ita Olympicum omnium certaminum celeberrimum; siquidem teste Cornelio [m] Nepote *magnis in laudibus tota fuit Græcia victorem Olympiæ citari*; adeo ut, sicut Cicero [n] testatur, major propemodum in Græcia Olympionicarum, quàm Romæ triumphalium dignitas haberetur. Hos [o] invenisse dicitur Hercules, qui fuit unus ex Idæis Dactylis, fratribusque cursus certamen præposuisse. Quapropter & quinquennales Olympici ludi fuisse dicuntur; quod fratres Curetes quinque fuerint, videlicet Hercules, Epimedes, Pæoneus, Jasius, & Idas, quos inter Clemens Alexandrinus [p] Celmin, & Damnanea recenset. Alii [q] verò Herculem tradunt Alcmena genitum olympicos agonas instituisse, quem hono-
rem ille tribuit Pelopis manibus, ut Lu- 5
statius Grammaticus tradit, quam opinionem Papinius libro sexto Thebaidos his versibus tangit: *primus Pisæa per arva*

Hunc pius Alcides Pelopi certavit honorem

Pausanias autem in Eliacis prodit Olympicos ludos ab Hercule quidem Idæo institutos, ab Hercule autem Thebano instauratos in his locis, in quibus Herculem cum Jove lucta contendisse fabulæ ferunt; ex quo Juppiter a Lycophrone poëta in Cassandra luctator dicitur. Quamquam Strabo libro VIII. negat ab alio, quàm ab Oxylo, & Heraclidis inventos, post quorum ætatem longo temporis intervallo constat intermissos; donec Iphitus [r] eos denuo instauravit viginti tribus ferme ante urbem conditam annis, qua tempestate primum Olympiades numerari ceperunt. Horum victores Oleastro coronabantur,
ut Aristophanes in Pluto testatur his verbis, 6

τῶν Ἀθλητῶν τοὺς νικῶντας στεφανώσας κοτίνῳ στεφάνῳ

hoc est: *Athletas victores oleastri serto redimens* quam arborem ab hyperboreis usque Herculem tulisse Pindarus Olymp. Ode III. commemorat; alii tamen ex olea tradunt Olympionicarum coronam fuisse; Pindarus [f] de Olympiæ victoribus

Ἀμφὶ κόμαισι βάλῃ γλαυκόχροα κόσμον ἐλαίας

hoc est:

Crinibus ornatum glaucæ circumdet olivæ

& Statius [t] de Hercule inventore ludorum loquens

Pulvereumque fera crinem detorsit oliva

Sed forte in eo loco fera pro silvestri sumitur; clarius Elegiacus poëta videtur id innuisse, quum dixit: [u]

Pisæa vinctus oliva

Abstulerat decies præmia victor eques;

quo Virgilius [x] respexit eo carmine.

Ipse caput tonsæ foliis ornatus olivæ

Dona feram Quæ

[a] Hom. Odyss. α. [b] Odyss. μ. [c] Horat. libr. 4. Od. 14. [d] Virg. Georg. libr. 3. [e] In Protrept. [f] Eustath. in 5. Odyss. Apollodor. libr. 3. Homer. Iliad. [g] Pausan. in Atticis Cicer. 1. Tusc. Ovid. 4. Metam. Pind. Olym. Od. 2. [g] Strabo l. 8. [h] Pind. in Pyth. Ovid. Metam. libr. 1. [i] Clem. Alex. in protrept. [l] Olymp. Od. 1. in principio.

[m] Corn. Nep. in Præfat. [n] Cicer. Orat. pro L. Flacco. [o] Strab. l. 8. [p] Clem. Alexandr. Strom. l. 1. [q] Strab. l. 8. [r] Plutarch. in Lycurgo. [f] Pind. Olymp. Od. 3. [t] Statius Theb. 6. [u] Ovid. lib. 4. Eleg. ult. de Trist. [x] Georg. l. 3.

Quæ tamen intelligenda sunt de oliva, quæ
καλλιστέφανος vocabatur, ut [a] Aristophanis
interpres adnotat; sed id sane parum refert. Celebrabantur autem Olympici ludi
7 tempore æstivi solstitii, quo tempore sunt instituti; ex quo solstitiorum pręgressiones animadversæ feruntur ab Astronomis. Hinc Seneca in Hercule furente sic ait [b]

Quantus incedit populus per urbes
Ad novi ludos avidus theatri,
Quantus Eleum ruit ad tonantem
Quinta quum sacrum revocavit æstas.

Certabatur autem Olympicis ludis cursu, quo primus vicisse proditur [c] Corœbus Eleus, Quinquertio, & lucta, pancratio, quo toto corpore certamen committitur; ad hæc gravioris [d] armaturæ pedites cursu, Pullorum [e] bigæ, celetes hoc est, equi singuli equite insidente certabant; erant præterea cursorum, quos δολιχοδρόμων vocant a longitudine cursus, vehiculi, quod mulæ trahebant, pugilum, quadrigarumque certamina; nam Musicum [f] agona Nero præter consuetudinem Olympiorum commisit; fuerunt & alia genera ludorum, quæ Pausania [g] teste statim exoleverunt. Sed omnium nobilissimum fuit equorum, quadrigarumque certamen; hoc victor [h] Alcibiades adeo lætatus est, ut universæ, quæ
8 ad spectandum convenerat, multitudini, convivium quàm lautissimum exhibuisse dicatur: hoc Leophron victor populum universum eadem liberalitate est prosequutus: hoc Empedocles ipse philosophus nobilissimus, quum Olympia curru vicisset, & ab esu animalium abhorreret, finxisse bovem fertur ex ture, & Myrrha, & pretiosissimis aromatis, & omnibus, qui celebritati interfuerant, distribuisse. Nec injuria tantus huic generi certaminis tributus est honos; erat enim cum artificiosissimum omnium, tum speciosissimum. Magna siquidem species fuit videre generosissimorum cursum equorum, aurigarumque nobilium artem, studiumque aliorum alios vincere summa ope nitentium, & metam simul evitantium, simul interiore rota stringentium; jam pulvis, jam studium, jam clamor faventium, periculumque certantium, fractarumque rotarum, atque axium fragor speciem certaminis augebant. Erat autem mixtum metu, & jucunditate spectaculum, quod genus maximè interitos homines habet, quum pro carissimorum interdum capitum, nobilissimorumque hominum salute solliciti spectatores essent; nam siquis incitato cursu in metam incurrisset, currus frangebatur, & ipse in præceps devolvebatur Auriga, quo genere mortis apud Sophoclem Orestes in Electra se interiisse confingit. Quapropter apud Homerum libro XXIII. Nestor Archilochum etiam, atque etiam monet, ut metam evitet, neque tamen ab ea longiùs abeat, quo respexit etiam Horatius cum cecinit: [i]

Metaque fervidis
Evitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad deos.

Nec vero solum cum in metam incurrissent, currus frangi solebant; verùm etiam inter se collisi, in angustoque concurrentes elidebantur. Quocirca quum Alcibiades vicit Olympia, septuaginta currus fracti esse memorantur; ex quo intelligi potest quanta curruum naufragia spectari solerent, quantaque quadrigarum multitudo concurreret. Sed quum esset nobilissimum equorum, quadrigarumque certamen; reliqua 9
tamen maximis honoribus, & ingenti laude non caruerunt; siquidem cujuslibet agonis victores tanquam optimè de republica meriti statuis virtutis ergo donabantur, & ut [l] Vitruvius libro VIIII. testatur, *e republica perpetua vita constitutis vectigalibus fruebantur*. Quapropter Isocrates [m] jure miratur Veteres tam magna præmia corporis dexteritati proposuisse; animi verò virtutibus nullum. Quæ quum ita sint, minime mirum est, si quum [n] tam præclarum foret victorem Olympiæ citari, vel in Nemeæis, aliisque ludis coronari, tantam Veteres curam, ut Olympici ludi rite committerentur, adhibuerunt. Quocirca [o] & decem spectatæ fidei viros; & hujusce rei peritissimos elegerunt, & sacri certaminis judices esse jusserunt; eos autem Hellanodicas nominarunt; & Athletas, [p] ut Pausanias testatur, jurare coëgerunt sese nihil commissuros, quo minus ludi rite fierent, & decem perpetuos menses omnem curam, studiumque posuisse, ut se optimè ad futurum certamen compararent. Quam ego nimiam curam, studiumque ludicrorum 10
haudquaquam laudandum censuerim, meritoque crediderim ab Horatio Græcos reprehendi, qui sic ait [q]

Ut primum positis nugari Græcia bellis
Cœpit, & in vitium fortuna labier æqua,
Nunc Athletarum studiis, nunc arsit equorum,
Marmoris, aut eboris fabros, aut æris amavit.

Sane equorum, aurigandique studium utile reipublicæ existimetur, quòd nonnihil bellatoribus conferat ad virtutem; neque verò certamina cursus improbentur, quando fortissimus ille Græcorum semper ab Homero πόδας ὠκὺς *velox pedibus* appellatur, &

[a] Schol. in Plutum. [b] Sen. Herc. Fur. act. 3. in fine. [c] Pausan. Eliacis lib. V. Strab. lib. 8. [d] Pausan. ibid. [e] Pausan. ibid [f] Sueton. in Nerone. [g] Pausan. Eliacorum libr. I. [h] Plut. in Alcibiad. Athen. l. 1.

[i] Horat. l. 1. Od. 1. [l] Vitr. l. VIIII. in procemio. [m] Isocr. initio Panegyrici. [n] Horat. lib. I. Od. I. [o] Cæl. Rhodigin. lib. 23. c. 17. [p] Pausan. in Eliacis. [q] Horat. Epist. lib. 2. Epist. 1.

& Romani summum imperatorem Papirium Cursorem [a] non sine laude nominarunt, & Alexander ille Magnus [b] hac etiam laude censetur; nec alia certamina reprehenduntur, quæ vires augere, vel agilitatem corporis possunt. Quamquam id melius Romani, qui [c] teste Sallustio, usu militiam discebant. Athletæ vero [d] genus hominum ab optimo quoque conviciis proscissum. quid afferre possunt, cur utiles reipublicæ existimentur? equidem neque ad veram fortitudinem, neque ad corporum salubritatem conferre Athleticam consuetudinem, rationemque victus animadvertimus. Siquidem quemadmodum Galenus eloquentissimus medicorum in sermone, [e] quo nos ad artes exhortatur, affirmat, nihil intolerantius frigoris, caloris, inediæ fuit, ac proinde nihil ad militiam ineptius. Quapropter Euripides de Athletis [f] maximè loquens ait

Πότερα μαχοῦνται πολεμίοισιν ἐν χεροῖν
Δίσκους ἔχοντες, ἢ δἀσπίδων ποσὶν
Θέοντες ἐκβαλοῦσι πολεμίους πάτρας,
Οὐδεὶς σιδήρου ταῦτα μωραίνει πέλας.

Salubritas verò corporum nulla est eorum, qui omnium maximè morbis obnoxii ætatem agunt; nisi divinus Hippocrates, [g] ejusque sectator Galenus [h] medicorum principes mentiuntur, qui Athleticam corporis habitudinem periculosam esse, & maturam afferre senectutem confirmant. Quæ quum ita se habeant, non video, qua de
11 causa Græci tantum in exercitationibus hujusmodi studium ponerent, aut tantopere eorum fortitudini confiderent, ut [i] Hieronicis in patriam revertentibus muros urbis aperirent, atque deiicerent; quasi non opus esset mœnibus urbi, quæ talem civem, tantumque patriæ propugnatorem genuisset. Sed ut hoc improbandum, ita laudandus ille mos Græcorum, quo solemne fuit, ut ad hujusmodi ludorum Olympicam celebritatem confluerent omnes, qui aliquo studio laudabili, vel arte præstarent; ita ut in frequentissimo illo hominum conventu quidquid egregium Græcia tulisset, conspiceretur. Sic & acuebantur ingenia, & studia hominum accendebantur maximè, & bonis artibus propositum erat præmium claritatis, & famæ; hæc enim facilis quædam habebatur, & compendiaria ad gloriam via. Quidquid enim illic innotescebat, tota Græcia celebrabatur; ex universa siquidem Græcia ad illa spectacula incredibilis hominum multitudo confluebat. Itaque [l] Herodotum historicorum 12
suavissimum accepimus, quum antea nullius esset nominis, ad Olympicam venisse celebritatem, & Historiam, quam de rebus Græcis conscripserat, publicè recitasse, adeoque omnibus placuisse, ut Græciam universam fama sui nominis impleverit, [l] & Aëtionem pingendi artificio præstantem Lucianus tradit tabulam attulisse nobilem, quam quum panegyri ostendisset, ingentem esse gloriam consequutum; magisque inclaruisse eo artis edito specimine, quàm antea labore perpetuo, studioque singulari. Eodem modo Hippiam incredibili [m] eloquentia hominem, doctrinaque præstanti, nominis claritatem adeptum crediderim, qui ut scribit Apulejus quum Pisas venisset eo tempore, quo Olympici ludi celebrabantur, omnium rerum scientiam, artiumque cognitionem se mente complexum esse confirmavit, earumque singularum frequenti hominum conventu specimen dedit. Ita scilicet eo tempore spectabantur ingenia, ut Olympiæ theatrum non magis esset corporum, quàm animorum. Quo fiebat, ut docti simul, & indocti gratissimo spectaculo fruerentur; nam bonarum artium rudes corporum firmitatem, & robur, & velocitatem; docti vero ingeniorum vim, celeritatemque mirabantur.

DISSERTATIO III.

In idem Epigramma.

Dissertatio Secunda.

De Ludis Pythiis, & a quo instituti sint, & quæ corona in ipsis daretur Victoribus. De Pythio Oraculo, & unde illud ita appellatum sit.

Pythagoras [n] Philosophorum nobilissimus, quum Phliuntem venisset, interrogatus a Phliasiorum tyranno, quam profiteretur artem; artem se quidem tenere nullam dixit; sed Philosophum nominari, quumque ille novitatem nominis admiratus (tunc enim primum philosophi nomen proferebatur) quæreret, cui tandem rei studeret, aut quid de studio suo, & facultate philosophus profiteretur; similem sibi respondit 1
hominum vitam videri ludis, qui maximo totius Græciæ conventu, mercatuque celeberrimo, frequentissimoque Olympiæ quincto quoque anno celebrarentur; ad quos alii

[a] Liv. l. 9. [b] Plutarch. Alex. initio. [c] Sall. in Catilinar. [d] Gal. in Protreptico, & in libr. ad Trasymbulum, Plato 3. de Repub. Ariston apud Plutarchum de Sanit. tuenda. [e] Gal. Protreptico. [f] Gal. ibid. [g] Hipp. Aphor. 2. [h] Gal. ad Thrasymbulum cap. 37. [i] Plutarch. Symp. libr. 2. quæst. 5., Suet. in Nerone.

[l] Lucian. in Herodoto, vel Aëtione [m] Apul. in Floridis. [n] Cic. Tusc. V. Laërt. l. VIII. in Pythag.

alii certandi, alii emendi, alii vendendi causa convenirent; esse autem genus hominum, & id nobilissimum judicari, quod nihil tale concupisceret, sed tantummodo spectandi causa Olympicam celebritatem frequentaret. Huic hominum generi philosophos maximè comparavit, qui nihil agerent eorum, quæ ceteri Mortales; sed duntaxat ea spectandi, quæ gererentur in vita, studio, & cupidine tenerentur. Existimavit nimirum homo sapiens, & alta quadam mente prædıtus hominum vitam nihil aliud esse, quàm ludum, & ludum habendum quidquid homines aut dicunt, aut cogitant, aut moliuntur. Quod si hominum vitam ludis aptissimè comparatur, minimè mirum est in ludis aliquid, quod vitæ conducat, reperiri; quò neque Græci, quòd tam multam in ludis operam, studiumque consumpserint, culpandi esse videantur, neque nos fortasse reprehendendi, quòd tam multa de ludis dixerimus, ac multo etiam plura dicere paremus. Nam de Olympicis ea, quæ non aliena ab instituto nostro videbantur, sermone, qui proximè habitus est, disseruimus. Nunc de
2 reliquis certaminibus est dicendum, quæ sacra Græci nominarunt; & a Pythiis ordiendum; propterea quod hæc sicut Olympicis cedunt; ita ceteris dignitate longè præstant; nam & in celeberrimo terrarum loco celebrabantur, & nobilissimo Numini sacra ferebantur. Hæc autem Pythia sunt appellata a Pythio, quod est Suida [a] teste Apollinis oraculum; nam & Pythia dicebatur Sacerdos, quæ responsa dabat consulentibus, ut idem [b] tradit; ex quo Pythian φιλιππίζειν Philippi rebus studere Demosthenes [c] ajebat. Sed illud in primis notandum non unum perhiberi fuisse Pythium; nam & in Macedonia, & in Creta fuisse Pythium accepimus, & Athenis [d] templum Apollinis eodem nomine vocabatur. Sed non ab his Pythia nomen acceperunt; sed ab eo, quod est in Phocide. Ovidius a Pythone serpente, quem Apollo dicitur interfecisse Pythia prodit appellata. [e]

Neve operis famam posset delere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ serpentis nomine dictos

Verumtamen hæc nominis origo minus consentanea est veritati; quamquam non desunt, qui fabulam historicè interpretentur, ut libro VIIII. testatur Strabo, qui Pythonem non serpentem, sed tyrannum fuisse autumant, quem Apollo bello superatum sagittis confixerit. Ceterum verisimilius est Pythiam, & Pythium [f] ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι, quod est *sciscitari* nominatum, eo quod omnes oraculum Apollinis sciscitarentur; quam arbitror causam fuisse, cur duo contubernales Regis Lacedæmoniorum Pythii dicerentur, ut Xenophon in republica Spartanorum scriptum reliquit, quod ab ipsis petere consilium Reges, eosque sciscitari solerent. Eadem de causa urbs, ubi oraculum Apollinis, Pytho est appellata, cu- 3
jus [g] cives Delphi, Licoreæ antea dicebantur, ut Apollonii Scholiastes memoriæ prodidit; hæc in Orbis terrarum meditullio sita credebatur, quocirca poëta antiquus apud Ciceronem sic ait: [h] *o Sancte Apollo, qui umbilicum terrarum certum obsides*, & Pindarus fabulam [i] innuit hujusmodi; Jovem videlicet, quum vellet regni sui metiri magnitudinem, duas aquilas ab ortu, occasuque dimisisse, quæ quum pari celeritate volatum intendissent, sibi invicem occurrerunt in loco, quem incolunt Delphi, quem imitatus Claudianus ita cecinit [l]

Jupiter, ut perhibent, spatium quum discere vellet
Naturæ regni nescius ipse sui,
Armigeros utrinque duos æqualibus alis
Misit ab eois, occiduisque plagis,
Parnassus geminos fertur junxisse volatus,
Contulit alternas Pythius Axis aves

In hac igitur urbe oraculum Apollinis Pythium consulebatur, quod olim Themidi 4
sacrum habebatur, ut Strabo libro IX. testis est locupletissimus. Quare Claudianus Parnassi speluncas antra Themidis appellat in his versibus [m]

Auditoque procul Musarum carmine dulci
Ad Themidis coeunt antra severa Deæ

Et [n] Ovidius Deucalionem, quum servatus ab illo generis humani exitio e Parnasso monte descendisset, non Apollinis oraculum, sed Themidis consulentem facit; eodem & Lucanus libro IV. respicit ubi sic ait. [o]

Ultor ibi expulsæ premeret quum viscera partus
Matris, adhuc rudibus Pæan Pythona Sagittis
Explicuit, quum Regna Themis; tripodasque teneret

Diodorus [p] autem Siculus telluris oraculum, antequam Themidis haberetur, habitum esse tradit his verbis: δι' ἃς αἰτίας θαυμασθῆναί τε τὸ χρηστήριον, καὶ νομισθῆναι τῆς γῆς χρηστήριον εἶναι, hoc est: *ob eas causas admirationi*

a Suidas in V. Πυθεῖον. b Suidas in V. πυθία. c Demosth. apud Cæl. Rhodig. lib. 8. cap. 16. d Suidas in V. Πύθιον. e Ovid. Met. lib. I. V. 445.

f Strab. libr. IX. g Pausan. libr. X. & Schol. Apollonii in 4. Argonaut. h Cic. de divinat. i Pind. Pyth. Od. IIII. & ibi Schol. Strabo lib. IX. l Claudian. in Consulatum Manlii Theodor. prologo. m Claudian. præfatione in Rufinum. n Ovid. Metam. l. 1. o Lucan. lib. 5. V. 81. p Diod. l. XVI.

ni fuisse, & habitum telluris oraculum; ad quem locum intelligendum pertinet id, quod Pausanias [a] libr. X. tradit oraculum scilicet Pythium fuisse Neptuni, & telluris; & Neptunum quidem intreprete usum Pyrcone; tellurem verò per se ipsam dedisse responsa, deinde Themidi, postremo Apollini traditum; sed ut ad Diodorum [b] Siculum revertamur ad hunc maximè modum id oraculum inventum refert. Quum hiatus
5 existeret in eo loco, ubi adytum postea fuit templi, pastoresque prope caprarum pascerent greges, observatum est eas capras, quę ad hiatum accederent, in eumque prospicerent, mirabiliter exilire, & vocem emittere a pristina diversam; quo miraculo Pastorem permotum, quum ad hiatum experiundi causa venisset, intuentem in eum hausto quasi numine cepisse vaticinari; eodemque modo quicunque prope hiatum constitissent, & fatidicum spiritum accepissent, furore esse correptos; inde nimirum loco crevit auctoritas; quum autem multi cupiditate discendi futura se in eam voraginem immitterent, neque amplius comparerent, excogitata ratio est, qua spiritus ille fatidicus accipi sine periculo posset. Quapropter tripus est contectus, quem inscenderet vates, & responsa redderet consulentibus; & oraculi custodia virginibus primò, ac mox feminis quinquaginta annorum tradita est. Quæ de oraculo Delphico ab illustribus auctoribus prodita non abhorrere ab instituto sermone de lu-
6 dis Pythiis judicavi; hi quippe ab oraculo non solum, ut initio diximus, nomen, verùm etiam claritatem acceperunt; nam ut vetustati cedunt olympicorum, sic ipsis loci dignitate præstant. Sed quanta Pythiorum claritas, tanta est eorum originis obscuritas; nam alii tradunt, ut Cælius [c] Rhodiginus notat, a Diomede institutos; alii verò sexcentis annis post bellum Trojanum; alii ab ipso Apolline; alii a Phocensibus metu serpentis liberatis, quorum opinionem refert Papinius libro VI.

Proxima vipereo celebravit libera nexu
Phocis Apollineæ bellum puerile pharetræ

Pausanias autem in Phocicis statim post interfectum Pythonem ludos prodit inventos, verumtamen non eadem ratione semper celebratos. Nam initio nihil aliud
7 fuisse Pythia nisi certamen Poëtarum Hymnum in Apollinis laudem canentium, cui nomus, seu modulatio Tibicinum, & Citharistarum fuit adjecta [d] cujus quinque partes fuisse tradunt Strabo, & Julius Pollux; Strabo ita eas enumerat ἀνάκρουσιν, ἄμπειραν, quam Pollux [e] πεῖραν appellat; κατακελευσμὸν; Jambos, & dactylos; Syringas: anacrusin autem esse præludium; ampeiran primam pugnandi experientiam; κατακελευσμὸν certamen ipsum; Jambum, ac dactylum Pæanem; Syringas belluæ deficientis sibila, languoremque referre. Hoc autem certamine primum vicisse ferunt Chrysotemin, qui fuit Carmanoris filius, qui Apollinem a cæde expiavit; post autem Philammon, & ejus filius Thamyras coronati fuerunt; [f] nam Orphea mysteriorum, quæ invenerat, gloria elatum Pythio certamine certare noluisse, quem imitatum esse Musæum, ut pote ejus auditorem, Pythiæ coronæ gloriam contempsisse; nec Hesiodum receptum, quum nomen profiteretur, propterea quod lyrâ canere non didicisset; & Homerum luminibus carentem certare nequivisse; quapropter certamen illud fuisse duntaxat Lyricorum poëtarum. Quare Sophocles quum in Electra Orestem inducit curru certantem in Pythiis, figura utitur poëtis familiari, qui [g] κατὰ πρόληψιν Historiæ multa dicunt, sicut Catullus Theseum dicit. [h] *Egressum curvis e litoribus Pirœi* quum Themistocles Piræeum fecerit portum; & Virgilius quum ait [i] *portusque require Velinos*, & alii permulti. Nam usque ad Olympiadem quadragesimam octavam nullum aliud certamen in Pythiis usurpatum est, quàm poëtarum; Olympiadis autem quadragesimæ octavæ anno tertio Amphictyones, [l] quod est concilium totius Græciæ 8
gravissimum, clarissimumque, instituerunt, ut non solum poëtæ lyra canentes, sed etiam auloedi contenderent, qua tempestate equorum, quadrigarumque certamina, ceteraque, quæ ludis Olympicis committi solebant, Amphictyonum jussu cepta sunt celebrari, & Pythiades institutæ. Itaque quum duo sint agonum genera, ut Julius Pollux [m] docet, & Gymnica, & Scenica, quæ etiam Dionysiaca, & Musica appellantur, utrumque genus in Pythiis habebat locum; qua quidem in re Pythia Olympicis ludis præstiterunt; nam in Olympicis Musices certamina non admittebantur, ut Suetonius in Nerone testatur. Est illud etiam inter Delphicos, & Olympicos agonas non mediocre discrimen; quod illi Chrematitæ, hi semper Stephanitæ fuerunt. Quamquam non me latet quibusdam proditum esse Olympicum agonem initio fuisse Chrematiten (est autem χρηματίτης ἀγὼν ille, in quo victori præter gloriam est aliquod certaminis præmium constitutum, exempli causa tripus, lebes, vestis

a Pausan. in Phocicis. b Diodorus hist. l. XVI. c Cael. Rhodigin. l. II. cap. 24. d Strabo l. IX.

e Pollux lib. IV. cap. 10. f Pausan. in Phocicis, Politianus in Nutriciis. g Gell. l. X. cap. XVI. h Catull. de Nupt. Pelei, & Thetidos. i Virgil. libr. VI. l Pausan. in Phocicis. m Pollux Onomastici libr. III. cap. 1.

ftis; ftephanites, in quo corona dumtaxat
vincentibus datur) fed poftea Delphicus
agon ftephanites factus eft; nam in eo vi-
ctores malis coronabantur, ut eruditiffimus
Budæus [a] *in L. Athletas* notat, & declarat
9 epigramma, quod fufcepimus enarrandum
Sunt apium, malum, pinus, oliva decus: Nam
vox *malum* referenda eft ad Apollinis hoc
eft Delphicum agonem; quod [b] Aufonius
confirmat in his verfibus:

Sacra Jovis, Phœbique, Palæmonis, Archemorique,
Serta quibus malus, pinus, oliva, apium

Quamquam inter Aufonii verfus, & Græcos nonnihil intereft; nam in Græcis videtur ex malis confici folita Pythionicarum corona, in Larinis ex malo arbore; illud etiam dubitationem affert, quod Paufanias [c] & Luctatius in VI. Papinii librum, aliique complures, ex Lauro Pythionicarum coronam contexunt, quo refpexit Ovidius, quum cecinit. [d]

Hic Juvenum quicunque manu, pedibufve, rotave
Vicerat, æfculeæ capiebat frondis honorem;
Nondum laurus erat ---

DISSERTATIO IV.

In idem Epigramma.

Dissertatio Tertia.

De Isthmicis ludis, & de Corintho.

Cum multa laudabiliter, & fapienter, Auditores ornatiffimi, Verterum moribus, atque inftitutis animadvertimus ufurpata, tum nihil laudabilius, quàm quod nomen, & honorem eorum, qui vitâ decefferant, non folùm animo grato, memorique profequendum, verùm etiam fpectaculis edendis, ludifque magnificè faciendis augendum, ornandumque effe cenfuerunt. Nam quum ita natura comparatum fit, ut eorum, qui nobis in vita grati fuerunt, poft obitum memoriam libentiffimè recolamus, & quoad ejus fieri poteft, perpetuum effe, & immortalem velimus; illi fpectaculis celebrandis utrumque confequebantur; nam & nomen honorabant virî functorum, & eadem operâ ab oblivione, & interitu vindicabant; neque verò muliebri luctu, & inani mærore contabefcebant; fed ut fapientes
decet, foluto potiùs animo, & pietate a curis liberâ, memoriam extinctorum colere, & celebrare nitebantur; ita ut iidem ludi & honori mortuorum, & vivorum folatio tribui viderentur. Quapropter laudandi in primis duo principes poëtarum [e] Homerus, & [f] Virgilius, quorum alter Achillem, al-
ter Æneam: illum in hominis amiciffimi, 1
hunc in parentis funere ludos magno cum apparatu celebrantes inducit. Nec vero minus laudibus ferendus [g] Alexander ille Macedo, qui Hephæftionis cariffimi capitis morte commotus, ludos quàm magnificentiffimos in ejus honorem paraviffe dicitur, in quibus cum gymnica, tum mufica certamina committerentur, maximo cum apparatu, & tria millia hominum decertarent; & [h] Scipio ille Africanus, qui Carthaginenfium in Hifpania victor, ludos in Patris, patruique memoriam magnificentifsimè dicitur ediddiffe, in quibus etiam Reges honoris ergo Publii Scipionis in arenam defcenderent; & Romani, qui fæpenumero clarorum virorum manibus eumdem honorem detulerunt, & Circenfium [i] pompâ eorum imagines præferri voluerunt. Sed
omnium, quæcunque mortuorum nomini
fpectacula funt confecrata, clariffimi, cele- 2
berrimique ludi fuerunt, quos Græci in honorem Palæmonis, & Archemori antiquitus inftituerunt, & nullo unquam tempore, dum Græcia floruit, omiferunt; quorum alteri, proptereaquod in Ifthmo Corinthiaco celebrarentur, Ifthmici; alteri, quòd in Nemea committerentur, Nemeæi funt nominati; hi enim foli ex facris certaminibus mortuis effe dicari feruntur. Nam licet Clemens Alexandrinus in Protreptico ad Gentes, omnes agonas vocet fepulcrales, & in Olympicis ludis Pelopem, in Delphicis Pythonem, in Ifthmicis Melicertam, in Nemeæis Archemorum coli velit; tamen Olympia, & Pythia in honorem Jovis, & Apollinis primùm crediderim inftituta, quamvis in alteris Pythoni, in alteris Pelopi parentaretur, & Hercules Olympia aliquando in honorem [l] Pelopis celebraverit; at vero Ifthmici, & Nemeæi ludi ad nomen colendum Archemori, & Melicertæ initio funt inftituti; & ideo mortuorum dicebantur. Sed Ifthmici ficut antiquitate præftant; ita & loci nobilitate, & opportunitate clariores videntur. In Ifthmo enim fiebant, qui duo maria, Jonium, &
Ægeum anguftifsimo dirimit intervallo; 3
qui locus ex Italia, & Afia navigantibus opportunus [m] Lechæo, & Cenchreis duobus celeberrimis florebat portubus, ubi Corinthus

B

[a] Budæus in L. Athletas 4. ff. de his, qui not. inf. [b] Aufon. Eclog. De luftral. agon. [c] Paufan. in Phocicis. [d] Ovid. Metam. l. I. V. 448. [e] Iliad. Ψ. [f] Æneid. V. [g] Arrianus de expedit. Alexandr. l. VII. [h] Tit. Liv. ab V. C. libr. XXVIII. in fine. [i] P. Ovid. l. 3. Amor. Eleg. 2. Non. Marcell. cap. 1. n. 74. Suet. in Aug. cap. 16. [l] Paufan. Eliacorum libr. 1. [m] Strabo l. 8.

thus urbs nobilissima, quam [a] Cicero Græciæ lumen appellat, & Homerus [b] ἀφνειὸν hoc est *divitem*, & *copiosam* [c] Pindarus ὀλβίαν hoc est *felicem*, *opulentamque* dicit; nec immerito sane; tantæ enim opes Corinthiorum extiterunt, [d] ut Thucydide teste, primi Græcorum triremes fabricaverint, & nauticis copiis, & classibus plurimum valuerint; quam Corinthiorum opulentiam auxit opportunitas loci, quòd Corinthus universæ Græciæ emporium esset celeberrimum, & res parva dictu, sed tam prodenda, quàm prodita a præclaris auctoribus, excellens Corinthiarum mulierum pulchritudo; siquidem in templo [e] Veneris mille formâ præstanti puellæ impudentiæ sacris operabantur, ad quas ingens advenarum multitudo confluebat. Nam [f] quæ de Laide, ceterisque famosis Corinthi feminis feruntur, adeo pervulgata sunt, ut locum proverbio fecerint, *non è cujusvis est navigare Corinthum*. Sed Urbi nobilissimæ ad celebritatem, opulentiamque Isthmi-
4 ci ludi plurimum contulerunt, ut [h] Strabo testis locupletissimus confirmat; nam infinita hominum multitudine celebrebantur, ob eamque causam tanti ludos Isthmicos fecerunt Corinthii, & Argivi, ut quum Agesilaus [i] Rex Lacedæmoniorum bellum Corinthiis intulisset, & Murum longum cepisset, Argivos offenderit Isthmia in ipso belli terrore, ac tumultu celebrantes, quibus depulsis Agesilaus exules Corinthiorum jussit ludos intermissos instaurare; & tamen Argivi, ubi hostium discessit exercitus, ludicrum rursus celebrarunt, sic evenit, ut iidem Athletæ ob ejusdem certaminis victoriam non semel coronarentur; adeo curæ fuerunt Argivis ea certamina, ut ne in ipso quidem bellorum ardore Isthmiorum celebritas omitteretur. Quæ reputantibus magis mirum videbitur, quod Solinus in Polyhistore capite Duodecimo tradit re-
5 gnante Cypselo Corinthi, & Corinthiis gravi, & intoleranda servitute pressis, Isthmicos ludos intermissos, & Olympiade quadragesima nona restitutos; præsertim quum Pausanias [l] Græcus auctor testetur ex eo tempore, quo Isthmia sunt instituta, nunquam intermissa fuisse, ne tum quidem, quum ab imperatore Romano Mummio Corinthus excisa est; ut qui casus Urbem nobilissimam, pulcherrimam, vetustissimamque funditus deleverit, ludos, qui ab ea celebrabantur, ne tantisper quidem impedire potuerit; illos autem tam constanter, & sine ulla intermissione commissos eo mirabilius debet videri, quod Isthmici ludi antiquissimi fuisse perhibentur. Nam eos instituisse dicitur Sisyphus Æoli filius, quum pueri Palæmonis cadaver ad litus appulsum sepelisset, & in ejus memoriam spectaculum edidisset, quod ab Isthmo postea Isthmiacum est appellatum, ut Pausanias in Corinthiacis, & Apollonii Scho-
liastes libro tertio confirmant, cui senten- 6
tiæ Statius libro sexto adstipulatur his verbis.

Mox circum tristes servata Palæmonis aras
Nigra superstitio, quoties animosa resumit
Leucothoë gemitus, & amica ad litora festa
Tempestate venit, planctu conclamat uterq;
Isthmos, Echioniæ responsant flebile Thebæ.

Quamquam non desunt auctores, qui rem aliter tradant; nam Plutarchus in Thesei vita scribit, Theseum Isthmiorum inventorem fuisse, qui Herculis æmulatione adductus, quemadmodum ille Olympicos ludos Jovi, ita Neptuno Patri suo, non Palæmoni illud certamen sacraverit; quod enim Palæmoni dicatum erat, noctu peragi solitum, magisque sacrificii, quam spectaculi speciem habuisse; quam opinionem Pindari Scholiastes probat, & ipse Pindarus [m] qui Isthmicum agonem sacrum Neptuno dicit, & Ausonius [n] hoc versu

Isthmia Neptuno data sunt, & Pythia Phoebo

Quibus etiam Xenophon Socraticus astipulatur, qui libro quarto Historiarum Græcarum sic ait de Agesilao περιέμενεν ἕως οἱ Κορινθίων φυγάδες ἐποίησαν τῷ ποσειδῶνι τὴν θυσίαν, καὶ τὸν ἀγῶνα hoc est: *tamdiu moratus est, donec Corinthiorum exules Neptuno sacrificium, ludosque fecerunt.*

DISSERTATIO V.

In idem Epigramma.

Dissertatio Quarta.

De Ludis itidem Isthmicis. De Corona obsidionali, & Civica.

Superiore dissertatione diximus, Auditores ornatissimi, non constare inter auctores, utrum Palæmoni fuerit, an Neptuno Isthmiorum celebritas consecrata, quod ne levitate, inconstantiaque Græcorum factum existimetis, qui modo hoc, modo illud tradiderint, exponam, quo pacto, quum tam inter se diversæ, discrepantesque videantur auctorum sententiæ, nulli tamen eorum mentiantur. Et

a Cic. pro lege Manilia. b Iliad. β. in Catalogo navium. c Pind. Olymp. Ode XIII. d Thucyd. l. 1. e Strabo Geogr. l. VIII. f A. Gell. l. 1. c. 8. & Strabo ibid. g Strabo ibid. & A. Gell. ib. h Strabo ibid. i Xenoph. de rebus gestis Græcorum libr. IIII. Pausan. in Laconicis. l Pausan. in Corinthiacis. m Pind. Isthm. Ode prima. n Ausonius in Eclog.

Et si enim scio plerisque Græcorum fidem
suspectam esse, eorumque vanitatem [a] a
Plinio, levitatemque sæpissime argui, quod
etiam Cicero in oratione pro Flacco fecit,
in qua insitam Græcis mentiendi libidi-
1 nem eloquentissimè exagitavit; nunquam
tamen animum induxerim, ut credam tam
illustres auctores, & graves in re tam per-
spicua, tamque omnium sermonibus cele-
brata, quidquam aut falsi tradidisse, aut inex-
plorati; præsertim quum videam nullis in
rebus auctoribus Græcis diligentiam defuis-
se; præcipue in his, quæ ad mores, consue-
tudinesque Græcorum pertinebant; quum
autem de hac re sententiam explicaro me-
am, tum illa subtexam, quæ non abhorre-
re ab instituto sermone de ludis Isthmicis
judicavi. Sed ut ab eo, de quo primùm
me sum pollicitus esse dicturum, exordiar,
Apollonii Scholiastes opiniones de Isthmio-
rum origine inter se discrepantes concilia-
re conatur, qui libro tertio scribit Isthmios
ludos in honorem Neptuni institutos ini-
tio fuisse, sed postea manibus Melicertæ
sacratos. Verumtamen hoc ideo consen-
taneum veritati non videtur, quod quum
casus Palæmonis ante captam Trojam exti-
terit, necesse est eos ludos etiam antiquis-
simis temporibus in honorem Palæmonis
celebratos fuisse. Cur ergo [b] Pindarus, &
Xenophon [c] Neptuno sacros esse tradunt,
quum eorum ætate sacri Palæmoni fuerint?
Quamobrem rectius, meo quidem judicio,
Aristophanis Interpres in equitibus utri-
2 que; Neptuno scilicet, & Palæmoni Isthmio-
rum certamen sacrum esse confirmat; nec
absurdum debet videri eumdem agonem
Deo, & homini dicatum fuisse; sic enim
& alii omnes Dei cultum cum hominis ho-
noribus conjunxerunt; sic Olympicus Pe-
lopi, [d] & Jovi; Pythius [e] Apolloni, & Py-
thoni [f] celebrabatur; Nemeæus [g] Jovi, &
Archemoro [h], ut Pindari scholiastes, & Pin-
darus indicat; nisi tutius est affirmare id,
quod [i] Plutarchus in Isthmicis ludis refert
usurpatum, ludos quidem Diis fuisse con-
secratos; hominum verò manibus quędam
sacrificia, quæ seorsim peragerentur. Id-
circo Dionysius Halicarnasseus ait nullum
fuisse certamen ex his, quæ sacra voca-
bantur, quod non esset alicui Numini
consecratum; deinde subdit, quibus pe-
3 culiaribus Diis unumquodque certamen
dicaretur; ne quis putet de Diis illum lo-
qui, qui universim Palæstræ, & Athleticis
exercitationibus præerant. Nam illud cer-
tissimum est omnes ludos Mercurio, &
Herculi dedicatos; ideo Mercurius [l] *ἐναγώνιος* dicebatur, & simulacra [m] ejus in Pa-
læstris ubique statuebantur, & Hercules
etiam ibi colebatur, & Athletæ Herculis
habiti sunt alumni; ideo vetustus poëta
sic ait *ἀλλ᾽ οὐδὲ τῶν ἀφ᾽ ἡρακλέως τις ἐλέφαντος,
ἢ λέοντος ἰσχυρότερος ἂν φανείη*, & Galenus in
exhortatione ad artes, ostendit Athletas ab
instituto vitæ Herculis plurimum desci-
visse. Eodem modo inter auctores non
constat, quot annos Isthmias una contine-
ret; nam Solinus capite duodecimo Isthmios
ludos quinquennales fuisse memoriæ pro-
didit, rationemque attulit, quòd quinque
sinubus Peloponnesus alluatur, a septen-
trione Jonio, ab occidente Siculo, a
brumali occidente Ægæo, a solstitiali orien- 4
te Myrtoo, a meridie Cretico; ideo quin-
quennales eos ludos in honorem Neptuni
esse institutos; contra verò Suidas anni-
versarios vocat in voce Nemea. Sed pace
Solini, Suidæque dixerim, magis me Pindari
auctoritas movet, qui in Nemeæis ode sexta
Isthmios ludos Neptuni trieteridem vocat,
qua trium certe annorum spatium signifi-
catur. Nisi forte quemadmodum Pythiades
initio nono quoque anno agebantur, con-
sequutis verò temporibus quinto, sicut
Olympiades; sic & Isthmiadum interval-
lum diversis ætatibus variatum est. Quam
ego causam esse censeo, cur & de corona,
qua victores in Isthmiis coronabantur, sit
inter auctores tanta dissensio; nam Archias
[n] Poeta ex pinu fuisse asserit in ultimo ver-
su epigrammatis, quod exponendum susce- 5
pimus, quam opinionem confirmat Suidas
in voce *isthmia* quum dicat *ἰσθμικὴ πίτυς
ἆθλον ἐπινίκιον* hoc est: *isthmica pinus præmium
victoriæ* & aliud epigramma [o] in quo car-
men legitur hujusmodi *πίτυν λαβόντα τὴν
κατ᾽ ἰσθμὸν ἑξάκις* hoc est: *pinu potitum sexies
in Isthmiis*; idem testatur & Plinius, qui li-
bro XV. capite decimo: *pinea*, inquit, *co-
rona victores apud Isthmum coronantur*; Pin-
dari vero scholiastes ex Apio arido tradit
Isthmiorum coronam fuisse *τὰ δ᾽ ἔπαθλα τού-
των ἐλαία, δάφνη, σέλινον χλωρόν τε, καὶ ξηρὸν*
*borum præmia sunt oliva, laurus, apium vi-
ride, & aridum*. Sed & Pindarus [p] cecinit

Ἰσθμίαν ἵπποισι νίκαν
Τὰν ξενοκράτει ποσειδάων ὀπάσαις
Δωρίων αὐτῷ στεφάνωμα κόμαν
Πέμπεν ἀνδέεσθαι σελίνων

hoc est:

*Isthmiam equis partam victoriam, quam Xe-
nocrati Neptunus largitus dedit apio dorico
comam redimire*. Quocirca, sicut Polyæ-

 nus

[a] Plin. Hist. libr. 28. cap. 8. [b] Pind. Isthm. Ode 6. [c] Xenoph. Hist. libr. 4. [d] Pausan. Eliacor. libr. 1. [e] Pausan. Corinthiac. [f] Ovidius Metamorph. libr. 1. [g] Pausan. Corinth. [h] Pausan. in Arcadicis. [i] Plutarch. in Thesei Vita. [l] Aristoph. in Plut. [m] Pausan. in Messenicis. [n] Antholog. libr. 1. cap. 1. [o] Anthol. libr. III. cap. εἰς ἀγωνιστάς. [p] Pind. Isthm. Od. 2.

nus [a] strategematum libro quinto refert,
Timoleon, quum in aciem adversus Cartha-
giniensem hostem copias educturo obviam
factus esset mulus apio onustus, bono animo
milites esse jussit, habere se enim certissimum
omen victoriæ, quod ex apio in Isthmicis
ludis victorum corona constaret; quo di-
cto & ipse lætus apio se coronavit, & ut
idem facerent milites, imperavit. Et sane
quum Isthmia celebrarentur in honorem
extincti Palæmonis, convenientior est ex
apio, quàm ex pinu corona, quum Plinio
[b] teste defunctorum mensis feralibus apium
6 dicatum sit; & Siculi sepulcra eo corona-
rent. Neque verò mirari, indecoramque
censere debemus ex apio præsertim arido
coronam; neque enim Antiqui in hac re
tam elegantiam, & speciem quandam spe-
ctarunt, quàm ejus, quod cuique conve-
niret, rationem habuerunt. Obsidionalem
coronam, quæ fuit omnium clarissima, ex
gramine Veteres conficiebant, ut Gellius
libro quinto capite sexto, & Plinius libro
vigesimo secundo capite quarto tradunt,
quid autem minus ad speciem aptum, &
accommodatum? Sed id non sine causa est
institutum; ea quippe corona donabatur
ille, qui exercitum in locum iniquum pro-
gressum, & ab hostibus circumsessum mani-
festo periculo liberasset; decerpebatur au-
tem gramen ex eo loco, unde incolumis
esset eductus exercitus, tribuebaturque
graminea corona a militibus Imperatori,
quod instituto veteri herba a victis porrigi
soleret. Ex quercu [c] coronam dabant ei,
qui civem servasset, & in eodem loco ho-
7 stem occidisset; poterant ex alia arbore spe-
ciosiore, poterant ex olea, lauro, & myrto,
poterant ex floribus, quorum species jucun-
dissima; sed ex [d] quercu coronam dare vo-
luerunt, quod arbor illa ei, qui hominem
servasset, maximè conveniret, qua olim ho-
minum vita dicitur sustentata. Ex Ame-
rina salice Cares antiqui coronas conte-
xebant, eapropter poëta apud Athenæ-
um καὶ λύγοσ ἀρχαῖον καρῶν σῖφοσ quod ferti
genus videtur non valde decorum, sed
non sine causa tamen in usu fuit, quam
siquis discere volet ex Athenæo libro de-
cimo quinto petet. Licet eodem modo
cetera persequi; in omnibus Antiquos non
venustatem, sed rationem sequutos repe-
riemus. Quocirca militibus, Athletisque
victoribus non ex floribus, sed ex arbo-
rum frondibus coronam dabant, quod for-
8 titudini flores convenire minimè cense-
rent; atque idcirco his in amoribus, & [e]
compotationibus utebantur, his [f] amica-
rum fores, his [g] crateras coronabant, his
non solum caput, [h] sed etiam pectus, &
collum cingebant, ex quo Isthmiacum, &
Isthmicum [i]. ferti genus ab isthmo colli
parte dicitur, & ὑποθυμιάδεσ coronæ, quæ
collo circumdabantur. Fuit enim mirum
apud Antiquos coronarum studium; quare
& [l] coronati sacrificabant, & coronati [m]
bibebant, & in mærore, [n] luctuque de-
ponebant coronam; eleganter texta e flo-
ribus corona gratissimi muneris loco acci-
piebatur. [o] Quipropter Amasis quum 9
Partamidi Ægyptiorum Regi coronam ro-
seam pulcherrimè factam donasset, & Rex
eo munere delectatus esset, ipsum in ami-
corum numero habere cepit; & adversus
Ægyptios rebellantes imperatorem creavit,
a quibus ille offensis gravissimo Partamidis
dominatu Rex est consalutatus; ita corona
illa ex pulcherrimis eleganter contexta flo-
ribus Amasidi causa fuit, ut Rex Ægyptio-
rum crearetur, regnique coronam accipe-
ret; & illi misero priori Regi, ut eandem
amitteret.

DISSERTATIO VI.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO QUINTA.

De Ludis Nemeæis, & aliis certaminibus sacris. De Hippotrophia.

Quum eorum certaminum, quæ
Nemeæa sunt a Veteribus ap-
pellata, non tam frequens, quàm
aliorum mentio apud auctores
occurrat; idcirco tanto breviùs
de ipsis hodierno die disseremus, quanto
minus claritatis habuerunt, præsertim quum
multa sint, quæ fuerunt illis cum aliis
communia, quæ mihi video necessariò præ-
termittenda, ne eadem repetendo fastidium
creem vobis, Auditores, & de illis potiùs
dicendum, de quibus nihil dixi, & non
tam propria sunt Nemeæi certaminis,
quàm ceterorum. Quid enim longior sim 1
in describendis ludis Nemeæis, quum ab
aliis non multum differant? Nam & coro-
na, quemadmodum diximus, non discre-
pabat a corona Isthmiorum, nisi quod illa
ex arido, hæc ex apio viridi constabat,
& Nemeæi ludi, sicut Isthmiaci triennales
erant

[a] Polyænus libr. V. cap. XII. Diod. Sicul. libr. 16. [b] Plin. Hist. libr. XX. cap. XI [c] A. Gell. libr. 5. cap. 6. [d] A. Gell. ibid. [e] Athen. l. 3. & libr. 15. [f] Lucret. l. 4. Ovid. Amor. libr. 1. el. 6. [g] Virg. Æn. l. 1. & libr. 7. [h] Athen. libr. 15. [i] Athen. ibid. [l] Virgil. libr. 1 Georg. Æneid. l. 8. [m] Plutarch. Symposiac. libr. 3. quæst. 1. [n] Athen. lib. XV. [o] Athen. ibid.

erant, ut testis est Pindari [a] scholiastes, & eadem fere certamina, quæ in aliis committebantur. Sunt autem quædam, quæ Nemeæorum fuerunt propria, quæ nos, antequam ad alia transeamus, diligentius persequemur; ut autem a loco, in quo fiebant, exordiamur: inter Phliuntem, & [b]
2 Cleonas (hæ autem sunt parvæ quædam Peloponesi civitates) fuit silva, quæ Nemea dicebatur, in ea vastæ magnitudinis leonem fuisse [c] perhibent, qui quum inusitatis esset viribus, atque incredibili ferocitate præstaret, vicinos populos ingentibus damnis afficiebat; neque huic quisquam malo obviam ire audebat, aut poterat, quum novas quotidie monstrum Deorum ira immissum, armentorum, Pastorumque, & omnis generis hominum ederet passim strages. Tandem fama tantarum cladium perpurgantem a monstris Orbem terrarum Herculem excivit, qui feram, sicut alia omnia, superavit, & sustulit; Argivosque perpetuo metu, & ingenti malo liberavit, & ut extaret monimentum tam inclyti facti sempiternum, certamina instituit, & Jovi sacravit, quæ tertio quoque anno committerentur. Quod illum fecisse fabulæ ferunt, propterea quia ob interemptum Leonem Nemeæum sibi maximè placeret, virtutemque suam ob illud facinus præcipue miraretur; non enim eam feram ceterarum similem fuisse fabulantur, neque in terra natam; sed e Luna cecidisse, quo Seneca in Hercule furente respexit, quum cecinit. [d]

Sublimis alias Luna concipiat feras.

quem locum explicat Angelus Politianus
3 in Miscellaneis capite decimo septimo, in quo citat Achillem, [e] cujus illa verba sunt in Arateis *ἔιναι δ' ἐπ' ἀυτῆς ὀίκησιν ἄλλην, ποταμούστε, ϗ τὸν λέοντα τὸν νεμεαῖον ἐκεῖθεν πεσεῖν μυθολογοῦσιν* idest: *in ea habitari, sicut in terra, fluviosque esse; quin Nemeæum quoque illinc cecidisse leonem fabulantur*; quæ fabula ex eorum manavit opinione [f] philosophorum, qui stellam esse terram persimilem Lunæ volunt; ex qua non minus lepidum commentum duxit originem, quo, ut Athenæus libro secundo refert, dicitur ovum, ex quo Helena nata est, e Luna, sicut Leonem Nemeæum, cecidisse; esse enim in Luna mulieres, quæ Selenitides appellantur, quæ non fetum pariant, sed ova; eos autem, qui ex illis gignantur [g] quindecim partibus, quàm nos, esse majores, ut quum homines lunares quindecuplo ampliores dicantur, quàm terrestres, non mirum sit, & Leonem Nemeæum; qui e Lunâ deciderat, fuisse tam magnum. Sed ut a diverticulo ad ludos Nemeæos revertamur, hæc opinio, quam retuli, est eorum,
qui Nemeadas ab Hercule dicunt institutas; ceterum plures aliam eorum certaminum originem tradunt, quæ est hujusmodi. [h] Opheltes, qui postea ex eventu Archemorus est appellatus, ut nuper significavimus, fuit Eurydices, & Lycurgi filius. Hunc infantem parentes Hypsipylæ (quæ Lemni Regina fuerat, patremque Thoantem a cæde servaverat, quum Lemniæ mulieres conspirassent, ut omnem sexum virilem tollerent, ob eamque causam a Lemniis in exilium pulsa fuerat) nutriendum dederant; ea dum Argivis, qui ad bellum Thebanum proficiscebantur, siti laborantibus fontem monstrat, casusque suos lacrimabiles, atque luctuosos exponit; Ophelten parvulum in prato ludentem relinquerat, hunc serpens interficit; Argivus exercitus, Adrastusque, & Reges alii, ut se gratos accepto ab Hypsipyle tanto beneficio ostenderent; simul ut iram Lycurgi lenirent, solarenturque mærorem acerbissimo luctu filii mortem tam immaturam prosequentis, ludos instituerunt, qui in honorem Archemori sunt postea celebrati; quemadmodum Papinius narrat libro quincto Thebaidos. Et sane causam Nemeadum luctuosam fuisse, non lætam, ut hi volunt, qui auctorem Nemeadum Herculem faciunt, declarat in primis habitus Judicum, 5
qui certamini præerant atrati: declarat ex apio corona; quamquam [i] Pindari Scholiastes olea coronari solitos in Nemea victores, antequam Medi Græciam invaderent, tradit; sed tunc in honorem peremptorum cepisse apio redimiri, Luctatius [l] autem Grammaticus ideo apii corona Nemeadas celebrari dicit, quòd in ea herba Archemorus a serpente fuerit interfectus. Illud verò argumentum est non leve ab exercitu Argivorum eos ludos institutos, quod initio non nisi milites, aut militum filii recipiebantur, licet hic mos consequutis temporibus obsoleverit: illud etiam indicio esse posset a militaribus viris inventos esse, quod Pausanias tradit libro secundo armatis viris certamina cursus proponi solita, nec ullum aliud ludorum genus commemorat, quasi nulli alii certarent, quàm armati cursores, quod tamen est falsum; nam 6
Pindarus [m] aperte demonstrat nullum fuisse gymnicum certamen, quod in Nemeæis ludis omitteretur. Quin etiam, si Luctatio Grammatico credimus, etiam musici ludi edebantur.

[a] Nem. Ode VI. [b] Strabo l. VIII. [c] Pausan. Lacon. Theocrit. in Hercul. Leonicid. [d] Senec. Hercul. Furen. Act. 1. Sc. 1. [e] Achill. in Comm. in Aratum. [f] Pithagorei apud Plutarch. de plac. philosoph. libr. 2. [g] Plutarch. ibidem cap. 30. [h] Apollod. libr. 3. Pausan. Corinthiae. [i] Schol. Pindari in argumento in Nemeæa. [l] Luctat. in Stat. Thebaid. libr. 6. [m] Pindarus in Nemeæis.

tur. Illud etiam a Pausania secus, quàm a Pindari Interprete proditum animadverti, quod Pausanias [a] per brumæ dies tradit Nemeæorum conventum celebrari; Interpres Pindari mense Panemo; est autem mensis Panemus, ut [b] Suidas, atque Rufinus interpretantur, Mensis Julius, ut autem alii, idem, ac mensis Atticorum Boëdromion, qui teste Theodoro [c] Gaza non alius haberi debet, quàm mensis Augustus. Hic autem *ἱερομηνία* hoc est, *sacer mensis* appellabatur, ut quidam in illud Pindari [d] notant *ἐν ἱερομηνίᾳ νεμεάδι*, quamquam alii dicant diem celebritatis dumtaxat *ἱερομηνίαν* [e] appellari. Hæc autem sunt, quæ ad Nemeæorum conventum proprie visa fuit pertinere; ceterum quoniam nonnulla supersunt, quæ ad sacros agones universim spectantia non attigimus, adhuc pauca subtexemus. Inter cetera autem, quæ maximè sunt a Scriptoribus nobilitata, est equorum alendorum studium, quo tenebantur ii, qui in sacris certaminibus palmam consequi studebant; id autem uno nomine *ἱπποτροφία* a Græcis
7 appellatur [f], & *ἱπποτροφεῖν*, quod [g] Virgilius duobus verbis dixit cum cecinit;

Seu quis Olympiacæ miratus præmia Palmæ
Pascit equos;

quod erat proprium maximè divitum, & potentium, ut Isocrates in oratione de bigis testatur his verbis *ἱπποτροφεῖν δ' ἐπιχειρήσας, ὃ τῶν εὐδαιμονεστάτων ἔργόν ἐστι, φαῦλος δ' οὐδεὶς ἂν ποιήσειεν. equos pascere aggressus, quod est ditissimorum; nemo autem ex humilibus, abjectisque id fecerit*. Quapropter [h] Aristophanes notat omnes Alcmæonidas equos aluisse, quasi maximum divitiarum argumentum; quod etiam facit Isocrates, [i] quum ait *οἱ τοῦ μὲν πλούτου μέγιστον σημεῖον κατέλιπον, ἵππων γὰρ Ζεύγει πρῶτος ἀλκμαιώνων τῶν πολιτῶν ὀλυμπιάσιν ἐνίκησε qui divitiarum quidem maximum argumentum reliquerunt; nam Civium primus Alcmæon Olympia vicit equestribus bigis*. Athenis autem, ut notat Budæus, hac ratione census distinguebatur; nam qui quatuor equos alere possent, maximi census cives habebantur, dictique sunt; [l] *τεθριπποτροφεῖν*; qui verò duos, secundi census, & *Ζευγῖται* sunt appellati. Nec unum tantùm equorum jugum ad ludos adducebant, sed plura; quapropter Isocrates [m] Alcibiadem refert Olympicis ludis tot bigas immisisse, quot aliarum civitatum maximæ non im-
8 mittebant; fuerunt autem septem currus, ut ex [n] Plutarcho disci potest, quibus primam, secundam, tertiam palmam reportavit, ut Euripides testis est in Epinicio; sed Plutarchus [o] Thucydidis auctoritatem sequutus primam, secundam, & quartam palmam Alcibiadem tradit assequutum; sed Isocrates, qui pro Alcibiadis filio scripsit orationem, quem verisimile est de eodem audire potuisse, Euripidi favet, qui sic ait *Ζεύγη γὰρ καθῆκε τοσαῦτα μὲν τὸν ἀριθμὸν, ὅσοις οὐδ' αἱ μέγισται τῶν ἄλλων πόλεων ἠγωνίσαντο, τοιαῦτα δὲ τὴν ἀρετὴν, ὥστε καὶ πρῶτος, καὶ δεύτερος, καὶ τρίτος γενέσθαι* quod ideo adnotavi, quia Casaubonus libro primo capite tertio suarum animadversionum in Athenæum, Euripidem tertiam loco quartæ posuisse autumat. Ex his autem, quæ diximus, intelligi potest, quàm pauci fuerint, qui sacrorum certaminum causa nobiles equos alerent, quum 9
ea res honori esset, & beatissima putaretur, & tamen maximæ Græciæ Urbes pauciores, quàm septem currus ad Olympicos ludos misisse dicantur; res enim fuit maximi sumptus, & vix privatis tolerabilis, & quia ad nullum usum equos pascere, nisi gloriæ, & certaminis causa sumptuosum, & quia magno equi nobiles emebantur. Itaque [p] Bucephalum Magni Alexandri sedecim talentis ferunt constitisse, & equum Sejanum centum sestertium millibus; unde emanavit execratio, qua Lacones utebantur, quum [q] eos, quorum res perditas volebant, *ἱπποτροφεῖν* optarent. Quocirca & Reges in alendis ad certamen equis regias opes ostentabant, & præclarum ducebant Olympicam retulisse [r] victoriam; hinc inter tres [s] optatissimos nuncios, quos Philippus Macedonum Rex accepit eodem die, fuisse fertur, & ejus equorum victoria; & [t] Hieron Siciliæ Rex Olympia curru vicisse prædicatur; & Pisistratus Atheniensium Tyrannus Megaclem in exilium pulsum restituit, propterea quia Olympicæ palmæ gloriam ipsi concesserat. Quum autem tanti esset equis victoriam adipisci, magnis honoribus etiam equi victores afficiebantur; nam Agrigentinos Athletis equis magni- 10
fica sepulcra Diodorus extruxisse testatur; & Ælianus [u] narrat equis, qui ter Olympia vicissent, honorem esse tributum sepulturæ; sic Miltiadis equas, & Cimonis affectas eo munere fuisse; quin & statuis donatos equos victores accepimus; quod equabus Cimonis ferunt contigisse. Circensibus etiam equis (quamquam id minus ad Græcorum pertinet ludos) ætate confectis, vel aliquo casu debilibus, alimenta sunt

[a] Pauf. in Cor. [b] Suidas in V. *πάνεμος*. [c] Theod. Gaza libr. de Mensibus. [d] Pind. Nem. Od. 3. [e] Suidas in *ἱερομηνίαι*. [f] Budæus in Comment. V. *ἱπποτροφεῖν*. [g] Virg. Georgic. libr. 3. [h] Aristophanes in Nubibus. [i] Isocr. *περὶ τοῦ ζεύγους*. [l] Bud. Comm. V. *ἱπποτροφεῖν*. [m] Isocr. ibid. [n] Plutarch. in Alcibiade. [o] Thucyd. apud Plutarch. loc. citat. [p] Plin. hist. nat. libr. VIII. cap. XLII. [q] Alex. ab Alex. l. 3. cap. 22. [r] Horat. Od. I. libr. 1. Cic. pro Flacco. [s] Plutarch. in Alexandr. [t] Pind. Olymp. Od. I. [u] Ælian. Hist. anim. libr. 12. cap. 40.

sunt publicè ab Imperatoribus constituta. Erat autem non solum certamen equorum, sed & mularum, quod ἀπήνην vocabant, & Pullorum, quod πωλικὸν sed hoc discrimine, quod pullorum cursus octies circa metam agebatur; [a] equorum duodecies (ut ludis Circensibus septies) ex quo Calli-
11 machus ait

Δωδεκάκις περὶ δίφρον ἐπήγαγεν ἅρματα δίφρῳ

& Pindarus [b] Metam δωδεκάγναμπτον appellat. Quum autem tam esset & honorificum Olympia curru vicisse, non ii, qui curru vicerant, sed cursores, hoc est stadiodromi in annis recensendis memorabantur; exem-
12 plum petemus a Diodoro Siculo, qui libro XII. sic ait *παρὰ δὲ ἠλείοις ὀλυμπιὰς ἤχθη ἐνάτη, καὶ ὀγδοηκοστή, καθ' ἣν ἐνίκα στάδιον Σύμμαχος τὸ δεύτερον* hoc est: *apud Elienses acta est Olympias octogesima nona, qua stadio vicit Symmachus iterum*; quod semper licet observare; quia, ut opinor, certamina cursus in Olympicis ludis priusquam alia sunt instituta, & omnium sunt vetustissima. Excludebantur autem a spectandis certaminibus [c] sacris feminæ; quasi ea specimina masculæ virtutis a sequiore sexu spectari minimè conveniret; vel quod ea certamina essent Herculi Athletarum Deo consecrata; a [d] quibusdam verò sacris Herculis feminæ arcerentur; vel certe honestatis causa, quum Athletæ [e] nudi, ac fine subligaculis in arenam descenderent. Quamquam non me fugit, id non semper usurpatum; nam [f] Thucydide teste principes Lacedæmonii nudare penitus corpus in ludis publicis instituerunt; antiquitus verò in Olympicis [g] Athletæ subligaculis verenda velabant; isque mos usque ad Olympiadem decimamquintam mansit; cujus [h] in ludis Acanthus Lacedæmonius cursor sine subligari cucurrit; nec tamen eum statim sequuti videntur Athletæ; siquidem Thucydides [i] multis ætatibus junior testatur non multos annos effluxisse, ex quo corpus Athletæ nudare ceperunt, & [l] Plato οὐ πολὺς χρόνος inquit ἐξ οὗ τοῖς Ἕλλησιν ἐδόκει αἰσχρὰ εἶναι, καὶ γελοῖα, ἅπερ νῦν τοῖς πολλοῖς τῶν βαρβάρων γυμνοὺς ἄνδρας ὁρᾶσθαι qui tamen hujus moris auctores Cretenses facit. Dionysius [m] Halicarnasseus autem id esse vult indicium Romanos a Græcis originem deduxisse, quod subligaribus in ludis uterentur; sed id parum validum est argumentum, quum plerisque barbarorum, & præcipue [n] Asia-
13 ticis eadem fuerit verecundia. Sed ut ad Græcos revertamur, Pherenice [o] ludos Olympicos tantum spectare concesserunt, quod & ejus pater, & tres fratres Olympia vicissent, & ipsa filium certaturum adduceret; aliis autem feminis interdictum hujusmodi spectaculis. Sed quum feminis Olympicos ludos non liceret spectare; licebat tamen currus mittere certaturos, & Olympicam palmam consequi; siquidem [p] Cynisca Spartani Regis filia prima feminarum Olympia curru vicit, quam & aliæ postea sunt imitatæ. Nec barbaris concessum Olympicis ludis gloriam quærere; quare 14
quum Philippus Macedoniæ Rex Olympicam coronam concupivisset, sese Argis oriundum esse probare coactus fuit. Soli igitur Græci Olympici, aliorumque certaminum participes erant, nec referebat utrum in ea Urbe, in qua ludi edebantur, an in alia natus esset certaturus. Quod solum in Olympicis ludis fertur Psammis [q] Ægyptiorum Rex reprehendisse; quum enim Eliensium legati ad Ægyptium Regem venissent sciscitaturi, an aliquid justius inveniri legibus posset, quas in condendis Olympicis ludis constituerant; Psammis eos interrogavit, an eodem modo civium, & advenarum nomina reciperent, quumque illi affirmassent licere tam civibus, quàm aliis Græcis nomen profiteri, Psammis respondit id sibi injustissimum videri; fieri quippe non posse, quin cives civium gloriæ magis faverent, quàm exterorum. Quod responsum eo est verisimi- 15
lius, quod laus, quam victores quæsiverant, non hominis propria, sed Patriæ communis habebatur; non enim qui in sacris certaminibus vicerant, sed eorum Patriæ coronabantur; quo septimum epigramma de Theocrito spectat

Γνῶθι Θεόκριτον τρισσίδων τὸν ὀλυμπιονίκαν
Παῖδα παλαισμοσύνας δεξιὸν ἡνίοχον,
Κάλλιστον μὲν ἰδεῖν, ἀθλεῖν δ' οὐ χείρονα μορφῆς,
Ὅς πατέρων ἀγαθῶν ἐστεφάνωσε πόλιν

Quos versus ad hunc maximè modum convertimus.

Nosce Theocriti, qui vicit Olympia, vultus
(Luctandi mira dexteritate Puer)
Præstantis forma, sed non virtute minoris,
Qui Patriæ imposuit serta decora suæ

Sacrorum verò certaminum victores in Patriam curru sublimes revertebantur induti purpurea veste, quam Xystida appellabant, ut Aristophanes in nebulis testatur; quare quum Hieronicæ omnia triumphantium insignia, coronam, currum, purpuram usurparent; hinc accipit lucem locus Ciceronis, [r] quem initio citavimus; ubi affirmat Hieronicas in Græcia pari dignitate censeri, ac Romæ triumphales. Quibus addenda est expli-

---

[a] Pind. Olymp. Od. 6. [b] Pind. Ol. Od. 3. [c] Stat. Theb. l. 1. & Luctat. Gramm. [d] Macrob. Saturn. libr. I. cap. XII. [e] Eustath. in Iliados ψ. [f] Thucyd. l. 1. [g] Idem Auct. ibid. [h] Dionys Halicarn. libr. 7. [i] Thucyd. l. 1. [l] Plato de rep. libr. V. [m] Dionys Halicarn. ibid. [n] Thucyd. l. 1. [o] Pausf. Eliacor. primo. [p] Xenoph. in Agesilao, & Plutarch. in apophthegm. Laconicis. [q] Herodotus libr. 2. cap. 150. [r] Cic. pro Flacco.

explicatio quorundam vocabulorum, quæ præcipue reperiuntur in Pindaro, & ad sacra certamina pertinent. Stadiodromi igitur dicebantur, qui stadium percurrebant; est autem stadium [a] spatium centumviginti quinque passuum; quamquam Olympicum [b] stadium ceteris amplitudine fertur
16 præstitisse, quod ipsum Hercules suis pedibus metatus esset; Hercules autem magnitudine corporis antecelleret; siquidem Herodoto teste quatuor cubitorum, & pedis longitudinem adæquavit, quam fortasse mensuram Herculei corporis Pythagoras prodidit, qui ex longitudine Olympici stadii, quemadmodum Gellius [c] tradit, staturam Herculis modulatus est. Stadiodromorum autem meminit frequenter Pindarus, & tertium Anthologiæ [d] epigramma

Ὁ σαδιεὺς ἀρίης ὁ Μενεκλέος ὁ καπλεγχει
Περσέα σου κτίσην, τάρσι κ λοσα πόλι.

Διαυλοδρόμοι, [e] qui quum ad metam pervenerant, flectentes rursus recurrebant; est enim δίαυλος, [f] ut Suidas ait, ὁ δισάδιος τόπος locus duorum stadiorum; qua de causa δίαυλοι circuitus dicuntur, & vortices. Euripides in Hecuba πολλοῖς διαύλοις κυμάτων φερόμενος. Δολιχοδρόμοι qui stadium sexies percurrebant, ut Suidas docet [g], δόλιχος enim est *longus* sic ab Homero [h] δολιχόσκιον ἔγχος *Hasta longam umbram efficiens* dicitur. [i] Pentathlos Festo Pompejo teste quinquertium vocatur, quia constat quinque certaminibus, quæ in Anthologia [l] Græco versu comprehenduntur.

Ἅλμα, ποδωκείης, δίσκον, ἄκοντα, πάλην. idest
Cursum cum saltu, jaculum, discumq; palenq;

17 Acrochiristæ sunt Athletæ, qui summis tantum manibus decertabant, ut Budæus [m] ait. Aliptæ, qui ad certamen exercebant Athletas ἀπὸ τοῦ ἀλείφειν ab *ungendo*. Atque hæc satis in præsentia esse duximus de ludis Græcorum delibata; nam quamquam multa memorentur certamina, quæ multum claritatis habuerunt, tamen hæc, quæ sacra sunt appellata, cum fama, tum utilitate ceteris præstiterunt. Ad hæc ex universâ Græcia incredibilis multitudo confluebat: ibi & hospitia jungebantur, & amicitiæ conciliabantur; & Græcia suas vires condiscebat; id erat concordiæ vinculum; id mutuæ inter populos charitatis incitamentum; nam ita fiebat, ut unius urbis cives Græci quodammodo sibi viderentur, quum communia sacra, communesque vo-
18 luptates, & sociatos haberent Deos. Saluberrimo plane rei Græcorum publicæ instituto; nisi labente paulatim disciplina nimium ludorum studium res funditus perdidisset; nam quum opibus, & rerum gestarum gloria Græcia diu floruisset, indulgentia fortunæ corruptis moribus homines a majorum institutis degenerare ceperunt, & intemperantius ludicris indulgere, & magis, magisque spectaculorum voluptates amplecti. Quocirca a rebus bellicis omne suum studium ad inutiles exercitationes contulerunt, & primùm ab ignavia, & suis voluptatibus victi, deinde Macedonum armis fracti imperium simul, & libertatem amiserunt; ita ludorum celebritates, quæ rebus Græcorum publicis salubres esse debebant, corruptis deinde moribus perniciosæ fuerunt; adeo nullum est syncerum in rebus humanis bonum, & res eædem, quæ vigente publicâ disciplinâ prosunt, corruptâ nocent; quemadmodum idem fluctus navem in portum vehit bono gubernatore, & necessariis armamentis instructam; ad scopulos autem allidit, & mergit iisdem destitutam.

DISSERTATIO VII.

In Epigramma secundum Libri primi Anthologiæ de Herculis, & Antæi Lucta.

Dissertatio Prima.

Hercules plures fuerunt, & gesta ab omnibus Herculi Thebano tribuunt Græci.

Quod Gellius [n] in lucidissimis illis noctibus Atticis, & Pindari scholiastes animadvertunt Neptuni filios a poëtis plerunque feros, immanesque fingi; contra Jovis beneficos, & clementes, hujus exemplum rei nobile, atque præclarum in Anthologiæ epigrammate secundo reperitur, quod nos in præsentiâ suscepimus exponendum; continet enim Herculis, Antæique certamen; quorum alter Jovis, [o] alter Neptuni filius fuisse perhibetur, & alter mitissimus, & humani generis bono procreatus; alter immanissimus, & in perniciem mortalium genitus. Nam quemadmodum poëtæ fabulantur [p] Antæus fuit monstrum Neptuno, terrâque parentibus editum, immensis quidem corporis viribus, quæ etiam crescere dicuntur solitæ, quum terram parentem attigisset; sed animi tanta immanitate, ut hospites omnes crudelissime interficeret, & interemptorum cra-

[a] Plin l. 2. cap. 23. [b] A. Gell. l. 1. cap. 1. [c] Gell. noct. Attic. l. 1. cap. 1. [d] Anthol lib. 1. Epigr. 3. [e] Suid. in V. δίαυλος [f] Suid. ib. [g] Suid. V. δόλιχος. [h] Homer. Iliad. γ. V. 346. [i] Fest. Pomp. in v. Pentathlum [l] Anthol. l. 1. cap. 1, [m] Budæus in l. Athletas 4. ff. de his, qui not. inf. [n] A. Gell lib. 15. cap. 21. [o] Homer. Odyss. λ. [p] Apollod. libr. 2.

craniis Neptuni Patris templum operiret, ut Pindarus [a] testatur; cum hoc Hercules famâ [b] tantæ crudelitatis excitus contendisse dicitur luctâ, & vires terræ tactu reparantem diu quidem superare non potuisse, donec re cognitâ complexus hominem,& suspensum procul a terra tenens,non prius dimisit,quàm vetitum reciprocare spiritum interfecit. Hanc fabulam Lucanus libro IV. Belli civilis elegantissimè narrat; & epigramma secundum Anthologiæ sic exponit

Τὰν ἥβαν ἐς ἄεθλα πάλας ἤσκησε κραταιᾶς
  Α῞δε ποσειδᾶνος, καὶ διὸς ἁ γενεά:
Κεῖται δὲ σφιν ἀγὼν οὐ χαλκέου ἀντὶ λέβητος,
  Αλλ' ὅσις ζωὰν οἴσεται, ἢ θάνατον.
Α᾿νταίω τὸ πτῶμα, πρέπει δ' Η῾ρακλέα νικᾶν
  Τὸν διὸς, Α᾿ργείων ἁ πάλα, οὐ Λιβύων

Hoc epigramma Politianus poëta præstantissimus, & Græcæ linguæ peritissimus ad hunc modum maximè vertit

Incaluere animis durâ certare palæstrâ
  Neptuni quondam filius, atque Jovis;
Nec certamen erant operoso ex ære lebetes,
  At quod vel vitam, vel ferat interitum.
Occidit Antæus, Jove natum vincere par est;
  Estque Magistra Pales Græcia, non Libya.

quo nos recitato, pauca more nostro de verbis differemus, tum ea, quæ ad rem pertinere videbuntur, in medium afferemus. Ex verbis autem hæc explicatione dignissima judicavimus. τὰν ἥβαν: ἥβη Græcè pu-
2 bes, & juventus dicitur, quapropter Poëtæ ferunt Heben hoc est Deam juventutis, Diis [c] ad pocula ministrare, quod Divi nunquam consenescant; hanc etiam Herculi [d] nupsisse memorant, posteaquam exutâ mortalitate deorum sedes, & ævum sempiternum est consequutus; qua de re Propertius ita canit [e]

Nec sic cælestem flagrans amor Herculis Heben
  Sensit in OEtæis gaudia prima jugis.

Et Catullus [f]

Pluribus ut cæli tereretur janua Divis,
  Hebe nec longa virginitate foret.

Hinc *Philebus* amicus juventutis, qui titulus est Platonici libri de summo bono, & *Ephebus* adolescentulus, & *Hebeteres* adolescentuli, ut in epigrammate Græco

Ο᾿υ καλὸν ἡβήτηρες, ἀποχθομένα γὰρ ἐκείνην
Τὴν τρίχα τὴν φθονερὴν, τὴν ταχὺ φυομένην.

Πάλη appellatur lucta, hinc παλαίειν quod est *luctari*; Palæstra locus, ubi se exercebant luctatores, & Palæstritæ, & palæstrici, qui palæstra sese exercent. Α῞δε ποσειδᾶνος, καὶ διὸς ἁ γενεά: ποσειδῶν [g] appellatur Neptunus, qui etiam ἐνοσιχθὼν: ἔνοσις enim concussio, χθὼν
3 tellus appellatur, & ἐνοσιγαῖος eadem ratione, quod a quibusdam physicis terræmotus causa dicatur mare, hoc autem nomine utitur etiam inter Latinos Juvenalis [h] eo carmine

Ipsum compedibus qui vinxerat Ennosigæum

διὸς, Ζεὺς casum patrium habet διὸς: Ζεὺς autem ἀπὸ τοῦ ζῆν appellatur, [i] quòd omnes, ut Veteres credebant, vivamus Jovis munere. γενεὰ dicitur hic proles; alio verò modo ætas hominum, & sæculum; sicut apud Homerum [l]

Τῷ δ' ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων
Ε᾿φθίατο

hoc est;

Hic hominum duo jam vivendo sæcula vicit

γενεὰ autem, ut nonnullis [m] videtur, est annorum triginta spatium, qua de causa Nestor tres ætates, hoc est annos nonaginta vixisse fertur, & τριγέρων quasi ter senex dicitur; alii vero γενεὰν annorum septem intervallum vocant; hinc Suidas medicos antiquos citat, quorum decretum [n] est πρὸ δύο γενεῶν μὴ δεῖν φλεβοτομεῖν hoc est: *ante expletum decimum quartum annum non oportere sanguinem mittere*. Hoc etiam nomine annus unus appellatur, ut auctor est Plutarchus, [o] qui sic Hesiodi carmen de ætatibus animalium interpretatur. κεῖται, κεῖμαι est jaceo; hîc significat, propositum est; alio modo κεῖται dicitur de verbo, quod apud auctores venitur; ex quo κειτικεῖτος apud Athenæum
[p] vocatur Ulpianus unus ex Dipnosophi- 4
stis, quòd semper convivas interrogare soleret, quotiescunque vocabulum, aut verbum novum audiret, κεῖται, ἢ οὐ κεῖται παρά τινι; *reperitur, an non apud aliquem*. ἀνάκειται de statuâ dicitur. Quapropter [q] Athenæus reprehendit eos, qui accumbere ἀνακεῖσθαι dicerent, quum dici debeat κατακεῖσθαι. οὐ χαλκέου ἀντὶ λέβητος imitatur Homerum, qui libro vigesimo secundo Iliados sic ait

ἐπεὶ οὐχ ἱερήϊον, οὐδὲ βοείην
Α᾿ρνύσθην, ἅτε ποσσὶν ἀέθλια γίνεται ἀνδρῶν,
Α᾿λλὰ περὶ ψυχῆς θέον Ε῞κτορος ἱπποδάμοιο

quem locum Virgilius libro duodecimo expressit his verbis:

Neque enim levia, aut ludicra petuntur
Prœmia, sed Turni de vita, & sanguine certant

lebes autem Athenæo [r] teste, sicut celebe, appellatur ἀπὸ τοῦ λείβειν, quod est libare; animadvertendum est autem in hoc versu

κεῖται δ' οὐ σφιν ἀγὼν, οὐ χαλκέου ἀντὶ λέβητος

Lebetes præmia victoribus proponi solitos; quod Pindarus [f] indicat his versibus

καὶ τριπόδεσσιν ἐκόσμησαν δόμον,
καὶ λεβήτεσσιν

hoc est:

Victricem & ornarunt Lebetes
Usque domum, tripodesque sacri

Quo respexit Horatius [t] cum dixit

C *Dona-*

[a] Isthm. Od. IV. [b] Ovid. Metam. libr. 9. Juvenal. Sat. 3. Plin. libr. 5. cap. 1. Plutarch. in Theseo. [c] Ovid. libr. 1. de Ponto. [d] Homer. Odyss. λ. [e] Prop. libr. 2. El. 13. [f] Catull. ad Manlium 69. [g] Homer. passim. [h] Juvenal. Sat. X. [i] Plato in Cratylo. [l] Iliad. α. [m] Suidas in V. γενεά. [n] Suidas in γενεά. [o] Plutar. de oracul. Defectu. [p] Athen. in Argum. Deipnos. [q] Athen. Dipnos. l. 1. [r] Athen. l. 11. [f] Pind. Isthm. Od. I. [t] Horat. l. 4. Od. 8.

Donarem tripodas præmia fortium
Grajorum

Tripodum autem quoddam genus appellatur lebes, ut Athenæus libro secundo docet, quorum alii ἐμπυριβῆται nominantur, & λοετροχόοι, quibus ad aquam calofaciendam, & lavandum utebantur; in alteros vinum infundebant, qui etiam ἄπυροι; & Dionysii tripodes dicebantur, quòd in bibendi certamine victoribus donarentur, ut tradit Ath. lib. 2. ἀλλ' ὅςις ζωὸν οἴσεται, ἢ θάνατον. Οἴω est *fero* cujus futurum οἴσω, futurum medium οἴσομαι. Ἀνταίου τὸ πτῶμα. Πτῶμα casus, ruina, ab inusitato verbo πτόω, unde præteritum πέπτωκα, quod est in usu. Sed ut aliquando a verbis ad

5 rem ipsam veniamus. Antæi corporis magnitudo fuit sexaginta cubitorum teste [a] Plutarcho; [b] Strabo verò citat Gabynium Romanum scriptorem, qui tradit hac longitudine tibiam Antæi fuisse, hic ab Hercule occisus fuit. Conspiraverunt profecto ingenia Græcorum, ut Herculi Alcumenâ genito quammaximam gloriam, & nominis claritatem circumdarent; nam & ab eo, quem Deorum præstantissimum putabant ortum esse tradiderunt, & præterquam quod innumera monstra ab eo superata confingunt, ipsius mortem [c] consecrarunt; & in Deorum immortalium concilium opinione, & famâ sustulerunt; in ortu verò ea evenisse commemorant, quæ

6 Herois admirationem maximè augeant; siquidem quasi non satis esset ad gloriam Herculis, quod a Jove esset procreatus, fabulæ miraculum addiderunt, & in ipsius ortu, ut ait Seneca, [d] mundum impendisse diem prodiderunt; nec unam noctem tanti fuisse, ut Hercules conciperetur. Quapropter Propertius ait [e]

Jupiter Alcmenæ geminas requieverat Arctos
& Ovidius [f]

cui nox, ut creditur, una
Non tanti, ut tantus conciperere, fuit

Alii vero [g] tribus noctibus ipsum conceptum ferunt; ex quo Lycophron Herculem vocat trihesperum Leonem, quem Lycophronis locum ut illustret Canterus, affert carmen Propertii, quod nos adduximus; sed Propertii carmen nihil ad illustrandum Lycophronem facit; quum duo poëtæ inter se dissentiant, & alter duas, alter tres noctes Herculi concipiendo impensas esse tradat; quare Statii [h] locum aptiùs attulisset, qui sic ait libro sexto.

parvoque Alcmena superbit
Hercule tergeminâ crinem circumdata lunâ

Quem Statii locum Luctatius [i] grammaticus explicans ita loquitur: *tergeminâ crinem* quia quum Hercules nasceretur, continuæ tres noctes dicuntur fuisse, & Achillis [l] Tatii qui sic ait Ἀλκμήνῃ δὲ τȣ̃το μόνον δῶρον ἀρκεῖ ὅτι δι' ἀυτὴν ἔκλεψεν ὁ Ζεὺς τρεῖς ὅλους ἡλίους *hoc tantum sufficit Alcmenæ donum; quod propter ipsam tres omnino Soles Juppiter subduxit*. Sed, ut ad Herculem revertamur; eo maxime Græci gloriam Herculis adauxerunt,

quod omnes fortium virorum res gestas ad 7
Argivum Herculem retulerunt; inter quas est hoc cum Antæo Mauritaniæ Rege certamen, quod Græci Argivo Herculi tribuerunt, quum longe sit verisimilius (si quid in his rebus dici verisimile potest) non Herculem Argivum; sed alium quempiam Herculem cum Antæo non luctâ contendisse (nam id ridiculum est) sed armis dimicasse. Nam plures Hercules extitisse cum Cicero [m], tum Augustinus [n] in libris de Civitate Dei, & Arnobius [o] adversus gentes tradiderunt. Et Cicero quidem libro tertio de naturâ Deorum sex numerat Hercules, quorum primus ex antiquissimo Jove, & Lysitho sit procreatus, qui de tripode [p] cum Apolline certavisse perhibetur (quamquam Pausanias in Phocicis hanc aliter fabulam interpretatur) alius Nilo natus Ægyptius, quem ajunt Phrygias litteras conscripsisse; tertius ex Idæis Dactylis; quartus, quem Tyrii maxime colunt; quintus in India, qui Belus dicitur; sextus ex Alcmena, quem Juppiter genuit; sed tertius Juppiter; quem tamen Herculem, quem Cicero novissimum prodit, Cedrenus antiquissimum arbitratur. Nam Jovem Picum ex Maja Mercurium genuisse tradit, qui post Mestrem Cami filium duodequadraginta annos Ægyptiis imperavit, deinde ex Alcmena Herculem procreasse, qui occiduis mundi partibus philosophiam dicitur ostendisse. Hercules autem Ægyptius ab eo diversus non videtur, qui, ut Photius refert, initio Nilus est appellatus, postquam verò Junonem servavit a Pyripnoo Gigante, Herculis nomen adscivit; præter hunc septem Hercules ex Herodoto Cedrenus recenset. Verumtamen, quum tot Hercules numerentur, Græci, quemadmodum Plinius [q] ait, in suas laudes effusissimum genus om-

nium facta, virtutesque tribuunt Herculi 8
Thebano. Quapropter & Antæum superatum, & Geryonem [r] interemptum, & ex Hispania [s] boves abactas, viamque per Alpes patefactam ab Hercule Argivo prædicant; quum propius vero sit, quemadmodum

[a] Plut. in Q. Sert. [b] Strab. l. 17. [c] Ov. Met. l. 9. [d] Sen. Her. fur Act. 1. Sc. 1. [e] Propert. libr. 2. El. 22. [f] Ovid. in Epistola Dejaniræ. [g] Lucian. in somnio. [h] Stat. Thebaid. libr 6. [i] Luctat. in Statium ad hunc loc. [l] Achill. Tatius libr. 2. [m] Cic. de Nat. Deor. libr. 3. [n] D. Aug. de Civit. Dei. libr. 18. cap. 12. [o] Arnobius adversus Gentes libr. 1. [p] Plutarch. de ει apud Delphos. [q] Plin. hist. nat. libr. 3. c. 5. [r] Virg. Æn. libr. 7. [s] Herod. libr. 4. & Strabo libr. 5.

dum Arrianus [a] docet, Herculem Grajum nunquam ad ea loca pervenisse (nam [b] quomodo Euristheus, quo imperante Hercules eam expeditionem suscepit, famam Geryonis armenti audire potuisset) sed Geryonem, quem Hercules interfecit, circa [c] Ambraciam, Amphilochosque regnasse. Herculem verò, qui in Hispania sanctissime colebatur, [d] idem putat fuisse Tyrium; nam Tartessum, ubi Herculis templum visebatur, Coloniam esse Tyriorum. Quapropter si quis fuit unquam in insula Erythea Geryon a Tyrio, vel ab Ægyptio, vel ab alio quopiam Hercule superatus fuit; idemque de rebus dicendum, quas in Africa gessit, & Antæi certamine, quæ si probantur, fides est habenda Aurelio Victori, qui Cacum prodit non ab Herculе Argivo, sed a quodam Recarano, qui Maximam aram in Latio sacraverit, interfectum. Nam quo pacto potuit Hercules Argivus Geryonis armentum agere in Italiam, quum in Epiro res gesta sit, & ad Euristheum, qui Thebis regnabat, prædam deberet adducere? quare neque Virgilius [e] audiendus, qui cecinit:

postquam Laurentia victor
Geryone extincto Tirynthius attigit arva,
Tyrrhenoque boves in Flumine lavit Iberas

Et Propertius, [f] qui Elegiam de morte Caci sic incipit

Amphitryoniades qua tempestate juvencos
Egerat a stabulis, o Erythea, tuis

9 Sic enim rectius arbitror legi, quàm Erythrea, quemadmodum quidam legunt, nam insula, ex qua Hercules armentum dicitur abduxisse Erythea, non Erythrea nominatur; idque & Isocratis auctoritate confirmatur, qui sic ait: τόυς τε βους ἐξ Ερυθείας ἀγαγεῖν; & Stesichori [g], qui sic ait Σχέδον ἀντιπέρας κλεινᾶς Ερυθείας, & Luciani [h], & Strabonis [i] aliorumque. Nec vero omnia, quæ Hercules in Græcia nedum in ultimis terræ partibus gessisse memoratur, ab Her-
10 cule Alcmenæ filio gesta dicuntur. Nam Acheloum Posidonii filium non Hercules Thebanus; sed Hercules quidam, qui Polyphemus est appellatus ab Oeneo accersitus a Phthia bello superavit, quo in prœlio Posidonius Acheloi pater cecidit, Achelous verò equo quamcitatissimo fugit; sed in fuga Achelous Herculem insequentem sagitta vulneravit, quo ex vulnere Hercules paulo post interiit; ex quo Herculem Hippocentauri fraude tradunt interemptum; nec inultus cecidit Hercules, nam Acheloum sagittis confixit, qui in Eveno flumine fato concessit. Eodem [l] modo Purpuram Tyrius Hercules, non Thebanus invenit, quum canis concham co- 11
medisset, osque sanguine purpuræ infecisset, & ex ore canis cruorem prodire Pastor opinatus lanâ canis os absterfisset; quum autem lana mirabilem colorem retulisset, observavit id Hercules, & plurimis conchyliis lectis, expressoque sanguine, vellera eo succo infecit, & Phœnici, qui Tyri eo tempore imperabat, dono dedit, qui regiam ex illis vestem confici jussit, ex eoque tempore institutum, ut Reges purpura induerentur. Sed ut eo unde digressa est, revertatur oratio, si consentanea sunt veritati, quæ a gravissimis produntur auctoribus, multum profecto de 12
laudibus Herculis Thebani detrahendum est. Et sanè tam latè patuit Herculis gloria, tam multis in locis, tamque longo disjunctis intervallo Herculeæ virtutis impressa vestigia ostendebantur, ut haudquaquam credi possit tot, tantasque res ab eodem gestas, immensumque terrarum spatium ab eodem victoriis peragratum, cui propemodum obeundo hominis ætas suffectura non videatur. Nam & in India [m] ingentia bella gessisse, & ad Asiaticos, Europæosque Scythas [n] accessisse; immo genti, si credimus [o] Herodoto, originem præbuisse, & Trojam [p] cepisse, & Lydiam subegisse; in [q] Græcia verò plurimos labores, & maximas ærumnas pertulisse, Thraciæque Regem [r] Diomedem profligasse. Jam quæ in Phoenicia, in Ægypto, in Africa fecisse narratur, longum fuerit, & supervacaneum exequi, ut nihil interea dicam de rebus ab ipso in Italia, in Hispania, in Gallia, Germaniaque gestis; in quibus dicitur Reges feros, immanesque domuisse, & barbaros gentium ritus sustulisse, & omnia manu, & consilio pacasse, ac mansuefecisse, quæ a nullo alio facta produntur, neque omnino fieri ab uno 13
homine potuerunt. Quare non aberret a veritate, si quis dixerit, quæ in India, Scythiâque fecit Hercules, Indo Herculi tribuenda; quæ in Asia, Tyrio; quæ in Africa, [f] Ægyptio, quem antiquissimum esse tradunt, & inter duodecim Deos collocari; quæ vero in Hispania, Galliaque, & Germaniâ, [t] Gallico, quem Ogmium appellabant; quæ in Italia, Italico, sive ille Recaranus [u], sive alius quispiam fuit; quæ demum in Græcia, Graio. Præterea alii Latronis in morem, ut Megacles ait apud Athenæum, Orbem terrarum peragrantem,

 alii

[a] Arrianus libr. 4. [b] Idem libr. 2. [c] Hecatæus apud C. Rhodigin. libr. 6. Antiq. lect. [d] Arrianus libr. 2. [e] Virgil. Æned. libr. 7. [f] Propert. libr. 4. El. 10. [g] Stesichorus apud Strabonem libr. 3. [h] Luci. Expositor. in Toxar. sivè amicit. [i] Strabo libr. 3. [l] Jul. Pollux Onomastici libr. 1. c. 4.

[m] Strabo libr. 15. Arrian. in Indicis. [n] Herod. libr. 4. [o] Herod. libr. 7. [p] Virg. Æn. lib. 8. Lactantius de falsa Relig. cap. 9. [q] Plutar. in Theseo. [r] Pausan. in Laconicis. [f] Herod. libr. 2. [t] Lucianus in Hercul. Gall. [u] Anonymus de orig. Urbis.

alii ducis invicti, alii famuli [a] specie, alii Regis, alii Hominis voluptati [b] dediti, & vitiis, alii [c] Philosophi, alii [d] Rhetoris inducunt; adeoque a se diversum, multiplicemque Herculem; ut illa ipsa Hydra, quam domuit, non tam multiplex fuisse videatur; quæ non unum fuisse Herculem declarant. Sed de Hercule ea, quæ dicenda videbuntur, sequenti Dissertatione dicemus, nam hodie, sicut ait Poëta, nos [e]

immensum spatiis confecimus æquor,
Et jam tempus equûm fumantia solvere colla.

DISSERTATIO VIII.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO SECUNDA.

Hercules sapiens fuit, nec solùm fortitudinis, sed etiam sapientiæ nomen illius fuit.

CRotoniensis ille [f] Milo, quem fortissimum Athletarum fuisse perhibent, quum Titormum Pastorem viribus prævalidum aspexisset, immane saxum, quod ipse connixus toto corpore commovere non potuisset; nullo propemodum negotio & ab humo tollentem, & longiùs etiam jaculantem, & duos ferocissimos tauros posterioribus pedibus apprehensos, ac summa vi nitentes evadere, firmiter detinentem, exclamavit, hic est plane, hic est Hercules [g] alter; quæ Milonis vox usurpari deinde proverbii [h] loco cœpit, ut quoties Antiqui alicujus robur admirarentur, Herculem alterum appellarent, quem titulum [i] Varro doctissimus Romanorum fecit Satyræ Me-
1 nippeæ. Eodem sane modo crediderim vetustissimos homines admiratione virtutum Herculis, omnes, quos robore corporis, aut animi fortitudine, aut bellicis artibus præstare intelligerent, Hercules nominasse; ex quo factum est, [l] ut quadragintatres, qui hoc nomine fuerint appellati, numerentur. Quod minime mirum debet videri; nam [m] Hercules ille Alcmenâ genitus, quum antea vocaretur Alcæus, sive oraculo monitus, ut Ælianus in varia Historia tradit, seu superbiâ elatus, nomen repente mutavit, seque jussit Herculem appellari. Quapropter Sextus [n] Empiricus memoriæ prodidit olim Statuam Thebis repertam cum hac inscriptione *Alcæus Amphitruonis filius ad agendas Herculi gratias*: Quemadmodum ergo Alcmenæ filius corporis, vel animi firmitate, & robore fretus tam honorificum nomen vel accepit, vel invasit, ita credibile est multos præstantes viros rerum gestarum gloria elatos hujus honorem appellationis adamasse, & admiratione virtutis, aut potentiâ consequutos; ut Herculis nomen fortitudinis appellatio debeat judicari; nec fortitudinis modo, verùm etiam sapientiæ; siquidem etiam Diogenem Cynicum Herculi comparatum accepimus, ut Lucianus in dialogo, quem περὶ βίων πράσεως conscripsit, & in Diogenis vita [o] Diogenes tradit, quod verisimile est multis sapientibus viris antiquitus contigisse. Quocirca [p] nonnulli Herculem sapientem fuisse tradunt, neque corporis 2
viribus monstra domuisse, & Reges feros sustulisse, Orbemque terrarum pacasse; verùm animi sapientiâ compressisse hominum vitia, & eloquentiæ dulcedine barbaras gentes, immanesque tyrannos mollisse, & artes plurimas excogitasse hominum vitæ salutares. Et sane dignior est immortalitate, quam Herculem ferunt immortalibus editis operibus consequutum, qui ratione vitia compresserit, animi perturbationes composuerit, domitas habuerit cupiditates, quàm qui feram aliquam confecerit, aut homines barbaros, immanesque devicerit. An verò ego existimem præstantiorem, qui Hydram [q] contuderit, quàm qui libidinem non minus multiplex malum coërcuerit? qui [r] Leonem occiderit, quàm qui iram sibi ipsi, ut sæviat in alios, non parcentem sedaverit? Augiæ [s] stabulum expurgaverit, quàm qui animi sordes abjecerit? Ille enimvero Cœlo dignus, ille cœlesti satu credi meretur, non qui multa bella prospere gerit, qui cædibus sævit, & cruore gaudet, invulneratusque inter hostium tela versa-
tur; sed qui plurimos animi sapientiâ ser- 3
vat, neque homines vi, manuque domat, sed ratione regit, & consilio moderatur, & eorum commodis, & utilitatibus inservit; siquidem, ut [t] Plinius ait, *Deus est mortali juvare mortalem, & hæc ad æternam gloriam via*. Hac arte plerique tradunt Herculem Deorum immortalium religiones, & templa meruisse, quam opinionem sequuntur in

a Clemens Alexandr. in Protrept. b Clem. Alexandr. in Protreptico. c Plotarch. de ει. apud Delphos. d Plutarch. quæst. Rom. e Georg. libr. 2. in fine. f Ælian. var. hist. libr. XII. cap. XXII. g Suidas in V. ἄλλος οὗτος ἡρακλῆς. h Aristot. libr. 7. Moral. Eud. cap. 12. i Apud A. Gell. libr. 1. c. 17. l Varro apud Servium in l. 8. Æn. Virgil. m V. Schefferum in Ælianum libr. 2. cap. 32. & Eustath. Iliad. ξ. n Sex. Empiricus commentariorum libr. VIII. o Diogen. Laërt. p Lucian. in Hercul. Gall. Apul. in Flor. libr. 2. q Pausan. Eliac. 1. sive libr. 5. Sen. Hercul. For. act. 1. r Pausan. in Laconic. Sen. ibid. s Q. Smyrnæus. t Plin. hist. nat. libr. 2. cap. 7.

in primis Herodotus, & [a] Suidas, qui propterea scribit Herculem fingi tria mala, clavamque manibus tenentem, indutumque leonis pelle; nam tria mala nihil aliud significare, quàm tres animi virtutes, quæ in voluptatis contemptu, & iracundiæ, & avaritiæ vacuitate cernantur. Hæc autem mala occiso Dracone abstulisse dici; hoc est cupiditatibus ratione compressis virtutes consequutum; & in Euthydemo Plato Hydram dicit, quam occidisse Hercules fertur, fuisse mulierem sophisticam artem profitentem, quæ quum in uno sermone falsitatis convinceretur, centum pro una captiones, & syllogismorum argutias, laqueosque proferret. Sed hæc sane possunt videri nihil ad rem pertinere, quum omnia eodem modo queant hominum acutorum ingeniis explicari; neque admodum difficile videatur omnes clarorum virorum res gestas ad sapientiam interpretando referre. Quod autem Lucianus [b] narrat in Galliâ
4 imaginem fuisse Herculis ætate senili, promissâ barbâ, cujus ex ore aureæ quædam catenulæ prodirent, quæ in aures insertæ hominum, qui in coronæ modum eum circumstabant, eos devinciebant, ita ut ex Herculis ore suspensi viderentur; id verò manifestiùs Herculem sapientem, eloquentemque fuisse declarat; senilis quippe species non corporis robur, sed ingenii vires, animique significat; catenulæ verò, quibus auditorum aures illigantur, quid aliud sunt, quàm flexanima vis dicendi? quam solam hominum Reginam [c] Euripides merito nuncupavit. Sed & [d] Herodotus prodit Herculem fuisse vatem, & scientiæ naturalis peritum, ac propterea fingi Cœli columnas ab Atlante suscepisse, quòd ab eo studium rerum cœlestium, & doctrinam quasi manu traditam acceperit. Ad eamdem sapientiam Herculis declarandam pertinet, quod Festus Pompejus ait Herculem astrologum appellatum, quòd eo die se in OEta monte comburi statuit, quo solis erat defectus futurus, & quòd Bassus in commentariis ad Aratum tradit Astrologiam a Chirone didicisse; & quòd Hercules cum Musis colebatur, ut Plutarchus [e] docet; & quod artis [f] medicæ peritum licet conjectare, quum aliquot herbas invenerit; sicut [g] Panacis genus quod Heraclion nominatur, & Apollinarem herbam, cujus inventionem [h] Plinius Herculi tribuit. Quapropter & Alcesten dicitur ab Inferis ad vitam revocasse,
5 & Theseum vinculis, quibus apud inferos detinebatur, exemisse, quæ nihil aliud significant, si Plutarchum audire volumus, quàm Herculem hos periculosissimo morbo implicitos, depositosque sanasse. Quid [i] quod Herculem ferunt unum ex Idæis Dactylis fuisse, quos alio nomine Curetas appellavit antiquitas; hi vero sapientia dicuntur præstitisse; siquidem eos Lactantius teste Sallustio [l] Principes divina intelligendi fuisse tradit; & ideo memoriæ proditum credit ipsos Jovis altores extitisse; quæ causa fuit, ut præstigiatores, & venefici putarentur; quemadmodum Apollonii Scholiastes libro primo scriptum reliquit; rudis videlicet illa vetustas, & ignara sapientiæ præstigias appellabat inventa sapientum. Citat autem Apollonii Scholiastes auctorem Phoronidos, qui Dactylos Idæos tres numerat, in quibus Herculem haudquaquam recenset; sed alii ipsum inter Idæos [n] Dactylos ponunt. Atque hunc Herculem eum 6
fuisse verisimile est, qui Jovem adversus [o] Titanas, & Gigantes bellum gerentem dicitur adjuvisse; quam fabulam, si [p] Macrobium sequimur, possumus interpretari sic, ut dicamus Gigantes impiam Gentem fuisse, quæ omnem religionem funditus tolleret; Herculem autem illi genti persuasisse esse quamdam divinam, immortalemque naturam; hanc autem divinis honoribus, cultuque mactandam; ub eamque causam fingi suppetias tulisse Jovi; hoc est religionis, cultusque Deorum causam defendisse; quæ cum eo mirifice consonant, quòd [q] Salustius tradit Curetas divina intelligendi principes extitisse. Fuit etiam sapiens Ægyptius Hercules, quando phrygias literas primus dicitur conscripsisse; quæ omnia declarant Herculis nomen, cultumque non solum propter corporis; verùm etiam propter ingenii vires magnis, & excellentibus viris tribuere Veteres consuevisse. Sed quum constet aliquem Herculem philosophum, & sapientem fuisse, 7
alii Stoicum faciunt, alii Epicureum, vel potius Aristippeum, idest omnia ad corporis voluptates referentem; & Stoicum quidem facit Prodicus ille sapiens, qui, ut est apud [r] Xenophontem, tradit ipsum, quum excessisset ex Ephebis, eique viam pronam, facilemque Voluptas ostenderet, vitamque jucundam, & deliciis affluentem promitteret, Virtutis viâ ad gloriam grassari maluisse, quamvis ea primâ specie ardua, ac multis difficultaribus obsita videretur; & Seneca [s] qui nihil commodi sui gratia fecisse Herculem dicit his verbis: *Hercules nihil*

---

[a] Suidas in Ἡρακλῆς, & Ἡρακλέους. &c. [b] Lucianus in Allocutione seu Hercule. [c] Euripid. in Hecuba. [d] Herod. apud Clem. Alexand. Strom. lib. 1. [e] Hercules Musagetes, seu Musarum dux. Plutarch. quæst. Rom. [f] Plutarch. in Amator. [g] Diosc. cap. 460., & Plin. libr. 25. c. 4. [h] Plin. ibidem [i] Strabo libr. 8. [l] Lactant. de falsa Relig. l. 1. cap. 21. [m] Paul. libr. V. [n] Strab. loc. cit. [o] Strabo libr. 6. [p] Saturnal. libr. I. cap. XX. [q] Sall. apud Lactant. loc. citat. [r] Xenoph. rerum memorabilium Socratis libr. 2. [s] Sen. de Benef. l. I. cap. XIII.

nihil sibi vicit, orbem terrarum transivit non concupiscendo, sed vindicando; alii verò voluptatibus deditum, qua de re nos alio die dissseremus, ne vos tædio afficiamus, Auditores ornatissimi; nos enim ii sumus, qui sicut Callimachus dicere solebat, magnum librum, magnum malum esse; magnum sermonem, & præcipue nostrum, magnum malum judicemus.

DISSERTATIO IX.

In idem Epigramma.

Dissertatio Tertia.

Extitit quispiam voluptatibus deditus, qui sibi nomen Herculis vindicavit; sed alii, qui sibi virtute hoc nomen quæsiverunt, vitiis caruerunt. Ceterum Hercules idem est, ac Mars, & Sol. De Sacrificiis Herculis.

SI, quod est a Pythagorâ præclarissime dictum, ut in sermone de intemperantia legimus apud [a] Stobæum, gravius est animi immoderatis affectionibus, & cupiditatibus inservire, quàm tyrannis; poëtæ sunt reprehendendi profectò, qui liberatorem orbis terrarum Herculem non Eurystheo solum gravi tyranno servientem, sed etiam
1 cupiditatibus induxerunt. Quid enim minus convenit, quàm eum, qui gentes omnes dirissimo tyrannorum dominatu pressas in libertatem dicitur vindicasse, ipsum ferre gravissimam servitutem; & qui a feris, monstrisque perpurgavit orbem terrarum, seipsum a cupiditatibus, quæ graviora sunt animi monstra, feræque, quæ animum lancinant, & differunt, liberare non potuisse? Verumtamen fortasse nequaquam poëtas accusare debemus; neque enim illi sunt in culpâ, sed homines potentes, qui quum inanem gloriam, fucatamque laudem concupiscerent, turpissime autem viverent, Hercules dici se voluerunt; ex quo factum est, ut Hercules voluptatum cupidissimus, & ut Salustii [b] verbis utar, ventri, penique deditus diceretur.
2 Nam sicut accepimus Commodum [c] Imperatorem flagitiosissimum hominem, Herculis nomen sibi impudentissimè asciviſſe; & Antigonum [d] Regem, & Mithridatem, [e] & Antonium [f] Liberum Patrem appellari voluisse; ita verisimile est antiquiores Reges nihil ab horum moribus abhorrentes Herculis appellationem concupivisse, & propter inscitiam populorum, aut aliquas eorum virtutes id esse consequutos. Certe constat Herculem aliquem voluptatum studiosum fuisse; ex quo factum est, ut lectos [g] molles, Herculeos Veteres nominarent; & fontes aquæ calidæ, quibus deliciarum causa lavamus, Herculi sacros esse dicerent; & libantes illi nihil in calice vini relinquerent; & scitamentorum, epularumque lautiorum studium eidem tribuerent. Quapropter Megaclides apud [h] Athenæum reprehendit poëtas, qui post Homerum floruerunt, quod Herculem faciant exercitus ducentem, & gerentem bella, & plurimos labores, ærumnasque tolerantem, quum vitam voluptatibus refertissimam duxerit, & Veneris potiùs, quàm Martis militiam coluerit; quæ sicut de aliquo, qui Herculis nomen usurpavit injuriâ, verissime fortasse dicuntur; ita de fortissimis viris, qui virtute illud meruerunt, absurde, 3
Quamquam non me præterit etiam Herculem Thebanum voracem fuisse dici, & indulsisse voluptati; nam cum Leprea contendisse fertur, uter taurum prior comederet, & uter plus biberet; & in his omnibus victorem extitisse, ut scriptum reliquit Ælianus; [i] quocirca larum, [l] quam propter voracitatem buphagum vocant, eidem sacram ferunt. Nec aliunde natum proverbium, nisi ex nimia Herculis edacitate, quo in eos, qui diu morabantur, Veteres usi sunt, quum dicerent Ἡρακλέα ξενίζω *Herculem convivio excipit*; quòd Hercules tantum temporis in epulando consumeret, ut qui ipsi convivium exhibuisset, diu cunctari cogeretur, quum ab hospite edaci citò se expedire non possit. Herculis autem nimiam edendi cupiditatem Comici sugillarunt, & ipsum, ridiculi gratia, jurgantem cum famulis induxerunt, & succensentem, quòd epulas tardius apponerent, ut Aristophanis [m] interpres docet, & Epicharmus [n] de ipso sic ait

Πρᾶτον μὲν αἴκ' ἔσθοντ' ἴδῃς νιν, ἀποθάνοις,
Βρέμει μὲν ὁ φάρυγξ ἔνδοθ', ἀραβεῖ δ' ἁ γνάθος,
ψοφεῖ δ' ὁ γόμφιος, τέτριγεν ὁ κυνόδων,
Σίζει δὲ ταῖς ῥίνεσσι, κινεῖ δ' ὤατα
Τῶν τετραπόδων οὐδὲν ἧττον.

hoc est

Primùm si edentem videris eum, utique occides;
Fremit avidum intus guttur, & buccæ strepunt,
Stridet caninus dens, molaris insonat;

Nec

[a] Apud Stobæum de Intemper. [b] Sall. in procemio belli Catilinarii, & inferius; de Catilina. Cic. Ep. ad Pætum. [c] Æl. Lampridius in Commodo. [d] Herodianus in principio libr. 1. [e] Cicero pro Flacco [f] Plutarch. in M. Antonio. [g] Athen. libr. XII. Cicer. de lege Agraria. [h] Athen. ibid. [i] Ælian. var. hist. libr. I. cap. XXIV. [l] Athen. libr. 10. in princ. [m] Schol. Aristoph. in Pacem. [n] Epicharmus apud Athen. initio libri X.

Nec non molestum sibilum edit naribus,
Et aurem utramque more jumenti movet

Nec verò Comici poëtæ solùm, sed etiam Tragici, Herculis edacitatem notant, quemadmodum Jon in Omphale, quem locum citat Athenæus [a] libro decimo Dipnosophistarum, & Euripides in Alceste,
4 quamvis fortasse tragicè parum, tamen ad personam Herculis accommodatè, famulum Regis Admeti dicentem inducit, improbiorem se hospitem, quàm Herculem vidisse nunquam, qui non reveritus Admeti luctum sit ingressus in domum funestam, & bibat intemperanter, & famulos afferre jubeat quidquid in penaria cella reperitur. Hanc Herculis aviditatem cibi, vinique fortasse respiciens Livius libro primo sic ait: *ibi quum cibo, vinoque gravatum sopor oppressisset*; neque enim conveniebat viro temperanti, & Heroicâ virtute prædito, ita gravari cibo, vinoque, & opprimi somno, ut ne strepitu quidem ingenti edito excitaretur. Rectius plane Virgilius, qui fortibus viris eumdem famis facit, & edendi finem, quum ait [b]

Postquā exempta fames epulis, mensęq; remotæ,
Amissos longo socios sermone requirunt

Et Homerus, [c] qui Agamemnonem non tota nocte dormientem facit; nam ut sapienter idem pronunciavit

Ὀυ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα

Sed Livius [d] non male, qui quùm memo-
5 riæ sit proditum Herculem cibo, vinoque intemperanter usum, probabilem affert causam, cur tam altè fuerit consopitus, ut abigentem boum armentum non senserit Cacum; præsertim quum ibi non agat Historicum, sed fabulam narret; & verisimilior sit hæc Herculis edacitas, quàm illa, quæ de Caco traduntur. Sed ut hæc fortasse non abhorrent a vero; ita minime credendum est eumdem Herculem Thebanum esse, cui tam diversa vitia, virtutesque tribuuntur; sed quod initio dicebam consentaneum veritati est, fuisse multos cum Reges, tum privatos, qui partim virtute, partim potentia freti tam clarum nomen acceperint; ideo tanta diversitas morum, loci, institutorum Herculi tribuitur. Sed qui primus Hercules sit appellatus ignoratur; nam Tyrii [e] suum Herculem prædicant esse multis ætatibus Cadmo vetustio-
6 rem; Indi verò suum, ut Arrianus [f] tradit, aliquot annorum millibus antiquiorem, quàm Argivum ferunt; Ægyptii [g] postremo omnium antiquissimum suum jactant, interque duodecim Deos ponunt, quum Hercules alii quasi minorum gentium dii habeantur; quem Herculem Cedrenus Pici Jovis filium Abrahami temporibus tradit Ægyptiis imperasse. Verumtamen Cedrenus perperam Ægyptium Herculem cum Thebano unum esse prodit; nam quomodo Ægyptius Hercules Thebanus, quum tot sæculis ante sit natus, quàm a Cadmo Thebæ conderentur? Verumtamen si Macrobio [h] credere libet, id non diutius inquirendum est; nam Herculem eundem esse tradit, ac Solem 7
Deum, quod vel ex ipso nomine constare existimat; quid enim aliud Heracles nomen Græcum, quàm ἥρας κλέος *aeris decus*? quid autem aëris decus præter Solem, cujus luce suapte natura obscurus, & ut quibusdam placet frigidus [i] aër illustratur, atque incalescit; & discussa caligine, qua alioquin occuparetur, nitet, existitque pulcherrimus? Atque haud scio, an eodem pertineat, quod Herculem, sicut Apollinem, qui haud dubie Sol est, ut Heraclides Ponticus in allegoriis probat, alexicacon appellabant; [l] & quod Panyasis [m] Poëta Græcus ait, Herculem accepisse a Sole poculum, quo in insulam Erythean Oceano veheretur. Nam & Solem Stesichorus, & Antimachus, & Æschylus poëtæ poculo per Oceanum ferri tradiderunt; nisi forte lusit Comicus in Herculem tanquam multibibum, qui poculis adeo grandibus se invitaret, ut his uti pro navibus posse videretur. Nec verò movere nos debet, quod idem Macrobius Martem [n] ab Hercule non esse diversum docet, ac propterea quemadmodum Martem sic Herculem a Virgilio, [o] communem Deum nominari; Martisque sidus Herculis sidus a nonnullis dici, quod libro secundo Plinius [p] affirmat, & Rutgersius in variis lectionibus ex Græcis Auctoribus probat. Hoc inquam nihil prohibet eandem naturam Solis, & Herculis censeri, quum omnia Numina, & præcipue Martis, 8
eodem Macrobio [q] teste, referantur ad Solem. An verò hæc non sunt diligentiùs excutienda, atque examinanda, & modo hoc, modo illud ab auctoribus proditur? & tamen non abhorret a fide Martem ex eorum numero fuisse, qui Herculis nomen assumpserint; qui Mars Hercules si fuit, ille fuit, qui in Scythiam dicitur [r] penetrasse, & ex quadam muliere portentosa, cujus extrema in serpentem desinebant, gentis auctorem procreasse; Mars enim e Thracia terra Scythis contermina; quamquam

quam

[a] Athen. libr. X. [b] Æn. libr. 1. [c] Iliad. β. [d] Liv. libr. 1. [e] Herod. libr. II. cap. XLIV. [f] Arrianus in Indicis. [g] Herodot. libr. 2. Macrob. Saturnal. libr. I. cap. XX. [h] Macrob. ibidem. [i] Plutarch. de primo frigido. [l] Lucian. in somnio seu Gallo. [m] Macrob. Saturn. libr. V. cap. XXI. Athenæus libr. XI. [n] Saturn. libr. 3 c. XII. [o] Virg. Æn. libr. VIII. [p] Plin. libr. 2. cap. VIII. [q] Macrob. Saturn. libr. 1. [r] Herodotus libr. 4. c. 9.

quam Cedrenus Assyrium Martem facit, & Nino vult successisse, ac Thuron, antequam Mars vocaretur, appellatum; nec tamen negat occiso Caucaso Gigante in Thraciam pervenisse, & Thracibus imperasse. Verumtamen ex quacunque Mars Gente fuerit, Herculem ipsum constat nuncupatum; quapropter, & Salii, quod Sacerdotium in honorem Martis Livius [a] docet institutum, Herculi tribuebantur, sicut Macrobius [b] docet, ac Virgilius confirmat his versibus

Tum Salii ad cantus incensa altaria circum
Populeis adsunt evincti tempora ramis:
Hic juvenum chorus, ille senum, qui carmine laudes
Herculeas, & facta ferunt

Et quoniam de sacris Herculis incidit mentio, sciendum est alio ritu Herculi, ac ceteris Diis Romanos rem divinam fa-
9 cere consuevisse. Quare Livius libro primo ab urbe condita; *sacra*, inquit, *Diis aliis Albano ritu, Græco Herculi, ut ab Evandro erant instituta, facit*; ad quem locum intelligendum, quærendum esse visum est, quid sit Albano ritu sacra facere; & invenimus apud Macrobium [d] Græcum ritum fuisse intecto capite sacrificare, quo maximè modo Herculi sacra fiebant; ut idem testatur. At Albani, Romanique rem divinam capite, facieque velata faciebant; quapropter Propertius [e] de Sacerdotibus bonæ Deæ loquens ait

Devia puniceæ velabant lumina vittæ

& Servius in tertium Æneidos librum, fuisse in more positum tradit, ut sacrificaturi caput velarent, cujus rei rationem reddit Virgilius [f] his carminibus

Purpureo velare comas adopertus amictu,
Ne qua inter sanctos ignes in honore Deorum
Hostilis facies occurrat, & omina turbet

Ut autem appareret hunc morem velandi faciem non ab Ænea solum, verùm etiam a Romanis, Albanisque esse cultum, & usurpatum, addidit statim

Hunc socii morem sacrorum, hunc ipse teneto:
Hac casti maneant in religione nepotes

Cujus moris illa fuisse origo dicitur: quum sacrificaret Æneas, forte fortuna accidit, ut illac Diomedes præteriret, quem ut lateret Æneas, caput, & faciem obtexit, & sacrificium peregit; ex eo institutum, ut velato capite sacris operarentur; sed in sacris, Herculis locum id non habebat, quia quum Sol Hercules haberetur, qui Deus omnia cernere dicitur, in sacris ejus aliquid occultare minime putabant convenire. Idcirco per Herculem juraturos e tecto prodire cogebant, quamquam Plutarchus [g] hujus rei alias attulit causas. Est & aliud discrimen, quod in sacris Hercu-
lis [h] epulabantur sedentes, neque lecti 10
sternebantur, quod in aliorum Deorum sacris, & supplicationibus fiebat, ex quo frequens lectisternii apud Livium [i] mentio, & nullum aliud numen præter Herculem invocabatur, ut Plutarchus [l] affirmat, nec mulieribus [m] licebat sacris Herculis interesse, quod Aurelius Victor in libello de Gentis Romanæ origine testatur; quo Propertius [n] aspexit, quum cecinit:

Maxima quæ gregibus devota est ara repertis,
Ara per has, inquit, maxima facta manus,
Hæc nullis unquam pateat veneranda puellis

Eiiciebantur autem ex urbe canes, quo tempore Herculi sacrificia publice fiebant. Jam Herculi [o] decimam voveri, sacrificarique solitam notius est, quàm ut a nobis debeat indicari; quare apud Plautum [p] servus acutè jocatur, quum sic ait:

Sed lubet scire quantum aurum Herus sibi dempsit, & quid suo reddidit patri;
Si frugi est Herculem fecit ex patre, decimam partem ei
Dedit, novem sibi abstulit.

DISSERTATIO X.

In Epigramma tertium, & quartum Libri primi.

Dissertatio Unica.

De Persei facinoribus, & an Tarsum condiderit. De spectaculorum magnificentia, & crudelitate. Lux & vitam largitur, & morbos affert; ideo Apollo, & ejus soror Diana, seu Luna morbos, & pestem afferre putabantur, & sagittas habere fingebantur. De variis Jovis cognominibus, & de Divina Clementia.

Tertium Anthologiæ Epigramma est Antipatri Poëtæ cum primis nobilis; celebrat autem Ariam ex eo genere cursorum, quos Antiqui stadiodromos appellabant, quem adeò tremendæ velocitatis esse dicit, ut spectatorum oculos cursu anteiret, quod mirificum est loquendi genus. Nam si ille, qui de equis dixit [q]

Λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι

quod

a Tit. Livius libr. 1. b Macr. l. 3. cap. 12. c Virg. Æn. libr. VIII. d Macr. libr. 3. cap. 6. e Prop. libr. IV. f Virg. Æn. lib. 3. g Plutarch. in quæst. Rom. h Macr. ibid. i T. Livius libr. 5. & libr. 22. & libr. 40. in fine. l Plutarch. in quæst. Rom. m Macr. libr. I. c. XII. n Propert. libr. IV. eleg. 10. o Macr. libr. 3. c. 12. p Plaut. in Bacch. Act. 4. Scen. 4. q Hom. Il. X.

quod carmen Poëta summus convertit [a]

Qui candore nives anteirent, cursibus auras

1 celeritatem summam visus est expressisse; quanto magis Antipater ob oculos ponit inenarrabilem velocitatem, quum Ariam tradit ipsam aciem spectantium antecedere, quam longè ocyorem ventis experimur; quod in sono perspici potest, quum tanto sonus ad aures tardiùs perferatur, quàm rem acies attingat oculorum, quæ tam velox est, ut dubium relinquat aliquo intervallo, an temporis momento, immensa spatia percurrat, ut hæc Antipatri hyperbole Homericæ, [b] quæ celeritatem summam celeritati mentis contulit, comparanda esse videatur. Sed jam Antipatrum ipsum audiamus

Ο῾ σαδιεὺς Α᾿ρίης ὁ Μενεκλέος, ὁ κατελέγχει
Περσέα σὸν κτίςην, ταρσὲ κίλισσα πόλι,
Τοῖοι γὰρ παιδὸς πτηνοὶ πόδες, ὡ̃δ᾽ ἂν ἐκεῖνος
Οὐδ᾽ αὐτὸς Περσεὺς νῶτον ἔδειξε θέων:
Η῎γὰρ ἐφ᾽ ὑσπλήγγων, ἢ τέρματος εἶδέ τις ἄκρῳ
Η᾿ΐθεον, μέσσῳ δ᾽ ὔποτ᾽ ἐνὶ σαδίῳ

Quod Epigramma sic latinitate donamus

Non Stadii cursorem Ariam Danaëius Heros
Arguerit, Cilicum nobile Tarse decus;
Præcipiti sic ille volat pede, ut ipsa volantem
Non Persei valeat penna præire virum;
Nam vel carceribus juvenem spectator in ipsis,
Vel videt ad metam; non videt in stadio.

Quod carmen breviter exponemus, quia nihil continet, quod longiorem desideret orationem; nam de Perseo dumtaxat, cujus meminit Poëta, dicendum. Fuit autem Jovis [c] ex Danäe filius, quam Acrisius Puellæ pater, quum audivisset ex ea puerum

2 procreatum sibi mortem allaturum, in munitissimam turrim, quam ahenam fuisse [d] poëtæ dixerunt, conjecerat, & satis validam manum custodiæ causa turri circumdederat, nequis ad filiam posset penetrare. Jupiter autem corruptis auro custodibus, vel, ut Apollodorus [e] tradit, Prœtus compressu suo gravidam Virginem fecit; ex eo fabula poëtarum ingeniis celebrata est, Jovem aureo imbre in Danaës gremium descendisse; quum autem puella partum edidisset, & ipsam, & infantem in mare proijci Acrisius imperavit. Sed non effugit humanis consiliis fati necessitatem; nam lignea arca, qua Danaën, filiumque incluserat, in Seriphum [f] insulam delatâ, infantem, qui postea Perseus [g] est appellatus, Dictys sustulit, Polydectes Rex Danaën matrimonio sibi copulavit, Perseum regio cultu eduxit pro suo, quem ætate, formaque florentem Mercurius dilexit, & ipsi talaria, petasumque, & ἄϊδος galeam tradidit, quam orci galeam nonnulli inscientissime Hygino teste sunt interpretati; non enim ἀπὸ τῶ ἄδου, ab Orco scilicet, sed a non videndo dictam esse tradit; quod qui eam gestaret, conspici [h] non posset. His ille fretus quid memorem, [i] ut Medusam Gorgonem interfecerit, ut ex ejus cruore genitum alatum equum Pegasum conscenderit, ut Medusæ capite prolato semper hostes in la- 3
pidem converterit, ut Andromedam monstro marino devotam liberarit, & conjugio sibi conjunxerit, ut Phineum sibi desponsam puellam bello vindicantem devicerit, ut [l] Persis imperarit, & nomen genti dederit? quæ quia ad præsens epigramma non pertinent, prætermitto; sicut illud quod ferunt Perseum e Cœlo ignem eliçuisse, quem patrio ritu Persis tradidit adorandum. Illud ad explicandum pertinet Epigramma, quod Perseum [m] tradunt fuisse Tarsi nobilis in Cilicia urbis conditorem, quam a planta pedis Tarson appellavit, quod Græce [n] Tarsos pedis planta dicatur. Nam quum ab oraculo sortem accepisset, posteaquam dolore pedum tentatus fuisset, hostes magno prœlio superaturum, & urbem conditurum, forte fortuna accidit, ut quum magnam terrarum partem Pegaso vectus pervolasset, & in Ciliciam pervenisset, acerrimi pedis dolores excitarentur; intellecto implendi oraculi tempus advenisse, e Pegaso descendit, urbemque constituit, cui a planta pedis, qui con-
doluerat, nomen indidit Tarso; & quum 4
Assyrios bello profligasset, eorum potentiam evertit. Idcirco Poëta noster Perseum Tarsi vocat conditorem; Athenæus [o] tamen memoriæ prodidit Sardanapali opus esse Tarsum, quam, & Anchialen uno die ædificarit, atque hujus rei illud affert argumentum, quod Sardanapalus suo monumento incidi jusserit hoc Assyriis litteris Epigramma Σαρδανάπαλος ἀνακυνδαραξεώ παῖς ἀγχιάλην, κ̀ ταρσὸν ἔδειμεν ἡμέρη μίῃ. ἔσθιε, πῖνε, παῖζε, ὡς τὰ ἄλλα τύτυ ὐκ ἄξια quæ verba sic latino sermone vertuntur. *Sardanapalus Anacyndaraxis filius Anchialen, & Tarsum uno die ædificavit; ede, bibe, lude, tanquam alia hoc digna non sint*; imposita verò monumento [p] Sardanapali erat statua digitis compressis crepitum edentis in speciem. Alii ab Hercule Tarsum conditam volunt, alii ab Argivis Io quærentibus, quod Strabo [q] tradit, sed plerique cum Auctore nostro sentiunt. Quamquam si verum est, antequam Perseus Tarsum coloniam deduce-

D ret,

[a] Virgilius libr. XII. [b] Homerus νέες ὠκεῖαι ὡσεὶ πτερὸν, ἠὲ νόημα. [c] Herod. libr 7. cap. 61. [d] Horat. libr. 3. Od. 16. [e] Apollod. biblioth. libr. 2. [f] Strab. libr. 10. [g] Hygin. fab. 64. [h] Iliad. lib. V. [i] Apollon. 4. Argon. Ovid. Metamor. libr. 4. [l] Herod. libr. 7. c. 150. [m] Ammian. Marcell. libr. 14. [n] Suidas V. ταρσὸς. [o] Athen. libr. XII. Strabo libr. XIV. Cicer. de finibus libr. 2. Tuscul. libr. V. [p] Athen. libr. 12. [q] Strabo libr. 16.

ret, Andrafon nuncupatam, poteſt alios habere Tarſos Auctores, & nihilo fecius Perſeum agnoſcere conditorem; quemadmodum aliæ urbes agnoſcunt, ut [a] Mycenæ, & Iconium, quam civitatem ab Imagine
5 Meduſæ nominavit. Videtur autem Perſeus non ſolum belli gloria præſtitiſſe; ſed etiam pedum celeritate, ideo Aſtronomi inter ſidera relatum ourrenti ſimilem figurarunt; quo reſpexit Aratus, quum ipſum κεκονιμένον appellavit, quod Hygino [b] teſte Ætolorum lingua ſignificat currentem, non, ut exponunt alii, pulverulentum, & interpres Arati Germanicus de Perſeo ita loquitur.

Tantus & ille micat, tantum occupat ab Jove cæli
Dextrâ ſublatâ ſimilis prope Caſſiopejam
Sublimis fulget, pedibus properare videtur,
Et velle aligeris purum æthera tangere palmis.

Quin etiam tradunt primum ex hominibus curſu feras aſſequutum; quare [c] Catullus inter maxime celeres Perſeum recenſet: *Non Ladas ſi ego*, inquit, *Pennipeſve Perſeus*; atque hoc eſt, quod Poëta noſter ait Ariam Tarſenſem non eſſe dedecori Perſeo urbis conditori, quum ipſe Perſeus, quamvis celerrimus mortalium fuiſſe dicatur, ſi eum Aria certet, ipſum haudquaquam ſuperaturus videatur. Reliqua, quæ in hoc Epigrammate conſequuntur, non ſunt obſcura; quis enim ignorat carceres in principio Stadii, Circique fuiſſe loca tabulatis concluſa, unde currus, & equi, & curſores emittebantur, idcirco Ovidius ait [d]

6 *Hoc mihi contingat: ſacro de carcere miſſis*
Inſiſtam forti mente vehendus equis.

Carceres autem tranſverſum lignum claudebat, quod repagulum [e] eſt appellatum, ne curſores ante ſignum proſilirent; ſub his tranſverſus funiculus ducebatur, qui linea, vel βαλβὶς dicitur; ex quo natum proverbium ἀπὸ γραμμῆς a linea, quod ſignificat ab initio; dejecto autem repagulo curſores in Stadium erumpebant. Jam [f] metas obeliſcos fuiſſe in fine Circi, vel Stadii collocatos non eſtis, Auditores, admonendi, quo quum pervenerant curſores, conſiſtebant, & qui vicerant, præmium referebant; idcirco metam appellat Antipater τέρμα quod nomen terminum ſonat, & viciſſim Latini metam pro fine accipiunt, ut [h] Virgilius: *longarum hæc meta viarum*. Sed
7 nos ad quartum epigramma, quum ad metam pervenerimus, tranſeamus; eſt autem Leonis Græci Imperatoris, qui Baſilii filius nono Sæculo poſt ſalutem humano generi reſtitutam floruit, & philoſophiæ ſtudia cum primis celebravit, & philoſophus eſt appellatus, & id nomen uſurpat in inſcriptione præſentis Epigrammatis, magiſque Philoſophi, quàm Cæſaris titulo gloriatur; quem velim Principes imitari, & non in altitudine fortunæ, quę lubrica eſt, ſed in ſapientiæ præſtantiâ, quæ conſtans, & ſtabilis eſt, magnitudinem ſuam collocare. Eſt autem hujus Epigrammatis philoſopho digna ſententia, quum ſpectaculum edi oporteret, in quo venatores immiſſas in caveam feras conficiebant, precatur Apollinem, ut ſororem jubeat beſtias excitare; ea tamen lege, ne quis hominum lanietur, ſed voluptas innoxia nullâ miſerorum cæde funeſta capiatur; ſe enim, qui Jovis placidi, mitis, & manſueti ſolium obtineat, tam ſævo ſpectaculo pollui dedecere. Præclara ſententia Principis omnibus parcentis, omnibus conſulentis, omnium ſaluti excubantis, Dei ſe vices gerere cogitare; ſi ea in animis eorum, qui rerum potiuntur, altiùs infigatur, minus libidini obtemperent, minus voluptati ſerviant, avaritiæ, & iracundiæ non ſint obnoxii, a juſtitiâ præſcriptam orbitam nunquam tranſcendant, & Dei vicem ſuſtinere ſe ſe reputantes ad ejus exemplar animum conformare conentur. Sed quum ſententiam carminis expoſuerimus, carmen ipſum proponamus

Τόξοτα πιερίδων μεδέων ἑκατηβόλε Φοῖβε,
Αὐτὲ κασιγνήτη, κρατερῆς ἵνα θῆρας ἐγείρῃ,
Ὅσσον ἐπιψαῦσαι μερόπων δέμας, ὅσσον ἀῦσαι
Λαῶν τερπομένων ἱερὸν στόμα, μηδὲ νοῆσαι
Ξηρὸς μειλιχίοιο λαχὼν θρόνον ἀνέρος οἶτον.

Qui verſus ita reddi latine poſſunt.

Pieridum Arcitenens rector pulcherrime Pæan,
Ipſe feras jubeas pharetratam excire ſororem,
Ut tantum attingant venantum corpora, tantum
Exhilarata ſonent populo plaudente theatra.
Nec videam ullius crudeli morte perempti,
Quum teneam placidi ſolium Jovis, aſpera fata.

Eſt autem inſcriptum Epigramma ἐς τὸ μονημέριον, quod alii unius diei ſpectaculum
interpretantur; alii ludos, in quibus ciou- 8
res dumtaxat, & exarmatæ feræ in caveam emittantur, quos credibile eſt Imperatori mitiſſimo placuiſſe, ne humano cruore, & mortibus arena pollueretur; nam illud ferum, & barbarum ſpectaculum, in quo feræ non unguibus exarmatæ, non dentibus in hominum perniciem irruebant, & quaſi parum eſſet nativæ feritatis in feris, [i] variis artibus ad ſæviendum incitabantur. Nam Urſos, & Leones [l] mappâ albo [m] colore, ſues agreſtes vino, [n] & thure, Ele-

[a] Strabo libr. 8. [b] Hygin. de ſignis cœleſtibus libr. 3. [c] Catull. Epigr. 56. ad Camerium. [d] Ovid. Amorum libr. 3. Eleg. 2. [e] Lucan. libr. 1. Sil. Ital. Punic. libr. 15. [f] Ariſtides Sophiſta in Themiſtocle. [g] Ammian. Marcellin. libr. XVII. [h] Virgil. Æn. libr. 3. in fine. [i] Sozomen. [l] Seneca de ira libr. 3. cap. XXX. [m] Plin. [n] Libr. 1. Machab. c. 6. & Ælian. libr. 13.

Elephantos strepitu [a] flagellorum, aut [b] ignibus, & stimulis admotis, aut ferro candente sævissimas bestias legimus irritatas; quid ergo mirum, si id spectaculi genus optimus quisque est execratus? Nam Salvianus [c] de providentiâ nihil esse confirmat criminum, vel flagitiorum, quod non esset in spectaculis, ubi homines lacerantur, cum circumspicientium voluptate.
9 *In spectaculis summum deliciarum genus est mori homines, aut quod morte gravius, acerbiusque est, lacerari, expleri ferarum alvos humanis carnibus, comedi homines cum circumstantium lætitia, hoc est non minus pæne hominum aspectibus, quàm ferarum dentibus devorari*, & Ambrosius [d] inutiles venatores appellat, qui capiant bestias, quæ in pompam spectaculo populari præbeant ministerium crudelitati; & Cassiodorus libro V. Ep. XLII. hunc ludum crudelem, sanguinariam voluptatem, certamen infelix, religionem impiam, humanam feritatem vocat. Cicero [e] verò nec afferre sapienti voluptatem venationem circensem putat. Jure igitur sapientissimus Imperator Leo sanguinarium ludum, voluptatemque crudelem detestatus excogitavit rationem, qua feris exarmatis, populus voluptate non fraudaretur, & homines non lacerarentur. Sic quod erat in eo spectaculo jucundum, reliquit, quod inhumanum, & crudele, sustulit. Nam sanè voluptate non caruisse crediderim videre magnificum arenæ apparatum, quo Veteres utebantur, quum constet intenta Theatris carbasina, aut serica, aut purpurea vela, quod in [f]
10 Lentuli Spintheris, Cæsaris, & Neronis ludis spectatum; qui etiam stellis aureis ubique interlucentibus distinxit: madefacta [g] croco, & odorata sparsione pulpita, contectum aliquando [h] circum minio, & Chrysocolla, quod a Cajo, [i] & Nerone [l] factitatum; qui etiam [m] Amphiteatrum universum auro dicitur operuisse: emissa machinis [n] quibusdam occultis ingentis magnitudinis pegmata, quæ [o] sæpe argento, vel auro tenui contegebantur, inter quæ [p] illud Caii Principis maximè mirum, in quo fuere centum viginti quatuor millia argenti pondo: sponte nascentes montes, & silvas cum fontibus, & errantibus feris, argenteas lanceas, quibus bestiæ conficiebantur; caveas ipsas ex auro, vel argento, retia, quibus eædem, ne spectatores invaderent, arcebantur, ex auro, quæ nodarentur Succino. Nec injucundum spectare immensum numerum ferarum, aut volucrum ex alio Orbe advectarum, Pantherarum, Leonum, Camelopardalium, Urorum, Bisontium, Struthionum, Pygargorum, Tigrium, Elephantorum, Rhinocerotum, Alcium, Ursorum, aliarumque ferarum, quarum species nobis incognita; quarum quanta fuerit multitudo testes a Trajano [q] per centumvigintitres dies editi ludi, in quibus decem millia ferarum dedit. Testes non minus magnifici Severi Imperatoris, in quibus eodem tempore septingentæ feræ dicuntur emissæ. 11
Quid alios commemorem, quid Titi spectaculum, qui uno die ferarum quinque millia dedisse fertur. Hæc inquam magnifica, nec injucunda spectatu; illud horridum, execrandum, immane spectaculum videre miseros a sævissimis bestiis lancinari, quod in damnatis, & noxiis quoquo modo tolerandum; quamquam quid habuerit voluptatis non intelligo aspectus eorum, qui ad stipitem alligati subrigebantur, quum inermes, & indefensi, immani Leonum hiatu dicto citius absorbebantur; qui autem cum feris armati concurrebant, licet sine missione, inhumanam quidem, aliquam tamen voluptatem pupulo præbere potuerunt; sed qui nullius flagitii comperti operas arenæ locabant, sine lacrimis, & miseratione, nisi obcalluissent animi efferata consuetudine spectandi talia, aspici nequivissent. Duodeviginti [r] Elephanti, quos in magnificentissimis illis ludis Pompejus dedit, [s] quum intelligere fortunam suam, & complorare viderentur; adeo theatrum universum misericordia compleverunt, ut Pompejo diras imprecaretur; quam belluæ miserationem invenerunt, homines apud homines haudquaquam inveniebant. Illi quidem cum missione pugnabant, nec erat spes abscissa vivendi; sed quot millia credimus tam frequentes ludos, & tanto splendore editos absumpsisse? Jure igitur leges theatralem venationem quodammo- 12
do improbaverunt, quum *Codicis libro V. de repudiis* scripta sit lex, quæ uxorem dimittere permittit Marito circensibus, vel theatralibus, vel arenarum spectaculis se prohibente, gaudentem; sed quod non probabant, vellem sustulissent. Constantinus [t] gladiatores dari prohibuit, cur de bestiariis nihil cavit? aut si cavit, cur filius ejus Constantius dedit? cur Orbe

jam

[a] Sozomen. [b] Martial. libr. spectac. Epigr. XIX. Stat. libr. V. Thebaidos. [c] Salvianus de gubernatione Dei libr. 6. [d] Psalm. 118. Octon. 8. Funes Peccatorum. [e] Cic. libr. VII. Ep. 1. ad familiares. [f] Plin. l. XIX. c. 1. [g] Æl. Spart. Hadr. [h] Ovid. libr. 1. de A.A. v. 105. [i] Sueton. in C. Caligula cap. 18. [l] Plin. l. 33. cap. V. [m] Plin. libr. 33. cap. 3. [n] Senec. Epist. 88. [o] Val. Martial. libr. 8. Epigr. 33. [p] Plin. libr. 33. cap. 3. [q] Dio Cassius in Trajano [r] Senec. de Brevitate Vitæ. [s] Plin. libr. VIII. cap. VII. [t] Eufeb. libr. 4. in Vita Constant. l. unica de Gladiatoribus libr. XI. Cod.

jam Christianam pietatem amplexo, & parente Principi Christiano Symmachus cruento spectaculo Romam oblectavit? cur Theodoricus Rex licet Arrianus, tamen non illaudatus, hujusmodi ludo populi favorem quæsivit? non satius fuit incruento ferarum ludo delectari, qui sæpe ipsis celebratus, ut cum Leporibus [a] Leones colludebant, & cum iisdem ita condocefacti Canes, & Ursi visco implicabantur, Gruesque lasciviebant; aut si effuso delectabantur sanguine, mutatum animantium sanguine lætarentur, & inter se feras committerent; cur autem hominem naturâ imbecillum, & inermem editum cum Ursis, cum Leonibus, cum Pantheris, cum Tigribus, cum Uris, quos validissimis viribus armavit natura, & horrendis instruxit armis, certare cogebant? Invenit tamen humana solertia varias artes, quibus
13 immanes belluarum vires eluderet; nam alii [b] cursu quam incitatissimo in ora irruentium ferarum sese ferebant, & saltu supra belluas ferebantur; & hiantem rabiem eludebant: alii cannarum [c] munimine sæpiebantur: alii rotarum volubili circumactu earum ferocitatem fallebant. Verumtamen artes hæ non satis ab immanissimo ferarum impetu hominum imbecillitatem poterant defendere. Ideo jure mitissimus Imperator spectaculi sævitiam execratus Leo exarmatas, vel cicures feras in theatrum videtur induxisse, in cujus Epigrammate adnotandum est τοξότην idest *sagittarium* Phœbum appellari, & ἑκατηβόλον *longe jaculantem*, quo nomine semper eundem Homerus [d] appellat; Cur autem Phœbo, vel Apollini sagittæ sint a poëtis attributæ, ea causa est, quod Sol, & Apollo [e] ad idem numen referantur. Sol autem, dum sese rotat, lucem jaculetur; quæ nihil aliud ex quorumdam sententia philosophorum est, quam infinita cuspidum minutissimarum multitudo, quæ ob suam tenuitatem, quum interjecta aëri vacua spatia penetrent, ac vix unquam retardentur, & hæreant, ad immensa intervalla pertingunt, & incredibili celeritate, cum in vacuo ferantur, impelluntur, & dum motu vigent, & calefaciunt, cernendique sensum movent; nec aliud est Solis radiis incalescere, quàm hujusmodi spiculis feriri, nec aliud cernere, quàm oculis eorum ictum, vimque suscipere; quæ quum in diversa corpora, diversasque superficies inciderunt, diversis etiam modis vibrantur, & reflectuntur, ac varie aciem afficiunt oculorum. Hinc eorum, quæ videntur, illa jucunda, admirabilisque varietas; quum autem cuspides aliis corporibus implicantur, & coërcentur, amisso impetu, quo ferebantur, amittunt etiam lucis naturam quodammodo; sicut sagittæ deficiente vi, qua impellebantur, non amplius vulnus infligunt, nec habent usum sagittarum; hinc in corporibus, & opacis, & frigidis tanta vis caloris, & lucis continetur; quæ dum illis inclusa cohibetur, lux esse non videtur, quia libero motu caret; quum vero libertatem adipiscitur, erumpit, seseque rursus prodit, & exercet vim suam. Sed quid ego hæc a physicis disputationibus petita commemoro? ut osten- 14
dam, quàm apte lux telis, & sagittis, Sol autem sagittario comparetur; habet enim sua tela Sol, & ea quidem, quæ penetrent, & permeent Universum; nec sine causa Lucretius poëta præclarus in primis dixit [f]

Non radii Solis, neque lucida tela diei;

quæ tela quamvis mitia videantur, quid enim luce jucundius? tamen interdum ingentem edunt mortalium stragem; nam ut Solis temperatus calor vitam cunctis animantibus impartitur; sic immodicus, quum noxii vapores, halitusque aërem occuparunt, non solum animantibus, verùm etiam inanimis perniciem affert, & interitum; idcirco Pestis causam Apollinis tela poëtæ esse finxerunt, cujus rei Homerus est testis, qui Iliadis libro primo sagittas ab Apolline immissas Græcis pestem tradit attulisse. Nec poëtæ solum auctorem pestilentiæ Apollinem arbitrantur, sed omnis antiquitas idem vulgò censuit; nam Apollinem dictum quidam ferunt [g] tanquam ἀπολλύντα τὰ ζῶα *perdentem animalia*, nec defuerunt auctores, qui traderent Apollinares ludos institutos, ut pestem Romæ grassantem placatus averteret; & Lydi Apollinem Lœmium [h] hoc est *pestilentem* coluerunt; & Siculi Libystinum Apollinem sunt eximia religione venerati, quod quum exercitus Pœnorum Siciliam esset invasurus, Apollo pestem ipsis immisisset, & ad unum omnes interemisset. Eadem de causa & Diana [i] pharetrata, & sagittis instructa a poëtis inducitur, & Luna quosdam peculiares putatur 15
afferre morbos, quibus feminas affectas σεληνοβλήτους, & Ἀρτεμιδοβλήτους [l] appellabant; & Homerus frequenter eos, qui morbo affecti decesserunt, a Diana tradit esse vulneratos. Atque ego Niobæ [m] fabulam non alio spectare crediderim, cujus filii septem, totidemque filiæ ab Apolline, & Diana sagittis interfecti esse dicuntur; eos quippe

morbo

[a] Martial. libr. 1. Epig. VII. & XV. [b] Prudent. in Amartigenia. [c] Cassiodor. [d] Hom. Iliad α. & ε. Odyss. θ & in hymn. Apoll. [e] Macrob. Satur. l. 1. cap. 21. [f] Lucret. l. 2. in princ. & alibi. [g] Macr. libr. 1. cap. XVII. [h] Macrob. ibid. [i] Hesiod. in Theog. [l] i. a Luna, a Diana tactas, seu ictas. [m] Ovid. Metam. libr. 6.

morbo confectos fato concessisse putaverim; quum autem Niobe suam effigiem e lapide fieri, supraque Natorum sepulcrum statui imperarit; ideo proditum, quum in assiduum, & inconsolabilem luctum incidiſſet, in lapidem esse conversam. Ex his autem, quæ diximus, similes effectus tribui Apollini, Dianæque constat; ideo soror Apollinis appellatur Diana, ut Epi-
16 grammatis auctor, quod illustramus, vocat. Et sane quum similitudine sorores, fratresque noscantur, quid tam simile, quàm Luna Soli; nam eadem est in utroque fere orbis apparentis magnitudo; idem munus illuminandi Mundum; eadem certis intervallis tempora distinguendi, atque discriminandi potestas; eadem plantas, animantes, metalla gignendi, augendi, nutriendi facultas; & alter diei gaudium, lux, & hilaritas, altera tenebrarum solatium; altera terræ lumen, alter & terræ, & sideribus, ut Plinii verbo utar [a], fœnerat: in altero ardor, & virtus mascula; in altera humor, & quasi feminea vis; ideo Marem illum, hanc feminam Veteres putaverunt; quamquam non me fugit, Carrhenos [b] *Lunum Deum* coluisse. Atque hæc Solis, & Lunæ similitudo, quo major esset, etiam in Sole maculæ nostro sæculo sunt deprehensæ. Sed ut ad poëtam nostrum, a quo tamen non summus omnino digressi, revertamur, quod & Apollo, & Diana sagittis armati fingerentur, ob eam, quam diximus caussam; & venationem ipsis Veteres tribuerunt, & venatores esse prodidere; ideo poëta eos invocat venationis munus editurus. Superest carmen, in quo Jovem μειλίχιον appellat, & se, quum solium ejus teneat, contaminari cædis humanæ conspectu putat non oportere; est autem Jupiter μειλίχιος, quasi dicat tranquillus, mitis, placabilis. Huic Athenienses non animalium cæde, non sanguine, sed frugibus, & thure sacra faciebant. Meminit autem Jovis Milichii Plutarchus in libro περὶ ἀοργησίας, & Phornutus, & Clemens Alexandrinus in admonitione ad Gentes, & Xenophon libro septimo de expeditione Cyri; ubi non frugibus, ut Athenis, huic
17 Deo, sed porco facit. Fuerunt & alia Jovis cognomina; nam & Panomphæus est appellatus, quod omnium voces audiret; hinc Homerus [c] cecinit

Ἔνθα πανομφαίῳ Ζηνὶ ῥέζεσκον ἀχαιοί,

& Ovidius libr. 11. Metam.

Ara Panomphæo vetus est sacrata Tonanti,

& Hicesios, qod supplicum curam gereret, cujus apud Euripidem frequens mentio est; & Xenios, [d] hoc est hospitalis; quod hospites curaret. Quapropter Ælianus libro quarto capite primo, quum legem Lucanorum exposuisset, quæ pœnam statuebat ei, qui hospitem post occasum Solis tecto non recepisset, ait illum hominem inhospitalem pœnas dare, & hospiti venienti, & hospitali Jovi. Fuit & Jupiter [e] Hyetios, qui latinè *pluvius* nominatur, quem impetrandæ pluviæ caussâ colebant; ideo Tibullus dixit: [f]

Arida nec pluvio supplicat herba Jovi

& Herceus [g] hoc est domesticus, cujus meminit Ovidius [h] in hoc versu:

Cui nihil Hercei profuit ara Jovis 18

Romulus autem [i] Jovi Statori templum vovit, ut fœdam suorum fugam sisteret, & Pheretrio templum statuit occiso Acrone Cæninensium Duce. Elicium [l] vero Jovem ab eliciendis fulminibus appellatum Numa præcipue coluit, & veneratus est: Tonantem omnes [m] adoraverunt; adeo ut præcipua caussa cur regnare Jupiter crederetur, esset, quod audirent [n]

. . . . . . humanas motura tonitrua mentes

hinc Horatius [o] dixit:

Cælo tonantem credidimus Jovem
Regnare;

has autem Jovis appellationes his [p] verbis Plinius complectitur: *lucosque, & aras, & sacra habemus, interque Statores, tonantes, & Feretrios Elicium quoque accepimus Jovem.* Dicitur etiam ab Homero [q] Asteropetes a fulgurando, & Nephelegeretes [r] a nubibus congregandis: fuit & Jupiter φίλιος, [s] quem ea, quæ ad amicitiam pertinent, curare, Suida teste crediderunt, quo in loco Menandri citat hujusmodi carmen μαρτύρομαι τὸν φίλιον, ὦ κράτων, Δία, & Philocratis verba, qui φίλιον sumit pro Jove. Commemorat etiam [t] Clemens Alexandrinus Agamemnonem Jovem, qui a Spartanis cole- 19
batur, cujus nominis originem non eam esse arbitror, quòd Agamemnon pro Jove fuerit consecratus; sed esse dictum Jovem Agamemnonem ἀπὸ τῦ ἄγαν μένειν quod valde expectet, & sustineat, & ferat, nec statim puniat impios, & conseeleratos homines; est enim id proprium divinæ clementiæ differre pœnam, cunctari, expectare, dum homines scelera sua ipsi detestentur, & ad meliorem frugem sese conferant; hinc sapienter Euripides dixit

Μέλλει, τὸ θεῖον δ' ἐστὶ τοιοῦτον φύσει hoc est:

Cunctatur: istâ nempe naturâ est Deus

& Horatius [u] eleganter:

Raro

---

[a] Plin. Hist. libr. 2. c. 6. [b] Æl. Spartianus in Antonino Caracalla. [c] Hom. Iliad. Θ. [d] Plutarch. de Exsul. & in Amator. [e] Pausan. in Corinth. sive libr. 2. [f] Tibull. libr. 1. Eleg. 7. [g] Pausan. in Messenicis, & in Eliacor. primo. [h] Ovidius in Ibin. [i] Liv. ab V. C. libr. 1. [l] Idem eodem lib.

[m] Sueton. in Augusto cap. 29. [n] Ovid. Metam. libr. 1. [o] Horat. libr 3. Od. 5. [p] Plin. Hist. lib. 2. cap. 53. [q] Hom. Iliad. α. in fine. [r] Hom. Il. α., & δ. & alibi. [s] Suidas in V. φίλιος. [t] In Protreptico. [u] Horat. libr. 3. Od. 2. in fine.

Raro antecedentem scelestum
Deservit pede pœna claudo.

Quare sapientius plane Spartani id Jovi nomen indiderunt, quàm Cyprii, qui Ultori Jovi sacrificabant; non enim ultionis avida est divina illa, immortalisque natura, sed quod ignoscat plerisque peccantium, humanum genus conservat, quod procreavit. Male Ovidius, [a] & impie dixit

Si quoties peccant homines, sua fulmina mittat
Juppiter, exiguo tempore inermis erit

Illud verius, & pietati magis consonum.

Si quoties peccant homines, Deus ignea tela
Mittat, Gens hominum nulla superstes erit.

Sed antiquitas, quum vulgus nihil altum de Diis, ac nihil sublime cogitaret, Jovi
20 quædam nomina tribuit aliquando, quæ a divinitatis fide valde abhorrerent; quapropter Elienses Ἀπομυίῳ [b] Jovi quasi Muscarum expulsori, Argivi φαλακρῷ idest calvo sacrificabant; [c] & Cyprii Jovem Eilapinasten idest *convivatorem* colebant. Sed ut hoc indecorum tribuere divinæ majestati nomina e sordidis, & vilibus ducta rebus; ita non improbandum, quod ab omnibus ferme necessitatibus humanis, & muneribus, quibus a numinis beneficentia afficimur, divinorum nominum originem deduxerunt; nam [d] ὁμόγνιον Jovem fratres adorabant, Ἑταιρῆιον [e] Sodales, ἐφέστιον simul habitantes, ἀρεῖον pugnantes, ὅρκιον qui jurejurando fidem obstringebant, [f] στράτειος apud Cares colebatur, quem militares viri tanquam rei bellicæ præsidem, & exercituum deum divinis honoribus prosequebantur; & [g] ἀγοραῖον Jovem scilicet forensem legimus appellatum; & [h] ἰκμαῖον ut Apollonii Scholiastes tradit, quod ἰκμάζει, hoc est vaporem gignat, & [i] πατρῷον idest paternum, seu patrium, cujus visebatur tribus oculis [l] præditum simulacrum, quorum duo eo loco cernebantur, ubi nobis oculos natura constituit, tertius in fronte; quo commento significarunt Jovem tribus regnis, mari scilicet, & terræ,
21 & inferis imperare; & σκοτίταν qui in Laconica dicitur cultus, cui non ob loci arboribus consiti opacitatem nomen inditum putaverim; sed hoc significari cognomento crediderim obscuritatem divinæ naturæ, quæ altissimâ, lucidissimaque caligine circumfusa tenebras habitare dicitur inaccessas, quæ nullius intellectu comprehendi, nullius percipi sensibus, nullius eloquentia potest explicari; tenebræ profecto tenebræ, sed tenebræ ab immensa luce manantes, & sacrum silentium est illa Majestas, quam nec intelligi, nec nominari posse [m] Plato confirmavit. Sed ut ad nomina Jovis revertamur, est etiam [n] Juppiter morios appellatus, cujus ara in Academia ostendebatur; cujus nominis ea fortasse est origo, quod in ejus manu sit μόρος idest mors cujusque, & fatum; quid enim aliud fatum, nisi suprema Dei cuncta moderantis voluntas? qua de causa, & μοιραγέτας [o] quasi fatorum dux est nuncupatus; e Deo namque pendet illa catena, seriesque causarum, quam Stoici fatum vocant, qua se Juppiter [p] Homericus maria, ac cœlum, terrasque tracturum minitatur: appellatus est etiam Juppiter [q] inventor, cui Maximam 22
Hercules Aram in Latio consecravit, non tantum ob repertas boves; verùm etiam quia omnium summus ille naturæ Princeps, & Imperator [r] habetur inventor; hinc Ennius Jovem hominum, Divumque vocat repertorem; huic enim omnia accepta referuntur. Meminit & Lactantius Firmianus [s] Jovis Triphylii, in cujus fano Juppiter Cretensis auream columnam constituit cum inscriptione rerum a se gestarum. Meminit [t] & Atabyrii, & Labradei, & Molionis, & Laprii, quæ cognomina ab hospitibus Jovis putat derivata; Jovi [u] quoque Pistori aram Populus Romanus dedicavit, quòd quum a Gallis Romani in Capitolio obsiderentur, ipsos in somnis monuisset, ut ex omni frumento, quod haberent, panem conficerent, & in hostium castra jactarent, quo consilio Romani sunt consequuti, ut hostes desperantes Romanos ad deditionem fame posse compelli, pacis conditiones non aspernarentur. Sunt & a locis, in quibus Juppiter colebatur, indita Jovi nomina; ita Latialis Juppiter est nominatus, cujus Cicero mentionem facit in oratione 23
pro Milone, ubi sic ait:

Tuque ex edito tuo monte Latialis Sancte Jupiter;

quem humano sanguine Veteres placavisse Lactantius [x] Firmianus tradit; cujus nomine Latinum Regem, qui in prœlio adversus Mezentium Cæritum Regem cecidit, Festus Pompejus putat adorari; & [y] Dodonæus ab oraculo Dodonæ; & Altius [z] ab Alti Olympiæ luco; & Casius [a] a monte Casio; & Ithomatas [b] ab Ithome monte; & Tarpejus [c] a Tarpejo; & Idæus ab Ida de quo Virgilius [d]

Idæumque Jovem, Phrygiāque ex ordine matrē
Invocat;

&

[a] Ov. de Trist. l. 2. El. 1. [b] Clem. Alex. in Protreptico. [c] Eustath. in Hom. [d] Aristoph. in Ranis, & Suid. in V. ὁμόγνια. [e] Cæl. Rhodig. l. 15. c 18. [f] Herod. l. 5. c. 119. & Plin. l. 16. c. 44. [g] Her. l. 5. c. 46. [h] Argonaut. 2. [i] Plat. in Euthydemo, Pauf. in Laconicis. [l] Cæl. Rhod. libr. 21. cap. 1. [m] Plato in Cratylo. [n] Cæl. Rhod. l. 12. c. 19. [o] Pauf. in Eliacis. [p] Hom. Il. Θ. [q] Dionys. Halicarn. l. 1. [r] Virg. Æn. l. 12. [s] Lact. de fals. Rel. l. 1. c. XI. [t] Lactant. ibid. l. 1. c. 22. [u] Lactant. l. 1. cap. 20. de falsa Relig. Ovid. Fast. [x] Lactant. de falsa Relig. l. 1. cap. 21. [y] Hom. Il. π. v. 233. & Plin. libr. 4. cap. 1. [z] Cæl. Rhodig. libr. 13. c. 17. [a] Lactant. de falsa Relig. libr. 1. cap. XXII. Plin. libr. 5. cap. XII. [b] Cæl. Rhod. libr. 20. c. 6. [c] Propert. libr. 4. Eleg. I. [d] Virgil. Æn. libr. 7.

& Olympius [a] ab Olympia urbe, ubi celebre Jovis [b] Phidiæ manu factum ex auro, & ebore Simulacrum; & ab [c] Hymetto Hymettius. Verumtamen omnium, quæ Jovi tribuit antiquitas, nominum convenientissimum illi divinæ, immortalique naturæ est illud, quo poëta noster utitur, quum Jovem [d] μειλίχιον vocat, quod significat clementem, placidum, tranquillum, placabilem; quid enim Deo mitius,
24 quid placidius, quid tranquillius, quid placabilius? qui, quum ubique gentium, ut ait poëta [e] nobilis, *fera regnet erinnys* quum omnes fere homines in facinus jurasse quodammodo videantur, quum ubique regnet impietas, perjurium, sacrilegium, crudelitas, perfidia, contemptus numinis; quum homines obliti sui conditoris a divina lege passim descifcant; tamen non commovetur, non irascitur, non sævit; sed injustis pariter, & justis largitur vitam, largitur fructus terræ, largitur divitias, largitur valetudinem; hoc jucundissimum Cœli lumen, hic admirabilis ordo rerum, tanta varietas, & multitudo animalium, fruticum, plantarumque, Cœli tot collucentes oculi non minus impios delectant, quàm pios; non desunt libidinosis suæ voluptates; patent sacrilegis templa, non prohibentur ab hominum commercio qui se humanis cædibus contaminarunt; nefanda ausos terra sustinet, ipsa fortuna votis nocentium obsecundat; & hæc omnia dona a Deo impii consequuntur, qui vitia odit, qui scelus detestatur, & quod majus est ipsos ab erroribus, in quibus versantur, & mentis caligine, qua circumfunduntur, ad veritatis lucem revocat; & ad se reversos tanquam filios, oblitus injuriarum, immemor scelerum, paterna charitate complectitur, in deliciis habet, in oculis gerit, & exosculatur, nec magis innocentium cultu delectatur, quàm eorum, qui, quum aliquando sese sceleribus obruissent, emerserunt e cœno libidinum suarum, vale dixerunt flagitiis, & sceleribus, in quibus diu fuerant volutati, & ad auctorem suum respexerunt. Nec difficilis est exorandi, placandique divini Numinis ratio, non centum taurorum sanguine, non opibus profundendis, non templorum molibus extruendis, non pretiosis donariis divina majestas placatur, sed animus reputans magnitudinem delictorum, turpitudinem anteactæ vitæ execratus; immutata voluntas Deo victima est jucundissima, & thure, & Myrrhâ, & quovis odore suavior, & acceptior; id pretiosissimum donum, gemmisque, & auro carius. O illum ferreum, qui non tanta Dei benignitate commovetur, qui non audit voces optimi parentis ad salutem vocantis, qui mavult suæ libidini obtemperare, quàm medici clementissimi, amantissimique præceptis, nostra ulcera non ferro, non igne, sed verbo suo sanare cupientis. 25
Ab hoc autem Principe rerum, & mortalium, & immortalium Rege exemplum sumere oporteret & Reges terrarum, qui in altissimo dignitatis gradu a Deo sunt collocati, non ut tutelæ suæ, potestatique commissos homines atrocibus imperiis exerceant, sed ut eorum saluti consulant, & tanquam filiis parcant; non enim a mortalium tyranno terrarum Domini, sed a mitissimo parente sunt constituti; hujus igitur imitari mores, & facta debent, & hujus clementiam sevitiæ, mansuetudinem feritati, omnibus expositam comitatem superbiæ anteponere. Idcirco Poëta noster, & Imperator se Jovis placidi, placabilis, & mansueti solium obtinere profitetur, & non solum manus a cæde puras, verùm etiam oculos sibi conservandos esse censet. Hujusmodi fuit Princeps Titus ille deliciæ [f] generis humani, [g] qui pontificatum maximum se professus est accipere, ut manus nullius cæde contaminaret, & quod in tanto imperio, tantaque mole rerum difficillimum videbatur, ut nemini Titi principatus exitii causa existeret, est consequutus. Ergo hunc & qui tunc vivebant homines, in deliciis habuerunt, & ejus in summâ potestate summam continentiam, mansuetudinem, æquitatem, clementiam laudibus in Cœlum extulerunt, & nunc tot elapsis ætatibus Titi nomen omnium consensu celebratur, & adhuc quoddam in animis hominum Titi virtutes philtron, ut utar Græco vocabulo, reliquerunt; ut nemo sit, quin, si Princeps detur similis Titi, non se ab eo regi, quàm a quolibet malit, & hujusmodi servitutem non libertati anteponat. At [h] Caligulam, qui optabat, ut populus Romanus unam cervicem haberet, ut uno ictu posset omnes trucidare: at [i] Neronem, qui matris, 26
& propinquorum, & præceptoris, & optimi cujusque se cædibus impiavit: at Domitianum, qui ob sævitiam calvus Nero est appellatus, quis non execratur? quis autem, si Caligula, aut Nero, aut Domitianus reviviscat, hujusmodi victimam ultioni non immolandam putet? quis Titum, si possit ab inferis excitare, non ei se sponte subiiciat? Tantò firmior est ad homines in officio continendos amor, quàm metus, ut immanissimos tyrannos etiam post mortem qualibet morte dignos pute-

[a] Herodot. libr. 2. cap. 7. [b] Plin. libr. 34. cap. 8. [c] Pauf. in Attic. [d] Pauf. ibid. [e] Ovid. Metam. l. 1. [f] Suet. in Tit. cap. 1. [g] Suet. in Tit. cap. 9. [h] Idem in Caligul. cap. 30. [i] Suet. in Neron.

putemus; clementissimis Principibus etiam defunctis obsequi cupiamus.

DISSERTATIO XI.

In Epigramma quinctum Libri primi de Nicophonte pugili.

Dissertatio Prior.

Atlas fuit Astrologiæ, & Sphæræ inventor. De comarum, & barbæ majestate, & religione. Jupiter quum Typhœum fugeret, in Arietem conversus est; inde Jupiter Hammon colitur.

Omnium certaminum, quæ Græcorum more committebantur, maxime periculosum, maximarumque virium pugilatum fuisse accepimus. Quapropter & Statius libro sexto Thebaidos proximam bello virtutem pugilum vocat; & Virgilius [a]

Magnos membrorū artus, magna ossa, lacertosq;

in pugili, qui coronam sit consequuturus, desiderat; erat enim certamen veræ, non umbratili pugnæ simillimum; quocirca a pugnando pugiles dictos Varro [b] docet. Quæ quum ita sint minime mirum videri debet, Auditores ornatissimi, si adeo Pu-
1 gilis victoris exaggerat vires Epigramma quinctum Anthologiæ, quod nos hodierno die suscepimus explicandum, ut & Taurorum, & Gigantum robori, & Atlantis, quæ Cœlum sustinere creduntur, viribus comparet, & ad extremum addat ipsum Jovem perterritum esse magnitudine, & robore Nicophontis Pugilis. Hoc Epigramma nos quàm paucissimis exponemus; & quoniam in Anthologia frequens pugilum mentio, & Athletarum occurrit, de ipsis, & de toto genere Athletarum, & exercitatione non fuse, & quasi ex professo, quemadmodum eruditissimi viri fecerunt, sed breviter, & summa rerum fastigia sequentes differemus; ita & præsenti Epigrammati lucem afferemus, & quæcunque super eodem argumento composita sunt illustrabimus; & versus quidem de Nicophonte pugile conscripti sunt hujusmodi

Ταύρȣ βαθὺν τένοντα, κ̣ σιδαρέȣς
Ἄτλαντος ὤμȣς, κ̣ κόμαν Ἡρακλέȣς,
Σεμνάν θ' ὑπήναν, κ̣ λέοντος ὄμματα
Μιλησίȣ γίγαντος ȣ̓δ' ὀλύμπιος
Ζεὺς ἀτρόμητος ἶδεν, ἄνδρας ἠνίκα
Πύγμην ἐνίκα νικοφῶν Ὀλύμπια.

Quos ad hunc maxime modum latine vertimus septem versibus jambicis

Robusta tauri colla, necnon ferreos
Atlantis humeros, & sacram Alcidæ comam,
Barbamque venerandam, & Leonis lumina
Milesii Gigantis ipse Olympius
Aspexit oculis Juppiter paventibus,
Et vetera timuit bella Titanum, pugil
Quum vicit ingens Nicophon Olympia

Ταύρȣ βαθὺν τένοντα, κ̣ σιδαρέȣς Taurus animal notissimum; dicitur & ταῦρος τὸ αἰδοῖον τȣ̃ ἀνδρός [c] unde ἀταυρώτη, quæ virum non est passa; est [d] etiam Taurus mons Asiæ maximus, & Tauri [e] Scythiæ populi, qui humanis [f] hostiis Dianæ faciebant, a qui-
bus [g] ταυρόπολος Diana est appellata: βαθὺς 2
est *profundus, magnus, multus*, βαθὺ γῆρας *multa, & summa senectus*; & βαθὺς [h] *malus*, ut Suidas docet: τένοντες παρὰ τὸ τείνεσθαι ab extendendo dicuntur, ὦμος est *humerus* prima syllaba circumflexa ὠμὸς *crudelis, & crudus*, ultima cum accentu gravi ὑπήνη dicitur *barba*, ex qua voce ὑπηνήτης apud Homerum [i]

Πρῶτον ὑπηνήτῃ, τȣ̃περ χαριεστάτη ἥβη

idest:

Barbato primum, cui gratia summa juventæ

κόμη est etiam latinum nomen, ab hac voce dicitur cometes crinita stella; Pythagoras quoque appellatus est Samius cometes, quòd aleret comam, ut in ejus vita Jamblichus [l] testatur: ὄμματα oculi ἀπὸ τȣ̃ ὄπτεσθαι quod, est *videre*: ἀτρόμητος ἀπὸ τȣ̃ τρομεῖν, quod est *tremere*, nos latinè dicimus *intrepidum*: πύγμη dicitur *pugilatus*, qui etiam πυγμαχία, & πύκτης *pugil*, & πυκτεύειν *pugilatum exercere*: ἐνίκα, νικάω est *vinco* unde νικητήρια quod verbum etiam apud Latinos est in usu. Juvenalis [m]

Et ceromatico fert niceteria collo;

Sunt autem præmia victoriæ; ἐπινίκιον carmen in victoriam compositum; νικάτωρ cognomentum [n] Seleuci; Nicatoris etiam urbs a conditore sic appellata: Ὀλύμπια eodem loquendi genere utuntur etiam Latini, ut Ennius [o]

Sicùt fortis equus, spatio qui sæpe supremo
Vicit Olympia, nunc senio confectu' quiescit 3

Quibus explicatis opportunum est, ut de rebus pauca dicamus. Elate igitur, magnificeque loquitur poëta de viribus Nicophontis Pugilis, speciemque viri, molemque corporis describit ingentem, & robur invictum; siquidem Taurorum cervicibus comparat, de quibus [p] Plinius: *turrigeros Elephantorum miramur humeros, Taurorumque colla, & truces in sublime jactus;*

& Atla-

[a] Virg. Æneid. libr. V. [b] Varro de ling. Latin. lib. VII. [c] Suidas V. ἀταυρώτη. [d] Strabo libr. 2. [e] Strabo libr. 12. [f] Lactant. libr. 1. cap. 21. de falsa Rel. [g] Strab. ib. [h] Suid. V. βαθύς. [i] Hom. Iliad. ω. V. 348. [l] Jamblicus in Vita Pythag. cap. VI. [m] Juvenal. Satyr. 3. [n] Plutarch. in Catone Strab l. 14. & alibi & Steph. in Νικάτορις. [o] Ennius apud Cicer. de Senectute. [p] Plin. libr. XI. cap. 2.

& Atlantis viribus, qui Cœlum dicitur sustinere. Est autem[a] Atlas Libyæ mons altissimus, quem poëtæ[b] Mercurii avum fuisse fabulantur, qui[c] viso Medusæ capite a Perseo sit mutatus in montem, qui propter altitudinem Cœlum videtur attingere, ac sustinere; quapropter[d] Homerus duas habere columnas, quibus incumbat Cœlum, his versibus tradit.

Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅστε θαλάσσης
Πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς
Μακράς, αἳ γαῖάν τε, καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι

Qui sic verti latine possunt

Atlantis magni, novit qui cuncta, propago,
Oceani secreta latent quem nulla profundi;
Sustinet ipse duas immani mole columnas,
Queis circum tellus, magnusque incumbit Olympus

Quæ duæ[e] columnæ nihil aliud sunt, quàm duo montes Libyæ, qui vocantur Atlantes, major, & minor; Poëta autem noster non columnas Atlantis, sed humeros fabulam aspiciens agnoscit; nec est apud poëtas id novum, ut ei monti humana membra tribuantur; sic Virgilius libro IV.

...... apicem, & latera ardua cernit
Atlantis duri, Cœlum qui vertice fulcit,
Atlantis, cinctum assidue cui nubibus atris
Piniferum caput, & vento pulsatur, & imbri;
Nix humeros infusa tegit, tum flumina mento
Præcipitant senis, & glacie riget horrida barba

Quem Virgilii locum ita Silius[f] Italicus est imitatus

Atlas subducto tracturus vertice Cœlum;
Sidera nubiferum fulcit caput, Ætheriasque
Erigit æternum compages ardua cervix.
Canet barba gelu, frontemq; immanibus umbris
Pinea silva premit, vastant cava tempora venti,
Nimbosoque ruunt spumantia flumina rictu

4 Quæ loquendi figura ex eo ducta est, quod Atlas homo fuisse dicatur, & revera fuit, sed non qualem fingunt poëtæ, sed astronomus summus, siderumque spectator insignis; quem Plinius astrologiæ inventorem fuisse tradit libro VII. capite LVI. cui etiam sphæræ tribuit inventionem libro II. capite VIII. Fingitur autem in Atlantem montem conversus, quòd in eo monte, utpote Libyorum altissimo observare[g] cursum astrorum soleret; eadem de causâ[h] affixus Caucaso Prometheus dicitur propter siderum scientiam, quæ assiduè ex eo monte spectabat. Non[i] sumus profectò grati erga eos, qui labore, curaque suâ Cœlum nobis aperuerunt, & arcana naturæ solertissimè patefecerunt; feras, & monstra, & immanes tyrannos opinione nostrâ in Cœlum sustulimus, in quo justiùs collocassemus eos, qui nobis ejus naturam, motusque detexeruht; interpretes Cœli æterno labore damnavimus; Atlantem supposuimus æternæ mundi moli, propter quem mundus non est nobis ignotus; affiximus[l] Caucaso Prometheum, nec satis id visum, etiam aquilam addidimus, quæ[m]

Immortale jecur tundit, fecundaque pœnit
Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
Pectore, nec fibris requies datur ulla renatis.

Nam quid de Tantalo dicam,[n]

Quem super atra silex jam jam lapsura, cadentique
Imminet assimilis ......

quam[o] pœnam ipsum subire mentiti sumus, propterea quod sapientiæ deditus Solis fuerit naturam, & cursum contemplatus, quem ignitum lapidem[p] Anaxagoras esse dicebat; Endymionem[q] autem, qui Lunæ naturam primus detexit, perpetuo somno consopitum fingimus, cujus vigiliâ effectum est, ne in cœlestibus omnino cæcutiamus; usque adeo nihil est, quod ingentes viri, ut Plinius ait, tantorum numinum lege deprehensa[r]

Admovere oculis distantia sidera nostris,
Ætheraque ingenio supposuere suo.

Sed ut a diverticulo repetamus fabulam; posteaquam Poëta cervicem Nicophontis
taurorum collo, & humeros Atlantis hu- 5
meris comparavit, addit speciem viro magnam, quum comam, & barbam Herculis comæ, barbæque contulit; est sanè præcipua quædam majestas in comâ; quapropter Homerus Jovis excellentem speciem describens, ad quam[s] Phidias tanquam ad unicum exemplar in Olympico Jove effingendo dicitur aspexisse, præcipuam majestatem tribuit comæ in his carminibus[t]

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων:
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον

Idest.

Talia magnanimo Saturnius ore loquutus
Ipse supercilio pater annuit; alta comarum
Olli e sidereo majestas vertice fluxit,
Et magnum ingenti motu concussit Olympum

Et Statius libro X. Thebaidos.

Ingemuit dictis Superum dolor; ipse furentem
Risit, & incussâ sanctarum mole comarum,
Quænam spes hominum tumidæ post prælia Phlegræ?
Tunc etiam feriendus? ait.

Molem comarum Jovi tribuit tanquam eximium divinæ majestatis insigne. Eodem 6

a Strabo lib. 17. b Horat. libr. 1. Od. X. c Ovid. Metam. libr. 4. d Homer. Odyss. libr. α. e Pauf. in Bœoticis. f Silius Italicus libr. 1. g Pausan. in Bœoticis. h Servius in Virg. Ecl. 6. i Plin. libr. 2. cap. IX. l Lucian. in Prometh. & Arrian. libr. V. & Q. Curtius libr. VI. m Virg. Æn. libr. 6. n Idem in eodem loco. o Cicero Tuscul. libr. V. p Plutarch. de Superstit. q Plin. libr. 2. cap. IX. Apollon. 4. Argonaut. r Ovid. Fast. libr. primo. s Val. Max. lib. 3. c. 7. t Homer. Il. α. V. 528.

plane modo & in barbâ quiddam inesse venerandum, & religiosum prodiderunt; ideo supplices barbam eorum, quibus supplicabant, animadvertimus apprehendisse; Euripides in Hecubâ

Ἀλλ' ὦ φίλον γένειον, αἰδέσθητί με

Sed, amica barba, me verere supplicem.

Et in Iphigenia

Ναὶ πρὸς γενείου σ' ἀντόμεσθα δύω φίλω

Per barbam amici deprecamur te duo

Et in Hecubâ rursus Ulyssem facit avertentem faciem, ne Polyxena barbam attingere possit, & supplicare

Ὁρῶ σ', Ὀδυσσεῦ, δεξιὰν ὑφ' εἵματος
Κρύπτοντα χεῖρα, καὶ πρόσωπον τοὔμπαλιν
στρέφοντα, μή σου προσθίγω γενειάδος

hoc est:

Video te, Ulisses, dexteram sub vestibus
Manum tenentem, & ora vertentem retro,
Ne misera barbam supplice attingam manu:

Quamobrem Ulyssem Hecubæ supplicantem non mentum, sed genas tangentem inducit, aberat enim causa tangendi mentum.

Ἥψω τῆς ἐμῆς, ὡς σὺ φῄς, χερός,
Καὶ τῆσδε γεραιᾶς προσπίτνων παρηΐδος

hoc est:

Meam, ut fateris, attigisti dexteram,
Et has seniles accidens supplex genas

Sequitur Versus, in quo Nicophontem Milesium gigantem vocat a magnitudine corporis, & robore, quòd eos, qui mole corporis præstant, gigantes appellare soleamus; ita Homerus dixit [a].

...... οὐκ ἄνδρεσσιν ἐοικότες, ἀλλὰ γίγασιν

& Ovidius [b] de Polyphemo.

Vasta giganteo jaculantem saxa lacerto.

Constat autem ex hoc versu Nicophontem fuisse Milesium; Miletus verò [c] Cariæ orbs est nobilissima a Cretensibus Milesiis condita; nam & in Creta fuit Miletus; verumtamen clarissima civitas suæ metropolis gloriam obscuravit; ejus autem auctor Sarpedon fuisse fertur. Bene autem Nicophontis oculos gigantis oculis comparat; nam [d] *τιτανῶδες βλέπειν* teste Suida est trucibus oculis, horribilique aspectu contueri. Nec minus artificiosè, obi Giganti contulit Nicophontem, statim addidit ipsum Jovem metu perculsum esse; est enim [e] in fabulis Jovem a Typhœo profligatum in Ægyptum fugisse, cumque eo quoque Typhœus venisset, in arietem se convertisse; unde Hammon cornutâ specie colebatur. Quapropter Poëtæ Jovem semper horrentem arma Titanum, & gigantum faciunt; Ovidius [f]

Non ego pro mundi regno magis anxius illâ
Tempestate fui, quâ centum quisque parabat
Injicere anguipedum captivo brachia Cœlo

Et Claudianus [g] ita Jovi minantem Plutonem inducit

...... patefacta ciebo
Tartara, Saturni veteres laxabo catenas

Et Statius [h]

...... habeo jam quassa gigantum
Vincula, & Æthereum cupidos exire sub axem
Titanas, miserumque patrem.

Unde illud promanavit contritum vetustate [i] proverbium *ὤδινεν ὄρος, Ζεὺς δ' ἐφοβεῖτο, τὸ δ' ἔτεκεν μῦν* hoc est. *Parturiit mons, Jupiter autem pertimuit, ille verò murem peperit*; quo respexit [l] Horatius, quum cecinit.

Parturient montes, nascetur ridiculus mus

Sed nos dum hujus Epigrammatis artificium contemplamur, excessimus modum; quare quæ dicenda de pugilatu, & Athletarum victu, & exercitatione supererant, omittemus, & alii Scholæ reservabimus.

DISSERTATIO XII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Posterior.

De Pugilibus, & cæstibus, & de Athletarum victu.

Quod Superiore Dissertatione diximus, Auditores, pugilatum fuisse ludicrum, quod corporis vires ingentes desideraret, & sæpenumero non minus, quàm vera pugna, certantibus mortis afferret discrimen, id intelligi nullo modo potest, nisi quibus armis pugiles uterentur, & quodnam certaminis genus pugilatus foret, explicemus; quod quum exequuti fuerimus, addemus ea, quæ de Athletarum victu nos polliciti sumus esse dicturos, ex quibos, ut opinor, facilè constabit, cur Poëta noster Nicophontis Pugilis vires, & corporis molem tantopere admiretur; sic enim apparebit & Athletas eâ victus usos ratione, ut incredibiliter corporis vires, & robur augerent, & pugiles eo certamine contendisse, ut viribus maximè indigerent. Pugilatus enim, quem *πυγμαχίαν* Græci vocant, est omne certandi genus, quod feriendo, percutiendoque committitur; quapropter, ut in librum Athenæi quartum notat Casaubonus, Gladiatores, qui ferro inter se decertabant *πυκτεύειν* hoc est pugilatum

a Homerus Odyss. κ. V. 120. b Ovid. Metam. libr. 14. V. 189. c Strabo libr. XIV. d Suidas in hac voce. e Ovid. libr. V. Metamorph. f Ovid. Metamorph. libr. 1. V. 182. g Claud. de Raptu Proserp. libr. 1. V. 114. h Statius libr. 8. Thebaidos i Athen. libr. 14. cap. 1. l Horat. in Art. Poët.

rum exercere dicebantur, & qui pugnis contendunt, pugiles appellantur Horatio teste, qui de Polluce, quem pugilem fuisse accepimus, ita [a] loquitur.

Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem . . . . . .

& alio in loco de Juvene ad decertandum pugnis, cursuque exercitato sic ait [b]

Neque pugno, neque segni pede victus

Proprieque pugilatus illud certamen significat, quo Virgilius [c] Daretem, & Entellum pugnantes inducit; hujus generis Athletis pro armis erat cæstus [d] non ille venereus, quo amor, & gratiæ, & ipsa amabilitas continetur, sed alius adeo diversus, ut sicut illum Veneris dicunt, ita Martis hunc possis appellare, quo non conciliabantur inter se homines, sed hostium more usque in mutuam cædem dimicabant; ex crudo quippe boum corio cæstus ille constabat, cui plumbi, ferrique globuli, seu clavi insuti, quemadmodum tradit Virgilius [e] his versibus

Obstupuere animi tantorum ingentia septem
Terga boum; plumbo insuto, ferroque rigebant

His autem plagas inferebant sæpe lethales; quocirca Statius [f] in Hercule Surrentino Pollium laudat, quòd non passus fuerit in suis ludis Athletas cæstibus decertare

. . . . . . *hic tibi festa*
Gymnas, & insontes juvenum sine cæstibus iræ
Annua veloci celebrant certamina lustro

Et verò jure laudat; quæ enim, malum, immanitas est eo spectaculo delectari, quo innocentium sanguis effunditur, & eo gau-
2 dere ludo, quo vitæ periculo luditur, & inhumanam capere voluptatem ex vulneribus, & plagis eorum, qui cum maximè tuis deliciis, & voluptatibus inserviunt. Execrantur poëtæ, [g] crudelemque, & inhumanum vocant Amycum Bebrycum Regem, quòd hospites quoscunque ad ejus oras fortuna appulisset, secum cæstibus cogeret decertare; quid Græci, qui mansuetudinis, & humanitatis exempla a se peti putant oportere, nonne homines & si non vi, quemadmodum Amycus, moribus tamen suis, & consuetudine ad eamdem pugnam compulerunt? & ille quidem fortisse gloriâ elatus, & vires ostentandi causâ advenas lacessebat, nec minus, quàm ipsi, periclitabatur; Græci verò periculi expertes suæ dumtaxat voluptatis gratiâ homines ejusdem nationis ad illud certamen invitabant; quod quantulum aberat a sævissimo Martis discrimine! Quod si ad vetustissimorum hominum mansuetudinem respicere volue-rimus, etiam verâ pugnâ certamen illud immanius fuisse fatebimur; nam eos, qui signis collatis primi dimicarunt, accepimus fustibus [h] contendisse, non ferro, quod Afros adversus Ægyptios bellantes fecisse testantur Historiæ [i]; adeo semper hominum augescit, & corroboratur immanitas, ut quod olim sævissimum excogitavit ira discordantium Regum, consequutis temporibus populi deliciantis ludus habeatur. Sed ne temerè Græcorum ludos accusare videamur, ostendendum est non aliud esse ludi genus pugilatum, quàm illud certamen, quod cæstibus committebatur, quod Budæus [l] in Pandectas affirmat, sed non illustrium Scriptorum auctoritate confirmat, 3
quod nos faciemus. Cicero igitur Tusculanarum Quæstionum libr. 2. sic ait. *Pugiles verò etiam, quum feriunt adversarium, in jactandis cæstibus ingemiscunt*, & alio in loco. [m] *Pugiles cæstibus contusi ne ingemiscunt quidem*; & Apollonius Rhodius Argonauticorum libro 2. Amycum, & Pollucem, qui ex provocatione pugilatu, ut ait idem, certarunt, cæstibus pugnam committentes inducit; quod etiam facit in Dioscuris Theocritus. Fuisse autem certaminis genus maximè periculosum cum multa declarant, tum quod Poëtæ [n] Erycem, & Amycum invictis viribus homines ferunt cæstibus interemptos, & [o] Virgilius Daretem cum Entello congressum nec Diis, nec viribus æquis, ab Ænea fingit manifesto mortis periculo liberatum; quemadmodum [p] Statius Alcidamantem Laconem ab Adrasto. Sed & illud ostendit pugilatum cruentum fuisse ludum, quod pugilum certantium lu- 4
xabantur artus magnitudine plagarum, mutilabantur membra, vel distorquebantur, totum denique corpus depravabatur, quod his verbis indicat [q] Galenus ἐνίων δὲ καὶ τὰ πρόσωπα παντάπασιν ἄμορφα, καὶ δυσειδῆ καθέστησαν, καὶ μάλιστα τῶν παγκράτιον, ἢ πύγμην ἀσκησάντων, ὅταν δὲ καὶ τῶν μελῶν τελέως ἀποκλάσωσιν, ἢ διαστρέψωσιν, ἢ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκόψωσι, τότε, οἶμαι, τότε καὶ μάλιστα τὸ τῆς ἐπιτηδεύσεως αὐτῶν ἀποτελούμενον κάλλος ἐναργῶς ὁρᾶσθαι quæ sic converti latine possunt: *aliquorum verò faciem omnino depravarunt, deformemque reddiderunt, & maximè eorum, qui Pancratium exercent, vel pugilatum: ubi verò prorsus infregerint aliquod membrum, vel distorserint, vel oculos effoderint, tunc enimvero ejus artis perfectam, absolutamque pulchritudinem arbitror apparere*; & in [r] Anthologia lusus extat poëtæ, quo narratur pugil, quum domum revertisset, non agnitus esse a fratre, privatusque pater-

[a] Horat. libr. 1. Od. 12. [b] Horat. libr. 3. Od. 12. [c] Virgil. Æneid. libr. V. [d] Servius in V. Æneid. [e] Virgil. ibid. [f] Statius Sylvar. libr. III. Sylva 1. [g] Theocrit. Dioscuris. [h] Virg. Æn. libr. VII., & Statius Theb. libr. 4. [i] Plin. libr. 7. cap. 56.

[l] Budæus in Pand. l. Athletas. de his, qui notant. infamia. [m] Cicero Tuscul. quæst. l. 2. paulo superius. [n] Servius in Æn. l. 1. ad illud *sive Erycis fines*. [o] Virg. Æn. l. V. [p] Statius lib. VI. Theb. [q] Gal. in Protr. ad artes. [r] Anthol. l. 2. ep. 2.

paternis bonis, quum plagis deformatus, mutilatusque pristinam formam omnino non retineret; atque hujusmodi lusus in pugiles, qui cæstibus contusi corporis aliquam partē amiserant, in Anthologia [a] sunt frequentissimi; ex quibus constat, quantis inter se viribus, & quàm validis armis dimicarent. Utebantur autem victu a cæterorum victu longè diverso; & antiquitus quidem ficu-
5 bus aridis vescebantur, & caseo, & panibus, ut ait Galenus [b] μηδὲ καλῶς ὠπτημένοις, μηδὲ ζύμην ἔχουσι πολλήν Pythagoras [c] autem, qui, ut Jamblichus ait, fuit auditor Pythagoræ philosophi, primus instituit, ut Athletæ carnes esitarent, librumque de athletico victu, & exercitatione conscripsit, in quo Jamblichus a Phavorino dissentit, qui Pythagoram Italicæ philosophiæ principem tradit Athletas ad carnes primum transtulisse; Pausanias autem in Eliacis non Pythagoram, sed Dromeum hujus auctorem rei facit; sed Jamblicho [d] Plinius assentitur libro XXIII. cap. VII. Illud autem vix adducor, ut credam Pythagoram maximum Philosophorum de hac re librum edidisse, quum gravissimi scriptores memoriæ prodiderint ipsum neque de philosophiâ scriptum ullum reliquisse. Utcunque tamen se res habet, post Pythagoram mutatus est Athletarum cibus, non ratio victus; semper [e] quippe ea fuit Athletarum consuetudo, ut & immodicè laborarent, & immodico somno, & cibo uterentur, & a Venere abstinerent; quocirca Horatius [f] dixit

Qui cupit optatam cursu contingere metam,
Multa tulit, fecitque puer, sudavit, & alsit,
Abstinuit venere, & vino.....

Quapropter quum & cibum plurimum assumerent, & hunc magno labore conficerent, & venere vires non [g] enervarent,
6 fiebat, ut & corporis moles ultra communem modum augeretur, & vires mirabiliter crescerent; hinc eminentes lacertorum tori, & magni membrorum artus, & succi, sanguinisque plenissimum corpus, quo factum est, ut pugilicè, [h] atque Athleticè valere a Latinis dicatur firmissimis uti viribus; quod ex Plauto potest intelligi; & illi cibi, quibus utebantur Athletæ, coliphia [i] appellentur, eo quod membris adderent vires, unde Juvenalis: [l]

Luctantur paucæ, comedunt coliphia paucæ

Sed tamen hic vigor, & hæc corporis ma-
7 gnitudo, quibus Athletæ se tantopere circumspiciebant, a nobilissimis medicorum improbatur. Quare Cornelius Celsus libro 1. capite 1. *Sed hujus generis exercitationes, cibique necessarii sunt, sic Athletici supervacui;* & paulo post, *ea corpora, quæ more eorum repleta sunt, celerrimè & senescunt, & ægrotant;* eadem fere est Hippocratis [m] opinio, & Galenus in sermone, quo nos ad artes cohortatur, valetudini perniciosam Athleticam consuetudinem, rationemque victus pluribus ostendit, & Athletarum vitam execratur non solum propter periculosam, & obnoxiam morbis corporis habitudinem, sed etiam propter animi infirmitatem, pravitatemque morum; eorum quippe mentem profundo cœno demersam dicit, nihil altum, sublime, magnificum, splendidum cogitantem deprimi, & affligi humo divinæ particulam auræ.

DISSERTATIO XIII.

In Anthologiæ decimum Epigramma libri primi. De uva acerba a viatore projecta.

Dissertatio Prior.

Bacchus, seu vinum, sicut etiam ira, & amor poëticam facultatem promovent.

Hactenus, Auditores ornatissimi, de gymnicis ludis; nunc ut ad ludum Dionysiacum transeamus, & nos etiam ludamus aliquan- 2
do, lepidissimum Epigramma suscepimus enarrandum, quod in vitem optimi vini matrem, altricemque vetus poëta composuit; in quo hominem execratur, qui nondum maturas uvas e vite decerpserat, & earum acerbitate offensus humi projecerat. Huic Bacchum tam iratum imprecatur, quàm fuit Lycurgo Thraciæ Regi, qui, ut est [n] in fabulis, quum 1
Dionysum Deum esse pernegaret, vitesque succideret, furore mentis divinitus oblato, sibi ipsi tibias amputavit; has pœnas meritum, hæc exempla dicit hominem; oppressisse enim crescentis lætitiæ fontem uberrimum, segetemque immaturam voluptatis, animique securitatis evellisse, ac perdidisse; intercepisse spem Musarum, & Apollinis, ac poëtici furoris quandam facem extinxisse; potuisse enim aliquem eo liquore, qui periit, vel remedium invenire curarum, vel elegans carmen condere, & sententia quidem carmini-

[a] Antholog. libr. 2. εἰς ἀγωνιστάς. [b] Galenus de Aliment. facult. libr. 1. cap. 2. [c] Jamblich. cap. V. Plin. libr. XXIII. cap. VII. Laërt. libr. VIII. [d] Jamblich. ibid. [e] Galenus libr. 6. de loc. aff.

[f] Horat. in Arte. [g] Hippocr. aphor. 3. [h] Plaut. in Epidic. act. 2. sc. 1. & in Bacch. act. 2. sc. 3. [i] Voss. Etymologic. [l] Juvenal Satyr. 2. v. 53. [m] Hippocr. aphor. 3. [n] Servius in Æn. l. 3.

minis talis est, carmen autem hujusmodi

Τίς ποτ' ἀκηδέστως οἰνότροφον ὄμφακα βάκχου
Α'μπ' ἀμπελίνης κλήματος ἐξέταμεν,
Χείλεα δὲ συφλεῖς χαμάδις βάλεν, ὡς ἂν ὀδίταις
Εἴη νεισομένοις ἡμιδαὲς σκύβαλον;
Εἴη οἱ Διόνυσος ἀνάρσιος, ὡς Λυκόργῳ,
Ὅτι μὲν ἀυξομένων ἔσβεσεν εὐφροσύνην:
Τῶδε γὰρ ἂν τάχα τις διὰ στόματος, ἢ πρὸς ἀοιδὰς
Ἤλυθεν, ἢ γοερῶ κήδεος ἔσχε λύσιν

Quorum sententiam carminum explicari latinis versibus ita posse censemus

Quis carpsit nondum maturum e vite racemum
Altorem laticis, magne Lyæe, tui,
Et tristi offensus labra succo abjecit, ut esset
In mediâ gerræ, quisquiliæque viâ?
Illum extinguentem crescentia gaudia perdat,
Exitio qui te, dure Lycurge, dedit.
Hujus enim potu quis amabile condere carmen,
Vel gravibus posset corda levare malis

Hæc autem verba operæ pretium fuerit adnotasse. *οἰνότροφος* est vini nutritor, composita vox ex voce *οἶνος*, quæ vinum signi-
2 ficat, & ex voce *τροφὸς*, qua altor, ac nutrix dicitur, est etiam *τροφὸς* mater; nam quemadmodum apud Latinos & ea, quæ nutrit, & ea, quæ peperit mater appellatur, ita & apud Græcos utrumque nomen confunditur: *οἶνος* vel dicitur ab OEneo, ut Ni-
8 cander [a] testatur his verbis

Οἰνεὺς δ' ἐν κοίλοισιν ἀποθλίψας δεπάεσσιν
Οἶνον ἐκάλεσε . . . . .

vel ut ait [b] Plato *ἀπὸ τοῦ οἰήσεως ἡμῶν τὸν νοῦν ἐμπιπλᾶν* quod arroganti quadam opinione impleat mentem ab eo *οἰνάνθη* flos vitis; est enim [c] Suida teste, quod primum e vite germinat, & *οἰνάνθη* herba apud Dioscoridem libr. 3. & flos labruscæ, ut Plinius [d] docet. *ὄμφαξ* est uva acerba, unde vinum; [e] & oleum [f] *ὀμφάκινον* apud Plinium, & *ὀμφακίτης* apud Dioscoridem *κλήματος*, *κλῆμα* est palmes; & genus vitis Ammonio teste, & centurionum vites *κλήματα* appellabantur. *ἐξέταμεν* a verbo *ἐκτέμνω* cujus simplex *τέμνω*. Et hæc quidem de verbis; in rebus autem nihil inest obscuritatis; ceterum
3 ne prorsus inficeti, & *ἄμουσοι* quidam esse videamur, quoniam poëta noster duabus de caussis Bacchum laudat, & quòd afferat animis hilaritatem, remediumque curarum, & quòd excitet mentem ad poëticam facultatem, utramque rem fusiùs ostendemus. Decet enim non alienum a musis hominem, & Bacchum laudare, quem Poëtæ [g] secundum Apollinis, & Musarum Numen maximè venerantur. Præsertim quum ea, quæ de Baccho proposuimus dicenda, non prorsus *ἀπροσδιόνυσα*, ut Græci loquuntur, [h] & de quibus vetus proverbium dici possit, nihil ad Bacchum, esse videantur. Quid enim magis illi proprium, quàm poëtas ad versus faciendos excitare? quod ut probem, non mihi sapientis alicujus e Porticu, vel e Peripato, & Academiâ utendum est auctoritate, sed ipsorum testimonio, de quorum artificio disputatur. Quemadmodum enim, si, quid optimos venatores efficeret, quæreremus, venatorum in hac re judicium omnium sententiis anteponeremus; eodemque modo, si de re militari dubitaretur, militarium virorum testimonium gravissimum putaremus; & si de re nautica, nautarum; ita quum de poëticâ facultate quæratur, a poëtis præcipuè sunt petenda testimonia. Quid autem poëtæ frequentiùs inculcant, quàm eorum ingeniis moderatum vini potum conferre plurimum? vereor ne vobis pervulgata nimis, & protrita videar obtrudere, Auditores; tamen afferam aliquot poëtarum sententias, magis ut poëtæ nostri carmen inlustrem aliis, quæ eamdem sententiam continent, carminibus, quàm quòd res probationis indigere videatur; [i] Propertius igitur id in primis testatur, quum ait,

Ingenium potis irritat Musa poëtis,
Bacche soles Phœbo fertilis esse tuo

& Horatius [l] quum cecinit:

Fecundi calices quem non fecere disertum?

quapropter idem poëta, quum de Augusto quippiam excelsum, augustum, sublime, indictum ore alio canere meditatur, non Apollinis, verùm Bacchi furore se afflatum esse dicit [m]

Quo me Bacche rapis tui
Plenum? quæ nemora, aut quos agor in specus
Velox mente nova? . . . . .

Quasi plus prosit ad poëticam facultatem Bacchi, quàm Apollinis furor. Eadem mens 4
est apud poëtam non inelegantem Cratini [n] Comici, qui non Pegasum equum poëtarum, sed vinum putat; sic enim loquitur:

Οἶνός τοι χαρίεντι πέλει μέγας ἵππος ἀοιδῷ

& quid ni putet præsertim poëta comicus, quum comœdia [o] a compotationibus originem duxerit? in Icariâ enim Atticæ regione vindemiæ tempore reperta est; quapropter & trygodia primitus est appellata *ἀπὸ τῆς τρύγης* a vindemia; sed & illa gloriosa tragœdia, quæ poëtas [p]

. . . *docuit magnumque loqui, nitique cothurno*,

non aliam habuisse fertur originem, si credimus Athenæo [q]; homines nimirum soluti curis, & vino madidi versus fundere ceperunt, qui paulatim certis legibus adstricti pro humilitate ipsorum, vel sublimita-

---

[a] Nicander. apud Athenæum libr. 2. cap. 1. [b] Plato in Cratylo. [c] Suidas in V. *οἰνάνθη*. [d] Plinius libr. XII. cap. XXVIII. [e] Plin. libr. XIV. cap. XVI. [f] Plin. libr. XII. cap. XXVII. [g] Hor. l. 2. Od. XIX. & Acron in eum loc. [h] Plutarch. in 1. libr. Symposiac. Cic. ad Att. libr. 16. Epist. 13. & Erasm. adagior. Chiliad. 2. Centuria IV. [i] Propert. libr. 4. Eleg. 6. [l] Horat. libr. 1. Epist. V. ad Torquatum. [m] Horat. l. 3. Od. 25. [n] Athen. libr. 2. cap. 3. [o] Athen. libr. 2. Diomed. l. 3. & Prophyrion in Artem Poët. Horatii. [p] Horat. in Arte. [q] Athen. loc. cit. cap. 2.

mitate tragœdia, vel comœdia sunt appellati. Et Tragici [a] poëtæ Bacchi artifices dicuntur; & ab eo in deliciis haberi putabantur; ex quo [b] quum Sophocles maximus auctor carminum tragicorum esset insepultus, admonuisse Bacchus in somnio dicitur Lysandrum Lacedæmoniorum Regem, ut delicias suas sepeliri pateretur. Nec verò solum tragici, comicique, sed
5 & aliorum carminum scriptores & vino sunt delectati, & artem suam, & carminis granditatem vino acceptam retulerunt; cui enim illa de Ennio non sunt audita? [c]

Ennius ipse pater numquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda......

Et de Homero [d] Principe Poëtarum:

Laudibus arguitur vini vinosus Homerus

Anacreon autem tot in locis vinum laudat, ut de eo verissimè dicat Ovidius [e]

Quid nisi cum multo venerem confundere vino
Præcepit Lyrici Teia musa senis?

Jam Alcæum [f] ex his, quæ extant, fragmentis apparet fuisse maximum vini laudatorem; Æschylus [g] autem, quod numquam sobrius versus pangeret, [h] a Sophocle reprehensus est; propterea quod & si rectè scriberet, id ignorans faceret. Quasi verò non multa a poëtis impetu animi magis, quàm ratione dicantur, quod [i] Plato
6 in Jone præclarè docet; & id ipsi non glorientur ea se furore correptos loqui, quæ non intelligant. Quare Hesiodus quum antea esset expers poëticæ gloriæ, se repente scribit a Musis & laurum, & sceptrum accepisse, & poëtam evasisse. Mitto de aliis dicere: obvia passim exemplorum copia; res est enim tam inlustris, tamque manifesta, ut potiùs quærendum esse videatur, cur id eveniat, quàm ostendendum evenire. Ac mihi quidem rem diligentiùs perpendenti videtur minime esse mirandum, si poëtarum vis, & calor vini potu maximè inflammatur, nam vinum vehementiùs mentem movet, excitat, atque incendit, agitatque; quidquid autem est hujusmodi ad poëticam prodesse facultatem multis experimentis compertum est; quapropter quosdam irâ percitos elegantiùs, quàm animo tranquillo poëmata conscripsisse accepimus; [l] quod Archilocho, & Hipponacti nobilissimis poëtis arbitror accidisse, quorum non tanta fuisset in carminibus amaritudo, neque tanta dicendi vis, tantumque sententiarum acumen, nisi injuriæ dolor, in adversarios iracundia vehementiùs inflammasset. Nam de amore nihil attinet dicere, nullam enim animi cupiditatem poëticæ studio magis conferre notius est, quàm ut a nobis de- 7
beat indicari; cur enim tot poëtas de rebus amatoriis dulcissimos, & suavissimos versus condidisse; alias res aut non attigisse, aut non eadem felicitate carminum prosequutos putamus; nisi amor ad poëticam magno esset incitamento, & quod est in vetere [m] proverbio musicam doceret? Eodem modo crediderim temperatum vini potum, quòd animos moveat, & calore moderato foveat, atque permulceat, homines ad cantum incitare; eoque etiam magis, quòd ceteræ perturbationes curam afferunt, & molestiam, hæc autem & oblivionem malorum, & omnium, quæ quasi animum mordent, & contrahunt, cogitationum. Quapropter quum, ut ait Euripides in supplicibus, oporteat poëtam gaudentem, & soluto curis animo ingenii sui fetus edere, neque possit mærore confectus ipse alios oblectare, minùs opportuna sunt carmina pangentibus iracundia, & dolor, & ipse amor; sunt enim magis quodammodo agrestes hæ perturbationes, nec sine dolore quodam animum pellunt, atque commovent. Nam ut ceteras prætermittam, nonne amor, qui mitissimus
omnium videtur, a Virgilio [n] gravis cura; 8
a Theocrito gravis Deus appellatur? Potest autem quis gravi cura sollicitus laudabile carmen, & multis sæculis duraturum componere, quum [o]

Carmina proveniant animo deducta sereno?

nullo modo certe videtur; & tamen tantam habet vim motus ille, quo animus cupiditate incensus cietur, ut multos non mediocres Poëtas, sed pæne summos effecerit, & omnes pæne Elegorum scriptores, lyricique poëtæ ardore quodam amoris inflammati tenerrimos versus concinnasse videantur; nec fine causâ Poëta laudatus dixerit: [p]

Ingenium nobis sola puella facit.

Quod si consentaneum veritati est, & si amor, qui propter curas, quas affert, & dolores, quos amantibus obiicit, [q] crudelis a plerisque vocatur, & e mari natus fingitur, ingenia poëtarum nutrit, & fovet, quanto magis id Bacchi numen præstare dicendum est, quem propter mansuetudinem a Nymphis nutritum poëtæ [r] fabulantur, & quem bonum Dæmonem appellabant, & etiam Bella non vi gessisse, sed hominibus ad hilaritatem conversis dicitur confecisse? Enimvero si duos Deos comparare velimus, longè Bacchum Cupidini præ-

[a] Plutarch. quæst Rom. [b] Anonymus in Vita Sophoclis [c] Horat. libr. 1. Epist. XIX. [d] Horat. libr. 1. Epist. XIX. ad Mæcenat. [e] Ov. Fast. libr. 2. [f] Athen. lib. X. [g] Lucian. in Demosth. encomio, & Plutarch. libr. 7 Symp q. X. [h] Athen. libr. 1. cap. XIX. [i] Plato in Jone, seu de furore poët. [l] Horat. in arte. [m] Euripid. apud Plut. in Amator. & Plutarch in Sympos. quæst. l. 1. q. V. [n] Virg. Æn libr. 4. in princ. [o] Ovid. de Trist. l. 1. El. 1. [p] Propert. libr. 2. El. 1. [q] Æn. libr. VI. Virgil. [r] Oppian. in Cyneget. & Ovid. Metam. libr. III. V. 313.

præferemus; alter [a] enim puer, hoc est mentis expers fingitur, alter [b] juvenis, hoc est viribus validus, & ingenio: alteri
9 arcus, [c] & sagittæ, & faces appinguntur, quæ sunt instrumenta feritatis; alteri thyrsus [d] & corona, quæ sunt pacis, & hilaritatis insignia: alterum [e] semper choris, cantuque gaudentem; alterum [f] lacrimis, & suspiriis lætum fingunt: alterum non solùm corporis oculis, sed etiam mentis scelo destitutum; alterum & præsentia acutè cernentem, & futura [g] providentem, vaticinandique peritum autumant. Licet eodem modo cetera persequi, sed ne duos Deos ipsis invitis committamus, comparationem utriusque Numinis omittimus, non enim decet Bacchum cum Amore contendere; quum sint, ut poëta nobilis dicit,

Unanimi Bacchus, Amorque Dii.

DISSERTATIO XIV.

In idem Epigramma.

Dissertatio Posterior.

Vinum lætitiam parit; ideo severitatem morum vino temperari oportet; verùm moderatus vini usus laudabilis est; immoderatus reprehendendus.

Occasione sumptâ ab Epigrammate Anthologiæ decimo superiore sermone diximus, Auditores, omnes pæne res, quæ motum afferunt vehementem, & excitant acriùs mentem, ad versus faciendos homines, & pangenda carmina incitare, quod exempla declarant eorum, qui vel amore, vel odio, vel irâ commoti feliciùs, quàm animo tranquillo, musas coluerunt; ac proinde non esse mirandum confirmavimus, si vini potus idem efficere dicatur. Quod his causis arbitror evenire; quum
1 poëtica facultas animum non segnem, jacentemque, sed vegetum, & erectum, neque tristem, & anxium curis, sed hilarem, & ut ita dicam, defæcatum desideret, utrumque præstat vini potus; nam & animum excitat, ac perjucundè movet, & hilaritatem affert, oblivionemque curarum. Quapropter eruditissimus Varro in Marcipore sic vinum laudat [h]

Vino nihil jucundius quidquam cluet;
Hoc ægritudinem ad medendam invenerunt;
Hoc hilaritatis dulce seminarium;
Hoc continet coagulum convivia.

Nec minùs eleganter Poëta Græcus [i] apud Athenæum Bacchum sic alloquitur, & admiratur

Ὦ πᾶσι τοῖς φρονοῦσι προσφιλέστατε
Διόνυσε, καὶ σοφώτατ', ὡς ἡδύς τις εἶ,
Ὅταν ταπεινὸν μέγα φρονεῖν ποιεῖς μόνος,
Τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα συμπείθεις γελᾶν;
Τὸν ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν θρασύν.

hoc est:

Amice cunctis Liber o prudentibus,
Et facilè vincens omnium prudentiam,
Quam suavis es, humilem superbum qui facis,
Risuque solvis tetricum, & timido novam
Audaciam addis, pauperique cornua.

Quem locum aspexisse arbitror Horatium [l]

Tu spem reducis mentibus anxiis,
Viresque, & addis cornua pauperi,
Per te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.

Quæ laudes a poëtis vino non injuriâ tribuuntur; nemo est enim aut tam mærore 2
confectus, aut tam a curis oppressus, quin vini potu paulum ad lætitiam, hilaritatemque revocetur; nemo autem adeo tristis, aut tantâ morum severitate præditus, quin mansuescat quodammodo, & jucundior, & magis comis evadat. Quapropter frustra est Homerus, [m] qui Helenam tradit Telemacho, & Menelao dolentibus Ulyssis, amicorumque acerbo casu miscuisse vino quoddam medicamentum, quod ægritudinem ex animis radicitus evelleret; nihil enim illi fuit opus alio medicamento, quum vinum habere optimum curarum remedium; sapientiùs, quamvis longè levioris operis auctor, Tibullus [n] vinum satis validum ad dolores depellendos putat, quum ait:

Adde merum, vinoque graves compesce dolores,
Occupet ut fessi lumina victa sopor

Et Propertius [o] qui mala non minùs vino, quàm morte sanaturum esse confidit:

Hoc, inquit, *mihi, quod veteres custodit in ossibus ignes,*
Funera sanabunt, vel tua vina malum

Jam verò morum austeritatem, torvitatemque quamdam naturæ nihil hoc liquore validiùs emollit. Quocirca [p] Ze- 3
nonem maximum Stoicorum accepimus rigidæ virtutis, & contractæ frontis hominem, quum asperior haberetur; ubi se poculis capacioribus invitasset, fieri soli-

---

a Eubulus comic. apud Athen. libr. XIII. cap. 2. & Propert. libr. 2. Eleg. XII. b Ovid. Metamorph. libr. IV. v. 17. c Eurip. in Iphigen. & Tibull. libr. 2. Eleg. VI. d Ovid. Metamorph. libr. III. v. 666. e Orph. in hymn. f Propert. libr. 1. El. XII. & Virgil. Eclog. X. g Euripid. in Bacch. h Apud Non. Marcell. i Diphil. apud Athen. libr. 2. in princ. l Horat. libr. III. Od. XXI. m Homer. Odyss. δ. n Tibullus libr. 1. Eleg. II. o Propert. libr. III. Eleg. XV. ad Bacchum. p Laërt. libr. VII. in Zenone, & Athen. libr. 2.

mitate tragœdia, vel comœdia sunt appellati. Et Tragici [a] poëtæ Bacchi artifices dicuntur; & ab eo in deliciis haberi putabantur; ex quo [b] quum Sophocles maximus auctor carminum tragicorum esset insepultus, admonuisse Bacchus in somnio dicitur Lysandrum Lacedæmoniorum Regem, ut delicias suas sepeliri pateretur. Nec verò solùm tragici, comicique, sed
5 & aliorum carminum scriptores & vino sunt delectati, & artem suam, & carminis granditatem vino acceptam retulerunt; cui enim illa de Ennio non sunt audita? [c]

Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda......

Et de Homero [d] Principe Poëtarum:

Laudibus arguitur vini vinosus Homerus

Anacreon autem tot in locis vinum laudat, ut de eo verissimè dicat Ovidius [e]

Quid nisi cum multo venerem confundere vino
Præcepit Lyrici Teia musa senis?

Jam Alcæum [f] ex his, quæ extant, fragmentis apparet fuisse maximum vini laudatorem; Æschylus [g] autem, quod nunquam sobrius versus pangeret, [h] a Sophocle reprehensus est; propterea quod & si rectè scriberet, id ignorans faceret. Quasi verò non multa a poëtis impetu animi magis, quàm ratione dicantur, quod [i] Plato
6 in Jone præclarè docet; & id ipsi non glorientur ea se furore correptos loqui, quæ non intelligant. Quare Hesiodus quum antea esset expers poëticæ gloriæ, se repente scribit a Musis & laurum, & sceptrum accepisse, & poëtam evasisse. Mitto de aliis dicere: obvia passim exemplorum copia; res est enim tam inlustris, tamque manifesta, ut potiùs quærendum esse videatur, cur id eveniat, quàm ostendendum evenire. Ac mihi quidem rem diligentiùs perpendenti videtur minime esse mirandum, si poëtarum vis, & calor vini potu maximè inflammatur, nam vinum vehementiùs mentem movet, excitat, atque incendit, agitatque; quidquid autem est hujusinodi ad poëticam prodesse facultatem multis experimentis compertum est; quapropter quosdam irâ percitos elegantiùs, quàm animo tranquillo poëmata conscripsisse accepimus; [l] quod Archilocho, & Hipponacti nobilissimis poëtis arbitror accidisse, quorum non tanta fuisset in carminibus amaritudo, neque tanta dicendi vis, tantumque sententiarum acumen, nisi injuriæ dolor, in adversarios iracundia vehementiùs inflammasset. Nam de amore nihil attinet dicere, nullam enim animi cupiditatem poëticæ studio magis
conferre notius est, quàm ut a nobis debeat indicari; cur enim tot poëtæ de re- 7
bus amatoriis dulcissimos, & suavissimos versus condidisse; alias res aut non attigisse, aut non eadem felicitate carminum prosequutos putamus; nisi amor ad poëticam magno esset incitamento, & quod est in vetere [m] proverbio musicam doceret? Eodem modo crediderim temperatum vini potum, quòd animos moveat, & calore moderato foveat, atque permulceat, homines ad cantum incitare; eoque etiam magis, quòd ceteræ perturbationes cantum afferunt, & molestiam, hæc autem & oblivionem malorum, & omnium, quæ quasi animum mordent, & contrahunt, cogitationum. Quapropter quum, ut ait Euripides in supplicibus, oporteat poëtam gaudentem, & soluto curis animo ingenii sui fetus edere, neque possit mærore confectus ipse alios oblectare, minùs opportuna sunt carmina pangentibus iracundia, & dolor, & ipse amor; sunt enim magis quodammodo agrestes hæ perturbationes, nec sine dolore quodam animum pellunt, atque commovent. Nam ut ceteras prætermittam, nonne amor, qui mitissimus
omnium videtur, a Virgilio [n] gravis cura; 8
a Theocrito gravis Deus appellatur? Potest autem quis gravi cura sollicitus laudabile carmen, & multis sæculis duraturum componere, quum [o]

Carmina proveniant animo deducta sereno?

nullo modo certe videtur; & tamen tantam habet vim motus ille, quo animus cupiditate incensus cietur, ut multos non mediocres Poëtas, sed pæne summos effecerit, & omnes pæne Elegorum scriptores, lyricique poëtæ ardore quodam amoris inflammati tenerrimos versus concinnasse videantur; nec fine causâ Poëta laudatus dixerit: [p]

Ingenium nobis sola puella facit.

Quod si consentaneum veritati est, & si amor, qui propter curas, quas affert, & dolores, quos amantibus obiicit, [q] crudelis a plerisque vocatur, & e mari natus fingitur, ingenia poëtarum nutrit, & fovet, quanto magis id Bacchi numen præstare dicendum est, quem propter mansuetudinem a Nymphis nutritum poëtæ [r] fabulantur, & quem bonum Dæmonem appellabant, & etiam Bella non vi gessisse, sed hominibus ad hilaritatem conversis dicitur confecisse? Enimvero si duos Deos comparare velimus, longè Bacchum Cupidini præ-

---

[a] Plutarch. quæst. Rom. [b] Anonymus in Vita Sophoclis [c] Horat. libr. 1. Epist. XIX. [d] Horat. libr. 1. Epist. XIX. ad Mæcenat. [e] Ov. Fast. libr. 2. [f] Athen. lib. X. [g] Lucian. in Demosth. encomio, & Plutarch. libr. 7 Symp. q. X. [h] Athen. libr. 1. cap. XIX. [i] Plato in Jone, seu de furore poët. [l] Horat. in arte. [m] Euripid. apud Plut. in Amator. & Plutarch in Sympos. quæst. l. 1. q. V. [n] Virg. Æn. libr. 4. in princ. [o] Ovid. de Trist. l. 1. El. 1. [p] Propert. libr. 2. El. 1. [q] Æn. libr. VI. Virgil. [r] Oppian. in Cyneget. & Ovid. Metam. libr. III. V. 313.

9 præferemus; alter [a] enim puer, hoc est mentis expers fingitur, alter [b] juvenis, hoc est viribus validus, & ingenio: alteri arcus, [c] & sagittæ, & faces appinguntur, quæ sunt instrumenta feritatis; alteri thyrsi [d] & corona, quæ sunt pacis, & hilaritatis insignia: alterum [e] semper choris, cantuque gaudentem; alterum [f] lacrimis, & suspiriis lætum fingunt: alterum non solùm corporis oculis, sed etiam mentis acie destitutum; alterum & præsentia acutè cernentem, & futura [g] providentem, vaticinandique peritum autumant. Licet eodem modo cetera persequi, sed ne duos Deos ipsis invitis committamus, comparationem utriusque Numinis omittimus, non enim decet Bacchum cum Amore contendere; quum sint, ut poëta nobilis dicit,

unanimi Bacchus, Amorque Dii.

DISSERTATIO XIV.

In idem Epigramma.

Dissertatio Posterior.

Vinum lætitiam parit; ideo severitatem morum vino temperari oportet; verùm moderatus vini usus laudabilis est; immoderatus reprehendendus.

Occasione sumptâ ab Epigrammate Anthologiæ decimo superiore sermone diximus, Auditores, omnes pæne res, quæ motum afferunt vehementem, & excitant acriùs mentem, ad versus faciendos homines, & pangenda carmina incitare, quod exempla declarant eorum, qui vel amore, vel odio, vel irâ commoti feliciùs, quàm animo tranquillo, musas coluerunt; ac proinde non esse mirandum confirmavimus, si vini potus idem efficere dicatur.
1 Quod his caussis arbitror evenire; quum poëtica facultas animum non segnem, jacentemque, sed vegetum, & erectum, neque tristem, & anxium curis, sed hilarem, & ut ita dicam, defæcatum desideret, utrumque præstat vini potus; nam & animum excitat, ac perjucundè movet, & hilaritatem affert, oblivionemque curarum. Quapropter eruditissimus Varro in Marcipore sic vinum laudat [h]

Vino nihil jucundius quidquam bibit;
Hoc ægritudinem ad medendam invenerunt;
Hoc hilaritatis dulce seminarium;
Hoc continet coagulum convivia.

Nec minùs eleganter Poëta Græcus [i] apud Athenæum Bacchum sic alloquitur, & admiratur

Ὦ πᾶσι τοῖς φρονοῦσι προσφιλέστατε
Διόνυσε, καὶ σοφώτατ᾽, ὡς ἡδύς τις εἶ,
Ὅταν ταπεινὸν μέγα φρονεῖν ποιεῖς μόνος,
Τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα συμπείθεις γελᾶν,
Τὸν ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν θρασύν.

hoc est:

Amice cunctis Liber o prudentibus,
Et facilè vincens omnium prudentiam,
Quam suavis es, humilem superbum qui facis,
Risuque solvis tetricum, & timido novam
Audaciam addis, pauperique cornua.

Quem locum aspexisse arbitror Horatium [l]

Tu spem reducis mentibus anxiis,
Viresque, & addis cornua pauperi,
Per te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.

Quæ laudes a poëtis vino non injuriâ tribuuntur; nemo est enim aut tam mærore 2
confectus, aut tam a curis oppressus, quin vini potu paulum ad lætitiam, hilaritatemque revocetur; nemo autem adeo tristis, aut tantâ morum severitate præditus, quin mansuescat quodammodo, & jucundior, & magis comis evadat. Quapropter frustra est Homerus, [m] qui Helenam tradit Telemacho, & Menelao dolentibus Ulyssis, amicorumque acerbo casu miscuisse vino quoddam medicamentum, quod ægritudinem ex animis radicitus evelleret; nihil enim illi fuit opus alio medicamento, quum vinum habere optimum curarum remedium; sapientiùs, quamvis longè levioris operis auctor, Tibullus [n] vinum satis validum ad dolores depellendos putat, quum ait:

Adde merum, vinoque graves compesce dolores,
Occupet ut fessi lumina victa sopor

Et Propertius [o] qui mala non minùs vino, quàm morte sanaturum esse confidit:

Hoc, inquit, mihi, quod veteres custodit in ossibus ignes,
Funera sanabunt, vel tua vina malum

Jam verò morum austeritatem, torvitatemque quamdam naturæ nihil hoc liquore validiùs emollit. Quocirca [p] Ze- 3
nonem maximum Stoicorum accepimus rigidæ virtutis, & contractæ frontis hominem, quum asperior haberetur; ubi se poculis capacioribus invitasset, fieri soli-

---

a Eubulus comic. apud Athen. libr. XIII. cap. 2. & Propert. libr. 2. Eleg. XII. b Ovid. Metamorph. libr. IV. v. 17. c Eurip. in Iphigen. & Tibull. libr. 2. Eleg. VI. d Ovid. Metamorph. libr. III. v. 666. e Orph. in hymn. f Propert. libr. 1. El. XII. & Virgil. Eclog. X. g Euripid. in Bacch.

h Apud Non. Marcell. i Diphil. apud Athen. libr. 2. in princ. l Horat. libr. III. Od. XXI. m Homer. Odyss. δ. n Tibullus libr. 1. Eleg. II. o Propert. libr. III. Eleg. XV. ad Bacchum. p Laert. libr. VII. in Zenone, & Athen. libr. 2.

solitum omnium lenissimum, ex quo ille se Lupinis comparare non absurdè solebat; nam quemadmodum illi, quum suapte naturâ sint amarissimi, aquâ madefacti dulces evadunt, & ad gustum non insuaves; ita se moribus alioquin duriorem, asperioremque, madefactum vino fieri leniorem solere. Quam arbitror causam fuisse Catoni [a] ejusdem philosophiæ sectatori, cur vino gauderet; videbat enim vir perfectæ, consummatæque virtutis, & sapientiæ nimiam disciplinæ severitatem, & austeritatem fortasse naturæ aliquo modo temperandam; itaque non habebat necesse, quod Xenocratem Plato [b] admonebat, sacrificare gratiis, quum quotidie sacrificaret Dionyso omnium gratiarum parenti. Quocirca sine causâ est a Cæsare [c] Cato reprehensus, quòd vino frequentiùs indulgeret; indulgebat enim non obsequutus intemperantiæ, sed virtuti studens, quum eâ ratione morum asperitatem cuperet mitigare. Quod & Seneca [d] præcipit faciendum, qui nimium etiam laxat habe-
4 nas, quum ait, nonunquam & usque ad ebrietatem veniendum, non ut mergat nos, sed ut deprimat curas; idque nonnullâ ratione; quemadmodum enim ferri rigor durus, & inflexibilis ignis ardore mollitus ad accipiendam ab artifice formam redditur opportunus; ita naturæ rigor immansuetus, & intractabilis vini calore mansuescit, evaditque rationi tractabilis. Illud enim de Catone viro gravissimo, sapientissimoque omnium nefas esse crediderim suspicari, intemperanter vino fuisse deditum; quis enim non dico sapiens, sed non turpissimus, velit obtemperare nequissimæ voluptati, & obruere sponte vino mentem, rationemque, quibus a Deo optimo, maximo neque majus, neque præstabilius quidquam accepimus? Est enim, ut mo-
5 deratus vini potus planè laudabilis, & non inutilis prorsus; ita immoderatus reprehendendus, omninoque damnosus; præclareque Panyasis Poëta Græcus [e] ubi enumeravit bona, quæ affert utentibus, vinum, statim addit

Πινόμενος κατὰ μέτρον: ὑπὲρ μέτρου δὲ χερείων

hoc est:

Si cum modo bibatur, nam supra deterius;

Nec minus eleganter alio in [f] loco igni vinum comparat; nam sicut ad ignem non est propiùs, quàm oportet accedendum, ne comburamur; neque longiùs absistendum, ne algeamus; ita vino modicè, prudenterque, non intemperanter utendum; quem vini usum moderatum puto laudare poëtas, quum vinum laudant, & ad cantum homines, & pangenda carmina dicunt incitare. Abest enim ab elegantissimis Musarum cultoribus, & alumnis suspicio tam fœdæ turpitudinis, ob eamque causam non minus frequenter immodicum vini usum improbant, quàm comprobant moderatum. Quis enim non audivit Eubuli [g] poëtæ comici sententiam pulcherri- 6
mis versibus inclusam, quibus inducit Bacchum dicentem se tres tantummodo crateres miscere, quorum primus causâ valetudinis hauriatur, secundus Amoris, tertius autem somni; quartum autem, aliosque non esse Bacchi, sed contumeliæ, rixarumque, lasciviæ, & perditissimæ nequitiæ, quem imitatus Horatius [h] præscribit sociis modum bibendi, quem excedere Gratiæ vetent, ne convivium perturbetur

Qui Musas, inquit, amat impares,
Ternos ter Cyathos attonitus petet
Vates; tres prohibet supra,
Rixarum metuens tangere Gratia
Nudis juncta sororibus.

Et Panyasis [i] Poëta nobilis primam potionem tribuit Gratiis, Horis, & Baccho; Veneri secundam, iterumque Baccho; tertiam contumeliæ, & calamitati. Ex quibus intelligi potest placuisse elegantissimis poëtarum non longiùs in potu progrediendum, quàm quo progredi sanitatis ratio patiatur, animumque eo reficiendum, & excitandum, non obruendum, deprimendumque. Est enim planè mentis ebrietas eversio, vitiorum alimentum, tem- 7
perantiæ labes, perniciesque virtutis, & maximum libidinis incitamentum; ea sic animum perturbat, ita corpus effeminat, & enervat, & morbis obnoxium reddit, ut nihil sit infestius tranquillitati, nihil vehementiùs corporis, animique vires convellat, & labefactet. Ideo non sine causâ Cyrenæus poëta, sive [l] ille Eratosthenes, sive quispiam alius fuit, igni vinum, & sævissimæ tempestati comparat

Οἶνός τοι πυρὶ ἶσον ἔχει μένος, εὖτ' ἂν ἐς ἄνδρας
Ἔλθῃ, κυμαίνει δ' οἷα Λιβύοισιν ἅλα,
Βορρῆς, ἠὲ νότος: τὰ δέ τοι κεκρυμμένα φαίνει
Βυσσόθεν, ἐκ δ' ἀνδρῶν πάντ' ἐτίναξε νόον.

hoc est.

Par igni vinum est, ubi pectora nostra subivit,
Sic agitat, Lybicum ceu movet atra fretum
Ira Noti, Boreæque; & condita funditus effert,
Turbine & insano mentem, animumque quatit

Quam

[a] Hor. libr. III. Od. XXI. Senec. de tranquill. animi cap. XV. [b] Diogen. Laërt. in Platonis Vita. [c] Plutarch. [d] Seneca de Tranq. animi in fine. [e] Apud Athen. libr. 2. cap. 2. [f] Idem paulo supra. [g] Apud Athen. libr. 2. capit. pr. [h] Horatius libr. III. Ode XIX. [i] Apud Athen. libr. 2. cap. 2. [l] Apud eundem loc. cit.

Quam turpitudinem, animique perturbationem fugere nonnulli cupientes a vino
8 prorsus abstinuerunt; quemadmodum Demosthenes, [a] Polemon Academicus, Mago Carthaginiensis, aliique complures, quorum nomina recenset libro secundo Dipnosophistarum Athenæus, quos non magnopere laudandos arbitror, ut enim Plato [b] reprehendit Lycurgum, quòd quum suos populos ab ebrietate prohibere vellet, succideret vites; non enim succidendas fuisse vites, sed populos docendos quo pacto vinum aquâ temperarent, ut & commodis, quæ affert vinum, fruerentur, & carerent incommodis; ita hi non sunt probandi, quum vino uti nescirent, quum ex eo non mediocrem utilitatem capere possent, cujus expertes illi fuerunt, & moribus fortasse duriores. Quocirca ut de aliis taceam [c] Demosthenes ipse eorum, quos nominavi, clarissimus, ut idem in orationibus testatur, quòd aquam biberet, morosus, & difficilis audiebat. Quod quum Veteres animadverterent, neque omnino carendum vino, neque intemperanter utendum, magno in honore habuerunt Amphictyonem [d] Atheniensium Regem, qui primus aquâ vinum dicitur diluisse, ob eamque causam aram in Horarum templo dicaverunt, quæ Bacchi Recti nominaretur; quasi ipse homines ebrietate in terram pronos erexisset. Qui sanè laudandus est, quoniam excogitavit rationem, qua Bacchi vis indomita minùs esset hominibus perniciosa; sed ille magis laudandus, qui non aquæ, sed rationis beneficio ebrietati resistit, qui temperantiâ consequitur, ut sine damno innoxiam capiat voluptatem, qui Isocratis [e] præcepto paret jubentis, ut e convivio surgamus, antequam vini copiâ mentis acies hebetetur. Sed quoniam vulgò virtus omnis
9 in difficili est, & præcipue temperantia, Veteres non eum solùm, qui virtute animi, sed etiam qui corporis ebrietati resisteret, magni faciebant. Quapropter Homerus inducit Agamemnonem, Idomeneum magnis laudibus efferentem, quòd omnes in conviviis bibendo superaret; quod haudquaquam mirum videri debet quum etiam Philippum [f] Macedoniæ Regem eadem de causâ laudatum legamus; & Alcibiades in Platonis [g] convivio mirificè Socratem laudat, quòd & vini plurimum biberet, & nunquam ebrius conspiceretur. Existimabant videlicet Antiqui, quum vinum sit, ut ait Comicus, [h] luctator dolosus, & non solùm corpori vim afferat, sed etiam mentem de statu deiiciat, eum, qui cum hujusmodi Antagonistâ congressus non vinceretur, non minori laude esse dignum, quàm Athletas, qui adversarios robustos, peritosque luctandi supplantarent; itaque & potandi certamina legimus antiquitus instituta. Nam Siciliæ [i] Tyrannus Dionysius Athenienses imitatus congiorum diem festum celebravit, & ei, qui primus congium biberet, auream coronam præmium proposuit, quo in certamine victor Xenocrates philosophus dicitur extitisse, coronamque Mercurio, qui collocatus erat in Aula, dedicavit, & affixit; & Alexander [l] Magnus in Indiâ plurimum bibenti præmium proposuit talentum, quod Promachus accepit, qui vini quatuor congios dicitur ebibisse.

DISSERTATIO XV.

In Epigramma CXXIX. libri primi Anthologiæ.

Dissertatio Unica.

Feminæ quot malorum causa fuerint. De Prometheo, Epimetheo, & Pandorâ, & quid ea fabula significet. De Amore feminarum, quo incendimur.

Metellus, qui devicto Jugurtha Numidicus est appellatus, in oratione, [m] quam de ordinibus maritandis habuit, quum populum ad matrimonia, quæ parum frequentabantur, vellet exhortari, in concionis exordio fassus est onus esse gra- 1
vissimum, & multis incommodis, & curis, & mæroribus, & molestiis refertum conjugium; veruntamen sine eo rempublicam stare non posse; adeo etiam ille, cui propositum erat persuadere operam liberis dandam, non potuit tacitus præterire calamitates, quæ etiam liberali devinctos conjugio homines plurimæ sequerentur, quas [n] Juvenalis longissimâ, argutissimaque Satyrarum percensuit, & [o] Terentius expressit his verbis:

Duxi uxorem, quam ibi miseriam vidi!

Quare [p] Bias uxorem ducendam non esse confirmabat; idque brevi concludebat hac ratione,

ἢ καλὴν ἕξεις, ἕξεις κοινὴν, ἢν δε αἰσχρὰν, ἕξεις ποινὴν

[a] Athen. libr. 2. cap. VI. [b] Plutarch. de audiend. poëtis in princ. Plato de leg. Dial. 1. [c] Athen. libr. 2, cap. 6. [d] Athen. ibid. cap. 2. [e] Isocrates ad Demonicum. [f] Athen. libr. X. cap. X. [g] Plato in Convivio in oratione Alcib. de Socratis laudib.

[h] Plaut. in Pseudolo act. V. sc. I. [i] Athen. libr X. cap. X. [l] Athen. ibid. [m] A. Gell. libr. 1. cap. VI. [n] Juvenal. Satyr. VI. [o] Terent. Adelph act V. sc. IV. [p] A. Gell. libr. V. cap. XI.

hoc eſt:

Si pulchram habueris, communem habebis, ſi turpem pœnam,

quæ ratio licet non omnino convincat non eſſe nubendum, ut Gellius [a] in noctibus Atticis animadvertit, quum alterutrum eorum, quæ poſuit Bias, non ſit neceſſarium, & inter turpiſſimam, pulcherrimamque formam ſit ea, quæ ſtata, & uxoria nuncupatur; non mediocriter tamen a matrimonio homines deterret, quum nimium ſæpe accidat, ut & ob turpitudinem uxoris matrimonia ſint injucunda; & turpia, & probroſa ob venuſtatem, & illa ipſa forma uxoria periculo haudquaquam vacet; præſertim quum inciderit in ingenium malum, pravumque, quo frequenter ſunt prædıtæ mulieres, quarum bonam reperiri nul-
2 lam Plautus [b] confirmat his verbis

Decet te equidem vera proloqui;
Nam optima nulla poteſt eligi; alia aliâ
Pejor, frater, eſt . . . . .

Eapropter [c] Euripides optat, ut ſine mulierum operâ humanum genus propagetur, ut Plantæ; & Thales [d] Mileſius, quum mater ipſum, ut uxorem duceret, hortaretur, nondum tempus adveniſſe reſpondit: interiecto verò aliquo intervallo, quum ab eadem acriori vi ad nuptias celebrandas compelleretur, jam elapſam opportunitatem eſſe confirmavit. Et Plato ſenectute ſummâ quibusdam ſacris dicitur placaſſe naturam, quòd expers nuptiarum ævum tranſegiſſet; horruit nimirum vir ſummus ſocietatem mulierum, quas & Socrati præceptori negotium viderat exhibere, qui uxoribus uſus eſt maximè diſcordibus, & importunis: & Euripides, [e] qui prodierat ex eadem ſcholâ, ſemper exagitarat; quamquam Euripidem inimicum eſſe feminarum in tragœdiis, non in lecto dicaces, [f] & æmuli ferebant. Utcunque ea ſe res habet, Euri-
3 pidi concinit chorus poëtarum, nam Propertius [g] de feminis dixit.

At vobis facile eſt verba, & componere fraudes;
Hoc unum didicit femina ſemper opus

Et [h] Virgilius.

. . . . . . varium, & mutabile ſemper
Femina . . . . . .

Et [i] qui dixit:

Femina nulla bona eſt, vel ſi bona contigit ulli,
Neſcio quo fato res mala facta bona eſt.

Et Græcus Poeta

ἐκ τῶν γυναικῶν ὄλλυται κόσμος μέγας

hoc eſt:

Vitio mulierum mundus ingens perditur

Unde alius vitam ſine nuptiis expertem moleſtiæ futuram arbitratur

Ἄλυπον ἕξεις τὸν βίον χωρὶς γάμου

hoc eſt:

Si nuptiæ abſint, aberit & moleſtia

Sed inter eos poëtas, qui feminas carpunt, non ultimum locum obtinet Poëta noſter, cujus hoc Epigramma ſuſcepimus exponendum

Ὀργὴ τοῦ Διός ἐστι γυνὴ πυρὸς ἀντιδοθεῖσα,
Δῶρον ἀνιηρὸν τοῦ πυρὸς ἀντίδοτον:
Ἄνδρα γὰρ ἐκκαίει ταῖς φροντίσιν, ἠδὲ μαραίνει,
Καὶ γῆρας προπετὲς τῇ νεότητι φέρει.
Οὐδ' ὁ Ζεὺς ἀμέριμνος ἔχει χρυσόθρονον Ἥρην,
Πολλάκι γοῦν αὐτὴν ῥῖψεν ἀπ' Ἀθανάτων,
Ἠέρι, καὶ νεφέλῃσι μετέωρον. οἶδεν Ὅμηρος
Καὶ Δία συγγράψας τῇ γαμετῇ χόλιον.
Οὕτως οὐδέποτ' ἐστὶ γυνὴ σύμφωνος ἀκοίτῃ.
Οὐδὲ καὶ ἐν χρυσέῳ μιγνυμένη δαπέδῳ

Quod Epigramma nos ita commodè converti poſſe cenſemus

Ira Jovis magni, Jovis eſt grave femina donum,
Pœna ignis rapti eſt, Ignis & inſtar habet.
Namque virũ exurit curis, properaque ſenectâ
Heu carpit florem, blanda juventa, tuum.
Ipſa Deûm Regẽ male habet matrona Tonantis,
Hanc ſæpe in præceps Juppiter ergo dedit
Aëre ſublimem, pendentem & Nubibus altis
Irarum in ſociam, teſtis Homere, Jovis.
Sic nulla unanimi concordat Nupta marito,
Nec quæ ſidereo jungitur in Thalamo.

In his autem verſibus Poëta feminas vocat iram Jovis, qui pro igne rapto pœnam a 4
mortalibus exegerit non fulminibus immittendis, non imbribus obruto Orbe terrarum, non bellis excitandis, non urbibus peſtilentiâ exhauriendis; ſed feminis procreandis, quæ multo majores, quàm alia omnia humano generi clades intulerunt, tantoque acriùs nocent, quantò jucundiùs blandiuntur. Eſt autem fabula, quam Poëta reſpicit, non admodum recondita, nam Prometheum ferunt e genere fuiſſe Titanum Japeti filium, qua de causâ Æſchylus Prometheum Deum vocat, qui de Prometheo dixit, [l]

Οἷα πρὸς θεῶν πάσχω θεός,

ideſt:

Quæ patior a Diis Deus!

is quum è creta homines effinxiſſet, & id opus pulcherrimum, & in effigiem Deorum conformatum, haudquaquam futurum numeris omnibus abſolutum, niſi effecto operi mentem indidiſſet, videret, cœleſtis ignis a Sole particulam abſtulit, & opificio ſuo præſtantiſſimam addidit partem, qua ſimillimum Diis evaderet. Id ægrè Juppiter tulit, & ut Promethei furtum ulciſceretur, Vulcanum juſſit pulcherrimam feminam effin-

[a] A. Gell. libr. V. cap. XI. [b] Plaut. Aul. act. 2. ſc. 1. [c] Eurip. in Hippol. [d] Diogen. Laërtius in Thalete Plutarch. Sympoſ. libr. 3. cap. 6. Stobæus Serm. 66. [e] A. Gell. libr. XV. cap. XX. [f] Sophocles apud Athen. libr. XIII. [g] Propert. libr. 2. Eleg. VIIII. [h] Virgil. Æn. libr. IV. [i] Petronius, ſive quis alius vetus poëta in Petron. Fragm. [l] Æſchyl. in Prometheo.

effingere, cui omnes Dei sua munera largirentur, quo dulce malum blandiùs illiceret, & illectos crudeliùs affligeret; eam, quòd omnium Deorum donis esset ornata, Pandoram appellarunt; hæc aperto vase, quo mala omnia continebantur, humanum genus ingenti clade pessumdedit; fabulam narrat Hesiodus [a] in Operibus, & diebus; alludit & Horatius [b] qui sic ait

Audax Japeti genus
Ignem fraude mala gentibus intulit;
Post ignem Ætherea domo
Subductum: macies, & nova febrium
Terris incubuit cohors,
Semotique prius tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.

Sed hæc sunt nugæ; quid veritas ipsa, quæ sacris libris continetur, nonne [c] testatur
5 hortatricem primi sceleris primam fuisse feminam? qua suadente noster parens a suo conditore descivit, & adversus parentem suum impiè rebellavit; quæ tenebras offudit ipsius menti maximè perspicaci; quæ humani generis non mater, sed noverca seque, & virum, stirpemque omnem funditus perdidit; & quum socia esset viri, plusquam hostis infestissimus viro nocuit; quis ergo speret mulierum fidam societatem? quum illa ipsa, quam Deus suis manibus effinxerat, quam omni dote cumularat, omni virtute auxerat, non socia, sed hostis; non uxor, sed furia, non gaudium, sed luctus, non solamen, sed exitium, non adjumentum, sed damnum, & pernicies fuerit? Quod exulamus a patria, quod innumeris malis circumvenimur, quod torquemur, angimur, timemus, irascimur, agitamur, incendimur, quod a nobis ipsis diffidemus, quod omnes animantes infestas homini experimur; quod ignis, aër, terra, mare in nostras clades quodammodo conspirarunt; id omne feminæ referri debet acceptum. Ceterum ut ad Promethei fabulam revertamur, Prometheum interpretantur [d] esse animæ mundi providentiam, & affixus Caucaso [e] dicitur, & adamanti-
6 nis vinculis alligatus, aquilæque subjectus, quæ ejus jecur depascatur, & voret, quòd providentia curis animum conficiat, & lancinet. Idcirco [f] Pythagoras vetabat cor comedere, hoc est animum curis macerare, & [g] Homerus de Bellerophonte dixit *ὃν θυμὸν κατέδων ipse suum cor edens*. Hujus frater [h] Epimetheus fuisse fertur, cujus nomen significat: *post factum consilium*; huic Plato tradit [i] animalium fingendorum provinciam Prometheum demandasse; hic quum alias animantes, aut unguibus, aut ungulis, aut dentibus, aut cornibus, aut rostris armasset, pellibus quoque adversùs inclementiam Cœli, & injuriam tempestatum munisset, & aliis robur, aliis velocitatem, aliis quandam naturalem industriam dedisset; homini nihil reliquerat, nec inire poterat rationem, qua præstantissimum animal tueretur; quo intellecto Prometheus a Minerva, Vulcanoque ignem abstulit, hoc est, ut [l] interpretor, mentem, & rationem, qua instructi homines ceteris animantibus imperarunt. Epimetheus [m] autem utpote stultus, Pandoram duxit uxorem, ex [n] qua Pyrrham procreavit. Prometheus verò Caucaso alligatus annorum triginta millibus pœnas dedit furti, donec eum Hercules a supplicio liberavit, consilio Jovis, qui ob ingens Promethei beneficium jam iram posuerat. Nam [o] quum Juppiter Thetidem deperiret, ipsamque sibi nuptiis esset conjuncturus, Prometheus cecinit, Thetidis filium patriâ laude clariorem futurum; Juppiter quum timuisset, ne quemadmodum ipse regnum Saturno, ita filius a Thetide procreatus sibi extorqueret, Thetidem Peleo concessit uxorem, ex qua natus Achilles, qui Pelei virtutes longè superavit; ideo Statius [p] de Achille dixit.

Magnanimû Æacidem, formidatamq; Tonanti Progeniem, & patrio vetitam succedere Cœlo.

Ad memoriam autem [q] Promethei celebrandam Lampadis ludus fertur institutus, 7
qui Athenis edebatur, in quo cursores lampada sibi invicem tradebant, cujus inter alios meminit Hyginus poëticon Astronomicon libro secundo. Est etiam institutum a Prometheo, ut victimarum carnes ab iis, qui sacrificabant, consumerentur; exta verò in honorem Deorum adolerentur. Nam quum [r] antea victimas totas flammis imponere homines consuevissent, Prometheus a Jove impetravit, ut parte contentus hostiarum alteram partem humanis usibus concederet; quo impetrato duos tauros immolavit, & duorum carnes in unum confudit, & corio bovis contexit; viscera autem, & ossa ad eumdem modum operuit; & quum optionem Jovi permisisset, Juppiter elegit portionem, qua ossa, & viscera continebantur; ex eo mos dicitur defluxisse viscera dumtaxat Diis immortalibus dedicandi. Anulorum etiam usus a Prometheo dicitur promanasse, quod Plinius libro vigesimo tertio refert capite primo; nec aliud fuisse anulum, quam Prome-

[a] Hesiod. opera, & dies libr. 1. [b] Horat. libr. pr. Ode III. [c] Genes. cap. 3. [d] Plotinus de dubiis animæ. [e] Apollon. libr. 2. Argonaut. [f] Jamblic. in Vita Pythag. 2. cap. 24. [g] Hom. Il. ζ. [h] Hesiod. opera, & dies libr. 1. [i] Plato in Protagora. [l] Plato ibid. [m] Hesiod. opera & dies l. 1. [n] Ov. Metamorph. libr. 1. v. 390. [o] Lucian. in Promethei, & Jovis Dialog. [p] Stat. Achill. in princip. [q] Pausan. in Atticis. [r] Scholiast. in Hesiodi opera, & dies, & Hygin. de Sagitt.

methei vinculum. Coronas [a] etiam gestare Prometheus instituit a vinculis liberatus, quod in ejus honorem homines Athenæo teste libenter usurparunt. Sed nos fabularum dulcedo longius provexit, quàm opor-
8 teret; nunc reliqua exequamur, Auditores. Confirmat Poëta noster feminis inesse vim ignis; virum quippe curis exurere, & conficere, & quadam tabe consumere, & præproperam afferre senectutem, cui dicto maximi Poëtæ [b] sententia consonat, qui sic ait

Carpit enim vires paulatim, uritque videndo
Femina ......

Et fanè amor, quem muliebres accendunt illecebræ, quid aliud est, quàm sævissimus ignis? hinc amore correptos ardere dicimus, & inflammari, nec opus est poëtarum dicta conquirere, quibus amorem ignem, & incendium vocant; ea passim occurrunt, ita Virgilius [c] ait.

Uritur infelix Dido, totaque vagatur
Urbe furens ....

Et [d] Tibullus.

Et seu quid merui, seu quid peccavimus uror;
Uror; io: remove, sæva puella, faces

Et [e] Virgilius alio in loco:

...... *est mollis flamma medullas*

Et [f] Ovidius.

An magis hic animi mens est, non aëris æstus,
Captaque femineus pectora torret amor?

Et [g] Horatius:

Amore, qui me præter omnes expetit
Mollibus in pueris,
Aut in puellis urere,

Et apud Terentium [h] quum Phædria dixisset:

Totus, Parmeno, tremo, horreoque,
Postquam aspexi hanc ......

Respondet Parmeno:

Bono animo es, accede ad ignem hunc, jam calesces plus satis.

Et Plutarchus amorem igni tradit comparari, ignemque ferre fingi; quod sicut ignis luce sua voluptatem creat; calore autem
9 acerrimum sensum doloris; sic amor effector est jucundissimæ voluptatis, & acerbissimi doloris; neque hæc sola inter amorem, & ignem intercedit similitudo, sed aliæ multæ; nam quemadmodum haud facilè est ignem occultare, sic amorem nemo possit abscondere. Quapropter Antiphanes Poëta Comicus [i] dixit

......: κρύψαι φυδία
Α῎παντα τἄλλα τις δύναιτ᾽ ἄν, πλὴν δύοιν
Ο῏ινόντε πίνων, εἰς Ἔρωτ᾽ ἐμπεσὼν

Et ut ignis est violentissimus omnium rerum, sic amor vehementissimus omnium perturbationum; ideo Plutarchus Amorem Dictatoris imperio comparavit; quòd sicut creato Dictatore omnes aliæ cessant potestates; ita ubi animum amor occupavit, omnes aliæ cupiditates extinguuntur: habet ignis quiddam splendidum, quod illustrat omnia; habet amor quiddam generosum, & illustre, quo etiam humiles, & abjectos ad præclaras res gerendas excitavit; ex quo vetus dictum promanavit, insuperabilem exercitum fore, qui ex amatis, & amantibus constaret; cujusmodi fuit illa Thebanorum manus, quæ in prœlio adversus Philippum immortalia bellicæ virtutis edidit facinora, quam ipse hostis Philippus dicitur admiratus: durissima quæque mollit, & flectit, & fundit ignis; cujus non amor duritiem vicit, quem fortissimum non labefactavit, quem rigidissimum non flexit? Milonem [l] Crotoniensem ferunt incredibili hominem robore, 10
quum malum digitis duobus detineret, nunquam remisisse, quamvis validissimi viri, ut id extorquerent, conarentur; eundem puellam, quam deperibat, quum eripere niteretur, non potuisse retinere; adeo validissimi corporis vires amor labefactabat. Quum autem amantium cupiditas ignis appelletur, meritò Poëta noster affirmat curis exuri viros illecebris captos feminarum. Nam amor cura dicitur Virgilio [m] teste, qui de Didone cecinit

At Regina gravi jamdudum saucia cura.

Et vero quæ gravior est amore cura, quæ violentior, quæ sic animum, mentemque perturbat, ut corpus omne tabescat, & consumatur, & sensus omnes hebetentur? Placet hoc loco versus Catulli [n] recitare, quibus exprimit amantium perturbationem, stuporemque, & morbum, quos ille expressit e Sapphus carminibus, quæ citantur a Longino [o] in libro de sublimi genere dicendi; sed tantummodo afferam Latini Poëtæ elegantissimam translationem, quæ est hujusmodi

Ille mi par esse Deo videtur,
Ille, si fas est, superare Divos,
Qui sedens adversus identidem te
Spectat, & audit
Dulce ridentem, misero quod omnes
Eripit sensus mihi; nam simul te,
Lesbia, aspexi, nihil est super mi,
Quod loquar amens.
Lingua sed torpet, tenuis sub artus
Flamma demanat, sonitu suopte
Tinniunt aures, gemina teguntur
Lumina nocte.

Quem adeo vehementem motum minimè 11
mirum

[a] Athen. [b] Virg. Georg. libr. 3. [c] Virg. Æn. libr. IV. [d] Tibull. libr. 2. Eleg. IV. [e] Virgil. Æneid. libr. IV. [f] Ovidius Amor. libr. III. El. 2. [g] Horat. in Epod. Od. XI. [h] Terent. Eunuch. act. 1. sc. 2. [i] Antiphanes apud Athenæum libr. 2. c. 2. [l] Ælianus Var. hist. libr. 2. cap. 24. [m] Virgil. Æn. libr. 4. in princip. [n] Catull. Ad Lesbiam 52. [o] Dionysius Longin. de Sublim. genere dicendi sect. 8.

mirum est homines incitare, quum etiam feras perturbet, & commoveat; quando enim eæ sæviores, aut oblitæ magis necessitudinum suarum esse dicuntur, quàm quum amore sævo inflammantur? [a]

Tempore non alio catulorum oblita leæna
Sævior erravit campis, nec funera vulgò
Tam multa informes Ursi, stragemq; dedere
Per Silvas tum sævus Aper, tum pessima Tigris:
Heu male tum Libyæ solis erratur in agris

Quamquam si cum feminis conjuncti viri sub amoris imperio, ut ait Plautus, non vapulent, non minoribus pæne curis afficiantur, siquidem verè Juvenalis [b] dixit:

Semper habet lites, alternaque jurgia lectus,
In quo nupta jacet, minimum dormitur in illo

Et Plautus [c] uxores in servitutem sumptibus redigere viros autumat; & in [d] milite glorioso recenset incommoda, quibus viros mactant uxores: versus Plautini sunt hi.

Nam bona uxor, si ea quidem deducta est usquam gentium,
Ubi eam possim invenire? verùm egone eam ducam domum
Quæ mihi nunquam hoc dicat: eme mi vir lanam, unde tibi pallium
Malacum, & calidum conficiatur, tunicæque hibernæ bonæ;
Ne algeas hac hieme; hoc nunquam verbum ex uxore audias;
Verùm priusquam Galli cantent, quæ me somno suscitet,
Dicat: da mihi vir Kalendis, meam quod matrem juverit;
Da qui farciat, da qui condiat; da, quod dem Quinquatribus
Præcantatrici, conjectrici, ariolæ, atque haruspicæ,
Flagitium est, si nihil mittetur, quo supercilio spicit!
Tum pictricem clementer non potest, quin munerem,
Jampridem, quia nihil abstulerit, succenset ceraria,
Tum obstetrix expostulavit mecum parum missum sibi;
Quid? nutrici non missurus quidquam, quæ vernas alit?
Hæc, atque hujus similia alia damna multa mulierum
Me uxore prohibent, mihi quæ hujus similes sermones ferat

Et in Epidico [e] quum vestes recensuisset, quibus inductæ feminæ patrimonium virorum exhauriebant;

Hæc, inquit, *vocabula auctiones subigunt ut faciant viri.*

Nec verò solum rei familiaris jacturâ emitur illa qualiscunque voluptas conjugalis; verùm aliis pretiis longè majoribus; ferendi mores mulierum; qui etiam in bonis multum discrepant a virorum gravitate, & prudentiâ, & interdum occultis quibusdam causis animum acriùs pungunt, & vulnerant, quàm ut ferri possint. Idcirco Livium [f] Drusum ferunt, quum uxori nuncium remisisset, interrogatum cur feminam primariam, excellenti formâ; pudicitiâ singulari, moribus integerrimis missam fecisset, ostendisse calceos, & aptos ad pedem videri affirmasse; & tamen, ubi se premerent, nemini apparere; adeo bonarum quoque est molesta societas; quid earum, quæ, ut plerumque sunt animi feminarum cupiditatum impotentes, pravis moribus vivunt? Meritò senex apud Plautum [g] Periphanes, Herculem sese fuisse, quum uxorem haberet, autumat; neque enim tot ærumnas Hercules pertulit, quot sunt maritis interdum exantlandæ, injuriæ mussitandæ, toleranda morositas, dissimulanda levitas, & inconstantia, jurgia, & convicia devoranda, obsequendum feminæ impotenti: jam verò quàm est fastus mulieris odiosus ob formam superbientis, quo vitio pæne omnes laborant; adeo ut vix ullam reperias, quæ suam formam Helenæ pulcritudini non anteponat; quàm molesta garrulitas, & loquacitas; quàm grave, & intolerandum, quàm periculosum cum ea perpetuam vitæ societatem inire, cui siquid secreti sermonis commiseris, omnibus deblateret? Neque enim tam dolium illud, quo filiæ Danai [h] ferre dicuntur, plenum rimarum, quàm est ad arcana occultanda inepta garrulitas feminarum, unde illis jure dici possit illud Terentianum [i]

Plenus rimarum sum, hac, atque illac perfluo

Et laus illa, quam Plinius feminæ primariæ tribuit, *uxor secreti capacissima*, perquàm rara est, & albo Corvo simillima; nam plerumque feminæ quidquid sciunt, effutiunt, & tacenda, dicendaque pariter efferunt, & omnibus commune est illud vitium, quod Juvenalis [l] tribuit feminis litteratis, de quibus argutissimus poeta dixit

Tot pariter pelves, & tintinnabula dicas
Pulsari, jam nemo tubas, atque æra fatiget,
Una laboranti poterit succurrere lunæ

Sed in doctis id minus odiosum, quòd earum sermones aliquo doctrinæ sale condiuntur; indoctarum verò quis garrulitatem ferat, quæ semper eadem obganniant, insulsisque verbis miseri mariti aures onerent, & obtundant; & quum ad arcana continenda sint ineptissimæ, si non omnia viri con-

[a] Virgil. Georgic. libr. III. [b] Juvenal. Sat. VI. v. 268. [c] Plaut. Aulul. Act. 2. Sc. 1. [d] Plaut. Mil. Glorios. Act. 3. Sc. 1. [e] Idem in Epid. Act. 2. Sc. 2. [f] Plutarch. conjugal. præcept. [g] Plaut. in Epid. Act. 2. Sc. 1. [h] Higyn. fab. 170. & Horatius libr. 3. Od. 11. [i] Terentius Eunuch. Act. 1. Sc. 2. [l] Juvenal. Satyr. VI.

consilia ab ipso cognoverint, se lædi, & minui conquerantur: jam zelotypiæ, diffidia, inimicitiæ, quæ cum conjunctissi-
13 mis aliquando uxorum gratiâ suscipiuntur: jam tumor earum, quæ luculentam dotem, aut generis claritatem in mariti domum intulerunt, tam sunt non ferenda, ut Juvenalis [a] dixerit

Malo Venusinam, quàm te, Cornelia mater,
Gracchorum, si cum magnis virtutibus affers
Grande supercilium, & numeras in dote triumphos.
Tolle tuum, precor, Hannibalem, victumq; Syphacem
In castris, & cum totâ Carthagine migra

Jam contemptus viri, & ineptum studium sese aliis venditandi, & fuco faciem illinendi, ut miseri viscentur labra mariti, & sese operosiùs comendi, ornandique, & pretiosis vestibus induendi, & gemmis, & unionibus formam, & aliis munditiis illustrandi, quàm est odiosum, quàm frequens, quàm importunum? Adde superstitiones, quibus imbutæ sunt plæreque feminarum; adde iram, cujus impotens ille sexus: adde suspiciones, quæ earum animos imbecillos præcipuè perstringunt. Jam Iliadem malorum feminas comitari, & earum pulchritudinem tot vitiis pejus, quàm cæno, collini fateberis. Hæ sunt res, quæ curas afferunt, quibus uri viros Poëta noster af-
14 firmat; his addas licet curam susceptæ prolis. Thales [b] Milesius interrogatus cur non duxisset uxorem, dicitur respondisse, quòd se nimium amantem liberorum futurum provideret. Et sane studium sobolis educandæ ingentibus animum curis onerat; quàm enim solliciti sunt patres, quàm anxii, quàm inquieti, quàm timent, ne filii rem multo sudore collectam dilapident, & effundant, ne depraventur, ne male famæ, male saluti, male capiti suo consulant, quorum sollicitudinem expressit his verbis Terentius [c]

Profecto hoc verè dicunt: si absis uspiam,
Aut ubi si cesses evenire ea satius est,
Quæ in te uxor dicit, quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitii.
Uxor, si cesses, aut te amare cogitat,
Aut te te amari, aut potare, aut animo obsequi,
Et tibi bene esse soli, quum sibi sit male,
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito,
Quibus nunc sollicitor rebus! ne aut ille alserit,
Aut uspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid, vah! quemquamne hominem in animum instituere, aut
Parare, quod sit carius, quam ipse est sibi!

Atque hæ sollicitudines fortunatos quoque
15 angunt parentes, qui filiorum probitate felices judicantur; quid illi, qui liberos nacti sunt intemperantes, protervos, cædis avidos, rixarumque, ignavos, desides, hebetes, aut sumptuosos, aleâ, & turpissimis voluptatibus rem patriam profundentes, quàm eorum est referta mæroribus vita, quàm inquies, quàm luctu perdita, quàm infelix! quum quos plus oculis amant in summa infamia versari vident, quum ludibrio esse civibus, quum eorum facta plena dedecoris, plena probri, plena flagitii, suæ quoque famæ notam inurere sempiternam, quum vitæ pignorum carissimorum, & valetudini timent, quibus imminere quotidie periculum præsens cernunt. Jam rem familiarem præclaram, luculentam quum ingluvie, luxuque, & ganeis, & aleâ stringi intelligunt, nonne ad incitas adigi miseros parentes necesse est. Quæ curæ licet, ut Plutarchus [d] animadvertit, non debeant homines a tollendis liberis deterrere; neque enim aut ab administranda republica nos prohibent curæ, quibus in gerendis honoribus distinemur, aut ab ineundis amicitiis pericula, quæ persæpe sunt pro amico subeunda; aut ab agro colendo labores, qui suscipiuntur in terræ fructibus colligendis; tamen ostendunt Poëtæ nostri dictum esse verissimum

ἄνδρα γὰρ ἐκκαίει ταῖς φροντίσιν, ἠδὲ μαραίνει,
κ) γῆρας προπετὲς τῇ νεότητι φέρει,

Quibus versibus tabescere veneris usu florem juventutis, & immaturâ confici sene- 16
ctute significat; quo argumento juvenis ille apud Achillem [e] Tatium adolescentulum ab uxore ducenda dehortatur, quum dicat illud pulchritudinis decus, illum formæ candorem, illam oris venustatem consumptum iri tabe maturâ, si conjugali jugo collum submitteret, nec ulla res magis, quàm præcox Venus juvenilem vigorem, venustatemque depascitur, quod non in homine solum, sed in mutis etiam animantibus cernimus evenire, de quibus Virgilius [f] cecinit.

Sed non ulla magis vires industria firmat,
Quàm Venerem, & cæci stimulos avertere amoris

Nam Venus vires carpit, & exhaurit sanguinis florem, & virentem, teneramque deterit juventutem; ideo Pythagoras [g] utendum Venere censebat, quum quis deterior, imbecilliorque esse vellet; & Clemens Alexandrinus [h] vetus dictum refert, Venerem multis obfuisse, nemini autem profuisse; & Homerus dictum poëtæ nostri videtur confirmare, qui nuptiis invehi putat præproperam senectutem; Nam Odysseæ libro septimo juvenibus opponit Maritos hoc versu

Οἱ μὲν ὀπυίοντες, οἱ δὲ ἠΐθεοι θαλέθοντες,

hoc

[a] Juvenal. Sat. VI. [b] Plutarch. in Solone. [c] Terent. in Adelph. Act. 1. Sc. 2. in pr. [d] Plutarch. in Solone. [e] Achill. Tat. libr. 1. [f] Virgil. Georgic. libr. 3. [g] Diogen. Laert. in Pythagor. libr. VIII. Stob. Serm. XV. [h] Clemens Alexandrinus Pædagogi libr. 2. cap. X.

hoc est:

Hi juvenes, illi Junonia vincula passi

Perinde ac si, qui uxorem duxerunt, non juvenes, verùm senes habeantur. [a] Plato autem adolescentiam expertem esse conjugii videtur voluisse, quum in legibus præcepit a trigesimo usque ad trigesimum quin-
17 ctum annum nuptias celebrandas, qua ætate jam viribus confirmatis minus affert Venerea voluptas detrimenti. Nam trigesimo quinto demum anno corporis vires augeri desinunt, & hic est terminus adolescentiæ constitutus; idcirco [b] Athletæ si post expletum annum trigesimum quintum non erant victoriam consequuti, in arenam amplius non descendebant, quia se desperabant auctu virium posse ad palmam pervenire; ante eam ætatem igitur, quæ robustissimum robur affert, si Venere continenter, aut etiam frequenter utaris, quæ corpus effeminat, solvit, enervat, labefactat, nondum stabilitis viribus, cui potest esse dubium, quin earum incremento pessimè consulas? & quemadmodum parietem recens extructum adhuc molli calce quælibet causa convellit, ita non confirmatam juventutem tam efficax ad corpus debilitandum Veneris vis frangit, & maturâ senectute dissolvit. Hinc intemperans adolescentia malorum turbam, resolutiones nervorum, tabes, morbos comitiales, podagras, tremores, aliasque pestes invehit. Sed si corporis temperamentum mulierum commercio dumtaxat dissolveretur, esset aliquo
18 modo ferendum; animi verò tranquillitatem perturbari quis ferat? An verò non miseris modis turbatur, quum, quod est frequentissimum, immo fere necessarium, sexus ille tam dispar cum virili non potest convenire, & conjunctio corporum discordiam, & dissidium affert animorum, & quæ inter concordes esse debebant vincula charitatis, inter discordes, irarum sunt incitamenta. Hujus exemplum rei Poëta noster affert Jovis discordem a Junone voluntatem, inter quem, & uxorem animorum tanta disjunctio est, ut ipsam e Cœlo præcipitem dederit. Fabula est apud Homerum libro decimoquinto Iliados, quo in loco summus poëta refert, quum Juno Herculi naviganti atrocissimam tempestatem immisisset, iratum Jovem e Cœlo Junonem dejecisse vinculis circumdatam, & duas incudes ex ea suspendisse; quam fabulam Mythologi sic explicant; Jovem esse, Æthereum cuncta circumplectentem ignem; Junonem [c] verò aërem, qui quum Cœlo sit contiguus, cum eoque cohæreat, jure fingi Junonem e Cœlo esse dejectam, & vinculis illigatam; duas autem incudes nihil aliud esse, quàm terram, & aquam, quibus aër incumbit. Valerius Flaccus autem refert Junonem Cœlo delapsam in Enipeum flumen incidisse, & ab Jasone servatam, & in terram esse delatam; quapropter semper Jasoni favisse Junonem, nec absurdum fortasse fuerit versus Valerii Flacci recitare, qui sunt hujusmodi

Omnipotens Regina, inquit, quũ turbidus atro
Æthera ceruleũ quateret quum Juppiter imbre
Ipse ego præcipiti tumidum per Enipea nimbo
In campos, & tuta tuli, nec credere quivi
Ante Deam, quàm te tonitru, nutuq; reposcẽ
Conjugis, & subitâ raptam formidne vidi

Vulcanum autem ferunt suppetias Junoni ferentem, & ipsum de Cœlo dejectum in insulam decidisse Lemnum, quo casu crus ille fregit; ideo claudus Vulcanus fingitur & κυλλοποδίων ab Homero [d] dicitur, quem semianimum Lemni incolæ exceperunt, & fomentis adhibitis recrearunt; ex quo sacra Vulcano Lemnos esse fertur, quo respexit Homerus [e] his verbis

...... σὺ δ' ἐν αἰθέρι, καὶ νεφέλῃσιν
Ἐκρέμω, ἠλάστεον δὲ θεοὶ κατὰ μακρὸν Ὄλυμπον,
Λῦσαι δ' οὐκ ἐδύναντο παρασταδὸν, ὃν δὲ λάβοιμι
Ῥίπτασκον τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ, ὄφρ' ἂν ἵκηται
Γῆν ὀλιγηπελέων ......

Quos versus ita sumus interpretati

...... *tu Cœlo, & nubibus altis*
Pendebas, ægreque Dei sua damna ferebant,
Solvere nec poterant vinctam: quemcunque prehendi,
Dejeci correptum a summo victor Olympo,
Donec semianimis, terram ferretur ad imam

Quorum carminum primum Hemistichium
Poëta noster est imitatus, quum dixit 19
ἠέρι, καὶ νεφέλῃσι μετήορον

Sed ut ad discordiam Jovis cum Junone revertamur, non in decimoquinto solùm libro describit Homerus Jovem cum Junone jurgantem, sed & in primo, & in quarto, & in octavo Juppiter litigat; ideo Poëta noster affirmavit Homerum

Τὸν Δία συγγράψαι καὶ γαμετῇ χόλιον

Et addit nullam cum viro nuptam esse concordem, quum Juno ipsa Cœlestes adepta nuptias Deorum maximi, cum Jove non consentiat; in ultimo autem versu est Homeri imitatio, nam sic se habet

Οὐδὲ καὶ ἐν χρυσέῳ μιγνυμένη δαπέδῳ

Homerus [f] autem dixerat

Οἱ δὲ θεοὶ πάρ' Ζηνὶ καθήμενοι ἠγορόωντο
Χρυσέῳ ἐν δαπέδῳ ......

Sed Jovis cum Junone discordiam Poëtis relinquamus. Quid Historiæ? non illę quidem thalamos Divorum discordes esse testatur; sed Re-

[a] Plato de legib. libr. 4. [b] Macrob. Saturn. libr. 1. cap. VI. [c] Macrob. in somn Scipion. libr. 1. cap. XVII. [d] Homerus Iliad. α. v. 371. [e] Homerus Iliad. ο. in princip. [f] Homerus Iliad. δ. in principio.

Regum, qui proxime ad Deorum opes, &
20 dignitatem videntur accedere. Eriphyle Amphiarai [a] Regis uxor mariti sui vitam dicitur pretio vendidisse: [b] Agamemnonem Asiæ Victorem Clytæmnestra interfecit; Semiramis Ninum, Candaulem [c] uxor, quam miseris modis deperibat: [d] alterum ex Tarquiniis, quia socero necem moliri detrectabat, Servii Regis filia interemit, & parenti suo mortem crudelissimè machinata est: Jasonem [e] Pheræum non cives gravi dominatu pressi, sed uxor mariti beneficio in regali fastigio collocata contrucidavit: Philippi [f] Regiam pulcherrimè constitutam, & Alexandro successore nixam Cleopatræ Nuptiæ miscuerunt. Evolve fastos omnium regnorum; in omnibus plurimos Reges uxorum dolis circumventos, discordiis agitatos reperies: quid in Imperio Romanorum, quid frequentius, quam scelera feminarum? Cæsar [g] uxorem
21 in Bonæ Deæ sacris a Clodio corruptam repudiavit: Augustus [h] Liviam excidio Juliæ domus funestam, & fortasse etiam suo perpessus est: Tiberius [i] Juliam adulteriis infamem tulit: Claudius [l] Messalinam inquinatissimam feminarum, & se vivente alteri nuptam coactus est interficere; Agrippinam [m] sævam in suam prolem novercam, & ad extremum exitiabilem sibi expertus est: Drusum [n] Cæsarem Livia uxor a Sejano corrupta veneno sustulit: Otho [o] propter uxoris adulteria infamiâ laboravit: Hadriano [p] adeo cum Sabinâ uxore non conveniebat, ut se eam dimissurum ut asperam, & morosam fuisse, si privatus foret, frequenter jactaret: Antonini Pii Annia Faustina nimiâ licentiâ occasionem vulgi sermonibus præbuit, & viro causam molestiæ, quam ille sapienter devoravit: hujus autem successor [q] Antoninus Philosophus Faustinæ libidinem toleravit, quæ nauticas, & gladiatorias conditiones sibi eligebat, & ad extremum scelus pertulit Cassium ad invadendum Imperium concitantis. Quod si Regum; & Cæsarum conjuges altissimæ fortunæ splendore non sunt a turpissima vita deterritæ: si quum virorum
22 beneficio in summo fastigio essent constitutæ, tamen in viros exitiabili odio fuerunt, quid de reliquis suspicemur, quarum flagitia fortunæ obscuritas obtegit, & quæ maritis nihil, aut parum debent? Quantum libidinum, quantum discordiarum privatos thalamos habere censendum est? quum historiâ teste cognoscamus feminas urbibus universis, & nationibus bellorum, & discordiarum causas extitisse. Nam [r] Trojanum bellum Helenæ libido conflavit; illud autem, [s] quod sacrum est appellatum, quod & ipsum decennale fuisse dicitur, exarsit ob raptam a quodam Phocensi mulierem, quæ Theano vocabatur; quod inter Phocenses, & Thebanos gestum Philippi demum potentiâ finitum est: & bellum, quod [t] Crisaicum est appellatum, quod adversus Phocenses Cyrrhæi gesserunt, non alia de causa conflagravit, quàm quod Cyrrhæi Megisto Phocensis Pelagontis filiam, & Argivorum mulieres ex Delphico templo redeuntes rapuerant: & [u] Pericles propter amorem Aspasiæ Græciam universam perturbavit, & permiscuit: Cambyses [x] autem impulsus ab Ægyptiâ Netite Ægyptum bello appetivit, & in suam potestatem redegit; nam quum audisset Cambyses 23
Ægyptias mulieres in Venereo congressu plurimum ceteris antecellere, missis legatis ab Amasi filiam ejus petivit; Amasis, qui videret ipsam non uxoris, verum concubinæ loco futuram, non filiam suam, sed Aprii, qui ab Amasi fuerat interemptus, cui nomen Netitis, misit, quæ quum Cambysem amore sibi devinxisset, ut Aprii mortem ulcisceretur, Cambysem ad bellum Ægyptus inferendum concitavit; sic opulentissimum regnum, quod magnam terrarum partem bello subegerat, eversum est. Quid Syphacem ad violandum ictum cum Romanis fœdus compulit? nisi infaustæ nuptiæ, quas cum Asdrubalis filiâ contraxerat, cujus lacrymis victus prius quam armis Romanorum, pulcherrimum regnum, & vitam amisit? quid Antonium [y] adversus Augustum nisi amor Cleopatræ incitavit? Dies me deficiat, si velim, Auditores, oratione comprehendere, quot bella, quot 24
discordiæ sint causâ feminarum excitatæ, ut non sine ratione poëtæ finxisse videantur Martem a Junone sine viri opera esse procreatum; quod solæ mulieres causas afferant plerumque bellorum, & discordiarum. Hinc plena tragediis vita; quid enim aliud OEdipi [z] calamitates, nisi Jocastæ nuptiæ? quid [a] Agamemnonis, & Orestis, nisi intemperantia Clytæmnestræ? quid Herculis, [b] nisi Dejaniræ Zelotypia? quid Jasonis [c] luctus, nisi Medeæ furor? quid Hippolyti clades, nisi Phædræ cupiditas? quid Hæmoni cædem attulit, nisi amor Antigones?

[a] Stat. Thebaidos. [b] Homer. Odyss. l. XI. Sophocl. in Electr. Eurip. in Oreste, & Seneca in Agamemn. [c] Herod. l. 1. c. 12. [d] T. Liv. l. 1. [e] Athen. l. XIII c. 1. [f] Justin Hist. l. 9. [g] Suet. in Cæs. c. 74. [h] Corn. Tac. Ann. l. 1. [i] Corn. Tac. Ann. l. IV. [l] Suet. in Claud. c. 26. [m] Suet. ibid. c. 44. [n] Corn. Tac. Ann. l. IV. [o] Suet. in Othon. c. 3. [p] Ælius Spart. in Hadr. Vita. [q] Jul. Capit. in Vita Anton. Philos. [r] Hom. Iliad. & Virg. Æn. [s] Athen. l. XIII. c. 1. [t] Athen. ibid. [u] Plutarch. in Pericle. [x] Herod. libr. III. in princ. [y] Plutarch. in Anton. [z] Sophocles in Oedipo, & Senec. in eodem. [a] Senec. in Agamemnone. [b] Senec. in Hercul. Oeteo. [c] Idem in Medea. [d] Idem in Hippolyto.

nes? quid [a] Hecubæ, Priamoque malorum Iliadem, nisi Helenæ, & Paridis adulterium? quid Bellerophonti, nisi Stenobœæ contempta pulchritudo?

DISSERTATIO XVI.

In Epigramma LXIX. Libri primi de Pylade Saltatore.

Dissertatio Prima.

De Saltatione Pantomimorum, & quot ejus genera fuerint. De Bathyllo, & Pylade ejusdem inventore.

Quoniam in primis nobilis apud antiquos fuit, & a scriptoribus celebrata Pantomimorum Saltatio, cujus inventores Pylades, & Bathyllus fuisse [b] perhibentur, quoniamque in Anthologia reperitur Epigramma, quod Boëthus composuit in laudem Pyladis celeberrimi Saltatoris, instituto meo non alienum existimavi me esse facturum, si & Epigramma proponerem mihi exponendum, & de Pantomimia nonnulla subtexerem, quæ vobis, Auditores ornatissimi, non injucunda speravi fore. Sed antequam ad explicandum carmen aggrediar, argumentum paucis proponam. Boëthus igitur ille, qui temporibus Augusti floruit, & in ejus adversus Cassium, &
1 Brutum Victoriam carmen condidit; unde a Strabone [c] malus Poëta, malusque civis appellatur, laudat, & verò non ineleganter laudat Pyladem saltationis hujus repertorem, qui Bacchi res gestas, & ejus cum Bacchis, & Satyrorum choris lusum, artificioso corporis expresserat motu, & affirmat tantam fuisse Pyladis in saltando venustatem, tamque mirabilem gratiam, ut si talis in Cœlum Bacchus venisset, oblita Juno inimicitiarum, quæ ei cum Baccho intercedebant, dictura fuerit non Semelen, verùm se ejus esse matrem, & Epigramma quidem ad hunc modum se habet

Εἰ τοῖος Διόνυσος ἐς ἱερὸν ἦλθεν ὄλυμπον
  Κωμάζων λήναις σύν ποτε, καὶ σατύροις,
Οἷον ὁ τεχνήεις πυλάδης ὠρχήσατο κεῖνον
  Ὀρθὰ κατὰ τραγικῶν τέθμια μουσοπόλων
Παυσαμένη ζήλου Διὸς ἂν φάτο σύγγαμος Ἥρη
  Ἐψεύσω Σεμέλη, βάκχον ἐγὼ δ' ἔτεκον

Quorum carminum hujusmodi esse potest interpretatio

Si talis quondam sacrum venisset Olympum
Ogygius Bacchis cum Satyrisque Deus,
Qualem saltavit Pylades mirabilis arte,
Dum movet ad tragicos corpora docta modos,
Depositâ Juno dixisset protinus irâ:
Mentiris, Semele, Bacchum ego nam peperi

Et in Epigrammate quidem hæc duximus adnotanda: ἱερὸν appellat Olympum, ut ab 2
Olympo montes distinguat; Cœlum autem dicitur Olympus, [d] quasi ὁλολαμπὴς quod universum splendeat; vel ab Olympo monte Thessaliæ, cujus altitudo Cœlum videtur attingere; quamquam plures hoc nomine montes, ut Straboni [e] credi convenit, perhibentur; nam & in Elide, & in Thessalia [f], & in Lesbo [g], & in Mysia [h], & in Lycia [i] Olympi montes reperiuntur. Λῆναι Mulieres Bacchi comites [l] appellantur ἀπὸ τοῦ ληνοῦ quod est torcular, unde Lenæus Bacchi cognomen apud Poëtas, Tibullus [m]

Odit Lenæus tristia verba pater

Hæ verò [n] Mulieres & Bassarides dicebantur a Bassareo [o], qui est Bacchus, & Mænades [p] ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι a furore, & θυιάδες eadem de causâ; sic Virgilius [q] eas vocat,

..... qualis commotis excita sacris
Thyas, ubi audito stimulant Trieterica Baccho
Orgia, nocturnusque vocat clamore Cythæron;

& Bistonides [r] a regione Thraciæ, quo nomine Bacchas Lucanus [s] nuncupavit.

..... nam qualis vertice Pindi
Bistonis Ogygio decurrit plena Lyeo,

& Eleleides ab Eleleo Bacchi cognomine, cujus [t] meminit Ovidius hoc versu

Nyctheliusque, Eleleusque parens, & Jacchus, & Evan

Baccharum autem, Bacchique lusum describit copiosissimè [u] Catullus his verbis

Qui tum alacres passim lymphata mente furebant
Evoe bacchantes, Evoe capita inflectentes.
Horum pars tectâ quatiebant Cuspide Thyrsos,
Pars e divulso jactabant membra juvenco,
Pars se se tortis serpentibus incingebant,
Pars obscura cavis celebrabant orgia cistis,
Orgia, quæ frustra cupiunt audire profani.
Plangebant alii proceris tympana palmis,
Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant,
Multaque raucisonos efflabant cornua bombos,
Barbaraque horribili stridebat tibia cantu.

Οἷον ὁ τεχνήεις πυλάδης ὠρχήσατο κεῖνον idem loquendi genus est apud Latinos; Ausonius [x]. 3

Daphen, & Nioben saltavit Simius idem,
Ligneus ut Daphnen, saxeus ut Nioben

G Juve-

[a] Hom. Iliad. & Plutarch. conjugal. præcept. [b] Athen. libr. 1. cap. VII. & Suid. in V. ὄρχησις ubi pro Bacchilide legendum est Bathyllo ex emendatione Justi Lipsii in Comment. ad libr. 1. Annal. Cornel. Taciti. [c] Strabo libr. XIV. [d] Suidas in V. ὄλυμπος, & Etymolog. magnum. [e] Strab. libr. X. [f] Strabo libr. VIII. [g] Plin. libr. V. c. XXXI. [h] Strabo libr. XII. [i] Plin. libr. XXI. c. VI. [l] Suidas in V. ληνίς. [m] Tibullus libr. III. Eleg. VII. [n] Cornutus Gramm. in prim. Persii Satyr. v. 106. [o] Horat. libr. 1 Od. 18. [p] Juvenal. Satyr. VI. v. 317. [q] Virgil. Æn. libr. IV. [r] Horat. libr. 2. Od. 19. [s] Lucan. libr. 1. in fine. [t] Ovid. Metam. libr. 4. in princip. [u] Catullus de Nuptiis Pelei, & Thet. [x] Ausonius Epigram. n. 84.

Juvenalis.[a]

Chironomon Ledam molli saltante Bathyllo
ab hoc verbo componitur ἐξορχεῖσθαι, quod
significat enunciare tacenda; quod de his
dicebatur, qui Mysteria divulgabant. Cle-
mens Alexandrinus Stromateon libro pri-
mo ὅτι μέγας ὁ κίνδυνος τὸν ἀπόρρητον ὡς ἀληθῶς
τῆς ὄντως φιλοσοφίας ἐξορχήσασθαι est etiam ἐξορ-
χεῖσθαι male litteris uti, & ad captandam au-
ram popularem ab eloquentiæ rectâ ratio-
ne prævaricari, qua significatione sermo-
nem inscripsit Aristides κατὰ τῶν ἐξορχουμένων

Ὄρχια κατὰ τραγικῶν τέθμια μυσοπόλων

non sine causâ dicit Pyladem rectè saltasse
secundum leges tragicorum, non solum
quia Pantomimorum saltatio erat, quæ tra-
gica appellabatur, ut Athenæus[b] testatur his
verbis τῆς δὲ κατὰ τοῦτον ὀρχήσεως τῆς τραγικῆς
καλουμένης πρῶτος εἰσηγητὴς γέγονε Βάθυλλος sed
etiam, quia saltatio Pyladis haberet quid
ὀγκῶδες idest *fastus, & timoris plenum*, quod
est aptius tragœdiæ, quum saltatio Bathylli
contra esset hilarior; quapropter[c] Seneca
negat Bathyllum parem sibi fuisse in tragœ-
dia, sicut in comœdia Pyladem; sic enim lo-
quitur; *& ut ad morbum te meum vocem, Pyla-
des in Comœdia, Bathyllus in tragœdia multum
a se aberant*. Illud etiam in hoc carmine
4 est adnotandum τέθμια, vel νόμους hoc est *le-
ges* appellari musicos modos, cujus rei cau-
sam quærit, & explicat[d] Aristoteles in pro-
blematis ad hunc modum διὰ τί νόμοι καλοῦ-
σιν, οὓς ᾄδουσιν; ἢ ὅτι πρὶν ἐπίστασθαι γράμματα,
ᾖδον τοὺς νόμους, ὅπως μὴ ἐπιλάθωνται; ὥσπερ ἐν ἀ-
γαθύρσοις ἔτι εἰώθασι, καὶ τῶν ὕστερον ᾠδῶν τὰς
πρώτας τὸ αὐτὸ ἐκάλεσαν, ὅπερ τὰς πρώτας hoc
est: *quia de causa leges appellantur eæ, quas ca-
nunt? an quia antequam litteras scirent, leges,
& jura, ne oblivіscerentur, canebant? quod a-
pud Agathyrsos etiam nunc usurpatur. & pri-
mas igitur posteriorum Odarum, priorum nomi-
ne nuncuparunt*. Atque hæc in Epigramma-
te mihi visa sunt maximè adnotanda; cete-
rum quoniam in versibus Poëtæ nostri de
Pantomimis, & eorum Principe Pylade men-
tio reperitur, non abs re fuerit, quemad-
modum polliciti sumus, nonnulla de Pan-
tomimis dicere. Pantomimos igitur ex eo
appellatos esse constat, quod artificioso cor-
poris motu omnia propemodum imitaren-
5 tur; quod illis nomen non sine causa ab
Antiquis est attributum; siquidem tanta fuit
eorum saltatorum dexteritas, tantaque in
artificio suo vis, & facultas; adeo omnes
affectus expresserunt, & res gestas, & fabu-
las fictas oculis quodammodo subjecerunt,
ut tacito corporis motu cujusvis elegantis
Poëtæ, vel Historici facundi eloquentiam
prope adæquarent. Quocirca[e] dicitur qui-
dam barbarus, quum ad Neronem Impe-
ratorem Legatus venisset, & Pantomimum
saltantem spectasset, enixissimis precibus a
Nerone contendisse, ut sibi aliquem daret
hujusmodi saltatorem, ut per eum artifi-
cem Barbaris finitimis, qui suæ gentis lin-
guam non intelligerent, significare posset,
quæ vellet. Sed hic barbarus, & fortasse
rei novitate permotus, insolitique admira-
tione spectaculi plura, quàm debuit, tribuit
Pantomimis; quid philosophus, & ejus fa-
miliæ sectator philosophus, quæ haudqua-
quam cujusquam studium solet laudibus ex-
tollere? Demetrius[f] Cynicus nonne te-
stis est locupletissimus, nihil esse, quod Pan- 6
tomimorum vis, & facultas non imitare-
tur, exprimeretque pulcherrimè, qui quum
hujusmodi saltationem semper contempsis-
set, rogatus, ut priusquam rem improba-
ret, cognoscere ne gravaretur, saltantem
Pantomimum spectavit, eoque spectaculo est
adeo delectatus, ut Græcis verbis exclama-
verit; *audio, homo, quæ exprimis, non solùm
video; planeque mihi videris manibus ipsis lo-
qui*. Quibus ex verbis intelligi[g] potest,
quare Lesbonax Mitylenæus Pantomimos
χειροσόφους hoc est *manibus sapientes* appella-
rit; propterea quod etsi vultu, oculis, &
statu corporis, motuque res ob oculos po-
nerent, pleraque tamen manibus signifi-
carent. Est & alia hujus nominis notatio,
quæ prætermittenda nequaquam est. Nam
tria sunt[h] saltationum genera, Tragica, 7
quæ nominatur ἐμμέλεια, quam concinnita-
tem vertit Julii[i] Pollucis Interpres; Comi-
ca, quæ cordax, lasciva saltatio, unde cor-
dacismi, quos Philippo Macedoniæ Regi
magnâ cum acerbitate obiicit[l] Demosthe-
nes; Satyrica sicinnis nuncupata, quæ mi-
litaris quædam, vehemensque saltatio fuit,
unde sicinnotyrbe, cujus mentio est[m] apud
Athenæum; ex quibus intelligi potest, ma-
le a Suida in voce Pylades sicinnin tragi-
cam saltationem dici, eumque locum emen-
dandum esse; nam sicinnis[n] Athenæo teste
non tragica, sed Satyrica saltatio habebatur,
adeo ut Satyri sicinnistæ vocarentur, cujus
inventor Sicinnus quidam barbarus perhi-
betur. Ex his igitur tribus quum Panto-
mimorum saltatio constaret, ut[o] Lucianus,
& Suidas[p] docet, verisimile est Pantomi-
mos ex eo nominatos, quod omnia simul,
videlicet tragicæ saltationis gravitatem, Sa-
tyricæ vehementiam, comicæ lasciviam i-
mitarentur. Quacumque verò de causa Pan- 8
tomi-

[a] Juven. Sat. VI. v. 63. [b] Athen. libr. 1 c. XVII. [c] Senec. Controv. l. 3. in procem in Edit Gothofredi. [d] Arist. Probl. sect. 19. Probl. 28. [e] Lucian. de saltatione, & Cæl. Rhodig. libr. V. c. III. [f] Cæl. Rhodig. libr. V. cap. III. [g] Lucian. de saltatione. [h] Athen. libr. 1. cap. VII. Arrian. de reb. Indic. Cæl. Rhodig. libr. V. cap IIII [i] Jul. Pollux libr. IV. cap. VIII. [l] Demosth. Olynth. Ulpian. ibi. [m] Athen. libr. IV. cap. 2. [n] Athen. libr. 1. c. XVII. [o] Lucian. de Saltatione. [p] Suid. in V. Πυλάδης.

tomimi sunt hoc modo nominati, eorum saltationis auctor Bathyllus fertur, [a] qui quemadmodum Athenæus testatur, Alexandrinus fuit, & a Mæcenate habitus est in deliciis, sicut Cornelius Tacitus libro primo tradit his verbis: *indulserat & ludicro Augustus, dum Mæcenati obtemperat effuso in amorem Bathylli*, & Horatius [b] indicat in Ode, quæ sic incipit

Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
Oblivionem sensibus;

ubi leguntur hi versus

Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Tejum

Alter autem saltationis hujus inventor fuit Pylades natione Cilix, ut Suidas asseverat in voce *Pylades*, qui etiam librum de saltatione conscripsit, ut Athenæus [c] his verbis docet τοῦτον τὸν βάθυλλον φησὶν Ἀριστόνικος, καὶ πυλάδην, οὗ ἐστὶ σύγγραμμα περὶ Ἰταλικῆς ὀρχήσεως, τὴν Ἰταλικὴν ὄρχησιν πρῶτον συστήσασθαι *hunc Bathyllum dicit Aristonicus, & Pyladem, cujus est de saltatione liber, Italicam saltationem primum constituisse*, quamquam [d] Casaubonus excellenti vir ingenio, & eruditione putat ea verba: *cujus est de saltatione liber* ad Aristonicum referenda. Verumtamen Suidas [e] contrarium docet, qui de Pylade sic ait; *scripsit & de saltatione Italicâ librum, quæ ab ipso reperta est*, quod & ego verius arbitror. Et quoniam in hunc Athenæi locum incidimus, notandus est error Interpretis, qui sic ait: *saltationis tragicæ, quæ inolevit Athenæi sæculo, is primum auctorem fuisse tradit Bathyllum, quem recte saltasse affirmat Seleucus*: vertit autem illa verba Athenæi τῆς δὲ κατὰ τοῦτον ὀρχήσεως τῆς τραγικῆς καλουμένης πρῶτος εἰσηγητὴς γέγονε βάθυλλος, ὃν φησὶ νομίμως ὀρχήσασθαι Σέλευκος. Nequaquam tam ineruditus fuit Athenæus, ut nesciret, aut quo tempore inventa fuerit Italica saltatio, aut Pyladem, & Bathyllum ejus inventores Augusti sæculo floruisse, quod inter omnes auctores [f] constat; testatur id loco citato Cornelius [g] Tacitus, qui si Italica saltatio Athenæi ævo in lucem esset prolata, Bathylli mentionem facere non potuisset; testatur [h] Zosimus, testatur libro secundo Saturnalium [i] Macrobius; testatur denique Lucianus in Dialogo de saltatione, &, ut alios prætermittam, [l] Suidas, qui etiam Augustum Italicæ saltationis facit inventorem, cujus auctoritas [m] adeo Lipsium decepit, ut pro certo auderet affirmare maximum Principum id invenisse, quod, quia permisit, a plerisque non injuriâ fortasse reprehenditur. Sed Lipsium satis refellit Casaubonus, [n] & Suidas ipse, quo auctore Lipsius nititur, qui in voce *Pylades*, quasi oblitus eorum, quæ dixerat, Pyladem, non Augustum ludicri Pantomimorum fuisse tradit repertorem. Sed, ut ad Athenæum revertar; non, inquam, tam indoctus fuit eruditissimus Græcorum, ut solus ignoraret, quod omnes eo tempore sciebant, & quod non poterat ignorare; nam si ætate Augusti Pylades, & Bathyllus hoc invento Italicam scenam illustrarunt, quomodo id nesciret Athenæus Romæ perdiu versatus, aut quum nesciret, quid illi venit in mentem, cur id, quod nesciebat, affirmaret? Quid ergo est? hominem doctum interpretem Athenæi fefellerunt ea verba, quæ leguntur in Epitome dipnosophistarum τῆς δὲ κατὰ τοῦτον ὀρχήσεως, quæ de Athenæo esse putavit capienda; itaque vertit, quæ Athenæi sæculo inolevit. Ego autem existimo auctorem Epitomes illa verba transcripsisse ex Athenæo, qui de Augusto, vel alio quopiam, qui eo tempore vixerit, loqueretur; neque enim ullo modo potest dici Athenæi sæculo Italicam saltationem cepisse celebrari, quum teste Suida [o] imperante Marco Antonino philosopho floruerit Athenæus; quod & ipse Athenæus indicat, neque etiam eo tempore inolevisse, quum Lucianus [p], qui vixit imperante Trajano testetur [q] ad summum celebritatis evectam fastigium artem Pantomimorum; & Seneca doceat suâ quoque ætate maximè cultam, qui sic ait: *& quantâ curâ laboratur, ne cujuslibet Pantomimi domus intercidat: stat per successores Pyladis, & Bathylli Domus*

DISSERTATIO XVII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Secunda.

Quis fuerit Auctor saltationis, & unde originem habuerit saltatio, & quid esset; quum darentur quædam saltationes sine saltu.

Quum mihi Anthologiæ Epigramma, quod de Pylade Italicæ saltationis inventore conscriptum est, proposuissem explicandum, occasione hinc sumptâ de Pantomimis nonnulla dixi, & quæ hujus nominis origo mihi videretur, exposui, &

a Athen. l. 1. c. 17. b Hor. in Epod. Od. XIV. c Athen. libr. 1. cap. XVII. d Casaubon. in eum locum Athen. e Suid. in V. Πυλάδης. f Suid. in V. Ἀθηνόδωρος. g Corn. Tac. l. 1. Annal. h Zosimus libr. 1. i Macrob. Saturnal. libr. 2. cap. 7.

l Suid. in V. ὄρχησις. m Just. Lipsius ad libr. 1. Annal. Corn. Tac n Casaub. in eundem loc. Ath. o Suid. in V. Ἀθήναιος. p Suid. in V. Λουκιάνος. q Lucian. de Saltatione.

quo tempore Pantomimorum saltatio cœperit usurpari, & quibus auctoribus fuerit in scenam inducta; sed quoniam vix intelligi potest, quod nam fuerit ludicrum Pantomimorum, nisi de omni Veterum saltatione dicamus; id mihi existimavi hodierno die faciendum. Saltationem igitur antiquam rem esse cum multa declarant, tum illud in primis, quod Homerus [a] vetustissimus Poëtarum Heroicis temporibus in usu saltationem fuisse testatur; quamquam
1 Homerus duo tantummodo saltatorum genera videtur agnoscere; eos nimirum, [b] qui κυβιστητῆρες a Græcis nominantur, & eos, qui sphærâ ludebant, cujus inventionem Agallis Corcyræa Nausicaæ; alii [c] Sicyoniis, alii Lacedæmoniis [d] tribuerunt. Sed tamen eo tempore plura saltationum fuisse genera necesse est; si vera sunt, quæ de Theseo, & Ariadnâ produntur, [e] Nam Theseum ferunt saltationis genus ab Ariadna edoctum, quo labyrinthi Cretensis errores, & multiplices flexus, orbesque exprimebantur; quocirca Propertius [f] Poëta non minus ingeniosus, quàm eruditus Ariadnam saltandi peritissimam facit in illis carminibus

Quantum, quod posito formosè saltat Jaccho,
Egit ut Evantes dux Ariadna Choros.

Sed & Corybantes [g], qui Jovem infantem occuluisse dicuntur, alio quodam vehementi, & laborioso genere saltationis usi sunt; & Bacchi comites suos choros duxerunt, & saltatione sunt maximè delectati; Pyrrhum [h] autem Græcis obsidentibus Trojam Pyrrhicham saltationem invenisse
2 memoriæ proditum est. Quæ quum ita sint, hoc ludicrum antiquissimum fuisse constat, ac proinde minimè mirandum est, si, quis saltationis inventor, ignoratur; nam [i] quidam saltationis inventricem Erato Musarum unam fuisse tradunt; quidam verò sicut Cælius [l] Rhodiginus refert, Hieronem ferunt immanissimum Tyrannorum, quum suspectam haberet suorum popularium fidem, eo vecordiæ, & inhumanitatis processisse, ut cives inter se colloqui prohiberet; quocirca quum aliter illi non possent, cepisse gestu, & nutu, & corporis motu significare, quæ vellent, ex eaque miserrimâ, tristissimaque necessitate artem esse natam, quæ hilaritatis est comes, & administra voluptatis. Eodem planè modo, quo Herodotus [m] tradit gravissimam famem, qua Lydia affligebatur, caussam fuisse ludorum, levissimæ rei, ad eam fallendam repertorum. Nam quum animadverterent homines animi sensa certo quodam corporis motu non minus exprimi posse, quàm verbis; quemadmodum verbis initio ad animi sententiam declarandam necessario sunt usi, post autem delectationis causâ non solum inter se loqui; 3
verum etiam elegans carmen fingere, artificiosam orationem componere, & res gestas, aut fabulas conscribere instituerunt; ita necessitate quidem coacti gestum ad ea significanda, quibus usus indigebat, adhibuerunt, deinde ad liberam animi oblectationem, quandam gestus artem invenerunt, quæ pars Musicæ facultatis fuit, & saltatio ab Antiquis [n] est appellata. Ex qua sive falsâ, sive verâ saltatoriæ artis origine intelligi potest id, quod in primis adnotandum est, non modò saltum, & cum musicâ quadam concinnitate corporis motum, certasque chori figuras; verum etiam quemlibet artificiosum motum sive partis alicujus, sive totius corporis, aut etiam nutum, habitumque saltationem dici; & quod absurdum quodammodo videatur, sine saltu peragi saltationem, & eam, ut Aristoteles in poëtica docet, inter imitatrices esse collocandam; ex quo factum est, ut verbum [o] ὀρχεῖσθαι, quod saltare Latini dicunt, etiam moveri, & incitari diceretur. Quapropter Lycophron in Cassandrâ Martem 4
saltatorem vocat, quòd Martis vehementissimi sint motus, & Jon Poëta nobilis apud Athenæum [p] ait ἐκ τῶν ἀέλπτων μᾶλλον ὤρχησε φρένας *è non speratis animum magis incitavit;* unde Plautinus, [q] ut opinor, jocus emanavit, apud quem Euclio Senex avarissimus salire cor dicit sibi, & artem facere ludicram; hoc est saltare; nam & saltatores appellabantur Histriones, qui artem facere ludicram dicebantur, ut intelligi potest ex Macrobio [r], qui Pyladem saltatorem, Histrionem vocat, & saltatio ars ludicra apud Tacitum, qui ludicrum Pantomimorum dicit; ex quibus percipi potest Saltationis nomen patere latissimè, neque inverecundas esse elegantissimorum poëtarum translationes quisquam dixerit, præsertim qui reputaverit, quibus rebus nomen Saltationis Antiqui tribuerint. Nam & pilæ lusus ab Antiquis Saltatio vocabatur, sicut libro primo tradit [f] Athenæus, 5
qui Harpastum, quod etiam φαινίνδα, vel potius ἐφετίνδα, ut Casaubonus [t] legit, Græcis dicitur, in eo genere præcipuè laudat; & exercitatio Palæstræ saltatio dicebatur, quæ Budæo [u] teste Chironomia idest

[a] Hom. Il. π. [b] Athen. l. 1. c. XII. [c] Dicæarchus apud Ath. loc. cit. [d] Hippasus apud eundem ib. [e] Plutarch. in Vita Thesei. [f] Propert. libr. 2. El. III. [g] Lucian. de Saltatione. [h] Cæl. Rhodig. l. V cap. 3. [i] Idem libr. VII. cap. III. in Analectis Virgil. in Musarum inventis. [l] Cæl. Rhod. antiq. lect. libr. V. cap. III. [m] Herodot. l. 1. c. XCIV. [n] Plat. de legib. 2. in fine. [o] Eustath. in Odyss. Ψ. [p] Athen. libr. 1. c. XVII. [q] Plaut. Aulul. act. 4. sc. 3. [r] Macrob. Saturn. libr. 2. c. 7. [f] Athen. libr. 1. [t] Casaub. ad hunc loc. [u] Bud. in Pand. l. Athletas 4. de His, qui not. inf.

idest *lex gestus* appellatur, quam oratori necessariam esse Quintilianus [a] docet, & quam Socrates [b] in poematis respiciens dixit

Οἱ δὲ χορεῖς κάλλιςα θεοὺς τιμῶσιν ἄριςοι
Ἐν πολέμῳ

quam etiam Homerus [c] fortasse intelligens *ἀμύμονα* hoc est *inculpabilem* saltationem vocat. Jam verò si considerare singillatim velimus genera saltationum, quod diximus magis apparebit; saltare sine saltu licere. Xenophon philosophorum suavissimus libro sexto de expeditione Cyri multa genera saltationum describit, in quibus est & hæc Ænianensium, & Magnetum saltatio, quæ ad hunc modum peragebatur, & *καρπαία* est appellata. Quidam armis depositis junctos jugo boves agens, identidemque respectans, tanquam aliquid inopinatum formidaret, sementem faciebat; ad hunc accedebat latro, cum quo sumptis armis ante jugum arator dimicabat. Committebatur [d] autem pugna ad tibiæ sonum cum quodam musico numero, & concinnitate, & ad extremum vel aratorem latro cum jugo secum abducebat; vel agricola latronem manibus post tergum revinctis, & ad
6 jugum alligatum agebat. Nihil, ut videtis, ad hanc saltationem opus fuit saltu; quid ad eam, qua Mysos usos esse accepimus, qua duo, qui infestis peltis concurrerent, exprimebantur? quid ad Persicam, [e] quam cetris ad invicem complosis, & ad tibiæ sonum procumbentes, vicissimque surgentes non sine quadam musicâ lege saltabant? Jam verò quæ saltationes historiam aliquam referebant, manu, & corporis motu plerumque peragebantur; neque enim [f] saltu Telestes ille saltator insignis res gestas a septem Regibus ad Thebas ponere ob oculos spectatorum egregiè potuisset, aut Pantomimi omnes fabulas, & historias repræsentare. Quæ quum ita sint, haudquaquam mirum debet videri saltatores potuisse omnia tam feliciter imitari, ut ex eo Pantomimi vocarentur; quippe gestus non minùs propemodum, quàm verba ad res exprimendas valet, nec minùs est varius, & multiplex, quàm eloquentia. Quapropter Cicero [g] omnium Romanorum disertissimus certare solitus dicitur cum Roscio Histrionum celeberrimo, & per ludum experiri, utrum sententiam eamdem ipse pluribus modis variare dicendo; an gestu, & pronunciatione Roscius posset efferre; qua re elatus Histrio librum conscripsit, quo Histrionem cum Oratore comparabat. Inepte quidem ille nobilissimam, florentissimamque facultatem cum humili artificio, nec satis honesto contulit, sed non omnino sine causâ. Nam posse nobilem Histrionem gestu, corporisque motu verborum vim, & eloquentiæ copiam consequi, & propemodum adæquare Pantomimorum solertia, & artificium declaravit; nihil enim aut a Poëtis confictum, aut ab Historicis narratum, quod illi non eleganter expresserint. Quod si quis quærat, Auditores, 7
quo pacto illos putem consequutos, respondebo Pantomimorum saltationem fuisse persimilem notis illis, & figuris, quibus utebantur Ægyptii, [h] quas Hieroglyphica appellarunt. Nam quemadmodum illæ quum nihil commune cum litteris haberent, tamen ea, quæ significantur litteris, exprimebant; ita Pantomimi quum vocem emitterent nullam, tamen ea ipsa, quæ vocibus significantur, tacito corporis motu indicabant; quod ut faciliùs intelligi possit, exemplo est explicandum. Ægyptii quum annum, qui, ut ait Poëta, in se sua per vestigia vertitur, significare vellent, serpentem, [i] qui sibi caudam admorderet, fingebant; quum contumeliam, [l] Perdicem; quum invidiam, [m] Anguillam; quum impudentiam, [n] fluviatilem Equum; quum ingratum, [o] Columbam: cur ita? quia nihil est tam proprium, quàm hæc vitia his animalibus. Ad eundem fanè modum, quia 8
nihil est tam proprium magni viri, & in republica Principis, quàm curæ, quum non de suis tantùm, sed de publicis commodis debeat cogitare; ideo Pylades [p] Pantomimorum nobilissimus, quum magnum Agamemnonem significare vellet, expressit cogitantem; quum enim Hylas ejus discipulus, & artis æmulus canticum saltaret, in cujus extremo sunt illa verba *τὸν μέγαν Ἀγαμέμνονα sublimem, ingentemque* Hylas veluti metiebatur; exclamavit e caveâ Pylades *σὺ μακρὸν, οὐ μέγαν ποιεῖς* hoc est: *tu longum, non magnum facis*; quum autem jussus esset a populo idem saltare canticum, & ad eum locum venisset, eo quo diximus artificio Agamemnonis magnitudinem significavit; præclarè ille quidem & arti satisfecit suæ, & quid magnis viris conveniret, ostendit. Enimuero si omnia sic expressisset hæc Pantomimorum, ut ita dicam, symbola non minùs, quàm Ægyptiorum sacra viderentur digna, quæ a Sacerdotibus dumtaxat tractarentur; sed fuerunt in illo Pantomimorum artificio, ut in Ægypto [q] Homericâ permulta mala permixta bonis. Quocirca meritò a gravissimis viris repre- 9
hen-

[a] Quintilian. libr. 1. c. 19. [b] Apud Athen. libr. 14. cap. 6. [c] Homer. Iliad. ϑ. v. 34. & Cæl. Rhodigin. libr. V. c. III. [d] Athen. libr. 1. c. XIII. [e] Athen. ibid. [f] Athen. libr. 1. cap. XIX. [g] Plutarch. in Cicer. [h] Horus Apollus. [i] Horus Apoll. Hieroglyph. primo. [l] Pierius Valer. libr. XXIV. de Perdice. Cæl. Rhod. l. 29. c. 26. [m] Cæl. Rhod. eod. loc. [n] Pierius Valer. l. 29. de Fluvial. equo, & Cæl. Rhodig. ibid. [o] Cæl. Rhod. ibid. [p] Macrob. Saturnal. l. 2. c. VII. [q] Hom. Odyss. δ.

hensum est; fuit enim libidinis incitamentum, eversioque publicæ disciplinæ, & ut brevi dicam, multum ab antiquâ illâ saltatione degeneravit, quam Pythagoras, ut animum temperaret, dicitur edidicisse, & quæ, ut Athenæus [a] testatur, homine nobili dignissima, & ad formandos mores non inutilis habebatur; neque, ut mihi quidem videtur, iniuriâ. Nam quemadmodum Plato in secundo de legibus philosophatur, omnes animantes simul atque sese paulum corroborarunt, in illâ tenerâ, & acerbâ ætate motu gaudent, & quietem pati nesciunt; quapropter modo saltu, modo cursu lætantur, modo inter se ludunt, gestiunt, efferuntur, exultant. Sed quum ceteræ animantes, quid sit in rebus ordo, quid modus, numerusque non intelligant, eorum motus inconcinni, incompositique sint necesse est; homo autem præsertim adolescens, quum ab eadem naturâ incitetur ad motum, musicique concentus, numerorumque sit particeps, non debet temerè, & incompositè, sed cum musicâ concinnitate cieri. Permagni enim refert utrum cum ordine, & modo, an immoderatè moveamur; siquidem eadem musica & motibus corporis moderatur, & animum temperat; animus autem temerè motum afferens corpori, & ipse temerè, inconsulteque moveatur necesse est; quæ causa fuit Antiquis, ut saltationem inter artes liberales unà cum musicâ [b] numerarent, & eum ineruditum existimarent, qui saltare
10 nesciret. Quapropter [c] Clysthenes Sicyoniorum tyrannus, quum filiæ Procum Hippaclidem imperitè saltantem vidisset, dixisse fertur ipsum ἀπορχήσασθαι τὸν γάμον hoc est: *propter saltationem nuptiis excidisse* Et hæc quidem moribus Græcorum sic habebantur; apud Romanos autem nimia saltandi peritia reprehendebatur, ut intelligi potest e Sallustio, [d] qui de Semproniâ feminâ primariâ, sed parum suæ famæ consulente ad hunc modum scribit: *hæc mulier genere, atque formâ, præterea viro, & liberis satis fortunata fuit; litteris Græcis, & Latinis docta, psallere, saltare elegantiùs, quàm necesse est probæ*. Sed de hoc Sallustii loco, quoniam incidit ejus mentio, & non abhorret a re, quam tractamus, sequenti Dissertatione dicemus.

DISSERTATIO XVIII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Tertia.

Romani saltationis nimium studium improbabant; Græci verò secus. De quibusdam aliis saltationum generibus, quæ apud Græcos in usu erant. Poetæ plerique, qui Deos inducunt saltantes, Astrorum choros, & Mundi concentum exprimunt; Dii namque nihil aliud sunt, quàm mentes, quæ cœlestes orbes contorquent.

Saltationem, saltandique studium, quatenus Romanorum severissimis moribus putem recepta, libet hodierno die diligentiùs enarrare. Occasionem dedit Crispus historiæ Romanæ pater, in cujus locum incidimus; quum Epigramma Anthologiæ explicaremus, quod in Pyladem Italicæ saltationis inventorem a Boëtho poetâ conscriptum est. In eo loco Sallustius Semproniæ feminæ apprime nobilis mores, & studia describens, eam saltare solitam dicit elegantiùs, quàm probæ conveniret; quibus ex verbis, ut notat Macrobius, [e] intelligi potest, & non omne saltandi studium indecorum fuisse, & nimiam ejus rei peritiam reprehensam, quod utrumque paulo fusiùs demonstrabo; tum nonnulla de saltatione scitu non injucunda subtexam, non ut hoc artificium commendem, quod elegantissimè fecit Lucianus; [f] sed ut ea, quæ sparsim apud auctores leguntur, colligam, & quæ ad cognoscendam pertinent antiquitatem, ubi datur occasio, persequar non indiligenter. Si quis autem plura desideret, adeat Lucianum [g], Julium Pollucem [h], & doctissimum Athenæum [i], apud quos & genera saltationum, & nomina illustrium saltatorum, & quædam, quæ de ejus artificii præstantiâ mira sanè traduntur ab Antiquis, reperiet. Atque ut ab eo primùm exordiar, de quo me primùm sum pollicitus dicturum; mirum fortasse cuipiam possit videri, Romanos rerum dominos, qui bellorum, administrandæque reipublicæ studiis dumtaxat intenti omnes artes repudiarent, quæ, ut ait apud Sallustium [l] Marius, doctoribus ad virtutem nihil prodessent, tam ludicram tamen, & tam levem, & corrumpendis moribus idoneam facultatem recepisse; & tamen ita se res habet. Quemadmodum magnificentiam in

Deo-

[a] Athen. libr. 1. [b] Cassiodor. libr. 1. Epistula 10. [c] Athen. l. 14. c. 6. [d] Sallust. in Catilinar. [e] Macrob. l. 3. c. 14. [f] Lucian. de Saltat. [g] Lucianus loc. cit. [h] Jul. Poll. Onomast. l. 4. c. 13. & 14. [i] Athen. libr. 1. cap. 17. & libr. 14. cap. 6. [l] Sallust. in Jugurth.

Deorum suppliciis, & splendidam liberalitatem in templis, quæ construendis, quæ magnifico sumptu exornandis, paulatim ad privatos usus, & ad delicias, luxumque Romani converterunt; ita hanc artem sacrificiis Deorum celebrandis repertam ad privatas traduxerunt voluptates, & quæ publico bono, tantùm pietati, religionique serviebat, labente paulatim disciplinâ, ad lasciviam, protervitatemque traducta in malum publicum vertit. Itaque [a] Numa
2 Pompilius Princeps ad sacra Martis celebranda saltationem adhibuit; nam ab eo duodecim Salios in honorem Martis legimus institutos, quorum munus, quodnam esset, narrat eleganter Livius libro ab urbe condita primo *Numa*, inquit, *duodecim Salios Marti Gradivo legit, tunicæque pictæ insigne dedit, & super tunicam æneum pectori tegmen, cœlestiaque arma, quæ ancilia appellantur, ferre, & per urbem ire canentes carmina cum tripudiis, solemnique saltatu jussit.* Hoc Sacerdotio præditi primores civitatis dabant operam, ut non ineleganter suum munus fungerentur; quocirca Appio Claudio [b] triumphali viro gloriæ fuisse accepimus, quod inter collegas optimè saltitaret. Sed non diu mansit hæc ars inter aras, & altaria Deorum, neque sacris celebrandis duntaxat adhibita est, sed nobilium domos penetravit, & in deliciis haberi cepit. Quamobrem, ut Macrobius [c] testis est lo-
3 cupletissimus, etiam matronæ commodè saltare non indecorum sibi existimabant, & quamquam nimiam saltandi peritiam aspernabantur, tamen eam discere, & studiosè meditari non erubescebant, & virgines ipsæ in ludum saltatorum commeabant. Testatur hoc in quadam oratione [d] Scipio Africanus; *qui eunt*, inquit, *in ludum saltatorium inter cynædos virgines, puerique nobiles*, quo in loco fortasse cynædos appellat eos, quos alio nomine saltatores vocamus; nam antiquitus, ut Nonius Marcellus notat, saltatores appellabantur cynædi. Verumtamen sicut in hac arte modicum studium posuisse non absurdum videbatur; ita nimiam ejus facultatis peritiam reprehensam comperimus; quamobrem reprehensione non caruit Gabinius vir consularis, & L. Licinius Crassus ejus Crassi filius, qui a Parthis est interemptus; quod illis non immeritò accidit; nam, ut Cornelius Nepos in Epaminondâ testatur, nimium saltandi studium inter vitia numerabatur. Quare Tullius hoc vitium turpissimum judicat, hujusque crimen diluit, & amolitur ab his, quos defendit, cujus illa sunt verba in oratione, quam habuit pro Muræna: *Saltatorem appellat Murenam Cato; maledictum est, si verè objicitur, vehementis accusatoris; sin autem falsò, maledici conviciatoris*; & paulo post: *intempestivi convivii, amæni loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio: tu mihi arripis id, quod necesse est omnium vitiorum esse postremum, relinquis illa, quibus remotis hoc vitium omnino esse non potest*; & aliis in locis hoc vitium inimicis obiicit tanquam gravissimum, & a suis clientibus alienum esse magnopere contendit. Sed il-
lis temporibus, quibus aliqua veteris disci- 4
plinæ vestigia permanebant, minùs mirum est inter inhonesta positam saltandi peritiam, quum corruptis deinde moribus (adeo imbiberant animis ejus facultatis contemptum) id vitium Romani homines turpissimum judicarint. Quocirca [e] Domitianus Imperator, ut auctor est Suetonius, Quæstorium virum movit Senatu, quòd saltandi, gesticulandique esset apprimè studiosus, & Heliogabalus detestandi exempli Princeps, quum in rempublicam fœdissimè grassaretur, Imperiique Romani majestatem turpissimè contaminaret; nihil indignius visum est Romanis, quàm quod in honorem Syriæ Deæ publicè saltitaret, idemque facere cogeret primores civitatis. Quippe rem adeo turpem saltationem putabant, siquis eâ molliùs, quàm deceret, aut elegantiùs uteretur; ut eam non solùm viro principe, sed etiam homine libero indignam existimarent, & corrumpendis mo-
ribus natam arbitrarentur. Ex quo factum 5
est, ut plerique Augustum reprehendant, quòd Pantomimorum ludicro indulserit, tanquam eo spectaculo feroces Romanorum animos effeminarit, & martiam virtutem emolliverit. Idcirco Zosimus Græcus auctor inter causas corruptæ veteris disciplinæ ludicrum Pantomimorum recenset; nec minùs graviter Venusinus [f] Poëta deplorans vitiorum labem, & depravatos civium mores, cum alias publicæ nequitiæ causas esse dicit, tum lascivarum studium saltationum

Motus, inquit, *doceri gaudet Jonicos*
Matura virgo, & fingitur artubus,
Jam nunc & incestos amores
De tenero meditatur ungui

Qua quidem in re graviùs, convenientiùsque moribus Romanorum loquutus est Horatius, quàm Propertius, [g] qui feminam laudat, quòd esset saltandi perita, quum ait

Quantum, quod posito formosè saltat Jaccho,
Egit ut evantes dux Ariadna choros.

Sed Poëta Græcorum imitationi dumtaxat addictus ad eorum consuetudinem, moresque respexit; fuit enim, ut Cornelius Nepos in Epimanondâ testatur, apud eam nationem non inhonesta saltatio. Itaque Epami-

---

[a] Tit. Livius libr. primo. [b] Macrob. libr. 3. cap. XIV. [c] Macrob. libr. 3. cap. 14. [d] Macrob. ibid.

[e] Sueton. Domitian. cap. VII [f] Horat libr. 3. Od. 6. [g] Propert. Eleg. 23. libr.

6 Epaminondas ipse magnum Græciæ lumen laudatur, quòd saltare commodè sciret, neque immeritò; nam ea facultas inter disciplinas, quæ liberales, & dignæ homine nobili existimantur, ponebatur, quam opinionem ab Heroicis usque ductam temporibus comperimus. Nam Saltationem inter pacis artes Homerus [a] recenset, & Merionem laudat, quòd esset Saltator egregius

Μηριόνη, τάχα κεν σε καὶ ὀρχηστήν περ ἐόντα
Ἔγχος ἐμὸν κατέπαυσε ......

hoc est

Te cito, Merione, quamvis saltare peritum
Stravisset mea cuspis humi ......

Ad bellicam [b] quippe virtutem eam artem Græci prodesse non mediocriter arbitrabantur; quam ob causam Lacedæmonios Castor,
7 & Pollux Saltationem, quæ καρυατισμὸς est appellata, docuerunt, eamque [c] Lacedæmonii belli meditationem longè præstantissimam judicarunt; & quum alias artes negligerent, & repudiarent, hanc tamen diligentissimè coluerunt, & complexi sunt, & ingenuos adolescentes usque ad ætatis annum trigesimum edocebant. Erat autem apud eos celeberrimum Saltationis genus, quod ὅρμον [d] nominabant, quod ex virginibus, puerisque constabat. Nec verò Lacedæmonii solùm saltandi studiosi fuerunt, sed tota Græcia, & præcipuè illæ omnium artium inventrices Athenæ. Nam Theseus, [e] qui dispersos, & pagatim habitantes Athenienses in unam urbem contraxit, Saltationis genus instituit, quod errores Labyrinthi, & implicatos orbes referebat; & Athenienses adeo saltandi peritiam probaverunt, ut pueri ingenui quotidie in ludum Saltatorium itarent, & non ab indoctis modò; verùm etiam a Sapientibus id ar-
8 tificium laudaretur. Quare Socrates illud humanæ sapientiæ longè clarissimum lumen, & Saltatores spectare jucundè solebat, & eam artem senex addiscere non dubitavit. Jam Thessali tantum Saltationi tribuerunt, ut quum suos duces bene rem gessisse vellent significare, eos καλῶς ὀρχῆσθαι idest *bene Saltasse* dicerent: jam Delii nullum Sacrificium sine saltatione faciebant, & apud Persas [f] nobiles adolescentes non equitare studiosiùs, quàm saltare condiscebant. Æthiopes [g] autem nunquam prœlium inibant, quin prius concinnos quosdam corporis motus edidissent. Indi [h] verò orientem solem ut salutarent, adorarentque, non, quemadmodum nos, manus ad Cœlum supinas tendebant, sed patrio ritu perquam concinnè saltitabant; delectari quippe saltatione Deum censebant, qui & ipse, dum tam concinnè, tamque constanter movetur, egregiè saltare quodammodò videatur. Quid enim aliud constantissimus ille pulcherrimusque siderum motus, tantus ille concentus, atque ordo naturæ debet nominari, quàm cœlestis chorus, & quædam, ut ita dicam, divina saltatio; nec verò sine causa Poëtæ Deorum filii Deos ipsos choros ducere, & saltare quodammodò tradiderunt. Quemadmodum Pindarus [i] Lyricorum princeps, qui Apollinem 9
saltantem facit, & Theognis, [l] Hesiodusque, qui Musas, & Arctinus [m] Corinthius, qui Jovem Deorum Regem tripudiantem inducit his verbis

Μέσσοισιν δ' ὠρχεῖτο πατὴρ ἀνδρῶν τε, θεῶν τε

hoc est:

Saltabat Pater in mediis hominumq; Deûmq;

Quæ Poëtarum dicta nihil aliud, quàm æternos astrorum choros, & mundi concentum nobis exprimunt. Nam Juppiter, Apollo, Musæ, quemadmodum Orpheo, & Pythagoricis placuisse animadvertimus, mentes illæ sunt immortales, quæ cœlestes orbes incredibili celeritate, constantiaque contorquent. Quorum sanè motu nihil jucundius, nihil pulchrius excogitari potest, quem nulla celeritas, nullus ordo aut æquet, aut exprimat. Hunc igitur motum hominum imitata solertia concinnos quosdam corporis motus excogitavit; quod si consentaneum est veritati, non humilis planè censeri debet, neque indecora Saltatio, quæ e sideribus ipsis, Cœloque originem ducit; sed nos in culpa sumus, qui dum voluptatem omnibus modis aucupamur, & delectationis etiam pravæ lenocinia conquirimus, artem corrumpimus, & ad lasciviam, procacitatemque traduximus. Itaque quæ sacris Deorum celebrandis, & publicæ lætitiæ inservire debeat, nunc pravissimæ voluptati, & beatulorum deliciis cogitur ancillari.

DIS-

[a] Homer. Iliad. ψ. [b] Socrates apud Athen. libr. XIV. cap. VI [c] Athen. libr. XIV. cap. VII & Lucian. de Saltatione. [d] Lucian. in eodem loc. [e] Plutarch. in Vita Thes. [f] Lucian. de Saltation. [g] Cal. Rhod. libr. V. c. 3. [h] Lucian. de Saltat. & Arrianus de Reb. Indic. [i] Pindar apud Athen. l. 1. cap. XIX. [l] Hesiod. in Theogon. in princip. [m] Apud Athen. libr. 1. cap. XIX.

DISSERTATIO XIX.

In Antipatri Epigramma libri quarti Anthologiæ in Effigies Deorum, & Dearum. De Apellis Venere nata recens e mari.

Dissertatio Prior.

De Venere, & quare e mari nata esse dicatur. De Paride, qui, quum lis esset inter Deas de pulchritudine, pulchriorem judicavit Venerem. Paris orationem composuit in Veneris laudem, & in eâ Voluptates Potentiæ, & Sapientiæ antepo∫uit; inde fabula de eius judicio fluxit.

Omnium, quicunque pingendi artificio nobiles extiterunt, Apelles clarissimus fuit, [a] qui floruit Olympiade centesima duodecima, & Plinii [b] Judicio *omnes priùs genitos, futurosque postea superavit*. Hic siquti venustatem in pingendo, Veneremque quandam, quam Charita Græci vocant, sibi precipuè vindicavit, ita omnem lepôrem artis, & Venerem in Veneris ipsius tabulam contulit, quam e mari pinxit e-
1 mergentem ἀναδυομένην Græci [c] dicunt. Quæ Veneris pictura, quemadmodum Venus Dearum pulcherrima; ita ceteris Apellis operibus pulchritudine dicitur præstitisse. Quod Propertius [d] testatur hoc versu.

In Veneris tabulâ summam sibi ponit Apelles

Hæc [e] ab Augusto dicata in delubro Patris Cæsaris consenuit deinde carie; sed non consenuerunt versus ab Antipatro Sidonio in eam eleganter, perarguteque compositi. Ex quo intelligi potest, quantum picturæ præstent poëmata; extant siquidem carmina in Apellis Venerem condita, non extat Venus, immò mille sexcentis ab hinc annis injuriâ temporum periit. Equidem quamquam non admodum elegans harum rerum spectator sim, & ipsam tabulam videre vehementer optarem; quis enim artis miraculum, & propemodum victam humano ingenio naturam spectare non concupiscat? Sed quoniam id fieri nullo modo potest, quod proximum est faciemus; & versus de ea re conscriptos, qui sunt quasi imago picturæ ipsâ fortasse mirabilior, contemplabimur. Sunt enim elegantissimi, atque haud scio, an de his loquutus sit Plinius [f] quum dixit: *versibus Græcis tali opere, dum laudatur, victo, sed illustrato*. Antipater
2 certè auctor horum incredibili quadam facultate fuisse perhibetur; siquidem Cicero testatur eum, quum se mente, & voluntate conjecisset in versum, solitum versus Hexametros, aliosque variis modis, atque numeris fundere ex tempore. De hoc illud mirabile narratur, quotannis die natali febri laborare consuevisse, qua senectâ summâ extinctus est. Floruit autem sæculo, quod Ciceronis ætatem præcessit; siquidem Catulus, qui anno sexcentesimo quinquagesimo ab urbe condita cum Mario Consule Cimbros per Noricum irrumpentes cecidit, potuit ejus meminisse, quemadmodum Cicero tradit his verbis: *quod si Antipater ille Sidonius, ille, quem tu probè Catule meministi*. Atque hæc de Tabula Apellis, quæ carmini præbuit argumentum, deque carminis auctore sufficerit delibasse; nunc de carmine dicendum est, ipsumque nobis proponendum, & quoniam ab Ausonio Poëta præstanti [g] Græci versus Latino sermone translati sunt, non erit injucundum & Ausonii carmina proponere, ut cum Græcis Latina conferre possimus, quod utile in primis esse eruditissimi viri docuerunt; versus autem Antipatri sunt hi

Τὰν ἀναδυομέναν ἀπὸ ματέρος ἄρτι θαλάσσας
Κύπριν Ἀπελλέω μόχθον ὅρα γραφίδος:
Ὡς χερὶ συμμάρψασα διάβροχον ὕδατι χαίταν
Ἐκθλίβει νοτερῶν ἀφρὸν ἀπὸ πλοκάμων:
Αὐταὶ νῦν ἐρέουσιν Ἀθηναίη τε, καὶ Ἥρη:
Οὐκέτι σοι μορφᾶς εἰς ἔριν ἐρχόμεθα

Ausonius [g] autem sic Epigramma Græcum versibus latinis expressit

Emersam pelagi nuper genitalibus undis
Cyprin, Apellei cerne laboris opus;
Ut complexa manu madidos salis æquore crines
Humidulis spumas stringit utraque comis.
Jam tibi nos, Cypri, Juno, inquit, & innuba Pallas
Cedimus, & formæ præmia deferimus

Duas autem Poeta fabulas tangit, quarum 3
utraque notissima est; quis enim nescit in Thetidis, & Pelei Nuptiis litem, vel, ut alii ferunt, Mercurium jussu Martis, & Bellonæ, qui fuerant exclusi, misisse aureum pomum cum inscriptione *Pulchriori detur*. Qua de causâ inter Dearum principes Palladem, Junonem, Venerem certamen pulchritudinis extitisse; demandatam a [h] Jove Paridi judicandi provinciam; qui Venerem pulcherrimam judicarit? Saturnum dici Cœlo Patri partes, quibus genitus erat, abscidisse, ex earumque, quum in mare decidissent, spumâ Venerem procreatam; nec verò ad rem pertinet, quod [i] Apollonius addit, falcem, qua Cœli pudenda Saturnus execuit, sub insula Corcyra sitam, ex quo Corcyra quondam Drepane fuerit appellata; neque quod Libanius de Veneris artificio tradit,

H

[a] Plin. libr. 35. cap. 10. [b] Plin. ibid. [c] Plin. ibid. [d] Propert. libr. 3. El. IX. [e] Plin. ibid. [f] Plin. libr. 35. cap. 10, [g] Auson. Epigramm. 104. [h] Lucian. de Dearum Judicio. [i] Apoll. Arg. l. IV.

tradit, quæ quum cestum, quo amabilitas, & lepor, & illecebræ omnes continebantur, in judicium afferre prohiberetur, neque tamen ceteris inornatior esse vellet, quum & Juno aureum diadema; & auream galeam pro corporis ornatu Minerva gestaret, ad Scamandrum flumen venit, & se rosis coronavit, quarum pulchritudo Veneri tantam addiderit venustatem, ut aliæ Deæ, & floris, & Deæ gratiam exosculatæ, Veneri præmium formæ sua sponte conferrint; neque quod in tertio libro de Naturâ Deorum refert Cicero, non eam solam, quæ dicatur e spumâ procreata, fuis-
4 se Venerem; sed tres alias, quarum prima Cœlo, & die sit nata; altera Jove, & Dione, quæ nupsit Vulcano, & ex Marte peperit Anterotem; tertia Tyriâ, Syroque concepta, quæ Astarte vocatur, & Adonidi nupsit. Hæc, inquam, atque alia fabellis ornandis, quæ de Paridis judicio, & Veneris ortu traduntur, vel quia vulgò nota sunt, vel quia non magnopere ad rem pertinent, omittimus; illud autem omissum nolumus, quod traditur ab eruditis; continet enim de Paridis judicio aut veram historiam, aut veri quandam similitudinem. Siquidem ferunt [a] Paridem non judicem pulchritudinis Dearum electum fuisse; verum quum jussu Priami educatus esset in loco, quem Amandrum antea, & a Paride Parion postea vocaverunt, & ad ætatis annum tricesimum pervenisset, litterarum Græcarum studiosum fuisse, & ingenio haudquaquam absurdo, composuisse itaque orationem, quæ Veneris laudes continebat, & in qua Venerem, hoc est vitam voluptatibus refertam Junoni, Minervæque, hoc est potentiæ, sapientiæque anteponebat; inde nimirum fabulam emanasse, quæ tradit ipsum inter Deas formæ judicem constitutum, Venerem pronunciasse pulcherrimam. Idem fertur & hymnum in Veneris laudem cecinisse, quem ceston appella-
5 verit. Nec verò prætermittenda quæstio non injucunda, qua solet quæri, cur Poëtæ [b] Venerem e mari fingant procreatam, cujus rei & poëticam afferemus, & e philosophia petitam rationem. Poëtæ igitur quum aliquem ferum, & inhumanum describunt, quem nullæ mitigent lacrymæ, nullæ preces flectant, nullæ capiant illecebræ, qui denique neque rationibus moveatur, neque beneficiis devinciatur, neque ullis unquam perrumpatur affectibus e mari natum dicunt; sic Homerus [c] hominem humanitatis expertem e mari genitum confirmavit

...... γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα

hoc est

...... glaucum se protulit æquor

Sic in Epithalamio Thetidis, & Pelei Catullus

Quænam te genuit vastâ sub rupe leæna,
Quod mare conceptum spumantibus expuit undis

Sic denique [d] Tibullus.

Nam te nec vasti genuerunt æquora ponti

Et Ovidius in Epistola Didonis ad Æneam

Te lapis, & montes, innataque rupibus altis
Robora, te sævæ progenuere feræ;
Aut mare, quale vides agitari nunc quoque ventis,
Quo tamen adversis fluctibus ire paras

Ideo immanissimos homines [e] Busirim, Antæum [f], Polyphemum [g], Cyclopas [h] a Neptuno genitos fabulantur; sed & vulgò Græci, ut Plutarchus est testis, quum aliquem stolidum significare vellent, piscem appellabant. Quæ quum ita sint, quis neget Venerem e mari natam jure dici, quæ & stul- 6
titiæ mater habeatur; quare amor a Poëtis error [i] dicitur

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!

Et immitis in primis esse dicatur; cujus enim illa sunt, nisi poëtarum [l]

Νῦν ἔγνων τὸν ἔρωτα, βαρὺς θεός ......

hoc est:

Nunc mihi notus amor, gravis est Deus .....

Aut illa [m]

Nunc scio, quid sit amor, duris in cotibus illum
Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
Nec nostri generis puerum, nec sanguinis edunt

Sed & Tibullus [n] hanc ipsam causam affert, cur sit immitis Venus, quòd e Mari fuerit procreata

...... is sanguine natam,
Is Venerem e rapido sentiet esse Mari

Et verò si Maris naturam contemplari velimus, persimilem Amoris naturæ omnino reperiemus; quid enim jucundius aspectu 7
tranquilli Maris, quum undæ æqualiter diffusæ, aut leniter vento crispatæ nitent, quum auræ blandiuntur, splendet Cœlum, arridet Mare, aër ipse placidus, & purus allicit, & invitat ad navigandum; contra quid tam triste, sævum, metuendum, horridum, quàm turbati maris facies, quum Cœlum sævit, horrescit mare, venti fremunt, tenebræ conduplicantur; quum ubique horror, ubique minæ, & præsentis mortis formido. Eodem sanè modo nihil ajunt esse beatius, nihilque jucundius amore, qui sit com-

[a] Cal. Rhod. l. 19. c. 19. [b] Musæus in Leandri fab. & Hom. in hymn. Vener. [c] Homer. Iliad. π. v. 34. [d] Tibull. libr. 3. Eleg. 4. [e] Plutarch. de Fortunâ Romanorum. [f] Apollodor. l. 2. [g] Homer. Odyss. libr. 1. & Ovid. Metam. libr. XIII. v. 855. [h] A. Gell. libr. 15. cap. 21. [i] Virgil. Eclog. VIII. [l] Theocrit. [m] Virg. Eclog. VIII. [n] Tibull. libr. I. Eleg. II.

compos effectus voti. Quod ostendit apud Terentium [a] adolescens in Eunucho, qui suis deliciis, & amoribus potitus, fortunam suam cum immortalium Deorum sorte comparat. Contra [b] verò nihil infelicius esse, nihil sævius autumant amore non prospero, quapropter [c] Tibullus utramque conditionem amantium comprehendens ita cecinit:

Ah miseri, quos hic graviter Deus urget, at ille
Felix, cui placidus leniter afflat amor.

Et Poëta nobilis apud Athenæum [d] ait Amorem duas habere sagittas, quarum altera jucunditatem omnem, & prosperitatem afferat, altera vitæ perturbationem; quem imitatus Ovidius [e] alias amoris sagittas esse plumbeas, alias aureas confirmavit; jure igitur Amor e mari natus fingitur, cujus naturam, & mores imitatur.

DISSERTATIO XX.

In Antipatri Epigramma. De Apellis Venere e mari emergente.

DISSERTATIO POSTERIOR.

Venus e Mari nata esse fertur, quia ex humido omnia constantur; quæ sententia nequaquam discrepat ab eorum opinione, qui putant Amorem e Chao genitum; quum Chaos idem sit, ac humida natura. Fabula de pudendis Cæli a Saturno exectis, & in Mare projectis quid significet.

Quod Socrates in Platonis Phædro fecisse dicitur, Auditores, quum de Amore quædam parum consideratè dixisset, ut alio sumpto rursus exordio Palinodiam caneret, ut dici vetere proverbio solet; Amoremque, quem paulo ante vituperarat, atque abjecerat, divinis efferret laudibus, idem hodierno die mihi video necessario faciendum. Quum enim Antipatri Sidonii versus explicarem, in quibus Veneris mentio est recens natæ, & emergentis e mari; hanc ipsam fabulam exponendam suscepi, duplicemque ejus rationem Poëticam, & Philosophicam afferendam. Sed in superiori quidem sermone exposita fere est ratio poëtarum, cur Venus orta dicatur e mari; qui quoniam vulgi more multa loquuntur, nos etiam eorum auctoritatem sequuti, eodem modo loqui coacti sumus. Quapropter fuit ea ratio plena maledictis, quæ in Amorem vulgò conferuntur; nunc autem, quum ratio philosophorum sit explicanda, alius mihi sermo est habendus, alia instituenda oratio, & de Amore, quem coactus nuper vituperavi, paulò sublimiùs, magnificentiùsque dicendum est. Neque enim mihi consilium est eorum opiniones 1
philosophorum sequi, qui de hac re humiliùs, & ad vulgi captum loquuntur accommodatius; neque in hoc Aristotelem audiendum puto, qui tradit idcirco, quòd seminis natura sit maximè spumosa, Venerem e spumâ fingi esse procreatam; neque Galenum, qui in primo libro de semine sententiam Aristotelis comprobat; aliud quoddam majus, altiusque spectasse crediderim sapientes illos viros, qui rerum divinarum rationem fabulis involutam nobis tradiderunt. Quod eo magis adducor, ut credam, quod video fuisse duas hominum vetustissimorum, sapientissimorumque sententias, quas tamen in idem congruere, eodemque spectare arbitror; alii [f] quippe Venerem e Mari natam, alii [g] Amorem e 2
Chao genitum prodiderunt. Et [h] Hesiodus quidem antiquissimus fere poëtarum primum natum Chaos, latamque terram, & Amorem pulcherrimum Deorum existimat; idem sentiunt Parmenides, & Acusilaus, ut in convivio tradit Plato, qui Amorem primum omnium rerum generatum esse dicunt; quod quid aliud est, quàm ex illâ confusâ, & indigestâ mole Amorem principem extitisse? Quæ sententia licet ab eorum opinione diversa videatur, qui Venerem e Mari natam fabulantur, cum eâ tamen consonat & consentit mirabiliter; quid enim Chaos, nisi Mare? Siquidem παρὰ τὴν χύσιν quòd facillimè fundatur, appellatum est, ut Plutarchus in libello utrum aqua, an ignis utilior sit, docet. Neque aliter Mercurius ille sentit, qui ter Maximus propter sa- 3
pientiam, religionemque, & regias artes est appellatus, quum Deum tradit aquis insidentem, hoc est rudi, informique materiæ incumbentem cuncta effinxisse; neque Zeno [i] Stoicorum Princeps valde discrepat, qui apud Diogenem Laërtium dicit omnem in aquam a Deo conversam esse naturam, atque ex aquâ deinde quatuor elementa, & Mundum ipsum procreatum. Mitto Milesium [l] Thaletem, mitto Hipponem, & Hippiam, mitto [m] Indos Bracmanas; mitto sapientes Ægyptios, qui quum rerum materiam dixerint aquam, eandem

[a] Terentius Eunuch. Act. V. Sc. VI. [b] Lucret. libr. IV. [c] Tibull. libr. 2. Eleg. 1. [d] Athen. libr. XII. [e] Ovidius Metamorph. libr. 1. fab. 9. [f] Orpheus in hymn. Hom[illegible] 1. Musæus in Leandr. fabulâ, & Horat. libr. IV. Carmin. Od. XI. [g] Hesiod. Theogon. [h] Idem ibid. [i] Diogen. Laërt. in Vita Zenon. [l] Idem in Thalet. Vita, & Plutarch. de Placitis philosophorum libr. 1. cap. 3. [m] Strabo libr. 15. & Cæl. Rhodig. libr. 18. cap. 31.

Chaos esse profectò dixerunt; nihil enim est aliud Chaos, quàm confusa, & indigesta materies. Quo probè constituto, atque
4 omnium consensu approbato, quis neget jure fingi e Mari natam Venerem, & Amorem; nam quum omnia bonum concupiscant, rudis illa rerum silva, quum maximè boni sit expers, maximè etiam ipsum expetebat, & ad ipsum naturali quadam a Deo inditâ propensione ferebatur. Atque hunc sive appetitum, sive alio nomine libet appellare, Veteres Amorem nominantes ipsum e Chao, vel e Mari natum voluerunt, & præcipuam gignendi Mundi causam extitisse dixerunt. Quapropter [a] Empedocles discordiâ solvi, atque interire Mundum affirmavit; amicitiâ verò gigni, connecti, & cohærere. Meritò igitur Amorem philosophi laudant;
5 hic est enim omnium pulchrorum, & laudabilium operum auctor, & artifex existimandus: hic omnia permixta, deformia, obscura, inania, immoderata disposuit, temperavit, digessit, illuminavit, implevit: hic supremam, altissimamque regionem igni, aëri mediam dedit, infimam terræ, & aquæ: hic Cœlum signis fulgentibus ornavit, hic aërem diurnâ luce complevit, hic terrestrem hunc globum tantâ plantarum, animalium, atque lapidum, ceterarumque rerum varietate distinxit, & locupletavit, ut spectantium oculis nihil jucundius esse possit, aut admirabilius. Quod si Plotinum [b] audire volumus egregiè sapientem virum, ac pæne divinum, non solùm rebus hisce corporeis, atque aspectabilibus inest quædam materies, & in eâ amor perficiendi sui; verùm etiam in animis hominum, & in mentibus illis ab omni corporis concretione secretis, atque immortalibus; quo illæ accensæ mirabiliter, & in ipsum pulchritudinis fontem, bonitatisque conversæ, optimæ, pulcherrimæque fiunt, & inexplebili gaudio, atque inexhaustâ divinitatis luce complentur. Quæ si cui ma-
6 jora, & altiora, quàm res postulet, videbuntur, non dubitabo aliquantum submittere, & ad aliorum etiam philosophorum opiniones accommodare orationem meam, & ab illo mundo, qui mente cernitur, atque intelligentiâ, ad hunc, qui sensibus, oculisque cognoscitur, animum, cogitationemque rursus convertere; quem quum diligenter contemplor, admiror eorum sapientiam, qui naturæ arcanum tam eleganti fabulâ simul oculis vulgi subduxerunt, & Sapientibus patefecerunt. Quid enim Venus, nisi generandi vis, & facultas? Siquidem ea est, quæ, ut ait [c] Epicureus Poëta

Omnibus incutiens blandum per pectora amorem
Efficit, ut cupidè generatim sæcla propagent

Quid autem Mare, nisi humidum elementum? jure igitur e Mari nata Venus fingitur, quum omnis gignendi vis, & procreandi in humore consistat. Quapropter Heraclitus animas humidas eas appellat, quæ ad generandum descenderunt, quum ait animis humidis delectationem, non mortem accidere; & animas Nymphas Antiqui nominarunt, ut notat [d] Porphyrius, quòd sicut Nymphæ præsides fontium, & humidæ naturæ esse dicuntur, sic animæ generandi præsint facultati. Atque hoc li- 7
cet inter omnes philosophos constet, tamen clarius nobis apparebit, si ad eam Universi partem animum convertemus, ubi plurimum humoris continetur; quid enim fecundius Mari, aut quæ alia natura præter Mare animantes gignit numero infinitas, magnitudine ingentes, specie innumerabiles? Putat Plinius nihil esse in ullâ naturæ parte, quod non in Mari reperiatur, adeo fecunda naturæ luxuria, ut hic dumtaxat gignantur, quæ singula plantarum genera imitentur, animalia multa præterea procreentur, quæ non alibi cernantur; idcirco meritò pisces [f] Oppianus πολυσπερέας φάλαγγας appellat. Quam fe- 8
cunditatem Maris Veteres, ut arbitror, aspexerunt, quum exectum a Saturno Cœlum, & ejus pudenda in Mare decidisse tradiderunt. Hanc fabulam Cicero [g] sic interpretatur, ut dicat cœlestem, altissimam, æthereamque naturam, idest igneam, quæ per sese omnia gigneret, Antiquos vacare eâ corporis parte voluisse, quæ conjunctione alterius egeret ad procreandum. Ego autem existimo hoc esse commentum eorum, qui nihil in Cœlo gigni putaverunt, nihilque aliud indicare voluisse, quàm Mari non solùm propriam fecunditatem, sed etiam eam, quæ Cœli, atque aëris esse debuisset, tributam, ut suis aër, Cœlumque careat animantibus, sed eorum sterilitatem compenset Mare. Sed quid de Mari dumtaxat loquor? elucet quidem in illo humoris fecunditas, verùm 9
non in eo solùm, ubique enim humidæ naturæ se fertilitas ostendit, & explicat suas vires. Nam quo tempore gignit tellus, nisi quum [h]

... Pater omnipotens fecundis imbribus Æther
Conjugis in gremium lætæ descendit, & omnes
Magnus alit magno commixtus corpore fetus?

Non solùm videlicet procreat, & nutrit animantes, sed omnes præterea fetus; nam & metalla, & gemmæ quædam, quemadmodum in Timæo tradit Plato, ex aquâ con-

[a] Plutarch. de Placitis Philosoph. libr. 1. cap. IV. [b] Plotin. Ennead. 2. libr. IV. [c] Lucret. libr. pr. [d] Porphyr. de antro Nymph. [e] Plin. Hist. libr. IX. cap. 2. [f] Oppianus de piscibus. [g] Cicer. de Nat. Deor. libr. 2. [h] Virgil. Georg. libr. 2.

constant, omnes praeterea liquores, omnes ex magnâ parte lapides: ad hæc omnes plantæ, quas nullâ ex parte augescere, atque ali terrâ; sed omnem trunci molem, atque ramorum, foliorumque luxuriem humori, quo irrigantur, deberi jampridem insignis, ac diligens naturæ contemplator animadvertit.

DISSERTATIO XXI.

In Anthologiam Præfatio dicta, quum anno secundo Epigrammata Græca pergeret explicare.

Anthologiæ explicatio maximè utilis est, quia omnium rerum varietate abundat.

Quod bonum, faustum, felix, fortunatumque sit vobis, Auditores ornatissimi, universæque reipublicæ litterariæ, & diuturni silentii finem hodiernus dies, & initium nobis attulit ex hoc loco dicendi, & exoptata quidem vehementer, sed intermissa diu studia repetendi. Gestit animus, Auditores, cognitam jampridem, atque perspectam humanitatem vestram rursus experiri, & frui talium adolescentium, vi-
1 sorumque conspectu, qui me anno superiore timidum, diffidentemque, tam facili benignitatis aurâ provexistis, & amicissimè confirmastis, & non ingratos esse vobis labores nostros, non dubiâ significatione favoris, & benevolentiæ vestræ declarastis. Quod ut mihi proprium, perpetuumque contingat, dedi, & dabo operam diligenter, neque laboribus ullis, aut vigiliis parcendum unquam putabo. Sed permagni interest, Auditores, ad id, quod mihi proposui consequendum, in quo labor hic noster auctore explicando versetur, utrum in eo, qui nihil varietatis habeat, nihil utilitatis, aut jucunditatis admixtum, an in eo, qui iis omnibus abundet, atque excellat. Nam quo minùs ingenio valeo, atque doctrinâ, eo magis mihi video providendum, ut quoquo modo possit, hæc, quantulacunque est in me, facultas augeatur, & ingenii mei tenuitas adjuvetur. Hoc autem præstare maximè valet materiæ, quam tractandam suscipimus, benignitas, & varietas; nam quemadmodum tenue solum, &
2 infecundum solertium quoque agricolarum frustratur industriam; contra verò pingue, atque fecundum imperitorum etiam, & inertium votis plerumque respondet; sic & tenuitas argumenti minuit, & obscurat interdum disertissimorum hominum eloquentiam; ubertas verò, & varietas alit, atque auget ingenia mediocriter etiam eruditorum. Quamobrem quum Epigrammata Græcorum explicanda suscepissem anno superiore, visaque esset digna materies, in qua elaborarem hoc etiam anno, statui eam omitti non oportere. Quod ut facerem, multa me sunt adhortata, quæ breviter hodierno die exponenda, rationemque hujus consilii reddendam esse duxi, ne quis vestrûm tacitè me reprehendat, & temerè potiùs, quàm ullo consilio adductum existimet in tantâ Græcorum auctorum copiâ in eodem libro prælegendo versari, nihil veritum auditorum fastidium, & satietatem; qui si reputaverit elegantiam Græcorum Epigrammatum, multitudinemque, & præstantiam auctorum, qui ea composuerunt, meum consilium non improbabit, & eorum virtutes cognoscendi incredibili cupiditate capietur. Nam & suavitas carminum tanta est, quantam necesse est esse poëmatum ab elegantissimis Poëtis Anacreonte, Simonide, Bacchylide, Mimnermo, Platone, Antipatro Sidonio, Luciano, atque aliis compositorum; ea vero auctorum multitudo, & voluminis magnitudo, ut in opus tam varium, tamque magnum commentari tam pauca aut inertissimæ segnitiæ, aut delicatissimi fastidii videretur, verererque nonnihil, ne, si tam cito illud omisissem, in nonnullorum hominum reprehensionem incurrerem. Verè enim illud mihi obiici posset, quod cuidam seve- 3
ro, & contractæ frontis homini obiicit Martialis *

Nosses jocosæ dulce quum sacrum Floræ,
Festosque lusus, & licentiam vulgi,
Cur in Theatrum, Cato severe, venisti?
An ideo tantùm veneras, ut exires?

Sed ille Florales contempserat ludos spurcissimæ nequitiæ plenos, ego cur hos flores poëtarum castos, pudicos, venustos contemnerem, & ex hoc Musarum Theatro exirem tam citò, causa non erat; nulla enim in hoc rerum turpitudo spectatur, nulla prætextata verba audiuntur, ipsa autem eruditio cum lepôre certat, & suavitate carminum, & rerum festivitas condita est varietate non injucundâ; quæ me causa potissimum impulit, ut Anthologiam hoc anno explicare perseverarem. Nam si quemlibet alium auctorem enarrandum suscepissem, certos mihi terminos, & quasi cancellos circumdedissem, extra quos evagari non liceret; de iis enim, quæ auctor ille tractaret, esset necessariò disserendum. Itaque

---

* Martial. libr. 1. Epigr. prim. vel 3.

que aut de bellicis rebus, aut de administratione rei familiaris, & publicæ, aut de moribus, aut de rerum naturalium ratione, aut aliquâ fabulâ, vel historiâ dicere esset necesse; ea denique fusius, uberiusque cogerer explicare, quæ meus auctor adstrictius persequeretur; at nunc, quoniam Anthologiam explicandam suscepi, opus varium, ac multiplex, nullis legibus obtemperabo, nullis finibus circumscribam jus meum; neque interdictum mihi putabo, quo minus de his omnibus, quæ recensui, verba faciam, ubi locus, & ratio postulabit. Qua quidem in re mihi videor
4 consilium sequutus prudentis illius Pictoris, cujus meminit Ælianus in variâ historiâ. Nam quemadmodum ille discipulis præcipiebat, ut semper aliquid magnum sibi proponerent ad imitandum; neque in unâ tantum re elaborarent; nam si unum, exempli gratia equum pingerent, vel erectum, vel in genua procidentem, vel supinum, vel currentem, vel calcitrantem exprimere cogerentur; sin verò prœlium, has omnes equorum figuras, varios præterea Martis casus, feroces pugnantium vultus, acres vincentium, humiles supplicantium, horridos morientium, confusam cæsorum stragem, & equorum, virorumque acervos, iram, metum, formidinem, audaciam, temeritatem, omnes propemodum affectus imitari, & ex tantâ rerum varietate artis, ingeniique gloriam consequi non mediocrem possent; sic ego non unum, & simplex mihi proposui, sed varium, & multiplex argumentum. Quocirca licebit, quæ singula tractare potuissem, si alium auctorem mihi proposuissem exponendum, ea persequi, si collibuerit, universa. Quid enim est, quod in tanto elegantiæ Græcæ Thesauro non reperiatur? hîc de Diis An-
5 tiquorum sanè quàm multa leguntur, hîc de cultu, & religione eorum, hîc de claris imperatoribus, hîc de philosophis illustribus, hîc de bonis Poëtis, hîc de Astronomis, & Mathematicis, hîc de eximiis Oratoribus, ceterisque doctrinâ, & arte præstantibus viris multus est sermo: jam de bello, de pace, de inconstantiâ, & levitate fortunæ, de urbium potentissimarum excidiis multa præclarè dicuntur; neque desunt convivales joci, præcepta morum saluberrima, amatorii lusus, vituperationes hominum improborum, magnorum virorum, atque clarorum laudes, multa prorsus eruditio, multa antiquitatis memoria, ludorum Theatralium, Scenicorum, Circensium, Athletarum, monimentorum omnium frequens mentio in tam vario, tamque multiplici opere reperitur; ex qua diversitate rerum, & multitudine redundet necesse est, & oriatur incredibilis delectatio. Nam ita naturâ comparatum est, ut nihil magis moveat animos, & afficiat humanos, jucundâ rerum varietate. Omnium 6
quippe rerum quantumlibet suavium est, ut ait Poëta * Græcus, matura satietas, cui mirabiliter occurrit, medeturque varietas, quo fit, ut summa pulchritudo minùs, quàm mediocris, quæ sit aliquâ varietate distincta, delectet. Licet hoc in Cœlo intueri, quid enim diurnâ luce jucundius, quid Sole pulchrius? magis tamen capit aspectus nocturni Cœli, eo quod Stellarum varietate distinguitur; idem in ceteris potest animadverti. Occurrit enim ubique exemplorum copia rerum naturam contemplantibus, quæ semper ingenium suum variandis, distinguendisque rebus ostendit. Summus ille videlicet rerum Conditor hac arte pulcherrimum, præstantissimumque Mundum est fabricatus, & sic vidit hominibus futurum quàm jucundissimum, si maximè varius, & multiplex existeret. Hoc sibi rerum vicissitudines volunt, hoc anni varia tempora, variæque Cœli tempestates, hoc diei, noctisque vices, hoc diversa hominum ingenia, hoc animantium tot, tamque inter se discrepantes naturæ, hoc denique, quæ tanta in omnibus cernitur, dissimilitudo. Quòd si divini illius Artificis opera verè pulchra, verè magna, verè admirabilia, quibusdam quasi lenociniis indigent varietatis, quantò magis iisdem egere dicemus opera artificum aliorum, & præcipuè mea? Non igitur ego sum reprehendendus, si vobis placendi cupidus, quàm maximè varias orationes habere decrevi, quarum materiam suppeditat Anthologia, quam hoc anno pergam explicare.

DIS-

* Aristophan. in Pluto, & Pindar. Nem. VII. v. 77.

DISSERTATIO XXII.

In Anthologiæ Epigramma libri primi in Misericordiam. De Bove aratore Jovi immolando.

Dissertatio Prior.

Animalia etiam aliquâ commiseratione digna sunt, quorum pleraque homines dilexerunt. Boves præsertim aratores immolandi non essent. Defenditur Virgilius, dum inducit Æneam mactantem Jovi Taurum, contra Evangelum apud Macrobium; & ostenditur Boves Jovi mactari; hinc recensentur, quæ animalia Jovi sacrificarentur, & quæ non sacrificarentur; ex quo affirmatur mitiora animalia Diis gratiora fuisse, quicquid Julius Capitolinus tradat de Hecatombe Imperatorum Romanorum. Quod Poëtæ unum pro alio accipiant; veluti flumen pro alio flumine, fratrem pro fratre, & feram pro aliâ ferâ.

EST humanitatis quidam sensus, quo cum mutis animantibus etiam conjungimur; quis enim quotidie non videt, nos quorundam animalium mansuetudine, studio, fideli quodam obsequio, servitioque commoveri? Quo factum est, ut non solum mansuetas naturâ, sed etiam feras bestias longâ assuetudine cicuratas in deliciis habeamus. An-
1 tiquos igitur etiam dracunculos, quorum a nobis maximè natura dissidet, deliciarum causâ aluisse ad Suetonium adnotat Casaubonus [a]. Hannonem [b] Carthaginiensem, quòd Leonibus mansuefactis, & ad obsequium promptis uteretur, ex urbe Carthaginienses expulerunt. Et quid opus exemplis in re maximè obviâ, & pervulgatâ? quid enim est notius, quàm hominum adversus bestias esse quandam amicitiam? Contra verò mutas animantes videmus hominum causâ permulta facere, non coactas; sed naturæ nutu, & quadam charitate dominorum, & historiâ teste accepimus incredibiles erga homines amores aliarum animantium extitisse. Quocirca [c] memoriæ
2 prodiderunt ab ansere puerum Amphilochum, & Lacydem philosophum adamatum, & tanquam bestiæ sapientiæ esset intellectus, a philosopho anserem nunquam discessisse; Secundum verò Regis Nicomedis famulum a Gallo Gallinaceo mirificè esse dilectum. Elephantem verò tradit Athenæus [d] infantis ab herâ sibi commendati tam diligentem custodem fuisse, ut quotiescumque infans sibi asservandus non apponeretur, cibum capere recusaret; quin & muscas dormienti dicitur abegisse, & proboscide cunas placidè commovisse. Jam Delphinorum [e] amores erga pueros quis nescit? mentionem facit Plinius [f] cujusdam pueri, quem quum Delphinus deperiret, quotidiè tergo receptum e litore Bajano Puteolos ad ludum litterarium commeantem devehebat; quum autem puer morbo esset extinctus, Delphinus ejus desiderio expiravit. Alium [g] verò tradunt Alexandri Magni ætate, quum dilectum puerum abeuntem avidè sequeretur, in arenam invectum vitam amisisse. Jam beneficiorum sensum inesse bestiis complura exempla declarant. Androdum [h] ferunt, quum datus esset ad
bestias, a Leone servatum, quem Androdus in Africa extractâ e pede spinâ curaverat. 3
Cœranum, [i] quum naufragium fecisset, sospitem, & incolumem in litus revectum a Delphino, quem ipse redemptum a piscatoribus liberarat: Thoantem [l] a latronibus circumventum, periculo exemptum fuisse a dracone, quem ipse puer nutriverat. Ex quibus constat esse quædam officia, mutuamque charitatem inter homines, & bestias, quæ in illis locum habere debent potissimum, quarum humano generi benefica est, utilisque natura. Ac profectò maximo homines, & arctissimo charitatis vinculo cum hominibus conjunguntur; hominem enim homini conciliat ratio, quæ causa est effectrix amicitiæ. Sed quemadmodum quia hominibus inest perfecta ratio, ideo inter homines perfecta esse debet amicitiæ charitas; ita quia cernitur in belluis vestigium quoddam imperfectæ rationis, non absurdè quis dixerit inter homines, & belluas intercedere imperfectam, & inchoatam quandam amicitiam, & societatem; nec expertes omnino esse mutas animantes præsertim mites, & placidas, nostræ humanitatis, benevolentiæ, miserationis oporte-re Non absurdè igitur Poëta miseratur Bo-
vem aratorem, qui adductus ad aram fuerat 4
Jovi jam immolandus; quid enim utilius hoc animante hominibus laborum socio, cujus beneficio optimum alimentorum nobis terra suppeditat? Quod animal mactari passim

apud

---

[a] Isaacus Casaubon. ad Sueton. in Vita Tiberii cap. 72. qui Plutarch. Lucianum in Alexandro, Senecam de ira libr. 2., & Martial. libr. 7. cit. [b] Plutarch. in præceptis politicis. [c] Cæl. Rhodig. libr. 16. cap. 13. Ælian. hist. animal. libr. V. c. XXIX. & libr. VII. cap. 41. & libr. XII. c. 37 [d] Athen. libr. XIII. cap. VIII. [e] Plutarch. de solertia animalium in fine, & Athen. l. XIII. c. VIII. [f] Plin. libr. IX. cap. VIII. Ælianus Histor. animal. libr. VI. cap. XV. A. Gell. libr. VII. cap. VIII. [g] Plinius, & Plutarch. ibid. [h] Appion. Ægyptiacor. libr. V. apud A. Gellium libr. V. c. XIV. [i] Athen. libr. XIII. cap. VIII. [l] Ælian. Var. Histor libr. XIII. cap. 46. & Histor. anim. libr. VI. cap. 63. Plin. libr. VIII. cap. XVII.

apud Ovidium [a] Pythagoras indignatur his verbis

Quid meruere Boves animal sine fraude, doloq;
Innocuum, simplex, natum tolerare labores?
Immemor est demum, nec frugū munere dignus,
Qui potuit curvi dempto modo pondere aratri
Ruricolam mactare suum, qui trita labore
Illa, quibus toties durum renovaverat arvum,
Tot dederat messes, percussit colla securi.
Nec satis est, quod tale nefas committitur, ipsos
Inscripsere deos sceleri, numenque supremum
Cæde laboriferi credunt gaudere juvenci

Super hoc igitur argumento in Anthologia hujusmodi legitur Epigramma

Αὐτὸς ὁ βοῦς ἱκέτης ἐπιβώμιος, Αἰθέριε Ζεῦ,
Μυκᾶται, ψυχὴν ῥυόμενος θανάτου,
Ἀλλὰ μέθες, Κρονίδη, τὸν ἀροτρέα, κ̀ σὺ γὰρ αὐτὸς
Πορθμεὺς Εὐρώπης ταῦρος, ἄναξ, ἐγένου

Quos versus ita latinè possumus interpretari

Ecce tuam taurus supplex miserandus ad aram
Mugitu vitam, Juppiter alte, rogat.
Tu sed aratorem dimitte, per æquora ebaram
Quum veheres Nymphā, tu quoq; taurus eras

Eleganter autem Poëta Bovem aratorem dimitti contendit oportere; siquidem Antiquis religio fuit Bovem aratorem occidere, & immolare. Quare Prometheus [b], qui Plinio teste primus Bovem sacrificavit, haudquaquam laudatur, idque fortasse respexit Virgilius [c] eo carmine

Impia quàm cæsis gens est epulata juvencis

Scelus nimirum poëtæ autumant tam innoxium animal, vitæque adeo utile sacrificare; sed & Sapientes nonnulli idem sunt opinati. Certè Pythagoram [d] Aristoxenus
5 apud Diogenem Laertium tradit abstinendum non præcepisse ab aliis animantibus, vel immolandis, vel comedendis, prætherquam a Bove aratore. Quamquam non me fugit a quibusdam [e] esse proditum Pythagoram nihil diis animatum sacrificasse; alios autem tradidisse solùm Gallos Gallinaceos, hædos, & lactentia animalia, quæ Græcis dicuntur ἀπαλὰ, posse non impiè mactari asseverasse; illud inter omnes constat aratori Bovi pepercisse. Quare fides [f] Historiæ elevatur, quæ Pythagoram testatur, quum geometricum quiddam reperisset, Bovem, vel Hecatomben immolasse, quum [g] quidam referant Pythagoram Apollinis Genitoris aram, quæ in insula Delo erat dicata, quòd in ea nulla animalis victima mactaretur, tanquam puram, & cædis expertem,
6 & innocentem esse veneratum. Solon [h] autem, qui leges condidit Atheniensibus, legem sancivit, ne liceret immolare Bovem aratorem; & apud [i] Romanos non quidem Boves aratores immolare nefas habebatur; sed certè sine causa occidere improbum, & animadvertendum facinus censebatur. Quapropter legimus quendam a populo Romano die dictâ damnatum, quòd, ut concubino gratificaretur, bovem occidisset; ex quibus intelligi potest, non sine causâ Poëtam censere absurdam esse victimam Bovem, præsertim aratorem. Neque enim temerè posuit illam vocem τὸν ἀροτρέα quæ significat *aratorem*; nam cum omnibus, tum Bobus aratoribus parcendum videbatur, sicut ostendimus. 7
Illud etiam adnotandum in hoc Epigrammate Jovi rem divinam Bove fieri consuevisse; quod idcirco addendum esse visum est, quòd apud Macrobium [l] Evangelus reprehendit Virgilium, quòd inducat Æneam Jovi taurum immolantem in illo carmine [m]:

. . . . . . superoque nitentem
Cælicolûm Regi mactabam in litore taurum

Quo quidem in loco citat Macrobius Atejum Capitonem, qui ita scribit. *Itaque Jovi tauro, verre, ariete immolari non licet.* Id autem non videtur esse perpetuum, siquidem verum est, quod Servius [n] narrat, in triumphis candidos Tauros immolari solitos. Nam in triumphis Jovi præcipuus honos habebatur, in cujus [o] augustissimo templo triumphantes Imperatores vota persolvebant, & sacrificabant. Unde illa carmina [p] Virgilii

. . . . . . & maxima Taurus
Victima, sæpe tuo perfusi flumine sacro
Romanos ad templa Deûm duxere triumphos

& Athenis certè Bovem immolabant in iis sacris, quæ Diipolia appellabant. Nam vetus [q] Interpres Aristophanis tradit, quum 8
Jovi facerent Athenienses, Bovem molam salsam comedisse, Boulonemque quendam iratum Bovi ipsum occidisse, ex eoque institutum, ut Bos mactaretur. Nam antea ea victima homines haudquaquam utebantur, & ea sacra Buphonia sunt appellata, quæ quia vetustissima fuisse perhibentur; ideo Bufonia [r] Aristophanes accipit pro re antiquissimâ. Sed & [s] Pausanias testatur Jovis Poliei Sacerdotem a cæde boum Buphonon appellatum, & Homerus Bovem Jovis esse victimam scribit his verbis

. . . . . . βοῦν ἱέρευσε Διὶ Κρονίωνι ἄνακτι

Quod siquis [t] affirmet Bovem Jovi mactare licuisse, Taurum non licuisse; sicut Verre Jovi sacrum non fiebat, fiebat Porco; quum Xenophon ultimo libro de expeditione Cyri

tradat

[a] Ovid. Metamorph. libr. XV. fab. II. [b] Plin. libr. VIII. cap. 56. [c] Virgil. Georg. libr. 2. in fine. [d] Diogen. Laërt. in Pythagor. [e] A. Gell. libr. IV. cap. 2. Athen. libr. X. [f] Diogen. Laërt. in Pythagor. [g] Macrob. Saturnal. libr. III. cap. VI. [h] Ælian. Var. Hist. libr. V. c. XIV. [i] Plin. libr. VIII. cap. 45. & Cujac. Observat. libr. IV. Observat. XX. [l] Macrob. libr. III. cap. X. [m] Virgil. Æn. l. 3. [n] Serv. in l. 2. Georg. v. 146. & Æn. l. 9. ibi & statuam ante aras &c. [o] Josephus Belli Judaici libr. VII. cap. XXIV. Sueton. in Cæsare c. 37. [p] Virgil. Georg. libr. II. [q] Aristophan. Pace, & Porphyr. de abstinentia anim. libr. 2. [r] Aristoph. in Nubib. [s] Pausan. in Att. [t] Servius l. 3. Æn. Vir.

tradat Jovis Milichii victimam fuisse Porcum, idque nonnullâ ratione est institutum, quòd gratiores diis essent mites victimæ, quàm feroces. Ideo mirum est, quod Julius Capitolinus in vita Balbini, & Maximi narrat, quum Hecatomben Imperatores Romani faciebant, potius centum Leones, centum Aquilas, & alias Feras, quàm mansuetas animantes immolasse. Hoc, inquam,
9 siquis proferet, apparebit id, quod volebamus, Poëtam nostrum non immeritò Bovem fecisse victimam Jovis, & insuper habebit, quo se defendat Virgilius. Nam si Boves ritè Jovi mactantur, Virgilius [a] non erravit, quum dixit.

Cœlicolûm Regi mactabam in litore Taurum

eo quippe in loco Taurum pro Bove dici potest accepisse. Non tam severis Poëtæ legibus adstringuntur, ut nihil illis liceat, & semper propriis vocabulis uti cogantur. Notant eruditi Virgilium Strymonem fluvium dixisse pro Hebro in illis [b] verbis:

..... *deserti ad Strymonis undam*
Flevisse ......

Eurum ventum pro quolibet vento, quum dixit [c]

...... *volucremque fuga prævertitur Eurum*

Sic enim [d] legendum non Hebrum; non enim fluvius Hebrus volucer, quum non sit admodum rapidus, sed leniter fluat; Apollonium [e] Eridani nomen usurpasse pro nomine Danubii; iidem Poëtæ utuntur nu-
10 mero multitudinis pro singulari, sicut Ovidius [f] facit in illo versu:

Sic ubi mota calent sacro mea pectora thyrso:

mutant & tempora, ut Tibullus [g] in carmine illo

Nec tamen interdum pigeat tenuisse bidentem,
Aut stimulo tardos increpuisse Boves:

mutant & rerum nomina, ut [h] Catullus, qui currum accipit pro navi, quum ait

Ipsa levi fecit volitantem flamine currum,

& fratrem pro fratre nominant, cujulmodi licentiâ [i] Virgilius usus est, quum dixit

Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis
Cyllarus ......

& feram pro ferâ, quod fecisse [l] Virgilius quibusdam videtur, quum cecinit

Effultum foliis, & pelle Libystidis ursæ

neque enim in Libyâ Ursi generantur, ut Plinius [m] docet, licet Solino contrarium videatur. Et quid Poëtis non licet? neque sine causâ, quum enim tam severis numerorum legibus teneantur, par est in cete-
11 ris esse aliquanto solutiores. Quare etiam licet ipsis accipere Taurum pro Bove, quod in hoc loco fecisse Virgilium contendo; neque enim id novum apud hunc Poëtam, quum in Georgicis [n] scripserit

Depresso incipiat jam tum mihi Taurus aratro
Ingemere, & sulco attritus splendescere vomer

quod & apud alios Poëtas est perquam frequens. Tibullus [o]

Non illo validus subiit juga tempore Taurus,
Non domito frenos ore momordit equus

& alio in [p] loco

Illi etiam Tauros primi docuisse feruntur
Servitium, & plaustro supposuisse rotam.

DISSERTATIO XXIII.

In idem Anthologiæ Epigramma.

Dissertatio Posterior.

De supplicibus, & præcipuè confugientibus ad aras, & templa Deorum, quos violare impium habebatur, & propter hujusmodi scelus Sybaris excisa ferebatur. De aliquibus animalibus, quæ Veteres non immolabant, & nullatenus occidebant, quòd eorum speciem aliquando Dii induisse dicerentur. Jupiter fertur in Taurum mutatus Europam rapuisse, quia navis, qua vecta est, Taurus vocaretur; & idem dicendum de Ariete, qui vexit Hellen, de Vaccâ, in quam mutata est Io, & de Aquilâ, quæ rapuit Ganymedem; mos enim erat naves ab animalibus denominare; quod multis exemplis ostenditur. Quod Cælum sit idem, ac Jupiter, qui propterea meritò dicitur Cælestis præter alios Deos.

Constans opinio fuit apud Antiquos Jovem Deorum maximum supplices præcipuè tueri, nullâque re magis offendi, quàm siquis eorum preces, præsertim justas, inclementer, superbèque repudiaret. Quo- 1
circa preces esse Jovis filias [q] Poëtæ prodiderunt, & ipsum Jovem Antiqui [r] Hicesium, quasi supplicum Deum nominarunt, quòd supplices contemptos ulcisci soleat vehementissimè. Quum autem alios Juppiter, qui supplicantes essent aspernati, punire crederetur, multò minus ipsum consentaneum videbatur supplices aspernari. Idcirco non ineleganter Poëta in Epigrammate, quod hesterno die suscepimus illustrandum, de Bove aratore, quem Sacerdotes altaribus admoverant immolandum, sic ait

[a] Virgilius libr. III. Æn. [b] Virgil. Georg. libr. IV. [c] Virgil. libr. I. Æn. [d] Servius in hunc locum. [e] Apollon. libr. IV. Argonaut. [f] Ovidius Trist. libr. IV. Eleg. 1. [g] Tibullus libr. I. El. I. [h] Catullus in Nupt. Pelei, & Thetid. [i] Virgil. Georg. libr. III. [l] Virg. Æn. l. VIII. vide Servium in libr. V. Æn. [m] Plin. l. VIII. c 36. in fine. [n] Virgil. Georg. libr. I. [o] Tibull. libr. I. El. III. [p] Tibullus libr. II. Eleg. I. [q] Hom. Iliad. IX. [r] Eustath. in VI. Odyss.

Αὐτὸς ὁ βοῦς ἱκέτης ἐπιβώμιος, Αἰθέριε Ζεῦ,
Μυκᾶται, ψυχὴν ῥυόμενος θανάτου:
Ἀλλὰ μέθες, Κρονίδη, τὸν ἀροτρέα, καὶ σὺ γὰρ αὐτὸς
Πορθμεὺς Εὐρώπης ταῦρος, ἄναξ, ἐγένου

Quos versus ita in sermonem Latinum convertimus

Ecce tuam Taurus supplex miserandus ad aram
Mugitu vitam, Juppiter alte, rogat:
Tu sed aratorem dimitte, per æquora charam
Quum veheres Nympham, tu quoque Taurus eras

In quibus verbis elegantissimè Poëta, ut dicebamus, inducit Bovem Jovi, quasi sup-
2 plicantem, perinde ac si dicat: Jupiter omnium rerum conditor, auctorque summe, qui supplicibus adesse adeo gloriaris, ut ex eo Hicesii nomen adsciveris, qui supplices aliorum tam severè ulciseris, ut adversùs eorum contemptores multò maxima edideris exempla severitatis, parce tuo supplici, neve interfice innocentem; ne eo, quod in aliis animadvertis, crimine accusandus esse videaris, quum supplices etiam culpæ affines incolumes dimittere, & humanitatis ratio, & jura gentium persuadeant. Addit deinde mirificam orationi vim, quum non modò victimam supplicare, sed etiam ad aram, vel super aram dicit supplicare, quod ἐπιβώμιυ vocabulo significatur. Nam si supplices, qui ad focum profanarum ædium confugiebant, violare nefas ducebatur, propterea quod sancti, & inviolabiles haberentur; quantò magis, qui ad aras confugiebant, quæ erant ædium sacrarum foci, illæsos dimitti oportebat? Sanè sciendum ad aras supplices confugisse, & id [a] habitum sanctissimum supplicandi genus; quapropter hostibus etiam parcebant, qui eo uterentur; eâ fiduciâ Hecuba apud Vergilium quum Hercei Jovis aram teneret, & ad se Priamum vocaret, [b] ajebat

..... hæc ara tuebitur omnes

Nec frustra sperabat; siquidem divini juris homines haudquaquam contemptores nullam causam satis justam putabant supplices a templis, arisque abstrahendi, & occiden-
3 di. Ostendit id [c] Agesilaus Rex Lacedæmoniorum, qui quum in pugnâ adversùs Thebanos plurima vulnera accepisset, tamen octoginta Thebanos, quia confugerant ad templum, non solùm violari in loco sacro non est passus, sed etiam tanquam Dei supplices, abire permisit; & Paulus [d] Æmylius Persen Macedonum Regem a se devictum Samothracum Deorum supplicem, & se templi religione tuentem non attigit, antequam se se Rex ultro Romanis dedidit. Sedebant autem ad aram supplices; idcirco βώμιοι dicebantur; nam βωμὸς Græcis ara; meminit hujus moris Euripides in Heraclidis, ubi sic ait

Ἱκεταὶ καθεζόμεσθα βώμιοι θεῶν

hoc est

Miseri sedemus supplices aris Deûm

Hos lædere infandum, & non expiabile facinus habebatur, ideo Sybarin funditus excisam ferunt; quòd Sybaritæ supplicibus Junonis non pepercissent. Nam quum Telyn tyrannum sustulissent, & ejus asseclas persequerentur, illi ad aram Junonis confugerunt, nec profuit miseris Deæ reverentia; sed omnes crudelissimè in eo loco sunt obtruncati. Avertisse oculos a tanto scelere Deæ simulacrum ferunt, nec dubiis monstris dedisse cœlestis iræ signa divinum numen; nam fontem sanguinis ex eo loco, ubi cedes patrata fuerat, erupisse, aliaque evenisse Deorum iram denunciantia, futurumque urbis excidium portendentia. Ergo a Crotoniensibus victi Sybaritæ, excisa urbs opulentissima, & cives universi internecione deleti documento fuere Mortalibus, quantâ cum religione a sacris, templisque sit abstinendum. Alii verò tradunt, oraculum 4
editum Sybaritis, eorum urbem tamdiu felicem, opulentamque futuram, quamdiu homines Deo non anteponerentur. Videbatur Sybaritis oraculo sibi felicitatem prædici sempiternam; sed ea res falsos homines habuit; nam quum quidam Sybarita famulum puniturus insequeretur, ad aram confugienti non pepercit; pepercit autem, quum ad sui patris monumentum confugisset; ideo visus est hominem Deo anteponere, eaque causa fuisse perhibetur exitii Sybaritarum. Quod exemplum sancivit ad aram confugientium supplicum securitatem, parcendique iis, qui hoc perfugio uterentur, quamvis nocentibus, morem; quem respicit eleganrer Poëta noster in hoc lusu, quum Bovem aris admotum supplicem epibomion vocat. Complectitur autem paucis multa, quibus victimæ tam innocenti parci docet oportere; non enim immolari debere, quia sit arator, & quia supplex, & quia supplices Jupiter tueatur, & quia non quoquo modo, sed ad aram supplicet. Deinde subdit aliam rationem Jovem non debere pati Bovem sacrificari, 5
quum ipse Taurus aliquando factus fuerit; quo nimirum tempore vexit Europam, quæ fabula notior est, quàm ut a nobis debeat enarrari. Illud non abhorreat ab hoc loco, Veteres quædam animalia non immolasse Diis, neque omnino occidisse, quòd eorum speciem aliquando Dii induisse dicerentur. Syri [f] piscibus abstinebant

[a] Virgil. Æne d. libr. IV. Macrob. Saturnal. libr. III. cap. II. & Cæl. Rhodigin. libr. VI. cap. XVII. [b] Virgil. Æneid. libr. 2. [c] Xenophon. de laudibus Agesilai. [d] Tit. Livius libr. 45. [e] Athen. libr. IV. [f] Manilius libr. IV. Astronom. Hyginus de signis cœlest. libr. II. in Piscibus.

bant, quia Venus, quum Typhœum fugeret,
pisce dicitur latuisse, vel quia, ut Bassus in cō-
mentariis in Germanicum refert, Phacetis
filia Veneris in piscem fuerit mutata; quam-
quam alii aliam hujus rei causam afferunt. A
nubis [a] quòd caninâ specie fingeretur, non
modò non occidebāt Ægyptii canem, sed e-
tiam venerabantur: venerabantur & Thessali
formicas, quia Jupiter aliquādo se in eam spe-
ciem convertit, quum Eurymedusæ pudici-
tiam ereptum iret, ex qua Myrmidonem pro-
creavit, unde Myrmidones Thessaliæ populi
sunt appellati. Sed & [b] Mendesii capras cole-
bant; quia, ut nonnulli volunt, præcipuum
Deum Pana censerent, qui caprinâ specie fin-
gitur; eadem ratione [c] Cornelius Tacitus pu-
tat Judæos Arietem immolasse in contemptū
Jovis Hammonis, qui Arietis formâ cole-
batur; quum ergo & Jupiter dicatur aliquan-
do Taurus fuisse, argutè Poëta colligit Bo-
vem Jovi non sacrificandum. Ceterum quod
6 attinet [d] ad fabulam de Jove in Taurum con-
verso, quò Europæ pudicitiam extorqueret;
sciendum est placuisse nonnullis revera Tau-
rum illum, qui rapuit Europam, fuisse navem,
quę Taurus vocaretur. Eodem modo [e] Julius
Pollux refert Pœnos quasdam naves Arie-
tes, & hircos appellasse, & [f] Virgilius hu-
jus moris haud ignarus navem Pristin, aliam
Centaurum vocat, aliam Scyllam, aliam Tri-
tonem, aliam Tigrin in his carminibus

Velocem Mnestheus agit acri remige Pristin

& paulo post

Centauro invehitur magnâ, ScyllaqueCbloanthus

Et [g] alio loco

Hunc vehit immanis Triton, & cærula conchâ
Exterrens freta ......

& paulo [h] superiùs

Massicus æratâ princeps secat Æquora Tigri

Quæ interpretatio si recipiatur, apparet,
quid fuerit Aries ille, qui vexit [i] Hellen,
& Vacca, in quam Io [l] mutata in Ægy-
ptum dicitur traiecisse; & [m] Aquila, quæ ra-
puit Ganymedem, aliaque hujusmodi, quæ
omnia ad eundem modum nonnulli sunt
interpretati. Atque hæc de carminis arti-
7 ficio satis fuerit delibasse; superest notan-
dum epithetum, quod Poëta Jovi tribuit,
quum ait *Αἰθέριε Ζεῦ cœlestis Jupiter*. Vide-
tur autem nimis communis ea Jovis appel-
latio, siquidem, ut [n] Aristoteles refert, ve-
tus opinio est Deorum immortalium im-
mortalem sedem esse Cœlum, idque Home-
rus affirmavit, qui, ubi Deos nominavit,
addidit [o] statim, *οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν*, & *Ὀλύμ-
πια δώματ'* [p] *ἔχοντες*, & eos *ἐπουρανίους* vocat [q]

Οὐκ ἂν ἔγωγε θεοῖσιν ἐπουρανίοισι μαχοίμην

Nec aliter philosophi sentiunt; quare [r] a-
pud Platonem Jupiter magnus in Cœlo dux
primus incedit agitans volucrem currum;
hunc autem sequitur Deorum, geniorum-
que exercitus in duodecim partes distribu-
tus; & Stoici nostras [s] animas dumtaxat in
Cœlum verentur attollere, & sub orbe Lu-
næ semideos collocant; de Diis non dubi-
tant, quin in Cœlo degant. Ideo apud Cle-
mentem Alexandrinum Cœlum propriè vo-
cant civitatem maximam scilicet, & præ-
stantissimam, quæ civibus maximis, & præ- 8
stantissimis frequentetur. Vetus tantummo-
do vulgi Theologia, vel superstitio potiùs
non omnes Deos in Cœlo collocat; nam
alios eorum statuit esse superos, alios infe-
ros, alios medioxumos. Quos [t] Plautus in
Cistellaria complectitur hoc versu

Ita me dii, deæque superi, atque inferi, &
medioxumi

Sed abutitur nomine Deorum, quum genios
intelligat, quos circa terram versari [u] He-
siodus his versibus affirmavit

Τρὶς γὰρ μύριοι εἰσὶν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
Δαίμονες Ἀθάνατοι, φύλακες μερόπων ἀνθρώπων

Nam omnes Deos esse cœlestes vulgus e-
tiam sentiebat, quum eos quoque, qui ho-
mines fuissent, quos erat consentaneum
ultimum inter Deos locum occupare, ta-
men quum in Deorum immortalium nu-
merum essent relati, cœlestes tenere sedes
arbitraretur; hinc [x] Ennius

Romulus in Cœlo cum Diis genitalibus ævum
Degit Et Horatius [y]
Hac arte Pollux, & vagus Hercules
Innixus arces attigit igneas

Et quum Senatusconsultum fiebat, ut Cæ-
sares consecrarentur, decerni dicebatur Cæ-
saribus Cœlum; hinc Tiberius apud Taci-
tum [z] ajebat, non ideo decretum patri suo
Cœlum. Quare quum omnes Dii cœlestes
haberentur, cur Poëta noster appellat cœle-
stem Jovem? quid habet proprii id vocabu-
lum? an verò id est ita accipiendum, ut quum
Poëtæ dicunt [a] humida vina, canam nivem,
[b] aliaque ad eundem modum, quibus poëtæ
suo quodam jure abutuntur? an inest aliquid
proprium, & magis reconditum? Et pro-

a Diod. Sicul. Bibliotb. libr. 1. Ælian. Hist. animal. libr. 10. cap. 45. b Cæl. Rhodig. libr. 18. cap 36. c Corn. Tacit. Hist. libr. V. in princ. d Fulgent. Mythlogic. libr. 2. in Ganymede. e Jul. Pollux. l. I. c. IX. Palæphatus de incredib. Hist. c. 21. de Scylla. f Virg. Æn. l. 5. g Virg. Æn l. X. h Virg. ib. i Apollodor. l. I. Hygin. fabul. l. II. & III. & libr. II. in Ar. Apollon. libr. I. & ejus Scholiast. Ovid. Fast. libr. III. Stat. Achill. libr. I. l Herodot. libr. I. in princ. & Ovid. Metam. libr. I. v. 729. m Homer. Iliad. libr. V. & XX. Plato libr. 1. legum. Ovid. l. X. Metam. Virg. l. V. Æn. V. Eustath. in Odyss. λ. n Aristot. de Cœlo l. I. cap. III. o Homer. Il. ε. p Hom. Il. in princ. q Hom. Il. ζ. v. 129. r Plato in Timæo. s V. Lips. Physiologia Stoic. libr. I. dissert. XVIII. t Plaut. Cistell. Act. II. Scen. I. u Hesiod. Theog. x Ennius Annal. libr. 1. apud Cic. Tuscul. libr. 1. & Servium in VI. Æn. y Horat. libr. III. Ode III. z Cornel. Tacit. libr. I. Annal. circa finem. a Virg. Georg. libr. III. v. 364. V. Servium in hunc loc. b Claudian. in Probini & Olybrii Consulat. v. 270.

9 fecto inest. Veteres Jovem nihil aliud esse putabant, quàm Cœlum; hinc vetus [a] Poëta

Aspice hoc sublime candens, quem invocant omnes Jovem

& [b] Macrobius disertè medium æthera Jovem esse dicit, sicut aërem Junonem, ideo sororem Jovis, & conjugem [c] dici, quòd ætheri sit contiguus aër, & [d] Statius Cœlum appellat sacrarium Jovis, ita enim loquentem inducit Jovem

Arcem hanc æternam mentis sacraria nostræ

& Crates apud [e] Bassum in Commentario in Aratum, Jovem Cœlum esse confirmat. Quum autem Jupiter sit æther, cœlestis, & ætherius a Poëtâ nostro propriè appellatur. Nam alii Dii cœlestes sunt, quia in Cœlo habitant; Jupiter autem magis propriè cœlestis est, quia est ipsum Cœlum; quapropter id unum est è multis nominibus, quibus Deorum ille summus afficiebatur. Idcirco [f] Homerus ipsum frequenter appellat ὀλύμπιον ut quum ait

..... οὐδέ νυ σοί περ
Ἐντρέπεται φίλον ἦτορ, Ὀλύμπιε .....

& alio [g] in loco

Ζηνὸς ἐνὶ μεγάροισιν ὀλυμπίου ἀθρόοι ἦσαν

Et sanè indigebat hac appellatione cœlestis ille Jupiter, cujus [h]

..... *sunt omnia plena*

ut ab aliis distingueretur, qui terrestres Joves fuerunt, quos constat fuisse complures, quum Varro trecentos Joves recenseat.

DISSERTATIO XXIV.

In Epigramma Philippi ex libro primo in Arbores de lauro nata ex ara Cæsaris.

Dissertatio Prior.

Imperatores aris, templisque, & divinis honoribus viventes, & defuncti colebantur; nec solùm ipsis, sed etiam eorum actis Aræ, & Templa constituebantur. Quinam Imperatores Elephantis usi sint in triumphis. De consecratione Imperatorum, qui Successorem reliquerant, quæ Apotheosis dicebatur.

Solent Rhetores, & Poëtæ fortuita convertere in eorum laudes, quos ornare dicendo volunt; hujusmodi exemplum rei illud est insigne, quod Plutarchus [i] affert sumptum ex Hegesiâ sophistâ non ignobili, qui quum forte fortunâ accidisset, ut quâ nocte Magnus Alexander natus est, templum Ephesiæ Dianæ conflagrasset, dixit id evenisse, quòd præses Diana partuum Olympiadis puerperio occupata, incendio restinguendo vacare non potuisset, quæ sententia tanquam frigidior, a nonnullis non sine causâ reprehenditur. Meliùs omnino [l] Cicero; qui quum igni Capitolium absumptum fuisset, idque Catulus magnificentius exædificasset, dixit eam flammam divinitùs extitisse, non quæ deleret Jovis optimi maximi templum, sed quæ splendidius, magnificentiusque deposceret; & [m] Plinius, quum Trajanus Imperator solito maturiùs incanuisset, ait contigisse Deorum munere canos Imperatori ad Imperii decus, majestatemque, festinatis senectutis insignibus decorandam. Quid autem plura colligo, tanquam difficile sit hujusmodi exempla reperire? ad argumentum propositum accedamus. Hanc Rhetorum consuetudinem sequutus Philippus Poëta non inelegans, cujus in Anthologiâ multa extant Epigrammata, quum ex arâ Cæsari dedicatâ inter coagmenta lapidum laurus esset enata, fortuitum casum vertit in laudem Cæsaris, argutissimèque ludit, quòd Daphne, quæ Phœbum fuerat aversata, ex Arâ Cæsaris nasceretur, & quæ Apollinem odisset, Jovem Romanorum coleret, & honoraret. Epigramma verò Græcum tale est

(the margin numbers 1 and 2 stand beside the lines "fuisset, idque Catulus magnificentius exæ-" and "jus in Anthologiâ multa extant Epigramma-")

Φοῖβον ἀνηναμένη ποτὲ Δάφνη νῦν ἀνέτειλε
Καίσαρος ἐκ βωμοῦ κλῶνα μελαμπέταλον,
Ἐκ δὲ θεοῦ θεὸν εὗρεν ἀμείνονα. Λητοΐδην γὰρ
Ἐχθήρασα φιλεῖ Ζῆνα τὸν Αἰνεάδην:
Ῥίζαν δ' οὐκ ἀπὸ γῆς μητρὸς βάλεν, ἀλλ' ἀπὸ πέτρης:
Καίσαρι μὴ τίκτειν οὐδὲ λίθος δύναται

Quod ego in Latinum sermonem ita converti posse commodè judicavi

Quæ renuit Phœbum Daphne, nunc Cæsaris arâ
Edita frondosas explicat alta comas;
Nimirum invenit melius pro numine Numen;
Phœbum exosa Jovem diligit Æneaden.
Exoritur nec humo, sed duro e marmore, Cæsar,
Nempe tibi sterilis nec lapis esse potest

Hoc autem ut intelligatis, admonendi non estis, Auditores, Daphnen [n] fuisse egregiâ formâ puellam Ladonis fluvii, Terræque filiam, quam quum Apollo miserrimè deperiret, & insequeretur, cupida retinendæ virginitatis oravit parentem Terram, ut se rursus alvo maternâ reciperet, dictoque citiùs solo pedes adhæsisse, detentamque radicibus virginem, in laurumque esse conversam ferunt. Quis enim fabulam pervulgatam, &, ut

[a] Ennius ex Eurîpide apud Cicer. libr. 2. de Naturâ Deorum. [b] Macrob. in somn. Scipion. libr. 1. c. 17. [c] Virgil. Æn. libr. 1. v. 46. & Senec. in Hercule Furent. in princip. [d] Stat. Thebaid. libr. III. [e] Comment. in Aratum in princip. [f] Homer. Odyss. α v. 60. [g] Hom. Odyss. α in princip. [h] Virgil. Eclog. 3. [i] Plutarch. in Alexandro. [l] Cicer. in Verr. 4. [m] Plinius in Panegyr. [n] Ovidius Metamorph. libr. I.

ut [a] ait ille, notam lippis, atque tonsoribus nescit? Neque verò libet curiosiùs indagare, quisnam fuerit Cæsar hic, de quo Poëta noster loquitur. Brodæus multæ vir lectionis putat esse Julium Cæsarem, vel Au-
3 gustum, propterea quod Julius Obsequens in Libello de prodigiis narrat, Trallibus in Æde Victoriæ palmam viridem sub Cæsaris statuâ esse natam; & Tarracone palmam in arâ Cæsaris Augusti sponte provenisse. Quintilianus [b] refert, quod quum Augusto quasi ostentum a Tarraconensibus nunciaretur, lepidissimè illusit eorum vanitatem Cæsar, quum diceret: apparet quàm sæpe accendatis. Illud etiam adduci potest argumentum in Augusti Cæsaris laudem a Philippo conditum Epigramma, quod de arâ Cæsaris loquitur. Nam Augusto Cæsari scimus aras positas, & templa dedicata Horatio [c] teste, qui dixit:

Præsenti tibi maturos largimur honores,
Jurandasque tuum per nomen ponimus Aras

Et [d] Suetonius memoriæ prodidit templum Jovis Athenis inchoatum statuisse multos Reges perficere, & Augusti genio consecrare, & [e] Pergami, & Romæ [f] templum Augusto conditum est, & dedicatum. Ac-
4 cedit eodem, quod ejusdem Philippi in Anthologiâ legitur Epigramma, quod in Augusti laudem videtur esse compositum, quum mentionem faciat pacis, quam sub Augusto [g] scimus universo terrarum Orbi contigisse; ut quum aliud Epigramma a Philippo de Augusto verisimile sit esse conscriptum, hoc etiam, quod præ manibus habemus, de eodem scriptum esse videatur. Contra verò illa dici possunt non in Augustum Cæsarem Philippi versus esse compositos, illud argumento est, quod Philippus loquitur de lauro, at ex Augusti Cæsaris arâ palma enata esse [h] fertur. Præterea non legimus in Augusti vitâ Augustum Elephantis junctis triumphasse, quod Philippus fecisse tradit hunc Cæsarem, in cujus laudem præsens Epigramma conscripsit; nam in alio Epigrammate meminit Cæsaris ab Elephantis invecti. Alii his belluis junctis currum, triumphumque suum nobilitarunt; nam, ut nihil de Magno Pompejo dicam, quem [i] Plinius Africano triumpho junxisse tradit Elephantos; Cæsar quum de Gallis triumpharet, [l] *ascendit Capitolium quadraginta Elephantis lychnuchos dextrâ, atque sinistrâ gestantibus*; & [m] Alexander Severus quum triumphum de Parthis duceret, ipse quidem pedes incessit, sed currus, quem Elephanti quatuor trahebant, sequebatur; & [n] Gordianus Parthico bello victor Elephantos jungere cogitavit; sed invidit fortuna præstantissimo Principi, vertitque funeribus cogitatos triumphos, currumque triumphalem cum pheretro commutavit; nam sublatus a Philippo Gordianus occidit, antequam Romam reverteretur; quare falsò Tiraquellus ipsum refert, junctis Elephantis triumphasse; sed & Heliogabalus ab Elephantis interdum vehebatur. Nec verò ex eo, quod 5
Augusto Cæsari aras, & templa Romani, exteræque gentes posuerint, conjici potest ad Augustum hoc Epigramma pertinere; siquidem non ei Principi solùm hic honos est habitus, quum etiam Proconsulibus templa [o] legamus condita in Provinciis. Æquè communis est cum aliis Principibus ea laus, quam Philippus tribuit Cæsari, quum ipsum pacis appellat patrem; & si enim Augustus pacato Orbe terrarum præcipuam laudem tulit, tamen & alii Cæsares eandem sibi gloriam vindicarunt. Nam & Nero [p] pace constitutâ Janum geminum clausit, idque Eprius Marcellus apud Tacitum in eo maximè laudat, & [q] Hadrianus etiam fuit pacis amantissimus, cujus cupiditate multas Provincias, quas imperio Trajanus adjunxerat, Barbaris concessit, pacemque a quibusdam gentibus pecuniâ redemit; neque ullum passus est esse bellum. Atque hujus institutum sequutus ejus heres, & successor Antoninus Pius [r] magnâ cum tranquillitate reipublicæ præfuit, qui crebrò solebat eam Scipionis Africani usurpare sententiam. *Malo unum civem servare, quàm mille hostes occidere*. Quid Probus [s], qui quinquennio, quo imperavit, omnes barbaras nationes bello contusas pacavit, qui crebrò dictitabat, si vitam diuturniorem sibi Superi tribuissent, milites necessarios non futuros; nonne pacis pater dici poterat, quo incolumi sublata fuissent funditus bella? Quid alii Cæsares, qui bella prosperè confecerunt; nonne pacis auctores meritò nuncupentur, quum pax bellis feliciter gestis pariatur? Ac si conjecturæ locus sit, 6
videri possit Alexander Severus his carminibus commendari; nam Alexander Severus [t] & Elephantis jugo junctis triumphavit, & Artaxerxe potentissimo Rege Persarum devicto, & Oriente pacato dici potest auctor pacis, & quum Lampridius ipsum testetur Provincialibus habitum pro Deo, non est

[a] Horat. libr. I Satyr. VII. ex Aristophan. Pluto. [b] Quintil. Inst. Orat. lib. VI. cap. IV. [c] Horat. Epistolar. libr. II. Epist. I. ad August. [d] Sueton. in August. cap. 59. & in Tiber. cap. 40. [e] Cornel. Tacit. Annal. libr. 4. [f] Dion. Histor. Rom. libr. 56. [g] L. Florus in Prolog. & Sueton. in August. cap. XXII. [h] Quintilian. Institut. Orator. l. VI. cap. IV. [i] Plin. l. VIII. c. II. [l] Sueton. in Cæsar. cap. 37. [m] Æl. Lampr. in Alexandri Severi Vitâ ad finem. [n] Jul. Capitolin. in Gordiano Juniore. [o] Sueton. in August. cap. 52. [p] Suet. in Neron. c. XIII. [q] Æl. Spartian. in Hadrian. [r] Julius Capitolin. in Antonin. Pii Vitâ. [s] Flavius Vopisc. Syrac. in Prob. Vitâ circa finem. [t] Æl. Lamprid. in Alexandr. Severi Vitâ.

est mirum eidem aras esse constitutas. Verumtamen hoc in medio relinquimus; illud adnotandum, Cæsares etiam viventes aris, & Deorum honoribus consecratos. Nam ut Augustum prætermittam, Tiberio, ejusque Matri Asiæ civitates delubrum constituerunt, quod quum sibi ut liceret, Hispaniæ quoque populi orarent, Tiberius etiam atque etiam recusavit, quum se hominem diceret, & hominum munia obire, satisque amplum, & honorificum sibi futurum, si principem locum impleret. Cujus exemplum adeo non movit Caligulam [a] successorem ejus, ut non ab aliis delatos divinos
7 honores acceperit, sed ipse proprium numini suo templum extruxerit, Latialemque Jovem se jusserit appellari; ita qui morum diritate infra belluas fuit, animi superbiâ præcipuum sibi inter Deos honorem vindicavit; & Hadrianus [b] Princeps alioquin contemnendis honoribus validus, tamen Athenis Jovis Olympii templum, & aram sibi extructam dedicavit; & per Asiam templa suo nomini condita consecravit. Quæ exempla fuerit operæ pretium congessisse, ut appareat non Augustum solùm templis, & aris consecratum. Et sanè is fuit Cæsarum cultus, ut minimè mirum sit, ubique gentium delubra eorum nomini dedicata; quis enim nescit quasi præsentes Deos Cæsares adoratos? Quocirca jusjurandum per fortunam, per salutem, per genium Principis sanctissimum habuerunt. Testatur id [c] Tertullia-
8 nus, qui sic ait: *majore formidine, & callidiore timiditate Cæsarem observatis, quàm ipsum de Olympo Jovem, citiùs denique apud vos per omnes Deos, quàm per ipsum genium Principis pejeratur*; & effigies [d] principum iisdem insignibus ornabant, quibus effigies Numinum, radiis videlicet, fulminibus, & hastâ; ideò in quibusdam nummis Augusti caput radiatum cernitur; neque solùm Cæsaribus, verùm etiam eorũ actis divinos honores tribuerunt. Hinc [e] Germanici mortem quum Tiberius vindicasset, Cæcina Severus censuit aram ultioni; & quum Nero [f] procreasset ex Poppæa filiam, Senatus censuit fecunditati templum; aramque [g] adoptionis, qua Livia in Juliam familiam transiverat, Tiberius prohibuit; & hi quidem viventibus honores habebantur, defunctos autem quis ignorat in numerum Deorum immortalium relatos? his flamines, his non solùm viros Sacerdotes, sed [h] etiam feminas attributas. Consecrationem autem, quam Apotheosin vocant, quæ his contingebat dumtaxat, qui Successorem Imperii reliquissent, ad hunc maximè
modum celebrabant. Corpus [i] quidem extincti Cæsaris communi ritu sepeliebant, in 9
vestibulo verò domus palatinæ proponebant imaginem in eburneo Thoro positam, pallentemque, & ægroti specie, lævâ Senatus astabat atratus, dextrâ nobiles feminæ sine ornatu albis vestibus indutæ, lugentium habitu; accedebant quotidie ad lectum medici, quasi ægrotum inspecturi, semperque deterius habere se pronunciabant; ubi verò mortuus jam fingebatur, lectum efferebant ex ordine equestri, senatuque lecti juvenes, & quum in antiquum forum detulissent, ibique composita in defuncti laudem carmina puellæ, puerique nobiles cecinissent, in Campum Martium comportabant; erat ibi extructum ex ingentibus lignis ædificium quadratum paribus quoque versus lateribus, intus quidem plenum sarmentis aridis, extra verò stragulis auro intextis, eburneisque simulacris, & picturis exornatum; super id aliud visebatur angustius primo, ac deinceps tertium, ac quartum; eo tamen ordine, ut superius esset brevius, extremumque brevissimum; in secundo autem rabernaculo lectum collocabant, undique verò aromata, & pretiosos odores congerebant, tum decurrebant in equis, currusque tabernaculum circuibant, quibus vehebantur homines cum personis, quibus Romanorum duces, imperatoresque clarissimos exprimebant; quibus exactis, qui successerat in principatu, facem tabernaculo admovebat, tum omnes ignes certatim subiicebant, ac deinde ab extremo, minimoque tabernaculo aquila emittebatur, quæ in Cœlum ferre animam defuncti Cæsaris credebatur.

DIS-

[a] Sueton. in Caligul. cap. XXII. [b] Æl. Spartian. in Hadrian. [c] Tertullian. in Apologet. c. XXVIII. [d] Just. Lipsius in Commentar. ad Annal. Cornel. Tacit. libr. primo [e] Cornel. Tacit. libr. III. Annal. [f] Cornel. Tacit. libr. XV. Annal. [g] Cornel. Tacit. Annal. libr. prim. [h] Just. Lipsius in Comment. ad Annal. Cornel. Taciti libr. I. [i] Herodianus libr. IV. in principio.

DISSERTATIO XXV.

In idem Anthologiæ Epigramma

Dissertatio Posterior.

Boni Principes debent maximam adhibere curam, ut soboles propagetur; quamobrem Augustus, & alii Principes multa privilegia maritis concesserunt, & illis, qui plures filios procreassent; hinc jus trium, vel quatuor Liberorum, & jus maritorum; quidam verò Viri principes, & populi cælibes puniebant.

EGregiam laudem tribuit Cæsari Poëta noster in ultimo versu Epigrammatis, quod suscepimus explicandum; nam ipsius beneficio significat Annonæ copiam contingere: & omnibus esse mirificum sobolis propagandæ studium; tantam quippe Cæsare imperante felicitatem terrarum Orbi Deos tribuisse, ut non solùm homines, & mutæ animantes, sed etiam inanima, & quæ eam videntur habere naturam, ut procreare nihil possint; Cæsari tamen infecunda esse nolint, ut soboles eorum sæculi bonis perfruantur. Hujus autem sententiæ Poëtæ dedit occasionem casus, quo forte contigerat, ut ex arâ Cæsaris laurus nasceretur; acutè quippe animadvertit non oriri laurum illam e terrâ matre, sed e lapidibus aræ, propterea quod Cæsari ne lapides quidem steriles esse possint; hanc verò sententiam his explicat Versibus

Ῥίζαν δ' ὐκ ἀπὸ γῆς μητρὸς βάλεν, ἀλλ' ἀπὸ πέτρης:
Καίσαρι μὴ τίκτειν ὐδὲ λίθος δύναται

Qui versus ita latinè convertuntur

Exoritur nec humo, sed duro e marmore, Cæsar;
Nempe tibi sterilis nec lapis esse potest

Quos versus ut illustremus, Romanos Principes, qui rempublicam laudabiliter administrarunt, studiosos fuisse Romanæ sobolis propagandæ; eamque laudem existimasse maximam ostendemus, si ipsis imperantibus ubertas omnium rerum contingeret, & præcipuè civium numerus augeretur; ex quibus, ut opinor, apparebit magnificè laudari a Poëta Cæsarem, quum affirmat ipsum omnibus adeo persuasisse, ut sobolem sibi procrearent, ut etiam lapides fecundi esse cogerentur. Et quoniam ab Augusto ple-
1 raque laudabilium exemplorum in republicâ scimus constituta, operæ pretium est animadvertere, quanto studio summus ille principum curaverit, ut augendâ prole rempublicam stabiliret. Qua quidem in re neque parva dictu prætermisit; siquidem [a] etiam Metelli Numidici orationem de ducendis uxoribus in senatu sæpe recitavit, & receptis in sinu Germanici [b] liberis exemplo juvenis populum ad suscipiendos liberos est adhortatus; leges verò eas [c] tulit, quarum vi matrimonia frequentarentur. Nam & cælibes vetuit quidquam capere ex testamentis eorum, quos proximâ cognatione non attingerent; Orbos verò non ultra dimidium; & maritis in spectaculis honoratior locus tribuebatur, iidemque in Magistratibus honoratiores habebantur; in honorum verò petitione candidati, quibus plures liberi, præferebantur; idemque fiebat in sortitione Provinciarum, licebatque maturiùs petere Magistratus iis, quibus numerus liberorum suffragabatur, minuebaturque propter multitudinem liberorum pœna damnatis. Hinc illud a scripteribus Latinis celebratum jus trium, quatuorve libe- 2
rorum, & jus maritorum, cujus mentionem facit Dio historiarum libro quadragesimo. Nec pœnis tantùm in cælibes constitutis, præmiisve homines ad tollendos liberos compulit, & invitavit; sed etiam aliis modis consuluit soboli propagandæ. Nam & nobilibus viris, exceptis tamen senatoribus, permisit, ut libertas uxores ducerent, & sancivit, ut sponsaliorum tempus biennio terminaretur; neque vir sexagenario minor quinquagenariam sibi copularet; neve sexagenario major, annis quinquaginta minorem; vetuitque, ne liberi uxorem ducere prohiberentur inviti, neque viduis post mariti mortem biennio diuturniorem vacationem concessit; divortiique pœnam esse voluit, ut dotem amitteret, cujus culpâ factum esset divortium. Quæ omnia capita lege Juliâ, & Lege Papiâ continebantur; quæ etiam leges de maritandis ordinibus sunt appellatæ, & ab Horatio [d] leges maritæ dicuntur his carminibus

Prosperes decreta super jugandis
Feminis, prolisque novæ feraci
Lege maritâ

Quid alii Principes? nonne Augusti exemplum sequuti huic rei præcipuè studuerunt? 3
nonne multis puerorum millibus constituit alimenta Trajanus? nonne idem princeps, ut matrimonia frequentiùs celebrarentur, jus trium liberorum parcissimè concessit, ut auctor est [e] Plinius? quid autem sibi volebant congiaria, quæ mali principes, ut odium populi Romani lenirent, largiebantur;
boni,

[a] Sueton in August. cap. 89. [b] Idem in August. c. 34. [c] Lex Julia de Maritandis Ordinibus Sueton. ibid. & leg. 1. §. si liberta ff. unde vir & uxor. & Dion in Vita August. [d] Horat. Carmin. Secular. [e] Plin. Epistol. libr. 10. Epist. 95. & 96.

boni, ut eo munere plebs invitata libentiùs liberos tolleret, quum sciret his a Principe alimenta præstari? In quo adeo liberalis Julius [a] Cæsar fuit, ut populo viritim denos frumenti modios, totidemque libras olei, & tricenos nummos, quos pollicitus erat, centenosque pro morâ diviserit; nec id neglectum Romanis, quum legamus adhuc florente republicâ, trecenta millia hominum frumentum de publico accepisse. Quin & plebis partem, quæ inopiâ preme-
4 batur, immunem munerum publicorum, tributique conferendi, proli tantummodo gignendæ vacare voluerunt, quos homines proletarios [b] appellarunt; quod reipublicæ dumtaxat prolem præstarent; & Censores eos mulctabāt, qui quū potuissent, non duxissent uxorem. Quod Camillum, Postumiumque Censores fecisse testatur [c] Valerius Maximus, qui eos, qui ad senectutem cælibes pervenerant, æra pœnæ nomine in ærarium deferre jusserunt. Hinc Festus [d] Pompejus animadvertit, eos dici uxorium pependisse, qui quòd uxorem non habuissent, æs populo dederant. Quem [e] morem ductum esse
5 a Lacedæmoniis accepimus, qui cælibes non levi pœnâ puniebant. Nam Hieme summâ forum nudos circuire cogebant canentes carmina, quibus convicium sibi ipsis faciebant, meritòque se illa pati asseverabant, quòd legibus non paruissent; neque licebat ipsis virginum, puerorumque spectare certamina; & honoribus privabantur, quibus adolescentes Lacedæmonii afficiebant seniores. Quapropter quum [f] Dercyllides fortissimus imperator expers matrimonii consenuisset, adolescens ipsi non assurrexit, neque venienti decessit, quum diceret, meritò id patitur, neque enim genuit, qui mihi assurgeret, aut loco cederet; nec minùs præmiis eadem respublica homines ad propagandam sobolem invitavit. Nam [g] qui tres liberos genuisset, excubias agendi onere levabatur, qui verò quatuor, omnium publicorum munerum immunis habebatur.
6 Et sanè meritò prudentissimi civitatum rectores, & Principes laudatissimi hujus rei præc ipuam curam habuerunt. Nam quæ pretiosior possessio, quæ optabilior, aut melior bono Principi, quàm homines? quod autem præstantius, validiusque felicitatis, aut potentiæ instrumentum, quàm popularium amantium, beneque de suo rectore sentientium multitudo? quid enim sine hoc prodest imperii magnitudo, abundantes opes, fertilitas regionum? squallet sine cultoribus tellus, opulentissimæ quondam urbes desolatæ corruunt; & quæ loca tenere debebant homines, occupant feræ; neque ullum præstat usum Regnantibus terra metallorum ferax, ubertas agrorum, aëris temperies, urbium magnitudo, fluviorum navigabilium frequentia, maris opportunitas, accessusque portuum tutissimi; nisi hominum industriâ, labore, studio artis, & naturæ bona excolantur. Jam verò non præcipites fossæ, non excelsi, validique muri, non inexpugnabiles arces, præruptæque rupes, atque insuperabiles montes meliùs Regum salutem, imperiumque tueantur, quàm pectora
fidelium bellatorum. Permulta [h] sæcula sine 7
muro stetit Lacedæmon semper invicta, semper inexpugnabilis; nam civium virtus urbi validissimæ pro muro, & quidem insuperabili fuit. Contra [i] verò Dionysium Siciliæ tyrannum non armorum, non triremium multitudo, non tot regni præsidia, neque suæ defenderunt arces, quo minùs a paucissimis regno pelleretur. Quocirca Regum munimenta, divitiæ, felicitas, potentia hominum multitudine continentur. Idcirco Regibus id maximè providendum est, ut subditæ regiones augendâ prole celebrentur, idque illis & præsidium, & imperii decus est non vulgare. Sapienter Homerus [l], ut solet, Reges vocat semper pastores populorum, quemadmodum ergo pastor non ille commendatur, qui gregem minuit, sed qui auget, atque aliam ex aliâ generando sufficit prolem; ita Rex non ille afficiendus est laude, qui paucitate hominum, sed qui frequentiâ delectatur. Sed ut
boni Principes impendunt hanc curam mul- 8
titudini popularium propagandæ; sic etiam suâ sponte urbes, & regna numerosâ sobole efflorescunt; siquidem, quemadmodum Plinius [m] ait, plebi liberos educandi una ratio est bonus Princeps. Et quid ni sit sub bono Principe [n]

Nutrit rura Ceres, almaque faustitas,
Pacatum volitant per mare navitæ
Culpari metuit fides
Nullis polluitur casta domus stupris:

Nemo sibi timet, nisi qui sceleribus meruit, ut timeret: nemo congestis opibus, nemo formæ, atque ætati conjugis, & liberorum: licet proferre ingenia, licet emergere industriæ, licet non dissimulare animi magnitudinem, licet inter ceteros eminere; est propositū virtuti præmium, admiratio ingeniis, honos bonis artibus; viget publica disciplina, florent leges, florent artes universæ, coluntur studia, commercia frequentantur. In hæc bona libet liberos procreare; quum

[a] Soeton. in Jul. Cæs. cap. 38. [b] A. Gell. libr. 15. cap. 10. [c] Valer. Max. libr. 2. cap. 4. & Plutarch. in Camillo. [d] Festus in V. uxorium. [e] Plutarch. in Lycurgo, & in Apophth. Lacon. & in Vitâ Lysandri in fine. [f] Plutarch. in Lycorg. [g] Aristot. libr. II. cap. VII. Politic. [h] Plutarch. in Lycurgo, & in Apophthegm. [i] Justinus libr. XX. in fine. [l] Homer in Iliad. passim. [m] Plin. in Panegyrico. [n] Horat. libr. IV. Oda V. ad Augustum.

quum se omnes felices, felicemque rempublicam arbitrentur, & hujus felicitatis velint esse participes eos, quos ex se genituri sunt, quos non ad servitutem, sed ad honestissimam libertatem sciunt esse orituros. Præclarè igitur Poëta Cæsarem laudat, quum affirmat mirificam eo imperante omnibus esse tollendorum liberûm cupiditatem.

DISSERTATIO XXVI.

In Epigramma Apollonidæ ex libro primo in Aves de Ostento Tiberii Cæsaris.

DISSERTATIO UNICA.

Tiberius offensus uxoris impudicitiâ invito Augusto Vitrico; & matre Liviâ Rhodum concessit, & post annos octo impensissimis Liviæ matris precibus reditum impetravit. De Insulâ Rhodo, & quare sacra Soli feratur. Alia aliis locis animalia gignuntur. De Aquilis, quòd nunquam in Rhodo Insulâ conspectæ fuerint: & quòd fausta augu ia portenderent; & ideo essent signa exercituum apud multas gentes; & unde id originem duxerit. Romani Imperatores Joves a Poëtis appellabantur.

1 Tiberius, qui postea ab [a] Augusto Cæsare adoptatus, eo defuncto rerum potitus est, offensus uxoris impudicitiâ, quam Augusto [b] ortam neque dimittere audebat, neque criminari; ferre autem adulteriis maculosam haudquaquam in animum sibi inducebat, sive adultis Augusti liberis ne videretur obtrectare præsens, [c] abeundum ex urbe ratus, quamvis Augusto vitrico, & matre Liviâ repugnantibus concessit Rhodum. Graviter id Augustus tulit, ab eo rempublicam deseri, quem tanquam præcipuum subsidium principatus maturatis honoribus, præturâ, consulatu, tribunitiâ potestate cumulaverat. Quocirca [d] quum Tiberius deinde mutatâ voluntate per litteras peteret, ut sibi in urbem reverti liceret, & revisere necessitudines, quarum desiderio teneretur, Augustus id ei denegavit, admonuitque dimitteret curam suorum, quos tam cupidè reliquisset. Ex eo contemptior in dies Tiberius non solùm privatus, verùm etiam exul habebatur; sed respexit aliquando fortuna, quem Orbi terrarum imponere Principem cogitabat; nam post annos octo impensissimis Liviæ Matris precibus, tandem Tiberius reditum impetravit. Paucis diebus [e] antequam id accideret, hujusmodi ostentum dicitur felicitatem Tiberii portendisse. Aquila Rhodi nunquam antea visa in culmine domus ejus assedit; de hoc 2
prodigio in Anthologiâ repentur ab Apollonide Poëtâ conscriptum Epigramma, quod nunc aggredimur ad explicandum, & ita se habet

> Ο'πρὶν ἐγὼ ῥοδίοισιν ἀνέμβατος ἱερὸς ὄρνις,
> Ο'πρίν Κερκαφίδαις αἰετὸς ἱσορίη
> Τ'ψιπετῆ τότε ταρσὸν ἀνὰ πλατὺν ἠὲρ ἀερθεὶς
> Η'λυθον Η'ελίυ νῆσον, ὅτ' εἶχε Νέρων,
> Κείνυ δ' αὐλίσθην ἐνὶ δώμασι χειρὶ συνήθης
> Καίσαρος, ὐ φεύγων Ζῆνα τὸν ἐσσόμενον

Hoc autem epigramma sic Latinis versibus explicsvi

> *Quę claram volucris nunquam Rhodon ante pe-* (tivi,
> *Et Rhodiis famâ cognita teste fui,*
> *Æthereis veni sublata per aëra pennis,*
> *Quum Nero formosam Solis haberet humum,*
> *Ejus & Augusto sedi lare prima, futurum,*
> *Ut par est famulam, devenerata Jovem*

Quos Græci poëtæ versus ut intelligamus, illud inprimis adnotandum est, quod Strabo libro decimoquarto memoriæ prodit: 3
post Telchinas Cercaphum insulam Rhodum tenuisse, cujus filii Lindus, Jalysus, & Camirus tres urbes sibi cognomines in Insulâ Rhodo condiderunt; ab eo Cercaphò Cercaphidæ Rhodii sunt appellati. Testatur id [f] Eustathius, qui sic ait ἐκ δὲ Κερκάφυ Κερκαφίδες αἱ Ρ'όδιαι γυναῖκες ἐκαλῦντο, hoc est; *a Cercapho Cercaphides Rhodiæ mulieres vocabantur*. Quare minimè mirum est, si Rhodios auctor hujus epigrammatis Cercaphidas vocat; fuit enim hoc inter alia nomina Rhodiorum, quæ plurima recensentur. Nam & Ophiusa [g] Rhodos est appellata a multitudine Serpentum, qui in eâ ante Phorbantis adventum dicuntur extitisse; & Stadia, & Telchinis, eo quod Telchines ipsam habitarent; fuerunt autem Telchines homines præstigiatores, vel, ut alii volunt, sapientes; & [h] Asteria, & Æthræa, & Trinacria, & Corymbia, & Pœessa, Atabyria, Macria, & Oloëssa. Illud etiam sciendum, quod ad hos versus intelligendos pertinet, 4
a scriptoribus [i] proditum in Insulâ Rhodo Aquilam conspici nunquam; videtur autem ea esse natura nonnullarum regionum, ut a quibusdam animantibus eæ non attingantur. Sic noctuas [l] in Cretâ negant esse, & si quæ aliunde advehantur, emori tradunt: Picos [m] Martios affirmant in Tarentino a-

 gro

[a] Sueton. in Tiberio cap. 15. [b] Sueton. ibid. cap. 7. [c] Sueton. ibid. cap. 10. [d] Sueton. in Tiber. cap. 11. [e] Sueton. ibid. cap. 14. [f] Eustath. in 2. Iliad. in catalogo navium. [g] Strabo libr. 14. & Plinius libr. 5. cap. 31. [h] Stephan. in Ρόδος Plin. libr. 5. cap. 31. [i] Plin. libr. 10. cap. 29. [l] Plin. ibid. [m] Plin, ibid.

gro non aſpici; perdices [a] non tranſuolare Bœotiæ fines: in Atticâ multa alia narrantur hujuſmodi, quæ non prorſus incredibilia videbuntur, ſiquis reputabit, quibusdam locis quasdam feras eſſe peculiares. In-
5 dia [b], & Africa generat Elephantos; Crocodilos, & Hippopotamos [c] Nilus nutrit; Ibin [d] avem miratur Ægyptus; Camelopardalin [e] Æthiopes habent, genus feræ a Camelo, Pantheraque dictum, propterea quod pellem habeat Pantheræ, formam Camelo perſimilem. Contra [f] Leones in Europâ non generari auctor eſt Ariſtoteles, præterquam inter Acheloum, Neſtumque fluvium, qui tamen nunc in Europâ nuſquam reperiuntur. In Africâ non eſſe Cervos, neque Apros, neque Capreas, neque Urſos Plinius [g] tradit; quamquam de Urſis minùs eſt fortaſſe conſentaneum veritati Plinii teſtimonium. In Italiâ nullam pæne noxiam feram Virgilius putat reperiri; hinc illæ Italiæ laudes a Poëtâ celebratæ [h]

At rabidæ triges abſunt, & ſæva Leonum
Semina, nec miſeros fallunt aconita legentes,
Nec rapit immenſos orbes per humum, neque tanto
Squameus in ſpiram tractu ſe colligit anguis

6 Eodem modo & aquilæ non commeare dicuntur in inſulam Rhodum, ut [i] Plinius, & Suetonius [l] memoriæ prodiderunt; ob eamque cauſam, quum Tiberio agenti Rhodi Aquila ſe oſtendiſſet, prodigium id eſt habitum, & futuræ felicitatis indicium; præſertim quum alioquin Aquila inter auſpicatiſſimas aves [m] haberetur. Quocirca ferunt Cyrum, quum adverſus Aſſyrios exercitum ducenti Aquila a parte dextrâ apparuiſſet, eo augurio maximè lætatum, quum ſcientiæ auguralis eſſet peritiſſimus. Et quum [n] Tanaquil, & Tarquinius Romam primitus ingrederentur, & Aquila placidis demiſſa leniter alis pileum e Tarquinii capite abſtuliſſet, ſublatumque in ſublime capiti rurſus aptaſſet, Tanaquil auguriorum haudquaquam ignara ſpe certiſſimâ regnum viri dicitur præcepiſſe; nec minùs lætam ſpem præcepit animo Germanicus, quum in aciem adverſùs Germanos hoſtes milites educturus octo Aquilas aſpexiſſet: & Auguſto Aquila [o], quæ puero panem rapuit, & quum altiſſimè evolaſſet, iterum deſcendens in manibus repoſuit, imperium viſa eſt portendere; ſicut [p] Vitellio adverſùs Othonem exercitum moventi victoriæ eadem avis au-
7 gurium fecit. Multa præterea ſunt exempla, quibus idem poſſit oſtendi, quæ ſciens prætermitto ſatietatem reformidans; atque hinc factum nonnulli putant, ut Aquilæ ſigna legionum haberentur. Initium ejus rei a Jove ductum Iſidorus [q] exiſtimat, cui quum bellum adversùs Titanas gerenti Aquila victoriæ fuiſſet augurium, inſtituit, ut Aquila ſignum eſſet legionum, quare [r] Ganymedem non ab Aquilâ raptum volunt, ſed a legione, quæ Aquilâ pro ſigno uteretur; Jovis autem exemplum ſequutos Trojanos autumant Aquilam ſuis legionibus prætuliſſe. Sed [ſ] & Cyrus, & Perſæ, utpote a Jove ducentes originem auream Aquilam in exercitu pro ſigno habuerant; & Romani ſive Trojanos imitati, a quibus oriundi putabantur, ſive aliâ de causâ in ſingulis legionibus [t] ſingulas Aquilas conſecrarunt, quæ legionum numina vocabantur. Eas conſulatu ſecundo primus dicaſſe Marius [u] fertur; antea quippe cum ſignis aliis Aquila ferebatur; nam & [x] Minotauri, & Lupi, & Equi, & [y] Apri ordines anteibant; paulò ante Marium eſt inſtitutum, ut reliqua ſigna in caſtris relinquerentur, Aquilæ ſolùm in aciem efferrentur. Sed, ut ad Poëtæ verſus explicandos, unde digreſſi 8
ſumus, revertamur; appellat Rhodum Poëta Solis Inſulam in illo carmine

....Ἠελίου νῆσον, ὅτ' ἔσχε Νέρων

nam Soli Rhodus habebatur ſacra; qua de re fabulam Pindarus [z] hujuſmodi narrat. Quum Dii terrarum Orbem inter ſe dividerent, regioneſque ſortirentur, quæ ſingulis numinibus cederent, oblitos eſſe rationem habere Solis abſentis; quare, quum Sol revertiſſet, voluiſſe Jovem ſortem rurſus ducere, Solem autem vetuiſſe quidquam immutari; ajebat enim videre ſe opertam aquis inſulam, eâ ſe, quum emerſiſſet e mari, contentum fore; erat autem ea inſula, quæ poſtea Rhodos eſt appellata, id quum Superi omnes comprobaſſent, exiſtere juſſam e fluctibus Rhodum Soli conſecrarunt. Quæ fabella ex eo nata eſt, quod quum Rhodus mari diutiſſimè latuiſſet, enata ſponte dicitur; videbatur autem Solis eſſe Rhodus propter aëris peculiarem ſerenitatem; ſiquidem Plinius [a] tradidit nunquam tantis nubibus Cœlum obſideri, quin aliquâ diei parte Rhodi Sol aſpiceretur. Jam terræ amœnitas, Cœli temperies, aëriſque ſalubritas; 9
Oppidorum nitor tanta fuerunt, ut inſula pulcherrimi ſideris cultu digniſſima cenſeretur. Quod ſi divitiæ non Ditis, ut Poë-

tæ vo-

[a] Plin. libr. 10. c. 29. [b] Pl. l. 8. c. 11. [c] Plin. libr. 8. c. 25. [d] Ariſtot. apud Plin. libr. 10. cap. 12. [e] Plin. libr. 8. cap. 18. [f] Ariſtot. hiſt. animal. libr. 8. cap. 28. & Plin. libr. 8. cap. 16. [g] Plin. libr. 8. cap. 33. & 36. in fine. [h] Virgil. Georg. l. 2. [i] Plin. libr. 10. cap. 29. [l] Sueton. in Tiber. cap. 14. [m] Theocrit. Encom. Ptolem. & Xenophon. de exped. Cyri l. 6. [n] Liv. libr. 1. [o] Sueton. in Auguſt. cap. 94. [p] Idem in Vitell. cap. 9. [q] Iſidor. Origin. libr. 18. cap. 3. [r] Fulgent. Mytholog. libr. 2. in Ganymede. [ſ] Xenophon de inſtit. Cyri libr. 7. [t] Vegetius de re militari libr. 2. cap. 6. [u] Saluſt. in Jugurth. Plin. libr. 10. cap. 4. Plutarch. in Mario. [x] Plin. ibid. & Vegetius l. 3. c. 6. [y] Sextus Pomp. Feſt. l. 14. [z] Pindar. Olymp. Od. 7. [a] Plin. libr. 2. cap. 62.

tæ voluerunt, sed Solis dona sunt, qui gignit aurum, & ceteras opes, meritò Soli Rhodus est consecrata; tantis enim opibus affluebat, ut in eâ Poëtæ finxerint [a] aurum pluisse, quum Minerva nasceretur. Sequitur epigrammatis ultimum distichum, in qoo Poëta confirmat Aquilam Tiberii domum advolasse, eo quod non fugeret futurum Jovem; ubi est adnotandum Aquilam haberi [b] Jovi sacram, & Romanos Imperatores Joves a Poëtis appellatos; ita [c] Statius Domitianum vocat in hoc versu

Dum nostri Jovis bi ferantur Imbres .

Nec aliò respicit [d] Martialis ubi sic ait

Aspice Tarpejum, Pallatinumque Tonantem;
Ausa nefas Lachesis lusit utrumque Jovem.

DISSERTATIO XXVII.

In Epigramma Antipatri de Ajace ex libr. III. Anthologiæ in Heroas

Dissertatio Prior.

De Ajace. De Sordidatis. De more tondendi crines ad sepulcra, qui duxit originem ex commento poëtarum, qui fabulantur Proserpinam morituris crinem abscindere; hinc refellitur Petri Victorii interpretatio Euripidis in Oreste.

Ajaces fuisse duos Veteres memoriæ prodiderunt, quorum alter Oilei filius, alter Telamonis fuerit; eorum uterque fortitus esse fertur exitum vitæ maximè miserabilem, & luctuosum; uterque Minervæ sapientissimæ Dearum irâ dicitur occi-
1 disse. Nam Ajax [e] Oilei, quum Cassandræ Priami filiæ in Palladis templo vitium obtulisset, & post illud bellum decennale domum navigaret, ab eadem fulmine est interemptus. Ajax autem Telamonius, quum rebus ad Trojam præclarè gestis cum Ulysse contendisset, uter majora damna Trojanis intulisset, & Achillis arma præmium virtutis accipere deberet, essetque judicio victus, adeo molestè injuriam tulit, ut immisso a Pallade furore, sibi ipsi mortem consciverit. Hujus Ajacis casum ut pote funestum, & lacrymabilem, & indignum tanto viro poetæ præcipuè miserantur, ac propterea de eo multi scripserunt, in quibus est Homerus, qui libro undecimo Odysseæ hanc Historiam tangit, & Sophocles Tragicorum princeps, qui Tragœdiam scripsit, quam Ajacem Mastigophoron, hoc est flagelliferum inscripsit; & ex Latinis [f] Ovidius, qui in libris Metamorphoseon & armorum judicium, & Ulyssis victoriam, & Ajacis mortem est ingeniosissimè persequutus. De hoc in Anthologiâ multa poëmata reperiuntur; nos unum dumtaxat & proponemus, & exponemus, quod est hujusmodi [g]

Σῆμα παρ' Αἰάντειον ἐπὶ ῥοιτηΐσιν ἀκταῖς
Θυμοβαρὴς Α'ρετὰ μύρομαι ἑζομένα,
Α'πλόκαμος, πινόεσσα, διὰ κρίσιν ὅττι Πελασγῶν
ΟΥκ ἀρετὰ νικᾶν ἔλλαχεν, ἀλλὰ δόλος:
Τεύχεα δ' ἂν λέξειεν Α'χιλλέος, ἄρσενος ἀκμᾶς,
ΟΥ' σκολιῶν μύθων ἄμμες ἐφιέμεθα

Hoc autem ita latinè posse transferri videtur

Ajacis tumulo Rhœtheo in litore virtus
Dum sedeo, mœstis imbribus ora rigo,
Sordida, tonsa comas, quòd iniquo gentis Achivę
Judicio virtus exuperata dolo est;
Arma autem dicent Vulcania, vivida bello
Pectora, non fallax poscimus eloquium

Et ex verbis quidem non multa sunt notatu digna, neque tamen omittendum σῆμα 2
a Græcis dici sepulcrum, ex quo [h] Plato σῶμα corpus putat appellatum, quasi quoddam animæ sepulcrum; sapientissimis [i] quippe viris placuit, hanc, quam vivimus, vitam, mortem veriùs existimandam, animumque cœlestem, & immortalem in hoc corpore terreno, & caduco, tanquam in aliquo sepulcro, & carcere detineri; unde corpus etiam δέμας, quasi vinculum animæ nominarunt. Tullius [l] in libro de Republica sexto ad utrumque nomen respexit. *Immò verò*, inquit, *illi vivunt, qui ex corporis vinculis tanquam carcere evolaverunt*, & Seneca [m] ubi sic ait; *cara, ossa, nervi, vincula animorum, tenebræque sunt*. Neque prætereundum Α'κτὴν Græcis dici litus, quod ipsum non esset adnotandum magnopere, nisi Latini eo vocabulo uterentur, & quidem rarò, ut sit etiam obscurius; utitur autem Cicero in Verrinis, & Virgilius [n] in illo carmine

At procul in solâ secretæ Troades actâ

Ubi acta pro litore accipitur; ἀκτὴ est etiam cibus Euripides δήμητρος ἀκτῆς *Cereris cibo*. Quibus de significatione verborum explicatis, ad artificium Epigrammatis contemplandum transeamus. Eleganter igitur 3
Poëta concipit imaginem magni mœroris, quum ait bellicam virtutem, quæ maximè omnium actuosa est, sepulcro Ajacis asside-

---

[a] Pindar. Olymp. Ode 7. & ibi Scholiast. [b] Virgil. Æn. libr. 12. & Ovid. Fast. libr. 5. [c] Stat. Silvar. libr. prim. in Kal. Decembris. [d] Martial. libr. 9. Epigramm 88. [e] Homer. Odyss. δ. & Virg. Æn. libr. prim. Horat. Epod. Od. 10. & Ovid. in Ibin.

[f] Ovid. libr. 13. Metam. in princ. [g] Anthol. libr. 3. de Ajace. [h] Plato in Cratylo. [i] Cicer. somn. Scipionis. [l] Cic. ibid. [m] Senec. de consolat. ad Helv. cap. 11. [n] Virgil. Æn. libr. 5.

re, nihil aliud agentem, quàm ejus infelicem, & lacrymabilem casum deplorantem quasi ejus viri morte fortitudo, quæ solere in acie inter vulnera, cædesque, & hostium tela versari, adeo fracta sit, & debilitata, ut sedens ad Ajacis monumentum muliebri luctu contabescat, & quæ præcipit aliis, ut mortem tranquillo, & constanti animo perferant, ipsa Ajacis mortem sine magnâ animi perturbatione, & incredibili mærore perferre non possit. Quanti est enim mæroris indicium, illam, quæ immortalitatem tantummodò spectet, defunctorum monumentis inhærere; & quæ palmas, triumphos, coronas semper cogitet, nunc sine ullo honore jacere squallentem, mæstam, sordidatam, abjectam? Nam, ut majorem virtutis exprimat luctum, sordibus oblitam etiam facit, in quibus esse Veteres in magnis calamitatibus, periculisque ad misericordiam commovendam, vel invidiam concitandam solebant. Quocirca reos
4 accepimus & obsoletiori veste usos, & sordidatos fuisse, quod Cicero testatur his verbis in oratione, quam habuit pro Sextio: *uno aspectu intueri potestis eos, qui cum senatu, cum bonis omnibus rempublicam afflictam excitarint, & latrocinio domestico liberarint, mæstos, sordidatos, reos*; & in Pisonem *; nec minùs lætabor, quum te semper sordidum, quàm si paulisper sordidatum viderem*; inde sordes reorum, quarum mentio est apud Suetonium in Augusto: *Diuturnorum*, [a] inquit, *reorum, ex quorum sordibus nihil aliud, quàm voluptas inimicis quæreretur, nomina abolevit*; & in [b] Vitellio: *castra verò ingressus, nihil cuiquam poscenti negavit, atque ultro ignominiosis notas, reis sordes, damnatis supplicia dempsit*. Non solùm autem, qui in judicium vocabantur, in sordibus erant; sed etiam
5 alii in amicorum, cognatorumque periculo sordidam vestem sumebant, ut facilè intelligi potest ex orationibus Ciceronis. Quocirca quum Cicero in exilium ejectus est, & senatus universus, & [c] viginti millia hominum veste mutatâ fuisse perhibentur. Quod tamen consequutis temporibus legibus vetitum, quum scilicet Principes hujus invidiam rei pertimescerent; nam *capite vigesimonono legis de injuriis, & famosis libellis* cavetur, ne quis in cujusquam, nisi conjunctissimi, periculo sordidam vestem sumat. Quum autem, qui in judicium vocabantur, & iis necessitudine aliquâ conjuncti sordidâ veste, & obsoletâ uterentur, apparet, quàm propriè Poëta noster inducat virtutem sordidatam, quæ & in judicium fuerat ab Ulysse vocata, & iniquis Græcorum sententiis victa in summo luctu, & calamitate versabatur. Nec minùs eleganter
tonsis crinibus ad Ajacis monumentum se- 6
dere virtutem dicit, in quo veterem est Oratorem imitatus, quem in libro tertio de Rhetorica laudat Aristoteles, qui quum eos laudibus celebraret, qui apud Salamina pro communi salute Græcorum ceciderant, dixit Græciam ad eorum sepulcrum comam totondisse. Solebant enim Veteres crines mortuorum afferre monumentis; ita Homerus [d] inducit Achillem comam, quam Sperchio amni voverat, in Patrocli exequis recidentem. Ita Lycurgum [e] Statius filii cadaver colentem facit his verbis

...... tergoque, & pectore fusam
Cæsariem ferro minuit, sectisque jacentis
Obnubit tenuja ora comis......

Atque hi, qui hoc munere defunctos largiùs affecissent, laudabantur; siquidem Homerus Patrocli cadaver a Græcis contectum omne crinibus refert. Quo magis est reprehendendus vir alioquin doctissimus [f] Pe-
trus Victorius, qui Euripidis locum in O- 7
reste putat aliò pertinere, qui quoniam nobilis est, & ad propositam rem spectat, subiicietur a nobis. Euripides igitur in Oreste inducit Electram Helenæ maledicentem, quòd illa, ne speciem deformaret oris, parciùs Clytæmnestræ sorori suæ crines afferret. Versus elegantissimi Poëtæ sunt hujusmodi.

Ω φύσις, ἐν ἀνθρώποισιν ὡς μέγα ἔι κάκον,
Σωτήριοντε τοῖς καλῶς κεκτημένοις:
Ἴδε παρ' ἄκρας ὡς ἀπέθριξε τρίχας
Σώζουσα κάλλος: ἐςὶ δ' ἡ πάλαι γύνη,
Θεοί σε μισήσειαν ......

hoc est

Natura, quantum in rebus humanis malum es!
Et quanta possidentibus pulchrè salus!
En ut recidit leviter extremam comam,
Decus oris ut conservet, est qualis, fuit;
At te Dii omnes oderint ......

Petrus autem Victorius existimat Electram Helenæ pulchritudinem admirari, quæ decisis crinibus, & maximo oris ornamento sublato, non minueretur, quasi verò id cum sequentibus cohæreat, in quibus Electra Helenam detestatur; aut Electræ vacaret in summo luctu positæ, & mærore confectæ, Helenæ, quam summopere oderat, laudare pulchritudinem, aut illud ἀποθρίζειν τὰς ἄκρας τρίχας significet *comam strictim tondere*, & non *summos crines, & extremos recidere*; sed Victorium a Joanne [g] Casâ confutatum satis omittamus, & eo unde digressi sumus,
revertamur. Ex hoc Antiquorum more cri- 8
nes mortuis dedicandi originem fortasse duxit commentum, quo Poëtæ tradunt eos, quibus Proserpina crines non abstulisset, diffici-

[a] Sueton. in August. cap. 32. [b] Idem in Vitell. capit. 8. [c] Plutarch. in Ciceron. [d] Homer. Iliad. σ. [e] Statius Thebaid. libr. VI. [f] Petrus Victor. in Epistolâ ad Jo: Casam. [g] Jo: Casa in Epistolâ ad Petrum Victor.

difficiles obitus habere; vel ab hoc poëtarum commento mos veriùs promanavit, quem respexit [a] Virgilius libro quarto, quo quum Didonem difficilè morientem, & quasi luctantem cum fatis induxisset, adjecit.

Nam, quia nec fato, meritâ nec morte peribat,
Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco

quod ille sumpsit ab Euripide in Alcest., ut [b] Macrobius libro quinto Saturnaliorum adnotavit.

DISSERTATIO XXVIII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Posterior.

Ingenium, & prudentia viribus præferenda sunt etiam in bello; quod Sallustii, & Homeri auctoritate confirmatur, contra sententiam omnium fere poëtarum improbantium Græcorum judicium, qui arma Achillis non Ajaci fortissimo, sed Ulyssi sapientissimo adjudicarunt.

Quod Sallustius [c] historiæ Romanæ scriptor eximius tradit, inter Reges diu magnum fuisse certamen, vi ne corporis, an ingenio res magis militaris procederet; id in Ajace fortissimo, & Ulysse Græcorum sapientissimo Poëtæ veteres expresserunt. Quum enim Ajax manu promptus, ingenio hebes, & tardus, fortissimè dimicando, & subeundis audacter periculis Græcorum rebus sæ-
1 penumero profuisset; Ulyssis gloriæ, qui consilio, & sapientiâ multò plura confecerat, sibi concedendum non existimavit, & quum Achillis arma præmium ei proponerentur, qoi pluribus damnis Trojanos affecisset, publico judicio cum Ulysse contendit; sed communi Græcorum sententiâ victus ab eo, superatusque discessit. Id Poëtæ improbant factum, in eoque disputant non debuisse Ulyssem, qui vulpeculæ more semper astu fuerat usus, & dolis, Ajaci, qui generosi Leonis instar cuncta vi, & præstantissimâ virtute superaverat, anteponi. Nam ut omittam [d] Ovidium, qui Ulyssem dicendi copiâ, non magnitudine meritorum Græcos movisse latenter indicat his verbis

. . . . . fortisque viri tulit arma disertus

Pindarus in Nemeæis Ode octava tradit Ulyssem variis mendaciis Achillis arma consequutum, & incertus auctor in Anthologiæ libro primo Judicium Græcorum, quo Ajaci præposuerunt Ulyssem, malum vocat, & Asclepiades in eo dolum valuisse queritur, non virtutem; quibus concinit Antipater, cujus explicavimus Epigramma. Quæ Poëtarum sententiæ ex falsâ, omninoque reprehendendâ vulgi opinione fluxerunt; nam quemadmodum, ut in officiis
Cicero ait, magis militiæ, quàm domi præ- 2
clarè gestam rempublicam plerique mirantur; ita in ipso bello vulgus apertam vim consilio, & his artibus, quas strategemata Græci nuncupant, anteponit. Sed pace dixerim tantorum Poëtarum, semper ego Sallustii [e] dictum probavi, qui negotio, atque periculis compertum dicit in bello plurimum ingenium posse, omninoque sapientius loquutum Homerum, quàm recentiores poëtas existimo, qui, ut ostenderet etiam in bello sapientiam viribus anristare, judicium illud, quo fortissimus Ajax ab Ulysse prudentissimo victus est, non fuisse Græcorum [f] affirmavit, sed Minervæ sapientissimæ Dearum; & alio in loco Ulyssem gloriantem facit dolis, quibus apud omnes homines celebrari se jactat, & gloriâ ad Cœlum ferri, neque immeritò. Neque enim credendum est summum Poëtam in summo viro malam fraudem, & vitiosam laudare calliditatem, sed bellicas artes, quibus quum Ulysses excelleret, aliorum, qui Trojanis temporibus floruerunt, Heroum gloriam obscuravit. Quapropter idem
Poëta velocitatem Achillis, Nestoris elo- 3
quentiam, Nerei pulchritudinem laudat, Regem virorum appellat Agamemnonem, bonum bello Menelaum, fortem Diomedem, Ajacem magnum, Ulyssem autem vocat urbis Trojæ populatorem, quasi non aliâ ratione, quàm consilio, & sapientiâ capiantur urbes, & maxima bella conficiantur, & his artibus primæ, ut in ceteris negotiis, ita in bello sint deferendæ. Cujus judicium gravissima Spartanorum civitas [g] comprobavit, quæ suis Imperatoribus, si vi, manuque bellum profligassent, Gallum immolare permittebat; sin astu, & prudentiâ Bovem: hoc videlicet legum præstantissimus conditor voluit, eam virtutem honoratiorem haberi, quam in rebus bellicis præstare intelligebat. Et fanè, si rerum natu-
ram contemplari diligenter velimus, nequa- 4
quam deceptos esse reperiemus Poëtam sapientissimum, & prudentissimam civitatem; nihil enim tam homines armat, quàm ingenium. Nam qua arte cum ceteras animantes, tum alios homines & superamus, & nobis parere compellimus, nisi ingenio? Soli quippe animantium nudi nascimur, & imbecilli; aliis [h] natura dedit vel pedum veloci-

[a] Virgil. Æneid. libr. IV. in fine. [b] Macrob. libr. V. cap. XIX. [c] Sallust. in Catilin. in princ. [d] Ovid. Metamorph. libr. XIII. fab. I. [e] Sallust. ibid.

[f] Homer. Odyss. λ. [g] Plutarch. in institut. Laconic. [h] Anacreon. Od. II.

velocitatem, vel corporis firmitatem, vel vitium magnitudinem; alias unguibus, alias cornibus armavit, alias dentibus, alias rostris, pletsíque durissimo corio contexit, aut villis, aut squamis omnem ictum respuentibus. Homini autem hujusmodi quidem præsidia denegavit; sed quod erat majus, ingenium, prudentiamque largita est, qua nobis insitâ ensem fabricavimus quo vis avium tostro, & ferarum unguibus acutiorem; & equos conscendimus velocissimos animantium, & atmis corpora circumdedimus, quæ magis resistunt ictibus, quàm ulla ferarum tergora; jam verò calliditate, & astu sic adversùs belluas utimur, ut, quum illis longè simus infirmiores, ipsis tamen imperemus. Atque utinam iisdem artibus in mutuam perniciem non abuteremur!
5 felicius planè se res humanæ haberent, neque pulcherrimas urbes funditus eversas, neque potentissimas gentes occidione deletas, neque æquata solo monimenta vetustissima, non arva devastata, non injectas templis faces, non omnia divina, & humana jura violata, prædas undique crudeliter, avarèque abactas, virginum greges ad explendam Barbarorum libidinem adductos, feminas, puerosque, & Senes, quibus æquum saltem fuerat parci, pecudum more contrucidatos, non denique humanum genus paucorum libidini obnoxium cernetemus. Sed tamen ex his, quibus homines conflictantur cladibus, intelligitur, quantum in bello possit ingenium; nam qui fersrum impetus, aut quæ Cœli intemperies tantam afferre valet agris, & urbibus vastitatem, quantam afferunt armati exercitus; quia ratione, & arte adjuvantur? Quæ vis immanes murorum moles, insanasque substructiones, & opera sæculis innumerabilibus duratura, potuit momento temporis labefactate, atque evertere, nisi hominum manus? illorum, inquam, hominum manus, quos maximè omnium imbecillos a naturâ querimur pro-
6 creatos? O miram igitur ingenii vim, o rationis potentiam singularem! Nam cujus hæc opera censenda, nisi rationis? hæc milites docet agnoscere signa, servare ordines, dicto Imperatoris esse audientes: hæc Imperatores nunquam nisi exploratò incedere, consilia hostium sagaciter indagare, occupare conatus, fortuita ad sapientiam vertere: hæc omnes opportunitatis articulos nosse, occasionem bene gerendæ rei nunquam omittere, opportunum castris locum capere, firmare subsidiis aciem modò diductam in cornua, modo quadratam, modo cuneatam, semper distinctam, nunquam divulsam, sed sibi ipsi firmiter cohærentem? Quid reliquas artes Imperatorum persequar, quæ sunt pæne innumerabiles? Hæc Lacedæmonios permulta secula invictos præstitit: hæc Græcos genus alioquin otio deditum, & pacis artibus militari gloriâ auxit, & decoravit; hæc Romanos, quamvis neque multitudine, neque corporis viribus pares Barbaris essent, victores reddidit omnium populorum. Quære [a] cur Xerxes il- 7
le, qui tantas habuisse dicitur copias, ut amnes exhauserit, montes perfoderit, maria contabularit, Themistocli Græcorum Imperatori concesserit, & invenies Themistoclis victum sapientiâ, qui ipsum in angustiis confligere coëgerit, ubi multitudinem navium suarum non poterat explicare: quære [b] cur Epaminondas invictos ad eam diem Spartanos Leuctrico prælio vicerit, & profligarit; respondebit Epaminondas ipse

Consiliis nostris laus est attonsa Laconum:

quære cur [c] Xantippus Lacedæmonius Regulum victorem ceperit, & ejus invictum exercitum deleverit; & historiâ teste comperies, Xantippi factum solertiâ; ut *multis cladibus debilitata Carthaginiensium virtus ad meliorem se spem rursus erexerit.* Dies me deficiet, si omnia velim percen- 8
sere; huc enim spectat [d] Themistoclis in oraculo interpretando acumen, felices Hannibalis [e] astus, Fabii [f] laudata cunctatio; Neronis celeritas incredibilis, Scipionis artes [g] in Syphacis castris incendendis, Marii [h] in confirmandis militum animis consilium, callida [i] Luculli in hoste persequendo mora, Sertorii [l] in Caracitanis oppugnandis mira solertiâ, tot [m] Pompeii, tot Cæsaris, [n] tot Alexandri [o] callidissima consilia, neque enim ullius ducis plura strategemata memorantur, quam Cæsaris, & Alexandri, quos omnium Imperatorum præstantissimos fuisse constat. Atque utinam Alexander hac prudentiæ laude contentus gloriam fortitudinis non affectasset, minùs a Sapientibus reprehenderetur, neque multis in locis, & præcipuè apud Mallos Indiæ gentem se, vitamque suam, communemque Macedonum salutem in manifestum discrimen obtulisset. Rectiùs planè Hannibal, qui ab hujusmodi virtutis ostentatione sic abstinuisse dicitur, ut nullum unquam in acie vulnus acceperit. Quanto igitur sapientia præstantior est fortitudine, quũ ex præclarissimis ducibus, qui nullum specimen edidit fortitudinis, laudetur; qui verò innumerabilia, hoc dumtaxat nomine improbetur?

D I S-

[a] Herodot. libr. 8. [b] Plutarch. in Pelopid. [c] Tit. Livius libr. 8. secundi belli Punici. [d] Cornelius Nepos in Themist. [e] Tit. Livius libr. 21. & alibi. [f] Ennius apud Tit. Livium libr. 30. Virg. Æneid. libr. 6. [g] Tit. Livius ibid. [h] Plutarch. in C. Mario. [i] Plutarch. in Lucull. [l] Idem in Q. Sertorio. [m] Idem in Pompejo. [n] Cæsar in suis Commentar. & Plutarch. in ejus, & Alex. Vitâ. [o] Q. Curtius, & Arrianus de Expedit. Alexandri.

DISSERTATIO XXIX.

In Epigramma Germanici Cæsaris de Themistocle ex libro tertio in Fortes

Dissertatio Prima.

De magnis Viris, qui sepulcro caruerunt. De Germanico, qui Augusti jussu a Tiberio adoptatus fuit, & deinde ab eodem veneno sublatus, ministerio Pisonis, quem licet acerbissimum inimicum in tempestate servaverat. Refellitur Petrus Crinitus, qui putat Quintilianum collocare Germanicum inter Epicos Poëtas, & multis rationibus ostenditur Quintilianum loqui de Domitiano, qui in adolescentiâ poëticæ studium simulavit; & hujus cognominis maximè cupidus fuit; & ideo passim a Poëtis Germanicus vocabatur. De voce δήιῳ, & aliis verbis. De utraque Salamine.

Athenæ Græciæ princeps, & belli, pacisque artibus clarissima civitas, quamquam ceteris laudibus abundè florent, abundèque celebrantur; malè tamen audiunt, & traducuntur, quòd cives optimè de republicâ meritos non modò præmiis eorum virtute dignis non affecerint; verùm etiam omnibus damnis, exilio, vinculis, morte mulctaverint. Sed [a] præcipuâ tamen invidiâ flagrant, quòd Themistoclem in exilium ejecerint Græciæ liberatorem, adeoque fuerint infestatæ, ut ne mortuus quidem, nisi clam, & invitis suis civibus, & longo post tempore, in patriâ terrâ huma-
1 retur. Habuit hoc clarissimus Imperator commune cum multis, & præclaris viris, ut ejus morti sepulcrum vix contingeret; egregios nimirum duces nescio quodnam magnis virtutibus iniquum numen infectari videtur. Carcere, & vinculis filii empta est Milciadis.[b] Sepultura vix invenit mors Alexandri [c] monumentum: Scipio [d] Africæ victor non in Patriâ, quam exitiabili bello liberarat; sed Linterni, ubi exularat, sepultus est: Pompejus [e] post actos de tribus terrarum partibus præclarissimos triumphos in Ægypti litore desertissimo injectâ furtim arenâ est tumulatus: ejus autem [f] Cæsar inimicus, quasi Pompejum ulciscente fortunâ, solitâ funeris pompâ caruit, & impetu populi subselliis, mensisque congestis raptim est in foro concrematus. Eadem accidit Themistocli [g] calamitas; sed habent clarissimi viri manes, quo se consolentur; nam præterquamquod ejus res gestæ famâ per terrarum Orbem celebrantur; Germanicus Cæsar ipsi condidit monumentum præclarius, diuturniusque Mausoleo, quum in ejus mortem Epigramma conscripsit. Nam
si laudari a laudato viro, ut ait vetus Poë- 2
ta, præclara laus est, quis laudatior Germanico laudatore Themistoclis? Is enim fuit, qui [h] Patre Druso natus, & Augusti jussu a Tiberio in spem imperii adoptatus, Agrippinæ feminæ spectatissimæ matrimonio, eximiâque concordiâ, & amore conjunctus cum eâ sine ullâ querimoniâ vixit. Adeo verò bellicis artibus præstitit, ut Germanos ferocissimam nationem plurimis, maximisque prœliis contuderit, & omnes inter Rhenum, Albimque gentes, & populos debellarit. Abstractus deinde parto decori invidiâ Tiberii, & ad Statum Orientis componendum missus tantâ mansuetudine egit, [i] ut Pisonem acerbissimum inimicum, quum in abruptâ tempestate raperetur, postetque mors ejus fortunæ imputari, triremibus subsidio missis servaverit; cujus, ut quidam volunt, ministerio, fraude Tiberii veneno sublatus, quum annum ageret trigesimum quartum, magnum [l] sui desiderium non solùm populo Romano, externisque gentibus, verùm etiam hostibus ipsis reliquit. Hic & eloquentiâ præstitit; qua-
re mortuo clypeus inter oratores dicatus 3
est; & causas egit magnâ cum laude, quod & Suetonius in Caligulâ testatur, & Ovidius indicat libro primo Fastorum, quum ait

Quæ sit enim culti facundia sensimus oris,
Civica pro trepidis quum tulit arma reis.

Sed & poëticâ facultate excelluit, ut idem his versibus asseverat

Scimus, & ad nostras quum se tulit impetus artes,
Ingenii currant flumina quanta tui,

& Græcas comœdias conscripsit. Hunc Petrus Crinitus putat a Quintiliano [m] inter Epicos Poëtas collocari, & illis verbis lau-
dari. *Hos nominavimus, quia Germanicum Augustum &c.* Sed fallitur vir eruditus; nam 4
Quintilianus in eo loco Domitiano blanditur, quem Germanicum constat appellatum, ejusque cognominis ad Posteros propagandi fuisse tam cupidum, ut Septembrem mensem Germanicum jusserit nominari, ut Suetonius [n] tradit. Germanicum autem vocant

[a] Thucyd. libr. I. & Corn. Nepos in Vitâ Themistoclis. [b] Corn. Nepos in Vitâ Cimonis. [c] Ælian. Var. histor. libr. XIII. cap. XXX. [d] Valer. Max. libr. V. cap. III. & Orosius libr. IV. c. XX. [e] Lucan. libr. VIII. [f] Appian. de bellis civilib. libr. II. [g] Vide Plutarch. in Themistocl. Vitâ in fine. [h] Corn. Tacit. libr. I. Annal. [i] Corn. Tac. libr. II. Annal. [l] Idem eod. loco. [m] Quintilian. libr. X. cap. I. [n] Sueton. in Domitian. cap. XIII.

cant omnes ejus temporis Poëtæ, ut Martialis [a]

Jamdudum tacito rides, Germanice, naso

& [b] Statius

An te Palladiæ talem, Germanice, nobis
Effinxere manus......

ut non mirum sit, ita etiam a Quintiliano vocari, ejusque versus laudibus ferri, quum in adolescentiâ poëticæ studium simulaverit, ut [c] Suetonius est auctor in ejus Vitâ. Laudari verò Domitianum, non Germanicum a Quintiliano, illa Quintiliani verba
5 declarant: *Cui suas artes magis aperiret familiare numen Minervæ*; quæ Domitiano conveniunt, qui [d] Minervam præcipuâ veneratione dicitur coluisse, cui collegium instituit, & Quinquatria in Albano monte celebrabat, ideò [e] Martialis

Hic colat Albano Tritonida multus in auro.

Sed & illud manifestè demonstrat de Domitiano Quintilianum loqui, quod tanquam præsentem, viventemque alloquitur. Sic enim ait: *dicent hæc pleniùs futura sæcula; nunc enim ceterarum splendore virtutum laus ista perstringitur; nos tamen sacra litterarum colentes feras, Cæsar, si non tacitum hoc præterimus*; quæ de Germanico dicta esse non possunt; neque enim poterat Quintilianus, quum illa scribebat, alloqui præsentem Germanicum, qui septuaginta fere annis ante decesserat, at contra mirificè congruunt
6 Domitiano; nam quo tempore Quintilianus Oratorias institutiones edidit, Domitianus jam imperabat; qui etiam ipsi sororis suæ nepotum delegaverat curam; ut in procemio libri quarti testatur ipse Quintilianus. Quid? quod imperio donatū juvenem; quid? quod abstractum dicit a musis curâ terrarum, quid? quod Augustum appellat, quod nomen certe Germanico non convenit, nam filii Augustorum Cæsares, principes juventutis, Augusti nunquam appellabantur; hæc autem omnia in Domitianum cadunt, nec de alio capi possunt. Sed de his hactenus; nunc Germanicum ipsum, cujus Epigramma suscepimus explicandum, maximum ducem de maximo duce Themistocle loquentem audiamus

Α᾽ντὶ τάφυ λιθοῖο θὲς Ε᾽λλάδα, θὲς δ᾽ ἐπὶ ταύτᾳ
Δύρατα βαρβαρικᾶς σύμβολα ναυφθορίας,
Καὶ τύμβῳ κρηπῖδα περίγραφε περσικὸν Α᾽ρη,
Καὶ ξέρξην, τύτοις θάπτε Θεμιστοκλέα,
Στάλα δ᾽ ἁ Σαλαμὶς ἐπικείσεται ἔργα λέγοισα
Τἀμὰ, τί με σμικροῖς τὸν μέγαν ἐντίθετε;

Sic autem Græcum Epigramma latinè convertimus

Pone sepulcrali pro marmore Græciā, & hastas,
Pone mari victæ signa cruenta Asiæ,
Barbaricū Martē, Xerxemque inscribe sepulcro,
His clarum Neoclis contumulato genus,
Pro tristi Salamis dicet meafacta columnâ,
Quid magnum parvis me sepelire juvat?

Sed jam de verbis nonnulla disseramus. δύρατα; δόρυ δόρατος dicitur hasta, & lignum, 7
ideo δουράτεος ἵππος apud Homerum [f] equus Trojanus, in quo conditi sunt Græci

...... κ᾽ ἵππυ κόσμον ἄεισον
Δυρατέυ

& alio [g] in loco Δυράτεον μέγαν ἵππον aliter ab Euripide dicitur δυρέιος ἵππος

Δυρέιος ἵππος, κρύπτον ἀμφίσκων δόρυ

quos imitati Latini Poëtæ nimis etiam audacter usi sunt eo vocabulo; nam Lucretius in primo libro de rerum naturâ.

Nec quum durateus Trojanis pergama partu
Inflammasset equus nocturno Grajugenarum

Valerius autem Flaccus non equum modo, sed noctem duriam dixit

...... *manet immotis nox duria fatis*

videtur autem δόρυ significare Græcis etiam trabem, siquidem Apollonius libro primo ita loquitur

ἐν γὰρ οἱ δόρυ θεῖον ἐλήλατο, τό ῥ᾽ ἀνὰ μέσσην
Στεῖραν Α᾽θηναίη δωδώνιδος ἥρμοσε φηγῦ

Quo factum est, ut etiam δύρατα naves appellentur eadem figurâ, qua [h] Virgilius di- 8
xit

...... *vastumque cavâ trabe currimus æquor*

quam ob causam & hoc in loco δύρατα accipienda videntur pro navibus, nam quo pacto hastæ possint esse signa Persarum classis a Græcis devictæ? συμβάλλω *conjicio*, & *confero* significat, a quo verbo est Symbola, quæ confertur; ἀσύμβολος qui nihil confert, & Α᾽σύμβολος κώθων compotatio, in qua nihil conferunt convivæ; Archestratus apud Athenæum

Κώθων ὁ παράλειπτος ἀσύμβολος, ἀλλὰ δίωκτος

& Symbolon anulus tam apud Græcos, quàm apud Latinos teste Plinio [i] dicebatur, quia anuli erant quasi signa, & indices dominorum; & Symbolum tessera: σάλα Doricè pro στήλη, στήλη [l] Etymologus ἀπὸ τῦ στῶ: Salamis [m]; duæ fuerunt urbes hoc nomine, quarum altera in Insulâ sibi cognomine erat sita; altera in Cypro, cujus Rex Nicocles; de priore loquitur [n] Horatius, quum ait

Ambiguam tellure novâ Salamina futuram

& alio [o] in loco

...... *Teucer Salamina, Patremque*
Quum fugeret, tamen uda Lyeo
Tempora populeâ fertur vinxisse coronâ;

& Poëta noster hoc Epigrammate; atque hæc de verbis; de rebus autem alio die disseremus.

a Mart l. 5. Ep. 20. b Stat. Sylv. l. 1. in Equo Domit. c Suet. in Domitian. c. 2. d Suet. ibid. c. 3. e Mart. l. 4. ep. 1. f Hom. Odyss. θ. g Hom. ib. h Virg. l. 3. Æn. i Plin l. 33. c. 1. l Schol. Aristoph. in Neb. m Plin. l. 5. c. 31. n Horat. l. 1. Od. 7. o Horat. ibid.

DISSERTATIO XXX.

In idem Epigramma

Dissertatio Secunda.

Themistocles vitiis in adolescentiâ laboravit; deinde verò adeo gloriæ cupidus fuit, ut noctu somnum capere non posset, quum, ut ipse dicebat, Miltiadis trophæo excitaretur; qua cupiditate ductus Victoriam ad Salamina strategemate usus consequutus est contra Xerxem, qui ad ostentandam potentiam, navibus terram pertransivit, & pedibus maria peragravit, & quum innumerabiles copias coëgisset, quomodo eas numeraverit. De pluribus inscriptionibus sepulcrorum, scilicet Ennii, Africani, Virginii Rufi, Nævii, Plauti, & Sardanapali.

THemistoclem, Xerxemque, & Salamina clarissimæ testem victoriæ Germanici Cesaris Epigramma celebravit, quod hesterno die nos aggressi sumus ad explicandum; quamobrem, quoniam angustiis temporis impediti de verbis dumtaxat, & Auctore carminis dix'mus, nunc reliqua persequemur, historiamque de Themistoclis victoriâ, & Themistocle repetemus; quoniamque de sepulcris Poëta loquitur, deque his, quæ sepulcris inscribi antiquitus, atque apponi solebant; de his etiam hodierno die verba faciemus; sic & ceteras inscriptiones sepulcrorum, quæ frequentes in Anthologiâ reperiuntur, eadem operâ illustrabimus. Sed quod ad Themistoclem pertinet, idem possumus dicere, quod Poëta Latinus [a] dicit

Omnia jam vulgata ......

& *Cui non dictus Hylas puer, & Latonia Delos*

Siquidem hic teste Cicerone Rhetorum campus de Salamine, de Marathone, de Plateis; quare non persequar omnia,

.... *sed summa sequar fastigia* [b] *rerum*,

& ea potissimùm dicam, quæ ad illustrandum
1 Germanici Epigramma spectabunt. Themistocles igitur Parente natus est Neocle non admodum nobili, ut [c] Plutarchus ait, licet contrarium [d] Cornelius Nepos tradat, matrem habuit vel Halicarnassiam Euterpen, vel Abrotonum Thraciam, de qua Græcum extat Epigramma

Ἀβρότονον θρήισσα γύνη γένος, ἀλλὰ τεκέσθαι
Τὸν μέγαν ἕλλησιν φασὶ Θεμιστοκλέα

Hunc ineunte ætate plerique confirmant moribus fuisse tam dissolutis, ut curru juncto cum quatuor scortis Lamiâ, Scione, Satyrâ, & Nannio per urbem veheretur. Quapropter quum & ob luxuriam malè audiret, remque familiarem negligeret, & dilapidaret, a Patre dicitur exheredatus, sed id Plutarchus [e] fictum putat, neque tamen inficiatur quibusdam vitiis in adolescentiâ laborasse; veruntamen ubi primùm ineuntis ætatis cupiditates deferbuerunt, animumque juvenilem incessit laudis, & gloriæ cupido, statim mores mutati, statim mens a libidine, atque inertiâ ad bonas artes, & rempublicam capessendam conversa. Quo
quidem tempore tanto gloriæ, & immor- 2
talitatis amore flagravit, ut neque noctu capere somnum, neque interdiu posset conquiescere, & se se diceret Milciadis trophæo excitari, cujus explendæ cupiditatis ipsi cum propria virtus, tum fortuna Græcorum magnam præbuit facultatem. Potentissimus quippe Rex Persarum Xerxes, ut Patrem, & patris exercitum, quem in Marathoniis campis Athenienses ceciderant, ulcisceretur, bellum Græciæ inferre statuit, & quum innumerabilem exercitum coëgisset, adeo ut nemo in universâ Asiâ relinqui miles videretur, classemque maximam comparasset; noluit superbissimus Rex traiicere in Græciam exercitum usitatâ viâ, sed ut navibus, copiisque terrestribus transitum moliretur, Hellespontum contabulavit, & Athonem montem perfodit, & navibus terram pertransivit, & maria pedibus peragravit. Quantæ copiæ Xerxi fuerint, quum in Græciam traduxit exercitum, non fere constat inter auctores; nam alii quinquagies centena millia; alii, in quibus est Herodotus [f], decies septies, qui tamen eum numerum fuisse fatetur pedestrium copiarum, & his addenda octoginta equitum millia, & infinitam multitudinem, quæ camelis, curribus, navibus vehebatur; alii decies tantùm centena millia, ut [g] Justinus; alii, ut Cornelius [h] Nepos, undecies fuisse confirmant. Maximas verò fuisse declarat, quòd earum numerus facilè non potuit iniri; sed Xerxes elegit locum, qui Doriscus [i] vocabatur, & decem millia militum 3
capiebat, & quum toties illum armatis militibus implevisset, quoties exercitus magnitudo patiebatur, eo modo collegit numerum innumerabilium pæne copiarum. Nec minore Græciam classe mari dicitur inuasisse; nam [l] Justinus ipsum decem millia navium scribit habuisse, Cornelius Ne-

L pos

[a] Virgil. Georgic. libr. III. [b] Virgil. libr. primo Æneid. [c] Plutarch. in Vitâ Themistocl. [d] Cornel. Nep. in Vitâ Themistocl. [e] Plutarch. ibidem. [f] Herodot. libr. 7. cap 60. 61 &c. [g] Justinus libr. II. [h] Cornel. Nepos in Vitâ Themistocl. [i] Herodot. libr. VII. cap. 59. [l] Justinus, & Cornel. Nepos ibid.

pos mille, ducentasque longas naves, quas duo millia onerariarum sequerentur; Æschylus autem mille, sed Æschylus, utpote Poëta, rotundiorem numerum pro vero videtur posuisse, & simul bellicas duntaxat naves numerasse. In hunc igitur hostem, & adversùs tanti belli terrorem Themisto-
4 cles electus Imperator persuasit Atheniensibus, ut quoniam Pythia præcepisset, ut se ligneo muro circumdarent, quàm maximam possent, classem adornarent, & sese mari committerent. Cui Themistoclis consilio quum illi paruissent, concurrerunt apud Artemisium infestæ classes; idque prœlium, quum esset adhuc anceps fortuna certaminis, diremptum est; multum tamen Græci profecerunt, quoniam eo sese pares multitudini Barbarorum esse didicerunt; quam ob causam existimo Artemisium fundamentum Græciæ libertatis a Pindaro nominari; nam eo successu confirmatis animis apud Salamina feliciter dimicarunt, celebremque illam, & sæculis omnibus memorandam victoriam retulerunt, qua Græcia in libertatem est vindicata, & Europæ succubuit Asia, quæ quidem non solùm incredibili Themistoclis virtute, verùm etiam sapientiâ singulari, ac pæne divinâ parta est. Quum enim in concilio Græcorum id age-
5 retur, ut exercitu dissoluto unusquisque ad Patriam suam defendendam discederet, vehementer ei consilio Themistocles restitit, propterea quod videbat rebus Græcorum exitio futurum. Sed quum alios ab incepto adeo pernicioso non posset deterrere, simul ut Græcos invitos cogeret dimicare, simul ut Xerxem pertraheret ad pugnam committendam in illis angustiis, ubi multitudinem suarum navium non poterat explicare, quod Græcis erat saluti futurum, hominem sibi maximè fidum misit ad Xerxem, qui Regi suis verbis nunciaret sese rebus Persarum occultè favere, ob eamque causam cupere, ut quàm minimo labore illi Græciâ potirentur; id autem fieri non posse, nisi consilium, quod Græci inierant, impediretur. Statuisse enim Græcos classe dissolutâ ad sua tuenda abire; quare maturaret pugnam committere, ne quos collectos uno die, unaque victoriâ superare posset, dispersos magno labore consectari cogeretur. His auditis Xerxes, vera monere Themistoclem ratus cum Græcorum classe conflixit in eo loco, ubi inutilis ipsi fuit navium, qua multis partibus præstabat, multitudo; ita consilium Themistoclis Persicæ classis ingentem magnitudinem superavit. Atque hoc est, quod Germanicus in Epi-
6 grammate, quod exponimus, dicit pro sepulcro Græciam ponendam Themistocli, barbarasque naves argumenta maritimæ victoriæ, Xerxemque devictum, Persarumque bellum confectum inscribendum monumento, & pro sepulcrali columnâ Salamina statuendam; neque enim magnum Themistoclem parvis tumulandum. Atque hoc tam magnificum Epitaphium videtur imitatus Lucanus octavo libro, quum dixit

...... temeraria dextra
Cur obicis Magno tumulum, manesque vagantes
Includis? Situs est, qua terra extrema refuso
Pendet in Oceano, Romanum nomen, & omne
Imperium Magno est tumuli modus....

& quum ait

Quod si tam sacro dignaris nomine saxum;
Adde actus varios, monimentaque maxima rerū,
Adde truces Lepidi motus, Alpinaque bella

Ceteras Pompeii res gestas deinde persequitur; fuit enim in more positum apud Antiquos, ut mortuorum laudes inscriberentur sepulcris. Quapropter Plato libro de legibus duodecimo sepulcrorum sumptum 7
resecans vetat Sepulcris lapides superstrui majores, quàm ut quatuor versus hexametros capiant. Hinc illa præclarorum virorum elogia, Ennii [a]

Aspicite, o cives, senis Ennii imaginis formam,
Hic vestrûm panxit maxima facta patrum

Africani

A sole exoriente supra Mæotis Paludes
Nemo est qui factis me æquiparare queat.

Virginii Rufi

Hic situs est Rufus, pulso qui vindice quondam
Imperium asseruit non sibi, sed Patriæ

Quo quidem in genere Nævius [b] Poëta re-
prehenditur, quòd Campanâ planè superbiâ monumento suo jusserit inscribi hoc 8
Epigramma

Immortales Mortales si foret fas flere,
Flerent Divæ Camenæ Nævium Poëtam;
Itaque postquam est Orchio traditus Thesauro,
Obliti sunt Romæ latinâ linguâ loquier

& [c] Plautus, qui sepulcro mandavit hujusmodi carmen incidi

Postquam est morte captus Plautus,
Comœdia luget, scena est deserta,
Deinde risus, ludus, jocusque, & numeri
Innumeri simul omnes collacrimaverunt

Sed [d] omnium pessimè Sardanapalus, qui bustum suum tali Epigrammate insignivit 9

Hæc habeo, quæ edi, quæque exsaturata libido
Hausit, at illa jacent multa, & præclara relicta

vel ut [e] Athenæus refert, *ego sum Sardanapalus Rex filius Anacyndaraxis uno die Anchialen, & Tarsum urbes ædificavi, ede, & bibe, & Venereis voluptatibus indulge; reliqua verò non hoc sunt digna*; adstabat autem Statua, qua gestus hominis digitis edentis crepitum exprimebatur; sed quoniam hodierno die longiùs provecti sumus de his, quæ sepulcris imponerentur, alio die differemus.

DIS-

[a] Apud Cic. Tusc. quæst. l. 1. & 5. [b] A. Gell. l. 1. c. 24. [c] A. Gell. ibid. [d] Cic. Tusc. quæst. lib. 5. & Strabo libr. 14. [e] Athen. libr. 12. cap. 7.

DISSERTATIO XXXI.

In idem Epigramma

Dissertatio Tertia.

De Sepulcrorum magnificentiâ. De Epulis, quæ dono afferebantur defunctis. Opinio Festi de Silicernio approbatur, & reprobatur Nonii Marcelli opinio. De Religione Veterum, ne funebres cæremoniæ cum Deorum cultu miscerentur.

Ægyptios accepimus non omnino rudem, & a sapientiæ studiis haudquaquam alienam nationem, sepulcra magnificentiùs ædificasse, quàm domos, quod Pyramidum [a] improbi sumptus, ceteraque Ægyptiorum monumenta declarant. Existimarunt nimirum majorem sepulcrorum curam habendam, quàm ædium; quum domus ad breve tempus vitæ constituta sint diversoria; sepulcra verò domus
1 nobis attributæ sint ad sempiternum. Ineptè quidem illi monumentorum magnificentiam ad mortuos pertinere quidquam crediderunt; quum potiùs jure laudetur ille, qui [b] dixit

Nec tumulum curo, sepelit natura relictos

vel qui cecinit

..... *Cœlo tegitur. qui non habet urnam*

Sed tamen hoc eorum judicium omnes fere gentes comprobarunt, quæ monumenta quàm magnificentissimè extruxerunt. Mausoleum condidit [c] Artemisia Regina Cariæ,
2 quod ambitu quadringentos pedes colligeret; in altitudinem verò viginti quinque cubitis attolleretur; adjectâ vero Pyramide supra monumentum, quadrigâque marmoreâ centum quadraginta pedibus. Nec id splendidissimum ejus operis, verùm artificum laudatorum manus; nam ab oriente celavit Scopas, a septemptrione Bryaxis, a meridie Timotheus, ab occasu Leochares. Porsenæ verò Etrusci Regis monumentum tantâ magnitudine, ac tam egregio opere fuisse perhibetur, ut ab eo exterorum vanitatem Regum [d] Plinius testetur superatam. Athenienses verò tam immoderato sumptu sepulcra fecisse dicuntur, ut non semel coacti fuerint legibus eorum magnificentiam coërcere. Idem accidit Romanis, quorum in sepulcris condendis luxum in secundo de legibus Tullius reprehendit; neque id mirum est eo tempore evenisse, quum Theatro plaudente diceret [e] Ennius

Neque Sepulcrum, quo recipias, habeat portum corporis.

Portum videlicet extincti corporis existimabant Sepulcrum; inde ejus exornandi 3
cupiditas, ex qua re fluxerunt illæ diris imprecationibus devoventium voces [f]

Sed cadat ante diem, mediaque inhumatus arenâ

& illæ [g]

Deque tuo fiat, licet hac sis laude superbus,
Insatiabilibus corpore rixa lupis

inde morientium preces [h]

Corpus humo patiare tegi......

& [i]

Et me, seu corpus spoliatum lumine mavis
Redde meis......

Inde Tyrannorum minæ in avium fore potestatem affirmantium damnatorum sepulturam; neque morte inimici finita odia Achillis in Hectorem, circaque Patrocli cadaver Græcorum certamen; quæ tanta sepulcrorum, exequiarumque cura ex ineptâ quidem, sed maximè vulgatâ opinione existebat, qua sibi persuaserant aliquem sensum residere in defunctorum cadaveribus, umbrasque sibi fingebant circa sepulcra volitare, & luce cassis inhærere corporibus. Qua enim de causâ putem mortuis tot donâ tanquam viventibus attulisse? de quibus nobis proposuimus hodierno die disserendum. Atque epulas quidem in sepulcris Ve-
teres apposuisse constat, quod Donatus in- 4
terpres Terentii testatur his verbis. *Servum mittit ad patris monumentum, ut id aperiret illaturus epulas, quas pater post annum decimum caverat sibi inferri:* quò respexit [l] Tibullus, quum cecinit

Ipsa fame stimulante furens escasque sepulcris
Quærat, & a sævis ossa relicta lupis

& [m] Virgilius, ubi Æneam induxit Anchisæ manibus parentantem, & serpentem parentis famulum apparentem, subdidit

Ille inter pateras, & levia pocula serpens
Libavitque dapes, rursusque innoxius imo
Successit tumulo, & depasta altaria liquit

Catullus [n] autem, quum dicit

Vidistis ipso rapere de rogo cœnam 5

de novendiali [o] cœna loquitur, quæ nono funeris die mortuis dabatur; quam respicit Tertullianus in libro de carnis resurrectione, quum ait. *At ego magis ridebo vulgus, tum quoque quum ipsos defunctos atrocissimè exurit, quos postmodum gulosissimè nutrit, iisdem ignibus & promerens, & offendens*; & Apulejus in floridis: *procul igitur faces abi-*

[a] Plin. libr. 36. c. 12. [b] Mæcenat. versus. [c] Plin. libr. 36. cap. 5. [d] Plin. ibid. cap. 13. [e] Ennius Thyeste apud Cic. Tuscul. libr. 1. [f] Virgil. Æn. libr. 4. [g] Ovid. in Ibin. [h] Virgil. Æn. libr. 10. in fine. [i] Virgil. Æneid. libr. 12. in fine. [l] Tibullus libr. primo Eleg. V. [m] Virgil. Æneid. libr. V. [n] Catull. Epigr. de Rufa Epigr. 60. [o] Just. Lipsius ad libr. 6. Annal. Corn. Tacit. circa init. [p] Apulejus libr. 4. Florid.

gerent, procul ignes amolirentur, cenam feralem a tumulo ad mensam referrent; in hac autem apponebantur gammari, ova, lens, & liba; Juvenalis [a]

...... dimidio constrictus gammarus ovo
Ponitur exiguâ feralis cena patellâ

Plutarchus [b] *φακῆς, καὶ ἅλας, ἃ νομίζουσι ῥωμαῖοι πένθιμα, καὶ προτίθενται τοῖς νέκυσιν* hoc est: *lentem, & salem, quæ luctuosa Romani putant, & mortuis apponunt* sed [c] Appianus eadem referens habet pro sale *μάζαν* idest *libum*, quod Lipsius [d] mavult. Hanc cenam Festus tradit silicernium appellatam, quod ego verius existimo, quàm quod Nonius Marcellus affirmat cenam, quæ in funere senum dabatur, dumtaxat ita nominatam, Sed, ut ad epulas, quæ non in ipso funere, sed quocumque tempore libuerat, mo-
6 numentis inferebantur, revertamur. Ad hunc usum in quibusdam sepulcris arbitror solitam poni mensam, sicut Cicero libro secundo de legibus testatur his verbis. *Nam super terræ tumulum noluit quid statui, nisi columellam tribus cubitis non altiorem, aut mensam, aut labellum*; quo quidem in loco sanè constat, cur sepulcris mensa apponatur; cur autem labellum, minimè constat, quod quærendum esse visum est. Ac mihi quidem rem diligentius reputanti a veritate non aberraturus videtur, si quis dicat, ideo labellum Sepulcris apponi solitum, vel ut infunderent lavacra, quæ defunctis Veteres afferebant, quod fieri consuevisse testatur Sophocles in Electrâ, ubi sic ait,

...... οὐ γάρ σοι θέμις,
Οὐδ' ὅσιον ἐχθρᾶς ἀπὸ γυναικὸς ἱστάναι
Κτερίσματ' οὐδὲ λουτρά .....

hoc est

...... neque enim fas tibi,
Sanctumque dona a conjuge inimicâ feret
Statuere tumulo, nec lavacra mortuo
Afferre patri, sacra nec piamina

vel ut qui sacra mortui Manibus tulerant, aquâ se perfunderent, quod ab Antiquis, posteaquam sacra defunctis celebrarant, fa-
7 ctitatum, Virgilius locupletissimus testis confirmat sexto Æneidos libro

Idem ter socios purâ circumtulit undâ
Spargens rore levi, & ramo felicis olivæ,
Lustravitque viros. ....

Ex quibus intelligi potest post funebre illud sacrum solitos Antiquos aquâ lustrari, cui rei præparabatur labellum; est enim labrum non solùm vas abluendis pueris, ut tradit Isidorus in originibus; verùm etiam omnibus, nam & in balneis labro ad lavandum utebantur, ut Cicero [e] ad Terentiam indicat, quum ait; *labrum, si in balneo non est, fac ut sit*, & Vitruvius libro quinto, ubi jubet labrum in balneis sub lumine fieri, ne stantes circum suis umbris lucem obscurent. Quæ declarant satis non alium usum labra in sepulcris præbere potuisse, quàm ut post sacrum perfectum abluerentur. Putabant enim Veteres attrectando feralia se 8
quodammodo contaminari, unde [f] Tiberium reprehendendi Germanicum sumpsisse traduxit occasionem, quum ille militibus, qui cum Varo ceciderant, suprema solvisset. Asseverabat quippe vafetrimus Princeps & ex metu, Germanici odio imbutus, Imperatorem auguratu, & vetustissimis cæremoniis præditum attrectate feralia non debuisse. Perinde verò ac si qui pietatem in Deos exercere se profiteretur, in homines esse pius vetaretur, aut Germanicus negligere deberet tot fortissimotum militum cinerem insepultum; quum qui unius dumtaxat neglexissent, impii, atque execrabiles haberentur, quod Sophocles in Antigone testatur. Ineptè igitur Tiberius impiam pietatem probabat, & Germanici factum im- 9
probabat, quo summam laudem merebatur, sed non tamen omnino sine causâ; magnâ siquidem religione Veteres observabant, ne manium cultum, & funebres cæremonias cum cultu miscerent Deorum, neve præsicarum nænias sacrificantium pæanibus conjungerent. Novissimum est post Cannensem Romani exercitus cladem Romæ [g] Sacra Ceteris intermissa, quum in urbe universâ nulla domus esset expers luctus, neque a mærentibus domestico funere fas esset celebrari. Sacerdotes autem quosdam adeo a funestorum tractatione removebant, ut quemadmodum Festus docet, Flamini Diali funebres tibias audire nequiquam liceret, eidemque [h] fabam neque tangere, neque nominare fas haberetur, quod ea esset defunctis dicata. Jam omnes Sacerdotes a funestis arcebantur; quapropter Augustus, & Tiberius Pontifices Maximi, ne mortuorum aspectu profanarentur, de eorum laudibus velo interposito verba fecerunt.

DIS-

[a] Juvenal. Satyr. V. v. 85. [b] Plutarch. in Crasso [c] Appian. in Parth. [d] Just. Lipsius ad libr. VI. Annal. Cornel. Tacit. [e] Cicer. in Epistol. ad Familiar. libr. XIV. Epist. XX. [f] Cornel. Tacit. Annal. libr. primo. [g] Tit. Livius libr. XXXIV. [h] A. Gell. libr. X. cap. XV.

DISSERTATIO XXXII.

In idem Epigramma

DISSERTATIO QUARTA.

Cur Sepulcris afferrentur sanguis, lac, mel, vinum, & flores, & cupressus imponerentur; tum de aliis, quæ sepulcris imponebantur, veluti de columnis, statuis, Hermis, vasis ad excipiendas lacrymas, de Lucernis, quarum lumen nunquam deficere falsò credidit Licetus, & de unguentis, & auro, quæ cum cadavere condebantur. De Nummo, qui in os mortuorum coniiciebatur, ut naulum Charonti persolverent.

EXponenda cetera mihi supersunt de cultu Sepulcrorum, qui vel ad vivorum solatium, vel ad mortuorum memoriam sempiternam manibus tribuebatur; quam ego orationem cum ad Anthologiæ multa Epigrammata intelligenda, tum ad antiquitatem præcipuè cognoscendam non inutilem futuram existimo, neque vobis, Auditores, injucundam. Nam licet haberi de re maximè tristi, funestaque videatur, neutiquam gravis, & acerba nobis esse debet commemoratio funeris, & sepulcrorum, quum, ut ait [a] Seneca, nos quotidie moriamur, & magnam vitæ nostræ partem, quæ jam effluxit, mors teneat, & hæc vita, quam vivimus, mors quædam esse videatur; & corpus hoc, quo tantopere delectamur, nihil aliud sit, quàm animæ Sepulcrum, ut sapientissimis [b] viris video placuisse. Tan-
1 tum enim abest, ut recordatio mortis dolorem, tristitiamque nobis afferre debeat; ut contra eâ se Veteres ad lætitiam, & hauriendas largiùs, & cupidiùs voluptates adhortari solerent. Quod testatur his verbis [c] Martialis

Frange thoros, pete vina, rosas cape, tingere nardo;
Ipse jubet mortis nos meminisse Deus

Sed nos ad inceptum revertamur. Inter
2 dona, quæ Sepultorum manibus afferebant, præcipua fuerunt, sanguis, & lac, mel, atque vinum, quod ostendi facilè potest citatis auctorum, quæ ad rem pertinent, locis. Virgilius enim sic libro quinto de Æneâ loquitur Anchisæ Genitori sacrum faciente

Hic duo rite mero libans Carchesia Baccho
Fundit humi, duo lacte novo, duo sanguine sacro

& libro tertio

Inferimus tepido spumantia Cymbia lacte,
Sanguinis & sacri pateras, animamque sepulcro
Condimus......

Eodem respicit Epigramma, quod in secundo Anthologiæ libro reperitur, in quo leguntur hæc verba

Ζῶντι μοι, ἔι τι θέλεις, χάρισαι, τέφρην δὲ μεθύσκων
Πηλὸν ποιήσεις......

hoc est

Da mihi viventi, siquid vis; grata Lyæi
Si tuleris cineri dona, lutum facies

Sed in his mellis nulla mentio, quare, ne
quod diximus, vacillare videatur, placet id 3
Euripidis auctoritate confirmare, qui in Oreste sic ait

Μελίκρατ' ἀφὲς γάλακτος, οἰνωπόντ' ἄχνην,
Καὶ τᾶς ἐπ' ἄκρυ χώματος λέξον τάδε

hoc est

Mulsum ingeras, & lactis, & spumam meri,
Tumulique stans in aggere hæc summo refer

& Homeri, qui Odysseæ undecimo libro manes inducit Ulyssem placantem

Πρῶτα μελικρήτῳ, μετέπειτα δὲ ἡδεῖ οἴνῳ

hoc est

In primis mulso, dulcique exinde Lyæo

Cur autem mortuis mel dicaretur, ratio reddi potest, quòd habeat conservandi corpora, purgandique naturam, ut [d] Plinius, atque Porphyrius tradiderunt, vel quòd mellis dulcedo voluptatem repræsentet, quam anima in corpore experiebatur, quasi manes ejus gauderent imagine, quod illis olim gratissimum fuit. Certè minimè debet
mirum videri mel animabus attributum, 4
quum etiam a Veteribus appellatæ sint apes; eodem sanè modo explicat [e] Porphyrius causam, cur lacte manes placarentur, quod Symbolum generationis habeatur, cujus est insita semper in animis cupiditas: nec de Sanguine potest esse dubium, quin animabus jure Sanguis offerretur, quum Sanguine vita sustentetur, & eo discedente statim extinguatur; quare [f] Critias, & Empedocles Animam nihil aliud esse, quàm Sanguinem putaverunt; & [g] Homerus umbras mortuorum facit ad hostiarum Sanguinem hauriendum cupidissimè irruentes.
Spargebantur præterea flores; ideò cecinit 5
Virgilius [h]

Purpureos spargam flores; animamque nepotis
His saltem accumulem donis, & fungar inani
Munere......

& alio [i] in loco

Purpureosque jacit flores.....

Quos cujus rei simulacrum esse dicam, nisi vitæ? sunt enim flores gaudium quodammodo naturæ, plantarum, & arborum decus,

[a] Senec. ad Lucil. Epist. prim. [b] Plato in Cratylo. [c] Martial. libr. 2. Epigr. 59. [d] Plin. libr. 22. cap. 24. [e] Porphyr. de abstinent anim. [f] Macrob. in somn. Scipionis libr. 1. cap. 14. [g] Homer. in Necyomantiâ in Odyss. [h] Virgil. Æneid. libr. VI. in fine. [i] Virgil. libr. V.

cus, hominum deliciæ. Nihil illis, aut ad aspectum pulchrius, aut ad tactum mollius, aut jucundius ad odoratum; sed tamen nihil citiùs consenescit, quàm ille florum nitor, & pulchritudo, quos idem sæpe dies & nascentes videt, & morientes, magno mortalibus documento, quæ spectatissimè floreant, ea celerrimè marcescere. Eodem modo nihil vitâ jucundius, aut amabilius; sed nihil etiam brevius; quando [a] in exiguum temporis nascimur, adeo verò caduco, & caussario corpore utimur, ut a sapientissimo Poëtarum [b] Homero foliis homines
6 comparentur. Hanc igitur vitæ brevitatem, ut Antiqui significarent, mortuos honorabant florum sparsione, & sepulcra floribus coronabant. Quapropter Elegiacus Poëta cecinit

...... illius dona sepulcra,
Et madefacta meis serta feram lacrymis

Alludit & [c] Statius hoc versu

Sertaque, & Helysios animæ substernere flores

& [d] Plinius libro vigesimo primo quum ait; *& jam tum coronæ Deorum honos erant, & larium publicorum, privatorumque, ac sepulcrorum, & manium*. Sed idem testatur historia; nam Arrianus libro primo sic tradit Alexandrum Achillis tumulum coronasse *οἱ δ' ὅτι καὶ τὸν Ἀχιλλέως ἄρα τάφον ἐστεφάνωσε, Ἡφαιστίωνα δὲ λέγουσιν, ὅτι τὸν Πατρόκλου τάφον ἐστεφάνωσε, καὶ εὐδαιμόνισεν* idest: *nonnulli narrant ipsum Achillis monumentum coronasse, sicut Hephæstionem Patrocli, & beatum prædicasse*. Nec e floribus tantùm conficiebatur corona mor-
7 tuorum; sed ex aliâ etiam materiâ; quapropter [e] Suetonius tradit Augustum Alexandri Macedonis corpus aureâ coronâ impositâ veneratum, sed hic imposuit cadaveri coronam, quum soleret imponi columnæ, quæ super tumulum erigebatur, quod in Anthologiæ libro tertio Poëta sic indicat

Ἁ κόνις ἀρτίσκαπτος, ἐπὶ στάλας δὲ μετώπῳ
Σείονται φύλλων ἡμιθανεῖς στέφανοι

hoc est

Defossus nuper cinis est, supraque columnam
Serta Notus folio jam moriente quatit

Quibus versibus illustratur Epigramma, quod suscepimus explicandum, ubi carmen illud legitur

Stet Salamis decorum testis pro mole columnæ

Constat quippe Sepulcris columnas imponi solitas, quod etiam ex hoc Anthologiæ carmine intelligi potest

Quis, cujusve uxor Phariæ supposita columnæ

Sed & Solon apud Ciceronem monumen-
8 tum, aut columnam violari, deiici, frangi vetat, & Archimedes, ut Cicero [f] memoriæ prodidit, tumuli columnæ Sphæram, & Cylindrum cavit imponi, quorum inter se rationem princeps invenerat; apponebantur & Sepulcris cupressus, ex quo Poëta dixit

...... tumulos tellura cupressus

& [g] Virgilius

...... & ferales ante cupressus
Constituunt ......

& [h] Horatius

...... neque harum, quas colis, arborum
Te præter invisas cupressus
Ulla brevem dominum sequetur

Quæ [i] arbor & ad domos posita signum funeris fuit, quia succisa non regerminat, sicut vita extincta non revocatur. Præterea 9
supra monumenta locabantur simulacra, quæ significarent defuncti studia, vel artes, vel etiam nomen; quapropter [l] Isocrati ob incredibilem dicendi suavitatem, orationisque dulcedinem Sirenis effigiem positam accepimus; Metellus [m] autem super ejus tumulum, qui ipsi præcepta dicendi tradiderat, statuit coruum, quod Corax primus artem dicendi edidorit, atque vulgaverit; unde Ciceronis jocus, qui *prudenter, Metelle, fecisti*, inquit; *nam ab eo magis volare, quàm loqui didicisti*. Sepulcris eorum, qui cælibes vixerant, imponebatur cum Hydria puer, ut testis est Harpocration in voce Hydrophoros. Hunc autem morem in Anthologiâ respicit Epigramma, quo Poëta fingit supra monumentum Platonis Aquilam constitutam propter ipsius altissimam sapientiam omnium sublimium indagatricem. Sed ut
plurimùm statuebant in sepulcris Leones, 10
cujus moris originem ab Hercule ductam Hephestion apud Photium [n] tradit. Nam quum Hercules Nemeæum Leonem strangularet, Leo dentibus ipsi digitum amputavit, qui Lacedæmone sepultus est addito super id Sepulerum Leone; ex eo ferunt institutum, ut lapideis Leonibus monumenta ornarentur. Addebantur & Hermæ, ut in secundo de legibus Tullius indicat (sunt autem Hermæ Statuæ Mercurii manibus carentes, & pedibus) & vasa lacrymis excipiendis, & lucernæ, ut in Domitiano scriptum reliquit Dio, & Pandectæ Digestis de manumissis testamento. Harum lumen nunquam defecisse, inextinctumque fuisse [o] Licetus, aliique docti viri crediderunt; qui tamen ab eruditissimo viro jure, meâ qui-
dem sententiâ, refelluntur. Solebant & pre- 11
tiosis unguentis monumenta perfundi, quam con-

---

[a] Senec. de Brevit. Vitæ cap. I. [b] Homer. Iliad. 6. [c] Statius libr. V. Sylvar. [d] Plin. libr. 21. cap. 3. [e] Sueton. in August. cap. 18. [f] Cic. Tusc. quæst. libr. 5. [g] Virgil. libr. 6. Æneid. [h] Horat. Carm. libr. 2. Od. 14. [i] Plin. libr. 16. cap. 33. Festus Pompejus & Rosinus antiquitat. Roman. libr. V. cap. 39. [l] Plutarch. in Vitis decem Rhetorum v. Cæl. Rhodig. libr. 17. cap. 20. [m] Cæl. Rhodig. ibid. [n] Photius in Bibliothecâ n. 190. de Ptolom. Hephæst. [o] Fortun. Licet. de Lucern. Antiq.

consuetudinem lepidissimus [a] Anacreon eleganter irridet his verbis, ut vertit Henricus Stephanus

Tumulum quid est, quod ungas,
Vel humo quod ebibenda
Peritura dona fundas?

Condebatur & cum cadavere magna vis auri; quare [b] Hircanus dicitur e Davidis monumento tria millia talentorum eruisse. Quocirca Theodoricus apud Cassiodorum libro quarto variarum in quemdam animadverti severissimè jubet, qui, ut scrutaretur latentes in sepulcris thesauros, mortuorum ossa eruisset, & eodem in libro Epistolâ trigesimâ quartâ permittit, ut e Sepulcris Thesauri effodiantur, dummodo cineres neutiquam revellantur. Quem morem condendæ cum mortuis pecuniæ respicit Plautinus Jocus, apud quem servus, quum Technam reperisset, qua viginti minas argenti auferret hero seni, ait se se ex illo Vetere sepulcro viginti argenti minas eruto-
12 rum. Sed in hoc [c] lepidissimè lusit avariam Posterorum Semiramis, quæ sententiam hujusmodi sepulcro jussit incidi. *Si quis ex Posteris pecuniâ indigebit, hinc quantum volet accipito;* quum autem Darius in eo pecuniæ vim ingentem latere censeret, & Sepulcrum aperuisset, nihil aliud, quàm hanc inscriptionem invenit: *nisi nequissimus esses Mortalium, nunquam mortuorum cineres inquietasses*. Illud quoque in omnium funere observabatur, ut defunctum cum nummo sepelirent, quem δανάκην [d] Græci appellabant, hunc autem in os mortui conjiciebant, ut haberet ille Naulum, quod Charonti pro trajectione Stygiæ Paludis persolveret. Romani autem trientem defuncti ore includebant; idcirco Juvenalis [e] ait

Jam sedet in ripâ, tetrumque novitius horret
Porthmea, nec sperat cœnosi gurgitis alnum
Infelix, nec habet, quem porrigat ore trientem.

DISSERTATIO XXXIII.

In Epigramma ex libro secundo Anthologiæ in convivalibus Jocis.

Dissertatio Prima.

Plutus Deus divitiarum fingitur cæcus, & claudus, quòd opes indignis largiatur; dignos autem prætereat. De Asiâ, & ejus magnitudine, qua Europam, & Africam simul superat. Pollinctor quid sit. Quantum capiat, & pendat Cotyla mensuræ genus. Poëtæ, & vulgus ad hilaritatem se se invitabant ob vitæ brevitatem; adeout in conviviis larva, aut cadaver circumferretur; quum tamen ea nos excitare deberet ad immortalitatem animi spectandam ex Aristotelis sententiâ juxta interpretationem Ciceronis, non Sallustii. De divitiis Regum Lydorum, & Persarum, & de Statuis aureis, & argenteis, quas præter aliam vim ingentem Auri, & Argenti Gyges, & Crœsus in templo Apollinis Delphici dicarunt.

Quum propter alias causas multas, Auditores, potentiam, honores, copias, omnia, quæ prima Mortales putant, tum propter humanæ brevitatem vitæ Sapientes contemnenda, & pro nihilo ducenda esse putaverunt. Quid enim prosunt immensæ divitiæ, infinita camporum spatia, ignotum domino auri, argentique pondus, quid in urbium modum extructæ domus, & atria peregrinis pretiosa marmoribus, quid servorum numerus, & nationes, obsequia populorum, & horrentes nutum provinciæ, quid denique sceptra, fasces, coronæ ceteraque humani fastus insignia? Si hæc brevi relinquenda sunt, si tam potentibus, quàm humilibus instat a tergo mors, &, tanquam apud Inferos Tantalo [f] casurum imminet saxum, impendet omnium cervicibus? quo mihi ergo imperii magnitudo, si exiguum soli mortuus mox occupabo? quo altitudo fortunæ, si jam jam humillimis adæquabor? quo denique dignitatis, & gloriæ splendor, si cum obscurissimis, abjectissimisque miscebor? Inanes igitur 1
omnes hominum cupiditates, inanior ambitio, inanissima verò in tantis angustiis vitæ superbia. Hæc, aliaque hujusmodi, quæ gravissimè, verissimèque Sapientes persequuntur, & deplorant, Poëta Græ-

[a] Anacreon. Ode IV. [b] Fl. Joseph. de antiquit. Judaic. [c] Herodot. libr. prim. cap. 180. [d] Suidas in V. δανάκη, & Magn. Erymolog. in eadem voce. [e] Juvenal. Satyr. III. v. 267. [f] Euripides in Oreste & Cicer. libr. IV. Tuscul.

Græcus in Anthologiæ libro ſecundo eleganter attingit, &, ut mos eſt Poëtis, quos ridendo dicere verum nemo [a] prohibet, in re maximè omnium ſeriâ, quaſi ridens humanæ nos admonet fragilitatis. Hoc Epigramma nos hodierno die ſuſcepimus exponendum, quod ad hunc modum ſe habet

Η῎θελον ἂν πλουτεῖν, ὡς πλούσιος ἦν ποτε Κροῖσος,
Καὶ βασιλεὺς εἶναι τῆς μεγάλης Α᾽σίης:
Α᾽λλ᾽ ὅταν ἐμβλέψω Νικάνορα τὸν σοροπηγὸν,
Καὶ γνῶ πρὸς τὶ ποιεῖ ταῦτα τὰ γλωσσόκομα
Α᾽κτὴν τῇ πάσαις, κ̣ ταῖς κοτύλαις ὑποβρέξας
Τὴν Α᾽σίαν πωλῶ πρὸς μύρα, κ̣ στεφάνους

Sic autem verſus Græcos totidem Latinis verſibus reddidi

Olim opibus volui Crœſum æquiparare, potenti
Divitis atque Aſiæ ſceptra tenere manu;
Sed pollinctorem poſtquam Nicanora vidi,
Et cur hos loculos fabricet ille puto,
Appoſitis epulis dulci madefactus Jaccho
Vendo Aſiam unguentis, purpureiſque roſis

Quæ verò pertinent ad explicationem verborum curſim, & breviter attingemus Πλου-
2 τῶ *dives ſum*; unde Plutus Deus divitiarum, qui titulus eſt Ariſtophanis comœdiæ, qui cæcus, & claudus fingitur, propterea quod opes indignis largiatur, & dignos, quaſi videre non poſſit, prætereat, & quòd tardè veniat. τῆς μεγάλης Α᾽σίης magnam vocat Aſiam, vel ut ab aliis diſtinguat; eſt enim etiam minor Aſia, & regio circa fluvium Cayſtrum, quæ nominatur Aſia, ut [b] Homerus in hoc verſu teſtis eſt

Α᾽σίῳ ἐν λειμῶνι Καϋστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα

Quæ prima ſyllaba producta videtur pronuncianda, ut ex Homero, & ex hoc Virgilii [c] verſu conſtat

...... & quæ Aſia circum
Dulcibus in ſtagnis rimantur prata Cayſtri

vel quia verè magna eſt; ſiquidem & antiquitus, ut ait Pomponius Mela ingenti, ac perpetuâ fronte tantum ibi ſe in latitudinem effundit, quantum Europa, & Africa, & quod inter ambas pelagus immiſſum; & nunc detectâ magnâ Scythiæ Aſiaticæ parte longè major eſt Africâ ſimul, atque Europâ; eſt & Aſia oppidum [d] Lydiæ, unde Aſiatis Cythara trium chordarum apud A-
3 riſtophanem. σοροπηγὸν; σοροπηγὸς eſt qui thecas condendis cadaveribus fabricatur, ut ait Suidas [e], ſignificatur autem hoc nomine etiam pollinctor, ut explicat Brodæus, eſt autem pollinctor, qui funus procurat, ut [f] Fulgentius, & Nonius docet, utitur eâ voce [g] Martialis

Jam ſcrobe, jam lecto, jam pollinctore parato

& Plautus [h] in Pœnulo

Quia mihi Pollinctor dixerat, qui eum pollinxerat

ἀκτὴ eſt cibus. Euripides, Δημητρὸς ἀκτῆς Cereris cibo [i] Cotyla eſt menſuræ genus, quæ tres cyathos capit, ut Rhemnius Palæmon docet, & pendit uncias novem. στέφανος, corona dicitur; appellatur etiam χόρωνος, ut apud Latinos corona [l] Athenæo teſte, atque hæc de verbis, nunc ad ſententiam carminis veniamus. Frequenter Poëtæ ve- 4
teres faciunt, ut ſe ad lætitiam, percipiendaſque voluptates adhortentur propoſitâ brevitate vitæ. Sic [m] Anacreon ideo genio magis indulgendum ſeni putat, quod ei ſit citò naturæ concedendum

...... τοῦτο δ᾽ οἶδα
Ω῾ς τῷ γέροντι μᾶλλον
Πρέπει τὰ τερπνὰ παίζειν
Ο῞σῳ πέλας τὰ μοίρης

hoc eſt, ut vertit Henricus Stephanus

..... ſed illud
Certè ſcio decere,
Senem hoc magis vacare
Amoribus, jociſque,
Quo mors magis propinquat.

& alio [n] in loco largius utendum vino dicit, quod velociſſimo curſu vita properet

Rota nam velut curulis
Properat volucris ætas,
Tenuis jacebimuſque
Cinis oſſibus ſolutis.

Sic & [o] Catullus, qui ferè Latinorum habetur Anacreon

Vivamus mea Leſbia, atque amemus,
Rumoreſque ſenum ſeveriorum
Omnes unius æſtimemus aſſis.
Soles occidere, & redire poſſunt;
Nobis, quum ſemel occidit brevis lux,
Nox eſt perpetua una dormienda.

& [p] Martialis

Jam vicina jubent nos vivere Mauſolea,
Quum doceant ipſos poſſe perire Deos

Mitto Horatium, qui nimis etiam frequenter hoc abutitur argumento, quod adeo cre- 5
brò in ore Poëtarum fuiſſe mirari non debemus, quum a vulgo paſſim uſurparetur, & in conviviis Antiqui ſolerent mortis præcipuè recordatione ſe ſe ad veſcendum paratis voluptatibus adhortari. Siquidem larvam, quæ mortui imaginem exprimebat, inter pocula, & epulas afferebant, quod Petronius

[a] Horat. lib. I. ſerm Saty. I. [b] Homer. Iliad β. [c] Virgil. Georgic. libr. prim. [d] Etymolog. Magnum in V. Ασιάτις. [e] Suid. in V. σορὸς & Ariſtoph. in Nubibus. [f] Fulgentius de priſco Sermone ad Chalcidium. & Non. cap. II. v. Pollinctores. [g] Martial. libr. 10. Epigr. 97. de Numâ. [h] Plaut. in Pœnul. Prolog. v. 63. [i] Athen. libr. XI. cap. VIII. [l] Athen. libr. XV. [m] Anacreon. Ode 11. [n] Anacr. Ode IV. [o] Catull. Epigr. V. ad Lesbiam. [p] Martial. libr. V. Epigr. 65. ad ſuos Miniſtros.

tronius Arbiter licet subobscurè in Satyrico indicat his verbis: *larvam argenteam attulit servus sic aptam, ut articuli ejus, vertebræque locatæ in omnem partem flecterentur. Hanc quum super mensam semel, iterumque abjecisset, & catenatio mobilis aliquot figuras exprimeret, Trimalcio adjecit*

Heu heu nos miseros, quàm totus homuncio nil est!

Sic erimus cuncti, postquam nos auferet Orcus.

Quæ verba licet ignorantibus Antiquorum morem minùs perspicua esse videantur; facilè tamen aliis auctorum locis illustrantur. Nam de hac larvâ, & imagine mortui mentio est apud Plutarchum in libello de Iside, & Osiride, & in Convivio sept. sapientum, qui mos ab Ægyptiis manavit, de quibus Herodotus ita loquitur in Euterpe, quemadmodum nos vertimus: *in conviviis verò, ubi ex cenâ aliquid gustaverunt, circumfert homo cadaver in loculo e ligno factum, opere, picturâque quàm maximè imitans veritatem, unius cubiti, vel trium magnitudine, quod singulis ostendens convivis ait bibe, & oblectare, nam talis eris mortuus.* Sic imagine tristissimæ rei ad voluptatem, & lætitiam abutebantur, & exiguum vitæ spatium, quod nobis a naturâ datum est, arbitrabantur non in excolendo animo immortali, sed in oblectando corpusculo, quo tam breviter vivimus, consumendum; quasi verò nos non ad majora quædam natura genuerit, & hoc ille summus Auctor consilio nos procrearit, ut nunquam intermissis voluptatibus liquesceremus. Longè alia mens Aristoteli philosopho præstantissimo, qui in decimo
6 Æthicorum libro nos oportere *ἀπαθανατίζειν*, hoc est, ut ego interpretor, *immortalitatem spectare*, censet, quod non tam ad nominis nostri æternitatem pertinet, ut Salustius putat, qui nos jubet, quoniam vita, qua fruimur, brevis est, memoriam nostri quàm maximè longam efficere; sed potius ad mentis æternam felicitatem, ut Cicero in somnio Scipionis existimat, qui gloriam quidem admonet contemnendam; sed quoniam præcipua pars nostri animus est, ejus æternitati præcipuè consulendum, quam si non spectemus, expectemusve, meliùs tamen vivamus, & beatiùs, si non desidiâ, & deliciis hebetari mentem, & languere patiamur. Neque enim illi vivunt, qui nimiis voluptatibus, ut ita dicam, ebrii assuetudine longâ earum sensum amiserunt; sed qui animo vegeto, & erecto auream mediocritatem consectantur, qui, ut in libro de vitæ brevitate ait Seneca, præteritum tempus gratâ recordatione comprehendunt, præsenti sapienter utuntur, futurum animo, & cogitatione præcipiunt. Sed ne Poëtam videar increpare potiùs, quàm explicare, 7
ad ejus versus redeo; se Crœsi divitias concupiturum fuisse; & Asiæ regna confirmat, nisi vitæ brevitas modum cupiditatibus imponendum, & rationem potiùs habendam voluptatis, quàm potentiæ admoneret; alludit autem ad duo regna, quæ fuisse feruntur in terris opulentissima, Lydorum, atque Persarum. Nam Lydiæ Reges opibus mirificè omnes abundarunt, ideo [a] Anacreon, quum significare vellet sibi non esse divitias cordi, dixit se non curare Gygem Sardium Regem

Οὔ μοι μέλει Γύγεω
Τοῦ Σαρδέων ἄνακτος,

& Horatius Regnum Crœsi tanquam opulentissimum nominat, ita enim loquitur: [b]

Contracto melius parva cupidine
Vectigalia porrigam,
Quàm si Mygdoniis regnum Halyattei
Campis continuem.....

& alio in loco de Phrygiâ dixit, quæ pars fuit Regni, quod in Asiâ Crœsus obtinebat, [c]

Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes.

Et sanè siquis reputet solas divitias, quas Delphis in Apollinis templo celeberrimo 8
Lydiæ Reges dedicarunt, vel eo dumtaxat argumento eorum opes ingentes fuisse intelliget. Nam Gyges, qui post Midam primus Barbarorum dona Apollini [d] Delphico consecravit, præter vim magnam Argenti sex crateres ex auro solido donavit Apollini, quorum singuli quinque talenta penderent; Crœsus autem centum septemdecim aureos crateres, quorum singuli centum viginti pondo fuerunt, & Leonem ex auro solido pondo sexcentorum, & duos crateres, alterum argenteum, alterum aureum, ex quibus aureus fuisse dicitur pondo quingentorum decem, argenteus sexcentarum amphorarum capax; & quatuor ex argento dolia, & duo vasa aureum, & argenteum, quibus aquâ lustrali templum ingredientes aspergebantur, & Statuam ex auro trium cubitorum, quæ feminæ effigiem referebat, & suæ conjugis imaginem ex auro a collo usque ad verticem capitis. 9
Persarum verò opulentiam quid attinet persequi, quum sciamus illud Horatii carmen proverbii vim obtinere [e]

Persarum vigui Rege beatior.

Quæ quanta fuerit, ostendit ultima Persarum calamitas; nam ab Alexandro, quum eorum Thesauros cepit, tot in Persarum Thesauris inventa sunt argenti, aurique talenta, ut in iis congestæ non unius Regis, sed Orbis terrarum opes viderentur.

[a] Anacr. Od. XVI. [b] Horat. libr. III. Od. XVI. [c] Horat. libr. II. Od. XII. [d] Athen. libro VI.

[e] Horat. libr. III. Od. IX.

DISSERTATIO XXXIV.

In idem Epigramma

Dissertatio Secunda.

Quo tempore, & a quibus unguenta reperta fuerint, quum Homerus nomen ignoraret. Initio quidem valetudinis gratiâ utebantur unguentis Veteres; postmodum autem voluptatis causâ in conviviis; adeout vinum unguento permixtum biberent, & coronas perfunderent; unguentorum etiam maximus usus erat in balneis, & in funeribus. Quantum conferat ad valetudinem Oleum.

Duarum rerum, quæ maximè in usu apud Antiquos, atque in deliciis fuerunt, in Epigrammatis extremo, quod nuperrimè suscepimus explicandum, mentio reperitur; ubi enim Poëta dixit, se de humanæ vitæ brevitate cogitantem divitias, & regna contemnere, continuo addit epulanti sibi, poculisque se capacioribus invitanti adeo inania, & despicienda videri ea, quæ cædibus, ferroque Mortales petant, ut unguenta, quibus perfunditur, & flores, quibus coronatur, divitiis omnibus, & regnis, atque honoribus anteponat. Placet
1 itaque, Auditores, de utraque re nonnulla breviter dicere, & quinam apud Veteres unguentorum, coronarumque fuerit usus, & quando ceperit, explicare. Plinius [a] igitur naturalis Historiæ libro decimo tertio Trojanis temporibus negat unguentum in usu fuisse, quod eo verisimilius debet videri, quòd, ut notat [b] Athenæus, Homerus antiquissimus Poëtarum unguenti Græcum nomen ignorat; siquidem Archilochus primus, μύρον appellavit; Homerus autem, si quando unguenti incidit mentio, oleum vocat rosaceum, vel ambrosium, ut, quum ait [c]

...... ῥοδόεντι δὲ χρῖεν ἐλαίῳ

aut quum [d]

...... ἀλείψατο δὲ λίπ' ἐλαίῳ
Ἀμβροσίῳ ἑανῷ .....

aliquando verò κάλλος unguentum [e] vocat, ut libro decimo octavo

Κάλλεϊ μὲν οἱ πρῶτα προσωπάτε καλὰ κάθηρεν
Ἀμβροσίῳ ......

Ex quibus intelligi potest unguentum repertum recens fuisse, quum adhuc nomine careret. Illud etiam est argumento paulò
ante Homeri tempora unguenti usum cepisse, quod ea ætate rarissimè usurpatum videtur; siquidem Poëta eo dumtaxat inducit 2
utentes Deas; homines autem oleo, quod non in Heroibus tantùm, & militaribus viris observat; verùm etiam in imbellibus, & otio deditis, & voluptati, quales Phæaces fuerunt; alioquin dici posset a fortibus viris unguentum removisse, quòd hujusmodi delicias bellatores decere non existimaret; quod Princeps Tragicorum Sophocles judicavit, qui Palladem præsidem bellorum Deam oleo; Venerem amoris, & voluptatis parentem unguento fecit utentem; & Alexander ille Macedo, qui inter spolia Darii Regis Persarum, quum scrinium cepisset unguenti auro, gemmisque, & margaritis pretiosum, varios ejus usus amicis demonstrantibus, quòd tæderet unguenti bellatorem, & militiâ sordidum; *immò*, inquit, *Homeri librorum Custodiæ detur*. Idem nimirum sensit bellicosissimus Rex, quod
3 bellicosissimæ civitates Romanorum, & Spartanorum, quorum alteri exotica unguenta prohibuerunt; [f] alteri eorum confectores ejecerunt; [g] & meritò viri omnium fortissimi improbarunt, quod mollissimos constat invenisse. Nam si credimus [h] Plinio, Persæ luxu diffluens, & perdita deliciis natio, unguentum conficere primi docuerunt, sicut [i] Ægyptii unguentorum mixtiones principes excogitarunt; veteres autem Græci, veteresque Romani contenti erant oleo; neque enim delicias, & inanes voluptates, sed membrorum robur, & corporum salubritatem spectabant, quam optimè custodire eos, qui corpus oleo frequenter perfunderent, sapientes viri prodiderunt; & [l] Democritus præcipuè rerum naturalium scientissimus, qui interrogatus, quo pacto quis valetudinem tueri maximè posset, diutissimeque vivere, dicitur respondisse, si corporis interna melle, externa oleo frequentissimè irrigaret. Olei nimirum moderatus calor membra recreat, & fovet, & levigat, aperitque corporis meatus; quapropter [m] Plinius hunc liquorem foris hominibus gratissimum dicit, vigoremque, & robur addere. His igitur de causis Veteres oleo, antequam exercerentur, utebantur; processit deinde paulatim 4
luxuria, & excogitavit rationem, qua non modo firmitati corporum, sed etiam voluptati consuleret. Hinc innumeræ species unguentorum, & Seplasia illa Campanorum nobilis, asotorumque deliciæ; sed primò quidem non ausa est apertè se ostendere, palam-

[a] Plin. lib. XIII. cap. I. [b] Athen. libr. XV. [c] Homer. Iliad ψ. v. 186. & Athen. ibid. [d] Homer. Iliad. ξ. v. 172. [e] Homer. in Odyss. σ. v. 191. [f] Plin. libr. XIII. cap. III. [g] Athen. libro XV. [h] Plinius libr. XIII. cap. I. in princip. [i] Plin. libr. XIII. cap. III. in fine. [l] Athen. libr. V. [m] Plinius libr. XIV. in fine.

palamque studium voluptatis profiteri; sed initio valetudinis curam prætexuit, & in patrocinium medicos advocavit. Nam & Hippocrates doctissimus, vetustissimusque medicorum multa genera unguentorum suis libris est persequutus medicinæ, non delectationis causâ; quod item Dioscorides, ceterique medendi magistri fecerunt, & Pomponius Digestis de auro, argentoque legato Veteres unguenta quædam valetudinis gratiâ dumtaxat habuisse testatur, & Poëta [a] Græcus apud Athenæum unguentorum usum corporibus utilem sic esse confirmat

Ἐπαλείφεται δὲ τὰς ῥινὰς ὑγείας μέρος
Μέγιστον ὀσμὰς ἐγκεφάλῳ χρηστὰς ποιῶν

idest

Nares & ungit sanitatis, maxima est
Quæ pars, odores admovens cerebro bonos

Et hactenus poterant unguenta laudari, ni-
5 si luxuria longiùs processisset, omnemque modum excessisset, ut mos est ferme vitiis, quæ ubi specie virtutis, & umbrâ fefellerunt, homines, mentesque deceptas illecebris tenuerunt, sine ullo pudore dominantur. Fuit enim & usus unguentorum ex his, quæ apud Veteres maximè reprehendebantur; hinc [b] Vespesianus adolescenti unguentis delibuto, & Seplasiam redolenti, quum sibi pro impetratâ Præturâ gratias ageret, dixisse fertur, *Adolescens, mallem subolulsses allium:* hinc [c] Heliogabalus notatur, quòd calidis, frigidisque unguentis lavaretur; hinc [d] Nero, quòd cenationes fecerit laqueatas eburneis tabulis versatilibus, quibus flores fistulis, quibus unguenta desuper spargerentur: hinc [e] Seneca in epistolis sui sæculi vitia carpit, quòd homines unguentum bis die, terve renovarent. Utebantur autem Veteres unguentis in conviviis maximè, ut & Poëta noster in ultimo versu testatur, & [f] Plautus indicat his verbis

..... ubi sit tibi lepidè victibus, vino, atque unguentis

& Seneca Tragicus in Thyeste

Nitet fluente madidus unguento comam,
Gravisque vino; sæpe præclusæ cibum
Tenuere fauces......

& [g] Martialis

Medio recumbit imus ille, qui lecto
Calvam trifilem segmentatus unguento

Sed hoc omnibus notum est, quis enim non hujus rei Latinus Auctor mentionem fecit? sed non æquè notum est, quod [h] Plinius
6 Veteres factitasse confirmat, & [i] Athenæus asseverat, qui docent Antiquos unguenta vino permixta bibere consuevisse, quo Juvenalis [l] respexit, quum cecinit

Quum perfusa mero spumant unguenta falerno

Et quod æquè signum est insolentis luxuriæ, & solita fastidientis, etiam coronas floribus textas unguento perfundebant, quemadmodum Plinius tradit, ut utraque res gratiam suam amitteret; quod Antalcidas Lacedæmonius [m] Regi Persarum dicitur exprobrasse, quum Barbarus ipsi cenanti misisset coronam unguento delibutam. Afferebantur autem unguenta secundis mensis, ut ex convivio Xenophontis intelligi potest, ubi Socrates de ipsis præclarissimè, gravissimèque disserit. Erat & alius usus unguentorum in balneis, ut [n] Petronius Arbiter testatur his verbis: *itaque intravimus balneum, & sudore madefacti momento temporis ad frigidam eximus, jam Trimalcio unguento perfusus tergebatur*; & Plautus [o] in Pænulo

Quid multa verba faciam, ubi tu laveris,
Ibi ut balneator faciat unguentariam

Quocirca [p] Heliogabalus nonnisi unguen- 7
to nobili, & croco infectis piscinis natavit. Utebantur & in funeribus, ut docet his verbibus [q] Martialis

Unguentum fateor bonum dedisti
Convivis, here, sed nihil scidisti,
Res salsa est bene olere, & esurire.
Qui non cenat, & ungitur, Fabulle,
Is verè mihi mortuus videtur

In quibus tantam odorum copiam concremabant, ut [r] Plinius testetur Arabiam funeribus Romanorum beari, quæ non tantum annuo proventu producebat, quantum in novissimo Poppeæ die consumpsit Nero.

[a] Alexis apud Athen. libr. 15. [b] Suet. in Vitâ Vespas. cap. 8. [c] Æl. Lampr. in Heliogab. [d] Suet. in Nerone cap. 31. [e] Seneca Epist 86. [f] Plaut. Bacchid. Act. 5. Sc. 2. v. 62. [g] Martial. libr. 6. Epigr. 74. ad Esculanum. [h] Plin libr. 13. cap. 3. [i] Athen. libr. 15. c. 11. & 12. [l] Juvenal. Satyr. 6. v. 303. [m] Athen. l. 2. [n] Petron. in Satyric. [o] Plaut. in Pænul. Act. 3. Sc. 3. [p] Æl. Lamprid. in Heliogab. Vitâ. [q] Martial. libr. III. Epigr. XII. in Fabullum. [r] Plin. libr. 12. cap. 18.

DISSERTATIO XXXV.

In idem Epigramma

Dissertatio Tertia.

Coronas in conviviis adhibere ceperunt Veteres ad minuendos capitis dolores, qui intemperantiùs bibentibus oborirentur, Æschylus tamen narrat a Prometheo usum fluxisse coronarum. Verisimilior autem hujusmodi usus ea est origo, quòd corona plenitudinem quamdam, perfectionemque significat; ideo antiquitus sacrificabant coronati; quum autem Veteres nunquam carnes comederent, aut vinum biberent, nisi ea Diis priùs sacrificassent, atque libassent, ex quo factum, ut carnes, & animalia ἱερεῖα *dicerentur, quæ vox sacrificium sonat; & quòd execrabilis haberetur, qui carnes animalium, quæ non sacrificasset, ederet; unde manavit proverbium de Impio:* carnes edit non sacrificatas; *mansit itaque mos coronandi se, etiam postquam convivia a sacrificiis separari ceperunt. Coronas autem initio Veteres ex lanâ conficiebant, alii ex arundine, alii ex vimine, alii ex fæno; postea verò ex floribus, & præcipuè ex Rosis contexi solebant; aureæ etiam coronæ in usu fuerunt; Bacchus tamen medicinæ peritus censetur, quia ex hederâ coronam primus invenerit.*

Militarium laborum, sacrorumque certaminum præmia, & Regnorum insignia coronas ab Antiquis ad convivia voluptatemque translatas, & ebriorum capiti circumdatas quum jure multi mirarentur, etiam rei tam absurdæ causam investigandam multi putaverunt. Nam si quemadmodum [a] Philostratus apud Indos in more positum fuisse testatur, ut ii dumtaxat coronarentur, qui essent cum Rege cenaturi, sic aliæ gentes facere consuevissent, magis
1 id consentaneum rationi videretur; neque
enim tam voluptatis esset illud convivium, quàm dignitatis; nunc autem quum aliter se res haberet, quanto difficilius ratio reddebatur, tantò diligentiùs eam Veteres indagarunt, ac sic ferme exposuerunt. Quum vulgò homines vino intemperantiùs uterentur, & in ebrietatem frequenter inciderent, & capitis dolores oborirentur, animadverterunt [b] prodesse non parum ad eos minuendos, & mentis firmitatem, caput vinculis quibusdam illigare; hinc inventæ coronæ, quæ initio, ut notat Athenæus [c], ex qualibet materiâ conficiebantur; neque enim deliciarum, sed commodi gratiâ conviviis adhibebantur. Manseruntque diu quædam minimè speciosa genera coronarum, ut apud Lacedæmonios ex arundine contextæ corollæ, & apud Athenienses ex eadem, apud Cares ex vimine. Xenophon autem libro quarto de expeditione Cyri Græcos fæno se coronasse testatur; Veteres verò coronis utebantur ex
lanâ. Postea verò coronæ ceperunt ex flo- 2
ribus mirâ varietate contexi; quare Pausiæ Pictori [d] cum Glycerâ coronariâ, quam deperibat, certamen dicitur extitisse, quum colores, varietatemque florum, quos illa inter se necteret, exprimere conaretur, & arte superare naturam contenderet; quin & ex auro coronæ convivis dabantur; sicut Tacitus Annalium libro secundo testatur his verbis; *vox quoque ejus audita est in convivio, quum apud Regem Nabathæorum coronæ aureæ magno pondere Cæsari, & Agrippinæ, leves Pisoni, & ceteris offerrentur.* Sed & in Carani Macedonis convivio, quod Hippolochus apud [e] Athenæum describit, aureæ convivis coronæ fuit distributæ. Atque hanc, quam attuli rationem, & originem coronarum quamvis esse putem non absurdam, magis tamen arridet alia, quæ possit afferri. Testatur Plinius libro decimosexto naturalis Historiæ capite quarto:
nemini antiquitus coronam dari solitam ni- 3
si Deo; quapropter consentaneum rationi est antiquissimum fuisse morem, quo coronati sacrificabant, cujus rei causam quærit, & explicat Aristoteles ad hunc fermè modum. Quum nihil nisi plenum, atque perfectum Deorum honori sit tribuendum, & corona plenitudinem quamdam, perfectionemque significet, ut ex multis [f] Homeri locis, & ex hoc præcipuè carmine intelligi potest

Κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο hoc est.

Plena coronarunt jucundo pocula Baccho

ubi coronare est implere cumulatè; quum, inquam, coronare sit implere, & corona sit indicium plenitudinis, minimè mirum debet videri, si mos invaluit Diis coronas dedicandi, & caput in sacrificiis coronandi. Sciendum est autem tantâ religione Veteres egisse, ut nunquam carnes comede-
rent, neque vinum biberent, nisi ea Diis 4
immortalibus sacrificassent, atque libassent, quod ex [g] Homero percipi potest, qui quum convivio exceptos aliquos esse narrat, his boves dicit [h] sacrificatas

Τοῖσι δὲ, inquit, βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων

hoc est:

Immolat his taurum populorum Rector Atrides

&

[a] Philostrat. in Vitâ Apollon. [b] Plutarch. Sympos. quæst. decad. 3. probl. pr. & Galen. libr. 2. Pharmac. [c] Athen. libr. 15. [d] Plin. libr. 21. cap. 2.

[e] Athen. libr. 4 in princ. [f] Homer. Odyss. β. [g] Homer. ibid. [h] Homer. Iliad. η.

& alio in [a] loco

Ἐννῆμαρ ξείνισσε, καὶ ἐννέα βοῦς ἱέρευσεν

hoc est:

Ille novem hospitio luces indulsit, & aris
Admovit totidem lectâ cervice juvencos

& in Odysseâ [b] de Penelopes procis lo-
quens cecinit

Βοῦς ἱερεύοντες, καὶ ὄϊς, καὶ πίονας αἶγας
Εἰλαπινάζουσι, πίνουσί τε αἴθοπα οἶνον

hoc est.

Qui quum sacrificent & oves, nitidasque capellas,
Atque boves, ineunt convivia læta bibentes

Ex quo factum est, ut ἱερεῖα, quod nomen
sacrificium latinè sonat, græcè carnes, &
5 animalia dicerentur, ut locis ex Galeno al-
latis [c] Casaubonus probat, & nos Thucy-
didis auctoritate posse videmur ostendere,
qui libro primo sic ait θύουσι πολλοὶ, οὐχ ἱε-
ρεῖα, ἀλλὰ θύματα τὰ ἐπιχώρια idest: *faciunt
autem non animantibus, sed quibusdam hostiis
patriis*, & Xenophontis, qui libro secundo
Παιδείας Κύρου sic loquitur Πρώην μένγε ἔφη Κυα-
ξάρης ἔπεμψεν εἰς τὴν τάξιν ἑκάστην ἱερεῖα, καὶ ἐγέ-
νετο ἑκάστῳ ἡμῶν τρία κρέα, ἢ καὶ πλείω τὰ περιφε-
ρόμενα idest: *nuper* inquit *Cyaxares misit sin-
gulis ordinibus carnes, ut cuique nostrum tria,
vel plura carnium frusta, dum circumferrentur,
obtingerent* & libro quarto de expeditione
Cyri ἐνθαῦτα εἶχον πάντα τὰ ἐπιτήδεια, ὅσα ἐ-
στὶν ἀγαθὰ ἱερεῖα, σῖτον, οἴνους παλαιοὺς εὐώδεις, ἀστα-
φίδας, ὄσπρια quæ verba ita vertuntur: *hîc
habuerunt omnia necessaria, quæcumque sunt
bona, idest carnes, frumentum, vetusta vina, &
odorata, uvas passas, legumina*. Atque id tan-
tâ religione observabatur, ut execrabilis il-
le haberetur, qui auderet edere carnes a-
6 nimalium, quæ non sacrificasset; unde il-
lud emanavit contritum vetustate prover-
bium de homine maximè impio, & scele-
rato ἄθυτα ἱερὰ κατεσθίει idest: *carnes edit non
sacrificatas*. Quapropter apud [d] Suidam Da-
mascius ita loquitur ἐδεῖτο μὲν οὖν σῶμα κρεω-
φαγίας: ἀθύτου δὲ οὐκ ἠνέσχετο μεταλαβεῖν quæ ita
explicantur: *ipsi corpus indigebat esu carnium,
non sacrificatas autem sumere haudquaquam to-
lerabat*. Quæ quum ita sint, & convivia a-
pud Antiquos lautiora cum sacrificiis co-
njungerentur, coronati autem sacrificarent,
7 neutiquam mirum est, si coronari etiam epu-
labantur, qui mos postea mansit, quum a sa-
crificiis convivia sunt separata. Atque hæ ra-
tiones, quas attulimus, vero sunt longè simi-
liores eâ, quam affert [e] Æschylus, qui a Prome-
theo narrat usum fluxisse coronarum, & nos
in ejus memoriam coronari solere. Quæ
ratio præterquam quod fabulosa est, minùs
etiam, utpote tristis, atque luctuosa, con-
viviis convenit, & hilaritati, in quibus præ-
cipuè Veteres utebantur coronis, adeo ut
non solùm capiti; sed etiam collo, & pe-
ctori circumdarent, ut [f] Athenæus docet, &
Casaubonus in animadversionibus in Athe-
næum. Erat autem e floribus præcipuè ma-
teria coronarum, quibus utebantur in con- 8
viviis, quamquam Bacchus a plerisque lau-
detur, peritusque medicinæ censeatur, quòd
ex Hederâ Coronam primus invenerit, &
Horatius [g] in Odis

Simplici myrto nihil adlabores

Inter flores autem, quibus convivales co-
ronæ contexebantur, Rosa principatum te-
nebat; hinc Lyricus [h] Poëta Amicum suum

Vina, & unguenta, & nimium breves.
Flores amœnæ ferre jubet rosæ

hinc [i] Anacreon miscere gaudet vino ro-
sas, quum ait

Τὸ ῥόδον τὸ τῶν ἐρώτων
Μίξωμεν Διονύσῳ

Nec verò solum rosis coronabantur; sed e-
tiam in rosis epulabantur, quod his verbis 9
indicat [l] Cicero: *clamat virtus beatiorem fuis-
se, quàm potantem in rosâ Thorium*, & Syba-
rites ille, quem esse dicunt questum, quod
in convivio folium rosæ parum diligenter
positum sibi cubitum discumbenti læsisset;
Heliogabalus [m] autem non solum spargebat
floribus lectos, verùm etiam tantam vim
rosarum sæpenumero jubebat effundi, ut
convivas suffocatos enecaret, sic nequissi-
mus Imperator, re maximè omnium in u-
sum lætitiæ, & hilaritatis natâ, ad explen-
dam animi barbaram immanitatem abute-
batur, & gaudia cum luctibus, epulas cum
cædibus, convivia cum funeribus misce-
bat; quantâ illum sævitiâ in suppliciis de-
bacchatum putamus, qui delicias, & con-
vivia in pœnas verteret amicorum? Sed ut
ad coronas revertamur, multæ fuerunt oc-
casiones, quibus Veteres caput coronabant,
de quibus & quia alio loco jam diximus,
& quia non pertinent ad illustrandum hoc
Epigramma, quod enarramus, docere su-
persedemus, contenti Poëtam nostrum il-
lustrasse, qui in conviviis indicat magnum
usum fuisse coronarum.

DIS-

[a] Homer. Illad. ζ. [b] Homer. Odyss. 2. [c] Casaub. libr. 1 in Athen. cap. XI. [d] Suidas in V. ἄθυτος. [e] Æschylus apud Athen. libr. 15. [f] Athen. ibid. & Casaub. in eund. loc. [g] Horat. libr. 1. Od. 38. [h] Horat. libr. 2. Od. 3. [i] Anacr. Od. 5. [l] Cicer. libr. 2. de Finib. [m] Lamprid. in Heliogab.

DISSERTATIO XXXVI.

In Epigramma XXII. libri I. Anthologiæ de Mysteriis Cereris Eleusiniæ

Dissertatio Prima.

De significatione vocis σκίπων latinè ſcipio; unde Cornelius appellatus eſt Scipio, quòd parentem cæcum Scipionis vice regeret. De vocibus τελετὴ, τέλος, ἥλιος, & quæ ab hac derivantur; veluti, Heliades, heliæa, heliaſticon, heliocaminus; & unde myſteria dicta ſint. Ceres eſt eadem, ac Luna, ſeu Terra, inter quas maxima eſt ſimilitudo; nam utraque tenebroſa eſt, & lumen a Sole mutuatur, & illum Luna in Terram regerit, & viciſſim Terra refundit in Lunam; & ſicut Terra, ita pariter & Luna montes habet. Ceres itaque eadem eſt, ac Terra; ideo Cereris Eleuſiniæ ſacra occulta, & nocturna erant, quum Terra maximè tenebroſa ſit. Lunæ numine juxta Stoicos omnes Deæ continentur; quemadmodum etiam Solis numine omnes Dii.

MAgna fuit apud Antiquos religio Cereris[a] Eleuſiniæ, magnaque cæremoniarum obſervatio; ſiquidem Caſtorem, & Pollucem ferunt, quum ob Helenæ raptum bellum Theſeo, & Athenienſibus intuliſſent, eoſque magnâ pugnâ deviciſſent, pacemque victis darent, non urbem in ſuam poteſtatem, ditionemque redigere, non tributum Athenienſibus imponere voluiſſe; ſed fœderis æquas leges poſuiſſe, ac
1 tantummodo poſtulaſſe, ut ſibi urbem ingreſſis Cereris Eleuſiniæ ſacris initiari liceret. Quæ Myſteriorum auctoritas conſequutis temporibus non modo non obſolevit; ſed ipsâ vetuſtate crevit, illuſtriorque, & auguſtior facta eſt. Quapropter [b] Alcibiades quum eſſet ab exilio revocatus, ſe gratiſſimum populo munus exiſtimavit daturum, ſi Cereris Eleuſiniæ cæremonias bello intermiſſas inſtauraret; eaque illi res honori ſummo, & gloriæ fuiſſe perhibetur. Nec mirum; non enim Athenis modo, ſed etiam ubique gentium Eleuſinia Ceres famâ, & veneratione populorum celebrabatur, & Athenas innumerabilis hominum multitudo confluebat, ut ſacris initiaretur, quod vetus Poëta teſtatur apud Ciceronem libro primo de Naturâ Deorum, ubi de Eleuſine loquens ait

Ubi initiantur gentes orarum ultimæ

De his autem ſacris in Anthologiâ præclarum legitur Epigramma, quod hiſtoriam continet hujuſmodi; quidam luminibus captus, quum initiatus non eſſet, quod nefas alioquin habebatur, ſacris interfuit, & Dearum beneficio amiſſum dicitur oculorum ſenſum recuperaſſe; verſus autem Poëtæ Græci ſic ſe habent

Σκίπων με πρὸς νηὸν ἀνήγαγεν ὄντα βέβηλον
Οὐ μόνον τελετῆς, ἀλλὰ καὶ ἠελίου,
Μύστην δ' ἀμφοτέρων με θεαὶ θέσαν, οἶδα δ' ἐκείνῃ
Νύκτι, καὶ ὀφθαλμῶν νύκτα καθηράμενος·
Ἄσκίπων δ' εἰς ἄστυ κατέστιχον, ὄργια Δηοῦς
Κηρύσσων γλώσσης ὄμματι τρανοτέρῳ

Hoc autem ad hunc maximè modum latinè convertimus, quamquam Græci Carminis elegantia ſatis exprimi Latino ſermone non potuerit

Quum ſacris foret arcanis, quum Sole carendum,
Ad Cereris baculo me duce templa fero;
Utrorumque Deæ ſed Myſten eſſe dederunt,
Noxque oculis illâ nocte repulsa meis;
Inque urbem redeo baculo ſine, & orgia Divæ
Prædico, quæ linguâ certior eſt, oculo

Ex verbis autem hæc præcipua nobis occurrerunt. σκίπων eſt etiam verbum latinum 2
ſcipio, baculus, cui gradientes innitimur; unde Scipionum cognomen emanaſſe dicitur. Cornelius enim primus ita eſt appellatus, quod parentem luminibus carentem Scipionis vice regeret, ut auctor eſt [c] Macrobius. οὐ μόνον τελετῆς; τελετὰς, ut [d] Athenæus prodidit, appellamus majora quædam ſacra cum myſticis quibuſdam tradita cæremoniis, ita appellata propter ſumptus, qui in eâ fieri ſolent; τέλος autem, ſi credere volumus [e] eidem, ſacrificium eſt: Euripides

...... θεοῖσι μικρὰ θύοντες τέλη
Τῶν βουθυτούντων ὄντας εὐσεβεστέρους

hoc eſt:

..... *Diis parva facientes ſacra*
Magis eſſe, quàm aris qui admovent boves, pios

Sed Caſaubonus [f] ab auctore ſuo diſſentiens animadverſionum libro ſecundo τέλη negat accipi debere pro ſacrificiis, vel hoſtiis, affirmatque ſumi potiùs pro ſumptu τέλος etiam dicitur a Philoſophis illud, cujus gratiâ omnia facimus, & quo omnia referuntur, quod ultimum, quod extremum, quod 3
finem bonorum [g] Cicero nominavit. Ἀλλὰ καὶ Ἠελίου; ἠέλιος, Ἥλιος hoc eſt *Sol* a Poëtis nuncupatur; unde Heliades filiæ Solis, & Ἡλιαία *forum*, *tribunal*, *concio*, quemadmodum teſtatur Interpres [h] Ariſtophanis & Ἡλιαστικὸν, quod ad concionem pertinet Ariſtophanes [i]

Οὐ πρῶτον ὄβολον ἔλαβον Ἡλιαστικόν

&

[a] Ariſtides in Eleuſin. Pauſan. Eliac. Clem. Strom. Strabo libr. 9. Herod. libr. 2. Cicero in Orat. pro Corn. Balbo. [b] Plutarch. Alcib. [c] Macrob. Saturn. libr. 1. cap. VI. [d] Athen. libr. 2. [e] Athen. ib. [f] Caſaub. libr. 2. animadv. in Athen. [g] Cic. de finibus. [h] Schol. Ariſtoph. in Equites. [i] Ariſtoph. in Nubib.

& Heliocaminus apud [a] Plinium libro secundo, & apud [b] Ulpianum de servitutibus urbanorum prædiorum, significat autem vaporarium quoddam solare: μύστην δ' Αμφοτέρων; μυστήρια sunt appellata ἀπὸ τῦ μύειν τὸ στόμα, ut [c] Aristophanis Interpreti, [d] Suidæque placet; μύειν est autem claudere; nefas enim habebatur vulgare mysteria; a mysteriis verò mysta dicitur. Quibus de si-
4 gnificatione verborum explicatis, quoniam & ad Epigrammatis interpretationem, & ad antiquitatis cognitionem pertinere duximus ea, quæ ab illustribus prodita sunt auctoribus de Cereris Eleusiniæ mysteriis, de hac etiam re more nostro nonnulla dicemus; & ut a loco primùm, in quo ea celebrabantur, ordiamur. Eleusis oppidum Atticæ fuit, quod, ut [e] Pausanias libro primo testatur ab Eleusine Heroë Dairæ, & Mercurii, vel, ut aliis placet, Ogygis filio nomen accepit. Id autem oppidum conditum a quibusdam narratur ab ipso Ogyge, ut Vossius in libro de Poëtis refert; ex quo constat antiquissimum fuisse; nam Ogyges regnavisse perhibetur plusquam sexcentis annis antequam Troja caperetur, quo fit, ut antiqua omnia ogygia nuncupentur, ut [f] Suidas docet. Eo Rege contigit diluvium illud famâ celebratum, quod
5 Ogygium nuncupatur; nihil autem id oppidum habuit illustrius, quàm Cereris templum, quod mirâ religione, vel superstitione potius colebatur, in eo quotannis occulta quædam sacra Cereri fiebant, quæ Mysteria appellantur, de quibus antequam disseram, de Cereris numine pauca arbitror dicenda, ut appareat, qua de causâ ipsi occulta sacra tribuerentur. Cererem non aliam esse, quàm Lunam quibusdam placuisse, vel ex Virgilii carmine intelligi facilè potest, qui libro primo Georgicon Solem, & Lunam sic alloquitur

..... *vos, o clarissima mundi*
Lumina, labentem Cœlo quæ ducitis annum,
Liber, & alma Ceres.....

Quem locum Virgilii Servius explicans, ait Virgilium auctoritatem Stoicorum sequutum, idem Cereris existimasse Numen, ac Lunæ. Stoicos nimirum putare, quum duobus numinibus Mundus regatur Solis, at-
6 que Lunæ, quumque alterius luce illustretur, calore foveatur, alterius humore rigetur, fecundeturque, omnes Deos ad Solem, Lunamque referendos. Quapropter eundem Solem esse, ac Liberum patrem, Herculem, Martem, ceterosque Deos; eandem esse Lunam, Cererem, Proserpinam, aliasque Deas, quas veræ religionis ignara adoravit antiquitas, a quo in Saturnalium libro primo Macrobius non dissentiens docet omnes Deos Solis numine, ac potestate contineri; a quibus Arnobius non discrepat, qui libro tertio adversus gentes ita loquitur; *non indocti apud vos viri, neque quod induxerit libido garrientes, Dianam, Cererem, Lunam caput esse unius Dei trivialis germanitate pronunciant*: idem paulò superiùs quorundam refert opinionem, qui Cererem terram esse tradiderunt, *terram*, inquit, *quidam e vobis, quod cunctis sufficiat animantibus victum, matrem esse dixerunt magnam; eandem hanc alii, quod salutarium seminum frugem gerat, Cererem esse pronunciant*; quæ sumpta videntur a Cicerone, qui libro secundo de Naturâ Deorum sic ait: *mater autem a gerendis frugibus Ceres tanquam geres, casuque primâ litterâ itidem immutatâ, ut a Græcis; nam ab illis quoque Δημήτηρ, quasi γημήτηρ idest terra mater nominata est*; quod & Sextus Empiricus prodit. Quæ duę sententiæ, licet inter se diversæ, ac magno-
pere discrepantes esse videantur, mirificè 7
tamen consonant, interseque consentiunt; siquidem eorum, quæ Cœlo continentur, maxima est Lunæ cum terrâ similitudo. Nam præter quam quod corporum, quæ Cœlo feruntur, citima terris Luna est, & nobis familiarissimum sidus; utraque suapte naturâ tenebrosa lumen a Sole mutuatur; utraque in alterius tenebrarũ remedium procreata videtur. Nam & Lunã, quod a Sole lumen accipit, regerit in terram, & terra vicissim Solis lumen refundit in Lunã, ut Maximus [h] nostri sæculi Philosophus ostendit argumentis nihil propemodum dubii relinquentibus. Quamobrem videmus, quum a coitu Luna revertitur, & quum pleno orbe non dum fulget, in eâ parte, quæ Solis luce non illuminatur, tenue quoddam lumen, quod eo clarius nobis apparet, quo magis ex adverso aspectat eam terræ partem, quæ Solis lumine illustratur. Quid quod & Luna terris adimit interdum Solis aspectum, & terra, quasi ulciscatur injuriam oppositu suo Lunæ sidus hebetat, & obscurat, quum eâ laborare dicitur? quid verò, quod & in Lunâ tantos esse vertices constat, ut altissimorum, qui in Orbe terrarum reperiuntur, montium altitudines vincant, ut eodem [i] demonstrante compertum est. Quæ quum tantæ sint inter Lunam, terramque similitudines, apparet, si terram e Lunâ aspicere possemus, non aliam speciem terræ, quàm Lunæ cernamus, esse visuros; quapropter ut Macrobius libro primo in somnium Scipionis capite decimonono tradit, doctissimi viri Lunam terram, sed Ætheream vocaverunt. Quum autem con-

[a] Plin. jun in Epist. I. [b] Ulpian. in l. Si arborem 16. ff. de servit. urb. præd. [c] Schol. Aristoph. in Ranas. [d] Suidas in V. Μυστήρια. [e] Pausan. in Atticis. [f] Suid. in Ὠγύγιον. [g] Macrob. Saturnal. libr. 1. cap. 17. [h] Galilæus in nuncio sydereo. [i] Galil. de lunar. mont. altitud.

constet eandem pæne naturam esse terræ, atque Lunæ, minimè mirum est, si Veteres utramque eidem Numini subjecerunt, & Æthercam, & hanc, quam incolimus, terram Cereri sacram esse voluerunt. Alii
8 tamen sic eas distinguunt, ut Proserpinam Lunam esse dicant, Cererem terram, quod commentum locum fabulæ fecit, quæ Proserpinam tradit a Patre [a] Dite raptam, & a Cerere diu quæsitam, repertamque apud Inferos eâ conditione Matri redditam, ut dimidium temporis apud Superos maneret, dimidium apud Inferos esset. Quæ quum ita se se habeant non difficile fuerit rationem reddere cur occulta sacra Cereri potissimùm dicarit Antiquitas, siquidem omnium elementorum tenebrosa maximè terra est, quum alia omnia vel per se luceant, vel acceptum aliunde lumen admittant, & illustrentur; sola verò tellus excludat, & tenebrarum sit, & noctis effectrix, neque solùm interiores sui partes occulat, sed astrorum nobis invideat, Cœlique conspectum. Hanc autem terræ naturam Veteres ut significarent, ipsamque convenienter colerent, occulta ipsi sacra, & nocturna tribuerunt.

DISSERTATIO XXXVII.

In idem Epigramma

Dissertatio Secunda.

Vulcanus in Insulâ Lemno arcanis quibusdam sacris colebatur, quia est hic ignis terrestris, non ille cœlestis, qui maximè occultus est; nam magna vis ignium in Terræ visceribus latet, & nulla est res tam frigida, aut obscura, in qua ignis non occultetur; itaut Stoici, & Cicero velint esse Mundi animum, quo nihil occultius, & olim futurum tempus, quo Mundus incendatur; & Cleanthes affirmaris Deos omnes præter ignem esse mortales; Heraclitus verò omnia ex igne constare. Significatio fabulæ, qua dicitur Vulcanus a Jove in terram dejectus crus infregisse.

Omnium elementorum densissimã, obscurissimamque terram Cereris nomine a Veteribus appellatam docuimus; ob eamque causam diximus Antiquos Cereri nocturna sacrificia, & occulta maximè tribuisse. Nam quum Ceres idem Numen, ac Tellus haberetur, nulli magis Deo, Deæve Mysteriorum obscuritas, nocturnique sacrificii secreta conveniunt, quàm ei, quæ tenebrarum est, & noctis effectrix, magnamque naturæ partem aut opposita suo tegit, aut cæcis, altissimisque latebris recondit, & occultat. Veruntamen, quoniam sicuti Cicero libro secundo de naturâ Deorum testatur etiam Vulcano, quem ignem esse voluit antiquitas, quædam sacra ab Eleusiniis non multum discrepantia in insulâ Lemno celebrabantur, cur id fieret explicandum putavimus, ne minùs a nobis verè dictum
videretur; ideo Cereri nocturnos esse ritus, 1
& occultas cæremonias attributas, quòd ea sit terra omnium rerum obscurissima; quum enim ignis lucidissimus eodem modo coleretur, a conjecturâ aberrare videamur, qui diximus terram occultis illis ritibus mactari solitam, utpote omnium maximè tenebrosum. Quæ quum fuero exequutus, etiam ceteros Deos, quorum Numen ad terram pertinebat, eodem arcanorum more sacrorum ab Antiquis coli consuevisse, demonstrabo; tum ea, quæ non abhorrere ab instituto nostro videbuntur, de Mysteriis Cereris Eleusiniæ subtexam. Atque ut ab eo, quod mihi primum ad dicendum proposui, proficiscatur oratio, quemadmodum Ponticus Heraclides in Allegoriis docet, Vulcanus habebatur non ignis ille cœlestis, cujus luce cuncta illuminantur; sed hic apud nos, qui detrusus in humilem, tenebrosum que locum, & corporibus aliis immixtus multùm a lucidissimâ illâ, atque Ætherea, purissimaque naturâ desciscit. Atque hoc licet subobscurè, tamen elegantissimè significavit Poëtarum Princeps [b] Homerus, qui quodam lo- 2
co Deos, hoc est contrarias rerum naturas pugnantes inducens, Apollinem quidem cum Neptuno, Vulcanum verò cum flumine congredientem facit; versus autem maximi Vatis, ut ab erudito Viro translatos accepimus, ad hunc modum se habent

Contra Neptunum flavus confligit Apollo;
Tela tenẽs pennata manu cum Pallade Mavors
Congreditur; jacit Arcitenens Diana Sagittas
Junonem contra; pedibus talaria nectens
Latonam aggreditur sumptis Cyllenius armis;
Parte aliâ ignipotens magno cũ flumine pugnat
Mulciber, Ætherei Xanthũ quod nomine dicũt
Cœlicolæ......

Quid enim causę putemus esse cur, quum tam Vulcanus, quàm Apollo sint ignis, tamen non cum eodem hoste Neptuno pugnare dicantur, nisi quod Apollo, quem Solem esse, videlicet lucis, & caloris elementum accepimus, cum universo aquæ elemento jure congredi fingitur, & Vulcanus ea pars ignis, qua Mortales utuntur, cum flumine, hoc est cum aquæ parte humanis usibus desti-

[a] Hygin. fab. 146. Claud. de Rapt. Proserp. Hesiod in Theogoniâ. [b] Homer. Iliad. ψ.

destinatâ certat. Nam quemadmodum ignis
1 ille cœlestis cum totâ humoris naturâ congreditur, dum eam depascitur, & attenuat in vapores, ab eaque superatur vicissim, & retunditur; unde Solem, [a] & sidera humore nutriri Stoici tradiderunt; ita noster ignis cum humidæ naturæ parte pugnat, quum ab eâ extinguitur, eamdemque vicissim consumit, & interimit. Nec minùs
3 eleganter [b] Homerus alio in loco, & eum sequuti ceteri poetæ hoc idem declararunt, qui Vulcanum ferunt a Jove dejectum in terras. Quum enim ignis in supremam illam, altissimamque regionem suapte naturâ feratur, in hanc humilem, atque infimam descendere neutiquam potest, nisi summâ vi deprimatur in terram, quam Jovis nomine fortasse poetæ nuncuparunt; eodemque doctissimi viri fabulam pertinere dixerunt, qua Vulcanus [c] fertur crus infregisse, quum e Cœlo decidisset, ac propterea ingredi, nisi innitatur, non posse, quod nihil aliud significat, quàm ignem nostrum, nisi pabuli copiâ, quasi claudus baculo sustineatur, ac subinde reficiatur, extingui. Quum autem Vulcanus ignis hic habeatur, qui circa terrestrem locum, & in terrâ maximè continetur, bene, ac sapienter Antiqui arcana sacrorum ipsi dedicarunt. Nam
4 licet ignis eâ videatur esse naturâ, ut suâ luce se prodat:

..... *quis enim*, inquit Ovidius, *celaverit ignem*,

Lumine qui semper proditur ipse suo?

Si rem tamen perpendere diligenter velimus, nihil occultius omnino, aut magis arcanum reperiemus. Nam præterquam quod magna vis ignium semper ardentium terræ visceribus occulta continetur; quis est omnino in Universo locus, aut quæ res tam concretæ, frigidæque naturæ, aut tam obscuræ, tenebrosæque, ubi non occultetur ignis? Est in manibus Ciceronis non modo eloquentissimi Oratoris, verùm etiam philosophi doctissimi liber de Naturâ Deorum secundus, in quo probat ignem per cuncta diffusum, omnia foventem, animantem, vegetantemque latere. Nam & in aquis hujus elementi magnam copiam contineri, & in terrâ, singulisque corporibus delitescere; jam sata, stirpes, animantes, arbores igneâ vi, & calore sustineri, nihil denique in rerum naturâ reperiri, quod ignis expers habeatur omnino. Atque hunc esse Mundi totius animum, hunc principale naturæ regimen, & Universi mentem contendit, quod & Stoici inprimis tradiderunt, & Magnus Hippocrates in libro de principiis confirmat, quum sic ait: *mihi autem videtur hoc, quod calidum appellamus, immortale, & æternum esse, & omnia cognoscere,*

[d] *Quæ sunt, quæ fuerunt, quæ mox ventura trahuntur.*

Quod si ignis est animus, quis jure mirabitur, igni tanquam occultissimæ, maximè- 5
que abstrusæ naturæ arcanos ritus, & ignotas vulgo cæremonias consecrari? quid enim occultius animo, qui quum omnia comprehendat, occultissima quæque perlustret, & consequatur intelligendo, se ipsum tamen cognoscere haudquaquam potest? Unde tam [e] variæ, tamque discrepantes fluxerunt de animi naturâ philosophorum sententiæ. Sin autem id cuipiam repudiandum videbitur, neque Antiquos putabit tantum igni tribuisse, ut cœlestem animorum, immortalemque naturam ex hoc elemento constare censuerit; illud certè constanter tenebimus in omnibus rebus ingentem vim ignis additam occultari, in plerisque verò adeo occultam ejus esse naturam, ut deprehendi nullo modo posse videatur. Quis enim credat, aut in quibusdam liquoribus, aut in lignis tantam latere vim ardoris arcani, ut his admoto igne statim flamma excitetur, aut in silice durissimo, frigidissimoque existimet occulta esse flammæ semina, quæ simul atque chalybis ictu abstrusus ignis, motuque carens commovetur [nam motu viget ignis, & explicat vim suam] libertatemque adipiscitur, excutiuntur. Quis autem jure non admiretur nascentium ex 6
aquis ignium miracula, quæ ab Historicis referuntur, ardentes terrarum tractus, montesque perpetuo incendio deflagrantes. Jam attritu arborum Sylvas incensas, & fulmina, quæ frigidissimis e nubibus eliduntur, quis non latentis ubique ignis opera fateatur? Quæ universa [e] Plinius reputans libro secundo naturalis historiæ miratur, quod non omnium quotidie conflagratio consequatur; Stoicique [f] non ignobiles auctores naturæ, verique censent olim futurum tempus, quo universa mundi moles incendatur. Ex quo [g] Cleanthes teste Plutarcho Deos omnes præter ignem mortales esse confirmat. Hæc autem Stoicorum sententia auctorem, ut opinor, habet Heraclitum, qui [h] ex igne constare omnia au- 7
tumavit, quam non absurdam omnino judicabit, quicumque reputaverit omnia propemodum in ignem converti, quum illud scitè dictum a philosophis videatur, in id unumquodque migrare, dissolvique, quo conflatum ab initio, compositumque fuerat. Quæ quum ita sint, occultam maximè naturam ignis, & reconditam fateamur ne-

N cesse

[a] Macrob. Somn. Scip. libr. 2. cap. 10. [b] Homer. Iliad. α. [c] Lucian. Dialog. de Sacrific. [d] Macr. in Somn. Scip. libr. 1. cap. 14. [e] Plin. l. 2. c. 107.

[f] Plutarch. de Oracul. defectu. [g] Plutarch. de placit. philosoph. [h] Laert. in Heraclito.

cesse est; quum non in omnibus tantùm lateat, sed etiam ex eo universa forsitan componantur, & alibi ille diffundatur in aquas, alibi pateat in immensa camporum spatia, alibi aëream, spirabilemque naturam induat, & concrescat in glaciem, & rigescat in nivem, ea denique omnia fiat, quibuscum pugnare maximè videatur. Quæ singula Veteres cogitâres non minùs ignem, quam Terram mysteriis coluerunt, non solùm in Insula [a] Lemno; sed etiam Romæ, & in Græciâ, ubi ignis inter Deæ [b] Vestæ secreta asservabatur.

DISSERTATIO XXXVIII.

De Sacris Cereris Eleusiniæ.

Dissertatio Tertia.

Dii Samothraces colebantur occultis sacris, quia terrestres erant, & quibus nominibus appellarentur. Bona Dea, & Vesta idem numen habebatur, ac Terra; adeo ut Plotinus Vestam esse animam Telluris tradat; ideirco ipsis arcana sacra fiebant, a quibus arcebantur profani; neque mares interesse poterant Bonæ Deæ sacris, alioquin oculorum lumen amittebant. Cereris arcana qui vulgasset, detestabilis habebatur, quamobrem Æschylus quum imprudens ea aperuisset, parum abfuit, quin capitis damnaretur; & Numenius philosophus, & Pausanias somniis deterriti sunt, ne ea vulgarent. Sacrificabatur Porcus Cereri Eleusiniæ, Telluri, Bonæ Deæ, & Majæ. An vestem, in qua initiabantur, in templo dedicarent, & quare proverbium habeatur: vestis initiatorum, quod usurpatur de Veste maximè lacerâ.

Quoniam quæ ratio moverit Antiquos, ut Vulcano [c] in Insulâ Lemno Mysteria, sicut Athenis Cereri, celebrarent, satis, ut opinor, superiore dissertatione diximus; quoniamque secundo loco propositum nobis erat, ut ostenderemus, omnes Deos, quorum Numen referebatur ad Terram, arcanis quibusdam sacrificiis coli consuevisse, de hac etiam re hodierno die dissereremus. Ex quo perspici poterit non sine causâ a nobis dictum, ideo Cereri mysticas cæremonias attributas, quòd idem Cereris Numen censeretur, ac Terræ. Ut autem hinc præcipuè fulsiamus exordium, celebris imprimis fuit apud [d] Antiquos religio Samothracum Deorum, quos appellabant Cabiros, de quibus Juvenalis [e] 1

..... jures licet & Samothracum,
Et nostrorum aras .....

His autem arcana quædam sacra celebrabantur, quibus, ut [f] Apollonius, & ejus Interpres tradiderunt, Ulysses, & Jason initiati periculis Maris incolumes evasisse perhibentur, qui ritus occulti, & mysteriorum honos illis habebatur, quòd omnes Dii terrestres essent. Nam licet [g] Plinius inter Samothracas Deos Venerem, Pothon, & Phaëtontem numeret, & [h] Macrobius libro tertio Saturnalium Jovem, Minervam, Terram, Junonem, magis me tamen auctoritas Græcorum movet, qui hæc diligentiùs persequuti sunt, a quibus quatuor Samothracum Dii recensentur, Axieros, [i] quo nomine significatur Ceres, Axiocersa, quam Proserpinam interpretantur, & Axiocersos, quem Plutonem; his addebant [l] Casmilum, quem tradunt esse Mercurium, quòd is tam apud Superos, quàm apud Inferos soleat diversari. Sed & aliis in locis, ubi Terræ numen colebatur, profani procul arcebantur, & in 2
operto sacra fiebant. Nam Bonam Deam non aliam, quàm Terram fuisse memoriæ proditum est, quemadmodum Macrobius libro primo Saturnalium capite duodecimo tradit, huic autem in occulto maximè sacrificabatur, neque maribus [m] licebat sacris interesse; quare [n] Tibullus vocat ea

Sacra Bonæ maribus non adeunda Deæ

Et hujus rei tanta religio fuit, ut ille, qui Bonæ Deæ sacris interfuisset, Deâ ulciscente oculorum lumen amittere crederetur, quo respexit [o] Tibullus, quum de sacris, & arâ Bonæ Deæ loquens ait

At mihi si credas, illam sequar unus ad aras,
Tum mihi non oculis sit timuisse meis

Qui locus illustrari pot st his Ciceronis verbis in oratione pro domo suâ *quem unquam audisti majorum tuorum, qui & sacra privata coluerunt, & publicis Sacerdotiis præfuerunt; quum sacrificium Bonæ Deæ fieret, interfuisse? neminem; ne illum quidem, qui cæcus est factus; ex quo intelligitur multa in vitâ falsò homines opinari, quam ille, qui nihil viderit sciens, quod nefas esset, lumina amisit: istius, qui non solùm aspectu, sed etiam incesto flagitio, & stupro cæremonias polluit, pœna omnis oculorum ad cæcitatem mentis conversa est.* Hæc autem sacra Operta proprio nomine vocabantur. Cicero [p] in Paradoxis; *ut si,* 3
inquit,

[a] Cicer. libr. 1. de Nat. Deor. [b] Luc. Flor. libr. 1. cap. 2. [c] Cicer. libr. 1. de Nat. Deor. [d] Strabô libr. X. [e] Juven. Sat. 3. [f] Apollon. Rhod. libr. 1. Argon. [g] Plin. libr 36. cap. 5. [h] Macr. libr. 3. cap. 4. [i] Cel. Rhodigin. libr. 16. cap. 20. & Scholiast. Apollon. Rhodii libr. 1. [l] Macr. libr. 3. cap. 8. [m] Juvenal. Sat. 6. Prop. libr. 4. El. 10. [n] Tib. El. 6. libr. 1. [o] Tib. ibid. & Cic. Orat. de haruspic. respons. [p] Cic. Parad. 4.

inquit, *in opertum Bonæ Deæ accessisses, exulares*, & in primo epistolarum, *quasi dicas in operto fuisse* ex quibus apparet, cur operta telluris [a] Virgilius dixerit in hoc versu

Sed non ante datur telluris operta subire

Nec minus eruditè eodem in libro, quum Sibylla cerneret adventantem Hecaten, quę Dea profanorum pręsentiâ non gaudet, eos a sacris [b] arcet

..... procul, o procul este profani,
Conclamat vates, totoque absistite luco

Quem imitatus Claudianus in primo libro de raptu Proserpinæ, de Cerere loquuturus, & ejus filiam quærentis errore, quæ res occultis Cereris Eleusiniæ sacris exprimebantur, exclamat

..... gressus removete profani

& quemadmodum Virgilius dixit operta telluris, ita [c] Claudianus

..... & vestri secreta poli.....

& invocatio Numinum infernorum apud utrumque Poëtam pæne est eadem, nisi quod ad Virgiliani carminis gravitatem, majestatemque Claudianus aspirare non potuit. Sed ut ad sacra Telluris revertamur, etiam Vestæ Numen Veteres accepimus ad
4 Terram retulisse, ut ex his Euripidis versibus intelligi facilè potest

Ω γαῖα μῆτερ, ἑςίαν δὲ σ' ὁι σόφοι
Βροτῶν καλῶσιν ἡμένην ἐν αἰθέρι

quos ad hunc modum converto

O terra mater, corda sapientum virûm
Quam nuncupant Vestam sitam in medio Æthere

Quapropter [d] Plotinus sectator Platonis eximius Vestam Telluris animam esse tradit. Quum autem Vesta idem, atque [e] Bona Dea, & Ceres numen censeretur, eodem modo sacrificiis occultis colebatur, ut Dionysius Halicarnasseus antiquitatum Romanarum libro secundo testatur, quæ causa est, ut Vestæ templum secretam sedem Virgilius [f] appellet libro secundo in illis carminibus

..... quum limina Vestæ
Servantem, & tacitam secretâ in sede latentem
Tyndarida aspicio,.....

& [g] Ovidius arcanam ædem

Adde, quod arcanâ fieri novus ignis in æde
Incipit, & vires flamma refecta capit

Jam igitur constat non sine causâ Veteres
5 mystica sacra Cereri dedicasse, quænam autem ea essent exponerem; sed animadverto Veteres mirâ religione observasse, ne Cereris, aliorumque Numinum mysteria evulgarent, ob eamque causam nihil ferme prodiderunt, quo, quid ea tandem essent, possemus agnoscere. Siquidem habebatur ille detestabilis, & hominibus juxta, ac Diis invisus, qui Cereris arcana in vulgus extulisset. Quapropter [h] Horatius cum eo navigaturum se negat, qui mysteria enunciasset

..... vetabo, qui Cereris sacrum
Vulgarit arcanæ, sub iisdem
Sit trabibus, fragilemque mecum
Solvat phaselum.....

& [i] Æschylus quum imprudens ea, quæ in sacris Cereris Eleusiniæ fiebant, aperuisset, in judicium vocatus est, capitisque damnatus fuisset, nisi ostendisset se non esse initiatum; & [l] Numenius philosophus, quum reconditarum rerum sanè quàm curiosus esset indagator, & Eleusinia sacra interpretanda suscepisset, sibi visus esse dicitur in somnis videre Deas Eleusinias habitu, cultuque corporis meretricio prostantes in fornice, quumque ille rei novitate permotus interrogasset, qua de causâ Deæ in tantâ turpitudine versarentur, respondisse ferunt, ab ipso se adyto pudicitiæ suæ vi abstractas, & passim adeuntibus prostitutas. Eodem planè modo [m] Pausanias libro primo scribit se deterritum somnio, quo minùs ea, quæ in templo essent Cereris Eleusiniæ, diligentiùs præscriberet; quibus rebus effectum est, ut Eleusinia mysteria minùs nobis innotescerent. Sed tamen ea, quæ ex optimis auctoribus collegimus, utcumque trademus, ac primùm quærendum 7
esse visum est, quamnam victimam in sacris illis immolarent; nec dubitatum fere, quin sue rem divinam Cereri facerent, quum Aristophanes dicat

In porculum mi mutuam Drachmam dato;
Nam me initiari oportet, antequam occidam

quibus Aristophanis versibus explicatur carmen [n] Tibulli, quo Porcum hostiam mysticam vocat, quum ait

Hostiaque e plenâ mystica porcus harâ

Constat quippe sacrificia Cereris appellata Mysteria, ac proinde hostiam Cereris jure mysticam dici; sacrificabatur autem hujusmodi victima Cereri, quod eadem Ceres, & Tellus haberetur; nam etiam Telluri sus prægnans mactabatur, ut libro primo Saturnalium [o] Macrobius est testis, & Bonæ Deæ, quæ eadem Telluri habebatur; ideo Juvenalis [p] cecinit

Atque Bonam teneræ placant abdomine porcæ

Quod etiam in Majæ sacris observatum accepimus; ex quo [q] Macrobius colligit, Ma- 8
jam esse Bonam Deam. Illud etiam in more positum fuisse legimus, ut in qua quisque veste initiaretur, eam in templo dedicaret, quod [r] Melanthius in libro de Mysteriis

[a] Virg. Æn. l. 6. [b] Virg. ibid. [c] Claud. de raptu Proser. l. 1. [d] Plotin. Enneade 4. l. 4. [e] Macr. Saturn. l. 1. c. 12. [f] Virg. Æn. libr. 2. [g] Ovid. Fast. [h] Horat. libr. 3. Od. 2. [i] Clem. Alexandr. Strom. libr. 2. [l] Arist. Ethic libr. 3. c. 1. [m] Pausan. in Attic. [n] Tib. l. 1. Eleg. X. [o] Macrob. l. 1. c. 12. [p] Juv. Sat. 2. [q] Macr. l. 1. c. 12. [r] Apud Rhodigin. libr. 16. cap. 9.

steriis indicat his verbis *πάτριον ἐςὶ ταῖς θεαῖς ἀμερῶν καὶ τὰς ςόλας τοῖς μύςαις, ἐν αἷς τύχωσι μυηθέντες* quæ ita convertuntur: *patrius mos est Mystis consecrare stolas Deabus, in quibus initiati fuerunt*; quamquam alii [a] rem aliter tradant, qui memoriæ prodiderunt non licuisse vestem deponere, in qua Mystæ sacra Cereris Eleusiniæ susceperant; unde volunt fluxisse proverbium, de Veste maximè lacerâ: *vestis initiatorum*, quod Aristophanes fortasse respicit in Pluto.

DISSERTATIO XXXIX.

In idem Epigramma.

Dissertatio Quarta,

Sacra Cereris Eleusiniæ quàm simillima erant Isidis Ægyptiæ sacris, quum utraque occulta essent, & occultissimæ res philosophiæ exprimerentur; & qui ipsis operabantur Venere abstinebant; quare mulieres in sacris Cereris Agnum herbam dormituræ substernebant, quòd ea libidinis ardorem extinguere existimatur; & sicut cum Cerere conjunctus credebatur mysticus Jacchus, sic in sacris Ægyptiæ Isidis colebatur Osiris, qui est idem, ac Bacchus. Eupolis mordacissimum carmen composuit, quod Baptas a sacerdotibus Cotyttus Deæ impudentiæ nuncupavit. Veteres existimabant initiatos nihil a Diis petere, quod non consequerentur; & post mortem honoratiorem locum apud Inferos obtinere; quod etiam Plato affirmat, verùm intelligit de initiatis in Philosophiâ. Error Scaligeri detegitur, qui putavit mysteria quinto quoque anno celebrari. Quinque partes, seu gradus mysteriorum erant; quorum singulorum nomina recensentur.

VEteres illi, quorum sapientiam in ceteris admiramur, & si in his, quæ ad religionem, cultumque Divini Numinis pertinent, opinionibus a veritate longissimè absuerunt; illud tamen in cæremoniis Deorum non imprudenter planè constituerunt, ut quibusdam quasi mysteriorum involucris res divinas obtegerent, & ab oculis vulgi removerent, quibus rebus assequebantur, ut sacris, quæ vulgata contemnerentur, mirificam quamdam venerationem, & eximiam auctoritatem conciliarent. Ha-
1 bet enim hoc omne secretum, dum oculos latet, imperitorum mentes afficit, & quo occultius habetur, eo majus apparet, & augustius; & quemadmodum noctu intuentes omnia majora, & magis formidolosa existimant; sic animus, quæ quasi per nubem, & caliginem videt, ampliora ferè suspicatur, & eorum, quæ ignorat, suspicit majestatem, & occulto quodam horrore perfunditur, quam arbitror causam fuisse præcellentissimis poetarum, & doctissimis philosophorum, cur plerumque quibusdam fabularum integumentis veritatem involverent, ne ea simplex, & nuda conspecta despectui esset imperitis. Quem mo- 2
rem cum in aliis Veteres celebrarunt, tum in Cereris Eleusiniæ sacris maximè coluerunt; a quibus adeo profanos exclusere, ut, quemadmodum [b] Livius tradit, bellum Athenienses gravissimum susceperint, quòd duos juvenes Acharnanes, qui non initiati, quum sacra fierent, interfuerant, occidissent; nec [c] miseris prodesse in tali tempore quivit, quod moris illius, & religionis ignari cum reliquâ multitudine templum Cereris fuerant ingressi; neque solùm templi aditu profanorum corpora prohibebant, sed etiam animos a cognoscendâ veritate quibusdam mysteriis arcebant. Testatur id Cicero libro primo de naturâ Deorum, qui sic ait: *omitto Eleusinam sanctam illam, & Augustam*

Ubi initiantur gentes orarum ultimæ

& deinde: *quibus explicatis, ad rationemque revocatis rerum magis natura cognoscitur, quàm Deorum*. Quæ verba declarant satis mysteriis illis arcana quædam naturæ, rationesque rerum occultas, atque involutas significare Antiquos voluisse, quæ ad Cereris, idest Terræ numen pertinebant, quæ significabantur eorum imitatione, quæ Cererem
gessisse in terris fabulæ ferunt; sicut in sa- 3
cris Ægyptiis, quemadmodum testis est Plutarchus in libello de Iside, & Osiride, occultissimæ res in philosophiâ rebus ab Iside, & Osiride gestis repræsentandis exprimebantur; ex quo Cicero quodam in loco scribit ex ipsis mysteriis intelligi posse eos, qui Dii, & immortales haberentur, homines aliquando fuisse. Illis videlicet mysteriis acta quædam Numinum ab humanis non discrepantia significari videbantur; quapropter & in sacris Eleusiniæ Cereris Proserpinæ raptus, & error Cereris filiam accensâ Ætnæ sempiternis ignibus pinu quærentis, accensarum facum jactatione referebatur. Seneca [d] in Hippolyto

Non inter Aras Atthidum mixtam choris
Jactare tacitis conscias sacris faces

Unde Claudianus libro primo de raptu Proserpinæ sic ait

..... *sanctasque faces attollit Eleusis.*

Quocirca Cereris Sacerdotes Daduchi, hoc est, fa-

---

a Scholiast. Aristoph. in Plutum. b T. Liv. de bello Macedon. libr. 1. c Lucret. libr. 1. d Senec. in Hippol. Act. primo.

est, facem ferentes appellabantur, ut Xenophon Socraticus indicat, & ejus Interpres animadvertit. Sed hi sacrorum ritus om-
4 nibus fortasse, qui fuerant initiati, patebant; fuerunt & quædam sacra, cæremoniæque, quæ non omnibus tradebantur, neque licebat his interesse, nisi iis, qui longo tempore spectati fuissent; ad quem morem Seneca [a] respicit, quum ait libro septimo naturalium quæstionum: *non semel quædam sacra traduntur; Eleusis servat, quod ostendat revisentibus*, & Tertullianus adversus Valentinianos capite primo. *Nam & illa Eleusinia, Hæresis & ipsa Atticæ superstitionis, quod tacent, pudor est; idcirco & aditum prius cruciant, diutius initiant, quàm consignant, quum Epoptas ante quinquennium instituunt, ut opinionem suspendio cognitionis ædificent*. Quid autem illis adytis occultaretur, indicat paulò post idem Tertullianus, quum ait. *Ceterum tota in adytis divinitas, tot suspiria portarum, totum signaculum linguæ simulacrum membri virilis revelatur*; quod etiam in Isidis Ægyptiæ sacris accepimus usurpatum, cujus rei causam quærit, & explicat Plutarchus in eo libro, quem de sacris Isidis, & Osiridis conscripsit. In multis autem re-
5 bus Ægyptia sacra Eleusiniis fuerunt quàm simillima; nam quemadmodum qui sacris Isidis operabantur, abstinebant a Venere, quod in hisce carminibus indicat [b] Tibullus

Quid tua nunc Isis tibi, Delia; quid mihi prosunt
Illa tua toties æra repulsa manu?
Quidve, piè dum sacra colis, pureque lavari
Te memini, & puro secubuisse thoro?

& Ovidius in elegia de Tibulli [c] morte

Quid nos sacra juvant, quid nunc Ægyptia prosunt
Sistra; quid in vacuo secubuisse thoro?

sic & Cereri operaturi castitatem colebant; quapropter de Cerere queritur [d] Ovidius; quòd se amantem ab amica distrahat, quum ipsa debeat amantibus indulgere, utpote quæ Jasium perditissimè amarit; & mulieres in sacris Cereris Agnum herbam dormituræ substernebant, ut Interpres Nican-
6 dri testatur, quod ea libidinis ardorem extinguere existimatur; & sicut in sacris Ægyptiæ Isidis colebatur Osiris, quem idem Baccho numen esse [e] Tibullo credi convenit; sic & cum Cerere Mysticus Jacchus conjunctus credebatur, quod Claudianus indicat in primo libro de raptu Proserpinæ; qui ubi venientem Hecaten, Cereremque descripsit, addidit statim

...... leniisque simul procedit Jacchus

Huic autem Jaccho nocturna sacra celebrabantur; ex quo Cicero in secundo de legibus libro quum nocturna mulierum sacrificia sustulisset, intelligi dicit posse, se non probare morem Atheniensium, qui Cereri, & Jaccho sacra nocturna peragerent, Cererique feminas initiandas eo ritu, quo Romæ initiabantur. Et sanè prudenter ille ex eâ, quam instituebat, Republicâ nocturnas cæremonias exclusit; in illis enim religio- 7
nis obtentu turpissimè, flagitiosissimeque peccabatur. Quod Senatus, populusque Romanus [f] judicavit, qui Bacchanalium ritus ejecit ex urbe, & in eos, qui illâ superstitione erant imbuti, severissimè animadvertit; & [g] Diagondas Thebanus, qui nocturna sacrificia perpetuâ lege sustulit; quantò rectius hic, & sapientiùs, quàm [h] Epimenides ille Cretensis, qui ut Athenas a Cylonio scelere expiaret, instituit impudentiæ nocturna quædam sacra, quasi in illis celebrandis non scelus majus, & flagitium susciperetur, quod poëtæ non tacuerunt, & [i] Eupolis inprimis auctor Comœdiæ veteris, qui Baptas (ita enim appellabantur impudentiæ sacerdotes) mordacissimum Carmen composuit, quo hujusmodi ritus, & cæremonias acerbissimè exagitabat, ob eamque causam a Baptis dicitur interfectus; vocabatur autem impudentiæ Dea Cotytto, ex quo [l] Juvenalis ita cecinit

Cecropiam soliti Baptæ lassare Cotytto

cujus carminis interpretationem [m] Angelo 8
Politiano debemus. Sed ut ad Cererem revertamur; sacra Cereris etsi eo dumtaxat nomine, quod noctu celebrarentur, a Cicerone reprehenduntur; sola tamen ex nocturnis laudantur in secundo de legibus libro ad hunc maximè modum. *Nam mihi cum multa, eximiaque videntur Athenæ suæ peperisse, atque in vitâ hominum attulisse, tum nihil melius illis mysteriis, quibus ex agresti, immanique vitâ exculti ad humanitatem, & mitigati sumus, initiaque, ut appellantur, ita revera principia vitæ cognovimus; neque solùm cum lætitiâ vivendi rationem accepimus, sed etiam cum spe meliore moriendi*; ad quem locum intelligendum pertinet id, quod Aristophanis [n] Interpres tradit, Veteres existimasse eos, qui essent initiati, nihil a Diis immortalibus petere, quod non illis annuentibus consequantur, & quod [o] Diogenes Laertius affirmat, eos, qui participes fuerunt initiorum in vitâ, post mortem honoratiores apud Inferos sedes obtinere, quod etiam [p] Aristides indicat, quum ait τῶν ἀῤῥήτων τελετῶν τοῖς μετασχοῦσι, καὶ μετὰ τὴν

---

[a] Sen. Nat. quæst. l. 7. c. 31. [b] Tib. l. 1. Eleg. 3. [c] Ovid. Amorum l. 3. El. 8. [d] Ovid. Amor. l. 3. El. 9. [e] Tib. l. 1. El. 7. [f] Liv. de bello Maced. l. 9. Cic. de leg. l. 2. [g] Plut. in Theseo. [h] Laërt. in Epimen. [i] Eupolis in Baptis. [l] Juven. Sat. 2. [m] Polit. Miscell. c. 10. [n] Schol. Arist. in Nubib. [o] Laërt. libr. 6. in Diogene. [p] Aristides Panathenaico.

τὴν τῦ βίυ τελευτὴν βέλτιω τὰ πράγματα γίγνεται hoc eſt: *eorum, qui Myſteriis initiati ſunt, poſt mortem res meliores exiſtunt*; & Iſocrates, qui in panegyricâ oratione, *participes*, inquit, *initiorum & de fine vitæ, & de omni præterea ævo meliores habent ſpes, & jucundiores*. Atque hæc fuit cauſa, cur Eleu-
9 ſinia ſacra innumerabili hominum multitudine frequentarentur, quod [a] Seneca teſtatur in Hercule furente, quum ait

Quanta, quum longæ redit hora noctis,
Creſcere & ſomnos cupiens quietos
Libra Phœbæos tenet æqua currus,
Turba ſecretam Cererem frequentat

Omnes enim ea ſacra appetebant, quibus & cum lætitiâ majore viverent, & cum ſpe felicitatis æternæ naturæ concederent. Nec verò Athenienſes modò; verùm etiam ex omnibus populis multi initiabantur, quod adversùs Eumolpi legem, qui Eleuſiniæ Cereris cæremonias inſtituit, uſurpatum eſt; nam initio nulli Peregrino ſacris illis initiari licebat. Quamobrem quum Hercules
10 poſtularet, ut in eorum conſortium ſacrorum admitteretur, & Athenienſes nihil tanto viro negatum vellent, excogitarunt rationem, qua & legis inviolata conſtaret auctoritas, & Hercules voti fieret compos; itaque parva myſteria inſtituerunt, quæ in honorem Proſerpinæ celebrabantur, quum magna Cereri eſſent attributa, quemadmodum tradit Interpres [b] Ariſtophanis; ſed parva quidem Novembri menſe, magna Auguſto inſtaurabantur, ut Plutarchus in Demetrii vitâ memoriæ prodidit. Hæc autem ab inſpectione vocabantur Epoptica, & qui horum participes eſſent, Epoptæ [c]; ſicut fortaſſe parvis initiati, ſunt Myſtæ, quod indicare Suidas videtur in voce Epoptæ, ubi ait eos, qui initiantur, Myſtas appellari, poſt annum verò Epoptas; nam priùs ad Proſerpinæ ſacra homines admittebantur, quàm ad Cereris; & Proſerpinæ ſacra uno fere anno, antequam Cereris, fiebant, ut in Demetrio Plutarchus notat. Equidem hæc
11 magis enucleatè perſequi placet, Auditores, & quæ nobis lectione magiſtrâ comperta ſunt, exponere, & quoto anno utraque myſteria celebrarentur, & quot eorum partes eſſent, notare. Parva igitur quotannis recurrebant, & interdum etiam majora, ut ex Herodoto conſtat libro ſeptimo, ſed majora ſæpenumero in annum alterum, vel etiam longius tempus differebantur, ut Voſſius animadvertit, idque eveniebat, quotieſcumque Sacerdotes Myſtas non ſatis præparatos putabant. Quapropter & in annum quinctum dilata accepimus; quæ res in eam opinionem Scaligerum adduxit, ut quincto quoque anno myſteria crederet ſolita inſtaurari, qui mirâ inconſtantiâ uſus in tradendo tempore myſteriorum deprehenditur. Nam alibi parva myſteria anniverſaria eſſe arbitratur, alibi triennalia; verumtamen non mihi eſt in animo doctiſſimi viri vel negligentiam, vel inſcitiam accuſare; quapropter alia potius reprehenſioni prævertamus. Theon igitur Smyrnæus non pænitendus auctor per quinque quaſi gradus 12
aſſirmat Myſtas ad ſacrorum poſſeſſionem aſcendiſſe, & quinque partes, quibus Cereri homines initiabantur: primam fuiſſe eam, quæ καθαρμὸς dicebatur, latinè dici poteſt *purgatio*; nam ut in virtutibus primæ ſunt eæ, quibus animus purgatur, & labes, quas contraxit, abſterguntur, ita in ſacris Cereris prima purgatio fuit; idcirco qui manus habebat impuras, qui vitio naturæ non articulatè loquebatur, arcebatur a myſteriis, qua de cauſâ apud [d] Philoſtratum Sacerdos Cereris Eleuſiniæ ſe initiaturum negat Apollonium, cauſamque, quòd neget, eſſe dicit, quòd præſtigiator eſſet; nec in iis, quæ pertinent ad religionem, purus eſſet. Aliam partem idem auctor eſſe tradidit τελετῆς παράδοσιν *ſacrorum traditionem*; 13
tertiam ἐποψίαν *inſpectionem*; quartam ἀνάδεσιν, καὶ στεμμάτων ἐπίθεσιν *capitis religationem, & impoſitionem coronarum*; ac δᾳδουχίαν *facium* videlicet *geſtationem* qua ſignificatur ἱεροφαντία ſive *Sacerdotium*; quinctam, quæ quaſi fructus habebatur totius negotii εὐδαιμονίαν ſive *felicitatem*, qua initia tribui putabantur. De quartâ, & quinctâ parte duo loci afferuntur Apuleii undecimo libro Metamorphoſeon, primus hic eſt: *at manu dextrâ gerebam flammis adultam facem, & caput decora corona cinxerat palmæ candidæ foliis in modum radiorum proſilientibus*; ſecundus locus eſt hic; *ex hinc feſtiviſſimum celebravi natale ſacrum, & ſuaves epulas, & faceta convivia; dies etiam tertius pari cæremoniarum ritu celebratus, & ſpectaculum religioſum, & telete legitima conſummatio; paucis dehinc ibidem commoratus diebus inexplicabili voluptate ſimulacri divini perfruebar, memorabili quippe beneficio pigneratus*. Sed hìc loquitur de felicitate, quæ initiatis, dum viverent, contingebat; Plato autem, qua poſt mortem ii- 14
dem fruebantur; ſic enim loquitur in Phædone ὅτι ὃς ἂν ἀμύητος, καὶ ἀτέλεστος εἰς ᾅδου ἀφίκηται, ἐν βορβόρῳ κείσεται; ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε, καὶ τετελεσμένος ἐκεῖσε ἀφικόμενος μετὰ θεῶν οἰκήσει qui locus ita vertitur: *qui non initiatus, experſque ſacrorum ad Inferos pervenerit, in cœno jacebit; qui verò purgatus, initiatuſque illuc advenerit, cum Diis habitabit*. Sed Plato licet ad myſteria Cereris Eleuſiniæ reſpexerit, tamen hanc felicitatem iis contingere putavit, qui ſanctioribus myſteriis Philoſo-

a Senec. Herc. Fu. Act. 3. in Choro. b Scholiaſt. Ariſtoph. in Plutum. c Jul. Poll. libr. 2. d Philoſtrat. in Vitâ Apollonii Tyanei.

phiæ sunt initiati: Athenienses verò apud Diogenem Laërtium, qui persuadere volebant Diogeni Cynico, ut ea sacra susciperet, verè de mysteriis Cereris loquuntur, de quibus [a] Diogenes ad hunc modum scribit, ἀξιούντων Ἀθηναίων αὐτὸν μυηθῆναι, καὶ λεγόντων, ὡς ἐν ᾅδου προεδρίας οἱ μεμυημένοι τυγχάνουσι· γέλοιον, ἔφη, εἰ Ἀγησίλαος, καὶ Ἐπαμινώνδας ἐν τῷ βορβόρῳ διάξουσιν, εὐτελεῖς δὲ τινες μεμυημένοι ἐν ταῖς μακάρων νήσοις ἔσονται, hoc est, *Atheniensibus postulantibus, ut initiaretur, & affirmantibus initiatos in honoratiori sede consistere; ridiculum fuerit, inquit, si Agesilaus, & Epaminondas in cœno versabuntur, quidam autem humiles, eo quod initiati fuerint, in beatorum insulis degent.*

DISSERTATIO XL.

In Epigramma ex libro tertio Anthologiæ in Viros non insignes.

Dissertatio Unica.

Qui philosophi lascivos versus factitarint. Platonis ne sint carmina, quæ sub illius nomine circumferuntur, an verò Aristippi, qui primus ea evulgavit. Multis locis poëtarum probatur, quod Amantes fieri se optant ea, quibus utuntur ii, quos diligunt. Poëtæ, & philosophi stellas Cæli oculos appellant, quin & cetera membra Cœlo tribuunt; id autem ex eo duxit originem, quod aliqui philosophi Mundum esse animal, immo Deum crediderunt, & quibus id argumentis probare conarentur. Quid significet fabula, qua proditur Mercurium interfecisse Argum.

Nobile inprimis, & a Veteribus celebratum est Epigramma, quod elegantissimè, venustissimèque conscriptum est in adolescentem quendam venustissimâ formâ, qui Stella vocabatur, &, ut [b] Diogenes Laërtius tradit, Astronomiæ studio tenebatur, stellasque frequenter spectabat. Hoc propter insignem elegantiæ, numerorumque suavitatem, quum Græcorum Epigrammata explicaremus vobis, Audito-
1 res ornatissimi, subtrahendum non judicavi, est autem hujusmodi

Ἀστέρας εἰσαθρεῖς, ἀστὴρ ἐμὸς; εἴθε γενοίμην
Οὐρανὸς, ὡς πολλοῖς ὄμμασιν ἐς σὲ βλέπω.

Hoc autem distichum ad hunc modum convertit in commentario in [c] Catullum Muretus

Stella meus, stellas dum suspicis, ipse utinam (*fim*
Cælum; oculis ut te pluribus aspiciam.

Putat autem [d] Diogenes Laërtius a Platone Philosopho compositum, quod etiam alii complures affirmant, afferuntque carmen ejusdem in eumdem adolescentem, quod perperam a quibusdam cum superiore conjungitur; neque enim hoc patitur argumenti diversitas; nam illud in Stellam stellas aspectantem, hoc in mortuum conscriptum videtur; & se ad hunc habet modum

Ἀστὴρ, πρὶν μὲν ἔλαμπες ἐνὶ ζωοῖσιν Ἑῷος,
Νῦν δὲ θανὼν λάμπεις Ἕσπερος ἐν φθιμένοις

sic autem verti potest

Inter viventes fulgebas Lucifer, idem
Mortuus extinctis Hesperus ipse micas

Marsilius autem Ficinus, qui Platonicam Philosophiam princeps instauravit, constantissimè negat hos amatorios versiculos, qui Platonis nomine circumferuntur, Platonis 2
esse, verum Aristippi esse contendit, qui quum similem peccandi licentiam sibi dari vellet, optimi cujusque nomine lascivos versus in pueros, & scorta publicavit, ut, quum ipse defensor, assertorque voluptatis libidine arderet, Laidemque nobilem meritricem haberet, magnorum exemplo virorum peccare videretur. Et sanè constat Aristippum hos in libro de luxuriâ Veterum principem evulgasse, ut etiam factos ab eo suspicari possimus. Apulejus [e] autem non alienos arbitratur Sapientis gravitate hujusmodi lusus; nimirum complures alii philosophi tales versus factitasse dicuntur. Quemadmodum [f] Solon gravissimus legumlator, cujus tamen leguntur lascivissima poëmata, & [g] Zeno severissimus philosophorum, & sanctissimæ conditor sectæ ab his lusibus haudquaquam abhorruit, quod etiam de Cynico Diogene traditur. Verumtamen, quoniam multitudo peccantium non minuit delicti turpitudinem, ut a sa-
pientissimis viris præclarè dictum accipimus, rectius opinabitur, si quis cum Gellio 3
[h] sentiet, ipso Apulejo non repugnante, qui lasciviores versus, qui Platoni tribuuntur, a Platone adolescente compositos putat, quum se ad tragœdias scribendas compararet. Etenim etiam Plato tragœdias conscripsit, nec tragœdias modò, verùm etiam Epica poëmata, quemadmodum in variâ Historiâ [i] tradit Ælianus; veruntamen quum sua carmina Homericis contulisset, & deteriora viderentur, consilium abjecit Heroicos versus componendi, & se ad tragœdias contulit, & jam ad certamen poëtarum sese comparabat, quum [l] audito Socrate, & Sirenis illius Atticæ facundiâ, & suavitate captus, ac delenitus tragœdias combussit, & ad philosophiæ studium animum appulit; ab eo igitur nondum philosophiam profitente credibile

[a] Laërt. in Diogene. [b] Laërt. in Plat. [c] Muret. in Catull. Epigr. 7. [d] Diogen. Laërt. ibid. [e] Apul. in Apologiâ. [f] Plut. in Solone. [g] Laërt. in Zen. & Diogene. [h] Aulus Gell. libr. 19. cap. 11. [i] Ælian. var. hist. libr. 2. cap. 30. [l] Diog. Laërt. in Plat.

τὴν τῦ βίυ τελευτὴν βελτίω τὰ πράγματα γίγνεται hoc est: *eorum, qui Mysteriis initiati sunt, post mortem res meliores existunt*; & Isocrates, qui in panegyricâ oratione, *participes*, inquit, *initiorum & de fine vitæ, & de omni præterea ævo meliores habent spes, & jucundiores*. Atque hæc fuit causa, cur Eleu-
9 sinia sacra innumerabili hominum multitudine frequentarentur, quod [a] Seneca testatur in Hercule furente, quum ait

Quanta, quum longæ redit hora noctis,
Crescere & somnos cupiens quietos
Libra Phœbæos tenet æqua currus,
Turba secretam Cererem frequentat

Omnes enim ea sacra appetebant, quibus & cum lætitiâ majore viverent, & cum spe felicitatis æternæ naturæ concederent. Nec verò Athenienses modò; verùm etiam ex omnibus populis multi initiabantur, quod adversùs Eumolpi legem, qui Eleusiniæ Cereris cæremonias instituit, usurpatum est; nam initio nulli Peregrino sacris illis initiari licebat. Quamobrem quum Hercules
10 postularet, ut in eorum consortium sacrorum admitteretur, & Athenienses nihil tanto viro negatum vellent, excogitarunt rationem, qua & legis inviolata constaret auctoritas, & Hercules voti fieret compos; itaque parva mysteria instituerunt, quæ in honorem Proserpinæ celebrabantur, quum magna Cereri essent attributa, quemadmodum tradit Interpres [b] Aristophanis; sed parva quidem Novembri mense, magna Augusto instaurabantur, ut Plutarchus in Demetrii vitâ memoriæ prodidit. Hæc autem ab inspectione vocabantur Epoptica, & qui horum participes essent, Epoptæ [c]; sicut fortasse parvis initiati, sunt Mystæ, quod indicare Suidas videtur in voce Epoptæ, ubi ait eos, qui initiantur, Mystas appellari, post annum verò Epoptas; nam prius ad Proserpinæ sacra homines admittebantur, quàm ad Cereris; & Proserpinæ sacra uno fere anno, antequam Cereris, fiebant, ut in Demetrio Plutarchus notat. Equidem hæc
11 magis enucleatè persequi placet, Auditores, & quæ nobis lectione magistrâ comperta sunt, exponere, & quoto anno utraque mysteria celebrarentur, & quot eorum partes essent, notare. Parva igitur quotannis recurrebant, & interdum etiam majora, ut ex Herodoto constat libro septimo, sed majora sæpenumero in annum alterum, vel etiam longius tempus differebantur, ut Vossius animadvertit, idque eveniebat, quotiescumque Sacerdotes Mystas non satis præparatos putabant. Quapropter & in annum quinctum dilata accepimus; quæ res in eam opinionem Scaligerum adduxit, ut quincto quoque anno mysteria crederet solita instaurari, qui mirâ incostantiâ usus in tradendo tempore mysteriorum deprehenditur. Nam alibi parva mysteria anniversaria esse arbitratur, alibi triennalia; verumtamen non mihi est in animo doctissimi viri vel negligentiam, vel inscitiam accusare; quapropter alia potius reprehensioni prævertamus. Theon igitur Smyrnæus non
pænitendus auctor per quinque quasi gradus 12
affirmat Mystas ad sacrorum possessionem ascendisse, & quinque partes, quibus Cereri homines initiabantur: primam fuisse eam, quæ καθαρμὸς dicebatur, latinè dici potest *purgatio*; nam ut in virtutibus primæ sunt eæ, quibus animus purgatur, & labes, quas contraxit, absterguntur, ita in sacris Cereris prima purgatio fuit; idcirco qui manus habebat impuràs, qui vitio naturæ non articulatè loquebatur, arcebatur a mysteriis, qua de causâ apud [d] Philostratum Sacerdos Cereris Eleusiniæ se initiaturum negat Apollonium, causamque, quòd neget, esse dicit, quòd præstigiator esset; nec in iis, quæ pertinent ad religionem, purus esset. Aliam partem idem auctor esse
tradidit τελετῆς παράδοσιν *sacrorum traditionem*; 13
tertiam ἐποψίαν *inspectionem*; quartam ἀνάδεσιν, καὶ στεμμάτων ἐπίθεσιν *capitis religationem, & impositionem coronarum*; ac δᾳδουχίαν *facium videlicet gestationem* qua significatur ἱεροφαντίαν sive *Sacerdotium*; quinctam, quæ quasi fructus habebatur totius negotii εὐδαιμονίαν sive *felicitatem*, qua initia tribui putabantur. De quartâ, & quinctâ parte duo loci afferuntur Apuleii undecimo libro Metamorphoseon, primus hic est: *ac manu dextrâ gerebam flammis adultam facem, & caput decora corona cinxerat palmæ candidæ foliis in modum radiorum prosilientibus*; secundus locus est hic; *ex hinc festivissimum celebravi natale sacrum, & suaves epulas, & faceta convivia; dies etiam tertius pari cæremoniarum ritu celebratus, & spectaculum religiosum, & telete legitima consummatio; paucis dehinc ibidem commoratus diebus inexplicabili voluptate simulacri divini perfruebar, memorabili quippe beneficio pigneratus*. Sed hîc loquitur de felicitate, quæ initiatis, dum viverent, con-
tingebat; Plato autem, qua post mortem ii- 14
dem fruebantur; sic enim loquitur in Phædone ὅτι ὃς ἀμύητος, καὶ ἀτέλεστος εἰς ᾅδου ἀφίκηται, ἐν βορβόρῳ κείσεται· ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε, καὶ τετελεσμένος ἐκεῖσε ἀφικόμενος μετὰ θεῶν οἰκήσει qui locus ita vertitur: *qui non initiatus, expersque sacrorum ad Inferos pervenerit, in cœno jacebit; qui verò purgatus, initiatusque illuc advenerit, cum Diis habitabit*. Sed Plato licet ad mysteria Cereris Eleusiniæ respexerit, tamen hanc felicitatem iis contingere putavit, qui sanctioribus mysteriis Philoso-

phiæ

a Senec. Herc. Fur. Act. 3. in Choro. b Scholiast. Aristoph. in Plutum. c Jul. Poll. libr. 2. d Philostrat. in Vitâ Apollonii Tyanei.

phiæ sunt initiati: Athenienses verò apud Diogenem Laërtium, qui persuadere volebant Diogeni Cynico, ut ea sacra susciperet, verè de mysteriis Cereris loquuntur, de quibus [a] Diogenes ad hunc modum scribit, ἀξιούντων Ἀθηναίων αὐτὸν μυηθῆναι, καὶ λεγόντων, ὡς ἐν ᾅδου προεδρίας οἱ μεμυημένοι τυγχάνουσι· γέλοιον, ἔφη, εἰ Ἀγησίλαος, καὶ Ἐπαμινώνδας ἐν τῷ βορβόρῳ διάξουσιν, εὐτελεῖς δέ τινες μεμυημένοι ἐν ταῖς μακάρων νήσοις ἔσονται, hoc est, *Atheniensibus postulantibus, ut initiaretur, & affirmantibus initiatos in honoratiori sede consistere; ridiculum fuerit, inquit, si Agesilaus, & Epaminondas in cœno versabuntur, quidam autem humiles, eo quod initiati fuerint, in beatorum insulis degent.*

DISSERTATIO XL.

In Epigramma ex libro tertio Anthologiæ in Viros non insignes.

Dissertatio Unica.

Qui philosophi lascivos versus factitarint. Platonis ne sint carmina, quæ sub illius nomine circumferuntur, an verò Aristippi, qui primus ea evulgavit. Multis locis poëtarum probatur, quod Amantes fieri se optant ea, quibus utuntur ii, quos diligunt. Poëtæ, & philosophi stellas Cæli oculos appellant, quin & cetera membra Cælo tribuunt; id autem ex eo duxit originem, quod aliqui philosophi Mundum esse animal, immo Deum crediderunt, & quibus id argumentis probare conarentur. Quid significet fabula, qua proditur Mercurium interfecisse Argum.

NObile inprimis, & a Veteribus celebratum est Epigramma, quod elegantissimè, venustissimeque conscriptum est in adolescentem quendam venustissimâ formâ, qui Stella vocabatur, &, ut [b] Diogenes Laërtius tradit, Astronomiæ studio tenebatur, stellasque frequenter spectabat. Hoc propter insignem elegantiæ, numerorumque suavitatem, quum Græcorum Epigrammata explicaremus vobis, Audito-
1 res ornatissimi, subtrahendum non judicavi, est autem hujusmodi

Ἀστέρας εἰσαθρεῖς, ἀστὴρ ἐμός; εἴθε γενοίμην
Οὐρανός, ὡς πολλοῖς ὄμμασιν εἰς σὲ βλέπω.

Hoc autem distichum ad hunc modum convertit in commentario in [c] Catullum Muretus

Stella meus, stellas dum suspicis, ipse utinam (*sim*
Cælum; oculis ut te pluribus aspiciam.

Putat autem [d] Diogenes Laërtius a Platone Philosopho compositum, quod etiam alii complures affirmant, afferuntque carmen ejusdem in eumdem adolescentem, quod perperam a quibusdam cum superiore conjungitur; neque enim hoc patitur argumenti diversitas; nam illud in Stellam stellas aspectantem, hoc in mortuum conscriptum videtur; & se ad hunc habet modum

Ἀστὴρ, πρὶν μὲν ἔλαμπες ἐνὶ ζωοῖσιν Ἑῷος,
Νῦν δὲ θανὼν λάμπεις Ἕσπερος ἐν φθιμένοις

sic autem verti potest

Inter viventes fulgebas Lucifer, idem
Mortuus extinctis Hesperus ipse micas

Marsilius autem Ficinus, qui Platonicam Philosophiam princeps instauravit, constantissimè negat hos amatorios versiculos, qui
Platonis nomine circumferuntur, Platonis 2
esse, verum Aristippi esse contendit, qui quum similem peccandi licentiam sibi dari vellet, optimi cujusque nomine lascivos versus in pueros, & scorta publicavit, ut, quum ipse defensor, assertorque voluptatis libidine arderet, Laidemque nobilem meretricem haberet, magnorum exemplo virorum peccare videretur. Et sanè constat Aristippum hos in libro de luxuriâ Veterum principem evulgasse, ut etiam factos ab eo suspicari possimus. Apulejus [e] autem non alienos arbitratur Sapientis gravitate hujusmodi lusus; nimirum complures alii philosophi tales versus factitasse dicuntur. Quemadmodum [f] Solon gravissimus legumlator, cujus tamen leguntur lascivissima poëmata, & [g] Zeno severissimus philosophorum, & sanctissimæ conditor sectæ ab his lusibus haudquaquam abhorruit, quod etiam de Cynico Diogene traditur. Veruntamen, quoniam multitudo peccantium
non minuit delicti turpitudinem, ut a sa- 3
pientissimis viris præclarè dictum accepimus, rectiùs opinabitur, si quis cum Gellio [h] sentiet, ipso Apulejo non repugnante, qui lasciviores versus, qui Platoni tribuuntur, a Platone adolescente compositos putat, quum se ad tragœdias scribendas compararet. Etenim etiam Plato tragœdias conscripsit, nec tragœdias modò, verùm etiam Epica poëmata, quemadmodum in variâ Historiâ [i] tradit Ælianus; veruntamen quum sua carmina Homericis contulisset, & deteriora viderentur, consilium abjecit Heroicos versus componendi, & se ad tragœdias contulit, & jam ad certamen poëtarum sese comparabat, quum [l] audito Socrate, & Sirenis illius Atticæ facundiâ, & suavitate captus, ac delenitus tragœdias combussit, & ad philosophiæ studium animum appulit; ab eo igitur nondum philosophiam profitente credibile

[a] Laërt. in Diogene. [b] Laërt. in Plat. [c] Muret. in Catull. Epigr. 7. [d] Diogen. Laërt. ibid. [e] Apul. in Apologiâ. [f] Plut. in Solone. [g] Laërt. in Zen. & Diogene. [h] Aulus Gell. libr. 19. cap. 11. [i] Ælian. var. hist. libr. 2. cap. 30. [l] Diog. Laërt. in Plat.

dibile est editos versus, qui lasciviores leguntur [a] in Agathonem, in Archianassam, in Dionem, in Xantippen. Ceterum di-
4 stichum, quod nos interpretandum suscepimus, sive a Platone conditum est, sive ab alio quopiam; si minùs Platonis gravitate, cujus tanta modestia fuisse perhibetur, ut nunquam effusiùs riserit, ingenio certè Platonis dignissimum est, utitur autem Poëta sententiâ, qua etiam alii poëtæ sunt usi, quum id se fieri velle dicat, quo suæ deliciæ delectantur; cupit enim Cœlum evadere, quod Stella Astronomus frequentissimè suspiciebat; sic [b] Ovidius in elegiâ, quæ sic incipit

Anule formosæ digitum vincture puellæ

Anulum se optat fieri, quo puella usura videbatur; sic enim ait

Invideo donis jam miser ipse meis;
O utinam fieri subito mea munera possim
Artibus Ææ, Carpathiique senis

& [c] Anacreon mellitissimus poetarum ita
5 cecinit

Η῎ Ταντάλυ ποτ' ἔςη
Λίθος Φρυγῶν ἐν ὄχθαις,
Καὶ παῖς ποτ' ὄρνις ἔπλη
Πανδίονος χελιδών.
Ε᾽γὼ δ' ἔσοπῖρον εἴην
Ο᾽πως ἀεὶ βλέπῃς με

Quæ carmina sic ab Henrico Stephano convertuntur

Nioben stetisse dicunt
Saxum ad fluenta Trojæ,
Pandionisque fertur
Hirundo facta quondam
Novis volasse pennis.
Speculum sed ipse fiam,
Ut usque specter a te.

Et in Anthologiæ libro septimo legitur in eandem fere sententiam Epigramma non invenustum, quod nos hoc pacto [d] latinè convertimus

Oh utinam ventus fiam, & tu languida ab æstu
Excipias flatus pectore nuda meos;
Oh rosa nativo fiam spectabilis ostro,
Meque geras niveo, blanda puella, sinu;
Oh fiam manibus quæ gestas lilia, possim
Ut saltem attactu corporis esse tui.

6 Nec minùs elegans, & usitata translatio est ea, qua utitur Poëta noster, quum Cœlo tribuit oculos, a qua omnis carminis lepor, & acumen Epigrammatis pendet; stellas autem Cœli oculos plurimi dixerunt, eidemque cernendi sensum tribuerunt, ut noster Manilius [e]

...... flammæque micantes,
Quæ mundi fecere oculos ......

& Catullus

Aut quàm sidera multa, quum tacet nox,
Furtivos hominum vident amores

& [g] Statius, ubi Achillem puellæ in modum ornatum noctu in agris Deidamiæ pudicitiam eripientem inducit, ita jucundum dicit hoc fuisse spectaculum sideribus, ut etiam riserint

..... risit chorus omnis ab alta
Astrorum, & teneræ rubuerunt cornua lunæ

Sed quid ego poëtas cito? etiam philosophi, aliique scriptores Cœlum oculatum 7
esse voluerunt; & [h] Macrobius quidem non oculatum modò, sed Argum etiam facit, qui ideo fingi dicit a Mercurio Argum interemptum, quod Sol, quem Mercurii nomine vult intelligi, sidera suis radiis obscuret, & Mundi tot oculos extinguat, quot in Argo a Mercurio dicuntur extincti; sed & [i] Plinius Mundi oculos agnoscit libro secundo capite quinctò: *inde inquit tot stellarum collucentium illos oculos*, & Plutarchus ait: *stellæ, sicut oculi lucentes in Universi facie orbem suum peragunt*. Oraculum verò Nicocreonti Cypriorum Regi redditum non oculos modò, sed etiam cetera membra Mundo tribuit his versibus, ut Lipsius vertit

Sum Deus, & talis, qualem describam ego meipsum;
Cœli arx mi caput est, ventrem dico mare magnum,
Terra pedes, aures ponuntur in aëre puro;
Longè splendentes oculos die lampada Solis

Quæ poëtarum, Philosophorumque translationes ex eo ductæ sunt, quod animal esse
Mundum sapientissimi viri prodiderunt; 8
neque enim solus Mantuanus Poëta dixit [l]

Principio Cœlum, ac Terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore misect

& [m] Manilius

Hoc opus immensi constructum corpore Mundi,
Membraque naturæ diversâ condita formâ
Aëris, atque ignis, terræ, pelagique jacentis,
Vis animæ divina regit, sacroque meatu
Conspirat Deus, & tacitâ ratione gubernat

Sed etiam præclarissimi philosophorum idem confirmarunt; siquidem [n] Stoici omnes animal esse Mundum, & ratione præditum, & beatum, & ad extremum Deum tradiderunt; ex quo apud [o] Ciceronem irridentur ab Epicureis, quòd Deum rotundum effecerint, quum ipse Epicurus irridendus

a Laert. in Plat. b Ovid. Amor. libr. 2. Eleg. 15. c Anacreon. Od. 20. d Antholog. libr. 7. Epigr. Εἴθ᾽ ἄνεμος γενόμην. e Manil. libr. 5. f Catull. Epigr. 7. g Stat. Achill. libr. 1. ad finem. h Macrob. Saturn. libr. 1. c. 19. i Plin. libr. 2. cap. 5. l Virg. Æn. l. 6. m Manil. Astron. l. 1. n Lact. Firm. l. 2. de orig. Err. c. 6. o Cic. de Nat. Deor.

dendus magis videatur, qui omni actione Deum privarit, perſpirabilemque, & pellucidum, & humanâ formâ prædictum finxerit. Platonici autem & ſi non ſummum Deum, quem neque mente comprehendi, neque
9 oculis cerni, neque verbis deſcribi poſſe cenſent; tamen ſecundarium Deum Mundum putant, [a] Plato ὅτος δὴ πᾶς ὄντως ἀεὶ λογισμὸς θεῦ περὶ τὸν ποτε ἐσόμενον θεὸν λογισθεὶς λεῖον, ϗ ὁμαλὸν πανταχῇ τε, καὶ ἐκ μέσου ἴσον, ϗ ὅλον, ϗ τέλεον ἐκ τελέων σωμάτων σῶμα ἐποίησεν, quæ ſic a [b] Cicerone convertuntur: *Deus is, qui erat, de aliquando futuro Deo cogitans (de mundo videlicet) levem eum effecit, & undique æquabilem, & a medio ad ſummum parem, atque abſolutum ex abſolutis, atque perfectis.* Ariſtoteles autem, ſi [c] Plutarchum audimus, Cœlum putavit animatum, terram, & omnia ſub Lunâ animâ carentia, nec mirum, quum in his etiam, quæ extant, operibus alicubi Mundum animal vocet, citeturque ejus Auditor Theophraſtus, qui hanc ſententiam dixerit eſſe omnium, qui quidem hoc nomine digni fuerunt, philoſophorum. Nec verò ſine causâ tantus in hac re
10 extitit philoſophorum conſenſus; ſiquidem credibile eſt Artificem præſtantiſſimum voluiſſe Mundum facere præſtantiſſimum; animans autem non animante præſtantius; & ſic, ut illi volunt, conſequens eſt animantem a Deo effectum eſſe Mundum; neque enim aliter præſtantiſſimus eſſe poſſet. Item cujus partes ſunt animatæ, id totum eſſe animatum neceſſe eſt; Mundi verò partes non ſolum animatæ, verùm etiam animalia; Mundus igitur animatus. Præterea quærit apud Xenocratem Socrates, unde animam, rationemque hauſerimus, ſi rationis, animæque non ſit particeps Mundus; nam quemadmodum, ſi non eſſet in Mundo terra, nihil eſſet in corporibus noſtris concretum, atque terrenum, & ſi non eſſet in Univerſo humor, humoribus careremus; eodemque modo, ſi deeſſet aër, ducere animam de Cœlo non poſſemus; & ſi ignis, non eſſet in nobis calor, quo vita continetur; ſic animum, rationemque fuiſſe nobis defuturam, ſi eâ Mundus careret; ex quo efficitur animantem eſſe Mundum, atque intelligentem. Ad hæc abſur-
11 dum videtur Philoſopho præſtantiſſimo apud [d] Ciceronem exiſtimare brutum hoc elementum, quod terram appellamus, tot generibus animalium eſſe refertum; in generibus infinitam multitudinem conſpici, tam verò facilè terram ex ſe ſe gignere corpora, quæ motu cientur interiore, & ſuo; cœleſtem autem naturam, quæ ad vitalem, animalemque ſpiritum largiendum videtur aptiſſima, animantibus carere, eſſe omnino brutam, quum tamen tanta ſit animæ, & cæleſtium corporum ſimilitudo, ut Stoici nihil aliud eſſe putaverint animam, quàm cœleſtis ignis particulam, e ſtelliſque noſtros animos hauſtos eſſe, & delibatos; & Heraclitus [e] dixerit animam ſcintillam eſſe ex gine ſidereo decerptam. Quæ quamquam a verâ longè ratione recedunt, tamen moverunt excellenti ſapientiâ viros, ut animâ, atque intelligentiâ præditum crederent Univerſum. Alii verò longiùs proceſſerunt, & quod Plato repudiaverat, aſciverunt, membraque Mundo tribuerunt, in quibus eſt Poëta noſter; non igitur minùs Parnaſſo dignum, quàm Lyceo, & Academiâ eſt epigramma, quod enarravimus.

DISSERTATIO XLI.

In Epigramma ex libro primo Anthologiæ de Votis.

Diſſertatio Unica.

Recenſentur plurimæ poëtarum ſententiæ maximè affines philoſophorum præceptis. Valetudo, vires, pulchritudo, divitiæ, honores, gloria plurimis nocuerunt, ut exemplis clariſſimorum virorum oſtenditur; ideo minimè hæc a Deo petenda ſunt, ſed generatim bona.

Mirum eſt, quàm multa reperiantur apud poëtas, quæ divinitus dicta, & ex oraculo prolata videantur, quibus hominum vita non minùs ad bene, beatèque vivendum, quàm ſapientiſſimis illis, ac pæne divinis philoſophorum præceptis poſſit erudiri; neque id apud Heroicos tantùm, tragicoſque poëtas, ſed etiam apud comicos, levioreſque licet obſervare. Præcipiunt philoſophi, ut inconſtantiam, levitatemque fortunæ, varioſque Mortalium 1
caſus, humanaſque viciſſitudines cogitemus, ut nunquam adverſa nos opprimant imparatos; ita futurum, ut leviùs doleamus, quum aut in mala inciderimus, aut boni quippiam amiſerimus. Inde illa meritò [f] laudata Anaxagoræ vox promanavit, qui quum ei filius mortuus nunciaretur, dixiſſe fertur, ſciebam me genuiſſe mortalem; at id quàm breviter, & quàm eleganter mimorum præcipit [g] ſcriptor, quum nos admonet nihil eſſe tam inopinatum,

O quod

[a] Plat. in Tim. [b] Cic. de Univerſ. [c] Plut. de plac. phil. l. 2. c, 3. [d] Cic. de Nat Deor. [e] Macr. in ſomn. Scip. l. 1. c. 14. [f] Laërt. l. 2. in Anaxagor. Val. Max. l. V. c. 10. Ælian. var. hiſt. l. 3. c. 2. Plutarch. de irâ cohibend. [g] Publ. Syrus apud Sen. l. de tranquillitate animi cap. XI.

quod cuivis accidere aliquando non poſſit, quum ait

Cuivis poteſt accidere, quod cuiquam poteſt

Laudat [a] Ariſtoteles in pleriſque mediocritatem, in eaque vitam beatam Peripatetici
2 ſitam arbitrantur; non eleganter minùs eandem commendat non [b] Horatius modò, Alcæus Mitylenæus, aliique graviores poëtæ; ſed etiam Comicus in [c] Andriâ, quum dicat

...... non injuriâ,
Nam id arbitror apprime in vitâ eſſe utile,
Ut ne quid nimis.....

Diſſentiunt Stoici a Peripateticis, & non mediocritatem affectuum putant, ſed vacuitatem conſectandam; ad quam pervenire nos poſſe confirmant, ſi [d] nihil aut appetamus, aut averſemur eorum, quæ in noſtrâ non ſunt poſita poteſtate; non minùs utiliter id hominum vitæ quamquam ſub levi perſonâ præcipit [e] Terentius in Andriâ, ubi ſervum ſic inducit herili filio conſilium dantem

Quæſo ædepol, Carine, quoniam id fieri, quod vis, non poteſt,
Velis id, quod poſſit.....

Quo ego dicto omnem ſtatuo ſapientiam contineri, nam ſi homines ea dumtaxat appeterent, quæ conſequi nullo negotio poſſunt, minùs penderent a rebus externis, neque toties inaniſſimâ ſpe dejecti lugerent & in mærore ſummo, & calamitate verſarentur. Dies me deficiet, ſi perſequi velim dicta etiam leviorum poëtarum, quibus docemur, domitas habere cupiditates, obtemperare rationi, humana contemnere; neque enim in laudatis poëtis laudatarum vocum, & philoſophiâ digniſſimarum eſt uſquam penuria. Sed inter omnes poëtarum ſententias non ultimum locum tenet ea Poëtæ Græci, quæ in Anthologiâ poſita eſt, qua quo pacto Deo optimo maximo preces adhibendæ, & vota facienda ſint, admonemur, cujus epigramma nos hodierno die ſuſcepimus illuſtrandum, quod ad hunc modum ſe habet [f]

Ζεῦ βασιλεῦ τὰ μὲν ἐσθλὰ κ̣ εὐχομένοις, κ̣ ἀνεύκτοις
Α῎μμι δίδυ, τὰ δὲ λυγρὰ κ̣ εὐχομένων ἀπερύκοις

Quod ita converti latinè poteſt

Quæ bona ſunt, nobis & non poſcentibus affer,
Summe Deûm, mala ſed quamvis cupientibus arce,

Hujus autem carminis tanta eſt gravitas, tantumque præclariſſimæ ſententiæ pondus, ut Plato Philoſophorum coryphæus in Alcibiade ſecundo hujus auctoritate uti non dubitaverit; & ex eo nobilem illum dialogum, qui de voto inſcribitur, expreſſerit, & Theognis graviſſimus poëtarum, & ad mores hominum conformandos aptiſſimus eadem ſententiâ [g] utatur his verbis, ubi Deo vota faciens ita loquitur

..... σὺ δὲ μὲν κλῦθι, κ̣ ἐσθλὰ δίδυ

hoc eſt

..... tu verò me exaudi, & da bona

Cujus gravitatem ſententiæ prudentiſſima Spartanorum [h] Civitas admirata nunquam a 4
Deo precabatur, neque magnitudinem imperii, neque opes, neque potentiam, neque copias, neque proſperitatem in bellis, neque in pace tranquillitatem, & civium concordiam; ſed tantummodo orabat, ut ſibi bona cũ honeſtate conjuncta contingerent. Non probabat nimirum graviſſima Civitas eorum inſcitiam, qui quum ſe bonorum, malorumque judices ſatis idoneos arbitrentur, ea petunt a Diis immortalibus, quæ conſequuti ſæpenumero in ſummum luctum, & maximas incidunt calamitates, de quibus Juvenalis [i] ita cecinit

Evertêre domos totas optantibus ipſis
Dii faciles; nocitura togâ, nocitura petuntur
Militiâ.....

Qui quamvis vulgò haud ita frequentes eſſe videantur; tamen opinione multo plu- 5
res reperiuntur; neque poëtæ ſine causâ finxerunt [l] Theſeum, quum a Neptuno impetraſſet, ut quidquid voto expoſceret, id conſequeretur, optaſſe mortem filii, qua ſummæ ſpei adoleſcentem non minùs animi, quàm corporis pulchritudine excellentem, impudiciſſimæ novercæ inſidiis circumventum amiſerit, ac deinde fruſtra deſideravit, ac ſummo cum animi dolore luxerit innocentem. Abundat enim exemplis eorum vita, quos vota ſua perdiderunt, quibus exitioſum fuit adipiſci ea, quæ ſummopere expetiverant; adeo in difficili ſita eſt bonorum, malorumque cognitio, & in tantâ nos utilium rerum ignoratione verſamur, ut & boni ſpecie decepti mala nobis exoptemus, & bona averſemur tanquam mala; quod non tam ingenii culpâ humani evenire credendum eſt, quàm quod, ut in Ægypto [m] Homericâ permultæ ſalubres herbæ permixtæ nocentibus fuiſſe dicuntur; ita in rerum naturâ mala ubique permixta bonis adhæreſcunt; & quemadmodum in Ægypto non mediocris artis fuit a noxiis herbis diſtinguere ſalutares; ita in vitâ ſummæ prudentiæ eſt eligere utilia, vitantem contraria; neque enim ſolùm Deus, ut in Phædone [n] Socrates ait, dolorem, voluptatemque conjunxit, & copulavit, ut alterum ſine altero eſſe non poſſit, ſed omnia etiam,

quæ

[a] Ariſtot. Ethic. ad Nicomach. libr. 2. c. 5. [b] Horat. libr. 2. Od. 10. [c] Ter. Andr. Act. 1. ſc. 1. [d] Epictet. Enchirid. cap. 4. [e] Ter. Andr. Act. 2. ſc. 1. [f] Anthol. libr. 1. εἰς εὐχὴν Ep. 4. [g] Theogn. in ſentent. Elegiac. in princ. [h] Plato in Alcib. 2. [i] Sat. X. in princ. [l] Senec. in Hippol. V. Plut. in Theſ. [m] Hom. Odyſſ. 4. [n] Plat. in Phædone.

quæ commoda videntur, cum incommodis commiscuit, atque confudit, ut secerni difficillimè possint, & separari. Quod enim purum, quod syncerum est in rebus humanis bonum, a quo non tanquam a fonte manent plurimæ sæpenumero calamitates? bona fortunæ persequar, an bona corporis, an utraque simul? utraque enim reperiemus non sine magnâ mercede doloris, & luctus aliquando contingere. Inter bona quippe corporis principatum obtinet vale-
6 tudo; sine qua neque divitiæ expetendæ, neque exoptanda vita, neque dulces voluptates, neque jucundi amici, neque virtutes ipsæ magno usui esse possint; & tamen ipsa valetudo multis nocuit sæpe, nocetque quotidie; quod licet in omni passim vitâ possit animadverti, neque diligentius quærenda sint hujus rei documenta; nescio tamen quo pacto exemplis delector clarorum virorum. Nonne [a] igitur utile fuit Crasso diutino morbo potiùs implicari, quàm ad Parthicam expeditionem proficisci, in qua visurus esset tot milites suam fidem secutos a Barbaris trucidatos, ipse verò oppetiturus mortem anteactâ vitâ indignissimam? nonne Pompejo expediebat, quum paulo ante civile bellum in [b] Campaniâ in gravem, periculosumque morbum incidisset, & pro salute ejus vota publicè susciperentur, tamdiu ægrotare, donec illud fatum funestum reipublicæ, ipsi perniciosum transiret? ille verò se millies mori maluisset, quàm aspicere apud [c] Philippos Romani exercitus cladem, & Cæsarem Romanorum cervicibus insultantem, & ad ignotam fidem [d] confugere, & barbaram gentem trepidâ fugâ cum unâ dumtaxat navi petere millenarum olim navium ductorem, piratarumque [e] perniciem, & ad extremum omni ope destitutum, & a quibus minimè decebat, proditum præbere cervicem gladio [f] turpissimi satellitis? Quid [g] Cæsar, nonne si illo die, qui fuit ipsi vitæ supremus, parum commodè valuisset, conjuratorum manus effugisset, & modica invaletudo intentos in ejus jugulum gladios avertisset? possent in eamdem sententiam multa dici; neque enim deest exemplorum copia. Quid corporis vires
7 nonne perniciem multis attulerunt? nonne virium fiduciâ elatus Milo [h] Crotoniensis a feris laceratus est; & Polydamas [i] obrutus incidentium ruinâ saxorum? Quid pulchritudo animorum domina, blanda conciliatrix amoris, & benevolentiæ, mentium quantumlibet barbararum, severarumque domitrix, quàm multos perdidit? Ob pulchritudinem Troilus ab Achille dicitur [l] interemptus: ob eamdem Ganymedes, quum a Tantalo raperetur, & a suis defenderetur, suorum, & amatoris manibus fertur esse [m] discerptus. Didonem [n] autem quæ causa compulit ad necem, nisi infelix pulchritudo, qua nimiùm Jarbæ Regi placuerat? Eadem exitio fuit [o] Virginiæ, atque Lucretiæ [p] feminis præstantissimis: eadem Silio Romanæ juventutis pulcherrimo: eadem Eliensi [q] Miccæ: eadem [r] Cammæ mulieri apud Galatas formâ præcellenti exitium attulit. Divitiæ autem quàm plurimos Mortales pessumdederunt! Evolve Veterum
monumenta, & hanc fuisse causam reperies, 8
cur innumerabilis hominum turba ab immanissimis tyrannis occideretur: sic [f] Imperator Caligula, sic Domitianus eorum mortem expetebant, quorum opibus inhiabant. Licet eadem de honoribus dicere, licet de rerum gestarum gloriâ, quæ semper multis damnis præstantes viros affecerunt. Sic [t] Athenienses cives utraque re florentes in exilium ejecerunt: sic [u] Tarquinius Superbus filio, sic [x] Periander Thrasybulo præcepit, ut eminentissimum quemque in civitate tolleret. Quapropter Socrates, quum Athenis triginta sævirent tyranni, tenuitati fortunæ suæ gratulari solebat, & Juvenalis prodigio similem esse dixit in nobilitate [y] senectutem

Prodigio par est in nobilitate senectus

Eodem sanè modo exemplis ostendi facillimè possit etiam cetera, quæ Mortales
expetunt, nihil habere solidi, nihil synceri 9
boni, & insidiosa esse fortunæ munera, ac de illis meritò dici posse, quod de inimicorum donis dicit [z] Sophocles

Ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα, κοὐκ ὀνήσιμα

Jure igitur Poëta præcipit, neque divitias petendas esse, neque valetudinem, neque robur, neque potentiam, neque alia, quæ prima Mortales putant, quum an ea sint nobis profutura, nesciamus, ne mala, & exitium nobis, iisque, quos caros habemus, ignari imprecemur, sed bona esse a Deo votis exoptanda. Ille, cui nihil ignotum est, obscurum nihil, qui scit, quid nobis

 expe-

[a] Appianus in Parth. Plutarch. in Vitâ Crassi L. Florus libr. 3. cap. 11. Justin. libr. 42. circa finem, & Plin. Natural. Hist. libr. 2. cap. 56. [b] Plutarch. in Vitâ Pompeii. [c] Plutarch. in Vitâ M. Bruti. [d] Lucanus libr. 8. Plutarch. in Vitâ Pompeii, & Plin. de viris illustrib. cap. 77. [e] Plutarch. in Vitâ Pompeii, & Plin. libr. 7. cap. 25. & de viris illustribus cap. 77. [f] Plutarch. in eod. loc. & Plin. de viris illustrib. ibid. [g] Sueton. in Vitâ Cæsaris c. 82. [h] Pausan. in Eliac. posterioribus. [i] Rhodigin. libr. 13. cap. 36. [l] Lycophron in Alexandr. Virg. Æn. lib. 1 [m] Eustath. Iliad υ. v. Max. Tyrium serm. 8. in princ. [n] Virg. Æn. 4. [o] Liv. ab V. C. libr. 3. [p] Idem ab V. C. libr. 1. [q] Plut. de virtutibus mulierum. [r] Plutarch. in amatorio circa finem. [f] Suet. in Calig. & Domit. [t] Corn. Nep. in Vitis Imperat. Græc. [u] Liv. ab V. C. l. 1. [x] Aristot. Politic. l. 3. c. 13. quamvis Herodot. l. 5. c. 92. Thrasybulum Periandro hoc consilium dedisse asserat. [y] Juv. Sat. 8. [z] Soph. in Ajace.

expediat, noceatque, si rite ipsi preces adhibuerimus, bona largietur, quum nihil, nisi optimum a summâ bonitate proficiscatur.

DISSERTATIO XLII.

In Epigramma CXCV. Libri primi.

Dissertatio Unica.

Pueri comam alebant, ideo Cirrati, & Capillati dicebantur; antiquitus verò etiam viri barbam, & comam nutriebant; hinc barbatus, & capillatus accipitur pro antiquo; quare differitur, quando institutum, ut tonderentur, & quando radi ceperint, & quo tempore tonsores e Siciliâ in Italiam venerint: Eodem quidem die comam, & barbam ponebant, quem insigni lætitiâ celebrabant, & plerumque comam alicui Deo vovebant, sed præcipuè fluminibus; nequaquam verò eodem die tondebantur, quo togam virilem sumebant, & prætextam deponebant Lanugo adolescentium plerumque ab Auctoribus flos appellatur, sed ab hoc Poëtâ dicitur messis, quia seriùs adolescentes barbam ponebant; hinc de ætate, qua multi barbam posuerunt, differitur. Quatuor anni tempestates, quatuor hominis vitæ partibus respondent Elegia inventa est ad mærorem, luctumque declarandum, & unde hoc nomen deducatur.

MUltos habuere vitę dies Antiqui, quos, & sacrificiis, & insigni lætitiâ celebrarunt; nam & natalem [a] quotannis Genio sacra facientes, & lautissimas epulas amicis exhibentes honorabant, & diem,
1 quo prætextâ depositâ virilem togam sumebant, ingenti gaudio, & celebritate insignire solebant; & eum, quo primum barbam, comamque tondebant, omni religione sacrum, & cultu celebrem, & hilaritate lætum habuerunt; quæ diei celebritas ex eo duxit originem, quod [b] quum barbæ primitias, & crinium alicui Deo vovere mos esset, eâ [c] luce vota exolvebant, & religione animum liberabant. Accedebat eodem, quod infirmiore ætate jam decursâ ad annos, qui non indigent opis alienæ se se pervenisse jam lætabantur; ob eamque causam animi lætitiam omni significatione promendam, declarandamque esse censebant. Hujus autem moris mentio cum apud nonnullos auctores, tum apud Apollonidam Græcum Poëtam, cujus in Anthologiâ extat epigramma, reperitur; quod ad hunc modum se habet

> Ἤδυ παρηΐδων πρῶτον θέρος ἤματι τῷδε
> Κείρεο, κ̓ γενύων ἠϊθέους ἕλικας,
> Γάϊε, σὺν δὲ πατὴρ χερὶ δέξεται εὐκτὸν ἴουλον
> Λεύκιος; ἀυξομένου πουλὺν ἐς ἥλιον.
> Δωρεῦνται χρυσέοισιν: ἐγὼ δ' ἱλαροῖς ἐλέγοισι,
> ΟΥ' γὰρ δὴ πλούτου μοῦσα χερειοτέρη

Quos versus ita sumus interpretati

> *Hac tu luce genis formosæ deme juventæ*
> *Primitias dulces, & juvenile decus.*
> *At pater hoc multos tibi qui florebis in annos,*
> *Excipiet lætâ Lucius ipse manu;*
> *Aurea dona dabunt; elegos ego nobile munus,*
> *Pierides vincunt aurea dona Deæ*

Eleganti verò Poëta utitur translatione, quum primam illam adolescentulorum barbam appellat θέρος, quo nomine significatur 2
æstas, & ut auctor est Suidas in eadem voce, fructus quoque, qui æstate percipiuntur, & messis. Eodem planè modo, quo apud Latinos messis accipitur pro æstate, ut Virgilius [d] accepit in hoc versu

Ante focum, si frigus erit; si messis, in umbrâ

Nam quum in quatuor partes hominum vita dividatur, pueritiam videlicet, adolescentiam, ætatem virilem, senectutem, eæ quatuor partes, quatuor anni temporibus aptissimè comparantur. Veri quippe quàm simillima pueritia est; ut enim ver humore affluit, & calore moderato fovetur, ita puerorum ætas utraque vi abundat; & sicut omnia vere sunt immatura, & tamen declarant, ostenduntque spem futuri proventus; ita in pueris omnia sunt inchoata; & tamen in illo ætatis flore plerumque apparet, quinam sint in aliis ætatibus ingenii, prudentiæ, virtutis fructus proventuri. Veris autem amœnitas, & pulchritudo, & lætitia anni quasi renascentis nonne similitudinem refert ejus ætatis, quæ omni suavitate, & lepore condita est, & pulchritudine antecellit, & omni hilaritate refertissima est? Ardor verò juventutis nonne æstati flagrantissimæ meritò comparatur? tunc enim non 3
modò flores, verùm etiam fruges, & fructus incipiunt apparere, & assequi quandam maturitatem. At virilis ætas ardore adolescentiæ jam refrigerato, gloriæ, virium, virtutis assequuta maturitatem, similis autumno videtur. Nec minùs est hiemi senectus conferenda, quum omnium ætatum tristissima habeatur, & insito a naturâ calore destituta, & aliis super alios oppressa morbis, & curis confecta, hiberni Cœli tristitiam, imbresque, & nubes imitetur: Quum igitur adolescentia æstatis præseferat similitudinem, Poëta non absurdè primam adolescentium barbam messem appellavit;

nam.

[a] Tibull. l. 2. El. 2. & Censorin. de die Nat. [b] Cæl. Rhod. l. 7, cap. 23. [c] Dio libr. 48. & Sueton. in Ner. c. 12. & Tertull. de Animâ, & Censorin. de die Nat. cap. 1. [d] Virg. Ecl. V.

nam ut messis æstatis initio adulta esse incipit; ita principio juventutis adolescit in viris barba index sexus fortioris. Alii poë-
4 tæ lanuginem, qua adolescentium genæ vestiuntur, florem solent appellare; ita Virgilius [a] dixit.

Tum mihi prima genas vestibat flore juventa

& Poëta non ignobilis

..... *primo vix flore genarum*
Conspicuus .....

Utuntur & alii scriptores hac translatione; Herodianus [b] ἰουλότης αὐτῷ κατιόντες ταῖς παρειαῖς ἐπήνθει idest: *lanugo genis proserpens florescebat*: & [c] Macrobius: *post ter septenos annos genas flore vestit juventus*. Sed Poëta no-
5 ster maluit messem, quàm florem dicere; propterea quod seriùs adolescentes barbam solebant ponere. Siquidem [d] Augustus vigesimo quincto demum ætatis anno rasisse barbam dicitur, Nero [e] vigesimo primo, Caligula [f] vigesimo, & adolescentes aluisse barbam [g] constat ex nonnullis locis Ciceronis. Itaque quum barba illa, quæ juvenibus tondebatur, non esset flos ille lanuginis, quo primulum epheborum genæ convestiuntur, immo potiùs tenuiter adumbrantur, de quo Ovidius

Quid mirum, si me primæ lanuginis ætas
Abstulit, atque anni, quos vir amare potest?

sed adultior, & hirsutior barba, maluit Poëta messis uti, quàm floris vocabulo, quod jucundius videbatur; præsertim quum de eâ resecandâ ageretur, & quasi demetendâ. Quapropter, quum θέρος, idest *messem* barbam dixisset, usus est verbo κείρειν, quod tam
6 metere, quam tondere significat; quamvis eo tempore barbam plerumque Romani raderent, ut intelligi potest ex Dione libro quadragesimo octavo, qui de Augusto primum barbam ponente sic ait ἀμέλει τὸν πώγωνα ὁ Καῖσαρ τότε πρῶτον ξυράμενος, αὐτός τε μεγάλως ἑώρτασε, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι δημοτελῆ ἑορτὴν παρέσχε hoc est: *Cæsar tum primum barbam radens, & ipse diem eum planè festum habuit, & aliis publicè festum indixit*: nec verisimile est abominodo juvenes primæ barbæ, alio viros esse detonsos; viros certum est consuevisse radi, initio ejus rei orto ab Africano Scipione, qui teste Plinio [h] radi primus instituit. Antiquitus Romani barbam aluerunt, & [i] tonsoribus omnino caruere; ideo scriptores priscos illos homines barbatos vocant; Juvenalis [l] de Tarquinio Superbo sic ait

..... *facile est barbato imponere Regi*

& Cicero in oratione pro Murena. *Hæc jam tum apud barbatos illos ridicula credo videbantur*; & in oratione pro Cœlio: *aliquis mihi ab Inferis excitandus est ex barbatis illis non hac barbulâ, qua ista delectatur; sed illâ horridâ, quam in statuis antiquis, & imaginibus videmus*; quadringentesimo [m] quinquagesimo quarto demum ab urbe conditâ anno tonsores in Italiam e Siciliâ venerunt; nec tamen radi solitos arbitror priscos illos Romanos initio, sed tonderi. Nam & in Græ- 7
ciâ [n] quum tonsores haud dubiè fuerint antiquiores, ætate demum Alexandri Magni est institutum, ut viri raderentur; antea id probro ducebatur. Quocirca quum Diogenes [o] Cynicus juvenem conspexisset equo insidentem, rasâ barbâ, unguento delibutum, diu se dixit dubitasse, quid esset Hippopornus; sed tum demum invenisse: idemque Philosophus alium quum videret mento deraso, levemque; numquid, inquit, naturam accusas, quòd ea non te mulierem, sed virum fecerit? & in Cretâ lex [p] fuit, quæ barbam radere prohibebat, quæ tamen adeo tacito omnium consensu est antiquata, ut ejus criminis integer accusator non reperiretur; & [q] Byzantii non licebat tonsoribus habere novaculam. Eodem modo crediderim principio turpe Romanos putasse radi, consequutis deinde temporibus, longo intervallo, id passim nobilibus viris usurpatum, ut [r] Gellius animadvertit. Quare verbum κείρειν, quo Poëta utitur potiùs messis convenit vocabulo, quum propriè usurpatum est; neque enim κείρεσθαι, sed ξύρεσθαι nobiles adolescentes solebant. Nisi forte post Hadriani Cæsaris tempora id epigram- 8
ma conscriptum est, qui Cæsarum primus barbam dicitur [f] aluisse, quo auctore potuit hispidis genis honos accessisse, & turpe, & effeminatum videri viros omnino leves, & glabros aspici. Itaque [t] Gellius miratur antiquitus homines haudquaquam adolescentes barbam radere consuevisse; & Clemens [u] Alexandrinus affirmat barbam vel nutriendam, vel tondendam esse, non radendam. Quod præceptum contempsit Constantius Imperator, qui, ut loquitur Ammianus Marcellinus, molli capillo, rasis assiduè genis lucentibus ad decorem erat; &, ut quibusdam videtur, Theodosius, si verum est, [x] quod Aurelius Victor memoriæ prodidit, evulsis pilis genas, mentumque solitum levigare. Sequitur carmen, quo Poëta noster dicit Patrem filii lanuginem manu excepturum;

quò

---

[a] Virg. Æn. 8. [b] Herodianus libr. 1. de Commodo. [c] Macrob. libr. 1. cap. 6. in somn. Scip. [d] Colligitur ex Dione l. 48. ann. ab V. C. 715. vide Just. Lipsium in comment. ad 14. libr. Ann. Corn. Tac. paulò post initium. [e] Sueton. in Neron. cap. 12. & Lipsius ibidem. [f] Sueton. in Caligulâ cap. 10. [g] Cicer. Orat. 2 de lege agraria, & pro M. Cœlio, & libr. 1. ad Atticum. [h] Plin. libr. 8. c. 59. [i] Varro de Re rust. l. 2. c. 11. [l] Juv. Sat. 4. [m] Plin. l. 8. c. 59. & Varro de Re rust. libr. 2. cap. 11. [n] Chrysippus apud Athen. libr. 13. c. 2. [o] Laërt. in Diog. [p] Chrysippus de honesto, & voluptate apud Athen. libr. 13. cap. 2. [q] Idem ib. [r] Gell. libr. 3. cap. 4. [f] Ælius Spartian. in Vitâ Hadrian. [t] A. Gell. libr. 3. cap. 4. [u] Clem. in Pædagogo libr. 3. cap. 3. [x] Sex. Aur. Victor. in Epitome.

quò pertinet id, quod a [a] Suetonio in vi-
tâ Neronis narratur: quum ad amitam æ-
grotam invisendam venisset Nero, eam ju-
9 venis lanuginem demulcentem dixisse: quũ
hanc excepero, mori volo. Ex quo Sue-
tonii loco constat parentes, & cognatos
adolescentium, qui barbam, capillumque
ponebant, eum manu excepisse, quod si-
gnificatur hoc carmine, in quo lanugo il-
la juvenilis ἐυκτὸς; idest *optata* appellatur:
ad eumdem modum [b] Statius dixit

Atque genis optatus honos, jurataque multum
Barba tibi ......

Solent enim & pueri optare sibi annos fir-
miores, & parentes cupere, ut filii ex ephe-
bis excedant; ideo [c] Divus Augustinus me-
morat suum patrem, quum in se indicia
pubertatis conspexisset, mirificè esse læta-
tum. In ultimo verò disticho Poëta ait *ἀν-*
θεῦνται χρυσέοισιν propterea quod principibus
viris esset in more positum primam barbam,
10 capillumque auro inclusum dedicare; ita
Nero [d] barbam in auream pyxidem pretio-
sissimis margaritis ornatam condidit: ita
Statius [e] Earini comam inclusam auro esse
tradit in his carminibus

Ite comæ, facilemque, precor, transcurrite
Pontum,
Ite coronato recubantes molliter auro

Se verò non aurum dicit, sed hilares ele-
gos esse donaturum; neque enim auro vi-
liorem esse Musam; ubi non sine causâ, &
argutè se se affirmat hilares elegos esse obla-
turum, ne lugere videatur, quod erat læti-
tiâ maximâ celebrandum. Nam elegiacum
carmen inventum ad mærorem, luctumque
declarandum; idcirco cecinit Ovidius

Flendus amor meus est, elegeja flebile carmen

& [f] Horatius

Albi ne doleas plus nimio memor
Immitis Glyceræ, neu miserabiles
Decantes elegos .....

Atque elegiam nonnulli ferunt *ἀπὸ τοῦ εὐ-*
λογεῖν τοὺς τεθνηκότας a celebrandis defunctis ap-
11 pellatam; quam sententiam sequitur [g] Pro-
clus, cujus hæc verba citat Photius in Bi-
bliothecâ *τὸ γὰρ θρῆνος ἔλεγον ἐκάλουν οἱ παλαιοί,*
καὶ τοὺς τετελευτηκότας δι᾽ αὐτοῦ εὐλόγουν hoc est:
nam lamentationem elegum veteres appellabant,
& per ipsum defunctos celebrabant: alii *παρὰ*
τὸ ἔλεος dictam esse malunt, quòd eo carmi-
nis genere mortuos miserabantur: alii de-
nique *παρὰ τὸ ἒ ἒ λέγειν*: certè constat a lu-
ctu nominatam, quò respicit his versibus
Ovidius [h]

Flebilis indignos elegeja solve capillos;
Ah nimis ex vero nunc tibi nomen erit

Quapropter Sidonius Apollinaris libro se-
ptimo epistolâ decima septimâ luctuosa car-
mina elegos vocat. Quum igitur elegia la-
mentis accomodatum carmen habeatur, be-
ne Poëta nos admonet elegos etiam esse læ-
tos, ne rem lætissimam luctuoso carminis
genere prosequi videatur. Nam quum dies
ille, quo [i] primitias barbæ ponebant, non
solùm afflueret lætitiâ, sed votis etiam, &
precationibus Deorum, & sacris celebrare-
tur, absurdè faceret, siquis gaudio domus
aliquid funestum immisceret, & sacrificiis
Dei, cui votus jam crinis, & barba dedi-
cabatur, lugubre carmen inferret. Qui mos
Deo pascendi [l] sacram comam ab heroicis 12
usque ductus est temporibus, & primùm
quidem omnibus fere crinem, barbamque
consecrabant; siquidem [m] Achilles fluvio
Sperchio vovisse comam dicitur; quam quia
videret propter imminentem mortem fore,
ut dedicare non posset, in Patrocli funere
reciderit; & Memnon Auroræ filius voti-
vam comam Nilo consecravit. Quod non-
nullâ ratione est institutum; nam [n] fluvio-
rum humida natura cum vitæ, tum crini-
bus alendis apta videbatur. Neque id per-
petuum, Theseus [o] enim instituit, ut ado-
lescentes Delphos profecti comam Apolli-
ni dedicarent; & [p] Sicyone Virgines Hy-
giæ, quæ Dea sanitatis est, comam deton-
debant; & Ambraciæ capillum puerilem A-
pollini offerebant; & Euripides Hippolyto
testatur Virgines Trœzenias Hippolyto co-
mam solitas consecrare; & Romæ capilla-
tam, vel capillarem arborem dictam tradi- 13
derunt; ex qua resectas Epheborum comas
alicui sacras numini suspendebant; & Vir-
ginum [q] Vestalium capillus ad loton arbo-
rem deferebatur: Earini [r] comam Æscu-
lapio missam testatur his verbis Martialis

Consilium formæ speculum, dulcesque capillos
Pergameo misit dona sacrata Deo

idemque significat alio [s] in loco ad hunc
modum

Latonæ venerande nepos, qui mitibus herbis
Parcarum exoras pensa, brevesque colos;
Hos tibi laudatos dominorum voce capillos
Ille tuus Latiâ misit ab urbe puer

Nero verò Capitolino Jovi primitias bar-
bæ, crinesque dedicavit; sed plerique A-
pollinem [u] eo munere afficiebant, quia is 14
Deus imberbis fingebatur, & comæ pul-
chri-

[a] Sueton. in Nerone cap. 34. [b] Statius Sylv. libr. 2. Epic. in Glauciam Melioris. [c] Div. August. libr. 2. cap. 3. Confess. [d] Sueton. in Vitâ Neron. cap. 12. [e] Stat. Sylv. libr. 3. Sylv. 4. in princip. [f] Horat. libr. 1. Od. 33. [g] Photius in Bibliothecâ in excerptis Chrestomathiæ Procli. [h] Ovid. libr. 3. Amor. Eleg. 8. [i] V. Supra in princip. hujus Dissertat. [l] Cæl. Rhodigin. libr. 7. cap. 22. [m] Hom. Iliad. ψ. [n] Cæl. Rhodigin. libr. 7. cap. 22. [o] V. Plut. in Thes. [p] Pausan. Corinthiac. sive libr. 2. [q] Plin. libr. 16. cap. 44. [r] Martial. libr. 9. Epigr. 17. [s] Martial. libr. 9. Epigr. 18. [t] Sueton. in Neron. cap. 12. [u] Cæl. Rhodigin. libr. 3. cap. 23.

christudine gloriari putabatur, id indicat hoc epigrammate [a] Martialis

Hos tibi, Phœbe, vovet totos a vertice crines
Encolpius domini centurionis amor:
Grata Pudens meriti tulerit quum præmia pili,
Quàm primùm longas, Phœbe, recide comas

& in Anthologiâ Epigramma [b]

Ὥριον ἀνθήσαντας ὑπὸ κροτάφοισιν ἰούλους
Κειράμενος γενύων ἄρσενας ἀγγελίας
Φοίβῳ θῆκε Λύκων πρῶτον γέρας .....

Nec verò solùm Diis barba, & coma, sed etiam victimæ, & liba sacrabantur [c] Juvenalis

Ille metit barbam, crinem hic deponit amati,
Plena domus libis venalibus ....

& [d] Nero votivam Jovi posuit barbam inter Burhysiæ apparatum, quum gymnici agones celebrarentur; quin & Juvenalia [e] ludos eadem de causâ dicitur edidisse. Sed ut juvenes, qui ex ephebis excedebant,
15 Deos his muneribus colebant; sic a clientibus, & servis aliis donis colebantur, quod significare videtur [f] Juvenalis in loco, quem citavimus, ubi quum celebratem descripsisset domus, in qua servus domino æraris flore dilectus primam barbam, crinemque resecaret, hæc addidit

.....: præstare tributa clientes
Cogimur, & cultis augere peculia servis

Atque huc fortasse respicit epigramma, quod explicandum suscepimus his verbis

Δωρεῦνται χρυσέοισιν, ἐγὼ δ' ἱλαραῖς ἐλέγοισιν

Sanè quotiescumque dies illuxisset, qui esset domino lætior, servos cogi solitos eum colere donis, testis est [g] Terentius in Phormione, sic enim loquitur

Nam Herilem filium ejus duxisse audio
Uxorem; ei credo munus hoc corraditur,
Quàm iniquè comparatum est; ij, qui minus habent,
Ut semper aliquid addant divitioribus?
Quod ille unciatim vix demenso de suo
Suum defrudans genium comparsit miser,
Id illa universum abripiet, haud existimans
Quanto labore partum, porrò autem Geta
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit.
Porrò autem alio, ubi erit puero natalis dies,
Ubi initiabunt, omne hoc mater auferet.

16 Eodem autem die, quo barbam resecabant, capillos etiam primum tondebant; idcirco Statius [h], quum Earinum a Domitiano unicè dilectum puerum cæsariem totondisse dixisset, & barbam positurum fuisse confirmat eodem tempore; nisi nondum latâ lege, qua pueri execari vetabantur, virilitas adempta fuisset adolescenti. Pueri verò comam nutriebant; idcirco [i] Persius pueros Cirratos dicit hoc versu

Ten' cirratorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas? ....

alludit & [l] Tibullus, qui sic ait

Solis æterna est Phœbo, Bacchoque juventa;
Nam decet intonsus crinis utrumque Deum

& [m] Martialis his versibus

Ludi Magister parce simplici turbæ;
Sic te frequentes audiant capillati

Quod antiquitus etiam viris fuit commune; illis enim temporibus ut barbam, ita capillum minimè tondebant, quò fortasse 17
respexit [n] Juvenalis hoc versu

Ipse capillato diffusum consule potat,
Calcatamque tenet bellis socialibus uvam

Dies verò ponendæ barbæ non fuit idem, atque sumendæ virilis togæ; siquidem Macrobius testatur liberam togam sumi solitam decimo septimo ætatis anno, prætextamque deponi, quod tamen non semper est usurpatum. Nam [o] Julius Cæsar circiter annum decimum sextum deposuisse prætextam videtur; & [p] Augustus decimo sexto, & Antoninus [q] Philosophus decimo quinto, & Caligula [r] vigesimo; in quo fuit illud peculiare, quod eodem die & prætextam posuit, & comam, & barbam; sed alii multis annis priùs virilem togam sumebant, quàm barbam resecarent, ut ex exemplis allatis intelligi potest.

DIS-

[a] Martial. libr. 1. Epigramm. 32. [b] Antholog. libr. 6. ἀπὸ νέων Epigr. 4. [c] Juv. Satyr. 3. [d] Sueton. in Nerone cap. 12. [e] Rosin. antiq. roman. libr. 5. cap. 22. [f] Juv. ibid. [g] Ter. Phorm. Act. 1. Sc. 1. [h] Stat. Sylva 4. libr. 3. Sylvarum. [i] Persius Satyr. prim. v. 29. [l] Tibull. libr. 1. El. 4. ad Priapum. [m] Martial. libr. 10 Epigr. 62. [n] Juvenal. Satyr. V. [o] Ex Sueton. in Vitâ Cæsaris cap. prim. [p] Ex Sueton. in Vitâ Augusti cap. 8. [q] Jul. Capitolinus in Vitâ Antonini Philosophi. [r] Sueton. in Vitâ Caligul. cap. 10.

DISSERTATIO XLIII.

undecimum Epigramma Libri III. Anthologiæ.

Dissertatio Unica.

Terra est omnium parens; ideo appellatur Mater, & omniparens; ipsamque & marem, & feminam esse prodiderunt; quare a vi femininâ dicta est Tellus, Tellumo verò a vi masculinâ. Est autem eadem, ac Rhea, seu Opis, & Vesta, atque Venus. Terram Mortuis injiciebant Veteres, ne cinis ventis dissiparetur, sed eam ipsis levem esse precabantur; arbitrabantur enim aliquid incommodi accessurum Defunctis, si terrâ vehementiùs premerentur; quin etiam animum utpote igneâ naturâ constantem ruinæ impetu dissipari posse putabant.

Quoniam de Sepulcris Veterum Sermonem instituimus, & pleraque nuper complecti conati sumus, quæ ad eam Anthologiæ partem illustrandam pertinerent, quæ Sepulcrorum continet inscriptiones, non omittendum videtur elegans inprimis Epigramma, quod in Lysigenem defunctum argutè conscriptum est, & duobus lepidissimis versibus est absolutum hoc modo

Παμμῆτορ γῆ, χαῖρε, σὺ τὸν πάρος οὐ βαρὺν εἰς σὲ
Λυσιγένην, καὐτὴ νῦν ἐπέχοις ἀβαρής.

Sic autem latinè convertitur

Omniparens, tibi quando gravis non extitit ante,
Lysigenæ, tellus, nunc levis esse velis

Appellat autem Poëta terram παμμήτορα,
1 quod *omniparentem* dixerunt Latini; Virgilius in sexto Æneidos libro

Nec non & Tityon terræ omniparentis alumnum
Cernere erat, cui tota novem per jugera corpus
Porrigitur.....

& Lucretius libro sexto de rerum naturâ terram appellat his verbis:

Omniparens, eadem rerum commune Sepulcrum

Frequentissimè verò poëtæ tam Græci, quàm Latini terram parentem vocant: Euripides

Ω γαῖα μῆτερ, ἡλίου τ' ἀναπτυχαί,

& [a] Virgilius

Illam terra parens irâ irritata Deorum
Extremam, ut perhibent, Cœo, Enceladoque sororem
Progenuit.....

& incertus auctor Gigantomachiæ

Terra parens quondam cœlestibus invida regnis

Quin & Rheam, quam Opem Latini dicunt,
omnium Deorum parentem eamdem, at- 2
que [b] terram esse confirmant. Qua de causâ [c] illam turribus fingunt redimitam, quòd terra innumeris oppidis, & turribus ornetur ubique, & quasi coronetur. Atque hoc est, cur in sacris, ut [d] Macrobius testatur, magna mater tellus vocaretur; quò respexit [e] Ovidius, quum dixit

Ossaque post tergus magnæ jactate parentis

ubi ossa magnæ parentis dicuntur esse lapides, quos Deucalion, & Pyrrha jactare post tergum jubentur; ideo qui ludi in honorem Cybeles [f], vel Rheæ sunt instituti Megalesia dicebantur. Nam Rhea alma parens appellabatur [g] Virgilio teste, qui sic cecinit

Alma parens Idæa Deûm .....

Sed & quum dicunt Matrem, eamdem intelligunt: Catullus in Atty

...... *tua, mater, initia* ......

Unde μητραγύρται apud [h] Dionysium Halicarnasseum appellantur hi, qui in honorem
matris Deûm stipem colligebant. Quum au- 3
tem poëtæ magnam matrem terram nominarint, ipsam in splendidum matrimonium sanè collocarunt; nam [i] ei ætherem conjugem tribuerunt; quapropter Statius [l] ita cecinit

..... *ipsum in connubia terræ*
Æthera, quum pluviis rarescunt nubila, solvo.

Quod elegantiùs dixerat [m] Virgilius

Tunc pater omnipotens fecundis imbribus Æther
Conjugis in gremium latè descendit, & omnes
Magnus alit magno permixtus corpore fetus

& Euripides in jucundissimis illis carminibus, quorum initium est

Ἐρᾷ μὲν ὄμβρου γαῖ', ὅταν ξηρὸν πέδον

Et sanè, ut constat ex Hygini fabulis, multos filios ex hoc conjugio natos esse tradiderunt; natum esse dolorem, dolum, iram, luctum, mendacium, jusjurandum, ultionem, intemperantiam, altercationem, socordiam, timorem, oblivionem, egestatem, pugnam, Oceanum, Themidem, Tartarum, Pontum, Titanes, Briareum, Gygem, Steropem, Atlantem, Polum, Hyperionem, Satur-

[a] Virgil. Æneid libr. IV. [b] Macrob. Saturn. libr. 1. cap. 10. [c] Lucret. libr. II. de Natur. rer. Servius ad libr. 3. Æneid. v. 113. & ad libr. 10. v. 254., & ipso Virgil. eod. loco Claud. in libr. 2. in Eutropium, & libr. 3. de laudib. Stilich. & Fulgent. libr. 3. Mythologic. [d] Macrob. Saturnal. libr. 1. cap. 10. [e] Ovid. Metamorph. libr. 1. v. 383. [f] T. Livius libr. 29. [g] Virgil. Æn. libr. X. [h] Dionys. Halicarn. Antiq. Rom. libr. 2. cap. 19. [i] Homer. in hymn. 29. v 17. in Matrem, Hesiod. in Theogon. [l] Statius Sylvar. libr. 1. Epithalam. Stellæ &c. [m] Virg. Georgic. libr. 2.

Saturnum, Opem, Monetam, Dionen, furias. Atque ex eo, quòd hæ nuptiæ Ætheris, & Terræ nobilissimæ viderentur, factum est, ut præesse nuptiis Cœlum, & Tellus putaretur. Idcirco, sicut Proclus in Timæum refert, Atheniensium legibus est institutum, ut antequam nuptiæ fierent, Cœlo, Terræque nupturi sacrificarent, quod προτελεῖν τοῖς γάμοις dicebatur. Sed quid ego
5 poetas cito? etiam Philosophi terram rerum matrem esse voluerunt; nam ut omittam Xenophanem, qui duo principia fecit Universi, terram, & aquam, [a] tribuens, ut opinor, aquæ movendi vim, terræ suscipiendi facultatem; quod est munus proprium matris; Aristoteles [b], & Cicero Terram, & Aquam feminæ loco esse putaverunt, aërem, & ignem maris. Atque ego eodem suspicor pertinere, quod [c] Parmenides ait, antequam hic Universi admirabilis ornatus existeret, omnium primum Amorem, ac deinde Terrã esse procreatam; Amorem videlicet tanquam causam effectricem, movendique principium; Terram verò tanquam materiam Amori subjectam, ex qua omnia gignerentur. Neque abhorret ab hoc loco sententia [d] Stoicorum, qui Terram omnium antiquissimam faciunt; neque enim omnium mater esse posset; nisi esset
6 antiquissima. Tradunt autem apud [e] Stobæum præclari sapientiæ auctores Deum a Terrâ Universi fabricam incepisse tanquam a centro; principium quippe sphæræ esse centrum; nec Plato dissentit in Timæo, qui tradit Mundi architectum ignem, & terram principes procreasse. Atque hanc ego arbitror esse causam, cur Antiqui Vestam tanquam vetustissimam Deorum venerarentur; & ipsi ante omnes Deos rem divinam facerent, quod [f] Homerus in Hymnis non siluit, qui sic ait

..... πρώτῃ
Ἑστίῃ ἀρχόμενος σπένδει μελιηδέα οἶνον

hoc est

..... primæ
Incipiens Vestæ delibat dulcia vina

Quò Plato etiam respexit in Cratylo, qui sic loquitur ἀφ' Ἑστίας ἀρχέσθω κατὰ τὸν νόμον: *exordiantur a Vestâ, sicuti lex jubet:* Virgilius autem omnis philosophiæ peritissimus, hanc Terræ vetustatem notat, quum [g] Vestam canam appellat his verbis

7 *Assaracique larem, & canæ penetralia Vestæ*

Canam videlicet appellavit, quia antiquissima est, & ex eâ omnia duxerunt originem, ex eaque sunt omnia procreata. Est Vesta igitur [h] Tellus, & Tellus antiquissima Deorum, quia omnium mater; quapropter & Venerem eandem esse dixerunt, ut [i] Macrobius testatur, qui partem superiorem Orbis terrarum habitam esse Venerem scriptum reliquit; ideo Veneris, & Vestæ numen quidam confuderunt, quod Beatus [l] Augustinus indignatur, quia quum nihil sine Venere procreetur, meritò Terram, a qua sint omnia, tanquam a communi parente procreata, Venerem esse voluerunt; nam omnia sine Venere gigni non poterant, nec alia esse Venus antiquior Terrâ, quæ est omnium rerum vetustissima; quin etiam, ut magis exprimerent hanc Terræ fecunditatem, facultatemque cuncta procreandi, ipsam & marem, & feminam esse prodiderunt, & duobus diversis nominibus Tellumonem, & Tellurem appellarunt, quod Varro doctissimus Romanorum apud Augustinum libro septimo de Civitate Dei capite vigesimo tertio scribit his verbis: *una eadem Terra habet geminam vim; & masculinam, quòd semina producat, & femininam, quod recipiat, atque nutriat; unde a vi feminâ dicta est Tellus; a vi masculinâ Tellumo,* non igitur sine causâ Poëta noster Terram παμμήτορα hoc est *omniparentem* nuncupavit.
Quod si quis absurdum existimet Terram 8
omnium matrem appellare; at hominum, & animalium communem quandam parentem fateatur necesse est. Nam quamquam Phœnicum, Ægyptiorumque penitus explodenda sententia est, quos [m] Porphyrius tradit affirmasse cum homines, tum ceteras animantes nullo semine, suâ tantùm sponte e Terræ visceribus extitisse; reprehenditurque jure Arabum princeps Avicenna, qui in libro de diluviis hoc idem temerè confirmavit; tamen consensum philosophorum spectantibus e Terrâ quodammodo genitos homines nobis apparebit. Colligit Justus Lipsius varias de hominis ortu Sapientum opiniones in libris de Physiologiâ Stoicorum, quæ nos originem nostram Terræ magnâ ex parte debere confirmant, quod etiam vulgus comprobavit; unde enim factum est, ut ii, quorum pa-
rentes ignorarentur, terræ filii dicerentur; 9
quod ex hoc Persii [n] loco intelligi potest

..... presto mihi Manius heres
Progenies terræ; quære ex me, quis mihi
quartus
Sit pater, haud promptè dicam, tamen adde
etiam unum,
Unum etiam, Terræ est jam filius ....

& ex Minutio [o] Felice, qui Saturnum tradit, quum fugatus esset a filio, in Italiamque venisset, Cœli filium dictum, quòd solea-

P mus

[a] V. Plutarch. l. 1. de Placit. Philos. c. 6. [b] Arist. Meteor. l. 4. c. 5. V. Senec. natur. quæst. l. 3. c. 14. [c] Plato in Sympos. & Plut. in amator. [d] Plat. in Timæo, & Cæl. Rhod. libr. 1. c. 4. [e] Stob. in Ecl. Phys. [f] Hom. in hymn. in Vestam, & Merc. v. 6. [g] Virg. Æn. l. 9. & l. 5. [h] D. Aug. de Civ. Dei l. 7. c. 24. & Varro l. 4. de ling. latin. & Cæl. Rhod. l. 1. c. 21. [i] Macr. Sat. l. 1. c. 21. [l] Aug. de Civ. Dei ib. [m] V. Porphyr. de abst. an. & Plat. in Menex. [n] Pers. Sat. 6. [o] Min. Fel. in Octavio

mus eos, quorum virtutem miremur, ad
quos repentino advenerint, Cœlo [a] cecidiſ-
ſe dicere; Terræ autem, quòd ignotis pa-
tibus natos Terræ filios [b] nominemus. Un-
de, inquam, factum, ut ignobili genere ho-
10 mines, Terrâ editi viderentur; niſi quod pri-
mos illos homines ex eadem genitos exiſti-
mabant; ac proinde Terram omnium paren-
rentem habendam eſſe cenſuerunt? Nec
verò nos Terra genuit; ſed non aluit, non
fovit, non inſtruxit, non ornavit? Sed tot
rerum genera quotidie fundit ex ſe ſe, pro-
creatque, partim ad vitæ neceſſarios uſus,
partim ad corporum ſalubritatem, morbo-
rumque medicinam, partim etiam ad deli-
cias hominum, & voluptates, ut ſtudioſo-
rum ætates longiſſimas conteri videamus in
inveſtigandis, enarrandiſque naturis, & po-
teſtatibus earum. Quis enim percenſere va-
leat tot herbarum, fruticum, lapidum, plan-
tarumque innumerabiles uſus, facultateſque
mirabiles? quis tot lapidum multitudinem,
gemmarumque varietatem, quibus ad me-
dicinam utimur corporis, vel ad luxum,
atque ornamentum? quis animantium tot,
ac tam varia genera, quorum pellibus te-
gimur, vel villis, lanaque veſtimur, vel la-
cte, & carnibus jucundiſſimè veſcimur?
Adde odorum ſuavitates, adde colorum va-
11 rias jucunditates, adde ſaporum miras dul-
cedines, adde avium muſicos cantus, adde
florum amœnitates; jam communem hanc
matrem non modò uſibus, & ſaluti noſtræ
conſuluiſſe fateberis; verùm etiam delecta-
tioni. Jam illa quàm jucunda, quàm obvia
nobis paſſim exhibet Terra ſpectacula, fon-
tium gelidas perennitates, tranquillos flu-
minum lapſus, pratorum viriditates, ſylva-
rum opacitates, latitudines camporum, al-
titudines montium, vallium profunditates,
ſpeluncarum abditos receſſus, ſolitudinum
deſertas vaſtitates, ſaxa, rupes, omnium
rerum admirabilem varietatem. Mitto, quod
ea ſola naſcentes nos excipit, fovet, edu-
cat, nutrit; quod in Univerſi meditullio
ſita nobis tutiſſimam ſedem præbet; quod
ventos ex ſe gignit, quibus aër perflatur,
ſalubriorque redditur, & pluviæ, & ſereni-
tates efficiuntur; quod ferro lacerata, & al-
tiùs etiam perfoſſa, dum metalla ſcrutamur,
injurias beneficiis compenſat, fruges, &
divitias Mortalibus profundendo; hæc ea-
dem fato defunctos materno ſinu recipit,
& a ferarum laniatu piè defendit; & ita am-
plectitur, ut nihil aliis rebus debeamus.
12 Quapropter hujus unius numen, tanquam
ſolum nobis poſt fata propitium, placatum,
& non grave precabantur Antiqui, cujus
exemplum rei eſt in epigrammate, quod
enarramus; orat enim terram Poëta, ut Ly-
ſigeni ſit levis, quoniam Lyſigenes ipſi gra-
vis non fuerit. In quo eſt adnotandum ho-
mines impios, & conſceleratos Terræ gra-
ves eſſe dici; ſicut probos, & honeſtos le-
ves, & jucundos; quapropter [c] Homerus
hominem nequam, & nullius pretii *ἄχθος
ἀρούρης terræ pondus* appellat. Laudat igitur
Lyſiginem Poëta, quòd ob ſuam probita-
tem Terræ gravis non fuerit; nec quidquam
commiſerit, quod huic hominum commu-
ni parenti grave eſſet, & odioſum. Nec diſ-
ſimulo poſſe notari etiam Lyſigenis graci-
litatem, qualis [d] fuit Philetæ elegiaci poëtæ,
quem ferunt fuiſſe tam tenuem, ut plumbo
pedes firmare cogeretur, ne ventis, aut pro-
ſtraretur, aut in ſublime raperetur; vel di-
ci poſſe ætate puerili deceſſiſſe, ob eamque
cauſam, quum parvus eſſet, non fuiſſe Ter-
ræ gravem, gravare autem ſcelera hominum
Terram, & ideo terræmotus aliquando exi-
ſtere oratoriè magis, quàm verè Plinius di-
xit. Eſt autem ſimilis huic luſus [e] Martia- 13
lis in tonſorem

Sis licet, ut debes, Tellus placata, leviſque,
Artificis levior non potes eſſe manu

& in Erotium [f] puellam, ubi ſic ait

Mollia nec rigidus ceſpes tegat oſſa, nec illi,
Terra, gravis fueris, non fuit illa tibi

Ovidius [g] etiam in elegiâ de morte Tibul-
li, defuncto terram levem ita comprecatur

Oſſa quieta precor tutâ requieſcite in urnâ,
Et ſit humus cineri non oneroſa tuo

& Meleager Heliodoræ in hanc fere ſen-
tentiam

Sed jam deſletam complectere mollibus ulnis,
Cunctorum nutrix Terra benigna, precor

Arbitrabantur nimirum defuncto aliquid
incommodi acceſſurum, ſi terrâ vehemen-
tiùs premeretur; quocirca quemadmodum 14
Seneca teſtatur, quidam magis horrebant
mortem, quam ingens ruina, & abruptæ
terræ caſus intuliſſet, quàm eam, quæ quo-
vis alio modo accidiſſet; nec e vulgo mo-
do homines, ſed etiam ſapientiam profeſſi;
animum quippe igneâ naturâ conſtantem
ingenti aliquo ruinæ impetu poſſe puta-
bant diſſipari; quò Statius reſpexit, ubi de
illis agit, qui aurum fodientes terræ caſu
obruuntur

..... *jacet*, inquit, *intus monte ſoluto*
Obrutus, ac penitus fractum, immerſumque
cadaver,
Indignantem animam propriis non reddidit a-
ſtris

Sed hoc in Phædone [h] Socrates confutat,
& irridet ſapientiſſimè; illud etiam time- 15
bant, ne cinis ventis diflaretur; idcirco
ter-

[a] Arnobius libr. 8. [b] Cicer. in Epiſt. ad Fam. libr. 7. Epiſt. 9. & libr. 1. ad Attic. Epiſt. 2. [c] Hom. Iliad. σ, v. 104. [d] Athen. libr. 12. c. 13. [e] Martial. libr. 6. Epigr. 52. [f] Martial. libr. 5. Epigr. 35. [g] Ovid. Amor. libr. 3. Eleg. 8. [h] Socrat. apud Platon. in Phæd.

terram mortuis iniiciebant: Horatius [a]

Injecto ter pulvere curras

& in eadem Ode

At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ
Ossibus, & capiti, inhumato
Particulam dare . . . . . .

Hinc illa [b] Martialis imprecatio, & jocus

Sit tibi terra levis, mollique tegaris arenâ,
Ne tua non possint eruere ossa canes

qui jocus etiam in [c] Anthologiâ reperitur.

DISSERTATIO XLIV.

In Epigramma in Statuam Bacchi proximam Statuæ Palladis, ex libro quarto capite: in Deorum Statuas.

Dissertatio Prima.

Conviciorum tria genera sunt. Pallas unde ita appellata sit: Quid significet Dæmon; quod nomen tributum est Aristoteli, sicut divinus dictus est Plato. Dii, qui similitudine aliquâ conjuncti videbantur; etiam statuis, & templis conjungebantur; quum itaque Bacchus, & Pallas inter se maximè diffideant, ineptum videtur eorum Statuas conjunxisse; nihilo tamen secius non omnino hoc est improbandum; nam Bacchus ferox quoque fingitur, & a quibusdam Tauro comparatur, fortè quia Taurus sit animal maximè iracundum, & vinum largiùs haustum iracundos faciat. Verumenimvero poëtæ Bacchum modò mollem, modò bellicosum inducunt, quia vini potus initio jucundus; intemperanter verò utentes, licet lenissimos, ad arma sæpe compellat. Ceterùm fabulosum esse censendum est, quod aliqui tradiderint Bacchum continuis choreis operam dantem incautos Orientis populos oppressisse.

Observatum inter cetera a Veteribus animadvertimus, ut Deorum Numina, qui naturæ, munerumve similitudine aliquâ, vel quasi cognatione conjuncti putarentur, etiam templorum honore, simulacrorumque conjungerentur; ita [d] Marcellum ferunt captis Syracusis templa Virtutis, & Honoris conjuncta dedicasse, quòd
1 honos virtuti cognatum quiddam habeatur, alterumque vicissim oriatur ex altero; ita [e] Veteres Cererique, & Libero, Liberæque; itemque [f] Castori, atque Polluci eandem ædem consecrarunt; Apollinem verò, & Dianam non eodem templo solùm, verùm etiam Numine copularunt. Siquidem Janus ille vetustissimus Latinorum Deus, ut affirmat libro primo Saturnalium [g] Macrobius, nihil aliud, quàm Diana, & Apollo habebatur, ac propterea bifrons fingebatur; eodemque modo Minervam, & Mercurium conjungebant ob sermonis, & sapientiæ cognationem in Statuis illis, quas Hermatheneas composito vocabulo nuncupabant, quarum mentio est apud [h] Ciceronem libro primo epistolarum ad Atticum. Contra verò Deos, inter quos
esset magna diversitas, etiam sacrificiis, & 2
cetero cultu separabant; quem morem in sacris Herculis præcipuè coluerunt, in quibus nullum alium [i] Deum invocabant, quòd quum Hercules mortalis aliquando fuisset, inter ipsum, ceterosque Deos immane discrimen intercedere opinabantur. Jure igitur Poëta non inelegans, quum Palladis, & Bacchi simulacra essent in propinquo collocata, mirantem hospitem inducit, quòd Statuarius ille belli præsidem, & conviviorum loci vicinitate conjunxerit. Cui Bacchus respondet, neutiquam mirandum, si communes cum Pallade sedes haberet; ego enim in multis sum Palladi simillimus. Illa enim bellis præest; ego sum belli studiosus inprimis; illa inventrix oleæ, ego vitis: illa sine matre nata est; ego sine matris dolore: illa e capite patris, ego verò e femore. Sed jam Poëtam Græcum Græcè, ac deinde Latinè loquentem audiamus

Εἰπὲ τί σοι ξυνὸν, καὶ Παλλάδι, τῇ γὰρ ἄκοντες,
Καὶ πόλεμοι, παρὰ σοὶ δ' εὔαδον εἰλαπίναι.
Μὴ προπετῶς, ὦ ξεῖνε, θεῶν πέρι τοῖα μετάλλα:
Ἴσθι δ' ὅσοις ἴκελος Δαίμονι τῇδε τέλω.
Καὶ γὰρ ἐμοὶ πολέμων φίλον κλέος; οἶδεν ἅπας μοι
Ἠῷος δμηθεὶς Ἰνδὸς ἀπ' Ὠκεανοῦ.
Καὶ μερόπων δὲ φυὴν ἐγεγήραμεν; ἡ μὲν ἐλαίῃ,
Αὐτὰρ ἐγὼ γλυκεροῖς βότρυσιν ἡμερίδος.
Καὶ μὴν οὐδ' ἐπ' ἐμοὶ μήτηρ ὠδῖνας ὑπέστη.
Λῦσα δ' ἐγὼ μηρὸν πάτριον: ἥδε κάρη

hos autem versus ita Latinè reddidimus

Quid commune tibi cum Pallade, mitis Jacche?
Huic fera bella; tibi fercula lauta placent.
De Superis, Hospes, temerè ne talia quære;
Disce quot & similis sit mibi Diva modis;
Nam mihi dulce decus belli, scit subditus Indus,
Lucidaque Eoam quæ Thetis ambit humum;
Quin & Mortales donis ditavimus ambo;
Hæc oleâ, dulci munere vitis ego.

P 2 *Me*

a Horat. libr. 1. Od. 28. b Martial libr. 9. Epigr. 30. c Anthol. libr. 2. de ποιμρούς. d Plut. de fort. Roman. & in Marcello. Val. Max. l. 1. c. 1. Liv. libr. 29. e Corn. Tac. Ann. libr. 2. Dionys. Halic. antiq. Roman. libr. 6. & Tit. Liv. libr. 41. in fin. f Dion. Halic. l. 6. & T. Liv. l. 2. g Macr. Sat. l. 1. c. 9. h Cic. Epist. ad Att. l. 1. Ep. 4. i Plutarch. in quæst. Roman.

Me quoque non sensit mater paritura dolores,
Ipse femur solvit Patris, at ista caput.

Antequam verò ea dicamus, quæ videbun-
tur ad rem pertinere, de verbis nonnulla
3 disseremus, in quibus hæc adnotanda pu-
vimus. ξυνὸν est *commune*, Pindarus
Ξυνὸν ἀνθρώποις, Στέφανοντ' ἀρετᾶς.
Ε'νεαδον εἰλαπίναι tria sunt, ut [a] Athenæo pla-
cet, genera conviviorum γάμος, idest *nuptiæ*;
ἔρανος *symbola*, in quam singuli partes con-
ferebant; cujus mentio est apud [b] Teren-
tium in Eunucho

Heri, inquit, *aliquot adolescentuli coimus*
in Piræo
In hunc diem, ut de symbolis essemus

Εἰλαπίνη denique tertium genus, *festum*
convivium, ut [c] Suidas ait, dictum ἀπὸ τοῦ
δαψιλῶς δαπανᾶν: λάπτειν γὰρ τὸ ἐκκενοῦν hoc est
est *a consumendo largè*; λάπτειν [d] quippe si-
gnificat *exinanire*; vel ut [e] Eustathius pu-
tat ἀπὸ τοῦ κατὰ ἴλας πίνειν: Homerus [f] hæc
tria genera unico versu complexus est

Εἰλαπίν', ἠὲ γάμος, ἐπεὶ οὐκ ἔρανος τάδε γ' ἐστὶ

Pallas Minerva dicta est ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρυ
4 eo quod hastam [g] vibret, quare Pallas apud
Homerum [h] fere semper est epithetum Mi-
nervæ, sicut [i] Phœbus Apollinis; vel, ut Eu-
stathius [l] censet, a Pallante Gigante, quem
Minerva interfecit; nec desunt [m] qui Pal-
lantem putent Minervæ fuisse patrem, quem
sibi vim afferentem Minerva occiderit. Vel,
ut idem [n] tradit, est Pallas appellata, quòd
Pallantes juvenes vocarentur; vel ideo quòd
παλλακὶς dicta est, vel quòd quum Semele
est combusta, Minerva tulerit Jovi Bacchi
καρδίαν ἔτι παλλομένην. Δαίμονι τῆδε πέλω; Δαί-
μονες appellati sunt quasi Δαήμονες idest *scien-*
5 *tes*; unde [o] Aristoteles a quibusdam dictus
est Dæmon, sicut Plato θεῖος idest *divinus*.
Dæmon autem hic accipitur pro Deâ; nam
Minerva non solùm Dea, sed etiam e duo-
decim Deis, qui quasi patritii, & majorum
gentium habebantur, quos [p] Ennius his
versibus comprehendit

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Ve-
nus, Mars,
Mercurius, Jovi', Neptunus, Vulcanus, A-
pollo

Frequenter autem Dæmon significat Deum.
Isocrates [q] ad Demonicum τίμα τὸ δαιμόνιον
ἀεὶ μὲν, μάλιστα δὲ μετὰ τῆς πόλεως hoc est: *De-*
um cole semper quidem, præcipuè verò quum
publicè sacra fiunt: Euripides

Φοίβου δ' ἀδελφὴν Ἄρτεμιν, Διὸς κόρην
Τιμᾷ μεγίστην δαιμόνων ἡγούμενος

hoc est

Phœbi sororem, filiam magni Jovis
Colit Dianam maximam Divûm ratus

Contra verò Dæmon in malam partem ac- 6
cipitur apud Plutarchum in convivio se-
ptem Sapientum, quo in libro refert, quum
Amasis ab Æthiopum Rege quæsivisset, quid
esset damnosissimum, Æthiopum Regem re-
spondisse, omnium damnosissimum esse Dæ-
monem. Quid autem propriè significet Dæ-
mon explicat Apulejus in libro de Deo So-
cratis, [r] Plutarchus, & Maximus [s] Tyrius
de eodem. Dæmon etiam pro fortunâ ac-
cipitur: Aristophanes [t] in Pluto

Τοῦ σώματος γὰρ οὐκ ἐᾷ τὸν κύριον
Κρατεῖν ὁ Δαίμων, ἀλλὰ τὸν ἐωνημένον

hoc est

Nam possidere corpus emptorem sinit
Fortuna iniqua, proprium Dominum vetat

Καὶ μερόπων δὲ φύσιν meropes dicuntur homi-
nes, ut [u] Suidas ait ἀπὸ τοῦ μεμερισμένην ἔχειν
τὴν ὄπα hoc est *eo quod partitam habeant vo-*
cem, & distinctam. Quibus de significatione
verborum explicatis opportunum videtur, 7
ut ad res ipsas transeamus. Eleganter Poë-
ta miratur Dionysum vini repertorem, si-
ne quo friget [x] Venus, cum Pallade castis-
simâ Dearum quidquam habere commercii.
Eadem mens est Poëtæ veteris, cujus extat
elegans in [y] Anthologiâ lusus in vitem,
quæ innitebatur oleæ, & ejus ramos clavi-
culis circumplicabat, quem ita vertit An-
gelus Politianus [z]

Quid me implicatis palmites
Plantam Minervæ, non Bromî?
Procul racemos tollite,
Ne virgo dicar ebria

Et jure volunt hi poëtæ bellum quoddam
intercedere inter Palladem, & Bacchum;
Bacchus quippe mollis quidam, & volu-
ptarius Deus a poëtis inducitur, quem e-
tiam, ut [a] Arnobius adversus gentes testa-
tur, Catamitum ferunt, & sui corporis co-
piam Prosumno facturum se fuisse pollici-
tum, si sibi, qua ad Inferos iretur, viam
ostenderet. Certè non bello, sed choreis
idoneum, & Joco [b] Horatius habitum esse
tradit, ubi canit

Quamquam choreis aptior, & joco
Ludoque dictus, non sat idoneus
Pugnæ ferebaris.....

et Ti-

[a] Athen. libr. 8. [b] Ter. Act. 3. Sc. 4. in princip. [c] Suid. in V. εἰλαπίνη [d] Suid. ib. [e] Eustath. in Odyss. α. [f] Hom. Odyss. α. [g] Eustath. in Il. α. [h] Hom. Iliad. α. v. 400. δ. 78. ε. v. primo Odyss. α. v. 125. ϑ. v. 7. & alibi. [i] Hom. Iliad. α. v. 43. & alibi eodem libro, & Odyss. γ. v. 279. [l] Eustath. in Il. α. & Suid. in V. παλλάς. [m] Cic. de Nat. Deor. libr. 3. [n] Eustath. ib. [o] Rhodig. libr. 2. cap. 2. [p] Ennius apud Apulejum de Deo Socrat. & Martian. Capell. in Nupt. Philologiæ. [q] Isocr. ad Demonicum post exordium. [r] Plutarch. de genio Socr. [s] Max. Tyr. in dissertatione. Quæ Socratis ars amatoria. [t] Arist. Pluto in princ. [u] Suid. in V. μέροψ. [x] Terent. in Eunuch. Act. prim. Scen. 5. [y] Antholog. libr. primo εἰς δένδρα Epigr. 8. [z] Politian. in l. Epigramm. [a] Arnob. adv. gentes libr. V. [b] Hor. l. 2. Od. 19.

& Tibullus [a] de Baccho, quem Osirin appellat [b]

Non tibi sunt tristes curæ, non luctus, Osiris,
Sed chorus, & cantus, lenis, & aptus amor,
Sed varii flores, & frons redimita corymbis,
Fusa sed ad teneros lutea palla pedes

Quum autem adeo imbellis Deus Bacchus
8 habeatur, quid, inquit Poëta noster, illi cum Pallade, quam armatam e Jovis capite exilientem, hastamque vibrantem Cœlum, & Terram horruisse solitâ spiritus magnificentiâ [c] Pindarus tradit; potius illi cum Horis [d], Nymphisque [e] conveniat, a quibus molliter olim dicitur educatus; nam a Minervâ quantum, Dii boni, dissidet Bacchus! illa [f] studiorum præses, & [g] belli; hic otii, ludorumque princeps: illa dux honestatis; hic libidinis, & voluptatis hortator: illa sapientiæ inventrix; hic auctor insaniæ: illa modestiæ parens, Veneris pernicies, magistra castitatis; hic tumultuum concitator, intemperantiæ monstrator, amoris conciliator, & socius. Quare separetur a Pallade Dionysus, ne Dea virgo Satyrorum lascivientium, Faunorumque conspectu contamínetur, & decoris custos, & sapientiæ Baccharum insaniâ, & clamoribus offendatur. Veruntamen, inquit Poëta, non oportet temerè Diis maledicere, minimeque fas est credere, quæ turpia de Diis, eorumque filiis prædicantur. Atque hoc in loco palinodiam quodammodo cantat, &
9 enumerat ea, quibus Bacchus Palladi similis videatur; non enim imbellem esse dicit Bacchum [h] Indiæ domitorem, cui totum Orientem subigenti Orbis terrarum priùs defecerit, quàm virtus. Sanè poëtæ quamvis multis in locis Bacchum mollem, lascivumque inducant, ferocem tamen interdum, neque a bellis alienum faciunt: Horatius [i]

Tu, quum parentis regna per arduum
Cohors gigantum scanderet impia,
Rhœcum retorsisti Leonis
Unguibus, horribilique malâ

Quæ fortasse ille sumpsit ab Homero; nam Homerus [l] in hymnis Bacchum se in Leonem, quum Tyrrhenos ulcisceretur, convertisse fabulatur: alii verò non Leoni Bacchum, sed Tauro comparant: vetus apud Athenæum [m] Poëta

Ἄδαμνον παῖδα ταυρωπὸν, νέον ὦ νέον

hoc est

Indomitum puerum taurinâ fronte timendum
Et juvenem haud juvenem. ...

Quin, & [n] cornua ipsi affingunt: [o] Ovidius, qui sic ait

Accedant capiti cornua, Bacchus eris

& [p] Propertius

Quod superest vitæ, per te, & sua cornua vivã,
Virtutisque tuæ, Bacche, poëta ferar

& [q] Horatius

Te vidit insons Cerberus aureo
Cornu decorum .....

Quod commentum originem duxit [r] a fabulâ, qua fertur Juppiter in draconem mu- 10
tatus Proserpinam compressisse, & ex eâ taurinâ specie editum Bacchum, quod mysterium Sabaziorum initiis celebrabatur; unde natus est versiculus ille, qui ab Antiquis canebatur, quem [s] Arnobius citat

Taurus Draconem genuit, & taurum draco

Athenæus [t] autem ideo putat Tauro comparari Dionysum; quòd vinum sese largiùs ingurgitantes faciat iracundos; est enim animal Taurus iracundum; quapropter Græcus [u] Poëta sic ait

Ταυρεῖ' ὕβρισαὶ, κ' ἐς κέρας θυμούμενος

quem imitatum esse [x] Virgilium constat, quum cecinit

..... atque irasci in cornua discit.

Et [y] Plinius de Taurorum irâ sic loquitur: *Sed tota comminatio prioribus in pedibus stat; irâ gliscente alternos replicans, spargensque in altum arenam, & solus animalium eo stimulo ardescens.* Et sanè non sine causâ cum ceteri, tum Poëta noster in Epigrammate, 11
quod suscepimus explicandum, Dionysum modò lenem, & cupidum voluptatis inducunt, modò ferocem, & bellicosum; nam vini potus quamvis initio jucundus esse videatur, mentesque lætitiâ solvere, & oblivionem afferre curarum; intemperanter utentibus animum perturbat, rixas exeitat, & sæpe lenissimos homines ad arma compellit, quas turbas metuens [z] Horatius ita sodales admonet

Natis in usum lætitiæ scyphis
Pugnare Thracum est; tollite barbarum
Morem, verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis

Quem autem Thracum morem fuisse Horatius affirmat, *etiam* Germanos usurpasse Tacitus [a] prodit his verbis: *crebræ apud vinolentos rixæ; rarò conviciis, sæpiùs cæde, & vul-*

---

[a] Tibull. libr. 1. El. 8. [b] Diodor. Sicul. Biblioth. libr. 1. [c] Pind. Olymp. Od. 7. [d] Dionysiac. libr. 9. apud Demarchum. [e] Homer. in hymn. in Dionys. Athen. Deipnosoph. libr. 11. cap. 3. & Ovid. Metamorph. libr. 3. [f] Ovid. Fast. libr. 3. [g] Homer. in hymn. in Venerem, Ovid. libr. 5. Fastor. Stat. libr. 4. Sylv. 5. [h] Ovid. de Arte amandi libr. 1. & libr. 3. Fast. Martial. Epigr. 26. libr. 8. Plin. l. 8. c. 2. [i] Horat. l. 2. Ode 19. [l] Hom. in hymn. in Bacch. aut latrones. [m] Jon Chius apud Ath. l. 2. in princ. [n] Eurip. in Bacchis, Diod. l. 3. Eust. in 2. Il. [o] Ov. Epist. 21. Sapph. Phaon. [p] Prop. l. 3. El. 15. [q] Hor. l. 2. Od. 19. [r] Clem. Alex. in Protreptico, & Cæl. Rhodig. l. 7. cap. 15. [s] Arnob. adv. gent. lib. V. [t] Athen. libr. 2. c. 2. [u] Euripid. apud Athen. l. 2. c. 2. [x] Virg. Georg. 3. [y] Plin. libr. 8. cap. 45. [z] Horat. libr. 1. Ode 27. [a] Tac. de mor. Germ.

vulneribus transfiguntur. Sed hi barbari, &
12 alioquin immanes; quid homines humanissimi, quid in mediâ Græciâ Philippus? nonne [a] parum abfuit, quin temulentus Alexandrum filium clarissimum Græciæ lumen extingueret? quo domestico condocefactus exemplo, admonitusque suo periculo debuerat Alexander ab immodico potu abstinere, et non clementiæ, et mansuetudinis famam, qua meritò celebratur, dedecorasset cædibus amicorum; neque [b] Clytum nutricis filium servatorem suum inter pocula interfecisset; neque nobilissimam Persarum regiam incendisset. Sed immodica vini cupiditas efecit, ut Regis aliuquin humanissimi convivia Lapitharum, Centaurorumque epulæ viderentur. Jure igitur poëtæ non modò lenem, placidumque Bacchum, sed etiam ferum, immanemque fingunt. Quod [c] Antiqui reputantes antequam epularentur, bono dæmoni libabant, nihil aliud precantes, quàm ut Bacchus illis non ferox, & immitis, sed placatus adesset, & bonus; non enim solùm corpus, & mentem excitat Dionysius, sed & perturbat, labefactat, evertit; &, ut, Comicus [d] ait, luctator est dolosus. Possunt etiam poëtæ, quum Bacchum modò
13 placidum, modò ferum, immansuetumque faciunt, ad historiam respexisse; Bacchus enim plurimas nationes dicitur subegisse, sed ejus belli gerendi ratio non fuit, qualis aliorum Imperatorum, qui militibus armatis, exercitu instructo, machinisque bellicis urbes capiunt, prædas agunt, arva populantur, omnia ferro, ignique devastant; sed alia, ut Polyænus libro primo strategematum tradit, in speciem placidior; non enim armis apparentibus ejus utebatur exercitus; sed miles vestimento tenui, pellibusque cervinis indutus erat, quibus arma occulebantur; hederâ circumplicabantur hastæ, cuspides thyrso tegebantur. Erat autem species non bellantium virorum, sed commessantium; cuncta cymbalis, tympanisque perstrepebant; Baccharum cantu, ululatuque valles, montesque personabant; undique chori, solemnisque saltatus, & lætitiæ signa, & pacis argumenta conspiciebantur; quibus homines incauti, & doli nescii, rudesque fraudium decepti, & ad potandum, ludendumque conversi a militibus armatis opprimebantur. Atque hac ratione fertur Dionysus Indiam domuisse, quod indicat Poëta noster his verbis

..... *οἶδεν ἄπας μοι*
Ἠῴος ὀμφθεὶς Ἰνδὸς ἀπ' Ὠκεανοῦ.
..... *scit subditus Indus*,
Lucidaque Eoam quæ Thetis ambit humum.

Quæ Megasthenes, qui conscripsit Indica, & ad Indos missus est legatus, & alii admodum pauci crediderunt; [e] Strabo, & plerique scriptores fictas fabulas esse arbitrantur.

DISSERTATIO XLV.

In idem Epigramma.

Dissertatio Secunda

De Baccho.

Quemadmodum Hercules in Occidente præcipuè facinora edidit; & nihilominus etiam quædam in Oriente gessit; sic & Bacchus triumphavit quidem in Oriente, sed tamen in Occidente Tyrrhenos, & Lusitaniam subegit; fuit enim Bacchus Rex, cujus dux Pan, ex cujus strategemate Timores Panici appellati sunt; plura autem facinora memorantur Herculis, quàm Bacchi. Cicero quidem affirmat quinque fuisse Bacchos, & quibus quisque parentibus ortus esset, tradit; verùm quamplures alii sibi nomen Bacchi asciverunt, qui recensentur; ideo apud diversos populos diversis nominibus appellatur Bacchus; quæ autem ea sint, Ausonius tradit,

DUos Jovis Filios admirata est, & maximè celebravit antiquitas, & quamvis mortales genitos fateatur, templis tamen, & Deorum immortalium honoribus conseeravit; Herculem, & Liberum Patrem; quorum utrumque magnas nationes bello subegisse; terrarum Orbem victoriis peragrasse, Reges feros, immanesque Tyrannos sustulisse; omnia denique sic gessisse credidit, aut credi voluit, ut digni immortalitate, quam consequuti dicuntur, digni origine cœlesti, cujus famam sibi vindicarunt, viderentur. Sed [f] de Hercule multa diximus anno superiore, quum epigramma secundum Anthologiæ explicaremus; nunc autem, quoniam suscepimus exponendum carmen, in quo de rebus a Dionyso gestis mentio est, de ipso Dionyso nonnulla dicemus. Atque ut hinc, unde videtur aptissimum, sumamus exordium; 1
Hercules videtur plura gessisse, quàm Bacchus, majusque terrarum spatium peragrasse; ejus certè fama latiùs Orbem terrarum pervagata est; nulla siquidem regio fuit antiquitus, in qua non aliquod virtutis Herculeæ vestigium

[a] Plutarch. in Alexandr Vitâ. [b] Q. Curt. libr. 8. [c] Plutarch. & Cæl. Rhodigin. libr. 18. cap. 25.

[d] Plaut. in Pseudol. Act. V, Scen. I. [e] Strabo libr. XI. [f] Diss. 7., 8., 9.

stigium extaret impressum, nulla verò gens tam barbara, tamque ab omni humanitate remota, quæ non Herculem maximè omnium laudibus ferret; Dionysi verò res gestæ Indiæ fere finibus continentur. Quapropter Arrianus libro primo de expeditione Alexandri miratur potuisse Bacchum Semele natum tot, & tam barbaras, bellicosasque nationes adire, quum nullam aliam præter Indorum gentem armis domuerit; pleraque [a] eorum, quæ gessit, apud Indos gessisse [b] memoratur; nam & Nysam [c] urbem condidisse tradunt, & legum, quibus Indi uterentur, auctorem fuisse, ipsosque terram conserere, vitesque ponere docuisse; & Deos colere, & satyricam saltationem, quæ a quibusdam cordax appellatur, & mitras gerere, & unguentis ungi ostendisse. Nec solùm Indos pacis artibus instruxisse, sed belli, & armis ipsos quibusdam armasse, & cymbalorum, tympanorumque sonitu ad prœlium ire, & virtutem accendere cantu docuisse, & Regem Indorum constituisse Spartembam. Alii verò minus angustis,
2 ut ita dicam, terminis Bacchi gloriam circumscribunt; nam, quemadmodum [d] Strabo prodit, Herculem in Occidente, Bacchum in Oriente toto præclara fecisse facinora tradiderunt; Euripides [e] autem sic itinera, laboresque suos Liberum Patrem inducit commemorantem

Λιπὼν δὲ Λυδῶν τὰς πολυχρύσους γύας,
Φρυγῶντε, Περσῶν θ' ἡλιοβλήτους πλάκας,
Βακτριάτε τείχη, τήντε δύσχειμον χθόνα
Μήδων ἐπελθὼν, Α'ραβίαντ' εὐδαίμονα,
Ασίαντε πᾶσαν.....

Quos versus ita interpretamur

Ditis relinquens Lydiæ auriferum solum,
Ustasque nimio sole Persarum domos,
Camposque Phrygiæ, arcesque Bactrorum inclytas,
Et hieme sævâ triste Medorum solum,
Arabumque ditia regna, felices plagas,
Asiamque totam.....

Cui tertio Metamorphoseon astipulatur Ovidius his verbis

..... Oriens tibi victus ad usque,
Decolor extremo qua cingitur India Gange

Sunt enim nonnulli, qui non in Græcia
3 natum ferunt, sed in Lydiâ, ex eaque profectum omnibus, quas adiret, gentibus perdomitis ad extremam Indiam pervenisse, quod indicare videtur mitra, qua Bacchæ utebantur, & Bacchus; nam Mitra Lydorum gestamen: Propertius [f]

Cinget Bassaricas Lydia mitra comas.

& Virgilius libro quarto Æneidos

Mæoniâ mentum mitrâ, crinemque madentem
Subnixus rapto potitur.....

ubi Mæonia exponitur Lydia, quia Lydia alio nomine Mæonia appellatur, ut [g] Eustathius est testis in eum [h] Homeri locum

Ω'ς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ
Μῃονὶς, ἠὲ Κάειρα παρήιον ἔμμεναι ἵππων

Ideo Ovidius in epistolâ Dejaniræ ad Herculem, Herculem ab Jole Lydorum Reginâ inducit mitrâ redimitum

Ausus es hirsutos mitrâ redimire capillos;
Aptior Herculeæ Populus alba comæ

Sed quemadmodum Hercules, etsi præcipua rerum in Occidente dicitur confecisse, tamen etiam Orientis populos adiisse 4
traditur, & apud eos præclara suæ virtutis monumenta reliquisse; ita Bacchi propria quidem laus est Orientem domuisse, sed tamen ejus nonnullæ in Occidente res gestæ prædicantur; nam & [i] Lycurgum Thraciæ Regem occidisse, & Lusitaniam peragrasse, quæ etiam teste [l] Plinio a Liberi Patris lusu nomen accepit, & infestantes maria subegisse Tyrrhenos, & quæ de [m] Pentheo poetæ fabulantur, ad victorias Bacchi referenda sunt. Quæ quum poetæ finxere, nihil aliud indicare voluerunt, quàm a Baccho universum perdomitum Orbem terrarum fuisse; nam subactus Occidens per Tyrrhenos, Lusitaniamque; Oriens autem per Indiam significatur, quod testatur his verbis [n] Aristides Ι'νδοὺς, καὶ Τυῤῥηνοὺς λέγουσιν, ὅτι κατεστρέψατο, αἰνιττόμενοι, δοκεῖν ἐμοὶ, διὰ μὲν τῶν Τυῤῥηνῶν τὰ πρὸς Ε'σπέραν, διὰ δὲ τῶν ἑτέρων τὸν πρὸς ἕω τόπον τῆς γῆς, ὡς ἁπάσης αὐτὸν ἄρχοντα hoc est: *Indos, & Tyrrhenos dicunt subegisse indicantes meo iudicio per Tyrrhenos Occidentem; per alteros, quæ vergunt ad Orientem loca, quasi ipse toti terrarum Orbi imperaret*: Fuit enim Rex Bacchus; quod antiqua Bacchi simulacra declarant, quæ cum diadema- 5
te conspiciuntur; usus est autem plurimum in bellis quodam duce, qui Pan appellabatur, cujus hujusmodi [o] strategema a Polyæno memoratur. Quum haberet castra Dionysus in concavo saltu, nunciatum est innumerabiles hostium copias trans illum saltum castrametari; magnum ea res metum incussit Baccho, sed non item Pani; verùm signum militibus dedit, ut noctu quàm maximum possent, ederent clamorem, quem quum illi sustulissent, repercussum petræ, concavique saltus multò majorem reddiderunt; hostes autem ex ingenti illo sono, qui terribilis auribus accidebat, magnitudinem hostilium copiarum metientes, simulque nocturnis tenebris vanum incutien-

[a] Polyæn. l. 1. c. 1. [b] Hæc omnia in Arrian. rerum Ind. libro. [c] Arrian. de Expedit. Alexandri libr. V. in princip. Strab. libr. 15. in princip. [d] Strab. libr. 3. & libr. 15. [e] Eurip. in Bacchis in prologo.

[f] Propert. l. 3. El. 15. [g] Eustath. in Il. 4. [h] Homer. Il. δ. v. 142. [i] Pausan. libr. 1. [l] Plin. libr. 3. cap. 1. [m] Ovid. Metam. libr. 3. [n] Arist. orat. in Bacchum. [o] Polyæn. strategem. libr. 1. c. 2.

tientibus terrorem, perculsi extemplo fugæ se mandarunt; ex quo factum est, ut & Echo amica Pani crederetur, quia ejus beneficio exercitus Bacchi periculo est liberatus; & ut repentini, & sine causa in exercitibus existentes metus Panici nuncupentur; sed de Panicis terroribus eruditè multa colligit in Miscellaneis [a] Angelus Politianus. Ceterum quod ferunt Bacchum
6 imperio potitum Orbis terrarum, id eorum sententiam confirmat, qui Bacchos fuisse plures memoriæ prodiderunt; nam quo pacto idem & Indiam subigere, & Hispaniam, & extrema Occidentis perdomare potuisset? sciendum est igitur Dionysos quinque a Cicerone libro tertio de naturâ Deorum numerari; quorum primus e Jove sit natus, & Proserpinâ; secundus Nilo, qui Nysam dicitur interemisse; tertius Caprio Patre, quem Asiæ Regem dicunt præfuisse, cui Sabazia sunt instituta, quartus Jove, & Lunâ, cui sacra Orphica confici putabantur; quinctus Niso natus, & Thyone, a quo trieterides constitutæ censebantur. Nec mirum debet videri tam multos
7 fuisse Reges, illustresque viros, qui se Dionysos haberi, appellarique voluerint, & opinione hominum sint Deorum immortalium honores consequuti. Nam etiam recentiore ævo multi Bacchi nomen sibi vindicarunt, vel populis deferentibus minimè repudiarunt. Tralliani quippe Mithridatem, ut in oratione pro Flacco testis est Cicero, quòd bis fulmine fuerit appetitus, Dionysum vocaverunt; & [b] Antigonus unus e successoribus Alexandri se Liberum Patrem dici sumptis pro Causiâ, & Diademate Macedonico, hederâ, & pro sceptro, thyrso, imperavit; & [c] Marcus Antonius quum eamdem appellationem sibi arrogaret, Athiniensesque, ut item alii populi, ipsum Liberum Patrem appellassent, addiderunt se despondere ipsi, & in matrimonium collocare Minervam suam, & rogaverunt, ut duceret; atque Antonius ducturum se confirmavit, sed dotis nomine se illis mille talenta dixit imperare; tum Græculus quidam sanè quàm argutè dixisse fertur *κύριε, ὁ Ζεὺς τὴν μητέρα σου Σεμέλην ἄπροικον εἶχε* hoc est: *Domine, Juppiter Semelen tuam matrem indotatam habebat*. Sed ut ad Liberum Patrem revertamur; quemadmo-
8 dum Mithridates, & Antigonus, & Antonius Liberi Patris nomine sunt appellati, ita vetustiores Reges eamdem appellationem fortasse concupiverunt, & consequuti sunt. Ex quo factum est, ut apud omnes fere gentes Bacchi Numen quamvis diversis nominibus coleretur; nam apud [d] Ægyptios Osiris, apud Romanos [e] Liber, apud Indos [f] Dionysus, apud Arabas Adonei nomine & appellabatur, & adorabatur; quæ omnia nomina [g] Ausonius his versibus complectitur

Ogygia me Bacchum vocat,
Osirin Ægyptus putat,
Mysiæ Phanacen nominant,
Dionyson Indi existimant,
Romana Sacra Liberum,
Arabica Gens Adoneum,
Lucaniacus Pantheum.

DISSERTATIO XLVI.

In idem Epigramma.

Dissertatio Tertia.

De Baccho.

Alia ab aliis Bacchi Patria statuitur; sicut etiam disceptatur de inventione vitis; hinc proditum est canem peperisse ramum, qui consitus uvas pratulerit. Illud autem constat ante Bacchum Semeles filium vinum repertum fuisse, quum Amphictyon filius Deucalionis diluere vinum aquâ docuerit. Sed non unus apud Scriptores profanos vini repertor habetur; ideo plures Bacchi fuisse feruntur; tot nimirum, quot apud diversas nationes vitis inventores extiterunt. Ceterum credibile non est Bacchum universum terrarum Orbem victoriis peragrasse; nulli enim ex his, qui plurimos victorias obtinuerunt, istud contigit, quòd singulis recensendis pates; nec ipsi Herculi, sed quidquid gloriosum ubique terrarum gestum est, Herculi tribuerunt, præsertim quum ludo Bacchum gentes domuisse fabulentur; qui cujusmodi esset, narratur. Verum enimvero quum tradunt Bacchum totum Orbem domuisse, significare volunt, quod omnes gentes vino, aut aliâ simili potione utuntur; quare Diodorus Siculus tradit Osirin docuisse Germanos potionem ex hordeo conficere, quia qui primus eam potionem monstravit illis Osiris cepit appellari. Bacchus, & Osiris idem numen est, ut colligitur ex actionibus omnibus quæ utrique communes sunt.

PHilostratus non inelegans, neque ineruditus auctor in libro de Apollonii vitâ secundo magnum inter Indos, Græcosque certamen de Patriâ Bacchi fuisse perhibet, utrisque Deum apud se natum con-

[a] Angel. Polit. in Miscell. cap. 28. [b] Herod. l. 1. in princ. [c] Plut. in Anton. & Athen. libr. 4. cap. 12. [d] Cedrenus in Histor. comp. [e] Virg. Georg. l. 1. Macrob. Saturn. libr. 1. cap. 18. & Ovid. Metam. libr. 4. [f] Arrian. de exped. Alexandr. libr. 5. in princ. [g] Auson. Epigr. 29.

contendentibus. Et Græci quidem ut ostenderent Bacchum e Græciâ profectum in Indiam pervenisse, testabantur inscriptionem argentei disci, qui Delphis in Apollinis templo visebatur, quæ ita se habebat; *Bacchus Semeles, & Jovis filius ab Indis Apollini Delphico sacravit*. Indorum ve-
1 rò de Baccho diversæ fuere sententiæ; nam plerique ex Assyriâ venisse dicebant; nonnulli verò in Indiâ natum ex Indo flumine confirmabant. Eodem modo, ut in secundo libro de Amoribus Clitophontis, & Leucippæ testatur Achilles Tatius, de vitis inventione certabatur, quum Athenienses in Atticâ, Tyrii in Phœniciâ repertam contenderent; Athenæus [a] autem in Thessaliâ prodit inventam, qui fabulam narrat hujusmodi. Orestheum Deucalionis filium canem habuisse, quæ mirabili partu non catulos, ut naturæ leges postulabant, sed ramum pepererit, quem conditum uvas protulisse, & ex illis expressum vinum, Orestheum autem filium sibi postea natum ex eo casu Phytium appellasse. Quæ vitis, vinique inventio licet fabulosè narrata, si
2 non abhorret omnino a veritate [quod fieri posse video; solet enim plerumque vetustas res veras fictis occultare fabulis, quò vulgo admirabiliores esse videantur] non Bacchus [b] Jovis, & Semeles filius vini repertor in Græciâ est habendus, quum illud invenerint Deucalionis filii, antequam Bacchus Thebis nasceretur; floruit enim Deucalion trecentis triginta, vel quadraginta duobus annis ante excidium Trojæ, Bacchi verò ortum centumsexaginta, vel etiam septuagintaduobus; quod etiam demonstrat historia, qua apud [c] Athenæum narratur Amphictyon Rex Atheniensium, qui fuit [d] Deucalionis filius vinum aquâ diluere, ac miscere primus docuisse, ob eamque causam ingentes honores dicitur consequutus, Araque est ei erecta, & dicata Recto Deo, quasi ipse homines vino oppressos, & dejectos princeps erexisset. Quæ declarant satis non unum apud scri-
3 ptores profanos haberi vini repertorem, quum etiam [e] ab Oeneo, qui vinum ab uvâ primus expresserit, οἶνον græco sermone vinum appellatum reperiamus, ac proinde non esse mirum, si Bacchi plures fuisse dicantur; tot nimirum, quot apud diversas nationes vitis inventores extiterunt; nam illud absurdum potuisse Bacchum Semele natum universum terrarum Orbem victoriis peragrare, omnia manu pacantem, gentesque, quas adiret, omnes mansuefacientem, & ab agresti feritate ad pacis artes, & agriculturæ studia convertentem; nam cui Mortalium Deus immortalis tantam concessit facultatem? Neque enim Hercules ille, quem fabulæ maximè omnium celebrant, tantum terræ peragravit, quantum poëtæ ferunt, quum plures Hercules fuerint, & Argivo, quemadmodum [f] anno superiore ostendimus, multorum gesta tribuantur; vel certè, ut Cornelius Tacitus in libro de moribus Germanorum suspicatur, quidquid ubique terrarum magnificè, splendidèque, & fortiter gestum est, id ab Hercule gestum prædicetur. Neque, ut a fabulis abeamus, Sesustris Ægyptius, 4
qui plurimas nationes dicitur subegisse, ullam aliam terram, ut [g] Herodoto principi historicorum credi convenit, adivit, quàm Asiæ partem, & nonnullas Europæ regiones; Ninus autem, & Semiramis, & Cyrus [h], quem Græci maximè laudibus ferunt, Europam, Libyamque fere non attigerunt, & in ipsâ Asiâ Indiam, ut [i] Strabo testis est locupletissimus, non penetrarunt; neque Scythas, ut de aliis interim taceam, maximam, ferocissimamque Asiæ nationem profligare potuerunt. Ille ipse Alexander [l], qui defuturam sibi vincenti terram existimabat, non magnam, si cum toto comparetur, Orbis partem in potestatem suam, atque ditionem redegit. Adeo nemini concessit hanc laudem Deus, ut victor omnium gentium verè diceretur. Quod
si nemini eorum contigit, qui maximè ce- 5
lebrantur, quorumque res gestæ in illustri positæ monumento leguntur, nec Baccho quidem credibile est contigisse; præsertim quum absurdâ quadam ratione Orbis terrarum imperium consequutus esse dicatur; non enim virtute gentes, & armis fertur domuisse, sed ad ludum, hilaritatemque conversas ad obsequium compulisse. Operæpretium est autem audire, quis nam fuerit Bacchi, Baccharumque lusus, cui gentes omnes cessisse Græci fabulantur; hunc verò fusissimè describit [m] Catullus his versibus

Qui tum alacres passim lymphatâ mente furebant
Evœ bacchantes, Evœ capita inflectentes,
Horum pars tectâ quatiebant cuspide thyrsos,
Pars e divulso jactabant membra juvenco,
Pars sese tortis serpentibus incingebant,
Pars obscura cavis celebrabant orgia cistis,
Orgia, quæ frustra cupiunt audire profani,
Plangebant alii proceris tympana palmis,
Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant,

[a] Athen. libr. 2. [b] Cedrenus in Histor. Compend. ad ann. 3413. Orb. Cond. [c] Athen. libr. 2. c. 2. [d] Pauf. l. 1. Attic. & l. 10. Phocic. [e] Athen. l. 2. in princ. & Suid. in v. οἶνος. [f] Dissert. 7. in Antholog. [g] Herodot. libr. 2. [h] Herodot. libr. 1. in fin. Xenoph. de Exped. Cyri. [i] Strab. libr. 15. in princ. [l] Arrian. de Exped. Alex. Plutarch. in ejus vitâ, & Q. Curtius in Histor. [m] Catull. in epithal. Pelei, & Thet.

Multaque raucisonos efflabant cornua bombos,
Barbaraque horribili stridebat tibia cantu

Complectitur autem Poëta hoc in loco omnia, quæ sparsim apud alios leguntur; nam, ut ea, quæ sunt notiora, prætermittam, quod
6 ait Bacchas juvencos lacerare solitas, & se cingere serpentibus, id fieri consuevisse in Bacchi sacris testatur [a] Euripides his verbis

Καὶ τὴν μὲν ἂν προσεῖδες εὔθηλον πόριν
Μυκωμένην ἔχουσαν ἐν χεροῖν δίχα,
Α᾿λλαι δὲ δαμάλας διεφόρουν σπαράγμασι

& in [b] choro

Στεφάνωσαι τε δρακόντων
Στεφάνοις, ἔνθεν ἀγρίαν
Θηρότροφοι μαινάδες ἀμφιβάλλον-
ται πλοκάμοις . . . . . .

Cui [c] Plutarchus astipulatur, qui Olympiada Magni Alexandri matrem grandes contrectantem serpentes manibus rhyasos celebrare solitam refert; & Clemens [d] Alexandrinus, qui sic ait Διόνυσον μαινόλην ὀργιάζουσι βάκχοι ὠμοφαγίᾳ τὴν ἱερομανίαν ἄγοντες, καὶ τελίσκουσι τὰς κρεωνομίας τῶν φόνων ἀνεστεμμένοι τοῖς ὄφεσιν ἐπολολύζοντες εὐάν. Ubi adnotandum Bacchas in illis furoribus crudis carnibus vesci consuevisse. His autem præstigiis de-
7 lusum terrarum Orbem unius hominis imperio paruisse quis credat, & Bacchantium muliercularum insaniam, & ludum plusquam tot bellicosarum gentium arma valuisse? Mirantur historici, quòd Alexandrum Macedonem sacra Liberi Patris in India celebrantem fuerit adortus nemo; nemo Macedones intentos ludo, & per aliquot dies ebrios, & bacchantes oppresserit. At Dionysus non solum Orbem terrarum incolumis peragrasse; verum etiam, quum eodem modo fureret, dicitur subegisse. Quæ si absurda videantur, illud statuamus oportet, quum omnes gentes vino, vel aliqua potione artificiosè confecta utantur; ideo Bacchum universum Orbem peragrasse fingi, quòd ubique gentium aliquis inventor extiterit vini, vel hujusmodi potionis. Ita Siculus Diodorus [e] Osirin
8 obivisse Germaniam restatur, Germanosque docuisse ex hordeo, & aliis herbis conficere potionem, non quia Osiris Ægyptius forrasse ad ea loca pervenerit; sed quia qui Germanis eam monstravit potionem, Osiridis nomine ceperit a Germanis coli, qui vini perhibetur inventor; sicut apud eosdem teste [f] Tacito colebatur Isis, quæ fruges dicitur invenisse; nam Osiris idem Numen habebatur, [g] ac Liber, ut Suidas in voce Osiris, ac [h] Plutarchus docent, & multa declarant. Nam tam Osiridi, quàm Baccho Panem fuisse comitem expeditionis Diodorus [i] tradit; uterque Gigantes domuisse fertur, uterque ab Inferis revertisse, quod de Baccho testatur [l] Arnobius, de Osiride Plutarchus in libro de Iside, & Osiride; uterque Lycurgum [m] Thraciæ Regem pe- 9
remisse, ut de Osiride Berosus Chaldæus tradit, de Baccho Plato, omnesque poëtæ; utrique denique sacra quædam occulta cistis asservabantur, ut Catullus [n] in his, quos citavimus, versibus indicat, & [o] Tibullus in elegiâ septimâ libri primi, & ut Osirin Typhon [p] dicitur discerpsisse, ita Bacchum Titanes, ut auctor est Clemens [q] Alexandrinus. Mitto alia, quæ posseut afferri, quibus idem Osiridis, ac Bacchi Numen ostenditur; quæ si vera credantur, Ægyptii testes adversus ea, quæ diximus, citabuntur, qui Osirin suum Regem omnes terrarum plagas obivisse, & gentes universas in suam ditionem, potestatemque redegisse pertinacissimè contendebant; quæ quomodo intelligi possint, neque iis, quæ diximus, adversentur, aliis sermonibus fusius exponemus.

DIS-

[a] Eurip. in Bacchis. [b] Euripid. in Bacchis Chor. 1. antistr. 1. [c] Plut. in Alex. [d] Clem. Alex. in Protreptic. [e] Diod. Sic. biblioth. libr. 1. [f] Tac. de mor. Germ. [g] Diod. Sic bibl. l. 1. [h] Plut. de Iside, & Osiride. [i] Diod Sic. l. 1. bibl. [l] Arnob. adv. gent. [m] Homer. Iliad. ζ. v. 130. & Eustath. ad eum locum, & Hor. libr. 2. Od. 19. [n] Catull. in Nuptiis Pelei, & Thetid. & Theocr. in Bacchis Idyll. 26. [o] Tib. Eleg. 7. libr. 1. [p] Plutarch. de Iside, & Osiride. [q] Clemens Alexandr. in Protreptic.

DISSERTATIO XLVII.

In idem Epigramma,

Dissertatio Quarta,

De Baccho,

Tres fuerunt apud Veteres de Diis opiniones; una populi, alia poëtarum, tertia philosophorum; non enim sapientissimi viri, quæ de Diis apud vulgus invaluerant, credebant, neque Mortales ullos adorabant; verùm sub nominibus commentitiorum Deorum cuncta regentem Deum colebant. Bacchum itaque esse Solem censebant; ideo universum terrarum Orbem peragrasse affirmabant, quia nulla Terræ pars est, quæ Solis radiis non illustretur, & Bacchi Sacerdotes in Liberalibus puniceo peplo, & maculosâ pelle, ac zonâ aureâ utebantur, quæ mirificè Soli convenire declaratur. Ostenditur etiam, quòd Bacchus, & Apollo idem numen esset, quia utrique Parnassus, laurus, & hedera dicata erant; quin etiam vaticinium utriusque proprium habebatur, licet aliter sentire Tibullus videatur; præterea & Bacchus Leonis effigie denotabatur, & Solis Leonem esse symbolum constat. Quare quum Orpheus commentus est Bacchum singulis Cœli orbibus præesse, nihil aliud significare voluit, quàm Solis vim omnibus globis cœlestibus, Universoque dominari. Nisi fortè dicatur hujusmodi commentum significare Bacchum in mentibus illis divinis, quibus Pythagorici tradunt stellas animari, esse æternum illud gaudium, quo inebriantur mentes beatæ.

QUi Deorum naturam sapientiùs apud Veteres contemplati sunt, quum animadverterent vulgi de Diis immortalibus opiniones futiles esse, & plenas ineptissimæ vanitatis, ut aliquid de Cœlestibus veriùs opinarentur, & tamen multitudini religionem Majorum funditus tollere non viderentur, excogitarunt rationem, qua iisdem, quibus vulgus, numinibus supplicarent, & de rebus divinis sanctius quiddam, prudentiusque sentirent; ex quo [a] tres, ut Varro doctissimus Romanorum docet, de Diis disserendi rationes extiterunt; una populi; alia poëtarum; tertia philosophorum. Quarum ultima a ceteris longè plurimum discrepabat; neque enim sapientissimi viri
rebus inanimis, aut olim mortalibus divi- 1
nos honores deferebant; verùm sub nominibus commentitiorum Deorum Dei cuncta regentis imperium, & providentiam, etsi non eâ religione, qua debebant; eâ tamen, qua poterant, adorabant. Quapropter non Capitolinum [b] Jovem barbatum, aut [c] Hammonem cornutâ specie, aut galeatam [d] Minervam, aut [e] sospitam Junonem cum pelle caprinâ, cum scutulo, cum hastâ, cum calceolis repandis; neque imberbem [f] Apollinem, claudum [g] Vulcanum, fuscinâ [h] armatum Neptunum; neque Isidem [i] vagam, latrantem [l] Anubin, Osirin discerptum [m] a suis; neque Eleusiniam illam nocturnorum sacrorum consciam ve-
nerabantur; sed Jovem opinabantur esse 2
Mundum, & illum, ut ait Poëta, [n]

Sublime fusum immoderatum Æthera,

Veruntamen, ut Varro testatur, sicut homines animo sapientes, non corpore habentur; ita [o] Mundum non corpore, sed animo Deum arbitrabantur; Minervam autem in animo Mundi mentem illam purissimam, a materiaque secretam, & ab omni corporis contagione separatam putabant; sicut [p] Junonem aërem, qua mente regitur immortali; Neptunum spiritum per omnia maria pertinentem; Cererem Terram non quatenus bruta quædam est, & immobilis moles; sed quatenus animo cietur, & mentis est particeps, & rationis. Eodem [q] pla-
nè modo Bacchum, & Osirin, non eos 3
arbitrabantur esse, quos vulgus motibus incompositis, vibrandoque thyrsos, & simulatione quadam furoris absurdè colebat; sed Mundi publicam lucem Solem, qui, ut ait [r] Plinius, Cœli tristitiam discutit, atque etiam humani nubila animi serenat. Atque hanc arbitror esse causam, cur tam Ægyptii Osirin, quàm Græci Bacchum Orbem terrarum peragrasse crederent, & suæ ditioni subjecisse; siquidem nulla est Terræ pars, quæ Solis radiis non illustretur; eorum verò, quæ Cœlo, terrisque continentur, Sol dominus habetur, & rector. Quocirca siderum, Cœlique consultissimus Interpres Julius [s] Firmicus ita Solem appellat *Sol optime, maxime, qui mediam Mundi possides partem, mens Mundi, atque temperies, dux omnium, princepsque*; & Plinius libro secun-

[a] August. de Civit. Dei. [b] Cic. de Nat. Deor. libr. 1. [c] Ovid. de Arte Aman. libr. 3. in fine, Lucan. libr. 9. Sylv. Italic. libr. 9. Punic. [d] Cic. de Nat. Deor. libr. 1. [e] T. Livius libr. 22. & Cic. libr. 1. de Nat. Deor. [f] Callimach. Hymn. 2. in Apollin. v. 35. [g] Homer. in hymn. in Apollin. & Lucian. in dial. de Sacrificiis. [h] Hygin. fab. 169. Virg. libr. 1. Georgic. Ovid. libr. 1. Metam. & libr. 6. Apollodor. l. 1. [i] Plutarch. de Iside, & Osiride. [l] Virg. l. 8. Æn. Prop. l. 3. El. 11. Ov. l. 9. Met. [m] Plut. de Isid. & Osir. [n] Eurip. ap. Cic. de Nat. Deor. l. 2. [o] Theocr. Idyl. 17. in Ptolem. & Aratus, & Virg. Eclog. 3. & Macr. in somn. Scip. l. 1. c. 17. [p] Herod. l. 1. Paus. in Att. Plut. in Crassi Vitâ, Cic. de Nat. Deor. l. 2. & Jul. Firmic. libr. de errore prof. relig. & Macrob. in somn. Scipion. libr. 1. c. 17. [q] Macr. Saturn. l. 1. c. 21. [r] Plin. l. 2. c. 6. [s] Jul. Firm. Mathes. in princ.

cundo [a] naturalis hiſtoriæ de Sole ad hunc modum loquitur: *eorum medius Sol fertur ampliſſimâ magnitudine, ac poteſtate; nec temporum modò, Terrarumque, ſed ſiderum etiam, Cœlique rector* Jure igitur Bacchum Terrarum Regem Græci nuncuparunt, quum
4 non modo Terræ, ſed etiam Cœli Sol moderator habeatur; jure etiam poëtæ dixerunt [b]

Solis æterna eſt Phœbo, Bacchoque juventa,
Nam decet intonſus crinis utrumque Deum

quum Sol æternâ ſemper, ut ita dicam, luce pubeſcat, & perpetuis radiis tanquam crinibus intonſis niteat. Sed ne temerè videamur affirmare Antiquis idem fuiſſe Numen Solis, & Bacchi, id eſt nobis fuſius oſtendendum. Virgilius igitur doctiſſimus poëtarum in primo Georgicon Bacchum ſic alloquitur

..... vos, o clariſſima Mundi
Lumina, labentem Cœlo quæ ducitis annum,
Liber, & alma Ceres .....

Quo in loco quis non videt clariſſima Mundi lumina Solem dici, Lunamque, eademque Cereris, & Liberi nomine appellari; ſed & [c] Orpheus idem confirmat hoc verſu

Ἥλιος, ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσι

hoc eſt

Sol Hyperionides, quem dicunt nomine Bacchum

& [d] alio in loco

Εἷς Ζεὺς, εἷς ᾅδης, εἷς ἥλιος, εἷς Διόνυσος.

hoc eſt

Sol unus, Plutoque, & Juppiter, unus Iacchus.

Idem verò rationem reddit, cur Bacchi Sacerdotes in Liberalibus ſacris puniceo peplo inducerentur nebride ſuperinductâ, &
5 aureâ zonâ cingerentur; puniceum enim peplum imitamentum Solis eſt radiorum; nam & Sol ſimili veſte a poëtis velatus inducitur, Ovidio [e] teſte, qui de Sole cecinit

..... purpureâ velatus veſte ſedebat
In ſolio Phœbus claris lucente ſmaragdis

Et Aurora puniceis invecta rotis [f] Virgilio deſcribitur; maculoſa verò pellis nihil aliud ſignificat, quàm Cœlum ſtellis innumeris admirabili varietate diſtinctum; aurea verò zona Solis Orientis radios Oceani vorticibus incidentes, qui ſpeciem circuli reddunt. Quod ſi argumenta ſpectemus, magis id, quod diximus, apparebit; nam eamdem eſſe naturam Solis, & Apollinis conſtat; Apollinem [g] verò, Bacchumque unum Veteres credidiſſe ſanè quàm multa fateri nos compellunt. Nam [h] Bœotii quum
6 Parnaſſum montem Apollini dicerent conſecratum, in eodem non minùs [i] Bacchum venerabantur, & laurus Apollini dicata etiam Baccho tribuitur, Homero teſte, qui in Hymno Dionyſi ita de ipſo loquitur

Δὴ τότε φοιτίζεσκε καθ' ὑλήεντας ἐναύλους
Κισσῷ, καὶ δάφνῃ πεπυκασμένος.....

ideſt

Tunc incedebat ſilvoſâ valle virenti,
Ornatus flavos hederâ, lauroque capillos.

Et viciſſim hederam non alienam eſſe ab Apolline Lacedemonii oſtendebant, qui in Hyacinthiis [l] Apollini ſacris eâ coronabantur. Jam proprium fuiſſe [m] Phœbi va- 7
ticinium quis ignorat? atqui & hoc Dionyſo tribuit antiquitas; neque enim audiendus eſt [n] Tibullus, qui id negat in his verſibus

Sed proles Semeles Bacchus, doctæque ſorores
Dicere non norunt, quid ferat hora ſequens

Nam in [o] Thraciâ apud Ligurios Bacchi conſulebatur oraculum, in quo vaticinantes non quemadmodum in [p] Clario aquâ potâ, ſed plurimo mero hauſto reſponſa reddebant. Atque ego eodem arbitror pertinere, quod Ægyptii Bacchum Leonis effigie denotabant; nam [q] Solis eſſe Leonem ſymbolum conſtat; neque abhorret ab hoc loco fabula, qua fertur Bacchus ad Oceanum confugiſſe, a Nymphiſque nutritus fuiſſe, quam licet [r] Athenæus ad vini conficiendi rationem referat, qua muſtum aquâ marinâ miſcetur, poſſumus interpretari ſic, ut dicamus Bacchum ad Oceanum fugientem, nihil aliud ſignificare, quàm Solem radios in humidam naturam immittentem, a qua Bacchus alitur, hoc eſt vini liquor perficitur, & Solis calore pervenit ad maturitatem. Eodemque modo poſſumus ex-
plicare commentum, quo ſingulis orbibus 8
Cœli [s] Orpheo docente præſidere dicitur Bacchus; nam lunari globo Bacchus Licnites, Mercurii Silenus, Veneris Lyſius, Solis Trietericus præeſt, Martis orbi Baſſareus, Jovis autem Sabazius, Saturni Amphietes, Perichthonius octavo ſtellarum inerrantium orbi, Eribromus Mundo; quod quid aliud ſignificat, quàm Solis vim, poteſtatemque in omnibus globis cœleſtibus, Univerſoque dominari? Niſi verò aliò rem ſpectare dicamus; nam Bacchus in mentibus illis divinis, [t] quibus Pythagorici ſtellas dicunt animari, eſt illud æternum gaudium, verum nectar, ab omni ſolicitudinis, & mæroris fæce defæcatum, purum, ſimplex, incorruptum, quo inebriantur mentes beatæ, neque extrinſecùs petitâ voluptate veſcuntur;

[a] Plin. libr. 2. cap 6 [b] Tib. libr. 1. El. 4. ad Priap. [c] Orph. in hymn. [d] Apud Procl. in Tim. & alios. [e] Ovid Met. libr. 2. v. 23. [f] Virgil. Æneid. 12. [g] Macr. l. 1. Sat c. 18. [h] Juſtin. l. 24. & Macr. l. 1. Saturn. cap. 18. [i] Suid. in v. παρᾴσω. Cat. in Nupt. Pelei, & Thetid. & Serv. in 10. Æneid. [l] Pauſ. in Laconic. ſive libr. 3. & Athen. l. 4. c. 7.

[m] Apollod. l. 1. & Virg. Æn. l. 6. [n] Tibull. l. 3. El. 4. [o] Pauſ. in Bœot. ſive l. 9. [p] Plin. l. 2. cap. 103. [q] Cæl. Rhod l. 13. c. 8. [r] Athen. l. 1. cap. 20. [s] Apud Cæl. Rhod. libr. 22. cap. 2. [t] Diogen. Laert. libr. 8. in Vitâ Pithagor. & Cæl. Rhodigin. libr. 1. cap. 19.

tur; sed in se ipsis perpetuæ felicitatis, & inexhaustæ possident fontes. Neque [a] enim credendum est Superos Juventute pocula ministrante lætari; neque ambrosiâ pasci; neque ad Æthiopum mensas accedere; sua illi gaudia in se habent; suas mente delicias complectuntur; atque hæc in illis vis Bacchus habebatur, & dicebatur.

DISSERTATIO XLVIII.

In idem Epigramma Anthologiæ.

DISSERTATIO QUINTA.

De Baccho.

Bacchus quatenus idem, ac Jupiter, & Sol habebatur, præerat ebrietati, qua perfundi animas ex contemplatione divinæ pulchritudinis tradit Musæus; quatenus verò Pluto dicebatur, præerat illi ebrietati, qua captas animas Plato affirmat in corpus descendere, quod earum carcerem, & sepulcrum, immo Inferos esse sapientissimi Viri prodiderunt. Quamobrem jure Orpheus Orgia Baccho instituit, in quibus Bacchantes insanis motibus, & jactationibus perturbationes animorum, qui in corpus descenderunt, referebant. Præerat itaque Bacchus generationi, & proinde humidæ naturæ, quæ eius fons est, & causa, quum Ægyptii ex Aquâ cuncta constare dixerint, & Homerus Oceanum patrem Deorum, & Thetin rerum primordia appellet. Homerus Empedocles, Plato, & Heraclitus quum de commentitiis illis antris tam multa verba faciunt, intelligunt de Mundo, cujus simulacra sunt speluncæ, & ideo Dionyso dicatæ sunt. Quoniam vero Bacchus idem est, ac Osiris, ideo Typhoni, qui igneam vim significat, quæ fecunditati infestissima est, Osirin maximè inimicum finxerunt; ita pariter quia Bacchus generationi præest, eundem esse, ac Priapum prodiderunt, & in Pamyliorum Festo simulacrum quoddam Priapi triplici membro virili instructum circumferebant, quia Aqua tribus Elementis generatis omnia produxisse videatur, quæ Thaletis Milesii sententiæ consonant.

VEtus opinio est, quam [b] Platonis excellens, & divina quædam præcipuè nobilitavit sapientia, animas hominum cœlestes, atque immortales nunquam in corpus hoc mortale, terrenum, fluxum, caducum descensuras fuisse, nisi ejus amore captas, & illecebris irretitas felicitatis illius beatissimæ paulatim cepisset oblivio. Nam quo pacto animus mentis particeps, atque intelligentiæ, lucem sem-
piternam cum his tenebris, gaudium cum 1
luctu, sapientiam cum inscitiâ, cum tempestate sævâ placidissimam tranquillitatem, cum miserrimâ servitute beatissimum regnum, vitam cum morte commutare voluisset; nisi vehementi aliquo perturbationis genere commotus in cæcitatem quamdam, atque insaniam, & furorem miserabilem incidisset? Atque hæc est illa fuga a Deo, & ille error infelix, quem [c] Plotino teste Heraclitus, Empedoclesque celebrarunt: hic lethæus ille fluvius decantatus a poëtis, ad quem animas [d]

..... *Deus evocat agmine magno,*
Scilicet immemores supera ut convexa revisant,
Rursus & incipiant in corpora velle reverti

hæc denique illa ebrietas, qua animam trepidantem, Plato [e] descendere in corpus affirmat, quæ quidem ebrietas ab eâ longè diversa est, qua Musæus inducit in Helysiis campis animas justorum temulentas; nam illa oritur ex beatissimâ contemplatione divinæ pulchritudinis, & bonitatis; hæc autem ex ingenti quidem, sed miserâ voluptate, qua animæ captæ in has corporis angustias, tenebrasque descendunt; quod illi sapientissimi [f] viri carcerem animorum, & sepulcrum esse voluerunt. Utriusque au-
tem Ebrietatis præses habebatur Dionysus; 2
sed illius præses Dionysus, ut diximus in superiore dissertatione, Jupiter appellatur, & Sol, quòd mentes illustret, & juvet; hujus autem Pluto, siquidem & Plutonem Bacchum accepimus nominatum; quod & Clemens [g] Alexandrinus affirmat, & Ausonius [h] eruditus inprimis poëta testatur hoc versu

Βακχὸς ἐνὶ ζώοισιν, ἐνὶ φθιμένοις Αἰδωνεύς

hoc est

Bacchus apud vivos, Pluto inter luce carentes.

Atque hic est Bacchus, cui [i] Orpheus orgia, arcanasque cæremonias, & nocturna sacra dicitur instituisse, qui in Eleusiniis mysteriis una cum Cerere, & Proserpinâ colebatur; neque enim, ut jam ostendimus, ulli Deo, nisi terrestribus, infernisque numinibus nocturna sacrificia, & occulta celebrabantur.
Huic thyrsos [l] vibrabant; huic Bacchæ capi- 3
ta jaciebant, hunc crotalorum, [m] tympanorumque strepitu, hunc & clamoribus inconditis, & motibus incompositis, & furore simulato colebant. Quæ non sine causâ ab Orpheo

[a] Cic. Tusc. disp. l. 1. [b] Plato in Phædr. [c] Plotin. de Bono in fin. [d] Virg. Æn. 6. [e] Plato in Phæd. Macr. in somn Sc. l. 1. c. 12. [f] Plato in Gorg. & Cratylo, Cic. in somn. Scip. & Macr. ib. l. 1. c. 11.

[g] Clem. Al. in Protr. [h] Auson. Ep. 28. [i] Serv. in 6. Æn. [l] Dionys. in Cosmographiâ, Ov. Met. libr. 6. Virgil. libr. 4. Æneid. [m] Horat. libr. 2. Od. 19.

pheo sunt instituta; nam si Bacchus esse creditur vis illa, qua illectæ animæ, & irretitæ corporibus miscentur, jure status hic animarum [a]

Quæ metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec auras
Respiciunt clausæ tenebris, & carcere cæco

exprimitur insanâ jactatione, & motibus inconcinnis ebriorum; verè enim animus
4 in hoc corpore cupiditatibus incensus insanit, & debacchatur, & quodammodo ebrius voluptatibus furit; perturbationibus autem ita commovetur, agitatur, differtur, & malis omnibus premitur, & ardescit irâ, & mærore, luctuque contabescit; ut Veteres, quemadmodum tradit [b] Macrobius, nullos esse voluerint Inferos, nullum Cocytum, aut Phlegetontem, nulla, ut ait Poëta vetus apud [c] Ciceronem,

Acherontia templa alta Orci pallida,
Lethi obnubila, obsita tenebris loca

præter hoc corpus, in quo demersus animus tot modis miserrimè conflictatur; quorum sententiâ clarissimè ratio explicatur, cur hic Dionysus, qui præest animis in corpora descendentibus, & his, qui jam descenderunt, Pluto nuncupetur. Siquidem Inferi [d] sunt corpora, & Pluto Inferorum Deus; atque huic [e] humidæ naturæ præsidem esse voluerunt, quam materiam semper fluentem, nunquàmque easdem servantem formas interpretantur; ex quo a-
5 nimas, quæ propensione quadam naturæ cum materiâ conjungi, eique adhærescere concupiscunt, Nymphas appellatas in commentario de Nympharum antro Porphyrius tradit. Quam arbitror causam fuisse, ut Antiqui Dionyso speluncas, atque antra præcipuè consecraverint; quod in Insulâ [f] Naxo, ubi antrum Dionyso sacrum colebatur, & in [g] Parnasso monte legimus factitatum; nam antra, ut auctor est Porphyrius, simulacra [h] sunt hujus aspectabilis Mundi; quapropter Empedocles, & Plato, & Heraclitus, & ante omnes Homerus, quum de commentitiis illis antris tam multa verba faciunt, nihil [i] aliud intelligunt, quàm Mundum. Jure igitur Deo materiæ præsidi hujus Mundi corporei simulacra dedicabant, in quo efficiendo, ut Aristoteles docet, omnis absumpta materia est. Neque ab horum opinione dissentiunt [l] Ægyptii;
6 nam hi ex aquâ cuncta Deum effecisse confirmant; ajuntque [m] Homerum Ægyptiorum auctoritatem sequutum Oceanum patrem Deorum, Thetin rerum appellasse primordium. Osirin autem, quem idem, atque Bacchum numen ostendimus, humidam naturam, hoc est materiam, ex qua omnia procreantur, existimant. Quod ex multis rebus percipi facilè potest; nam & Osirin [n] Typhoni perhibent adversarium esse, cum eoque sæpenumero conflixisse; quod nihil aliud significat, quàm [o] humidam naturam omnium rerum procreatricem pugnare cum igneâ vi, squallentique, quæ infestissima est fecunditati, quæ vis Typhon appellatur; nam τύφειν græcè dicitur comburere; propterea color Osiridis [p] niger fingitur propter abundantiam humoris,
qua de causâ, & taurus [q] ipsi nigerrimus 7
immolabatur, & Osiridis cultoribus fontis os [r] obstruere, & obturare non licebat; quasi nefas esset eum, qui se humidæ naturæ Deum præsidē colere profiteretur, prorumpentem humorem impedire. Eodem modo, quum Aqua elementorum fecundissima habeatur, ut ostenderent Osiridis naturam ab Aquæ non discrepare naturâ, Osiridem fecunditatis auctorem agnoscebant; ac propterea in [s] pompâ, quæ in ejus honorem ducebatur, ficulneum folium in penis figuram deformatum præferebatur. Quod si Osiris, & Bacchus idem Numen, Osirin autem humidam naturam Ægyptii arbitrabantur, consequens est & Bacchum censuis-
se. Sed quid Ægyptios loquor? nonne Græ- 8
ci eadem confirmant? nonne Aristo Chius Bacchum Najadis filium fuisse tradit? Najades autem Deæ fontium habebantur? nonne Bacchum eodem modo Græci colebant, & ut indicarent esse humidæ naturæ, omnisque fecunditatis auctorem, Phallos in Dionysiis [t] circumferebant? sunt autem Phalli ficulnea veretra e collo propendentia, ut auctor est Herodotus [u] libro secundo. Quin etiam Priapum idem esse numen, ac Bacchum putaverunt, quemadmodum Suidas in voce Priapus, & interpres Theocriti tradiderunt; Priapum verò quis ignorat rebus præesse generandis; ac propterea ab humore non esse diversum? Quod ut Veteres indicarent, in Pamyliorum festo absurdum quoddam Priapi simulacrum triplici membro virili instructum circumferebant, cujus rei rationem hujusmodi doctissimi viri reddiderunt. Priapum ideo tria instrumenta gignendi habere fingi, quia Aqua tribus elementis generatis omnia produxisse videatur; hæc autem Thaletis Milesii [x] sententiæ mirificè consonant. Quæ sive vera est, sive falsa, certè constat Aquam elementorum omnium esse ad gignendum aptissimam, ac proinde si Bacchus est præ-

ses

[a] Virgil. Æn. 6. [b] Macr. in somn. Scip. l. 1. c. 10. [c] Cic. Tusc. quæst. libr. 1. [d] Diodor. Sicul. l. 6. [e] Plutarch. de Iside, & Osiride. [f] Cæl. Rhodig. libr. 24. c. 17. [g] Justin. l. 24. [h] Cæl. Rhod. l. 7. cap. 1. [i] Eustath. in Odyss. ν. [l] Plutarch. de Iside, & Osiride. [m] Hom. Il. ξ. v. 201. & v. 302.

[n] Diod Sicul. biblioth. libr. 1. [o] Plutarch. de Iside, & Osiride. [p] Plutarch. ibid. [q] Plutarch. ib. [r] Plutarch. ibid. [s] Plut. ib. [t] Diod. Sicul l. 1. [u] Herodot. libr. 2. cap. 49. [x] Plutarch. de Placit. Philosoph. libr. 1. cap. 3.

ses fecunditatis, ab Aquæ non alienum esse naturâ; sed de humoris fecunditate, quum de Imagine Veneris emergentis e mari explicavimus [a] epigramma, verba fecimus.

DISSERTATIO XLIX.

In Epigramma VI. libri primi Anthologiæ.

Dissertatio Prima.

In qua de Lycurgo Spartanorum Legumlatore differitur.

Peloponesum in tres partes diviserunt Herculis Posteri, quarum unam Messenii, aliam Argivi, tertiam Lacedæmonii tenuerunt, & Messena obtigit Cresphonti dolo ipsius. Lycurgus bellicæ tantùm virtutis curam habuit, cæteras autem licet præferendas neglexit, in quo a Platone, & Aristotele reprehenditur; sed ignoscendum Lycurgo ob temporum illorum conditionem, quoniam tunc verissimum accidebat illud, quod Plato refert nonnullos opinari inane Pacis nomen esse, omnibus autem urbibus adversùs omnes perpetuum bellum, & inexpiabile semper esse. Quare Græci ἀπαισθαλίαν injustitiam appellent. Lacedæmonii pecuniâ hostes primi corruperunt.

PEninsularum longè clarissima Peloponesus in tres ferè partes universa fuit olim distributa; quarum unam Messenii, aliam Argivi, tertiam Lacedæmonii [b] tenuerunt; has quum inter se fortiri Herculis Posteris Temeno, & Cresphonti, & Aristodemi liberis placuisset, & Cresphontes Messenam cum virorum multitudine, tum soli ubertate præstantem cuperet obtinere, reliquis persuasit ita rem componere, ut cujus prima sors exiret, is Lacedæmonem,
1 aut Argos acciperet; Messena verò tertiæ fortis esset; quam ut sortiretur ipse, hujusmodi fraudem commentus dicitur. Quum fortes ex albo lapide constantes in situlam aquæ plenam conjicerentur, ipse candidam glebam lapidi quamsimillimam demisit, quæ quum humore in intimas ejus partes pervadente esset dissoluta, & ceteræ fortes exissent, Messenæ regno, sicut optaverat, potitus est. Hanc historiam fortasse respexit [c] Plautus in illis versibus

Sed utinam tua quidè, sicut Herculei prædicant
Quondam prognatis, ita in sortiendo sors delicuerit

Ex hac autem constat Messenios Reges, Argivos, ac Lacedæmonios ex iisdem ortos radicibus; ac propterea, quum inter eos æ- 2
mulatio oriatur maximè, qui se vicinitate loci, generis propinquitate, studiorum similitudine attingunt, atque hæc omnia iis populis adessent; magna inter eos virtutis æmulatio, & gravissimæ contentiones, & diuturna etiam bella, & gravissima exciterunt. Arguitè igitur Græcus poëta Lacedæmonium Athletam se se Messeniis, & Argivis Athletis coöparantem facit, & eorum gloriam tanquam dolo, & quibusdam technis vincere soleant, elevantem, & se vi Lacedæmoniorum more palmam consequi gloriantem; quasi dicat, en quantum Patriæ disciplina valet! Argivi, & Messenii ejusdem Peloponesi incolæ, eorumdem Heraclidarum imperio subjecti, quàm longè tamen absunt a Lacedæmoniorum fortitudine! nos enim virtute freti superamus; illi dolo: nos animi præsentiâ, ut in palæstrâ, sic in bello; illi calliditate, & astutiâ, quas indignas Spartanorum moribus judicamus; & argumentum quidem epigrammatis tale est; epigramma verò hujusmodi

> Οὔτ' ἀπὸ Μεσσάνας, οὔτ' ἀργόθεν εἰμὶ παλαιστάς,
> Σπάρτα μοι, Σπάρτα κυδιάνειρα πατρίς:
> Κεῖνοι τεχνάεντες; ἔγωγε μὲν, ὡς ἐπέοικε,
> Τοῖς Λακεδαιμονίων παισὶ, βίᾳ κρατέω.

Hoc autem totidem versibus latinis ita convertimus

> *Non ego Messanæ luctator, & editus Argis;*
> *Sparta mihi Patria est laude superba virûm.*
> *Arte illi vincunt, ego vi; Lacedæmone natos*
> *Sic virtute decet, non superare dolo.*

Et in verbis quidem explicandis hodierno die non immorabimur; nihil enim habent reconditum, nihil, quod eruditum inter- 3
pretem desideret. Ceterùm quoniam Poëta sanè quam graficè, & eleganter describit Lacedæmoniorum morem non solùm, ut ait [d] Cicero, inflammatum cupiditate vincendi, sed etiam solam ex virtutibus fortitudinem amplectentem, & in laude ponentem; placet hodierno die nonnulla dicere de moribus, institutisque, & disciplinâ Spartanorum, ut ostendamus, quàm artificiosè Poëta Lacedæmonium tantopere suæ virtuti confidentem faciat; simul ut rem tam illustrem, & a Scriptoribus oppidò celebratam, quoniam se nobis obtulit occasio, non omittamus; cujus explicatio rei lucem afferet nonnullam multis epigrammatis Anthologiæ, quibus Lacedæmoniorum virtus, & disciplina celebratur. Lycurgus [e] igitur severissimarum legum conditor ita civitatem Spartanorum tempe- 4
ravit, ita suorum civium animos conformavit; ut nihil antiquius, pulchrius, excellentius, admirabilius animi magnitudine du-

[a] Diss. 20. in Anth. n. 6. & seqq. [b] Paus. in Lac. [c] Plaut. Cas. Act. 2. Sc. 6. [d] Cic. de Off. l. 1. [e] Plut. in Lyc.

ne ducerent; nihil abjectius, turpius, de-
testabilius ignavia, mortis formidine, & la-
borum, dolorisque impatientiâ. Et illud
in primis in condendis legibus, constituen-
daque Republicâ spectavit, ut Lacedæmo-
nii quam optimi bellatores evaderent; ut
autem ceteris virtutibus excellerent, nisi
quatenus hæ fortitudini conducerent, non
magnopere laboravit. Existimavit nimirum
vir bellicæ virtutis apprime studiosus id,
quod Plato in primo libro de legibus non-
nullos opinari notat, inane pacis nomen
esse; omnibus autem urbibus adversùs om-
nes perpetuum bellum, & inexpiabile sem-
per esse; qua quidem in re Lycurgum Pla-
to, ipso in secundo Politicorum libro A-
ristotele [a] consentiente, reprehendit. Quū
enim præcipua civitatum felicitas in virtu-
5 te consistat, & omnis honesti vis in qua-
tuor partes dividatur, is, qui tribus earum
neglectis quartam dumtaxat assumit, nonne
majorem felicitatis partem negligit, & eam
mancam quodammodo, ac debilem, imper-
fectamque suis civibus tradit? quid quòd
ea pars virtutis, ad quam Lycurgus omnia
retulit, est illa quidem laudanda; sed cum
ceteris virtutibus comparari nullo mo o
debet; ceterarum quippe virtutum vis om-
nis in animo sita est; bellica verò virtus,
quam præcipuè spectavit Lycurgus, etiam
corporis viribus indiget; & illas quidem
cum Diis immortalibus, hanc autem cum
feris quodammodo communem habemus;
nam & feræ pro suis catulis fortissimè pu-
gnant, & vi vim illatam repellunt; & in
ipsa pericula magno cum impetu feruntur;
at prudentiæ, justitiæ, temperantiæ ne le-
viter quidem adumbrata, nedum impressa
vestigia in ipsis apparent. Quæ quum ita
sint, quomodo non reprehendendus Ly-
6 curgus, qui minimè omnium laudabilem
virtutem sit amplexus; excellentissimas re-
liquerit, suos cives appetentes cædis, &
sanguinis, æqui, bonique studiosos non fe-
cerit? Hæc dicuntur ab iis, qui leges im-
probant Spartanorum fortasse verissimè; ne-
que enim repugno; veruntamen quicun-
que reputaverit, quibus temporibus Lycur-
gus leges tulerit, minimè mirabitur; quum
duo sint Rerumpublicarum tempora, pacis,
& belli, illum de bello tantummodo cogi-
tasse; nam antiquitùs nondum hominum
moribus mansuefactis, erat verè civitati-
bus universis adversùs omnes bellum prope
sempiternum, & tantum quisque obtinebat,
quantum armis, & viribus consequebatur.
7 Quamobrem quemadmodum Thucydides
libro primo testatur, Græci veteres arma
nunquam deponebant, quo respexit Apol-
lonius libro quarto, quum de Phæacibus
ad torum deducentibus Regem sic cecinit:

Τῷ δὲ κ̀ ἐξείης πολεμήια τεύχεα δύντες
Φαιήκων δὲ ἄριστοι ὁμίλαδον ἐστιχόωντο.

hoc est

..... *post hunc induti fulgentibus armis*
Phæacum Proceres veniebant agmine facto

Qui mos, sicut alii multi Antiquorum apud
Germanos diu mansit, quos nihil publici,
privatique negocii gessisse, nisi armatos Cor-
nelius [b] Tacitus est auctor. Erat autem id
Antiquis maximè necessarium, urbibus
quippe nondum munitis, semper inter se 8
bellum gerebant, quum, ut ait [c] Thucy-
dides, prædas quotidie ex agris vicinis a-
gerent, ferrentque; neque enim, ut intel-
ligi potest ex Homero, turpe habebatur la-
trocinari; neque civitates modò adversùs
civitates, sed singuli etiam cum singulis de
victu ferarum more quotidie dimicabant; ex
quo factum est, ut ἀτασθαλίαν [d] injustitiam,
improbitatemque Græci veteres appellarent
quemadmodum tradit [e] Athenæus libro pri-
mo Dipnosophistarum; nam quum in con-
viviis, quæ θαλίαι Græcis vocantur, maxi-
mè peccaretur, & propter cibos rixæ quo-
tidie orirentur, cædesque frequentissimè
fierent, omnia improbè facta ἀτασθαλίαι ce-
perunt appellari; quum autem præstanti
prudentiâ, ac justitiâ viri cuperent obviam
ire tantæ immanitati, instituerunt, ut sin-
gulis partes in conviviis tribuerentur; un-
de Δαῖτας ἐΐσας *cenas æquales* fere semper
Homerus [f] appellat; quem morem non
modò Græci, sed etiam Romani diutissi-
mè retinuerunt. Atque hæc satis esse pos-
sunt ad illustrandum præsens Epigramma,
reddendamque rationem, cur Poëta noster 9
inducat Lacedæmonium solam ex virtuti-
bus fortitudinem in laude ponentem, & vi-
ctoriam respuentem, quæ non vi, sed arte,
doloque contingeret; quod de Athletis di-
ctum verissimum est, nam Lacedæmonii pa-
læstris non præficiebant magistros, qui
παιδοτρίβαι appellantur, ut esset virium non
artis illud certamen. Ceterum in bello
longè aliter se gerebant; nam primi dicun-
tur hostes pecuniâ corrupisse teste [g] Pausa-
niâ, quum Messenios magnâ pugnâ devi-
cerunt Aristocrate Arcadum Rege ad socios
prodendos magnis donis invitato, atque
impulso; & [h] ad Ægospotamon Athenien-
ses profligarunt corrupto, ut creditur, A-
dimanto Atheniensium Duce; quapropter
ab Euripide Lacedæmonii δολιὰ βουλεύματα
dolosa consilia appellantur.

DIS-

[a] Auctor. de Repub libr. 2. cap. 6. [b] Corn. Tacit. de morib. German. [c] Thucyd. libr. 1. [d] Suid. in V. ἀτάσθαλα. [e] Athen. l. 1. c. 10. [f] Homer. Odyss. λ v. 184. [g] Pauf. in Messen. sive libr. 4. [h] Pausan. in Phoc. sive libr. 10.

DISSERTATIO L.

In idem Epigramma.

Dissertatio Secunda,

Pergit agere de Lycurgo, & Lacedæmoniorum legibus.

Vetustissimis temporibus tantum quisque possidebat, quantum armis obtinere poterat; ideo fortitudinem omnibus aliis virtutibus anteponebant; adeo ut quidam nullos alios Deos præter arma haberent. Idcirco Lycurgus in legibus condendis bellicam præcipuè virtutem spectavit, & ab instituendâ juventute orsus est; idque adeo est consequutus, ut Spartani adolescentes eâ modestiâ essent, ut pudorem virginum longè superarent, eâ verò fortitudinis gloriâ inclaruerint, ut etiam philosophi ab ipsis exempla fortitudinis peterent. Quo tempore floruerit Lycurgus. Duo fuerunt Lycurgi.

Quemadmodum verisimile est, Auditores ornatissimi, primos illos homines, qui propiùs aberant ab origine suâ cœlesti, atque divinâ, nondum depravatâ naturâ fuisse justissimos; ita posteaquam corruptis paulatim moribus humanum genus a naturæ legibus descivit, nondum jure civili constituto, injectoque licentiæ freno maximè ferum, immane, barbarum extitisse necesse est; quod esse veritati consentaneum cum ex multis intelligi potest, tum ex iis, quæ superiori dissertatione demonstravimus. Ostendimus enim Heroicis temporibus, & ætatibus, quæ proximè consequutæ sunt, tam immanes hominum fuisse mores, adeò omnia passim cædibus, bellis, latrociniis infesta, ut omnes semper in armis esse cogerentur, & tantum quisque possideret, quantum vi, ferroque posset obtinere; quum autem pleraque vi gererentur, minimè mirum est, si, ut Athenæus [a] ait, Antiqui fortitudinem omni-
1 bus virtutibus anteponebant, & omnia illi ferebant accepta. Quocirca quidam tam impii, atque immanes extiterunt, ut nullum, nisi in armis numen esse existimarent, in quibus fuit ille Cæneus, quem Apollonii Scholiastes tradit hastam dumtaxat adorasse; & Idas ille, quem sic in Argonautis Apollonius inducit loquentem

Ἴσω νῦν δόρυ θοῦρον, ὅτῳ περιώσιον ἄλλων
Κῦδος ἐνὶ πτολέμοισιν ἀείρομαι, οὐδέ μ' ὀφέλλει
Ζεὺς τόσον, ὁσσάτιόν περ ἐμὸν δόρυ.....

hoc est

Per contum juro, quo maxima gloria belli
Uni parta mihi est, nec tantum Juppiter auget,
Fulmineo quantum me fraxinus acta lacerto

Quorum impietatem respiciens Latinorum poëtarum princeps Mezentium facit ad hunc modum loquentem [b]

Dextra mihi Deus, & telum, quod missile libro

Et ut a fabulis, & poëtis abeamus, certè constat Antiquos tanti fecisse fortitudinem, ut eam virtutis nomine maximè significa- 2
rent, ut docet Nonius Marcellus, & Justinianus [c] alicubi notat, quasi verò fortitudo sola esset, & genuina virtus, præque eâ omnes aliæ contemnendæ, neque satis eo nomine dignæ putarentur; quod & Tyrtæus [d] poëta nobilis inprimis declarat, qui nihili esse hominem omnibus laudibus ornatum affirmat, si unâ tantùm bellicâ virtute destituatur; quam opinionem vetustissimis quibusque temporibus maximè vigentem non est mirandum esse Lycurgum sequutum. Floruit enim Lycurgus, ut ex A- 3
ristotele tradit [e] Plutarchus, Iphiti temporibus, hoc est viginti tribus ante urbem conditam annis; atque hic juniorem, quàm ceteri Lycurgum fecit; nam [f] Clemens Alexandrinus ex Eratosthene Lycurgum refert vixisse annis plusquam centum ante primam Olympiadem; quam opinionem Cicero comprobavit, qui oratione pro Flacco affirmat Lacedæmonios septingentorum annorum intervallo iisdem semper usos esse legibus; quam etiam opinionem utpote maximè consentaneam veritati sequitur [g] Petavius. Vellejus autem Paterculus leges condidisse tradit anno centesimo octogesimo octavo post excidium Trojæ; Suidas [h] autem octavo, qui de alio Lycurgo fortasse loquitur; duo quippe Lycurgi extiterunt, nisi forte ex errore excidérint duo priores numeri, & solum superfuerit tertius, & proinde de eodem anno mentionem faciat. Quarum opinionum 4
qualibet Lycurgum antiquissimum fuisse declarat, ac proinde nemini mirandum debet videri illum in condendis legibus, quid ea tempora postularent, hominumque mores, qui tum vivebant, respexisse; illud magis mireris, quibus artibus fuerit assequutus, ut mortem Spartani tantopere contemnerent, & cùm Græcis, tum Barbaris bellicâ virtute præstarent; quod ipsum cogitanti, quibus urbem fundarit legibus, minùs mirum sanè videbitur. Nam quemad-

 mo-

[a] Athen. libr. 14. cap. 6. [b] Virg. Æn. X. [c] L. solent 2. & seq. ff. de Alea lus. & Aleat. & Auth. Ut omn. obed. Judic. &c. in princ. [d] Pauf. in Messenic. Justin. libr. 3. [e] Plut. in Lycurgo, & Cedrenus hist. Compend. [f] Clem. Alexandr. Stromat. l. 1. [g] Petavius in ration. Tempor. [h] Suid. in v. Λυκοῦργος ἀπαγῖάλης νομοθέτης.

modum in Euthyphrone Plato præclarè docet, quum primum sit habenda puerorum, adolescentiumque cura Rempublicam rectè gubernantibus, Lycurgus eam ætatem minimè neglexit, quæ facillimè omnium vel in vitium flectitur, vel ad omnen honestatem conformatur; & quum in aliis urbibus Liberos arbitratu suo cuique liceat educare, ipse institutionem puerorum publicum munus judicavit; itaque ipsorum curam non servorum nequissimis, ut in ce-
5 teris ferme civitatibus fieri solebat, sed spectatæ gravitatis viro, ex eorum numero, qui principem in Republicâ locum obtinebant, demandavit, qui ex [a] re Pædonomus appellabatur. Is delinquentes severè puniebat, & ad eam rem habebat circa se juvenes cum flagellis, qui Pædonomi jussa exequebantur; &, quia sæpenumero accidebat, ut Pædonomus aliquo negotio impeditus adesse non posset, permisit [b] cuivis, ut siquid puerum peccantem vidisset, eum plecteret, & siquid honestum duceret, ipsi imperaret; qua re consequutus est, ut tantâ modestiâ pueri, & adolescentes conspicerentur, ut quemadmodum Xenophon tradit [c] pudorem virginum, verecundiamque longè superarent. Jam verò [d] ad labo-
6 res, inediam, doloremque perferendum teneros puerorum animos ita confirmavit. Principio pedibus nudis jussit incedere; eademque veste per hiemem, æstatemque uti, modico cibo esse contentos. Ut autem solertiores ipsos, & ad bellum efficeret aptiores, siquando fame laborarent, [e] permisit, ut esculenta furarentur; tametsi deprehensos verberibus affici jussit, quod ille non fine causâ sancivit; siquidem necesse est eum, qui furari velit, vigilare noctu, fallere, struere insidias, exploratores parare; quæ omnia plurimum conducunt eximio bellatori futuro; deprehensos autem mulctari jussit, ut assuescerent esse cautiores. Illud autem quàm duriter, & severè
7 Lacedæmonii Liberos educarint, argumentum est [f] vel maximum, quod ad aram Orthiæ Dianæ, sicut Xenophon in Lacedæmoniorum Republicâ, & Plutarchus in Lycurgi vitâ memoriæ prodiderunt, pulcherrimum habebatur, quàm plurimos furari caseos, & tamen, qui id fecisset plurimas plagas accipiebat, quas si patienter pertulisset, virtutis ergo coronabatur, ut Nicolaus in libro de moribus gentium scriptum reliquit. Atque hæc est illa celebris verberatio, de qua sic [g] Cicero scribit in Tusculanis; *Spartæ verò pueri ad aram sic verberibus accipiuntur, ut multus e visceribus sanguis exeat; nonnunquam etiam, ut, quum ibi essem, audiebam, ad necem;* quod tamen illi gloriæ cupiditate patientissimè ferebant; adeo ut ne vocem quidem emitterent; idem Cicero *quorum non modò nemo exclamavit unquam; sed ne ingemuit quidem*. Eamdem tolerantiam doloris in Lacedæmoniorum pueris Arrianus in dissertationibus Epicteti li- 8
bro primo capite secundo significat his verbis πληγαὶ οὐκ εἰσὶν ἀφόρητοι τῇ φύσει, τίνα τρόπον; ὅρα ὅπως Λακεδαιμόνιοι μαστιγοῦνται μαθόντες, ὅτι εὔλογόν ἐστι, hoc est: *plagæ non sunt intolerabiles naturâ; quo pacto? Vide quomodo Lacedæmonii verberantur, quum didicerint id esse consentaneum rationi:* quod autem Cicero [h] audivisse se dicit Spartanos pueros ad necem usque interdum cædi, Plutarchus id in Lycurgo se vidisse testatur, adeo Lycurgus teneram ætatem ad duritiam vitæ, laborumque patientiam, dolorumque firmavit, ut aliorum ætas robusta, & Philosophorum severissimi a Spartanorum pueris exempla petant fortitudinis, & patientiæ. Sed quum nos in præsentiâ satis multa verba fecerimus, de reliquis Lycurgi legibus, institutisque Lacedæmoniorum sequentibus diebus differemus.

DIS-

a Arist. l. 7. Politic. cap. 1. b Xenoph. de Laced. Rep. c Xenoph. ibid. d Suid. in v. Λυκοῦργος. e Xenophon. de Exped. Cyri libr. 4. & in Laced. Rep. f Suid. in v. Λυκοῦργος. g Cicer. Tusc. libr. 2. eadem ferè habentur libr. 5. h Cic. ib.

DISSERTATIO LI.

De Legibus, institutisque Spartanorum.

Dissertatio Tertia.

Ubi aliud Anthologiæ Epigramma ex libro primo in Fortes proponitur, & de Spartanis præcipuè Feminis agitur.

Virtutes in feminis, ac in viris an sint eædem, dissentiunt inter se Plato, & Aristoteles. Gymnosophistæ, & gymnasia unde ita appellentur; phibongi quid, & quot sint; vox κόραχες, & aliæ quid significent. Feminæ Spartanæ venatione, & cursu non secus, ac viri exercebantur; quin etiam nudæ in palæstris decertabant; quod institutum licet Aristoteles damnet, Plato tamen comprobat eâ ratione, quia quemadmodum utiliores sunt milites, qui tam dextrâ, quàm sinistrâ uti possint; sic etiam Civitates, quæ feminis pariter, ac viris ad Rempublicam administrandam uti valeant.

ARistoteles [a] præclarus inprimis auctor intelligendi feminarum, virorumque virtutes tuto inter se genere diversas esse confirmat, magisque Gorgiæ [b] sententiam, & examen illud virtutum, quod eodem auctore in Menone Platonis indu-
1 citur, quàm Socratis opinionem probat, qui virtutibus universis inesse quiddam commune arbitratur. Contra Plato ille, ut ita dicam, philosophorum Deus, in quinto de Republicâ libro plus tribuere feminis videtur; neque [c] Thucydidis comprobare sententiam, qui eam feminam maximè laudabilem dicit, cujus nomen extra domesticos parietes ignoratur; nam quamvis mulierum, quàm virorum deteriorem aliquantò, imbecillioremque naturam esse fateatur; tamen easdem utrorumque virtutes, eadem in Rempublicam officia esse debere contendit; & quemadmodum milites eos laudat, qui tam dextrâ uti, quàm sinistrâ ad rem gerendam possint; ita civitates, quæ non minùs feminis uti, quàm viris ad Rempublicam administrandam valeant. Et sanè, quamquam Aristotelis auctoritas tanta est, ut gravissimi pondus habeat argumenti, tamen & Platonis auctoritate infirmatur, & exempla sententiam Platonis veriorem esse declarant. Nam, ut de aliis
taceam, Spartanæ mulieres satis ostenderunt 2
non verecundiam modò, modestiam, pudicitiam; sed fortissimo viro dignam animi magnitudinem, constantiamque singularem esse feminarum virtutem; quem enim e fortissimis viris anteponemus illi [d] Spartanæ, quæ filium abjecto clypeo turpissimè fugientem e prœlio, & in Patriam redeuntem graviter increpitans arreptâ hastâ transfodit? Neque enim Brutus, & Manlius, quorum alter, ut Patriæ saluti consuleret, alter, ut disciplinam militarem gravi documento [e] sanciret, filios interfecerunt, majorem animi magnitudinem prætulerunt De hac Heroinâ epigramma Græcum est in [f] Anthologiâ, quod nos hodie exponemus, tum illa de legibus, & disciplinâ veterum Spartanorum, quæ supersunt, explicare pergemus; Epigramma autem ad hunc modum se habet

Γυμνὸν ἰδοῦσα Λάκαινα παλίντροπον ἐκ πολέμοιο
Παῖδ' ἑὸν ἐς πάτραν ὠκὺν ἵεντα πόδα,
Α'ντίη ἀΐξασα δι' ἥπατος ἤλασε λόγχην
Α'ῤῥενα ῥηξαμένη φθόγγον ἐπὶ κταμένῳ
Α'λλότριον σπάρτας, εἶπεν, γένος, ἔῤῥε ποθ' ᾅδαν,
Ε'ῤῥ' ἐπεὶ ἐψεύσω πατρίδα, καὶ γενέταν.

Quod Epigramma totidem Latinis versibus ad hunc modum convertimus

Vidit ut abjectâ fugientem prælia parmâ
In Patriam Natum ferre Lacæna pedem,
Irruit adversa, atque hastam sub pectore condit,
Et super extincto talia dicta dedit.
Degener i manes, & tristia Tartara, matrem
Mentitus quoniam es, cum Patriaque genus

Γυμνὸν ἰδοῦσα; *γυμνὸς nudus*, unde [g] Gymnosophistæ Indorum Sapientes, quod nudi philosopharentur, quasi nudi sophistæ sunt ap-
pellati; unde etiam *γυμνάζω*, quòd [h] nudi exercerentur in palæstrâ, significat *exerceo*, ex quo gymnasium locus ubi luctabantur, & gymnas apud Statium ..... *hic tibi festa*
Gymnas, & insontes juvenum sine cæstibus iræ 3
Hic tamen *γυμνὸς* non est nudus, id est sine veste, sed sine armis, vel potiùs sine clypeo; non enim apud Lacedæmonios alia arma amisisse [i] tam indecorum, quàm clypeum abjecisse; id verò flagitium militare habebatur severissimè puniendum; neo apud [l] Spartanos modò scutum reliquisse turpissimum ducebatur, sed apud alias etiam gentes; hinc Poëta Lyricus [m] dixit

Tecum Philippos, & celerem fugam
Sensi relictâ non bene parmulâ

Παλίντροπον; *τροπὴ fuga, conversio*, unde Tro-

[a] Arist. Politic. libr. 2. [b] Plutarch. de virtut. mulierum in princ. [c] Thucyd. libr. 2. [d] Vide Plutarch. in Apophthegm. Lacænarum. [e] Liv. ab V. C. libr. 2 & 4. [f] Anth. l. 1. εἰς ἀνδρείας, καὶ ἀνδρείους. Epigr. 1. [g] Cic. Tuscul. quæst. libr. 5. Plutarch. in Alex. & Q. Curt. l. 8. [h] Suid. in v. *γυμνάσια*. [i] Plutarch. in Agesilao. [l] Arist. Rhetoric. libr. 2. cap. 6. [m] Horat. libr. 2. Ode 7.

Tropici ea puncta, quæ ubi Sol attigit, re-
4 trocedere videtur, & Heliotropium herba,
quæ folia convertit ad Solem etiam, si Pli-
nio [a] credimus, nubilo Cœlo; & *τρόπαιον
ἀπὸ τῆς τροπῆς τῶν πολεμίων*; *παλίντροπος* est er-
go *reversus*, nam *πάλιν iterum, retro*: *ὠκὺν
ἴεντα*; *ὠκὺς velox* unde *ποδώκυς velox pedi-
bus*, quo nomine semper apud [b] Homerum
Achilles insignitur; & [c] *Ὠκεανὸς ἀπὸ τοῦ ὠκέως
νάειν* quamquam aliter sentit [d] Suidas: *ἵεν-
τα*: *ἵημι* est *mitto*, unde Apollinem sic in-
vocabant *ἵε παιᾶν* hoc est *immitte feriendo*,
qua voce Latonam [e] Macrobius tradit usam,
quum Apollinem adhortaretur, ut Pytho-
nem sagittis vulneraret

Ἄρρενα ῥηξαμένη φθόγγον ἐπὶ κταμένοιο

ῥήγνυμι est *rumpo*; eodem autem loquendi
5 genere utuntur etiam [f] Latini

Compositò rumpit vocem, & me destinat aræ

φθόγγος hic significat vocem, propriè tamen
a Musicis *φθόγγος* definitur *ἐλάχιστον μέρος φω-
νῆς minima pars vocis*; vigintiocto autem
φθόγγοι a musicis numerantur: *ἔρρε πόθ᾽ ἅδαν*;
φθείρω est *perdo, corrumpo*, a quo Æolicè fit
φθείρω, & *ἔρρω pereo*, Xenophon *ἐπεὶ γέλως ἐξ
ἀνθρώπων ἀπόλωλεν, ἔρρει τ᾽ ἀμὰ πράγματα nam
postquam risus periit, res meæ funditus perdi-
tæ sunt*; hinc *ἔρρ᾽ ἐς κόρακας abi in malam
crucem* quo Aristophanes proverbio frequen-
ter utitur; *κόρακες* enim locus, ubi damna-
ti ultimo supplicio afficiebantur, ut intel-
ligi ex interprete [g] Aristophanis potest; pro
eodem Græci dicunt *ἐς μακαρίαν*, Poëta Co-
micus [h] apud Athenæum

Ἐς μακαρίαν τὸ λῦτρον, ὡς διέθηκέ με

Ἅδης est Deus inferorum, qui in Samothra-
ciis mysteriis appellabatur *ἀξιόκερσος*, ut au-
6 ctor est interpres [i] Apollonii. *Ἅδης* est e-
tiam aër, si credimus [l] Cælio Rhodigino.
Sed jam opportunum est, ut ad Spartano-
rum Rempublicam, quemadmodum initio
polliciti sumus, revertamur. Minimè est i-
gitur mirum, Auditores, tantam animi ma-
gnitudinem in Lacedæmoniorum fuisse fe-
minis; non enim, quemadmodum apud a-
lios populos mulieres molli cultu, & lani-
ficio dumtaxat intentæ Lacedæmone habe-
bantur; sed iisdem, quibus mares, exerci-
tationibus [m] utebantur. Existimavit nimi-
rum vir sapiens in primis, Lycurgus quum,
ut ait Poëta [n] nobilis,

Fortes creentur fortibus, ...

Lacedæmoniorum virtutem majorem futu-
ram, si parens eorum uterque virtute præ-
staret, & non solùm a patre pueri, sed e-
tiam a matre fortitudinem docerentur.
Quapropter [o] & venatione virgines, & cur- 7
su jussit exerceri, & quod perabsurdum,
perque ridiculum fortasse videatur, nudas
in Palæstrâ decertare, sicut Ovidius in Epi-
stolâ Paridis ad Helenam tradit, & [p] Pro-
pertius in elegiâ, quæ sic incipit

Multa tuæ, Sparte, miramur jura palæstræ

Quocirca non sine causâ [q] Martialis Spar-
tam libidinosam vocat, quum ait

..... & Libidinosæ
Ledæas Lacedæmonis Palæstras

& Euripides in Andromachâ Peleum di-
centem facit non esse mirandum Spartano-
rum feminas pudoris jura sæpenumero re-
solvere, quum in conspectu marium publi-
cè sese exerceant. Plato tamen Philoso-
phorum Homerus in quincto de Republicâ 8
libro hoc Lacedæmoniorum institutum ve-
hementer comprobat, eodemque modo in
eâ, quam instituit, civitate feminas exer-
cendas esse præcipit; Aristoteles verò se-
cundo [r] libro civilis doctrinæ a Platone
dissentiens hunc morem præcipuè damnat,
& audaciam in feminis reprehendit, utpote
quæ ad aliam rem nullam sit utilis, quàm
ad bellum, in quo tamen Lacedæmoniis
nihil mulierum profuerit fortitudo; quod
eo tempore compertum esse dicit, quo The-
bani Lacedæmonem invaserunt; tunc enim
magis impedimēto pugnantibus viris, quàm
adjumento fuisse confirmat; damnat [s] etiam
licentiam Lacænarum, & luxuriam, intem-
perantiamque sugillat, & jure fortassis. Ve-
runtamen [t] Xenophon gravis inprimis au- 9
ctor nihil ejusmodi de moribus Lacænarum
scriptum reliquit, quum omnes Laconicæ
Reipublicæ partes diligentissimè perscri-
pserit. Quin etiam Spartanarum mores lau-
dat, totamque Reipublicæ formam com-
probat, & tamen idem fatetur ipsius ætate
Lacedæmonios a priscis moribus non ni-
hil descivisse; quod ansam dedit Aristoteli
non feminas modo Spartanas, sed etiam
viros reprehendendi; nam [u] Lysander pri-
mus dicitur Laconicam civitatem corru-
pisse, & divitias in eam invexisse, quarum
cupiditate ipsam deinde magis, ac magis
crediderim veterem disciplinam, ut verisi-
mile sit corruptiores fuisse mores Lacedæ-
moniorum Aristotelis ætate, quàm Xe-
nophontis.

DIS-

[a] Plin nat. histor. libr. 2 cap. 41. [b] Homer. Iliad. β. in fine, & π. v. 134. & alib. [c] Etymolog. in Ὠκεανὸς. [d] Suid. in V. Ὠκεανὸς. [e] Macrob. Saturn. libr. 1. c. 17. [f] Virg. Æn. libr. 2. [g] Schol. Aristoph. [h] Aristoph. in Equitibus Athen. libr. 1. [i] Schol. Apoll. in libr. 1. Argonaut. [l] Cæl. Rhodigin. libr. 10. cap. 18. lect. antiq. [m] Plut. in Lycurgo. [n] Horat. libr. 4. Od. 4. [o] Plutarch. in Lycurgo. [p] Propert. libr. 3. El. 12. [q] Martial. libr. 4. cap. 55. [r] Arist. de Repub. libr. 2. cap. 9. [s] Arist. ibid. [t] Xenoph. in Rep. Laced. [u] Plutarch. in Vitâ Lysandri, & Athen. libr. 6. cap. 4. Item Plutarch. in Instit. Laconic.

DISSERTATIO LII.

De Republicâ Spartanorum.

Dissertatio Quarta.

Ex plurimis dictis, & factis Spartanarum mulierum constat illas non fuisse luxu, & libidine dissolutas; verùm fortitudine æquasse, aut etiam superasse fortissimos viros, & in Philosophiâ principes, licet extarent nonnullæ leges, quæ aliquam licentiam dare feminis viderentur. Quæ privilegia concessa essent tam apud Lacedæmonios, quàm apud Romanos iis, qui Liberos suscepissent, & quid esset jus trium, vel quatuor Liberorum.

MAgnum, & audax facinus aggressus est Lycurgus, qui neque Spartanas mulieres voluit
intra domesticos parietes continere, & tamen a pudicitiâ,
modestiâ, probitate, quibus ille sexus laudibus floret, vetuit desciscere, & res inter
se dissimillimas, ac maximè discrepantes;
audaciam, & pudorem; fortitudinem, & verecundiam; altitudinem animi, & obsequium, modestiamque; virorum licentiam,
& feminarum castitatem conjunxit, & copulavit; cujus rei difficultatem reputans Aristoteles [a] Lycurgo se paulò, quàm ceteri, præbuit iniquiorem, totamque Laconicæ Reipublicæ formam vehementiùs incu-
1 savit. Sed profectò nihil est, quod publici
mores, & disciplina non consequantur;
nam si consulamus historiam, plena Veterum monumenta Lacænarum laudibus reperiemus, neque eas tam libidini deditas,
quàm videri vult [b] Aristoteles, fuisse intelligemus; ea [c] quippe Spartanarum dicta,
factaque memorantur, quæ nihil humile,
demissum, fractum, effeminatum præseferant. Nam quomodo potest sexus ille suapte naturâ imbecillis, si luxu, licentiâ, omni præterea libidine debilitetur, atque frangatur, tantam præseferre indolem robustissimæ virtutis, quantam in Lacænis fuisse
memoriæ proditum est? Quod exempla declarant matrum filios ad bellum euntes di-
2 mittentium, scutumque tradentium [d] cum
dicto: *aut cum hoc fili, aut super hoc*: declarant earum, quæ filios ex acie timidè excedentes occiderunt, quod fecisse perhibetur [e] Damatria, & hæc, de qua est epigramma scriptum, quod exposuimus; & alia, quæ
memoratur a Plutarcho in apophthegmatis
Lacænarum: declarat denique Pausaniæ mater, quæ filium servitutem Patriæ nefariè
molientem in æde Minervæ, quæ Chalciœcos appellabatur, inclusum fame necavit,
ut auctor est Cornelius Nepos in Pausaniæ
vitâ. Nam quid de illâ dicemus, quæ quum
pompam duceret, & ei filium in acie qui-
dem vicisse, sed multitudine vulnerum mo- 3
ri, nunciaretur, non flevit, non ingemuit,
non ejulavit, non solvit capillos, non vestem discidit, non denique omisit pompam;
sed omni luctu, altitudine animi devorato,
& represso, tranquillo vultu conversa ad
proximas: quantò [f] meliùs est, inquit, in
acie vincentem mori, quàm Olympiæ vincentem vivere! O generosam verè vocem,
& Spartano dignam! Quid enim dicam
Spartanâ, quum majorem etiam indolem,
quàm viri, declarare videatur? Quàm germanum hoc factum Xenophontis Philosophi facto! qui [g] quum sacrificaret, & filium audisset extinctum, non intermisit
sacrificium, sed tantummodo coronam deposuit; quum autem accepisset illum fortissimè dimicantem occubuisse, coronam capiti rursus imposuit, quasi filii morte non
doleret, quæ cum tantâ laude esset conjuncta. Eadem laus est Spartanæ mulieris, &
in dispari sexu longè major; adeò Lacænarum virtus ne a fortissimorum quidem
virorum, & in Philosophiâ principum virtute superatur. Sed non hæc tantùm, sed
aliæ innumeræ extiterunt, quæ mortem fuo-
rum forti, & magno animo pertulerunt, 4
quæ quàm amarent Patriam, dederunt documenta maxima; quæ [h] pudicitiæ, fidei, pietatis, prudentiæ insigne specimen ediderunt; neque verò ulla Respublica unquam
fuit, exceptâ Romanâ, in qua tot exempla
numerentur illustrium feminarum. Fuerunt tamen nonnullæ Lycurgi leges, quæ
feminis potuisse nonnullam licentiam dare
peccandi videntur; quemadmodum [i] illa,
qua licebat, si quis ex aliquâ muliere virtute, & fecunditate præstanti Liberos vellet
suscipere, concedente viro cum eâ congredi; & illa, qua sanciebatur, ut [l] si quis
jam senior uxorem adolescentem haberet
in matrimonio (quod tamen perrarò contingebat; nam Lycurgi legibus, ut omnes
in ipso ætatis flore, atque robore uxorem
ducerent, cavebatur) juniori, cujus indolem, moresque probaret, concederet, ut
ex eâ Liberos procrearet; quod etiam apud
Romanos legimus usurpatum; nam [m] Cato 5
Marciam Hortensio dedit, & eo defuncto
viduam

[a] Aristot. de Republ. libr. 2. cap. 9. [b] Aristot. de Rep. l. 2. c. 9. [c] Plut. in Apophthegm. Lacænarum. [d] Plutarch. ibid. [e] Plutarch. ibid. [f] Plutarch. in Apophthegm. Lacæn. [g] Valer. Maxim. libr. V. cap. X. Ælian. libr. III. cap. III. Sen. in Consol. ad Marc. cap. XIII. de Pulvillo. [h] Plutarch. in Apophth. Lacæn. [i] Xenophon. Laced. Repub. circa init. [l] Xenophon. ibid. [m] Plut. in Caton. Vitâ.

viduam recepit. Atque hæc tamen universa Lycurgus non sine gravi causâ, prudenterque constituit; illud [a] autem præclarissimè, quòd legem tulit, ne viri quotiescumque vellent cum uxoribus congredi, possent, sed voluit esse turpe viris conspici, quum ad suas conjuges concubituri commearent, idque ab illis clam, furtimque faciendum sancivit; sic enim fiebat, ut amor ille conjugalis ex nimiâ copiâ, & satietate, neutiquam languesceret, & filii robustiores gignerentur, & feminæ fecundiores redderentur; siquidem a doctissimis viris animadversum accepimus, frequenti [b] nimis Veneris usu semen dilutius, infecundumque fieri. Quocirca Ægeo redditum ferunt
6 oraculum, quum is Deum consuluisset, quo pacto posset Liberos procreare, quo admonebatur, ut a concubitu diutius abstineret his [c] versibus

Α'σκῦ ǯ προὔχοντα πόδα, μέγα φέρτατε λαῶν,
Μὴ λύσῃς, πρὶν δῆμον Ἀθηνῶν εἰσαφικέσθαι.

hoc est

Ne solvas ex utre pedem, qui prominet, ante,
Cecropiæ pingues quàm sis delatus in agros

Utrem videlicet appellabat Deus ventrem, ex quo qui promineret, πόδα hoc est *pedem* nullo, inquit, Muretus [d] opus est Oedipo ad intelligendum; sic enim loquitur & Persius [e]

. . . . . quum tibi, Calve,
Pinguis æqualiculus protento sesquipede extet.

ex quibus quid oraculum præciperet manifestum est. Apparet autem fuisse studiosum
7 sobolis propagandæ Lycurgum; nam, ut Aristoteles [f] tradit, legem tulit, qua cives ad operam dandam Liberis invitabantur; siquidem qui tres genuisset, non cogebatur excubare custodiæ causâ, qui quatuor, ei omnium munerum immunitas lege tribuebatur, quam imitati Romani præmia longè plura constituerunt illis, qui [g] Liberos procreassent; nam qui plures genuisset, in consulatu [h] fasces prior habebat, & in petitione consulatus præferebantur, quibus Liberi plures, & in sorte [i] provinciarum magistratus, quas qui plures Liberos sustulisset, diutiùs obtinebat; & in [l] curiâ, &
8 in collegio primi sententiam rogabantur; & in [m] petendis honoribus fiebat ipsis annorum gratia; & in [n] urbe tres Liberos habentes, in Italiâ quatuor, in provinciis quinque a tutelâ excusabantur. Ex quo celebre illud emanavit jus trium liberorum, cujus mentio est apud [o] Auctores frequentissima, & quatuor, cujus meminit Suetonius in Claudio capite decimonono, quum ait: *feminis jus tribuit quatuor Liberorum*. Ex quibus constat eodem modo Romanos, atque Lacedæmonios, eos, quibus tres Liberi, aut quatuor essent, præmiis affecisse.

DISSERTATIO LIII.

De Republicâ Spartanorum,

DISSERTATIO QUINCTA.

Lycurgus maximè est celebrandus, quòd quum leges omnium severissimas tulerit, illis nec Reges ipsi parere detrectaverint; & quòd Lacedæmonios ex pessimis Græcorum optimos fecerit, quod & ex poëtis, & ex historicis constat, quare meritò Xenophon eum sapientem inprimis, ac pæne divinum prædicat; nec enim audiendus Aristoteles, qui facile fuisse leges Spartanis condere affirmat, quòd eo tempore grave, perdiuturnumque bellum gererent adversùs Messenios, & Argivos; difficiliùs enim legibus obsequuntur bello assueti.

CUm in homine rationem, tum in civitate legem quasi quandam auream catenam esse Plato ille divinus in primo de legibus dicit; qua non aliter, quàm [p] Homericâ Mundus, homines devinciri possint, attrahique; non quò cupiditates, tanquam ferreæ catenæ rapiunt, sed quò lex suprema naturæ, & Deus auctor nos vocat. Quod 1
si leges hoc modo placet appellare, multò dignior est profectò Lycurgus, quàm ille ipse, ex quo prognatus est Hercules, qui aureis quibusdam catenulis ex ore prodeuntibus mentes hominum devinxisse dicatur, ejusque simulacrum ita fingatur, quemadmodum in Galliâ fictam imaginem Herculis tradit [q] Lucianus. Verè enim cupiditatibus hominum Lycurgus injecit aureos frenos, vel, si vim, diuturnitatemque spectes legum Spartanarum, potiùs adamantinos; neque enim fuerunt eæ similes illarum legum, quas [r] Anacharsis natione barbarus, sapientiâ Græcus araneorum cassibus comparabat, quæ tenues, & invalidos tenent, a potentioribus perrumpuntur, atque violantur; siquidem in Lacedæmoniorum Republicâ quantò quisque opibus va- 2
lidior,

[a] Xenoph. Lac. Rep. circa init. [b] Plutarch. de sanitate tuendâ. [c] Plut. in Vitâ Thesei in princip. Eurip. in Medeâ. [d] M. Ant. Muret. Var. Lect. l. 3. c. 14. [e] Persius Sat. 1. v. 56. [f] Arist. in Polit. l. 2. c. 9. [g] Dion. hist. Rom. libr. 43. [h] A. Gell. Noct. Attic. l. 2. c. 15. [i] Dion. hist. Rom. l. 53. [l] L. 9. C. de Decur. [m] L. 2. ff. de minor. [n] Gloss. in L. 2. §. 1. verb. determinatum ff. de excusationibus l. 1. C. Qui num. liberor. & Instit. libr. 1. tit. 25. de Exc. Tut. vel Cur. [o] C. Plin. Epist. 2 libr. 10. & Sueton. in Galbâ cap. 14. Martial. libr. 9. Epig. 63. & Dion. libr. 55. [p] Homer. Il. Θ in pr. [q] Lucian. in Alloquutione, seu Hercule. [r] Val. Maxim. libr. 7. cap. 2. & Laert. in Anach. vit.

lidior, aut famâ clarior habebatur, tantò legibus obsequentiùs obtemperabat; neque unquam Reges ipsi, ut multis exemplis ostendi potest, earum imperium detrectabant. Hoc autem mirabilius debet videri; quòd illæ omnibus aliarum gentium legibus duritiâ, & severitate præstabant; his ut parerent animum induxisse homines, seque omnibus vitæ commodis libentes privavisse, vix credibile videretur, nisi omnium scriptorum testimonio confirmaretur. Neque enim [a] Aristoteles est audiendus, qui faciliùs fuisse Spartanis leges condere idcirco existimat, quòd eo tempore grave, perditurnumque bellum gessissent, gererentque adversùs Messenios, & Argivos; ac propterea magis essent idonei ad accipiendam legum, & virtutis disciplinam, quoniam militia multas habeat partes virtutis; quasi verò minùs arduum sit legum frenos imponere militari licentiæ, quàm civili modestiæ, ac non illud Romani Oratoris [b] dictum
3 oraculi vice accipi debeat: *silent leges inter arma*; aut Numa [c] ille Pompilius minorem laudem mereatur, quòd agrestem multitudinem, & bellis assuetam sapientissimis legibus in officio continuit, & cum summâ laude rexit, quàm si illas easdem pacato populo condidisset, eumque satis obsequentem legibus habuisset. Enimvero mihi magis Xenophontis gravissimi Philosophi candor probatur, qui libro, quem de Spartanorum Republicâ scripsit, nihil de laude Lycurgi detrahit, sed eum sapientem inprimis, ac pæne divinum fuisse prædicat. Et verò, cujus fuit sapientiæ homines inter bella natos ad tantam vitæ modestiam compellere, & effrenatam militiæ licentiâ, exultatemque multitudinem tam mansuetam, obedientemque, ut ait Poëta vetus, insistere imperii jugo validis legum habenis compressam, & quum antea Spartanorum mores diffluerent luxu, eos repente ad tantam parsimoniam, continentiamque revocare. Est enim hoc etiam in laudibus Lycurgi, quod Lacedæmonios Lycurgus accepit pessimos
4 Græcorum, optimos fecit. Testatur hoc Justinus, qui libro tertio mores eorum solutos appellat: testatur [d] Herodotus historiæ pater in primo libro, ubi Lacedæmonios ex omnibus ferè Græcis pessimis moribus præditos fuisse confirmat. Sed & poetæ luxum Spartanorum notant; siquidem Homerus Menelai domum Spartani Regis pretiosâ supellectile refertam, & splēdidam regio luxu facit, quum aliorum Regum, ut Ulyssis, & Nestoris longè minùs opulentam, humilioremque describat. Nam de Menelai domo illa dicit [e]

Ὥστε γὰρ Ἠελίου αἴγλη πέλεν, ἠὲ σελήνης
Δῶμα καθ' ὑψερεφὲς Μενελάου κυδαλίμοιο

hoc est

Nam veluti Solis radii, Lunæque nitebant
Per tectum, Menelae, tuum; clarissime Regum,

& alio in loco ita loquitur [f]

Φράζεο, Νεστορίδη, τῷ ἐμῷ κεχαρισμένε θυμῷ
Χαλκοῦ τε στεροπὴν, καὶ δώματα ἠχήεντα
Χρυσοῦ τ', ἠλέκτρου τε, καὶ ἀργύρου, ἠδ' ἐλέφαντος

hoc est

Nestore nate, animo, longè charissime, nostro,
Æris, & Electri reputa fulgore nitentem,
Argentoque, auroque domum, sectoque elephanto

Quem luxum tribuit Alcinoo Regi Phæacum; quos voluptati deditos, & molles fuisse constat; Menelaus verò Spartanorum Rex, 5 ut Plato in convivio notat, μαλθακὸς αἰχμητὴς hoc est, *mollis quidam bellator* fingitur, & Euripides in Andromachâ inducit Peleum Menelao mollitiem animi exprobrantem, & ipsum tradit, quum Helenam vellet occidere, & ulcisci lecti maritalis injurias, eaque illi nudas papillas ostendisset, adeo delinitum, ut nequissimam feminam tanti belli facem, communem Græciæ, Asiæque pestem complecteretur, & ei turpissimum crimen condonaret. Sed quid hæc a poëtis mutuor? nonne historia temporum testis, magistra veritatis loquitur Lacedæmonios ante leges a Lycurgo latas non optimâ disciplinâ fuisse; ut enim [g] Suidas re- 6 fert in voce Lycurgus, quum Spartani male rem gererent adversùs accolas, & animum jam despondérent, Lycurgus, ut ipsis ostenderet eorum opes accisas non aliâ de causâ, quàm solutis moribus, & corruptâ disciplinâ, virtutemque omnem acceptam educationi referri debere, duos canes in concionem adduci jussit iisdem parentibus editos; sed diversâ ratione nutritos, & educatos; alterum molliter habitum in urbe sub tecto, & herili mensæ assuetum; alterum rurì, sub dio, & feris quotidie persequendis exercitum, his & quædam edulia obsici imperavit, & damam; qui canis inertiæ assueverat, relictâ damâ faciles, & paratos cibos appetivit; qui venationi, feram instituit sequi, comprehendit, occidit, laniavit; tunc Lycurgus habuisse fertur concionem, qua populum admonebat fortes viros nequaquam nasci, sed tales fieri disciplinâ. Nam quemadmodum duos canes vidissent eodem genere natos, tamen inter se plurimùm discrepare; alterum quippe ignavum; alterum acrem, & impigrum ex educatione evasisse; ita & homines non multum inter se naturâ differentes, fieri tamen diverso vitæ genere dissimillimos; nam qui otio languidi, & luxu diffluentes vitam egissent, eos Mortalium ignavissimos esse, qui

[a] Arist. in Polit. libr. 2. cap. 9. [b] Cic. pro Milone. [c] L. Florus libr. 1. cap. 2. [d] Herod. l. 1. c. 65.

[e] Hom. Odyss. δ. v. 45. [f] Hom. Odyss. δ. v. 71. [g] Suid. in V. Lycurgo legislatori.

qui verò corpus, & ingenium exercuissent, cum domi feliciter vivere, & administrare Rempublicam, tum foris præclarissimè res gerere. Quapropter adhortatus est eos, ut mores mutarent, & leges acciperent; emendatâ publicâ disciplinâ omnia ex animi sententiâ eventura. Ita populo persuasit, ut se quàm optimum esse vellet, & sibi publicæ disciplinæ formandæ negotium daret.

DISSERTATIO LIV.

De Republicâ Spartanorum.

DISSERTATIO SEXTA.

Cives ad mores Principum civitatis conformantur; quare Lycurgus maximo Lacedæmoniis incitamento fuit ad virtutem, quum eximiæ lenitatis, & justitiæ exempla ediderit. Profuit etiam magnopere ad parsimoniam, quod omnes publicè vescerentur, & nummi ferrei, sive e corio; quibus addebantur continuæ adolescentium exercitationes, in quibus Lacedæmonii Romanos superarunt. Quid essent Phiditia, seu Philitia.

Verissimam semper existimavi, & dignam oraculo [a] Ciceronis vocem, qua nos admonet tales esse plerunque cives, quales Principes civitatis; exempla nimirum præpotentium virorum in illustri posita loco vehementiùs mentes movent, & incitant ad imitandum universos; ita Nu-
1 mæ Regis pietas, & religio Romanos a belli studiis ad cultum Deorum immortalium, pietatemque traduxit, quum se, ut ait Historicus [b], ad Regis velut unici exempli mores formarent; ita [c] Vaspasianus Imperator antiquæ severitatis civitatem Romanam luxu diffluentem ad priscam propemodum parsimoniam, continentiamque revocavit; ita semper homines Principum mores imitatos exempla pæne innumerabilia declarant, in primisque Lycurgi, & [d] Lacedæmoniorum, quibus ille non tam legibus condendis, quàm exemplo profuit; neque enim justitiam, frugalitatem ceteris præcepit, ipse injustè, molliterque, & delicatè vixit; sed justitiâ tantâ fuit, ut quum regnare sine ullâ propemodum invidiâ posset, regnum Charilao [e] fratris filio sponte
2 restituerit; lenitate verò tantâ, ut quum ipsi Alcander [f] in seditione oculum baculo excussisset, & populus percussorem in ejus potestatem tradidisset, non solum non sit ultus injuriam, verùm etiam eum ita tractaverit, ut ex inimico amicissimum reddiderit. His virtutibus instructus, & admirabili morum gravitate, sanctimoniâ, continentiâ ornatus, tantum apud suos cives auctoritate valuit, ut leges ferre potuerit, quibus laboriosissimum vitæ genus omnibus præscribebatur. Nam artes omnes, quæ sunt administræ voluptatis, ejecit ex urbe; neque verò cuiquam civium permisit, ut artem sedentariam exerceret; sed omnes militiæ, venationi, perpetuis laboribus assuefecit; & ne cui lautius epulari liceret, constituit, ut omnes in publico vescerentur; quæ convivia Phiditia, vel Philitia fuere
appellata; quæ quàm essent [g] parca, Sybaritæ dictum declarat, qui quum Phiditiis 3
interfuisset, dixisse fertur: jure sunt omnium fortissimi Lacones; nemo enim mentis compos non mori malit, quàm ita parcè, ac duriter vivere. Habebant autem hujusmodi convivia mixtos voluptatibus labores, ut ait [h] Suidas; neque enim lectis sternebantur; sed ligno, vel lapide supposito, cubito innitentes discumbebant, tantumque aberat, ut in illis turpe quid loquerentur, ut fieri in conviviis amat, ut etiam, quod quisque præclarè in Republicâ fecisset, exponeretur; sic adolescentes ad virtutis amorem quotidie excitabantur; hoc autem victu tam tenui, parcoque quum uterentur, minimè mirum est divitias non appetivisse, quum in illis ipsis conviviis non qui plurima suppeditarent, honoratissimi haberentur; sed qui plurimum laboravissent. Illud etiam adversùs divitiarum cupiditatem commentus est: aurum, gem- 4
mas, argentum in urbem importari vetuit, & nummum ferreum cudi jussit, ut auctor est [i] Plutarchus; quamvis Nicolaus Damascenus in libris de moribus gentium e corio fuisse tradat nummum Lacedæmoniorum. Quo Lycurgi consilio magna divitiarum effecta contemptio est; quis enim hujusmodi pecuniam magnopere concupisceret, quæ speciem haberet nullam, pretium perexiguum, pondus verò tantum, ut plaustris esset vehendum, quod minarum decem pretium adæquaret, ut ait [l] Xenophon; quo fiebat, ut accipere pecuniam ob rem judicandam, aut aliquid fraudis omnino committere nemo posset, quin statim flagitium detegeretur; neque enim tantum pecuniæ pondus, aut occuli commodè poterat, aut domum comportari, quin id vicinis omnibus innotesceret, aut saltem servi domestici persentirent. Quamquam nihil

[a] Cic. l. 2. ad fam. Ep. 9. [b] Liv. ab V. C. l. 1. [c] Suet. in Vesp. c. 11. [d] Plut. in Lyc. [e] Plut. ibid. in pr. [f] Pl. ib. [g] Ath. l. 4. c. 6. & l. 12. [h] Suid. in v. Φιδίτια

[i] Plutarch. in Lycurgo. [l] Xenophon. de Lacedæm. Rep.

hil prorsus erat, cur homines lucri cupi-
5 ditate peccarent, quum divitiarum nullus
usus esset omnino; nihil enim in supelle-
ctile pretiosum, nihil in mensâ lautum, &
sumptuosum, nihil elegans, aut splendidum
in vestitu Spartanorum fuit, quum corpo-
ris ornamentum, non pretiosam vestem, sed
bonam habitudinem ducerent; honores au-
tem virtuti perspectæ, non opum abundan-
tiæ deferebantur. Neque verò splendidè æ-
dificandi cupido divitiarum in illis cupidi-
tatem poterat excitare, quum omnis ædium
magnificentia legibus prohiberetur, quibus
cautum erat, ne quis ad fastigium domus
ornandum alio instrumento, quàm securi,
ad fores alio, quàm serrâ uteretur. Qua-
propter [a] quum Leotychidas Spartanus Co-
rinthi versaretur, & tabulata domus vide-
ret sumptuosa, hospitem interrogavit; num
apud eos ligna quadrata nascerentur? Quan-
tumlibet in secundo Politicorum repre-
hendat [b] Aristoteles Lacedæmonios, quasi
lucrum turpiter appetentes, nunquam pru-
dentibus persuadebit his legibus, institutis,
moribus pecuniæ studium innasci potuisse.
6 Studium illis virtutis erat, & quidem acer-
rimum; nam ut nihil dicam de educatione
puerorum, de qua multa jam dixi, qui ex-
cesserant ex ephebis non minùs, quàm an-
tea modestiæ, fortitudinis, temperantiæ stu-
dio operam dabant; nam [c] iis, quum in pu-
blico ambularent, neque circumspicere, ne-
que loqui fas erat; a quolibet autem cive
poterant jure plecti, tantâ verò modestiâ
uti compellebantur, ut manum etiam sub
veste continerent; in quo Romanos ado-
lescentes Lacedæmonii superabant; nam
Romani per annum dumtaxat unum id ob-
servabant, sicut his verbis [d] Cicero testa-
tur: *nobis quidem olim annus erat unus ad con-
hibendum brachium togâ constitutus*; quod e-
tiam ex Artemidoro colligi potest; & Ro-
manis licebat, quum virilem togam sum-
7 pserant, liberiùs vivere. Quapropter Ovi-
dius [e] liberiorem togam vocat eam, quam
sumebant, quum excesserant ex ephebis

Liberior fratri sumpta, mihique toga est

quod etiam [f] Persius indicat, quum ait

..... totaque impune Suburrâ
Permisit sparsisse oculos jam candidus umbo.

Lacedæmonii verò adolescentes eadem se-
veritate in officio continebantur; ad forti-
tudinem autem his exercitationibus eru-
8 diebantur. Ephori [g], qui potentissimus est
in civitate magistratus, tres eligebant; his
autem, ut singuli centum legerent, per-
mittebant, qui tamen cogebantur ratio-
nem reddere, qua de causâ alios legerent,
alios præterirent; & [h] Hippagretæ voca-
bantur; atque hic existebat ingens æmu-
latio virtutis; nam præteriti, utpote inju-
riâ affecti vehementer indignabantur, &
diligentissimè eorum, qui fuerant lecti,
vitam, & acta observabant, & siquid adver-
sùs leges delinquerent, eos accusabant, qua
contentione accensi, ubicunque sibi invi-
cem occurrissent, pugnis inter se conten-
debant; quorum tamen pugnam dirimebat
quilibet e populo; sic & pueros exercebant
Spartani, & procedere longiùs iras eorum
non patiebantur. Omnino autem qui apud
Lacedæmonios excesserant ex ephebis plu- 9
res labores ferre cogebantur, quàm pueri,
pluribus occupationibus distineri, nec is
ei ludus ætati, nec ea licentia concedeba-
tur, quæ solet in aliis urbibus permitti,
in quibus adolescentes puerilis ætatis spa-
tus decursis, remotoque pædagogo suo vi-
vunt arbitratu; Spartæ verò ea ætas pæne
durioribus, quàm puerilis, legibus astringe-
batur. Quod si quis aut labores recusasset,
aut severiorem vivendi rationem esset as-
pernatus, licentioremque sequutus, totâ
vitâ infamis, & detestabilis habebatur; nec
ei honores mandabantur, nec ulla reipu-
blicæ pars committebatur; eodemque loco
erat, quo in aliis urbibus mancipia ære
empta, aut ii, qui sunt ignominiâ notati.
Et jure Lycurgus eam ætatem arctè, con-
tenteque habendam censuit, quæ & libi-
dine incitata fertur, & omni cupiditate ef-
fervescit, & exultat licentiâ, & vix ullo po-
test freno coërceri. Nec aliæ ætates suis
exercitationibus carebant, & ut verbo ab-
solvam, tota vita Spartanorum nihil aliud
fuit, quàm virtutis quædam meditatio; nam
alias omnes artes Lacedæmonii contemne-
bant, nec ullus civis fuit, qui aut sedenta-
riam artem exerceret, aut [i] agriculturæ o-
peram daret.

S DIS

[a] Plutarch. in Lycurg. [b] Arist. Politic. l. 2. cap. 9. [c] Xenoph. de Rep. Laced. [d] Cic. Orat. pro M. Cœlio. [e] Ovid. l. 4. de Trist. El. 10. [f] Persius Satyr. 5. v. 32. [g] Arist. in Polit. l. 2. c. 9. & Xenoph. de Laced. Rep. [h] Xenoph. in Laced. Rep. [i] Xenoph. ibid.

DISSERTATIO LV.

In Epigramma Platonis Libri primi in minas.

Dissertatio Prima.

Venus Cypris passim dicitur a poëtis, quòd in Cypro plurima loca Veneri sacra habebantur; immo tota Cyprus; plures autem hujus rei causæ ab Auctoribus afferuntur. Paphi colebatur Venus cœlestis, quam Uraniam vocant, & eadem est, ac Juno, Luna, Dictynna, & Diana; pertinet etiam Veneris numen ad Tellurem, ita ut superior pars Orbis terrarum Venus, inferior Proserpina habeatur. Quin etiam ipsa anima, qua Mundum regi omnes ferè philosophi prisci sunt arbitrati, his exceptis, qui Divinam Providentiam sustulerunt, quatenus in generationem descendit, Venus est habita. Hinc Pausanias quum tres Parcas enumeret; nimirum Venerem, Fortunam, & Fatum, seu Mortem, meritò vetustissimam Parcarum Venerem appellat.

Elegantissimum Platonis Epigramma hodierno die, Auditores ornatissimi, suscepimus enarrandum, ubi summus ille philosophus, & poëta præstantissimus inducit Venerem Musis cultum sui Numinis imperantem, & parere recusantibus minantem sese Cupidinis arma in earum perniciem illaturam; Musas autem respondentes se ejus minis minimè commoveri; neque enim Amorem pertimescere, cujus est infirmus arcus, obtusæ sagittæ, segnis volatus, impetus nullus, ubi castissimæ studiorum præsides Deæ sunt violandæ. Et sententia quidem
1 Carminis talis; Carmen est hujusmodi

> Α' Κύπρις μώσαισι, κοράσια, τὰν Α'φροδίταν
> Τιμᾶτ', ἢ τὸν Ε'ρον ὔμμιν ἐφοπλίσομαι.
> Χ'αὶ Μῶσαι ποτὶ κύπριν; Α'ρει τὰ ςωμύλα ταῦτα,
> Η'μῖν δ' ὀ πέταται τῦτο τὸ παιδάριον

Quod Epigramma nos ita verti non incommodè posse censemus, Auditores

> *Me colite, Aonides, dixit Cytherea, puellæ,*
> *Aut in vos acuet spicula sævus amor.*
> *At Veneri Musæ: jactabis talia Marti;*
> *Nobis non alas iste puellus habet*

Sed ad illustrandum epigramma jam accedamus. Venerem Κύπριν vocat usitato poëtis nomine, sic [a] Homerus dixit

> ..... Κύπριν ἐπῴχετο νηλέϊ χαλκῷ

hoc est

> ...... *immiti Venerem ferus ære petivit*

& [b] Phocylides

> Μήτε γαμοκλοπέειν, μήτ' ἄρσενα Κύπριν ὀρίνειν

hoc est

> *Nec furtiva tibi placeat, nec mascula Cypris*

Dicitur etiam Venus κυπρογένεια, quasi Cypro genita: Anthologiæ [c] epigramma centesimum quinctum ita Venerem appellat his verbis

> Ζεὺς δὲ πατὴρ δικάσειεν, ἄνευθε δὲ κυπρογενείης

hoc est:

> *Juppiter ipse esto, dum sit sine Cypride, judex*

appellatur & Latinis Cypria: sic [d] elegiacus poëta dixit

> *Et faveas conchâ, Cypria, vecta tuâ.*

Sed hæc sunt admodum pervulgata; quis enim Venerem nescit Cyprin appellari? quum Euripides Hippolyto inducat ipsam Venerem se non proprio nomine; sed Cyprin nominantem

> Πολλὴ μὲν ἐν βροτοῖσι κοὐκ ἀνώνυμος
> Θεὰ κέκλημαι Κύπρις......

quæ verba sic verto

> *Magna inter homines, inclytique nominis*
> *Ego Diva Cypris nuncupor.....*

Causa autem, cur Venus Cypris appelletur, est, quia [e] in Insulâ Cypro eximiè cole- 2
batur; multa enim in Cypro loca sacra Veneri habebantur. Nam in eâ fuit [f] Aphrodisium Veneris nomine civitas appellata, & in Olympo [g] Cypri monte Veneris Acraeæ templum, quod adire, & videre mulieres vetabantur, & [h] Pedasium promontorium, ubi collis Veneri sacer, & Amathus urbs, quam Veneris cultu nobilem [i] Virgilius esse prædicat hoc versu:

> *Est Amathus, est celsa mihi Paphos, atque Cythera*

a qua urbe Venus Amathusia [l] appellatur Catullo:

> *Nam mihi quã dederit duplex Amathusia curã*

fuit & Solus urbs, ubi teste [m] Strabone egregium Veneris delubrum visebatur, & Golgos oppidum, & Idalium, de [n] quibus Catullus dixit

> *Quæque regis Golgos, quæque Idalium frondosum*

& [o] Theocritus

> Δέσποιν', ἃ Γολγόντε, καὶ ἰδάλιον ἐφίλασας

hoc est

> *Regina, Idalium quæ pulchrum, & Golgon amasti* ..

& Palæpaphus, & [p] Paphus urbes, quæ Ve- 2
neris cultu insignes habebantur; idcirco Virgilius [q] dixit

Ipsa.

---

a Iliad. libr. 5. v. 330. b Phocyl. in princ. poëmat. admonitor. c Anthol. libr. 1. εἰς γάμον Epigr. 4. d Tibull. libr. 3. Eleg. 3. e Horat. libr. 1. Od. 3. & libr. 3. Od 26. f Strabo libr. 14. in fine. g Strabo ibid. & Pausan. libr. 1. Attic. in princip. h Strabo ibidem. i Virgil. libr. 10. & Cæl. Rhodig. libr. 14. cap. 6. l Catull. Epigr. 69. m Strab. l. 14. n Catull. de Nupt. Pel. & Thet. o Theocr. Idyll. XV. in Adoniaz. p Apulejus libr. 11. Metam. & Plin. l. 2. c. 96. & Lactant. de fals. rel. libr. 1. cap. 15. q Æn. libr. 1.

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit
Læta suas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant

ubi Poëta ritum tangit, quo Venus Paphia colebatur; neque enim victimarum cæde
3 Paphiæ Veneris ara cruentabatur; sed floribus [a] tantummodo coronabatur, adolebaturque thure, & pretiosis odoribus. Ideo Virgilius mentionem facit dumtaxat thuris, & coronarum, & [b] Homerus templum Veneris Paphiæ vocat odoratum, quum floribus, & aromatum omni genere semper halaret. Sed quid ego tempus, Auditores, tero in urbibus Cypri, & locis recensendis, in quibus eximiè Venus colebatur, quum tota Cyprus Veneri sacra putaretur? cur autem Cyprus Veneri diceretur, causam [c] Eustathius censet esse nomen, quod Cyprus ἀπὸ τῦ κύειν πόρεδς, ἤγυν πορίζεθς hoc est: *a suppeditando conceptum* dicta esse videatur; quod est Veneris munus, nam Venus quum sit κύπρις teste [d] Suidâ, Cypri nomini consonat. Phurnutus [e] autem Cypru Veneri sacram esse tradit, quia est κρύψει videlicet *occultationi* id nomen simillimum, qua Venus gaudet; nam & [f] Elegiacus Poëta dixit:

..... *celari vult sua furta Venus*:

Sed ego non arbitror, tantum in nomine
4 fuisse momenti, ut tota Insula Veneri sacraretur, & tot Deæ templa conderentur, tot autem in locis, & tantâ superstitione coleretur. Propiùs [g] vero esse crediderim hanc superstitionem a Cinyrâ Cypri Rege vetustissimo duxisse originem, qui quum egregiâ formâ scortum misere deperiret, non abstinuit divinis honoribus, quibus & viventem puellam coluit, & defunctam Veneris nomine consecravit, & in ejus honorem Orgya instituit, in quibus initiatis pugillus salis, & Phallus dabatur, ut Clemens [h] Alexandrinus Admonitione ad gentes docet. Quum autem hæc Veneris meretricis religio latiùs per totam insulam manasset, credibile est totam Cyprum Veneri sacram esse habitam; hanc verò famam auctam moribus Cypriorum, quos ex Athenæo [i] voluptatibus deditos fuisse, & suas virgines prostituisse constat volentium explere libidinem cupiditati; auctam quoque insulæ amœnitate, & aëris temperie numquam ferè hiemis inclementiæ obnoxii, & omnium rerum ubertate, & copiâ, quibus Cyprum egregiè abundasse memoriæ prodidit [l] Strabo, quæ omnia accommodata Deæ videbantur, quæ amorum, & cupidinum, & voluptatis mater diceretur. Cui 5
sententiæ libenter acquiescerem; sed animadverti [m] Pausaniam præclarum inprimis Auctorem scriptum reliquisse Paphi, quæ omnium urbium propter Veneris cultum maximè celebratur, Venerem Cœlestem, quam Uraniam vocant, adoratam. Quæ Venus Cœlestis nihil habet commune cum Cinyræ scorto; nam [n] Apulejus libro nono testatur idem esse Paphiæ Veneris Numen, Dictynnæ, Junonis, Dianæ, quæ omnes Deæ, quia referuntur ad Lunam, eandem Lunam, & Venerem Cœlestem esse statuendum est. Quod apertiùs Philochorus apud [o] Macrobium indicavit, qui sic de Venere loquitur: *Philochorus quoque in Attide eandem affirmat esse Lunam, & ei sacrificium facere viros cum veste muliebri, mulieres cum virili.* Veneris etiam sidus pro Venere Cœlesti colebatur, quòd & [p] Lunæ humida natura, & ejus astri rebus procreandis apta vi- 6
debatur. Hanc [q] autem Veneris Cœlestis religionem ab Assyriis, & Palæstinis, & fortasse ab Ægyptiis Cyprii acceperunt; nam & Veneris nomen ab Oriente in Etruriam, ac deinde in Latium venisse, doctissimi viri tradiderunt. Illud est etiam argumentum a Cypriis non vulgarem Venerem solam coli consuevisse, quòd [r] Hesychio teste Venus ἔγχειος, hoc est *hastâ armata* ab ipsis adorabatur; sicut [f] & Lacedæmoniis Venus armata colebatur, quod ostendit eandem esse Cypriorum Venerem, & Junonem; nam & Juno [t] Curitis ab hastâ, quam gerebat, dicebatur; & Juno [u] nihil aliud esse, quàm Luna, & [x] Stella Veneris, quæ auctore [y] Plinio stella etiam Junonis dicitur, putabatur. Et quoniam eò sumus oratione delati, ut quid esset Venus, diceremus, non omittendum [z] Veneris Numen ad Tellurem quoque pertinere, eò tamen discrimine, ut superior pars Orbis terrarum, quam incolimus, Venus; inferior Proserpina haberetur. Quidquid denique ad gignendum naturam movet, ad Venerem spectare, & esse Venerem creditum est; nec [a] aliud esse eam Deam, quàm procreandi, gignendique vim, ac facultatem. Quin [b] etiam ipsam ani- 7

[a] V. Empedocl. versus apud Ath. libr. 12. in princ. [b] Hom. in hymn. in Venerem v. 58. [c] Eustath. in Odyss. θ. [d] Suid. in V. κύπρις. [e] Phurnut. de nat. Deor. cap. 24. de Venere. [f] Tibull. libr. 1. El. 2. [g] Clem. Alexandrin. in Protrept. Arnob. adv. gent. libr. 4. Firmic. de errore profan. relig. [h] Clem. Alexandrin. in Protrept. [i] Athen. libr. 12. cap. 3. [l] Strabo libr. 14. in fine. [m] Pausan. in Atticis libr. 1. [n] Apulejus Metamorph. libr. 9. [o] Macrob. Saturn. libr. 3. cap. 8. & Augustin. de Civit. Dei libr. 7. cap. 15. [p] Cæl. Rhodig. libr. 1. cap. 16. [q] Pausan. in Attic. libr. 1. [r] Hesych. in ἔγχειος. [f] Lactant. de fals. relig. libr. 1. cap. 20. [t] Plutarch quæst. Roman. quæst 87. Rosin. Ant. Rom. libr. 2. cap. 6. [u] Macr Saturn. libr. 1. cap. 15. [x] Macr. Saturn. libr. 3. cap. 8. [y] Plin. libr. 2. cap. 8. [z] Macrob. Saturn. libr. 1. cap. 21. [a] Plato in Cratylo: [b] Hoc fortasse innuit Lucr. in Invocatione libr. 1. in princ.

mam, qua Mundum regi, atque administrari omnes ferè philosophi prisci sunt arbitrati, his exceptis, qui divinam providentiam sustulerunt, quatenus descendit in generationem, Venerem esse habitam videor advertisse. Nam animus Universi, quum illi exemplari æterno, quod in mente divinâ conspexerat, similem sibi Mundum fabricaverit, nonne fuit omnium procreationum origo, fons, & primordium? Atque hanc esse Venerem censeo, quam Pausanias [a] τῶν μοιρῶν πρεσβυτάτην *vetustissimam Parcarum* appellavit: & meritò, quum enim tres Parcæ ab eo numerentur; nimirum Venus, [b] Fortuna, & Fatum, sive [c] Mors; antiquior sanè est Mundi animus Fortunâ, quum sit antiquior Mundo, sine quo Fortunâ esse non potuit; antiquior est etiam Morte, quum sit principium vivendi, & vita Mortem præcedat; est etiam anima Mundi Parca, idest administra Fati; quid [d] enim est Fatum, nisi Dei voluntas, & sempiterna lex in oiente divinâ, qua omnia diriguntur, & administrantur? Hujus autem legis inest in animâ Mundi ratio, quum omnium rerum rationes ea complectatur, qua omnium, quæ eveniunt, series explicatur; est igitur anima Mundi administra Fati, & Parcarum vetustissima, ut voluit [e] Pausanias, & Venus; quum omnibus nascendi principium, & ipsi quoque Mundo præbuerit, auctoribus præstantissimis philosophorum.

DISSERTATIO LVI.

In idem Epigramma Platonis.

Dissertatio Secunda.

Musæ appellantur quasi indagatrices, vel a voce מוסר, Mussàr, *quæ apud Hebræos significat disciplinam, vel demum ab instituendis doctrinâ hominibus. Vox* κόρη *significat* puellam, *&* pupillam oculi; *sicut apud Latinos* pupilla, pupa, *&* pupula *significat puellulam; qua in re Xenophontis dictum defenditur, licet illud reprehendat Longinus. Variæ autem a diversis Auctoribus rationes afferuntur, cur eodem nomine* pupilla, *&* puella *denotentur.* Κόρη, *&* puella, *quæ &* virgo, *seu* Virago *appellatur interdum etiam ea, quæ virum passa est. Amor cur cæcus fingatur, & cur Venus* Ἀφροδίτη, *& Mars* Ἄρης *dicantur.*

QUum Epigramma Platonis explicaremus, ubi summus Auctor inducit Venerem Musis minantem, Musasque minanti respondentes, & de verbis diceremus, Venerem Cyprin appellari confirmavimus, Auditores, & cur ita vocaretur, exposuimus. Hodierno die de iisdem verbis verba faciemus, de quibus quædam scitu non injucunda in medium afferemus; sed operæpretium est antequam ad dicendum accedamus, carmen ipsum rursus proponere

Ἁ Κύπρις Μούσαισι, κοράσια, τὰν Ἀφροδίταν
Τιμᾶτ', ἢ τὸν ἔρων ὔμμιν ἐφοπλίσομαι.
Χ' αἱ Μοῖσαι ποτὶ Κύπριν: Ἄρει τὰ στωμύλα ταῦτα,
Ἡμῖν δ' οὐ πέταται τοῦτο τὸ παιδάριον

Cujus Epigrammatis ea versio est

Me colite, Aonides, dixit Cytherea, puellæ,
Aut in vos acuet spicula sævus amor.
At Veneri Musæ: jactabis talia Marti,
Nobis non alas iste puellus habet

Musæ sunt appellatæ doricâ dialecto [f] μῶσαι, ut Suidæ videtur, a verbo μῶ, quod significat *inquirere*, quòd artes, atque disciplinæ sine longâ indagatione haudquaquam compararentur. Sunt igitur Musæ, Mosæ, quasi quædam indagatrices Deæ; quæ Suidæ sententia [g] Platonis auctoritate fulcitur, qui Musas ab inquirendo, philosophandoque putat nominatas. Nec defuerunt doctissimi viri [h], qui a voce מוסר, *Mussàr*, quæ linguâ Hebræorum significat *artem*, & *disciplinam*, nuncupatas existimarent; [i] Diodorus au-

[a] Pausan. in Atticis libr. 1. [b] Pausan. in Achaicis libr. 7. [c] Idem in Eliac. prior. sive l. 5. [d] Cicer. Academic. quæst. libr. 1. Marsilius Ficinus in Argument. in libr. 12. Legum Platonis. [e] Pausan. ibid. [f] Suid. in V. μοῦσα Photius in Biblioth. in Helladii Besantin. Chrestomath. & Bud. in Comment. in V. μουσῶσαι. [g] Plato in Cratyl. [h] Dan. Heins. in Aristarc. Sacr & Becman. de Orig. ling. Lat. [i] Diodor. Sicul. Biblioth. libr. 4.

antem Siculus ἀπὸ τȣ͂ μύειν τȣ̀ς ἀνθρώπȣς, hoc est, *ab hominibus doctrinâ instituendis, ac veluti initiandis* [a] μύσας, ac deinde Musas credit appellatas. κοράσια. Κόρη dicitur puella decenti formâ, & eo nomine plerumque virgo significatur; significatur & oculi pupilla, ex quo veteris Oratoris jocus [b] non inficetus emanavit, qui de quodam impudente dixit; ejus κόρας, idest *pupillas ȣ̓κ εἶναι κόρας, ἀλλὰ πόρνας*: hoc est, *non esse virgines, sed meretrices*. Et Xenophon [c] agens de modestiâ adolescen-
2 tium Spartanorum ait eos esse pudentiores, quàm τὰς ἐν ὀφθαλμοῖς κόρας hoc est, quàm *eas, quæ sunt in oculis virgines*; quam sententiam [d] Longinus de sublimi genere dicendi, tanquam nimis frigidam reprehendit, & indignam tanto viro arbitratur; nec ego pro Xenophunte pugnaverim, nec contra Longinum steterim; tamen non possum diffiteri magnam inesse vim sententiæ Xenophontis. Nam oculi sunt sedes puduris, & pudor in oculis habitare dicitur, ut Aristoteles [e] libro secundo Rhetoricorum testatur. Hos deiicimus, quum pudore afficimur, ideò [f] Poëta Sulmonensis cecinit:

Sive aliqua est oculos in humum dejecta modestos,
Uror, & insidiæ sunt pudor ille meæ:

& impudentem κυνῶπα [g] Homerus appellat, & alio in loco [h] dicit habere caninos oculos

Οἰνοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο

propter ejus animalis impudentem audaciam, quasi cujus oculi pudore carent, is
3 impudentissimus habeatur. Atque ea forsitan causa est, cur Amorem cæcum poëtæ finxerint, quòd quum amantes nihil pudeat, Amorem carere eâ corporis parte voluerunt, qua pudor continetur. Quum autem pudor in oculis, & in eâ parte præcipuè, quæ pupilla dicitur habeat sedem, adeo ut, qui pudore consunduntur, tenebras quærant, ne videant, aut videantur, & interdum optent, ut dehiscente terrâ obruantur, Virgilio [i] teste, qui Turnum pudore sociorum in Martis discrimine relictorum dicentem inducit.

..... Ob! quæ satis ima dehiscat
Terra mihi? ....

& [l] Homero, qui sic ait

..... τότε μοι χάνοι εὐρεῖα χθών

Mirificè Xenophon expressit pudorem adolescentium Spartanorum, quum dixit pudentiores esse, quàm pupillas, quibus pudor omnis continetur, quasi toti verecundiâ sic afficerentur, ut ea pars corporis, quam sedem pudoris natura constituit. Cur 4
autem tam Græci, quàm Latini oculi partem, qua videmus, puellæ nomine appellarint [nam & *pupilla*, & *pupula* Latinorum nihil aliud significat, quàm *puellulam*; *pupula* enim *puella* [m] Martiali teste, qui dixit

Dicit se vetulam, quum sit Cærelia pupa

& a *pupâ* per diminuendi figuram *pupilla*, & *pupula* deducitur] cur, inquam, oculi partem, in qua viget visus, puellæ nomine tam Græci, quàm Latini appellarint, eam rationem doctissimi viri attulerunt; quòd in eâ parte videantur imagines; imagines verò Latinis *pupæ*, Græcis κόραι nuncupentur: [n] Persius:

Nempe hoc, quod Veneri donatæ a Virgine pupæ

& [o] Varro: *magna pars in desiderium puparum, & sigillorum veniebat*, & Plato in Phædro: νυμφῶντε τινῶν, καὶ Ἀχελώȣ ἱερὸν ἀπὸ τῶν κορῶντε, καὶ ἀγαλμάτων ἔοικεν εἶναι, & Dio Chrysostomus oratione ad Rhodios: ὁμόιως δίδοτε τȣ̀ς ἀνδρίαντας, ὥσπερ οἱ τὰς κόρας ταύτας ὠνȣ́μενοι τοῖς παισὶν, καὶ γὰρ ἐκεῖνοι διδόασιν ὅτως, ὥστε λυπεῖσθαι μετ' ὀλίγον συντριβέντων: hoc est: *simili modo statuas datis, sicut qui pupas pueris emunt; etenim & illi ita dant, ut hi mærore afficiantur paulo post confractis, atque contritis*. Ab hac voce κοροπλάθοι dicebantur, qui 5
pupas fingebant, ut [p] Suidas docet. Fingebantur autem pupæ ex cerâ, vel gypso, ut constat ex [q] eodem. Atque hanc hujus nominis originem eruditissimi viri comprobarunt; sed quoniam Isidorus aliam affert originem, & ait; illud, quo cernimus pupillam appellari, quia tam sit purum, & incorruptum, quàm puella esse debet; & eloquentissimus Christianorum Patrum Joannes Chrysustomus, qui propriè κόρην dici putat nobilissimam oculi partem, & ab eâ κόρας virgines nominari, quia sicut pupillæ palpebris clauduntur; ita virgines domi clausæ debeant permanere, & eadem diligentiâ virgines, qua oculorum pupillæ sint custodiendæ; nihil absurdum videmur esse facturi, si & nos aliquid audeamus, aliamque vocabuli hujusce notationem afferre conemur. Nihil oculis carius natura nobis procreavit; ideò elegorum Scriptor clarissimus dixit 6

..... seu quid carius est oculis

& [r] Aristoteles maximè omnium cernendi sensum a nobis diligi affirmavit; quin etiam & in oculis gerere dicimur, quos carissimos habemus, & apud [s] Plautum oculissimus

[a] Budæus in Comment. in V. μουσῶσαι. [b] Plutarch. de vitioso pudore in princ. [c] Xenophon. de Laced. Republ. [d] Longin. de sublimitate sect. 4. [e] Arist. Rhet. libr. 2. cap. 6. Athen. libr. 13. cap. 2. [f] Ovidius Amor. libr. 2. El. 4. [g] Hom. Iliad. α. v. 159. [h] Iliad. α. v. 225. [i] Virgil. libr. 12. [l] Homer. Iliad. δ. v. 182. [m] Martial. libr. 4 Epigr. 20. [n] Persius Satyr. 2. in fine. [o] Varro de Orig. [p] Suid. in V. κοροπλάθοι. [q] Suid. ibid. [r] Aristot. Metaph. libr. 1. in princ. [s] Plaut. Curcul. Act. 1. Sc. 2.

mus homo significat jucundiſſimum; ſic enim loquitur anus: *ſalve oculiſſime homo.* Quid igitur vetat oculi partem, in qua viſus ineſt, Græcè κόρην, Latinè pupillam appellari, quia tam nobis grata eſt, quàm ſunt ſuis amatoribus puellæ? Græci τὰ παιδικὰ vocant, quæcumque in deliciis habent, quia nihil gratius, nihil jucundius amatoribus, quàm pueri, quos diligunt; eadem ratione dici poſſunt κόραι *pupillæ*, quia tam ſunt nobis gratæ, tam diliguntur, quàm a-
7 matorculis puellæ, quas depereunt. Puellæ ab amantibus oculorum nomine cohoneſtantur; ideo apud [a] Plautum ita loquitur adoleſcens

Meus ocellus, meum labellum, mea ſalus,
meum ſavium

Quin etiam oſtium domus, ubi puella amata habitabat, Phædromus adoleſcens in Curculione oculiſſimum dicit, ſic [b] enim ait

Huic proximum illud oſtium oculiſſimum,
Salve; valuiſti ne oſtium oculiſſimum?

Cur ergo & viciſſim oculi puellæ nomine non appellentur, quum translationes ſæpe reciprocentur? dicimus juventutem [c] ver ætatis

Jocundum quum ætas florida ver ageret

& ver dicimus anni juventutem: Pindarus [d] nimbos hibernarum nubium exercitum ſævum appellavit χειμερίων νεφέλων ϛρατὸν ἀμείλιχον & [e] Virgilius exercitum nimbum

Inſequitur nimbus peditum, clypeataque totis
Agmina funduntur campis .....

Veruntamen de ratione, qua oculi pars potior κόρη Græcè, Latine pupilla nomina-
8 tur, ſatis diximus; illud ſciendum κόρην non ſignificare ſemper virginem, ſed interdum eam, quæ virum paſſa eſt, dummodo ſit formâ liberali, quod ex multis Homeri locis Euſtathius colligit, quos mihi repetere non eſt neceſſe; quemadmodum apud Latinos puella non ſemper pro virgine uſurpatur; Horatius [f]

..... pueri, & puellæ
Jam virum expertæ male nominatis
Parcite verbis

Ovidius [g]

Certè ego, quæ fueram te diſcedente puella,
Protinus ut redeas, facta videbor anus

Loquitur autem de Penelope, quæ jam Telemachum pepererat; imo etiam virgo in-
9 terdum appellatur, quæ cum viro concubuit. Maro [h] de Paſiphaë, quæ jam mater erat trium liberorum:

Et fortunatam, ſi numquam armenta fuiſſent,
Paſiphaen nivei ſolatur amore juvenci:
Ah virgo infelix, quæ te dementia cepit!

& Calvus Virginem dicit Io, quam Juppiter conſtupraverat, his verbis

O virgo infelix, herbis paſceris amaris

& [i] Virgilius de Juturnâ

Hoc concuſſa metu mentem Juturna virago

quæ certè non erat virgo, quæ ſtagnis, & fluminibus præſidebat, quia [l]

..... hunc illi Rex Ætheris altus honorem
Juppiter ereptâ pro virginitate ſacravit

& [m] Terentius Eunucho Virginem vocat, quam adoleſcens Chærea vitiarat, his verbis

..... hoc, quod fecit, res ipſa indicat;
Virgo ipſa lacrymat, nec quum rogites, quid
ſit, audes dicere

Illud etiam adnotandum etiam Proſerpinam
κόρην [n] nuncupari, vel quòd propter excel- 10
lentiam puella ſola dici mereatur, vel quòd ſit Cereris filia; quapropter a Latinis Libera appellatur: Cicero ultimâ Verrinâ. *Teque Ceres, & Libera, quarum ſacra, ſicut opiniones hominum, ac religiones ferunt, longè maximis, atque occultiſſimis religionibus continentur*, & Livius libro vigeſimo tertio: *ex argento mulctatitio tria ſigna ænea Cereri, Liberoque, & Liberæ poſuerunt.* Qua de cauſâ & Bacchum Liberum vocaverunt, & cum Liberâ [o] ſemper conjunxerunt, quia [p] tam Bacchus, quàm Proſerpina [q] Cereris, & Jovis Liberi habeantur. Eſt etiam dicendum
aliquid de altero nomine, quod hoc epi- 11
grammate Veneri tribuit Plato, quum ipſam Ἀφροδίτην nuncupat; Aphroditen autem Venerem nominari Platoni in Cratylo, & [r] Heſiodo, & [ſ] Ariſtoteli, & Phurnuto, & Fulgentio placuit ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ a *ſpumâ*, ſcilicet [t] vel quòd e ſpumâ fingitur procreata, vel quòd ſeminis natura ſpumoſa eſt Nec defuerunt qui Ἀφροδίτην crederent appellatam tanquam ἀφροσύνης ideſt *imprudentiæ, vecordiæ, ſtultitiæ* cauſam, in quibus eſt [u] Euripides, qui quòd ἄφρονας *imprudentes*, & *vecordes* faciat Ἀφροδίτην dictam arbitratur. Nec omittendum Martem
a Græcis Ἄρην dici, ut Suidas [x] docet a ver- 12
bo ῥῶ, quod eſt *dico* & A litterâ, quæ privandi vim habet, quòd in prælio non ſit opus verbis, ſed factis, ut [y] Homerus affirmat. Ex quo conſtat primam in hac voce ſyllabam debere corripi, ſicut corripuit

Scri-

[a] Plautus in Pœnul. Act. 1. Sc. 2. [b] Idem in Curcul. Act 1. Scen 1. [c] Catull. ad Mallium Epigr. 69. [d] Pindar. Od. 6. Pyth. [e] Æn. libr. 7. [f] Horat. libr. 3. Od. 14. [g] Ovid. in Epiſtol. Penelopes. [h] Virgil. Eclog. 6. [i] Æn. libr. 12. [l] Virg. Æn. l. 12. [m] Terent. Eunucho Act. 4. Sc. 3. [n] Pauſ. in Arcad. libr. 8. & Cæl. Rhodig. libr. 7. cap. 15. [o] Claud. de Raptu Proſerp. libr. 1. [p] Orph. in hymn. in μίσην. [q] Heſiod. Theogon. & Pauſan. in Arcadic. & Claud. de Raptu Proſ. [r] Heſiod. Theogon. v. 195. [ſ] Ariſt. de Generat. animal. libr. 2. cap. 2. in fine. [t] Cic. de Nat. Deor. libr. 3. Cæl. Rhodigin. libr 16. cap. 15. [u] Euripides in Hecub. [x] Suid. in V. Ἄρης. [y] Hom. Iliad. libr. 16.

Scriptor hujus Epigrammatis, licet propter liquidam consequentem [a] Homerus interdum produxerit, dixeritque

Α῎ρες, Α῎ρες βροτόλοιγε, μιαίφονε, τειχεσιπλῆτα

quod [b] Martialis carpit his verbis

Dicunt εὐαρινὸν tamen poëtæ,
Sed Græci, quibus est nihil negatum,
Et queis Α῎ρες Α῎ρες licet sonare.
Nobis non licet esse tam disertis,
Qui Musas colimus severiores.

DISSERTATIO LVII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Tertia.

Homines libidini dediti existimant castos esse stultos; nec Regum, aut etiam Deorum vitam sine Veneris deliciis expetendam. Musas Virgines esse prodiderunt, quia Venus non est apta studiis, quum ingenium hebetet; ceterùm poëtæ omnes Deas, quæ in aliquâ arte occupatæ sunt, Virgines esse tradiderunt; quia animus, qui seriò incumbit in disciplinas, minimè impuro amore inceditur; etenim otium est esca voluptatum. Dii, qui homines aliquando fuerunt, vitiis obnoxii sunt; qui verò numquam inter Mortales ætatem exegerunt, & ex hominum studiis nati sunt, vitiis caruerunt. Fortuna quot locis, & quot nominibus coleretur. Musæ tres dumtaxat primitus fuerunt, & quomodo novem factæ, & singulis ab Hesiodo nomina indita sint.

Quum hactenus, Auditores, in illustrandis verbis Epigrammatis, quod suscepimus explicandum, versati fuerimus, restat, ut de rebus ipsis nonnulla dicamus; ac primum artificium carminis contemplemur, deinde, quæ ad ejus lucem pertinent, in medium afferamus. Convenienter igitur personæ Veneris inducit Poëta Deam succensentem, quòd Musæ nuptiarum expertes a suis voluptatibus abhorrerent, minan-
1 temque sese in earum exitium Amorem armaturam. Est enim [c] in fabulis Hippolytum, quia omnes Veneris voluptates aspernaretur, Veneris irâ atrocissimè esse punitum, & ab equis distractum, laceratumque miserrimo exitii genere occidisse. Est etiam proditum Venerem, quum Soli irasceretur propter [d] ejus adulterium cum Marte detectum; in omne Solis genus diu sævisse; nec unquam satiatam esse pœnis eorum, qui a Sole ducebant originem; [e] Pasiphaën tauro, quem amabat, subdidisse; [f] Ariadnam hospitis amore accensam paternam domum relinquere coëgisse, Phædram [g] incestis flammis incendisse, Medeam [h] ad advenæ nuptias appetendas, prodendum patrem, fratrem germanum trucidandum, Liberos occidendos, & ad alia sævissima facinora perpetranda compulisse; ipsumque Solem cupiditate Leucothoës [i] inflammasse; quam properè sævitiâ Patris extinctam luxit. Quapropter Euripides Venerem sic inducit loquentem

Τὺς μὲν σέβοντας τἀμὰ πρεσβεύω κράτη,
Σφάλλω δ', ὅσοι φρονῦσιν εἰς ἡμᾶς μέγα

hoc est

Illos honoro, qui meum imperium colunt,
Perdoque, quorum mens superba despicit

Nec minus artificiosè Venerem facit contemptim Musas appellantem, & præ contemptu puellulas, non Deas vocantem; est 2
enim is mos eorum, qui se libidini penitus dediderunt, ut aspernentur eos, & stultos esse putent, & insanire, qui castè, sobriè, & moderatè vivunt. Quocirca Servius illum [l] Virgilii locum explicans

Non licuit thalami expertē sine crimine vitam
Degere more feræ, tales nec tangere curas?

affirmat Virgilium expressisse morem levitatibus amatoriis deditorum, qui sine deliciis Veneris vitam, non hominis vitam existimant, sed feræ cujusdam silvestris, & immansuetæ; & [m] Simonides ait: *τίς γὰρ ἁδονᾶς ἄτερ θνατῶν βίος ποθεινὸς, ἢ ποία τυραννίς; τᾶς ἄτερ οὐδὲ θεῶν ζηλωτὸς αἰών*; hoc est, ut ego Sapphicis carminibus expressi

Quæ voluptatis viduata sensu
Vita non sordet? cupienda Regum
Sceptra sunt nulli, sine qua nec ævum
Dulce Deorum.

En putat vitam Deorum, nisi voluptatibus affluat, non habere quidquam expetendum, ut in hoc Epigrammate Venus Musas, quia suis voluptatibus careant, non Deas, sed puellulas, idest expertes prudentiæ, & stultas existimat, cui concinit [n] Tibullus, qui vitam, quæ sine Venereis voluptatibus traducitur, stultam vocat his verbis

Vidi jam juvenem, premeret quum serior ætas,
Mærentem stultos præteriisse dies

& [o] Alexis in Comœdiâ, quæ Traumatias inscribitur, sic ait

Τίς οὐχὶ φήσει τὺς ἐρῶντας ζῆν μόνυς;

hoc est

Quis perneges solos amantes vivere?

Contemnenti autem Musas Veneri non 3
minore contemptu Musæ respondent; nam ut il-

[a] Hom. Il. 5. [b] Mart. l. 9. Ep. 12. [c] Eurip. in Hipp. Senec. in ejusdem nominis Trag. & Prop. l. 4. El. 5. [d] Ov. l. 2. de A. A. l. 4. Metam. fab. 5. & l. 1. Amor. El. 9. & Stat. l. 3. Theb. & l. 1. Silv. silv. 2. & Val. Flacc. l. 2. Argon. [e] Virg. Ecl. 6. & Æn. l. 6. Apollod. l. 3. Ov. in Ep. Ariadn. Propert. libr. 2. Eleg. 32. [f] Plutarch. in Theseo Ovid. in Ep. Ariadn. & libr. 3. Fast. [g] Euripid. in Hippol. & Senec. in Tragœd. ejusdem nominis. [h] Senec. in Med. Ovid. Met. l. 7. [i] Ovid. Metam. l. 4. fab. 5. [l] Virg. Æn. l. 4. [m] Apud Ath. l. 12. c. 1. [n] Tibull. l. 1. El. 4. [o] Alexis apud Athen. l. 13. c. 2.

ut illa puellulas Musas, non Deas appellat; ita Musæ Cupidinem, cujus potentiâ regnum Veneris nititur; quod ipsa Venus apud [a] Virgilium his verbis fatetur

Nate, meæ vires, mea magna potentia solus;

non Deum, non hominum, Deorumque tyrannum, ut Poëta summus Amorem appellat, sed puerulum vocant, quo quid dici contemptius potest? Venus exprobrat Musis, quasi criminis loco pudicitiam, & castitatem, quam nemo non summam laudem feminarum esse ducit, Musæ autem Veneri Martis adulterium, quod summum probrum esse nuptarum nemo non fateatur. Est igitur acrior, ut esse debet, oratio Musarum, quæ lacessuntur, quàm Veneris lacessentis. Sed quum de artificio carminis dixerimus, ad dicendum de rebus, quæ carmine continentur, accedamus. Musas omnes [b] ferè virgines esse prodiderunt,
4 quod Poëta noster tangit alludens; cur autem Musæ virgines esse dicantur, ea ratio a doctissimo philosopho [c] Marsilio Ficino redditur. Non est apta studio litterarum Venus, nam obtundit ingenium, exhaurit, & consumit spiritus illos tenues, & subtiles, quibus efficimur ad indagandum sagaces, ad inveniendum acuti, ad intelligendum perspicaces; ideò studiorum præsides Deæ creduntur expertes Venereæ voluptatis, quia Studiosis [d] Venere abstinendum. Accedit eodem, quod Veneris voluptates, quia sunt vehementissimæ, perturbant animi tranquillitatem, sine qua purissimam lucem veritatis non possumus pervidere: affigunt animum corpori, quem extra corpus efferri, & prominere, nec ejus illecebris irretiri necesse est, si modò volumus ex his tenebris emergere, & ad altissima evolare, a materiaque secretas formas contemplari. His addi potest alia ratio: poëtæ
5 Deas omnes, quæ in aliquâ arte, vel studio sunt occupatæ, virgines esse tradiderunt, ita [e] Dianam semper nuptias, semper Veneris illecebras ferunt aspernatam, quia venandi studio tenebatur; ita [f] Minervam esse integram, intemeratamque voluerunt, quia artibus omnibus præest. Quapropter Athenienses [g] ἐργάνην ab operibus, quæ conficit, appellarunt, quo nomine Minerva etiam in [h] Laconicâ regione colebatur; ita Musas a Venereis voluptatibus abhortere, quia præfectæ sunt studiis liberalibus, & disciplinis. Et sanè animus, qui in studio cujusvis artis exercetur, qui serio incumbit in disciplinas, minimè [i] incenditur amore obscenarum voluptatum, minimè transversus agitur libidine, otium est esca cupiditatum; labor intemperantiæ medicina, quod Catullus intellexit, qui sic 6
ait; [l]

Otium, Catulle, tibi molestum est:
Otio exultas, nimiumque gestis;
Otium Reges, simul & beatas
Perdidit urbes

& Propertius, qui sibi Athenas proficisci in animo esse confirmat, & se dedere penitus disciplinarum studiis, contemplandæque naturæ, quo se ab Amoris gravi, & intolerandâ tyrannide in libertatem possit vindicare; sic enim [m] loquitur:

Magnum iter, ad doctas prosisci cogor Athenas,
Ut me longa gravi solvat amore via.

ac deinde [n] se profitetur philosophiæ, & aliis artibus vacaturum

Illic vel studiis animum emendare Platonis
Incipiam, aut hortis, docte Epicure, tuis
Persequar aut studium linguæ, Demosthenis arma,
Librorumque tuos, docte Menandre, sales

& [o] Terentius, qui patrem inducit filium amoris illecebris irretitum sic objurgantem:

Nulla adeo ex re isthuc fit, nisi ex nimio otio.
Ego isthuc ætatis non amori operam dabam,
Sed in Asiam abii propter pauperiem, simul
Rem, & gloriam armis belli repperi

Si igitur otium fons est libidinis, meritò
Musæ, & quæcunque artibus præsunt Deæ, 7
finguntur expertes libidinis, & incorruptæ. Nec omittenda est alia ratio; plerique Deorum, Dearumque homines aliquando fuerunt; non ergo mirum, si humanis affectibus non caruisse dicuntur, si amore flagrasse, nuptias celebrasse, libidini obnoxii fuisse traduntur. Sed ea Numina, quæ nunquam inter Mortales ætatem exegerunt, & quæ ex hominum nata sunt studiis, aut facultatibus, aut virtutibus humanis, vitiis, & præcipuè libidine caruisse comperias. Honorem Marcellus [p] condito templo consecravit; nemo unquam dixit Honorem cujusquam mulieris, aut Deæ nuptias, aut concubitum appetivisse. Anaxagoras [q] aram Menti, & Veritati dedicavit; nullus poëta tam audax fuit, qui Veritatis, & Mentis libidinem aliquam comminisceretur; 1
Colebantur tanquam Deæ, quas recenset his versibus [r] Juvenalis

..... Pax, atque Fides, Victoria, Virtus,
Quæque salutato crepitat Concordia nido

Pacis etiam augustissimum, & maximum omnium templum, atque opulentissimum a 8
Vespesiano [s] conditum Romæ visebatur; nemo tamen earum matrimonia excogitavit.

---

[a] Æneid libr. 1. [b] Diodor. Sicul. Biblioth. libr. 4. [c] Marsil Ficin. de tuendâ Studiosorum sanitate l. 1. cap. 7. [d] Hor. in Arte. [e] Callimach. in Dianam. [f] Homer. in hymn. in Venerem, & Virgil. libr. 11. [g] Pausan. Att. libr. 1. [h] Idem Laconic. l. 3. [i] Theocrit. in Cyclope. [l] Catull. ad Lesb. Ep. 52. [m] Propert. libr. 3. El. 19. [n] Prop. ibid. [o] Terent. in Heautontim. Act. 1. Sc. 1. [p] Valer. Max l. 1. c. 1. [q] D. Aug. Ep. 56. ad Dioscurum. [r] Juven. Sat. 1. v. 115. [s] Plin. libr. 36. c. 15.

vit. Fortuna, quam [a] Juvenalis queritur
fieri a nobis Deam, & in Cœlo collocari,
quot locis colebatur? colebatur in [b] Græ-
ciâ, Præneste [c], Antii [d], Romæ [e]: quot,
& quàm diversis nominibus? colebatur For-
tuna virilis pæne a primordiis ipsius urbis;
parva [f] seu brevis; muliebris [g], primige-
nia [h]: colebatur obsequens [i] Fortuna, vi-
scata [l], mascula [m], virginalis [n], evelpis, re-
dux [o], calva, fors [p], privata [q], publica [r],
fera [f], respiciens [s], bona [u], mala; & hæc
tot culta delubris, tot appellata nominibus
Dea nunquam memoratur, aut nuptias ce-
lebrasse, aut alicujus viri, vel Dei amore
exarsisse. Ad id Deorum genus Musæ sunt
referendæ; nam licet Musarum actiones me-
9 morentur, tamen earum nominibus, nihil
aliud esse Musas, quàm hominum litteris de-
ditorum studia declaratur, quod ex priscis
etiam Musarum nominibus magis appare-
bat. Antiquitus [x] quippe tres tantùm Mu-
sæ colebantur, Aœde, Mneme, Melete, i-
dest, *cantio*, *memoria*, *meditatio*; tres au-
tem Musæ hac de causâ factæ sunt novem.
Quum Sicyonii, qui Musarum Numen e-
ximiâ religione venerabantur, tribus Arti-
ficibus, Olympiostheni scilicet, Strongylio-
ni, & Cephisidoro imperassent, ut terna
Musarum, quæ eo tempore adorabantur, si-
mulacra conficerent, eo consilio, ut ex no-
vem simulacris eligerent tria, quæ pulchri-
tudine ceteris antecellere viderentur; O-
lympiosthenes, Cephisidorus, & Strongy-
lion tantâ arte ternas quisque Musarum sta-
tuas fecit, ut diudicari non posset, quis eo-
rum ceteros artificio superasset. Quum ita-
que Sicyoniis omnes eæ Statuæ æquè pla-
cuissent, omnes dedicarunt; homines au-
tem, qui videbant novem esse Musarum si-
mulacra, in eam adducti sunt opinionem,
ut Musas esse novem existimarent. Atque
10 hic numerus quum obtinuisset, [y] Hesiodus
novem Musis fecit nomina, quæ compre-
henduntur his versibus

Κλειώτ', Εὐτέρπητε, Θαλέιατε, Μελπομένητε,
Τερψιχόρητ', Ἐρατώτε, Πολύμνιατ', Οὐρανίητε,
Καλλιόπητε.....

Ex quibus constat Musas nunquam inter
homines fuisse versatas; sed initio habitas
hominum facultates, ac deinde casu, & er-
rore plures esse factas, ac nominibus, quæ ad
rem [z] Musicam, ceterasque disciplinas per-
tinerent, appellatas, nullâ tam speciosis no-
minibus personâ subjectâ. Quamquam non
me præterit a Myrsilo Lesbio memoriæ pro-
ditum Musas fuisse famulas filiæ Lesbii Re-
gis Macaris, quæ Megaclo [a] dicebatur; nam
quum Macar, qui eâ tempestate Lesbiis im-
perabat, uxorem inhumanitet nimis, aspe-
rèque tractaret, & quotidie conviciis pro-
scinderet, filia Megaclo matris commisera-
tione commota excogitavit rationem, qua
sævitiam patris mitigaret: emit novem fa-
mulas ingenio præcellentes, has artem mu-
sicam docendas curavit; quum puellæ sum-
mam canendi, citharamque pulsandi scien-
tiam essent consequutæ, jussit eas iracun-
diam Patris assiduè cantibus demulcere;
quod quum illæ egregiè præstitissent, le-
niotemque patrem reddidissent, Megaclo
grati animi ergo puellis æreas columnas
dedicavit, & eas in omnibus templis coli
imperavit, quum ipsis Musarum nomen in-
didisset. Veruntamen Myrsilum Lesbium Pa-
triæ gratificantem puto ejusmodi commen-
tum excogitasse, quo Musæ Lesbiæ vide-
rentur; sicut illos quoque falsos arbitror, 11
qui Osiridis Ægypti Regis comites Musas
fuisse tradiderunt; nec aliud esse Musas,
quàm studia liberalium disciplinarum, &
qui [b] Orpheum ex Calliopes concubitu
procreatum, & qui Rhesum [c] Musæ filium,
& [d] Jalemum, & [e] Hymenæum, & [f] Sire-
nas, & [g] Linum, & alios a Musis genitos
esse tradiderunt, eorum in cantu præstan-
tiam, & non Musarum veneream volupta-
tem indicare voluisse; quod illi quoque
spectarunt, qui Sibyllam a Musâ educatam
Clemente [h] Alexandrino teste affirmarunt.
Jure igitur Musæ virgines finguntur, ut
Poëta noster indicat, quòd nihil purius, ni-
hil castius, & ab omni turpitudine magis
alienum, quàm studia litterarum.

T DIS-

[a] Juven. Satyr. 10. in fine. [b] Pausan. Eliacor. poster. sive libr 6. & Pindar. Olymp. Od. 12. [c] Ovid. libr. 6. Fastor. Sil. libr. 8. Lucan. libr. 2. [d] Horat. libr. 1. Od. 35. [e] Ovid. libr. 4. Fastor. Dionys. Halic. libr. 4. Clem. Alexandr. in protrept. [f] Plutarch. quæst. Rom. q. 47. [g] Val. Max. libr. 5. tit. 2. cap. 2. & Dionys. Halic. libr. VIII. [h] Plutarch. quæst. Rom. Diodor. Sicul. libr. 42. & Livius libr. 26. & 34. [i] P. Victor. in descript. regionum Urbis reg. 8 [l] Plutarch. quæst. Rom. de Fort. Rom. & P. Victor. [m] Plutarch. de Fort. Roman. [n] Plut. ibid. & quæst. Rom. [o] Martial. libr. 8. ep. 65. [p] Donat. in Phorm. Ter. [q] Plutarch. de Fort. Romanor. [r] Ovid. libr. 4 Fastor. [f] Plin. libr. 36. cap 22. [s] Plutarch. quæst. Rom. P. Victor. [u] Ælian. var. histor. libr. 13. cap. 43. Ceb. Theban. in Tabulâ. [x] Pausan in Bœoticis sive libr. 9. [y] Hesiod Theog. [z] Plutarch. sympos. quæst. libr. 8. quæst. 14. [a] Clem. Alexandr. in Protr. [b] Virg. Eclog. 4. [c] Euripid. in Rheso, & ejus Scholiast. Apollodor. libr. 1. [d] Suid. in V. Ἰάλεμος. [e] Catull. in Nupt. Juliæ, & Manlii epigr. 62. [f] Hygin. fab. 85. & 141. [g] Hygin. fab. 14. Apollodor. libr. 1. [h] Clem. Alexandr. Stromat. libr. 1.

DISSERTATIO LVIII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Quarta.

Apes Musarum Volucres habentur multis de causis, sed praecipuè, quia cum Musae, tum Apes non lacessitae, jucundissimae sunt; irritatae verò acerbissimè lædunt irritantes. Alia ab aliis affertur interpretatio fabulae de Adulterio Martis cum Venere. Viri, & populi bellicosissimi, effusissimi etiam sunt in Venerem. Auctores plerique, ut significent Fortunam, Victoriam, aut Amorem perpetuò apud aliquos permanere, alas ipsis adimunt; non tamen reprehendendus est Plato, qui Amorem negat alas habere; ut indicet Musas nunquam amore captas fuisse.

APes esse Musarum volucres Varro [a] doctissimus Romanorum tradidit; idcirco quidam sunt arbitrati Aristæum Musarum fuisse Pastorem, [b] quia mellis usum primus invenit, & Apes in alvearia congregavit. Causa cur Apes Musis potissimùm dicarentur, non ea solùm fuit, quòd Apes, sicut Musæ virgines esse dicuntur, nec [c] Veneri indulgere; nec quòd Apes [d] dispalatæ cymbalis, & plausibus, & numeris in unum locum reducuntur; nec quòd ut Musæ Heliconis amœnitate gaudent, & solitudine; Ita Apes floridis, & incultis locis delectantur; sed etiam, quòd sicut Apes non lacessitæ nemini sunt molestæ, immo quum gignant succi jucundissimi suavitatem, omnibus afferunt voluptatem; ita Musæ non irritatæ neminem lædunt,
1 omnes carminum jucunditate delectant; irritatæ verò acerbissimis dictorum aculeis vulnerant, & cruentant irritantes; idcò Horatius [e] dicto, aut facto lacessere genus irritabile vatum vetat. Hunc Musarum morem respexit eleganter epigrammatis conditor, quod suscepimus explicandum; ubi Musæ a Venere lacessitæ inducuntur Venerem acerbissimè remordentes obiiciendo Martis adulterium, & imbecillitatem Amoris, cujus viribus Venus nititur, quum, ut Plutarchus ait, sine amore Venerem nulla gratia, sed satietas properè consequatur; sed antequam ad dicendum accedamus, operæpretium est recitare versus, de quibus mihi hodierno die disserendum est

At Musæ Veneri: jactabis talia Marti,
Nobis non alas iste puellus habet

Tangit autem Poëta notissimam fabulam,
quam non opus est pluribus enarrare, quia 2
omnium sermonibus [f] celebratur; siquidem ferunt Venerem pulcherrimam, & delicatissimam Dearum non contentam mariti Vulcani complexibus, qui operarius, & fuligine plenus, & claudus, durior, & deformior videbatur, quàm ut a Deâ tam tenerâ, & formosâ amaretur; Martis validi, & vigentis, & formâ præstantis Dei concubitus appetivisse; id adulterium quum Vulcanus indicante Sole rescivisset, eâ, qua pollebat, arte fabricasse rete, quod perspici non posset, & lecto circumdedisse, eo artificio positum, ut levi momento commotum totum lectum operiret. Quum Venus, & Mars in eum locum convenissent, & amoris lusu procacius uterentur, commovisse rete, quod commotum amantes inter se complexos comprehendit, & ineluctabilibus vinculis alligavit. Vulcanus autem omnibus Diis ad spectaculum convocatis turpitudinem uxoris, & adulteri ostendisse, quod flagitium, quia omnium Deorum multitudine spectante commissum est, maximè infamiâ apud Superos laboravit, & ut Ovidius [g] ait

..... fuit in toto notissima fabula Cœlo

ideo Poëta noster non inducit Musas Veneri exprobrantes [h] Adonidos, aut [i] Anchisæ, aut [l] Mercurii, aut aliorum amorem, sed Martis adulterium, quod Venus negare non poterat. Hanc fabulam Homerus narrat libro octavo Odysseæ, & Ovidius libro quarto Metamorphoseon, & Fulgentius Planciades libro secundo Mythologicon, & est ea maximè pervulgata; sed non æquè pervulgatum est, quid sibi velit id commentum poëtarum. Aristoteles pu-
tat [m] viros bellicosos esse obnoxios plerun- 3
que libidini, quod Herculis exemplo declaratur, qui quinquaginta [n] Testhii filias constupravit, & earum nationum, quæ belli studiis asperrimæ habebantur. Nam Thraces [o] adeo feroces, adeo studiosi belli fuerunt,

[a] Varro de re rust. libr. 3. cap. 16. [b] Diodor. Sicul. libr. 5. & Plin. libr. 7. cap. 56. [c] Plinius libr. 11. cap. 16. Virgil. Georgic. libr. 4. [d] Plin libr. eodem cap. 20. Virgil. ibid. [e] Horat. Satyr. libr. 2. Satyr. primâ. Item Plato in Minoe. [f] Homer. Odyss. θ, & Ovid. Metamorph. libr. 4 & libr. 2. de Arte Amand. & libr. 1. Amor. eleg. 9. Martial. libr. 5. epigr. 7. Stat. libr. 1. silv. 2. & libr. 7. Thebaid, Valer. Flacc. libr. 2. Argonaut. & Juvenal. Satyr. 16. [g] Ovid. ibid. [h] Theocr. In Epitaphio Adon. & Ovid. ibid. libr. 10. fab. 10. [i] Virgilius Æneid. libr. 1. & D. Augustin. de Civitat. Dei libr. 3. cap. 3. [l] Ov. Metamorph. libr. 4. v 288. & Cicer. libr. 3. de Nat. Deor. [m] Aristot. de Republ. libr. 2. cap. 9. [n] Athen. ex Herodoto libr. 13. cap. 1. & Pausan. in Boeoticis, sive libr. 9. [o] Strabo libr. III.

runt, ut Mars [a] in Thraciâ diceretur domicilium collocasse, iidemque in Venerem proni imprimis fuisse feruntur; quapropter Ovidius [b] libro sexto de Tereo sic ait

..... sed & hunc innata libido
Extimulat, pronumque genus regionibus illis
In Venerem, flagrat vitio gentisque, suoque

& Spartani rei militaris gloriâ clarissimi, & incensi cupiditate vincendi feminis obnoxii [c] Aristotele teste vivebant, & qui omnibus imperare cupiebant muliebribus imperiis libenter obtemperabant. Celtarum [d] quoque ferocissimi populi Venereis voluptatibus dediti fuisse memorantur; siquidem consentaneum veritati est id, quod Diodorus [e] Siculus memoriæ prodidit, ipsos Venere & quidem præposterâ propalam usos esse tam impudenter. Quum igi-
4 tur fortissimi quique intemperantes in obscœnis voluptatibus esse reperiantur, & qui alios vincunt, vincantur a cupiditate; non mirum est si poëtæ præsidem bellorum Deum cum Venere voluptatis Deâ miscuisse corpus tradiderunt. Nihil enim aliud significare voluerunt, quàm viros bellatores effusissimos esse in libidinem, & hac turpitudine interdum rerum gestarum gloriam obscurari, cavendumque esse iis, qui urbes, & regna capiunt, & evertunt, ne ipsi capiantur, & evertantur a cupiditate. Quod Hannibali [f], & ejus invictis copiis accidit, quem virtutis Romanæ victorem Campanæ deliciæ fregerunt. Eustathius [g] tamen hanc fabulam ad Empedoclis amicitiam, litemque retulit; & coitum Martis cum Venere nihil aliud esse, quàm amicitiam, qua omnia in unum commisceantur; solutionem Martis, quæ per Vulcanum contingit, esse litem, quæ per calorem iis, quæ mixta erant, atque confusa, discretis, & separatis hunc admirabilem ornatum efficit Universi. Alii ad [h] siderum Martis, & Ve-
5 neris, & Solis conjunctionem, & certos quosdam inter se habitus retulerunt. Fulgentius [i] Planciades Martem cum Venere concumbentem, & a Vulcano vinculis adamantinis irretitum putat esse virtutem, quæ ubi succubuit voluptati, miserrimæ servitutis vinculis adstringitur; sed hæc ne frigidi, & inepti esse videamur, omittamus. Sequitur versus, ubi Musæ, quum indicare velint se non Amori servire, ajunt sibi hunc puerum non volare

Ἡμῖν δ' ὁ πέταται τοῦτο τὸ παιδάριον

Contra Propertius, quum se Amori semper obnoxium, nunquam ejus tyrannide sævissimâ liberari significare velit, ait alas Amorem amisisse, sic [l] enim loquitur:

In me tela manent, manet & pueriles imago,
Sed certè pennas perdidit ille suas

eodem modo Athenienses, ut ostenderent apud se mansuram semper esse Victoriam, statuam ejus alis carentem dedicarunt, quam ἄπτερον vocaverunt, ut [m] Pausanias tradit quum apud alios [n] Victoria alata fingatur; & Plutarchus libro de fortunâ Romanorum, quò Romanis Fortunam nunquam defuisse declaret, affirmat eam Assyriorum, Medorum, Persarum, Macedonum regna velocibus prætervectam pennis, quum ad Tiberim venisset, alas deposuisse Fortunam. 6
Et [o] Aristophon apud Athenæum affirmat Amori Deos alas ademisse, ut semper apud Mortales permaneret, & eas Victoriæ concessisse; versus Græci Poëtæ ad hunc modum vertimus

Jussê Deorum duodecim sententiâ
Sævus Cupido è Cœlitum ejectus choro est;
Turbabat ipsos quippe seditionibus,
Quum regna coleret supera, quodque audax erat,
Petulansque, pennas amputantes ipsius,
Huc expulerunt exulem ad terras Deum;
Ad templa rursus ne volaret Ætheris,
Victoriæque ferre, quas gerebat hic,
Alas dedere, ex hoste spolium splendidum.

Et [p] Eubulus eos, qui Amorem pinxerunt, vel finxerunt alatum reprehendit; Amorem quippe non volare, quum tamdiu maneat in eorum animis, quos semel cepit, asseverat. His autem versibus hanc sententiam Poëta complectitur, quos nos, ut potuimus, ita Latinos fecimus totidem versibus Jambicis

Quis pinxit ergo primus e Mortalibus,
Vel finxit alis præditum Cupidinem?
Nil ille norat pingere, nisi hirundines;
Sævique nesciebat ingenium Dei;
Neque enim ille levis est, neque paratus ad fugam,
Nec facilis est levare, quos urget, malo
Gravis ille valde, quomodo ergo alas habet?

& [q] Alexis ait:

..... λέγεται γὰρ λόγος
Ὑπὸ τῶν σοφιστῶν, μὴ πέτεσθαι τὸν θεὸν
Τὸν ἔρωτα, τοὺς δ' ἐρῶντας, αἰτίαν δ' ἔχειν
Ἐκεῖνον ἄλλως, ἠγνοηκότας δὲ τοὺς
Γραφεῖς ἔχοντα πτέρυγας αὐτὸν ζωγραφεῖν

hoc est ..... *Sapientes ferunt*

Non esse volucrem, aut præditum pennis Deum
Cupidinem, volare, sed quos vulnerat,
Ideoque temerè præpetem esse dicier;
Id nescientes, ora qui pingunt, Deum
Alas habentem consuesse pingere

T 2 Qui-

[a] Homer. Odyss. θ v.361. & Lycophron, & ejus enarrator. [b] Ovid. Metam. libr. 6. v. 458. [c] Arist. de Republ. libr. 2. cap. 9. [d] Strabo libr. 3. Geograph. [e] Diod. Sic. Bibl. libr. 5. [f] T. Livius Histor. libr. 23. [g] Eustath. in Homer. Odyss. θ. [h] Plutarch. de Audiendis poëtis. [i] Fulgent. libr. 2. Mythol. [l] Propert. l. 2. El. 12. [m] Pausan. Attic. [n] Ovid. Met. l. 8. v. 13. & Auson. Idyll. 8. [o] Apud Athen. libr. 13. cap. 2. [p] Apud Athen. l. 13. ibid. [q] Apud Athen. ibid.

7 Quibus Auctorum locis Platonem scriptorem hujus Epigrammatis perperam loquutum possit quispiam suspicari; nam Auctores, quos citavimus, Fortunæ, Victoriæ, Amori adimunt alas, ut ostendant horum summam vim, & potentiam non facilè cedentem loco, & semper permanentem; Plato verò adimit, ut significet Amorem nihil posse, non habere vim eos vulnerandi, quibus non volat; & illi quidem jure tribui alas Amori negant; hic autem alatum esse confirmat, sed non omnibus. Numquid ergo Plato reprehendendus? minimè gentium; sed animadvertendum est illos de iis loqui, qui jam amore sunt capti, in quibus, quia amor diutissime esse perseverat, & difficillimè omnium hic affectus deletur ex animo, & urget, & premit vehementissimè amantes, non dicitur volare, nec esse levis, ut ea sunt, quæ nituntur alis, sed infigi pectoribus, ut ita dicam, clavis adamantinis; Platonem verò loqui de Musis, quæ sunt expertes amatoriæ levitatis, ad quas, nisi volet Amor, non potest aspirare. Nam a-
8 mor visu excitatur; ideo [a] Propertius dixit

..... oculi sunt in amore duces

& [b] alio in loco

Qui videt, is peccat; qui te non viderit, ergo
Non cupiet; facti crimina lumen habet

Et [c] Pindarus negat aspici posse Theoxenum suas delicias, quin continuò spectantes incendantur

....., τὰς δὲ θεοξένου
Ἀκτῖνας ὄσσων μαρμαρύζοισας δρακεὶς,
Ὃς μὴ πόθῳ κυμαίνεται,
Ἐξ ἀδάμαντος, ἢ σιδάρου
Κεχαλκεύεται μελαίναν ψυχάν.

vel ut alii legunt ἀκτῖνας προσώπου μαρμαριζοίσας δρακεὶς cujus loci sententiam his versibus Alcaicis complexi sumus

Quicunque spectas blanda Theoxeni,
Et igne puro fulgida lumina,
Orisque splendorem nitentis,
Et radios, nec amoris æstu
Tumultuosi fluctuat Adriæ
Instar profundi, vel Libyci miser,
Ferro laboratum rigenti
Atrum animum, aut adamante gestat

9 Sappho [d] autem non solùm visu putat, sed etiam auditu amorem commoveri

Ἀδὺ, inquit, φωνεύσας ὑπακούει,
Καὶ γελώσας ἱμερόεν

quam imitatus [e] Horatius ait

Dulce ridentem Lalagen amabo,
Dulce loquentem

Tam autem visus, quàm vox, qua efficitur auditus, est quodammodo volucris; ideo Homerus [f] verba alata appellavit

DISSERTATIO LIX.

In Epigramma libri I. in Tibicines, & Saltatores: de Glaphyrâ Tibicinâ.

Dissertatio Prima.

Tibiæ ex Loto conficiebantur, præsertim eæ, quibus in nuptiis canebatur, aut saltem quum primùm inventæ sunt, & quot foramina Tibiæ haberent. Diligentissimè describitur Lotos arbor, & ejus fructus, & quot Lotorum genera sint.

Elegans est in Anthologiâ a Poëtâ Philippo Epigramma conscriptum in Glaphyram excellentem Aulœdum, ubi Philippus inducit Apollinem auditis Glaphyræ modis admiratione defixum, & exclamantem [g] mendacem fuisse Marsyam, qui Tibias a Minervâ relictas a se repertas jactaverit; Glaphyram quippe Minervæ Tibias e Phrigiâ terrâ sustulisse, quum tantâ arte utatur, tantâ jucunditate aures demulceat, 1
ut inventum Deæ solus dignè usurpare videatur. Enimvero se, qui Marsyam tam acerbè propter arrogantiam puniverit, si tam peritè, quum secum certavit, Tibiâ cecinisset, parsurum fuisse homini, nec artificis tam eximii sanguine manus cruentaturum: hæc est sententia carminis, hoc autem carmen, Auditores,

Ἵμερον αὐλήσαντι πολυτρήτων διὰ λώτων
Εἶπε λιγυφθόγγῳ Φοῖβος ἐπὶ Γλαφύρῃ:
Μαρσύη, ἐψεύσω τεὸν εὕρεμα, τὰς γὰρ Ἀθήνης
Αὐλὰς ἐκ Φρυγίης οὗτος ἐληΐσατο
Εἰ δὲ σὺ τοιούτοις τότ' ἐνέπνεες, οὐκ ἂν Ὕαγνις
Τὴν ἐπὶ Μαιάνδρῳ κλαῦσε δύσαυλον ἔριν

Quos versus ita Latinitate donavimus

Multiforem inspirat dum Loton, dulce canentis
Miratus Glaphyræ dixit Apollo sonos:
Non Phrygis inventum est prædulcis Tibia cantus;
Sustulit hic calamos, docta Minerva, tuos:
Marsya, sic utinam inflasses, non flesset Hyagnis
Litem, Mæandri quam gemuissis aquæ

In quibus versibus adnotandum est multiforem Loton Tibiam appellari, quod ex ar-
bore [b] Loto solebant confici Tibiæ præ- 2
stantissimæ, præsertim eæ, quibus in nuptiis canebatur; quare Suidas in voce Lotos ait: καὶ λῶτοι ἐπιθαλάμιοί τινες αὐλοί: *sunt & Loti nuptiales quædam Tibiæ* quod Suidas multis Auctorum locis probat, in quibus hi sunt

...λωτοὶ

[a] Propert. libr. 2. Eleg. 15. [b] Propert. libr. 2. El. 32. [c] Apud Athen. libr. 13. cap. 2. [d] Sappho apud Dionys. Long. de sublimit. dicendi. [e] Hor. libr. 1. Od. 22. [f] Homer. Iliad. γ. v. 155. & π. v. 829. [g] Eustath. in Homeri Iliad. σ. v. 495. [b] Plin. libr. 13. cap. 17.

..... λωτοὶ
Ἄχεον, ἐς θαλάμων ἐπλατάγευντο θύραι
hoc est
..... *Loti dulce strepebant.*
Queis thalami festæ consonuere fores.
Ἀρτὶ γὰρ ἑσπέριοι νύμφας ἐπὶ δαιδάλεον ἤχευν
Λωτοὶ.........

hoc est:
Læta novæ nuptæ sonuere ad limina nuper
Nocturnæ Loti.....

Sed hi loci non omnino persuadent è Loto fieri solitas Tibias, quibus in nuptiis Veteres utebantur; nam quum memoriæ proditum fuerit Siritem [a] Numidam fuisse Tibiæ
3 inventorem, credibile est è Loto arbore Africæ [b] familiari primam Tibiam esse confectam, quod genus Tibiæ φωτιγξ ab Alexandrinis vocabatur, ut Eustathius in decimum octavum librum Iliadis tradit. Quum igitur prima Tibia è Loto fuerit, omnes Tibiæ, licet ex aliâ materiâ constent, Loti possunt appellari. Sicut omnis cithara chelys, & testudo dicebatur, quia citharam primam è testudine Mercurius fecit; ideo Horatius [c] dixit

Tuque, testudo, resonare septem
Callida nervis

& alio [d] in loco

O testudinis aureæ
Dulcem quæ strepitum, Pieri, temperas

& [e] Statius libro quarto Silvarum

..... nec bella vides, pugnasque feroces;
Sed chelyn, & vittas, & amantes carmina laurus

Est autem Lotos arbor, quam Libya maximè gignit, quæ ab [f] Athenæo libro deci-
4 moquarto describitur, ubi scriptor doctissimus tradit Lotum esse arborem non admodum magnam, asperam, nec spinis carentem, habere folia Rhamni foliis, quam spinam albam quidam interpretantur, similia, viriditate præstantia, & aliquanto crassiora, & latiora foliis Rhamni; fructum ferre, qui initio præferat similitudinem myrti baccarum candidarum colore, & magnitudine; auctus verò Phœniceum colorem ducat, habeatque nucleum exiguum valde, quem, quum maturuerit, cum alicâ tundentes conculcatum, constipatumque in vasa condunt ad servorum cibum; exempto autem nucleo liberos baccâ vesci, quæ saporem ficus, & palmulæ refert, nisi quod odorem reddit aliquanto suaviorem. His Plinius [g] addit Loti lignum nigri coloris esse; e fructu confici vinum simile mulso, quod ultra decem dies dura-

re negant; è radice verò fieri capulos cultellorum, & alia ejusmodi. Homerus [h] autem tantam esse in Loti fructu suavitatem 5
putavit, ut oblivisci Patriæ tradiderit, qui eo vescerentur; ab eo Lotophagi populi sunt appellati, qui eo cibo vitam sustentarent, cujus ea [i] salubritas esse fertur, ut sentire ventris morbos negentur, qui utuntur eo alimento. Et ne quid, quod ad Loton pertineat, omittamus; est etiam Lotos herbæ genus, quod [l] Suidas affirmat esse odoratum, & a quibusdam myroloton appellari; est Lotos caulis, e cujus fructu papaveri simili Ægyptii panem [m], Plinio teste, conficiebant. De eâ Loto illud mirum a [n] Plinio narratur in Euphrate flumine Sole occidente scapum ejus cum flore mergi usque ad medias noctes, & abire in altum, ut ne demissâ quidem manu possit inveniri; subrigi deinde paulatim sidere ad nostrum Orbem rursus cursum reflectente, donec emergente Sole ex aquâ rursus emergat, eoque se attollente attolli, ut ab aquâ extet altè. Atque hæc de Loti generibus satis fuerit delibasse; Loton autem ad Ti- 6
biarum cantus experti libro decimo tertio Plinius [o] asseverat, & [p] Antipater in Anthologiâ, quum sic ait

Ὁ Γνωμας καὶ τέχνης, ἐς στόματος, ὤκεν Ἀθήνη
Ἔρρηξεν λώτους τοῖα μελιζομένη

& [q] Athenæus libro quincto Dipnosophistarum, ubi sic ait: οἱ δὲ καλούμενοι λώτινοι αὐλοὶ, οὗτοι εἰσιν, οἱ ὑπὸ Ἀλεξανδρέων καλούμενοι Φώτιγγες, κατασκευάζονται δὲ ἐκ τοῦ καλουμένου Λώτου: hoc est: *quæ Tibiæ Lotinæ nuncupantur, eæ sunt, quæ apud Alexandrinos dicuntur Photinges; conficiuntur autem ex ejus arboris ligno, quæ Lotos vocatur.* Testatur id etiam Festus Pompejus in voce *Lotos* & [r] Julius Pollux Onomastico, & alii. Loton autem Vossius [s] a verbo Λῶ, quod est *volo* putat appellatam; nam sicut ab eo verbo originem ducit λῶον, & λώιον quod est *melius* & λώϊστον quod est *optimum*; ita ab eodem Loton derivari, quod ea arbor fructum producat optimum, sicut [t] Homerus libro decimo testatur. Πολυτρήτους autem Poëta noster 7
idest *multifores Lotos* [u] appellat eâ de causâ, quòd Tibiæ multis præditæ foraminibus forent, non initio; nam initio paucis erant contentæ; sed procedente tempore, quum ars Tibiâ canendi summum suscepisset incrementum; qui enim Tibiam primus invenit tribus, aut quatuor locis ipsam perforavit, ut [x] Porphyrion, & [y] Acron scriptum reliquerunt, quorum alter tria, alter qua-

[a] Athen. l. 14. c. 2. & Cæl. Rhod. l. 9. c. 7. [b] Plin. libr. 13. c. 17. [c] Horat. l. 3. Od. 11. [d] Horat. l. 4. Od. 3. [e] Stat. l. 4. silv. 6. Vindicis Herc. Epitrapez. [f] Athen. ex Polybio l. 14. c. 18. [g] Plin. l. 13. c. 17. [h] Homer. Odyss. l. 9. [i] Plin. l. 22. c. 21. [l] Suid. in V. λωτός. [m] Plin. lib. 22. cap. 21.

[n] Idem libr. 13. cap. 18. [o] Plin. ibid. cap. 17. [p] Antipater in Anthol libr. 1. εἰς αὐλητὰς &c. [q] Ath. l. 5. c. 25. [r] Jul. Poll. Onom. l. 4. [s] Voss. in Etymol. [t] Homer. Odyss. libr. 10. [u] Senec. in Agamemnone. [x] Porphyr. in Horat. Art. Poët. [y] Acron in Horat. Poët. ex Varrone.

quatuor tribuit Tibiæ foramina, & olim in templo Marsyæ spectari potuisse confirmat Tibiam quatuor foraminum; ideo [a] Horatius dixit

Tibia non ut nunc Orichalco vincta, tubæque
Æmula, sed tenuis, simplexque foramine pauco
Aspirare, & adesse choris erat utilis . . . .

Immo biforem fuisse priscam Tibiam possumus suspicari, quum [b] Virgilius libro nono dixerit

O verè Phrygiæ, neque enim Phryges; ite per alta
Dyndima, ubi assuetis biforem dat Tibia cantum

Cui concinit Statius libro quarto Thebaidos, qui sic ait

Æraque, tympanaque, & biforem reticere tumultum,

Nisi hæc non de omnibus Tibiis, sed de Phrygiâ intelligenda esse constaret; nam
8 Phrygiæ Tibiæ duo foramina tribuit apud [c] Servium Varto; sic enim loquitur: *Tibia Phrygia dextra unum foramen habet; sinistra duo, quorum unum acutum sonum habet, alterum gravem*. Quo in loco videtur asseverare fuisse Tibiam, quæ esset prædita uno dumtaxat foramine, & hanc fuisse Tibiam dextram. Nam Tibiæ [d] dextræ, & sinistræ inter se differunt, quum dextris choro præcineretur, sinistris succineretur; nisi Varro [e] Tibiam dextram sumpsit pro dextrâ parte Tibiæ; sinistram pro sinistrâ; quo sensu Varro si intelligatur, Phrygia Tibia tria habuerit foramina. Quàm paucis autem veteres Tibię essent instructę foraminibus declarat Ovidius, qui libro sexto Fastorum de Tibiâ, quam Minerva reperit, ita loquitur

Prima terebrato per rara foramina buxo,
Ut daret, effeci, Tibia longa sonos

Veruntamen quum ingenia Posterorum sem-
9 per inventis Majorum aliquid addant, posterioribus sæculis excogitatæ sunt Tibiæ grandiores, & multis locis perforatæ, quo factum est, ut Tibia tubæ æmula redderetur, ut ex [f] Horatii verbis, quæ citavimus, constat, quum paulo minorem, quàm tuba ederet sonum, quod de Phrygiâ Tibiâ maximè verum est, quam [g] Eustathius affirmat Tyrrhenæ tubæ similem sonum reddidisse; quem sonum nimis gravem quò temperarent, extremæ Tibiæ parti cornu addiderunt, quod tubæ parti, quæ codon appellatur, pro portione responderet, ut [h] Athenæus refert, est autem tubæ codon ea pars, unde spiritus exit, ubi tuba dilatatur, quo Athenæi loco Statii locus illustratur, ubi Poëta [i] sic ait

Tum signum luctus cornu grave mugit adunco
Tibia, cui teneros suetum producere manes
Lege Phrygum mæstâ . . . . .

apparet enim, cur dicat mugire Tibiam cornu.

DISSERTATIO LX.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO SECUNDA.

Ex diversis rebus conficiebantur Tibiæ. In quo differrent Tibiæ pares, & impares; dextræ, & sinistræ. Quædam Tibiæ dicebantur Vascæ, aliæ Pueriles, aliæ Viriles; erant & Tibiæ Gingrinæ, Tityrinæ, & Spondauli, & aliæ quamplures. Utebantur autem Tibiis in sacrificiis, ludis, & funeribus, necnon in nuptiis, & conviviis, & quidam etiam in bello. Ovantes Tibias adhibebant, Triumphantes verò Tubas.

Quum Anthologiæ Epigramma sexagesimumoctavum explicaremus, Auditores, ubi Poëta multiforem Loton vocat, de Tibiis, quæ confici solebant ex ligno arboris Loti, & qua re veteres Tibiæ a recentioribus discreparent, diximus, & cur multifores novæ Tibiæ vocarentur, exposuimus. Nunc, ne quis existimet Lotum solum fuisse materiam Tibiarum, qua materiâ Tibiæ constarent, dicemus; & de variis Tibiarum generibus disseremus, & quibus Tibiæ cantus adhiberetur. Primas igitur [l] Tibias, quas Minerva fabricata est, 1
ex osse cervino factas Hyginus eruditissimus grammaticorum capite centesimo sexagesimo quinto memoriæ prodidit Hoc exemplo Thebani Principes ex cruribus Hinnuli fecere Tibias, ut [m] Eustathius testatur: ex ossibus etiam asininis Tibias confici Plinius [n] tradit; Phryges e buxo fabricati sunt, quo respicit [o] Virgilii carmen

Tympana vos, buxusque vocat Berecynthia Matris
Idæ . . . . . .

& Ovidius, qui libro quarto Metamorphoseon dixit

Concavaque æra sonant, longoque foramine buxus

& Statius libro septimo Thebaidos:

Nectere fronde comas, & ad inspirata rotari
Bu-

[a] Hor. in Arte Poet. [b] Virg. Æn. libr. 9. [c] Serv. in l. 9. Virg. ad versus supra recensitos. [d] Varro de Re Rust. libr. 1. cap. 2. [e] Varro etiam apud Servium ibid. [f] Horat. in Poet. [g] Eustath. in Iliad. σ. [h] Athen. libr. 4. in fin. [i] Stat. Thebaid. libr. 6. [l] Callimachus in hymno Dianæ in fine. [m] Eustath in Iliad. σ. [n] Plin. libr. 16. cap. 36. [o] Virgil. libr. 9.

Buxo ......

Phrygiæ autem gentis inventum imitati sunt Thusci; siquidem Tibiis e buxo factis utebantur; ideo Plinius [a] ait libro decimosexto: *nunc Sacrificæ Thusciorum e buxo;* Vossius [b] verò Tibias, quibus canebatur, dictas putat a Tibiis gruum, ex quibus conficerentur, in quo dissentit ab [c] Isidoro, qui Tibias appellatas a tibiis cervorum arbitratur. Fuit & calamus, qui [d] Orchome-
2 nius dicebatur, continuo foramine pervius, qui auleticus est dictus, quia Tibiis utilis haberetur, sicut calamus, quem dixere syringism, fistulis. Phœnices autem ex ebore suas Tibias confecerunt; Athenæus [e] libro quarto: *ὁ δὲ Τρύφων φησὶ καὶ τὰς καλουμένας ἐλεφαντίνους αὐλοὺς παρὰ Φοίνιξιν ἀνατρηθῆναι* hoc est: *Tryphon ait & Tibias, quæ vocantur elephantinæ, apud Phœnices perforari;* & Eustathius *καὶ ὅτι ἀνετρήθησαν ἐλεφάντινοι αὐλοὶ παρὰ Φοίνιξιν* hoc est: *adnotandum est & eburneas Tibias apud Phœnices esse perforatas*, & ex Latinis [f] Propertius agnoscit eburneas Tibias, qui sic loquitur

Spargite me lymphis, carmenque recentibus aris

Tibia Mygdoniis libet eburna Cadis

Tibiæ demum fiebant ex argento, quod Plinius [g] affirmat his verbis: *ossibusque asininis, & argento fiunt;* ornabantur autem orichalco Tibiæ, quo vinctas fuisse [h] Horatius versibus, quos adduximus, indicat. Nec minor
3 varietas in generibus Tibiarum fuit, quàm in materiâ; nam aliæ pares, aliæ impares vocabantur; id in Terentii Comœdiis licet observare, in quarum titulis indicatur paribus, an imparibus unaquæque sit acta. Videntur autem Tibiæ pares a Veteribus appellatæ, quarum foramina sunt æqualia; impares contra, quarum inæqualia: testatur id Servius, qui in ea [i] Virgilii verba

..... *biforem dat Tibia cantum*

biforem, [l] inquit, *bisonum imparem; & servavit eis Tibiarum suarum*, idest Phrygiarum *naturam. Tibiæ aut Serranæ dicuntur, quę sunt pares, & æquales habent cavernas, aut Phrygiæ, quæ & impares, & inæquales habent cavernas.* Ex quibus verbis intelligi potest Serranas Tibias pares fuisse; impares Phrygias; Salmasius autē impares Tibias dictas esse putat, quum dextra, & sinistra Tibia jungebatur, & impares appellatas, quia sinistra, quàm dextra, pluribus foraminibus abundabat; pares autem, quum duæ dextræ, vel duæ sinistræ copulabantur. Nam aliæ Tibiæ dextræ, 4
aliæ sinistræ vocabantur, ut constat ex Terentio; quas inter se eo differre [m] Cælius Rhodiginus putat, quòd dextræ pręcinebant, sinistrę succinebant; Scaliger dextras, & sinistras appellatas arbitratur, quòd alteræ a dextrâ parte; alteræ a lævâ inspirabantur. Dexteræ [n] graviorem edebant sonum, quia paucis erant præditæ foraminibus; sinistræ acutiorem, quia plura habebant foramina; de dextris fortasse loquitur Solinus capite undecimo: *sive præcentorias facias, quarum locus est ad pulvinaria præcinendi*. Videtur etiam hoc inter lævas Tibias, & dextras intercessisse discrimen, quod lævæ essent latiores, dexteræ subtiliores; siquidem Plinius [o] ex calamo, quem auleticon appellabant, partem, quæ proxima est radici, tradit esse Tibiis lævis aptiorem; propinquam cacumini dextris; nam calami partem, quæ radicem attingit, consentaneum est esse crassiorem, quæ cacumen proximè antecedit, esse tenuiorem; quod non omnino probo; quum enim constet sinistras Tibias acutum sonum; dextras gravem reddidisse, quomodo angustiores dextræ, quàm sinistræ esse potuerunt? Vocabantur etiam
quædam Tibiæ vascæ, quæ Solino [p] teste 5
pluribus, quàm præcentoriæ, foraminibus abundabant, quæ Græcis *πλαγίαυλοι*, idest *incurvę Tibię* vocabantur; has respicit Virgilius [q] his verbis

Aut ubi curva choros indixit Tibia Bacchi

Plinius [r] appellat obliquas Tibias; his aulœdi [s], quum sese exercebant, utebantur; ideo [t] Philoxenus *μελητικὸν αὐλὸν* vocat; vascæ verò sunt nuncupatæ a leviore sono, quem emittebant, *vascum* enim Latinis *leve*, qua voce utitur [u] Gellius ex emendatione Salmasii; verba Gellii sunt hæc: *sed ne nos, idest nomen Latinum, tanquam vascos quosdam, & insubidos ἀναφροδισίας condemnetis* & Livius his verbis: *omnia velut forte congregata turba vasca, & temeraria esse*. Voca-
bantur & quædam Tibiæ pueriles *αὐλοὶ παιδικοὶ* Græcis, quas hemiopos quoque [x] Athenæus putat nuncupari; & non esse certaminibus, sed conviviis aptas; ideo suavissimus [y] Anacreon ipsas teneras appellavit; quædam [z] virginales, Parthenıæ Græcis, quas puellatorias nominat [a] Solinus; quædam viriles, quarum meminit [b] Athenæus, Phœnices [c] autem suas Tibias Gingrinas habuerunt, quæ, ut auctor est [d] Xenophon, non

[a] Plin. libr. 16. cap. 36. [b] Voss. in Etymol. [c] Isid. Origin. libr. 2. cap. 20. [d] Plin. libr. 16. cap. 36. [e] Athen. libr. 4. cap. 25. [f] Propert. libr. 4. El: 6. [g] Plin. libr. 16. cap. 36. [h] Hor. in Art. Poet. [i] Virgil. libr. 9. Æneid. [l] Serv. in libr. 9. Virg. [m] Cæl. Rhodigin. libr. 9. cap. 7. [n] Fest. Pomp. [o] Plin. libr. 16. cap. 36. prope finem. [p] Solinus cap. 10. [q] Virg. Æneid. libr. 10. [r] Plin. libr. 16. c. 36. [s] Vossius Etymol. in Vasca. [t] Philoxenus in Glossis. Voss. in Etymol. in Vasca. [u] A. Gell. libr. 19. cap. 9. [x] Athen. libr. 4. cap. 25. [y] Athen. ibid. [z] Athen. ibid. cap. 24. [a] Solin. cap. 10. [b] Athen. libr. 4. cap. 24. [c] Cæl. Rhodigin. libr. 5. cap. 4. & libr. 9. cap. 7. [d] Xenoph. apud Athen. libr. 4. c. 23. & Eustath. in libr. 17. Iliad.

non excedebant fpithamæ, ideft dodrantis
menfuram, vel, ut planiùs loquar, duode-
cim digitos: earum flebilis, & lugubris fo-
nus, & a luctu, quem propter [a] Adonidia
mortem Phœnices agebant, nomen acce-
perunt. Nam Adonin Phœnices Gingren
appellabant; quod tamen vocabulum Fe-
ftus a voce anferum derivavit; nam gingri-
re anferes dicuntur, quum clamant, γιγγρίζειν
Græcè; de his Tibiis ita loquitur [b] So-
linus: *five Gingrinas, quæ licet breviores fub-
tilioribus modis infonant*; has improbare vi-
detur Axionicus apud [c] Athenæum in Phi-
leuripide, cujus hi verfus citantur:

Οὕτω γὰρ ἐπὶ τοῖς μέλεσι τοῖς Εὐριπίδου
Ἄμφω νοσοῦσιν, ὥστε τ' ἄλλ' αὐτοῖς δοκεῖν
Εἶναι μέλη γίγγραντα, καὶ κακὸν μέγα

hoc eft

Hoc quippe circa Euripidis poëmata
Morbo laborant ambo, ut aliorum modi
Videantur ipfis effe Gingrinum melos

Fuerunt & Tibiæ Citharifteriæ fic dictæ,
ut [d] Cafaubonus arbitratur, quòd ad citha-
7 ræ concentum adhiberentur, & cum eâ mi-
rificè confonarent; & Elymi, quæ funt
eædem, ac [e] Phrygiæ Tibiæ; & milvinæ, quæ
acutiffimum edebant fonum; & Lydiæ, quas
turarias, vel Corinthias, vel Ægyptias di-
ci [f] Solinus memoriæ prodidit. Quid au-
tem memorem Pariambidas Tibias, vel Ly-
fiodas, vel Dactylicas? μονάυλους Tibias Græ-
ci [g], Italiæ incolæ Tityrinas nuncupabant,
quafi fatyricas, Satyri [h] quippe Tityri dice-
bantur, quas Ofiris [i] dicitur inveniffe μό-
ναυλοι autem vocabantur, quia ex uno ca-
lamo conftabant, quarum cantum non ad-
modum probat apud [l] Athenæum Ulpia-
nus, quum ita loquatur: καὶ οὐχ ὡς παρ' ὑμῖν
τοῖς ἀλεξανδρεῦσι πολὺς ὁ μόναυλος ἀλγηδόνα μᾶλ-
λον τοῖς ἀκούουσι παρέχων, ἢ τινα τέρψιν μουσικήν,
quæ verba fic verto: *& non ficut apud vos
Alexandrinos frequens monaulos dolorem ma-
gis audientibus præbens, quàm aliquam mufi-
cam oblectationem*; μαγαδὶς [m] etiam quoddam
Tibię genus eft appellatum, non quòd id no-
men propriè fortitum effet; fed quòd cum
Magadide mufico organo, quod chordis
temperatur, mirificè concinat. Idcirco [n] A-
nacreon Magadidem viginti Chordarum a-
gnofcit, & Jon [o] in Omphale Magadin Ti-
biam vocat

Λυδὸς τε μάγαδις αὐλὸς ἡγείσθω βοῆς.

hoc eft

Præeatque voci Lyda Magadis tibia

ex quo verfu conftat Magadin Lydorum
fuiffe Tibiam. Ctefibius [p] quoque tonfor
Alexandrinus invenit Tibias, quæ non
fpiritu oris inflarentur; fed ex aquæ mo- 8
tu proveniente flatu, quæ Hydrauli no-
minantur; nominat denique [q] Athenæus
Tibias, quæ πλαγιαυλοὶ, quòd obliquè
infpirarentur, & eas, quæ dyopi, &
quæ ὑπότρητοι, & quæ μεσόκοποι vocaban-
tur; nec omittendæ Tibiæ fpondiacæ,
quæ & fpondauli dicebantur, quò Sal-
mafius Ciceronis locum putat pertinere,
qui libro fecundo de Oratore fic ait: *tamen
in hoc genere fæpe ipfe vidi, quum ex perfonâ
mihi ardere oculi hominis hiftrionis viderentur
fpondaulia illa dicentis; fegregare abs te aufus,
aut fine te Salaminem ingredi?* his autem pro-
pter gravitatem in facris utebantur, ubi
Tibicen auctore Plinio canebat, ne verba
mali ominis exaudirentur, & ἀπὸ τῆς σπον-
δῆς a *libatione* nomen acceperunt. Nam de
Libycis Tibiis jam diximus, a quibus om-
nes aliæ Tibiæ funt appellatæ, quum Eu-
ripides quemlibet αὐλὸν λίβυν vocet. Quæ
tam multa genera, & nomina Tibiarum 9
declarant Antiquis magno in pretio fuiffe
artem Tibiâ canendi; nec mirum, multis
enim in rebus Tibicinum operâ utebantur,
& frequentiffimus fuit ufus Tibiarum

Cantabat fanis, cantabat Tibia ludis,
Cantabat mæftis Tibia funeribus;

ut [r] Ovidius ait, in quibus verfibus ea
numerat Poëta, quibus Tibiæ cantus adhi-
beri folebat, & dicit cantaffe Tibiam fanis;
eo videlicet tempore, quo facra fiebant;
nam facrificia fine Tibiâ non perageban-
tur. Idcirco [f] Romani, quum Tibicines
Tibur feceffiffent, ademptis honoribus fuc-
cenfentes, nec rite facra fieri poffent, quum
deeffent, qui rei divinæ præcinerent, coa-
cti funt fervi dolo, qui ipfos ad convivium
invitatos, & largiore potu confopitos in
plauftrum impofuerat, Romam reducere,
& honores ipfis reftituere, quos ademerant,
& Plutarchus [t] refert in facrificiis inflari fo-
litas Tibias longiores. Nec verò folùm quũ
facrificabant, Tibiæ cantu utebantur; fed 10
etiam quotidie Tibiæ fono mane Deos fa-
lutabant. Arnobius [u] putat ad excitandos e
fomno Deos Tibias eo tempore adhibitas
effe; fic enim libro feptimo loquitur: *quid
fibi volunt excitationes illæ, quas canitis ma-
tutini collatis ad Tibiam vocibus? obdormifcunt
enim Superi, remeare ut ad vigilias debeant.*
Addit Ovidius cantaffe Tibiam ludis, quod
intelligendum eft de fcenicis; nam in Gym-
nicis, ut appellant Græci, non Tibiâ, fed
tubâ canebatur; ideò Virgilius libro quin-
cto [x] dixit:

Et tuba commiffos medio canit aggere ludos

& Phi-

a Athen. libr. 4. cap. 23. Jul. Scalig. Poëtic. libr. 1. cap. 20. b Solin. cap. 10. c Athen. libr. 4. c. 23. d Cafaub. in libr. 4. Athen. e Athen. libr. 4. cap. 24. Solinus c. 11. f Solin. ib. & Cæl. Rhod. l. 9. c. 7. g Athen. libr. 4. c. 23. h Cæl. Rhod. l. 19. c. 25. i Ath. l. 4. c. 23. l Ath. ib. m Ath. l. 14. c. 4. n Apud Ath. ib. c. 3. o Apud Ath. ib. p Ath. l. 4. c. 23. q Ath. l. 4. c. 24. r Ovid. in Faft. lib. 6. f Liv. ab V. C. l. 9. t Plut. de Muf. & Cæl. Rhod. lib. 9. c. 8. u Arnob. adv. gent. l. 7. x Virgil. l. 5.

& Philostratus in Polemone: ἡ δ' ἰδέα τῶν Πολέμωνος λόγων θερμὴ, κ̀ ἐναγώνιος, κ̀ τορὸν ἠχῦσα, ὥσπερ ἡ ὀλυμπικὴ σάλπιγξ. quæ verba sic reddo: *At forma Polemonis orationum pugnax, & fervida est more Olympicæ tubæ vehementi spiritu sonans*; ubi Olympica tuba est, qua præcinente Olympici ludi committebantur. Pausanias tamen Eliacis Pentathlos,
11 quum saltarent, tradit, id fecisse canente Tibiâ; sed hoc usurpabatur dumtaxat in saltus certamine; nam alioquin [a] Athenæus in Tyrrhenis populis notat, quasi luxuriæ, & deliciarum argumentum, quod ad Tibiam pugilatu contenderent. Sed in scenicis ludis magnus usus fuit Tibiarum; idcirco Veteres ad Terentii comœdias adnotarunt, quis, quum eæ agerentur, Tibiâ cecinerit, & Cicero testatur Roscium præstantissimum omnium actorem, quum senesceret, sibi fieri Tibiæ modos remissiores imperasse, quòd ætate jam ingravescente summam contentionem ferre non posset. Addit [b] Ovidius Tibiæ cantum in funetibus usurpatum, sed animadvertendum
12 est non in omnibus funeribus locum habuisse, sed tantum in [c] puerorum. Nam in eorum funetibus, qui adulti fato concesserant, Tubâ canebatur; ideo [d] Ovidius funestam appellat tubam, & [e] Propertius ait:

Nec mea tunc longâ spatietur imagine pompa,
Nec tuba sit fati vana querela mei.

& alio in [f] loco

Sic mœstæ cecinere tubæ, quum subdita nostro
Detraheret lecto fax inimica caput

Sed puerorum funera ad Tibiæ sonum querulum, & luctuosum ducebantur; quocirca [g] Statius ait

Tibia cui teneros suetum producere manes

Quamquam non me præterit a quibusdam proditum in funeribus Procerum Veteres tubis, in funeribus plebeiis Tibiis usos; nisi forte verius est id, quod doctissimus Interpres Virgilii libro undecimo tradit; in funeribus adultorum Tibiam, & Tubam usurpatam, quod ille multis argumentis probat; cujus ego sententiæ libenter acquiesco. Verumtamen quum tam diversa funerum sint, & nuptiarum facta, quæ Tibiæ
13 funeribus, nuptiis quoque accinebant; quapropter [h] Ovidius cecinit

Tibiaque effudit socialia carmina vobis,
At mihi funestâ flebiliora tubâ.

& apud [i] Terentium Æschynus adolescens ducturus uxorem sibi moram afferre queritur Tibicinam, quæ nondum venit

.... verùm, inquit, *hoc mihi moræ est,*
Tibicina, & Hymenæum qui cantent....

Hæ Tibiæ nuptiales vocabantur, quas unius calami fuisse tradit Scaliger μοναύλους Græci dicunt; vel binas inter se junctas impares. Convivia [l] quoque Tibiarum cantus exhilarabat, qui cum Lyræ concentu jungebatur, dicebaturque [m] συναυλία. Nam Athenæo [n] teste jucundissimus fuit Tibiæ, lyræque concentus; idcirco [o] Horatius victoriâ Cæsaris lætus ad festum convivium Tibiam cum lyrâ advocat

Quando, inquit, *repostum cæcubum ad festas dapes*
Victore lætus Cæsare
Tecum sub altâ, sic Jovi gratum, domo,
Dilecte Mecenas, bibam,
Sonante mixtum Tibiis carmen Lyrâ?

& [p] ad Telephum, quum ipsum invitet ad epulas, negat esse committendum, ut Tibiæ, lyræque concentus taceat

Insanire juvat; cur Berecynthiæ
Cessant flamina Tibiæ?
Cur pendet tacitâ fistula cum Lyrâ?

Propertius [q] autem convivio, quo suæ puellæ Natalis celebratur, dumtaxat adhibet Tibiam, sic enim loquitur.

Sit mensæ ratio, noxque inter pocula currat,
Et crocino nares murrheus ungat onyx;
Tibia nocturnis succumbat rauca choreis.

Amatores [r] quoque, quum ad fores amicæ pernoctarent, Tibiâ canebant, quem [f] cantum θυροκοπικὸν appellarunt, & quum jam se 14
admissum iri desperarent, concitatioribus utebantur modis, qui κρουσίθυροι dicebantur. Conveniebat Tibia commessationibus, conveniebat & rebus rusticis, quapropter Hippobothori [t] quidam Tibiæ modi sunt dicti, quibus in admissurâ equorum utebantur; Tyrrheni ad Tibiæ sonos famulos verberabant, & farinam subigebant. Sed hactenus imbelles usus Tibiæ commemoravimus; nunc bellici dicendi. Lacedæmonii non tubæ cantum, ut ceteræ nationes, non [u] cornuum, ut Tyrrheni, non tympanorum ut [x] Parthi, sed Tibiæ [y] prœliis adhibebant. Nolebant nimirum efferri ferociâ, nolebant eò progredi cupiditate cædis, quo ratio non pateretur; ideo sedatiore modulaminis genere ad prœliandum se se incitabant; neque tamen nimis remisso, & ad voluptatem magis, quàm ad prœlium accommodato, quo Cretenses [z] usi feruntur, qui ad Lyræ, citharæque concentum pugnam inibant. Atque

[a] Athen. libr. 4. [b] Ovid. l. 6. Fast. & l. 5. Trist. El. 1. [c] Servius in 5. libr. Æneid. Virgil. [d] Ovid. in Epistol. Medeæ. [e] Propert. libr. 2. Eleg. 13. [f] Propert. libr. 4. Eleg. ult. [g] Stat. Thebaid. libr. 6. [h] Ovid. in Epist. Medeæ. [i] Ter. Adelph. Act. 5. Scen. 7. [l] Cicer. disputat. Tuscul. libr 4. & in Bruto. Quintil. Inst. Orat. libr. 1. cap. 14. [m] Athen. libr. 14. cap. 2. [n] Athen. ibid. [o] Horat. in Ep. Od. 9. [p] Horat. l. 3. Od. 19. [q] Propert. libr. 3. El. 10. [r] Hor. libr 3. Od. 7. [f] Athen. libr. 14. c. 3. [t] Plutarch. Symposiac. libr. 7. Cæl. Rhodigin. libr. 9. cap. 2. [u] Cæl. Rhodig. libr. 9. cap. 7. [x] Plutarch. in M. Crasso. [y] Thucydid. libr. V. Cic. Tuscul. 2. Lucian. de Saltat. [z] Athen. libr. 14. cap. 6.

que hunc morem Lacedæmonii a Lydis acceperunt, quos ad prœlium insonantibus Tibiis, & fistulis incedere [a] Herodotus, & Athenæus memoriæ prodidit. Nec fuit exigua vis in Tibiis ad animos concitandos;
15 siquidem ferunt [b] Alexandrum Macedonem, quum Timotheus egregius Tibicen orthios modos caneret, impetu quodam commotum tam vehementer, ut ad arma, quasi pugnaturus exiliret. Romani quoque Tibiam convenire bellicis rebus putarunt; quapropter Imperatoribus, qui [c] hostes devicissent, sed non plenam prorsus victoriam essent consequuti, ut Urbem ovantes inirent canentibus Tibiis, concedebant, & triumphus tubâ, ovatio [d] Tibiâ celebrabatur. Quem [e] honorem Duillius, qui omnium princeps navalem triumphum duxit, & primo Punico bello classe, qua plurimum valebant, Pœnos profligavit, perpetuò usurpavit; cui permissum est a Senatu, Populoque Romano, ut si quando domum noctu rediret, prælucentibus funalibus, præcinente Tibicine incederet. Atque hæc de generibus, & usu Tibiarum satis fuerit delibasse.

DISSERTATIO LXI.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO TERTIA.

Minerva, ut est in fabulis, Tibias invenit; sed eas quum inflaret irrisa a Venere, & Junone propter oris deformitatem, abjecit, quibus repertis Marsyas Apollinem ad certamen provocavit, & ab eo victus, detractâ cute est interfectus. Salmasius aptissimè explicat, quid sit versare Citharam apud Hyginum. Cur Tibia a poëtis dicatur Berecynthia. Romæ in foro, & in templo Concordiæ visebatur Marsyas ad deterrendos a calumniâ litigantes.

Apollinem infensum fuisse Tibiâ canentibus Veteres memoriæ prodiderunt; id odium vetustissimis temporibus, nec satis unquam esse placatum, aut mitigatum. Quocirca Prisci, ut Pronomi Tibicinis artem in Cœlum laudibus ferrent,
1 dixerunt a Pronomo principe Tibicines Apollini esse reconciliatos, & in gratiam reductos, ut Pausanias testatur, quasi Pronomus [f] eò processisset excellentiæ, ut Apollinem mirâ dulcedine cantus delinive-rit, & antiquum odium deponere, & Tibicinum artem, quam hactenus fuerat insectatus, amare, & admirari coëgerit. Mirificè igitur Poëta noster Glaphyram Tibicinem laudat, quum inducit Apollinem alioquin Tibicinibus tam infestum Glaphyræ laudes celebrantem; ea quippe demum summa laus est, quæ ab inimici ore proficiscitur. Nam sicuti benevolentia laudatoris elevat laudationis auctoritatem, & suspectam facit ejus fidem, ita odium, & malevolentia auget, & ab omni suspicione vindicat falsitatis, quum inimicus inimicum laudare non posse nisi veritate cogente videatur. Cæcutire dicitur amor in vitiis animadvertendis; perspicax esse odium in peccatis pervidendis, cæcum in virtutibus cognoscendis. Causam autem cur A- 2
pollo Tibicines odio habere diceretur, quia pertinet ad Poëtæ nostri versus intelligendos, exponemus; tum reliqua, quæ ipsi lucem afferre possunt, in medium afferemus. Memoriæ [g] proditum est, Auditores, Minervam, quum Superi solemne convivium celebrarent, quo lætitiam ejus diei novâ voluptate cumularet, & epularum suavitatem musicâ suavitate condiret, Tibias a se recens inventas ad convivium attulisse, & quàm suavissimè poterat, inflare cepisse; & ceteros quidem Deos, & Deas invento Minervæ, & jucunditate cantus esse delectatos; Venerem verò, & Junonem, quibus erat cum Deâ de formæ dignitate contentio, Minervam irrisisse, quòd inter canendum buccas inflaret, ob eamque caussam deformior videretur. Minervam autem cupidam cognoscendi, cur ludibrio esset habita, in Idam montem descendisse, & in fonte oris habitum sui, quum Tibias inflaret, esse contemplatam, & quum vidisset in Tibiis inspirandis non mediocriter decorem vultus deformari; ne amplius posset irrideri, ibi Tibias abjecisse, quas abjectas [h] Marsyas Satyrus sustulit, inflavit, & suum esse inventum præsetulit; ideo Poëta noster ait

Μαρσύη, ἐψεύσω τεὸν εὕρεμα, τὰς γὰρ Ἀθήνης
Αὐλὰς ἐκ Φρυγίης ὗτος ἐλῄσατο

hoc est

Esse tuum inventum mentiris, Marsya, doctæ
E Phrygiâ calamos hic tulit ipse Deæ

Nec mirum Minervam Tibias quasi dedecorantes oris pulchritudinem abjecisse; nam 3
etiam [i] Alcibiades, quum adolescentium reliquorum more Tibiâ canere disceret, & animadverteret in canendo inflari buccas indecentius, & oris lineamenta depravari, Tibicinum artem aspernatus reliquit, & ut idem

[a] Her. apud Ath l. 14. c. 6. [b] Suid. in V. Τιμόθεος. [c] Plut. in M. Marcello. A. Gell. l. 5. c. 6. Halic. l. 5. [d] Plut. ib. [e] Cic. in Catone. Liv. l. 17. Val. Max. l. 3. c. 6. [f] Pauf. in Bœotic. [g] Eustath. Iliad. σ. & Hyginus fab. 165. Plutarch. in Alcibiade, & Aristot. libr. 8. cap. 6. Politic. [h] Pausan. in Att. [i] Plut. in Alcib. & Aul. Gell. l. 15. c. 17.

idem facerent nobiles adolescentes, auctor fuit. Sed ut ad Marsyam revertamur; quum abjectas a Minervâ Tibias Marsyas invenisset, & ex a sapientissimâ Deâ fabricatæ divinum ederent sonum, Marsyæ nomen brevi inclaruit. Nam dulcedine cantus, quem modulabatur, omnes capiebantur; Pastores, Nymphæ, Satyri, Sylvani suavissimâ voluptate perfundebantur, & in ore omnes artificium Marsyæ habebant, qua gloriâ a inflatus Marsyas Apollinem, qui Citharâ inventâ omnes in admirationem Musicæ suavitatis rapiebat, ad certamen provocavit. Judices certaminis consedere, ut Diodorus [b] Siculus tradit, Nysæi, qui Apollinem fuisse Bacchi comitem arbitratur; ut verò Hyginus [c] in fabulis, Musæ; ut [d] Fulgentius in Mythologiâ, Rex Phrygiæ Midas; eâ autem lege certamen initum, ut victus in victoris esset potestate, & quidquid victor vellet, pateretur. Ac primò quidem, quum uterque specimen artis edidisset, & Apollo solâ Citharâ cecinisset, nec ad Citharæ cantum suavitatem vocis adhibuisset, visus est Marsyas æmulum superasse; sed quum Apollo iterum jucundissimum carmen divino musices artificio modulatum ad citharæ modos attemperasset, omnes, qui aderant, Apollinem victorem declararunt. Nec judicio eorum Marsyas acquievit, sed iniquè dixit sibi certamen cum Apolline comparatum. Nam quum in tres artes Musice dividatur, in artem canentium voce, canentium Citharâ, & Tibiâ, Apollinem duabus usum artibus, quippe & vocem modulatum, & Citharâ fecisse modos, se verò dumtaxat Tibiâ; oportere autem artem cum arte contendere, & non duas artes cum unâ comparari. Contra Apollo respondit se nullâ re, quàm artificio, superiorem fuisse; Marsyam Tibias inflantem usum digitis, & flatu; se quoque, quum & Citharam pulsaret, & vocem musicis modis inflecteret, usum digitis, & spiritu oris; si voce sibi interdiceretur, interdicendum Marsyæ flatu, remque solis digitis esse peragendam. His auditis Judices quum Apollinis orationem compro-
4 bassent, secundum eum judicarunt. Hyginus [e] tamen aliâ ratione vicisse Apollinem refert; quum enim Judices magis artem Marsyæ, quàm Apollinis comprobarent, tradit Apollinem versasse citharam; quod quum in Tibiis Marsyas facere non potuisset, Apollini causam esse adjudicatam, qui locus Hygini in magnâ obscuritate versatur; sed hanc obscuritatem egregiè sustulit Salmasius, qui sic Hyginum explicavit. Veteres ante [f] Pronomum Thebanum Tibicinem Tibiæ unum dumtaxat harmoniæ genus reddebant, & aliæ Doriis modis, aliæ Phrygiis, aliæ Lydiis erant accommodatæ; itaque Antiqui quum Phrygio concentu canere volebant, qui ex gravi, & acuto erat temperatus, dextris, & sinistris Tibiis utebantur; quum Dorio, qui gravissimus habebatur, duabus dextris; quum Lydio, qui acutissimus, duabus sinistris; nec licebat mutare modos, nec e Dorio in Phrygiom transire, vel e Phrygio in Lydium, nisi Tibias mutavissent; Pronomos autem quum animadverteret Tibias, quæ multis erant præditæ foraminibus, acutiùs; quæ paucis, graviùs insonare, addidit Tibiis paxillos quosdam, quibus foramina clauderet, vel aperiret; qua re est consequutus, ut omnem modulationem iisdem Tibiis exprimeret, quod Tibicines antiquiores præstare non poterant. Nam ubi gravissimis modis esset personandum, quàm plurima; ubi temperatis, pauciora occludebat foramina; ubi acutissimis, omnia aperiebat; consequutus id etiam est ligulæ [g] genere, quam φορβεῖαν Græci vocant; quæ ad omne modulamen aptabatur. Marsyas autem utpote antiquissimus unis Tibiis unum dumtaxat concentum exprimebat; itaque quum Apollo citharam versasset, ideft modos mutasset, puta, a Phrygiis transisset in Lydios, & Marsyas id facere non potuisset, visus est superior esse, & Judicum sententiis victor est pronunciatus; qui nimis iracundè, & inhumaniter, usus est victoriâ; nam Marsyam vinculis constrictum, & arbori alligatum detractâ cute crudeliter interfecit. 5
Hoc supplicium Marsyæ eleganter, ut solet, describit his versibus [h] Ovidius

..... exitium Satyri reminiscitur alter,
Quem Tritoniacâ Latous Arundine victum
Affecit pœnâ; quî me mihi detrahis; inquit?
Ah piget, ah non est, clamabat, Tibia tanti
Clamanti cutis est summos direpta per artus;
Nec quidquam nisi vulnus erat, cruor undique manat,
Detectique patent nervi, trepidæque sine ullâ
Pelle micant venæ, salientia viscera possis,
Et pellucentes numerare in pectore fibras.

Ex ejus cruore Marsyam amnem [i] ferunt extitisse, qui prope Celænas urbem, quæ postea a Seleuco [l] Rege est exinanita, translatis Apameam civibus, quam in ostio Marsyæ fluminis condidit, & a nomine matris Apameæ nominavit, in Mæandrum influit. Non procul a [m] Marsyâ fluvio vallis est, &

V 2 in eâ

a Apollod. l. 1. Ovid. Met. l. 6. & Fast. l. 6. Ath. l. 14. c. 2 Strabo l. 12. Xenoph. de Exp. Cyri l. 1. b Diod. Sic. Biblioth. c Hyg. fab. 165. d Fulgent. libr. 3. e Hygin. ibid. f Pausan. in Bœot. g Hesychius φορβεία. h Ovid. Metam. libr. 6. v. 383. i Ovid. ibid. l Strabo libr. 12. m Plin. libr. 17. cap. 44.

in eâ fons, qui Aulocrene a certamine Marsyæ, & Apollinis vocabatur; nam *Aulos* Tibia dicitur, *crene* fons appellatus est; igitur Aulocrene, quasi Tibiæ fons. Salmasius tamen Aulocrenem fontem non agnoscit, sed Aulothrenem montem, & convallem. Ex iis autem, quæ diximus, constat,
6 cur noster Auctor Marsyam de præstantiâ cantus certasse dicat ad Mæandri ripam, & cur Curtius Marsyam amnem appellet fabulosis Græcorum carminibus inclytum. Ingemuisse interitu Marsyæ Nymphas ferunt, quæ etiam flumen factum dilexerunt, auctore Curtio, qui traditum refert Nymphas amore amnis detentas in illâ ripâ considere; illacrimasse pastores; rupes, & saxa, & silvas jucundissimum cantum desiderasse; ipsum Apollinem, quum facti pœniteret, fregisse Citharæ chordas, & inventam harmoniam penitus perdidisse; Tibias autem Marsyæ, & Citharam suam in antro Dionysi dedicasse; quò respiciens Poëta noster inducit Apollinem suum factum non admodum probantem, & litem, qua cum Marsyâ contendit, δυσαυλὸν appellantem, & quasi optantem infectum, quod fecit. Nam
7 Marsyas planè fuit indignus eâ calamitate; siquidem tantâ temperantiâ vitam traduxisse dicitur, ut nunquam venereas voluptates degustarit; tanto verò ingenio, ut quum Cybele, quæ postea Deorum mater est appellata, fistulas invenisset, earum omnem concentum, qui multiplex est, in Tibiam transtulerit. Hanc Cybelem semper Marsyas dilexit, & furentem dolore, quem Attide amasio interfecto susceperat, semper consectatus est. Ob hanc amicitiam, quæ Marsyæ cum Cybele intercedebat, fortasse est institutum, ut [a] Sacerdotes Cybeles, quum bacchabantur, Tibiis a Marsyâ inventis uterentur, quasi Dea ejus gauderet invento, qui ipsam fraterno amore dilexerat; ideo [b] Horatius, & [c] Virgilius Tibiam Berecynthiam vocat. Suidas [d] tamen Marsyam non ab Apolline interfectū refert, sed quum cepisset insanire, se in Marsyam flumen projecisse, eoque demersum vitam cum morte commutasse, nomenque fecisse flumini. Marsyæ statua Romæ in foro vise-
8 batur, quæ funem manu tenebat, ad deterrendos, ut opinor, a calumniâ temerè litigantes, quasi ipsos Marsyæ fatum maneret, qui Apollini de præstantiâ artis musicæ tam temerè litem intendit; eò respicit [e] Martialis his verbis

..... *fora litibus omnia fervent;*
Ipse potest fieri Marsya causidicus.

Hoc est, tanta est copia causarum, ut ipsa Marsyæ statua licet marmorea, licet muta, possit ad eloquentiam pervenire, & satis disertè causas explicare. Alludit & Sidonius Apollinaris carmine decimotertio, cujus ea sunt verba:

Marsyaque timet manum, ac rudentem,
Qui Phæbi ex odio vetustiore
Nunc suspendia vatibus minatur

Præferebat nimirum Marsyas manu rudentem, quo scilicet ab Apolline est religatus; nam Marsyas religatus est ad platanum, quæ [f] Plinii temporibus, eodem auctore Plinio in Phrygiâ adhuc ostendebatur. Eadem de [g] causâ in templo Concordiæ positus est Zeusidis manu pictus Marsyas religatus, ut eo exemplo homines docti, quantas clades afferre solerent lites, & discordia; & concordiam amarent, & venerarentur.

DISSERTATIO LXII.

In idem Epigramma.

DISSERTATIO QUARTA.

Quas quisque Tibias invenerit, quum eæ multæ sint, ac variæ. Cur Ardalides Musæ vocarentur, quas Trœzenii colebant. Quisnam fuerit pater Marsyæ.

Hodierno die reliqua persequemur, Auditores, quæ in epigrammate Philippi, quod suscepimus explicandum, animadversione digna judicamus. Ac primum occurrit in secundo versu vox λιγύφθογγος qua significatur *suave sonans, dulcisonus*; est autem composita ex voce λιγὺς, quæ significat *canorum, jucundum*, ut apud [h] Anacreontem

Προχέει λιγεῖαν ὀμφὰν

Fundit modos canoros

& apud [i] Stesichorum 1
Α͂̕γε μοῦσα λίγεια ἄρξον ἀοιδᾶς .

& ex voce φθόγγος, quæ significat *sonum*; est autem φθόγγος vox propria musicorum, & a Martiano Capellâ sic definitur: *φθόγγος est vocis modulatæ particula unâ intentione producta*; hi licet sint innumerabiles, tamen viginti octo, qui rei musicæ sunt apti, ab Aristide, Quinctiliano, ceterisque Auctoribus musicis numerantur, quos recensere supervacaneum foret. In tertio versu Marsyam Tibiæ facit inventorem, sic enim loquitur

Μαρ-

a Virgil. in Ceir. & Valer. Flacc. in Argonaut. libr. 2. *b* Horat. libr. 3. Od. 19. *c* Virgil. libr. IX. *d* Suid. in V. Μαρσύας. *e* Martial. libr. 2. Epigr. 64. *f* Plin. libr. 17. cap. 44. *g* Plin. libr. 35. c. 10. *h* Anacreon. Od. 6. εἰς ῥόδον. *i* Stesichorus apud Strabonem libr. 8.

Μαρσύη, ἐψεύσω τεὸν εὕρεμα

Sed [a] animadvertendum est non primæ Tibiæ inventorem fuisse Marsyam, sed geminæ, nam princeps geminas Tibias uno spiritu inflavit; ante Marsyam unâ dumtaxat Tibiâ canebant, quod indicavit [b] Athenæus libro quarto his verbis *σύριγγα φησὶν εὗρε Μαρσύας, καὶ αὐλὸν ἐν Κελαιναῖς, τῶν προτέρων ἑνὶ καλάμῳ συριζόντων* hoc est: *fistulam, & Tibiam invenit Marsyas Celænis, quum uno calamo Superiores canerent*; invenit etiam syringa cerâ compactam, ut idem [c] est auctor his verbis *τὴν μονοκάλαμον σύριγγα Ἑρμῆν εὑρεῖν, τινὰς δ' ἱστορεῖν Σεύθην, καὶ Ρωνάκην τοὺς Μήδους, τὴν δὲ πολυκάλαμον Σιληνὸν, Μαρσύαν δὲ τὴν κηρόδετον* *Unius calami fistulam Mercurium invenisse; quosdam verò memoriæ prodidisse Seuthem, & Ronacem Medos; plurium calamorum Silenum, Marsyam cerâ compactam*; Virgilius [d] tamen ejus inventionem tribuit Pani; sic enim loquitur:

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit.......

Invenit Marsyas, ut [e] Pausanias tradir, e-
2 tiam *τὸ μητρῷον αὔλημα* cantum, qui in sacris [f] Magnæ Matris usurpabatur; quin etiam Phrygiæ Harmoniæ inventor fuit, quod Clemens Alexandrinus libro Stromatum primo testatur his verbis *καθάπερ Φρύγιον ἁρμονίαν, καὶ μιξοφρύγιον, καὶ μιξολύδιον Μαρσύαν τῆς αὐτῆς ὄντα τοῖς προειρημένοις χώρας* hoc est: *sicut Harmoniam Phrygiam, & Mixophrygiam, & Mixolydiam Marsyam, qui in eadem regione, qua superiores, natus memoratur*. Nec alius ante Marsyam potuit Phrygios modos invenire; nam Phrygii modi geminis Tibiis, dextris, & sinistris canebantur, quas constat [g] Marsyam excogitasse; invenit [h] & capistrum, quo aulœdi, quum canerent, ora muniebant, ut spiritus ex ore temperatiùs emitteretur, quod *φορβειὰ* Græcis dicitur; Sophocles

Φυσᾷ γὰρ οὐ σμικροῖσιν αὐλίσκοις ἔτι,
Ἀλλ' ἀγρίαις φύσαισι φορβειᾶς ἄτερ

Sed quoniam, quæ in arte Tibicinum Marsyas invenerit, attigimus; non omittendi sunt ejus artis inventores, vel qui ei plurimum contulerunt. Tibiam princeps Euterpe [i] dicitur invenisse; quapropter Ho-
3 ratius libro primo Ode primâ Euterpe tanquam proprium inventum Tibiam attribuit his verbis

...... si neque Tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton

& Virgilius, sive potius Ausonius de Musarum inventis ait

Dulciloquos calamos Euterpe flatibus urget

Quod inventum tamen alii [l] Mercurio tribuerunt, alii [m] Apollini. Eustathius tamen Tibiæ inventorem, vel certè artis Tibiâ canendi fuisse tradit quendam Africanum, quem arbitror eundem esse, ac Siritem, qui e Loto [n] primus confecit Tibias, qui dicitur princeps ad sacra Magnæ Matris Tibiam adhibuisse. Idem [o] Eustathius memoriæ prodidit Osirim, quem Ægyptus u-
niversa tanquam præcipuum Numen ve- 4
nerabatur, excogitasse Tibiam, quæ uno calamo inflaretur, quam Scaliger arbitratur ex hederaceis internodiis fuisse multiforem, quum veteres Tibiæ quatuor tantùm locis essent perforatæ; ideo Osiridi gratam fuisse Tibiam ferunt: Tibullus [p]

Non tibi sunt tristes curæ, non luctus Osiri,
Sed chorus, & cantus, lenis, & aptus amor,
Sed varii flores, & frons redimita corymbis,
Fusa sed ad teneros lutea palla pedes,
Et Tyriæ vestes, & dulcis Tibia cantu

Ea Tibia *μοναυλὸς* appellabatur, ut diximus, quæ [q] Alexandrinis in usu; Clemens Alexandrinus [r] autem obliquas Tibias Phrygem Satyrum refert invenisse, qui est idem, ac Marsyas, de quo loquebamur; dicebantur autem obliquæ Tibiæ, quæ curvæ. [s] Scaliger autem putat obliquas fuisse Tibias, quæ obliquè inspirabantur, a quibus *πλαγιαυλεῖν* verbum, quod significat *obliquis Tibiis canere*, quas obliquas idem vult appellatas, quia a latere inflarentur. Sed [t] Pausanias inventionem Tibiæ tribuit Ardalo Vulcani filio,
qui tantam eo invento gloriam est conse- 5
quutus, ut Musæ Ardalides ab ejus nomine vocarentur, quæ Musæ Ardalides apud Trœzenios colebantur Stephano teste, qui sic ait. *Ἀρδαλίδες, καὶ ἀρδαλιωτίδες τιμῶνται αἱ μοῦσαι ἐν Τροιζῆνι* hoc est: *Ardalides, vel Ardaliotides Musæ Trœzene coluntur*. Atque hi Tibiæ repertores memorantur, quos non arbitror, ideo dictos inventores, quia Tibiam primi confecerint; neque enim uno plures cujuslibet rei possunt esse repertores; sed quia vel novum Tibiæ genus excogitarint, vel artem perfecerint. Sed omnium, quicumque celebrantur, Tibicinum arti plurimum fertur contulisse [u] Pronomus Thebanus, vel ut alii volunt, [x] Antigenidas; nam quum antea Tibicines tribus Tibiarum generibus uterentur, & alio quidem genere Doricam harmoniam, alio Lydiam, alio Phrygiam exprimerent; primus excogitavit Tibiam, quæ omnibus his Musicæ generibus accommodaretur, primus

---

[a] Plin. libr. 7. cap. 56. [b] Athen. libr. 4. cap. 25. [c] Athen. ibid. prope fin. [d] Virg. Ecl. 2. [e] Pauf. in Phocic. sive libr. 10. [f] Jul. Poll. libr. 4. c. 10. [g] Plin. libr. 7. cap. 56. [h] Plutarch. de irâ cohibendâ. [i] Cæl. Rhodig. libr. 7. cap. 4. [l] Euphorion apud Athen. libr. 4. cap. 25. [m] Plut. de Musicâ, & Cæl. Rhodigin. libr. 9. cap. 3. [n] Athen. libr. 14. cap. 2. [o] Eustath. in Iliad. σ. [p] Tibull. libr. 1. El. 8. [q] Athen. libr. 4. cap. 23. [r] Clem. Alexandr. Stromat. libr. 1. [s] Jul. Scalig. in Poëticâ libr. 1. cap. 20. [t] Pausan. Corinthiac. libr. 2. [u] Athen. libr. 14. cap. 7. [x] Athen. ibid.

mus & vultus habitu, & motu corporis mirificè theatra delectavit. Quapropter eo loco Thebani [a] Pronomo statuam, quo Epaminondæ totius Græciæ facilè Principi collocarunt. Fuit igitur vetus malum Re-
6 rumpublicarum virtutem voluptati non anteponere, & iisdem præmiis, aut etiam majoribus ludicras, & gravissimas artes remunerari; nec minùs debere se profiteri iis, qui delectationem, quàm qui salutem attulerunt. Sed ut ad Poëtam nostrum revertamur, ultimo disticho Poëta confirmat, si tantâ arte Marsyas, quantâ Glaphyras cecinisset, non fuisse fleturum Hyagnin litem, qua Marsyas cum Apolline decertavit; caritarum ingenti dolore, quem tam immani Marsyæ morte suscepit; quæ sententia Poëtæ intelligi non potest, nisi quis fuerit Hyagnis cognoscatur. Fuit [b] igitur Hyagnis Marsyæ pater; cujus rei possumus appellare testem Apulejum libro primo floridorum, qui sic ait: *Hyagnis fuit, ut fando accepimus, Marsyæ Tibicinis pater, & magister*, & Plutarchum libro de Musicâ his verbis *Ὕαγνιν πρῶτον αὐλῆσαι, εἶτα τὸν υἱὸν τούτου Μαρσύαν* hoc est: *Hyagnin primum Tibiâ cecinisse, deinde ejus filium Marsyam*. Hunc [c] in canendo digitos diduxisse primum ferunt,
7 duas Tibias uno spiritu inflasse, primum acutum gravi, gravem acuto sonum temperasse, quæ alii a Marsyâ inventa prodiderunt. Hic acerbissimo luctu filii mortem est prosequutus, gravissimèque tulit illatam sibi ab Apolline calamitatem; idcirco Poëta noster dixit

Εἰ δὲ σὺ ταύτοις τότ' ἐνέπνεες, οὐκ ἂν Ὕαγνις
Τὴν ἐπὶ Μαιάνδρῳ κλαῦσε δύσαυλον ἔριν

Tunc ita si inflasses calamos, non tristis amaram
Litem ad Mæandri flesset Hyagnis aquas

Alii tamen alium patrem Marsyæ fuisse prodiderunt; nam [d] Hyginus ab Oeagro Marsyam tradit procreatum; Apollodorus autem [e] ab Olympo. Sed revera [f] fuit Olympus non pater, sed discipulus Marsyæ; quapropter [g] in Phocide Polygnoti pictura visebatur, quæ Marsyam, & Olympum referebat; Marsyam docentis habitu, Olympum discentis; erat autem pictus Olympus adolescentuli formosissimi specie; senioris autem Marsyas, nec Oeagrum credibile est Marsyæ fuisse patrem, quum alter e Thraciâ fuerit, a quo [h] natus est Orpheus; alter e Phrygiâ; nisi forte duo esse Oeagri dicantur; quare potiùs verisimile est ab Hyagnide Marsyam genitum, sicut Poëta noster indicavit.

DISSERTATIO LXIII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Quincta.

Victoria Apollinis adversùs Marsyam significat præferendam esse Citharam Tibiæ; hinc Aristoteles negat idoneam esse Tibiam ad mores componendos, quum potiùs ad furorem incitet; quare summâ ratione sacris omnibus adhibebatur, quum animus extra se positus in Divinorum contemplatione versetur; virtuti verò utilem non esse Tibiam, Tibicinum mores ostendunt. Contra Polybius putat Arcades, quòd Musicæ operam darent, & præcipuè Tibiis, mitissimos esse; quum tamen ob frigorum magnitudinem consentaneum sit eos futuros fuisse asperos; Cynæthenses verò immanissimos, quòd Arcadum morem neglexissent.

NArravimus, Auditores, fabulam, qua Marsyas Tibicen, quum Apollinem citharæ pulsandæ studio florentem ad certamen provocasset, victus esse, & supplicio affectus dicitur, quum Epigramma Philippi explicaremus, ubi Poëta hujus certaminis mentionem facit; hodierno die quid sibi voluerint poëtæ, quum hanc fabulam litteris mandaverunt, exponemus; tum ea, quæ ad Tibiæ cantum laudandum, vel improbandum pertinent, exequemur. Nihil
igitur aliud nos hoc commento Prisci do- 1
cere voluerunt, quàm Tibicinum artem, licet in magno honore apud Veteres haberetur, tamen non esse cum artificio Citharœdorum comparandam; & Citharam Tibiæ anteponendam. Rationem reddit hujus rei [i] Fulgentius Planciades, quòd quum quinque symphoniis musice constet, omnes eæ citharâ exprimantur, Tibiâ verò vix una, atque dimidia exprimi possit. Accedit eodem, quod qui Tibiâ canit, uti voce non potest; qui verò Citharâ, Citharæ modis jucundissimè potest vocem attemperare; quare artificiosior, & præstantior longè citharæ cantus, quàm Tibiæ habebatur; quod vetere proverbio, cujus meminit [l] Cicero, declaratur. Solebant enim Græci id dictum frequenter usurpare sermonibus, eos aulœdos fieri, qui Citharœdi non possent evadere. Atque id Athe-
nienses maximè probaverunt, qui citharæ 2
pul-

[a] Pausan. in Bœoticis, sive libr. 9. [b] Suid. in Voce Ὄλυμπος. [c] Apul. Florid. libr. 1. & Cal. Rhod. libr. 9. cap. 3. [d] Hygin. fab. 165. [e] Apollodor. Biblioth. libr. 1. [f] Suid. in V. Ὄλυμπος. [g] Pausan. in Phocic. sive libr. 10. [h] Hygin. fabul. 14. Apollodor. libr. 1. [i] Fulgent. libr. 3. cap. de Apolline, & Marsyâ. [l] Cicero in Orat. pro Murænâ.

pulsandæ scientiam inter artes libero homine, & ingenuo dignas collocabant, nec satis eruditum arbitrabantur, qui fidibus nesciret; idcirco [a] Themistocles, quum citharam in convivio recusasset, habitus est indoctior; at inflare Tibias non omnes discebant, & eam artem eruditis licebat ignorare. Videtur autem sapientissima civitas Atheniensium Minervam, cujus erat in tutelâ, & a qua se nomen accepisse gloriabatur, imitata; nam sicut illa, quum initio Tibiam invenisset, deinde repudiavit; ita civitas Atheniensium, quum principio studium canendi Tibiâ comprobasset, procedente tempore aspernata est. Contra Thebani in eo maximè elaborarunt, & Principes Thebanorum præclarum ducebant in eo plurimum profecisse; quare teste Cornelio Nepote in laudibus [b] Epaminondæ summi bellatoris, ac summi viri ponitur, scienter eum Tibiis cantasse. Sed Thebanorum judicium non tanti faciendum, quanti Atheniensium; quippe Thebani hebetiores, Athenienses acuti, qui
3 viderunt in Tibiæ sono quiddam stridulum inesse, quod eruditis auribus non omnino probaretur. Atque ego hac de causâ puto Horatium [c] Tibiam appellare acrem his verbis

Quem virum, aut Heroa lirâ, vel acri
Tibiâ sumes celebrare Clio?

& [d] alio in loco acutam

Descende Cœlo, & dic, age, Tibiâ
Regina longum Calliope melos,
Seu voce nunc mavis acutâ,
Seu fidibus, citharaque Phœbi,

In quibus verbis acutam vocem Tibiæ; citharæ verò, fidibusque tribuit jucundam, & suavem. Et sanè Tibiæ concentus magnificè laudari putatur, quum æquare dicitur Citharæ suavitatem; idcirco Poëta Græcus [e] Anthologiæ libro primo sic ait

Λωτὸν δ᾽ οἱ κλάζοντες ἴσον φόρμιγγι μελιχρὸν
Ὤπασαν ἐξ ἀέθλων οὐ στέφος, ἀλλ᾽ ἀΐδαν

Tibia, quæ citharam æquabat dulcedine cantus,
Certanti haud sertum, sed fera fata dedit

Quin etiam [f] Aristoteles Tibiam negat esse idoneam ad mores componendos, quòd animos potiùs incitet ad furorem, quàm revocet ad tranquillitatem, magisque perturbet, quàm sedet; verba Philosophi clarissimi sunt hæc, octavo de Republicâ libro: *ἔτι δὲ οὐκ ἔστιν ὁ αὐλὸς ἠθικὸν, ἀλλ᾽ ὀργιαστικόν. ὥστε πρὸς τοὺς τοιούτους αὐτῷ καιροὺς χρηστέον, ἐν οἷς ἡ θεωρία κάθαρσιν μᾶλλον δύναται, ἢ μάθησιν: προσθῶμεν δὲ, ὅτι συμβέβηκεν ἐναντίον αὐτῷ πρὸς παιδείαν, καὶ τὸ κωλύειν λόγῳ χρῆσθαι τὴν αὔλησιν* quæ verba sic Latino sermone redduntur: *præterea Tibia non confert ad mores, sed ad animos quodam furore commovendos; quapropter eâ utendum his temporibus, quibus expiare magis mentem, quàm erudire oportebit: huc accedit, quod Tibiæ cantus habet quiddam contrarium, adversumque doctrinæ, quum prohibeat uti oratione.* Idcirco Lacedæmonios 4
affirmat, quum post devictos Persas magno studio Tibicinum artem appetivissent, deinde esse aspernatos; & ideo memoriæ proditum putat Minervam, quas invenerat, Tibias abjecisse, non tam quia pulchritudinem oris deformassent, quàm quia nihil virtutem adjuvarent. Ex quibus Philosophi verbis intelligi potest, cur [g] Tibia sacris omnibus adhiberetur, quia nimirum extra se mentem rapiebat, quæ commotio mentis, quam ἔκστασιν Græci dicunt, colentibus divinum Numen est aptissima, quum animus extra se positus, & attonito similis in mentem convertitur, aspernatus rationem, & in divinorum contemplatione versatur. Nec minùs perspici potest, cur Berecynthiæ [h] Sacerdotes, & qui Bacchi orgia celebrabant, Tibiis uterentur; quippe erat opus furore iis, qui in sua membra sæviebant, & vel insaniam simulabant, vel verè insaniebant; hune autem Tibiæ cantus, & Phrygia Harmonia ingenerabat; ideo [i] Martialis dixit: 1

Quum furit ad Phrygios enthea turba modos.

Virtuti verò Tibiæ cantum non utilem esse Tibicinum mores ostenderunt, quos arguit summæ stultitiæ Poëta Græcus in Anthologiâ: 5

Ἀνδρὶ μὲν αὐλητῆρι θεοὶ νόον οὐκ ἐνέφυσαν,
Ἀλλ᾽ ἅμα τῷ φυσᾷν καὶ νόος ἐκπέταται

hoc est

Dii mentem Aulœdo non concessere maligni;
Sed simul inflavit; mens quoque tota volat.

& [l] Livius Tibicines vinolentos fuisse tradit. Contra verò Polybius Arcadas narrat, usque ad ætatis annum trigesimum in studio Musicæ artis versari, & præcipuè Tibiâ canendi scientiam sibi comparare, & quotannis esse instituta apud eos Tibiæ cantus certamina; quibus pueri pueriles agones; adolescentes viriles exercebant; nec Tibicines nobiles ad canendum in Theatris mercede solitos esse conducere; sed in scenâ inducere adolescentium nobilissimorum choros, qui Tibiæ cantu populum delectarent, & specimen artis ederent in illâ spectatorum frequentiâ; & alias quidem artes ignorare non fuisse dedecori, sed ignorantiam musicæ fateri fuisse turpissimum; omnes enim Philoxeni, & Timothei leges,

---

[a] Cic. Tuscul. quæst libr. 1. Plutarch. in Themist. & Quintil. Inst. Orat. libr. 1. c. 16. [b] Corn. Nep. in Epamin. [c] Hor. l. 1. Od. 12. [d] Hor. l. 3. Od. 4. [e] Anthol. l. 1. Ep. 70. εἰς αὐλητὰς. [f] Arist. l. 8. c. 6. Polit. [g] Ov. l. 6. Fast. & Tit. Liv. libr. 9. [h] Athen. libr. 14. cap. 2. [i] Martial. libr. 11. Epigr. 85. [l] Tit. Livius libr. 9.

ges, quas vocant, ab ineunte ætate didicisse. Atque eâ ratione putat Arcadum mores salubriter temperari, fierique mitissimos, & pietatis in Deos, & hospitalitatis
6 in homines laude excellere; quum alioquin propter inclementiam Cœli, & frigorum magnitudinem consentaneum foret, eos esse naturâ asperos, & duros, & contumaces; quod in Cynæthensibus putat apparuisse, qui quum patrium Arcadum morem neglexissent, & Musicæ studia contempsissent, eò immanitatis processerunt, ut inauditis sceleribus se se impiarent, & in efferatam barbariem sævientes mutuis cædibus, urbemque civili sanguine contaminantes prorumperent. Quæ declarant Polybium in eâ sententiâ fuisse, ut putaret, non esse Tibiæ usum ex urbibus explodendum; sed eo molliri animos, & ad mansuetudinem, humanitatemque componi, Nec exempla desunt, quibus Polybii sen-
7 tentia probari possit; siquidem [a] Pythagoras quum in adolescentes temulentos incidisset, qui ad inferendam vim honestæ domui, quasi bacchantes contendebant, mutare Tibicinem modos jussit, utique spondaico, & eorum effrenem impetum eâ ratione compressit, juvenesque a flagitio ad modestiam, gravitatemque revocavit. Fuit igitur Tibiæ cantus utilis moribus componendis, non ut [b] Aristoteles affirmat adversus bonæ menti, & rationi; siquidem potuit in animis furentibus tantum ingenerare moderationis, & effusam licentiam, & libidinem effractis repagulis exultantem refrenare. Quid ergo est? ut in medicinâ non omnia auxilia omnibus prosunt, & diverso generi morborum diversa remedia sunt adhibenda, quia quæ salutem aliis afferunt, aliis perniciem sunt allatura; ita in morum disciplinâ aliis animi morbis alia medicina admovenda est; nec ulla res omnibus perpetuò salutaris. Tibiæ cantus animis naturâ mollibus, mitibus, temperatis fortasse nihil utilitatis afferebat, immo erat ad virtutem impedimento; asperos naturâ, duros, contumaces ad mansuetudinem, & humanitatem componebat.

DISSERTATIO LXIV.

In Epigramma Libri primi in Senectutem.

Dissertatio Unica.

Homines aptissimè vino comparantur; nam sicut vinum aliud alio citiùs maturescit, & fugit, ut singulis vini generibus recensendis patet; ita homines alii aliis maturiùs ingenium, atque vigorem assequuntur, amittuntque, quod multis exemplis ostenditur; & sicut vinum longo tempore acescit, sic homines in senectute iracundi fiunt.

Omnes homines absentem desiderant senectutem, præsentem oderunt, damnant, execrantur, ut disertissimè in Anthologiæ libro primo Menecrates his versibus affirmavit

Γῆρας ἐπὰν μὲν ἀπῇ, πᾶς εὔχεται, ἢν δὲ ποτ' ἔλθῃ,
Μέμφεται, ἔστι δ' ἀεὶ κρεῖσσον Ὀφειλόμενον 1

hoc est

Quisque senectutem cupit, ac quum venerit, omnes
Accusant: melior debita semper ea est

Sed minùs mirum est plerisque senectutem odiosam esse, qui consenuerunt; non enim odio senectutis, sed odio malorum, quibus ea ætas affluit, senectutem reprehendunt; illud magis mirum, esse homines, qui quod adhuc desiderant, damnent, quod sibi adesse aliquando cupiunt, detestentur, & illum vitæ portum, quo pervenire aliquando concupiscunt, aversentur, & sua vota vituperent, & execrentur; & tamen plerique omnes omnia probra congerunt in eam ætatem, ad quam si pervenerint, præclarè secum actum esse sunt existimaturi, & senibus exprobrant vitia, nec reputant ea maledicta in se posse aliquando convenire. In quorum numero est Poëta vetus, cujus epigramma suscepimus hodierno die illustrandum; ubi Poëta comparat senectutem vino, quod in fundo vasis relictum est; nam sicut illud acescit; ita senes, ait, quum ad extremum vitæ venerint, fieri solere in iracundiam proniores; versus autem, quibus hanc Poëta sententiam exponit hi sunt

Ἂν περιλειφθῇ μικρὸν ἐν ἄγγεσιν ἡδέος οἴνου,
Εἰς ὀξὺ τρέπεται τοῦτο τὸ λειπόμενον:
Οὕτως ἀντλήσας τὸν ὅλον βίον, εἰς βαθὺ δ' ἐλθὼν
Γῆρας ὁ πρεσβύτης γίγνεται ὀξύχολος

quod epigramma sic explicamus

Acci-

[a] Quintil. Inst. Orat. lib. 1. cap. 16. [b] Aristot. libr. 8. Politic. cap. 6.

Accipiunt acidum vina immutata saporem,
Si fuerint imo forte relicta cado;
Sic vitâ exactâ quum postrema ingruit ætas,
Acrior evadit bile tumente senex

Hæc autem comparatio, qua utitur Poëta,
2 qua vinum cum homine componitur, non est nova, sed poëtis usitata; nam Alexis apud [a] Athenæum hominem vino simillimum arbitratur; nam sicut vinum novum antequam jucundum fiat, necesse est deservere; sic hominem adolescentem fervorem ætatis deponere, & florentem injurium evadere, deinde duriusculum, putat oportere; tum, quum hæc omnia vigere desierint, ablatâ stultitiâ, quæ supernè innatabat, potu suavem fieri, & ætate mitescere. Alio [b] tamen in loco dissimillimum vino hominem existimat eâ de causâ, quòd vinum vetustissimum præstantissimum judicamus; homo autem, quum senuerit, injucundus evadit; & hic quidem tristitiâ afficit, qui cum eo versantur; illud autem lætitiâ implet, quoscunque potione complevit. Sed in quo hominem vino dissimillimum putat, in eo maxima cernitur similitudo; nam sicut homines, quum ad extremam senectutem pervenerint, plerunque fiunt insuaves; ita in vinis est aliqua ætas, quam ferre non possunt, ad quam quum ea pervenerint, injucunda esse necesse est. Sed aliæ sunt aliis vini generibus ætates; nam Falernum vinum ab An-
3 tiquis [c] maximè celebratum decimo anno incipiebat esse [d] jucundum, & salubre; quum vigesimum excesserat, ætatem non ferebat: Albanum [e] vinum post decimum quinctum annum potui aptum evadebat; Surrentinum post vigesimū quinctum: Formianum verò celeriter vigorem assequebatur: Tiburtinum a decimo anno potabatur, eodemque modo Labicanum: Faustianum jucundum putantibus quinctus annus reddebat; Sabinum septimus, quod decimo quincto fugiebat: Signino sex erant anni satis ad maturitatem consequendam: transmarini vini mediam vetustatem [f] Plinius tradit anno septimo contingere; erat igitur extrema quædam vetustas, ad quam quum pervenerat vinum, vigorem pristinum amittebat. Opimio [g] Consule ea fuit
4 Cœli temperies, ea, ut rustici loquebantur, coctura vini, ut Opimianum vinum diutissimè duraverit. Petronius [h] Arbiter testatur allatum in mensam vinum Opimianum centum annorum; ex quo queritur diutiùs vinum, quàm hominem vivere. Plinius [i] adhuc ætate suâ vinum superesse Opimianum memoriæ prodidit, annis fere ducentis post Opimium Consulem; licet Vellejus, qui Tiberii tempore scripsit historiam, nullum esse vinum Opimianum existimet; & tamen id vinum, quod ætatem diutissimè tulisse constat, necesse est fuisse jucundius mediâ, quàm extremâ senectute; siquidem [l] Plinius docet redactum in speciem mellis asperi, nec potuisse potari, nisi aquâ vinceretur. Non igitur, ut Alexis [m] existimat, vetustissimum quodque vinum suavissimum est, & est in vino, sicut in homine, aliqua senectus, qua frangitur, & enervatur, & evadit amisso sapore, & suavitate odoris, vappa; & ut vini alia genera esse probavimus, quæ diutiùs ætatem ferant; alia, quæ citiùs fugiant, & utilia esse desinant; ita hominum alii citiùs, alii seriùs inutiles fiunt, & amicis insuaves. Aristoteles potat post annum quadragesimum nonum hominis ingenium de- 5
terius fieri; nec perinde, ut antea vigere; sed, ut id in plerisque contingere non negaverim; ita in omnibus nego. Sunt enim quidam, quorum ingenio nihil longa ætas detrahit; sunt & qui maturius incommoda sentiunt ætatis, & non perinde valent ingenio viri, ut valebant adolescentes. Hermogenem [n] quendam ferunt, quum quinctum decimum annum vix excessisset, tantâ magnitudine ingenii, tantâ eloquentiâ præstitisse, ut summis in dicendo viris puer æquandus videretur, eundemque, quum ad eam ætatem pervenisset, quæ maturos ferre fructus, & ingenii, & studiorum solet, non modò non expectationi respondisse, quam de se excitarat; sed inter infantissimos esse numeratum. Contra multos animadvertas ætate jam ingravescente florere consilio, florere ingenio, florere rerum gestarum gloriâ, & secum ipsos contendere, & meliores annos senectutis præstantiâ superare. Agesilaus [o] octogesimum ætatis annum excesserat, quum in Ægy- 6
ptum profectus gessit res immortalitate dignissimas: Cato [p] quum ad eandem ætatem pervenisset, vigebat viribus, vigebat consilio, vigebat eloquentiâ, & accusatus ab inimico ostendit non consenuisse illud acerrimum ingenium ætate jam confectâ, quod florente, & maturâ cum improbis civibus bellum gesserat sempiternum: Isocrates [q] prius, ut ita dicam, desiit vivere, quàm florere studiis litterarum, & dicendi gloriâ, quum annum propè centesimum

X atti-

[a] Athen. libr. 2. c. 1. [b] Apud Ath. ibid. [c] Horat. libr. 1. Od. 20. & Prop. libr. 4. El. 6. & Plin. l. 14. cap. 6. Ath. l. 1. c. 25. [d] Ath. l. 1. c. 21. [e] Ath. ibid. [f] Plin. l. 14. c. 7. [g] Plin. l. 14. c. 4. [h] Petron. Arbit. in Satyr. [i] Plin. ib. [l] Plin. ib. [m] Apud Ath. l. 2. in princ. [n] Suid. in V. Ἑρμογένης & Cæl. Rhodigin. libr. 21. cap. 6. [o] Plutarch. in Agesilao. [p] Livius libr. 9. Dec. 4. Plutarch. in Catone, & Plin. de Vir. Illustr. cap. 47. [q] Cicer. de senectute, Photius in Biblioth. 260. & Suid. in V. Ἰσοκράτης.

attigisset. Sophocles [a] quoque octogenario major, quum a filiis desipere argueretur, ob eamque causam in judicium vocaretur, quòd non esset aptus ad administrandam rem familiarem, edito OEdipo Coloneo demonstravit, non minùs in sene decrepito ingenium vigere, quàm in adolescente viguisset. Jam [b] Pythagoræ, Democriti, Gorgiæ Leontini, Theophrasti longissimæ ætates nihil ingenii magnitudini offecerunt: jam in Romanis ducibus, & oratoribus li-

7 cet idem observare discrimen; quorum alii eadem vi ingenii, eadem rerum gestarum gloriâ senes, ac juvenes floruerunt; aliis autem multum gloriæ, multum vigoris ætas jam ingravescens detraxit. Camillus [c], & Fabius [d] Maximus, quum ad longissima spatia vitam produxissent, nunquam hominum opinionem, quæ de eorum virtute erat, fefellerunt; contra Scipio [e] Africanus quidquid admirabile, & prædicandum gessit, gessit admodum adolescens; sed huic fortasse non tam defuit virtos, quàm materia virtutis; nam quum pulsi ex Hispaniâ Pœni, Hispani prœliis ingentibus contusi, retractus in Africam Hannibal, devicta Carthago virum in altissimo gloriæ fastigio collocasset, noluit Senatus, populusque Romanus ipsi alia imperia, alias provincias demandare, ne ejus opes nimis crescerent, fierentque Reipublicæ formidolosæ. Pompejus [f] autem, qui pene puer, & ætate vix militari omnium in se animos propter magnitudinem virtutis converterat, qui adolescens inauditis victoriis populi Romani nomen in Cœlum evexerat; senex nihil ferè dignum tantis rebus gestis fecit, immo partam gloriam ex magna parte obscuravit, quum neque consilio, neque vigore animi summi ducis nomen tueretur; adeo ut [g] Cicero audeat

8 affirmare, Pompejum in bello civili nullum fuisse Imperatorem. Ex oratoribus Tullius [h], quo longiùs ætate processit, eò clarius ingenii lumen ostendit, eò majorem ingenii laudem est consequutus. Declarat id oratio, quam habuit pro Milone, & secunda Philippica, quam [i] Juvenalis meritò divinam appellavit. At verò Hortensius Ciceronis [l] æmulus gloriam dicendi, quam sibi adolescentulus eximiam compararat, ætate jam firmatâ amisit ex magnâ parte; nec senex tenuit locum, quem adolescens occuparat. Ex quibus exemplis constat id, quod dicebamus, ut in vinis accidit, ut alia aliis ætatibus vigeant; ita & in homi-

nibus evenire, ut alii aliis ætatibus florere.

ant. Sequitur versus, ubi Poëta senes as- 9
firmat esse in iracundiam proniores, quod intelligendum est de iis, qui, quòd essent sepulcro proximi, senes capulares vocabantur, vel, ut appellant [m] comici poëtæ, Acheruntici; quod etiam Seneca asseverat, qui libro primo de irâ eo probat argomento iram esse animi imbecillis, quòd iracundissimi sint pueri, & senes; & Cicero de senectute, qui sic ait: *at sunt morosi, & anxii, & iracundi, & difficiles senes*, & Euripides in Andromachâ, qui senes in iram effusissimos esse, & ab eorum iracundiâ difficulter caveri posse confirmat; sic enim loquitur:

Α'νειμένον τι χρῆμα πρεσβύτων γένος,
Καὶ δυσφύλακτον ὀξυθυμίας ὕπο

Aptissima est igitur Poëtæ comparatio, qua confertur vinum, quod exiguum in fundo cadi relictum est cum senectute; nam & inter vinum, & hominis vitam magna intercedit similitudo, & sicut vinum, quod in fundo relinquitur, deterrimum est; ita senectus inter hominis ætates pluribus videtur incommodis laborare; & sicut in acetum vinum residuum convertitur; ita senum natura in ultimo vitæ spatio evadit iracunda. Meliùs tamen hæc sententia exprimitur Græco sermone, quàm Latino; nam ὀξὺς apud Græcos est *acidus*, & *iracundus*; hinc ὀξύθυμος qui animo est iracundo.

DIS.

[a] Valer. Max. libr. 8. cap. 7. & Cicer. de senectute. [b] Cicer. ibid. [c] Tit. Livius libr 6. [d] Plutarch. in Fab. Maxim. Vitâ. [e] Tit. Livius Histor. libr. 22. & Plin. de Viris Illustr. cap. 49. [f] Plutarch. in Vitâ Pompeii, & Plin. de Viris Illustr. cap. 77. [g] Cicer. Epistolar. ad Familiar. libr. 7. Epistol. 3.

[h] Auctor Dialogi qui inseribitur. Cur oratores sui temporis Antiquis concedant. [i] Juvenal. Satyr. 10. v. 125. [l] Cic. de Claris Orat. [m] Plaut. Mil. Gloriof. Act. 3. Sc. 1.

DISSERTATIO LXV.

In Antipatri Epigramma, quod in secundo Anthologiæ libro est inter convivales jocos in memores compotores.

DISSERTATIO UNICA.

Hyades ἀπὸ τοῦ ὕειν *hoc est* a pluendo *appellatæ sunt, non verò* ἀπὸ τῶν ὑῶν *iacell* a suibus, *ut Veteres crediderunt; qui ideo Suculas nominarunt. Plejades, seu Virgiliæ unde dicantur. Cur quidam decepti tradiderint columbas Jovi ambrosiam ferre, quum juxta interpretationem Athenæi ipsam portare Plejadas Homerus dicat. Quid sit siderum matutinus, ac vespertinus ortus, & occasus. Antiqui naufragio perire maximè horrebant propter sepulcri jacturam, & quia multi animam, utpote igneâ naturâ præditam, aquâ extingui arbitrabantur; quare Virgilius, quum inducit Æneam timentem mortem in mari, satis superque defenditur a nonnullorum calumniis. Tempestas, & fulmen omnium terribilissima sunt. Exempla multorum, quibus dicta, aut facta in conviviis nocuerunt; hinc natum est proverbium:* odi memores compotores. *Græci largiùs bibebant; ideo* pergræcari *significat* liberaliùs potare *Ebrietas omnia simul vitia ebriosis ingenerat; quum tamen alia vitia quorundam vitiorum affinitate non attingantur.*

Quum societas quædam inter Bacchum, & Apollinem intercedat, & poëtæ, quemadmodum potantes, Hederâ coronentur, quò spectat & [a] Virgilii carmen in Eclogis

Pastores Hederâ crescentem ornate poëtam

& Philippi in Anthologiâ

1 ..... *Hederâ vincire capillos*

Quis nisi discumbens, & bene potus amet?

Multi quoque poëtarum lusus compositi in vinum reperiuntur; inter quos est Antipatri carmen, quo Poëta nihil se magis pertimescere potantem confirmat, quàm homines, qui quum ipsi aquam bibant, & sobrii inter ebrios versentur, omnia, quæ dicta, factaque sunt in convivio, meminerunt; id nos hodierno die suscepimus enarrandum; est autem hujusmodi

Ο'Υ μοι Πληϊάδων φοβερὴ δύσις, ὐδὲ θαλάσσης
Ο'ρνύμενον ςυφελῷ κῦμα περὶ σκοπέλῳ,
Ο'Υδ' ὅταν ἀςράπῖει μέγας ὐρανὸς ὡς κακὸν ἄνδρα
Ταρβῶ, κὴ μύθων μνήμονας ὑδροπότας

Horum autem carminum hæc est sententia

Non me Plejadum quum mergitur æquore sidus,
Nec terret, scopulis quæ maris unda furit,
Nec fulgur timeo, sed pravâ mente sodalem,
Et qui epulas inter sobrius haurit aquam

Est autem adnotandum, Auditores, Plejadas septem stellas esse, quæ Hygino [b] te- 2
ste a quibusdam in caudâ Tauri collocantur, licet idem testetur vetustiores Astrologos a Tauro Plejadas separasse. Has poëtæ ferunt fuisse [c] Atlantis ex Plejone filias, idcirco Atlanteæ, & Atlantides appellantur; quapropter Ovidius [d] dixit

Quis tunc aut Hyadas, aut Plejadas Atlanteas

& [e] Virgilius

Ante tibi Eoæ Atlantides abscondantur

Qua de causâ [f] Hesiodus Ἀτλαγενέας, hoc est Atlante genitas nuncupavit hoc versu

Πληιάδων ἀτλαγενέων ἐπιτελλομενάων

Plejades quum Atlante satæ se se æquore tollunt

Nam Atlas dicitur ex Plejone, vel, ut Eustathius [g] tradit, ex Æthrâ duodecim filias, & unum dumtaxat marem, qui dictus est Hyas, procreasse; is quum venaretur a Leone est interfectus, vel, ut [h] Eustathius testatur, a serpente; sorores autem, quæ fratrem majorem in modum diligebant, molestissimè ejus acerbam, & infelicem mortem tulerunt; quarum quinque quum in-
consolabili luctu contabescerent, nec la- 3
crymis, & lamentis modum ponerent, Deorum miseratione sunt in Cœlum translatæ, in stellasque conversæ, & ab Hyante fratre Hyades; ideo Horatius [i] Hyadas tristes appellat his verbis

Primus nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti

quia a luctu in Cœlum venerunt; quamvis dici possit tristes vocari, quia ipsis orientibus [l] ingentes pluviæ soleant existere, & tempestates excitari; nam tanquam adhuc Hyantem lugeant, ita earum ortu Cœlum assiduis nubibus, atque imbribus contristatur. Eapropter nonnulli [m] volunt ἀπὸ τοῦ ὕειν Hyadas, non ab Hyante fratre nominatas; ex quibus [n] constat Latinos veteres esse in magno errore versatos, qui Hyadas, quasi ἀπὸ τῶν ὑῶν a *suibus* nimirum dicerentur, Suculas [o] appellarunt; non enim

a sui-

[a] Virgil. Ecl. 7. [b] Hygin. libr. 2. in Taur. & Plin. libr. 2. cap. 41. [c] Eustath. in Iliad. σ. Ovid. libr. 5. Fastor. [d] Ovid. libr. 2. Fastor. [e] Virg. Georgic. libr. 1. [f] Hesiod. in Operibus. [g] Eustath. in Iliad. σ. [h] Eustath. ibid. [i] Hor. Carm. l. 1. Ode 3. [l] Hor. libr. 4. Od. 14. [m] Cicer. de Nat. Deor. libr. 2. A. Gell. libr. 13. cap. 8. & Ovid 5. Fast. [n] Tullius Tyro apud A. Gell. ibid. & Cicer. de Nat. Deor. libr. 2. [o] Gell. Noct. libr. 13. cap. 9.

a suibus, sed à pluviâ nomen acceperunt. Sed, ut ad fabulam revertamur, reliquæ quum inter se, quid agendum esset, deli-
4 berarent, sibi necem consciverunt, & propter pietatem inter sidera relatæ immortalitatem sunt consequutæ, & Plejadum nomen acceperunt, quòd plures in eandem sententiam consenserint, vel quòd plures quinque fuerint, quæ mœrore, luctuque vitam finiverunt, vel quòd simul plures ferantur, vel quòd πλησίον ἀλλήλων sint positæ. Quapropter [a] Eustathio teste dicuntur à Græcis etiam βότρυς, idest *racemus*; nam sunt inter se confertæ, & conglobatæ; ideo Propertius [b] ait

Plejadum spisso cur coit igne chorus

& Manilius libro quarto

Plejadum parvo referens glomerabile sidus

ubi parvo glomerabile dixit, quia parvo discretæ sunt intervallo, & exiguum occupant locum. Nec defuerunt, qui a Plejone matre dictas Plejadas arbitrarentur; Interpres autem Apollonii earum nomen deducit ἀπὸ τοῦ πλειῶνος quo significatur *annus*; nam Plejades ortu, & occasu duo præcipua anni tempora, æstatem, hiememque demonstrant. Placet quibusdam [c] appellatas ἀπὸ τοῦ πλεῖν *a navigando*; scilicet quòd his orientibus Mare nautis aperiatur; nam omnes incipiunt apparere tertio Idus Majas, quo tempore nonnullis auctoribus æstas inchoatur; quæ testatur his [d] versibus Ovidius

Plejadas aspicies omnes, totumque sororum
Agmen; ubi ante idus nox erit una super;
Tum mihi non dubiis auctoribus incipit æstas,
Et tepidi finem tempora veris habent

Quare [e] Hesiodus horum siderum ortu metendi tempus; occasu arandi putat demonstrari. Qui loci poëtarum ut intelligi pos-
5 sint, adnotandum est Plejadas paulò ante Idus Novembres matutino occidere, & eo tempore hiemem inchoari tam Græcos, quàm Latinos voluisse; ideo Aratus [f] dixit Jovem id munus tribuisse Vergiliis, ut initium æstatis, & hiemis demonstrarent

Οὕς σφισὶ καὶ θέρεος, καὶ χείματος ἀρχομένοιο
Σημαίνειν ἐκέλευσε .....

hoc est

Qui jubet has nobis diversâ luce serenæ
Principium æstatis, tristisque ostendere brumæ

Sciendum est etiam oriri matutino tertio Idus Majas, & id tempus tam Latinos, quàm Græcos æstatis exordium esse opinatos; quapropter in constituendo initio hiemis, & æstatis Græci a Latinis non discrepant; discrepant tamen, quòd Græci æquinoctium vernum esse principium veris volunt; Latini septimo Idus Februarii ab [g] exortu Favonii ver statuunt inchoari. Itaque Ovidius [h] de hac die dixit

En etiam si quis Borean horrere solebat,
Gaudeat; a Zephyris mollior aura venit;
Quinctus ab æquoreis nitidum jubar extulit undis
Lucifer, & primi tempora veris erunt;
Ne fallare tamen, restant tibi frigora, restant,
Magnaque discedens signa relinquet hiems

Quare ver apud Latinos est trium mensium, apud Græcos quinquaginta dierum; ideò Ovidius [i] breve ver appellavit his verbis

Perque hiemes, æstusque, & inæquales autumnos,
Et breve ver spatiis exegit quattuor annum.

Non modò autem Plejades dictæ sunt, sed 6
etiam Pliades primâ syllabâ productâ; sic enim [l] Virgilius dixit

Taygete simul os terris ostendit honestum
Plias, & Oceani spretos pede reppulit amnes

& primâ correptâ, detractâ videlicet e diphtongo literâ E; sic Virgilius [m] ait

Arcturum, Pliadasque, Hyadas, geminosque Triones

ut in vetusto codice legitur, licet vulgati libri habeant

Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque Triones

Dicuntur [n] a Græcis poëtis etiam πελειάδες; quocirca Peliades, quæ in Nestoris pocu-
lo ab Homero finguntur, Athenæus libro 7
undecimo Dipnosophistarum non columbas, quod signare nomen id videbatur, sed Plejadas stellas interpretatur; ideo [o] Homerum putat dixisse Jovi ambrosiam ferre

Τῇ μέν τ' οὐδὲ ποτητὰ παρέρχεται, οὐδὲ πέλειαι
Τρήρωνες, αἵ τ' Ἀμβροσίην Διὶ πατρὶ φέρουσι

hoc est

Huc non accedunt volucres, celeresque Peliæ,
Quæ dulcem ambrosiam portant tibi, summe Deorum

Ex quo quidam tradiderunt ambrosiam Jo-
vi ferri a columbis; nam quum Peliæ vo- 7
cabulo significetur etiam columba; aves, non stellas Plejadas Jovi ambrosiam vehere putaverunt. Sed & Mœro [p] Byzantia aliter accipiens Homeri locum Plejadum ministerio Jovem tradit ambrosiâ esse nutritum, ob idque beneficium Plejades devicto Saturno esse in Cœlo collocatas. Peliadas autem etiam [q] Simonides appellavit, ut Pelias Posidippus hoc versu

Οὔ δέ τοι ἀκρόνυχοι ψυχραὶ δύνουσι πέλειαι,

hoc

a Eustath. in Il. σ. b Propert. l. 3. El. 5. c Servius in Virg. Georg. l. 1. d Ovid. in Fast. l. 5. e Hesiod. in Operibus. f Aratus in Phænom. v. 265. g Horat. libr. 1. Od. 4. h Ovid. in Fastor libr. 2. i Ovid. Metam. libr. 1. v. 117. l Virg. Georgic. libr. 4. m Virg. Æneid. libr. 1. n Athen. libr. 11. cap. 12. o Homer. Odyss. μ. v. 62. p Athen. l. 11. cap. 12. q Simonides apud Athen. ibid.

hoc est

Oceanum subeunt nec primâ nocte Peliæ

& [a] Simmias

Αἰθέρος ὠκεῖαι πρόπολοι πίλναντο πελέαι

hoc est

Ætheris immensi sese admovere Peliæ
Veloces famulæ .....

Sed frequentiùs poëtæ Peliadas nuncupant;
ita [b] Æschylus alis carentes Peliadas dixit,
nequis de avibus ipsum loqui crederet; i-
ta [c] Hesiodus

Χειμερίαι δύνωσι πελέιαδες
Hibernæ subeunt maria alta Peliades

& alio in [d] loco

Has Homines dixere Peliades

8 Ita [e] Pindarus affirmavit ab Orione non
abesse longiùs Peliadas; nam Plejadas in
Cœlo proximam Orioni sedem tenent, qui
Pindari locus me admonet fabulæ, quam
prætermisi. Nam ferunt Plejadas [f] Atlan-
tis filias fuisse virgines, quæ quum venatu
delectarentur, & Dianam sequerentur, in
Orionem inciderunt, qui & ipse feras in-
sectabatur; exarsisse Orionem conspectâ pul-
chritudine puellarum, & relicto ferarum
venatu aliam prædam appetivisse, & sequi
puellas instituisse, quæ quum fugerent, nec
ille insequendi, nec eæ fugiendi finem fa-
cerent, omnes eodem habitu Dii in Cœ-
lum sustulerunt; ideo proximus Orion Ple-
jadum choro, & insequentis figurâ cerni-
tur. Plejades autem Latino sermone Ver-
giliæ, vel Virgiliæ nuncupantur, vel a Ve-
re, quod exortu suo videntur terminare,
ut Isidorus, & Festus Pompejus affirmant,
vel a virgulâ, quòd in morem virgulæ sunt
distributæ, quam nominis originem [g] Vos-
sius comprobat, vel quòd orientes, ut di-
ximus, idoneum navigationi tempus osten-
dunt; idcirco [h] Propertius dixit

O utinam hibernę duplicentur tempora brumæ,
Et sit iners tardis navita Virgiliis

Quo in loco Poëta optat, ut hiems dupli-
cetur, & quia nonnisi exactâ hieme, &
vere completo Virgiliæ oriuntur, ipsis
cunctantibus quietem agere cogantur na-
vigaturi, qui se mari non committebant
propter periculum tempestatis, nisi Virgi-
liis ante Solis exortum apparentibus. Sed
de Virgiliis, & earum nomine generali,
& exortu matutino satis a nobis dictum;
nunc de nominibus singularum, & de oc-
casu matutino, qui magis attingit locum
9 Poëtæ, quem explicamus, dicendum est,
Plejadum nomina [i] Aratus duobus versi-
bus complectitur

Ἀλκυόνη, Μερόπητε, Κελαινώτ', Ἠλέκτρητε,
Καὶ Στεροπὴ, καὶ Ταυγέτη, καὶ πότνια Μαῖα

hoc est

Alcyone, Meropeque, Electra, atque alma Celæno,
Taygete, Sterope, & formâ pulcherrima Maja

Ovidius autem non solum Plejadum no-
mina ponit, sed etiam cui Deorum, viro-
rumque quæque earum nupserit, comme-
morat his [l] versibus

Seu quòd in amplexus sex hinc venere Deorum;
Nam Steropen Marti concubuisse ferunt;
Neptuno Alcyonen, & te, formosa Celæno,
Majan, & Electram, Taygetamque Jovi;
Ultima mortali Merope tibi, Sisyphe, nupsit,
Pœnitet, & facti sola pudore latet;
Sive quòd Electra Trojæ spectare ruinas
Non tulit, ante oculos oppofuitque manus

Ubi reddit Poëta rationem, cur quum se-
ptem Plejades esse dicantur, sex tantùm
perspicuæ cernantur, & ait unam earum
esse occultam, & esse Meropen, vel Ele-
ctram, & latere Meropen propter pudo-
rem, quia quum aliæ Cœlestibus, ipsa Mor-
tali nupserit. Electram autem lucem ocu-
lis mortalium subtraxisse, quia excidium
Trojæ spectare non sustinuerit, quæ ori-
ginem ab ipsâ ducebat, quippe Dardanum
Trojæ conditorem Electra procreavit, ex
quo Ovidius [m] cecinit

Dardanon Electrâ quis nescit Atlantide cretum?

& [n] Virgilius

Dardanus Iliacæ primus pater urbis, & auctor,
Electrâ, ut Graii perhibent, Atlantide cretus

Ex numero autem Plejadum septem tragi- 10
ci [o] Poëtæ, qui Ptolemæo Philadelpho Re-
ge carminum gloriâ ceteris præstiterunt,
Plejades dicebantur, qui fuerunt, Home-
rus Junior, Sositheus, Alexander, Philiscus,
Sosiphanes, Æantiades, Lycophron, cujus
extat Cassandra obscurissimum poëmatis ge-
nus. Sed sicut Plejades ortu mare tutum
navigantibus præbent; ita occasu matuti-
no intractabile id contingit paulò ante Ka-
lendas Novembres. At Plinius [p] Virgilia-
rum occasum scribit tertio Idus Novem-
bres contingere, quo tempore aurora jam
lucescente Virgiliæ attingunt Occidentem,
& matutinus, & Eous occasus dicitur, quia
matutino tempore contingit; nam bini cu-
jusque sideris ortus, occasusque censentur;
matutini, & vespertini; matutinus est or-
tus, quum sidus aliquod extra Solis radios
primùm constitutum oriens ante Solem spe-
ctatur. Vespertinus exortus contingit, ubi
Sole occidente conspicitur sidus in Orien-
te primium eorum, quæ eâ nocte nascun-
tur;

[a] Athen. l. 11. c. 12. [b] Apud Athen. ibid. [c] Apud Ath. ib. [d] Ibidem. [e] Pind. Nem. Od. 2. [f] Hygin. libr. 2. in fabul. Orion. & fab. 195. & Athen. libr. 11. cap. 12. [g] Voss. in Etymol. [h] Propert. libr. 1. El. 8. [i] Arat in Phænom. v. 262. [l] Ovid. in Fast. libr. 4. [m] Ovid. Metam. [n] Virgil. libr. 8. [o] Suid. in V. Φιλίσκος. [p] Plin. l. 18. c. 31.

tur; matutinus occasus est, quum jam appropinquante Sole sidus occidit extremum, &, ut ita dicam, cogit agmen Astrorum, quæ jam occiderunt; vespertinus obitus dicitur, quum post Solis occasum relictum proximè a Solis radiis astrum, ita ut cerni possit, cadit. Sed Poëta noster quum dicit

11 *O"T μοι Πληϊάδων φοβερὴ δύσις* ....

non loquitur de vespertino, sed de matutino Vergiliarum occasu, qui navigantibus est metuendus; nam eo solent ingentes tempestates commoveri. Atque ego huc arbitror Horatium quoque respexisse, quum dixit [a]

Indomitas prope qualis undas
Exercet Auster Plejadum choro
Scindente nubes .....

Neque enim quum Virgiliæ oriuntur, sed quum cadunt, tempestatem cient; nam Virgiliis orientibus maria patescunt, occidentibus clauduntur. Alludit & [b] Statius, qui idcirco Plejadas nubilas dicit his verbis

...... *Visis tumuerunt puppibus undæ,*
Inque hominem surrexit hiems, tum nubila Plias,
Oleniumque pecus, solitò tum pejor Orion

& [c] Lucanus

Nam quis ad exustam cancro torrente Syenen
Ibit, & imbriferâ siccas sub Plejade Thebas?

& Germanicus interpres Arati Pleiadum occasum navigandi peritis affirmat esse fugiendum; verba Germanici sunt hæc

Lumine non multo Plejas certaverit astris,
Præcipuo sed honore ostendit tempora bina,
Quum primùm Agricolam ventus super imminet Auster,
Et quum surgit hiems portu fugienda peritis

Quo probè constituto constat, cur Poëta
12 noster dicat

Non me Plejadum terret, quum mergitur, Astrum;

nam formidolosum maximè esse matutinum Virgiliarum occasum liquet, quem Poëta navibus horribilem esse indicat. Proponit autem Poëta duo, quæ maximum terrorem incutiunt Mortalibus; nimirum mare tempestatibus concitatum, & Jovem fulminantem; nihil tam terribile est, quàm navigantibus agitatum sævientibus ventis mare, & tempestuosum. Nec sine causâ poëtarum pater Homerus Ulyssem, quem in cunctis periculis interritum inducit, in tempestate sævâ metu perculsum, & terrore prostratum facit; sic [d] enim loquitur

Δὴ τότ' Ὀδυσσῆος λύτο γούνατα, καὶ φίλον ἦτορ
Tunc Laërtiadæ solvuntur frigore membra

& [e] Virgilius Homerus alter Æneam, quem

..... *non ulla injecta movebant*
Tela, neque adverso glomerati ex agmine Graii

affirmat extimuisse, quum illâ atrocissimâ tempestate jactaretur, quam Junonis ira concitarat; sic enim [f] ait

Extemplo Æneæ solvuntur frigore membra

Neque injuriâ; nam præterquam quod species ipsa maris sævientis horridum quiddam est, & audacibus quoque pertimescendum, Antiqui [g] eâ etiam de causâ mortem, quæ naufragio accidisset, reformidabant, quia jacturâ sepulcri movebantur. Nec id leve damnum habebatur; ideo mater Euryali a- 13
pud Virgilium non tam filium occubuisse queritur, quàm honore sepulcri [h] carere

Heu terrâ ignotâ canibus data præda Latinis,
Alitibusque jaces .....

Et [i] Propertius naufragi Pæti mortem lamentatur, quòd sit expers sepulcri futurus, sic enim ait

Et mater non justa piæ dare debita terræ,
Nec pote cognatos inter humare rogos;
Sed tua nunc volucres adstant super ossa marinæ,
Nunc tibi pro tumulo Carpathium omne mare.

Et Ulysses in [l] Hecubâ asseverat se in hac vitâ quantumvis modicis esse contentum, sepulcrum autem velle quàm honoratissimum consequi; & apud Virgilium [m] Dido amore læso in furorem acta Æneæ mortem insepultam tanquam extremum malorum imprecatur

Sed cadat ante diem, mediaque inhumatus arenâ

Accedebat eodem, quod [n] multi animam extingui cum corpore eorum, qui periissent aquâ suffocati, arbitrabantur. Narrat Syne- 14
sius [o] quosdam milites, quum in eo essent, ut omnes naufragio interirent, adacto ferro in viscera mori decrevisse, ut animam potiùs in aërem exhalarent, quàm in fluctus effunderent perituram. Nec mirum, etiam nonnulli, qui studia sapientiæ sunt æmulati, in [p] eâ fuere sententiâ, ut animam igneâ naturâ præditam contrario elemento extingui posse censerent; quapropter Heraclitus ait *ψυχῆς θάνατος ὕδωρ γίγνεται*: *animis aqua mors est*. Quæ velim cogitare nonnullos Zoilos, qui Virgilium reprehendunt, quòd Æneam suum secerit periculum maris nimiùm reformidantem; nam fortes viri possunt vitam hanc fluxam, & caducam cotemnere; at mortem animæ sempiternam, quæ præter naturam accidat, nemo non exhorrescat. Sed ut ad Poëtam nostrum revertamur; proponit & tanquam maximè horrendum fulmen, neque immeritò; si- 15
quidem verè Pelignus Poëta dixit [q]

.... *hu-*

---

[a] Horat. libr. 4. Od 14. [b] Statius libr. 3 Silv. 2. [c] Lucan. l. 8. [d] Hom. Odyss. ε. v. 406. [e] Virgil. Æneid. libr. 2. [f] Virgil Æneid. l. 1. [g] Servius in hunc versum. [h] Æneid. libr. 9. [i] Prop. libr. 3. Eleg 5. [l] Euripid. in Hecubâ. [m] Virgil. Æneid. libr. 4. [n] Serv. in 1. libr. Æn. [o] Synes. Epist. 4. [p] Servius in 1. libr. Æneid. [q] Ovid. Metam. libr. 1. v. 55.

. . : . . *humanas motura tonitrua mentes*
habet enim quiddam tonitru, & fulmen,
quod animos terrore percellat, prosternat,
quod attonitos reddat, nec quidquam na-
tura terribilius fulmine procreavit; idcir-
co Virgilius ita fulminis terrorem pulcher-
rimè descripsit primo libro Georgicorum

Ipse pater mediâ nimborum in nocte coruscâ
Fulmina molitur dextrâ, quo maxima motu
Terra tremit, fugere feræ, & mortalia corda
Per gentes humilis stravit pavor . . . . .

& octavo libro Æneidos, ubi Cyclupes in-
ducit Jovi fulmen fabricantes, ait terro-
rem, & metum fabricæ fulminis immiscere

Fulgores tum terrificos, sonitumque, metumque
Miscebant operi, flammisque sequacibus iras

& [a] Horatius ubi enumerat ea, quæ se-
curis quoque mentibus possunt afferre ter-
rorem, ultimo loco fulmen ponit, quasi ni-
hil addi possit ad pavorem, quem iniicit
fulmen:

Justum, inquit, *& tenacem propositi virum*
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solidâ, neque Auster
Dux inquieti turbidus Adriæ,
Nec fulminantis magna Jovis manus;
Si fractus illabatur Orbis,
Impavidum ferient ruinæ

En Poëta inter horribilia recenset populi
concitati vim, addit deinde tanquam ter-
ribilius quiddam tyranni excandescentis
minas, & furorem, tum terrificam tempe-
statem, qualem in Adriatico mari maximè
procelloso turbulentissimus ventorum Au-
ster solet concitare, ac mox fulminantem Jo-
vem, quò quum pervenisset, quum aliter
crescere non posset oratio, subjecit Uni-
versi ruinam, perinde ac si manente Mun-
di machinâ nihil fulmine terribilius exco-
gitari possit. Bene igitur Poëta noster, ut
amplificet comparatione metum, quem in-
16 ferunt in convivio mali, & memores com-
potores, timori, quem tempestas, & ful-
men affert, comparat; hæc duo quippe ma-
ximè metuenda. Exprimit autem hoc epi-
grammate noster poëta [b] proverbium: *odi
memorem compotorem*, quod in Anthologiâ
vetus Poëta posuit hoc versu

Μισῶ μνήμονα συμπότην φίλε

Cujus proverbii meminit in Symposiacis
Plutarchus [c], licet aliam etiam hujus in-
terpretationem afferat, cujus proverbii ea
vis est, & sententia. Solent homines hau-
sto liberaliùs mero multa effutire, quæ non
debent efferri, ne damnum, aut verò etiam
perniciem auctoribus afferant: solent mul-
ta præterea facere, quæ sint ipsis indecora,
si proferantur, aut si aliquis adsit, qui me-
minisse dictorum, factorumque in convi-
vio possit, aut velit; idcirco periculosum
putabant cum eo inire convivium, qui non
oblivisceretur omnium, quæ fierent in con-
vivio, aut dicerentur. Qua de causâ Ve-
teres, ut [d] Plutarchus testatur, in sympo-
siacis Baccho Oblivionem, & ferulam sa- 17
craverunt, nihil aliud indicantes, quàm
oblivione obliteranda ea, quæ admissa, aut
dicta essent inter vina, aut levi pœnâ pu-
nienda. Et sanè multos voces, quas ebrii
protulerant, sobrios perdiderunt; impe-
rante Tiberio nulla frequentior fuit ma-
teria delatoribus illustres viros accusandi,
quam voces, quas inter epulas incauti con-
vivæ profuderant; siquidem [e] Cornelius
Tacitus de illis temporibus dixit: *neque
discerneres alienos a conjunctis, amicos ab igno-
tis, quid repens, aut vetustate obscurum: pe-
rinde in foro, in convivio, quaque de re lo-
quuti incusabantur, ut quis prævenire, & reum
destinare poterat.* Seneca [f] libro tertio de
beneficiis testatur eodem imperante parum
abfuisse, quin Paulus vir prætorius a con-
vivio in judicium traheretur. Habebat Pau-
lus anulum, gemmamque in digito, in ea-
que impressam imaginem Tiberii Cæsaris; 18
quum autem potus longiùs processisset, &
Paulus ebrius matulam poposcisset, ima-
ginem Principis erat obscenis admotu-
rus, aderatque Matho acerrimus delatorum,
qui rem notarat, & se capitis hominem ar-
cessiturum non occultum ferebat; nisi do-
mino servus anulum detraxisset, & convi-
vis ostendisset, eosque testatus esset nihil
dominum fecisse, cur majestatis reus age- 2
retur. Sed Tiberius immanis, avidusque
cædis, cujus aures delatoribus semper pa-
tuerunt; quid alii principes? apud [g] Pyr-
rhum duo juvenes Tarentini sunt accusati, 19
quòd in convivio multa dixissent in Regem;
nec ipsis libertas impune cessisset, nam ma-
nifestò tenebantur, nisi joco crimen, quod
negare non poterant, elevassent; nam quum
jam convicti viderentur, a Pyrrho interro-
gati, an ea vera essent, de quibus argue-
bantur, annuerunt; immo, inquit alter
eorum, nisi Lagena defecisset, te occidisse-
mus. Quo dicto res in risum versa est,
& juvenes crimine liberati, quòd ea culpa
visa est vini, non hominum; quid [h] apud
Dionysium? nonne duo adolescentes dela-
ti sunt, quòd inter pocula multa loquuti
liberiùs, quàm tyranni aures ferre possent?
quorum alterum Dionysius absolvit, alte-
rum capitis condemnavit; quòd quum u-
trumque vocasset ad cenam, alterum intem-
peran-

[a] Horat. libr. 3. Od. 3. [b] Lucian. in Symposio, & Martial. libr. 1. Epigr. 28 [c] Plutarch. Sympos. libr. 1. in princip. [d] Plutarch. ibid. [e] Corn Tac. Annal. libr. 6. cap. 7. [f] Senec. libr. 3. de Benefic. cap. 26 [g] Plutarch. in Apopthegm. [h] Plutarch. ibidem.

perantiâ vini, & verborum efferri; alterum utroque vitio facilè ſeſe abſtinere compeſcere. Quid [a] Alexander? nonne Clitum ſuæ nutricis filium ſervatorem ſuum ob ea, quæ ebrius de ſuis rebus geſtis dixerat, interfecit? Veruntamen nullus exemplorum ſit modus, Auditores, ſi omnes velim recen-
20 ſere, quibus exitioſum fuit habere memores compotores, & ea obſervantes, quæ in vino, & epulis agerentur, aut dicerentur; quò fit, ut omnes nationes, quæ vino intemperanter utuntur, ament eos, qui plurimum bibunt, qui inter ſervorum manus e triclinio temulenti efferuntur; quis non timent, ne turpitudinem ſibi poſſint exprobrare; non timent, ne ſeverius animadvertant, quæ inter epulas deliquerunt; non timent, ne in vulgus efferant, quæ tacenda viderunt, & ſobrii ebriis, mentis compotes impotentibus inſidientur; quod genus inſidiarum attingit elegantiſſimè [b] Tibullus his verſibus

Sæpe mero ſomnum peperi tibi, at ipſe bibebam
Sobria ſuppoſitâ pocula victor aquâ

Inter nationes autem, quæ vino intemperanter indulſerunt, etiam Græci recenſentur; unde fluxit verbum *pergræcari*, quo Latini ſignificant potare liberaliùs, quo Plautus [c] utitur in Pœnulo, ubi ſic ait:

Liberum ut commonſtraremus tibi locum, & voluptarium,
Ubi ames, potes, pergræcere.....

& [d] Bacchidibus

Propterea id facio, ut ſuadeas gnato meo,
Ut pergræcetur tecum, ter veneſice

& [e] alibi. Quapropter Cicero tertiâ in Ver-
21 rem actione ſic loquitur: *fit ſermo inter eos, & invitatio, ut Græco more biberetur, hoſpes hortatur; poſcunt majoribus poculis, celebratur omnium ſermonibus, lætitiaque conviviumr.* quo in loco bibere more Græco nihil aliud eſt, quàm ſe grandibus poculis invitare; fuit enim [f] mos Græcorum initio minutis poculis uti ad irritandam, credo, bibendi cupiditatem; deinde ubi paulatim mero incaluiſſent, capacioribus poſcere, donec penitus permaderent. Magnis autem poculis Græcos delectatos declarat [g] Homerus, qui Neſtorem celebrat, quòd poculo tam grandi uteretur, ut a miniſtris laborantibus vix e menſâ efferretur, quod ipſe tamen ſine labore ſuſtolleret. Quum autem tam immania pocula exhaurirent, neceſſe eſt in ebrietatem incidiſſe; præſertim quum ſæpius biberent; nam [h] quoties Deos, aut cariſſimos amicorum nominaſſent, toties bibere convivali lege cogebantur; quò fortaſſe reſpexit Horatius, quum dixit [i]

Te menſis adhibet Deum

quid enim aliud eſt adhibere menſis Deum, quàm in bibendo invocare? Atque ego hanc arbitror eſſe cauſam, cur apud Græcos turpe haberetur virgines, & honeſtas 22
mulieres conviviis intereſſe; apud Romanos honeſtum videretur, ut a [l] Cornelio Nepote memoriæ proditum eſt; nam quum Græcorum convivia intemperantiùs agitarentur, non erat tutum pudicitiæ virginum, & matronarum inter temulentos verſari. Quid enim ſatis adversùs libidinem munitum, quæ vino inſuper incitetur? aut quæ ſræna Venerem poterunt continere, quum ebrietas omnia repagula rationis perfregerit? Romanorum [m] verò ſobria convivia quum a vinolentiâ abeſſent, a feminarum caſtitate non abhorrebant. Ac mihi Græci Perſarum Reges videntur imitari; nam [n] quemadmodum illi cum pellicibus, non cum uxoribus perpotabant; ita Græci ad conviviorum celebritates honeſtas feminas haudquaquam adhibebant. Quum autem Græci ab immodico potu non abſti- 23
nerent, minimè mirum eſt, ſi oderant memores compotores; nolebant enim ea, quæ fecerant inter potandum, quemquam meminiſſe, & cenſores, non convivas habere; ad quorum mores Poëta noſter accommodavit ſententiam hujus epigrammatis. Affirmat enim nautis eſſe metuendam tempeſtatem, ſcopulos eſſe metuendos; eſſe omnibus metuendum fulmen; ſed convivis magis eſſe metuendos eos, qui, quum ipſi aquam bibant, ſermonum omnium ſunt poſt convivium memores. Quod Poëtæ Græci dictum conſentaneum eſt legi convivali [o] Græcorum, qua poſtquam epulis famem expleverant, aut abire convivæ, aut bibere jubebantur, quæ non tam, ut Cicero libro quinto Tuſculanarum Quæſtionum autumat, ſobriis, ne in violentiam vinolentorum inciderent, quàm, ut ego arbitror, ebriis conſulebat, ut remotis arbitratu ſuo poſſent inſanire. Ut enim Craſſus [p] orator, quum candidatus eſset populares prenſaturus, a ſe Scævolam dimittebat, quum ſe diceret ineptum eſse velle; quia virum tam gravem nolebat eſse teſtem, ſpectatoremque ineptiarum, quibus candidati ſuffragia civium eblandiebantur; ita Græci ſobrios viros nolebant eſse teſtes furoris, & inſaniæ ebriorum; itaque eos tan-

[a] Plutarch in Alexandr. Vitâ, & Arrian. de Exped. Alexandr libr. 4 [b] Tibull. libr. 1 El. 7. [c] Plaut. in Pœnul. Act 3. ſc. 2 [d] Plaut. in Bacch. Act. 4. ſc 7 [e] Plaut in Truculent Act. 1. ſc. 1 & Moſt. Act. 1 ſc. 1 & Act 4. ſc. 2. [f] Aſconius Pedian. in hunc Cicer. loc. ex 3. Verr. Anacharſis apud Diogen. Laërt. l. 1. [g] Hom. Il. λ. v. 630. [h] Aſconius Pedian. ibid. & Aeron. in Hor. l. 3. Od. 19. [i] Horat. l. 4. Od. 5. [l] Corn. Nep. in procem. [m] Cæl. Rhod. l. 28. c. 39. [n] Herod. l. 5. c. 18. & Cæl. Rhod. l. 26. c. 25. [o] Cic. Actione 3. in Verrem. [p] Valer. Maxim. l. 4. c. 5.

tanquam molestos arbitros removebant.
Non igitur sine causâ Poeta noster a con-
vivio sermonum memores aquæ potores
24 jubet amandari; quod ego in eam partem
interpretor, ut poëticè dictum credam, non
seriò; poëtis quippe ludere permittitur.
Ceterùm sapientes viri non quærunt con-
vivas, qui insaniant, ut ipsi impune possint
insanire; sed eos desiderant, qui sciant,
quatenus in potu sit procedendum, quan-
tum lætitiæ, quantum voluptati tribuendum;
qui ignoscant aliorum levitati, nec omnia
ad rectam illam rationem exigant; qui intel-
ligant hilaritatis esse convivium, non severi-
tatis. Oportet autem ita indulgere volupta-
ti, ut ab eâ transversi minimè agamur, mini-
mèque ea faciamus, quæ postmodum fecisse
pœniteat, & lætitiam brevem diuturna tri-
stitia consequatur; omninoque illa proban-
da convivia, non quæ immemorem con-
vivam desiderent; sed quæ inposterum gra-
tâ sui recordatione delectent; quam laudem
Platonis [a] convivio tribuisse fertur Timo-
theus ille clarissimus Atheniensium Impe-
rator. Is quum apud Platonem cenasset,
& convivio illo non tam lauto, quàm ni-
25 tido, & eleganti, quodque non tam cu-
pediis, & cibis delicatis, quàm jucundissi-
mis sermonibus abundavit, esset admodum
delectatus, postero die obviam Platoni fa-
ctus: *vestræ*, inquit, *cenæ*, *Plato*, *etiam in-
posterum afferunt voluptatem*. Talia fuerunt
philosophorum convivia, quæ non obli-
vione abolenda; sed immortalitati scripto-
rum suorum mandanda sapientissimi viri
censuerunt; ita non [b] solùm Plato, & Xe-
nophon; sed etiam Aristoteles, & Dion ex
Academiâ Philosophus, & Speusippus, &
Epicurus [c], & Prytanis, & Plutarchus, &
Athenæus, & Macrobius ea, quæ acta, di-
ctaque essent in convivio, perscripserunt,
qui profectò memores e convivio explo-
dendos esse non putaverunt; nam esse quod-
dam convivii genus docuerunt, in quo,
quæ dicta forent, cognosci & convivarum,
& Posterorum interesset, quod nobis est in-
primis æmulandum. Nam qui, ne quis-
quam in vulgus efferre possit, quæ sint pu-
26 dori convivis, jubent omnes ebrios e men-
sâ consurgere, ii remedio graviore utun-
tur, quàm sit illud malum, quod reformi-
datur; quid enim ebrietate gravius, quid
homine libero indignius, quid turpius,
quid perniciosius? Bene, ac sapienter I-
socrates [d] animos eorum, qui in ebrieta-
tem inciderunt, curribus comparavit, qui
aurigam amiserunt; ut enim currus desti-
tutus rectore temerè fertur, & sæpe agi-
tur in præceps, & evertitur, & frangitur;
ita animus, ubi oppressa vino mens jacet,
excussâ moderatrice consternatur, & sine
lege, & modo ruit, & nonnunquam in exi-
tium rapitur, quò fit, ut sola ebrietas om-
nium vitiorum incitamentum esse videatur.
Nam alia vitia quorumdam vitiorum affini-
tate non attinguntur; neque enim avarus,
asotus; aut sordidus, & illiberalis, profusus;
aut superbus animi abjecti; aut levis, contu-
max, & refractarius, aut iracundus, lentus;
aut timidus, temerarius unquam fuerit; in e-
briosis omnia vitia inesse possunt; quum e-
nim ebrietas rationem pervertat, & extor-
queat menti, animi, ut ita dicam, gubernacu-
la, & excitet, irritetque cupiditates, quæ
quasi furiç quædam immanes observant tem-
pus, quo ratio frena remittat, & deflectat o-
culos a clavo, erumpunt, & debacchantur,
ad nullum non facinus impellat Mortales,
necesse est. Nam quemadmodū navis com-
mota gravi, & violentâ tempestate, guber-
natore vel aliis curis occupato, vel oppres-
so gravissimo somno, nullis non scopulis
illidi, in nulla brevia non possit ingeri;
ita animus, ubi mens, & ratio obruta vi-
no est, nec regit, ut ante, sed regitur; im-
mo rapitur, agitatur, convellitur, quum
insuper quasi quadam procellâ, & turbine
concitetur, in nullum facinus non impel-
litur, in nullum scelus non præceps a-
gitur, in nullum turpitudinis genus non
impingitur. Quapropter alii, ut notat A- 27
thenæus [e], ubi appoti sunt, iracundiâ ef-
feruntur, sicut Philippus Magni [f] Alexan-
dri pater, qui ebrius filium propemodum
interfecit: alii ad sævitiam vino ita incitan-
tur, ut ne sibi ipsis quidem parcant, qua-
lis fuit Cleomenes [g] Rex Lacedæmonio-
rum, qui temulentus eo furoris processit,
ut se ipsum gladio concideret, & sua mem-
bra in frusta dissecaret: alii in contemptum
Deorum venerunt, cujusmodi Thraciæ
Rex Cotys [h] fuisse fertur, qui Minervæ
nuptias ebrius appetivit, & quum nuptia-
lem thalamum, & convivium parasset, Deæ
adventum exspectabat, & quum misisset
quendam e corporis custodibus relaturum
sibi, an Minerva venisset, isque renunci-
set neminem esse in thalamo, ipsum cor-
repto arcu transfixit; aliumque rursus mi-
sit, qui idem exploraret, quem eadem nun-
ciantem eodem modo interfecit; tertius au-
tem, re intellectâ, mendacio sibi consuluit,
& jamdudum venisse virginem, & ejus am-
plexum cupidè expectare affirmavit: alii in
omnem libidinem effunduntur, quod e-
xempla declarant Dionysii [i] junioris, qui 28
vinolentiam cum omni libidinis intempe-
Y ran-

[a] Plutarch. de sanit. tuendâ. [b] Plutarch. in Sympos. libr. 1. in princip. [c] Athen. libr. 5. cap. 2. [d] Isocr. ad Demonic. [e] Athen. libr. 10. & libr. XIIII. in princip. [f] Plutarch. in Alexandri Vitâ.

[g] Herodotus libr. 5. & Athen. libr. 10. cap 10. [h] Athen. libr. 12. cap. 8. [i] Athen. libr. 10. cap. 10.

rantiâ conjunxit; Nysæi [a], qui fuit Dionysii superioris filius, qui Syracusis rerum potitus non minùs temulentiâ, quàm puellarum, puerorumque nobilium stupris est debacchatus; Timolai [b] Thebani, quem negant ullum Rempublicam administrasse aut in vini, aut in Veneris voluptatibus intemperantiorem; Tiberii [c] Cæsaris, cujus in Caprearum secessu, & inauditæ libidines, & in epulis, potuque summa intemperantia memoratur; plerique verò ad injuriam inferendam vino incitantur; ideo memoriæ [d] proditum est simul cum injuriâ in lucem editum esse Bacchum; nullum denique vitium est animi, quod ab ebrietate tanquam fonte non oriatur. A temu-
29 lentis arcana produntur, sanctissima sanguinis jura violantur, maledictis divinum Numen incessitur, incestantur aræ, sacrilegæ templis manus admoventur, opes profunduntur, patrimonia dissipantur, nimio vini potu ingenium obtunditur, omnes virtutis nervi eliduntur, animi indoles enervatur, omnis honesti cupiditas, & gloriæ sitis extinguitur. Nec verò solum animi depravantur, sed etiam corpora; est enim hoc ebrietatis proprium animum simul, corpusque corrumpere. Pleraque vitia & si animum depravant, corpus non lædunt; intemperantia in bibendo non magis animum, quàm corpus effeminat, labefactat, pessumdat. Ægionem Illyriorum Regem extinctum ferunt nimiâ potandi libidine: Alexandrum [e] Macedonem Ephippus non veneno, ut plerique tradiderunt; sed vino largiùs hausto interiisse tradidit, quum bis exhausisset poculum, quod duos congios capiebat: Junior autem [f] Dionysius, quum nonaginta dies ebrius perseverasset, & quotidie perpotaret, oculorum lu-
30 men amisit. In bibendi certamine [g], quod in honorem Calani Alexander instituit, triginta quinque statim dicuntur expirasse, sex autem, quum vini, quod ebiberant vim ferre non possent, in tentorium suum delatos non longo interposito intervallo vini copiâ suffocatos. Alexander [h] minùs aptus ad res venereas, minùs idoneus ad procreandum fuisse dicitur, propter assiduas, quibus est usus, perpotationes; adeo etiam Veneri, quam videtur excitare, vinum esse noxium comperitur. Quum igitur & animo, & corpori obsit ebrietas, immo interdum perniciem afferat, meritò Alexis [i] dixit

Εἶτ' ὐκ ἁπάντων ἐςὶ τὸ μεθύειν κακὸν
Μέγιςον Ἀνθρώποισι, ϗ βλαβερώτατον;

An non malorum maximum Mortalibus
Vino madere, maximeque noxium?

Ebrietate igitur est abstinendum omnibus, & qui animo, & qui corpori student, & 31
Isocratis [l] præcepto obtemperandum, qui præcipit vitandas esse compotationes, sed siquando tempus incidit, ut cogamur inire convivia, antequam in ebrietatem deveniamus, consurgendum, ne si manere velimus, postmodum ebrii efferamur, quem modum si tenuerimus, neque in Lycurgi stultitiam incidemus, qui succidit odio temulentiæ vites, ob eamque causam caruit lætitiâ, cujus dicitur Bacchus dator, & in furorem devenit; caruit omnibus commodis, quæ a moderato vini potu proficiscuntur, nec in ebrietatem incidemus, quam *μητρόπολιν* malorum jure possis appellare.

DISSERTATIO LXVI.

In Epigramma Getulii ex libro tertio in naufragos de Astydamantis Cydonii naufragi Cenotaphio.

DISSERTATIO PRIMA.

Mare inter Maleam, & Cretam interjectum, quum frequentibus flexibus, & cæcis speluncis abundet, adeo naufragiis infame erat, ut aliquando ea navigatio omissa fuerit; quod ad Corinthi incrementum plurimum contulit. Malea secundâ syllabâ correptâ, vel productâ pronunciatur. Cenotaphia constituebantur etiam sepultis; quum initio templa nihil aliud fuerint, quàm sepulcra; ideo ex sepulcro colligi non potest, ubi quis objerit.

Astydamas Cydoniæ natus [ea est urbs Cretæ, quæ antea Apollonia vocabatur; sed postea a Cydone Apollinis filio, & Acallidis filiæ Minois, ut Stephanus de urbibus tradit, est appellata, & tertium inter Cretenses urbes locum occupabat] quum navigaret, & Maleæ promontorium flecteret, vel imperitiâ gubernatoris, vel e- 1
jus maris, quod sævissimum est, violentiâ naufragium fecerat, & fluctibus obrutus miserrimo mortis genere interierat. Quum corpus extincti nullâ ratione potuisset inveniri, terræque mandari, quod jam belluæ

[a] Athen. libr. 10. cap. 10. [b] Idem Athen. ibidem. [c] Sueton. in Vitâ Tiber. cap. 42. [d] Athen. libr. 2. cap. 2. [e] Athen. libr. 10. capit. 10 & Plutarch. de sanitat. tuendâ. [f] Arist. de Republ. Syracus. apud Athen. ibid. [g] Plutarch. in Alexandr. Vitâ, & Athen. libr. 10. c. 10. [h] Athen. libr. 10. c. 10. & Plutarch. Symp. libr. 1. quæst. 6. [i] Alexis apud Athen. libr. 10. cap. 12. [l] Isocrat. ad Demonicum.

luæ marinæ devorarant, huic inanem tumulum cives, aut parentes, cognatique in insulâ Cretâ statuerant, & Astydamantis nomine inscripserant, ut, quoniam vivus ad portum non pervenerat, haberet umbra defuncti portum, quo se reciperet, nec incertis sedibus vagaretur, sicut ossa fluctibus jactabantur. De hoc Astydamantis casu, & cenotaphio (sic enim sepulcrum cadavere carens appellatur) extat Epigramma Getulii neque inficetum, neque inconcinnum, quod nos hodierno die enarrabimus, Auditores

Α῾ Πελοπόννησος, ϗ δύσπλοος ὤλεσε Κρήτα,
Καὶ Μαλέω τυφλαὶ καμπτομένω σπιλάδες
Δάμιδος Α᾽συδάμαντα κυδώνιον: ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἤδη
Ε῎πλησεν θηρῶν νηδύας ἐναλίων
Τὸν ψεύσαν δέ σε τύμβον ἐπὶ χθονὶ θέντο: τί θαῦμα;
Κρῆτες ὅπῃ ψεῦσαι: ϗ Διὸς ἐςι τάφος

Sic autem Epigramma Getulii latinis versibus reddimus

Te 'Peloponnesus, Creteque infesta carinis
Perdidit, & scopulis rauca Malea suis
Damidos Astydamas proles miseranda, sed ipse
Jam pridem æquoreis piscibus esca natas;
Mendacem tumulum Cretes dedit incola, semper
Cretes mendaces, ut Jovis urna docet.

Quibus in versibus Poëta noster utitur pe-
2 riphrasi, nam per Cretam, quam difficilem dicit navigantibus, & Peloponesum, & Maleam significat maris illud intervallum, quod inter Maleam Peloponesi promontorium, & Cadiscum Cretæ interiectum est, figurâ poëtis usitatâ, qui per continens exprimunt, & indicant id, quod continetur. Id autem spatium maris non multum patet; siquidem teste Plinio [a] libro quarto Malea a Cadisco octoginta millia passuum distat; est autem id mare prorsus navigantibus periculosum, propterea quod inibi auctore [b] Strabone spirant violenter contrarii flatus ventorum, inter seque luctantur. Quapropter idem [c] affirmat omissam aliquando eam navigationem, quæ res ad incrementum Corinthi plurimum contulit; nam mercatores, qui ex Italiâ veniebant, ne illo mari naufragiis infami navigare cogerentur, Lechæum merces advehebant; qui ex Asiâ, in altero Corinthiorum portu Cenchreis exponebant; & ita ex Jonio in Ægæum, ex Ægæo in Jonium per Isthmum ea transportabantur, & Corinthus in Isthmo opportunè sita fiebat Italicarum, Asiaticarumque mercium Emporium celeberrimum, & opulentissimum. Sed præcipuè terribile nautis habe-
3 batur mare, quod circa Maleam est; ex quo emanavit vetustum illud proverbium, quod hoc [d] jambico versu continetur:

Μαλέαν δὲ κάμψας ἐπιλάθου τῶν οἴκαδε;

hoc est:

Flectens Maleam rate domi obluiscere;

sed & poëtæ hujus maris rabiem, & insaniam exaggerant; ita Statius libro septimo Thebaidos dixit:

Inachias acies, atque omne, quod Isthmius ubo
Distinet, & raucæ circumtonat ira Maleæ

& [e] Ovidius:

Nec timeam vestros, curva Malea, sinus

Virgilius autem tam sævum esse Maleæ sinum affirmavit, ut ejus undæ insectari navigantes videantur; sic enim libro quincto loquitur:

..... Nunc illas promite vires,
Nunc animos, quibus in Getulis syrtibus usi,
Jonioque mari, Maleæque sequacibus undis

Non ergo mirum si Poëta noster id mare δύσπλοον: hoc est *difficile, & infestum navigantibus* dicit his verbis

..... ϗ δύσπλοος ὤλοσε Κρήτα,
Καὶ Μαλέω τυφλαὶ καμπτομένω σπιλάδες

Ubi non vacat, quod ait καμπτομένω: idest
dum flectitur; nautis enim, dum flectunt pro- 4
montoria, summa adhibenda solertia, & præcavenda mutatio ventorum, qui sæpe in his flexibus violentissimi excipiunt, evertuntque naves. Ideo Cicero libro secundo de divinatione sic ait: *quod qui navigant maximè animadvertunt, quum in flectendis promontoriis ventorum mutationes maximas sæpe sentiant*. Quod Romani sunt experti, qui quum Marco Æmylio, & Servio Fulvio ducibus tempore non opportuno inter Orionis, & Canis ortum vetantibus gubernatoribus flectere cursum voluissent ad Siciliæ latus, quod obversum Africæ est, tanta sunt excepti tempestate, ut classem trecentarum quinquaginta navium pæne totam amiserint; octoginta quippe tantum naves illam tempestatem evaserunt. Præterea
Poëta noster in versu citato rationem red- 5
dit, cur mare circa Maleam sit sævum, & vorticosum, & id indicat provenire ex cæcis, & latentibus, quæ in illo promontorio sub aquis existunt, speluncis, quibus undæ retorquentur, & sæviunt, & in orbem rapidissimæ circumaguntur. Ita [f] Virgilius Scyllæ scopulum infestum esse navigantibus propter speluncas, quæ in eo latent, declaravit his versibus:

At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exertantem, & naves in saxa trahentem

& paulo post

Præstat Trinacrii metas lustrare Pachyni
Cessantem, longos & circumflectere cursus,
Quàm semel informem vasto vidisse sub antro
Scyllam, & cæruleis canibus resonantia saxa

Illud adnotandum etiam in hunc versum, Maleam secundâ correptâ, & Maleam secundâ syllabâ productâ pronunciari, quod

 præ-

[a] Plin. libr. 4. cap. 12. [b] Strab. libr. 8. [c] Strabo ibid. [d] Strabo libr. 8. [e] Ovid. Amor. libr. 2. Eleg. 16. [f] Virgil. Æn. libr. 3.

rantiâ conjunxit; Nysæi [a], qui fuit Dionysii superioris filius, qui Syracusis rerum potitus non minùs temulentiâ, quàm puellarum, puerorumque nobilium stupris est debacchatus; Timolai [b] Thebani, quem negant ullum Rempublicam administrasse aut in vini, aut in Veneris voluptatibus intemperantiorem; Tiberii [c] Cæsaris, cujus in Caprearum secessu, & inauditæ libidines, & in epulis, potuque summa intemperantia memoratur; plerique verò ad injuriam inferendam vino incitantur; ideo memoriæ [d] proditum est simul cum injuriâ in lucem editum esse Bacchum; nullum denique vitium est animi, quod ab ebrietate tanquam fonte non oriatur. A temu-
29 lentis arcana produntur, sanctissima sanguinis jura violantur, maledictis divinum Numen incessitur, incestantur aræ, sacrilegæ templis manus admoventur, opes profunduntur, patrimonia dissipantur, nimio vini potu ingenium obtunditur, omnes virtutis nervi eliduntur, animi indoles enervatur, omnis honesti cupiditas, & gloriæ sitis extinguitur. Nec verò solum animi depravantur, sed etiam corpora; est enim hoc ebrietatis proprium animum simul, corpusque corrumpere. Pleraque vitia & si animum depravant, corpus non lædunt; intemperantia in bibendo non magis animum, quàm corpus effeminat, labefactat, pessumdat. Ægionem Illyriorum Regem extinctum ferunt nimiâ potandi libidine: Alexandrum [e] Macedonem Ephippus non veneno, ut plerique tradiderunt; sed vino largiùs hausto interiisse tradidit, quum bis exhausisset poculum, quod duos congios capiebat: Junior autem [f] Dionysius, quum nonaginta dies ebrius perseverasset, & quotidie perpotaret, oculorum lu-
30 omen amisit. In bibendi certamine [g], quod in honorem Calani Alexander instituit, triginta quinque statim dicuntur expirasse, sex autem, quum vini, quod ebiberant vim ferre non possent, in tentorium suum delatos non longo interposito intervallo vini copiâ suffocatos. Alexander [h] minùs aptus ad res venereas, minùs idoneus ad procreandum fuisse dicitur, propter assiduas, quibus est usus, perpotationes; adeo etiam Veneri, quam videtur excitare, vinum esse noxium comperitur. Quum igitur & animo, & corpori obsit ebrietas, immo interdum perniciem afferat, meritò Alexis [i] dixit

Εἶτ' ὐκ ἁπάντων ἐςὶ τὸ μεθύειν κακὸν
Μέγιςον Ἀνθρώποισι, ϗ̀ βλαβερώτατον;

An non malorum maximum Mortalibus
Vino madere, maximeque noxium?

Ebrietate igitur est abstinendum omnibus,
& qui animo, & qui corpori student, & 31
Isocratis [l] præcepto obtemperandum, qui præcipit vitandas esse compotationes, sed siquando tempus incidit, ut cogamur inire convivia, antequam in ebrietatem deveniamus, consurgendum, ne si manere velimus, postmodum ebrii efferamur, quem modum si tenuerimus, neque in Lycurgi stultitiam incidemus, qui succidit odio temulentiæ vites, ob eamque causam caruit lætitiâ, cujus dicitur Bacchus dator, & in furorem devenit; caruit omnibus commodis, quæ a moderato vini potu proficiscuntur, nec in ebrietatem incidemus, quam μητρόπολιν malorum jure possis appellare.

DISSERTATIO LXVI.

In Epigramma Getulii ex libro tertio in naufragos de Astydamantis Cydonii naufragi Cenotaphio.

Dissertatio Prima.

Mare inter Maleam, & Cretam interiectum, quum frequentibus flexibus, & cæcis speluncis abundet, adeo naufragiis infame erat, ut aliquando ea navigatio omissa fuerit; quod ad Corinthi incrementum plurimum contulit. Malea secundâ syllabâ correptâ, vel productâ pronunciatur. Cenotaphia constituebantur etiam sepultis; quum initio templa nihil aliud fuerint, quàm sepulcra; ideo ex sepulcro colligi non potest, ubi quis obierit.

Astydamas Cydoniæ natus [ea est urbs Cretæ, quæ antea Apollonia vocabatur; sed postea a Cydone Apollinis filio, & Acallidis filiæ Minois, ut Stephanus de urbibus tradit, est appellata, & tertium inter Cretenses urbes locum occupabat] quum navigaret, & Maleæ promontorium
flecteret, vel imperitiâ gubernatoris, vel e- 1
jus maris, quod sævissimum est. violentiâ naufragium fecerat, & fluctibus obrutus miserrimo mortis genere interierat. Quum corpus extincti nullâ ratione potuisset inveniri, terræque mandari, quod jam belluæ

[a] Athen. libr. 10. cap. 10. [b] Idem Athen. ibidem. [c] Sueton. in Vitâ Tiber. cap. 42. [d] Athen. libr. 2. cap. 2. [e] Athen. libr. 10. capit. 10 & Plutarch. de sanitat. tuendâ. [f] Arist. de Republ. Syracus. apud Athen. ibid. [g] Plutarch. in Alexandr. Vitâ, & Athen. libr. 10. c. 10. [h] Athen. libr. 10. c. 10. & Plutarch. Symp. libr. 1. quæst. 6. [i] Alexis apud Athen. libr. 10. cap. 12. [l] Isocrat. ad Demonicum.

luæ marinæ devorarant, huic inanem tumulum cives, aut parentes, cognatique in insulâ Cretâ statuerant, & Astydamantis nomine inscripserant, ut, quoniam vivus ad portum non pervenerat, haberet umbra defuncti portum, quo se reciperet, nec incertis sedibus vagaretur, sicut ossa fluctibus jactabantur. De hoc Astydamantis casu, & cenotaphio (sic enim sepulcrum cadavere carens appellatur) extat Epigramma Getulii neque inficetum, neque inconcinnum, quod nos hodierno die enarrabimus, Auditores

Α᾽ Πελοπόννησος, κὴ δύσπλοος ὤλεσε Κρήτα,
Καὶ Μαλέω τυφλαὶ καμπτομένω σπιλάδες
Δάμιδος Α᾽συδάμαντα κυδώνιον: ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἤδη
Ε᾽πλησεν θηρῶν νηδύας ἐναλίων
Τὸν ψεύσαν δέ σε τύμβον ἐπὶ χθονὶ θέντο: τί θαῦμα;
Κρῆτες ὅπυ ψεῦσαι: κὴ Διὸς ἐσι τάφος

Sic autem Epigramma Getulii latinis versibus reddimus

Te Peloponnesus, Creteque infesta carinis
Perdidit, & scopulis rauca Malea suis
Damidos Astydamas proles miseranda, sed ipse
Jam pridem æquoreis piscibus esca natas;
Mendacem tumulum Cretes dedit incola, semper
Cretes mendaces, ut Jovis urna docet.

Quibus in versibus Poëta noster utitur pe-
2 riphrasi, nam per Cretam, quam difficilem dicit navigantibus, & Peloponesum, & Maleam significat maris illud intervallum, quod inter Maleam Peloponesi promontorium, & Cadiscum Cretæ interiectum est, figurâ poëtis usitatâ, qui per continens exprimunt, & indicant id, quod continetur. Id autem spatium maris non multum patet: siquidem teste Plinio [a] libro quarto Malea a Cadisco octoginta millia passuum distat; est autem id mare prorsus navigantibus periculosum, propterea quod inibi auctore [b] Strabone spirant violenter contrarii flatus ventorum, inter seque luctantur. Quapropter idem [c] affirmat omissam aliquando eam navigationem, quæ res ad incrementum Corinthi plurimum contulit; nam mercatores, qui ex Italiâ veniebant, ne illo mari naufragiis infami navigare cogerentur, Lechæum merces advehebant; qui ex Asiâ, in altero Corinthiorum portu Cenchreis exponebant; & ita ex Jonio in Ægæum, ex Ægæo in Jonium per Isthmum ea transportabantur, & Corinthus in Isthmo opportunè sita fiebat Italicarum, Asiaticarumque mercium Emporium celeberrimum, & opulentissimum. Sed præcipuè terribile nautis habe-
3 batur mare, quod circa Maleam est; ex quo emanavit vetustum illud proverbium, quod hoc [d] jambico versu continetur:

Μαλέαν δὲ κάμψας ἐπιλάθου τῶν οἴκαδε;

hoc est:

Flectens Maleam rate domi obliviscere;

sed & poëtæ hujus maris rabiem, & insaniam exaggerant; ita Statius libro septimo Thebaidos dixit:

Inachias acies, atque omne, quod Isthmius umbo
Distinet, & raucæ circumtonat ira Maleæ

& [e] Ovidius:

Nec timeam vestros, curva Malea, sinus

Virgilius autem tam sævum esse Maleæ sinum affirmavit, ut ejus undæ insectari navigantes videantur; sic enim libro quincto loquitur:

..... Nunc illas promite vires,
Nunc animos, quibus in Getulis syrtibus usi,
Jonioque mari, Maleæque sequacibus undis

Non ergo mirum si Poëta noster id mare *δύσπλοον*: hoc est *difficile, & infestum navigantibus* dicit his verbis

..... κὴ δύσπλοος ὤλοσε Κρήτα,
Καὶ Μαλέω τυφλαὶ καμπτομένω σπιλάδες

Ubi non vacat, quod ait *καμπτομένω*: idest *dum flectitur*; nautis enim, dum flectunt pro- 4
montoria, summa adhibenda solertia, & præcavenda mutatio ventorum, qui sæpe in his flexibus violentissimi excipiunt, evertuntque naves. Ideo Cicero libro secundo de divinatione sic ait: *quod qui navigant maximè animadvertunt, quum in flectendis promontoriis ventorum mutationes maximas sæpe sentiant*. Quod Romani sunt experti, qui quum Marco Æmylio, & Servio Fulvio ducibus tempore non opportuno inter Orionis, & Canis ortum vetantibus gubernatoribus flectere cursum voluissent ad Siciliæ latus, quod obversum Africæ est, tanta sunt excepti tempestate, ut classem trecentarum quinquaginta navium pæne totam amiserint; octoginta quippe tantum naves illam tempestatem evaserunt. Præterea Poëta noster in versu citato rationem red- 5
dit, cur mare circa Maleam sit sævum, & vorticosum, & id indicat provenire ex cæcis, & latentibus, quæ in illo promontorio sub aquis existunt, speluncis, quibus undæ retorquentur, & sæviunt, & in orbem rapidissimæ circumaguntur. Ita [f] Virgilius Scyllæ scopulum infestum esse navigantibus propter speluncas, quæ in eo latent, declaravit his versibus:

At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exertantem, & naves in saxa trahentem

& paulo post

Præstat Trinacrii metas lustrare Pachyni
Cessantem, longos & circumflectere cursus,
Quàm semel informem vasto vidisse sub antro
Scyllam, & cæruleis canibus resonantia saxa

Illud adnotandum etiam in hunc versum, Maleam secundâ correptâ, & Maleam secundâ syllabâ productâ pronunciari, quod

 præ-

a Plin. libr. 4. cap. 12. b Strab. libr. 8. c Strabo ibid. d Strabo libr. 8. e Ovid. Amor. libr. 2. Eleg. 16. f Virgil. Æn. libr. 3.

præterquamquod constat locis poëtarum, quos adduximus, & iis, qui plurimi possent adduci; constat etiam ex Stephani verbis, qui sic ait: Μαλέα ἀκρὰ πρὸς πελοποννήσῳ, καὶ Μάλεια διὰ διφθόγγου hoc est: *Malea ad Peloponesum, & Malea per diphthongum dicitur*. Illud novum, quod Poëta noster Maleum
6 dicit, quod promontorium alii Maleam appellant. Id autem promontorio nomen inditum a Maleo Rege Gręcię Luctatius Grammaticus in sextum Statii librum scriptum reliquit. Ultimo disticho Poëta ψεύσταν τύμβον: idest *sepulcrum mendax* appellat, quod alii cenotaphium, vel inane sepulcrum nominant; sic [a] Virgilius dixit:

Tunc egomet tumulum Rhœtæo in litore inanem
Constitui, & magnâ manes ter voce vocavi;
Nomen, & arma locum servant, te, amice, nequivi
Conspicere, & patriâ decedens ponere terrâ

Sed Poëta noster non inanem, sed mendacem tumulum non minùs eleganter appellavit, quòd defuncti nomen haberet, non haberet defuncti cadaver, ut ait [b] Suidas. Solebant enim Antiqui, quum defunctorum corpora humare non potuerant, quòd ea vel mare absumpsisset, vel iisdem hostes
7 potirentur, vel alio quo casu supremum munus non contigisset, ne mortis honore prorsus carerent, constituere monumentum absentibus, & monumento defuncti nomen inscribere. Sic [c] Euripidi in Macedoniâ a canibus lacerato, & discerpto Athenienses [d] Athenis inane sepulcrum construxerunt: ita Lucanus libro nono Corneliam, & Pompejanos milites Pompejo, & iis, qui ceciderant in acie Pharsalicâ, honorarios tumulos statuentes inducit: ita Pausanias [e] affirmat Athenis esse Hippolyti monumentum, quum Hippolyti ossa apud Trœzenios sepulta esse constaret. Existimabant nimirum Antiqui non esse prorsus insepultos, quorum sepulcra alicubi cernerentur; idque ad defunctorum quietem maximè pertinere. Quapropter [f] Virgilius Palinurum, cujus nusquam extabat sepulcrum, paludem Stygiam transmittere non potuisse testatur; Deiphobum,[g] cujus Æneas inane monumentum statuerat, in suis sedibus apud Inferos versari dicit, & colere loca

Ultima, quæ bello clari secreta frequentant

Nec verò solùm iis, quibus fortuna sepul-
8 crum denegarat, sepulcra vacua posuerunt; sed iis etiam, qui essent honorificè sepulti, alia sepulcra vacua posuerunt. Quapropter Dionysius [h] Halicarnasseus notat, non posse ex monumentis magnorum virorum, atque clarorum intelligi, ubi quisque eorum mortem obierit; quum antiquitus in more positum fuerit sepulcra exædificare non ad sepeliendi modò corporis necessitatem, sed ad defuncti memoriam colendam, atque celebrandam; itaque & Anchisæ, & multorum aliorum heroum sepulcra multis in locis cerni, quum eorum corpora multis in locis esse non possent. Sunt enim sepulcra, quasi quædam templa mortuorum; immo Clemens [i] Alexandrinus initio nihil aliud fuisse templa, quàm sepulcra arbitratur; ut autem eorundem Numinum plura templa cernebantur, diversisque in regionibus condita; ita & virorum, quorum nomen ubique terrarum magnum, & illustre haberetur, sepulcra multa spectabantur.

DISSERTATIO LXVII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Secunda.

Cretenses licet optimis legibus regerentur, tamen habentur mendaces, quia, quum a Minoë omnium ferè Legumlatorum vetustissimo primi leges acceperint; a legibus etiam primi desciverunt; alii tamen arbitrantur, quod sicut omnes Thessali habiti sunt fraudulenti, ob unius Jasonis in Medeam perfidiam; ita Cretenses mendaces propter Idomeneum, qui æs bello captum injustè Græcis distribuit; vel quia Medea hujus famæ auctrix fuerit, quum de formâ cum Thetide contendens Idomeneo Judice succubuit. Joves duo Cretenses fuerunt, atque per totum Orbem terrarum res præclarissimas gesserunt, & in Cretâ sepulti sunt.

Astydamanti Cydonio, cujus corpus, quum in mari naufragio periisset, inveniri non potuerat usitato Veteribus more, ne anima defuncti incertis sedibus vagaretur, Cretenses inane sepulcrum construxerunt, id Getulius poëta mendax appellat, quòd sepulcrum videretur, nec haberet cadaver, & nomen mentiretur Astydamantis, quum Astydamantem ipsum belluæ marinæ devorassent; & affirmat non esse mirandum Cretenses Astydamanti mendax monumentum tribuisse, quum Cretenses mendaces habeantur, eodemque modo Astyda-

[a] Virgil. Æneid. libr. 6. [b] Suid. in V. κενοτάφια. [c] Suid in V. Εὐριπίδης. [d] Pausan. in Att. paulò post initium. [e] Pausan. in Attic. [f] Virgil. libr. 6. Æneid. [g] Virgil. libr. 6. Æneid. [h] Dionys. Halicarn. libr. 1. Antiquit. Roman. cap. 6. [i] Clemens Alexandrin. in protrept.

Polydamanti tumulum, quo Jovi, excitarint; versus Poëtæ sunt hi

Τὸν ψεύσταν δέ σε τύμβον ἐπὶ χθονὶ θέντο· τί θαῦμα;
Κρῆτες ὅτι ψεῦσται, καὶ Διὸς ἐστὶ τάφος·

hoc est

Mendax in terrâ Cretes posuere sepulcrum;
Nempe hi mendaces, qui statuere Jovi.

Hos autem ut illustremus, de duabus omnino rebus verba facienda sunt; de Cretensium scilicet mendaciis, & de sepulcro
1 Jovis, quod in Cretâ ostendebatur. Cretenses autem habitos mentiendi libidine infames, & ad fallendum paratissimos, illud argumento est, quod, ut Suidas testatur, verbum, κρητίζειν, quod est *Cretensium more loqui*, nihil aliud significat, quàm *mentiri*, unde [a] proverbium fluxit κρητίζειν πρὸς Κρῆτας hoc est *uti more Cretensium adversùs Cretenses*, quod in eos usurpatur, qui cum homine subdolo, & mendaci subdolè agunt, & mendaciis abutuntur. Id autem Cretensium vitium notavit, & Epimenides ille Cretensis, qui suæ gentis probra non dissimulavit, hoc versu

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί

Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri, qui versus id honoris est consequutus, ut a beatissimo viro altero nostræ religionis [b] lumine Paulo citaretur, ubi Epimenidem honorificè appellat, & προφήτην Græcorum nominat. Respicit & hanc levitatem Cretensium, mentiendique libidi-
2 nem [c] Ovidius, qui sic ait

Cretes erunt testes, nec fingunt omnia Cretes,
Cretes nutrito terra superba Jove

& [d] Callimachus, qui sic loquitur

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, καὶ γὰρ τάφον, ὦ ἄνα, σεῖο
Κρῆτες ἐτεκτήναντο, σὺ δ' οὐ θάνες, ἐσσὶ γὰρ αἰεί,

hoc est

Semper Cretenses mendaces; quippe sepulcrum
Cretenses finxere tuum, Rex maxime; nunquam
Tu periisse potes; nam semper Olympie vivis

Alludit aliud proverbium Græcum, quod hujusmodi Κρὴς πρὸς Αἰγινήτην hoc est *Cretensis cum Æginetâ*, quo utimur in eos, qui quum improbi sint, & mendaces, cum improbo, & mendaci aliquid negotii contrahunt. Sed & Hesychius κρητίζειν nihil aliud esse putat, quàm *mentiri*, & *fallere*, idque verbum esse ductum a Cretensium moribus, &, ut [e] Plautus loquitur, subdolâ fide arbitratur. Miretur autem quispiam fortasse
3 quamobrem, quum Cretenses [f] præstantissimis legibus, & optimè constitutâ Republicâ uterentur, subdolis moribus fuerint, & perfidiæ vitio laborarint. Nam si leges, & disciplina laudanda Cretensium, ut omnes Auctores affirmant, consentaneum est & mores fuisse laudandos; ex optimâ quippe disciplinâ optimi civium mores oriantur, necesse est. Sed præcipuè fides inesse videtur moribus eorum, qui reguntur optimis legibus, & vivunt in bene temperatâ Republicâ; siquidem sine justitiâ rectè administrari civitas non potest, ut autem præclarè [g] Cicero docet, *fundamentum Justitiæ est fides, idest dictorum, conventorumque constantia, & veritas*. Hunc autem nodum facilè solvit [h] Strabo, qui publicam Cretensium disciplinam olim solutam fuisse asseverat. Credo autem Cretensium mores priùs esse corruptos, quàm reliquorum; nam [i] quum Minos, qui Cretensibus leges condidit, ferè omnium legumlatorum vetustissimus habeatur, haudquaquam mirandum est Cretenses, qui primi leges acceperunt, primos a legibus descivisse. Nam leges, ut alia omnia mortalia, esse non possunt sempiternæ, quo fit, ut vetustissima quæque jura maximè negligantur, immo penitus abrogentur; eodem modo, quo homines, qui priùs nati sunt, priùs extinguuntur, & omnium ferè, quorum ortus antecedit, & interitus antecedit; quum igitur lapsa esset disciplina, Cretenses ad ingenium redierunt. Sunt etiam nonnulli, qui propter unius hominis culpam putent hanc famam de Cretensium 4
perfidiâ divulgatam. Nam Suidas [l] tradit Idomeneum, quum esset ipsi negotium datum, ut bello captum æs Græcis distribueret, optimum sibi excepisse, deterrimum ceteris divisisse; ex eo factum putat, ut, quemadmodum Ulpianus in secundam Demosthenis Olynthiacam orationem refert, sicut ob Jasonis in Medeam perfidiam omnes Thessali habiti sunt fraudulenti; ita propter Idomenei dolum omnes Cretenses callidi, versuti, dolosi crederentur. Photius [m] autem in Bibliothecâ memoriæ prodidit Medeam, & Thetidem, quum inter se de formæ præstantiâ contenderent, Idomeneum judicem elegisse, Idomeneum autem Thetidem pulchriorem judicasse; Medeam autem indignatam dixisse, quod postea omnium sermonibus celebratum est κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται imprecatamque, ut semper mentiretur, nunquam rationem veritatis duceret, totaque natio eodem vitio laboraret. Ita Medeæ dictum proverbii loco usurpari cepisse,

[a] Plutarch. in Vitâ Lysandr. & Suid. in V. κρητίζειν Erasm. Adag. Chil. 1. cent. 2. [b] D. Paul: Epistol. ad Tit. c. 1 [c] Ovid. libr. 3. Amor. El. 9. [d] Callimach. hymno in Jovem. [e] Plaut. in Bacch. Act. 3. Sc. 6. [f] Arist. de Republ. libr. 2. c. 10. [g] Cic. de Offic. libr. 1. [h] Strabo libr. X. [i] Plato in Minoe, vel de lege; & Diodor. Sicul. Hist. libr. 5. & Pausan. in Laconic. sive libr. III. [l] Suid. in V. κρητίζειν. [m] Phot. in Biblioth. in Ptolem. Hephæst. histor. 190.

pisse, inustamque Cretensibus unius ob culpam perfidiæ notam sempiternam. Propius vero est id, quod [a] Callimachus indicat, & Poëta noster affirmat propter sepulcrum Jovis, quod Cretenses in Insulâ Cretâ ostendebant, habitos esse mendaces Cretenses, & notatos proverbio, quasi extinctum, & sepultum prodidissent [b] Deum, qui a vitâ, quam cunctis animantibus impertitur, appellatur. In quo Cretenses cul-
5 pâ carebant; neque enim mentiebantur sepultum in Cretâ [c] Jovem; nam Euhemerus Messenius, quem [d] Ennius est interpretatus, & in Cretâ vitam egisse Jovem, & ex eâ profectum res gessisse præclaras, & in eâ [e] mortem obiisse, & donatum sepulturâ memoriæ prodidit, quam [f] ille historiam ex vetustissimorum inscriptionibus templorum concinnavit; & Diodorus Siculus libro tertio tradit Atlanticos opinari duos fuisse Joves, quorum antiquior Cœli frater in Cretâ regnaverit, uxorem habuerit Idæam, a cujus nomine insulam Idæam nuncuparit, ex uxore decem Curetas procrearit, qui Idæi Dactyli sunt appellati, & in insulâ Cretâ fato concesserit, & humatus fuerit; alter Saturno genitus, qui totum Orbem terrarum beneficiis ingentibus affectum sibi parere coëgerit, & superioris Jovis gloriam, resque gestas longè superarit; & libro quincto non ex Atlanticorum, sed omnium hominum opinione, & in Cretâ genitum, & in Idâ Cretæ monte nutritum testatur, & judicia invenisse, & impios, & consceleratos homines pœnæ formidine a scelere deterruisse; bonos autem præmiis ad virtutem, & justitiam invitasse, & lites reperto jure diremisse, nec contentus in insulâ Cretâ jus potentius viribus effecisse, aggressum esse universum placare Orbem terrarum, & gigantes gentem impiam, & Deorum contemptricem, & omnia jura violantem & in Cretâ, & in Pallene Macedoniæ regione, & in campis Phlegræis Italiæ cum ipsis congressum fudisse, ac fugasse, & occidione delevisse; nec impios tantum sustulisse, sed etiam Diis gentium honores, & præmia tribuisse, quibus rebus gestis assequutum, ut ipsi in Olympo Regia statueretur, & opinione hominum consecraretur, & postquam inter homines esse desierat, in Cœlo regnare crederetur. Quæ declarant omnia Jovem, sicut natus est in Cretâ, & in Cretâ regnavit; ita & in Cretâ supremum diem explevisse, & sepultum esse. Sed & Pomponius Mela affirmat, in Cretâ Jovis extare sepulcrum, ejusque [g] sacri testes esse vetustissimas litteras, quæ in eo Jovem esse conditum declarabant; non igitur Cretenses mendaces, nam verè sepultus est in Cretâ Juppiter; sed quis fuerit Juppiter, cujus in Cretâ sepulcrum visebatur, alio die exponemus.

DISSERTATIO LXVIII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Tertia.

Multi appellati sunt Joves; adeout Varro trecentos fuisse prodiderit; eorum vetustissimus floruit Abrahæ tempore. Stoici putarunt Jovem esse Ignem, seu Ætherem, qui ab ardore, Aristotele repugnante, dicitur; idem senserunt Persæ, atque Empedocles; Platonici autem Jovem esse Mundi animam opinati sunt, alii Solem; Romani verò, Graiique Aërem; hinc Juppiter Hyetius, & Ombrius a pluviâ dictus colebatur; hinc etiam ventus Juppiter est appellatus; sed omnium congruentissimè Æschylus Jovem esse omnia dixit. Juppiter latinè, & græcè Ζεὺς unde dicatur. Astrologi omnia ferè, quæ Jovi tribuuntur, ad stellam Jovis pertinere demonstrant. Prometheus vinculis adstrictus fingitur, & ab Aquilâ depasci, quia providentia humana angustis sanè finibus coërcetur, & multis curis est obnoxia.

IN Insulâ Cretâ sepultum fuisse Jovem, ejusque sepulcrum diu extitisse, nec longâ sæculorum fugâ, nec injuriâ temporum potuisse deleri, & apud Solinum Varro, & alii gravissimi scriptores, quos hesterno die citavimus memoriæ prodiderunt. Quis nam autem fuerit hic Juppiter, & quo nomine vocaretur, hodierno die, sicuti polliciti sumus, exponemus; deinde quot fuerint Joves mortali matre nati mortali patre; quot autem, qui semper extiterunt, & habiti sunt mortalitatis expertes in præsentiâ dicemus. Duos fuisse Cretenses Joves Vossius doctissimus vir affirmavit, quorum alter Cres dicere- 1
tur, alter Asterius; superior fuit vetustissimus [a], & Abrahæ temporibus floruit, & Cretæ nomen dedit, & Cnossum urbem condidit, quæ diu inter urbes Cretenses principem locum occupavit (licet [b] Strabo a Minoë conditam Cnosson asseveret) &

[a] Callimachus hymno in Jovem. [b] Jo: Stobæus in Eclog. physic. libr. 1. in princip. [c] Diod. Sicul. Biblioth. libr. 3. & Lucian. in Sacrific. [d] Cic. de Nat. Deor. libr. 1. [e] Cicer. ibid. l. 3. [f] Lactant. Firm. de fals. relig. libr. 1. cap. 11. [g] Cedrenus Histor. compendio. [b] Strabo Geogr. libr. 10. & Diodor. Sicul. libr. 5. Biblioth.

& templum Cybeles ædificavit; hic autem Juppiter ille est, quem lacte [a] capræ, & [b] melle Curetes [c] aluerunt. Junior autem Juppiter, qui proprio nomine Asterius, vel, ut alii volunt, Xanthus dicebatur, fuit is, qui rapuit Europam Agenoris Phœnicum Regis filiam, qui ducentis annis ante bellum Trojanum Cretensibus imperavit; hujus in Cretâ sepulcrum visebatur. Nec hi
2 duo Cretenses Reges tantummodo appellati sunt Joves, sed fuerunt & Joves Argivi, & aliarum gentium Reges; nam & Apis Inachi nepos, a quo Peloponesus Apia est nominata, Juppiter est dictus; itaque quum is [d] Nioben Phoronei filiam sororem suam constuprasset, fama vulgavit compressam a Jove Nioben. Quapropter [e] Apollodorus affirmat primam feminarum Nioben; ultimam Alcmenam concubuisse cum Jove; quod verum non videtur, si non abhorret a veritate Jo, quæ [f] Jovis compressu gravida facta est, fuisse Inachi filiam; nam [g] Niobe fuit neptis; quare vel Jo, quam Juppiter compressit, non ex Inacho, sed ex Jaso [h] nata est, vel idem Apis, qui sororem, etiam amitam vitiavit, vel Jo, non Niobe Jovis amore, & furto gloriatur. Jovis nomen etiam Prœtus Acrisii frater consequutus, qui ex Danaë Persea procreavit. Præterea Tantalus Phrygius hoc nomine est insignitus; idcirco Ganymedes, quem Tantalus [i] flagitiosissimè rapuit, s Jove [l] raptus dicitur, & in deliciis Jovi fuisse. Non constat autem, quo nomine fuerit nuncu-
3 patus, qui Alcmenæ Amphitryonis uxori fucum fecit, & ex eâ Herculem genuit. Nam illum, qui ex Ledâ [m] Castorem, & Pollucem, & [n] Helenam suscepit, eredibile est fuisse Tyndareum, ex quibus liquet Jovis amores, & concubitus a poëtis memoratos sexcentorum annorum, vel paulò majore spatio contineri. Fuerunt & alii Joves, quorum propria nomina ignorantur, ut ille, qui ex [o] Ixionis uxore Pirithoum Thesei amicum procreavit; & ille, cujus Callisto [p] vim passa Arcadem peperit, a quo Arcadia [q] nomen accepit. Nec verò mirari debetis, Auditores, tam multos a me Reges nominatos, quos Jovis nomine antiquitas appellârit; nam [r] Varro doctissimus Romanorum multò plures recensuit, qui trecentos fuisse Joves memoriæ prodidit, omninoque videntur Antiqui hoc nomine Reges nuncupasse, quorum vel virtus clara, vel potentia insignis habebatur. Sed quia ille Rex verè est habendus, qui non alicui 4
nationi, sed toti Orbi terrarum, & naturæ imperat, & Cœlo, & elementis; idcirco sapientes viri id nomen ad divinam vim significandam, qua Mundus administratur, transtulerunt. Juppiter igitur ille est appellatus, [ſ]

..... *qui res hominum, ac Deorum,*
Qui mare, & terras, variisque Mundum
Temperat horis

Qui ab [t] Homero dicitur

...... *πατὴρ ἀνδρῶντε, θεῶντε*
...... *hominum pater, atque Deorum.*

& [u] a Virgilio:

Divum pater, atque hominum Rex;

nec a nomine Regis discrepat nomen Patris; siquidem ea summa laus est Regis, quam Ulyssi Homerus [x] tribuit, quum ait *πατὴρ δ' ὣς ἤπιος ἦεν: mitis erat tanquam pater,* Regesque debent mansuetudinem, & clementiam, & providam curam patris imitari; ac multò minùs Juppiter nomen regium discrepat. Quid enim aliud [y] Juppiter, quàm juvans pater? non solùm nimirum Deus omnia procreavit, sed juvat. Est quidem id nomen humilius, ut Lactantio Firmiano [z] videtur, quàm ut exprimat beneficentiam illius divinæ, immortalisque naturæ; non enim juvat, sed conservat Deus; verùm non facile fuit eodem nomine signi- 5
ficare patrem, & servatorem. Quum autem alii ad aliam naturæ partem regimen rerum, & procreandi principium pertinere putaverint, non omnes idem esse Jovem sunt opinati; nam [a] Stoici, qui Heraclitum sequuti, ut opinor, ex igne constare omnia putaverunt, Jovem esse id, quod calidum, & ignem appellamus, crediderunt. Idcirco [b] naturam definiverunt ignem artificiosum gradientem ad Mundi procreationem; & [c] apud Diogenem Laërtium in vitâ Zenonis Deum esse dicunt ingenitam, immortalemque naturam, artificem Mundi omnia secundum quosdam temporum circuitus absumentem, in seque vertentem, rursusque ex se ipsâ generantem. Nam igni [d] absumptum iri Mundum, & quum absumptus fuerit, ab igne rursus procreatum iri arbitrantur, quo respexit [e] Manilius his verbis

Sive

[a] Ovid. libr. 5. Fast. [b] Virg. Georgic. l. 4. [c] Diodor. Sicul. Biblioth. libr. 5. [d] Apollod Biblioth. libr. 1. [e] Apollodor. Biblioth. & Diodor. Sicul. Biblioth libr. 4. [f] Ovid. Metam. libr. 1. fab 10. [g] Apollodor. libr. 2. in princip. [h] Pausan. in Corinth. sive libr. 2. [i] Herodian. in Vitâ Commod. [l] Homer. Iliad. ε. & υ & Virgil. libr. 5. Æneid. Ovid. libr. 10. Metamorph. & Plato libr. 1. Leg. [m] Homer. in hymn. εἰς Διόσκουρους, & Theocr. in Diosc. [n] Ov. in Epist. Hel. [o] Hygin. fab. 155. [p] Apollod. libr. 3. Hygin. l. 2. Astron. in Arctos major. & fab. 177. [q] Pauf. in Arcadic. sive libr. 8. [r] Cæl. Rhodigin. libr. 22. c. 3. [ſ] Horat. libr. 1. Od. 12. [t] Homer. Iliad. α. v. 544. [u] Virgil. libr. 1. Æneid. & libr. 2 & alibi. [x] Hom. Odyss. β. [y] A. Gell. libr. 5. c. 12. [z] Lactant. Firmian. de falsâ relig. libr. 1. cap. 11. [a] Plutarch advers. Stoicos. [b] Galenus in Definitionib. medicis. [c] Diog. Laërt. libr. 7. [d] Plutarch. de Oraculor. defectu. [e] Manil. libr. 5.

Sive ignis fabricavit opus, flammæque micantes;
Quæ Mundi fecere oculus.....
Atque [a] ex eorum sententiâ Juppiter fuerit
æther; nam æther, atque ignis idem, quem
ἀπὸ τοῦ Αἴθειν *ab ardore* scilicet dictum, licet
Aristotele repugnante, Veteres arbitrati
sunt; idque Ennius clarè, planèque asse-
verat apud Ciceronem libro secundo de
naturâ Deorum, ubi sic loquitur
Aspice hoc sublime candens, quem invocant
omnes Jovem
6 Hanc autem sententiam Persæ comproba-
runt, qui [b], Strabone teste, Cœlum esse Jo-
vem crediderunt, licet igni proprium cul-
tum tribuerint, quod si quis violasset capi-
te plectebatur. Empedocles [c] quoque Jovē
esse ignem, Junonem terram, aërem esse
Plutonem putavit. Platonici [d] autem Jo-
vem animam Mundi esse dixerunt; nec te-
nere rerum principatum, sed esse tertium
Numen. Nam [e] primum esse Deum, quem
ipsum unum, ipsumque bonum vocant, su-
pra Mundum, supra animam, supra men-
tem positum, cui Veteres fortasse Cœlo no-
men indiderunt, quem nec intelligi, nec
nominari posse censent; secundum ipsam
mentem omnium rerum formas, & exem-
plaria, quæ Ἰδέας nuncupant, continentem,
quæ & Mundum architectata est, & animam
Mundi procreavit. Convenit autem Plato-
nicis cum Stoicis animam [f] Mundi esse
Jovem, sed discrepat a Stoicis Plato, quòd
non igneâ naturâ animam constare, sed es-
se quiddam divinius censet; & quòd Stoi-
ci nihil præstantius animâ ratione utente
excogitarunt; Plato ultimum divinorum es-
se animam affirmavit, & Mundi condito-
rem Mundo longè præstantiorem esse in-
7 tellexit; alii verò, ut [g] Macrobius probat,
Jovem nihil aliud esse, quàm Solem judi-
carunt; quod testatur apud Eusebium Phi-
lo Byblius his verbis, quæ libro primo ca-
pite septimo continentur; ubi loquitur de
cultu Solis apud Phœnices: τοῦτον τὸν θεὸν ἐ-
νόμιζον μόνον οὐρανοῦ κύριον Βεελσάμην καλοῦντες, ὃ
ἐστὶ παρὰ Φοίνιξι κύριος οὐρανοῦ, Ζεὺς δὲ παρὰ Ἕλ-
λησιν: hoc est: *hunc autem Deum solùm pu-
taverunt Cœli rectorem, & Dominum Beelsa-
men appellantes, quod nomen apud Phœnices si-
gnificat Cœli dominum, apud Græcos Jovem*,
Romani verò, Graiique aërem, non qua-
tenus iners est, sed quatenus habet vim mo-
vendi, esse Jovem statuerunt; quapropter,
auctore Varrone libro quarto de linguâ la-
tinâ, Diespiter dicitur infimus aër, qui est
conjunctus terræ; ubi omnia oriuntur, &
aboriuntur, quod vel ex eo intelligi potest,
quod Jovi tonitru, & fulmen assignarunt;
ideo Manilius de Jove sic ait:
*Lacte novo crescens ad fulmina, vimque to-
nandi*
& [h] Horatius
...... *namque Diespiter*
Igni corusco nubila dividens
Plerumque per purum tonantes
Egit equos, volucremque currum
Ubi, ut hoc etiam obiter notem, quum
volucrem currum dixit, expressit πτηνὸν ἅρ-
μα *alatum currum*, vel *volucrem*, quem [i] Pla-
to Jovi tribuit. Non potest autem esse du-
bium, quin tonitrua, & fulgura, & fulmi- 8
na gignantur in aëre; sed & pluviæ, & nu-
bes, quæ certè ex aëre decidunt, & in aë-
re congregantur, a Jove mitti, a Jove con-
gregari credebantur; ideo [l] Homerus Jo-
vem appellat νεφεληγερέταν hoc est: *nubes
congregantem*. Idcirco & in Atticâ, & alibi
Jovis [m] Hyetii idest *pluvii* ara colebatur; &
in Hymetto [n] Atticæ monte fuit ara Jovis
ombrii, idest *imbriferi*, ut in Atticis Pau-
sanias refert; nec aliâ de causâ a Parme-
none Byzantio poëtâ Nilus [o] dicitur Ægy-
ptius Juppiter, nisi quòd Nilus explet aë-
ris, vel Jovis vices Ægyptum irrigando.
Aëris igitur vim masculam Jovis, femi-
neam Junonis nomine appellarunt; ex quo
etiam ventum Jovem nuncuparunt, ut no-
tat Passeratius, & Vossius; nihil enim est 9
aliud ventus; si [p] credere libet Stoicis,
quàm aër fluens, ut Seneca [q] naturalibus
quæstionibus asseverat. Affertur autem Ca-
tulli locus, quo probatur Jovem pro ven-
to sumi, ubi sic Poëta elegantissimus lo-
quitur [r]
....,. *sive utrunque Juppiter*
Simul secundus incidisset in pedem
Nec mirum Catullum poëtam doctissimum
Jovis nomine ventum appellasse, quum te-
ste [s] Plutarcho Ægyptii Jovem esse cen-
seant spiritum, qui sic loquitur: Δία μὲν
Αἰγύπτιοι τὸ πνεῦμα καλοῦσιν, ᾧ πολέμιον τὸ αὐχ-
μηρὸν, καὶ τὸ πυρῶδες: τοῦτο δὲ ἥλιος μὲν οὐκ ἐστὶ,
πρὸς δὲ τὸν ἥλιον ἔχει τινὰ συγγένειαν: ἡ δὲ ὑγρό-
της σβεννύουσα τὴν ὑπερβολὴν τῆς ξηρότητος αὔξει,
καὶ ῥώννυσι τὰς ἀναθυμιάσεις. hoc est: *Jovem qui-
dem Ægyptii spiritum nuncupant, cui quod
squallidum, & igneum inimicum est; hoc au-
tem non est quidem Sol, est autem cognatum
quiddam, & affine Soli; humor autem extin-
guens*.

a Macrob. in somn. Scipion. libr. 1. cap. 17. & Saturnal. libr. 1. c. 18. b Strabo libr. 15. c Diog. Laërt. libr. 8. segm. 76. in Vitâ Emped. d Macr. in Somn. Scip. libr. 1. cap. 17. e Maxim. Tyrius Diss. 1. περὶ τοῦ τίς ὁ Θεὸς κατὰ Πλάτωνα. f Diog. Laërt. in Vitâ Zenonis libr. 7. segm. 147. g Macrob. Saturnal. libr. 1. cap. 23. h Horat. libr. 1. Od. 34. i Plato in Timæo. l Homer. Iliad. libr. 1. & libr. 5. v. 764. & alibi. m Pautan. in Attic. & in Corinth. sive libr. 2. n Pausan. in Attic. sive libr. 1. o Apud Athen. libr. 5. c. 8. p Plutarch. de Placit. Philosoph. libr. 3. cap. 7. q Senec. libr. 5. cap. 1. natur. quæst. r Catull. carm. 4. de Phaselli laude. s Plutarch. de Iside, & Osiride.

guens aëris nimiam ariditatem auget, & corroborat exhalationes. Sed & philosophi nonnulli videntur affirmasse Jovis numen ad
10 aërem pertinere; siquidem Juppiter est habitus Deorum summus (ὕπατον Græci vocant) aër autem Anaximeni, & Diogeni Apolloniati est summus Deus, de quorum altero Cicero libro primo de naturâ Deorum sic ait: *Anaximenes aëra Deum statuit, eumque gigni, & esse immensum, & infinitum, & semper in motu; quasi aut aër sine ullâ formâ Deus esse possit, quum præsertim Deum non modò aliquâ, sed pulcherrimâ formâ esse deceat; aut non omne, quod ortum sit, mortalitas consequatur*; de altero non multo post ita loquitur: *quid aër, quo Diogenes Apolloniates utitur Deo, quem sensum habere potest, quam formam Dei?* Sed & nomen Jovis apud Græcos declarat Jovem ab Aëris non discrepare naturâ; dicitur enim Ζεὺς, ut scriptor Etymologici notat, ἀπὸ τοῦ ζῆν, καὶ ἄω *a vivendo, spirandoque*, quæ sunt Aëris propria; nam vivere, nisi respiremus, & sine aëre respirare non possumus, vel παρὰ τὸ δεύειν quod est *irrigare*, quod & aëri convenit, & Jovi. Nam & aër pluviis omnia madefacit, & Juppiter, ut ostendimus, pluvius appellatur; vel παρὰ τὴν ζέσιν, quòd aër Solis ardore calefactus vehementer effervescat. Veruntamen hi, quos hactenus nominavi,
11 singulas naturæ partes esse Jovem statuerunt; Æschylus autem magnificentiùs loquutus est, qui Jovem esse voluit omnia; sic enim gravissimè loquitur apud Clementem Alexandrinum libro Stromatum quincto:

Ζεύς ἐστιν αἰθὴρ, Ζεὺς δὲ γῆ, Ζεὺς δ' οὐρανὸς,
Ζεὺς δὲ τὰ πάντα, καὶ ὅτι τῶνδ' ὑπέρτερον

hoc est

Juppiter & Æther, & humus est, & ardua
Moles Olympi, & omnia, & siquid supra

Quæ de summo rerum Auctore, & principe Deo verissimè dicuntur; nam licet Deus non sit propriè hæc bruta moles, quam terram appellamus, non sit aër, aut ignis, aut Cœlum, tamen est omnia, sine quo nihil eorum est, quæ cernuntur; est etiam omnia, quæ sub aspectum non cadunt, quæque sunt supra Mundum; omnia quippe sunt ejus præsentiâ, & virtute præstantissimâ. Hanc autem de vero Deo pronun-
12 ciatam sententiam esse verissimam Seneca libro quarto de beneficiis, capite sexto confirmat his verbis: *quæcunque voles nomina propria Deo aptabis, vim aliquam, effectumque cælestium continentia, tot appellationes ejus esse possunt, quot munera*, & libro secundo naturalium quæstionum capite quadragesimo quincto: *vis illum fatum vocare? non errabis; hic est, ex quo suspensa sunt omnia, causa causarum: vis illum providentiam? recte dices; est enim cujus consilio huic Mundo providetur, ut inconcussus eat, & actus suos explicet: vis naturam vocare? non peccabis; est enim, ex quo nata omnia, cujus spiritu vivimus; vis Mundum? ipse est enim totum, quod vides, totus suis partibus inditus, & se sustinens vi suâ.* Æschylus [a] tamen propius accessit ad veritatem; nam Deum fecit omnia, non solùm, quæ videmus, & quæ cogitatione attingimus; verùm etiam omnia, quæ effugiunt aciem oculorum, & quæ intellectu non compre- 13
henduntur. Sed ut ad commentitium Jovem revertamur, Astrologi omnia ferè, quæ Jovi tribuuntur, ad stellam Jovis pertinere dixerunt, nam quod ajunt poëtæ Saturnum in vincla conjectum a Jove; id sic interpretantur, ut dicant, vinctum Saturnum nihil aliud significare, quàm maleficam Saturnii sideris naturam a felici stellâ Jovis esse coërcitam, & mitigatam; nam Saturni stellam putant vicinitate Jovis temperari; nec tam esse noxiam Mortalibus, quàm alioquin foret, nisi radiis benefici sideris afflaretur. Quod [b] autem ferunt Jovem Ζῆνα a vitâ nominatum, quam cunctis animantibus impartitur, id spectare ad stellam Jovis contendunt, quam adeo vitalem esse, ut Julius Firmicus audeat affirmare futuros homines immortales, nisi Martis, & Saturni malignitate Jovis benigna vis, & salutaris retunderetur, & utroque in nostram perniciem conspirante sidere vinceretur. Jam honores, regna, dignitates, imperia,
omnem denique humanam felicitatem lar- 14
giri Jovem; ideo Reges [c] Homerus a Jove genitos, a Jove [d] nutritos dixit; at stellam Jovis hæc omnia donare, nisi impediatur alicujus maligni sideris, ut Astrologi loquuntur, aspectu, Julius [e] Firmicus asseverat. Ideo [f] Propertius felicem Jovis appellat stellam his verbis

Felicesque Jovis stellas, Martisque rapacis,
Et grave Saturni sidus in omne caput

& [g] Pontanus ex eo datorem bonorum Jovem dici putat, quòd hæc omnia sidus Jovis largiatur; nam ubi dotes enumeravit sideris illius, & bona, quæ illinc proficiscuntur ait:

Juppiter inde pater cunctorum, auctorque bonorum

Prætermitto multa, quæ dici in eandem sententiam possint; quibus omnibus efficitur, eam stellam, quam Ægyptii [h] Phaëtonta, Δία Græci nuncupant, a naturâ Jovis non esse disjunctam, ut nomen ipsum declarat. Sed Astrologorum ratio plena plerisque videtur ineptissimæ vanitatis; ideirco Astrologorum Jovem plerique repudiarunt, idque nomen aliis omnino rebus tribue-

[a] Æschylus apud Clementem Alex. libr. 5. Strom. [b] Plato in Cratylo. [c] Homer. Iliad. α. & β. & ε. v. 464. [d] Idem Iliad. β. v. 196. [e] Jul. Firmic. libr. 5. c. 11. Astrónom. [f] Propert. libr. 4. Eleg. 1. [g] Pont. de stellis l. 1. de Jove. [h] Hygin. libr. 4. de Planetis cap. de Jove.

buerunt. Nam præter ea, quæ recensuimus, etiam formam appellatam Jovem, sicut materiem rerum Junonem ex Orpheo [a] Cælius Rhodiginus probat; & divinam providentiam eodem nomine signari nonnullis placet; quemadmodum humanam Promethei appellatione contineri. Quocirca Prometheus [b] adstrictus fingitur vinculis adamantinis, & aquilæ, quæ ejus viscera depascitur, subjectus; nam divina providentia, humanam tam angustis finibus circumscripsit, & coërcuit, ut arctissimis nodis alligata videatur; voluit autem multis esse curis obnoxiam, & sollicitudinibus anxiam, quæ per aquilam tundentem Promethei jecur exprimuntur.

DISSERTATIO LXIX.

In Epigramma Dioscoridis, quod est in libro III. Anthologiæ in Servos

Dissertatio Prima.

Athenienses in Prytaneo Ignem sempiternum custodiebant; unde proverbium: Lucerna in Prytaneo, *quod de re, quæ nunquam deficit, usurpatur; Persæ autem, & Assyrii tanquam Deum colebant; hinc supplices facem tenebant, & nisi impetrassent, se in aquam projecturos minabantur; his quidem nihil denegabatur, sed tamen plectebantur, quòd habuissent ignis extinguendi voluntatem; hinc etiam Persæ cadavera non concremabant; nam Deo cadaver hominis tradere impium putabant; Ægyptii verò, quum Ignem esse quandam feram opinarentur, non comburebant, quia inhumanum sit dare feris mortuos devorandos.*

Religio Persarum, Auditores, ab aliarum nationum multarum, & præcipuè Græcorum, Romanorumque diversa maximè fuisse narratur; nam quum ceteræ nationes ferè omnes templa Diis dedicarent, Persæ [c] Numinum majestatem parietibus includendam non esse censebant, solumque Mundum divinâ majestate dignum templum arbitrabantur. Idcirco [d] Xerxes, quū
1 Græcos in suam potestatem redacturus in Græciam venisset, Magorum hortatu incendisse Græcorum templa, evertisse aras dicitur, ne homines assuescerent certis in locis, sed ubique præsentes Deos venerari; & quum ceteri Mortales sacra facientes partem victimarum tanquam Deo sacram comburerent; Persæ [e] totas victimas epulabantur, nihil Diis relinquebant, solâ hostiarum animâ contentum esse divinum Numen prædicantes; sed maximè in funeribus Persæ a communi superstitione discrepabant, longeque diverso ritu mortuis justa persolvebant. De hac religione Persarum, rituque, quo defunctos supremis muneribus honorabant, mentionem facit in Anthologiâ Dioscorides epigrammate eleganti, ubi servum inducit in Perside natum nomine Euphratem, in Græciam, vel Romam adductum in servitutem, domino suo præcipientem, quo pacto velit sibi suprema persolvi, non violatâ religione Persarum. Nos autem hodierno die, ut epigrammati lucem afferamus, & quos Persæ Deos adorarent, & qua ratione sepelirent mortuos, exponemus; sed ante Dioscoridis versus proponemus, & Græcum Epigramma Latinis versibus reddemus, Auditores,

Εὐφράτην μὴ καῖε, Φιλώνυμε, μηδὲ μιήνῃς
Πῦρ ἐπ' ἐμοὶ, Πέρσης εἰμὶ, καὶ ἐκ πατέρων,
Πέρσης αὐθιγενής: ναὶ Δέσποτα, πῦρ δὲ μιῆναι
Ἡμῖν τοῦ χαλεποῦ πικρότερον θανάτου,
Ἀλλὰ περιστείλας με δίδου χθονὶ, μηδ' ἐπὶ νεκρῷ
Λουτρὰ χέῃς, σέβομαι, δέσποτα, καὶ ποταμούς

Versus autem propositos his Latinis versibus verto

Euphratem flammis ne trade rogalibus, ignem
Ne violes, Persâ sum genitore satus.
Persidæ natus ego, nobis, here, tristius atrâ
Morte sacros ignes lædere funeribus.
Sed me sic positum terræ committe; lavacra
Neve adhibe; puras & veneramur aquas

Quibus in versibus illud animadvertendum, Auditores, a Persis ignem tanquam Deum 2
adoratum; testatur id Sextus Empiricus, qui libro octavo adversùs mathematicos ita loquitur: Πέρσαι μὲν, εἰ οὕτω τύχοι, θεοφοροῦσι τὸ πῦρ, θεοφοροῦσι δὲ Αἰγύπτιοι τὸ ὕδωρ: hoc est: *Persæ quidem, exempli causâ, divinitatem tribuunt igni; Ægyptii autem aquæ*, & Clemens Alexandrinus admonitione ad gentes: Περσῶν δὲ οἱ Μάγοι τὸ πῦρ τετιμήκασι. *Persarum verò Magi ignem coluerunt*; quo in loco & multis Asiæ nationibus, & Sauromatis, & Macedonibus eandem religionem esse confirmat. Quem ignis cultum in quadam Persidis parte adhuc vigere eruditissimus Vossius asseverat, sed antiquitus ea religio maximè colebatur; quapropter [f] Persarum Reges, qui Deorum cultores habebantur, ignis custodiam non insuper habebant; contra Deorum contemptores ignem sacrum negligebant. Quò pertinent versus Phoenicis Colophonii [g] poëtæ, quos libro duodecimo citat Athenæus, quibus inter alia 3
probra

[a] Cæl. Rhod. libr. 1. c. 5. [b] Hesiod. in Theogon. [c] Strabo libr. 15. [d] Cic. libr. 2. de Leg. [e] Strabo libr. 15. Eustath. in Iliad. α. [f] Strabo libr. 15. Q. Curtius libr. 4. Socrates libr. 9. hist. eccl. cap. 8. [g] Apud Athen. libr. 12. cap. 7.

probra Nini Regis hoc potissimum recensset, quod nunquam apud Magos ignem excitavit

ΟΥ παρὰ μάγοισι πῦρ ἱερὸν ἀνέκησε,
Ὥσπερ νόμος ῥάβδοισι τῶ θεῶ ψαύειν,
ΟΥ μὴ θυήτης, ὢ δικαστόλος κεῖνος

hoc est

Nec excitavit ignem apud Magos sacrum,
Nec, uti jubet lex, attigit Deum virgâ,
Nec sacra fecit ille, jura nec dixit

Quæ licet de Nino Assyriorum Rege pronuncientur, tamen & Persarum Regibus possunt convenire; nam Persæ eadem, qua Assyrii superstitione Magorum utebantur, & Magos habebant [a] sacrorum auctores, & colendi Numinis, & sacrificandi magistros, a quibus, quemadmodum Assyrii ignem divinis honoribus afficiendum esse didicerant. Idcirco non solùm agentes pacem, sed etiam gerentes bellum in ipsâ acie ignem
4 alebant sacrum, isque exercitum præcedebat, cujus rei testis est locupletissimus Curtius [b] libro tertio, ubi exercitus Persici ad bellum proficiscentis ordinem describit, quo loco leguntur hæc verba: *ordo autem agminis talis erat; ignis, quem sacrum, & æternum vocabant, argenteis altaribus præferebatur; Magi proximi patrium carmen canebant.* Quibus in verbis Curtii notandum ignem sacrum Persas inextinctum asservasse; nam Curtius æternum vocat, eodem modo, quo ignis Vestæ, quem Vestales nunquam extingui patiebantur, æternus vocabatur: Virgilius [c]

Hæc ait, & manibus vittas, Vestamque potentem,
Æternumque adytis effert penetralibus ignem

& [d] alio in loco

Vos, æterni ignes, & non violabile vestrum
Testor numen ait.....

Eam igitur curam Persæ adhibebant, ut sa-
5 cer ignis arderet semper, nec unquam extingueretur; quæ religio fuit non solùm Persis, verùm etiam Athenienfibus, apud quos ignis in Prytaneo sempiternus custodiebatur, ex quo originem duxit proverbium λύχνον ἐν πρυτανέῳ *lucerna in Prytaneo,* quod quum rem, quæ nunquam deficit, significare volumus, usurpatur; nam ignis lucernæ, quæ in Prytaneo asservabatur, sacerdotum curâ nunquam deficiebat; utitur eo proverbio Theocritus Idyllio vigesimo secundo. Nec verò solùm Athenis verùm in omnibus urbibus Græciæ & Prytaneum fuit, & ignis perpetuus asservabatur; quemadmodum doctissimus Casaubonus decimo quincto libro animadversionum in Athenæum capite decimo nono, allatis exemplis multarum civitatum Græcarum probat. Sed Græci nunquam sacrum ignem extingui patiebantur, apud Persas legisse [e] videor extingui solitum, quotiescunque Reges Persarum supremum diem explevissent. Quod si non abhorret a veritate, magnum necesse est morte Regum in Perside luctum, vel ostentationem luctus extitisse, quibus extinctis, ignis ille sacer extinguebatur. Nam alioquin tantopere horrebant Persæ ignis 6
interitum, ut sicut Plutarchus libro de primo frigido tradit, id apud Persas habebatur supplicandi genus, cui nemo unquam Persarum quidquam denegavit. Sumebat in manus ardentem facem supplex, & preces peragebat, ac ni impetrasset, projecturum in aquam, & extincturum minabatur. Qui sic hominem obsecrasset nihil non consequebatur; ejus preces repudiare summum nefas credebatur, quia Persæ, horrebant ignis extinctionem, quæ tam violenter accideret, quàm quum ignis in aquâ mergitur; sed qui ita supplicasset, puniebatur, quòd habuisset ignis extinguendi voluntatem. Quum autem Ignem Persæ, quasi præsentem Deum venerarentur, nemo jure miretur, Auditores, si Persæ defuncta corpora non concremabant; nolebant enim divinam Ignis naturam miscere funestis; nam si quidam Sacerdotes attrectare feralia verebantur; multò magis Deum feralibus contaminari, & pollui nefas videbatur. Atque
hanc fuisse causam, quòd Persæ cadavera 7
igni non consumerent historiæ pater [f] Herodotus testatur his verbis; Πέρσαι γὰρ θεὸν εἶναι νομίζουσι τὸ πῦρ, τὸ ὦν καταχαίειν τὰς νέκρους οὐδαμῶς ἐν νόμῳ οὐδετέροισιν ἐστιν, Πέρσαισι μὲν διόπερ εἴρηται, θεῷ οὐ δίκαιον εἶναι λέγουσι νέμειν νεκρὸν ἀνθρώπου, Αἰγυπτίοισι δὲ νενόμισται πῦρ θηρίον εἶναι ἔμψυχον, πᾶν δὲ αὐτὸ κατεσθίειν, τάπερ ἂν λάβῃ, πλησθὲν δὲ αὐτὸ τῆς βορῆς συναποθνήσκειν τῷ κατεσθιομένῳ, οὐκῶν θηρίοισι νόμος οὐδαμῶς σφι ἐστὶ τὸν νεκὺν διδόναι. Ubi summus Auctor rationem reddit, cur tam Ægyptii, quàm Persæ more, institutoque gentium plurimarum igni cadavera non imponant, & ait diversis de causis utramque nationem idem sequi; Persas, quum ignem Deum existiment, impium putare extincta corpora flammis imponere, & Deo cadaver hominis tradere; Ægyptios autem arbitrari ignem esse quandam animantem feram omnia devorantem, quæcunque corripuerit; satiatam verò pastu cum eo, quod devoravit, simul interire; ob eamque causam non esse receptum flammis absumi corpora mortuorum, quum fas, piumque non sit dare feris mortuos devorandos. Ex quo Herodoti loco intelligi potest, cur in epigrammate, quod explicamus, servus natione Perses dominum deprece-

 tur

[a] Laërt. in procœmio. & Porphyrius de Abst. libr. 4. Apulejus in Apolog. [b] Q. Curt. libr. 3. cap. 3. [c] Virgil. Æneid. libr. 2. [d] Idem Æneid. libr. 2. [e] Diodor. Sicul. libr. 17. [f] Herodotus libr. 3. cap. 16.

tur, ne ſuum corpus igni comburat; ſic enim Deum contaminari; id autem ipsâ morte triſtius Perſis videri. Et meritò ſic inducit Poëta metuentem, ne ſuo cadavere ignis inquinetur; apud Perſas quippe tam nefarium habebatur cadavere ignem inceſtare, ut auctore Strabone, ſiquis apud Perſas in ignem mortuum injeciſſet, morte mulctaretur.

DISSERTATIO LXX.

In idem Epigramma.

Dissertatio Secunda.

Maxima eſt inter Auctores diſſenſio, an Perſæ terræ cadavera mandarent, quum Terram colerent; ſed verius eſt corpora mortuorum cerâ illita ſepeliſſe, ne eorum attactu Terra contaminaretur. Græci, & Romani cadavera abluebant; ſecus Perſæ, quum Aquam, & præcipuè fluvios venerarentur, quibus equos immolabant; ſicut etiam Soli.

Explicabamus heſterno die, Auditores, epigramma Dioſcoridis, ubi inducit ſervum natione Perſen morientem, & domino, a quo diligebatur, mandata dantem, ne ſe Græcorum, Romanorumque, & aliarum gentium ritu impoſitum rogo, ſubjecto igne concremaret, ſed terrâ conderet; neve ſuum corpus ablueret; Perſarum quippe nationem Aquam, Ignemque venerari, & acerbius ipsâ morte ſcelus arbitrari, polluere ignem defunctorum corporum attactu; aquam, qua omnia purgantur, feralibus contaminare; verba ſunt hæc Epigrammatis, quod nos Latinum fecimus,

Euphratem flammis ne trade rogalibus, ignem
Ne violes; Perſâ ſum genitore ſatus,
Perſide natus ego; nobis, here, triſtius atra eſt
Morte ſacros ignes lædere funeribus;
Sed me compoſitum terræ committe, lavacra
Neve adhibe; puras & veneramur aquas

Et ſuperiore quidem ſermone quanta ignem Perſæ religione colerent, oſtendimus, & quàm ſeverâ lege ſanciverint, ne quis auderet defuncta corpora rogis imponere, & igne abſumere, quò noſter Poëta reſpexit; hodierno die cetera exequemur, quæ ad hos verſus illuſtrandos pertinere videbuntur. Atque illud inprimis animadverten-
1 dum eſt, ſicut bene, & eruditè Poëta noſter negat, Perſis licere mortuos in ignem ponere; ita non admodum rectè ſignificare ei nationi corporum humandorum morem placuiſſe; nam Perſæ corpora non humabant, ſed cerâ circumlita domi aſſervabant ut a [a] Procopio traditur. Et ſanè ſicut in ignem non coniiciebant cadavera, quia Ignem Deum arbitrabantur, nefas autem exiſtimabant divina miſcere funeſtis; ita veriſimile eſt non condidiſſe terrâ cadavera, ne Terræ numen funebribus contaminarent; nam Terram non minùs, quàm Ignem venerabantur. Teſtatur id Diogenes Laërtius, qui ſic de Perſarum Magis loquitur in procemio: ἀποφαίνεσθαι δὲ περὶ τῆς οὐσίας θεῶν, καὶ γενέσεως, οὓς καὶ πῦρ εἶναι, καὶ γῆν, καὶ ὕδωρ hoc eſt: *diſſerere autem de naturâ, & ortu Deorum, quos & ignem eſſe, & terram, & aquam;* teſtatur & Strabo, qui libro decimoquincto de religione Perſarum ita diſſerit: θύουσι δὲ ἐν ὑψηλῷ τόπῳ, τὸν οὐρανὸν ἡγούμενοι Δία, τιμῶσι δὲ καὶ ἥλιον, ὃν καλοῦσι Μίθραν, καὶ Σελήνην, καὶ Ἀφροδίτην, καὶ πῦρ, καὶ γῆν, καὶ ἀνέμους, καὶ ὕδωρ: hoc eſt: *ſacrificant autem in prœalto loco Cœlum exiſtimantes Jovem; colunt & ſolem, quem appellant Mithram, & Lunam, & Venerem, & Ignem, & Terram, & Ventos, & Aquam;* teſtatur [b] Herodotus libro primo, qui Perſas inter ceteros Deos Terræ ſacra facere aſſe-
verat. Nihilo tamen ſecius [c] Poëta noſter 2
Strabonis auctoritate defenditur, qui Perſas tradit circumlita cerâ cadavera ſepelire; ſed, manifeſtiùs [d] Herodotus Poëtam noſtrum a calumniâ vindicat, qui libro primo ſic ait: κατακηρώσαντες δὴ ὦν τὸν νέκυν Πέρσαι γῇ κρύπτουσι hoc eſt: *igitur cerâ cadaver illinentes Perſæ terrâ condunt*. Quod ſi cui forte mirum videatur, humo Perſas cadavera condidiſſe; nec horruiſſe Deam funeribus inquinare, quum aurum, quia mirabantur, & habebant in pretio, mortuis neutiquam adjungerent, ut [e] Strabo luculentiſſimus auctor memoriæ prodidit; is cogitet, idcirco cerâ induxiſſe, ne terram attingerent, eaque illo contactu contaminaretur, ipſique ſuſciperent ſcelus nullâ expiandum victimâ. Non deſuerunt tamen
Auctores, qui alios fuiſſe ritus apud Per- 3
ſas ſepulturæ memoriæ proderent; nam Sextus Empiricus libro tertio Pyrrhonicarum Hypotheſeon ſcribit, apud Perſas condiri nitro, faſciis involui, cruce ſuſpendi mortuos. Magos [f] autem conſtat alitibus laniandos objeciſſe, quæ cauſa fuit, ut nonnulli crederent, ut auctor eſt [g] Herodotus, Perſas non priùs operuiſſe terrâ defunctos, quàm ex eorum corpore aliquid aves deguſtaſſent. Alii verò putant Perſas, poſtquam computruit cadaver, carneſque defluxerunt, nudata oſſa per campos diſpergere, patique ſine honore ſepulturæ jacere, quod plerique Mortalium horreant, Sed has rationes corporum poſt mortem componendorum, vel proiiciendorum, ab iis

[a] Procop. de bello Perſico. [b] Herodot. libr. 1. c. 131. [c] Strab. libr. 15. [d] Herodot. libr. 1. c. 140. [e] Strabo ibid. [f] Strabo ibid. [g] Herodot. libr. 1.

iis puto excogitatas, quibus non verisimile videbatur, Persas terrâ, quam Deam putabant, cadavera condidisse; nec eandem erga terram, quam erga ignem reverentiam adhibuisse. Ceterùm ego Poëtæ nostri, & [a] Strabonis, & Herodoti gravissimorum scriptorum opinionem sequor, & Persas quoque mortuos injectâ humo obruisse existimo; sed iis jam explicatis, Auditores, reliqua persequamur. Vetat servus, quem inducit Poëta loquentem, ablui corpus extin-
4 cti, aquamque pollui, qua cuncta polluta purgantur; quia affirmat se non minùs, quàm Ignem, fluvios colendos esse arbitrari; quo in loco duo sunt animadvertenda; alterum, antequam cadaver humaretur, more Græcorum, Romanorumque diligenter ablui consuevisse, sed non more Persarum; alterum Persas fluvios, & omnem [b] aquam divinis honoribus affecisse; ex quibus, quamvis alterum sit pervulgatum, tamen de utroque dicemus; quis enim nescit mo em fuisse mortuos, priusquam humarentur, lavare? quis enim non audivit Euripidis versus in Hecubâ, quibus id apertè ostenditur; sic enim Hecuba Polyxenam sepulcro donatura loquitur

Σὺ δ' ἂυ λαβῦσα τεῦχος, ἀρχαία λάτρι,
Βάψας ἔνεγκε δεῦρο Ποντίας ἁλὸς,
Ὡ'ς πᾶιδα λυτροῖς τοῖς πανυςάτοις ἐμὴν.
Νύμφην τ' ἄνυμφον, παρθένον τ' ἀπάρθενον
Λέσω......

hoc est:

At tu, vetus ministra, sumens Hydriam
Fer ex propinquo huc hauriens lympham mari,
Natam ut lavacris abluam extremis meam,
Et virginem non virginem, & sine nuptiis
Nuptam......

Vultis & Latinorum Principem poëtarum vobis hujus afferam testem rei? is libro sexto ubi exequias Miseni describit, ait [c]

..... *corpusque lavant frigentis, & ungunt*

sed & [d] Ennius dixit

Tarquinii corpus bona femina lavit, & unxit

ideo & apud Virgilium Euryali mater queritur se filii funus non produxisse, nec extinctum [e] lavisse

...... *nec te*, inquit, *& tua funera mater*
Produxi, pressive oculos, aut vulnera lavi
Veste tegens......

Quò pertinet historia, quam narrat Ælia-
5 nus libro quarto, qui refert, Dardanos, qui sunt in Illyrio, ter tantùm abluere corpus; quum ex aluo maternâ prodierunt, & quum nuptias celebraturi sunt, & quum fato concesserunt. Hunc autem morem Euphrates, quem in hoc Epigrammate Poëta noster inducit loquentem, in suo funere vetat usurpari, rationemque reddit eandem, quam reddidit, quum dominum precatus est, ne suum corpus flammis imponeret. Nam sicut ajebat religione impediri, quominùs cremari se pateretur, quòd Ignem veneraretur; ita nunc ait se nolle ablui, ne aquam polluat, quæ præsentissimum Numen Persis videtur. Persæ enim, ut Clemens Alexandrinus admonitione ad gentes testatur, fluvios adorabant Πέρσαι τὸν ποταμὸν προσεκύνουν: hoc est: *Persæ fluvium adorabant*. Victimam verò Persæ fluviis equum immolabant; sic [f] Herodotus Xer- 6
xem, quum ad Strymonem fluvium pervenisset, albos equos ei sacrificasse: sic apud Cornelium [g] Tacitum Tiridates Euphratem trajecturus, ut acciperet a Parthis vocantibus regnum, equo rem divinam flumini facit. Quapropter constat eadem hostiâ & fluvios placasse, & Solem, nam etiam Soli equum [h] Persæ mactabant; [i] Ovidius:

Placat equo Perses radiis Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda Deo.

Credo, quia tam Solis, quàm fluviorum est indefessa natura, & cursus nunquam intermissus; utrisque igitur equi videntur convenire, qui propemodum nunquam in cursu defatigantur. Nec mirum videri debet 7
tam horrere Aquæ numen Euphratem, ut antequam moriatur, extremis precibus a domino petat, ne suo corpore aqua attingatur. Nam Persæ nec sordes ullas, nec cadaver in flumen conjici patiebantur, ut constat ex verbis hisce [l] Strabonis, qui sic ait: εἰς δὲ ποταμὸν ὔδε ὐρῦσιν, ὔδε νίπονται Πέρσαι, ὔδε λόυονται, ὔ νεκρὸν ἐκβάλλυσιν, ὔτ' ἄλλα τῶν δοκύντων ἔιναι μυσαρῶν quæ verba sic vertuntur: *in fluvium neque immejunt, neque abluuntur Persæ, neque lavantur; neque cadaver eiiciunt, neque alia, quæ videntur esse sordida, & aspernanda*. Hæc eadem & vetustissimus auctor scribit [m] Herodotus libro primo, ubi licet omnem aquam coli a Persis asseveret, tamen fluvios præcipuis honoribus affici confirmat; sic enim ait σέβονται δὲ τὺς ποταμὺς μάλιςα πάντων *Maximè verò omnium fluvios venerantur*.

DIS-

[a] Strabo l. 15. & Herodot. l. 1. [b] Arnob. libr. 6. Clem. Alexandr. in Protr. [c] Virg. Æneid. libr. 6. [d] Ennius libr. 3. Ann. apud Servium in 6. Æneid. Virg. [e] Virgil. Æneid. libr. 9. [f] Herodot. libr. 1. [g] Cornel. Tacit. libr. 6. Annal. [h] Justin. libr. 1. Xenoph. Instit. Cyri l. 8. [i] Ovid. libr. 1. Fast. [l] Strab. libr. 15. [m] Herod. libr. 1. cap. 138.

DISSERTATIO LXXI.

In idem Epigramma.

Dissertatio Tertia.

Philosophorum alii Aquam, alii Ignem, alii Terram, & Ignem rerum primordia censuerunt; nequaquam verò Deos hæc esse existimarunt, ut falsò affirmat Clemens Alexandrinus. Persæ autem Stoicos sequuti Mundum esse Deum sunt opinati, & Jovem; Aquam verò, Ignem, ac Terram, tanquam Mundi partes coluerunt; adorabant etiam Aërem, quum Ventum coluisse constet, qui nihil aliud est, quàm aër fluens in unam partem; *necnon Cœlum, Lunam, & Solem, quem Mithram nuncupabant; licet Herodotus Mithramesse Venerem asseveret.*

EX Epigrammate, quod nuperrimè suscepimus exponendum, cognovimus, Auditores, Persas [a] Ignem, & Aquam, & præcipuè fluvialem divinis honoribus affecisse; ex quo possunt videri hæc duo tanquam rerum principia coluisse; nam & Aqua, & Ignis habiti sunt rerum primordia. Thales [b] enim Milesius, & Ægyptii Aquam; Ignem
1 Heraclitus, & Hippasus Metapontinus rerum initia statuerunt; Parmenides [c] Eleates autem Igni adjunxit Terram, & his duobus omnia constare est arbitratus; quos nescio, cur Clemens [d] Alexandrinus affirmet, pro Deo habuisse elementa, quæ rerum materiam, non D um esse putaverunt; quum, ut de aliis interim taceam, Thaletem Milesium [e] constet materiam Aquam esse, causam effectricem mentem esse censuisse; quod & Beato Justino Martyri obiici potest. Nonnullæ tamen nationes materiam divinis honoribus consecrarunt, in [f] quibus Ægyptii fuerunt, qui quum humidam naturam esse rerum primordium crederent, eandem sub Osiridis nomine attonito pene cultu adorabant; eodem modo & Persæ possunt, quia Ignem, & Aquam initia, ex quibus omnia efficiuntur, sint opinati, Ignem, & Aquam coluisse. Ego tamen, Auditores,
2 arbitror Persas, Aquam, & Ignem non tanquam principia, sed tanquam Mundi partes esse veneratos; nam Persas nihil aliud esse Deum, quàm Mundum putasse existimo, quod hodierno die demonstrabo; sic quæ initio me sum pollicitus esse dicturum de religione Persarum repræsentabo. Fuit autem vetus hæc [g] opinio, & latè pervagata hoc opus pulcherrimum Artificis divini naturâ sentiente teneri, & esse divinum, & summum Deum, qui profectò stultissimè opus consecrarunt, Opificem neglexerunt; Regiam suspexerunt, Regem ignorarunt, nec perspicere cupierunt. Hanc sententiam sequutus est Orpheus, & complexus versibus, quos libro secundo προπαρασκέυης, citat Eusebius Pamphili, quos, quia multi sunt, recitare supersedeo; præsertim quum ex his paucis, quos in medium afferemus, intelligi possit, quid sibi vetustissimus Poeta voluerit; sic enim loquitur

Πάντα γὰρ ἐν μεγάλῳ Ζηνὸς τάδε σώματι κεῖται,
Πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ γαῖα, καὶ Αἰθὴρ, νύξ τε, καὶ ἦμαρ,
Τοῦ δή τοι κεφαλὴν μὲν ἰδεῖν, καὶ καλὰ πρόσωπα.
ΟΥ'ρανὸς αἰγλήεις, ὃν χρύσεαι ἀμφὶς ἔθειραι
Α'στρῶν μαρμάρεων περικαλλέες ἠερέθονται

quę carmina sic Latinis versibus exponuntur

Quippe jacent magni Jovis hæc in corpore cuncta,
Ignis, & unda fluens, tellusque, & maximus Æther,
Noxque, diesque simul: caput, & frons pulchra Tonantis
Lumine purpureo Cœlum est, quod lucida circum
Cæsaries pendet stellarum vertice summo

Ut autem ostendat corpus hoc non esse inanimum, non mentis, & rationis expers, affirmat hujus mentem regiam, & falli, mentirique nesciam esse Ætherem, non obnoxium corruptioni, & immortalem

Νοῦς δέ γε ἀψευδὴς βασιλήϊος ἄφθιτος Αἰθήρ.

Quem locum Porphyrius explicans ait, Jovem esse Mundum universum, animantem 3
ex animantibus, & Deum ex Deis; deterius autem Strato is, qui Physicus est appellatus, qui Mundum facit Deum; sed spoliat sensu, spoliat ratione, spoliat intelligentiâ; sicut [h] Cicero de naturâ Deorum testatur, qui de Stratone sic loquitur: *nec audiendus ejus auditor Strato is, qui Physicus appellatur, qui omnem vim divinam in naturâ sitam esse censet, quæ causas gignendi, augendi, minuendique habeat, sed careat omni sensu, & figurâ*; ad quam opinionem Justus [i] Lipsius putat [l] Manilium respexisse, quum dixit

Aut neque terra patrem novit, nec flamma, nec aër,
Aut humor, faciuntque Deum per singula membra,
Et Mundi struxere globum, probibentque requiri Ultra

[a] Sidon. Apollin. Panegyr. Leon. [b] Laërt. in Thalete, & Heraclito. Galenus in philosoph. histor. [c] Laërt. in Vitâ Parmenidis libr. 9 segm. 21. & Simplicius comment. in libr. 1. Physic. [d] Clem. Alexandrin. in Protrept. [e] Cicer. de Nat. Deor. libr. 1. [f] Plutarch. de Iside, & Osiride. [g] Manil. libr. 1. Lactant. Firmian. de Orig. Error. libr. 2. cap. 6. [h] Cic. de Nat. Deor. libr. 1. [i] Justus Lipsius in Physiolog. Stoic. l. 1, dissert. 8. [l] Manilius libr. 1. cap. 1.

Ultra se quidquam.....

Scaliger autem verba Manilii refert ad vetustissimorum Theologorum opinionem, qui partes, & membra Dei elementa faciebant. Sed & [a] Stoici Mundum Deum, &
4 quidem summum arbitrantur; siquidem apud Diogenem Laërtium *τὴν ὐσίαν τῦ θεῦ* esse Mundum Stoici confirmant; & [b] Seneca sic loquitur: *totum hoc, quo continemur, & unum est, & Deus est; socii ejus, & membra sumus*, & apud [c] Eusebium Dydimus: *οἱ Στώικοι δὲ*, inquit, *ὅλον τὸν κόσμον σὺν τοῖς μέρεσιν ἀυτῦ προσαγορέυουσι θεὸν*: *Stoici Mundum cum partibus ejus appellant Deum.* Nec Aristoteles altiùs quidquam excogitavit, quē Eusebius Pamphili reprehendit, quod quum Mundum Deum esse censuerit, partem sub Lunâ nullâ ratione ferri, nullâ providentiâ dixerit gubernari, ex quo partem Dei esse mentis, & rationis expertem consequatur. Hanc igitur sententiam & vetu-
5 stissimam, & tantorum philosophorum consensu comprobatam minimè mirum est amplexos esse Persas, ut jam ostendemus. Mundum esse compagem è Cœlo, terraque, & ex iis, quæ continentur, naturis, præclarus inprimis auctor libro de Mundo Aristoteles docet; sive alius philosophus, qui illud opus Alexandro Magno inscripsit; hæc autem omnia religio Persarum adorabat. Adorabat Cœlum; nam Jovem, quem præcipuâ religione venerabatur, ut auctor [d] est Herodotus, nihil aliud esse, quàm Cœlum existimabat: adorabat Terram, ut Diogenes Laërtius testatur Proœmio totius operis de vitis Philosophorum: adorabat Aquam, ut jam ostendimus, & præcipuè fluvialem; quia id aquarum genus vivum quodammodo videtur, quum semper suâ sponte moveatur; ideo [e] Virgilius ait:

..... donec me flumine vivo
Abluero.......

Et [f] Livius: *quid jam tu, hospes, paras, inquit, incesse sacrificium Dianæ facere? quin tu ante vivo perfunderis flumine? infimâ valle præfluit*
6 *Tiberis*: adorabat & aërem, quum ventos coluisse constet ex [g] Herodoto, & [h] Strabone; siquidem ventus nihil aliud est, quàm aër fluens. Quapropter [i] Seneca libro quinto naturalium quæstionum sic ait: *ventus est aër fluens in unam partem*, & Vitruvius libro primo capite sexto: *ventus est aëris fluens unda cum incertâ motus redundantiâ*: ex quo animadverti potest Persas, ut aquam fluentem maximè coluerunt; ita & aërem fluentem coluisse. Quod si cui sententia Stoicorum non arridet, is tamen non inficias ibit ad aërem ventum pertinere; quapropter Ægyptii, qui singula elementa in bina, marem, & feminam dividebant, Aërem, qua Ventus est, marem, qua nebulosus, & iners, feminam judicabant. Ado- 7
rabant & stellas, non solùm quum Cœlum tanquam summum, & supremum numen venerabantur; sed etiam quum earum principem Solem, in quo, ut doctissimis viris placuisse video, omnium siderum virtutes, potestatesque cernuntur, divinis honoribus afficiebant; & quum Lunæ, quæ ad Solis dignitatem videtur proximè accedere, nobis familiarissimum sidus, & in tenebrarum remedium a naturâ repertum, sacra faciebant; de quo cultu Solis, & Lunæ [l] Herodotus, & Strabo mentionem facit; ad quem spectat id etiam, quod [m] Curtius tradit, imaginem Solis crystallo inclusam supra tabernaculum Magni Regis semper solitam collocari, semper in exercitu Solis equum eximiæ magnitudinis duci, qui Jo- 8
vis currum sequebatur. Solem verò Mithram Persæ nuncupabant, quemadmodum Strabo [n] libro decimoquincto memoriæ prodidit, & Hesychius, qui in voce Mithres ait: *Μίθρης ὁ ἥλιος παρὰ Πέρσαις* hoc est: *Mithres dicitur Sol apud Persas*; & *Μίθρης ὁ πρῶτος ἐν Πέρσαις θεὸς* hoc est: *Mithres princeps apud Persas Deus*: ubi licet animadvertere Solem summum Deum Persis fuisse. Sed & Plutarchus in Vitâ Alexandri Macedonis indicat Mithram Solem Persis esse; nam ibi Darius cubiculi custodem obsecrans Mithram magnam lucem vocat: *Εἰπέ μοι*, inquit, *σεβόμενος μιθρῦτε μέγα φῶς, καὶ δεξιὰν βασίλειον* hoc est: *dic mihi verens & Mithræ magnam lucem, & dexteram regiam*, & Nonnus Dionysiacorum libro quadragesimo, qui de Sole sic loquitur:

Εἰ χρόνος, εἰ Φαέθων, πολυώνυμος, εἴτε σὺ Μίθρης
Ἡ'έλιος Βαβύλωνος, ἐν Ἑ'λλάδι Δελφὸς Ἀ'πόλλων

hoc est:

Si tempus, Phaëthon, si multi nominis es tu,
Si Mithres Sol Assyriis, Graiis & magnus Apollo
Delphicus, & certus responsa petentibus auctor

Quod idcirco pluribus Auctorum locis con- 9
firmavi, quia summus historiæ scriptor [o] Herodotus Mithram esse Venerem libro primo asseverat, cujus religionem Persæ ab Assyriis acceperunt, nisi forte Mithres cum aspiratione diversus est a Mitrâ sine aspiratione. Atque id est aliud Numen, in quo Persæ videntur adoraſſe naturas, quibus Mūdi natura completur; nam [p] Venus in animo

[a] Diogen. Laërt. in Zenon. libr. 7. segm. 137. [b] Seneca in Epistolis. [c] Didym. apud Euseb. libr. 15. de præparat. Evangel. & Origines contra Cels. libr. 5. [d] Herodot. libr. 1. cap. 131. [e] Virgil. Æneid. libr. 2. [f] Tit. Livius libr. 1. [g] Herodot. libr. 1. cap. 131. [h] Strab. libr. 15. [i] Senec. Nat. quæst. libr. 5. cap. 1. in princ. [l] Herod. libr. 1. c. 131. & Strab. l. 15. [m] Q. Curt. l. 3. c. 3. [n] Strab. l. 15. & Q. Curt. libr. 3. Just. l. 1. c. 10. [o] Herod. libr. 1. c. 131. [p] Cæl. Rhodig. libr. 23. cap. 3.

mo Universi est illa vis, qua animus ad generandum incitatur, unde tanta, ac tam mirabilis existit rerum cum inanimarum, tum animatarum varietas, ac multitudo. Ex quibus Persas constat omnes Mundi partes adorasse; & quia in Mundo alia sunt, quæ boni, alia, quæ mali vim [a] videntur obtinere, Horomazen tanquam principium boni, & Arimanium tanquam principium mali adorabant. Sed hactenus ostendimus Persas Mundum, qua inanimus est, esse veneratos; nunc & animum Mundi divinis honoribus prosequutos ostendemus.

DISSERTATIO LXXII.

In idem Epigramma.

Dissertatio Quarta.

Deos Græci θεὺς *a currendo appellarunt. Maximus Tyrius existimat Persas Ignem coluisse, tanquam Solis, & Stellarum simulacrum; sed multis argumentis probatur ipsum Ignem adorasse, ut Lucianus tradit; quum existimarent Mundum esse animatum, & Ignem illius animam; sicut plerique philosophi animum igneum esse censuerunt. Ignis omnibus rebus inest; nam in Cælo, & in Aëre, Terraque, & in ipsis Aquis reperitur.*

Eusebius Pamphili libro proparasceves tradit vetustissimos homines, in primisque Phœnices, quum Cœlum suspexissent signis fulgentibus mirâ varietate distinctum, & illuminatum; quum eorum pulchritudinem,
1 constantiam, incredibilem celeritatem, & utilitatem, quam humano generi afferunt, essent contemplati, in eam adductos esse opinionem, ut Deos esse crederent Solem, & Lunam, & ceteros Ignes, eorumque numen eximiâ religione venerarentur; itaque a cultu Conditoris, quem non videbant, ad colenda ejus opera, quæ spectabant, & admirabantur, defluxisse. Quam sententiam Plato in Cratylo comprobavit, qui Veteres putat, quia solos Deos esse ducerent Solem, & Lunam, & Sidera, eaque semper currentia cernerent θεὺς ἀπὸ τῦ θέειν appellasse. Ea autem religio processit longiùs, Auditores, & non solùm Cœlum, & Stellas; verùm etiam elementa, omnesque Mundi partes, ipsumque Mundum Deos existimarunt, & divinis honoribus coluerunt, quod ut facerent eadem adducti sunt ratione; nam sicut illa superiora propter incredibilem pulchritudinem, & speciem, & magnitudinem, & ordinem, & utilitatem; ita & hæc inferiora propter easdem causas sunt venerati. Nam quum eorum Artifex sit divinus, in ipsis quoque cernitur non leviter adumbratum, sed altè impressum vestigium quoddam divinitatis, quod homines veritatis ignaros decepit, fefellit, induxit. Hanc autem religionem fuisse Persarum Gentis a contemplatione rerum non alienæ superiore dissertatione diximus, Auditores, ipsosque Mundum per partes esse veneratos; utrum autem Mundum animantem sint opinati, an animi, & rationis expertem, & rebus inanimis, an animâ, & intelligentiâ præditis divinitatem tribuerint, quærendum esse visum est. Ac mihi quidem rem diligentiùs perpendenti viden- 2
tur & animantem Mundum credidisse, & ut animâ, & ratione præditum adorasse; nam in Igne nihil aliud, quàm animum Mundi ipsos crediderim coluisse. Non me præterit nonnullos existimasse Persas Igni divinos honores tribuisse, tanquam simulacro cuidam Solis, & Stellarum, nec Ignem esse divinum putasse; sed similem divinorum, in qua sententiâ Maximus Tyrius fuit, qui trigesimaoctavâ dissertatione sic ait: τὸ βαρβαρικὸν ὁμοίως ἅπαντες συνετοὶ τῦ θεῦ, καθεστήσαντο δὲ αὐτοῖς σημεῖα ἄλλοι ἄλλα: Πέρσαι μὲν πῦρ ἄγαλμα ἐφήμερον, ἀκόρεστον, ἀδδήφαγον. Quæ verba sic latino sermone redduntur: *Barbari omnes similiter Deum esse intelligunt, constituerunt autem sibi signa alii alia; Persæ quidem Ignem simulacrum, quod in diem durat, & est vorax, & insatiabile.* Id voluit Maximus Tyrius a Persis Ignem coli tanquam imaginem Solis, quem initio solum fuisse Persarum Deum [b] Justinus autumat. Sed mihi magis arridet Luciani sententia, qui 3
in Jove Tragœdo tradit Persas πυρὶ θύειν *Persas ipsi Igni rem divinam facere*; quia nimirum, quemadmodum Julius Firmicus libro primo de errore profanarum religionum testatur, Ignem omnibus elementis anteponebant. Nam si ignem tanquam Solis imaginem adorabant, cur in castris & ignem, & imaginem Solis, ut [c] Curtius refert, crystallo inclusam habebant, cur [d] ignis, quem ipsi sacrum, & æternum vocabant, exercitum proficiscentem præcedebat, cur [e] Solis equus currum Jovis sequebatur? cur alio cultu Solem, alio Ignem afficiebant? Quare verò propiùs existimem, propterea Ignem coluisse, quia hoc elemento animari Mundum sint opinati, hoc principale naturæ regimen, hoc Universi mentem esse cen-

[a] Plutarch. de Iside, & Osiride. [b] Justin. Histor. libr. 1. [c] Q. Curtius libr. 3. cap. 3. [d] Q. Curt. ibid. [e] Justin. libr. 1. Histor. & Q. Curt. ibid.

censuerint. Idcirco quum rem divinam fa-
ciebant, Ignem primum invocabant, & ab
Ignis cultu, ut [a] Straboni credi convenit,
omnia sacrificia inchoabant. Quum anima,
sicut [b] Plato docet, antiquior corpore ha-
beatur, Ignis autem ipsis animus esse Mun-
di videretur, non priùs ulli Deo, quàm
Igni honorem adhibendum putaverunt:
Nec mirum videri debet animi naturam ex
4 igne constare Persas censuisse; nam [c] & phi-
losophi Græci animum igneum esse credi-
derunt; Zeno [d] quippe Stoicæ sectæ con-
ditor, rerumque naturæ non futilis con-
templator, animum nihil aliud esse, quàm
ignem voluit; nec ex aliâ mente, quàm
Stoicorum [e] Cicero dixit: *hisque animus da-
tus e sempiternis illis ignibus, quæ sidera, &
stellas vocatis*; nimirum eo in loco Cicero
voluit animum esse Ignem; sed non hunc,
quo utimur; verùm illum cœlestem, quo
æterni ignes siderum constant; nec Varro,
cujus hæc verba citat Isidorus: *Varro ignem
Mundi animum dicit, proinde quòd in Mundo
animus omnia gubernet, sicut ignis in nobis*;
nec aliò spectat oratio Balbi apud [f] Cice-
ronem, qui ex eo, quod calor per omnia
diffundatur, animantem esse Mundum, &
intelligentem probat; nec aliud sibi voluit
apud Plutarchum [g] Cleanthes, qui omnes
Deos præter Ignem esse mortales asseverat.
Nam quum [h] Stoicis auctoribus Universum
fit conflagraturum, solus Ignis est super-
futurus; hoc est animus Mundi, a quo mo-
les hæc formetur rursus, & reficiatur. Sed
5 nec [i] Heraclides Ponticus, qui lucem; nec
Heraclitus Physicus, qui scintillam è stel-
larum naturâ decerptam animum eredidit,
ab igne admodum diversum animum judi-
cavit; ac multò [l] minùs Hipparchus, qui
animum nihil aliud esse, quàm Ignem di-
sertè pronunciavit. Prætermitto cæteros,
qui animum ex igne, aliaque naturâ mix-
tum, conflatumque esse voluerunt; Parme-
nidem [m], qui ex Igne, & Terrâ; Boëthum,
qui ex Igne, & Aëre: mitto magnum Hip-
pocratem, qui id, quod calidum appella-
mus, immortale, & æternum esse, & intel-
ligens, & providum, & præscium futuro-
rum affirmavit; ex quibus constat multis,
iisdemque sapientissimis viris placuisse ani-
mum vel Ignem, vel Igni cognatum esse
quiddam, atque conjunctum. Et sanè ar-
6 gumenta non desunt, quibus hæc opinio
verisimilis videatur; sicut enim ubique præ-
sens est animus in corpore; ita nulla pars
Universi caloris expers omnino reperitur;
& quemadmodum in animante nulla pars
est, quæ animâ careat, quæ non eâ foven-
te vigeat, nutriatur, & crescat; ita nihil
est in Mundo, quod non calore vegetum
reddatur, vivat, conservetur, augeatur.
Nam & in Cœlo nemo audeat negare ca-
lorem esse, ubi tantam vim lucis cerni-
mus, unde calor tam immenso interval-
lo in hæc inferiora diffunditur, & pro-
pagatur, quæ æternâ glacie astricta tor-
pescerent, nisi igne cœlesti tepefacta fove-
rentur; & in aëre magnam ignis copiam
inveniri, omnes fatentur, qui Solis radiis
pervius eorum luce incalescit, qui nisi mul-
tas particulas ignis contineret, tolerabilis
non esset animantibus, quæ immenso fri-
gore exanimatæ interirent; & in aquâ, quæ
videtur inimica Igni, ignis viget, unde vi-
tam accipiunt tot genera piscium, tam in-
numerabilis multitudo belluarum, quibus
adeo refertum est mare, ut nulla pars na-
turæ fecundior esse videatur; & tamen a-
qua calore prorsus destituta, non modò a-
nimantibus non esset apta procreandis; ve-
rùm etiam ad fluendum inepta, & suam
speciem, formamque conservandam; quod
maximis frigoribus cernimus, quibus aqua
concrescit in speciem perspicui, solidique
marmoris. Jam in terrâ quanta vis cerni-
tur interni, quanta extrinsecùs accedentis 7
caloris! declarant id plantæ, quæ sinu ma-
tris foventur, aluntur, & educantur; nec
ulla est tam frigida tempestas, qua nihil a
terrâ parente generetur, nihil nutriatur:
declarant metalla, quæ in ipsis prope terræ
visceribus, & in manium sede procreantur:
declarant ignium tot locis existentium mi-
racula: declarant fontium calidorum ex imo
erumpentium scaturigines. Theophrastus
ingenti terræmotu vim aquarum erupisse, &
in iis pisces conspectos esse tradit; ex quo
intelligi potuit, & in ipsis terræ latebris,
intimisque recessibus esse calorem, qui suf-
ficiat animantibus procreandis, & conser-
vandis, vitæque impartiendæ, & sustentan-
dæ. Nec verò ulla pars naturæ vacare igni 8
potest, qui si tollatur ex Universo, tolle-
tur ille altissimus circumfusus Æther: tol-
lentur illi stellarum undique collucentes
oculi, torpebunt ignavo Mundo elementa;
non aquis irrigabitur tellus, non imbribus
fecundabitur solum, non fluctuabit mare,
non terra quidquam procreabit; omnia
densissimis tenebris, & profundâ, & ine-
luctabili caligine obsidebuntur; nihil mo-
vebitur, aut fluet, aut agitabitur. Non i-
gitur nullâ ratione adducti Ignem animum
esse Mundi quidam putaverunt; nam sicut

 ani-

[a] Strabo libr. 15. [b] Plato in Phædone. [c] Macrob. in Somn. Scip. libr. 1. c. 14. [d] Diog. Laërt. l. 7. segm. 157. in Vitâ Zen. & Plutarch. de Plac. Philosoph. libr. 4. c. 3. [e] Cic. in Somn. Scip. [f] Cic. de Nat. Deor. libr. 2. [g] Plutarch. Adversùs Stoicos. [h] Plutarch. de Oraculorum Defectu. Jul. Firmic. libr. 3. cap. 1. Astronom. & Senec. natur. quæst. l. 3. cap. 29. & Consol. ad Marc. cap. ult. [i] Macrob. in Somn. Scip. libr. 1. cap. 14. [l] Macrob. ibid. [m] Macrob. ibid.

animâ abeunte relinquitur corpus frigidum, brutum, immotum, lucis expers, ineptum ad generandum; sic Igne sublato relinquitur Mundus frigidus, immotus, torpens, infecundus, ignavus, tenebricosus, deformis, nihilque sine Igne fuerit natura, si modò erit ulla natura, quàm naturæ ipsius quoddam cadaver. Quemadmodum enim hieme, refrigerato paulum calore, consequitur Mundi quædam senectus; ita prorsus extincto, interitus rerum consequatur necesse est; hanc autem sententiam sequuti Persæ Ignem tanquam animam Mundi adorarunt. Quo probè constituto liquet Deum Persarum fuisse Mundum, qui constat è Cœlo, terraque, & ex naturis, & insuper animâ intelligente, ut [a] philosophis placuit; movetur, & gubernatur. Quæ omnia Persæ, ut jam ostendimus, coluerunt; Cœlum, Solem, Stellas, Terram, Aquam, Aërem, & naturas, quæcunque in Universo procreantur; & in Igne animum, quo præditam hanc molem motu cieri interiore, & suo, philosophorum præstantissimi crediderunt.

DISSERTATIO LXXIII.

In Epigramma Antipatri, quod est in Libro tertio Anthologiæ in poëtas de Orpheo celeberrimo Vate.

Dissertatio Prima.

Multis in locis montes extant Olympi nomine appellati; sed in Thraciâ nullus hujusmodi reperitur: Thracia antiquitus latiùs patebat; nam ad Phocidem usque protendebatur; immo Thraces ipsam Atticam occuparant. Plerique poëtæ Orpheum Calliopes filium faciunt; alii tamen Polyhymniæ, alii Clius filium tradunt; patrem pariter illius alii Oeagrum, alii Apollinem perhibent. Duos Orpheos fuisse tradit Herodotus; Aristoteles nullum extitisse affirmat, & carmina esse cujusdam Cercopis Pythagorici.

Nemo ferè ex omnibus priscis poëtis tantam carminum gloriam est consequutus, quantam sibi Orpheus comparavit; siquidem [b] ferunt tantâ dulcedine cantus præstitisse, ut non solùm homines deliniret, & omnium aliarum voluptatum immemores, & attonitos detineret, sed etiam mutas animantes, etiam belluas immanes, & feroces insitæ a naturâ feritatis oblitas, Lyræ, & vocis, & carminum suavitate demulceret, sisteret ventos, fluminum cursus refrenaret, rupes, & silvas moveret, & universæ rerum naturæ imperaret. Quin etiam proditum [c] est ad Inferos vivum descendisse, quò conjugem suam Eurydicen immaturâ morte præreptam ad lucem revocaret, & quum manes, ipsasque furias, Regemque implacabilem Inferorum voce flexisset, & immisericordis, & inexorabilis Dei misericordiam commovisset, & ut Eurydicen uxorem suam ad vitam reduceret, impetrasset eâ tamen lege, ne respiceret, antequam ad Superos pervenisset; qua violatâ uxorem, quam divinitate carminum receperat, intemperantiâ amoris amisisse. Hujus extincti Lyram a Diis in Cœlum sublatam, inter sidera collucere; hujus in sepulcro post tot sæcula vivere spiritum quendam; quo animantes, quibus natura dulcedinem cantus dedit, ad modulandam suaviùs vocem excitentur. Quapropter Pausanias [d] refert Thraces affirmare luscinias, quæ super Orphei sepulcrum nidos construxerunt, & incubarunt, admirabili jucunditate vocis excellere, nec esse cum ceteris comparandas. De hujus Orphei sepulcro in libro tertio Anthologiæ præclarum extat Epigramma, quod conditum ab Antipatro est; id autem hodierno die suscepimus exponendum; sed ipsum carmen prius proponamus

Ὀρφέα Θρηικίῃσι παρὰ προμολῇσιν Ὀλύμπου
Τύμβος ἔχει Μούσης υἱέα Καλλιόπης·
Ὧ δρύες οὐκ ἀπίθησαν, ὅτῳ συνάμ' ἕσπετο πέτρη
Ἄψυχος, θηρῶν θ' ὑλονόμων ἀγέλη·
Ὅς ποτε καὶ τελετὰς μυστηρίδας εὕρετο Βάκχου,
Καὶ στίχον ἡρώῳ ζευκτὸν ἔτευξε ποδί,
Ὃς καὶ ἀμειλίκτοιο βαρὺ Κλυμένοιο νόημα,
Καὶ τὸν ἀκήλητον θυμὸν ἔθελξε λύρῃ

Quod ita nos latinis versibus reddimus

Orphea Threiicii tumulatum in vertice Olympi
Terra tegit prolem, Calliopea, tuam;
Quem duri lapides, quem sunt nemora alta sequuta;
Et quæ sævitiam deposuere feræ,
Ostendit primus qui mystica sacra Lyæi,
Primus & heroo jungere verba pede;
Qui mentem implacidi placavit carmine Ditis,
Et flexit blandâ pectus agreste lyrâ

Et quoniam ejusdem argumenti Epigramma [e] nuper ludentes convertimus, operæpretium fuerit hoc etiam proponere

Non rigidas quercus dulcedine carminis, Orpheu,

Dura-

[a] Cicer. de Natur. Deor. libr. 2. & Macrob. libr. 1. in Somn. Scipion. cap. 17. [b] Apoll. libr. 1. Argonaut. [c] Virg. Georg. libr. 4. & Ovid. libr. 3. Metamorph. [d] Pauf. in Bœotic. sive libr. 9. [e] Antipatri libr. 3. Anthol. epigr. 8. in poëtas.

Duraque saxa trabes, horribilesque feras:
Non fremitum sistes ventorum, atræque ruinas
Grandinis, & nimbos, horrisonumque Salum;
Quippe jaces; doctæ extinctum flevere sorores,
Funere Calliope sed magis illa tuo est.
Quid raptos querimur natos? depellere Divi
Pignoribus pestem non valuere suis

Sed ut ad superius epigramma revertamur, sepultū Orpheum Poëta confirmat in Olym-
2 po monte Thraciæ; sed Pausanias eruditissimus, elegantissimusque scriptor Bœoticis affirmat in Macedoniâ esse regionem sub monte Pieriam, urbemque Dium, a qua viginti stadia montem versus procedenti occurrere Orphei monumentum, & nihil aliud esse, quàm columellam hydriâ superimpositâ, ubi Orphei ossa dicebantur asservari. Ex eâ regione fluebat Helicon fluvius Græcorum fabulis inclytus, qui ubi septuaginta stadia processit, absorbetur hiatu terræ, & quum conditus terrâ viginti duorum stadiorum spatiū peragrarit, rursus erumpit, & mutato nomine Baphyras appellatus navigiorum capax infunditur mari. Terram [a] autem subire Helicon eâ causâ dicitur, quòd mulieres, quæ Orpheum trucidarunt, fuerit aversatus; nam quum eæ cæde perpetratâ, ad flumen pergerent, ut se aquâ vivâ perfunderent, stillantemque cruorem abluerent, fama est fluentum diducto solo terram subisse, ne manibus impiis attingeretur, & nefando contaminaretur attactu; neque tamen initio in regione Pieriâ fuisse condita Orphei ossa, sed in Olympo monte, quà pertinet ad Macedoniam. Nam hujus montis alterum latus Thessaliam claudit, alterum a meridie Macedoniam terminat (ideo Stephanus Olympum Macedoniæ [b] montem esse tradit) fuisse autem in eo monte Libethram urbem, nec ab ea longè situm fuisse Orphei sepulcrum. Quum [c] autem ea urbs ingenti diluvie fluminis, quod Sus nuncupatur, funditus esset eversa, & deleta, ossa Orphei in Pieriam fuisse translata. Ex quibus constat Orpheum non in Thraciâ sepultum, ut Poë-
3 ta noster non dubitavit affirmare, sed in Macedoniâ; & fanè in Thraciâ nullus mons Olympus reperitur. Est, ut Plinius [d] tradit, in Hellesponto prope oppida, Placiam, Aricum, & Scylacen: est [e] in Bithyniâ Olympus, ad cujus radices Prusa sita est ab Hannibale condita: est & in [f] Lyciâ, ubi crocus gignebatur secundum Corycium laudatissimus: est & in Lesbo, ut Plinius libro quincto capite trigesimo primo testatur: est & in regione Pisatide, ut constat ex loco Strabonis libro octavo, ubi leguntur hæc verba: *τὴν δὲ πόλιν ἱδρυμένην ἐφ' ὕψους δεικνύουσι μεταξὺ δυοῖν ὀροῖν Ὄσσης, καὶ Ὀλύμπου ὁμωνύμων τοῖς ἐν Θετταλίᾳ* quæ verba sic verti possunt: *urbem autem in excelso loco positam ostendunt inter duos montes Olympum, & Ossam, qui sunt cognomines iis, qui sunt in Thessaliâ:* est & in [g] Mysiâ mons, qui Olympus appellatur, quem tamen eundem arbitror ei, quem Plinius in Hellesponto collocat; & in Cypro [h] mons erat, cujus vertex Olympus vocabatur, in quo fuit Veneris Acrææ templum, quod a feminis nec adiri, nec aspici fas erat: videtur & in Phrygiâ esse; siquidem est Idæ pars; Casaubonus [i] tamen in Strabonem quatuor Olympos montes dumtaxat agnoscit; sed in Thraciâ nullus Olympus mons memoratur. Quid ergo, num Antipater est reprehendendus? 4
num falsum prodidit? minimè gencium; sed antiquitus Thraciæ nomen latius patebat. Quapropter Thucydides libro secundo Tereum arbitratur non in eâ regione, quæ nunc Thracia appellatur, sed in Phocidis regione, & in urbe Dauliâ regnum tenuisse; ideo [l] Luscinia Daulias ales appellatur, quia quum dicatur Pandionis filia, antequam in avem mutaretur, ab urbe Dauliâ nomen accepit, Catullus [m]

Qualia sub densis ramorum concinit umbris
Daulias absumpti fata gemens Ityli

& Ovidius ad Liviam

Deflet Threiicium Daulias Ales Itym

Sed & Hesychius Pandionis filiam Dauliam appellatam refert. Quum igitur Thracia ad Phocidem usque antiquitus protenderetur; immo teste [n] Strabone Thraces ipsam Atticam Eumolpo duce usurparint, multò magis consentaneum est, & Macedoniam, quæ inter Græciam, Thraciamque interiecta est, occupasse, & nomen Thraciæ ad Macedoniam quoque pertinere vetustissimis temporibus consuevisse; quando [o] Strabo ætate suâ tradit nonnullas Macedoniæ regiones a Thraciæ populis obtineri; non absurdè ergo Antipater Olympum Macedoniæ, Thessaliæque montem Thracium appellavit. Sequitur versus hujus Epigram-
matis secundus, ubi Orpheum Calliopes 5
filium dicit, in quo consentiunt plerique poëtarum; nam [p] Apollonius libro primo sic ait

Πρῶτα νυν Ὀρφῆος μνησώμεθα, ὅν ῥά ποτ' αὐτὴ
Καλλιόπη Θρήϊκι φατίζεται εὐνηθεῖσα
Οἰάγρῳ σκοπιῆς Πιμπληΐδος ἄγχι τεκέσθαι

qui versus ita vertuntur

Ante omnes magnum memorabimus Orphea Reges,

 Odry-

---

[a] Pausan. in Bœot. sive libr. 9. [b] Plin. libr. 8. cap. 58. [c] Pausi. ibid. [d] Plin. libr. 5. cap. ult. [e] Plin. ibid. [f] Idem libr. 21 cap. 6. [g] Strab. libr. 12. [h] Idem libr. 14. [i] Strab. libr. 10. & Casaubon. in eum loc. [l] Thucyd. ibid. [m] Catull. carm. 66. ad Ortalum. [n] Strab. libr. 7. [o] Strab. ib. [p] Apollon. Argonaut. libr. 1.

Odryſio mixta OEagro, quem maxima fertur
Calliope prope Pimpleum peperiſſe cacumen

Antipater [a] quoque in alio epigrammate de Orpheo Calliopen agnoſcit Orphei matrem

Καλλιόπης Ὀρφῆα, κ̓ Οἰάγροιο θανόντα
Ἔκλαυσαν ξανθαὶ μυρία Βιστονίδες

hoc eſt

Raptum Calliopes, OEagrique Orphea natum
Biſtonides flavis ingemuere comis

& [b] Virgilius

Non me carminibus vincet, nec Thracius Orpheus,
Nec Linus; huic mater quamvis, atque huic pater adſit,
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo

& Æneas Gazæus in Theophraſto ἐκεῖ τοῦ τὸν Ὀρφέα λέγει τὸν τῆς Καλλιόπης, ἐπειδὴ παρὰ γυναικῶν διασπασθεὶς τόνδε τὸν βίον ἐτελεύτησε, τὸν ἄνθρωπον φεύγοντα κύκνον γενόμενον, οἷα μουσικὸν ὄντα τὴν μουσικὴν ἐργάζεσθαι hoc eſt: *illic videlicet dicit Orpheum Calliopes filium, poſteaquam a mulieribus diſcerptus hanc vitam finivit exuto homine, factumque cygnum, utpote muſicum muſicæ operam dare*. Apollonii [c] tamen Interpres citat Auctores, qui Polyhymniæ, non Calliopes eſſe filium Orpheum tradiderunt; Euſtathius Clio matrem eſſe Orphei ex quorundam ſententiâ refert, nec defuerunt, qui aliam matrem Orpheo tri-
6 buerent. Patrem [d] quoque OEagrum Orpheo multi dederunt, in quibus eſt Poëta noſter, qui verſu, quem citavimus, ab OEagro procreatum prædicat; alludit & [e] Ovidius, qui ſic ait:

Ardet Athos, Tauruſque Cilix, & Tmolus, & OEte,
Et nunc ſicca, priùs celeberrima fontibus, Ide,
Virgineuſque Helicon, & nondum OEagrius Æmus

Quorum carminum hic ſenſus eſt; mons Æmus, ubi Orpheus animata, inanimaque cantu commoturus erat, nondum ab OEagro Orphei patre, OEagrius appellabatur; nam Æmus ab Orpheo OEagri filio, a quo eſt illuſtratus, OEagrius poteſt nuncupari; Statius [f] quoque OEagro genitum Orpheum eſſe voluit

...... OEagrius illic,
Acclinis malo, mediis interſonat Orpheus
Remigiis......

& [g] Hyginus Aſtronomicis poëticis, & A-
7 pollodorus [h] Bibliothecâ. Nonnulli tamen Apollinem Orphei patrem fuiſſe memoriæ prodiderunt, in quibus fuit Aſclepiades, quem citat Interpres Apollonii Rhodii libro primo, & Menedemus, qui ſic ait:

Ὀρφῆ' ἀποκτείναντες Ἀπόλλωνος φίλον υἱόν

Reſpicit etiam hanc opinionem [i] Ovidius libro decimo, ubi Orpheus Phœbum patrem nominat; ſic enim loquitur:

Te meus ante omnes genitor dilexit, & Orbe
In medio poſiti caruerunt præſide Delphi

quod & ab Euſtathio libro undecimo proditum eſt. Nec mirum duos Orphei patres perhiberi, quum Herodotus duos Orpheos fuiſſe tradiderit; a quo longè [l] diſſentit Ariſtoteles; nam ille duos Orpheos; hic nullum credit extitiſſe, & Orphicum carmen cujuſdam Pythagorici eſſe Cercopis; tanta eſt fabularum levitas, & inconſtantia, tanta vetuſtatis obſcuritas.

DISSERTATIO LXXIV.

In idem Epigramma.

Dissertatio Secunda.

Solas Quercus Orphei cantu ductas fuiſſe, non alias arbores fabulis proditum eſt. Quercus appellatæ ſunt fagi a comedendo. *Lyra, non cithara propria eſt Orphei, ut multis locis poëtarum conſtat; licet Virgilius, & Dio Chryſoſtomus tribuant illi citharam, & Ovidius modò lyram, modò citharam.*

Eſt nobis in manu Antipatri Epigramma ſepulcrale, quod heſterno die ſuſcepimus, Auditores, explicandum, quod de Orpheo celeberrimo vate conſcriptum, in hoc & hodierno die multa dicemus. Ac mihi illud inprimis videtur adnotandum, nihil eſſe in hoc carmine otioſum, nihil ſine cauſâ eſſe poſitum; nam, ut hinc potiſſimùm exordiamur, ubi dixit Orpheum eſſe in Olympo ſepultum, addidit filium fuiſſe Calliopes, [m] quæ inter Muſas obtinet principatum, quo dicto augetur pathos. Nam cum miſerum eſt tam admirabilem, divinumque vatem occidiſſe, tum magis miſerandum humi jacere tumulo contectum Heroem ex immortali matre procreatum, nec potuiſſe Muſam principem, quæ mortuis immortalitatem quodammodo largitur, filium immortalitate digniſſimum ab interitu vindicare Rem autem auget commemorando, quantum præſtiterit ingenio, 1
quantum & ſuavitate carminum, & lyræ cantu, & dulcedine vocis potuerit; quibus & quercus, & cautes delinitæ paruerunt, & feræ immanes, atque agreſtes feritatem exuerunt. Addit etiam orgia Bacchi inve-

[a] Antholog libr. 3. Epigr. 10. in poëtas. [b] Virgil. Ecl 4. [c] Apollon. Interpr. ad libr. 1. Argonaut. [d] Manil. libr. 5. & Lucian. in Dialog. de Aſtrol. [e] Ovid. Met. libr. 2. v. 216. [f] Stat. libr. 5. Thebaid. [g] Hygin. fab. 14. [h] Apollodor. Biblioth. libr. 1. [i] Ovid. Metam. libr. 10. [l] Ariſtot. apud Cicer. de Nat. Deor. libr. 1. [m] Heſiod. in Theogon. v. 78.

invenisse, & heroicum carmen exeogitasse; ex quibus efficitur Orpheum in omnem rerum naturam fuisse beneficum; nam animantia, inanimaque omnia cantu delectavit; Deos novis inventis honoribus cumulavit, homines reperta carminis heroici granditate fecit ornatiores, & ad memoriam clarorum virorum propagandam instructiores; & ad extremum concludit epigramma Orphei mirificissimo facto, quod maximè declarat ejus in eanendo admirabilem facultatem, & omnium victricem potentiam. Permulsit, inquit, delinivit, & sibi coëgit obtemperare animum implacabilem, inexorabilem, intractabilem, inflexibilem Plutonis, qui nullis preeibus flecti, non donis vinei, non misericordiâ, non ullo affectu commoveri potest; non videtur ergo mori debuisse, qui mortis dominum habuerit in suâ potestate, qui alios ab Inferis excitare, & eripere morti potuerit. Jam verò in verbis nihil non est eruditum; multi poëtæ quum Orpheum deseribunt canentem, faciunt ad Orphei cantum arbores omnis generis accurrentes; ita [a] Ovidius libro decimo ad hune modum loquitur:

..... qua postquam parte resedit
Diis genitus vates, & fila sonantia movit;
Umbra loco venit, non Chaonis absfuit arbor,
Non nemus Heliadum, non frondibus æsculus altis,
Nec tiliæ molles, non fagus, & innuba laurus

Persequitur deinde omne genus arborum; quem Ovidii loeum, quo minus totum recitem deterreor ejus longitudine. At Poë-
2 ta noster solas quereus nominavit, solas ex arboribus quereus Orpheum sequutas esse dixit; eruditè meâ quidem sententiâ, nam quereus venisse ad Orpheum audiendum, non alias arbores vetus fabella confirmat, quæ ex eo nata est, quod in Thraciæ, Macedoniæque finibus locus cernebatur densissimis consitus quercubus, quæ in versum dispositæ inane spatium in medio relinquebant, quod undique amplectebantur, ex quo locus, ut opinor, Zona est appellatus; inde nata est fabula puercus eas ad audiendam Orphei vocem jucundissimam coneurrisse, quod testatur his versibus [b] Apollonius

Φηγοὶ δ' ἀγριάδες κείνης ἔτι σήματα μολπῆς
Ἀκτῆς θρηϊκίης Ζώνης ἔπι θηλετόωσαι
Ἑξείης στιχόωσιν ἐπήτριμοι, ἃς ὅγ' ἐπιπρὸ
Θελγομένας φόρμιγγι κατήγαγε πιερίηθεν

Quos versus ita interpretamur

Illius cernuntur adhuc monumenta canoris
Litore threiicio Zonâ in frondente virentes,
Quę stant confertę deinceps longo ordine quercus,
Quas captas blandæ sonitu testutidinis olim
Pieriâ longè vates deduxit ab altâ

Quo in loco licet Poëta nominet τὰς φηγοὺς tamen constat φηγοὺς quereus appellari, sic 3
Apollonius φηγὸν Quercum Dodonæam dixit his verbis

Ἐν γὰρ οἱ δόρυ θεῖον ἐλήλατο, τὸ ῥ' ἀνὰ μέσσην
Στεῖραν Ἀθηναίη Δωδωνίδος ἥρμοσε φηγοῦ

hoc est, ut nos vertimus

Nam divina illi trabs est injecta carinæ,
Quam mediæ aptavit quercu ex Dodonide Pallas

& Homerus libro quincto

Οἱ μὲν ἄρ' Ἀντίθεον Σαρπηδόνα δῖοι ἑταῖροι
Εἷσαν ὑπ' αἰγιόχοιο Διὸς περικαλλέϊ φηγῷ

hoc est

Unanimes ergo socii Sarpedona magnum
Ægida gestantis quercu posuere sub altâ
Numinis.....

In quem locum Eustathius notat quercus esse φηγοὺς nuncupatas ἀπὸ τοῦ φαγεῖν *a comedendo*, quòd Antiqui frugibus nondum inventis, glandibus vescerentur; & septimâ Rapsodiâ testatur Phegium montem esse dictum a quercubus, quibus abundabat. Quereus 4
autem non alias arbores Orpheum sequutas esse & [c] Horatius indieavit his verbis

Unde vocalem temere insequutæ
Orphea silvæ
Arte maternâ rapidos morantem
Fluminum lapsus, celeresque ventos,
Blandum & auritas fidibus canoris
Ducere quercus

Allusit & Virgilius eclogâ sextâ

Tum verò in numerum Faunosque, ferasque videres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus

& Poëta qui dixit

Ire vagas quercus, & flumina stare coëgi

Non igitur Antipater sine causâ quercus potissimùm ex arboribus nominavit, quum Orphei eantu silvas esse delinitas voluit intelligi. Nec minùs eruditè ultimo versu 5
tribuit Orpheo lyram; sic enim loquitur

Καὶ τὸν ἀκήλητον θυμὸν ἔθελξε λύρῃ

hoc est

Et flexit blandâ pectus agreste Lyrâ

Quod & alio loco facit, ubi sic [d] ait

...... ἐπωδύραντο δὲ πέτραι,
Καὶ δρύες, ἃς ἐρατῇ τὸ πρὶν ἔθελξε λύρῃ

hoc est

...... quercus super, altaque rupes
Flerunt, quas blandâ flexerat ante Lyrâ

Est enim in fabulis, ut [e] Hyginus vir doctissimus affirmat, Mercurium ex testudine Lyram confecisse, septemque chordis in honorem Plejadum, ex quarum unâ fuerat procreatus, instruxisse; sed quum Apollinis boves abegisset, & esset ab Apolline deprehensus, eâ conditione furti veniam impe-

[a] Ovid. libr. 10. Metam. v. 88. [b] Apollon. Argon. libr. 1. [c] Horat. libr. 1. Od. 12. [d] Anthol. libr. 3. in poëtas Epigr. 10. [e] Hygin. Poët. Astron. libr. 2. de Lyrâ.

impetrasse, si Apollini inventæ Lyræ gloriam concederet. Apollinem igitur acceptâ lyrâ magnam laudem tanquam ejus inventorem consequutum, & Orpheo, quem diligebat, ejus pulsandæ artem tradidisse, sed quum postea citharam excogitasset, Lyram Orpheo concessisse, ne alieno potius invento, quàm suo gloriaretur; quocirca poëtæ libentiùs Orpheo lyram, quàm ci-
6 tharam tribuerunt. Nam Ovidius libro undecimo de Orpheo loquens a Baccharum turbâ circumsessô, & lapidibus appetito sic [a] ait

Alterius telum lapis est, qui missus in ipso
Aëre concentu victus, vocisque, lyræque est

& [b] alio in loco de eodem Orpheo lacerato

Membra jacent diversa locis, caput, Hebre, lyramque
Excipis ......

& [c] Propertius

Orpheu te tenuisse feras, & concita dicunt
Flumina Threiiciâ detinuisse lyrâ

& [d] Seneca

Orpheus tacuit torpente Lyrâ

& Valerius Flaccus libro quincto

Carmina quin etiam visos placantia manes
Odrysius dum rite movet, mixsoque sonantem
Percusit ore lyram, nomenque reliquit arenis

& Apollonius

..... ἂν δὲ ϗ Ὀρφεὺς
Θῆκε λύρην: ἐκ τοῦδε λύρη πέλει οὔνομα χώρῳ

& [e] Claudianus ad Serenam de feris, & volucribus, quæ Orpheo uxorem ducturo Eurydicen dona attulerunt

Quippe antri memores cautes, ubi sæpe sonoræ
Præbuerant dulci mira theatra lyræ

& [f] alio in loco

Nulla avium, pecudumque fuit, quæ ferre negaret
Vectigal meritæ connubiale Lyræ

Quin etiam Lyra non aliâ de causâ Threii-
7 cia dicitur, nisi quòd Orphei fuit propria; Ovidius [g] epistolis

Tutius est jacuisse thoro, tenuisse puellam,
Threiiciam digitis increpuisse lyram

Virgilius tamen Orpheo Citharam dedit libro sexto

Si potuit manes arcessere conjugis Orpheus
Threiiciâ fretus Citharâ, fidibusque canoris

Sed minimè mirum est Poëtam minùs propriè loquutum, & citharam pro lyrâ posuisse; nam Ovidius eodem loco, quo non semel Orphei lyram usurpavit, citharam deinde usurpat his [h] versibus

...... sed ingens
Clamor, & inflato Berecyntbia tibia cornu,
Tympanaque, & plausus, & Bacchei ululatus
Obstrepuere sono Citharæ .....

Neque enim poëtæ ullâ lege prohibentur uti suo jure, quo ipsis conceditur genus pro genere ponere. Illud magis mirum est
Dionem Chrysostomum disertissimum Oratorem eadem uti licentiâ; nam Orpheum citharâ canentem facit oratione septuagesima octavâ his verbis: ἥπερ ἡ μητὴρ αὐτὸν ἡ Καλλιόπη κιθαρίζοντα ἐπῄνεσέτε, ϗ ἔπε καταψῶσα ἅμα τὴν κεφαλὴν, ὡς ἱκανῶς ἔχει μουσικῆς, ϗ σοφώτατος ἔιη τὰ τῆς τέχνης; hoc est: *quàm si mater Calliope Citharâ canentem laudasset, dixissetque simul caput demulcens, illum satis in arte musicâ profecisse, & ad summam artis scientiam pervenisse*; & Oratione trigesimasextâ Orpheum citharâ vicisse scribit, & oratione trigesimasecundâ sic ait: ϗ διὰ τοῦτο δὴ τὸν τῶν Ἀλεξανδρέων δῆμον ἄγεσθ᾽ ὑπὸ τῆς ᾠδῆς, ὡς οὐδένας ἄλλους, κἂν ἀκούσωσι κιθάρας ὁποίας οὖν, ἐξεστάναι, ϗ φρίττειν, κατὰ μνήμην τοῦ Ὀρφέως hoc est: *ac propterea populum Alexandrinum duci quidem cantu, ut nemo alius ducitur, & si quando qualiscumque cisharæ cantum auribus usurpaverint, de statu mentis propemodum dimoveri, & horrere quasi Orphei memoriâ renovatâ*, quasi verò Orpheus citharâ, non lyrâ canere consuesset. Meliùs itaque noster Antipater, qui discrimen verborum non 9
confudit; nam Orpheum lyrâ usum argumento sidus est, quod [i] Lyra nuncupatur; quod nihil aliud esse, quàm Orphei lyram in Cœlum translatam, & sideribus insignitam tradiderunt, qua de re eleganter Manilius: [l]

Et Lyra diductis per Cœlum cornibus inter
Sidera conspicitur, qua quondam ceperat Orpheus
Omne, quod attigerat cantu, manesque per ipsos
Fecit iter, domuitque infernas carmine leges;
Huic cœlestis honos, similisque potentia causæ;
Tunc silvas, & saxa trahens, nunc sidera ducit,
Et rapit immensum Mundi revolubilis orbem

Argumento est etiam locus in Ponto, qui lyra vocabatur, quòd in eo Orpheus lyram aræ impositam Apollini dedicasset, ut est ab Apollonio libro secundo memoriæ proditum.

DIS-

[a] Ovid. Metam. libr. 11. v. 10 [b] Ovid. ibid. v. 50. [c] Propert. libr. 3 El. 1. [d] Seneca in Medeâ Act. 2. in Choro. [e] Claud. carm. 40. v. 5. ad Seren. [f] Claud. ibid. v. 18. [g] Ovid. in Epistol. Briseid.

[h] Ovid. Met. libr. 11. v. 15. [i] Varro de Re Rust. libr. 2. cap. 5. [l] Manil. libr. 1. cap. 4. & Hygin. poët. Astron. libt. 2. cap. de Lyrâ.

DISSERTATIO LXXV.

In idem Epigramma.

Dissertatio Tertia.

Orpheus homines efferatos, quales omnes antiquitus erant, mansuefecit; ideo dicitur duxisse cantu feras, & saxa; Orgia etiam Bacchi ab Ægyptiis accepit, quibus Osiris apud eos colebatur. Heroici carminis auctorem quidam Olenem faciunt, alii Phemonoën, alii Phanotheam, Themidem alii, quæ ante Apollinem oraculum Delphicum tenuit, quod heroicis versibus responsa dabat; itaut nonnulli opinati sint, responsum, quo Socrates sapientissimus judicatus est, non fuisse Apollinis; sed falluntur, quia constat aliquando eo genere carminis usum Apollinem; nihilominus Scaliger immerito Vidam redarguit, quòd hexametrum oraculorum esse proprium affirmarit.

Efferatos antiquitus hominum fuisse mores, & cædis avidam, & rapinarum voluntatem, nec te ullis legibus submittentem; sed effrenatis cupiditatibus obtemperantem, & æqui, bonique ignaram mentem veteres illi Sapientes crediderunt; ob eamque causam, quum se Mortales nullâ inter se societate conjunctos putarent, sævire cædibus quotidianis, & venerem incertam rapere ferarum more consuevisse, a quibus non multum discrepare videbantur. Extitisse autem divinę providentię munere quosdam homines, qui præstantissimo ingenio prædıti intellecto genere docilitatis humanæ, perspectaque naturâ, quæ homines conciliat homini ad vitæ societatem, eloquii suavitate, qua naturâ præstabant, illectam multitudinem congregarunt, cœperunt a cædibus deterrere, rapinis prohibere, scelus dissuadere, quid æquum, quid iniquum esset, docere, animos inter se mutuâ benevolentiâ devincire. Ita paulatim mores esse mitigatos, injectum licentiæ frenum, conditas leges, hominum cœtus, qui communi utilitate continentur, quos civitates nuncupamus, congregatos; tantum eloquentiam valuisse oratorum, vel poëtarum. Ex hoc genere fuisse Orpheum, de quo
1 nuper loquebamur, ideo memoriæ proditum feras, & silvas, & saxa dulcedine cantus mansuefecisse, commovisse, mollisse. Quapropter Horatius [a] cecinit.

Silvestres homines sacer, interpresque Deorum
Cædibus, & fœdo victu deterruit Orpheus;
Dictus ob hoc lenire tigres, rabidosque leones;
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa movere sono testudinis, & prece blandâ
Ducere quo vellet . . . . .

Quam sententiam Horatii Dio Chrysostomus probat oratione quinquagesimatertiâ, qui ad hunc ferme modum, ut nos vertimus, loquitur: *ac mihi videntur hac facultate Sirenes, & Orpheus præstitisse; nam & lapides, & plantas, & feras mulcere, & ducere, quid aliud est, quàm barbaros homines Græci sermonis imperitos ita vehementer in suam redigere potestatem, neque linguæ, neque rerum scientes, de quibus habetur oratio, sed planè, ut opinor, ad citharæ cantum stupefactos, & delinitos.* De qua Orphei facultate Antipater, cujus explicamus Epigramma, mentionem facit; quapropter visum est non absurdum admonere, quid sibi voluerint poëtæ, quum Orphei cantu silvas, & lapides esse commotos affirmant, & feras esse delinitas; nunc reliqua exequamur, Auditores. Affirmat poëta Orpheum Bacchi orgia 2
invenisse

Ὅς ποτε ϰ̀ τελετὰς μυστηρίδας εὕρετο βάκχου
Invenit quondam qui mystica sacra Lyæi

Quod esse verum Diodorus [b] Siculus declaravit, qui Orpheum sicut alios philosophos in Ægyptum profectum, ut Ægyptiorum sapientiâ doctior fieret, cum multa didicisse memoriæ prodidit, tum ea, quæ ad Osiridis cultum pertinebant. Nam quum in sacris Osiridis, discerpti [c] a Typhone Osiridis memoria celebraretur, & inter cetera Osiridis pudendum, quod [d] Typhon in flumen abjecerat, mysticis quibusdam cæremoniis coleretur, ea sacra Orpheum in Græciam transtulisse, eandemque corporis partem colendam Græciæ populis proposuisse, quam Phallum appellarunt; & quia intimus erat Cadmi Posteris, qui Thebis Ægyptiis profectus in Græciam venerat, in eorum honorem mysteria convertisse, & Osiridem, vel Dionysum (nam utroque nomine [e] idem numen significatur) ex Cadmi filiâ procreatum esse tradidisse; Græcos autem vel inscitiâ vetustatis, vel quia libenter agnoscerent Dionysum celeberrimum apud omnes nationes Deum suum popularem, Grajum esse credidisse. Quod ut faciliùs crederent, adfuisse fortunam; nam Cadmi filiæ Semele ex 3
furtivo concubitu infantem septimo mense esse natum, sicut apud Ægyptios Osirim septimo mense natum ferunt; huic & sacrificiâ fecisse Cadmum, & ut filiæ flagitium auctoris divinitate velaret, a Jove compressam Semelen, & ex Jove puerum edidisse mentitum esse; in hunc honores, qui in Ægy-

[a] Horat. in Arte. [b] Diod. Sicul. libr. 1. Biblioth. [c] Plutarch. de Iside, & Osiride. [d] Diodor. Sic. libr. 1. Biblioth. [e] Idem eodem loco, & Herod. in Euterpe.

Ægypto Osiridi habebantur, esse translatos. Ex quo Diodori loco constat Orpheum sacra Liberi Patris non invenisse; verum ab Ægyptiis inventa in Græciam transtulisse; sed Græci, qui omnium nationum gloriam libenter sibi attribuunt, ab Orpheo Bacchi mysteria instituta, & Bacchum fuisse [a] vini repertorem, Orbem [b] terrarum victoriis peragrasse, & [c] Indiam subegisse tradiderunt; hos autem Poëta noster sequitur, &, ut augeat Orphei gloriam, Orpheum facit Mysteriorum repertorem. Illud etiam tribuit Orpheo, quod alii aliis auctoribus; nam Orpheum heroicum carmen excogitasse
4 prædicat, quippe ait:

Καὶ στίχον ἡρώῳ ζευκτὸν ἔτευξε ποδὶ
Condidit heroo carmina vincta pede

sed carmen heroicum videtur antiquius; nam [d] Phemonoë, quæ princeps præfuit oraculo Delphico, id genus dicitur invenisse; quapropter Angelus [e] Politianus dixit

..... & Pythia longos
Phemonoë commenta pedes .....

Ubi longos pedes appellat heroicum carmen hexametrum, quod omnium ferè longissimum est, & Scaliger animadvertit heroicum esse appellatum Pythium carmen a Pythiâ Phemonoë ejus inventrice; quorum, ne vacillet, auctoritas, auctoritate Pausaniæ fulcienda est, qui sic in Phocicis loquitur: *μεγίστη, καὶ παρὰ πλείστων ἐς Φημονόην δόξα ἐστὶν, ὡς πρόμαντις γένοιτο ἡ Φημονόη τοῦ θεοῦ πρώτη, καὶ πρώτη τὸ ἑξάμετρον ᾖσε* hoc est: *maxima verò, & a plurimis venit in Phemonoën gloria, tanquam ea prima præfuerit oraculo Delphico, & prima carmen hexametrum cecinerit*; idem [f] tamen
5 non dissimulat Olenem quibusdam videri heroici carminis fuisse repertorem, quem Boeo antiqua poëtria venisse tradidit ex Hyperboreis. Clemens Alexandrinus autem [g] hujus inventionis gloriam tribuit Phanotheæ Icarii filiæ, vel Themidi, quod quidam prodiderunt; credo quia Themis ante Apollinem tenuit oraculum Delphicum, cui [h] Plinio teste, debemus heroicum carmen. Quod si verum credatur, multò ante Orpheum in usu fuit id genus carminis; siquidem [i] antequam Apollo oraculum obtineret, Themis responsa dabat consulentibus; & sanè ferè semper oraculum heroicis versibus respondebat; ex quo nonnulli, ut auctor est vetus Interpres [l] Aristophanis, Pythiæ responsum, quo sapientissimus omnium Mortalium Socrates est judicatus, non esse Apollinis contendebant, quia senariis versibus esset redditum, qui sunt [m] hujusmodi

Σόφος Σοφοκλῆς, σοφώτερος δ' Εὐριπίδης,
Ἀνδρῶν δὲ πάντων Σωκράτης σοφώτατος
Sapiens Sophocles, Euripides sapientior,
Sed vincit omnes Socrates sapientiâ

Qui, quamquam magno in errore versantur, quum constet aliquando hoc genere carmi- 6
nis usum Apollinem, tamen ostendunt, quàm raro sortes jambicis, aut aliis versibus ederentur; ideo non probo Scaligeri calumniam, qui Vidam inscitiæ redarguit, quòd negaverit alio, quàm hexametro carmine oracula edi consuevisse; quum enim laudare vellet id genus, affirmavit id esse proprium oraculorum, nec alio responsa vates reddidisse; non quia nunquam, sed quia raro admodum reddiderunt; eodem igitur modo licuit Vidæ negare aliis, quàm hexametris versibus Pythiam fata cecinisse, quo [n] Virgilio licuit affirmare nullam Olearum esse culturam, quum sit exigua, non autem nulla; quapropter Libanius ait Agricolas fructum oleæ sedentes expectare. Sed ut ad auctorem nostrum revertamur, affirmat Orpheum heroicum carmen condidisse, non quia, ut ex iis, quæ diximus, constat, id genus primus excogitarit, sed quia excellentiùs, quàm superiores excoluerit; quod autem dicit placasse carminibus Ditem, ea fabula est pervulgata, quam si quis nosse desiderat, huic adeundus Virgilius, qui libro quarto Georgicorum hanc est elegantissimè persequutus.

D I S-

[a] Euripid. in Bacch. [b] Diod. Sicul. libr. 3. Biblioth. [c] Arrian. rerum Indicar. libr. [d] Pausan. in Phoc. sive libr. 10. & Cæl. Rhod libr. 7. cap. 4. & libr. 16. cap. 19. [e] Politian. in Nutric. [f] Pauf. ibid. [g] Clem. Alexandr. Stromat. libr. 1. [h] Plin. libr. 7. cap. 56. [i] Cæl. Rhodig. libr. 16. cap. 19. [l] Aristoph. Schol. in Nubes [m] Apud eundem Scholiast. ibid. & Diog. Laërt. in Vitâ Socratis libr. 2. segm. 37. [n] Virgil. libr. 2. Georg.

DISSERTATIO LXXVI.

In Antiphili Epigramma Libri primi in navigationem. De Nautarum audacia.

Dissertatio Unica.

Veteres arboribus cavatis primùm navigarunt; deinde Rex Erythras trabes inter se colligavit, quæ rates dicuntur; Danaus autem primus navem fabricavit, & in Græciam venit. Avaritia fuit causa navigationis, & navigatio avaritiæ; Deus autem, qui perversa hominum consilia vertit in bonum, multa Mortalibus commoda peperit ex navigatione. Præcipua aurei sæculi felicitas in eo posita erat, quod non erat in usu navigatio, qua mores corrumpuntur. Inferos, licet Platonici, qui ad veritatem propiùs accedunt, Helysium in sphærâ stellarum inerrantium collocent, esse in Mari, fabulis proditum est; nam & insulas beatorum in Oceano esse constat, & forte easdem, ac insulas Fortunatas; ideo in monumentis antiquis Tritones, & Conchæ cernuntur; & ad loca sceleratorum suppliciis destinata per Oceanum perveniri Plato, aliique tradiderunt.

Audaciam fuisse hominibus causam navigandi, fuisse navium inventricem Antiphilus poëta Byzantius epigrammate satis eleganti asseverat, Auditores ornatissimi; eam lucro invitatam, non contentam suâ terrâ, fabricasse molem, qua ad longinquas, & interfuso mari separatas regiones veheretur, ut compendia Mortalibus inveniret, quæ periculo mortis peterentur. Quapropter admiratur eorum felicitatem, qui rudi adhuc Mundo nondum
1 nimiâ habendi plura libidine contaminati vixerunt; & tunc aureum verè fuisse hominum genus arbitratur, quum Mortales pontum aspectabant, tanquam rerum naturæ partem non viventibus, sed mortuis destinatam; & mare esse putabant non mare navigantibus pervium, sed sedes Inferorum; his autem versibus hanc sententiam complectitur

Τόλμα, νεῶν ἀρχηγὲ, σὺ γὰρ δρόμον ἠύραο πόντω,
Καὶ ψυχὰς ἀνδρῶν κέρδεσιν ἠρέθισας:
Οἷον ἐτεκτήνω δόλιον ξύλον, οἷον ἐνῆκας
Ἀνθρώποις θανάτῳ κέρδος ἐλεγχόμενον.
Ἦν ὄντως Μερόπων χρύσεον γένος, εἴγ' ἀπὸ χέρσου
Τηλόθεν, ὡς ἀΐδης, πόντος ἀπεβλέπετο

Quorum carminum sententiam his versibus explicamus

Nautarum ductrix audacia, namque per altum
His, dum lucra petunt, te duce facta via est;
Qualem struxisti molem, vel quale tulisti,
Damnosum arguitur morte quod esse, lucrum!
Aurea gens hominum fuit illa, a litore longè
Quæ pontum, ut Stygias aspiciebat aquas.

In quibus verbis utitur Poëta sententiâ, quæ apud alios quoque poëtas frequentissima est; omnes enim ejus admirantur au- 2
daciam, qui primus inventâ navi maria peragravit; nam [a] Horatius navis inventorem tam audacem, ac tam intrepidum fuisse putat, ut non magis metu posset commoveri, quàm si ex robore, vel ære constaret; sic enim loquitur:

Illi robur, & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristes hyadas, nec rabiem Noti,
Quo non arbiter Hadriæ
Major, tollere, seu ponere vult freta:
Quem mortis timuit gradum.
Qui siccis oculis monstra natantia,
Qui vidit mare turgidum, &
Infames scopulos Acroceraunia?

Quem sequitur [b] Seneca, qui sic ait in tragœdiâ, quæ Medea inscribitur

Audax nimiùm, qui freta primus
Rate tam fragili perfida rupit,
Terrasque suas post terga videns
Animam levibus credidit auris,
Dubioque secans æquora cursu
Potuit tenui fidere ligno,
Inter vitæ, mortisque vias
Nimiùm gracili limite ducto.

& Statius [c] temeritatem ejus, qui primus navigavit, cum Gigantum audaciâ, qui Superis bellum congestis montibus intulerunt, audet comparare

Quis, inquit rude, & abscissum miseris animantibus æquor
Fecit iter, solidæque pios telluris alumnos
Expulit in fluctus, pelagoque immisit biantes?
Audax ingenii; neque enim temeraria virtus
Illa magis, summæ gelidum quæ Pelion Ossæ
Junxit, anhelantemque jugis bis pressit Olympum

Plinius quoque, ne poëtis dumtaxat utar testibus, audaciam nautarum admiratur, vel 3
potiùs execratur Naturalis Historiæ undevigesimo libro, in cujus procemio leguntur hæc verba: *audax vita scelerum plena aliquid fieri, ut ventos, procellasque recipiat, & parum esse fluctibus solis vehi;* & paulò post: *ac summa audacia, & quò pervenire nulla e-*

a Horat. Od. 3. libr. 1. b Senec. in Medeâ Act. 2. in fine. c Stat. Silv. libr. 3. in Propemptic. Metii Celeris.

xecratio sufficit: contra inventorem dictum suo loco a nobis, cui satis non fuit hominem in terrâ mori, nisi periret & insepultus. Et sanè audaciam ejus, qui primus navigavit nemo æquaverit; nam si fingamus ejus esse naturæ maria, ut nunquam vehementioribus ventis concitentur, nulli scopuli, nullæ syrtes occurrant, quibus naves franguntur, & allisæ fatiscunt rimis, & dissolvuntur; esset tamen summæ temeritatis terram, quæ nos nascentes excepit, natos fovit, aluit, educavit, quæ nobis stabilem sedem, & tuta domicilia præbet, relinquere, & infesto nobis elemento vitam committere, quum undique circumfuso mari, non alio munimento contegaris, quàm fragilis ligni, quod & cariem sentit, & vetustate labefactatur, & vi ipsâ cursus conquassatur, & impetu, pulsuque remorum convellitur, & aquæ, per quam fertur, contactu computrescit. Quàm infirmo igitur munimine sæpiuntur etiam tranquillo mari navigantes? & in quàm præsenti versantur exitio? Verè [a] Juvenalis eos non abesse longiùs a morte existimat, quàm quatuor digitorum intervallo, quanta videlicet est navis crassitudo

..... *digitis*, inquit, *a morte remotus*
Quattuor, aut septem, si sit latissima tæda

nam planè quidquid extra navem est, mors est, confestim irruptura, nisi parietibus navis arceretur. Adde syrtes, & scopulos, & saxa mari latentia, adde turbines, & typhones: adde tempestates, & procellas, & fulmina, & piratas tempestatibus, & procellis sæviores; jam nihil audacius nautis, nihil plenius periculis, quàm navigationem fateberis. Nam tamquam tam audaci conatu rerum ipsa natura offendatur, omnia infesta fecit navigantibus; scopulis enim, & brevibus terra, mare fluctibus, aër sævitiâ ventorum, & procellarum, ignis, & Cœlum fulminibus, & nubibus, & nimbis in miseros nautas videntur conspirare; sed præcipuè terra, quæ ceterorum mater habetur, & appellatur, eos tanquam abdicatos, inimicosque factos oppugnat, ut nihil tutius sit, quàm in alto versari, & sustinere navim, ne vi ventorum impulsa ad litus allidatur. Ita miseri nautæ terram, quam desiderant, fugere, quam apprehendere cupiunt, declinare, quam votis exoptant, coguntur detestari. Et tamen Nautarum audacia, qui jam repertâ ratione navigandi,
4 & inventis navium molibus, quæ tam firmis cohærent, & colligantur compagibus, ut difficulter solvi posse videantur, maria trasmittunt, cum temeritate eorum, qui primi navigarunt, non potest ullo modo comparari. Nam illi & incognito mari sese committebant, & non navibus, sed trabibus inter se colligatis, quæ rates dicuntur, utebantur; quarum inventionem Erythræ Regi tribuit [b] Plinius, qui rubrum mare hoc genere navigii jussit peragrari, & usque ad Danai tempora, qui [c] primus navem fabricavit, & eâ vectus in Græciam venit, idem Auctor tradidit ratibus vitam commisisse; quo quid audacius dici potest? quot enim naufragia credimus accidisse, quum adversùs eosdem illos fluctus, quos tam firmis laterum compagibus, & tantâ mole naves vix sustinent, tam malè inter se cohærentibus lignis homines armarentur. Credibile est etiam rudi illo ævo arboribus in
hunc usum cavatis navigasse, quod Virgi- 5
lius non tacuit, qui libro primo Georgicorum dixit

Tunc alnos primùm fluvii sensere cavatas,
Navita tum stellis numeros, & nomina fecit

Et quid mirum eo tempore id navigii genus placuisse, quum [d] Plinius testetur excultâ jam navigandi ratione Germanos prædones arboribus cavatis navigare, Indique Indicis arundinibus, eo tempore, quo Plinius [e] vivebat, uterentur? nec [f] mirum; quum internodia arundinum in locis illis tantæ sint capacitatis, ut tres homines in eis commodè versentur, & earum diameter tria cubita pateat, & ambitus supra novem colligat; quarumdam autem arundinum dimetiens novem pedes longitudine comprehendat, orbis verò supra viginti octo. Possunt tamen Mortales temeritatem
suam utilitate defendere, quæ tam audax 6
inceptum consequuta est; nisi quippe esset reperta navigatio, tot insulæ, quæ a Continenti interfuso mari dividuntur, sine cultoribus desertæ, ferisque, vel monstris dumtaxat frequentes, incultæ squallerent; nec ea parva jactura generis humani foret, quum tanta sit quarumdam insularum feracitas, tanta pulchritudo, quum numerus earum sit pæne infinitus, quum immensa magnitudo. Quapropter eæ solæ Insulæ, quæ adjacent Asiæ, simul omnes non minores Europâ esse dicuntur; ex quo intelligi potest, quanta pars terrarum suis cultoribus non inventâ navigatione caruisset. Quid autem Insulas commemoro? ingens illa pars Continentis, quam propter magnitudinem Orbem novum nuncuparunt, fortasse non coleretur, fortasse a feris immeosa illa terrarum spatia occuparentur: iaceret inculta vastitas, silvis horrida, dumis densa, aquis stagnantibus fœda, non fruges ferret, non frugiferis arboribus niteret, non urbibus, & oppidis floreret; frustra gemmas, frustra aurum, & reliqua metalla produceret. Inutile igitur ex magnâ parte Dei do-
num

[a] Juvenal. Sat. 12. v. 59. [b] Plin. libr. 7. cap. 56. [c] Plin. ibid. [d] Idem libr. 16. cap. 40. [e] Idem libr. 7. cap. 2. [f] Plin. ibid.

num redderetur, qui hominum causâ Orbem terrarum condidit, & eorum commodis voluit inservire, nisi navigatio Mortales in possessionem divini doni misisset. Accedit eodem, quod usu navium reperto regiones, quæ longis peregrinationibus peterentur, paucorum itinere dierum adeuntur; in Africam siquis terrâ velit pervenire, quot regiones essent obeundæ, quàm longis viarum anfractibus utendum, quot mensium itinere ex Europâ Africa peteretur? at mari quidam, ut [a] Plinius testatur, altero die pervenerunt. Quocirca Censo-
7 rius [b] Cato Romano Senatui persuasurus excindendam Carthaginem, & tollendam urbem infestam, & potentem, & opulentam, & quæ prope Romæ portis immineret, recentes ficus Carthagine advectas in Curiâ dicitur ostendisse. Alexandriam [c] alii e freto Siculo profecti septimo die, alii sexto attigerunt: eodem temporis intervallo quidam ab Herculis columnis Ostiam pervenerunt: denique hoc ingens pelagus, quod Europam, Libyamque dispescit, quod ab Asiâ dirimit Europam, ut Senecæ verbis utar, paucorum dierum est iter, si navim suus ventus impleverit. Non igitur hominum audacia reprehendenda, cujus beneficio incolitur magna pars Orbis terrarum, tantaque viarum compendia sunt reperta, & remotissimæ regiones nobis admoventur. Sed quæ videtur esse defensio navigantium temeritatis, est Divinæ providentiæ laudatio; nam navigantes non humani generis utilitatem, sed lucrum suum appetiverunt; non ut desertas regiones incolis frequentarent, sed ut nummis arcas implerent, maria peragrarunt; sed ille summus Universi moderator, & rector Deus, cujus providentia etiam perversa hominum consilia ad optimum dirigit finem, & vertit in bonum, quidquid est nobis mali quippiam allaturum, ne sub regno boni malum regnare, & triumphare patiatur, hominum avaritiam fecit esse causam tantorum commodorum, quæ sunt orta ex nauticæ studio. Ita vitium, quod humano generi perniciosissimum est, evasit fons, & origo magnorum bonorum; admovit nobis longinquas regiones, desertas incolis celebravit, Barbaris humanitatem dedit, inopes locupletavit, incultis cultum addidit, & ornamentum, disjunctas inter se commerciis conjunxit. Ceterùm [d] avaritiam fuisse nau-
8 tis causam diremptas interfuso mari terras quærendi, & Poëta noster affirmat his verbis

Καὶ ψυχὰς ἀνδρῶν κέρδεσιν ἠρέθισας

hoc est

Movistique lucro sollicitante viros

& alii passim poëtæ testantur; nam Tibullus [e] ait:

Lucra petituros freta per parentia ventis
Ducunt instabiles sidera certa rates

& [f] Horatius

Impiger extremos curris, mercator, ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes

Nec sine causâ poëtæ [g] primam navem memoriæ prodiderunt aurei velleris causâ in Colchorum terram navigasse, quum verisimile videatur eum, qui primam navem compegit, lucri causâ compegisse. Et sanè non aliâ fere de causâ mare navigatur; ideo Plinius queritur multa ignorari, nec perinde, ac deberet, multorum peregrinationibus naturalium rerum historiam profecisse; quia non scientiæ, sed lucri causâ maria penetrantur. Est igitur consentaneum veritati propter avaritiam inventam artem navigandi non minus, quàm propter navigationem avaritiam esse natam; quod [h] Tibullus his versibus affirmavit

Hic dat avaritiæ causas, hinc Coa puellis
Vestis, & e rubro lucida concha mari

Nam si interrogemus [i] Isocratem, cur immensa maria traiiciantur, respondebit: *ἕνεκα τῦ πλέιω ποιῆσαι τὴν ὑπάρχυσαν ὐσίαν; augendi causâ rem familiarem*. Sed de primo 9
epigrammatis, quod suscepimus exponendum, disticho satis jam diximus; in secundo navem appellat *δόλιον ξύλον lignum dolosum* & meritò. Nam Etymologicum magnum dolum vult esse dictum a verbo *δηλῶ* quod est, *nocere, lædere, damno afficere*; naves autem damno afficiunt navigantes; nam dum se ad summas opes credunt esse perventuros, & eas, quas possidebant, amittunt, & sæpe inopes, nudi, naufragi ad litus eiciuntur, aut etiam fractâ navi fluctibus obruuntur; & eleganter opponitur *δόλιον ξύλον dolosum* vel *damnosum lignum* lucro, quo Poëta dixerat nautas ad navigandum invitari. Est & alia hujus nominis origo a verbo *δέλω* unde *δέλεαρ esca*, ut idem auctor testatur; id autem verbum significat *inescare*, quæ origo non minùs huic loco, quàm superior congruit; nautæ quippe dum vident navium firmitatem, quodammodo inescantur, & ad captandum lucrum commoventur, quod sine periculo futurum falsò arbitrantur. Possumus etiam dicere a Poëta navim, lignum dolosum appellatam, eo quod navi tribue- 10
rit, quod maris proprium; mare quippe a poëtis dolosum, fallax, infidum nuncupa-

Bb 2 tur:

[a] Plin. libr 19. cap. 1. [b] Plutarch in Catone Majore. [c] Plin. libr. 19. cap. 1. [d] Plin. libr. 2. cap. 46. [e] Tibull libr. 1. Eleg. 10. [f] Horat. libr. 1. Epistol. 1. [g] Orpheus in Argonaut. & Apollon. in Argonaut. & Valer. Flaccus, & Ovid. Metamorph. libr. 7. in princip. [h] Tibull. libr. 2. Eleg. 4. [i] Isocrates ad Demonicum.

tur; Virgilius [a] Georgicis

Et quando infidum remis impellere marmor

& Lucretius libro secundo

Infidi maris insidias, fraudesque dolumque

& [b] idem Lucretius subdolam pellaciam ponti dixit hoc versu

Subdola quum ridet placidi pellacia ponti

& [c] Propertius libro tertio non solum mare esse infidum navigantibus dicit, sed etiam portum

Ventorum est quodcunque paras; haud ulla carina
Consenuit, fallit portus & ipse fidem

& Poëta non inelegans, ut ostendat perfidiam puellarum, ipsam perfidiæ maris comparat, & anteponit his verbis

Crede ratem ventis, animum ne crede puellis;
Namque est femineâ tutior unda fide

& [d] Plautus trinummo inducit Charmidem ita de Neptuno loquentem

Fidus fuisti, infidum esse iterant

Hanc igitur maris instabilitatem, quam perfidiam poëtæ vocant, Antiphilus ad vituperationem navis transferens ipsam appellat lignum dolosum, eodem modo, quo Virgilius [e] equum Trojanum, quo conditi Græci Trojanos fefellerunt, dolum nominavit hoc versu

Et Menelaus, & ipse doli fabricator Epeus

Nam falluntur navigantes dum navibus fidunt, non navium culpâ, sed maris, quod eos tranquillitate invitat, allicit, allectos tempestatibus jactat, vel mergit. Sequitur
11 versus, ubi Poëta felicitatem sæculi admiratur, quo nondum inventis navibus Mortales in patriâ terrâ consenescebant; quod & [f] Horatius facit, qui sic ait:

Beatus ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens Mortalium,
Paterna rura bobus exerc[et] suis

& ait fuisse tunc verè auream vitam, aureum hominum genus. Et sanè inter bona, quibus aureum sæculum affluebat, illud præcipuum poëtæ numerant, quod homines contenti suis regionibus non navigarent; Ovidius enim de aureâ ætate sic loquitur: [g]

Aurea prima sata est ætas, quæ vindice nullo
Sponte suâ sine lege fidem, rectumque colebat;
Pœna, metusque aberant, nec vincla minantia fixo
Ære ligabantur, nec supplex turba timebat
Judicis ora sui, sed erant sine judice tuti;
Nondum cæsa suis, peregrinum ut viseret Orbem,
Montibus in liquidas pinus descenderat undas,
Nullaque Mortales præter sua litora norant

& [h] Tibullus

Quàm bene Saturno vivebant Rege, priusquam
Tellus in longas est patefacta vias;
Nondum cæruleas pinus contempserat undas,
Effusum ventis præbueratque sinum;
Nec vagus ignotis repetens compendia terris
Presserat externâ navita merce ratem

& [i] Virgilius, postquam Saturnus regnare desiit, & aureum sæculum deteriore mutatum est, affirmat homines navigandi artem invenisse

Navita tunc stellis numeros, & nomina fecit;
Plejadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton

& [l] Seneca felices fuisse Veteres asseverat, quum usum navium homines ignorarent

Candida nostri sæcula patres
Videre, procul fraude remotâ,
Sua quisque piger litora tangens,
Patrioque senex factus in arvo
Parvo dives, nisi quas tulerat
Natale solum, non norat opes.

Nec immerito poëtæ sæculum aureum, quo optimi mores colebantur, & vita magnâ cum tranquillitate agebatur, caruisse dixe- 12
runt rei nauticæ studio; nam qui maritimis rebus dant operam longissimè absunt ab integritate morum, & incorruptâ vitæ disciplinâ. Ideo Cælius [m] Rhodiginus animadvertit marinos mores pro pessimis accipi, idque loquendi genus proverbii loco usurpari. Quapropter [n] nonnulli Themistoclem reprehendunt, quòd Athenienses colendis agris occupatos ad studium rei navalis converterit; & idcirco bene moratæ civitatis disciplinam corruperit. Sed Themistocles veniâ dignus, neque enim aliter servare poterat civitatem, quum imminente Barbaro, qui navalibus copiis plurimum valebat, defendi non posset Respublica, nisi quàm maximam classem comparasset; nec tamen non est verissimum Atheniensium mores esse lapsos, posteaquam vehementiùs maritimis rebus studere cœperunt. Quum igitur in singulis urbibus, quæ se ad studium navigationis applicuerunt, magnam extitisse morum mutationem, & in præceps isse publicam disciplinam videamus, quantum credimus in deterius mores esse mutatos, quum toto Orbe terrarum navigatio cepta est celebrari? Præterea tranquillitas illa vitæ, & securitas, qua prisci illi homines fruebantur, penitus perturbata, & funditus eversa est; nam ubi primùm mare navigantibus patuit, prædones extiterunt, qui quum inciderent in urbes non mœnibus munitas, non fossâ, valloque cinctas, ferebant, agebantque omnia. Nam idem lucrum,

[a] Virgil. Georg. libr. 1. [b] Lucret. libr. 2. [c] Prop. libr. 3. El. 7. [d] Plaut. in Trinumm. Act 4. Sc. 1. [e] Virg. Æneid. libr. 2. [f] Horat. in Epodo Od. 2. [g] Ovid. Met. libr. 1. v. 89. [h] Tibull. libr. 1. El. 3. [i] Virgil. Georgic libr. 1. [l] Seneca in Medeâ Act. 2. in ultim. choro. [m] Cæl. Rhodig. libr. 16. cap. 23. [n] Plutarch. in Themist. Vitâ.

13 crum, quod ad navigandum homines, ad piraticam faciendam invitavit, quæ eò processit, ut homines non puderet se piratas profiteri, quod vetustissimis temporibus usuevisse [a] Thucydides gravis inprimis Auctor animadvertit. Accessit eodem luxus, & studium rerum peregrinarum, quod vitam prorsus pessumdedit; nam advectis ex alio Orbe mercibus quum homines delectarentur, quæ quia raræ, pretiosæ, & pulchræ videbantur, contempserunt ea, quæ natale solum protulisset, & ad ea, quæ magno parantur, animum adjecerunt; ex eo nata avaritia est, & egestas, & in urbes infusa peregrinitas, & deterrimi mores, quasi contagione quadam gentes omnes invaserunt; quia qui in longinquas regiones peregrinantur, ut est hominum ingenium proclive ad libidinem, faciliùs vitia exterorum, quàm virtutes imitantur. Non ergo temerè Poëta noster ait aureos mores viguisse, aureum hominum genus extitisse, qùum mare non tanquam pervium viventibus elementum aspectabant; sed tanquam Orcum, & sedes Inferorum pertimescebant; sic enim loquitur

Ἦν ὄντως μερόπων χρύσεον γένος, εἴγ᾽ ἀπὸ χέρσου
Τηλόθεν, ὡς αἴδης, πόντος ἀπεβλέπετο

Aurea gens verè fuit illa, a litore longè
Quæ pontum, ut Stygias aspiciebat aquas

In quibus versibus Poëtam credo alludentem respexisse ad Veterum opinionem, qui
14 Inferos in mari collocabant; nam haud dubium est, quin sedes piorum in Oceano statuerint, quum [b] Pindarus testetur manes eorum, qui sceleris puri ex hac vitâ excesserunt, in insulâ habitare, quæ Oceano circumfunditur; sic enim loquitur:

...... ἔνθα μακάρων
Νᾶσον ὠκεανίδες
Αὖραι περιπνέουσιν: ἄνθεμα δὲ χρυσοῦ φλέγει,
Τὰ μὲν χερσόθεν ἀπ᾽ ἀγλαῶν δενδρέων:
Ὕδωρ δ᾽ ἄλλα φέρβει.
Ὅρμοισι τῶν χέρας ἀναπλέκοντι, καὶ στεφάνοις
Βουλαῖς ἐν ὀρθαῖς Ῥαδαμάνθυος

hoc est

Ubi beatorum insula nobilis
Perflatur auris Oceani, micant
Flores & auri, quos vel arbor
Pulchra parit, vel amœna tellus,
Et rore puro lympha rigat, quibus
Texunt corollas, atque monilia,
Manusque circumdant sequuti
Consilium, Rhadamante, vestrum

Hinc celebris apud Scriptores Græcos est 15
insula beatorum *μακάρων νῆσος*, cujus meminit & [c] Cicero in Epistolis, & Etymologicum magnum his verbis: *Ἠλύσιον ἦν ἡ μακάρων νῆσος*: *Helysium igitur insula beatorum*; & Aristophanis Interpres *ἢ ὡς περὶ τετελευτηκότος λέγει, ὡσανεὶ περὶ τὰς μακάρων νήσους* hoc est: *tanquam de mortuo loquitur, & velut existente in insulis beatorum*, & Aristophanes vespis

Κἂν μακάρων δικάζειν αὐτὸς ἔδοξα νήσοις

hoc est

Videorque judicare
In insulis beatis

& Eustathius in quartum Odysseæ librum *ὃ καὶ νῆσοι μακάρων παρὰ τοῖς ὕστερον λέγεται* *quod insulæ beatorum apud posteriores poëtas dicitur*, quo in loco Helysium campum nihil aliud esse tradit, quàm insulas Beatorum, quas esse vult easdem iis, quæ a Geographis dicuntur Insulæ fortu natæ juxta Mauritaniam sitæ; quod & Plutarchus Sertorio confirmat, qui sic ait: *ὥστε μέχρι τῶν βαρβάρων διῖχθαι πίστιν ἰσχυρὰν αὐτόθι τὸ Ἠλύσιον εἶναι πεδίον, καὶ τὴν τῶν εὐδαιμόνων οἴκησιν, ἣν Ὅμηρος ὕμνησεν*: *idcirco & ad Barbaros usque opinio stabilis permanavit, ibi Helysios esse campos, & sedes beatorum, quas Homerus celebravit*. In eo autem loco Plutarchus loquitur de Insulis fortunatis, quas a Mauritaniâ abesse [d] putat decem stadiorum millibus. In Oceano igitur esse crediderunt regiones piorum, &

..... locos lætos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, sedesque beatas,

ut [e] Virgilii verbis utar; ideo in monumentis antiquis Tritones cernuntur, & conchæ, & alia, quæ in mari procreantur; ea quippe significant ad Helysios campos defunctorum migrationem. Nec me tamen præterit [f] Homerum, auctore Strabone, He- 16
lysium [g] in ultima Hispania collocasse, & Apionem Grammaticum esse voluisse in insulâ Ægypto adjacente; Platonicos autem, sicut [h] Macrobius affirmat, in altissimo orbium Cœlestium, quem *σφαῖραν ἀπλανῆ* Græci vocant, quòd in eo cursum suum peragunt stellæ inerrantes; sed ii ad veritatem proximè accesserunt; nos autem de fabulis loquimur poëtarum, & opinionibus vulgi, quæ a vero longissimè recesserunt. Sed & ad sceleratorum suppliciis locos destinatos per Oceanum perveniri nonnullis video placuisse; siquidem Plato in Phædone, ubi de Inferis loquitur, Oceanum esse narrat unum ex quatuor illis ingentibus fluviis, qui in Tartarum confluunt, qui sunt Oceanus, Pyriphlegeton, Cocytus, & Acheron

[a] Thucydides Histor. libr. 1. paulo post initium. [b] Pindarus Olymp. Od. 2. [c] Cicero ad Atticum libr. 12. epistol. 1. [d] Plutarch. in Q. Sertorio. [e] Virg. libr. 6. Æneid. [f] Hom. Odyss. δ. v. 563.

[g] Strabo libr. 3. [h] Macrob. in Somn. Scip. libr. 1. cap. 11. & Cæl. Rhodig. libr. 1. cap. 4.

ron; & piorum igitur sedes in mari sunt collocatæ, & impiorum supplicii loca destinata mari adeuntur. Atque ego haud scio, 17 an huc respexerit Pedo Albinovanus, quum de Germanico Oceanum navigante dixit

..... aliena quid æquora remis,
Et sacras violamus aquas, Divûmque quietas
Turbamus sedes?.....

sedes Divûm nuncupavit, Divûm scilicet inferorum, qui in Oceano habitare credebantur, quæ sedes dicuntur esse quietissimæ, quum [a] Claudianus Inferos ignavum vulgus vocet

Ignavi domitor vulgi teterrime fratrum

eodem videri potest respexisse [b] Propertius, qui sic ait:

Una ratis fati nostros portabit amores
Cærula ad infernos velificata lacus

Neque enim loquitur de velificatione, qua Stygia palus trasmittitur; nam [c] & Stygia palus inter infernos lacus; sed de eâ, qua ad infernos lacus, ideft ad Stygem pervenitur, ad quam Oceano animæ velificantur. Quum ergo in mari sint Inferi, meritò Poëta noster affirmat, antiquos illos homines mare tanquam Inferos aspexisse; mare enim via est, quæ ducit ad Inferos fabulosos, & quæ persæpe ducit ad veram mortem.

DISSERTATIO LXXVII.

In Epigramma Libri I. Anthologiæ, in Insulas. De Insulâ Delo.

Dissertatio Unica.

Delos appellata est, quasi manifesta; *ea rarò terræmotibus laboravit; adeout habitum prodigii loco Callisthenes tradat, quod concussa fuerit; quin etiam Macrobius affirmas nunquam movisse, & Epaphum, & Thucydidem citat; qui tamen asserit paulò ante Peloponesiacum bellum movisse, quum antea nunquam movisset; licet Brodæus neget Thucydidem mentionem fecisse de motu Deli, & Senecam reprehendat, qui id asseverat; contra verò Herodotus refert, eo tempore, quo Datis erat Græcis bellum illaturus, movisse. Oraculum Hammonis, ut etiam alia ferè omnia suo tempore defecisse testatur Plutarchus; licet Juvenalis adhuc illud consuli dicat. Atheniensium lege sancitum erat, nequis in Delo nasceretur, aut moreretur. Hyperborei quotannis ad Apollinem Delium primitias mittebant, quas initio tulisse Virgines dicuntur, postea verò cœperunt deferre ad finitimos, qui ad alios deferebant, qui rursus ad alios, donec ad Apollinem pervenirent; sed dissentiunt Pausanias & Herodotus, dum tradunt, quæ virgines primæ detulerint primitias, & quo itinere eæ perferrentur. Hyperboreos Diodorus Siculus sub ipso Mundi cardine collocat, ubi in tantam altitudinem tellus attollatur, ut montes, & valles Lunæ cernantur; at Pomponius Mela statuit eos in Asiâ; in Europâ verò Solinus. Verisimile autem est Hyperboreos non alios fuisse, quàm Seres; nam utrique ad longissima vitæ spatia pervenire dicuntur, & maximâ Cœli temperie uti; nec justitia, quæ prædicatur Hyperboreorum, discrepat a Serum moribus, qui merces cum exteris tantâ justitiâ commutabant, ut ne verbis quidem opus esset. Delii, Ephesii, ac Tegyrei Apollinis, & Dianæ natalibus gloriabantur. Tegyræ sunt duo fontes, quorum alter Palma, alter Olea vocaretur; in quorum medio Latona enixa est; ideo proditum Latonam palmæ, vel oleæ innixam peperisse.*

SApientissimus [d] ille conditor, & administrator Universi Deus omnium rerum voluit esse vicissitudinem; neque enim solùm homines modò in altissimo fastigio collocati proximè ad Deorum opes, & felicitatem videntur accessisse, modò quasi quodam fortunæ turbine in præceps devoluti infra mortuos aman-

[a] Claud. de Raptu Proserp. libr. 2 v. 214. [b] Prop. libr. 2. Eleg. 28. [c] Plato in Phædone. [d] Herodotus libr. 7. cap. 10. §. 5.

amandantur; sed etiam urbes, & regna modò ad summam potentiam perveniunt, & altissimum apicem felicitatis attingunt, modò converso orbe fortunæ ad pudendam humilitatem descēdunt, & sæpe funditus evertuntur. Exempla passim occurrunt, & quocumque oculos converteris, aspicias magnarum urbium ruinas, & regnorum calamitates, quæ quondam opibus, & imperio, & rerum gestarum gloriâ floruerunt; ut quum videant homines regna pessumdari,
1 æquari solo opulentissimas urbes; nihil esse perpetuum, stabile, firmum, nihil non obnoxium fortunæ discant; & quum res eorum florentes adversæ sunt consequutæ, communis conditionis admoneri, & in suis miseriis eo uti solatio possint; idcirco prodest his exemplis firmare mentem, ne imparati in adversa incidamus, hæc sibi, ceterisque proponere; hæc dies, noctesque cogitare. Est igitur Antipatri, vel Apollonidæ non inutilis contemplatio de nobilissimâ Insulâ Delo, quam Apollinis oraculo claram, & opibus auctam postea desertam, inopem, & obscuram, quamvis nomine ipso claritatem præseferat, contemplatur hoc epigrammate, quod hodierno die suscepimus explicandum

Εἴθε με παντοίοισιν ἔτι πλάζεσθαι ἀήταις,
Ἤ Λητοῖ σῆναι μαῖαν ἀλωομένῃ.
Οὐκ ἂν χητοσύνην τόσσον ἔστενον, οἳ ἐμὲ δειλήν,
Ὅσσαις Ἑλλήνων νηυσὶ παραπλέομαι.
Δῆλος ἐρημαίη, τὸ πάλαι σέβας: ὀψέ τιν Ἥρη
Λητοῦς, ἀλλ' οἰκτρὴν τήνδ' ἐπέθηκε δίκην

His autem versibus Poëta respicit fabulam,
2 quæ sanè quàm [a] pervulgata est, qua memoriæ proditum est Latonam, quum Jovis compressu gravida Junonis irâ, quæ pellices acerrimè solebat insectari, exagitata per totum Orbem terrarum vagaretur, nec reperire locum, in quo consisteret, posset, quum a Junone infestâ undique pelleretur, exactis jam mensibus venisse in Insulam Delum, quæ eâ tempestate fluctuabat, & geminam prolem edidisse, quo partu natus est Apollo, & Diana, qui grati erga Patriam, & soli natalis memores Ortygiam insulam (sic enim eo tempore Delos vocabatur) quum antea ejus esset naturæ, ut maris impetu agitata vagaretur, & interdum fluctibus obrueretur, stabiliverunt, atque fixerunt, immotamque fecerunt, quæ quia emerserat ex undis, & manifesta apparuerat, ut vult [b] Plinius, Delos, idest *manifesta*, est appellata; fabulam libro tertio Æneidos respicit Virgilius his verbis:

Sacra mari colitur medio gratissima tellus
Nereidum matri, & Neptuno Ægæo,
Quam pius Arcitenens oras, & litora circum
Errantem Mycone celsâ, Gyaroque revinxit,
Immotamque coli dedit, & contemnere ventos

Quam ego fabulam non attulissem (est enim pervulgata) nisi ad illustrandum Poëtæ nostri carmen maximè pertineret; hac enim expositâ constat, cur Delum obstetricem Latonæ Poëta vocet; cur ob Latonæ partum dicat constitisse

Ἤ Λητοῖ σῆναι μαῖαν ἀλωομένῃ,

cur, quum insula Delos esset deserta, id affirmet Junonis irâ accidisse, quæ hanc ab insulâ Latonæ pellicis receptrice feram, sed acerbam, & miserabilem pœnam exegerit. Illud non est tritum, & pervulgatum; quod & si ad hunc propriè locum non spectat; 3
ad consequens tamen epigramma pertinet, ubi Alpheus [c] Mitylenæus Delum *ἀσάλευτον* hoc est, *inconcussam, & immotam* vocat; & est id adnotandum, quod clarissimi Auctores memoriæ prodiderunt; Delum nunquam, quum terra moveret, esse concussam. Citat [d] Macrobius libro tertio Saturnaliorum Epaphum, qui Delum nullo unquam tempore terræ motu agitatam esse confirmat, ne eâ quidem tempestate, qua Apollinis Delphici templum eâ calamitate deletum est, & plurimæ urbes, & insulæ sunt haustæ; & ideo Virgilium putat Delii Apollinis templo tribuisse vetustatem, quum dixit: [e]

Templa Dei saxo venerabar structa vetusto

Quia non sicut Apollinis Delphici templum terræ motu corruit: citat etiam Thucydidem, sed Thucydides non affirmat nunquam Delum terræmotu laborasse, sed solum ante belli Peloponesiaci tempora; sic enim loquitur historicorum [f] Princeps: *ἔτι δὲ Δῆλος ἐκινήθη ὀλίγον πρὸ τούτων, πρότερον οὔπω σεισθεῖσα ἀφ' οὗ Ἕλληνες μέμνηνται*: *ad hæc Delos non multò ante movit, quum priùs nunquam movisset, ex quo tempore Græci meminerunt*. Sed ut hic non satis integrâ fide utitur Thucydidis testimonio; ita [g] Brodæus temerè negat summum Historicum fecisse mentionem de motu, aut firmitate insulæ Deli. Quare omnium verissimè [h] Seneca, quem Brodæus [i] reqrehendit, qui Thucydidem tradit affirmasse Delum antea quidem immotam fuisse; sed circa Peloponesiacum bellum tremuisse. Thucydidi tamen [l] Herodoti auctoritas opponitur, qui narrat eo tem- 4
pore, quo Datis erat Græcis bellum illaturus

[a] Pindarus apud Strabonem libr. 10. & apud Athen. libr. 15. cap. 14 poëta vetus. [b] Plin. libr. 4. cap. 12. [c] In Antholog. libr. 1. εἰς νήσους. epigr. 2. [d] Macrob. libr. 3. Saturnal. cap. 6. [e] Virg. Æn, libr. 3. [f] Thucyd. l. 3. [g] Jo: Brodæus in Schul. ad hoc epigr. [h] Seneca l. 6. nat. quæst. cap. 26. [i] Brodæus ibid. [l] Herod. libr. 6. cap. 98.

rius motam esse Delum; quod oraculum Apollinis hoc versu prædixerat

Κινήσω ϗ Δῆλον ἀκίνητον περ ἐοῦσαν

hoc est

Et Delon, fuerit licet ante immota, movebo

Callisthenes quoque antequam Bura, & Helice everteretur, concussam esse Delon memoriæ prodidit; idque prodigii loco esse habitum; ex quibus constat, etsi neutiquam sit veritati consentaneum Delum nunquam movisse; tamen id rarò accidisse. Quare quum Poëta dicit constitisse Delum Latonæ puerperio, referri potest id non solùm ad stabilitatem, qua, quum antea mari agitaretur, deinde, ut aliæ insulæ, adhæsit vadis, & stabilita est; sed etiam ad eam, cujus beneficio nunquam, vel raro concussa est; hanc autem adepta credebatur, quia Apollinem, & Dianam nascentes excepisset. Accepisse & aliud ab Apolline donum dice-
5 batur; oraculum nimirum, quod haudquaquam Delphico concedebat; sed non perpetuum fuit id donum; nam quum Delos diu oraculi claritate floruisset, & incolarum frequentiâ non fuisset ultima insularum, paulatim [a] deserta est; ideo Poëta Delon inducit sese ab incolis destitutam conquerentem; causa autem, cur desereretur, fuit [b] oraculum, quod jam defecerat. Nam quamdiu responsa reddebat oraculum, multi mittebantur a Regibus, multi a civitatibus ad Deum de magnis rebus consulendum; innumeri verò, qui de suis privatis rebus responsa peterent, in insulam proficiscebantur; hi opibus Delum augebant, quibus incolæ alebantur. Accedebat securitas, qua nullum ferè hostem pertimescebant; nam Delii sancti etiam Barbaris habebantur; quapropter [c] quum Datis a Dario missus Atheniensibus bellum illaturus ad insulam Delum appulisset, & Delii metu Persarum in loca tuta confugissent, Datis misit præconem, qui ipsis nunciaret, deponerent metum, neve adventum Persicæ classis exhorrescerent; se quippe non violaturum homines, apud quos duos Deos natos esse constaret. Quum igitur & divitiis insula abundaret, & tutissima putaretur, non mi-
6 rum, si multitudine incolarum frequentabatur; quæ defecerunt, quum defecit, ob eamque causam contemni cœpit, oraculum; defecisse autem non solùm oraculum Delium, sed alia passim oracula Plutarchus præclaro opusculo, ubi causas investigat, cur oracula obmutuerint, memoriæ prodidit, præter pauca quædam omnibus indictum silentium. Juvenalis [d] autem cessare Delphia oracula, Hammonis oraculum adhuc consuli existimat; sic enim loquitur

. . . . . *quidquid*

Dixerit Astrologus credent a fronte relatum

Hammonis, quoniam Delphis oracula cessant

Sed pace Juvenalis dixerim, falsò credidit ea tempestate Hammonis oraculum non defecisse, quum [e] Plutarchus, qui eodem tempore floruit, disertè ab Hammone Libyco responsa reddi neget, & Tegyram, & Lebadiam solas nominet, quæ ceteris tacentibus reddant oracula. Non igitur mirum, si ubique terrarum vi fatidicâ exolescente, 7
Deli quoque oraculum obsolevit, ob eamque causam Delos a suis cultoribus destituta inter desertissimas insulas numerabatur; quod apud Poëtam nostrum Delos ipsa queritur hoc epigrammate; ubi animadvertendum est, non queri Delum, quòd Barbarorum naves ipsam prætereant, & negligant, sed quòd Græcorum; quasi dicat non queror Persas, qui omnia Græcorum [f] templa incenderunt: non queror [g] Gallos, qui Delphici Apollinis templo conati sunt sacrilegas manus admovere, sed Græcos; Græcoa, inquam, me prætervehi navibus, qui antea solebant huc appellere, ut a me responsa peterent, ut natalem terram Apollinis, & Dianæ venerarentur; quorum nulla classis, nullum navigium Ægeum attingebat, quin ad meos portus se se applicaret, dona ferret, victimas cæderet, oraculo uteretur; addit deinde se nihil aliud esse factam, quàm meram solitudinem, quæ omnium religione colebatur. Et sanè non sine causâ Delos gloriari videtur se omnium cultam religione, se habitam quasi Græciæ sacrarium; nam longum est recensere, quanta ejus insulæ sanctitas haberetur; in eâ commune Græciæ ærarium fuit. Quum enim [h] Xerxem Græci profligassent, & A- 8
thenienses, quorum consilio, copiis, virtute bellum confectum videbatur, ultro sibi præfecissent, ut siquando Persæ rebellarent, his ducibus uterentur, quibus sociis rem tam feliciter gesserant, Athenienses, ne instaurante Barbaro bellum pecuniâ indigerent, tributum singulis populis imperarunt, quod quotannis penderetur, & in insulam Delum collectam ex totâ Græciâ pecuniam conferri, & Apollinis tutelæ commendari jusserunt, existimantes tutissimam esse propter insulæ, & templi sanctitatem. Neque enim quenquam ausurum rebantur insulæ bellum inferre, & attrectare pecuniam Deo creditam, quum & Barbaris, & prædonibus venerabilis, & sancta insula videretur, quæ duos, ut fama erat, Deos nascentes excepisset; sed postea, quum Athenienses justum imperium in tyrannidem convertissent, eam pecuniam Athenas transtule-

[a] Pausan. in Arcad. sive libr. 8. [b] Plutarch. de Defectu Oraculor. [c] Herod. libr. 6. cap. 97. [d] Juven. Satyr. 6. v. 554. [e] Plutarch. de Defectu Oracul. [f] Herodot. lib. 6. cap. 102. & Cic. libr. 2. de Legib. [g] Tit. Liv. libr. 38. [h] Thucyd. l. 1.

stulerunt, & in Arce decem millia talentorum congesserunt, quibus usi sunt ad Peloponesiacum bellum gerendum, quod Græciæ [a] opes maximè attrivit; ita pecuniæ, quæ ad Græciam defendendam fuerant congregatæ, ad evertendam profusæ sunt. Sed ut ad sanctitatem insulæ Deli revertamur,
9 etiam vetustissimis temporibus ea summa credebatur; siquidem Homerus antiquissimus Auctor in eâ conventus omnis Joniæ, & finitimarum urbium celebratos, & gymnicos, & musicos ludos institutos testatur, quod ex his [b] Homeri carminibus intelligi potest

Ἀλλὰ σὺ Δήλῳ, Φοῖβε, μάλιστ' ἐπιτέρπεαι ἦτορ
Ἔνθά τοι ἑλκεχίτωνες Ἰάονες ἠγερέθονται
Αὐτοῖς σὺν παίδεσσι, ϗ αἰδοίῃς ἀλόχοισιν,
Οἱ δέ σε πυγμαχίῃ τε, ϗ Ὀρχηθμῷ, ϗ ἀοιδῇ
Μνησάμενοι τέρπουσιν, ὅταν στήσωνται ἀγῶνα

qui versus ita reddi latinis versibus possunt

Sed tibi natalis gratissima Delos, Apollo,
Conveniunt molles ubi longo syrmate Jones
Cum Natis, & conjugibus, teque, inclyte, cestu
Delectant forti, choreisque, & carmine dulci,
Quo te commemorant inito certamine cantus

Quos ludos longo temporis intervallo intermissos Athenienses instaurarunt, quum Peloponesiacum bellum jam exarsisset, & Delia [c] appellarunt, qua tempestate totam insulam perpurgarunt avectis inde cadaveribus, & dirutis monumentis, ne quid in eâ funestum occurreret. Ex quibus percipi potest, quanta fuerit ejus insulæ religio, quum Athenienses impliciti maximo, periculosissimoque bello, totâ Græciâ in eorum perniciem consurgente, tam diligenter prospexerint, ut veteres honores insulæ referrentur, novi haberentur, & ut ea quàm sanctissimè inposterum coleretur. Sed
10 & illud argumento est, quanta veneratione ea insula digna judicaretur, quòd Atheniensium lege [d] sancitum est, ne quis in Delo nasceretur, aut moreretur; nam & ægroti, & parituræ in Insulam Rheneam deportari jubebantur; quam [e] Polycrates tyrannus Samiorum Apollini Delio dedicavit, & ferreâ catenâ cum Delo conjunxit, ut Thucydides memoriæ prodidit. Nolebant nimirum posse quemquam gloriari se in eâ insulâ esse natum, ubi duo præstantissima Numina nata dicerentur, vel non convenire insulæ sanctitati putabant eam contaminari cujusquam partu, vel morte, quæ duos Deos edidisset, qui Cœli decus, lux, gaudium, & omnium vitæ auctores habebantur. Illud etiam venerationis argumentum est, qua Athenienses Apollinis Patriam venerabantur, quod quotannis mittebant sacram triremem, & in eâ viros Apollini sacra facturos cum donis, quos Græci θεωροὺς ἀπὸ τῆς ὤρας τῶν θεῶν a curâ Deorum appellabant; quæ triremis ubi exierat è portu, nemo capitali supplicio afficiebatur, donec ea Athenas revertisset, ut Plato in Critone scriptum reliquit; θεωροὶ qui mittebantur Δηλιασταὶ sunt appellati, ut Harpocration docet, & [f] Suidas. Nec in Græciâ solùm Delos, propterea quod duorum Numinum Pa- 11
tria esse diceretur, clara inprimis habebatur, sed ad extremas gentes ejus fama pervenerat; quapropter Hyperborei [g] quotannis sacrorum primitias ad Apollinem Delium mittebant; eas initio tulisse Virgines dicuntur, sed quum earum pudicitia in tantâ longinquitate itinerum inter barbaras gentes parum tuta videretur, nec satis religione, & sanctitate Numinis, ad quod mittebantur, ab externâ libidine defenderetur, est institutum, ut primitias eas Hyperborei ad finitimas gentes deferrent, & eæ rursus ad alias, donec ad Apollinis Delii templum pervenirent. Itaque teste Pausaniâ [h] Hyperborei tradebant Arimaspis, Arimaspi Essedonibus, Essedones Scythis, Scythæ verò Sinopem portabant, inde Prasias, Prasiis verò Athenas deferebantur, Athenienses Deo mittebant. Herodotus [i] tamen Melpomene alio itinere narrat ea sacra in Delum pervenisse, & primas Virgines, quæ tulerunt, fuisse Hyperochen, & Laodicen, quæ magnos apud Delios honores sunt consequutæ, licet ante Hyperochen, & Laodicen venisse Opis, & Argis memorentur, quas [l] Olen Lycius carmine, quod in Apollinem condidit, nominabat; venisse autem, quum adhuc Apollo, & Diana in terris versarentur. In eo autem Pausanias cum Herodoto consentit, quod 12
uterque tradit ea sacra ferri solere stipulâ frumenti involuta, sed Pausanias dissentit, quòd Achæjam Virginem Hyperboream nominat, & in eam scriptum esse tradit Olenis carmen. Nominat & Ecaërgen non Argin, ut Herodotus (nisi in Herodoto mendum est) & Opin, & Ecaërgen a Menalopo Cumano dicit esse versibus celebratas. Nec me præterit fabulam fictam nonnullis videri ea, quæ de Hyperboreis muneribus Apollini missis traduntur ab Auctoribus. Ego verò libenter concesserim pleraque, quæ de Hyperboreis memorantur, poëtarum, & scriptorum ingeniis esse in majus aucta, adeo ut fabulis propiora videantur

[a] Plutarch. in Pericle. [b] Homer. in hymn. in Apollin. v. 146. [c] Thucyd. libr. 3. [d] Thucyd. ibid. & Plutarch. in Lacon. Apopht. [e] Thucyd. ibid. [f] Suid. in V. Δηλιασταὶ. [g] Herod. libr. 4. c. 33. [h] Pausan. in Attic. sive libr. 1. [i] Herodotus in Melpom. sive libr. 4. cap. 33. [l] Herodotus ibid. cap. 35.

antur; quis enim [a] Pindaro credat Hyperboreos esse gentem, quæ mille annos vivendo compleat? quis Plinio [b] sub ipso cardine Mundi sitam esse, & tamen frui eâ Cœli temperie, ut nunquam hiemis inclementiæ sit obnoxia, quum idem ab Æquinoctio autumnali ad vernum perpetuam habere noctem fateatur? Diodoro [c] Siculo terram, quæ tam longè sit posita ab aspectu siderum molliorum, bis ferre fructum? quis denique omnibus Hyperboreis ignotas esse lites, ignota jurgia, ignota bella; nullum apud eos malum facinus audiri, neminem a justitiæ præceptis descîscere; vitam coli hilarem, & omnibus deliciis affluentem, non in negotiis, sed in conviviis, & canendis Deorum, & præcipuè Apollinis laudibus occupatam? degere eos in nemoribus, & lucis, qui assiduè personent Citharæ cantu, & perstrepant choris Numina colentium virorum, & feminarum; nec domibus indigere clementiam Cœli. Enimvero accedo [d] Cle-
13 mentis Alexandrini sententiæ, qui Hyperboreos, & Arimaspos, & Helysios campos fictos a poëtis putat, ut nobis exemplar justorum Reipublicæ proponerent; sed ut hæc ficta esse facilè concesserim; ita non præfractè negaverim fuisse gentem, quæ Apollinem veneraretur, quæ mitteret quotannis in insulam Delum munera, quum præsertim id gravissimi Auctores testatum reliquerint; eam, quia propter longinquitatem ignorabatur, ubi terrarum degeret, Veteres putasse supra Mæotin paludem habitare, quia sicut [e] Strabo asseverat, nemo sciebat antiquitus, quid esset ultra Mæotin paludem; nemo ea loca perlustrarat, nemo certam historiam earum regionum acceperat; quapropter in multis a veritate longissimè [f] aberrarunt. Nam Riphæos, & Hyperboreos montes altissimos supra paludem Mæoticam esse prodiderunt, atque in viciniam lunaris orbis attolli, quum constet supra Mæotin regiones in immensam planitiem diffundi, nullos Riphæos, nullos Hyperboreos montes inveniri. Diodorus [g] Siculus tradit Hyperboreos incolere insulam Siciliâ non minorem, Oceano circumfusam, sub ipso Mundi cardine, ubi in tantam altitudinem tellus attollatur, ut Luna terris proxima aspiciatur, in eaque perspicuè montes, & vallium cava cernantur; sed cujus est inscitiæ arbitrari Orbem terrarum in aliquâ parte Cœlo esse vicinum, quum distet ubique tantundem a Cœlo, & centri locum obtinere videatur? Pomponius Mela Hyperboreos
14 esse credit in Asiâ, & accolere Oceanum Glacialem; Solinus in Europâ collocat; refert tamen opinionem quorundam, quam puto ad veritatem proximè accedere, qui statuunt Hyperboreos medios inter Antipodum Solem occidentem, & nostrum orientem; nec alios esse arbitror Hyperboreos, quàm populos, qui Seres appellantur lanificio silvarum nobiles; nam Serica regio non est quidem inter Antipodum occidentem Solem, & nostrum orientem collocata; non abest tamen longè; siquidem Sera urbs, unde genti nomen, centum septuaginta septem partes obtinet longitudinis, ut perspici potest ex tabulis Ptolemæi. Præterea Seres, ut Hyperborei, dicuntur ad longissima vitæ spatia pervenire; habeo quippe Auctores, qui tradant Serum plerosque ducentesimum ætatis annum explere vivendo. Nec ea, quæ de temperie Cœli, qua fruuntur Hyperborei, qui nunquam aut frigoribus nimiis infestantur, aut Solis torrentur ardoribus, abhorrent a naturâ Sericæ regionis; quum in eo Mundi positu Serica sit collocata, ut verisimile sit, neque immodico frigore, neque nimio calore plerasque ejus partes laborare. Hyperboreorum [h] terra tantæ feracitatis esse dicitur, ut bis quotannis fruges ferat, quod consentaneum est & Sericæ convenire; quum sit Indiæ extra Gangem regio, ut nonnullis videtur, qui Sericam Indiæ partem faciunt, & India auctore Martiano Capellâ bis aratro proscindatur, bis fruges fundat.
Seres, ut [i] Plinius tradit, cum aliis homi- 15
nibus non commiscentur, nec Hyperborei quidem aliarum gentium societatem appetiverunt; quum nemo, aut paucissimi dicantur ad eos penetrasse; ex Hyperboreis autem solus Abaris patrio solo relicto ad exteras gentes profectus esse narretur; ex quo factum est, ut Græci diligentissimi omnium indagatores in tantâ eorum ignoratione versarentur. Solinus non contemnendus Auctor affirmat Seras erga suæ gentis homines esse mitissimos, esse præterea quietissimos; Hyperboreos [l] vacare jurgiis, vacare litibus, vacare bellis, omnes ferè poëtæ, scriptoresque tradiderunt. Hyperboreos prædicant esse justissimos, Seras quoque justitiâ præstare confirmant; siquidem [m] mercatores, qui ad eos commeabant, exponebant suas merces, quarum Seres oculis pretia æstimantes, ejusdem pretii alias reponebant, & eum illis permutabant; quod tantâ justitiâ faciebant, ut ne dum jurgiis, sed ne verbis quidem uti cogerentur, & cum exteris commercio rerum, non sermonis
miscerentur. Nec contemptum quidem 16
mor-

[a] Pindarus apud Strabonem libr. 15. [b] Plin. libr. 4. cap 12. [c] Diodor. Sicul. libr. 2. Biblioth. Hist. [d] Clem. Alex. Stromat. libr. 4. in fine. [e] Strabo libr. 1. [f] Strabo libr. 7. [g] Diodor. Sicul. libr. 2. Biblioth. [h] Diod. Sicul. libr. 2. Biblioth. [i] Plin. libr. 6. cap. 17. [l] Cæl. Rhodigin. libr. 16. c. 22. [m] Plin. libr. 6. cap. 22.

mortis, qui in Hyperboreis esse traditur, credibile est a Serum moribus dissidere; narrant [a] Hyperboreos, ubi satias eos vitæ cepit, se se e præruptis rupibus in mare præcipitare solitos; sive autem Seras Scythis, sive Indis aggregemus, in utrisque magnus mortis contemptus reperitur. Accedit eodem, quod Diodorus [b] Siculus affirmat Hyperboreos uti linguâ ab omnibus aliis discrepante, & Seras [c] Plinius tradit habere sermonis genus ab omnium aliarum gentium sermone diversum. Sed & illud ostendit Seras eosdem esse, ac Hyperboreos, quod Pausanias [d] refert munera, quæ Hyperborei mittebant Apollini, primùm Arimaspis tradidisse, a quibus deinde Essedonas accepisse; nam & Arimaspi a nonnullis in regione Sericæ conterminâ collocantur, & haud dubiè Essedones non longissimè a Se-
17 ricâ distant. Sed dixerit quispiam, quum Seres ultimi populi Orientis habeantur, cur Græci in tanto sunt errore versati, ut Hyperboreos sub ipsis septemtrionibus collocarint. Huic facilè possumus respondere errorem esse ortum ex eo, quod Græci Hyperboreorum sacra sibi mitti viderent a regionibus, quæ ad septemtriones vergunt, ideoque proficisci ea crediderunt a gente, quæ terram incoleret septemtrioni subjectam; quod eo faciliùs accidit, quod, ut Strabo testatur, omnes eâ tempestate regiones, quæ sitæ sunt supra Mæoticam paludem, ignorabant. Quapropter multi dixerunt Mæotin septemtrionalis Oceani sinum, quod etiam de mari Caspio plerique falsò affirmarunt. Quum igitur Hyperborei Seres esse videantur, & ab Hyperboreis insula Delos coleretur, meritò Poëta noster ait fuisse τὸ πάλαι σέβας. Quanta enim terræ fuit veneratio, quam Oriens, & Occidens magnâ religione coluit; nec Orientis tantùm eæ partes veneratæ sunt, quæ a Græciâ non magno divisæ sunt intervallo, sed eæ, quibus nullæ sunt remotiores. Et sanè nulla regio Orbis tum cogniti ferè fuit, quæ tanto spatio a Græciâ distaret, quanto Seres, hoc est Hyperborei; ideò Græcis usurpatum proverbium, quum aliquid remotissimum significare vellent, ut dicerent apud Hyperboreos esse. Quapropter Antipater [e] argutè dixit de eadem insulâ Delo

Α'λλὰ κὴ Ο'ρτυγίην ἔιχε κλέος, ὄνομα δ' αὐτῆς
Η"ρχετο Ρ'ιπαίων μέχρις ὑπερβορέων

hoc est

Magna quoque Ortygiæ contingit gloria, cujus
Nomen ad extremos fertur Hyperboreos

nam simul & respexit proverbium, & acti-
18 git historiam. Sed de Hyperboreis hactenus, & Antipatri epigrammate; ceterùm, ne quid, Auditores, notitiæ vestræ subtrahamus, Antipater, & fama vulgatior Apollinem, & Dianam natam in Insulâ Delo confirmat; sed alia quoque loca id sibi decus vindicarunt. Nam [f] & Ephesii Cenchrium amnem ostendebant, & locum Ortygiam, ubi Latonam ferebant innixam Oleæ Dianam, & Apollinem edidisse, & Tegyrei Apollinis, & Dianæ natalibus, [g] gloriabantur, & oraculi Delphici testimonio utebantur, quod id Tegyræ decus asseruerat; nam quum Peloponesiaco bello Delii insulâ pulsi sedibus extorres vagarentur, oraculum adierunt consulentes, quo pacto in Patriam restitui possent, respondisse fertur Pythia: Patriæ compotes eritis, quum locum, in quo natus est Apollo, divinis rebus rite perfectis venerati fueritis. Quum Delii responsum mirarentur, quia sibi persuaserant non aliam esse terram natalem Apollinis, quàm Delum, consulto rursus oraculo, Pythiâ monstrante, invenerunt in Bœotiâ Apollinem natum, ubi est Tegyra; esse ibi duos fontes, quorum alter Palma, alter Olea vocaretur, in quorum medio enixam esse Latonam; ideo proditum Latonam palmæ, vel oleæ innixam peperisse, & quum sacra fecissent, non longo post tempore sunt in Patriam restituti.

DISSERTATIO LXXVIII.

In Agathiæ Scholastici Epigramma Libri primi in Fortunam.

Dissertatio Prima.

De Inconstantiâ Fortunæ.

Potentiam, & felicitatem consequuti insolentiâ nimis efferuntur, & præcipuè humili loco nati, cujus rei multa exempla suppetunt.

Quamvis omnium vocibus ubique gentium fortuna semper accusetur, &, ut [h] Plinius ait, vaga, volubilis, inconstans, varia, indignorum fautrix appelletur; tamen haudquaquam pium judico fortunam convicii proscindere, & incessere maledictis; quid enim aliud fortuna, nisi Dei providentia; quatenus in his bonis, quæ fortuita videntur, administrandis, dispensandisque 1

[a] Plin. libr. 4. cap. 12. [b] Diod. Sic. libr. 2. [c] Plin. libr. 6. cap. 22. [d] Pausan. in Attic. sive libr. 1. [e] Antipater in Anthol. libr. 1. epigr. 3. in Insulas.

[f] Strabo libr. 14. [g] Cæl. Rhodig. libr. 5. cap. 6. [h] Plin. libr. 2. cap. 7.

disque versatur? qui igitur fortunam repre-
hendit, qui cæcam esse arguit, divinam pro-
videntiam reprehendit, cæcam esse arguit
divinam providentiam; cujus comparatione
nec Argus fuit oculatus, nec Lyncei o-
culi fuerunt perspicaces. Sed quàm ab-
surdum est accusare fortunam Dei famu-
lam, & administram, tam utile est, tam con-
sentaneum rationi Mortales admonere, &
diligenter animadvertere, quibus vitiis so-
leant laborare tam ii, qui prosperis, quàm
qui adversis rebus utuntur. Nam licet for-
tunæ motus mari similes esse videantur, ta-
men hoc habet fortuna dissimillimum ma-
ri, quod tranquillo mari navigantes paucio-
ra pericula pertimescunt, quàm qui tem-
pestate jactantur; at in hoc fortunæ pela-
go, qui secundis auris vela pandunt, fa-
cilius, quàm quos adversa exercent, nau-
fragium faciunt, & tranquillitas frequen-
tissimè est tempestate periculosior; quia, ut
Cornelii [a] Taciti verbis utar, secundæ res
acrioribus stimulis animum explorant. O-
peræpretium igitur fuerit Agathiæ Schola-
stici epigramma contemplari, ubi quædam
vitia enumerat, quæ prosperam fortunam
consequuntur; in quo eos, qui repente ex
inopiâ emerserunt, qui summas opes na-
cti sunt, & potentiam, & magistratus, ait
& conditionis, qua antea utebantur, obli-
visci, nec inconstantiam, levitatemque for-
tunæ cogitare, sed tanquam eam clavo tra-
bali fixerint, perpetuò mansuram arbitra-
ri; his autem versibus hanc Poëta senten-
tiam complectitur

Εὖτέ τις ἐκ πενίης πλούτου τύχοι, ἠδὲ καὶ ἀρχῆς,
Οὐκ ἔτι γιγνώσκει, τίς πέλετο πρότερον:
Τὴν ποτὲ γὰρ φιλίην ἀπαναίνεται, ἀφραδέων δὲ
Τέρψιν ὀλισθηρῆς οὐ δεδάηκε τύχης

qui versus ita a nobis explicantur

Quum quis inops est, nactus opes, fascesque
superbos,
Nec meminit fortis, qua priùs usus erat.
Quos coluit nuper, stultus fastidit amicos,
Nec didicit ludos, lubrica Diva, tuos

In quibus versibus verissimè Poëta noster
affirmat solere homines, qui ex homili ad
2 magnas opes, & potentiam pervenerunt,
secundis rebus efferri, & suæ conditionis
oblivisci; nam hoc habet magna fortuna,
immemores fortunatos facit, & humanæ
fragilitatis ignaros, ut illud [b] præceptum
γνῶθι σεαυτὸν nosce te ipsum præcipuè felici-
bus ab oraculo editum, & datum esse vi-
deatur. Ideo Philippus Macedoniæ [c] Rex,
quum res magnas gessisset, & semper ejus
optatis fortuna respondisset, ne prosperis
nimis insolesceret, & in oblivionem hu-
manæ conditionis adduceretur, negotium
puero dedit, ut quotidie mane, quotiescun-
que surgeret e lecto, identidem in aurem
insusurraret ea verba Φίλιππε, *μέμνησο ἄνθρω-*
πος ὤν Philippe memento te esse hominem. Ti-
mebat nimirum prudentissimus Rex, ne al-
titudo fortunæ in summo rerum fastigio
constituto caliginem, & tenebras offunde-
ret, & rerum gestarum splendor mentis a-
ciem perstringeret, quod frequenter eve-
nire intelligebat. Idcirco Isocrates Episto-
lâ ad Dionysium juniorem *πρόπεμπται*, inquit,
καὶ ῥαβδοῦχοι, καὶ κήρυκες, καὶ θρόνων ὑψηλοτάτων ἔν-
τευξις φιλοσοφίας ἐστὶν ἀχλύς, καὶ διαιρετικώτατος
τῶν ἀρετῶν χωρισμὸς hoc est: *satellites, lictores,*
& præcones, & altissimi adeptio solii, caligo sunt
philosophiæ, & longissimè separant, atque se-
jungunt a virtutibus; deinde tyrannum per-
git admonere non mutasse naturam cum
fortunâ; adhuc vile corpusculum circum-
ferre, adhuc esse mortalem, increpatque
hominem, quòd vanissimo tumore inflare-
tur, quòd memoriam naturæ suæ funditus
amisisset, & in magnâ sui ignoratione ver-
saretur. Quæ declarant Dionysium postea-
quam adeptus est imperium, idque tantis
præsidiis, tantisque munimentis firmavit, 3
ut adamante vinciri diceretur, in intole-
randam arrogantiam esse prolapsum; & eo
insciriæ processisse, ut se ipsum prorsus
ignoraret; quæ res ipsi exitium maturavit,
& ex altissimo fastigio devolutum detrusit
in ludum litterarium, eâ voce, qua leges
populis dederat, pueris grammaticæ artis
præcepta traditurum, & manu, qua sceptra
tenuerat, ferulas gestaturum. Nec unus
Dionysius fortunæ blandientis illecebris de-
linitus in oblivionem sui venit, sed magna
pars eorum, qui excellentibus copiis, aut
imperio floruerunt. Non libet commemo-
rare [d] Xerxis insaniam, qui mari, tanquam
servo nequam, compedes injecit, non Sa-
poris [e] Regis Persarum, qui se se Solis, Lu-
næque fratrem jussit appellari; non [f] Mi-
thridatis, qui se Liberum Patrem passus est
nominari; non Tigranis, qui Regibus tan-
quam mancipiis ære emptis ad vilissima mi-
nisteria abutebatur. Facilè quispiam dixe-
rit, mores Barbarorum insolenti fastu esse-
runtur; quid Græci, quid Romani, quo-
rum solidior virtus, & bonis artibus instru-
ctior a Barbarorum vanitate abhorrere vi-
debatur; nonne rebus prosperè fluentibus
eò superbiæ processerunt, ut sibi ipsis ex-
eiderent? Pausanias [g] Persis devictis in eo- 4
rum, quos vicerat, mores transivit, & in-
tolerando fastu rerum a se gestarum clari-
tudi-

[a] Corn. Tacit. libr. 1. Histor. n. 15. [b] Diog. Laërt. libr. 1. segm. 40. in Vitâ Thalet. Hesychius, & Clem. Alex. Stromat. libr. 1. & Jo: Stobæus serm. 21. [c] Ælian. var. Histor. apud Jo: Stob. serm. 21.

[d] Herodot. libr. 7. cap. 35. [e] Cal. Rhodig. libr. 8. cap. 2. [f] Plutarch. Sympos. libr. 1. quæst. 6. [g] Athen. libr. 12. cap. 9.

tudinem obscuravit, & dum altiorem fortunam concupiscit, sibi ruinam struxit, atque interitum: Alexander [a] humi jacentium adulationes desideravit: [b] Antigonus pro Baccho se coli jussit, & pro causiâ, & diademate Macedonico hederam capiti circumdedit, & pro sceptro thyrsum gestavit: Cæsar [c] posteaquam est rerum potitus, elatus rerum successu ita se gessit, ut a conjuratis jure interfectus videretur: Antonius libenter audivit adulationes Athenienfium sese Dionysum appellantium, & sibi Minervam suam in matrimonium collocantium: Domitianus [d] Deum se nominavit, Commodus [e] Herculem: Caracalla [f] haberi se voluit Alexandrum Macedonem, exercitu in modum Macedonicæ phalangis instructo, & quoniam virtutes non poterat, Alexandri vitia ineptissimè imitabatur. Quæ exempla nonne declarant homines
5 fortunæ donis cumulatos ita infatuari, ut non suæ modò conditionis, verùm etiam naturæ immemores evadant? Quod si illi, qui ab initio fuerunt in altissimo dignitatis gradu collocati, qui fuerunt & honoribus, & imperiis innutriti, & a pueris in summâ semper amplitudine, & splendore versati; vi tamen fortunæ in tantam ignorationem sui adducuntur; quantò magis illi adducentur, qui humili loco nati ad summas opes, & imperia ascenderunt, quibus improvisa fortuna inopinam amplitudinem, claritatemque circumdedit? Nam ita naturâ comparatum est, ut vitia, quæ magnam fortunam comitari solent, magis afficiant eos, magis eos pessundent, qui prosperis non assueverunt, qui initio tenues, aut nullas copias habuerunt, qui sunt in summâ obscuritate versari. Ideo Juvenalis [g] id genus hominum esse pessimum his versibus indicavit

...... inde reversi
Conducunt foricas, & cur non omnia? quum sint,
Quales ex humili magna ad fastigia rerum
Extollit, quoties volut fortuna jocari

& [h] Claudianus his verbis

Asperius nihil est humili, quum surgit in altum;
Cuncta ferit, dum cuncta timet, desævit in omnes,
Ut se posse putent; nec bellua tætrior ulla est,
Quàm servi rabies in libera terga furentis

Sed præcipua hujus generis est ignoratio sui,
6 & quædam cæcitas mentis; sicut enim solent, qui diu in tenebris vitam egerunt, ad insolitæ lucis aspectum caligare; ita qui e tenebris, & obscuritate fortunæ ad vitæ splendidioris lucem emerserunt, mentis acie destituti in clarissimis rebus prorsus cæcutiunt. Eleganter Horatius ebrietati comparat [i] animi affectionem abundantibus fortunæ bonis diffluentis, atque gestientis, qui de Cleopatrâ indulgentiâ fortunæ elatâ, & immodica sperante, & concupiscente sic loquitur:

..... quidlibet impotens
Sperare, fortunaque dulci
Ebria.....

Verè enim qui fortunæ blandimentis se corrumpendos dederunt, non sunt mentis compotes, ut ebrii, & furore quodam corripiuntur; sed quemadmodum in ebrietatem facilius incidunt, qui vino non assueverunt; ita facilius prosperis rebus desipiunt, atque insaniunt, qui nullam fortunæ liberalioris dulcedinem antea gustaverunt. Quare cavendum est, ne repentinâ prosperitate fortunæ transversi agamur, ne secundo flatu efferamur; nam cum in omnibus arrogantia, & ignoratio sui est odiosa, tum in his maximè, qui ex humilibus initiis creverunt.
Proderit autem habere ante oculos humili- 7
tatem prioris fortunæ, incerta casuum humanorum semper meditari, & nunquam ita fidere præsentibus, ut mutari non posse credamus. Sapienter Agathocles [l], quum patre figulo procreatus Regnum Siciliæ tenuisset, inter apparatum regiæ mensæ vasa Samia collocabat, ut quum ea conspiceret, artis paternæ recordaretur, & ex quàm humili loco ad tantas opes processisset, cogitaret; ut eleganter [m] Ausonius de eo scriptum reliquit hoc epigrammate

Fama est fictilibus cenasse Agathoclea Regem,
Atque abacum Samio sæpe onerasse luto,
Fercula gemmatis quum poneret horrida vasis,
Et misceret opes, pauperiemque simul,
Quærenti causam respondit, Rex ego, qui sum
Sicaniæ, Siculo sum genitore satus.
Fortunam reverenter habe, quicunque repente
Dives ab exili progrediere loco.

Hunc imitentur oportet, quicunque tenuem, obscuramque fortunam cum splendidâ commutarunt; neque tam, ut Agathocles, debent monimenta pristinæ artis, & conditionis oculis proponere, quàm infigere animo memoriam, nec pati unquam effluere; neque enim præsenti fortunâ digni esse possunt, nisi præteritam recordentur; neque suas opes unquam stabilire, nisi instabiles, & fluxas esse cogitarint.

DIS-

[a] Plutarch. in Vitâ Alaxandri. [b] Herodian. libr. 1. in princip. [c] Sueton. in Vitâ Cæsaris. [d] Suet. in Vitâ Domitiani cap. 13. [e] Æl. Lamprid. in Vitâ Commodi. [f] Ælius Spartian. in Caracall. [g] Juvenal. Satyr. 3. v. 40. [h] Claud. in Eutrop. libr. 1. v. 181. [i] Horat. libr. 1. Od 37. [l] Plutarch. in Apopht. [m] Auson. in epigr. 8.

DISSERTATIO LXXIX.

In idem Epigramma.

Dissertatio Secunda.

Potentiam nacti veteres amicos repudiant; quare nullos habent; nam illi, quos de novo acquirunt, non sunt veri amici; idcirco ii laudandi, qui veteribus amicis gratias retulerunt, eosque imitandos proponere nobis debemus.

Alexander ille Magnus, ut est apud [a] Stobæum sermone de cognitione sui, quum ex diutino morbo recreatus tandem convaluisset, gratias habendas invaletudini esse dixit; admonuit quippe nos, inquit, morbus, ne magnificè nimiùm de nobis, elatèque sentiamus, quum ejus beneficio nos mortales esse perspexerimus. Tanta vis est in adversis, Auditores, ad a-
1 nimum intra modum coërcendum, ut potentissimus ille Regum, quo nemo Mortalium in altiore fastigio est a fortunâ collocatus; qui res eas gesserat, quæ possent quemlibet quantumvis demissum ad superbiam, & fastum excitare; eâ fuit animi elatione, ut nunquam modicis acquiesceret; adversis castigatus omnem tumorem, & immoderationem abjecerit, plusque una calamitas ad moderationem valuerit, quàm omnium adulationes, resque præclarissimè gestæ, & ab Jonio mari usque ad Indicum Oceanum porrectum imperium ad superbiam, fastumque valuerunt. Quod si adversa contrahunt mentem, & ad cognitionem sui reflectunt, secunda certè diffundent, & a se cogent aberrare. Atque hoc est, quod Poëta noster ait, eos, qui repentinas, & inopinatas opes, & imperia sunt consequuti, non meminisse pristinæ fortunæ; sed in eo præcipuè cerni hanc eorum oblivionem, quòd amicos, quibus antea
2 sunt usi familiariter, aucti copiis, & honoribus repudiant. Et sanè, ut qui in miseram, afflictamque fortunam inciderunt, ab amicis relinquuntur; ita qui repente divites, repente potentes evaserunt, amicos relinquunt; quod ipsis perincommodum, ne dicam perniciosum est; nam suos amicos aspernantur, amicos fortunæ amplectuntur. Quò fit ut a multis observari, a multis coli videantur, re autem verâ desertissimi vivant; & omnibus quidem copiis affluant, in summâ amicorum inopiâ, penuriaque versentur, quibus nulla possessio pretiosior, nullæ copiæ beatiores. Quocirca rem altiùs introspicientibus videtur fortuna, quos repente fovit, non tam divites, quàm inopes effecisse; auxit quippe divitiis, quas nemo Sapiens magnopere concupivit; amicis nudavit, quos omnes ad beatè vivendum, tuendamque vitam, & rem necessarios arbitrantur; ut mirari subeat [b] Pindari dictum, qui divitias amicis abundantes pedissequas appellavit πολύφιλον ἑπέταν; non abundant amicis divitiæ, præsertim eæ, quæ repente affluxerunt: non abundant honores, neque magistratus, quum delati sunt ad eos, qui humili fortunâ utebantur. Quum enim hi nuncium amicis remittant, quos adjunxerant sibi, quum inopes essent, qui verè diligebant; neque enim opes, verùm hominem diligebant; illos adsciscant, qui ad florentem fortunam, tanquam monædulæ ad aurum, convolarunt, nec illos habent amicos, quos rejecerunt, nec hos, quos admiserunt. Nam hi non hominem, sed fortunâ consectantur, quæ quum splendidissima est, rarò conciliat veras amicitias. Ideo tyrannos audimus in scena se queren- 3
tes inopiâ amicorum occidisse, & Ægisthus apud Sophoclem accepto lethifero vulnere clamat

Ἰὼ στέγαι
Φίλων ἔρημοι, τῶν δὲ κτεινόντων πλέαι
Eheu domus
Vacua ab amicis, plenaque occidentium

Et ut abeamus a [c] scena, Dionysius Siciliæ tyrannus, quum falsorum amicorum gregibus abundaret, quum pulcherrimo fastigio niteretur, neminem invenit afflictâ fortunâ, qui se, non dico, amaret; sed qui suam sortem miseraretur, licet antea circa se plurimos habuisset, qui se ejus amore insanire simularent; & [d] Nero exercituum defectione nuntiatâ, quum amicorum domus circuisset, neminem reperit, qui pulsanti aperiret. Sed hi diritate ingenii omnium in se odia commorant; quid Cæsar? quo nemo clementiùs est usus victoriâ, qui Mortales omnes liberalitate sibi devinxisse videbatur; tamen [e] est ab iis, quos ad summam potentiam provexerat, quos auxerat opibus, quos honoribus cumularat, trucidatus. Nimirum non fortunæ magnitudo jungit amicitias, sed morum similitudo, sed 4
perspecta virtus, sed amor mutuus, & fides, & veritas, quibus est cum Tyrannorum potentiâ dissidium sempiternum. Itaque Socrates [f] capitali judicio damnatus tot habuit arctissimo caritatis vinculo conjunctos amicos, qui parati erant opes profundere, offerre caput periculis, & invidiæ populari,

[a] Stob. serm. 22. [b] Pindar. Pyth. Od. 5. [c] Valer. Maxim. libr. 6. cap. 11. [d] Suet. in Vitâ Neron. cap. 47. [e] Idem in Vitâ Cæsar. cap. 82. [f] Diog. Laërt. libr. 2. in Vitâ Socratis.

ri, quò Socratem morte liberarent; & quum ille mori præoptasset, quàm videri legibus non paruisse, & exemplo cives invitare ad Patriæ jura infringenda, dies, [a] noctesque celebratus est carcer amicorum frequentiâ, qui ad eum invisendum, audiendum, & non ad hominem consolandum, sed ad leniendum eo consolante dolorem, quem ex ejus calamitate ceperant, commeabant; ipse carnifex invitus, lugensque, & gemens ipsi mortiferum poculum propinavit; Cicero verò in orationibus testatur, sibi, quum extorris Patriâ, Republicâ, quam servarat, careret, crevisse numerum amicorum. Non igitur fortuna quemadmodum divitias, honores, imperia, potentiamque largitur; ita & amicitias donare potest; quum & Sapientes in adversis amicis abundasse, & fortunatos in prosperis caruisse videamus. Nam si fortuna contraheret amicitias, non vir-
5 tus; Epicurus [b] amicis omnino caruisset, quid enim habuit Epicuri fortuna præclarum, qui fructibus horculi vitam sustentavit? nec magistratus gessit, nec honores, nec imperia, nec divitias, nec gloriam appetivit; & tamen [c] Epicurus habuit incredibili conspiratione amoris consentientes amicorum greges. Verumtamen sicut alia omnia, quæ a fortunâ proficiscuntur, sunt fucata bona, non vera; ita amicitiæ, quæ fortunam comitantur, simulatæ, non veræ reperiuntur. Fallitur autem vulgus, & quum videat opulentos prodire cum magno agmine asseclarum, mane salutari, officiis coli, stipari, deduci domum, putat sicut ceteris bonis, amicis abundare; falluntur & opulenti, qui officia intuentes multorum, se a multis plurimi fieri arbitrantur, & amicos, quorum se habere magnam copiam credunt, sibi non conantur adjungere. Sed ignoscendum iis,
6 quibus indulgentia fortunæ nunquam defuit; quum enim, ut [d] Isocrates ait, quemadmodum aurum probatur igne, ita adversis amici spectentur; quæ sententia sic ab Ovidio [e] exponitur

Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum;
Tempore sic duro est inspicienda fides;

ipsi verò nunquam adversa fortunæ sint experti, non mirum est, si falluntur in amicis deligendis; iis autem ignosci non potest, quibus tenues res initio fuerunt, deinde amplæ, ac splendidæ, & omnibus fortunæ muneribus exaggeratæ; possunt quippe nullo negotio veros amicos a falsis dignoscere; neque ipsis adhibendæ sunt artes, quas Plutarchus demonstravit libello, quo docet, quo pacto Amicum ab adulatore distinguamus; hoc satis est [f] Martialis præceptum, quod cuidam seni, & orbo, & locupleti dedit:

Orbus es, & locuples, & Bruto consule natus,
Esse tibi veras credis amicitias;
Sunt veræ, sed quas juvenis, quas pauper habebas;
Qui novus est, mortem diligit ille tuam

Qui amabant pauperem, qui nullis opibus, nullâ potentiâ præditum, hi sunt amici veri judicandi; qui verò, posteaquam quis evectus est ad summam amplitudinem, præseferunt signa benevolentiæ, observant, colunt, eorum suspecta esse debet amicitia, & non quidem prorsus repudianda est, sed iis artificiis exploranda, quæ philosophi docent; illi verò superiores non amplius explorandi, sed fovendi, sed amplectendi, opibus cumulandi, & in possessionem bonorum, quibus fruimur, vocandi. Sapien-
ter [g] Dionysius senior, quum apud Dionysium juniorem vidisset pretiosam supellectilem, vidisset magnum pondus argenti, magnam vim auri cælati, magnam gemmarum, & pecuniæ, filium acriter objurgavit, quod tantis opibus nullum sibi amicum comparasset; quantò rectiùs hi possunt reprehendi, quòd tantis opibus nullum amicum retinuerint, quum sit difficiliùs parare, quàm retinere? Et tamen, quasi deditâ operâ ea facere instituant, quæ abhorrent a rectâ ratione, veteres amicos, quos suis rebus angustis experti sunt studiosos sui, aspernantur, & novisse dissimulant; novos, quos credibile est divitiis potiùs inhiare, & studere suis commodis, quàm amicitiæ, amplectuntur; idcirco nullius rei magis indigent, quàm amicorum. Quare illi sunt laudandi, qui mutatâ fortunâ non mutaverunt fidem, qui non obliviscuntur beneficiorum, quæ in tenui fortunâ constituti acceperunt. Romulus [h] Accam Laurentiam, a qua, quum fuisset expositus, & a- 8
bjectus ad mortem, fuerat nutritus, Rex creatus perpetuis post ejus mortem sacris institutis consecravit; nec puduit magnum virum se vitam scorto debere testatum relinquere. Darius, [i] quòd, quum privatus esset, accepisset a Sylosone purpureum sagulum, quod cupidè poposcerat, regnum Persarum consequutus ipsum in altissimo dignitatis gradu collocavit, tantoque est amore complexus, ut nemo Sylosonem apud Darium gratiâ antecelleret. Hi sunt imitandi, & non eorum levitas, aut superbia, qui quum ex humili ad magnas opes fortunæ benignitate provecti venerint, amicos vel negligunt, vel obliviscuntur, &

tunc

[a] Plato in Phædone, & Xenoph. in Apologiâ Socr. & libr. 4. Memorab. in fine. [b] Diog. Laërt. libr. 10. segm. 10. [c] Idem libr. 10. segm. 9. [d] Isocr. ad Demonicum. [e] Ovid. Trist. libr. 1. Eleg. 4.

[f] Martial. libr. 11. epigr. 45. [g] Plutarch. in Apopht. [h] Plutarch. in Vitâ Romuli. [i] Herod. libr. 3. cap. 140.

tunc amant, quum benefacere non possunt; tunc autem despiciunt, quum præclaram benefaciendi nacti sunt facultatem; cogitandumque duo esse tempora, in quibus amicitiæ vis maximè cernitur, maximeque laudatur; unum quum eorum afflictam fortunam sublevamus; alterum quum prosperam præsertim inopinam, & insolitam cum ipsis communicamus; qui hæc duo tempora prætermittat, in amicitiâ non solere laudari.

DISSERTATIO LXXX.

In idem Epigramma.

Dissertatio Tertia.

Jocus in verbis, in rebus ludus cernitur. Vita hominum ludo pilæ simillima ob Fortunæ inconstantiam; quam non animadvertere eos, qui prosperâ semper fortunâ usi sunt, tolerabile foret; illud autem nequaquam ferendum, oblivisci levitatis fortunæ eos, qui ex angustiis ad felicitatem emerserunt; quum cogitare deberent, quibus gradibus ad id fastigium ascenderint, iisdem se posse rursus descendere. Democritus, & Epicurus omnia casu ferri voluerunt; Aristoteles verò cœlestia quidem ratione gubernari; quidquid autem Cœlo est subjectum, Fortunæ censuit provinciam; at ceteri omnes philosophi Fortunam esse divinæ providentiæ partem sunt arbitrati; quare Homerus Fortunam non agnovit, & Romani ab ipsis pæne Urbis incunabulis Fortunæ templa condiderunt; & serò admodum Virtuti, quæ mentis est nostræ.

SI tantummodo fiderent prosperis, qui nunquam adversa fortunæ pertulerunt, minùs mirum videretur, minùs eorum imprudentiam accusare possemus. Itaque [a] ignoscendum Cæsari, si tantam in fortunâ suâ sta-
1 bilitatem esse putavit, ut, quum sævientibus ventis, irato mari, parvo navigio veheretur, quum gubernator metum pallore fateretur, perterritum timere vetuerit, quũ exclamaret: bono animo, & securus esto, fortunam Cæsaris vehis; quasi fortuna Cæsaris tam bonæ fidei foret, ut infidum illud elementum fidum Cæsari esset præstatura. Ignoscendum Syllæ, qui [b] Fortunæ filius, & Felix est appellatus; quasi Fortuna ceteros tanquam alienos foveret, Syllam tanquam arctissimâ necessitudine conjunctum amplecteretur; & ut mater adduci non potest, ut odio filium prosequatur; ita induci Fortuna non posset, ut Syllam destitueret, & adversaretur. Hi quippe in magnâ opulentiâ a pueris innutriti, magnis fortunæ muneribus cumulati, rebus gestis amplissimis, in pulcherrimo fastigio collocati, nunquam adversis flatibus impediti cursum tamdiu sine offensione tenuerant, & quò contenderant, semper pervenerant. Quid mirum, si perpetuam sibi, propriamque fortunam despondebant? quum viderent posse fieri, ut fortuna, cujus est summa inconstantia, aliquando permaneret, ne constans in levitate suâ videretur. Sed illi, qui initio asperis, & angustis rebus sunt conflictati, qui diu in miseriis, in inopiâ, & obscuritate jacuerunt, siquando secundâ aurâ provecti ex angustiis, & tenebris emerserunt, & lucem aspexerunt, nullo modo sunt ferendi, si non cogitant, quibus gradibus ad id fastigium ascenderint, iisdem se posse rursus descendere, vel deturbari. Nam quemadmodum qui naufragium aliquando fecerunt, magis tempestatem pertimescunt, quàm qui secundo vento semper navigarunt; ita qui tristitiam fortunæ pertulerunt, qui casuum humanorum æstu sunt aliquando jactati, nisi insigni stultitiâ sint, magis, quàm qui prosperâ aurâ semper usi sunt, adversa debent reformidare. Ideo Poëta noster hujusmodi homines imprudentes vocat; sic enim de eo, qui ex inopiâ ad opes, ex humillimâ conditione vitæ ad honores, & potentiam venit, & inflatur præsentibus, præteritorum oblitus, loquitur

...... ἀφρονέων δὲ
Τέρψιν ὀλισθηρῆς οὐ δεδάηκε τύχης

Imprudens, inquit, & stultus non didicit, quàm gaudeat fortuna mutare vices rerum, & quàm libenter, quos depressit, extollat; & quos extulit, deprimat; quum tamen ex iis, quæ ipsi contigerunt, fortunam esse mutabilem possit cognoscere, nec ejus inconstantiæ aliunde petere cogatur exempla. In hoc autem loco delectationem fortunæ vocat has vicissitudines rerum humanarum, quibus tenues, & humiles augentur, & attolluntur; magni, & opulenti attenuantur, & deprimuntur, res Mortalium sus deque vertuntur, mutantur omnia, nihil manet, miscentur lætis tristia, triumphi cum funeribus junguntur, cum gaudio luctus, cum gratulatione commiseratio, quas [c] Horatius vices ludum fortunæ maluit appellare; sic enim loquitur 2

Fortuna sævo læta negotio, &
Ludum insolentem ludere pertinax
Transmutat incertos honores
Nunc mihi, nunc alii benigna

& a-

---

[a] Plutarch. de Fortun. Roman. circa init. [b] Plut. ibid. [c] Horat. lib. 3. Od. 29.

& alio [a] in loco

Motum ex Metello consule civicum,
Bellique causas, & vitia, & modos,
Ludumque fortunæ, gravesque
Principum amicitias, & arma
Nondum expiatis uncta cruoribus,
Periculosæ plenum opus aleæ
Tractas .....

& [b] Juvenalis fortunæ ludum agnoscit his verbis:

..... quum sint,
Quales ex humili magna ad fastigia rerum
Extollit, quoties voluit fortuna jocari

ubi Poëta jocari dixit impropriè, quum dicere debuisset ludere; nam jocus in ver-
3 bis, ludus in rebus cernitur; eodem modo [c] Horatius Veneris ludum jocum appellavit:

Sic, inquit, *visum Veneri, cui placet impares*
Formas, atque animos sub juga ahenea
Sævo mittere cum joco

& [d] Claudianus de fortunâ ludos in rebus humanis faciente sic loquitur:

Hoc regni fortuna tenes? quænam ista jocandi
Sævitia? humanis quantum bacchabere rebus?

Quòd autem in humanis fortuna dominetur, & ea ludere videatur; ideo vita ludo comparatur; quapropter [e] Terentius vitam simillimam dixit ludo tesserarum; sic enim Adelphis loquitur:

Ita vita est hominum, quasi quum ludas tesseris,
Si illud, quod opus maximè est jactu, non cadit,
Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas

Quam similitudinem Comicus a Platone
4 sumpsit libro decimo de Republicâ; Plautus [f] autem hominum vitam ludo pilæ confert

Dii nos, inquit, *quasi pilas homines habent*

Quæ similitudo est aptissima; nam sicut pila jactata in altum ascendit, deinde consumpto impetu, quo impellebatur, descendit, ad terramque fertur; ita homines in altum tolluntur, deinde fortunæ, quæ ipsos provexerat, favore destituti deprimuntur, & quo altiùs ascenderant, eo vehementiùs in præceps devoluuntur, quam comparationem Palladas uno verbo expressit [g] Anthologiæ libro primo, quum dixit homines a fortunâ σφαιρηδὸν extolli

Καὶ τὺς μὲν κατάγυσα πάλιν σφαιρηδὸν ἀείρει,
Τὺς δ' ἀπὸ τῶν νεφελῶν ἐις ἀίδην κατάγει

More pilæ quos abjecit, sustollit in altum;
Quos Cælo invexit, rursus ad ima trahit

Plato quoque esse ludum Deorum affirmavit, quem imitatus Poëta in [h] Anthologiâ homines esse ludum fortunæ dixit his verbis:

Παίγνιόν ἐστι τύχης μερόπων βίος .....

hoc est

Est genus humanum fortunæ ludus ....

Sed hi morem hunc fortunæ, quo rerum vices variat, & humana nunquam patitur
consistere, longiùs a ludo metaphorâ ductâ 5
expresserunt; Horatius, [i] quemadmodum Poëta noster, dixit simpliciter mutationibus, & conversionibus rerum delectari

...... valet ima summis
Mutare, & insignem attenuat Deus
Obscura promens; hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustulit, hic posuisse gaudet

Ac ne in eo quidem ab Auctore nostro discrepat Horatius, quod noster Auctor mutationes rerum fortunæ tribuit, Horatius Deo, cui sapientissimè fortunam subiicit: Nam [l] fortunam esse partem divinæ providentiæ plerique Veterum crediderunt; quatenus videlicet hæc fluxa, & caduca dispensat, atque moderatur; siquidem [m] Democritus, & Epicurus, ejusque sectatores omnia casu, temereque ferri voluerunt, & nullum in Universo providentiæ locum reliquerunt; Aristoteles autem cœlestia ratione, & mente divinâ gubernari; quidquid est subjectum Cœlo, censuit esse fortunæ provinciam, nec ad hæc inferiora pertingere divinæ potestatis imperium; hic omnia nullâ lege agitari, nullo ordine moveri, & insanis motionibus cieri existimavit; ceteri omnes divinæ providentiæ regnum nullis terminis circumscripserunt. itaque Homerus, [n] ut Ma-
crobius notat, non agnovit fortunam; 6
sed omnia divino decreto, quod μοῖραν appellat, fieri judicavit; & qui fortunam induxerunt, videntur id nomen invenisse, quò temerarios motus rerum humanarum, qui materiæ vitio accidunt, non cuncta regentis Dei, possent non impiè reprehendere. Ideo [o] Plinius dixit: *invenit tamen inter has utrasque sententias medium sibi ipsa mortalitas Numen, quominus etiam plana de Deo conjectatio esset; toto quippe Mundo, & locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus, fortuna sola invocatur, una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & cum conviciis colitur*; ceterum omnes fortunam non esse

 diver-

[a] Horat. libr. 2. Od. 1. [b] Juvenal. Satyr. 3. v. 38. [c] Horat. libr. 1. Od. 33. [d] Claudian. libr. 1. in Eutrop. v. 24. [e] Terent. in Adelph. Act. 4. Sc. 7. [f] Plaut. Capt. Prolog. v. 22. [g] Antholog. libr. 1. epigr. 16. εἰς τύχην. [h] Anthol. ibid. [i] Horat. libr. 1. Od. 34. [l] Macrob. Saturn. libr. 5. c. 16. [m] Cicer. libr. 1. de Nat. Deor. [n] Macrob. Saturnal. libr. 5. cap. 16. [o] Plin. libr. 2. cap. 7.

diversam a divina providentiâ censuerunt, vel saltem vaticinati sunt. Quapropter Plutarchus [a] animadvertit, Romanos ab ipsis
7 pæne Urbis incunabulis fortunam coluisse, fortunæ templa condidisse; siquidem Ancus [b] Martius princeps fortunæ delubrum consecravit; virtuti autem serò Scipionem Numantinum dedicasse; Marcellum verò virtuti, & honori delubrum statuisse; non quia, ut idem Auctor interpretatur, se plus debere fortunæ, quàm virtuti faterentur; sed quia virtutem mentis esse nostræ, fortunam verò omnem a Deo proficisci judicarunt; & alteram quidem saltem ex aliquâ parte nobis, alteram prorsus acceptam Deo referri oportere; ob eamque causam diviniorem quodammodo esse virtute fortunam; non ergo mirum si tot sæculis priùs fortunam, quàm virtutem divinis honoribus consecrarunt. Sed & alii fortunam nihil aliud esse, quàm Deum pu-
8 taverunt, cujus rei testes appellantur poëtæ, qui Dei nomine fortunam intellexerunt. Sic [c] Anthologiæ libro primo incertus auctor fortunam Deum vocat,

Πολλὰ, inquit, τὸ δαιμόνιον δύναται, κἂν ᾖ παράδοξα,
Τὺς μικρὺς ἀνάγει, τὺς μεγάλυς κατάγει

hoc est

Multa potest Numen, quamvis inopina putentur;
Depressit magnos, extulit id tenues.

& Palladas fortunatos, amicos Dei putat, quasi idem sit a fortunâ foveri, & a Deo; sic [d] enim loquitur:

Ὠ τῆς μεγίστης τῦ φθόνυ πονηρίας,
Τὸν εὐτυχῆ μισεῖ τις, ὃν θεὸς φιλεῖ

hoc est

O maximum liventis invidiæ scelus!
Odit beatos ipse, quos amat Deus

& [e] Alexis apud Athenæum ita loquitur:

Τὺς εὐτυχῦντας ἐπιφανῶς δεῖ ζῆν ἀεὶ,
Φανεράντε τὴν δόσιν τὴν τῦ θεῦ ποεῖν,
Ὀ γὰρ δεδωκὼς τἀγαθὰ Δαίμων, τὸν μὲν, ὧν
Πεποίηκεν αὐτὸς, οἴεται χάριν τινὰ
Ἔχειν ἑαυτῷ: τὺς δ' ἀποκρυπτομένυς δὲ, καὶ
Πράττειν μετρίως φάσκοντας ἀχρίστως βρῦν,
Ἀνελευθέρωστε ζῶντας, ἐπὶ καιρῦ τινος
Λαβὼν ἀφείλεθ', ὅσα δεδωκὼς ἦν πάλαι

hoc est

Vivere beatos splendidè semper decet,
Deique donum facere manifestum omnibus;
Bona quippe qui largitus est Deus, hunc quidem
Habere eorum gratiam quandam putat,
Quæ fecit ipse; qui occulunt autem, atque opes
Se possidere prædicant modicas, videns
Inutiles, vitamque ducentes nimis
Illiberalem, tempore arrepto abstulit
Quæcunque dederat, pauperesque reddidit

Nec poëtæ solùm; sed alii quoque scriptores dona fortunæ dona Dei esse putaverunt; sic Cicero pro Lege Maniliâ fortunæ pro- 9
speritatem a Deorum potentiâ dixit proficisci *reliquum est*, inquit, *ut de felicitate, quam præstare de se ipso nemo potest, meminisse. & commemorare de altero possumus, sicut æquum est homini de potestate Deorum timidè, ac pauca dicamus*; & paulò post fortunam hominibus divinitus adjungi confirmat; sic enim loquitur; *fuit enim profectò quibusdam summis viris quædam ad amplitudinem, & gloriam, & ad res magnas bene gerendas divinitus adjuncta fortuna*; & Livius decimo nono libro fortunam vel prosperam, vel adversam a Diis dari affirmavit his verbis: *tunc ea habenda fortuna erit, quam Dii dederint*; & eodem libro sic ait: *armis decernendum, habendamque eam fortunam, quam Dii dedissent*. Nec mirum Veteres in Deorum potestate positam esse fortunam credidisse, quũ Cicero [f] fortunam definiverit esse divinam providentiam procurantẽ cœlestia maximè; deinde in terris, quæ pertinent ad homines, quæ fortuna appelletur, quia efficiat multa improvisa, nec opinata nobis propter obscuritatem, ignorationemque causarum; eamdemque tradiderit Deum, fatum, necessitatem nuncupari. Atque iis habet similia Salustius e cynicâ disciplinâ philosophus præclarus; ex quibus intelligi potest delectationem fortunæ, quam Poëta noster commemorat, humana vertentis, nihil aliud esse, quàm ludum, quem ludere in Orbe terrarum Deum [g] sacræ Litteræ docuerunt.

DIS-

[a] Plutarch. de Fortun. Roman. [b] Plutarch. ibid. [c] Anthol. libr. 1. epigr. 22. εἰς τύχην. [d] Antholog. libr. 1. epigr. 2. εἰς φθόνον. [e] Alexis apud Athen. libr. 2. cap. 3. [f] Cicero Academic. quæst. secundæ editionis libr. 1. [g] Proverb. cap. 8.

DISSERTATIO LXXXI.

In idem Epigramma.

Dissertatio Quarta.

Fortunæ maxima inconstantia est; ideo rotundo lapidi, vel rotæ, quæ pro mutatione accipitur, insistere fingitur; & interdum etiam navim, vel gubernaculum ipsi tribuerunt, ut in antiquis numismatis cernitur; contra verò Mercurius quadratò lapidi insistit propter stabilitatem mentis, & rationis.

Semper expedit de inconstantiâ fortunæ cogitare; ea quippe cogitatio & miseros in adversis consolatur, & erudit in prosperis fortunatos, nec finit efferri altiùs, quàm imbecillitas humana patiatur; nam & miseri quum cogitant fortunam mutari, nec perpetuò, quos pressit urgere, in spem felicitatis aliquando futuræ, vel rerum meliorum eriguntur; & felices, quum reputant
1 vices, quibus res humanæ convertuntur, nisi prorsus insciti sint, non fidunt præsentibus, animumque præparant ad adversa, quum intelligant in lubrico suas opes, & felicitatem esse collocatam; multò autem magis prodest felicibus, quàm miseris varietatem casuum humanorum animo volutare; quia magis indigent felices disciplinâ, quàm miseri solatio. Ideo tam frequenter & poëtæ, & alii scriptores admonent lubricam esse fortunam, & quo quis altiorem locum occupavit, eo magis, ne in præceps ruat, & ad ima revoluatur, pertimescendum. Inter eos autem, qui castigant prosperis rebus elatam superbiam, est Poëta noster, de cujus epigrammate multa jam diximus, Auditores, & hodierno die nonnulla dicemus; recenset autem Poëta hominis repente divitias, & honores in Republicâ consequuti vitia, eaque vehementer reprehendit, & illud maximum esse confirmat, quod non meminit lubricam esse fortunam, & gaudere sæpenumero, quos fovit, abiicere; quos provexit, evertere; quos amplexata est, hostiliter insectari

> Τέρψιν, inquit, *ὀλισθηρῆς ὐ δεδάηκε τύχης*
> *Non didicit ludum, lubrica Diva, tuum*

de quo in præsentiâ disseremus. Volubilem
2 esse fortunam, vel, ut appellat Poëta noster, lubricam, & tunc præcipuè mutationem ejus esse pertimescendam, quum videmur in summo fastigio constituti, non unus, aut alter, sed omnes fere poëtæ, scriptoresque consentiunt; ita Seneca [a] tragediâ, quæ Troas inscribitur, inducit Hecubam de levitate fortunæ exemplo suo Reges admonentem

> *Quicunque regno fidit, & magnâ potens*
> *Dominatur aulâ, nec leves metuit Deos,*
> *Animumque rebus credulum lætis dedit,*
> *Me videat, & te, Troja; non unquam tulit*
> *Documenta Fors majora, quàm fragili loco*
> *Starent superbi; columen eversum occidit*
> *Pollentis Asiæ, Cælitum egregius labor*

ita [b] Horatius id munus dixit esse fortunæ humiles attollere, & superbos, & in summo gradu positos deiicere

> *O Diva, gratum quæ regis Antium,*
> *Præsens vel imo tollere de gradu*
> *Mortale corpus, vel superbos*
> *Vertere funeribus triumphos*

ita [c] Propertius in horâ verti fortunam affirmavit

> *Iste quod est, ego sæpe fui, sed fors & in horâ*
> *Hoc ipso ejecto, carior alter erit.*

Sed quid opus est sententiis uti poëtarum lubricam, & instabilem affirmantium esse 3
fortunam; non poëtarum solùm dicta, sed etiam omnium opiniones talem esse declarant, qualis a Poëtâ nostro describitur; & Galenus oratione, qua juvenes ad artes exhortatur, affirmat Mercurium fingi saxo quadrato insistentem propter stabilitatem mentis, & rationis, eorumque bonorum, quæ artibus comparantur; Fortunam verò rotundo, lubricoque, & levigato lapidi vestigiis innitentem propter inconstantiam, qua nunquam in eodem statu perseverat; & Cebes Thebanus in elegantissimo illo opusculo, quod tabulam inscripsit, fortunam eodem modo inniti globo, atque insistere pedibus asseverat his verbis: *ἡ δὲ γυνὴ ἐκείνη τίς ἐστιν, ἣ ὥσπερ τυφλὴ, καὶ μαινομένη τις εἶναι δοκοῦσα, καὶ ἑστηκυῖα ἐπὶ λίθου τινὸς στρογγύλου; καλεῖται μὲν, ἔφη, τύχη* hoc est: *mulier autem illa, quænam est, quæ tanquam cæca, & furenti similis insistit rotundo lapidi? appellatur, inquit, fortuna.* Et paulò post rationem reddit, cur globo innixa fortuna fingatur: *διὸ* inquit, *καὶ τὸ σημεῖον δηλοῖ τὴν φύσιν αὐτῆς: ποῖον τοῦτο, ἔφην ἐγώ; ὅτι ἐπὶ στρογγύλου λίθου ἕστηκεν: εἶτα τί τοῦτο σημαίνει; ὅτι οὐκ ἀσφαλὴς οὐδὲ βεβαία ἐστὶν ἡ παρ' αὐτῆς δόσις, ἐκπτώσεις γὰρ μεγάλαι, καὶ σκληραὶ γίγνονται, ὅταν τις αὐτῇ πιστεύσῃ* hoc est: *ideo & signum declarat ejus naturam; quodnam est hoc, inquam? illud, quod insistit rotundo lapidi; quid hoc indicat? non esse tuta, neque stabilia, quæ ab eâ dona proficiscuntur; mutationes quippe magnæ existunt, & duræ, quum quis ipsi fidem habuerit;* quem sequitur vetus Poëta, qui sic loquitur:

> *Fortunam insanam, & cæcam, & brutam perhibent philosophi,*
> *Saxoque instare in globoso prædicant volubili;*

 Id

[a] Senec. in Troad. in princ. [b] Horat. libr. 1. Od. 35. [c] Propert. libr. 2. Eleg. 7.

Id quo saxum impulerit fors, eo cadere fortunam autumant

Alii autem non globum; sed rotam subje-
4 ctam esse pedibus fortunæ volunt; quò Tullius in Pisonem respexit, qui sic ait: *in quo ne tum quidem, quum illum saltatorium versaret Orbem, fortunæ rotam pertimescebat;* quæ rota non minùs, quàm globus, vicissitudines rerum humanarum exprimebat; nam rota vices rerum, conversionesque significat. Quapropter [a] Propertius dixit

Vinceris, aut vincis; hæc in amore rota est

ubi Rota, quam in amore vult esse, nihil aliud est, quàm mutationes, quibus prosperitates amoris in infortunia, infortunia in prosperitates convertuntur. Eodemque spectarunt, qui navim, vel gubernaculum
5 ipsi tribuerunt; quod factum ab Antiquis in antiquis numismatis licet animadvertere, in quibus Fortuna, vel Nemesis, cujus numen ad Fortunam referebatur, clavum, vel navem regens cernitur. Nam quemadmodum navigantes utuntur quidem interdum prospero vento, & serenâ tempestate; sed eorum prosperitas non solet esse diuturna, quæ pendet ab auris, pendet a tam instabili elemento, quæ momento temporis commutantur, & convertuntur; ita & qui in hoc rerum humanarum salo navigant, interdum blandientibus auris, & tranquillo mari vehuntur, & videntur plenis velis ad felicitatis portum appulsuri, quum omnia votis eorum obsecundent; sed heu quàm sæpe ingruunt adversi venti, ingruit sæva tempestas, miscentur Maria Cœlo, & dicto citius, qui prospero cursu priùs uti videbantur, jactantur adversis, & ingenti malorum mole obruuntur. Jure igitur Fortunæ navem tribuerunt, ut nos admonerent non stabiliorem esse, neque constantiorem eorum sortem, qui se fortunæ commiserunt, quàm eorum, qui se fluctibus commenda-
6 runt, & alto mari vela fecerunt. Jure etiam gubernaculum assignarunt; nam sicut clavus quum vertitur, navis regitur; ita res humanæ dum vertuntur, omnia gubernantur, & conversionibus rerum gubernatio constat. Ad eandem instabilitatem Fortunæ exprimendam, Fortunæ alas addiderunt, quod multis Auctorum locis ostendi potest; sed nos contenti erimus unius Poëtæ testimonio, qui Fortunam alatam esse confirmat his verbis

..... seu quæ pernicibus alis,
Nec fat certa gradum, viduataque vertice summo
Fluxa pedum vertit vestigia, lubricum & ævum
Sors agit, ut subitis obrepat mobile fatum
Temporibus.....

DISSERTATIO LXXXII.

In Epigramma Libri tertii Anthologiæ in Philosophos, in quo inducitur Diogenes Cynicus mortuus alloquens Charontem.

DISSERTATIO PRIMA.

Charontis nomen a glaucis oculis nonnulli deducunt; alii a verbo χάιρειν, gaudere; Eustathius tamen, & Lilius Gyraldus ab eodem verbo per antiphrasin; sed verius est ab Ægyptiorum linguâ derivari, qua Charon *significat* portitorem; *ceterùm a gaudio vix potest habere originem, quum extet proverbium:* Charon risit, *quod usurpatur de homine austero, qui quandoque tristitiam deposuerit.*

QUi divitiis, & omnibus affluunt fortunæ bonis, Auditores, ægerrimè ex hac vitâ discedunt; illigantur enim, & astringuntur, quasi quibusdam vinculis voluptatum, a quibus quum fati necessitate separantur, & distrahuntur, sine acerbissimo 1
sensu doloris divelli non possunt. Contra magnum subsidium contemnendæ mortis est exiguo contenta paupertas; idcirco sapientes viri, & opes renunciarunt, & voluptati nuncium remiserunt, & honores, & dignitatem sunt aspernati, ut quum eò, quò omnes coguntur, a naturâ vocarentur, læti, expeditique proficiscerentur. Sed inter eos philosophos, qui paupertatem, quasi quoddam viaticum, ad hilariter, & magno animo ex hac vitâ migrandum sibi compararunt, principem locum Cynici tenuerunt, qui omnium rerum inopiâ, sic ut alii divitiis, gloriabantur. Ideo [b] Antisthenes hujus pater, & conditor sectæ, quum
coram Socrate pallii, quo tegebatur, partem 2
laceram deditâ operâ ostenderet, dixisse fertur Socrates: *desine te nobis ambitiosè ostentare*. Hujus autem [c] Diogenes auditor vicit præceptorem tolerantiâ paupertatis, qui dolium dicitur habitasse; adeoque divitias contempsisse, ut quum [d] Alexander Magnus ipsum rogaret, ut, si cujus rei indigeret, eam a se audacter exposceret, se quippe quidquid vellet, prolixè facturum, postularit, ut a se paululum abscederet, ne sibi ejus umbra officeret apricanti. De hoc Diogene est Epigramma Græcum non inelegans,

[a] Propert. libr. 2. Eleg. 7. [b] Diogen. Laërt. libr. 6. segm. 8. in Vitâ Antisthen. [c] Idem libr. 6. segm. 22. [d] Idem eodem libr. segm. 38.

gans, quod hodierno die aggredimur ad exponendum; ubi Poëta inducit Philosophum jam mortuum, & eum Charonte colloquentem, & se nihil in vitâ reliquisse gloriantem; habuisse quippe pallium, & peram, & baculum, & lecythum, cum iisdem sepultum se esse, eademque ad Inferos detulisse eum obolo, qui in os indebatur mortuorum, ut Charonti naulum solverent. Sed jam epigramma ipsum proponamus

Ἀΐδος ὦ νεκυηγὲ κεχαρμένε δάκρυσι πάντων,
Ὃς βαθὺ πορθμεύεις τοῦτ' Ἀχέροντος ὕδωρ:
Εἰ καί σοι βέβριθεν ὑπ' εἰδώλοισι καμόντων
Ὁλκὰς, μὴ προλίπῃς Διογένη με κύνα
Ὄλπην, καὶ σκίπωνα φέρω, καὶ διπλόον εἷμα,
Καὶ πήρην, καὶ σοὶ ναυτιλίης ὀβολόν:
Καὶ ζωὸς τάδε μοῦνον, ἃ καὶ νέκυς ὧδε κομίζω,
Εἶχον, ὑπ' Ἠελίῳ δ' οὔτι λέλοιπα φάει

id autem epigramma sic latinis numeris expressimus

Qui lacrymis gaudes cunctorum, Portitor Orci,
Traiicis & tristes has Acherontis aquas,
Cymba tibi quamvis umbris conferta laboret,
Ne me Diogenem, quæso, relinque canem;
Lecythus, & baculus mecum, pretiumque vehendi
Est cum perâ obolus, palliolumque duplex.
Hæc habui vivens, hæc porto mortuus idem;
Sub sole ex rebus nulla relicta meis

Quibus in versibus appellat Poëta Charon-
3 tem *νεκυηγὸν ἀΐδος* hoc est *Ditis portitorem manes vehentem*, quem [a] aliud epigramma vocat *νεκυόστολον* his verbis

Τὸν κύνα Διογένη νεκυοστόλε δέξο με πορθμεῦ

Nam sicut Mercurium putabant animas ad Inferos deducere, ob eamque causam *ψυχοπομπὸν* idest *animarum Ducem*, ut Phornutus est auctor, appellabant; qua de re Horatius [b] dixit:

Tu pias lætis animas reponis
Sedibus, virgaque levem coërces
Aureâ turbam superis Deorum
Gratus, & imis

ita deductas ad Stygiam Paludem Charontem existimabant transportare. Idcirco Porthmea [c] nuncupat Lucianus Dialogo de luctu, quam vocem Latinâ civitate donavit Juvenalis, [d] dixitque

..... tætrumque novitius horret
Porthmea.....

Sed [e] Virgilius uti maluit voce Romanis auribus notâ, quum ita descripsit Charontem

Portitor has horrendus aquas, & flumina servat
Terribili squallore Charon, cui plurima mento
Canities inculta jacet, stant lumina flammâ,
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus;
Ipse ratem conto subigit, velisque ministrat,
Et ferrugineâ subvectat corpora cymbâ
Jam senior; sed cruda Deo, viridisque senectus

Hujus nomen alii ab oculorum splendore deducunt, dictumque arbitrantur Charontem, quasi *χαροπὸν*, quod glauci oculi ma- 4
ximè fulgere videantur; idcirco Poëta dixit: [f]

Ardentes oculos intorquet lumine glauco

Alii a verbo *χαίρειν*, quod est gaudere, quod manes vehat ad gaudia sedium beatarum; contra verò Lilius Gyraldus, ab eodem verbo *κατ' ἀντίφρασιν* putat id nomen derivari, quòd sit tristis quidam Deus, quæ sententia est etiam Eustathii initio Iliados. Sed si libeat argutari, possumus dicere Charontem quasi *χαίροντα* esse nuncupatum; nam si, ut Poëta noster ait, lacrymis omnium gaudet, adest illi benignissima gaudendi materia. Quis enim inter Mortales luctus expers, & lacrymarum? &, si munere suo delectatur, necesse est affluere gaudio, quum quotidie tot millia umbrarum vehat; certè Poëta noster allusit, & tanquam Charon quasi *χαίρων* nominetur dixit

..... κεχαρμένε δάκρυσι πάντων

Veruntamen a gaudio vix potest habere originem Charontis nomen, quum sit a Græ- 5
cis usurpatum proverbium de homine contractæ frontis, & austero, qui quandoque tristitiam deponeret, & frontis rugas explicaret, *Charon risit Χάρων ἐγέλασε*, cujus meminit [g] Cælius Rhodiginus. Quare propiùs vero est, quod doctissimi viri tradiderunt, id nomen sumpsisse poëtas ab Ægyptiorum [h] linguâ, quibus Charon significat portitorem; Suidas [i] autem Charontis nomen a Græcis usurpari pro morte asseverat.. Ex quo [l] Charonium Athenis janua dicebatur, per quam ad ultimum supplicium damnati ducebantur, ut Hesychius doctissimus Grammaticorum scriptum reliquit; Charonea [m] quoque vocabantur loca, vel barathra, unde tæterrimus odor exhalabatur, cujusmodi fuit locus, quem libro septimo [n] Virgilius describit his verbis

..... lucosque sub altâ
Consulit Albuneâ, nemorum quæ maxima sacro
Fonte sonat, sævamque exhalat opaca Mephitim

ejusmodi autem Barathra Romani ostia Charontis appellabant. Quin etiam ipsum A- 6
cherontem Charonium nuncuparunt; Vossius id ostendit hoc Laberii versu

Tol-

---

[a] Anthol. libr. 3. εἰς Φιλοσόφους. epigr. 9. [b] Horat. l. 1. Od. 10. [c] Theocrit. in Encom. Ptolem. [d] Juven. Sat. 3. v. 265. [e] Virg. Æn. l. 6. [f] Virgil. Georg. libr. 4. [g] Cæl. Rhodig. libr. 13. cap. 19. [h] Diodor. Sicul. libr. 1. Biblioth. [i] Suid. in V. Χάρων. [l] Suid. in V. χαρώνειος θύρα, & Cæl. Rhod. libr. 8. cap. 8. [m] Strabo libr. 14. & Plin. libr. 2. cap. 93. [n] Virg. Æn. libr. 7.

Tollet bonâ fide vos Orcus nudas in Charonium

Leo quoque Hesychio teste Charon nominatur a cæsiâ, & ignitâ acie oculorum, quod eorum confirmat sententiam, qui Charontem dictum quasi χαροπὸν *cæsium*, & ardentibus oculis arbitrantur, quales a poëtis Charonti tribuuntur, de quibus Virgilius dixit [a]

...... *stant lumina flammâ*

Illud etiam adnotandum dici Charontem
7 necyegum, hoc est: *mortuorum portitorem*, quia neminem viventem vehat, nec sit illi fas recipere in naviculam illam funestam corpora, quæ non sunt lucis expertia; qua de causâ apud [b] Virgilium sic loquitur Charon

Corpora viva nefas stygiâ vectare carinâ

Quò spectat id, quod est fabulis proditum; quum Hercules ad Inferos vivus descendisset, Charontem specie viri, minisque deterritum non ausum recusare, quin Heroëm reciperet, & ad Ditis urbem transportaret; quod ob delictum in carcerem conjectum annum integrum in compedibus fuisse pœnas luentem violatæ legis infernæ; quò vir doctissimus vult Virgilium respexisse, quum Charontem sic libro sexto loquentem inducit

Nec verò Alcidem me sum lætatus euntem
Accepisse lacu, nec Thesea, Pirithoumque

DISSERTATIO LXXXIII.

In idem Antipatri Epigramma.

Dissertatio Secunda.

Plato quatuor flumina ex Inferis manare tradit; Oceanum, Acherontem, Phlegethontem, seu Pyriphlegethontem, & Cocytum; quæ poëtæ, & alii scriptores cum Stygiâ palude confundunt; singula autem a rebus tristibus nomen acceperunt; porro Plato Phlegethontis rivos esse flammeos amnes, qui ex Ætnâ, aliisque montibus ardentibus evomuntur, asseverat. Commentum, quo feruntur animæ ad sedes destinatas vectari, Orpheus ab Ægyptiis desumpsit, qui cadavera in insulâ quadam sepeliebant, quæ palude cingebatur; & navicula, qua vehebantur, Baris vocabatur; Charon autem naviculator. Dii per Stygem jurabant, & si pejerassent, integrum annum, & aliquot dies nectare, & ambrosiâ carebant; solus Ovidius affirmat Jovem amore captum hoc jusjurandum contempsisse, quia amantium perjuria a poëtis creduntur irrita. Revera autem Styx est fons prope Pheneum Arcadiæ, vel Nonacrin urbem, cujus aqua corrumpit omnia; cornu solum ei resistere tradit Antigonus Carystius; ungulam muli Vitruvius, & Plinius; equi Pausanias; asini Plutarchus. Hoc veneno extinctum ferunt Alexandrum consilio Aristotelis, sed non satis id certum arbitrantur Plutarchus, & Pausanias. Est etiam Styx in Italiâ; Acheron quoque, & Lethe multis in locis reperiuntur, & in Thesprotiâ Cocytus. Homerus omnia, quæ viderat, ad fabulas transferebat. Quum animi non intereant, etiam ortu carere quidam sunt arbitrati, & eos fuisse, antequam in corpus descenderent; veruntamen quum nulla memoria sit eorum, quæ acciderunt, antequam nasceremur, poëtæ finxerunt Lethen, quam potantes animi omnium oblivíscerentur; quæ nihil aliud est, quàm materia; qua oblivionem ingenerari nil mirum, quum & ægri interdum, quæ sani gesserunt, non meminerint, & convalescentes, quæ ægris acciderunt, & nemo unquam meminerit, quæ infans aspexit.

SUperiore dissertatione, quum Antipatri epigramma explicaremus, Auditores, ubi Poëta inducit Diogenem Cynicum stantem in ripâ Acherontis, & Charonti animarum portitori, & nautæ Inferorum, & Deo supplicantem, & se recipi orantem, & per Stygium amnem transportari, & in sedibus

[a] Virgil. Æneid. libr. 6. [b] Virgil. ibid.

bus quietis collocari, multa de Charonte diximus; nunc reliqua, quæ ad idem carmen pertinent, explicare pergemus. Se-
1 quitur versus hujus epigrammatis secundus, ubi aquam, quam Charon cymbâ traiicit, confirmat esse Acherontem fluvium Inferorum, sic enim loquitur

Ο῟ς βαθὺ πορθμεύεις τοῦτ' Αχέροντος ὕδωρ

...... *cujus rimosa profundas*

Traiicit inferni Cymba Acherontis aquas

in quo versu Acherontis aquas profundas vocat; tales autem esse Lucianus libello de luctu confirmavit, qui de Acherusiâ palude sic loquitur βαθεῖα τε γὰρ περάσαι τοῖς ποσὶ, καὶ διανήξασθαι πολλή, καὶ ὅλως οὐκ ἂν αὐτὴν διαπταίεν, οὐδὲ τὰ νεκρὰ τῶν ὀρνέων hoc est: *profundior quippe est, quàm ut pedibus traiici possit, & latior, quàm ut nando transmitti, nec ipsam prorsus avium manes transvolent.* In eodem autem carmine quæri potest, cur
2 Acherontem Poëta dicat Charontis cymbâ, non Stygiam paludem navigari, ut alii voluerunt. Sanè Virgilius videtur affirmare, Stygiam paludem esse eam, per quam animæ defunctorum ad Inferos a Charonte transmittantur; sic enim Æneæ [a] percontanti Sibylla respondet

Anchisâ generate, Deûm certissima proles,
Cocyti stagna alta vides, Stygiamque paludem;
Portitor ille Charon, hi, quos vehit unda, sepulti

Ex quibus apparet Æneam vidisse simul & Charontem portitorem, & paludem Stygiam; nec aliam aquam adeuntibus ad Inferos, quàm Stygiam esse navigandam, quod alio loco idem Poëta declarat, ubi Palinurus alloquitur Æneam ad Inferos velificaturum; sic [b] enim ait:

..... *neque enim credo sine Numine Divûm*
Flumina tanta paras, Stygiamque innare paludem

Juvenalis quoque [c] Stygiam paludem transire manes asseverat his verbis:

Esse aliquos manes, & subterranea regna,
Et contum, & Stygio ranas in gurgite nigras,
Atque unâ transire vadum tot millia cymbâ,
Nec pueri credunt, nisi qui nondum ære lavantur.

Quum igitur in Stygiâ palude naviculariam
3 facere credatur Charon, cur Poëta noster affirmat in Acheronte navigare? Sciendum autem est Poëtas interdum Stygiam paludem eum Acheronte confundere; nam Virgilius quum dixisset superiùs per Stygiam paludem manes ad Inferos Charontis cymbâ vehi; tamen Charontem in Acheronte collocat his verbis [d]

Hinc via, Tartarei quæ fert Acherontis ad undas;
Turbidus hîc cœno, vastaque voragine gurges
Æstuat, atque omnem Cocyto eructat arenam;
Portitor has horrendus aquas, & flumina servat
Terribili squallore Charon.....

& [e] Propertius, qui dixit:

Haud ullas portabis opes Acherontis ad undas;
Nudus ab infernâ, stulte, vehere rate

& [f] Lucanus

Præparat innumeras puppes Acherontis adusti
Portitor, in multas laxantur Tartara pœnas

Lucianus quoque Acherusiam paludem affirmat esse tranandam Inferos adituris; sic enim loquitur: ἡ Ἀχερουσία λίμνη προὔκειται πρώτη δεχομένη τοὺς ἀπαντῶντας, ἣν οὐκ ἐνδιαπλεῦσαι, ἢ παρελθεῖν ἄνευ τοῦ πορθμέως; hoc est: *Acherusia palus prætenditur prima excipiens adeuntes, quam tranare non licet, aut præterire sine portitore;* & Interpres Aristophanis paludem, per quam Charon animas vehit, Acherusiam esse asseverat; Seneca [g] verò hanc paludem esse Cocyti tradit his verbis

Palus inertis fœda Cocyti jacet

Nec mirum Stygiæ, & Acherusiæ, & Cocytiæ paludis a poëtis discrimen tolli, quum, 4
a quo tanquam fonte hæc commenta profluxerunt, in Acherontem influere Phlegethontem, & Stygiam paludem per Cocytum affirmarit; quò fit ut in Acherusiâ palude & Stygis, & Cocyti, & Phlegethontis undæ misceantur. Maximi Poëtæ locus est in decimo libro Odysseæ, ubi leguntur hi versus:

Ἔνθα μὲν εἰς Ἀχέροντα Πυριφλεγέθων τε ῥέουσι,
Κωκυτός τ', ὃς δὴ Στυγὸς ὕδατός ἐστιν ἀπορρώξ

hoc est

Qua se parte Pyriphlegethon, Cocytus & ingens,
A Styge qui manat, fundunt Acherontis in undas

Quem sequitur in Phædone Plato, & quatuor ingentes fluvios ex infernis locis manare tradit; Oceanum omnium maximum, qui Orbem terrarum usquequaque circumfluit; Acherontem, qui e regione fluens, & per deserta means, & in viscera Terræ pervadens in Acherusiam paludem effunditur, ad quam mortuorum animas putant pervenire; tertium autem ex horum medio erumpere, & incidere in regiones igne plurimo ardentes, & efficere paludem Mediterraneo mari multò majorem, & exinde procedere turbidum, atque cœnosum, & multis anfractibus terrâ peragratâ in Acherusiæ Paludis extrema irrumpere, ex eaque

evo-

[a] Virgil. Æneid. libr 6. [b] Virgil. Æneid. libr. 6. [c] Juven Satyr. 2. v 149. [d] Virg. Æneid. libr. 6. [e] Propert. libr. 3. El. 3. [f] Lucan. libr. 3. v. 16.

[g] Senec. Hercul. Furent. Act. 3. Sc. 2.

evolutum in Tartarum ferri; appellari autem Pyriphlegethontem; quartum autem amnem ex oppositâ regione volvi, infe-
ctumque soli, per quod fluit, naturâ, atrum colorem ducere, & stagnantem Stygiam paludem efficere, in quam quum inciderit, & pestilentes contraxerit facultates, effluere, & in Acherusium lacum infundi, cum eoque non commixtum in Tartarum devolvi, nuncuparique Cocytum; alii verò [a] e Tartaro Acherontem oriri; ex Acheronte Stygem; Cocytum ex Styge tradiderunt. Ex quorum sententiis constat non esse mirum, si nomina Stygis, & Acherontis, & Cocyti inter se confunduntur; quum eorum aquæ in eundem locum confluant, vel a se invicem oriantur. Illud non omittendum commentum poëta-
5 rum, quo feruntur animæ ad sedes destinatas naviculâ Charontis vectari ex Ægyptiorum fluxisse more, quem [b] Diodorus Siculus exponit. Nam hi etsi plerunque suorum cadavera aromatis condita asservare domi consueverant; solebant etiam in insulâ quadam splendidè sepelire, quæ palude cingebatur; navicula, qua vehebantur, Baris; naviculator Charon vocabatur; quem morem quum Orpheus observasset, qui disciplinæ causâ in Ægypto versabatur, excogitavit fabulam, quâ proditum est mortuos non posse in sedibus suis quiescere, nisi Charontis naviculâ paludem Stygiam transfretarint. Ut autem commentum magis tragicum videretur, invenit illa nomina auditu terribilia Acherontis, Cocyti, Stygis, Phlegethontis, vel Pyriphlegethontis, quod idem significat. Quæ omnia deducuntur a rebus asperis, tristibus, dolo-
6 rem invehentibus; nam Acheron est appellatus teste [c] Suidâ, [d] Eustathio, & Etymologico magno παρὰ τὸ ἄχη ῥεῖν, quod *doloribus fluat*, vel παρὰ τὸ ἐστερῆσθαι χαρᾶς, quod *lætitiâ, gaudioque careat* χαίρειν quippe *gaudere, lætari*; ἀχαίρειν *carere gaudio*; [e] Cocytus autem a luctu lacrymoso, ut videtur Eustathio, & Suidæ, vel ut Etymologici magni Scriptori ἀπὸ τοῦ τὰ ἄχη εἰς αὐτὸν χεῖσθαι quasi χοάχυτος quod *in ipsum dolores effundantur*; Styx autem ἀπὸ τοῦ στυγητὰ εἶναι τὰ κάτω quod *odiosæ sint res Inferorum*; [f] Phlegethon, vel Pyriphlegethon *ab ardore*, quia igneus esse dicitur, & undarum loco flammarum vortices volvere; ideo Virgilius libro sexto Æneidos cecinit

Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis
Tartareus Phlegethon, torquetque sonantia saxa

& in culice

Nec timuit Phlegethonta furentem ardentibus undis

Hujus rivos esse flammeos amnes, qui ex Ætnâ, aliisque montibus ardentibus evo-
muntur, in Phædone Plato asseverat; A- 7
cheron autem flumen mortuum ab [g] Apulejo dicitur, credo, quia mortui per eum velificantur; nam alioquin Acheron a poëtis torrens describitur; idcirco [h] Virgilius magno strepitu ferri Acherontem indicavit hoc versu

Subjecit pedibus, strepitumque Acherontis avari

& [i] Claudianus reverentiâ loquentis Plutonis refert strepitum Acherontis esse compressum

..... & presso lacrymarum fonte resedit
Cocytus, tacitisque Acheron obmutuit undis

& [l] Silius Italicus testatur Acherontem cum multo strepitu, & violento impetu ruere, antequam cum palude Stygiâ misceatur, sic enim loquitur

Tristior his Acheros saniè, crassoque veneno
Æstuat, & gelidam eructans cum murmure arenam
Descendit Stygiâ lentus per stagna palude

Sed hæc non sunt ad vivum resecanda, nec in mendaciis quærenda constantia; nam & Cocytus, qui piger a poëtis fingitur, de quo dixit [m] Horatius:

Visendus ater flumine languido
Cocytus errans ......

a Silio [n] Italico rapidissimus dicitur his verbis

Parte aliâ torrens Cocytus sanguinis atri
Vorticibus furit, & spumanti gurgite fertur

Et quoniam de amnibus Inferorum multa verba fecimus, Auditores, non omitten- 8
dum Stygem solitam a Diis testem appellari; quotiescumque jurisjurandi religione se vellent obstringere; ideo Stygem [o] Homerus appellat maximum, & gravissimum Deorum jusjurandum, sic enim ait

..... ὅστε μέγιστος
Ὅρκος, δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι

& Statius vocat Divûm perjuria. Hanc unam religionem Deorum esse Poëta summus [p] confirmat his verbis

Una superstitio, superis quæ reddita Divis

Nec violari posse credebatur; quapropter apud [q] Ovidium Apollo quum Stygem jurasset, & Phaëton Apollinis filius tanquam dubius impetrandi blanditias patri, & accura-

[a] Servius in libr. 6. Æneid Virg. v. *Hinc via Tartarei &c.* [b] Diod. Sicul. Biblioth. libr. 1. [c] Suid. in V. Ἀχέρων. [d] Eustath. in Odyss. Homer. libr. 10. [e] Suid. in V. Κωκυτός. [f] Servius in l. 6. Æneid. Virg. v. *Et Chaos, & Phlegethon. &c.* [g] Apulejus libr. 6. Metamorph. [h] Virg. Georg. libr. 2.

[i] Claud. de Raptu Proserp libr. 1. v. 86. [l] Sil. libr. 13. [m] Horat. libr. 2. Od. 14. [n] Sil. Italic. libr. 13. [o] Hom. Odyss. ε. v. 185. [p] Virgil. Æn. libr. 12. [q] Ovid. Metamorph. libr. 2. v. 101.

curatiores preces admoveret, Apollo filium
vetat dubitare; sic enim ait:
Ne dubita, dabitur (Stygias juravimus undas)
Hujus jurisjurandi formula apud Virgilium
libro decimo reperitur, ubi Juppiter hoc
se obstringens jurejurando adjurat
...... Stygii per flumina Fratris,
Per pice torrentes, atraque voragine ripas
Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum
Nec quidquam apud poëtas frequentius est,
quàm hujusmodi jusjurandum, quod a Su-
9 peris nunquam ajunt esse violatum; solus
Ovidius libro primo de Arte amandi affir-
mat id genus jurisjurandi a Jove esse con-
temptum, sed quum amoris æstu torque-
retur
Per Styga Junoni falsum jurare solebat
Juppiter, exemplo nunc favet ille suo
quia amantium perjuria poëtis auctoribus
creduntur irrita, nec scelere mentes ob-
stringere [a]
Juppiter ex alto perjuria ridet amantum,
Et jubet æolios irrita ferre Notos
& [b] Tibullus ait
Nec jurare time: Veneris perjuria venti
Irrita per terras, & freta summa ferunt
Hunc [c] autem honorem Superi Stygiæ pa-
10 ludi tribuerunt, quòd quum Juppiter ad-
versùs Titanas bellum gereret, ut Apollo-
dorus Bibliothecâ tradit, ea cum filiis Jo-
vem, & Deos adjuvisset; propter id meri-
tum Juppiter consentientibus aliis Diis æ-
ternâ lege sancivit, ut [d] si quis Deorum,
Dearumve perjurio Stygis numen violasset,
integrum annum, & aliquot dies nectare,
& ambrosiâ careret, qua lege se ipsum te-
neri voluit. Ita poëtæ Superos Inferis su-
bjecerunt; nam Styx inferum Numen,
quam Hyginus Erebo, & Nocte tradit esse
procreatam, & ex Pallante Gigante Scyllam,
& vim, & invidiam, & potestatem, & vi-
ctoriam, & fontes, & lacus peperisse. Ar-
que hæc est Styx poëtarum; hi apud eosdem
amnes Inferorum, quorum nominibus poë-
tæ ad significandos Inferos abutuntur; sic
Horatius [e] dixit:
Quo Styx, & invisi horrida Tænari
Sedes, Atlanteusque finis
Concutitur......
Sic Stygias oras Statius Inferos vocat, Sty-
gium Jovem [f] Virgilius Plutonem, Sty-
gium tyrannum [g] Claudianus, & [h] Virgi-
lius Inferos Acherontem
Flectere si nequeo Superos, Acheronta mo-
vebo

Lucretius [i] Acherusia templa
Et si præterea tamen esse Acherusia templa 11
Ennius æternis exponit versibus edens
Cocytia virgo Virgilio [l] dicitur Tisiphone
Hic subitam canibus rabiem Cocytia virgo
Obiicit, & noto nares contingit odore
Plautus [m] autem Acherunticum senem ap-
pellat eum, qui propter ætatem proximus
morti est, quòd sit brevi visurus Acheron-
tem, & Acherontem pro exitio usurpat;
hinc [n] Servum nequam, cujus in tergo ul-
meæ virgæ confringuntur, dixit ulmorum
Acheruntem. Quæ tamen nomina tam hor-
ribilia, quæ vitam Mortalium terroribus im-
pleverunt, poëtæ ab historiâ sunt mutuati;
nam [o] Styx esse dicitur fons prope Pheneum 12
Arcadiæ, vel Nonacrin urbem, cujus aqua
corrumpat, & tabefaciat omnia; quapro-
pter [p] nec argenteum, nec aureum, nec
æneum vas, nec ullum aliud metallum, nec
lignum, nec lapis ipsam potest continere;
perrumpit enim, & vincit omnia. Antigo-
nus Carystius ait a solo cornu vim ejus su-
perari, solum cornu non posse pervadere;
quod non de omni cornu intelligendum,
sed de ungulâ muli, ut [q] Vitruvius tradit,
& [r] Plinius, vel de equi, ut [s] Pausanias in
Arcadicis, vel de asini, ut Plutarchus de
primo frigido. Hanc tantùm ferunt non
corrodere, non dissipare; non est ergo mi-
rum, si, quum nihil ipsi resistat, omnium a-
nimantium est præsentissimum venenum, &
homines eâ potâ statim extinguuntur. Nec
aliud venenum Magno Alexandro propi-
natum est; sed aqua Stygis clarissimum vir-
tutis militaris lumen extinctum est consi-
lio Aristotelis, ut [t] ajunt, qui animum Re-
gis iracundi, & amicorum cædibus noti a
se alienatum pertimescebat; quam opinio-
nem teste [u] Plutarcho nonnulli redarguunt,
quia corpus Alexandri, quum diu jacuisset
insepultum, nullum veneni indicium di-
citur prætulisse; Pausanias [x] quoque hanc
famam, quæ veneno extinctum tantum Re-
gem percrebuit, non satis certam arbitra-
tur. Sed ut ad Stygem revertamur, ea fer-
tur [y] ex prærupto loco non tam fluere, 13
quàm distillare, & quum per objectam al-
tissimam petram collecta pervaserit in Cra-
thin flumen effundi; ideo [z] Homerum, qui
omnia, quæ viderat, ad fabulas transfere-
bat, & nomen Stygis ad infernum amnem
transtulisse, & quod proprium erat Sty-
gis Nonacrinæ, alludentem infernæ Stygi
Ee tri-

a Ovid. de Arte Amandi libr. 1. b Tibull. libr. 1. Eleg. 4. c Servius ad libr. 6. Æneid. Virg. v. *Dii cujus jurare &c.* d Hesiod. in Theog. e Horat. libr. 1. Od. 34. f Virg. Æneid. libr. 4. g Claud. de Raptu Proserp. libr. 2. v. 264. h Virgil. Æn. libr. 7. i Lucret. libr. 1. l Virgil. Æneid. libr. 7. m Plaut. Mercat. Act. 2. Sc. 2. n Idem in Amphitr. Act. 4. Sc. 2. o Pausan in Arcad. sive libr. 8. p Pausf. ibid. q Vitruv. libr. 8. cap. 3. r Plin. libr. 30. cap. 16. s Pausan. in Arcad. sive libr. 8. & Cæl. Rhodigin. libr. 25. cap. 16. t Plutarch. in Alexandr. & Plin. libr. 30. c. 16. u Plutarch. in Alexandr. Vita. x Pausan. libr. 8. y Pausan. ibid. z Idem in Artic. sive libr. 1.

tribuisse; ita enim [a] loquutum esse
Ἴςω νῦν τόδε γαῖα, ϗ οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν,
Καὶ τὸ κατειβόμενον ςυγὸς ὕδωρ . . . . .
hoc est
Cælumque, & tellus hujus mibi testis adesto,
Et qui distillat Stygis humor . . . . .
κατειβόμενον videlicet *distillantem* dixit; quia
Stygem in Arcadiâ non fluentem, sed stil-
lantem viderat; Eustathius etiam tradit, &
aliam Stygem in Italiâ fuisse, cujus aquis
omnes abstinebant. Acheron etiam fuit E-
14 piri fluvius, qui ex Thesprotide in The-
sprotium sinum influebat, ut auctor est Li-
vius octavo libro; fuit & Eustathio aucto-
re aliud hujus nominis flumen, quod Al-
pheo miscebatur. Fuit & in finibus Luca-
norum, Brutiorumque prope urbem Pan-
dosiam, quæ res Epiri Regem Alexandrum
fefellit; nam [b] quum oraculum Dodonæum
consulenti data dictio esset; fugeret Ache-
rusiam aquam, Pandosiamque urbem; A-
lexander Acherontem amnem, & Pando-
siam urbem in Epiro dumtaxat esse ratus
in Italiam, cui bellum jamdiu moliebatur,
traiicere maturavit; ibi adversùs Lucanos
bellum gerens oraculi sortem affirmavit;
nam apud Acherontem amnem, Pando-
siamque urbem Italiæ ab exule Lucano cu-
stode corporis est interfectus. In ultimo e-
tiam Ponti recessu Ammianus Marcellinus
fuisse tradit Acherusium specus; in The-
15 sprotiâ quoque Epiri regione [c] Pausanias
fuisse testatur aquam Cocyti, ut ipse loqui-
tur, maximè injucundam, & tristem; oc-
casionem autem poëtis Phlegethontis flu-
minis excogitandi aquas calidas præbuisse,
quæ sunt circa Bajas, Eustathius arbitratur.
Restat ex fluviis Inferorum Lethe, quem
non transire animas, quum ad Inferos de-
scendunt, nec cruciare manes conscelera-
torum hominum, sed [d] bibere in lucem re-
dituras, & esse placidum, & oblivionem
afferre bonorum juxta, malorumque poë-
tæ tradiderunt. Quod commentum est eo-
rum, qui animos hominum immortales pu-
taverunt, qui quum viderent omne, quod
incepit, aliquando desiturum, & quod or-
tum est, occasurum; animos, quum inte-
ritu careant, ortu carere, nec cum corpo-
re oriri, sed ante fuisse, quàm in corpus
descenderent, sunt arbitrati. Veruntamen
quia nulla memoria est eorum, quæ nobis
acciderunt, antequam nasceremur, esse a-
liquid sunt opinati, quod animis in hanc
vitam ingredientibus præteritæ vitæ obli-
vionem adduceret, id esse poëtæ finxerunt
lethæum flumen, unde animæ corpus hoc
suscepturæ [e]
Securos latices, & longa oblivia potant

Quod nihil aliud esse reor, quàm materiam,
cum qua commixtus animus omnium præ- 16
teritorum obliviscitur, quæ scitè dicitur flu-
men, quia semper fluit, nunquam manet,
&, ut unda impellit undam, ita nova ma-
teriæ veteri supervenit, vetusque consu-
mitur, dum nova affluit. Nec mirum, si
animus in tantâ rerum mutatione non am-
pliùs eorum, quæ viderat, recordatur; quum
sæpissimè ex minoribus mutationibus exi-
stat oblivio; nam ægri interdum, quæ sa-
ni gesserant, non meminerunt; & qui con-
valescunt, quæ ægris acciderunt, oblivi-
scuntur; & dormientibus omnia, quæ vi-
gilantes fecerunt, excidunt. Denique cui
mirum videatur ea nobis, effluxisse; quæ 17
animus aut vidit, aut scivit, antequam in
corpus delaberetur, quum ea nemo un-
quam meminerit, quæ infans aspexit, aut
egit, aut cogitavit? Quum igitur & mate-
ria flumen jure dicatur, & omnium obli-
vionem creet, non sine causâ poëtæ ani-
mum, quum immergitur in materiam, &
cum corpore conjungitur, lethæum fluvium,
idest fluvium oblivionis haurire dixerunt.
Quod tamen nomen, quemadmodum alio-
rum fluminum infernorum, ab historiâ ac- 18
ceperunt; nam & in [f] Hispaniâ Limæam
Flumen Strabo Lethen testatur appellatum,
& Lethen [g] amnem dici flumen, quod in
Mæandrum influit; aliumque [h] fluvium, qui
Gortynen præterlabitur, & alium [i] non
procul a Triccâ, ubi natus dicitur Æscula-
pius; Lethæum [l] quoque appellari flumen,
quod Lybes Hesperios alluit.

DIS-

[a] Hom. Iliad. α. v. 36. [b] Tit. Livius libr. 8. [c] Pausan. in Attic. sive libr. 1. [d] Macr. in Somn. Scip. libr. 1. cap. 10. [e] Virg. libr. 6. Æneid. [f] Strabo libr. 3. [g] Idem libr. 12. & 14. [h] Idem l. 10, [i] Idem libr. 14. [l] Idem ibid.

DISSERTATIO LXXXIV.

In idem Epigramma.

Dissertatio Tertia.

Manes Græci dicunt Idola; Latini autem imagines, vel umbras, vel simulacra; unde umbræ accipiuntur etiam pro Inferis. Cur Hercules in Cœlo, umbra verò ipsius apud Inferos versari dicatur, explicat Plotinus. Canis nomen convenit philosopho, cui Plato comparat canem; sed præcipue convenit Diogeni, ejusque sectatoribus. Cynicos a Cynosarge dictos putant Hesychius, & Suidas; sed verius est ita appellatos, quia obvios increparent; & quia nullo pudore coërcerentur, sicut canis, qui omnium animalium est impudentissimus; quod causa fuit Zenoni, ut novam sectam conderet; hinc Juvenalis dicit Stoicos a Cynicis tunicâ tantùm differre; quum Cynici solo pallio uterentur; quo etiam utebantur Christiani, qui ideo Græculi impostores vocabantur, quum pallium esset proprium Græcorum, sicut Romanorum toga. Peram dici a servando *vel* ferendo *tradunt Eustathius, & Etymologicum magnum; Vossius tamen a verbo* πάομαι, *quod est* edo, *deducit; utebantur autem eâ pastores, & mendici; erat & mensuræ genus, quo aratores semina condebant; quapropter Apulejus uterum puellæ, quæ viri semen suscepit, perulam vocat. Quum Antiqui quotidie exercerentur in campo, vel palæstris, balnearum usus frequentissimus erat, & olei, quo ungebantur.*

VErsabamur, Auditores, in epigrammate explicando, in quo inducitur Diogenes Cynicus in Acherusiæ paludis ripâ cupidus transeundi, oransque Charontem, ut se quàm citissimè ad ripam ulteriorem transmittat; in quo, ut hoc etiam obiter notem, exprimitur cupiditas, qua flagrare dicuntur animæ inferos lacus tranandi, & sedes adeundi sibi destinatas, quam
1 Virgilius [a] nobis ob oculos his versibus ponit

Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat,
Matres, atque viri, defunctaque corpora vitâ
Magnanimûm heroum, pueri, innuptæque puellæ,
Impositique rogis juvenes ante ora parentum.
Quàm multa in silvis autumni frigore primo
Lapsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
Quàm multæ glomerantur aves, ubi frigidus annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.
Stabant orantes primi transmittere cursum,
Tendebantque manus ripæ ulterioris amore

Et in superioribus quidem sermonibus de Charonte animarum portitore, et de palude Stygiâ; & de amnibus Inferorum diximus; hodierno die illustrabimus duo carmina ejusdem epigrammatis, quæ sunt hæc

Εἰ κ' σοι βέβριθεν ὑπ' εἰδώλοισι καμόντων
Ὀλκάς, μὴ προλίπης Διογένη με κύνα

hoc est

Cymba tibi quamvis umbris conferta laboret,
Ne me Diogenem, quæso, relinque canem

Quo in loco est adnotandum *καμόντας*, quæ vox *laborantes* significat, mortuos dici, quia, 2
ut Eustathio videtur, quemadmodum labore membra resolvuntur; ita & morte corpora resolvuntur; totus autem versus expressus est ex illo [b] Homeri hemistichio

..... *εἴδωλα καμόντων*

Ubi Poeta mortuis idola tribuit, quæ Latini dixerunt imagines, vel umbras, vel simulacra, Virgilius Æneidos libro sexto

Ter frustra comprensa manus effugit imago

Horatius [c]

Num vanæ redeat sanguis imagini,
Quam virgâ semel horridâ,
Non lenis precibus fata recludere
Nigro compulerit Mercurius gregi?

Virgilius autem libro quarto Georgicorum umbras, & simulacra conjunxit hoc versu

Umbræ ibant tenues, simulacraque luce carentum

& in secundo Æneidos umbram, simulacrum, & imaginem, quum de Creusâ, quæ inter homines esse desierat, dixit:

Infelix simulacrum, atque ipsius umbra Creusæ
Visa mihi ante oculos, & notâ major imago

Quòd autem animæ umbræ vocarentur Statius [d] ait

...... *illa per umbras,*
Et caligantes animarum examine campos.

caligare dixit campos Inferorum, quia sunt referti animarum examine, quæ nihil aliud sunt, quàm umbræ. Umbræ etiam pro Inferis usurpantur; Virgilius [e] 3

Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras

id est ad Inferos, & libro quarto

Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras

Poëtæ nimirum tradiderunt, quum quis excesserat vitâ, corpus quidem aut igne consumi, aut humo mandatum vetustate corrumpi prorsus, & mutare naturam, & in pulverem redigi; sed inanem quandam imaginem corporis, vel umbram superesse, quæ ad Inferos adeat, & vel supplicia expen-

[a] Virgil. Æneid libr. 6. [b] Homer, Iliad. ψ v. 27. & Odyss. λ. v. 475. [c] Hor. libr. 1. Od. 24. [d] Statius Thebaid. libr. 1. [e] Virg. Æneid. libr. 12.

expendat scelerum, vel æternâ felicitate
perfruatur; quò respexit [a] Horatius his ver-
bis:

Nos ubi decidimus,
Quò pius Æneas, quo Tullus dives, & Ancus,
Pulvis, & umbra sumus.

Eorum tamen, qui præclaris artibus præ-
stitissent, aliquid præter umbram restare
sunt suspicati; nam Herculis umbram, vel
4 imaginem ad Inferos demigrasse; ipsum
autem Herculem in Cœlum ascendisse, &
frui nuptiis Juventutis tradiderunt; quod
commentum Plotinus explicat, redditque
rationem, cur umbra Herculis apud Infe-
ros, Hercules in Cœlo versari dicatur; sed
in dialogis mortuorum suo more Lucianus
irridet. In secundo versu se canem appel-
lat Diogenes; nec mirari debemus id sibi
nomen tribuere Philosophum, quasi no-
men canis contumeliosum sit; non enim
tale est, sed Philosopho convenit. Plato li-
bro secundo de Republicâ philosopho com-
parat canem; nam sicut canis, siquem vi-
derit ignotum, eum allatrat, in eum infe-
stus irruit, & sævit, quamvis nullam inju-
riam acceperit; si quem notum, ei blan-
ditur, & adulatur, quasi amicitiam scien-
tiâ, inimicitias ignorantiâ metiatur; ita
philosophus odit, quod ignotum est, no-
tis delectatur; amicus est scientiæ, inimi-
cus inscitiæ. Sed præcipuè tamen Dioge-
nes, & qui sectam ejus amplectebantur, ca-
5 nis nomine sunt appellati; sic apud Lucia-
num Menippus canem se vocat his verbis
ὦ Κέρβερε, inquit, *συγγενὴς γάρ εἰμί σοι, κύων
καὶ αὐτὸς ὤν* hoc est *o Cerbere; cognatus enim ti-
bi sum & ipse existens canis;* & alio in loco
Philonides Menippum appellat canem; sic
enim loquitur οὐ Μένιππος οὗτός ἐστιν ὁ κύων; *non
ne hic est Menippus canis?* & [b] Ausonius Dio-
genem sic inducit loquentem

Dicere me novit, verum qui novit utrumque,
Καὶ θεὸν Ἀλκείδην, καὶ κύνα Διογένην

hoc est

Alcidemque Deum, Diogenemque canem

& Tertullianus de Diogene dixit: *si tunc lo-
corum Diogenes de dolio latrasset*; latratum tri-
buit Diogeni, quia omnium consensu canis
appellabatur. Sed quid opus est id pluribus
confirmare, quum Cynicus, quo nomine
hi philosophi vocabantur, caninum sonet?
causa potiùs quærenda est, cur ita diceren-
tur. Hesychius Milesius putat nuncupa-
6 tos, quòd in Cynosarge Diogenes, ejusque
sectatores philosopharentur; Cynosarges au-
tem fuit Gymnasium, in quo nothi exer-
cebantur, quod loco nomen inditum hac
de causâ dicitur, ut Hesychius tradit. Quũ
Diomus Herculi rem divinam faceret, Ca-
nis albus hostiæ raptis femoribus fugit; ab
hujus albore canis, vel à celeritate Cyno-
sarges nomen accepit locus; nam *κύων ca-
nis, ἀργὸς albus*, vel *celer* Græco sermone
appellatur; in qua sententiâ fuit & [c] Sui-
das, qui Cynicos a Cynosarge Gymnasio,
in quo Diogenes versabatur, dictos putat.
Sed mihi non fit verisimile eos philosophos
canes nominatos, quia in Cynosarge phi-
losophiam profiterentur; cur enim non cy-
nosargici potiùs, ut ab Academiâ Acade-
mici, quàm vel Cynici, vel canes diceren-
tur? Propiùs vero esse crediderim Cynicos
nuncupatos, quia obvios increparent; nam
quemadmodum Catonem ferunt Scipionis
gloriæ solitum allatrare, quia Scipionis glo-
riæ obtrectaret, Scipionem objurgaret; ita &
Cynici, quia passim homines reprehende-
rent, passim maledictis incesserent, dictl
sunt omnes allatrare, & utpote latratores,
appellati sunt canes. Notum est Deme-
trium cynicum, quòd intempestivâ liber-
tate loquendi uteretur, & [d] Vespesianum 7
Augustum palam carperet, palam insectare-
tur, jussum exilii causâ solum vertere, cui
Cæsaris imperio quum Cynicus non pa-
ruisset, Vespasianus his verbis ejus contu-
maciam, & libidinem maledicendi notavit:
*tu quidem omnia facis, ut me irrites ad te oc-
cidendum; ego verò non occido canem latran-
tem*. Diogenes [e] ipse Princeps Cynicorum
nemini pepercit; adductus ad Philippum
Macedoniæ Regem tanquam explorator,
post prœlium Chæroneum, quo ille Athe-
niensium, & Græcorum opes attriverat:
ne ego, inquit, explorator tuæ insatiabilis
cupiditatis, qui quum frui altissimo otio
posses, & Macedoniæ regno, & tot oppi-
dis, & regionibus paterno imperio adje-
ctis, te, regnumque tuum quotidie mavis
in discrimen dare, & de libertate, & de vitâ
dimicare. Platonem ipsum maledictis la-
cessivit; nam quum [f] Platonis lectulum vi-
disset non ad luxum magnificè, splendide- 8
que exornatum, sed ad munditiam stratum
satis eleganter, insiliens pedibus sordidis i-
psum conculcavit, quum diceret: calco
fastum Platonis [g]. Justiùs autem, verùm pe-
riculosiùs tyrannum momordit, cui per-
cunctanti, quodnam optimum æs ipsi vi-
deretur, dicitur respondisse: illud, ex quo
statuæ Harmodii, & Aristogitonis confla-
tæ sunt; Harmodio autem, & Aristogitoni
statuæ, quia tyrannum occiderant, sunt
constitutæ. Populum [h] verò universum ita
dicto lacessivit; quum ex excelso loco ex-
clamaret: heus homines, & undique mul-
titu-

[a] Hor. libr. 4. Od. 7. [b] Auson. epigr. 27. [c] Suid. in V. Κυνόσαργες. [d] Sueton. in Vespas. cap. 13. [e] Diog. Laërt. in Vitâ Diogen. libr. 6. segm. 43. [f] Idem libr. 6. segm. 26. [g] Idem l. 6. segm. 50. [h] Idem segm. 32.

titudo confluxisset, adstantes baculo percussit, & abite, inquit; homines enim, non hominum fæcem, & purgamenta convocavi; & [a] quum in foro pranderet, & multitudo circumfusa ipsum canem appellaret: vos, inquit, canes estis, qui prandentem circumstatis. Multa præterea possent, Auditores, afferri, ex quibus constaret, Cynicos
9 nemini pepercisse, omnes allatrasse; verumtamen nota res est, quando [b] Crates philosophus, ex eo quod in omnium ædes ingrederetur, omnes objurgaret θυρεπανοικτὴς vulgò est appellatus. Est & alia hujus nominis origo; omnium animalium canis habetur impudentissimus, propterea quod maximè omnium animalium in propatulo coit, nihil veretur, non tenebras, non latebras turpitudini quærit. Ideo Homerus hominem impudentem [c] caninos oculos habere dixit

Οἰνοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο

Lumina habens, temulente, canis, & pectora cervi

Et idem [d] Helenam *κυνώπιδα* appellat propter impudentiam, quæ relicto viro adulterum sequuta est, & pellex adolescentis advenæ, & barbari, quàm conjux Spartani Regis esse maluit; & Eustathius notat *κύνεον ἦθος* *caninum morem* impudentem appellari; & cynædi dicti sunt homines prostituti pudoris; quum igitur impudentissimi ca-
10 nes habeantur, meritò [e] Diogenes, ejusque sectatores Cynici, idest canini philosophi sunt nuncupati. Pervulgatum est Diogenem Cynicum non fugisse conspectum hominum, quum expleret desideria naturæ, quibus alii, remotis arbitris, abditi, inclusique satisfaciunt. Cratetem [f], quum Hipparchiam nobilem puellam duxisset uxorem, quæ capta Philosophi sermonibus ipsum ætate, formaque florentibus, opulentisque, & nobilibus procis prætulerat, cum eâ coram populo solitum concumbere. Quæ impudentia Cynicorum Zenoni [g] Cratetis auditori causa fuit, ut novam sectam conderet; impediebatur quippe naturali pudore, quominus obvios, & ignotos allatraret, & in alienas ædes ingrederetur, & dominos importunè objurgaret, nec ea, quæ pudor celat, in lucem proferre sustinebat; itaque scita Cynicorum probavit, impudentem audaciam est aversatus. Ideo [h] Juve-
11 nalis dogmata Stoicorum a Cynicis tunicâ distare dixit his verbis

Atqui nec Cynicos, nec Stoica dogmata legi
A Cynicis tunicâ distantia.....

Nam quum tunica sit interior vestis, & clausa, ideoque velet partes, quas pudor suadet esse tegendas, dicuntur Stoici a Cynicis tunicâ, hoc est verecundiâ vitæ discrepare; quamquam & Stoici aliquid de impudentiâ Cynicorum traxerunt, qui non putabant obscenis verbis abstinendum, ut Tullius [i] Epistolâ ad Pætum disputat ex sententiâ Stoicorum. Possunt etiam versus Juvenalis accipi simpliciùs, & de verâ tunicâ intelligi; nam quum alii philosophi tunicâ, & super tunicam inducto pallio induerentur, Cynici solo pallio utebantur. Stoici igitur a Cynicis tunicâ dissidebant, ut Juvenalis affirmat, quia Stoici etiam tunicâ, Cynici pallio solo utebantur. Videtur autem id genus indumenti Cynicis maximè placuisse, quia sine labore indueretur, nec magnâ artificum curâ conficeretur, ut libro de pallio Tertullianus affirmat, & esset expeditissimum. Quapropter eo & Christiani utebantur; ideo ab hominibus Deorum cultoribus Γραικοὶ ἐπιθεταὶ *Græculi impostores*, ut Beatus Hieronymus ad Furiam scribens testatur, vocabantur; quum pallium Græcorum esset proprium, sicut Romanorum toga. Sed quia pallium sine
tunicâ parum tegebat corpus, parumque 12
ab inclementiâ Cœli defendebat; ideo Diogenes primus dicitur pallium duplicasse, quod [l] Diogenes Laërtius in Vitâ Diogenis testatur his verbis: *τρίβωνα διπλώσας πρῶτος κατά τινας διὰ τὸ ἀνάγκην ἔχειν καὶ ἐνεύδειν αὐτῷ*: hoc est: *quum primus, ut quidam tradiderunt, pallium duplicasset, propterea quod & in ipso cubare cogeretur*. Ubi notes etiam eâ de causâ pallio duplici usum Diogenem, quòd alteram partem sibi dormituro substerneret, alterâ se operiret; idemque pallium Cynicis & culcitræ, & straguli usum præberet. Atque hoc est, quod Poëta noster ait, Diogenem gestare secum *διπλόον εἷμα* *duplicem vestem* videlicet pallium duplicatum, quo nostri Poëtæ loco illustratur Horatii [m] locus, qui sic ait

Contra quem duplici panno patientia velat

ubi is, quem patientia, vel sapientia velat duplici panno, est Diogenes Cynicorum facilè princeps, cui Poëta Aristippum anteponit, quòd ubi opus esset, & panno, & purpureâ chlamyde uteretur; Diogenes purpurâ uti erubesceret, semper autem attrito palliolo duplici indueretur. Id tamen
inventum pallii duplicandi quidam fortasse 13
veriùs Antisthenis fuisse tradunt; ideo Diogenes Laërtius in Antisthenis Vitâ ait: καὶ πρῶτος ἐδίπλωσε τὸν τρίβωνα, κατά φησι Διοκλῆς, καὶ μό-

[a] Diogen. Laërt. in Vitâ Diogen. libr. 6. segm. 61. [b] Diogen. Laërt. in Vitâ Crater. libr. 6. segm. 86. [c] Hom. Iliad. α. v. 225. [d] Idem Iliad γ. v. 180. [e] Diogen. Laërt. in Diog. Vitâ libr. 6. segm. 69. & D. August. de Civit. Dei l. 14. cap. 20. [f] Diogen Laërt. in Hipparch. l. 6. segm. 97. [g] Diog. Laërt. in Vitâ Zenonis libr. 7 segm. 22. [h] Juven. Satyr. 13. v. 117. [i] Cicer. ad Famil. libr. 9. Epistol. 22. [l] Diog. Laërt. libr. 6. segm. 22. [m] Horat. Epistolar. libr. 1. Epist. 17.

κὴ μόνῳ αὐτῷ ἐχρῆτο hoc est: *& primus pallium duplicavit, ut auctor est Diocles, & eo solo utebatur*; loquitur autem de Antisthene; & sanè cum Antisthenes Cynicam sectam condiderit, verisimile est non fuisse contentum simplici pallio. Quum enim Cynici usum tunicarum repudiarent, omnibus eadem necessitas fuit pallii duplicandi; quapropter Tertullianus & Crateti pallium duplex attribuit his verbis libro de Pallio: *at enim pallio nihil expeditius, etiam si duplex, quod Cratetis more nusquam vestiendo componitur*. Ex his igitur, quæ diximus, constat cur Poëta noster affirmet Diogenem ferre secum ad Inferos pallium duplex his versibus

Ὄλπην, κὴ σκίπωνα φέρω, κὴ δίπλοον εἷμα,
Καὶ πήρην, κὴ σοὶ ναυτιλίης ὀβολόν

hoc est

Lecythus, & baculus mecum est, pretiumque vehendi
Est cum perâ obolus, palliolumque duplex

14 In quibus est animadvertendum Diogenem gestare semper peram solitum, in qua cibum recondebat; testatur id in Vitâ Diogenis [a] Laërtius, qui de Diogene sic loquitur: πήραν τε ἐκομίσατο, ἔνθα αὐτῷ τὰ σιτία ἦν hoc est: *peram ferebat, in qua ipsi asservabantur alimenta*; quam tamen tantummodo, quum iter faciebat, portasse eodem teste cognoscimus. Est autem pera sacculus quidam, ut Etymologyci magni scriptor testatur, quæ sic appellata est, ἀπὸ τοῦ τηρεῖν, quasi τηρά τις οὖσα *a servando*, quòd in eâ cibus asservabatur, vel ἀπὸ τοῦ φέρειν *a ferendo* quod in eâ ferebantur, quæ usui essent futura, ut Eustathius, & magnum Etymologicum tradit, vel, ut Vossius Etymologico confirmat a verbo πάομαι quod est *edo*, quod in peram cibi condebantur; eâ pastores Eustathio teste utebantur, utebantur & mendici. Quapropter Homerus libro decimotertio Odysseæ, ubi Minerva Ulyssem deformat in speciem mendici, tradit peram in ipsius humeris collocasse

..... δῶκε δέ οἱ σκῆπτρον, κὴ ἀεικέα πήρην
Πυκνὰ ῥωγαλέην......

Fuit & pera mensuræ genus, ut [b] Suidas ait, quod gerebant aratores, quo semina
15 mandanda terræ continebantur; quò respexit [c] Poëta in Anthologiâ, qui Cupidinem ferentem sulcos inducit his verbis

Λαμπάδα θεὶς, κὴ τόξα βοηλάτην εἵλετο ῥάβδον
Οὖλος Ἔρως, πήρην δ' εἶχε κατωμαδίην:
Καὶ ζεύξας ταλαεργὸν ὑπὸ ζυγὸν αὐχένα ταύρων
Ἔσπειρεν Δηοῦς αὔλακα πυροφόρον:
Εἶπε δ' ἄνω βλέψας αὐτῷ Διὶ, πλῆσον ἀρούρας,
Μή σε τὸν Εὐρώπης βοῦν ὑπ' ἄροτρα βάλω

Quos versus ita vertimus

Peram humero, stimulum dextrâ sumebat, & arcu,
Et face depositâ perniciosus Amor;
Quumque reluctantes egisset sub juga tauros,
Proscissam Ennææ fruge serebat humum;
Et Cœlum aspiciens: imple, inquit, Juppiter, arva,
Ne cogam Europæ te juga ferre bovem

ubi pera, quam humeris gerere dicitur Amor, ea videtur esse, in quam aratores semen recondebant. Eleganter igitur Apulejus uterum puellæ, quæ jam viri semen suscepit, concepitque, perulam dicit his verbis: *quantum putas boni nobis geris in istâ perulâ!* Sed ut ad Cynicos revertamur, ci- 16
bus, quem in perâ gerebant, plerunque erant Lupini, vel aliud quippiam parabile: Lucianus libello, quem βίων πρᾶσιν *auctionem vitarum* inscripsit: ἡ πήρα δέ σοι θέρμων ἔσται μεστὴ, κὴ ὀπισθογράφων βιβλίων hoc est: *pera autem plena tibi lupinorum erit, hopisthographorumque librorum*: ferebant & alia, quæ opus erant. Poëta noster ait Diogenem lecythum ferre; est autem lecythus ampulla olearia, Latini guttum vocant, qua voce utitur Juvenalis undecimâ Satyrâ his verbis

Nec pugillares defert in balnea raucus
Testiculos, nec vellendas jam præbuit alas,
Crassa nec opposito pavidus tegit inguina gutto

& Satyrâ tertiâ

...... *& sonat unctis*
Strigilibus, pleno componit lintea gutto

est autem vasculum rotundum, alterâ parte depressius lentis figurâ. Apulejus libro secundo Floridorum: *magno in coetu prædicavit fabricatum semet sibi ampullam quoque oleariam, quam gestabat lenticulari formâ, tereti ambitu, pressulâ rotunditate, juxtaque honestam strigileculam rectâ fastigiatione clausulæ, flexâ tubulatione ligulæ, ut & ipsa in manu capulo moraretur, & sudor ex eâ rivulo laberetur*. Usus autem gutti in balneis, ut ex locis, quos citavimus, constat; nam in bal- 17
neis antequam lavarent, ungebantur; quare quum balneo frequentissimè uterentur, frequentissimè oleo corpus persundebant. Causa verò tam frequentium balnearum fuerunt exercitationes campi, vel palæstrarum; nam quum quotidie nudi exercerentur, aspergerenturque arenâ, & pulvere, & ceromate ungerentur, quotidie lavacris indigebant, quibus abluerent sordes, quas in campo, vel palæstrâ contraxerant. Non ergo mirum, si Poëta noster inducit Diogenem guttum in perâ tanquam necessarium vitæ ferentem; nam si minùs suisset olei usus necessarius, Poëta posset reprehendi, qui Philosophum uti fecerit supellectile non necessariâ, quum constet ipsum nihil habere superfluum voluisse. Quapropter [d] quum puerum vidisset cavis aquam

[a] Diogen. Laërt. libr. 6. segm. 22. [b] Suid. in Voce πήρα. [c] Antholog. libr. 4. εἰς ἀγάλματα θεῶν epigr. 49. [d] Diog. Laërt. libr. 6. segm. 37.

aquam manibus haurientem, bibentemque, eductum e perâ poculum dicitur abjecisse; abjecisse & catinum, quum alium aspexisset concavo pane lentem suscipientem. Sed gutto non poterat carere, quum tam frequenter ungeretur, ut, sicut a Diogene Laërtio traditur, ejus corpus quodammodo splendere videretur, & sanè Diogenes, qui crebrò sese exercebat.

Reliqua desiderantur.

DISSERTATIO LXXXV.

In Epigramma vigesimumnonum Libri primi.

Dissertatio Prior.

Germanorum fortitudinem, ac multitudinem maximè horrebant Romani; quoniam eos, licet innumerabiles copias delevissent, nunquam debellaverant; hi tamen Germanici virtute perculsi sunt.

MAgnitudinem Romanam adversis, ut ille [a] ait, rerum immersabilem undis Crinagoras admiratur, & celebrat epigrammate pereleganti, quo quercubus illam validis, & annosis comparat, quæ quum [b]

1 *...... quantum vertice ad auras*
Æthereas, tantum radice in Tartara tendant,

adeo ventorum impetum, turbinum vim, tempestatumque contemnunt, ut arida quidem folia ventis excutiantur, ipsæ verò radicibus hæreant inconcussæ; hoc autem epigramma non modò ob elegantiam carminis, verùm etiam ob argumenti claritatem, nobilitatemque hodierno die judicavimus explicandum, quod ad hunc modum se habet

Οὐδ' ἢν ὠκεανὸς πᾶσαν πλημμύραν ἐγείρῃ,
  Οὐδ' ἢν Γερμανίη Ῥῆνον ἅπαντα πίῃ,
Ῥώμης οὐδ' ὅσσον βλάψει σθένος, ἄχρι κε μίμνῃ
  Δεξιὰ σημαίνειν Καίσαρι θαρσαλέη.
Οὕτω ϗ ἱεραὶ Ζηνὸς δρύες ἔμπεδα ῥίζαις
  Ἑστᾶσιν, φύλλων δ' αὖα χέουσ' ἄνεμοι

Sic autem Grecos versus Latinè reddi posse censemus

Si totum spatiosa bibat Germania Rhenum,
  Oceanusque omnes invehat altus aquas,
Cæsaris intrepidi dum vis invicta manebit,
  Nil robur lædet, Roma superba, tuum.
Sacra Jovi quercus sic stat radicibus imis,
  At folia excutiunt arida facta Noti

Et quoniam in verbis nihil admodum obscurum, aut reconditum reperitur, de rebus ipsis verba faciemus; magno igitur Poëta utitur argumento, ut ostendat invictam Romanorum fortitudinem, magnamque Cæsari tribuit laudem, quum ait omnem Germanorum multitudinem excitam e sedibus suis non modò labefactare non posse; sed ne mediocriter quidem convellere, aut infirmare Romanam potentiam Cæsaris consilio, ductu, ac virtute subnixam. Magna siquidem apud Antiquos opinio fuit Germanorum virtutis; quocirca Julii [c] Cæsaris milites accepimus, quum adversùs Germanum hostem ducerentur, adeo animo concidisse, ut totis castris passim testamenta obsignarentur, hominesque vulgò non ad prœlium ire, sed ad certissimum exitium sibi viderentur; quippe Germanos ingenti magnitudine corporum, incredibili virtute, atque exercitatione in armis esse audiebant; quæ, licet in majus aucta, non falsò tamen de Germanis prædicabantur. Nam, ut testis est Pomponius Mela, Germaniæ incolæ immanes erant [d] animis, atque corporibus, quæ assiduo venatu, & quotidianis laboribus, & frequentissimis prœliis exercebant; inclementiam verò sui Cœli adeo tolerabant, ut maximis frigoribus adolescentes, puerique Germanorum nudi agerent; reliqui verò sagis, aut libris arborum, quamvis hieme sævâ integerentur; quibus rebus fiebat, ut & corporum moles incredibiliter augeretur, & vires mirificè crescerent, assiduè verò adeundis periculis, bellisque continenter gerendis tantū mortis contemptum animis, tantamque pertinaciam imbibebant, ut quotiescumque res posceret, vitam profundere non dubitarent; neque ullis unquam periculis cederent, & turpe ducerent mortis metu, loco dimoveri. Mirum est, quod [e] de contemptione mortis, qua Germani utebantur, proditur 3 a scriptoribus, eos nimirum, qui maritimas incolerent regiones Oceano intumescente, ne ullum genus periculi declinare viderentur, interdum in litore tamdiu solitos permanere, donec fluctibus obruerentur; neque collabentium tectorum ruinam subterfugisse, ne formidinem præseferrent. Quam audaciam, vel potiùs amentiam Germani, qui vicinam Hadriatico Mari terram incolebant, maximè [f] ostenderunt, quum ab Alexandro Macedone interrogati, quid ipsos potissimùm perterrefaceret, responderunt; id unum se magnopere pertimescere, ne Cœlum suis capitibus illaberetur, seseque ruinâ opprimeret. Nihil eos nimirum terrebat, magnus ille Barbarorum terror

ror

[a] Horat. libr. 1. Epist. 2. [b] Virg. Georgic. libr. 2. [c] Jul. Cæsar. de Bello Gall. libr. 1. [d] Senec. de Ira libr. 1. cap. 11. & Cæl. Rhodig. libr. 18. cap. 20. [e] Strabo libr. 7. [f] Arrian. de Exped. Alex. libr. 1. & Q. Curt. Supplem. libr. 2.

ror Alexander, nihil ejus invictus exercitus, qui multis Europæ jam populis, Regibusque perdomitis Asiæ victor imminebat. Et quid ni armis confideret illa natio, quæ
4 nunquam ab armis discedebat, nihilque publici, privatique negotii gerebat, nisi armata? & quid Macedonum virtutem magnopere reformidaret, quæ sæpe contempsit Romanam? Tot enim bellis Germani petiti, toties Romana arma lacessentes, a ᵃ Mario repressi, non domiti; a ᵇ Cæsare potiùs irritati, quàm fracti; ab ᶜ Augusto, Tiberioque ᵈ submoti potiùs, quàm debellati, tot sæculis libertatem retinuerunt, sæpiusque terrori fuerunt, quàm territi. Quare poëtæ satis laudare sibi Romanam virtutem videntur, quum dicunt a Germanis ipsam neque vinci potuisse, neque deterreri; quapropter ᵉ Horatius in Odis ait:

Suis & ipsa Roma viribus ruit,
Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,
Minacis aut Etrusca Porsenæ manus,
Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer,
Novisque rebus infidelis Allobrox,
Nec fera cæruleâ domuit Germania pube;

& alio in loco Augustum Cæsarem laudat, quòd eo incolumi nemo Germanos pertimescat ᶠ

Quis, inquit, Germania quos horrida parturit
Fetus incolumi Cæsare, quis feræ
Bellum curet Iberiæ?

Qui locus persimilis est Epigrammatis loco, quod nos explicandum suscepimus; nam & hìc Cæsar laudatur, quòd eo rerum potiente Germanis non possit ne tantillum quidem nocere Romanæ potentiæ. Magni-
5 fica sanè, & Romano nomine digna laus; neque enim solùm ob eas, quas diximus causas, neque ob fortitudinem modò Germanorum, sed etiam ob multitudinem eorum vis, & conspiratio timebatur; nulla enim natio tantam vim armatæ multitudinis cogere potuisset, quantam sæpe Germani coëgerunt. Nam sexcentesimo quadragesimo ab Urbe conditâ anno Cimbri, & Teutoni (quota pars Germaniæ?) tam immanes copias contraxerunt, ut post ingentia prœlia, post multos cæsos Romanos exercitus, adeo validi ᵍ Mario occurrerent, ut duobus prœliis quingenta, & octoginta millia hostium ab eo cæsa, captaque fuisse dicantur. Quis autem recensuerit innumerabiles illas Germanorum copias, quas Cæsar bello Gallico ʰ delevit? quis illas, quas Tiberius ⁱ, Germanicusque ˡ occiderunt? & tamen hi non cum universis, sed cum aliquot Germaniæ populis bellum gesserunt, quæ sunt argumenta certissima Germanorum multitudinis. Atque hoc est, quod
6 Poëta noster sit

Si totum spatiosa bibat Germania Rhenum

est enim hoc loquendi genus poëtis familiare, ut quotiescunque significare volunt ingentem aliquam multitudinem, ab eâ dicant amnes exhauriri; quod Græcos etiam historicos accepimus usurpasse, de quibus Juvenalis ᵐ

..... & quidquid Græcia mendax
Audet in historiâ; constratum classibus iisdem
Suppositumque rotis solidum mare credimus; altos
Defecisse amnes, epotaque flumina Medo
Prandente, & madidis cantat quæ Sostratus alis.

Quod autem Crinagoras sit; neque si Oceanus omnes undas ad opprimendos Romanos excitaret, & inveheret terris, quidquam Romanis esse nociturum, dum Cæsaris ductu, & consilio regerentur; id est hujusmodi, ut ostendat, quo tempore, & qua occasione præsens epigramma conscriptum sit, quod alioquin esset obscurum. Nam multi Cæsares bellum cum Germanis
7 gesserunt; gessit Julius ⁿ Cæsar, qui trecenta eorum millia cecidit, gessit ᵒ suspiciis Augusti Tiberius; gessit ᵖ Domitianus, qui de Cattis triumphavit, & Germanicus est appellatus, ut prætermittam Cajum Cæsarem, cujus *ingentes*, ut ᵠ ait Tacitus, *minæ in ludibrium versæ*; gessit autem & Antoninus ʳ Philosophus, qui Marcomannos, Quados, Hermunduros bello superavit; ac nisi morte præventus fuisset, eorum regiones in provinciam redegisset, imperiumque Romanum non ampliùs Danubio flumine, sed Oceano septemtrionali terminasset. Multi præterea de eo hoste Cæsares triumpharunt; sed, nisi fallor, hoc epigrammate Germanici Cæsaris virtus celebratur, ejus, inquam, Germanici, qui Tiberii ˢ Cæsaris dolo dicitur interemptus, quo duce Romana felicitas non modò non hostes, verùm etiam Oceani fluctus, tempestatesque non timuit, quod Crinagoras affirmat. Germa-
8 nicus quippe non modò cum Germanis, verùm etiam cum Oceano ipso, turbinibusque, ac fluctibus bellum gessit; bis ᵗ ejus exercitus maris æstu, & tempestate sævâ est conflictatus; & quum ingentem accepisse cladem videretur, adeo non est adversis obrutus, ut ex illis major, & validior emergeret. Quocirca, quemadmodum ᵘ Tacitus

ᵃ Plutarch. in C. Marii Vitâ. ᵇ Cæs. de Bello Gall. libr. 1. ᶜ Sueton. in August. cap. 21. ᵈ Cornel. Tacit. Annal. libr. 1. ᵉ Hor. Epod. Od. 16. ᶠ Idem libr. 4. Od. 5. ᵍ Plutarch. in Mario, & Luc. Florus libr. 3. cap. 3. ʰ Cæsar de Bello Gall. libr. 1. ⁱ Sueton. in Tiberio cap. 19. ˡ Cornel. Tac. Annal. libr. 1. ᵐ Juven. Sat. 10. v. 172. ⁿ Jul. Cæs. Comment. de Bello Gallic. libr. 4. ᵒ Suet. in Tiberio cap. 19. ᵖ Idem in Domitian. cap. 6. ᵠ Cornel. Tacit. de Morib. Germ. n. 37. ʳ Jul. Capitolin. in Antonin. Philosoph. ˢ Suet. in Vitâ Caligul. cap. 2. ᵗ Corn. Tacit. Annal. 1. libr. n. 70. & libr. 2. n. 24. ᵘ Idem libr. 2. n. 25.

tus teſtatur, ea res maximè perculit Germanos; nam, ut ejus verbis utar, *invictos, & nullis caſibus ſuperabiles Romanos prædicabant. qui perditâ claſſe, amiſſis armis, poſt conſtrata equorum, virorumque corporibus litora, eadem virtute, pari ferociâ, & velut aucti numero irrupiſſent*. Atque hoc eſt, quod Crinagoras dicit, neque univerſam Germaniam, quæ adversùs Cæſarem inſurrexerat; neque Oceanum ſuis fluctibus poſſe infirmare virtutem, & potentiam Romanorum; reliqua alio die exequemur.

DISSERTATIO LXXXVI.

In idem Epigramma.

Diſſertatio Poſterior.

Imperium Romanum virtute partum eſt; Macedonum verò fortunâ, contra Plutarchi ſententiam. Romana Reſpublica ſemper cladibus crevit. Varro tradit quoſdam ex duodecim avibus, quas Romulus vidit, conjectaſſe rem Romanam mille ducentoſque annos ſtaturam; quod eventum comprobaſſe affirmat Petrus Crinitus.

Plutarchus [a] gravis inprimis, & eruditus Auctor duo maxima poſt homines natos imperia comparans Alexandri Macedonis, & Romanorum, illud quidem virtute dumtaxat; hoc autem non ſolùm virtute, ſed etiam fortunâ partum, & conſtitutum fuiſ-
1 ſe exiſtimat. Ego verò, & ſi plurimum tribuo auctoritati Philoſophi graviſſimi, tamen in hac quidem re ab eo longè diſſentio, & in conſtituendo Macedonum imperio præcipuè fortunam, in Romano virtutem valuiſſe confirmo; idque ut credam non eo ſolùm adducor argumento, quòd quum virtus ſtabile quiddam firmum, & diuturnum; leve fortuna, inſtabile, infirmum habeatur; illud imperium virtute ſubnixum debet judicari, quod permulta ſæcula adeo manſit invictum, ut æternum fore videretur; non illud, quod nondum confirmatum concidit, & everſum eſt; non ob hanc, inquam, ſolùm cauſam judico, Alexandro fortunam magis, Romanis affuiſſe virtutem; ſed etiam, quòd mihi in res Macedonum geſtas intuenti videntur illi, dum viveret Alexander, ſemper uſi proſperis, & ex animi ſententiâ fluentibus rebus; ut dubium eſſe non poſſit, quin affuerit fortuna ſemper vincentibus, nunquam in curſu rerum maximarum offendentibus; at Romanos, inquit Polybius, quis putet ſuam magnitudinem acceptam referre debere fortunæ, quum eâ ſæviente frequenter in maximas incurrerint calamitates? quis illud imperium & ab initio partum benignitate fortunæ, & poſtea auctum judicet, quod eam inimicam, atque infeſtam adeo frequenter expertum eſt, ut ejus proſpera virtuti, adverſa fortunæ tribuenda eſſe videantur; non enim ſecundis Romana res crevit, ſed adverſis virtus effulſit, magnificentiorque extitit, & admirabilior; adverſa quippe fortunæ Romanum imperium erexerunt, & confirmarunt; proſpera convulſerunt, & labefactarunt. Quamobrem poteſt videri, ut eſt ſemper infe- 2
ſta, atque inimica virtuti, fortuna invidiſſe Romanis; veruntamen quum animadverteret eorum magnitudinem ſævitiâ ſuâ, & cladibus augeſcere, ad inſidias quodammodo ſe convertiſſe, & quam infirmare fortitudinem ſæviendo non potuerit, indulgendo perdidiſſe; illud certè conſtat per aſpera creviſſe Romanam potentiam. Quapropter Horatius illam Hydræ aptiſſimè comparavit; quòd quemadmodum Hydra uno capite amputato multiplex magis, & violentior evadebat; ita Romana virtus affecta cladibus major exurgeret, & [b] formidoloſior:

Non Hydra, inquit, *ſecto corpore firmior*
Vinci dolentem crevit in Herculem,
Monſtrumve ſubmiſere Colchi
Majus, Echioniæve Thebæ.
Merſes profundo; pulchrior evenit:
Luctere; multa proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Prælia conjugibus loquenda.

Et eodem in loco eandem Ilicibus confert, quæ ferro attonſæ magis vigent:

Duris ut ilex tonſa bipennibus 3
Nigræ feraci frondis in Algido
Per damna, per cædes, ab ipſo
Ducit opes, animumque ferro.

Hanc autem in adverſis firmitatem Romanæ potentiæ eleganti comparatione, ſimilique Horatianæ etiam Poëta noſter expreſſit, quum cecinit:

Sacra Jovi quercus ſic ſtat radicibus altis,
At folia excutiunt arida ſacta Noti.

Nam quemadmodum quercos, arboreſque firmiſſimæ in montibus, ubi vehementiſſimè concutiuntur ventis, altiùs radices agunt, quàm ubi non agitantur; ita Romanum imperium quum aſperrima rerum pertulit, maximè confirmatum eſt. Quando enim unquam tam acciſæ opes Romanorum, & infracta virtus viſa eſt, quàm quum cæſo Romano [c] exercitu Galli urbem ceperunt, & reliquias miſeræ civitatis in Capitolinum montem compulſas obſederunt? Quis unquam putaſſet Romanum nomen a tantis Reipublicæ fluctibus emerſurum? & tamen

[a] Plutarch. de Fortunâ Rom. & Alexandr. [b] Horat. l. 4. Od. 4. [c] Tit. Liv. l. 5. & Flor. l. 1. c. 13.

tum primum Gallis internecione deletis,
quum undique Hernicis, Æquis, Volscis,
Latinis, Etruscis conspirantibus premeretur,
& non odio magis, quàm contemptu
imperium laboraret, tam latè suos fines Romani
protulerunt, ut ad eam diem cum finitimis
populis colluctati toti Italiæ cœperint
imminere. Quid Punico [a] bello primo?
quis non obrutam Romanam poten-
4 tiam credidisset, tot cæsis terrestribus copiis
Romanorum, septingentis quinqueremibus,
præter ingentem numerum earum,
quæ diversis naufragiis perierant, amissis?
& tamen longè secus se res habuit; nam eo
tempore primùm Romani Italiæ imperio
exteras provincias adjecerunt. Quid secundo
[b] post Ticinum, Trebiam, Trasymenum,
Cannas Romano sanguine redundantes,
innumeras præterea clades brevi
tempore acceptas, nonne oppressa fortunæ
injuriâ Romana virtus videbatur, quæ per
eas clades ad Orbis terrarum imperium
gradum fecit? Mitto alia exempla, quibus
abundat inprimis historia Romana, quæ declarant
satis id, quod Poëta noster significat,
non magis adversis everti Romam potuisse,
quàm robustissimæ quercus vehementibus
admodum ventis soleant commoveri.
Quæ quum Veteres animadverterent, in eam
adducti sunt opinionem, ut crederent cete-
5 rarũ rerum, ut initium, ita & finem aliquando
futurum; Romanæ potentiæ nullam diem
exitium allaturam. Hinc [c] Virgilius cecinit:

Nulla dies unquam memori vos eximet ævo,
Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

& libro primo Jovem de Romanis ita inducit loquentem:

His ego nec metas rerum, nec tempora pono:
Imperium sine fine dedi ....

& [d] Tibullus Romam urbem æternam vocat;

Romulus æternæ nondum formaverat urbis
Mœnia, consorti non habitanda Remo;

Cujus honorem appellationis tribuit etiam
Romæ libro vigesimo octavo historiæ suæ
Ammianus Marcellinus, & Notitia imperii
Romani, & alii passim Scriptores. Plutarchus
autem libello de Romanorum fortunâ,
hanc imaginem concipit; fortunam cetera
imperia velocibus pretervectam pennis,
ubi ad Romanos venisset, non alas modò,
sed etiam pilam, qua instabili, & fallente vestigium
innititur, abjecisse, ut præter morem
suum stabilis apud eos permaneret.
Quæ dicta & si parum cogitantium viden- 6
tur res varias, incertasque Mortalium, levitatemque
fortunæ; tamen non sine causâ
proferebantur. Quis enim eo tempore non
credidisset illud imperium fore sempiternum,
quod non [e] Italorum robur, & disciplina,
non Pyrrhi [f] solertia, & ingenia
Græcorum, non [g] Gallorum immanitas, &
multitudo, non [h] Punica fraus, & Carthaginiensium
terrestres, maritimæque copiæ;
non celebrata famâ [i] Macedonum virtus,
non [l] Parthorum potentia, [m] Antiochi, Mithridatis
[n], Tigranis magnitudo evertere
unquam potuissent? aut quem timere posse
videbatur impetum Barbarorum civitas, quę
Germanorum ferociam, innumerabilesque
copias; quæ Dacos, quæ Sarmatas, quæ Gelonos,
Iberos, Albanos, omnem denique
barbariem, aut armis domuisset, aut ingentibus
cladibus affectam compressisset? Accedebant
eodem vatum prædictiones, quæ
firmam, stabilemque potentiam Romanis 7
pollicebantur; nam [o] quum Capitolium conderetur,
& fana, sacellaque, quæ ibi tunc erant,
exaugurarentur, ceterorum exaugurationes
aves admisere, in Termini fano non
addixere; quod ostentum sic augures acceperunt,
ut dicerent non motam Termini sedem,
firma, stabiliaque cuncta portendere.
Sed heu quàm instabiles, fragilesque rès
Mortalium sunt, quàm vaga, inconstans,
volubilisque fortuna, quàm subjecta casibus
humana potentia! illud imperium, quod
multò magis, quàm [p] Dionysii regnum, adamante
vinciri putabatur, concidit: eversa
est arx illa gentium, extincta lux Orbis
terrarum, insultavere ruinis principis urbium
barbaræ gentes, & cujus nomen horruerant,
calcavere reliquias, quum e tantâ
urbe nihil propemodum reliquissent; quo
maximo documento constitit vanas esse hominum
mentes in tam caducis, obnoxiisque
fortunæ quidquam stabile, aut firmum cogitantium.
Non defuerunt tamen, ut Varro
tradidit, qui ex numero avium, quas duodecim
Romulus vidit, mille, ducentosque
annos rem Romanam staturam conjectarent,
quod, ut adnotat Petrus Crinitus, etiam eventus
comprobavit.

Finis Dissertationum in Anthologiam.

B. E.

[a] Luc. Flor. libr. 2. cap. 2. [b] Tit. Liv. libr. 11. & 12. [c] Virgil. libr. 9. Æneid. [d] Tibull. libr. 2. Eleg. 5. [e] Tit. Liv. libr. 1. & 2. [f] Luc. Flor. libr. 1. cap. 18. [g] T. Liv. libr. 5 & L. Flor. l. 1. cap. 13. & l. 2. c. 4. & l. 3. c. 10. [h] L. Flor. l. 2. c. 2. & 6. & 15. [i] T. Liv. de Maced. l. 39. & inde & L. Florus l. 2. c. 7. & 12. & 14. [l] L. Flor. l. 3. c. 11. [m] Idem l. 2. c. 8. [n] Idem libr. 3. c. 5. [o] T. Liv. l. 5. in fine. [p] Diod. Sic. libr. 16. histor.

BENEDICTI AVERANII IN THUCYDIDEM DISSERTATIONES QUINQUAGINTAOCTO.

DISSERTATIO I.

Thucydides Hecatæum Milesium, & Herodotum sublimitate superat. Sublimitas oritur non solùm ex rerum splendore, sed etiam ex vocalium concursu, & longitudine periodi. Consueverunt Auctores operibus nomen suum inserere; qui mos etiam a veteribus prophetis usurpatur. Primos Æneidos Virgilii versus tollendos non esse Pierius Valerianus, & Julius Scaliger existimant adversùs alios Criticos; quum etiam pictores, & ceteri artifices nomen suis operibus inscribere consueverint. Orpheus an extiterit, ignoratur; Onomacriti autem dicuntur esse carmina. Musæi non sunt versus, qui illius esse feruntur; sicut etiam sibyllini sunt ignoti Auctoris; alia etiam aliis fuerunt attributa, quæ non sunt illorum.

QUod a Principe Lyricorum poëtarum non architectis modò, sed artificibus etiam universis præclarè, sapienterque præceptum est; id in historiæ principio, quæ de bello Peloponesiaco inscribitur, Thucydidem gravissimum rerum Græcarum conditorem sequutum esse constat. Ille enim sic ædificia esse docet inchoanda, ut facies totius operis quàm magnificentissima exædificetur[a]

..... Ἀρχομένου δ', inquit, ἔργου πρόσωπον
Χρὴ θέμεν θηλαυγές......:

hic parens illius præceptis illustre monumentum Græcæ antiquitatis magnifico 1
sanè, ac splendido illustravit exordio; ut quemadmodum, qui tot surgentem gradibus Capitolii molem, Templi[b] postes e solido auro constantes, fastigium æreis tegulis inauratis exornatum intuebantur, dignam augustissimo templo speciem concipiebant; ita qui Thucydidis historiarum tam sublime principium, tantam sententiarum gravitatem, verborumque splendorem contempletur; in ipso quasi vestibulo operis præcipiat animo & magnitudinem rerum, & dicendi genus elatum, atque magnificum, quod Thucydides in toto opere usurpavit. Quis enim est vel ingenio tam hebeti, vel aure adeo jacenti, qui quum prima Thucydidis verba legerit, non intelligat res ipsas, quantum libet magnas, & admirandas eloquentię magnitudine, & sententiarum pondere, & copiâ superari? Itaque quum in omni opere duo soleant homines admirari; magnitudinem rerum, & scriptoris eloquentiam; eloquentiam Thucydides commendat ipso dicendi genere; magnitudinem autem rerum mirificè extollit, quum Peloponesiacum bellum omnibus Antiquorum bellis anteponit; quo consequitur, ut Lectorem & attentum reddat, & docilem;

[a] Pindar. Olymp. Od. 6. in princ. [b] Zosimus apud Lipſ. de magnit. Rom. l. 3. c. 5. & Plin. l. 33. c. 3.

lem; attentum propositâ rei magnitudine, docilem exposito breviter operis argumento, quod in exordiis demonstrativi generis maximè requiritur; in quibus auditorum benevolentiam captare non est plerunque necessarium. Hujus igitur exordii principium hodierno die suscepimus exponendum, quod Thucydides ad hunc modum inchoavit:

Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων, καὶ Ἀθηναίων, ὡς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, ἀρξάμενος εὐθὺς καθισταμένου, καὶ ἐλπίσας μέγαν τε ἔσεσθαι, καὶ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων, τεκμαιρόμενος, ὅτι ἀκμάζοντές τε ἦσαν ἐς αὐτὸν ἀμφότεροι παρασκευῇ τῇ πάσῃ, καὶ τὸ ἄλλο ἑλληνικὸν ὁρῶν ξυνιστάμενον πρὸς ἑκατέρους, τὸ μὲν εὐθὺς, τὸ δὲ καὶ διανοούμενον: κίνησις γὰρ αὕτη μεγίστη δὴ τοῖς Ἕλλησιν ἐγένετο, καὶ μέρει τινὶ τῶν βαρβάρων, ὡς δὲ εἰπεῖν, καὶ ἐπὶ πλεῖστον ἀνθρώπων

Quæ verba sic latinè convertuntur:

Thucydides Atheniensis bellum conscripsit, quod Peloponesii adversùs Athenienses gesserunt, & quo pacto inter se pugnaverunt, ab ipso belli initio exorsus, magnum ratus fore, & memoriâ dignissimum omnium, quæ ante gesta sunt; eo autem utitur argumento, quòd id susceperunt utrique pollentes omni bellico apparatu, & quod videt Græcorum alias gentes universas cum utrisque conspirasse; partim quidem statim, partim animo, & voluntate; hic enim motus maximus extitit Græcis; & cuidam parti Barbarorum, & , ut ita dicam, plurimis Mortalium.

Quo in principio Thucydides Hecatæum
2 Milesium, & Herodotum Halicarnasseum est imitatus, quorum alter historiam sic exorsus [a] est Ἑκαταῖος Μιλήσιος ὧδε μυθεῖται; hoc est: *Hecatæus Milesius ita fabulatur*; alter Ἡροδότου [b] Ἁλικαρνασσῆος ἱστορίης ἀπόδεξις ἥδε. hoc est: *Herodoti Halicarnassei historiæ descriptio hæc*. Sed adnotandum est in hoc principio Thucydidis orationem tanto esse grandiorem, quàm Herodoti, & Hecatæi; quanto in ceteris historiæ partibus Thucydides est utroque sublimior; quæ granditas orationis oritur [c] & e splendore rerum, quæ subjectæ sunt verbis, & ex frequenti vocalium concursu, sonituque verborum, & ambitu orationis, & longitudine periodi, non oratorio quidem more, sed historico solutiùs circumductæ; quæ teste [d] Demetrio Phalereo sublimitatem efficit orationis; Herodoti autem sermo & ambitu caret, & verborum sono, & magnificentiâ vincitur, quæ est in Thucydide mirabilis. Illud e-
3 tiam animadvertendum est tam in principio Thucydidis, & Hecatæi, quàm Herodoti, in more positum Antiquis fuisse, ut non modò titulis adscriberent nomen, sed operum principiis apponerent; quod consilium sequutos esse constat Scriptores omnes [e] Arabes, & Chaldæos, & veteres Prophetas; ita in Sacris paginis legitur *Viso Azahelis, Judicium Abdiæ*. Quamquam in hac quidem re Homeri gloriæ contemptus, & animi magnitudo [f] laudatur, quòd in tot millibus versuum nunquam nomen suum posuerit; quem quum in plerisque fuerit imitatus Homerus Latinorum Virgilius, in hoc non est imitatus, qui & in ultimo Georgicorum libro se Bucolica, & Georgica composuisse testatur, quum dicit

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope studiis florentem ignobilis oti,
Carmina qui lusi pastorum, audaxque juventâ,
Tytire, te patulæ cecini sub tegmine Fagi

& in divinæ Æneidos initio se eundem esse confirmat, qui Bucolicos, Georgicosque versus conscripserit his verbis;

Ille ego, qui quondam gracili modulatus avenâ
Carmen, & egressus silvis vicina coegi,
Ut, quamvis avido, parerent arva colono;
Gratum opus agricolis; at nunc horrentia Martis
Arma virumque cano.....

Quos versus an meritò Tucca, Variusque su-
stulerint inter [g] eruditos magna dissensio est, 4
neque hujus loci, neque [h] nostrum est tantam componere litem; Pierius Valerianus, & Julius [i] Cæsar Scaliger Virgilii judicium probant, Criticorum damnant. Et verè cur pictoribus, & ceteris artificibus liceat operibus, quæ fecerunt, suum nomen inscribere; poëtis, aliisque scriptoribus non liceat? Apellem [l] ferunt semper picturis adscribere solitum: Apelles faciebat; qui mos est etiam a ceteris artificibus usurpatus. Batrachus [m], & Saurus, quum in Octaviæ templo suum nomen adscribere prohiberentur, Ranam, & Lacertam, quæ batrachos, & saura Græcè dicuntur, in columnarum spiris insculpserunt, ut eo pacto sui nominis extaret argumentum. Phidias [n] Minervæ clypeo sui similem effigiem efformavit, quum titulus operis ei ab Atheniensibus esset denegatus; idem eorum, quos ab interitu vellet vindicare, nomen operibus dicitur insculpisse; sic in digito [o] Jovis Olympii impressit hæc verba, *Pantarces pulcher*; quo nomine formosissimus adolescens, quem unicè diligebat artifex, vocabatur: sic [p] Agoracriti sibi ætatis flore grati nomini pleraque operum dicavit. Quod si minores artifices, ne vetustate nomen ipsorum obsolesce-

[a] Demetr. Phaler. de eloquut. textu 12. secundùm Victorium. [b] Herod. libr. 1. in princ. [c] Cicer. 2. de Orat. Quintil. libr. 10 & Dem. Phal. textu 39. [d] Demetr. Phal. text. 39. [e] Jul. Cæs. Scaliger. Poët. libr. 5, cap. ult. [f] Dio Chrysost. orat. 55. [g] Jul. Cæs. Scal. Poët. libr. 1. c. 56. [h] Virg. Eclog. 3. [i] Jul. Cæs. Scalig. ibid. & libr. 5. cap. ultim. [l] Plin. in præfat. [m] Plin. libr. 36. cap. 5. [n] Aristot. l. de Mundo. [o] Pauf. in Eliac. prior. libr. 5. [p] Plin. libr. 36. cap. 5.

lesceret, & quæ ipsi fecerant, aliorum opera viderentur, suum nomen in ipsis extare voluerunt; quanto magis id concedendum scriptoribus, quorum nomina majore cum damno ignorantur? Haud magni fanè refert, si quis Phidiæ signa Praxitelis esse credat, sed in litteris non ita est; sæpe nobis fucum faciunt, & pro optimis pessimi scriptores leguntur, & sub excellentium Auctorum nomine contemptissimi delitescunt. Huic autem malo mederi conantur hi, qui in libris nomen suum ponunt, quod utinam omnes fecissent, & satis id esset ad deterrendam quorumdam impudentiam, qui magnorum virorum claritate ad illustrandam obscuritatem suam abutuntur; non tot in erroribus versaremur, non tot ignobiles
5 Auctores pro nobilissimis legerentur; nunc autem, ut paucis contentus sim, quædam carmina frigida oppidò, atque inepta [a] Ovidii ingeniosissimi poëtæ nomine circumferuntur: ignoti Auctoris carmina pro Sibyllinis leguntur: Orpheus [b] an unquam fuerit, ignoratur, quum tamen quædam poëmata extent, quæ Orphei esse dicantur, quorum scriptor a quibusdam [c] Atheniensis Onomacritus esse ponitur: Musæi versus qui putantur, sunt quidem elegantissimi; sed non a Musæo conscripti, sicut Julius [d] Scaliger existimavit, qui non est veritus ea carmina Homeri carminibus anteponere; ab eo, inquam Musæo, quem fabulæ ferunt Lunæ filium fuisse, & [e] Orphei auditorem, poëtam Trojano bello vetustiorem. Quot [f] Aristotelis libri suppositi esse dicuntur! quot fabulæ [g] Plauti nomen antiquitus præferebant, quæ non erant Plauti, quum centum triginta Plautinæ dicerentur, Plautus autem viginti, vel, si Lælio credimus, viginti quinque conscri-
6 pserit! Jam Maximiliani cujusdam ineptissimi nugatoris carmina Cornelio Gallo elegantissimo poëtæ tribuuntur. Auctoris haud fanè nobilis, & elegantis historia de Bello Trojano Daretis Phrygii nomine insignitur; sicut alius liber de eodem Bello Dictys esse Cretensis falsò existimatur. Jam Quintiliani declamationes quotusquisque non intelligit ab ejus auctoris dicendi genere abhorrere: jam Octavia Senecæ quàm longè distat ab ejus ingenio, & spiritus magnificentia! Quæ quamquam non fallunt semper eruditos, tamen & ipsis interdum imponunt; quemadmodum Græcorum Imperatorum vitæ doctos viros diutissimè fefellerunt; quas Æmylii Probi esse tot seculis omnes inscriptione decepti crediderunt; quo in libro, si Cornelius Nepos ejus conditor, ut meritò creditur, nomen posuisset, non tam diu debitâ gloriâ caruisset. Quare sapienter Ennius, ne quid ipsi tale posset accidere, poëma sic inchoavit, ut ex 7
primis versuum litteris hæc sententia efficeretur: Ennius fecit; ut si quis illud opus esset suffuratus, in eum dici posset, quod in quemdam plagiarium dixit [h] Martialis

Stat contra, dicitque tibi tua pagina, fur es.

Nec minus prudenter Thucydides, qui & initio operis nomen suum posuit, & sæpissimè repetivit

DISSERTATIO II.

Exordia historiarum, utpote demonstrativi generis, attentionem lectoris, & docilitatem conciliare oportet. Historici res gestas ab initiis exordiuntur, & causas explicant, atque ordinem servant; poëtæ verò initiis prætermissis media narrant, deinde ordine inverso principia exequuntur; licet multi poëtæ id non observarint. Pecuniarum maxima erat apud Græcos penuria; ut quum Philippus aureum poculum haberet, pulvino semper subiiceret. Terrarum magna pars incognita erat tempore belli Peloponesiaci.

Quæ duo inprimis præstanda esse dicunt in exordiis demonstrativi generis, quæque sola ab historicis in exordiis præstari convenit; ut attentum, docilemque lectorem faciant, ea Thucydides in procemii principio statim præstitit; & docilem quidem reddit, quum proponit se de bello scripturum, quod quum Peloponesiis Athenienses gesserunt, & ab ipso initio belli principium scribendi esse facturum; quo nomine historicorum narrationes a poëtarum narrationibus discrepant. Nam historici, quidem sic res narrare instituunt, ut 1
rerum ipsarum ordo postulat; itaque & rem altiùs repetunt, ejusque causas explicant, & ab initiis rerum exordiuntur, quod facit noster Auctor, qui bellum Lacedæmoniorum, & Atheniensium narraturus incipit a bello, quod Epidamnii Corcyrei intulerunt; & [i] Sallustius, qui Catilinæ conjurationem scripturus multa dicit de corruptis moribus Romanorum, lapsaque vetere disciplinâ, quæ causæ Romanis intestini mali extiterunt; poëta verò, qui, ut Horatius [l] testatur,

Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec

a Ovid. Pulex. Philomela &c. b Aristot apud Cic. de Nat. Deor. l. 1. & Suid. in V. Ὀρφεύς. c Clem. Alex. l. 1. Strom. d Jul. Scal. l. 5. c. 2. & Clem. Alexandr. libr. 1. Strom. e Suid. in V. Μουσαῖος.

f Aristotel. de Sapientiâ Ægypt. & de Mundo. g A. Gell. libr. 3. c. 3. h Martial. l. 1. epigr. 54. i Sallustius in Conjur. Catilin. l Horat. in Arte poët.

Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo
a principiis rerum non exorditur, sed il-
lis initio prætermissis media narrat; ac de-
inde ordine inverso principia exequitur.
Quam legem servavit, vel potiùs constituit
Homerus, qui Iliada a decimo anno belli
Trojani est auspicatus; & errores Ulyssis ab
eo tempore, quo Calypso Jovis jussis coa-
cta Ulyssem dimisit, quem sequutus Virgi-
lius errores Æneæ ab extremo pæne ipso-
rum inchoavit. Nam initio divinæ Ænei-
2 dos Æneam inducit e Siciliâ solventem,
& in secundo demum libro excidium Tro-
jæ, errorumque principium incipit expli-
care; ceteri autem poëtæ id præceptum ne-
glexerunt. Nam [a] Lucanus historicum a-
git, magisque Sallustium imitatur, quàm
Homerum, aut Virgilium; non enim so-
lùm bellum civile incipit a transitu Cæsa-
ris in Italiam, quod principium fuit civi-
lium armorum; sed etiam multa de luxu
Romanorum, multa de vitiis queritur ci-
vitatis; quod Sallustius in conjuratione Ca-
tilinæ facit. Statius [b] autem & ipse potiùs
legem sequitur historicorum, quàm poëta-
rum, qui ab OEdipi cæcitate bellum The-
banum exorditur. Idem statuendum de Si-
lio [c] Italico, de [d] Valerio Flacco, & [e] A-
pollonio, qui sint reprehendendi, nec ne,
non est hujus loci diligentiùs inquirere.
Historicis certè aliter incipere non licet,
quàm quomodo incepturum se esse Thu-
cydides profitetur; ab ipso scilicet initio
belli; atque hoc pacto, ut dicebam, doci-
lem efficit lectorem; attentum autem, quum
belli, quod scripturus est, exaggerat, atque
extollit magnitudinē, quod assequitur, quū
bellum Peloponesiacum esse dicit ἀξιολογώ-
τατον τῶν προγεγενημένων, hoc est: *omnium, quæ
antea gesta sunt memoriâ dignissimum*; quo nihil
dicere magnificentius potuit. Magna siqui-
3 dem apud Græcos opinio fuit, de rebus ante
bellum gestis, quod Thucydides conscripsir;
nam bellum Trojanum adeo est poëtarum in-
geniis celebratum, ut nullum majus, nullum
admirabilius fuisse videretur. Itaque Ælia-
nus in variâ Historiâ hoc bellum maximum
argumentum vocat; & Isocrates queritur in
Evagorâ neminem posse consequi gloriam
parem iis, qui Trojam ceperunt; quibus
etiam Alexander [f] Magnus, quo nemo vel
fortior, vel felicior, vel gloriosior apud Græ-
cos fuit, dicitur invidisse. Jam [g] Athenien-
sium res adversùs Persas gestæ eo cothurno
a Graiis celebrantur, ut plenæ sint rheto-
rum orationes, plenæ poëtarum fabulæ,
plena historiarum monumenta prœliis ad
Marathona, & Salamina commissis; hic est
campus, ubi exultat eloquentia Græcorum; 4
hîc se [h] jactat gens illa in suas laudes effu-
sissima. Jam de Plateis, de Thermopylis
nullus est Auctor inter Græcos, qui non
sibi aliquid scribendum putaverit; hinc
omnis Athenarum, Spartæque gloria, quæ
sibi [i] adeo ob Marathonium triumphum
placebant, ut eos milites, qui in eo prœ-
lio ceciderunt, ut [l] Pausanias testatur, he-
roum honoribus consecrarint; per quos ju-
rare [m] Demosthenes non veretur; & qui
Athenas laudat statim mentionem facit Ma-
rathonii trophæi. Poëta Græcus in Antho-
logiâ de Athenis ita loquitur

Ἡ καλὸν ἐν μαραθῶνι καταστήσασα τρόπαιον

hoc est

*Quæ statuit pulchrum claro Marathone tri-
umphum*

& [n] Athenæus καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ ταῦται, οἱ τὴν ἐν
Μαραθῶνι νικήσαντες μάχην, καὶ μόνοι τὴν τῆς Ἀσίας
ἁπάσης δύναμιν χειρωσάμενοι, hoc est; *& tales
erant, qui Marathonio prœlio victores extite-
runt, solique Asiæ universæ opes attriverunt*;
& [o] Aristophanes Athenienses laudans μα-
ραθωνομάχους appellat. Nec verò ullas res ge-
stas cum rebus ad Salamina gestis comparari
posse censebant; ideo [p] Plutarchus pugnam
Salaminiam omnibus pugnis navalibus tam
Græcorum, quàm Barbarorum anteponit.
Atque hæc est causa, cur Thucydides in hoc
proœmio, quum sibi proposuisset ostenden-
dum Peloponesiacum bellum majus, atro-
ciusque fuisse omnibus bellis, Troiani,
Persicique belli dumtaxat mentionem fe-
cerit; quòd ea longè maxima, & clarissima
extitissent; quod eo probat argumento,
quod utrique plurimùm omni bellico ap-
paratu eâ tempestate potuerunt. Et sanè
nunquam validiores Atheniensium res fuis- 5
se memorantur; siquidem post accisas Per-
sarum opes Athenienses annis quadragin-
ta Græciæ principatu potiti mirum in mo-
dum viris, armis, opibusque florebant.
Auxerat eorum potentiam [q] Periclis viri
summi prudentia, qui Reipublicæ per an-
nos quadraginta summâ cum laude præfue-
rat manu strenuus, ingenio validus, elo-
quentiâ mirabilis. Is præterquam quod de-
ficientes ab Atheniensibus populos semper
in potestatem redegit, & in omni bello vi-
ctoriam reportavit, & quotannis sexaginta
triremibus mittendis maritimis prœliis ju-
ventutem exercuit, nihil aliud, quàm bel-
lum adversùs Lacedæmonios est meditatus.
Itaque quò paratior id aggrederetur, quo-
tannis decem talenta Lacedæmonem mit-
tebat Ephoris, ut pecuniâ corrupti aucto-
res

[a] Lucan. in Pharsal. [b] Stat. in Thebaid. [c] Sil. Italic. libr. 1. [d] Valer. Flacc. Agonaut. [e] Apollon. Rhod. Argonaut. [f] Plutarch. in Alex. [g] Isocr. Panegyr. & Panath. Aristides Panathen. Plato in Epitaphio. Demosth. in Epitaph. [h] Plin. libr. 3. cap. 5. [i] Herod. libr. 6. cap. 112. &c. & libr. 9. cap. 27. [l] Pausan. in Attic. [m] Demosth. in Philipp. [n] Athen. libr. 12. [o] Aristophan. in Nub. [p] Plutarch. in Themistocl. ex Simonidis sententiâ. [q] Plutarch. in Pericle.

res essent belli differendi. Jam pecuniam,
quam universa Græcia quotannis Delum
conferebat, Athenas convexerat, & in ar-
ce decem millia talentorum congesserat;
quæ summa pecuniæ sexagies efficit cen-
tena millia coronatorum, quæ quum sit
per se ingens, eo tempore ingentior lon-
gè habebatur. Magnam quippe fuisse auri,
6 argentique penuriam testatur [a] Athenæus
libro sexto, qui tradit etiam Philippum Re-
gem eâ tempestate ditissimum, propter ino-
piam auri, aureo poculo adeo fuisse delecta-
tum, ut dormiturus id pulvino semper su-
bjecerit. Hostes autem Atheniensium La-
cedæmonii & ipsi se se ad id bellum summâ
ope compararant; propterea quòd suspectam
habebant felicitatem, & potentiam Athe-
niensium; nec verò illis defuere vires. Xer-
xe quippe devicto, concussoque Asiæ im-
perio, & domi, forisque egregiè Republi-
câ constitutâ, per ea tempora summas fue-
rant opes consequuti. His accedebant Co-
7 rinthii, Thebanique socii, quorum alteri
divitiis, alteri viris præcellebant; nam Co-
rinthum opulentissimam fuisse testis est in
octavo libro Geographiæ Strabo, & Athe-
næus [b] libro sexto, qui tradit Corinthios
quadringenta sexaginta millia servorū pos-
sedisse; qua de causâ Oraculum Delphicum
ipsos Chœnicometras ob dimensum, quod
servis dabatur, dicitur appellasse: testes e-
tiam veteres Corinthi tyrannorum divitiæ,
inter quos [c] Cypselus tantùm auro fertur
abundasse, ut ingentem statuam ex auro so-
lido constantem Olympio Jovi dedicarit.
Thebas [d] verò fortibus viris præstitisse te-
stimonio est Leuctrica Spartanorum calami-
tas, & Epaminondæ dictum, qui teste Plu-
tarcho, dicere solebat; turpe esse Thebanos
Lacedæmoniorum, quum ipsis corporis vi-
ribus antecellerent, perferre turpiter servi-
tutem. Harum igitur civitatum, & suis opi-
bus Lacedæmonii subnixi magnos Athe-
niensium spiritus, & præclaram potentiam
contuderunt; quum autem utrique tantas
copias haberent, meritò noster Auctor di-
cit tum Lacedæmonios, quàm Athenienses
omni bellico apparatu plurimum valuisse.
Addit aliam rationem, cur bellum, quod
scripturus est, magnum fuerit, & memoriâ
dignissimum, quod nimirum Græcis uni-
versa aut Atheniensibus, aut Lacedæmoniis
8 sese conjunxerit, & quod is motus majo-
rem Mortalium partem commoverit; quod
licet magnificentiùs, quàm veriùs dictum
videatur, tamen si referas ad Thucydidis
tempora, quibus magna pars terrarum igno-
ta omnino fuit, aut parum cognita, con-
sentaneum veritati est. Eo quippe [e] bello
commota Persarum potentia est, qui quan-
tum pene terrarum Indo amne, interno ma-
ri, Æthiopiæ, atque Ægypti, & Scythiæ
finibus continetur, eo tempore possidebant;
commota etiam Italiæ pars, quæ Magna
Græcia vocabatur, commota Sicilia, immo
concussa eâ belli tempestate; commota [f]
Macedonia, Thracia, Illyrium, Græcia u-
niversa, quæ regiones magnam Orbis tum
cogniti partem occupabant. Siquidem quā-
tum terrarum jacet ultra Hircanum mare
non solùm eo tempore, sed etiam postea i-
gnorabatur; ideo [g] Veteres, præter Ptole- 9
mæum, Caspium mare sinum esse Scythici
Oceani crediderunt; quò fiebat, ut Scythia
illa, cujus longitudo quadragies centena
millia passuum, latitudo vicies centena mil-
lia passuum patere dicitur, pæne omnis
esset incognita. Nec verò aliæ Orbis par-
tes notiores; Indiam [h] Alexandri Magni
victoriæ aperuerunt; quæ nisi antea fuisset
ignota, non tanta fabulandi licentia fuisset
concessa [i] Megastheni, & Nearcho Alexan-
dri comitibus; neque homines [l] oris, &
naris expertes, & in aurem dormientes,
neque monoculos, neque Panas cuneato
capite, neque gruum, & Pygmæorum præ-
lia, neque alia monstra Veteres credidissent.
Sinarum autem ingens regio, Seres, & ul-
tima Orientis, Arabiæ pleraque ne fando 10
quidem audita. Jam Africæ tantum litora
adita, non etiam ulteriora penetrata; igno-
tæ Britanniæ, Hispaniæ, Galliæ, Germa-
niæ dumtaxat auditæ, neque ulteriora Se-
ptemtrionis inventa, neque Italia ipsa satis
peragrata, quum auctore [m] Thucydide, e-
tiam Siciliæ magnitudinem, quam bello ag-
grediebantur, ignorarent Athenienses. Quę
quum ita se haberent, quid mirum, si noster
Auctor Persas, Thracas, Illyrios, Macedo-
nas, Græcos universos, Siculos, Italiæ par-
tem, majorem Mortalium partem vocat?

DIS-

[a] Athen. libr 6. cap. 14. [b] Athen. libr. 6. cap. 20. [c] Strabo libr. 8. [d] Plutarch. in Agesilai Vitâ. [e] Thucyd. libr. 1. [f] Thucyd. libr. 2. [g] Strabo libr. 2. & Plin. l. 6. cap. 3. [h] Plin. libr. 6. c. 17.

[i] Arrian. de expedit. Alex. libr. 5. [l] Plin. libr 6. cap. 30. & Strabo libr. 15. [m] Thucydid. libr. 6. in princip.

DISSERTATIO III.

Historici initio amplificant res gestas, quas narraturi sunt. Antiqui inter se commerciis non miscebantur; ideo etiam proximas regiones ignorabant, ut ex eorum multis erroribus constat; quare meritò Livius verisimile non putat Numam ad audiendum Pythagoram peregrinatum esse, contra Glareani sententiam. Empedocles affirmat res amicitiâ conjungi, discordiâ vero dissolvi; sed in humanâ societate id falsissimum; nam bellis ea contracta est.

EST id in more positum historiarum scriptoribus, ut antequam initium narrandi faciant, magnitudinem rerum gestarum, quas narraturi sunt, pluribus verbis extollant, atque amplificent; ita Sallustius bellum Jugurthinum scripturum se profitetur, quia
1 magnum, & atrox, variaque victoriâ fuit: ita Livius in proœmio multa dicit, quibus magnitudo Romana declaratur: ita Cornelius [a] Tacitus historias exorditur a commendatione rerum, quas est traditurus: *opus*, inquit, *aggredior plenum variis casibus, atrox prœliis, discors seditionibus, ipsâ etiam pace sævum; quatuor principes ferro interempti;* multa præterea addit, quibus argumentum susceptum majus, illustriusque esse videatur. Neque Græcis aliud consilium; tres rerum Romanarũ scriptores, Polybius, Dionysius Halicarnasseus, Appianus Alexandrinus ad commendationem sui operis imperium Romanum omnibus imperiis anteponunt. Herodianus in exordio, quæ scripturus est nova, mira esse præfatur; ceteri pæne omnes ad eumdem ferme modum magnitudinem eorum, quæ memoriæ erant prodituri, ob oculos lectorum posuerunt; quod institutum noster Auctor sequutus, vel primus aliis ostendens, bellum, quod narrandum suscepit, omnibus Græcorum bellis diuturnius, majus, latiusque diffusum esse prædicat. Quod ut verisimile videatur, primùm docet magnum per se fuisse, ac memorabile, cum aliis de causis, tum quod utrique, Lacedæmonii scilicet, & Athenienses, viris, equis, armis, omnibus denique terrestribus, navalibusque copiis abundarint; deinde demonstrat res
2 a Græcis antiquitus gestas opinione hominum minores fuisse. Atque id eo probat argumento, quod constet Græciam antiquitus minùs opibus valuisse, minusque etiam viris; atque armis floruisse; quod non dum essent inter homines commercia probè constituta, quod a Thucydide verissimè dictum hodiernо die suscepimus ostendendum. Atque illud certissimum argumentum est, Veteres commerciis minùs inter se solitos esse misceri, quod apparet Antiquis ignotas etiam proximas fuisse regiones. Nam ut omittamus illud sæculum, quod aureum a poëtis est appellatum, in quo nulla, ut ait [b] Ovidius,

..... *Mortales præter sua litora norant*,

& ad recentiora tempora veniamus; mirum est, quod ait [c] Strabo, Veteres Euxinum Pontum ab Oceano minimè distinxisse. Sed ea fortasse fuerit opinio vulgi; quid Sapientes? num terrarum situs peritiores, cautioresve in eo tradendo fuerunt? Orpheus [d] sive ille Musæ filius, sive Pythagoricus
quidam, ut placuit [e] Aristoteli, Rhiphæos 3
montes, Calpen, Phlægram, Alpes in eadem regione collocavit, ab iisque Cimmeriorum includi terram est fabulatus: Apollonius [f] autem quasi cum Orpheo certet inscitiâ regionum, Danubii fontes in Rhiphæis montibus ponit, & in duo flumina scindi confirmat, quorum alterum Hadriatico mari misceatur, quum Danubius ex Abnobæ immanibus Germaniæ jugis ortus septem ostiis in Scythicum mare effundatur. Idem [g] Eridanum cum Rhodano miscet, ac per eos in Tyrrhenum pelagus vectos esse tradit Argonautas; qui fluvius etiam Basilio Magno errandi præbuit occasionem, qui Padum e Rhiphæis montibus nasci affirmavit. Nec mirum doctissimum virum Rhiphæos montes cum Vesulo, unde Padus oritur, confudisse; quum Posidonius [h] eosdem montes cum Alpibus, Pyrenæisque jugis pudendo sanè errore miscuerit; tradit enim apud Athenæum libro sexto Rhiphæos montes deinde Olbios, ac mox Alpes appellatos, & in iis incensâ silvâ argentum fluxisse, quod accidit montibus Pyrenæis. Nec in eorum situ montium
tradendo felicior fuit [i] Aristoteles, qui e 4
Pyrenæis montibus Danubium nasci tradit, atque Tartessum, quem Bætin esse libro tertio Strabo docet; sed hoc defendi potest, sicut nonnulla dicta superiorum, quia non solùm montes, qui separant Galliam ab Hispaniâ, sed etiam Alpes Italiæ, Alpesque Germaniæ, Pyrenæi montes appellatæ sunt; illud defendi non potest, quod [k] Tanain Araxis esse partem asseverat; quo in loco Paropamisum montem Parnassum vocat, ex eoque fluere Araxem falsò confirmat.
Sed omnium superat errores Ponticus He- 5
raclides, qui Gallos esse prodit eosdem, & popu-

[a] Cornel. Tacit. Histor. libr. 1. n. 2. [b] Ovid. Metamorph. libr. 1. fabul. 3 [c] Strabo l. 1. [d] Orph. in Argonaut. v. 1120. [e] Aristot. apud Cicer. de Nat Deor. libr. 1. [f] Apollon. Argonaut. libr. 4.

[g] Apollon. ibid. [h] Posidon. apud Athen. libr. 6. cap. 4. [i] Arist. Meteorol. libr. 1. [k] Aristot. ibid.

populos Hyperboreos, Romamque prope Oceanum sitam esse; nam in libro de animâ scribit famam esse Gentem ex Hyperboreis profectam cepisse Romam græcam urbem, Oceano adjacentem. Quod si Ponticus Heraclides, qui tamdiu est in Græciâ versatus, ubi esset Roma nescivit, quum paucorum dierum itinere Roma distet a Græciâ, intelligi potest eo tempore homines parum peregrinatos, parumque commerciis esse mixtos; quid enim causæ afferre possumus, cur homo alioquin doctissimus urbis tam vicinæ, tam inclytæ, tam
6 magnæ situm ignoraret? Et quoniam Romæ feci mentionem, non minùs certum hujus argumentum rei esse duco, quod nunc ponam; quadringentesimo ferè ab Urbe conditâ anno [a] Romani res gesserant memoriâ dignissimas, multas urbes exciderant, multas fecerant vectigales, ingentes exercitus Etruscorum, Samnitium, Campanorum, Latinorumque deleverant; colonias plurimas deduxerant, urbes totas in Urbem receperant, innumerabiles triumphos de bellicosissimis populis duxerant; Italiam omnem aut subegerant, aut belli terrore concusserant, & jam omnibus circa gentibus devictis, Græciæ, quæ Magna dicitur, imminebant; & tamen in Græciâ eâ tempestate tanquam de Bactrianis, aut Britannis, altum silentium de Romanis fuisse accepimus; siquidem primum Theopompum de Româ scripsisse aliquid memoriæ proditum est, ut priùs pæne Romana arma senserint Græci, quàm eorum famam audiverint. Quæ reputanti minùs profectò mi-
7 rum videbitur (licet id Numinis providentiâ factum, res Sacris Paginis proditas nolentis aliorum testimonio profanari gravissimi scriptores me non repugnante judicarint) quum res Hebræorum satis magnæ fuerint, satisque præclaræ, nihil de his Græcos veteres prodidisse; in magnâ quippe rerum externarum ignoratione Græci versabantur; & loquor de temporibus, quibus & mare classibus navigabatur, & latrones fuerant; & Piratæ magnâ ex parte sublati. Quid si loquamur de temporibus, quibus & maria infesta prædonibus, & terra latronibus immanissimis, & homines nondum artibus exculti, quibus ad omnem humanitatem informamur, quàm difficile, quàm arduum arbitramur fuisse ad exteras nationes proficisci, & cum iis commercia instituere, a quibus linguâ, & moribus discrepabant? Enimvero miraculo fuisse existimo, si quis e longinquâ regione venisset, quocirca advenas plerunque Veteres Cœlo delapsos arbitrabantur; quod de Saturno credidit antiquitas; unde proverbii loco ceptum usurpari de iis, qui improvisò advenerant, ut Cœlo delapsi dicerentur; quò respexit [b] Tibullus, quum cecinit

Tum veniam subito, nec quisquam nunciet ante,
Sed videar Cœlo missus adesse tibi

Verisimilius quippe quodammodo videbatur aliquem de Cœlo esse delapsum, quàm in terrâ tam infestâ peregrinatum; nec a- 8
liam causam fuisse existimo, cur [c] Toxarin & [d] Anacharsin Græci tantopere celebrarint, quòd ad mores, & instituta Græcorum perdiscenda in Græciam venissent; quòd mirum videretur, quemquam discendi causâ tantum laboris, & periculi suscepisse. Itaque [e] Livius inter argumenta, quibus probat non fuisse Numam Pythagoræ auditorem, hoc meritò ponit, non esse verisimile Numam per tot infestas, ac barbaras nationes linguâ, moribus, institutis dissidentes ad ingenii cultum capiendum profectum esse; quem quum reprehendit Glareanus iniquissimus Livii censor, se antiquitatis ignarum esse declarat. Non enim, fateor, per se mirum est aliquem e Sabinis in Magnam Græciam pervenisse, quum vix iter quinque dierum sit interiectum; sed eo tempore rarum, mirandumque fuisse, id verò seriò, constanterque ausim affirmare; quum regiones clausæ essent feritate incolarum, & ignaro sermonis externi non suppeterent interpretes. Nam, ut ait Galenus in libro περὶ τῶν σφυγμῶν διαφορᾶς, apud Ve- 9
teres miraculo fuit; siquis duabus linguis loqueretur; διγλωττός τις, inquit, ἐλέγετο πάλαι, κὴ θαῦμα τότ' ἦν εἷς ἄνθρωπος ἀκριβῶν διαλέκτυς δύο. Quod si quis a me quærat, quam esse causam arbitrer tantæ inter Antiquos, 10
ac tam insociabilis disjunctionis: respondebo id, quod [f] Empedocles affirmavit, esse fortasse verum in conjungendis inter se, copulandisque naturis, in efficiendâ humani generis conjunctione falsissimum; ille enim amicitiâ res congregari, necti, jungi, sociarique; discordiâ dissolvi, disjungi, dissipari est arbitratus. Ego verò, quod attinet ad hanc gentium societatem, Mundum conjunctum esse bellis, & discordiis non absurdè affirmarim; quod esse consentaneum veritati comperiet quicunque ad primum ortum civitatum animum, cogitationemque converter. Plato [g] in libris de legibus antiquissimum genus civitatum fuisse con- 11
firmat illud, quod Homerus proponit in Cyclopibus, quum [h] ait

...... θεμιστεύει δὲ ἕκαστος
Παίδων, ἠδ' ἀλόχων, ὐδ' ἀλλήλων ἀλέγυσι

[a] Luc. Flor. libr. 1. [b] Tibull. libr. 1. El. 3. [c] Lucian. in Toxari. [d] Diogen. Laërt. libr. 1. in Vitâ Anacharsis. [e] T. Liv. libr. 1. [f] Plutarch. de Placit. Philosoph. libr. 1. cap. 3. [g] Plato Dialog. 3. de legib. [h] Homer. Odyss. 9.

primos videlicet homines familiæ ſuæ dumtaxat imperaſſe, Rempublicam nullam habuiſſe, & ſe invicem neglexiſſe; nec eorum, qui prope incolebant, res ad ſe pertinere quidquam putaſſe; agreſte ſanè, ac ferum vitæ genus, ac verè Cyclopibus dignum; ſed animos tam inſociabiles, quæ cauſa conjunxit, niſi diſcordiæ? Nam quum inter homines omnis publici juris ignaros, & communionis expertes rixæ quotidie naſcerentur, inventi ſunt præſtanti prudentiâ viri, qui tantis malis ut mederentur, leges condiderunt, & Reſpublicas conſtituerunt; ita ex injuriâ jus ortum, ex diſſidio concordia, ex disjunctione conjunctio; nec verò inter gentes aliter ſocietas, communioque conſtituta eſt. Cyri bella [a] Aſiæ regio-
12 nes inter ſe conjunxerunt: Alexandri Macedonis [b] res geſtæ Europam Aſiæ miſcuerunt; Romanorum verò Occidentem Orienti copularunt. Neque verò ſolùm Orbem terrarum manſuefecerunt, ſed in unam propemodum urbem contraxerunt; magno divinæ providentiæ, & admirabili conſilio, quæ diſcordiarum irritamenta eſſe voluit concordiæ ſemina, & vincula charitatis.

DISSERTATIO IV.

Athenis pleraque ad vitam neceſſaria primùm inventa ſunt. Crinium complicatio in acutum deſinens, quæ in viris dicitur Crobylus; Corymbus appellatur in mulieribus; in pueris verò ſcorpius. Luxus Athenienſium, quos Athenæus uſos fuiſſe verſicoloribus veſtibus tradit; lineis verò Thucydides, quæ etiam molles habebantur, & feminis conveniebant; Clemens tamen Alexandrinus redarguit veſtes talares Athenienſium. Cur Athenienſes cicadas aureas crinibus illigarent; hoc tamen ornamento magiſtratus tantummodo uſos fuiſſe tradit Clemens Alexandrinus. Plurimi populi ſeſe Autchthonas, ſeu Aborigines eſſe gloriantur, & quid hoc nomine ſignificetur. Pueri duo ita educati, ut neminem loquentem audirent, quum adoleviſſent, beccos *petiverunt, quæ vox apud Phrygios* panem *ſignificat; quod interpretati ſunt Phrygas primos Mortalium fuiſſe. Anaximander ex aquâ, terraque calefactis piſciculos putat extitiſſe, ex iiſque conceptos homines; Epicurus verò e terrâ natos uteros, ex quibus fuerint homines propagati; alii alia de hominum procreatione prodiderunt.*

EST a Veteribus proditum, & a clariſſimis celebratum ſcriptoribus Athenas [c] omnium artium, atque omnis humanitatis inventrices fuiſſe; nam & fruges [d] Athenienſibus a Cerere omnium primis eſſe monſtratas, & in [e] Atticâ vinum repertum, & ficus, & alia poma. Quin & Athenis primùm leges conditas, matrimonia a Cecrope inſtituta, unde bifrons, ut apud [f] Romanos Janus, fingebatur: Athenis [g] præterea judicia capitis primùm habita in Areopago: Athenis [h] inventam a Polygnoto picturam; dicendi vim perfectam; alias artes excogitatas, aut excultas vehementiùs: Athenienſes [i] denique auctores fuiſſe Græcis urbium condendarum, & ex agreſti, immanique vitâ ad aliam mitiorem, humanioremque tranſeundi. Hanc opinionem ſequutus noſter Auctor tradit, quum Athenienſes, ſicut reliqui Græci propter metum ferocium accolarum, ſemper antiquitus arma geſtarent, primos urbe munitâ ferrum depoſuiſſe, ac mollius, remiſſiuſque vivendi genus eſſe complexos; verba clariſſimi Scriptoris ſunt hujuſmodi: [l] 1

*Ἐν τοῖς πρῶτοι δὲ Ἀθηναῖοι τόν τε σίδηρον κατέθεν-
το*

[a] Xenphon. de Expedit. Cyri. [b] Arrian. de Expedit. Alexandri, & Q. Curtius. [c] Cicer. libr. 1. de Oratore circa init. [d] Diodor. Sicul. Biblioth. libr. 1. & Plin. libr. 7. cap. 56. [e] Cæl. Rhod. libr. 18. cap. 25. Ælian. libr. 3. cap. 39. [f] Plutarch. quæſt. Roman. quæſt. 22. [g] Cæl. Rhodigin. libr. 12. cap. 19. [h] Theophraſt. apud Plin. libr. 7. cap. 56. [i] Plin. ibid. Iſocrat. in Panegyr. [l] Thucydid. libr. 1.

το, κ) ἀνειμένη τῇ διαίτῃ ἐς τὸ τρυφερώτερον με-
τέστησαν, κ) οἱ πρεσβύτεροι αὐτοῖς τῶν εὐδαιμόνων
διὰ τὸ ἁβροδίαιτον ὐ πολὺς χρόνος ἐπειδὴ χιτῶνάς
τε λινὺς ἐπαύσαντα φορῦντες, κ) χρυσῶν τεττίγων
ἐν ἔρσει κρωβύλον ἀναδύμενοι
quæ verba sic in Latinum sermonem tran-
sferuntur:
*In quibus principes Athenienses ferrum de-
posuerunt, & remissius, atque solutius genus
vivendi sequuti ad luxum sese contulerunt; ne-
que multum temporis est, ex quo seniores ex
opulentis, quas propter mollitiem induebant, li-
neas tunicas gestare destiterunt, & aureas ci-
cadas crinibus illigatas*
Quibus in verbis adnotandum est [a] Cro-
2 bylon, ut Suidas, & vetus [b] interpres Thu-
cydidis docent, esse complicationem cri-
nium in acutum desinentem; quæ compli-
catio in viris Crobylos appellatur, in mu-
lieribus Corymbus, in pueris verò Scorpius.
Nec prætereundum Thucydidem in his
verbis obscuriùs innuisse, quod Isocrates
apertiùs tradit; Isocrates quippe memoriæ
prodidit in Panegyrico Athenienses, quum
in agris Græci sparsim habitarent, exemplo
suo ad immigrandum in urbes, easque mœ-
nibus sepiendas invitasse; neque enim ar-
ma deposuissent Athenienses, nisi priùs in
urbem se contulissent, & murorum muni-
mento freti accolarum incursiones contem-
psissent. Neque tamen in unam urbem ini-
tio congregati sunt; sed oppida plura co-
luerunt, quas *comas* appellabant, unde [c] co-
mœdia nomen accepit, dictaque est græcè
κωμῳδία quasi ὠδὴ idest *carmen*, quod in his
comis, idest vicis, aut oppidis publicè ca-
neretur; ex iis autem oppidis unum fuit
illud, quod ἀκρόπολιν postea appellarunt,
quum antea arces πόλεις fuerint appellatæ.
Primus Theseus dispersos, & pagatim ha-
3 bitantes Athenienses in unam urbem con-
traxit, ut auctor est Plutarchus in Thesei
Vitâ, Valerius [d] Maximus, aliique scripto-
res; quo tempore plurimum auctâ opibus
Republicâ, verisimile est cœpisse Athenienses
luxuriari, quod indicat noster Auctor, quum
dicit ἐς τὸ τρυφερώτερον μετέστησαν. De quo lu-
xu agit [e] Ælianus in Variâ Historiâ, Athe-
næus libro duodecimo, qui tradit Athenien-
ses purpureis vestibus amiciri solitos, in-
duere versicolores tunicas, habere secum
pueros, qui sellas plicatiles circumferrent,
ut quotiescunque vellent, sedere possent
non incommodè; gessisse postremò aureas
cicadas crinibus illigatas. Quo in loco a
Thucydide discrepat Athenæus; hic enim
4 versicoloribus, aut variis tunicis; ille autem
lineis usos esse prodit, nisi forte in Thu-
cydide subest mendum, & pro λινὺς, ποικί-
λυς reponendum est. Sanè ποικίλη ἐσθὴς *varia
vestis* luxuriantibus magis convenit, quum
muliebris haberetur; Artemidorus in Oni-
rocritico libro secundo capite tertio γυναικὶ
δὲ ποικίλη, κ) ἀνθηρὰ ἐσθὴς συμφέρει hoc est: *mu-
lieri varia, & florida vestis conducit*; linea ve-
rò vestis cur molliter, luxuriosèque viven-
tibus tribuatur, haud sanè video; nisi for-
te, quod in usu minùs esset Antiquis, id-
circo mollior habebatur; siquidem notant
eruditi lineâ veste antiquitus viros non u-
sos, feminas usas. Itaque [f] Plinius hoc in
Serranâ gente adnotat peculiare, quod femi-
næ lineâ veste non induerentur; quemad-
modum in Ægyptiis sacerdotibus habetur
id peculiare, quod lino vestirentur, quod
genus vestis & [g] Apollonius Tyaneus usur-
passe, & Indorum Sapientes dicuntur; est
præterea ratio, cur linea vestis luxui con-
venire videatur, quòd habet nihil asperi.
Itaque Alexander [h] Severus puram vestem 5
lineam sine purpurâ probabat; nam ajebat,
si lintei idcirco sunt, ut nihil habeant aspe-
ri, quid opus est purpura? in lineâ autem
veste aurum intexere dementiam judicabat,
quum asperitati adderetur rigor; quæ quum
ita se habeant, defendi potest lineas tuni-
cas a Thucydide tanquam muliebres, mol-
lioresque notatas. Alexandrinus [i] autem
Clemens non lineas, aut varias, aut versi- 6
colores tunicas Atheniensium notat, sed ta-
lares; quibus uti, mollis animi argumentum
habebatur; unde Tibullus [l] inter cetera,
quibus Osiridis mollitiem indicat, ponit
pallam ad talos defluentem

*Sed varii flores, & frons redimita corymbis,
Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.*

In eo autem omnes consentiunt Veteres,
Athenienses aureas cicadas gessisse crinibus 7
innexas, nisi [m] quod Clemens Alexandri-
nus non omnes eo usos ornamento, sed
tantummodo magistratus affirmat; id au-
tem ad luxum putant pertinuisse; nam au-
rum viris gestare haudquaquam decorum;
quapropter Lacedæmonii laudantur, apud
quos aureis ornamentis interdictum omni-
bus, præterquam meretricibus. Sed non de-
sunt Auctores, inter quos est vetus inter-
pres Thucydidis, qui tradunt ad ostenden-
dam populi vetustatem eum ornatum Athe-
nienses usurpasse; nam quum cicadæ o-
riantur e terrâ, eo argumento se ex ea-
dem terrâ editos, quam incolerent, indicas-
se, quo Athenienses maximè gloriabantur;
quocirca [n] Antisthenes ipsos irridebat, quùm
diceret, nihil esse cochleis, & bruchis no-
biliores. Vetus [o] autem Interpres Aristo-
pha-

[a] Suidas in V. Κρωβύλος. [b] Vetus Interpres in hunc locum. [c] Arist. Poët. [d] Valer. Maxim. libr. 5. cap. 3. [e] Ælian. var. histor. libr. 4. c. 22. [f] Plin. l. 19. c. 1. [g] Philostr. in Vitâ Apoll. [h] Lamprid. in Alex. Sev. [i] Clem. Alex. Pædag. l. 2. cap. 10. [l] Tibull. l. 1. El. 7. [m] Clem. Alex. Pæd. l. 2 c. 10. [n] Laërt. l. 6. in Antisth. in princ. [o] Interpr. Aristoph. in Nub.

phanis ideo cicadas gessisse tradit Athenienses, quia cicadæ sunt Apollini sacræ, cui dicata civitas erat Atheniensium; sed prior sententia obtinuit; nam [a] Athenienses Autochthonas, hoc est Aborigines dictos accepimus; quare [b] Thucydides Atticam dicit ab iisdem semper hominibus habitatam, & ipsis eximia vetustas generis omnium concessu tribuebatur; quare Agallis apud Didymum primam in Orbe terrarum urbem Athenas conditas affirmavit. Quæ tamen
8 originis antiquitas non ita concedebatur Atheniensibus, ut non aliæ quoque gentes eamdem sibi vindicarent; nam [c] & Sicani Autochthones haberi, auctore Thucydide, voluerunt; & [d] Scythæ se vetustissimos Mortalium prædicabant; & [e] Ægyptii, & [f] Arcades non modò ante alios homines, verùm etiam ante Lunam se procreatos ferebant; ideo προσέληνοι dicebantur, quò respexit Poëta, qui [g] cecinit

Arcades huic veteres astris, Lunaque priores.

Neque mirum; nam [h] Lunam non multò ante Herculis cum Gigantibus prælium apparuisse nonnulli fabulantur. Sed & Phry-
9 ges [i] quoque se vetustate generis præstare cunctis Mortalibus prædicabant, ipsis etiam Ægyptiis non repugnantibus; postea quam Psammetichus Rex Ægyptiorum ita duos pueros educavit, ut neminem loquentem audirent, & quum ii adolevissent *beccos*, quæ vox Phrygio sermone *panem* significat, petiverunt; quo argumento dicitur intellectum Phrygas fuisse Mortalium primos, quoniam naturalis hominum sermo Phrygius esset deprehensus; quam historiam [l] Aristophanes respexit in hoc versu

Καὶ πῶς ὦ μῶρε σὺ, καὶ κρονίων ὄζων, καὶ βεκκεσέληνε.

quo in loco antiquus [m] interpres Paphlagones, non Phryges tradit esse vetustissimos. Sed & alii populi Autochthones fuisse perhibentur; nam Phæaces Autochthonas [n] Apollonius vocat, & [o] Thessalos Censorinus, & [p] Indos Diodorus Siculus, & [q] Æthiopas Autochthonas arbitratur, & [r] Britannos, & [s] Germanos aborigines Tacitus putat, & in Latio populi [t] proprio nomine Aborigines vocabantur, de quibus Virgilius [u] canit

Gensque virûm truncis, & duro robore nata.

Cujus vocabuli vim, proprietatemque quoniam huc devenimus, & ad Thucydidis lo- 11
cum visa est pertinere, duximus explicandam. Veteres [a] igitur philosophi ferè universi, qui Mundum genitum sunt opinati, e terrâ hominem ortum esse voluerunt. Neque enim soli [y] poëtæ è Promethei molli luto humanum genus fictum esse, & conformatum prodiderunt; verùm etiam [z] præcipui sapientiæ auctores non discrepantem sunt opinionem sequuti. Nam Anaximander [a] Milesius ex aquâ, terraque calefactis pisciculos quosdam putat exstitisse, ex iisque conceptos homines adolevisse, & jam adultos in lucem prodiisse. Empedocles [b] autem singula hominum membra è terrâ procreata existimat, quæ quum coivissent, in solidi corpus hominis coaluerint; quæ sententia [c] Parmenidis etiam, & [d] Zenonis Eleatæ fuit. Jam Democritus ex aquâ, limoque homines genitos est arbitratus: jam Epicurus [e] e terrâ primùm natos uteros terræ radicibus cohærentes, ex quibus foetûs homines propagati. Quum autem sententia obtineret ex humo editos homines, & procreatos, quorum Majores nunquam sedes mutassent, quique eamdem incolerent terram, quæ ipsos protulisset, Autochthones vocabantur, quasi ejusdem terræ filii, cujus essent incolæ; αὐτὸς est enim *idem*; χθὼν *tellus*. Quom verò gloriam vetustatis appeterent multi, multi Autochthones dici voluerunt, falsò; re quippe verâ nemo est Autochthon; culpâ siquidem [f] primi hominis excidimus ex illâ terrâ, quæ nos genuit, & in hanc dejecti, & deturbati sumus; neque enim ampliùs incolimus verum illud Elysium viventium, non mortuorum. Hæc verò terra, quæ nos alit, non mater est, sed noverca; quid ergo mirum, si malignè nobis, & coacta, ac vix ministrat alimenta, si venena producit, si serpentes ex se gignit, & procreat, si tot noxias, immanesque belluas nutrit, nihilque non est infestum nobis, & inimicum; quum oderit nos Cœlum, tanquam nocentes, & terra tanquam alienos. Quod si homines aleret eadem terra, quæ procreavit, feliciùs planè se res humanæ haberent, neque tot malis conflictaremur, morbis laboraremus, laboribus premeremur; soluti curis, gaudio pleni, futurorum

[a] Cæl. Rhodigin. libr. 13. cap. 7. & libr. 18. c. 25. [b] Thucyd. libr. 1. in princip. [c] Thucyd. libr. 6. in princ. [d] Diodor. Sicul. libr. 2. Bibl. [e] Herodot. Histor. libr. 2. cap. 2. [f] Aristoph. in Nubib. & Apoll. libr. 4. Argonaut. [g] Star. Thebaid. libr. 4. [h] Theodorus libr. 29. [i] Herod. Histor. libr. 2. cap. 2. Interpr. Aristoph. in Nub. & Suid. [l] Aristoph. in Nubib. [m] Schol. Apoll. libr. 4. Argonaut. Scholiast. Aristophan. in Nubib. [n] Apollon. Argon 4. [o] Censorin. de die nat. cap. 3. [p] Diodor. Sicul. libr. 2. Bibl. [q] Idem libr. 3. in princip. [r] Idem libr. 5. [s] Tacit. de mor. german. [t] Tit. Livius Histor. libr. 1. in princ. [u] Virgil. Æneid. libr. 8. [x] Censorin. de die Natal. cap. 3. [y] Hor. libr. 1. Od. 16. & Ovid. Metamorph. l. 1. [z] Plato in Protagorâ, & Archelaus apud Diog. Laërt. in ejus Vitâ libr. 2. segm. 16. [a] Plutarch de placit. philos. libr. 5. cap. 19. [b] Idem ibid. [c] Diogen. Laërt. in Vitâ Parmenid. libr. 9. segm. 22. juxta edit. Basil. & ut legit in suis Commentar. Aldobrandinus. [d] Idem in Vitâ Zenonis Eleat. libr. 9. segm 29. [e] Lucretius libr. 5. & Censorin. de die nat. cap. 3. [f] Genes. cap. 1. & 2. & 3.

torum securi, sponte natis bonis frueremur; non aëris intemperiem, non Cœli inclementiam sentiremus, non servituti, non egestati, non quod miserius est, divitiarum cupiditati obnoxii essemus; denique, quod maximum est, in Patriâ, non exilio viveremus.

DISSERTATIO V.

Principatus omnium Reipublicæ formarum antiquissimus, & optimus est. Nullum Regem fuisse antiquiorem Belo, qui in Sacris Litteris Nembroth appellatur, ejusque filio Nino, qui post diluvium centumquinquagintaduos annos regnare cœpit, recensendis pluribus antiquissimis regnis patet. Ogygium diluvium vetustissimum censebatur; inde omnia antiquaogygia nuncupabantur. Quodnam discrimen sit inter Tyrannum, & Regem. Anaxilaus filiorum tutelam servo commisit, cui tamen populi memoriâ defuncti Regis parere non detrectarunt. Ephori Spartanorum Reges multos mulctarunt, inter quos Archidamum, quòd exiguæ staturæ uxorem duxisset, veriti, ne Regulos pro Regibus procrearet. Judices antiquitus erant Reges, & certam, ac definitam potestatem habebant; quare Homerus non aberrat a decoro, quum Achillem, & Thersiten inducit in Agamemnonem jurgia impune jactantes; nec Euripides, dum tradit Agamemnonem non potuisse a morte Polyxenam liberare; aberrat verò Seneca, qui totius rei arbitrium in Agamemnone situm confirmat. Æsymnetæ erant Reges, qui filiis regnum non relinquebant.

ESta [a] doctissimis viris præclarissimè dictum, idque [b] Platonis, & Aristotelis [c] auctoritate confirmatum, regiam potestatem cum præstantissimam esse, tum maximè naturalem, neque ullam Reipublicæ formam cum
1 Principatu posse meritò comparari; nam & in Regno plus inesse concordiæ, & optima consilia æmulantium studiis minùs impediri, & obtrectationi, invidiæ, ambitioni minùs esse obnoxia. Jam verò quum civitates imagines quædam sint magnæ Reipublicæ, & civitatis, quam Mundum appellamus, & in Mundo unus ille sit, cujus nutu reguntur omnia, atque administrantur; in civitate quoque, Rebusque publicis unum esse debere, ad quem omnia referantur, qui Regis illius divini, quoad ejus fieri potest, verum sit, expressumque simulacrum; quocirca nullam aliam gubernandi rationem putant magis aptam, accommodatamque naturæ esse, quàm Regnum; quum regno natura ipsa gubernetur. Et sanè si principia ejus repetamus, facilè intelligemus ab ipso pæne Mundi nascentis exordio Regnum incepisse; nam quum semper hominum cœtus, congregationesque sint celebratæ, consequens est semper aliquam usurpatam publica administrandi rationem. Quo probè constituto, necesse est Regna semper fuisse, quum inter omnes Reipublicæ formas antiquissima habeantur, quemadmodum plurimi prodiderunt, & Cicero testatur inprimis, qui in tertio de legibus libro tradit omnes antiquas gentes Regibus primùm paruisse, & Sallustius, qui sic ait in conjuratione Catilinæ: *Principio Reges; nam in terris id nomen imperii primum fuit*, & Justinus, qui sic historiam exorditur: *Principio rerum gentium, nationumque imperium penes Reges erat*: Quibus etiam [d] Thucydides assentitur, qui primùm tradit fuisse Reges; deinde invalescente quorumdam potentiâ tyrannides constitutas; quibus è medio sublatis, diversis Rerumpublicarum generibus Græciam cœptam esse administrari; verba clarissimi Scriptoris ad hunc modum se habent

Δυνατωτέρας δὲ γενομένης τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῶν χρημάτων τὴν κτῆσιν ἔτι μᾶλλον, ἢ πρότερον ποιουμένης τὰ πολλὰ τυραννίδες ἐν ταῖς πόλεσι καθίσταντο, τῶν προσόδων μειζόνων γιγνομένων (πρότερον δὲ ἦσαν ἐπὶ ῥητοῖς γέρασι πατρικαὶ βασιλεῖαι)

Quæ sic in Latinum sermonem transferuntur: *validiore autem Græciâ factâ, & reditibus magis auctâ, quàm priùs, plerunque tyrannides sunt constitutæ (ante verò fuerant ad certa quædam munia patrii principatus)*

Ad quem locum illustrandum quoniam aliorum scriptorum auctoritate satis probavimus antiquitatem Regum, quam affirmat his verbis Thucydides; nunc exemplis ostendemus, vera esse, quæ de Regibus, Tyrannisque idem pronunciavit; &, ut ea verba etiam illustremus, quibus Reges testatur ad certa quædam munia obeunda constitutos, de Regibus antiquis nonnulla vobis, Auditores, ut arbitror, non injucunda dicemus. Inter omnes ferè constat, nisi fabulas Ægyptiorum, Chaldæorumque audire
volumus, antiquissima temporum, quæ sunt 2
a scriptoribus profanis litteris, & memoriæ Posterorum commendata, ea esse, quibus [e] Ninus, ejusque parens Belus, qui Nembroth [f] in Sacris Litteris appellatur, imperavit; ijs antiquius apud scriptores nullam extat famæ, memoriæque [g] vestigium,

..... sed omnes illacrymabiles
Urgentur, ignotique longâ
Nocte......

Nec

[a] Isocrat. in Nicocle. [b] Plato de legibus Dialog. 3. [c] Aristot. libr. 5. de Republ. cap. 10. [d] Thucydid. Histor. libr. 1. [e] Justin. libr. 1. [f] Genes. cap. 10. [g] Horat. libr. 4. Od. 9.

Nec mirum ſanè; nam [a] ab illo diluvio,
quo Orbis terrarum univerſus obrutus, ac
demerſus eſt, ad illud tempus, quo Ninus
regnare cœpit, anni centum quinquaginta
duo dumtaxat recenſentur; eadem [b] fere
tempeſtate Sicyonium Regnum eſt conſti-
tutum; quod annos circiter mille uſque ad
Agamemnonem, qui rem Sicyoniam ad My-
cenæos tranſtulit, manſit; neque alio tem-
pore Regnum Ægyptiorum fundatum eſſe
proditum eſt; his trecentis ferè annis re-
centius fuiſſe perhibetur Argivorum Re-
gnum, quod princeps Inachus tenuit; a
cujus initio regni ad Ogygium diluvium
anni ferè nonaginta numerantur; quod quia
vetuſtiſſimum Priſcis videbatur, factum eſt,
ut omnia antiqua Ogygia noncupentur, ut
Suidas [c] docet; Athenarum autem Regnum,
quod ipſum inter antiquiſſima numeratur,
quod primus obtinuit [d] Cecrops ante ex-
peditionem Trojanam cœpit annis ferè qua-
dringentis. Atque hæc imperia a profana-
3 rom rerum Auctoribus vetuſtate ceteris
præſtare traduntur; ante ea nullas Reſpu-
blicas conſtitutas, nullos optimatium, vel
paucorum, vel populi dominatus memoriæ
proditum eſt; ex quo intelligi poteſt non
ſine cauſâ a Veteribus dictum rem eſſe ve-
tuſtiſſimam regnum. Verumtamen quia mu-
tabiles, caducæque ſunt res humanæ, & ni-
hil perpetuum in rebus ſuapte naturâ mor-
talibus inveniri poteſt; juſtiſſima illa regna,
quæ ab initio Reges ob excellentem juſti-
tiam, ſapientiamque volentibus populis ſue-
rant conſequuti, in deteriùs lapſa ſunt, &
pro mitiſſimis Regibus importuniſſimi Ty-
ranni extiterunt, & quemadmodum Romæ
conditum a [e] Romulo Regnum in Tarqui-
nii ſuperbam, intolerandamque tyrannidem
degeneravit; ſic in Græciâ pluribus in lo-
cis Tyrannorum imperia ſunt exorta. Id-
circo [f] veriſſimè eſt a Sapientibus dictum
in tyrannides Regna ſolere mutari; ita A-
thenis poſt juſtiſſimos Reges, quorum [g] a-
lius homines ex agreſti, immanique vitâ ad
humaniorem, civilioremque revocaverat;
alius diſperſos, & pagatim habitantes in u-
nam urbem congregarat; alius pro [h] Patriæ
ſalute ſe devoverat; alius alio beneficii gene-
re cives affecerat, ſublatis è medio perpetuis
Prætoribus, quos [i] ἄρχοντας appellabant, qui
Regibus ſucceſſerant, nec multum, ut o-
pinor, a Regibus diſcrepabant, Piſiſtratus
tyrannidem [l] occupavit: ita Corinthi Cy-
pſelidæ [m] ſeptuaginta tres annos regnaront:
ita [n] Sami Polycrates, [o] Phalaris Agrigenti,
Procles [p] Epidauri, Traſybulus [q] Mileti, a-
libi alii rerum potiti ſunt; quorum nonnulli
non quia crudeliter, & avarè, & libidinosè
imperarint, Tyranni ſunt appellati, ſed quia
Regnum a patre non acceperant, quod eſſe
diſcrimen inter Tyrannum, Regemque non-
nulli [r] poſuerunt; quum quibusdam pla-
ceat omnes eſſe Tyrannos, qui in liberâ Pa-
triâ imperium occuparunt. Quare Piſiſtra-
tus [s] apud Diogenem Laërtium non ſatis
occupatæ tyrannidis crimen diluit, quum
ſe ſe oſtendit neque publicam pecuniam ſi-
bi vindicare, neque quidquam ſibi juris aſ-
ſumpſiſſe, quod antiqui Reges non habuiſ-
ſent, neque civium quemquam interfeciſ-
ſe; nam civibus invitis Rempublicam ex-
torſiſſe ad imponendum ipſi Tyranni no-
men odioſum ſatis habebatur. Nec illi pro-
derat, quod è ſtirpe regiâ [t] Codri eſſet pro-
creatus, quum è patre privato genitus juſtè
Regnum obtinere, niſi civium volũtate non
poſſet; quod indicat [u] Thucydides, quum
regnum juſtum patrium vocat. Qua de cau-
ſâ clementiſſimi principes Tyranni ſunt ap- 4
pellati, ut [x] Anaxilaus Rheginorum tyran-
nus, qui tam clementer, & juſtè imperavit,
ut quum filios parvulos reliquiſſet, eorumque
tutelam Micytho ſervo commiſiſſet, regnum
ſteterit filiis memoriâ patris, & primores ci-
vitatis parere ſervo, quàm debitam mortuo
fidem violare maluerint. Illud etiam fuit
in cauſâ, cur Tyranni vocarentur, quod
nullis finibus circumſcribebant jus ſuum,
ſed univerſa munia ad ſe traxerant, & ſuæ
fecerant poteſtatis; Reges autem [y] vetuſtiſ-
ſimi legibus obnoxii vivebant, quibus coër-
cita certis quibusdam muneribus obeundis
regia poteſtas continebatur; quod eſt alte-
rum diſcrimen, quod inter antiquos Reges,
recentioreſque Tyrannos [z] Thucydides po-
nit; nam de Regibus ait: πρότερον δὲ ἦσαν ἐπὶ
ῥητοῖς γέρασι πατρικαὶ βασιλεῖαι; hoc eſt: *priùs
autem erant ad certa quædam munia patrii
principatus*; quod ſecundo loco mihi propo-
ſui oſtendendum. Atque ut hinc initium
ſumamos, Regum antiquorum certam, ac 5
definitam fuiſſe poteſtatem [a] Spartanorum
Re-

[a] Geneſeos cap. 7. [b] Euſeb. in Chronic. [c] Suid. in V. Ogygia. Pindar. Nem. Od. VI. verſ. 73. & ibi Eraſm. Schmid. [d] Georg. Cedren. Hiſtor. pag. 34. edit. Baſil. [e] Tit. Livius libr. 1. [f] Ariſt. de Rep. libr. 3. cap. 14. [g] Ariſtot. de Rep. libr. 5. cap. 10. Athen. libr. 13. in princip. Plutarch. in Theſeo. [h] Valer. Maxim libr. V. cap. 6. Juſtin. libr. 2. [i] Plutarch. in Vitâ Solonis, Pauſan. in Attic. Suid. in V. ἄρχων, & Cæl. Rhodig. l. 4. c. 9. [l] Ariſtot. de Rep. libr. 5. c. 10. & Juſtinus l. 2. [m] Herod. l. 5. Ariſt. de Rep. l. 5. c. 12. Strab. l. 8. & Cic. libr. de Fato. [n] Strabo libr. 14. Herod. libr. 3. [o] Plin. libr. 7. cap. 56. & Athen. libr. 9. cap. 12. [p] Polyænus Strateg. libr. 5. cap. 1. Strabo libr. 8. Frontin. Strateg. libr. 3. cap. 9. & 15. [q] Herod. libr. 1. cap. 20. [r] Ariſtot. libr. 3. cap. 14. Politic. [s] Apud Diog. Laërt. in Solonis Vitâ l. 1. ſegm. 53. [t] Apud Diog. Laërt. ib. [u] Thucyd. loco citato in princ. hujus Diſſert. [x] Macr. Saturn. libr. 1. cap. 11. Solin. libr. 4. [y] Ariſtot. libr. 3. cap. 14. Politic. [z] Thucydid. loco citato. [a] Ariſt. libr. 3. cap. 14. & 15. Polit.

Reges declarant, qui & Lycurgi [a] legibus obtemperabant, & rationem factorum reddere cogebantur, & ab Ephoris puniebantur; sic [b] Pausaniam res novas in Asiâ molientem Ephori Spartam ad causam dicendam revocarunt, & proditionis convictum interfecerunt: sic Plistoanactem mulctarunt [c], quum ab hostibus fuisset pecuniâ corruptus, quam mulctam, quum solvere non posset, coactus est exilii causâ solum mutare: sic [d] Agis quum Lycurgi legibus obtemperare noluisset, quibus erat constitutum, ut omnes in publico vescerentur, ab Ephoris est pecuniâ mulctatus; neque illi profuit, quod eo Imperatore Lacedæmonii Græciæ principatum fuerant consequuti: sic Archidamo non impune cessit, quod uxorem exiguæ staturæ duxisset, quum Lacedæmonii timerent, ne Regulos pro Regibus procrearet, &, ut ait [e] Athenæus, *βασιλίσκους ἀντὶ βασιλέων*. Adeo magistratibus obnoxii, legibusque subjecti Reges erant,
6 quarum veritus potestatem [f] Agesilaus, quũ Asiam bello ureret, & Persarum potentiam concussisset, acceptâ Scytale Ephoris paruit, & spem omisit Asiæ subigendæ, & Persarum imperii evertendi. Sed & Atheniensium Reges habuisse quibusdam terminis circumscriptam potestatem apud [g] Diogenem Laërtium Pisistratus testatur, qui sic ait: *ὁποῖα δὲ καὶ τοῖς πρὶν βασιλεῦσιν ἦν τὰ ῥητὰ γέρα* hoc est: *qualia erant Regibus prioribus munia definita*. Et Reges, qui Trojam obsederunt, neque legibus liberos, & populis ob-
7 noxios fuisse comperimus; siquidem Rex Regum Agamemnon partem prædæ accipiebat, non quam ipse volebat, sed quæ a populo tribuebatur, ut [h] ex Iliados libro primo intelligi potest; tantumque aberat a summâ potestate suos populares coërcendi, ut a Thersite jurgiis impune lacesseretur. Quo [i] minùs mirum est Achillem induci cum Agamemnone altercantem, & conviciis non abstinentem; rem qippe belli arbitratu suo regebat Agamemnon, in ceteris pari pæne jure cum aliis agebat; quod testatur [l] Aristoteles libro tertio civilis doctrinæ, qui tradit Agamemnonem in pugnâ vitæ, necisque habuisse potestatem, in concione, ceterisque non item. Quare non aberrat a decoro divinus Homerus, quum Achillem inducit adversùs Agamemnonem verba facientem liberiùs, & Regem ejus jurgia summo imperio non coërcentem, neque enim Græcorum dominus Agamemnon; quod Tragici declarant, & Euripides [m] inprimis, qui tradit Agamemnonem, quum vellet a morte Polyxenam liberare, populo repugnante non potuisse; a quibus quum Seneca recedit, minùs est poëtici decoris memor, qui quum Agamemnoni tribuat plenam jubendi, coërcendique potestatem; sic enim inducit [n] loquentem

Compescere equidem verba, & audacem malo
Poteram domare ......

& paulo [o] ante in se positum dicit prohibere, ne Polyxena immoletur.

Non patiar; in me culpa cunctorum redit;
Qui non vetat peccare, quum possit, jubet,

& totius arbitrium rei situm in se confirmat; tamen Pyrrhum [p] ea inducit Regi convicia facientem, ut si fuisset ille patientissimus, tantam, ac tam enormem audaciam impunitam non pateretur. Sed dum Seneca vult Homerum imitari, ac simul Veterum instituta non respicit, sed præsentem consuetudinem, a verisimili aberravit, & a veritate discessit; ea quippe auctoritas Regum antiquorum fuit, quæ est in civitate
liberâ magistratuum. Nam [q] Heroicis tem- 8
poribus Reges rei bellicæ præerant, & sacrificiis, jusque dicebant, & eorum alii jurabant, alii minimè; jusjurandum [r] autem sceptri extensio fuit; immo omnis potestas regio nomine insigniebatur. Quapropter in [f] Odysseæ libro octavo Alcinous dicit tredecim Phæacibus præesse Reges in his verbis.

Δώδεκα γὰρ κατὰ δῆμον ἀριπρεπέες βασιλῆες
Ἀρχοὶ κραίνουσι, τρισκαιδέκατος δ' ἐγὼ αὐτός.

hoc est

Bisseni populo Reges dant jura verendi,
In quorum numero decimus sum tertius ipse

& [t] Hesiodus Judices Reges appellat

...... μέγα κυδαίνων βασιλῆας
Δωροφάγους, οἳ τήνδε δίκην ἐθέλουσι δικάσσαι

Et ut uno verbo absolvam, omnes, qui aliquod imperium habebant, Reges vocabantur; quo [u] Sallustius respiciens, omne imperium dicit regio nomine appellari: *Principio*, inquit, *Reges, nam in terris id imperii nomen primum fuit*. Consueverunt [x] e-
tiam Veteres creare quosdam Reges, quos 9
Æsymnetas appellabant, qui filiis regnum non relinquebant, sed eorum principatus morte finiebatur; habebant autem plerique nullis terminis circumscriptam potestatem; ad certa etiam munia creabantur, ut [y] Pittacus adversùs exules.

DIS-

[a] Plutarch. in Lycurg. & Agesil. Vitâ. [b] Corn. Nepos in Pausan. [c] Thucyd. histor. libr. 2. [d] Pausan. in Laconic. [e] Athen. libr. 13. cap. 2. [f] Plutarch. in Agesilao. [g] Diogen. Laërt. in Solonis Vitâ libr. 1. segm. 53. [h] Homer. Iliad. libr. 1. [i] Homer. Iliad. α. β. & ι. [l] Aristot. 3. de Republ. cap. 14. [m] Euripid. in Troadibus. [n] Senec. in Troade Act. 2. Sc. 2. [o] Idem ibid. [p] Idem Seneca ibidem. [q] Aristot. libr. 3. cap. 14. de Republ. [r] Idem ibid. [f] Homer. Odyss. θ. v. 390. [t] Hes. in Operib. & dieb. v. 38. [u] Sallust. in Conjurat. Catilinæ. [x] Aristot. libr. 3. cap. 14. de Republ. [y] Aristot. ibid. & Diogen. Laërt. in ejus Vitâ l. 1. segm. 75.

DISSERTATIO VI.

De utilitate, quæ percipitur ex Historiæ lectione.

Homines magnam medicinæ partem ab animalibus didicerunt; sicut alias plerasque artes; multas etiam a casu edocti sunt. Lucullus quum rei militaris esset imperitus, librorum lectione magnus evasit imperator. Quantum multi exemplis ab historiâ petitis profecerint.

Omnibus quidem, Auditores ornatissimi, quicunque studium aliquod aggrediuntur, plurimum prodest cognoscere, quænam utilitas ex eo proficiscatur; sed
1 rerum gestarum monimenta lecturis non solùm id plurimum prodest, sed est etiam apprime necessarium, nisi volunt omni fructu carere, qui ex historiæ cognitione percipitur. Nam si quis historiam nihil differre ab anilibus fabulis arbitretur, quæ tantummodo ad aures imperitorum oblectandas confinguntur; nihilque, quod utile sibi, suæque Reipublicæ inde putet excerpendum; quid, quæso, proderit omnis ævi memoriam mente esse complexum? sin autem præterita sciat ideo cognosci, ut futurorum conjecturam capiamus, & eventa rerum gestarum existimet esse documenta maxima gerendarum, quod salubrius, quæso, quod fructuosius, quod utilius, uberiusque veræ prudentiæ studium poterit invenire? Ideo prudenter Livius in præfatione Romanæ historiæ lectorem admonet cetera propemodum negligenda; illud esse præcipuè in cognitione rerum salubre, ac frugiferum omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri; inde tibi, tuæque Reipublicæ, quod imitere, capias: inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites. Quod si non sine causâ est institutum, ut qui aliarum facultatum Auctores suscipiunt explicandos, a laudatione artis, quam tractant, exordiantur, quantò magis id est ei faciendum, qui historicum interpretatur, quum ex historiâ laudandâ non ostentatio, & pompa verborum, sed utilitas vitæ, & ingenii cultus petatur. Quæ quum ita se habeant, Auditores, nos, qui Thucydidem historicorum gravissimum expositur sumus hoc anno, historiæ laudes præterire sine piaculo non possumus; quapropter hodierno die nullo verborum apparatu breviter ostendemus, quanta utilitas ex verè, graviterque compositæ historiæ lectione capiatur. Ac mihi quidem in hominum ingenium intuenti nihil aptius videtur historiâ ad prudentiam comparandam; nam si rationis ex-
pertes animantes contemplemur, his a naturâ datum animadvertemus, ut omnia, quæ 2
sunt ad vitam necessaria, per se nullo duce assequantur. Neque enim aut lepores erudiuntur ad cursum, neque tauri docentur cornu petere, aut sævire leones unguibus, aut apri dentibus hostem prosternere: non aves nidum tam artificiosè construere, non formicæ alimenta sibi recondere, non polypi insidiari, non apes mella condere, nisi magistrâ naturâ didicerunt. Homo autem animantium prudentissimus, omnium rudis nascitur, ac nisi esset in eo summa docilitas, summa imitandi solertia, nihil eorum, quæ natura desiderat, assequi potuisset. Sed dedit illi Deus ingenium capax disciplinæ, quod quum ad imitandum contulit, nihil est, quod non assequatur; quapropter [a] & telas texere ab araneis didicit, & ut placuit Democrito, ab [b] hirundinibus domos ædificare, & a lusciniis vocem modulari. Medicinæ [c] verò, quam pleri-
que Deorum inventum esse, donumque sunt 3
opinati, magnam partem ab animantibus ratione carentibus homines acceperunt; nam Hippopotamus [d] ipsos docuit sanguinem mittere, qui ubi nimis obesum corpus esse intelligit, exit in litus, & arundinum cæsuris, quas acutissimas videt, apprimit corpus, & venâ, quam habet in crure, vulneratâ gravitatem membrorum discutit; & [e] Ibies dejectione alvum medicos purgare docuerunt, & teste [f] Plutarcho lupi, leones, tigres abstinentiam a cibis utilem esse nimiùm repleto corpori ostenderunt. Jam [g] verò testudines, quæ sibi me-
dentur origano; ursi, qui post diuturnum 4
incubatum alvum solvere dicuntur aro Silvestri; serpentes [h], qui ad oculorum caliginem amovendam utuntur marathro, seu fœniculo; mustelæ [i], quæ rutâ, quum serpentes glutiverunt; sues, qui [l] cancros marinos vorant, quum hyoscyamum comederunt; cervi [m], qui dictamnum adhibere feruntur ad infixas corpori sagittas evellendas, nonne planè hominibus demonstrarunt esse quosdam herbarum succos ad certos morbos curandos utiles, & salutares? Quid [n] nautilus ille, qui pompilus etiam
appellatur, mirabilis piscis, & sacer, qui 5
membranâ, quam habet, utitur, tanquam velo.

[a] Plutarch. de solertiâ anim. [b] Vitruvius de arch. libr. 2. cap. 1. [c] Cæl. Rhodigin. libr. 29. cap. 11. [d] Plin. libr. 8. cap. 26. [e] Idem libr. 8. cap. 27. [f] Plutarch. de solertiâ animal. [g] Ælian. Histor. animal. libr. 3. cap. 5. & libr. 6. cap. 12. [h] Ælian. Histor. Animal. libr. 9. cap. 16. Plin. libr. 8. cap. 27. [i] Ælian. Histor. Anim. libr. 4. c. 14. [l] Plin. ibid. [m] Plin. ibid. Virgil. Æneid. libr. 12. v. 411. [n] Plin. libr. 9. cap. 29. in fine.

velo, duobus brachiis tanquam antennis, reliquis remorum vice; nonne is artem navium regendarum Mortalibus, & armamenta monstravit? Nec hominibus erubescendum a mutis animantibus multa didicisse, quæ quamquam ratione carent, atque intelligentiâ; utuntur tamen solertiâ quadam naturali, quæ rationem plerunque vincit, quantoque præstantius est ingenium naturæ, quàm hominum, tam longè humanis artibus præstat. Illud magis mirandum ho-
6 mines ab his, quæ fortuitò contigerunt, exempla sumpsisse rerum plurimarum, ususque casu duce temerario, & cæco sapientes artifices in his, quæ solertissimè excogitarunt. Neque enim solùm humana sapientia, quum Cœlum suspexisset, quum rerum ordinem, quum Mundi partes, & descriptionem esset contemplata, pleraque imitando ad suas utilitates, & commoda transtulit; verùm etiam, quæ casu acciderent, observavit, & fortuita ad sapientiam vertit, ut præcipuæ artium a casu artis experte adjuvarentur. Ita quum [a] silvis vehementior fortè ventus incubuisset, agitatæque arbores attritu ignem concepissent, idque animadvertissent homines haudquaquam hebetes, invenerunt, quo pacto ignis elici posset attritu durioris materiæ: ita
7 quum loquentibus temerè versus excidissent, observatum id ab hominibus acutis, & ad excogitandum solertibus, iisdemque numeris, & mensuris alii artificiosè conditi sunt, eaque ratione poëticam inventam testatur Auctor præclarus [b] inprimis Aristoteles, ut artium ingeniosissima non hominum ingenium, sed casum agnoscat auctorem: ita [c] quum incensâ Corintho metalla diversi generis urbis incendio li-
8 quefacta in unum confluxissent, & mirifica species æris extitisset, ejus metalli temperaturam, quod corinthium dictum est, tam insanè ab Antiquis appetitam artifices invenerunt: ita calathus [d] in monumento positus puellæ Corinthiæ, quum per eum acanthus fortè petrepsisset, ostendit architectis rationem Corinthii capituli conficiendi. Possem eodem modo pluribus exemplis uti, quibus hominum artem a casu adjutam sæpe, atque auctam ostenderem, nisi vererer, ne hæc nimis multa viderentur. Mihi quippe satis fuit genus ipsum attigisse ad mirificam declarandam humani generis docilitatem; nam si ab animantibus mutis, a casu non solùm rationis experte, sed etiam rationi contrario multa homines didicerunt, quanto plura necesse est ab hominibus didicisse? &, si exempla intelligentiâ carentium rerum, aut inanimatarum humanam prudentiam plurimum adjuverunt, quanto magis exempla prudentum, præcepta doctissimorum hominum, consilia sapientum eidem prodesse dicemus? O præclaram igitur historiæ vim, o admirabilem 9
utilitatem, cujus beneficio non unjus ætatis exempla, sed omnium; non paucorum hominum consilia, sed innumerabilium; non gentis unjus mores, sed cunctarum, quæ sunt, quæque fuerunt unquam, cognoscimus! Quis inficias ibit, quum nihil homines per se sciant, sed omnia aliorum exemplis doceantur, exempla verò universa ferè historia complectatur, humanam prudentiam omnem historiæ cognitione contineri? Nec verò non id plurimis documentis declaratum est; Lucullus [e] ille, qui 10
Mithridatem vicit, omnium Regum secundùm Alexandrum Magnum non solùm imperii magnitudine, & potentiâ, sed etiam scientiâ rerum bellicarum maximum, quum rei militaris imperitus haberetur, tantum historiæ cognitione profecisse dicitur, ut rebus gestis legendis clarissimus sit factus imperator. Nec aliâ de causâ [f] Alexander ille Severus tantâ cum laude Rempublicam administravit, ingentes Persarum copias profligavit, quàm quod hominibus historiæ peritis plurimum utebatur, quorum consilio pleraque decernebat. Nec verò necesse est singulorum exemplis commemorandis immorari; quum omnes omnium ætatum imperatores historiâ cognoscendâ plurimum profecisse compertum sit; & id eo argumento possit intelligi, quòd recentiores duces consiliis Antiquorum usos esse certum est. Sic [g] Tarquinius ille Superbus, quum ingressus in hortum eminentiora pa- 11
paverum capita virgâ decussit, consilio est usus [h] Thrasybuli, qui spicas extantes detruncavit, quorum alter filio, alter Periandro per nuncium interrogantibus, quo pacto regnum stabilirent, præcepit eminentissimum quemque civitatis esse tollendum. Sic Periclis [i] factum est Fabius imitatus, quum Reipublicæ donavit agrum, quem intactum hostes reliquerant. Archidamus quippe, & Hannibal callidissimi imperatores, ut Periclem, & Fabium in suspicionem proditionis adducerent, quum hostium regionem bello urerent, omnibus circa depopulatis, eorum agris pepercerant, quo crimine fuit tam Pericli, quàm Fabio, nisi cavissent, conciden-

[a] Lucret. libr. 5. & Vitruv. de archit. libr. 2. cap. 1. [b] Arist. de Art. Poët. cap. 4. [c] Plin. libr. 34. cap. 2. [d] Vitruv. libr. 4. cap. 1. [e] Plutarch. in Vitâ Luculli. Cicer. Acad. quæst. libr. 2. seu 4. qui inscribitur *Lucullus* in princip. [f] Æl. Lamprid. in Vitâ Alexandr. Sever. [g] Liv. ab U. C. libr. 1.

[h] Herodot. libr. 5. cap. 92. & Diogen. Laërt. libr. 1. segm. 100. in Vitâ Periandri; sed aliter Aristot. libr. 3. Politie. cap. 13. [i] Justin. libr. 3. cap. 7. Polyænus Strat. libr. 1. cap. 36. Frontin. Strateg. libr. 1. cap. 8. Plut. in Fabio. Liv. libr. 22.

cidendum. Sic [a] Sylla calliditatem est æmulatus Tulli Hostilii Regis Romanorum, quum socios, qui transfugerant ad hostes, id suo jussu fecisse pronunciavit; quo consilio, & suos confirmavit, & hostes insidiarum, & proditionis metu deterruit. Sic [b] Themistocles, quum pontem, quo Xerxes
12 Hellespontum conjunxerat, rescindi vetuit, hostemque fugâ prohiberi, quot futuros postea duces exemplo docuit non esse committendum, ut hostibus desperatâ salute crescat audacia? Itaque id consilium sequutus est Mucius ille, cujus operâ, & virtute Romana res in Hispaniâ restituta est, quum reliqoiæ duorum exercituum Romanorum quatuor victoribus Carthaginiensium exercitibus premerentur; is quippe circumventis a se Pœnis, quum animadvertisset eos ob hanc causam acriùs dimicare, ne inulti morerentur, laxatis manipulis spatium ad fugiendum dedit, ac deinde fugâ dissipatos insequutus cecidit: idem fecit & [c] Cæsar, qui Germanos inclusos, & ademptâ spe salutis fortiùs prœliantes emisit, & fugientes aggressus trucidavit: eodem consilio est usus Antigonus adversùs Ætolos, eodem Hannibal adversùs Romanos, eodem Agesilaus adversùs Thebanos. Quid [d] Cicero?
13 nonne quum Cæsare interfecto auctor senatui fuit, ut decerneret, ne quisquam eorum, quæ gesta fuerant, meminisset, eoque decreto sedavit innumerabiles discordias, quæ memoriâ præteritorum alioquin extitissent; id exemplom repetivit ab Atheniensium Republicâ, qui post exactos [e] triginta Tyrannos idem decrevisse dicuntur? quid Cæsar, quum simulato [f] metu Gallos eò temeritatis adduxit, ut Romana castra inconsultò aggrederentur, & eruptione factâ incompositos trucidavit, nonne imitatus est Paulum [g] Æmylium, qui eadem arte Ligurum copias delevit? Dies me deficiet, Au-
14 ditores, si diligentiùs velim recensere, quæ exempla ex historiâ deprompta ducibus, & principibus civitatum ad res bello præclarè gerendas, & Rempublicam administrandam profuerint. Nec verò res haudquaquam obscura pluribus illustranda; nam cui potest esse dubium, quin humana prudentia exemplis augeatur? ideo, qui ætate processerunt, consilio, & prudentiâ ceteris antecellont, quia multa viderunt, quibus condocefacti prudentiùs reliqua moderentur. Quod si hominum vita brevis tantum lumen affert consilii, tanta adjumenta sapientiæ, qoid omnium cognitio sæculorum afferet, quum ille, qui ad longissimos ætatis humanæ terminos pervenit, cum eo comparatus, qui historiam cognovit, puer, aut potiùs infans
dici jure possit? Qua de causâ apud Pla- 15
tonem [h] Ægyptius ille Sacerdos Græcos pueros appellavit, quòd multorum sæculorum historiam non haberent; quod si eam, quam historiæ cognitio affert consilii maturitatem, augeant crebræ scriptorum, pulcherrimæque sententiæ, non video quid excellentius possit desiderari. Atque hoc in genere Thucydidis historiam esse collocandam nemo rerum peritus judex inficiabitur, qui verborum numerum pene consequitur numero sententiarum. Hunc igitur Auctorem historiæ Græcæ principem non Græcæ fidei vobis affero, ut & ex historiæ cognitione, & ex prudentiâ scriptoris magnam percipiatis utilitatem.

DISSERTATIO VII.

Qua de nomine belli, quod Thucydides narrat, ejusque causis disceptatur.

Proverbium Isthmum perfodere *ex eo profluxit, quod multi Imperatores illum perfodere frustra tentarunt. Peloponesus olim Apia ab Apio Phoronei juxta Didymum, & juxta Athenæum a pyrorum copiâ est appellata; necnon etiam aliis multis nominibus. Asia divitiis abundabat, & præcipuè Phrygia; hinc fabula manavit, quidquid Midas attingeret, in aurum verti. Midas album, & nigrum plumbum invenit. Tarquinius Priscus opibus, & largitionibus Romæ regnum est assequutus; quemadmodum etiam quamplures in Græciâ. Causæ belli civilis inter Cæsarem, & Pompejum. Rebus publicis nihil magis formidolosius, quàm finitimorum potentia, ut multa etiam exempla declarant.*

Antequam in historiâ Thocydidis explicandâ longiùs progrediamur, duo videntur esse nobis exponenda; nomen belli, quod summus Auctor suscepit enarrandum, & causæ, quibus conflatum est, atqoe exarsit; quorum alterum Thucydides prætermittit, alteras luculentissimè explicat. Nam rationem nominis reddere obvium, minusqoe conveniens rerum gesta- 1
rum scriptori; causas referre tanti motus magis arduum, magisque etiam historico ne-

[a] Frontin. Strateg. libr. 2. cap. 7. n. 1. & 2. [b] Frontin. Strateg. libr. 2. cap. 6. num. 8. Polyæn. Strat. libr. 1. [c] Frontin. Strategem. libr. 2. cap. 6 num. 3. idem eodem libro, & cap. num. 4. 5. 6. [d] Cic. Philipp. 1. [e] Plutarch. in polit. præcept. [f] Frontin. Strateg. libr. 3. cap. 17. exemplo 6. [g] Idem ibid. exemplo 2. [h] Plato in Timæo paullo post princip.

necessarium; nos utramque rem breviter exequemur, & in referenda nominis ratione quædam haud omnino protrita afferemus, & in exponendis causis ea, quæ tradit Auctor, illustrabimus, & nonnulla, quæ prætermisit, addemus. Atque ut ab eo, quod primum proposui, proficiscatur oratio; sciendum est bellum, quod Peloponesiacum est postea dictum, quemadmodum Suidas [a] testatur, prius Archidamium appellatum ab Archidamo Rege Spartanorum, qui primus Atticam terram populatus est, primusque bellum Atheniensibus intulit, cujus prudentiam [b] Thucydides laudat; postea verò factum est, ut id bellum Peloponesiacum diceretur, quòd id Lacedæmonii adversus Athenienses gesserunt, omnibus Peloponesi populis ad minuendam Atheniensium potentiam conspirantibus. Est autem [c] Peloponesus inter duo maria, Æ-
2 gæum, & Jonium interjecta peninsula, quæ celeberrimo illo Isthmo reliquæ Græciæ adhæret, quem perfodere tentaverunt Demetrius [d] Rex, Dictator Cæsar, Cajus Princeps, Domitius Nero irrito omnes incepto, conatuque; unde proverbium fluxit, quo [e] Isthmum perfodere dicuntur ij, qui rem, quæ fieri non possit, aggrediuntur. Est autem mirum tantorum principum potentiâ non potuisse perfodi intervallum illud, quod non amplius, quàm quinque millibus passuum patet; sed indomita natura earum angustiarum, quæ vincit violentiam maris utrinque urgentis, & terram conantis irrumpere, vicit & Regum, & Cæsarum potentiam. In medio Isthmo [f] Corinthus assurgebat urbs in paucis Græciæ nobilis, duobus succincta portubus, quorum alter Cenchreæ, alter Lechæum vocabatur; Lechæum Occidentem, Italiamque; Cenchreæ Orientem, Asiamque spectant. Hujus peninsulæ figu-
3 ram platani [g] folio geographi compararunt; nam & ejus extremitas omnis mari se se per crebros infundēte sinus laceratur, & in multa promontoria excurrit, & sicut platani folium tantum ferè longitudine patet, quantum latitudine; nam longitudo mille quadringentis [h] circiter stadiis protenditur, latitudo verò tantundem. Hæc autem nomen frequenter mutavit; nam & Ægialia [i] est nuncupata ab Ægialeo Inachi filio; & Apia ab Apio Phoronei, ut Didymus affirmat, vel ut placet [l] Athenæo, a multitudine, copiaque pyrorum, quibus abundat,

quæ Græcis apia dicuntur; & [m] Argos, & Pelasgia, postremo [n] verò Peloponesus a Pelope, qui eam imperio tenuit, quasi Pelopis insula est appellata. In illam Pelops Tantali filius, quum a Neptuno equos accepisset, ad petendas Hippodamiæ nuptias Pi- 4
sam venit. Erat [o] autem Hippodamiæ pater Oenomaus, qui sive quòd filiam formâ præcellentem incesto amore deperiret, & procos, tanquam rivales odisset; sive quòd ab oraculo admoneretur, mortem sibi imminere ab eo, qui filiam ducturus esset uxorem (nam utrumque traditur) statuit Hippodamiam nuptum dare nemini; & quum equos haberet, ut [p] Hyginus tradit, aquilone velociores, legem tulit, ut si quis puellæ conjugium cuperet, secum ante curru decertaret; victori præmium nuptiæ, victo mors temeritatis pœna proponebatur; neminem quippe futurum sibi parem judicabat, ac neminem filiæ thalamum consequuturum esse censebat. Sed ea res falsum hominem habuit; nam aurigæ Myrtili fraude datus in præceps Oenomaus e curru suæ crudelitatis pœnas dedit, & Pelops Hippodamiæ nuptiis, quas periculo vitæ petiverat, est potitus, & Regno; & ab eo Peloponesus nomen accepit. Atque id ita fabulis traditum; ceterùm ego crediderim Pelopem non equis fretum Neptuni, neque aurigandi arte, neque ejus numinis amore venisse in Græciam, & Peloponesi regnum affectasse; verùm opibus, quas ex Asiâ secum avexerat, quod etiam libro primo Thucydides confirmat. Asia nimirum divitiis fœcunda generandis, cum semper, tum eo 5
tempore maximè, opulentiâ præstabat Europæ. Testes hujus [q] rei Cyri victoriæ, quibus ille Rex bellicosissimus argenti quingenta millia talentorum reportavit; auri verò triginta quatuor millia pondo, præter vasa aurea, aurumque factum, & in eo folia, ac platanum, vitemque auream; quibus Persarum Regum potentia in tantâ imperii magnitudine, & opum affluentiâ vel maximè [r] gloriabatur; testes opes [s] Crœsi, testes [t] Gygis, & [u] Esubopis, & Salaucis, cujus aureæ cameræ, & argenteæ trabes, & columnæ, & Parastatæ memorantur. Sed cum omnis Asia divitiis abundabat, tum Phrygia maximè, ex qua Pelops profectus est, opibus præcellebat; quæ res locum poëtarum [x] mendacio fecit, quo traditum Mi- 6
dam Phrygiæ Regem eâ præditum vi fuisse,

 ut

[a] Suid. in V. Ἀρχιδάμειος πόλεμος. [b] Thucydid. Histor. libr. 1. [c] Plin. libr. 4 cap. 4. [d] Strabo libr. 1. Plin. libr. 4. cap. 4. Suet. in Caligulâ, & Philostrat. in Vitâ Apollon. [e] Herod. libr. 1. [f] Strabo libr. 8. & Plin. libr. 4. cap. 4. [g] Strabo libr. 2. & 8. Plin. libr 4. cap. 4. [h] Strabo libr. 8. [i] Pauſ. in Corinthiac. [l] Ister apud Athen. libr. 14. c. 17. [m] Plin. libr. 4. cap. 4. & Strabo libr. 5. [n] Thucydid. libr. 1. [o] Hygin. fabul. 84. [p] Hygin. ibid. [q] Plin. libr. 33. cap. 3. [r] Herodot. libr 7. c. 27. [s] Plin. ibid. [t] Herod. libr. 1. cap. 14. & Athen. libr. 6. cap. 4. Strab. libr. 14. [u] Plin. libr. 33. cap. 3. [x] Ovid. XI. Metam. fabul. 3. v. 86.

ut quidquid attigisset, in aurum statim verteretur; id autem ex opulentiâ Midæ originem duxit, qui [a] in monte Bermio fodinas auri feracissimas dicitur habuisse. Apparet autem metallorum studiosum fuisse Midam, quum [b] Hyginus tradat album, & nigrum plumbum principem invenisse. Nec Midas tantùm in Phrygiâ dives, verùm etiam omnes Phryges; ideo tragicorum princeps Euripides Phrygiæ populos appellat πολυχρύσους hoc est auro abundantes, & Priamus dives a poëtis nuncupatur; Horatius [c]

Ilio dives Priamus relicto

& Euripides μέγα ὄλβιον Priamum vocat. Idcirco Ovidius opes Phrygiæ, & Paridis extollit, ubi sic [d] ait:

Venerat, ut fama est, multo spectabilis auro,
Quique suo Phrygias corpore ferret opes

& alio in loco apertè dicit Phrygiam esse Græciâ ditiorem; sic enim in epistolâ Paridis ad Helenam scribit Paris:

Regnaque sunt Regnis divitiora tuis

His igitur [e] opibus subnixus Pelops quum
7 in Græciam venisset regionem eâ tempestate haudquaquam divitiis affluentem, inter inopes homines cœpit excellere, & exinde collectâ potentiâ Mycenarum regnum occupavit; sicut [f] Tarquinius Priscus Corintho oriundus, quum Romam venisset, opibus, quas advexerat secum, prudenter utendo, & tempestivis largitionibus Romæ regnum peregrinus est assequutus. Verè enim divitias [g] Pindarus latè potentes appellavit; his omnia quamvis immerito parent, ac sæpe animi, qui ferro non sunt domabiles, auro vincuntur; his arbitror Græcos inductos sæpenumero exulibus, qui ex opulentiore terrâ veniebant, regnum detulisse: sic [h] Thebis regnavit Cadmus ex Phœniciâ profectus: sic [i] Argis Danaus ex Ægypto: sic Pelops e Phrygiâ, qui nomen Peloponeso dedit, ex qua Peloponesiacum bellum est appellatum; de cujus caussis mihi secundo loco
8 differendum. Adnotandum est autem, sicut omnium rerum, ita bellorum causas esse partim apertas, partim occultas; ita belli civilis, quod exarsit [l] inter Cæsarem, atque Pompejum, manifestæ quidem causæ ferebantur, mors Juliæ, quæ Cæsaris, atque Pompeii affinitatem diremit; eorum inter se æmulatio, expulsi ex urbe Tribuni plebis, Cæsar in ordinem coactus, ac jussus exercitum dimittere, Cæsaris ipsius vastus animus, immoderatus, immensa dominandi libido, & ambitio, quæ sibi turpe duceret cuiquam concessisse, ingens æs alienum contractum, quod numquam nisi publicis opibus potitus exolvisset, neque salvus esse Cæsar, nisi exitio libertatis unquam potuisset; occultæ verò, luxus Romanorum, lapsa veterum disciplina, corrupti civitatis mores, & ut ait ille [m]

Venalis populus, venalis curia Patrum

immensæ opes imperii, quæ civium quoque fortunam eò magnitudinis provehebant, ut esset publicæ libertati formidolosa. Quas omnes [n] Lucanus Thucydidem imitatus 9
recenset; nam & Thucydides [o] utrumque caussarum genus complexus est; & apparentem quidem caussam Peloponesiaci belli fuisse tradit hujusmodi. Corcyræi, qui eâ tempestate plurimum re navali poterant, bellum Corinthiis intulerunt, propterea quia Corinthii auxilium tulerant Epidamniis colonis Corcyræorum, eamque civitatem sibi beneficio adjunxerant, a Corcyræis abalienaverant; quo in bello magnâ pugnâ navali victi Corinthii opem Spartanorum, ceterarumque sociarum civitatum imploràrunt. Corcyræi quum viderent hostes ingentem vim armorum, & navium apparare, circumire Græciæ civitates, eorum legationes ab omnibus benignè audiri, conspirare Peloponesum ferè universam ad suâ potentiam evertendam, tantâ impendentis belli mole deterriti ad Atheniensium præclaras opes, & semper expositas his, qui a potentioribus opprimerentur, confugerunt. Athenienses autem, quum Corcyræos, qui communi sociorum consensu oppugnabantur, adjuvissent, visi sunt fœdus violasse, eaque de causâ bellum est ortum inter Athenienses, atque Spartanos, quum alteri Corcyræis, alteri Corinthiis auxilium ferrent. Atque hanc Thucydides apparentem caussam tanti belli esse tradit; latentem verò, & efficaciorem, veriorem que, potentiam Atheniensium, quorum vires, quum in dies magis, magisque crescerent, Spartani suspectabant. Quocirca opprimere conati sunt adversarios, antequam ipsi opprimerentur; nihil quippe formidolosius, nihil magis invisum regnis omnibus, omnibu- 10
sque Rebuspublicis, quàm opes vicinorum, nihilque magis depressum eunt ii, quibus cura imperandi, quàm potentes accolas, quibus quanto quisque utitur opulentioribus, tanto difficilior est sua tuendi ratio, & aliena occupandi. Hinc inter finitimos populos æterna dissidia, & alia ex aliis bella oriuntur, dum æqualitatem servare potentiam singulis ad se trahentibus arduum, & unusquisque incrementa vicini, diminutionem suæ majestatis esse censet. Atque hæc ita se habere exemplis pæne innumerabi-

[a] Strab l. 14. circa fin. [b] Hyg. fab. 274. [c] Hor. l. 1. Ode X. [d] Ov. in Epist. Laodam. [e] Strab. l. 7. [f] T. Liv. libr. 1. Strabo l. 8. & Plin. libr. 34. cap. 3. [g] Pind. Olymp. 1. [h] Strabo libr. 9. [i] Idem Strab. libr. 7. [l] Appian. de bellis civilibus libr. 2. [m] Petron Arbit. in Satyr. [n] Lucan. libr. primo. [o] Thucydid. libr. 1.

rabilibus ostendi potest. Quid enim tanto-
11 pere urebat Romæ proximas civitates, ut toties victæ, toties rebellarent, neque ruinâ vicinarum urbium, neque propriis cladibus admonerentur, ut pacem inviolatam servarent, nisi quòd tantam in medio crescentem molem æquo animo videre non poterant? quid Carthaginienses, atque Romanos ad arma alterutri populo futura exitio compulit, nisi vicinitas, & incrementa Romanæ potentiæ? Nam quamdiu Romani imperii fines procul aberant ab imperio Carthaginiensium, amici, & [a] conjuncti vetusto fœdere Carthaginienses cum Romanis; ubi [b] verò Siciliæ, cujus partem Pœni tenebant, imminere cœpit Romanus; tunc inter duos potentissimos in terris populos inexpiabile bellum susceptum. Eadem causâ [c] Philippi, & [d] Antiochi, & Persei [e] arma concitavit, eadem Cyrenarum, & Carthaginis bella commovit. Quid Græci?
12 nonne magis offendebantur potentiâ Spartanorum, vel Atheniensium, quàm Persarum; propterea quod illi proximi, hi magno terrarum intervallo, & mari interiecto remoti? Itaque Persas Græci nunquam bello lacessendos putarunt, ac sæpe opibus juverunt; adversùs Athenienses in hoc bello conspirarunt; adversùs Lacedæmonios paulò post, quum illi devictis Atheniensibus summas essent opes consequuti, & Asiam [f] Agesilaus bello ureret, quo facto Agesilai victorem impetum represserunt, & Persarum imperium ingenti periculo liberarunt; adversùs Thebanos denique Græci conjurarunt, quum [g] post accisas Leuctricâ pugnâ Spartanorum opes Thebani spiritus ingentes gererent.

DISSERTATIO VIII.

Qua Thucydides defenditur, & quinam populi barbari, quique Græci haberentur, ostenditur.

Dupliciter Barbari *nomen accipitur; nam & eos omnes, qui non sunt Græci, inter quos Romani ipsi recensentur, significat; & illos, qui inscitè loquuntur; unde* Barbarismus *inscita loquutio; licet Gellius neget hanc vocem in usu esse apud optimos Auctores. Thucydides autem non negat Homerum hoc nomen usurpasse; sed solùm in eo significatu, quo omnes gentes diversæ a Græcis accipiuntur; quare immerito reprehenditur a Strabone; sicut etiam, dum asserit Homerum nunquam Græciam universam Helladem appellasse. Quamplures colonias deduxerunt Græci. Quodnam discrimen sit inter Italos, & Italiotas, inter Siculos, & Siceliotas apud grammaticos.*

Græciam universam Helladis nomine appellatam ab [h] Hellene Deucalionis filio constat, qui in eâ Thessaliæ regione, quæ Phthiotis dicitur, imperavit; a quo eâ pars Thessaliæ Helladis nomen accepit, quod consequutis longo intervallo temporibus commune fuit Græciæ universæ. 1
Hanc [i] Thucydides negat idem nomen antiquitus habuisse; sed quum Græci bellis inter se gerendis, mutandisque sedibus magis, ac magis in dies miscerentur, partis appellationem paulatim existimat ad omnes pervenisse. Eo autem utitur argumento, quòd Homerus, qui multis ætatibus post bellum Trojanum floruit, nunquam Græcos universos Hellenas nuncupavit, sed alios Danaos, alios Argivos, alios Achæos; Hellenas verò solos Achillis milites nominavit, qui meritò eo nomine vocabantur, quum essent e regione Phthiotide, in qua Achilles regnabat, qui ideo Phthius heros a poëtis appellatur; regio autem Phthiotis omnium prima Hellas diceretur, quemadmodum demonstravimus; & ideo putat nunquam barbaros dixisse Trojanos, aliosque præter Græcos Mortales, quod nondum Græci universi uno nomine Barbaris opposito continerentur; verba Thucydidis hæc sunt:

Τεκμηριοῖ δὲ μάλιστα Ὅμηρος, πολλῷ γὰρ ὕστερος ἔτι καὶ τῶν τρωϊκῶν γενόμενος οὐδαμοῦ τοὺς ξύμπαντας ὠνόμασεν, οὐδ' ἄλλους, ἢ τοὺς μετ' Ἀχιλλέως ἐκ τῆς Φθιώτι-

[a] Tit. Liv. libr. 7. [b] Luc Flor. libr. 2. c. 2. [c] Diodor. Sicul. libr 15. Biblioth. Tit. Liv. libr 31. & Luc. Flor. libr. 2. cap. 7. [d] Luc. Flor. libr. 2. cap. 8. [e] Tit. Liv. libr. 41. [f] Plutarch. in Vitâ Agesilai. [g] Diodor. Sicul. libr. 15. Bibliothec. [h] Thucydid. libr. 1. & ejus Scholiast. [i] Thucydid. ibid.

φθιώτιδος, ὅιπερ καὶ πρῶτοι Ἕλληνες ἦσαν, Δαναὺς δὲ ἐν τοῖς ἔπεσι, καὶ Ἀργείυς, καὶ Ἀχαιὺς ἀνακαλεῖ, ὐ μὴν ὐδὲ βαρβάρυς εἴρηκε, διὰ τὸ μηδ' Ἕλληνάς πω (ὡς ἐμοὶ δοκεῖ) ἀντίπαλον εἰς ἓν ὄνομα ἀποκεκρίσθαι.

Quæ verba ſic ferè latinè convertuntur: *Maximè Homerus eſt argumento; multò quippe junior bello Trojano Hellenas univerſos nuſquam appellavit; neque alios, quàm eos, qui cum Achille ex Phthiotide militabant, qui primi hoc nomine cenſebantur; Danaos autem, & Argivos, & Achæos in carminibus vocat; quocirca neque barbaros dixit; propterea quòd, ut mihi videtur, neque Græci in unum nomen ſecreti contrarium fuerant a Barbaris*

2 Quem Thucydidis locum quoniam Strabo libro decimo quarto Geographiæ carpit, ab ipſius calumniâ primùm vindicabo; deinde ad eum illuſtrandum quinam populi barbari haberentur, exponam; & an meritò bonarum artium rudes, & humanitatis expertes habiti fuerint inveſtigabo; poſtremò quoniam Thucydides Homerum Trojano bello multo ſtatuit juniorem de Homeri ætate nonnulla ſubtexam; quæ omnia deinceps duabus diſſertationibus exequar. Strabo igitur Geographorum eruditiſſimus libro decimo quarto Thucydidem reprehendit, quòd affirmarit Homerum nuſquam Barbaros nominaſſe, quòd nondum oppoſito nomine Græci Barbaris reſponderent. Id autem falsum ideo exiſtimat, quòd Homerus Cares Βαρβαροφώνυς appellavit in hoc verſu [a]

Νάστης δ' αὖ Καρῶν ἡγήσατο βαρβαροφώνων

Reprehendit etiam, quòd Thucydides dixit, Homeri ætate nondum Græciam univerſam uno nomine appellatam, id autem illis Homeri carminibus refelli exiſtimat [b]

Ἀνδρὸς, τῦ κλέος εὐρὺ καθ' Ἑλλάδα, καὶ μέσον Ἄργος

& [c]

Εἰ δ' ἐθέλεις τρεφθῆναι ἀν' Ἑλλάδα, καὶ μέσον Ἄργος

Sed pace dixerim tanti viri, in utroque fallitur; &, ut ab eo exordiar, quod priùs poſui; ſanè Cares [d] Homerus Βαρβαροφώνυς vocat; atque hinc intelligi poteſt *Barbari* vocabulum Homero notum fuiſſe, ſed non efficitur omnes homines, præter Græcos, eo tempore Barbaros appellatos, quod ad Thucydidem refellendum oſtendi oportere. Nam Thucydides *Barbari* nomen inventum Homeri ætate fuiſſe haudquaquam negat; ſed omnes homines in duo genera diſtributos, Barbaros, & Græcos, & Homerum Græcos Barbaris oppoſuiſſe; id verò conſtanter negat. Duo quippe ſignificat vox *Barbarus*, & Gentem a Græcâ diverſam, & hominem imperitè, & perversè loquentem; itaque & Barbarus poteſt Græcè, ſciteque loqui, & non eſſe Barbarus; & Græcus Barbarè loqui, & eſſe quodammodo Barbarus. Siquidem, ut idem [e] Strabo docet, vox *Barbarus* ficta eſt, & deducta a ſono vocis, quem edere Græcis videbantur externi homines, & inſcitè loquentes; & initio omnes, qui inſcienter loquebantur, Barbari ſunt appellati, unde barbariſmus inſcita loquutio, quamvis Gellius neget [f] eos, qui caſtè, & incorruptè loquuti ſunt, dixiſſe barbariſmum. Sed quia omnes, qui non erant Græci, Græcis malè loqui videbantur, omnes *Barbari* nomen acceperunt. Quamobrem ſcitè Clemens Alexandrinus [g] dixit omnes, quorum linguam ignoramus, eſſe nobis Barbarorum loco, & Anacharſis [h] ajebat: mihi Græcus Scythicè loquitur. Quod autem accidit in linguâ, accidit in moribus; nam ſicut quia a Græciâ remotæ nationes vocis uti ſono abſurdiore videbantur, Barbaræ ſunt appellatæ; ita quia earum pleræque moribus, & inſtitutis eſſe feria, & inhumanis, & ab omni doctrinâ abhorrere; Græci [i] contra ad bonas artes percipiendas idonei, manſuetis moribus, & omni humanitate perpolitis videbantur; ideo omnes, qui morum immanitate excellerent, qui a ſtudiis diſciplinarum eſſent alieni, & rudes, & impoliti Barbari ſunt nominati; ex quo factum eſt, ut vox *Barbarus* magis eſſet feritatis, & inſcitiæ, quàm nationis. Quæ quum ita ſe habeant, & Homerus, quum Cares Βαρβαροφώνυς appellavit, non barbariem gentis, verùm linguæ notaverit, non video, cur in hoc Thucydidem Strabo reprehendat. Sed neque juſtiùs idem Thucydidem carpit, 3
quòd putaverit Græciam omnem Homeri temporibus nondum Hellada nuncupatam; neque adjuvant Strabonem Homeri verſus, quos adduximus, quum Thucydides non dicat ignotum Helladis nomen fuiſſe principi poëtarum, ſed affirmet Græciam univerſam, quæ poſtea Hellas eſt appellata, antiquitus uno nomine haudquaquam dictam fuiſſe, & ex Homeri carminibus neutiquam conſtet, an Helladis nomine Homerus Græciam univerſam intellexerit; immo, ſi locus eſt conjecturæ, probabilius ſit Homerum, quum dicit ἀν' Ἑλλάδα, καὶ μέσον Ἄργος, non voluiſſe Græciam totam ſignificare; neque enim addidiſſet, καὶ μέσον Ἄργος, ſi Helladis nomine Græcia univerſa contineretur. Favet huic opinioni, quod Achajam ſolam Græciam antiquam fuiſſe Plinius aſſeverat libro octavo Epiſtolâ vigeſimaquartâ: favet, quod Solinus Helladem ſcribit

Iſthmo

[a] Hom. Iliad. 2. v. 867. [b] Hom. Odyſſ. α. v. 344. [c] Idem Odyſſ. ο. v. 80. [d] Hom. Iliad. β. v. 867. [e] Strabo l. 14. [f] A. Gell. libr. 13. c. 6. [g] Clem. Alexandr. Strom. libr. 1. [h] Idem ibid. [i] Cic. Orat. pro Flacco.

Isthmo [a] terminari; neque enim Hellas antiquissima, quæ ab Hellene Deucalionis filio nomen accepit (nam is in Phthiotide tantùm imperavit) Isthmo finiebatur; sed alia Trojano bello, & fortasse etiam Homeri ætate recentior. Nam, ut ad alteram
4 partem hujus dissertationis accedam, in qua mihi proposui ostendendum, quinam Græci, & quinam populi Barbari haberentur, mihi videtur Helladis nomen paulatim, & quasi per gradus quosdam latiùs esse diffusum; & [b] primò quidem ea regio Hellas est appellata, quæ Hellenis imperio paruit, quæ angustis sanè finibus includebatur; deinde, quum Hellenis filii majorem essent potentiam adepti, latiùs id nomen patuisse, donec quidquid ad Isthmum usque protenditur, eodem nomine comprehenderetur; ac tum Acheloo flumine, Isthmo, Macedoniæ finibus, mari Ægæo, atque Jonio circumscribebatur; mox eadem appellatio etiam Isthmum transcendit, & Peloponesum sibi totam vindicavit; postremò quum Athenienses in Asiam, Joniamque colonos misissent, & quum insulas Græci occupassent, longo temporis intervallo omnia loca, quæ tenuerant [c] Græci, Helladis nomine sunt cognominata. Quin & Italiæ pars, quæ Magna Græcia dicitur Lacedæmoniorum coloniis referta nomen mutavit; idem accidit Siciliæ ab iisdem occupatæ; unde ortum inter Italiæ, Siciliæque gentes nominis discrimen, quod a Grammaticis ponitur, ut qui duxissent originem a Græcis Ἰταλιῶται, & Σικελιῶται dicerentur; qui verò essent indigenæ, Itali, & Siculi, & Sicani nominarentur. Neque tamen omnes regiones, quò
5 colonias Græci deduxissent, Græciæ nomen adeptæ sunt; nam & Fescenninum oppidum ab Atheniensibus conditum Servius libro septimo scribit, & Sabinos Lacedæmoniorum colonos fuisse [d] testatur Plutarchus; & Romam Græcam urbem [e] Plutarchus, Dionysius [f] Halicarnasseus, Ponticus Heraclides vocant; & Neapolim Cornelius [g] Tacitus, Titus [h] Livius. Jam Cumas [i], jam [l] in Galliâ Massiliam, in Hispaniâ [m] Emporias, in [n] Africâ Cyrenas a Græcis conditas nemo non audivit; hanc ipsam urbem Græcorum coloniam esse, & Alpheas [o] ab origine Pisas a principe Latinorum poëtarum verè nominari, quem fugit? jam oram illam, quæ ingenti litorum flexu ambit Euxinum pontum, quis [p] nescit Græcorum coloniis frequentatam, maris nomen mutasse, quod Axenon antea propter inhospitalem gentium barbariem vocabatur? quis in [q] Cypro Salamina a Teucro conditam, aliasque urbes alibi quis ignorat? Neque tamen regionibus inditum Græciæ nomen, quum Græcia omnis his, quos diximus, terminis concluderetur; ceteri Mortales, quamvis moribus culti, bonis artibus instituti, legibus temperati, bar- 6
bari habebantur. Quocirca [r] Romani ipsi domini rerum, victores Orbis terrarum, Barbari vocabantur, qua significatione Plautus [s] dixit in Asinariâ

. . . . , huic nomen Græcè est Onagros Fabulæ, Demophilus scripsit, Plautus vortit barbarè

& idem Poëta [t] Nævium barbarum vocat, & Cato apud Plinium [u]; *quandocunque ista gens suas litteras dabit, omnia corrumpet, tum etiam magis, si medicos suos huc mittet, jurarunt inter se Barbaros necare omnes medicinâ:* idem queritur Romanos [x] Barbaros dici, quum ait: *nos quoque dictitant Barbaros, & spurciùs nos, quàm alios opicos appellatione fœdant*; & tamen hoc nomen Romanos non meruisse testatus est [y] Pyrrhus prudentissimus Græcorum imperator, qui quum Romana castra esset contemplatus, dixisse fertur, ea Barbarorum non videri. Sed minimè mirum est Romanos tanto remotos a 7
Græciâ intervallo a Græcis Barbaros appellatos, quum Macedonas finitimos, rerum gestarum gloriâ clarissimam gentem, Græci Barbaros nominarint. Qua de [z] causâ Demosthenes Philippum, qui genus ab Hercule Argivo ducebat, Barbarum vocat; & Isocrates de regni Macedonici conditore scribit, eum maluisse Barbaris, quàm Græcis imperare. In quo Græcorum levitas notari potuit, qui quum Philippi tempore Macedonas habuerint Barbarorum loco, simul atque Alexander ejus filius tres validissimos Persarum exercitus fudit, Asiamque universam in suam ditionem, potestatemque redegit, & Indiam victoriis peragravit; non ampliùs Græcis Barbari Macedones visi, qui eorum, quos tanquam alienigenas contempserant, gloriam sibi impudentissimè arrogarunt. Quocirca [a] Demaratus Corinthius dixisse traditur, magno carere Græ- 8
cos, qui defuncti fuissent, gaudio, quòd Alexandrum in Darii sedentem solio non aspexissent, quasi lætandum Græcis foret gloriâ gentis, quam semper contempserant, & ad se pertinere dissimularant. Eodem modo populus Romanus, dum eum finitimis populis colluctabatur, Barbarus dictus est, atque habitus; posteaquam perdomito

Orbe

---

[a] Plin. libr. 4 cap. 7. & Solin. c. 13. vel 14. [b] Strab. libr. 8. & Plin ibid. [c] Pausan. in Laconic. sive libr. 3. [d] Plutarch. in Vitâ Romuli. [e] Plutarch. ibid. in princ. [f] Dionys. Halic. libr. 1. [g] Corn. Tacit libr. 15. Annal. cap. 33 [h] Tit. Liv. ab U. C. libr. 8. [i] Strabo libr. 5. & libr. 13. [l] Plin. libr. 3. cap. 4. [m] Tit. Liv. libr. 26. & Strab. libr. 3. & Plin. libr. 3. cap. 3. [n] Strabo libr. 17. [o] Virgil. libr. 10. Æneid. [p] Strabo libr. 7. [q] Strabo libr. 15. [r] Virgil. libr. 1. Æneid. [s] Plaut. Asin. Prol. [t] Idem Mil. Glor. Act. 2. Sc. 2. v. 56. [u] Plin. libr. 29. cap 1. [x] Idem ibid. [y] Plutarch. in T. Q. Flamin. Vitâ. [z] Demosth. in Philippic. [a] Plutarch. in Alexandr. Vitâ.

9 Orbe terrarum nulla fuit barbara natio,
quæ non virtuti ſuccumberet Romanorum,
certatim Græci Romam, Græcam urbem di-
cere, & a ſe ortos Romanos gloriari, ipſis
non admodum faventibus, qui [a] Æneam
Phrygem auctorem generis libenter agno-
ſcunt; tum ſermo Romanus non ampliùs
opicus, ac durus; ſed, ut eſt, majeſtatis cu-
jusdam auguſtæ pleniſſimus videbatur. Ita-
10 que & Cumani [b] Græca civitas enixiſſimis
precibus a Senatu impetrarunt, ut publicè
liceret uti ſermone Romano, & multi Græ-
corum [c] omiſsâ patriâ linguâ, Latinâ ſcri-
pſerunt, &, ut auctor eſt [d] Auguſtinus in
confeſſionibus, vulgò ſermonem Roma-
num condiſcebant, Auctoreſque Latinos
perquam ſtudioſè lectitabant, & Græci Im-
peratores, & Aulici omnes non alio ſermo-
ne utebantur, ut intelligi poteſt ex oratio-
nibus Themiſtii; quare idem Themiſtius
linguam latinam *τὴν κρατοῦσαν, καὶ βασιλίδα do-
minantem, atque reginam vocat.*

DISSERTATIO IX.

Qua Barbaros non omnino fuiſſe rudes bonarum artium probatur, & de Homeri Ætate nonnulla delibantur.

Philoſophiam, & ceteras diſciplinas Barbari invenerunt, & didicerunt ab ipſis Græci; verùm quia eloquentiâ Græci præſtiterunt, ſapientiores Barbaris habentur. Homerum tempore belli Trojani extitiſſe quidam tradunt; alii ducentis annis poſt excidium Trojæ floruiſſe; alii demum centum triginta annis ante Olympiadas natum cenſent, & æqualem Lycurgo faciunt. Duo Lycurgi fuerunt.

Quod vulgus arbitrari teſtatur in
libris de morum doctrinâ Ari-
ſtoteles, omnia, quę prima Mor-
tales putant, divitiis contineri,
id de opibus, & potentiâ popu-
lorum dici veriùs poſſit. Quum fortuna,
1 vel virtus gentis alicujus opes ad ſummum
faſtigium evexit; tunc non ea ſolùm, quæ
ſunt conjuncta magnæ potentiæ, gloria,
divitiæ, fama, obſequia populorum, volu-
ptates, otium, ſecuritas altiſſimam fortu-
nam conſequuntur; ſed ea quoque, quæ
ſunt disjunctiſſima, & fortunæ non famu-
lantur; artes liberales, eloquentiæ ſtudia,
Sapientum diſciplinæ, neſcio tamen quo
pacto, comites opum, imperantis populi
potentiæ obſequuntur. Hujus exemplum 2
rei propòſui Macedones, & Romanos; Ma-
cedones dum humili fortunâ utebantur, &
inopes finitimorum opes, & arma Græco-
rum pertimeſcebant, Barbari videbantur,
quamvis neque moribus efferati, neque in-
geniis abſurdis, neque alieni a Græcorum
eſſent inſtitutis, ut de illis meritò dici poſ-
ſet, quod de ſe ingenioſiſſimus Poëta [e] dixit

...... barbaria eſt grandis habere nihil

Sed poſteaquam rebus proſperis mirabili-
ter auctâ potentiâ Aſiam ſubegerant, Euro-
pamque partim in poteſtatem redegerant;
partim rerum geſtarum gloriâ compleverant;
non ſolùm Græci habiti ſunt, ſed etiam Dii,
quum Athenienſes Regem eorū Demetrium
inter [f] duodecim Deos eſſe ponendum de-
creverint. Idem accidit Romanis; quam-
diu potuit eorum virtus diſſimulari, ne me-
moriâ quidem dignos Græci putaverunt;
ubi ad ſummum rerum humanarum faſti-
gium pervenerunt, in Cœlo mores, inſti-
tuta Romanorum quodammodo colloca-
runt, ſicut in ſuperiore diſſertatione de-
monſtravimus. Qua quidem in re, quod
dici poteſt ad Græcos excuſandos, nec i- 3
pſum culpâ vacat; nam Macedones, & Ro-
manos idcirco Barbaros putaverunt, quòd
initio virtutem ipſorum ignorarent; ubi
verò utrorumque virtus in illuſtri loco ſita
haudquaquam potuit deliteſcere, ipſos Bar-
baros appellare deſtiterunt, nec a ſe alie-
nos exiſtimarunt. Nam Barbaros omnis
virtutis expertes, & ab omni ſapientiâ, at-
que adeo humanitate putabant abhorrere;
ſe [g] verò omnis humani juris inventores,
omnium artium laudabilium auctores arbi-
trabantur; ſe naturâ liberos, Barbaros na-
turâ ſervos; denique inter ſe, & Barbaros
tantum, quantum inter Barbaros, & bel-
luas intereſſe cenſebant; quod ipſos non
omnino verè, ſed aliquâ cum ſuperbiæ, &
arrogantiæ notâ auſos affirmare, breviter o-
ſtendemus; tum a diverticulo ad Auctorem
noſtrum revertemur, & de Homeri ætate
quemadmodum polliciti ſumus nonnulla
dicemus. Barbaros igitur, non Græcos au-
ctores fuiſſe artium plurimarum, quæ ſu-
biiciemus, exempla declarant; & ut ab eâ
arte primùm exordiar, quæ quia lucidiſſi-
mum, nobiliſſimumque corpus contempla-
tur, clariſſima, nobiliſſimaque videtur; Aſ-
ſyrii [h], vel, ut aliis placet Chaldæi, vel Æ-
gyptii Aſtrologiam principes excogitarunt;
Cares [i] autem nonnullis auctoribus ex a- 4
ſtro-

---

[a] Virgil. libr. 1. Æn. & Tit. Liv. libr. 1. [b] Tit. Liv. libr. 40. [c] Apulejus. [d] Auguſt. Confeſſ. libr. 1. c. 14. [e] Ov. Amor. libr. 3. Eleg. 7. v. 4. [f] Diodor. Sicul. Biblioth. libr. 20. [g] Ariſtot. Polit. l. 1.

[h] Joſeph. Antiquit. libr. 1. & Plin. libr. 7. c. 56.
[i] Clem. Alexandrin. Stromat. libr. 1.

strorum positu futura primi prædixerunt; & qui tanquam Græci sermonis ignari ab Homero [a] arguuntur, tacitum Cœli, divinumque sermonem primi intellexerunt. Ægyptii [b] Geometriam, Ægyptii [c] annum in duodecim menses distribuere, Ægyptii leges [d], quibus vetuerunt in templis cum feminis concumbere, & post coitum illotos in templum ingredi; lucernas [e] denique accendere Ægyptii primi docuerunt. Phœnices [f] autem litteras invenerunt, ut Critias apud Athenæum testatur hoc versu [g]

Φοίνικες δ' εὗρον γράμματ' ἀλεξίλογα.

Apis [h] autem Ægyptius medicinam in lucem protulit; Idæi [i] Dactyli ferrum, & æris temperaturam; Isauri [l], & Arabes auguralem scientiam; Etrusci tubam, & haruspicinam, interpretationem somniorum Telmissenses; Phryges autem avium volatus observarunt; Cyprii [m] tegulas primi confecerunt, byssinas [n] vestes Ægyptii, Samnites clypeos, Illyri peltam, Atlas navem, Carthaginienses quadriremem, Sidonii triremem, Thraces gladium, qui harpe vocabatur, Amycus cæstum. Jam in musicâ Phrygius Olympus modos excogitavit; alius autem Olympus Mysus Lydiam harmoniam, & mixolydiam, & myxophrygiam, & Doricam [o] Thamyris; Satyrus autem obliquam fistulam trichordon, vehementesque modos, & incitatos Arnes & ipse e Phrygiâ; Troglodytæ sambucam, Phryges tibiam, Cappadoces nablium, Siculi citharæ genus, quæ Græcis φόρμιγξ appellatur, & crotala. Jam Cadmus auri metalla, & conflaturam primus invenit, bigas [p] Phryges; lanas inficere Pœnorum est inventum, capillos tingere [q] Medeæ; & ne pluribus vos morer, pleraque inventa aut ad vitam excolendam utilia, aut ad agendam necessaria, sunt Barbarorum. Sed nec ea quidem, quæ
5 Græci propriè sibi vindicant, verè ipsorum esse reperiuntur; primam [r] in terris urbem Athenas a Cecrope [s] conditas, ac Cecropiam dictas fabulantur; quis [t] autem ignorat Belum Babylonem condidisse annis plusquam septingentis, antequam Athenæ conderentur? In Atticâ [u] vinum repertum confirmant; sed nemini ignotum est a Noëmo [x] post illud diluvium, quo genus humanum obrutum, demersumque interiit, & consitam vitem, & ex ejus fructu vinum expressum multis sæculis priùs, quàm Attica habitaretur. Frugum [y] Cererem inventricem ferunt; sed quàm falsò, ex eo constat, quòd Ceres undecim ætatibus Mose junior esse animadvertitur. Laterariam, & domos principes constituisse [z] Hyperbium, & Euryalum Athenis tradiderunt; antea in speluncis homines habitasse; sed id falsum esse declarant innumeræ urbes Athenis vetustiores: declarant [a] Babylonis muri e latere constructi a Semiramide, qui inter septem [b] Orbis miracula reponuntur: declarat columna illa lateritia, quam ab Adami filiis positam Josephus testatur, in qua siderum motus, positusque descripserant. Philosophiæ denique quis non auctores Græcos agnoscit? & tamen vetustissimus eo- 6
rum, qui rerum naturam sunt contemplati, apud Græcos habetur Milesius Thales; is autem non Græcos habuit auctores [c] sapientiæ, sed Ægyptios, apud quos diu versatus, ut auctor est Jamblichus, omnem illam amplam sanè, ac reconditam rerum copiam est consequutus; quem imitati [d] Pythagoras, Democritus [e], & Plato [f] ad Ægyptios, Phœnices, Chaldæos, Indos peregrinati apud Barbaros pæne consenuerunt, & Græciâ digniores evaserunt, quam ab antiquâ barbarie Barbaris auctoribus vindicarunt. Quare non rectè apud Euripidem Tyndarus exprobrat Menelao, quod in terrâ Barbarorum diutiùs immoratus Barbarus esset factus

Βεβαρβάρωσαι χρόνιος ὢν ἐν Βαρβάροις

Non enim feritatem a Barbaris Græci condiscebant, sed humanitatem, sed bonas artes, sed rerum cognitionem, & præcipuè civitatum scientiam regendarum. Quare &
Solon, ut Plutarchus in ejus Vitâ prodidit, 7
in Ægypto diutissimè commoratus est; & Lycurgus [g] Isocrate locupletissimo teste ab Ægyptiis saluberrimas, pulcherrimasque legum suarum dicitur accepisse; ut non modò artes utilissimas vitæ, verùm etiam sapientiam, justitiam, ceterasque virtutes Græcia Barbaris, ac multò magis felicitatem debeat civitatum. Quæ quum ita se
habeant, libet quærere, qua de caussâ Græ- 8
ci quum sint usi ad omnia Barbaris magistris, tamen longè sapientiores fuisse videantur. Ac mihi quidem singula attentè reputanti, & diligentissimè perpendenti, atque examinanti venit in mentem suspicari

[a] Homer. Iliad. 2. v. 867. [b] Herod. libr. 2. Strab. libr. 17. [c] Herodot. libr. 2. cap. 4. & Clem. Alexandr. Strom. libr. 1. [d] Idem ibid. [e] Idem ibid. [f] Herod. libr. 5. cap. 58. [g] Athen. l. 1. [h] Clem. Alexandr. libr. 1. Stromat. [i] Diodor. Sicul. libr. 17. [l] Clem. Alexandr. ibid. [m] Plin. libr. 7. cap. 46. [n] Clem. Alexandr. libr. 1. Stromat. [o] Plin. libr. 7. cap. 56. [p] Plin. ibid. [q] Clem Alexandr. ibid. [r] Hygin. fab. 164. [s] Plin. libr. 7. cap. 56. [t] Euseb. in Chron. [u] Vid. Dissert. 46. in Anthol. num. 1. [x] Genes cap. 9. [y] Ovid. Metam. libr. 5. & Georg. Cedren. compend. Histor. pag. 24. Edit. Basil. [z] Plin. libr. 7. cap. 56. [a] Herodot. libr. 1. cap. 179. Strabo libr. 2. & 16. Plin. libr. 6. cap. 26. & Ovid. Metamorph. libr. 4. [b] Martial. Spectaculor. epigr. 1. [c] Diogen. Laërt. libr. 1. in Vitâ Thaletis. [d] Idem libr. 8. in Vitâ Pythagor. [e] Idem libr. 9. in Vitâ Democriti. [f] Idem libr. 3. in Vitâ Platon. [g] Isocr. in Busirid. circa princ.

ceteris in rebus Græcos Barbaris pares, aut non multo præstantiores extitisse, eloquentiâ longè superiores fuisse. Hæc una reliquas artes eorum commendavit: hæc eorum scriptis æternitatem peperit: hæc immortalem gratiam conciliavit, & quemadmodum Apelles Protogenis diligentiam, Amphionis dispositionem, mensuras Asclepiodori solâ venustate superavit; ita Græci aliarum gentium multas, variasque dotes eloquentiæ gratiâ vicerunt, & lepore dicendi. Illecebris eloquentiæ condita Græcorum oratio quàm blandè allicit, quàm suaviter movet, quàm jucundè afficit, quantâ cum voluptate etiam asperrima factu præcipit! Floret, & nunquam deflorescet non modò in oratorum sermonibus, poëtarumque carminibus, verùm etiam in Sapientum libris eximius quidam lepor, incredibilisque venustas, quæ nunquam animum expleri finit satietate legendi. Jam sententiarum gravitas tanta est, tantusque verborum splendor, ut eorum ingenium satis admirari non posse videamur; quare quid mirum, quum omnia orationis ornamentis illustrentur, Græcorum sapientiam enituisse, jacuisse in tenebris Barbarorum, qui hac eloquentiæ luce caruerunt? Et sanè multo-
9 rum apud Barbaros doctrina celebratur, nullius eloquentia; nisi verò eos audire volumus, qui Homerum principem, & eloquentiæ, & litterarum fuisse tradunt [a] vel Ægyptium, vel Cyprium, vel Lucanum, vel Trojanum, vel Romanum, quum satis constet in Græciâ natum. Sed fuit hoc illi quasi fato datum, ut nihil de eo certi afferre possemus, ut qui clarissimus Mortalium haberetur, ejus omnia essent obscura præter nomen, & eloquentiam. Nam ut de Patriâ nihil dicam; quid est obscurius, quàm qua ætate floruerit Homerus, de qua mihi proposui differendum; siquidem non desunt Auctores, qui tempore Trojani [b] excidii vixisse prodiderunt, bellique, quod scripserit, spectatorem fuisse, quos idem refellit Homerus, qui tempore Trojani belli homines viribus validiores, & mole corporis ampliores fuisse, quàm ii erant, qui eâ ætate vivebant, qua ipse florebat, scriptum reliquit; quod argumentum Vellejum Paterculum movit, ut plusquam ducentis annis post excidium Trojæ Homerum crederet extitisse. Quocirca neque illi audiendi, qui quinquaginta annis bello Trojano statuunt recentiorem, neque illi, qui centum; atque id sibi voluit noster Auctor quum dixit πολλῷ γὰρ ὕστερον ἔτι καὶ τῶν τρωικῶν γενόμενος. Sunt etiam qui Homerum faciunt recentiorem; nam Porphyrius [c] tradit centum triginta annis ante conditas Olympiadas natum; Suidas autem sexaginta sex, a qua opinione non multùm discrepat Vossius in libro de Græcis poëtis, qui circa Olympiadum initium existimat floruisse; & illi, qui æqualem Lycurgo fuisse dicunt, & cum eo etiam familiariter versatum. Nam 10
Lycurgus vixit ætate Iphiti Olympiadum cõditoris; nisi fortè libet credere [d] Clementi Alexandrino, qui Lycurgum centum quinquaginta annis facit vetustiorem; qui si deceptus est, eo fortasse deceptus, quòd duo fuerunt Lycurgi, quorum alter antiquior, alter fuit recentior, & duorum gesta uni tribuuntur. Sed hæc, ut diximus, affirmari pro certis non possunt, & satis est nobis ad Thucydidem explicandum ostendisse, Homerum multò posterius bello Trojano extitisse, cujus rei locupletissimus est ipse testis, qui de eo tanquam re vetustissimâ loquitur.

DISSERTATIO X.

Solis defectus magnopere horrebant Veteres; quamquam Plutarchus affirmat Lunæ, non Solis deliquia terrorem antiquitus incussisse. Interfecto Cæsare Sol per annum caliginosus fuit. Aganice prævidens futuram eclipsem magicum murmur inchoare simulavit, quo persuasit se de Cælo Lunam deducere; hinc poëtæ illam deduci magicis carminibus fabulati sunt; & in Lunæ defectione æra pulsabantur, ne veneficorum carmina exaudiret. Nicias Lunæ eclipsi deterritus exercitum perdidit; alii verò quamplures imperatores rationem injerunt, qua futurus Lunæ defectus milites non perterrefaceret.

Epicurum [e] Lucretius poëta doctus inprimis, & elegans laudat, quòd animos quasi quibusdam religionum nodis exolverit, mentesque trepidas, & divinum Numen horrentes Deorum metu liberarit. Ineptè qui- 1
dem ille contemptorem sacrorum, divini juris eversorem, hostem sanctitatis, perniciem religionum, labem pietatis, laudibus in Cœlum extulit, & in eorum, quos ipse sustulerat, Deorum numero collocavit. Non enim illud fuit in libertatem homines vindicare, sed longè turpissimæ addicere servituti, justi domini metum excutere nobis jucundum, & salutarem; imponere tyrannidem exitiabilem, & non tolerandam vitiorum; ac perinde fecit Epicurus, ac si quis

a Suid. in V. Ὅμηρος, & Leo Allac. Dissert. de Patriâ Homeri. b Suid. in V. Ὅμηρος. c Porphyr. apud Suid. ibid. d Clem. Alexandr. Strom. libr. 1. e Lucret. libr. 1.

quis magistratus omnes e civitate tolleret,
Remque publicam populi temeritati com-
mitteret. Nam quemadmodum ille non li-
bertatem virtuti civium, sed licentiam ef-
frenem libidini, impunitatemque tribue-
ret; sic Epicurus quum religionem sustu-
lit, non hominum mentes liberavit, sed
hac quidem sententiâ effudit præcipites in
omne vitium. Quapropter ferenda non est
illa [a] Epicuri jactatio

Quare relligio pedibus subjecta vicissim
Obteritur, nos exæquat victoria Cœlo

Sed non ineptè quis philosophiam, rectam
2 dico, & de Numine vera sentientem, lau-
daverit, tanquam vindicem nostræ liberta-
tis, contemptricem superstitionum, expul-
tricem inanium terrorum; quod esse con-
sentaneum veritati cum multa declarant,
tum illud maximè, quod antequam philo-
sophia vehementiùs coleretur, quæ naturâ
proveniunt, tanquam Deorum irâ immissa
timebantur, trepidumque mortale genus
aspiciebat, tanquam impendentium malo-
rum signa, quæ nullius indicia calamita-
tis, præsenti dumtaxat metu nocebant. At-
3 que hujus exemplum rei in Auctore no-
stro reperitur, qui Solis defectum rem for-
tasse non magis metuendam, quàm umbram
nubium, aut noctem, inter ea numerat,
quæ maximè perniciosa, & horrenda dictu
Mortales extimescunt; sic enim loquitur
scriptor clarissimus:

*Τάτε πρότερον ἀκοῇ μὲν λεγόμενα, ἔργῳ δὲ σπα-
νιώτερον βεβαιούμενα οὐκ ἄπιστα κατέστη σεισμῶν τε
πέρι, οἳ ἐπὶ πλεῖστον ἅμα μέρος γῆς, καὶ ἰσχυρότεροι
οἱ αὐτοὶ ἐπέσχον, Ἡλίου τε ἐκλείψεις, αἳ πυκνότεραι
παρὰ τὰ ἐκ τοῦ πρὶν χρόνου μνημονευόμενα ξυνέβη-
σαν, αὐχμοί τε ἔστι παρ᾽ οἷς μεγάλοι, καὶ ἀπ᾽ αὐτῶν
καὶ λιμοί, καὶ ἡ οὐχ ἥκιστα βλάψασα, καὶ μέρος τι φθεί-
ρασα ἡ λοιμώδης νόσος*

Quæ verba sic latinè convertuntur:

*Et quæ priùs fando quidem audita, reapse ve-
rò confirmata rariùs fidem sunt assequuta, ter-
ræmotus, qui maximam simul terræ partem, &
validiores concusserunt, defectusque Solis, qui
crebriores, quàm qui alio tempore memorantur,
acciderunt; sunt & quidam, apud quos magnæ
extiterunt siccitates, a quibus fames, & qui
maximè nocuit, partemque Mortalium perdi-
dit, pestilens morbus*

Ex quibus apparet inter horribilia maximè,
& perniciosa positos ab Auctore nostro So-
lis esse defectus; nec id sine causâ; ignaris
quippe causarum Antiquis non mediocri-
ter Solis eclipses timebantur. Quippe me-
moriæ proditum est tanto in errore versa-
tos esse Veteres, ut interitum illius claris-
simi luminis metuerent, quotiescunque Lu-
nâ subeunte Sol obscurabatur. Quod Pin-
darus [b], & Stesichorus præstantissimi poëtæ
declararunt, quum summ deficiente Sole
terrorem nobilissimis versibus testati sunt.
Qua de causâ Palamedes, qui, quum Græ-
ci Trojam obsiderent, Solis defectum præ-
dixit, ejusque caussam demonstravit, maxi-
mâ formidine Græcos dicitur liberasse; &
Romanis ostentum visum est, quòd in Ro-
muli [c] morte Sol defecisset. Sed minùs for-
tasse mirandum est ætate Romuli, vel Tro-
jæ temporibus adhuc rudibus hominum in-
geniis, quum philosophiæ studia nondum
colerentur, terrori fuisse vulgo rem, quæ,
si causa ignoretur, prodigio similis habea-
tur; illud multò mirabilius, postquam phi-
losophia lucem attulerat rebus humanis,
vivente Democrito, Anaxagorâ, aliisque
Sapientibus clarissimis viris, non exemptum
ex animis Mortalium eum errorem fuisse.
Quapropter quum [d] Pericles ad bellum cum
classe proficisceretur, & interpositu Lunæ
Solis lumen oculis adimeretur, ingentem 4
ea res terrorem incussisset Atheniensibus,
nisi Pericles ostendisset prodigii loco non
magis habendam eam Solis obscuritatem,
quàm quum nubes, vel aliud quippiam of-
fecit visui, Solisque conspectum ademit; &
Archelaus [e] Rex Macedoniæ, quum Sol de-
fecisset, Regiam clausit, & ut in luctu fieri
solet, filium totondit, quemadmodum au-
ctor est Seneca in libro quincto de benefi-
ciis; & Cleonymus Rex Lacedæmoniorum,
quum post devictos ad Salamina Persas Isth-
mum munire esset aggressus, deterritus de-
fectu Solis ab incepto dicitur destitisse. Qua-
re quod Plutarchus in Niciâ confirmavit, 5
Lunæ deliquia terrorem antiquitus attulis-
se, non Solis, id non omnino consonum
veritati debet existimari; quum ipse Plutar-
chus in Pelopidâ narret Pelopidam, quum
adversùs Alexandrum Pheræum immanissi-
mum tyrannum educturus esset exercitum,
adeo vehementer esse perturbatum Solis de-
fectu, ut milites conscribere supersederit.
Idcirco eruditè [f] Virgilius inter cetera por-
tenta, quæ mortem sunt Cæsaris consequu- 6
ta, Solis eclipsin retulit, & sæculum per-
petuam noctem extimuisse dixit his verbis

...... Solem quis dicere falsum
Audeat? ille etiam cæcos instare tumultus
Sæpe monet, fraudemque, & operta tume-
scere bella;
Ille etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
Quum caput obscurâ nitidum ferrugine texit,
Impiaque æternam timuerunt sæcula noctem

Quamvis, ut verum fatear, is Virgilii lo-
cus referri possit non ad Eclipsim, qua Lu-
nâ Solis orbem subeunte clarissimum sidus
obscuratur; sed ad illam caliginem, qua,
quum Cæsar a conjuratis est trucidatus, Sol
annum perpetuum obsitus, & obscurus ap-

[a] Apud Lucret. libr. 1. [b] Apud Plin. libr. 2. c. 12. [c] Dionys. Halicarn. Antiq Rom. libr. 1. [d] Plutarch. in Vitâ Pericl. [e] Senec. de Benef. libr. 5. cap. 6. [f] Virgil. Georgic. libr. 1.

paruit; quam tamen Solis obscuritatem defectum, idest Eclipsim [a] Plinius appellat his verbis: *fiunt & prodigiosi, & longiores Solis defectus, qualis occiso Dictatore Cæsare, & Antoniano bello totius pene anni pallore continuo.* Sed minus propriè loquitur; non enim toto Sol anno defecit, sed continuâ quadam caligine obtectus numquam purum lumen emisit, nec solito calore terram fovit; ideo ferunt frigidam æstatem, autumnumque fuisse, neque fructus tam languido sidere ad maturitatem pervenisse; quemadmodum [b] Plutarchus testatur his verbis:

Καὶ τὸ περὶ τὸν Ἥλιον ἀμαύρωμα τῆς αὐγῆς, ὅλον γὰρ ἐκεῖνον τὸν ἐνιαυτὸν ὠχρὸς μὲν ὁ κύκλος, καὶ μαρμαρυγὰς οὐκ ἔχων ἀνέτελλεν, ἀδρανὴς δὲ, καὶ λεπτὸν ἀπ' αὐτοῦ κατῄει τὸ θερμόν: ὥστε τὸν μὲν ἀέρα δνοφερὸν, καὶ βαρὺν ἀσθενείας τῆς διακρινούσης αὐτὸν ἀλέας ἐπιφέρεσθαι, τοὺς δὲ καρποὺς ἡμιπέπτους, καὶ ἀτελεῖς ἀπανθῆσαι, καὶ παρακμάσαι.

Quæ verba ita verti possunt:

Et radiorum Solis hebetatio, nam totum illum annum pallidus quidem Solis circulus, & splendore carens oriebatur; imbecillis verò, tenuisque calor descendebat; ita ut aër caliginosus, & gravis ferretur imbecillitate teporis ipsum disgregantis; fructus autem imperfecti, nec maturitatem assequuti deflorerent, & emarcescerēt. Non enim eruditissimo illo sæculo, quo Cæsar est interfectus, in tantâ ignoratione rerum cœlestium homines versabantur, ut Solem æternis conditum iri tenebris existimarent, quotiescumque objectu Lunæ tegeretur; sed Poëta more suo non sæculum præsens aspexit, sed antiquum; quo nondum planè constabat, æternus esset ille siderum splandor, an aliquo casu posset interire, aut languescere, & hebetari ingenti Mortalium sollicitudine; quum & in defectu Solis sempiternas tenebras, atque adeo rerum omnium exitium pertimescerent; in deliquio autem Lunæ etiam veneficia,
7 & magicas artes horrerent. Hinc factum, ut quotiescunque Luna in umbram [c] terræ incurreret, dissono æris, tubarumque sonitu succurrere laboranti sideri conarentur; quum enim Lunam magicis carminibus offendi, obscurarique, & de Cœlo detrahi censerent; ideo æra quatiebant, sonitumque quàm maximum edebant, ut veneficorum carmina a Lunâ minimè exaudirentur. Hoc autem moris Antiquis fuisse testantur nobiles Auctores; Juvenalis [d] quippe sic ait:

Tot pariter pelues, tot tintinnabula dicas
Pulsari; jam nemo tubas, aut æra fatiget;
Una laboranti poterit succurrere Lunæ.

Nec aliò respexit libro primo elegiâ octavâ Tibullus, quum cecinit

Cantus & e curru Lunam deducere tentat,
Et faceret, si non æra repulsa sonent.

& [e] Manilius, qui sic ait.

Sed priùs Eoæ quærunt tua lumina gentes,
Post medio subjecta polo quæcunque coluntur,
Ultima ad Hesperios infectis volveris alis,
Seraque in extremis quatiuntur gentibus æra.

& Cornelius [f] Tacitus, qui de Germanici militibus Lunæ defectione perturbatis ita scribit: *igitur æris sono, tubarum, cornuumque concentu strepere, prout splendidior, obscuriorve lætari, aut mœrere.* Nec illud potest esse dubium, quin hujusmodi obscuritatem Lunæ magicis artibus accidere vulgus arbitraretur, quum id Statius [g] affirmet, qui Lunæ deliquia Thessalorum artibus effici sic indicavit:

..... qualis per nubila Phœbes
Atraciâ rubet arte color......

Cui [h] Plinius astipulatur, qui homines imperitos ita opinari, & ut diximus, opitulari deficienti Deæ scribit his verbis: *& in Lunâ veneficia arguente mortalitate; & ob id crepitu dissono auxiliante.* Quam vulgi opionem locum fecisse arbitror mendacio poëtarum, quo [i] Lunam Cœlo detrahi veneficorum cantibus prodiderunt; quum enim sidus illud claro repente Cœlo nullis nubibus officientibus visui, nullis impedimentis obstantibus, interdum occuli constaret, idque homines magicis carminibus crederent evenire, non sine causâ poëtæ deduci e Cœlo Lunam magicis artibus fabulati sunt. Alludunt autem ad hoc poëtarum commentum, vel vulgi opinionem cum alii multi, tum Martialis, qui sic [l] ait:

Quæ nunc Thessalico Lunam deducere rhombo

& [m] Tibullus in hoc versu:

Hanc ego de Cœlo ducentem sidera vidi

& Lucianus in Philopseude, qui quædam sacra magica describens his Lunam Cœlo detractam affuisse confirmat. Origo verò tam futilis opinionis repetitur ab Aganice 8
Thessali [n] Hegetoris filiâ, quæ quum Astronomicis rationibus erudita nosset, quo tempore Lunæ defectus esset futurus, tunc magicum murmur se inchoare simulavit, quum Luna cœpit obscurari, eaque ratione mulieribus persuasit se habere vim, potestatemque sideris illius e Cœlo detrahendi, qua de causâ in vulgus manavit, atque inveteravit opinio, qua id fieri posse carminibus arbitrati sunt. Sed hæc levia, & quibus osten-

a Plin. libr. 2. cap. 30. b Plutarch. in Vitâ Cæsaris in fine. c Plutarch. de facie in Orbe Lunæ, & Plinius libr. 2. cap. 12. d Juvenal. Satyr. 6. v. 442. e Manil. libr. 1. cap. 2. f Cornel. Tacit. Annal. libr. 1. num. 28. g Stat. Thebaid. libr. 1. h Plin. libr. 2. cap. 12. i Apollon. libr. 4. Plato in Gorg. Virgil. Eclog. 8. Horat. Epod. Od. 5. & Od. 17. Ovid. libr. 12. Metam. & libr. 2. Amor. Eleg. 1. & in Epist. Hypsipyles Propert. libr. 1. Eleg. 1. & libr. 2. Eleg. 28. Petron. in Satyric. & Stat. libr. 6. Theb. l Martial. libr. 9. epigr. 30. m Tibull. libr. 1. Eleg. 2. n Plutarch. in Conjug. præcept.

ſtenditur vulgus imperitum dumtaxat Lu-
9 næ defectionibus vehementer ſolitum commoveri; illud verò maximum, quod [a] Nicias peritiſſimus ille quidem rei bellicæ, ſed infelix Athenienſium Imperator, quum Siciliam improſperè bello tentatam eſſet relicturus, viſo deliquio Lunæ, & eo quaſi oſtento deterritus, tam diu cunctatus eſt, ut ab hoſtibus oppreſſus ingentem exercitum occidione deletum amiſerit, qui pœnas profectò dedit philoſophiæ, quam neglexerat. Nam ſi ab Anaxagorâ, quem audire potuerat, didiciſſet, quibus cauſis deliquium Luna pateretur, non ſe, Patriamque ſuam in ſummum periculum, ſummaſque miſerias conjeciſſet. Non [b] ita Dio Syracuſanus a Platone doctus; qui quum ad e-
10 vertendam Dionyſii tyrannidem proficiſceretur, & Luna defeciſſet, non eſt eâ re perturbatus, ſed inceptum graviter exequutus miſerrimâ ſervitute oppreſſam Patriam liberavit. Nec minùs philoſophiæ debuit Alexander [c] ille Magnus, cui quum idem accidiſſet adversùs Darium exercitum ducenti, haudquaquam commotus eſt, ſed excogitavit rationem, qua illa defectio Lunæ Macedonum animos magis confirmaret; & Sulpicius [d] Gallus, qui quum Lunam prævidiſſet proximâ nocte defecturam, ne milites id prodigium ducerent, conceſſu Ducis illos docuit Eclipſem futuram, & quibus de cauſis ſoleat evenire; quo quidem tempore Romani Græcos Græcorum artibus ſuperarunt. Nam quum a Poëtâ [e] præclariſſimè dictum ſit Cœli meatus radio deſcribere, & ſurgentia ſidera dicere, non eſſe Romanam artem; tamen hac ipsâ arte Romani Macedones Græcam gentem vicerunt, qui Lunæ defectione trepidi, tanquam eâ finis Macedonici regni portenderetur, ob eam cauſam minùs alacriter, minuſque fortiter prœlium commiſerunt. Ex quo intelligi poteſt non eſſe mirum ſi defectio Solis, atque Lunæ [f] Thucydidis ætate maximè timebatur, quum belli Macedonici tempore, quod annis ferè ducentis quinquaginta poſt geſtum eſt, maximè timeretur. Illud mirum, qua de causâ, quum [g] Thales Mileſius olympiade quadrageſima octavâ Solis defectum prædixerit, hoc eſt ante Peloponeſiacum bellum centum ſexaginta ferè annis, tamdiu ignorata fuerit eclipſium ratio, immo quum [h] Anaxagoras teſte Plutarcho ante initium belli Peloponeſiaci libellum edideris, quo de utriuſque ſideris defectione differebat, quæri poteſt, cur tanta res, ac tam facilis intellectu, vulgo non innotuerit, cujus rei cauſam alio die breviter exponemus.

DISSERTATIO XI.

Tempore belli Peloponeſiaci quamplures philoſophi floruerant, & adhuc florebant. Diverſæ fuerunt philoſophorum ſententiæ de eclipſibus cum Solis, tum Lunæ. Lunam proprio lumine non carere multi exiſtimarunt; quinimo injuriam huic facturi ſibi videbantur, ſi eam propriâ luce ſpoliarent. Socrates accuſatus eſt, quòd Lunam terram eſſe exiſtimaret. Multis philoſophis pœnæ irrogatæ fuerunt. Veteres philoſophi, & præcipuè Pythagorici res philoſophicas ambagibus occultabant. Obſcurum quid quum ſignificare volumus, obſcurius Numero Platonis dicimus. Eclipſis nomen Thucydides uſurpat, ſecus Herodotus, qui noctem pro die eſſe factam dicit, quum vult eclipſem ſignificare.

THucydidem graviſſimum rerum Græcarum conditorem oſtendimus non ſine causâ, quas eclipſes Græci vocant, inter ea poſuiſſe, quæ maximè terrerent homines, & miraculo proxima viderentur. Quod ut clariùs probaremus, oppidò multa protulimus exempla, quibus apertè declaratur noſtri Auctoris ævo tam Solis, quàm Lunæ defectus ingentem Mortalibus terrorem attuliſſe; cur autem adeo ignari cauſarum Veteres, experteſque doctrinæ, quæ cœleſtia contemplatur, eâ tempeſtate fuerint, ut rem minimè timendam metuerent, hodierno die nos eſſe dicturos promiſimus. Eſt enim ſanè quàm mirum Thucydidis ætate, conſequutiſque temporibus prudentiſſimos viros, imperatoreſque clariſſimos Solis, ac Lunæ deliquiis perturbatos; quaſi ea non certâ naturæ lege, ſed irâ Numinum evenirent; nam ſi tempora diligenter putemus, eo ſæculo floruiſſe Thucydidem apparebit, quo philoſophia non mediocri ſtudio colebatur. Teſtatur 1
Gellius [i] Auctor non omnino contemnendus Thucydidem annos natum quadraginta, quum Peloponeſiacum bellum exarſit; quo nondum finito naturę conceſſiſſe ex Ammiāno Marcellino colligi poteſt; eo verò tempore viri ſapientiſſimi, in philoſophiaque pæne perfecti & floruerant, & floruerunt. Siquidem Peloponeſiacum bellum cepit anno primo octogeſimæ ſeptimæ Olympiadis exeunte, hoc eſt poſt Urbem conditam annis ferme trecentis, atque triginta; eâ verè ætate quot excellenti ingenio viri, & quàm philoſophiæ ſtudio nobiles extiterunt! Extitit Democritus ille; is natus eſt anno 2
ter-

[a] Plutarch. de Superſtit. & in Niciâ. [b] Plutarch. in Vitâ Dionis. [c] Arrianus de Expedit. libr. 3. & Q. Curtius libr. 4. [d] Valer. Maxim. libr. 8, c. 11.

[e] Virgil. libr. 6. Æneid. [f] Thucyd. l. 1. [g] Cic. de Divinat. l. 1. & Plin. l. 2. c. 12. [h] Plutarch. in Vitâ Niciæ. [i] A. Gell. libr. 15. cap. 23.

tertio Olympiadis [a] septuagesimæ septimæ, mortuus ætatis anno [b] centesimo nono; quem in philosophiâ quasi Pentathlum quendam esse voluerunt, quòd quemadmodum Pentathli in omni ludorum genere elaborarent, & cæstu, cursu, luctâ, saltu, disco decertarent; ita Democritus & in physicis, & in doctrinâ morum, & in mathematicis disciplinis, & in popularibus sermonibus, & in artibus excelleret: extitit [c] Anaxagoras, quem propter excellentem scientiam [d] mentem nominarunt, qui quum bellum inter Athenienses, atque Peloponesios conflatum est, annum septuagesimum agebat: extitit [e] Empedocles, qui Olympiade octogesima quartâ, & Philosophiæ, & poëticæ laude floruit; & [f] Protagoras, quem non philosophum, non sapientem, sed sapientiam Veteres appellarunt; & Hippias, & Prodicus [g] Chius, & medicinæ parens [h] Hippocrates, & Astronomus Meto, & [i] Socrates ille omnium sapientissimus, qui quamquam philosophiæ partem, quæ sublimia contemplatur, non admodum approbavit, teste [l] Xenophonte, tamen harum [m] rerum oppidò peritus fuisse perhibetur. Quum autem tot, ac tam præstanti doctrinâ, & gloriâ viris illud sæculum ornaretur, quum præcessissent ingentes philosophi Thales [n] Milesius, Pythagoras [o], Anaximander [p], ejus auditor Anaximenes [q], Xenophanes [r], Parmenides [s], Heraclitus [t], alii pene innumerabiles, mirum profectò videatur non innotuisse vulgo causam rei, quæ tam dilucidè à philosophis explicatur. Quod planè mi-
3 rari desinemus, si cogitaverimus eo tempore nondum inter philosophos penitus constitisse, qua causâ Solis, atque Lunæ defectus existerent. Nam [u] Anaximander Solem orbe quodam ferri tradidit, qui viginti septem partibus terræ magnitudinem præstet; in eo spiraculum esse, quo Solis radii transmittuntur, eo verò occluso Solem obscurari; Heraclitus [x] autem, qui Solem Scaphæ similem est arbitratus, interdum inverti, ob eamque causam tenebris obduci clarissimum sidus pronunciavit; nec defuerunt, qui fallentes oculorum [y] sensum nubes paulatim congregari, & inter Solem, conspectumque nostrum crederent interponi; quibusdam etiam traditum est in incognitam nobis terræ partem sidus incurrere, cujus interjectu tenebræ nobis offunduntur, quod [z] Xenophanem tradunt affirmasse; nec ab hac sententiâ longè abivit Samius [a] Aristarchus, qui quum stare Solem, terram autem moveri circa Solem dixisset, inclinari aliquando eam, & lumen Solis intercipere confirmavit; & [b] Leucippus, qui Solem, & Lunam ideo deficere affirmavit, quòd ad meridiem terra interdum inclinetur. Eadem ferè de Lunæ defectibus opi-
nionum diversitas, eædemque philosophantium sententiæ, Anaximene [c] spiraculum 4
in deliquiis obstrui affirmante, quo lumen Luna transmittit; Heraclito, & [d] Beroso converti Lunam, & obscuram sui partem ostendere nobis asseverantibus; Xenophane [e] extingui paulisper existimante. Quæ sententiarum varietas nata est ex eo, quod naturam Lunæ ignorarent; nam quum sidus illud in puro, & purissimæ lucis pleno æthere positum arbitrarentur, non facilè in animum sibi inducebant per se obscuram esse Lunam, & alieno lumine illustrari. Itaque & [f] Anaximander, & [g] Antiphon, & Heraclitus luce suâ lucere Lunam, quemadmodum Solem prodiderunt; & [h] Stoici, quamquam Solis radiis illuminari concederent; tamen non planè expertem luminis opinabantur. Siquidem apud Plutarchum [i] ignem turbidum esse dicunt, & fæculentum; & apud [l] Stobæum Cleanthes ignem esse confirmat; & [m] Posidonius ex aëre, & igne commixtam ejus esse naturam. Licet autem multo ante Milesius [n] Thales carere proprio lumine Lunam confirmarit; & [o] Parmenides luce Solis compleri dixerit; præterea autem Anaxagoras [p] edito libello veram causam eclipsium explicarit; ea tamen opinio nondum obti-

[a] Diogen. Laërt. libr. 9. segm. 41. & Suidas in V. Δημόκριτος. [b] Hipparch. apud eundem Diogen. Laërt. in Vitâ Democr. libr. 9. segm. 43. [c] Apollod. apud Diog. Laërt. libr. 2. segm. 7. in Anaxagoræ Vitâ. Origen. in Philosophicis, & Plin. libr. 2. cap. 58. [d] Plutarch. in Vitâ Periclis, & Diog. Laërt. libr. 2. segm. 6. in Vitâ Anaxag. & Suid. in V. Ἀναξάγορας. [e] Diogen. Laërt. libr. 8. segm. 74. in Vitâ Empedocl. [f] Phavorinus apud Diog. Laërt. libr. 9. segm. 50. in Vitâ Protag. in princip. Ælian. var. Histor. libr. 4. cap. 20. ait appellatum fuisse λόγον, & Clem. Alexandr. Strom. libr. 6. Democritum refert sapientiam appellatum, ut & Suid. in V. Δημόκριτος. [g] Suidas in V. Πρόδικος. [h] Plin. libr. 29. cap. 1. [i] Apollon. apud Diogen. Laërt. libr. 2. segm. 44. in Vitâ Socr. [l] Xenoph. Memorab. libr. 1. in princ. [m] Max. Tyrus Diss. 28. [n] Diogen. Laërt. in Vit. Thaletis libr. 1. segm. 38. [o] Idem libr. 8. segm. 47. in Vitâ Pythagoræ. [p] Idem libr. 2. segm. 2. in Vitâ Anaximandri. [q] Idem libr. 2. segm. 3. in Vitâ Anaximenis. [r] Idem libr. 9. segm. 18. in Vitâ Xenoph. [s] Idem libr. 9. segm. 23. in Vitâ Parmen. [t] Idem libr. 9. in princip. [u] Plutarch. de Placit. Philosoph. libr. 2. cap. 20. & c. 21. & cap. 24. [x] Plutarch ibid. cap. 24. [y] Plutarch ibid. [z] Apud Plutarch. ib. [a] Idem ibid. [b] Diogen. Laërt. libr. 9. segm. 32. in Vitâ Leucipp. [c] Plutarch. de Plac. Philosoph. libr. 2. cap. 25. & 29. [d] Idem ibid. [e] Gassend. Physic. section. 2. libr. 4. cap. 6. [f] Plutarch. ibid. cap. 25. [g] Idem ibid. cap. 28. [h] Plutarch. ibid. cap. 25. [i] De facie in Orbe Lunæ. [l] Jo: Stob. libr. 1. cap. 25. Eclog. Physic. [m] Idem ibidem. [n] Plutarch. de Placit. Philosoph. libr. 2. cap. 28. [o] Jo: Stob. libr. 1. cap. 25. Eclog. Physic. [p] Plutarch. in Vitâ Niciæ.

obtinebat. Quum autem inter Sapientes es-
5 set tanta dissensio, multò minùs vulgus poterat verum opinari. Accedebat eodem, quòd injuriam homines facturi sibi videbantur præcipuo, terrisque familiarissimo sideri, quo noctes illustrantur, si ipsum propriâ luce spoliarent, & alieno lumine crederent illuminari; ob eamque causam impium censebant hujusmodi quippiam affirmare; itaque in Apologiâ [a] Socratis accusator obiicit sapientissimo viro, quod Lunam terram esse existimaret; quin etiam his rebus inducti philosophiam universam, tanquam Deorum numen tollentem, suspectabant. Declarant id pœnæ, quas philosophis irrogarunt; nam [b] Protagoram in e-
6 xilium ejecerunt; Anaxagoram [c] quamvis architectum Mundi Deum princeps induxisset, & ab omni impietate abhorreret, in carcerem conjecerunt, quo ille vix Periclis potentiâ liberatus est; Socratem [d] autem pietate, sapientiaque præstantissimum virum veneno sustulerunt. Quas injurias ulta philosophia est, & quidem severissimè; nam si nullum gravius hominibus malum ignorantiâ rerum cognitione dignissimarum, nullo modo potuit philosophia punire severiùs imperitos, quàm arcendo eos a doctrinæ sacris, & arcana sua, & mysteria eorum oculis subtrahendo; quod illa diutissimè fecit. Nam antiquitus nullos philosophi libros publicabant; primus Alcmæon
7 Crotoniensis [e] librum de rerum naturâ dicitur edidisse, quemadmodum testatur Clemens Alexandrinus, quod alii fecisse primum [f] narrant Anaxagoram; Themistius autem [g] hujus auctorem rei esse prodidit Anaximandrum. Quæ verò vulgabant, quibus verborum ambagibus, quibus ænigmatis involvebant, ne vulgus hominum imperitorum intellectum eorum assequeretur? Ephesius [h] Heraclitus librum de rerum naturâ conscripsit tantâ obscuritate Sermonis, ut σκοτεινὸς quasi *tenebrosus* fuerit appellatus; nec majore perspicuitate loquutus esse fertur Syrius [i] Pherecydes in libro, quem de rebus divinis composuit. Pythagoricos autem quis nescit ambiguis dictis, & perplexis, & obscuris philosophiam occultasse, qui, ut auctor est Clemens [l] Alexandrinus, Proserpinæ canes appellarunt stellas erraticas; Saturni lacrymam, mare; multaque alia eodem modo, quæ si proferantur, absurda possint videri. Quas orationis tenebras, atque involucra quum illustrare, atque explicare esset [m] aggressus Hipparchus, Pythagoreorum cœtu ejectus esse dicitur, quasi tacenda proloquutus, eique columna tanquam mortuo constituta est; tanta illis viris fuit cura, ne quæ divino ingenio Pythagoras invenerat, evulgata vilescerent. Quo studio occultandi 8
veritatem arbitror factum, ut multæ sanequam absurdæ, perque ridiculæ sententiæ Pythagoræ tribuantur. Cujusmodi illa est, quam refert Ælianus, qui Pythagoram tradit existimasse terræmotum non aliud esse, quàm animarum in hanc vitam migrantium tumultum, quas ejus auditores vulgasse autumo, ne veras Præceptoris opiniones edere cogerentur. Nec eam causam verisimile est Pythagoræ tantum fuisse, ut aliena a sapientiâ suâ dixisse videretur; sed aliis etiam philosophis pæne universis, quando omnibus apparet curam fuisse occultandæ sententiæ. Extat apud Sextum Empiricum initium operis, quod Parmenides edidit his figuris, quas allegorias Græci vocant, refertissimum; multa verò Empedoclis carmina recitantur, quibus Oedipo interprete opus esse videatur. Jam apud Platonem multa in convivio, in Phædro, in Phædone, in legibus per allegoriam dicta reperiuntur; Numerus autem Platonis tam est obscurus, ut quum [n] rem obscuram significare volumus, obscuriorem numero Platonis esse dicamus; jam Aristotelis [o] quidam sermones appellati sunt ἐσωτερικοὶ, quidam ἐξωτερικοὶ, quorum alteros cum multis, alteros cum paucis communicare consueverat; jam & Zeno Stoicorum Princeps, & Epicurus arcanos quosdam sermones [p] habuerunt. Quod a summis viris consilio summo est usurpatum, ne videlicet sapientiæ præcepta vulgata contemnerentur, & quæ ipsi excogitaverant, aliis hominibus, quàm suis auditoribus, proderentur. Quod ipsis utile institutum, 9
damnosum Reipublicæ fuit; siquidem multa, quæ cognita prodesse potuissent, ignorata nocuerunt. Non igitur mirum, si quum a philosophiâ peti deberet cognitio defe- 1
ctuum Solis, & Lunæ, & philosophia, quæ invenerat, in vulgus haudquaquam soleret efferre; vulgò, qua de causâ Sol, & Luna deficerent, nesciebant. Cujus tamen rei Thucydides rationem minimè ignoravit; siquidem libro secundo Solis deliquium non posse contingere manifestò docet, nisi Luna cum Sole coëunte; quo tempore laborare dicitur. Sciendum est autem Peloponesiaci belli tempore tres Eclipses contigis-

[a] Plato in Apologiâ Socratis. [b] Diogen. Laërt. libr. 9. segm. 51. in Vitâ Protagor. [c] Idem libr. 2. segm. 13 in Vitâ Anaxag. [d] Idem libr. 2. segm. 42. in Vitâ Socrat. [e] Clem. Alexandr. Stromat. libr. 1. [f] Clem Alexandrin. ibid. [g] Themistius Orat. 15. [h] Cic. de Finib. libr. 2. Clem. Alexandrin. libr. 5. Stromat & Senec. Epist. 12. [i] Clem. Alexandr. libr. 5. Stromat. Diogen. Laërt. libr. 1. segm. 122. & Is. Casaub. ibid. [l] Clem. Alexandr. libr. 5. Stromat. [m] Idem ibid. [n] M. Tull. Cicer. Epist. ad Attic. libr. 7. Epist. 12. [o] Clem. Alex. libr. 5. Stromat. [p] Idem ibidem.

tigisse [a] Solis; ideo noster Auctor confirmavit frequentiores, quàm aliis fuisse temporibus. Illud etiam videor animadvertisse Thucydidem proprio nomine Eclipsem appellare; Herodotum autem eo non uti, quia fortasse nondum erat inventum, sed quotiescunque vult significare Solem defecisse, noctem pro die esse factam [b] affirmare, ut verisimile sit Thucydidis ætate vulgato jam Anaxagoræ libro eclipsium causam fuisse notiorem, quàm Herodoti tempore, quo non solùm causa rei, verùm etiam nomen ignorabatur.

DISSERTATIO XII.

Quæ cum Septima est conjungenda, qua de belli, quod Thucydides narrat, nomine, ejusque causis disceptatur.

Omnes ferè, qui Respublicas everterunt, aut ære alieno oppressi, aut magnis sceleribus inquinati erant; quapropter etiam Periclem quidam tradunt Peloponesiacum bellum excitasse, ne sumptuum rationem reddere cogeretur; sed profectò falluntur: Nulla res magis in officio continet imperia, quàm metus hostium, eo autem sublato dissolvitur disciplina; & inde bella civilia oriuntur; itaque longè prudentior fuit Scipio Nasica, qui auctor semper servandæ Carthaginis fuit, quàm Cato, qui extindendam censuit.

EST illud ab [c] Aristotele sapienter dictum, tunc nos omnibus numeris absolutam rerum assequi scientiam, quum earum initia, causasque non ignoramus; nullumque veriùs inter indoctum, & sapientem esse discrimen, quàm quod ille res tantummodo videt; rerum causas aut negligit, aut non in-
1 telligit; hic autem, unde quæque oriantur, quibus principiis constent, qua ratione efficiantur, sibi esse putat indagandum. Neque enim illi satis est perspicere hunc ornatum Mundi, hanc immensam, & admirabilem Universi molem, tot sidera partim errantia, partim certo, constantique cursu labentia, tantam aquarum vim, tantum aëris, terræque magnitudinem; sed longiùs animo progreditur, & quibus principiis hæc universitas rerum coaluerit; an ea corporeâ naturâ constent, an corporis expertia debeant haberi; quis ille rerum molitor, quod exemplar aspexerit, quibus causis motus universa fuerit fabricatus, investigat, eodemque modo singula contemplatur. Neque enim scire Sapienti sufficit Lunam laborare, Terram tremere, accendi fulmina, grandines, imbresque gigni; sed horum omnium causas quærendas esse censet; investigatio quippe causarum sola Sapientis est, nam ignoratis causis, & rerum naturam ignorari necesse est. Quocirca quicunque tradere aliquid instituunt, ejus causas exponant, oportet, quod [d] Thucydides luculentissimè fecit, qui bellum scripturus, quod adversùs Lacedæmonios gesserunt Athenienses, a causis exorditur, quibus illud ortum est, atque conflatum; nos autem, ut Auctorem nostrum explicaremus, in superiore Dissertatione multa diximus, quibus illustrari posse videbatur; sed quoniam nonnulli scriptores alias hujus belli causas fuisse memoriæ prodiderunt, eas quoque hodierno die breviter exponemus. Sunt igitur nonnulli, qui [e] Periclem summum 2
virum, & suæ ætatis Atheniensium facilè principem vehementer accusant, qui tradunt eum tantum bellum excitasse, ne sumptuum, quos ipse fecerat, Atheniensibus rationem reddere cogeretur. Siquidem Alcibiadem [f] ferunt præstanti indole adolescentem, quum Periclem conventum vellet, eique renunciaretur, non esse otium Pericli; cogitare quippe secum, quo pacto Atheniensi populo rationem impensarum redderet; Alcibiadem verò dixisse, quin potiùs cogitat, quo modo non reddat? eoque dicto admonitum Periclem confundere omnia bello, ac perturbare concupivisse, ne repetundarum accerseretur. Nec illi difficile tantam belli ciere molem, quum & auctoritate summâ præstaret, & prudentissimus haberetur, eloquentiâ verò adeo valeret, ut tonare [g], fulminare, ac permiscere Græciam diceretur; quibus ingenii, ac fortunæ præsidiis instructus cives ad bellum suscipiendum facilè potuit incitare. Quæ sententia eorum est, qui rem magis aspiciunt, quàm hominem; sæpenumero quippe usu-
venit, ut homines turbulenti, quum in an- 3
gustias rei familiaris incidissent, quum tantis sceleribus se se obstrinxissent, tantum æs alienum contraxissent, ut salvâ Republicâ salvi esse non possent, suas civitates in bella coniicerent, & res novas molirentur. Ita Cæsar dicitur, quum infinitam [h] pecuniam largitionibus, & publicis muneribus profudisset; quum eorum, quæ contra auspicia gesserat, ne rationem reddere cogeretur, timeret, civile bellum concitasse: ita manus illa conjuratorum, quam Catili-
na

[a] Thucyd. libr. 2. & libr. 4. [b] Herodot. libr. 7. cap. 37. & libr. 9. cap. 10. [c] Arist. Metaphys. libr. 1. cap. 3. [d] Thucydid. libr. 1. [e] Plutarch. in Vitâ Pericl. [f] Plutarch. in Apophtegm. [g] Aristoph. Acharn. Act. 2. Sc. 5. [h] Plutarch. in Cæs. Vitâ.

na ad Rempublicam evertendam compara-
vit, conflata, atque collecta esse.[a] fertur
ex hominibus audaciâ, & scelere perditis,
qui rem familiarem prodegerant, publicæ
inhiabant: ita [b] Clodius quum nefariùm
stuprum Bonæ Deæ pulvinaribus intulisset,
quamvis judicibus corruptis fuisset absolu-
tus; nunquam postea destitit debacchari,
& perturbare statum civitatis: ideo Cæsar,
quemadmodum [c] Tullius memoriæ prodi-
dit, quum Rempublicam everteret, ære a-
lieno obrutos homines, magnisque scele-
ribus obstrictos in familiaritatem libentis-
simè recipiebat: ita Cleon [d] Atheniensis,
teste Plutarcho, semper auctor belli fuit, ut
in turbidis Reipublicæ temporibus ipsius
improbitas delitesceret. Quocirca quodam
in loco Cicero [e] jocatur, quum dicat se
tantam pecuniam debere, ut acerrimus co-
njurationis accusator conjurare cupiat. Est
enim proprium eorum, quibus impeditæ
sunt res privatæ, perturbari, ac misceri
velle rempublicam. Quare qui Periclem in-
4 vidiæ flammam, qua se conflagraturum vi-
debat, obruere incendio belli tradunt vo-
luisse, rem fingunt a similitudine veri non
abhorrentem; sed minimè ad ejus viri cau-
sam, naturam, integritatemque respiciunt;
non enim ille publicam pecuniam averte-
rat, aut in privatos usus converterat, sed
opera publica, quum magnificentissimè ex-
truxerat; Parthenonem [f], Odeum, Pro-
pylæa, longos muros, Telesterium, quæ
quum urbi maximo essent ornamento, non
poterat succensere populus Atheniensis au-
ctori publici decoris, præsertim quum ille
continentissimè egisset, & patrimonium non
auxisset. An verò ille tantâ eloquentiâ præ-
ditus Atheniensibus probare non potuisset
impensas, quibus populus alebatur, otiosa
multitudo exercebatur, urbis ipsius maje-
stas, & species evadebat digna Græciæ prin-
cipatu? Propius vero est hanc famam a ma-
levolis, & obtrectatoribus Periclis dissemi-
natam, qui magnis viris nunquam defue-
runt. Hi [g] Themistoclem tanquam menda-
5 cem, injustum, Patriæ proditorem; Socra-
tem [h] tanquam impium traduxerunt: hi
Pompejum mollem, Cæsarem [i] impudi-
cum, Ciceronem [l] tumidum, & infidum,
Scipionem Affricanum [m] asotum, [n] Cato-
nem ebriosum, Augustum [o] cynædum di-
xerunt: hi etiam [p] Periclem turpissimis ma-
ledictis exagitarunt, & Comici adversùs i-
psum famâ celebratos Atticos sales exercue-
runt. Neque id sanè mirum, nam si in ul-
lâ aliâ civitate verè dici potuit id, quod a-
jebat [q] Tiberius, in civitate liberâ liberas
etiam linguas esse oportere, id usuvenie-
bat Athenis, ubi poetis fuit summa licen-
tia carpendi summos viros; præsertim eo
tempore, quo vigebat antiqua Comœdia,
quæ maledictis constabat plerunque conje-
ctis in principes civitatis. Hi poetæ [r] Co-
mici etiam tradiderunt Periclem decretum 6
populi Atheniensis, quo Megarenses omni-
bus oppidis, & portubus Atticæ regionis
arcebantur, noluisse tolli, propterea quòd
Megarensibus irasceretur ob raptas Aspasiæ
Scorti nobilis ancillas; ut si maledicentissi-
mum quemque Comicorum velimus audire,
vir maximus non modò suæ salutis causâ, ve-
rùm etiam levissimarum cupiditatum inex-
piabili bello Græciam universam implicuisse
credatur. Sed hæc a continentiâ viri, & ab
ipsius animi magnitudine abhorrent, & a ve-
ritate; re quippe verâ, licet Pericles auctor
belli gerendi fuerit, non tamen Athenienses 7
tantùm movit eloquentia viri, quantum eæ
causæ moverunt, quas Thucydides affert, &
alia, quæ occultissimè quidem, sed omnium
vehementissimè ad bellum impulit Græciæ
civitates; sublatus nimirum metus, qui a Per-
sis imminebat antea. Nulla res magis in offi-
cio continet imperia, & Respublicas, quàm
hostium validiorum metus; eo quippe su-
blato dissolvitur disciplina, bella civilia su-
scipiuntur, amicissimi populi infestis ani-
mis inter se concurrunt. Ita quamdiu ste-
tit res Carthaginiensium Romani servan-
tissimi legum, & publicæ disciplinæ; ever-
sâ Carthagine lapsi paulatim mores, donec
nihil integri relinqueretur. Ideo [s] Scipio
Nasica semper auctor senatui fuit servandæ
Carthaginis; qua quidem in re longè pru-
dentior ille, quàm Cato, qui censuit ex-
cindendam. Ita iidem Romani postquam
omnia vincentibus hostes defuerunt, ad ar-
ma civilia compulsi sunt: ita gentes Itali-
cæ nullo unquam tempore cum populis
Latinis, populoque Romano majore motu
concurrerunt, quam [t] ubi Pyrrho expulso,
Hannibale [u] superato, represso [x] Gallorum
impetu, Antiocho [y], Philippo [z], atque [a] Per-
Kk se vi-

[a] Sallust. in Conjur. Catil. [b] Plutarch. in Vitâ Cæsaris, & Ciceronis. [c] Cicer. Epist. ad Famil. libr. 8. Epist. 4. [d] Plutarch. in Vitâ Niciæ. [e] Cic. in Epistol. ad Famil. libr. 5. Epist. 6. [f] Plutarch. in Vitâ Pericl. [g] Plutarch. in Vitâ Themist. [h] Diogen. Laert. libr. 2. in Vitâ Socrat. [i] Suet. in Vitâ Julii Cæsar. cap. 49. [l] Plutarch. in Vitâ Cicer. [m] T. Livius libr. 38. & Plin. de Viris illustr. cap. 49. [n] Plutarch. in Vitâ Caton. [o] Sueton. in Vitâ Augusti cap. 68. [p] Aristoph. in Nub. Act. 3. Sc. 1. & Cratinus in Thressis, & Eupolis apud Plutarch. in Vitâ Pericl. [q] Apud Sueton. in Vitâ Tiberii cap. 28. [r] Aristoph. in Acharn. [s] Plutarch. in Vitâ Caton. Plin. libr. 15 cap. 18. Histor. Natur. & cap. 47. de Viris illustrib. & D. Augustin. cap. 21. libr. 3. de Civitat. Dei. [t] Luc. Flor. libr. 1. cap. 18. [u] Tit. Liv. libr. 1. Dec. 3. [x] Luc. Flor. libr. 3. cap. 10. [y] Tit. Liv. libr. 37. [z] Plin. de Viris illustrib. cap. 51. [a] Luc. Flor. libr. 2. cap. 12. & Plutarch. in Vitâ Pauli, & Plin. de Vir. illustr. cap. 58.

se victis, excisâ [a] Carthagine, atque Numantiâ [b], Cimbris [c], Teutonisque [d] deletis nullus externus hostis Italiæ timebatur; tunc mutuis Romanorum, sociorumque cladibus bellum [e] sociale concitatum est. Atque hæc fuit causa, cur eæ civitates,
8 quæ in perpetuo metu versabantur, incorruptiore disciplinâ agerent; sic Massilia in Galliâ, Emporiæ in Hispaniâ quum undique immanium, ac barbararum gentium multitudine cingerentur, ob periculum tutæ, ob metum tranquillæ optimis legibus, & institutis administrabantur. Securitas quippe legum contemptum, & officii negligentiam parit, quæ utraque metu retinentur; qui quamvis a Cicerone malus officii magister nuncupetur; tamen in tantâ imbecillitate humanæ naturæ plus propemodum prodest, quàm recta ratio. Is igitur, doneo arma Persarum timebantur, Græcos inter se conjunxit; postquam [f] Dario, ac [g] Xerxe devictis compertum est non esse metuendas Persarum vires, ipsi sibi Græci formidabiles evaserunt. Non igitur Pericles ac-
9 cusandus, neque propriæ utilitatis causâ bellum suscepisse putandus, ad quod Athenienses, & Græciam universam tot, tamque validæ causæ impellebant; immo laudandus est, suspiciendusque, qui tantis opibus Patriæ vires firmarit, tam longè providerit, ut licet Athenienses eo mortuo tam multa peccaverint, & tot expeditiones temerè susceperint, ab ejusque consiliis longissimè aberrarint, tamen [h] integram penè ætatem bellum tolerarint sæpe victores; & ad extremum victi fuerint magis imprudentiâ Reipublicæ administrandæ, quàm armis Lacedæmoniorum. Quæ satis declarant Athenienses, si viri consilia sequi voluissent, clarissimam de hostibus victoriam fuisse reportaturos; ex quo intelligi potest Periclem non privatum commodum, utilitatemque spectantem, sed Patriæ gloriam, & potentiam cunctis anteponentem, auctorem belli suscipiendi fuisse, nihilque libidine, sed prudentiâ summâ moderatum.

DISSERTATIO XIII.

De Pausaniæ morum mutatione, perfidiâ, suppliciøque.

Proverbium Staterii paries *significat, ne tacenda proloquamur. Peregrinarum vestium usus maximè offendebat Veteres, necnon siquis molliore cultu incederet. Discincta vita pro solutâ sæpissimè accipitur. Voluptates insolitæ magis animum labefactant, ut multis Lacedæmoniorum exemplis evincitur.*

INsidias parari nobis a fortunâ, quum nimiùm secundis rebus utimur, & in altissimo gloriæ, & dignitatis gradu collocamur, & verissimè dici, & certissimis argumentis arbitror declarari. Nam voluptates, opes, copiæ, dignitas, potentia animos effeminant, inflant, extol- 1
lunt; qui plerunque rebus asperis, & fortunæ injuriâ augentur, & confirmantur; & quemadmodum corpus umbrâ, desidiâ, luxuque marcescit; labore, Sole, vitæ duritiâ corroboratur; sic animus fortunæ prosperitate corrumpitur, durissimis rerum exercitus invalescit. Atque hujus rei documenta maxima tulit omnis ætas, omnisque Respublica; sed exemplum præcipuum proponit noster [i] Auctor in Pausaniâ Rege fortissimo Spartanorum, qui cæsis ingentibus Persarum copiis, quum Byzantium venisset urbem omnibus copiis affluentem, & magnitudine rerum gestarum elatus, & loci deliciis delinitus in superbiam, luxuriamque prolapsus est; & quum Patriæ proditionem moliretur, rebusque Persarum studeret, & in suspicionem affectatæ tyrannidis incidisset, in Patriam est ab Ephoris revocatus; & tamen, quum certissimis criminibus accusaretur, & manifestò teneretur, judicibus pecuniâ corruptis est absolutus; ac nisi quod stultissimè animo conceperat, audacissimè exequi perseverasset, omnem invidiæ flammam, qua pænc conflagraverat, evasisset. Hanc historiam Thucydides [l] breviter his verbis indicat alio loco fusiùs exequuturus

Ἐν τούτῳ δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι μετεπέμποντο Παυσανίαν, ἀνακρινοῦντες ὧν πέρι ἐπυνθάνοντο, ϗ γὰρ ἀδικία πολλὴ κατηγορεῖτο αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἀφικνουμένων, ϗ τυραννίδος μᾶλλον ἐφαίνετο μίμησις, ἢ στρατηγία: ξυνέβη τε αὐτῷ τε καλεῖσθαί τε ἅμα, ϗ τοὺς ξυμμάχους τῷ ἐκείνου ἔχθει παρ' Ἀθηναίους μετατάξασθαι, πλὴν τῶν ἀπὸ Πελοποννήσου στρα-

[a] Plin. de Vir. illustr. cap. 58. [b] Plin. ibid. [c] Tit. Liv. libr. 68. Luc. Flor. libr. 3. cap. 3. & Plutarch. in Vitâ Marii, & Syllæ. [d] Luc. Flor. ibid. & Plutarch. in Vitâ Marii, & Plin. de Vir. illustrib. cap. 67. [e] Luc. Flor. libr. 3. cap. 18. [f] Herod. libr. 7. cap. 4. [g] Idem libr. 8. cap. 24. [h] Diodor. Sicul. Biblioth. libr. 12. [i] Thucyd. libr. 1. [l] Thucydid. ibid.

ςρατιωτῶν: ἐλθὼν δὲ ἐς Λακεδαίμονα τῶν μὲν ἰδίᾳ πρός τινα ἀδικημάτων εὐθύνθη, τὰ δὲ μέγιστα ἀπολύεται μὴ ἀδικεῖν: κατηγορεῖτο δὲ αὐτοῦ οὐχ ἥκιστα μηδισμὸς Quæ fic exponuntur

Interea Paufaniam Lacedæmonii accerfiverunt in judicium vocaturi rationem redditurum eorum, quæ renunciabantur; nam Græci ab exercitu venientes eum injuftè multa feciffe arguebant, videbaturque tyrannum imitari magis, quàm agere imperatorem; fortè autem fortunâ evenit, ut & ipfe accerferetur, & illius odio focii ad Athenienfes defcifcerent, præterquam milites ex Peloponefo; quum autem Lacedæmonem veniffet, privatis quidem criminibus, quorum ab aliquo reus agebatur, eft condemnatus; maximis autem judicio liberatus, quum præcipuè rebus Medorum ftuduiffe argueretur

Quam hiftoriam quoniam breviter, fatifque obfcurè narrat nofter Auctor, nos pluribus abfolvemus. Quum igitur Paufaniam judi-
2 ces, uti dicebamus, pecuniâ corrupti infontem videri pronunciaffent, ipfe haudquaquam capitis periculo deterritus cepta exequi ftatuit; & quum de Patriæ proditione cum a Rege Perfarum per litteras frequenter ageret, ad extremum fic eft deprehenfus. Erat quidam Argilius olim Paufaniæ ætatis flore gratus, quem Paufanias maximè fidum fibi ducebat; huic epiftolam ad Regem Perfarum quum dediffet, Argilius, ut erat fagaci vir ingenio, quum animadvertiffet ex his, qui ad Perfas effent profecti cum litteris, neminem revertiffe, id, quod erat, fufpicatus, epiftolam refignavit, ut fi nihil inveniffet, quod ad fuam perniciem pertineret, rurfus obfignaret, & Regi perferret, lectâ autem epiftolâ nefariam Græciæ proditionem contineri videt, & ad extremum additum effe mandatum, quo Paufanias Regi Perfarum præcipiebat, ut litterarum latorem interfici juberet. Itaque Argilius Ephoros adit, Paufaniam res novas moliri denunciat, Epiftolam oftendit, tanti criminis teftem. Ephori quamquam & Argilius non vana afferre videbatur, & Paufaniam fervos publicos ad defectionem follicitaffe ipfi Hilotæ deferebant; ne tamen Regem capitis condemnarent, antequam ex ejus ore crimen audirent, Tænarum confugere tanquam fupplicem hominem jubent. Erat autem in Tænaro, ficuti Suidas teftatur, Neptuni templum, & in eo Afylum eodem confugientium fervorum; ibi quum tugurium ædificaffet, duos Ephoros occultavit; Paufanias re novâ perculfus hominem adit, interrogat caufam fubitæ fugæ; ille contra queritur fibi mortem paratam nihil tale merito; fe, quum fciret illum de Patriæ proditione quotidie cogitare, nunquam rem ad Ephoros detuliffe; Paufanias ea vera fateri, fed hominem bono animo jubere effe, & ad Regem Perfarum proficifci, ne rebus impedimento effet, feque antea de eo optimè meritum perditum irer. Quæ quum Ephori audiffent, non ampliùs dubitatum, quin Paufanias manifeftæ proditionis crimine teneretur; itaque b in æde Minervæ, quæ Chalciœcos dicebatur, quò confugerat, inclufum hominem fame necant. Hic fuit exitus viri 3
alioquin clariffimi indignus quidem rebus ab ipfo geftis, dignus fcelere nefario, quo Græciam, quam c liberarat, Patriamque fervitute opprimere conatus eft. Factum eft autem nefcio quonam fato, ut duo fortiffimi Græcorum imperatores, Paufanias, & Themiftocles eundem exitum vitæ fortirentur; fed d Themiftocles innocentior, qui non nifi coactus, quum in exilium ab ingratis civibus effet ejectus, & ab omni Græciâ pelleretur, Perfarum opem imploravit, & quum Patriam fubacturum fe promififfet, non fuftinuit videre captam urbem, quam ipfe reftituerat; quocirca e tauri fanguine haufto, quemadmodum nonnulli prodiderunt, fibi ipfi mortem confcivit. Ceterùm ut ad Paufaniæ cafum revertamur; fimile quippiam Staterio cuidam traditur accidiffe, qui ea loquutus eft teftibus, interjecto pariete, audientibus, quibus in judicium prolatis capitis damnatus eft, unde *Staterii f paries* emanavit proverbium, quo admonemur, ne tacendâ proloquamur, & redituras in jugulum voces enunciemus. Nec diffimili fraude g Sabinus eft circumventus, cui, quum de Tiberio multa queftus effet, a delatoribus, qui tectum inter, & laquearia fe fe abftruferant, fermo exceptus caufa exitii fuit. Sed hæc non pertinent ad Thucydidem intelligendum; illud pertinet 4
fcire, qua de causâ Paufanias in tantum Græcorum odium incurrerit, & quid tantopere focios offenderit, ut res novas moliri videretur, ac h fciendum eft illud inprimis infolens vifum, & in externos mores hominis degenerantis, quod patrium veftitum cum Medicâ ftolâ commutavit; nec id leve antiquitus habebatur. Alexandrum i Macedonem non alia magis caufa fecit invifum, quàm veftis mutatio: Scipio k Africanus, quum in Siciliâ verfaretur, in Africam trajecturus Romæ vehementiffimè accufabatur, quòd cum pallio, crepidifque gymna-

a Diodor, Sicul. libr. 11. Biblioth. & Cæl. Rhodigin. libr. 30. cap. 35. b Diodor. Sicul. ibid. c Diod. Sicul. ibid. d Plutarch. in Vitâ Themift. & Diod. Sicul. libr. 11. Biblioth. e Plutarch. in Vitâ Themiftocl. f Cæl. Rhodig. libr. 30. c. 35. g Dion. libr. 58. in princip. h Cornel. Nep. in ejus Vitâ. Diod. Sicul. Biblioth. libr. 11. & Athen. libr. 12. cap. 9. i Q. Curt. libr. 6. num. 6. & Athen. ibid. k T. Liv. libr. 29.

gymnasiis inambularet: nec Heliogabalus
Imperator hominum reprehensiones vitavit, quòd amictus veste Syriâ Romæ conspici voluerit. Neque immerito, non enim
Veteres tantùm offendebantur, si quis pe-
5 regrinis vestibus uteretur, sed etiam, si quis
molliùs, fluxiùsque patrio habitu vestis
cultus incederet. Quamobrem [a] Cæsarem
ferunt malè audisse, quòd malè præcingeretur; hinc [b] Cicero quum a Cæsare interrogaretur, cur in electione partis errasset,
respondisse fertur, præcinctura me fefellit;
& Sylla [c] Pompejo dixisse traditur, caveret
Cæsarem puerum malè prætextatum. Hortensius [d] autem, Cicerone excepto, clarissimus oratorum traducebatur, quòd molliore veste indueretur: nec Demosthenis κομψὴ illa χλανὶς, καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι *elegans illa lænula, mollesque tuniculæ* [e] effugerunt hominum reprehensiones; quod ipsum in Mæcenate reprehenditur, cui vestis mollis obiiciebatur, & quòd discinctus incederet;
& in Nerone, cujus inter alia probra Dio
recenset ἀζώστους χιτῶνας *discinctas tunicas* induisse; molliorem quippe corporis cultum,
discinctamque vestem mollis animi, ac discincti argumentum arbitrabantur; hinc discincta vita, pro solutâ luxu frequenter a
Senecâ usurpatur. Hinc Satyricus [f] Poëta
Nattam discinctum vocat

Non pudet ad morem discincti vivere Nattæ?

& in Jambicis [g] Horatius

Quod aut avarus, ut Chremes, terrâ premam,
Discinctus aut perdam, ut nepos

& Seneca in epistolâ nonagesimâ secundâ
altè cinctum pro forti accepit, & generoso:
altè cinctum putes dixisse; habuit enim ingenium, & grande, & virile, nisi illud secum discinxisset. Contra verò eleganter vestem
componere laudi ducebatur; sic apud Laërtium [h] Zeno præcipiebat adolescentibus
omni modestiâ uti in incessu, in habitu
corporis, vestituque, & Plato in Theæteto inter argumenta hominis liberaliter instituti vestem ponit eleganter compositam,
& [i] Theocritus Chius Anaximenis amictum, ut inerudi proprium, reprehendisse
dicitur. Quum autem patrii vestitus elegantia tantopere laudaretur, reprehendereturque negligentia, haudquaquam mirum est, si multo magis peregrinus amictus probro ducebatur, & si eâ [l] causâ Pausanias offendit animos Græcorum, quòd
Medicâ stolâ uteretur. Sed non solùm mu-
6 tatio vestis ab eo animos hominum abalienavit; verùm etiam difficiles aditus, quos
esse proprios Orientis Regum [m] Tacitus testatur; itaque videbatur eorum favere imperio, quorum mores imitabatur. Reprehendebantur & Medi corporis stipatores,
& epularum splendidus apparatus, & superbia, & luxus, & fastus; quæ tanto in eo
graviora putabantur, quantò magis ab anteactâ vitâ abhorrebant; siquidem mirificâ vitæ modestiâ, & continentiâ egerat;
cujus argumentum est non vulgare, quòd
mulierem captam eximiâ formâ, ac venustate inviolatam remisit. Sed profectò ni-
hil est tam fluxum, tamque mutabile, quàm 7
hominis ingenium, præsertim ubi assuetum
vitæ severiori transit ad molliorem; neque
verò ulla res animum ita labefactat, ut insolitæ voluptates. Quare non sine causâ
Plato in legibus præcipit, ut expertes omnino voluptatum esse nolimus; sed cautè
cum his congrediamur, & quasi adversùs
validum antagonistam exerceamur; ne si
quando undique circumfusæ nos aggrediantur, insolentiâ earum turpiter supplantemur. Et sanè constat intolerantiores esse
voluptatum populos, qui nimis adstrictâ disciplinâ domi vivunt, quàm qui solutiore;
qua de causâ Spartanos legimus, quum diutiùs apud exteros morabantur, turpiùs, quàm
ipsos voluptatibus indulsisse. Ita [n] Rex La-
cedæmoniorum Archidamus quum exter- 8
nas delicias primùm degustavit, mollissimè
vixit: ita Pharax [o] Lacedæmonius tam incontinenter egit, ut magis ob intemperantiam Siculus, quàm ob Patriam Spartanus
putaretur. Ideo prudenter Lacedæmonii
ne sui Imperatores in externos mores delaberentur, successorem Pausaniæ mittere
noluerunt, & Græciæ imperium ad Athenienses transferri maluerunt, quàm corrumpi suos cives; quos utinam essent imitati Romani, non Asiâ devictâ devictarum
gentium mores induissent; & Macedones,
qui paucissimis annis Persis, quos domuerant, similiores, quàm Majoribus evaserunt.
Sed fuit id fatale populis bene institutis,
ne illorum imperium esset æternum, & victores pariter, victique vincerentur; sic visum illi, qui, ut [p] ait Horatius, gaudet ima summis mutare, & insignem, obscura
dum promit, attenuat.

[a] Dio libr. 43. Histor. Roman. & Suet. in Vitâ Jul. Cæsar. cap. 42. [b] Macrob. Saturnal. libr. 2. cap. 3. [c] Suet. in Vitâ Cæs. cap. 42. & Macrob. ibid. & Dio libr. 43. [d] A. Gell. libr. 1. c. 5. [e] A. Gell. ibid. [f] Pers. Sat. 3. vers. 31. [g] Horat. in Epod. Od. 1. [h] Diog. Laërt. libr. 7. segm. 22. in Vitâ Zenonis Cittiei. [i] Athen. libr. 1. cap. 18. [l] Cornel. Nepos in Pausan. [m] Cornel. Tacit. libr. 2. Annal. n. 2. [n] Theopompus apud Athen. l. 12. cap. 9. [o] Idem apud eundem Athen. ibid. [p] Horat. libr. 1. Od. 34.

DISSERTATIO XIV.

De Cylone Athenienfi, ejufque cæde; De Epimenide, qui Athenas luftravit.

Epimenides ab aliquibus inter feptem Sapientes collocatur, excluſo Periandro, utpote tyranno; ſed Plato Myſonem inter eos ſtatuit, alii Anacharſin, alii alios. Epimenides quinquaginta ſeptem annos dormivit, & ſapientiam ſuſcepit; inde ad centeſimum quinquageſimum ætatis annum pervenit; vocatur Græcorum propheta a Divo Paulo, & ejus verſus citatur. Extant exempla multorum, qui peſtem, aut grandinem avertiſſe dicuntur; necnon ventos evocarunt, aut prohibuerunt; Æacus verò pluviam impetravit. Expiationibus adhibebantur oleæ rami, aqua, ſulfur, ova, ſal, & laurus.

PRoſperis homines rebus efferri, & indulgentiâ fortunæ elatos præcipites in ſumma ſcelera, ſummaſque miſerias ferri ſapientiſſimorum hominum dictis, & exemplis cum antiquis, tum recentibus admonemur. Ideo [a] Simonides ille non ſolùm poëta ſuavis, ſed philoſophus præſtans, quum a Pau-
1 ſaniâ Rege Spartanorum convivio eſſet exceptus, & inter epulandum aliquid dicere ſapienter juberetur, dixiſſe fertur: memento te eſſe hominem. Videbat nimirum Pauſaniam rebus adversùs Medos feliciter geſtis altiores ſpiritus concepiſſe, quàm ut moderari felicitati ſuæ poſſet. Neque ea res falſum habuit ſapientem virum; nam quum Pauſanias dictum contempſiſſet, & imperium Græciæ occupare moliretur, & intolerandam ſuperbiam præ ſe ferret paulo poſt ab Ephoris condemnatus, quum in ædem Minervæ confugiſſet, quod [b] miſerrimum eſt mortis genus, fame vitam finivit; quo quidem tempore Simonidis, quem contemplerat, dicitur meminiſſe. Sed de Pauſaniâ ſatis dictum a nobis alio die, nunc ad aliud exemplum venio humanæ ſuperbiæ, quod a Thucydide in primo libro hiſtoriarum proponitur. Cylon Athenienſis,
2 ut erant ea tempora, ſatis dives, & fortunatus fuit; is ut non modò generis claritate, ſed etiam virtute nobilis haberetur, in Olympicis ludis certavit, & coronam, qua nulla præclarior in Græciâ ducebatur, eſt conſequutus; qua nobilitatus, quum de ſe magnificè ſentiret, uxorem duxit filiam Theagenis, qui Megaris eâ tempeſtate injuſtè regnum occuparat, & quum Tyranni affinitate fortunam tyrannorum admirari didiciſſet, Patriæ libertatem eripere conſtituit. Sed quia nulla res ferè majoris momenti tunc temporis gerebatur, quin Delphicum oraculum prius conſuleretur, Deum ſcitatus eſt, quo tempore, quoque modo rem aggredi deberet, a quo reſponſum accepit, ut in maximâ Jovis celebritate arcem occuparet. Quum autem Olympia agerentur, ratus Cylon eos ludos maximam dici Jovis celebritatem, miſsâ a Theagene Socero ſatellitum manu arcem occupavit; ſed quum populus Athenienſis ex agris undique concurriſſet ad arcem recuperandam, Cylonisque ſatellites obſediſſet; Cylon quidem ex arce clam fugit, & in exilio vitam miſerrimè egit; alii verò quum ad aram Minervæ confugiſſent, nullo religionis reſpectu jugulati ſunt. Quo ſcelere contacta civi-
tas quum diuturnâ ſeditione laboraret, vateſque ſuperſtitione, & terrore complerent 3
omnia, paſſimque canerent admiſſum piaculum, urbem luſtrandam, propitiandum Deorum Numen, accerſitus Athenas Epimenides Cretenſis vir ſapientiâ clarus inprimis, qui quibusdam ſacrificiis adhibitis urbem expiavit. Hanc hiſtoriam partim noſter [c] Auctor, partim Plutarchus in Solone perſcribit; qui etiam addit ſatellites Cylonis Megacle ſuadente ad cauſam dicendam in forum deſcendiſſe manu filum tenentes, quod ipſi ad aram Deæ alligarant; quo ſponte rupto, tanquam Dea eorum ſupplicationem repudiante, a Megacle ſunt interfecti. Quod conſultò noſter Auctor prætermittit, ut vanum; neque enim portentis narrandis lectorum voluptatem aucupatur; ſed nudam veritatem ſequitur, quam amœnis narrantiunculis diſtinguere haudquaquam putat hiſtoricæ gravitati convenire. Qua de cauſâ neque Epimenidis mentionem fecit, quum multa de eo mira poſſet memorare;
nam fuiſſe dicitur [d] Epimenides Balcæ nym- 4
phæ Cretenſis filius Phæſtio natus tantâ ſapientiâ præditus, ut ab ejus ætatis hominibus tanquam unus ex antiquis illis Curetibus, quos principes divini intelligendi Salluſtius [e] fuiſſe prodit, ſuſpiceretur. Nec deſunt [f] Auctores, qui inter ſeptem Sapientes Epimenidem collocent excluſo Periandro, quem utpote tyrannum ſtultiſſimum judicant; quamquam Plato [g] id honoris tribuit Myſoni, alii [h] Anacharſi Scythæ, alii Acu-

---

a Ælian. Var. Hiſtor. libr. 9. cap. 41. b Hom. Odyſſ. η verſ. 216. & μ verſ. 342. c Thucydid. libr. 1. d Plutarch. in Vitâ Solonis, & Diog. Laert. libr. 1. ſegm. 115. in Vitâ Epimen. e Salluſt. in fragm. apud Lactant. Firm. de falsâ Relig. libr. 1. cap. 21. f Clem. Alexandr. Stromat. libr. 1. & Diogen. Laërt. libr. 1. ſegm. 41. in Vitâ Thaletis. g Plato in Protagorâ. h Clem. Alexandr. Stromat. libr. 1.

ſed etiam quod Olympia viciſſet, & præclaram illam, & ab omni Græciâ expetitam coronam eſſet conſequutus. Sic enim loquitur clariſſimus [a] Scriptor

Κύλων ἦν Ἀθηναῖος ἀνὴρ Ὀλυμπιονίκης τῶν πάλαι εὐγενής τε, καὶ δυνατὸς, ἐγεγαμήκει δὲ θυγατέρα Θεαγένους Μεγαρέως ἀνδρὸς, ὃς κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐτυράννει Μεγάρων.

quæ ſic latinè transferuntur

Cylon erat Athenienſis vir Olympionices nobilis, & potens, uxorem autem duxerat filiam Theagenis viri Megarenſis, qui eâ tempeſtate Megaris tyrannidem occuparat. Ad quem locum illuſtrandum oſtendam, quantis honoribus afficerentur, & quantâ gloriâ eſſent, qui in ſacris certaminibus coronati fuiſſent, & præcipuè qui Olympia viciſſent; ex quo ſermone conſtabit, cur paulò poſt maximum Jovis feſtum Olympicos ludos vocet, deinde nonnulla dicam de iiſdem. Et quoniam ab hinc triennium ex hoc loco de ſacris Græcorum certaminibus multa verba feci, ea dumtaxat attingam, quæ eo tempore prætermiſi. Magnum igitur Hieronicarum decus, magnamque gloriam fuiſſe quis ignorat, qui vel mediocriter fuerit in Græcorum lectione verſatus? Quod ſi De-
2 moſthenes [b] præclarum ſibi ducebat oratori maximo, qui Græciam eloquentiâ permiſcebat, Regeſque potentiſſimos concionibus perterrebat, unius aniculæ digito monſtrari; ſi princeps Lyrici carminis apud Latinos [c] Horatius ampliſſimum laborum ſuorum præmium exiſtimat

Monſtrari digito prætereuntium;

quanta Athletæ victoris gloria fuit, qui in pleniſſimo Theatro, in conſpectu pæne totius Græciæ immortali honore afficiebatur, ab omnibus celebrabatur, ab omnibus digito monſtrabatur? Quæ ſolita fieri teſtatur Lucianus in libro, qui Anacharſis inſcribitur, qui ſic ait: *& præmia, quemadmodum antea dixi, non parva laudari a ſpectatoribus, maximèque gloriâ inſignem evadere, oſtendique digito tanquam ſuæ ætatis præſtantiſſimum;* quibus aſtipulatur Dionyſius Halicarnaſſeus, qui ſic ait: *his autem immortalis gloria contingit, & unicuique eorum laudes abundè congeruntur, & digito monſtrantur, quaſi per unam actionem, victoriamque facti ſint non unius urbis cives; ſed totius Orbis terrarum.* Quin & divinis honoribus affectos idem teſtatur his verbis: *καὶ ὅτι αὐτοῖς τοῦτο συνέβη, ὅτι πολλοὶ καὶ θεοῖς ἰσοθέοις ἐνομίσθησαν: οἵδε καὶ ὡς θεοὶ τιμῶνται; καὶ τῶν πάλαι* hoc eſt: *& quod hoc ipſis contigit, ut multi Diis æquales crederentur, nonnulli autem Antiquorum tanquam Dii colantur;* & Lucianus in dialogo de Gymnaſiis *iiſdem* Athletas victores eſſe pronunciat; ex quibus intelligi poteſt, cur dixerit [d] Horatius

. . . . . palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad Deos

& [e] alio in loco

Sive quos Elea domum reducit
Palma cœleſtes, pugilemve, equumve
Dicit . . . . .

Sed non poëtæ modò, ſed etiam Dii gen- 3
tium ſibi ipſis æquales Hieronicas putaverunt; ſiquidem [f] oraculi juſſu Deorum immortalium honoribus conſecratos accepimus Euthymum pugilem, & Cleomedem; & [g] Euthymum quidem vivum, atque ſentientem; ut mihi Diis pares Hieronicas habitos cogitanti referre non libeat, quod ait Cicero in Tuſculanis Olympiæ victoriam apud Græcos non minore in honore fuiſſe, quàm apud Romanos antiquum conſulatum; pigeatque dicere tantæ felicitatis eam rem viſam, ut [h] Diagoras Rhodius quum tres filios Olympiæ victores declarari, coronarique vidiſſet, in eorum complexu gaudio expiraverit; nec in argumentum dignitatis afferre conſilium ſit, quod [i] Ariſtophanes in nebulis indicat eos, qui viciſſent in ſacris certaminibus, indutos veſte purpureâ, quam Xyſtida appellabant, curru ſublimes in Patriam invehi ſolitos, quaſi triumphantes; ſatis illa, quæ diximus, Athletarum in ſacris certaminibus coronatorum dignitatem declarant. Quæ ſi fuit in aliis omni-
bus impendiò magna, atque præclara, in 4
Olympiæ victoribus fuit præclariſſima, quorum nomine in Græciâ, ſicut Romæ Conſulum [l] nominibus anni notabantur, quemadmodum ex Diodoro [m] Siculo, aliiſque [n] conſtat, qui quanto ceteris præſtiterint, Solonis [o] lex argumento eſt, quæ Iſthmia vincentibus centum annuas drachmas, quingentas conſtituit Olympia. Quæ quum ita ſe habeant, non Thucydidis levitas accuſanda, qui tanquam magnum aliquid retulerit Olympionicen fuiſſe Cylonem, ſed Græcorum, quibus fatale fuit ludicras artes, & leves majoribus afficere præmiis, quàm graves, & illuſtres. Sic [p] Thebani
Pindari quidem præcellentiſſimi Lyricorum 5
poëtarum, qui fuit unicum ferè ornamentum Thebarum, nullam ſtatuam poſuerunt, ſimulacrum autem Cleonis cantoris conſtituerunt: ſic Athenienſes Pothino [q] Neuroſpaſtæ ſcenam dederunt, ex qua divinas

Tra-

[a] Thucyd. libr. 1. [b] Cicero Tuſcul. libr. 5. [c] Horat. libr. 4. Od. 3. [d] Horat. libr. 1. Od. 1. [e] Horat. libr. 4. Od. 2. [f] Pauſan. Eliacor. poſter. ſive libr. 6. [g] Plin. libr. 7. cap 47. & Pauſan. Eliacor. poſt. ſive libr. 6. [h] Cicer. Tuſcul. quæſt. libr. 1. [i] Ariſtoph. in Nubib. Act. 1. Sc. 1. [l] Tit. Liv. in Hiſtor. paſſim. [m] Diod. Sicul. in Biblioth. paſſ. [n] Herodot. in Hiſtor. Thucyd. Pauſan. Diogen. Laërt. &c. [o] Plutarch. in Vitâ Solonis, & Diog. Laërt. libr. 1. ſegm. 55. in Vitâ ejuſd. [p] Athen. libr. 1. cap. 16. [q] Athen. ibid.

Tragœdias Euripides recitaverat: sic Euri-
cſidis [a] præſtigiatoris ſimulacrum juxta ſum-
mi poëtæ Æſchyli ſtatuam collocatunt: ſic
Oritæ præſtigiatori Theodoro [b] in Thea-
tro imaginem ſtatuerunt; ſic Mileſii [c] Ar-
chelao citharœdo: ſic apud [d] Antiochum
Regem, quum tot eſſent ſummi viri belli,
paciſque artibus excellentes, maximis ho-
noribus afficiebatut ſaltator Archelaus: ſic
denique [e] Athenienſes philoſophiæ princi-
pem, & parentem veneno ſuſtulerunt, The-
ſeum [f] urbis conditorem, Themiſtoclem
alterum [g] Athenarum conditorem, clariſſi-
mos [h] imperatores Milciadem, [i] Ariſtidem,
Alcibiadem, alioſque in exilium ejecerunt;
athletas tam immodicis in Prytaneo ſum-
ptibus aluerunt, ut eos lege latâ Solon re-
ſecare, & minuere coactus fuerit. Nec id
6 Græcorum dumtaxat vitium; omnium po-
pulorum eſt; ubique leves artes, & ludi-
cræ magis a vulgo, quàm ſeveræ, & graves
celebrantur; nam ludicræ habent admixtam
voluptatem, ideo pronis animis accipiun-
tur; ſeveræ honeſtatem, ideo a populo re-
pudiantur. Illa ipſa Roma, ex qua nata gra-
vitas videbatur, non illa quidem integrâ di-
ſciplinâ, ſed tamen aliquando inſanivit au-
rigarum ſtudiis, & quo tempore [l]

..... celebres, notique poëtæ
Balneolum Gabiis, Romæ conducere furnos
Tentabant ......

aurigæ ſtatuis, & ampliſſimis præmiis do-
nabantur; & quum [m] Senecas, & [n] Thra-
ſeas interficiebat Nero, ipſamque virtutis
indolem excindebat, Specillus [o] Myrmil-
lo, & Menecrates citharœdus triumpha-
lium virorum patrimoniis augebantur. Ro-
ſcius ille Comœdus [p] Ciceronis libris cla-
riſſimus mercedem diurnam [q] mille dena-
rios ſine ſuis gregalibus de publico accipie-
bat; Plautus [r], atque Terentius, quorum
ille verſus recitabat, & quorum ingeniis
placebat, in ſummâ rei familiaris anguſtiâ
vitam traduxerunt. Marcus [s] Antonius tri-
umvir Anaxenorem citharœdum quatuor
civitatum tributis locupletavit; quis un-
quam hiſtorico, aut philoſopho tantum de-
dit? Atque utinam hic mos exoleviſſet hoc
tempore, & artes bonæ colerentur, jace-
rent malæ, atque ea ſtudia expeterentur,
quibus animi, non quibus corporis volu-
ptates efficiuntur! ſed nolo de ſæculo que-
ri; ad olympicos ludos revertamur. Inter
cetera, quæ in his ludis uſurpabantur, de
quibus nihil diximus, quum Epigramma
primum Anthologiæ explicaremus; inpri-
mis digna memoratu eſt Athletarum ſorti- 7
tio, quæ ſic expediebatur. Sortes [t] in ſi-
tulam conjiciebantur, in quibus inſcriptæ
erant ſingulis litteræ ſingulæ, eâ tamen ra-
tione, ut non una ſolùm littera α, aut β,
aut γ ſortibus ineſſet; ſed duæ ſortes im-
mittebantor, quæ α, duæ quæ reliquas lit-
teras inſcriptas haberent, qui autem α,
vel β e ſitulâ extraxiſſet, cum eo commit-
tebatur, qui alterum α, vel β extraxiſſet;
ſic reliqua paria componebantur; ac ſi nu-
merus Athletarum par eſſet, commodiùs
fiebat ſortitio; ſin autem impar, tum ille,
qui nullum haberet adverſarium, cum ali-
quo certabat, qui imparem litteram eſſet
ſortitus, ita plerunque plagis confectus cum
intacto, integer viribus cum feſſo congre-
diebatur. Quum autem unuſquiſque ſuum
adverſarium ſortitus fuerat, tum certaminis
præſides Athletas ad hunc modum exhorta-
bantur: ſi vobis elaboratum ſatis, ut digni
ſitis Olympico certamine, nihilque ignavè,
nihil humiliter feciſtis, ite fidentes. Aderant
autem illi, quos [u] μαστιγοφόρους Græci vocant, 8
qui, ſi quid peccarent Athletæ, eos plecte-
rent; unde legimus curſores, qui, antequam
ſignum daretur, exiluiſſent, verberibus eſſe
mulctatos. Qua quidem in re celebre The-
miſtoclis dictum memoratur, qui quum au-
ctor eſſet, ut Græci cum Xerxe quàm pri-
mùm confligerent, & [x] Adimantus dixiſſet:
atqui in certaminibus, o Themiſtocles, intem-
peſtivè exilientes verberant; reſpondiſſe dici-
tur: *ſed nec ſegniùs procurrentes coronant.*
Atque hi certamini præſidebant virgam te-
nentes in manibus; primum autem in O- 9
lympicum ſtadium pueri progrediebantur,
inter ſeque certabant, deinde viri; in Py-
thiis autem pueri cum viris, diſpari ſanè
certamine committebantur; non enim, ut
Faber [y] docet, pueri intelligendi ſunt im-
berbes adoleſcentes, ſed impuberes planè;
quare [z] Plato in legibus tria conſtituit cer-
tamina, unum puerorum, aliud imberbium,
tertium virorum. Nec illud prætermitten-
dum, quod ad alium [a] Thucydidis locum
illuſtrandum pertinet, ubi ſic ait: *ἐγυμνώ-*
θησάν τε πρῶτοι, ϗ ἐς τὸ φανερὸν ἀποδύντες λίπα
μετὰ τὸ γυμνάζεσθαι ἠλείψαντο: nudos Athletas
in Græciâ decertaſſe; quod contra Vete-
rum inſtitutum inductum eſt. Nam Ve- 10
teres genitalia ſubligaculis præcingebant

[a] Athen. libr. 1. cap. 16. [b] Athen ibid. [c] Athen ibid. [d] Athen. ibid. [e] Diog. Laërt libr. 2. ſegm. 42. in Vitâ Socratis. [f] Plutarch. in Vitâ Theſei. [g] Corn. Nep. & Plutarch. in Vitâ Themiſtocl. & Diodor. Sicul. libr. 11. [h] Cornel. Nep. in Vitâ Milciad. [i] Cicer. Tuſcul. quæſt. libr. 5. & Plutarch. in Vitâ Ariſtid. & Niciæ, & Themiſtoclis. [l] Juvenal. Satyr. 7. v. 4. [m] Sueton. in Vitâ Neron. cap. 35. [n] Idem ibid. cap. 37. [o] Idem ibid. cap. 30. [p] Cicer. de Oratore libr. 1. & pro Sext. Roſcio Comœdo. [q] Macrob. Saturn. libr. 3. c. 14. [r] A. Gell. libr. 3. cap. 2. [s] Strabo libr. 14. [t] Lucian. in Hermotimo. [u] Petr. Fab. de Re Athlet. libr. 1. cap. 23. [x] Plutarch. in Apophth. [y] Petr. Fab de Re Athleth. libr. 3 cap. 9. [z] Plato de Legib. libr. 8. [a] Thucydid. l. 1.

Homero [a] teste, qui cecinit

..... cunctis laudantibus acer Ulysses
Pannis præcinxit genitalia, magna, venustaque
Enudans femora, & pectus, validosque lacertos,
Ac latos humeros......

Quem morem servarunt Romani semper, ut Dionysius Halicarnasseus libro septimo testatur, quo in loco Romanos a Græcis originem duxisse eo quoque argumento probat; sed id est perquam infirmum, & leve, quum [b] Thucydide teste omnes pæne Barbari in gymnasiis pudenda velaverint; primi autem Lacedæmonii subligacula abjecerunt, primusque [c] Acanthus Lacedæmonius nudus in stadio decucurrit; minimè verò [d] omnium Lacedæmonii in hac re pudori pepercerunt, qui etiam puellas in palæstrâ nudas cum viris cogerent decertare. Nec omittendum certaminum genera fuisse

11 duo, in quorum altero animo Athletæ vincebantur, in altero autem corpore; nam qui [e] pancratio, cæstuque superabantur, tunc pro victis erant, quum se inferiores faterentur, & animo cederent adversariis. Quod eâ de causâ arbitror institutum, ne victores usque ad necem victi procederent, quod in illis certaminibus accidisset, quum essent maximè periculosa; itaque pancratii, & cæstus victoribus ea victoria contingebat, quam maximam Claudianus [f] vocat

...... quæ confessos animo quoque subjugat hostes

In reliquis autem certaminibus non adversariorum confessione, sed exitu certaminis victoria cernebatur; ideo Lacedæmonii suos

12 cives pancratio, cæstuque decernere vetuerunt; certare verò cursu, luctâ, disco permisere, ne assuescerent animo vinci, seque victos fateri; nam corpore superari, quàm animo damnosum minùs publicæ disciplinæ ducebant; quòd [g] Seneca testatur his verbis libro quincto de beneficiis: *Lacedæmonii vetant suos pancratio, aut cæstu decernere, ubi inferiorem ostendit victi confessio; cursor cretam prior contingit; velocitate alium, non animo, antecessit; luctator ter abjectus perdidit palmam, non tradidit. Quum invictos esse Lacedæmonii cives suos magno æstimarent, ab his certaminibus removerunt, in quibus victorem facit non judex, non per se ipse exitus, sed vox cedentis, & tradere jubentis*. Atque hoc est, cur Virgilius in quinto libro Æneidos cetera certamina eventu dijudicata dicat; Entelli, & Daretis cæstu contendentium pugnam Daretis ipsius, qui hortatu Æneæ cessit, concessione diremptam; sic enim [h] loquitur

Infelix, quæ tanta animum dementia cepit?
Non vires alias, conversaque numina sentis?
Cede Deo; dixitque, & prælia voce diremit;
At illum fidi æquales.....

Non licebat autem in Olympicis ludis certare, nisi ei, qui matrem, patremque posset ostendere, integramque, & sinceram stirpem generis, ut auctor est Themistius.

DISSERTATIO XVI.

De Palæstris.

Bello utiliores erant exercitationes Romanorum, quàm Græcorum Palæstræ. Ungebantur Veteres ceromate in Palæstris, quod ξηραλοιφεῖν dicebatur, ut distingueretur ab unctione, quâ in balneis utebantur; hinc multorum Auctorum interpretatio habetur. Unde in arenam descendere *originem duxerit, & pulvis pro labore accipiatur. Lacedæmonii primi bostium duces pretio corruperunt. Cur Palæstræ non solùm Herculi, sed etiam Apollini, & Mercurio dedicatæ essent.*

Nunc ad Veterum delicias, adversæ valetudinis levamenta, præsidia secundæ, meditamenta belli, pacis ornamenta, Palæstras venio, quæ tanto in pretio Veteribus, & tanto in honore fuerunt, ut magnam vitæ partem in his occupati plerique traducerent; ac nemo vestrûm mihi succenseat, Auditores, si diverticula amœna quærere, & ab instituto opere longiùs videar evagari. Res est enim cognitu dignissima, & ad veteres Auctores intelligendos perquam necessaria, ut non tam delectationis, quàm utilitatis gratiâ debeat explicari; tum autem locus ipse Thucydidis nos invitat, ut hæc de Palæstris Græcorum suscepta disputatio non modò non inutilis, verùm etiam non intempestiva debeat judicari. Nam duas Græciæ civitates Athenas, & Lacedæmonem tradit [i] summus Auctor mutasse plurimùm Veterum mores, & instituta; & Athenienses quidem, quum veteres Græci semper arma gestarent, primos fertum deposuisse memoriæ prodit, & molliùs, atque delicatiùs vitæ genus instituisse; Lacedæmonios autem in Palæstris primos corpus denudasse. Quod si leve Palæstræ studium fuisset Antiquis, leve id omnino vi- 1
deatur, necesse est, & Thucydides reprehen-

[a] Hom. Odyss. σ. v. 65. [b] Thucyd. libr. 1. [c] Dionys. Halicarn. libr. 7. Antiq. Roman. [d] Xenoph. in Lacedæm. Repub. & Propert. libr. 3. Eleg. 14. Plutarch. in Apophth. & Athen. libr. 13. cap. 2.

[e] Sen. de Benef. libr. 5. cap. 3. [f] Claud. de Sexto Cons. Hon. carm. 28. v. 249. [g] Senec. de Benefic. libr. 5. cap. 3. [h] Virg. Æn. libr. 5. [i] Thucydid. libr. 1.

hendendus, qui de re tam parvi momenti, tanquam in eâ salus Græciæ verteretur, mentionem fecerit; sin autem primam gymnasiorum curam Veteres habuerunt, & his Reipublicæ salutem contineri arbitrabantur, non sine causâ Thucydides quamlibet in his mutationem memoratu dignissimam esse duxit. Ostendam igitur magno studio Græcos gymnasia celebrasse, visamque rem dignam, in qua omnis ætas, & præcipuè juventus elaboraret, ut his exercitationibus corpora confirmata Patriæ munimento, sociis auxilio, hostibus terrori esse possent. Et sanè dubitari non potest, quin, si quod quotidie licet experiri, ignavia [a] corpus hebetat, labor firmat, & in fortibus bellatoribus firmæ, non imbecillæ corporis vires desiderantur, hujusmodi laboribus juvenum corpora exercendo, in pace bellicis rebus plurimum consuleretur. Hinc apud maximum Latinorum poëtarum in egregiè institutâ civitate, quibus ætas laborum patiens, non ignavis indulgent voluptatibus, sed [b]

Ante urbem pueri, & primævo flore juventus
Exercentur equis, domitantque in pulvere currus,
Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, cursuque, ictuque lacessunt.

& Romani, licet auctore [c] Sallustio, usu militiam discerent, nihilo tamen secius, & ad cursum [d] exercebantur, & ad [e] saltum, & Tiberim nando transmittebant, & palum,
2 vel scuta viminea, tanquam hostem, ferire assuescebant, & incedere gradu militari, & lapides jactare, & plumbatas discebant, & equum ascendere meditabantur; denique nulla militiæ pars fuit, ad quam novi milites rudes, & inexercitati accederent. Laudabiliùs ii quidem, quàm Græci, quantò eorum exercitationes ad belli similitudinem propiùs accedebant; sed & Græci laudandi, qui quum altissimo otio, & diutinâ pace fruerentur, studia belli non omittebant, & exercitationes ad utrunque tempus ita accommodarunt, ut in his multum utilitatis, ac multum etiam inesset delectationis. Nam pulchritudines corporum admirabiles, lectissimorum adolescentium robur, & celeritatem, dexteritatemque cum in cavendis, tum inferendis ictibus eximiam, ac singularem, varios casus, & inopinatos, certantium studia, & alacritatem videre jucundum; assuefacere verò corpora, ut neque pulverem, neque solem, neque frigus, aut æstum, aut laborem, sudoremque nuda refugerent; id verò cum utile corporum salubritati, tum verò Reipublicæ maximè fructuosum. Nihil est enim, quod non exercendo, meditandoque assequamur; & ut [f] Poëtæ verbo utar, quasi extundamus. His rationibus motus Plato [g] summus auctor bene instituendæ Reipublicæ gymnasticam pueris exercendam esse præcipit, senibus non omittendam; & Veteres adolescentibus laudi dabant, si Palæstram probè scirent, & in eâ modestè versarentur; nec eum satis liberaliter institutum putabant, qui esset expers Palæstræ. Hinc apud [h] Terentium ita servus adolescentem laudat

Tacent; satis laudant: fac periclum in litteris,
Fac in Palæstrâ, in musicis; quæ liberum
Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.

& Aristophanes in Nubilis veteres Athenienses ideo summam in bello tradit glo- 3
riam comparasse, quòd & musicam rectè exercerent, & in Palæstrâ verecundè se gererent; huc etiam pertinet, quod Statius puerum his versibus exornavit

Sive catenatis curvatus membra Palæstris
Staret, amyclæâ conceptum matre putares

& quod lege sancivit [i] Solon servos μήτε ξηραλοιφεῖν, μηδὲ παιδεραστεῖν hoc est *neque Palæstræ operam dare, neque amori adolescentium;* quo in loco adnotandum est verbum ξηραλοιφεῖν esse compositum ἐκ τοῦ ξηροῦ, & ἀλεί- 4
φειν quod *ungere* [l] significat. Nam quum etiam in balneis ungerentur, ideo ξηραλοιφεῖν dictum ungi in Palæstrâ, ut discrimen ab unctione balnei notaretur. Et sanè Palæstra Græcis res habebatur liberis digna, non servis; siquidem quemadmodum Plato [m] memoriæ prodidit, sicut ferè omnes musicam, ita post musicam Palæstram discebant; quæ causa est, ut Græcos unctos Horatius [n] appellet in hoc versu

Psallimus, & luctamur Achivis doctiùs unctis

quod est idem, ac si dicas utentes Palæstrâ. Nam in Palæstrâ ceromate ungebantur, hoc est oleo cerâ subactâ; hinc apud Auctores frequens ceromatis mentio; Martialis [o]

Seu lentum ceroma teris.....

& [p] Juvenalis

Endromidas tyrias, & femineum ceroma
Quis nescit?.....

& [q] Plinius libro vigesimoquinto: *plura de hac parte non sum dicturus; non hercules magis, quàm de terræ usu in ceromatis.* Cujus rei Lucianus rationem tradit hujusmodi: *& in luto, & in arenâ sese luctatores exercebant; qui in luto exercebantur, quo magis lubri-*

[a] Cornel. Celsus Medicinæ libr. 1. c. 1. [b] Virg. libr. 7. Æn. [c] Sallust. in Bell. Jugurth. [d] Jul. Capitolin. in Vitâ Maximini. [e] Sil. Italic. libr. 8. & Strabo libr. 5. [f] Virg. libr. 1. Georgic. [g] Plato libr. 8. de legibus. [h] Terent. in Eunucho Act. 3. Sc. 2. [i] Plutarch. in Solone. [l] Suidas in Voce Ξηραλοιφεῖν. [m] Plato in Protagorâ [n] Horat. libr. 2. Epist. 1. [o] Martial. libr. 4. epigr. 19. [p] Juvenal. Satyr. 6. v. 246. [q] Plin. libr. 25. c. 13.

Homero [a] teste, qui cecinit

..... cunctis laudantibus acer Ulysses
Pannis præcinxit genitalia, magna, venustaque
Enudans femora, & pectus, validosque lacertos,
Ac latos humeros......

Quem morem servarunt Romani semper, ut Dionysius Halicarnasseus libro septimo testatur, quo in loco Romanos a Græcis originem duxisse eo quoque argumento probat; sed id est perquam infirmum, & leve, quum [b] Thucydide teste omnes pæne Barbari in gymnasiis pudenda velaverint; primi autem Lacedæmonii subligacula abjecerunt, primusque [c] Acanthus Lacedæmonius nudus in stadio decucurrit; minimè verò [d] omnium Lacedæmonii in hac re pudori pepercerunt, qui etiam puellas in palæstrâ nudas cum viris cogerent decertare. Nec omittendum certaminum genera fuisse
11 duo, in quorum altero animo Athletæ vincebantur, in altero autem corpore; nam qui [e] pancratio, cæstuque superabantur, tunc pro victis erant, quum se inferiores faterentur, & animo cederent adversariis. Quod eâ de causâ arbitror institutum, ne victores usque ad necem victi procederent, quod in illis certaminibus accidisset, quum essent maximè periculosa; itaque pancratii, & cæstus victoribus ea victoria contingebat, quam maximam Claudianus [f] vocat

...... quæ confessos animo quoque subjugat hostes

In reliquis autem certaminibus non adversariorum confessione, sed exitu certaminis victoria cernebatur; ideo Lacedæmonii suos
12 cives pancratio, cæstuque decernere vetuerunt; certare verò cursu, luctâ, disco permisere, ne assuescerent animo vinci, seque victos fateri; nam corpore superari, quàm animo damnosum minùs publicæ disciplinæ ducebant; quòd [g] Seneca testatur his verbis libro quincto de beneficiis: *Lacedæmonii vetant suos pancratio, aut cæstu decernere, ubi inferiorem ostendit victi confessio; cursor cretam prior contingit; velocitate alium, non animo, antecessit; luctator ter abjectus perdidit palmam, non tradidit. Quum invictos esse Lacedæmonii cives suos magno æstimarent, ab his certaminibus removerunt, in quibus victorem facit non judex, non per se ipse exitus, sed vox cedentis, & tradere jubentis.* Atque hoc est, cur Virgilius in quinto libro Æneidos cetera certamina eventu dijudicara dicat; Entelli, & Daretis cæstu contendentium pugnam Daretis ipsius, qui hortatu Æneæ cessit, concessione diremptam; sic enim [h] loquitur

Infelix, quæ tanta animum dementia cepit?
Non vires alias, conversaque numina sentis?
Cede Deo; dixitque, & prælia voce diremit;
Ast illum fidi æquales.....

Non licebat autem in Olympicis ludis certare, nisi ei, qui matrem, patremque posset ostendere, integramque, & sinceram stirpem generis, ut auctor est Themistius.

DISSERTATIO XVI.

De Palæstris.

Bello utiliores erant exercitationes Romanorum, quàm Græcorum Palæstræ. Ungebantur Veteres ceromate in Palæstris, quod ξηραλοιφεῖν dicebatur, ut distingueretur ab unctione, quæ in balneis utebantur; hinc multorum Auctorum interpretatio habetur. Unde in arenam descendere *originem duxerit, & pulvis pro labore accipiatur. Lacedæmonii primi hostium duces pretio corruperunt. Cur Palæstræ non solùm Herculi, sed etiam Apollini, & Mercurio dedicatæ essent.*

NUnc ad Veterum delicias, adversæ valetudinis levamenta, præsidia secundæ, meditamenta belli, pacis ornamenta, Palæstras venio, quæ tanto in pretio Veteribus, & tanto in honore fuerunt, ut magnam vitæ partem in his occupati plerique traducerent; ac nemo vestrûm mihi succenseat, Auditores, si diverticula amœna quærere, & ab instituto opere longiùs videar evagari. Res est enim cognitu dignissima, & ad veteres Auctores intelligendos perquam necessaria, ut non tam delectationis, quàm utilitatis gratiâ debeat explicari; tum autem locus ipse Thucydidis nos invitat, ut hæc de Palæstris Græcorum suscepta disputatio non modò non inutilis, verùm etiam non intempestiva debeat judicari. Nam duas Græciæ civitates Athenas, & Lacedæmonem tradit [i] summus Auctor mutasse plurimùm Veterum mores, & instituta; & Athenienses quidem, quum veteres Græci semper arma gestarent, primos ferrum deposuisse memoriæ prodit, & molliùs, atque delicatiùs vitæ genus instituisse; Lacedæmonios autem in Palæstris primos corpus denudasse. Quod si leve Palæstræ studium fuisset Antiquis, leve id omnino videatur, necesse est, & Thucydides reprehen- 1

[a] Hom Odyss. σ. v. 65. [b] Thucyd. libr. 1. [c] Dionys. Halicarn. libr. 7. Antiq. Roman. [d] Xenoph. in Lacedæm. Repub. & Propert. libr. 3. Eleg. 14. Plutarch. in Apophth. & Athen. libr. 13. cap. 2.

[e] Sen. de Benef. libr. 5. cap. 3. [f] Claud. de Sexto Cons. Hon. carm. 28. v. 249. [g] Senec. de Benefic. libr. 5. cap. 3. [h] Virg. Æn. libr. 5. [i] Thucydid. libr. 1.

hendendus, qui de re tam parvi momenti, tanquam in eâ salus Græciæ verteretur, mentionem fecerit; sin autem primam gymnasiorum curam Veteres habuerunt, & his Reipublicæ salutem contineri arbitrabantur, non sine causâ Thucydides quamlibet in his mutationem memoratu dignissimam esse duxit. Ostendam igitur magno studio Græcos gymnasia celebrasse, visamque rem dignam, in qua omnis ætas, & præcipuè juventus elaboraret, ut his exercitationibus corpora confirmata Patriæ munimento, sociis auxilio, hostibus terrori esse possent. Et sanè dubitari non potest, quin, si quod quotidie licet experiri, ignavia [a] corpus hebetat, labor firmat, & in fortibus bellatoribus firmæ, non imbecillæ corporis vires desiderantur, hujusmodi laboribus juvenum corpora exercendo, in pace bellicis rebus plurimum consuleretur. Hinc apud maximum Latinorum poëtarum in egregiè institutâ civitate, quibus ætas laborum patiens, non ignavis indulgent voluptatibus, sed [b]

Ante urbem pueri, & primævo flore juventus
Exercentur equis, domitantque in pulvere currus,
Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, cursuque, ictuque lacessunt.

& Romani, licet auctore [c] Sallustio, usu militiam discerent, nihilo tamen secius, & ad cursum [d] exercebantur, & ad [e] saltum, & Tiberim nando transmittebant, & palum,
2 vel scuta viminea, tanquam hostem, ferire assuescebant, & incedere gradu militari, & lapides jactare, & plumbatas discebant, & equum ascendere meditabantur; denique nulla militiæ pars fuit, ad quam novi milites rudes, & inexercitati accederent. Laudabiliùs ii quidem, quàm Græci, quantò eorum exercitationes ad belli similitudinem propiùs accedebant; sed & Græci laudandi, qui quum altissimo otio, & diutinâ pace fruerentur, studia belli non omittebant, & exercitationes ad utrunque tempus ita accommodarunt, ut in his multum utilitatis, ac multum etiam inesset delectationis. Nam pulchritudines corporum admirabiles, lectissimorum adolescentium robur, & celeritatem, dexteritatemque cum in cavendis, tum inferendis ictibus eximiam, ac singularem, varios casus, & inopinatos, certantium studia, & alacritatem videre jucundum; assuefacere verò corpora, ut neque pulverem, neque solem, neque frigus, aut æstum, aut laborem, sudoremque nuda refugerent; id verò cum utile corporum salubritati, tum verò Reipublicæ maximè fructuosum. Nihil est enim, quod non exercendo, meditandoque assequamur; & ut [f] Poëtæ verbo utar, quasi extundamus. His rationibus motus Plato [g] summus auctor bene instituendæ Reipublicæ gymnasticam pueris exercendam esse præcipit, senibus non omittendam; & Veteres adolescentibus laudi dabant, si Palæstram probè scirent, & in eâ modestè versarentur; nec eum satis liberaliter institutum putabant, qui esset expers Palæstræ. Hinc apud [h] Terentium ita servus adolescentem laudat

Tacent; satis laudant: fac periclum in literis,
Fac in Palæstrâ, in musicis; quæ liberum
Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.

& Aristophanes in Nebulis veteres Athenienses ideo summam in bello tradit glo- 3
riam comparasse, quòd & musicam rectè exercerent, & in Palæstrâ verecundè se gererent; huc etiam pertinet, quod Statius puerum his versibus exornavit

Sive catenatis curvatus membra Palæstris
Staret, amyclæâ conceptum matre putares

& quod lege sancivit [i] Solon servos μήτε ξηραλοιφεῖν, μηδὲ παιδεραστεῖν hoc est *neque Palæstræ operam dare, neque amori adolescentium;* quo in loco adnotandum est verbum ξηραλοιφεῖν esse compositum ἐκ τοῦ ξηροῦ, & ἀλεί- 4
φειν quod *ungere* [l] significat. Nam quum etiam in balneis ungerentur, ideo ξηραλοιφεῖν dictum ungi in Palæstrâ, ut discrimen ab unctione balnei notaretur. Et sanè Palæstra Græcis res habebatur liberis digna, non servis; siquidem quemadmodum Plato [m] memoriæ prodidit, sicut ferè omnes musicam, ita post musicam Palæstram discebant; quæ causa est, ut Græcos unctos Horatius [n] appellet in hoc versu

Psallimus, & luctamur Achivis doctiùs unctis

quod est idem, ac si dicas utentes Palæstrâ. Nam in Palæstrâ ceromate ungebantur, hoc est oleo cerâ subactâ; hinc apud Auctores frequens ceromatis mentio; Martialis [o]

Seu lentum ceroma teris.....

& [p] Juvenalis

Endromidas tyrias, & femineum ceroma
Quis nescit?.....

& [q] Plinius libro vigesimoquinto: *plura de hac parte non sum dicturus; non hercules magis, quàm de terræ usu in ceromatis.* Cujus rei Lucianus rationem tradit hujusmodi: *& in luto, & in arenâ sese luctatores exercebant; qui in luto exercebantur, quo magis lubri-*

[a] Cornel. Celsus Medicinæ libr. 1. c. 1. [b] Virg. libr. 7. Æn. [c] Sallust. in Bell. Jugurth. [d] Jul. Capitolin. in Vitâ Maximini. [e] Sil. Italic. libr. 8. & Strabo libr. 5. [f] Virg. libr. 1. Georgic. [g] Plato libr. 8. de legibus. [h] Terent. in Eunucho Act. 3. Sc. 2. [i] Plutarch. in Solone. [l] Suidas in Voce Ξηραλοιφεῖν. [m] Plato in Protagorâ [n] Horat. libr. 2. Epist. 1. [o] Martial. libr. 4. epigr. 19. [p] Juvenal. Satyr. 6. v. 246. [q] Plin. libr. 25. c. 13.

lubrici evaderent, oleo corpus inungebant; hinc
5 apud Sidonium lubrici dicuntur pugilatu, & nexibus palæstritæ; & apud Martialem libro tertio legitur hoc [a] carmen

Non perdit oleum lubricus palæstrita

Qui verò in arenâ exercebantur, id eo consilio faciebant, ut adversarium tenaciùs apprehenderent, atque in hoc genere Nili pulvis commendatur. Qua in re a scriptoribus Leonati, & Crateri Alexandri Magni comitis luxus notatur, qui Nili pulverem in exercitu secum circumferebant; quemadmodum [b] Ælianus in variâ historiâ testatur, & [c] Plinius, & [d] Athenæus, quos imitatum esse constat Patrobium [e] Neronis Libertum. Ex hoc autem certandi modo aliquot translationes ductæ, ut qui sine cer-
6 tamine vicisset adversarium, ἀκονιτὶ, hoc est *sine pulvere* superasse diceretur, vel, ut Plinius [f] loquitur, citra pulveris tactum; & pulvis pro labore poneretur, qua significatione Statius dixit:

..... sine me hoc sudare parumper
Pulvere.....

& *in arenam descendere* contritum vulgò proverbium non aliunde manavit. Duorum autem luctæ generum eam tradit Lucianus fuisse rationem, ut in luto qui volutabantur, quamvis lubricum hostem apprehendere assuescerent; qui verò in arenâ, id eâ causâ faciebant, ut effugere condiscerent etiam tenacissimè apprehendentem. Qua quidem in re, sicut in aliis, omnem artem luctatores, omnemque industriam adhibebant, ut & adversarium nexibus impedirent, & his impediti se se exolverent; nec enim magis virium, quàm artis illud certamen fuit. Quare neutiquam probandi Lacedæmonii, qui nullos luctantibus magistros præponebant, ut illud opus virtutis esset, non artis, quò Poëta respexit in Anthologiæ [g] libro primo, qui sic ait:

Ο'Ύτ' ἀπὸ Μεσσάνας, ὔτ' ἀργόθεν εἰμὶ παλαιστάς.
Σπάρτα μοι, Σπάρτα κυδιάνειρα Πατρίς.
Κεῖνοι τεχνάεντες, ἔγωγε μὲν, ὡς ἐπέοικε
Τοῖς Λακεδαιμονίων παισὶ, βίᾳ κρατέω.

Quod ego epigramma sic transtuli:

Non ego Messanæ luctator, & editus Argis;
Sparta mihi Patria est prole superba virûm.
Arte illi vincunt, ego vi; Lacedæmone natos
Sic virtute decet, non superare dolo.

Quo in loco gloriatur Athleta Spartanus non sicut ceteros arte, sed robore se victo-
7 riam consequi, quia Spartani omnem e Palæstris artem sustulerant; quasi verò Palæstræ non essent belli meditamenta, & in bello Spartani hostem dolo fallere non solerent; qui, ut Pausanias in Messenicis testis est locupletissimus, primi hostium duces pretio corruperunt. Enimvero qui Palæstras principes excogitarunt, non tam vires in his, quàm ingenium valere voluerunt; neque eas Herculi solùm dedicarunt, sed etiam Apollini, ut Lucianus tradit in dialogo, qui de Gymnasiis inscribitur; & Mercurio [h], qui etiam Palæstræ fuisse perhibetur [i] inventor. Quocirca [l] ἐναγώνιος quasi præses certaminum a Pindaro appellatur, & [m] Horatius ipsi tribuit his versibus inventionem Palæstræ:

Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, & decoræ
More Palæstræ.

DISSERTATIO XVII.

De iisdem Palæstris.

Lampadum ludus quomodo perageretur, ex quo plurium Auctorum loca explicantur; & apparet Vulcanium sæpiùs malè interpretatum esse Arrianum. Nihil egregium sine amore effici potest; ideo in Palæstris, & in ipsâ Academiâ Amoris simulacrum collocatum erat; quare non omnino justè in hoc reprehenduntur Antiqui a Lactantio, & Salviano; quum in Academiâ ridere effusiùs non liceret, & in Palæstris Gymnasiarchi obscœnitates coërcerent. Solon sanxit, ut, siquis, qui ex ephebis excessisset, in scholis versaretur, capite plecteretur.

THucydidis, quem explicamus admoniti loco, multa diximus de Gymnasiis, Palæstrisque Græcorum, & ad extremum ostendimus Palæstras [n] Herculi, & Mercu-
rio, & Apollini dedicatas, quod eo consilio 1
ab Antiquis factum affirmavimus, ut nos docerent corporis vires cum sapientiâ conjunctas esse oportere; nam, ut præclarè Synesius in libro de providentiâ monet, robori copulata sapientia invicta est, atque insuperabilis. Ideo prudenter Ægyptii Mercurii simulacrum duplex effinxerunt, & juvenis formam formæ senis adjunxerunt; quarum altera argumentum est roboris, atque virium; altera verò prudentiæ, quæ in seni-

[a] Martial. libr. 3. epigr. 58. [b] Ælian. libr. 9. c. 3. [c] Plin. libr. 25. cap. 13. [d] Athen. libr. 12. c. 9. [e] Plin. libr. 25. cap. 13. [f] Plin. libr. 35. cap. 11. [g] Anth. libr. 1. epigr. 6. εἰς ἀγῶνας. [h] Pausan. in Messenicis. [i] Hygin. fab. 277. & ult. Diodor. Sic. libr. 5. Biblioth. Lactant. libr. 1. de falsâ Relig. cap. 10. at Paus. in Attic. auctorem facit Theseum. [l] Pind. in Pyth. Od. 2. vers. 18. & Isthm. Od. 1. vers. 85. [m] Hor. libr. 1. Od. 10. [n] Paus. in Messenic.

sentibus videtur excellere; nunc de iisdem Palæstris libet paucula quædam adhuc delibare. Et quoniam Deorum fecimus mentio-
2 nem, quorum simulacra in gymnasiis Veteres collocabant, non omittendum etiam Cupidinem inter alios Deos in Palæstris a Veteribus consecratum, ut doctissimus interpres Homeri [a] Eusthatius memoriæ prodidit; & in Academiâ quidem, quod gymnasium Athenis celeberrimum fuisse dicitur [nam tria Athenis gymnasia; [b] Academia, Lyceum [c], & [d] Cynosarges, ubi nothi exercebantur] fuisse perhibetur simulacrum Amoris, unde lampada accendebant, qui erant eo ludi genere certaturi. Nec injucundum fortasse fuerit vobis, Auditores, si quomodo id ludi genus Antiqui luderent, explicarim; nec a suscepto abhorret argumento, quum in Palæstris id certamen celebraretur. Cursores [e] igitur cursu quàm maximè poterant incitato lampadem ferebant, & qui servasset inextinctam, victoriam consequebatur; sin autem primus cursor accensam non pertulisset, secundus excipiebat, ac subinde tertius; ita fiebat interdum, ut omnes certarent, nemo coronaretur, nemo vinceret, omnes vincerentur; genus autem id ludi [f] Athenis Prometheo, & Vulcano, & Minervæ celebrabatur; celebrabatur & [g] Corinthi, & Neapoli. Meminit hujus Lucretius, cujus obscurus alioquin locus hujus notitiâ certaminis illustratur, ubi [h] sic ait:

Et quasi cursores vitai lampada tradunt

Meminit & Varro, qui sic ait: *non cursu lampada tibi trado*, & Plato in primo libro de Republicâ his verbis: οὐδὲ ἴστε, ὅτι λαμπὰς ἔσται ἀφ᾽ ἵππων τῇ θεῷ: *Neque scitis Deæ lampadis ludum ex equis celebratum iri*. Sed om-
3 nium frequentissimè in historiâ de rebus ab Alexandro Magno gestis meminit [i] Arrianus, cujus ideo fecimus mentionem, quòd eum semper Vulcanius est malè interpretatus; nam ubi Arrianus habet Ἀλέξανδρος ἔθυσε, καὶ λαμπάδα ἐποίησε, semper vertit: *Alexander sacrum fecit multis collucentibus facibus*, quasi verò λαμπάδα ποιεῖν significet accendere faces, & non lampadis ludum celebrare, quemadmodum Suidæ [l] auctoritate declaratur. Sed, ut ad amorem, qui statuebatur in gymnasiis, revertamur, eo consilio a
4 Veteribus positum accepimus, ut ostenderent id, quod Cicero in Oratore præclarissimè dixit; non posse quidquam egregium effici, nisi amoris quidam ardor concipiatur, quo mentes accendantur cupiditate pulcherrimâ quæque consequendi, qui nihil arduum sibi putat, nihil autem intentatum relinquit. Et sanè quod est in rerum naturâ studium, quæ facultas, aut disciplina, cujus assequi excellentem doctrinam sine mentis ardore possimus? aut quem possumus nominare excellentem artificem, aut præstantem philosophum, qui non amore flagraverit ejus facultatis, quam profitebatur? An verò arbitramur Geometrarum principem [m] Archimedem, quum formis describendis intentus Romanorum gladios contemnebat, Patriamque captam, & direptionis mala patientem non respiciebat, non incredibili arsisse cupiditate reperiendæ veritatis; an [n] Demosthenem putamus, quum relicto æqualium cœtu, quum urbis deliciis repudiatis sub terrâ totos menses ad dicendum se se exercebat, non eloquentiam flagrantissimo studio concupivisse? an [o] Cleanthem, quum irrigandis hortis operam locaret, ut noctibus totis incumbere in studia sapientiæ posset, non amore inflammatum philosophiæ fuisse? Id animadvertentes Antiqui in gymnasiis Amorem statuerunt, quòd eum ducem arbitrarentur ad eas artes, quæ in A- 5
cademiâ celebrabantur; neque tam ab ejus arâ lampada cursorum accendi, quàm Numine animos pulcherrimarum studio facultatum putabant. Neque enim amor ille fuit turpium cupiditatum; neque qui simulacrum illud posuit, ad libidinem adolescentes voluit adhortari, qua omne corporis, animique robur enervatur, omnesque nervi veræ virtutis eliduntur. Quamquam non
me fugit a Lactantio Firmiano nimis acri 6
objurgatore philosophorum id consilium doctorum hominum, quo Cupidinem in Academiâ consecrarunt reprehensum, qui Palæstram illam non virtutis theatrum, sed turpissimarum cupiditatum fuisse censet. Nec ignoro Salvianum Palæstras vehementissimè reprehendisse, quum dixit: *Quidquid immunditiarum est, hoc exercetur in theatris; quidquid luxuriarum, in Palæstris*. Nec tamen doctissimis viris omnino assentior, quum & in Academiâ, quam Lactantius reprehendit, verecundiam tam severè cultam a philosophis animadvertam, ut in eâ effusiùs ridere nemini liceret; & in Palæstris, quas accusat Salvianus, pudicitiæ quoque habitam rationem intelligam; testatur id Sidonius Apollinaris, qui libro secundo epistolâ secundâ sic ait: *Quorum etiam viventium*

---

[a] Eustath. ad Odyss. 9. [b] Diog. Laërt. in Vitâ Platon libr. 3. segm. 7. Pausan. in Attic. sive libr. 1. & Suid. in hac voce Ἀκαδημία, & Plutarch. in Syllâ, & Cicer. de Finib. libr. 5. [c] Plato in Lyside, Livius libr. 1. dec. 4. & Pausan. libr. 1. [d] Tit. Liv. ibid. Plutarch. in Themistocle in principio. [e] Cæl. Rhodig. libr. 12. cap. 27. [f] Idem ibid. & Suid. in V. Λαμπάδος. [g] Idem ibid. [h] Lucret. libr. 2. [i] Arrian. libr. 3. de Exped. Alex. [l] Suid. in V. Λαμπάδος. [m] Tit. Liv. libr. 25. [n] Plutarch. in Vitâ Demosth. [o] Valer. Max. libr. 8. cap. 7. Diogen. Laërt. libr. 7. segm. 168. & Senec. Epistol. 44.

Acufilao [a] Argivo, alii [b] Pherecydi Syrio. De hoc Epimenide id narratur miribile; puerum itinere, & æstu fessum in Antrum secessisse, & ibi solidos annos obdormivisse [c] quinquaginta septem, ac deinde expergefactum rerum mutationem mirantem, hinc pari dierum numero consenuisse, & ad [d] centesimum quinquagesimum ætatis annum pervenisse; nec illud soporem fuisse nonnulli autumant, sed [e] mentis e corpore quemdem excessum, & peregrinationem, altissimamque rerum cælestium contemplationem, &, ut verbo absolvam, sapientiam omnibus numeris absolutam. Eodem modo Pythagoram scribunt decem annos latuisse, Zoroastrem viginti. Et sanè
5 dignus est habitus Epimenides, qui in spectandis divinis diutissimè versaretur, hinc a [f] Platone vir divinus appellatur in legibus; quin & veræ doctrinæ, & religionis princeps [g] Paulus Græcorum prophetam vocat, quo loco citat Epimenidis versum, qui ad hunc modum se habet

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί

Quam ille famam non sine causâ est consequutus; nam & [h] Munychiam plurimorum malorum Atheniensibus causam futuram prædixisse fertur; & [i] Persarum bellum, quum Græciæ jam immineret, divinis rebus procuratis dicitur distulisse; tantâ verò [l] continentiâ egisse, ut, quum ei passim tot honores, & dona ab Atheniensibus congererentur, omnia recusarit, & nihil aliud poposcerit, quàm oleæ sacræ ramum, ex qua victoribus in Panathenaicis corona donabatur, quam moriam dicunt.
6 Sed præcipuum opus Epimenidis fuit Atheniensibus Deorum cultum ostendere, & religionem veterem emendare, urbemque trepidam, & Cylonio scelere obstrictam superstitionum terriculis, & vatum minis liberare. Quod ipsum non tam re ipsâ, quàm opinione hominum arbitror consequutum; non enim re verâ imminentia mala, ultoresque scelerum Deos poterat averruncare, sed potuit, quia posse videbatur; quum enim castus, & sanctus, Diisque, quos placabat, simillimus crederetur, accepta cœlestibus hominas arbitrabantur, quæ ille sacrificia peregeret, quasque victimas immolaret, ob eamque causam civitatem a præterito metu, atque tristitiâ ad meliores spes, cogitationesque lætiores erexit, ac revocavit. Nisi verò quis arbitretur fuisse quasdam potestates, quas Numina Veteres appellabant, quæ sui cultu delectarentur, hominesque ideo perterrefacerent, ut iis honoribus afficerentur; credatque a veritate non abhorrere, quæ prodigiis propiora in hoc genere narrantur ab historicis, neque enim desunt exempla, quibus hæc opinio affirmetur. Nam [m] Diotimam ferunt, quæ in sympofio laudatur a Socrate, pestem jam 7
impendentem quibusdam sacrificiis distulisse; & nonnullos esse vates circa [n] Cleonas, qui grandinem imminentem prævidentes, carminibus, & victimis avertant calamitatem ab agris, & Cœlo serenitatem reddant. Sed & illud memoriæ [o] proditum Aristæum, quum Etesiæ venti non spirarent, & immodico æstu segetes corrumperentur, animalia interirent, ventos evocasse. Sed [p] & Empedocles dictus est *Κωλυσανέμας*, seu *Pausanemas* quòd quum circa Acragantis muros incolis pestilens flaret ventus, ipsum compressit; quamquam id [q] Plutarchus ad naturalem causam refert, qui speluncam immanem ab Empedocle esse tradit obstructam, unde pecori, atque hominibus spiritus ille noxius erumperet; & Græci, quum Xerxes [r] ingenti illâ classe Græciam invasisset, admoniti oraculo ventis rem divinam fecerunt; qui quum adversi perflassent Persarum, secundi Græcorum navibus ad victoriam consequendam plurimùm Græcis profuerunt. Quod autem de Æaco [s] Isocrates memoriæ prodidit, longè mirabilius 8
est, qui quum Græcia gravi æstu laboraret, omnesque fructus humoris inopiâ interirent, Græcorum precibus fatigatus ascendit in montem, & quum supinas tetendisset ad Cœlum manus, pluviamque poposcisset, extemplo tonitrus auditus ingens, collectæ nubes, tantus e Cœlo effusus imber, ut totam repente regionem impleverit. His exemplis siquis moveatur, credatque excellentium justitiâ virorum precibus divinum Numen affuisse, habebit auctores non tantum philosophos profanos, verùm etiam sacros, & Christianæ pietatis principes. Nec deerunt, qui multa prodigia dicant accidisse consilio pravorum Geniorum, quos adorabat antiquitas, ot magis mentes humanæ soperstitione sævâ imbuerentur, a quibus

---

[a] Diogen. Laërt. libr. 1. segm. 41 in Vitâ Thaletis. [b] Clem. Alex. Strom. l. 1. [c] Varr. 7. de ling. lat. Diog. Laërt. l. 1. segm. 109. & Plin. l. 7. c. 52. & Plutarch. in libro An seni gerenda sit Resp. at Pausan. in Attic. c. 20. tradit quadraginta annos dormisse. [d] Diogen. Laërt. & Plin. ibid. [e] V. Suid. in V. Ἐπιμενίδης. [f] Plato libr. 1. de legib. [g] D. Paul. Epist. ad Tit. cap. 1. v. 12. [h] Plutarch. in Solonis Vitâ, & Diog. Laërt. libr. 1. segm. 114. in Vitâ Epimen. [i] Plato libr. 1. de legib. [l] Plutarch. libro de Reip. gerend. præcept. & in Vitâ Solonis. Pauloaliter Diogen. Laërt. in Vitâ Epimenid. libr. 1. segm. 111. [m] Plato in Conviv. & Clemens Alexandr. libr. 6. Stromat. [n] Clem. Alex. ibid. [o] Clem. Alexandr. ibid. [p] Clem. Alexandr. ibid. Plutarch. adversùs Colot. & de curiositate, & Suid. in V. Ἀ'μώνδας, & Diog. Laërt. libr. 8. segm. 60. in Vitâ Empedocl. [q] Plutarch. libris iisdem. [r] Herodot. libr. 7. cap. 178. [s] Isocrat. in Encom. Evagoræ, Pind. Nem. 5. vers. 19. & ibi Erasm. Schmid.

bus etiam multas calamitates ob eandem causam verisimile est humano generi importatas; certè constat ab Antiquis certas cæremonias institutas, quibus hæc mala averterent, & expiarent. Sic [a] grassante pe-
9 stilentiâ clavum figendi causâ Dictatorem creabant: ad [b] eandem pestem finiendam scenicos ludos primùm Romæ legimus celebratos: ita [c] quotiescunque lapidibus pluisse esset renunciatum, novendiale sacrum institutum; ad imponendum autem finem bello Apollini [d] ludos instauratos; Matrem Deûm [e] Pessinunte Romam deportatam; sicut [f] Æsculapium Epidauro pestilentiæ causâ. Clemens [g] autem Alexandrinus testa-
10 tur Branchum, quum Milesii pestilentibus morbis vulgò laborarent, urbem lustrasse aspergentem populum ramo lauri, & canentem carmina quædam, quorum erat initium

Μέλπετε, ὦ παῖδες, ἑκάεργον, κ̀ ἑκαέργαν

Et [h] Lucanus prodigia, quæ ante Cæsaris civile bellum evenerant, expiasse Romanos urbem cum Pontificibus circumeuntes, aliisque sacerdotibus narrat. Quin etiam certæ res erant, quæ ad homines lustrandos, & expianda scelera pertinebant; nam & [i] oleæ ramos, & aquæ aspersiones in lustrationibus adhibitas legimus; unde Virgilius [l] cecinit

Spargens rore levi, & ramo felicis olivæ

& alio [m] in loco

Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero ......

& sulfur, & ova; Tibullus [n]

Ipseque ter circum lustravi sulfure puro

& [o] Ovidius

Præferat & tremulâ sulfur, & ova manu

& laurum, ex quo Satyricus [p] poëta cecinit

.... cuperem lustrari, si qua darentur
Sulfura cum tædis, & si foret humida laurus

Sed & salem lustrationibus adhiberi solitum Lycophron indicat, quum appellat ἁγνίτην hoc est *habentem vim lustrandi*; unde aquam maris ad purgandum idoneam Proclus testatur, quò respexit [q] Catullus, quum cecinit

Quum facit is patruum, qui non sinit esse moritum?
Ecquid scis quantum suscipiat sceleris?
Suscipit, o Gelli, quantum non ultima Thetys,
Non genitor Nympharum abluat Oceanus:

DISSERTATIO XV.

De Athletarum, qui in sacris certaminibus vicerant, gloriâ; de Athletis etiam pluscula adnectuntur.

Græci majoribus præmiis affecerunt ludicras artes, quàm doctos viros, imperatoresque summos; quos etiam aut exilio, aut morte mulctarunt; nec minùs Romani corruptâ disciplinâ leves artes opibus, & honoribus cumularunt; inopes autem neglexerunt viros ingenio præstantes, & aurigarum studio insaniverunt. Sortitio Athletarum quomodo fieret. Pueri, qui in sacris certaminibus decertabant; erant planè impuberes, non imberbes adolescentes, ut docet Faber. Græci Veteres in certaminibus genitalia præcingebant; primus autem Acanthus Lacedæmonius nudus in stadio decucurrit; mox verò etiam virgines nudas Lacedæmonii decertare coëgerunt. Dionysius Halicarnasseus non rectè arguit Romanos a Græcis originem ducere, quia subligaculis uterentur, quum etiam Barbari omnes pudenda velarent. Athletæ dicebantur victi aut animo, aut corpore.

INter ea, quæ negotium possunt exhibere legentibus Græcorum monumenta, est incredibilis quædam gloria, quam ii consequebantur, qui in sacris certaminibus victores extitissent. Nam quicunque audit fuisse quosdam Græciæ ludos, in quibus, qui superassent adversarios, coronarentur; ex re ludicrâ levem, & ludicram gloriam comparari solitam arbitratur; quum verò animadvertit apud celeberrimos quosque Auctores hujus ludicræ victoriæ mentionem reperiri tam frequēter, fieri non potest, quin accuset levitatem Scriptorum, qui de re tam humili, & contemnendâ toties, & tam seriò putaverint sibi esse memorandum. Hæc autem admiratio oritur ex ignoratione consuetudinis Græcorum, qua victorem citari in publicis ludis præclarissimum habebatur, de quo Græcorum more, quoniam Thucydides nobis offert occasionem, hodierno die dicendum esse duxi. Est autem locus maximè opportunus; nam [r] Thucydides Cylonem Atheniensem tradit Patriæ regnum affectasse, ad tantam autem spem erectum non solùm nobilitate, opibus, Theagenis, qui Megaris imperabat, affinitate; sed

[a] Tit. Liv. libr. 7. [b] Tit. Liv. ibid. [c] Idem libr. 1. & libr. 25. & 29. [d] Idem libr. 27. [e] Idem l. 29. [f] Idem libr. 10. & libr. 29. & Ovid. Metam. libr. 15. fab. 53. v. 622. & Valer. Maxim. libr. 1. cap. 8. [g] Clem. Alexandrin. libr. 5. Strom. [h] Lucan. Pharsal. libr. 1. [i] Macrob. libr. 5. cap. 7. [l] Virgil. Æneid. libr. 6. [m] Virgil. Æneid. l. 2. [n] Tibull. libr. 1. Eleg. 5. [o] Ovid. de Art. Am. libr. 2. [p] Juven. Satyr. 2. v. 157. [q] Catull. epigr. 89. in Gellium. [r] Thucyd. libr. 1.

ſed etiam quod Olympia viciſſet, & præclaram illam, & ab omni Græciâ expetitam coronam eſſet conſequutus. Sic enim loquitur clariſſimus [a] Scriptor

Κύλων ἦν Ἀθηναῖος ἀνὴρ Ὀλυμπιονίκης τῶν πάλαι εὐγενής τε, καὶ δυνατὸς, ἐγεγαμήκει δὲ θυγατέρα Θεαγένους Μεγαρέως ἀνδρὸς, ὃς κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐτυράννει Μεγάρων.

quæ ſic latinè transferuntur

Cylon erat Athenienſis vir Olympionices nobilis, & potens, uxorem autem duxerat filiam Theagenis viri Megarenſis, qui eâ tempeſtate Megaris tyrannidem occuparat. Ad quem locum illuſtrandum oſtendam, quantis honoribus afficerentur, & quantâ gloriâ eſſent, qui in ſacris certaminibus coronati fuiſſent, & præcipuè qui Olympia viciſſent; ex quo ſermone conſtabit, cur paulò poſt maximum Jovis feſtum Olympicos ludos vocet, deinde nonnulla dicam de iiſdem. Et quoniam ab hinc triennium ex hoc loco de ſacris Græcorum certaminibus multa verba feci, ea dumtaxat attingam, quæ eo tempore prætermiſi. Magnum igitur Hieronicarum decus, magnamque gloriam fuiſſe quis ignorat, qui vel mediocriter fuerit in Græcorum lectione verſatus? Quod ſi De-
2 moſthenes [b] præclarum ſibi ducebat oratori maximo, qui Græciam eloquentiâ permiſcebat, Regeſque potentiſſimos concionibus perterrebat, unius aniculæ digito monſtrari: ſi princeps Lyrici carminis apud Latinos [c] Horatius ampliſſimum laborum ſuorum præmium exiſtimat

Monſtrari digito prætereuntium

quanta Athletæ victoris gloria fuit, qui in pleniſſimo Theatro, in conſpectu pæne totius Græciæ immortali honore afficiebatur, ab omnibus celebrabatur, ab omnibus digito monſtrabatur? Quæ ſolita fieri teſtatur Lucianus in libro, qui Anacharſis inſcribitur, qui ſic ait: *& præmia, quemadmodum antea dixi, non parva laudari a ſpectatoribus, maximèque gloriâ inſignem evadere, oſtendique digito tanquam ſuæ ætatis præſtantiſſimum*; quibus aſtipulatur Dionyſius Halicarnaſſeus, qui ſic ait: *his autem immortalis gloria contingit, & unicuique eorum laudes abundè congeruntur, & digito monſtrantur, quaſi per unam actionem, victoriamque facti ſint non unius urbis cives; ſed totius Orbis terrarum.* Quin & divinis honoribus affectos idem teſtatur his verbis: καὶ ὅτι αὐτοῖς τοῦτο συνέβη, ὅτι πολλοὶ καὶ ἰσόθεοι ἐνομίσθησαν: οἶδε καὶ ὡς θεοὶ τιμῶνται, καὶ τῶν πάλαι hoc eſt: *& quod hoc ipſis contigit, ut multi Diis æquales crederentur, nonnulli autem Antiquorum tanquam Dii colantur*; & Lucianus in dialogo de Gymnaſiis *iosbiter* Athletas victores eſſe pronunciat; ex quibus intelligi poteſt, cur dixerit [d] Horatius

. . . . . . palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad Deos

& [e] alio in loco

Sive quos Elæa domum reducit
Palma cœleſtes, pugilemve, equumve
Dicit . . .

Sed non poëtæ modò, ſed etiam Dii gen- 3
tium ſibi ipſis æquales Hieronicas putaverunt; ſiquidem [f] oraculi juſſu Deorum immortalium honoribus conſecratos accepimus Euthymum pugilem, & Cleomedem; & [g] Euthymum quidem vivum, atque ſentientem; ut mihi Diis pares Hieronicas habitos cogitanti referre non libeat, quod ait Cicero in Tuſculanis Olympiæ victoriam apud Græcos non minore in honore fuiſſe, quàm apud Romanos antiquum conſulatum; pigeatque dicere tantæ felicitatis eam rem viſam, ut [h] Diagoras Rhodius quum tres filios Olympiæ victores declarari, coronarique vidiſſet, in eorum complexu gaudio expiraverit; nec in argumentum dignitatis afferre conſilium ſit, quod [i] Ariſtophanes in nebulis indicat eos, qui viciſſent in ſacris certaminibus, indutos veſte purpureâ, quam Xyſtida appellabant, curru ſublimes in Patriam inuehi ſolitos, quaſi triumphantes; ſatis illa, quæ diximus, Athletarum in ſacris certaminibus coronatorum dignitatem declarant. Quæ ſi fuit in aliis omnibus impendiò magna, atque præclara, in 4
Olympiæ victoribus fuit præclariſſima, quorum nomine in Græciâ, ſicut Romæ Conſulum [l] nominibus anni notabantur, quemadmodum ex Diodoro [m] Siculo, aliiſque [n] conſtat, qui quanto ceteris præſtiterint, Solonis [o] lex argumento eſt, quæ Iſthmia vincentibus centum annuas drachmas, quingentas conſtituit Olympia. Quæ quum ita ſe habeant, non Thucydidis levitas accuſanda, qui tanquam magnum aliquid retulerit Olympionicen fuiſſe Cylonem, ſed Græcorum, quibus fatale fuit ludicras artes, & leves majoribus afficere præmiis, quàm graves, & illuſtres. Sic [p] Thebani Pindari quidem præcellentiſſimi Lyricorum 5
poëtarum, qui fuit unicum ferè ornamentum Thebarum, nullam ſtatuam poſuerunt, ſimulacrum autem Cleonis cantoris conſtituerunt: ſic Athenienſes Pothino [q] Neuroſpaſtæ ſcenam dederunt, ex qua divinas Tra-

[a] Thucyd. libr. 1. [b] Cicero Tuſcul. libr. 5. [c] Horat. libr. 4. Od. 3. [d] Horat. libr. 1. Od. 1. [e] Horat. libr. 4. Od. 2. [f] Pauſan. Eliacor. poſter. ſive libr. 6. [g] Plin. libr. 7. cap. 47. & Pauſan. Eliacor. poſt. ſive libr. 6. [h] Cicer. Tuſcul. quæſt. libr. 1. [i] Ariſtoph. in Nubib. Act. 1. Sc. 1. [l] Tit. Liv. in Hiſtor. paſſim. [m] Diod. Sicul. in Biblioth. paſs. [n] Herodot. in Hiſtor. Thucyd. Pauſan. Diogen. Laërt. &c. [o] Plutarch. in Vitâ Solonis, & Diog. Laërt. libr. 1. ſegm. 55. in Vitâ ejusd. [p] Athen. libr. 1. cap. 16. [q] Athen. ibid.

Tragœdias Euripides recitaverat: sic Euri-
clidia[a] præstigiatoris simulacrum juxta sum-
mi poëtæ Æschyli statuam collocarunt: sic
Oritæ præstigiatori Theodoro[b] in Thea-
tro imaginem statuerunt; sic Milesii[c] Ar-
chelao citharœdo: sic apud[d] Antiochum
Regem, quum tot essent summi viri belli,
pacisque artibus excellentes, maximis ho-
noribus afficiebatur saltator Archelaus: sic
denique[e] Athenienses philosophiæ princi-
pem, & parentem veneno sustulerunt, The-
seum[f] urbis conditorem, Themistoclem
alterum[g] Athenarum conditorem, clarissi-
mos[h] imperatores Milciadem,[i] Aristidem,
Alcibiadem, aliosque in exilium ejecerunt;
athletas tam immodicis in Prytaneo sum-
ptibus aluerunt, ut eos lege latâ Solon re-
secare, & minuere coactus fuerit. Nec id
6 Græcorum dumtaxat vitium; omnium po-
pulorum est; ubique levea artes, & ludi-
cræ magis a vulgo, quàm severæ, & graves
celebrantur; nam ludicræ habent admixtam
voluptatem, ideo pronis animis accipiun-
tur; severæ honestatem, ideo a populo re-
pudiantur. Illa ipsa Roma, ex qua nata gra-
vitas videbatur, non illa quidem integrâ di-
sciplinâ, sed tamen aliquando insanivit au-
rigatum studiis, & quo tempore[l].

..... celebres, notique poëtæ
Balneolum Gabiis, Romæ conducere furnos
Tentabant ......

aurigæ statuis, & amplissimis præmiis do-
nabantur; & quum[m] Senecas, &[n] Thra-
seas interficiebat Nero, ipsamque virtutis
indolem excindebat, Specillus[o] Myrmil-
lo, & Menecrates citharœdus triumpha-
lium virorum patrimoniis augebantur. Ro-
scius ille Comœdus[p] Ciceronis libris cla-
rissimus mercedem diurnam[q] mille dena-
rios sine suis gregalibus de publico accipie-
bat; Plautus[r], atque Terentius, quorum
ille versus recitabat, & quorum ingeniis
placebat, in summâ rei familiaris angustiâ
vitam traduxerunt. Marcus[f] Antonius tri-
umvir Anaxenorem citharœdum quatuor
civitatum tributis locupletavit; quis un-
quam historico, aut philosopho tantum de-
dit? Atque utinam hic mos exolevisset hoc
tempore, & artes bonæ colerentur, jace-
rent malæ, atque ea studia expeterentur,
quibus animi, non quibus corporis volu-
ptates efficiuntur! sed nolo de sæculo que-
ri; ad olympicos ludos revertamur. Inter
cetera, quæ in his ludis usurpabantur, de
quibus nihil diximus, quum Epigramma
primum Anthologiæ explicaremus; inpri-
mis digna memoratu est Athletarum sorti- 7
tio, quæ sic expediebatur. Sortes[t] in si-
tulam conjiciebantur, in quibus inscriptæ
erant singulis litteræ singulæ, eâ tamen ra-
tione, ut non una solùm littera α, aut β,
aut γ sortibus inesset; sed duæ sortes im-
mittebantur, quæ α, duæ quæ reliquas lit-
teras inscriptas haberent, qui autem α,
vel β e situlâ extraxisset, cum eo commit-
tebatur, qui alterum α, vel β extraxisset;
sic reliqua paria componebantur; ac si nu-
merus Athletarum par esset, commodiùs
fiebat sortitio; sin autem impar, tum ille,
qui nullum haberet adversarium, cum ali-
quo certabat, qui imparem litteram esset
sortitus, ita plerunque plagis confectus cum
intacto, integer viribus cum fesso congre-
diebatur. Quum autem unusquisque suum
adversarium sortitus fuerat, tum certaminis
præsides Athletas ad hunc modum exhorta-
bantur: si vobis elaboratum satis, ut digni
sitis Olympico certamine, nihilque ignavè,
nihil humiliter fecistis, ite fidentes. Aderant
autem illi, quos[u] μαστιγοφόρυς Græci vocant, 8
qui, si quid peccarent Athletæ, eos plecte-
rent; unde legimus cursores, qui, antequam
signum daretur, exilivissent, verberibus esse
mulctatos. Qua quidem in re celebre The-
mistoclis dictum memoratur, qui quum au-
ctor esset, ut Græci cum Xerxe quàm pri-
mùm confligerent, &[x] Adimantus dixisset:
*atqui in certaminibus, o Themistocles, intem-
pestivè exilientes verberant;* respondisse dici-
tur: *sed nec segniùs procurrentes coronant.*
Atque hi certamini præsidebant virgam te-
nentes in manibus; primùm autem in O- 9
lympicum stadium pueri progrediebantur,
inter seque certabant, deinde viri; in Py-
thiis autem pueri cum viris, dispari sanè
certamine committebantur; non enim, ut
Faber[y] docet, pueri intelligendi sunt im-
berbes adolescentes, sed impuberes planè;
quare[z] Plato in legibus tria constituit cer-
tamina, unum puerorum, aliud imberbium,
tertium virorum. Nec illud prætermitten-
dum, quod ad alium[a] Thucydidis locum
illustrandum pertinet, ubi sic ait: *ἐγυμνώ-
θησάν τε πρῶτοι, καὶ ἐς τὸ φανερὸν ἀποδύντες λίπα
μετὰ τὸ γυμνάζεσθαι ἠλείψαντο*: nudos Athletas
in Græciâ decertasse; quod contra Vete-
rum institutum inductum est. Nam Ve-
teres genitalia subligaculis præcingebant 10

Ho-

[a] Athen. libr. 1. cap. 16. [b] Athen ibid. [c] Athen ibid. [d] Athen. ibid. [e] Diog. Laërt libr. 2. segm. 42. in Vitâ Socratis. [f] Plutarch. in Vitâ Thesei. [g] Corn. Nep. & Plutarch. in Vitâ Themistocl. & Diodor. Sicul. libr. 11. [h] Cornel. Nep. in Vitâ Milciad. [i] Cicer. Tuscul. quæst. libr. 5. & Plutarch. in Vitâ Aristid. & Niciæ, & Themistoclis. [l] Juvenal. Satyr. 7. v. 4. [m] Sueton. in Vitâ Neron. cap. 35. [n] Idem ibid. cap. 37. [o] Idem ibid. cap. 30. [p] Cicer. de Oratore libr. 1. & pro Sext. Roscio Comœdo. [q] Macrob. Saturn. libr. 3. c. 14. [r] A. Gell. libr. 3. cap. 2. [f] Strabo libr. 14. [t] Lucian. in Hermotimo. [u] Petr. Fab. de Re Athlet. libr. 1. cap. 23. [x] Plutarch. in Apophth. [y] Petr. Fab. de Re Athleth. libr. 3 cap. 9. [z] Plato de Legib. libr. 8. [a] Thucydid. l. 1.

Homero [a] teste, qui cecinit

..... cunctis laudantibus acer Ulysses
Pannis præcinxit genitalia, magna, venustaque
Enudans femora, & pectus, validosque lacertos,
Ac latos humeros......

Quem morem servarunt Romani semper, ut Dionysius Halicarnassæus libro septimo testatur, quo in loco Romanos a Græcis originem duxisse eo quoque argumento probat; sed id est perquam infirmum, & leve, quum [b] Thucydide teste omnes pæne Barbari in gymnasiis pudenda velaverint; primi autem Lacedæmonii subligacula abjecerunt, primusque [c] Acanthus Lacedæmonius nudus in stadio decucurrit; minimè verò [d] omnium Lacedæmonii in hac re pudori pepercerunt, qui etiam puellas in palæstrâ nudas cum viris cogerent decertare. Nec omittendum certaminum genera fuisse
11 duo, in quorum alitero animo Athletæ vincebantur, in altero autem corpore; nam qui [e] pancratio, cæstuque superabantur, tunc pro victis erant, quum se inferiores faterentur, & animo cederent adversariis. Quod eâ de causâ arbitror institutum, ne victores usque ad necem victi procederent, quod in illis certaminibus accidisset, quum essent maximè periculosa; itaque pancratii, & cæstus victoribus ea victoria contingebat, quam maximam Claudianus [f] vocat

...... quæ confessos animo quoque subjugat hostes

In reliquis autem certaminibus non adversariorum confessione, sed exitu certaminis victoria cernebatur; ideo Lacedæmonii suos
12 cives pancratio, cæstuque decernere vetuerunt; certare verò cursu, luctâ, disco permisere, ne assuescerent animo vinci, seque victos fateri; nam corpore superari, quàm animo damnosum minùs publicæ disciplinæ ducebant; quòd [g] Seneca testatur his verbis libro quincto de beneficiis: *Lacedæmonii vetant suos pancratio, aut cæstu decernere, ubi inferiorem ostendit victi confessio; cursor cretam prior contingit; velocitate alium, non animo, antecessit; luctator ter abjectus perdidit palmam, non tradidit. Quum invictos esse Lacedæmonii cives suos magno æstimarent, ab his certaminibus removerunt, in quibus victorem facit non judex, non per se ipse exitus, sed vox cedentis, & tradere jubentis.* Atque hoc est, cur Virgilius in quinto libro Æneidos cetera certamina eventu dijudicata dicat; Entelli, & Daretis cæstu contendentium pugnam Daretis ipsius, qui hortatu Æneæ cessit, concessione diremptam; sic enim [h] loquitur

Infelix, quæ tanta animum dementia cepit?
Non vires alias, conversaque numina sentis?
Cede Deo; dixitque, & prælia voce diremit;
Ast illum fidi æquales.....

Non licebat autem in Olympicis ludis certare, nisi ei, qui matrem, patremque posset ostendere, integramque, & sinceram stirpem generis, ut auctor est Themistius.

DISSERTATIO XVI.

De Palæstris.

Bello utiliores erant exercitationes Romanorum, quàm Græcorum Palæstræ. Ungebantur Veteres ceromate in Palæstris, quod ξηραλοιφεῖν dicebatur, ut distingueretur ab unctione, qua in balneis utebantur; hinc multorum Auctorum interpretatio habetur. Unde in arenam descendere *originem duxerit, & pulvis pro labore accipiatur. Lacedæmonii primi hostium duces pretio corruperunt. Cur Palæstræ non solùm Herculi, sed etiam Apollini, & Mercurio dedicatæ essent.*

NUnc ad Veterum delicias, adversæ valetudinis levamenta, præsidia secundæ, meditamenta belli; pacis ornamenta, Palæstras venio, quæ tanto in pretio Veteribus, & tanto in honore fuerunt, ut magnam vitæ partem in his occupati plerique traducerent; ac nemo vestrûm mihi succenseat, Auditores, si diverticula amœna quærere, & ab instituto opere longiùs videar evagari. Res est enim cognitu dignissima, & ad veteres Auctores intelligendos perquam necessaria, ut non tam delectationis, quàm utilitatis gratiâ debeat explicari; tum autem locus ipse Thucydidis nos invitat, ut hæc de Palæstris Græcorum suscepta disputatio non modò non inutilis, verùm etiam non intempestiva debeat judicari. Nam duas Græciæ civitates Athenas, & Lacedæmonem tradit [i] summus Auctor mutasse plurimùm Veterum mores, & instituta; & Athenienses quidem, quum veteres Græci semper arma gestarent, primos ferrum deposuisse memoriæ prodit, & molliùs, atque delicatiùs vitæ genus instituisse; Lacedæmonios autem in Palæstris primos corpus denudasse. Quod si leve Palæstræ studium fuisset Antiquis, leve id omnino vi- 1
deatur, necesse est, & Thucydides reprehen-

[a] Hom Odyss. σ. v. 65. [b] Thucyd. libr. 1. [c] Dionys. Halicarn. libr. 7. Antiq. Roman. [d] Xenoph. in Lacedæm. Repub. & Propert. libr. 3. Eleg. 14. Plutarch. in Apophth. & Athen. libr. 13. cap. 2. [e] Sen. de Benef. libr. 5. cap. 3. [f] Claud. de Sexto Conf. Hon. carm. 28. v. 249. [g] Senec. de Benefic. libr. 5. cap. 3. [h] Virg. Æn. libr. 5. [i] Thucydid. libr. 1.

hendendus, qui de re tam parvi momenti, tanquam in eâ salus Græciæ verteretur, mentionem fecerit; sin autem primam gymnasiorum curam Veteres habuerunt, & his Reipublicæ salutem contineri arbitrabantur, non fine causâ Thucydides quamlibet in his mutationem memoratu dignissimam esse duxit. Ostendam igitur magno studio Græcos gymnasia celebrasse, visamque rem dignam, in qua omnis ætas, & præcipuè juventus elaboraret, ut his exercitationibus corpora confirmata Patriæ munimento, sociis auxilio, hostibus terrori esse possent. Et sanè dubitari non potest, quin, si quod quotidie licet experiri, ignavia [a] corpus hebetat, labor firmat, & in fortibus bellatoribus firmæ, non imbecillæ corporis vires desiderantur, hujusmodi laboribus juvenum corpora exercendo, in pace bellicis rebus plurimum consuleretur. Hinc apud maximum Latinorum poëtarum in egregiè institutâ civitate, quibus ætas laborum patiens, non ignavis indulgent voluptatibus, sed [b]

Ante urbem pueri, & primævo flore juventus
Exercentur equis, domitantque in pulvere currus,
Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, cursuque, ictuque lacessunt.

& Romani, licet auctore [c] Sallustio, usu militiam discerent, nihilo tamen secius, & ad cursum [d] exercebantur, & ad [e] saltum, & Tiberim nando transmittebant, & palum,
2 vel scuta viminea, tanquam hostem, ferire
assuescebant, & incedere gradu militari, & lapides jactare, & plumbatas discebant, & equum ascendere meditabantur; denique nulla militiæ pars fuit, ad quam novi milites rudes, & inexercitati accederent. Laudabiliùs ii quidem, quàm Græci, quantò eorum exercitationes ad belli similitudinem propiùs accedebant; sed & Græci laudandi, qui quum altissimo otio, & diutinâ pace fruerentur, studia belli non omittebant, & exercitationes ad utrunque tempus ita accommodarunt, ut in his multum utilitatis, ac multum etiam inesset delectationis. Nam pulchritudines corporum admirabiles, lectissimorum adolescentium robur, & celeritatem, dexteritatemque cum in cavendis, tum inferendis ictibus eximiam, ac singularem, varios casus, & inopinatos, certantium studia, & alacritatem videre jucundum; assuefacere verò corpora, ut neque pulverem, neque solem, neque frigus, aut æstum, aut laborem, sudoremque nuda refugerent; id verò cum utile corporum salubritati, tum verò Reipublicæ maximè fructuosum. Nihil est enim, quod non exercendo, meditandoque assequamur; & ut [f] Poëtæ verbo utar, quasi extundamus. His rationibus motus Plato [g] summus auctor bene instituendæ Reipublicæ gymnasticam pueris exercendam esse præcipit, senibus non omittendam; & Veteres adolescentibus laudi dabant, si Palæstram probè scirent, & in eâ modestè versarentur; nec eum satis liberaliter institutum putabant, qui esset expers Palæstræ. Hinc apud [h] Terentium ita servus adolescentem laudat

Tacent; satis laudant: fac periclum in litteris,
Fac in Palæstrâ, in musicis; quæ liberum
Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.

& Aristophanes in Nebulis veteres Athe-
nienses ideo summam in bello tradit glo- 3
riam comparasse, quòd & musicam rectè exercerent, & in Palæstrâ verecundè se gererent; huc etiam pertinet, quod Statius puerum his versibus exornavit

Sive catenatis curvatus membra Palæstris
Staret, amyclæâ conceptum matre putares

& quod lege sancivit [i] Solon servos *μήτε ξηραλοιφεῖν, μηδὲ παιδεραστεῖν* hoc est *neque Palæstræ operam dare, neque amori adolescentium;* quo in loco adnotandum est verbum *ξηρα-*
λοιφεῖν esse compositum *ἐκ τοῦ ξηροῦ*, & *ἀλεί-* 4
φειν quod *ungere* [l] significat. Nam quum etiam in balneis ungerentur, ideo *ξηραλοιφεῖν* dictum ungi in Palæstrâ, ut discrimen ab unctione balnei notaretur. Et sanè Palæstra Græcis res habebatur liberis digna, non servis; siquidem quemadmodum Plato [m] memoriæ prodidit, sicut ferè omnes musicam, ita post musicam Palæstram discebant; quæ causa est, ut Græcos unctos Horatius [n] appellet in hoc versu

Psallimus, & luctamur Achivis doctiùs unctis

quod est idem, ac si dicas utentes Palæstrâ. Nam in Palæstrâ ceromate ungebantur, hoc est oleo cerâ subactâ; hinc apud Auctores frequens ceromatis mentio; Martialis [o]

Seu lentum ceroma teris.....

& [p] Juvenalis

Endromidas tyrias, & femineum ceroma
Quis nescit?.....

& [q] Plinius libro vigesimoquincto: *plura de hac parte non sum dicturus; non herculè magis, quàm de terræ usu in ceromatis.* Cujus rei Lucianus rationem tradit hujusmodi: *& in luto, & in arenâ sese luctatores exercebant; qui in luto exercebantur, quo magis lubri-*

[a] Cornel. Celsus Medicinæ libr. 1. c. 1. [b] Virg. libr. 7. Æn. [c] Sallust. in Bell. Jugurth. [d] Jul. Capitolin. in Vitâ Maximini. [e] Sil. Italic. libr. 8. & Strabo libr. 5. [f] Virg. libr. 1. Georgic. [g] Plato libr. 8. de legibus. [h] Terent. in Eunucho Act. 3. Sc. 2. [i] Plutarch. in Solone. [l] Suidas in Voce *Ξηραλοιφεῖν*. [m] Plato in Protagorâ [n] Horat. libr. 2. Epist. 1. [o] Martial. libr. 4. epigr. 19. [p] Juvenal. Satyr. 6. v. 246. [q] Plin. libr. 25. c. 13.

lubrici evaderent, oleo corpus inungebant; hinc
5 apud Sidonium lubrici dicuntur pugilatu, & nexibus palæstritæ; & apud Martialem libro tertio legitur hoc [a] carmen

Non perdit oleum lubricus palæstrita

Qui verò in arenâ exercebantur, id eo consilio faciebant, ut adversarium tenaciùs apprehenderent, atque in hoc genere Nili pulvis commendatur. Qua in re a scriptoribus Leonati, & Crateri Alexandri Magni comitis luxus notatur, qui Nili pulverem in exercitu secum circumferebant; quemadmodum [b] Ælianus in variâ historiâ testatur, & [c] Plinius, & [d] Athenæus, quos imitatum esse constat Patrobium [e] Neronis Libertum. Ex hoc autem certandi modo aliquot translationes ductæ, ut qui sine cer-
6 tamine vicisset adversarium, ἀκονιτὶ, hoc est *sine pulvere* superasse diceretur, vel, ut Plinius [f] loquitur, citra pulveris tactum; & pulvis pro labore poneretur, qua significatione Statius dixit:

..... *sine me hoc sudare paramper*
Pulvere......

& *in arenam descendere* contritum vulgò proverbium non aliunde manavit. Duorum autem luctæ generum eam tradit Lucianus fuisse rationem, ut in luto qui volutabantur, quamvis lubricum hostem apprehendere assuescerent; qui verò in arenâ, id eâ causâ faciebant, ut effugere condiscerent etiam tenacissimè apprehendentem. Qua quidem in re, sicut in aliis, omnem artem luctatores, omnemque industriam adhibebant, ut & adversarium nexibus impedirent, & his impediti se se exolverent; nec enim magis virium, quàm artis illud certamen fuit. Quare neutiquam probandi Lacedæmonii, qui nullos luctantibus magistros præponebant, ut illud opus virtutis esset, non artis, quò Poëta respexit in Anthologiæ [g] libro primo, qui sic ait:

Ο῎Υτ' ἀπὸ Μεσσάνας, ὔτ' ἀργόθεν εἰμὶ παλαιστάς.
Σπάρτα μοι, Σπάρτα κυδιάνειρα Πατρίς.
Κεῖνοι τεχνάεντες, ἔγωγε μεν, ὡς ἐπέοικε
Τοῖς Λακεδαιμονίων παισὶ, βίᾳ κρατέω.

Quod ego epigramma sic transtuli:

Non ego Messanæ luctator, & editus Argis;
Sparta mihi Patria est prole superba virûm.
Arte illi vincunt, ego vi; Lacedæmone natos
Sic virtute decet, non superare dolo.

Quo in loco gloriatur Athleta Spartanus non sicut ceteros arte, sed robore se victo-
7 riam consequi, quia Spartani omnem e Palæstris artem sustulerant; quasi verò Palæstræ non essent belli meditamenta, & in bello Spartani hostem dolo fallere non solerent; qui, ut Pausanias in Messenicis testis est locupletissimus, primi hostium duces pretio corruperunt. Enimvero qui Palæstras principes excogitarunt, non tam vires in his, quàm ingenium valere voluerunt; neque eas Herculi solùm dedicarunt, sed etiam Apollini, ut Lucianus tradit in dialogo, qui de Gymnasiis inscribitur; & Mercurio [h], qui etiam Palæstræ fuisse perhibetur [i] inventor. Quocirca [l] ἐναγώνιος quasi præses certaminum a Pindaro appellatur, & [m] Horatius ipsi tribuit his versibus inventionem Palæstræ:

Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, & decoræ
More Palæstræ.

DISSERTATIO XVII.

De iisdem Palæstris.

Lampadum ludus quomodo peregeretur, ex quo plurium Auctorum loca explicantur; & apparet Vulcanium sæpiùs malè interpretatum esse Arrianum. Nihil egregium sine amore effici potest; ideo in Palæstris, & in ipsâ Academiâ Amoris simulacrum collocatum erat; quare non omnino justè in hoc reprehenduntur Antiqui a Lactantio, & Salviano; quum in Academiâ videre effusiùs non liceret, & in Palæstris Gymnasiarchi obscenitates coërcerent. Solon sanxit, ut, siquis, qui ex ephebis excessisset, in scholis versaretur, capite plecteretur.

THucydidis, quem explicamus admoniti loco, multa diximus de Gymnasiis, Palæstrisque Græcorum, & ad extremum ostendimus Palæstras [n] Herculi, & Mercu- 1
rio, & Apollini dedicatas, quod eo consilio ab Antiquis factum affirmavimus, ut nos docerent corporis vires cum sapientiâ conjunctas esse oportere; nam, ut præclarè Synesius in libro de providentiâ monet, robori copulata sapientia invicta est, atque insuperabilis. Ideo prudenter Ægyptii Mercurii simulacrum duplex effinxerunt, & juvenis formam formæ senis adjunxerunt; quarum altera argumentum est roboris, atque virium; altera verò prudentiæ, quæ in seni-

[a] Martial. libr. 3. epigr. 58. [b] Ælian. libr. 9. c. 3. [c] Plin. libr. 25. cap. 13. [d] Athen. libr. 12. c. 9. [e] Plin. libr. 25. cap. 13. [f] Plin. libr. 35. cap. 11. [g] Anth. libr. 1. epigr. 6. εἰς ἀγῶνας. [h] Pausan. in Messenicis. [i] Hygin. fab. 277. & ult. Diodor. Sic. libr. 5. Biblioth. Lactant. libr. 1. de falsâ Relig. cap. 10. at Pauf. in Attic. auctorem facit Theseum. [l] Pind. in Pyth. Od. 2. vers. 18. & Isthm. Od. 1. vers. 85. [m] Hor. libr. 1. Od. 10. [n] Pauf. in Messenic.

senibus videtur excellere; nunc de iisdem Palæstris libet paucula quædam adhuc delibare. Et quoniam Deorum fecimus mentio-
2 nem, quorum simulacra in gymnasiis Veteres collocabant, non omittendum etiam Cupidinem inter alios Deos in Palæstris a Veteribus consecratum, ut doctissimus interpres Homeri [a] Eustathius memoriæ prodidit; & in Academiâ quidem, quod gymnasium Athenis celeberrimum fuisse dicitur { nam tria Athenis gymnasia; [b] Academia, Lyceum [c], & [d] Cynosarges, ubi nothi exercebantur] fuisse perhibetur simulacrum Amoris, unde lampada accendebant, qui erant eo ludi genere certaturi. Nec injucundum fortasse fuerit vobis, Auditores, si quomodo id ludi genus Antiqui luderent, explicarim; nec a suscepto abhorret argumento, quum in Palæstris id certamen celebraretur. Cursores [e] igitur cursu quàm maximè poterant incitato lampadem ferebant, & qui servasset inextinctam, victoriam consequebatur; sin autem primus cursor accensam non pertulisset, secundus excipiebat, ac subinde tertius; ita fiebat interdum, ut omnes certarent, nemo coronaretur, nemo vinceret, omnes vincerentur; genus autem id ludi [f] Athenis Prometheo, & Vulcano, & Minervæ celebrabatur; celebrabatur & [g] Corinthi, & Neapoli. Meminit hujus Lucretius, cujus obscurus alioquin locus hujus notitiâ certaminis illustratur, ubi [h] sic ait:

Et quasi cursores vitai lampada tradunt

Meminit & Varro, qui sic ait: *non cursu lampada tibi trado*, & Plato in primo libro de Republicâ his verbis: οὐδὲ ἴστε, ὅτι λαμπὰς ἔσται ἀφ' ἵππων τῇ θεῷ: *Neque scitis Deæ lampadis ludum ex equis celebratum iri*. Sed om-
3 nium frequentissimè in historiâ de rebus ab Alexandro Magno gestis meminit [i] Arrianus, cujus ideo fecimus mentionem, quòd eum semper Vulcanius est malè interpretatus; nam ubi Arrianus habet Ἀλέξανδρος ἔθυσε, καὶ λαμπάδα ἐποίησε, semper vertit: *Alexander sacrum fecit multis collucentibus facibus*, quasi verò λαμπάδα ποιεῖν significet accendere faces, & non lampadis ludum celebrare, quemadmodum Suidæ [l] auctoritate declaratur. Sed, ut ad amorem, qui statuebatur in gymnasiis, revertamur, eo consilio a
4 Veteribus positum accepimus, ut ostenderent id, quod Cicero in Oratore præclarissimè dixit, non posse quidquam egregium effici, nisi amoris quidem ardor concipiatur, quo mentes accenduntur cupiditate pulcherrima quæque consequendi, qui nihil arduum sibi putat, nihil autem intentatum relinquit. Et sanè quod est in rerum naturâ studium, quæ facultas, aut disciplina, cujus assequi excellentem doctrinam sine mentis ardore possimus? aut quem possumus nominare excellentem artificem, aut præstantem philosophum, qui non amore flagraverit ejus facultatis, quam profitebatur? An verò arbitramur Geometrarum principem [m] Archimedem, quum formis describendis intentus Romanorum gladios contemnebat, Patriamque captam, & direptionis mala patientem non respiciebat, non incredibili arsisse cupiditate reperiendæ veritatis; an [n] Demosthenem putamus, quum relicto æqualium cœtu, quum urbis deliciis repudiatis sub terrâ totos menses ad dicendum sese exercebat, non eloquentiam flagrantissimo studio concupivisse? an [o] Cleanthem, quum irrigandis hortis operam locaret, ut noctibus totis incumbere in studia sapientiæ posset, non amore inflammatum philosophiæ fuisse? Id animadvertentes Antiqui in gymnasiis Amorem statuerunt, quòd eum ducem arbitrarentur ad eas artes, quæ in A- 5
cademiâ celebrabantur; neque tam ab ejus arâ lampada cursorum accendi, quàm Numine animos pulcherrimarum studio facultatum putabant. Neque enim amor ille fuit turpium cupiditatum; neque qui simulacrum illud posuit, ad libidinem adolescentes voluit adhortari, qua omne corporis, animique robur enervatur, omnesque nervi veræ virtutis eliduntur. Quamquam non
me fugit a Lactantio Firmiano nimis acri 6
objurgatore philosophorum id consilium doctorum hominum, quo Cupidinem in Academiâ consecrarunt reprehensum, qui Palæstram illam non virtutis theatrum, sed turpissimarum cupiditatum fuisse censet. Nec ignoro Salvianum Palæstras vehementissimè reprehendisse, quum dixit: *Quidquid immunditiarum est, hoc exercetur in theatris; quidquid luxuriarum, in Palæstris*. Nec tamen doctissimis viris omnino assentior, quum & in Academiâ, quam Lactantius reprehendit, verecundiam tam severè cultam a philosophis animadvertam, ut in eâ effusiùs ridere nemini liceret; & in Palæstris, quas accusat Salvianus, pudicitiæ quoque habitam rationem intelligam; testatur id Sidonius Apollinaris, qui libro secundo epistolâ secundâ sic ait: *Quorum etiam viven-*

tium

[a] Eustath. ad Odyss. 9. [b] Diog. Laërt. in Vitâ Platon. libr. 3. segm. 7. Pausan. in Attic. sive libr. 1. & Suid. in hac voce Ἀκαδημία, & Plutarch. in Syllâ, & Cicer. de Finib. libr. 5. [c] Plato in Lyside, Livius libr. 1. dec. 4. & Pausan. libr. 1. [d] Tit. Liv. ibid. Plutarch. in Themistocle in principio. [e] Cæl. Rhodig. libr. 11. cap. 27. [f] Idem ibid. & Suid. in V. Λαμπάδος. [g] Idem ibid. [h] Lucret. libr. 2. [i] Arrian. libr. 3. de Exped. Alex. [l] Suid. in V. Λαμπάδος. [m] Tit. Liv. libr. 25. [n] Plutarch. in Vitâ Demosth. [o] Valer. Max. libr. 8. cap. 7. Diogen. Laërt. libr. 7. segm. 168. & Senec. Epistol. 44.

tium luctas, si involuntur obscenius, casta confestim Gymnasiarchorum virga dissolvit. Nec tamen negaverim nuda corpora formosorum adolescentium improbius fuisse spectaculum, quàm ut pati Christiana severitas posset; præsertim in Græciâ, ubi laudi ducebatur adolescentulis quàm plurimos habere amatores. Sed quis nobis dabit in rebus humanis bonum, quod non habeat aliquid admixtum mali, aut quis est omnino locus, quo non libido irrumpat improborum? ea nihil invium, nihil sanctum, nihil occlusum patitur, aut inviolatum; quæ neque a sacris, neque a templis impias, & consceleratas cupiditates arcet, & exercitationes virtutis in irritamenta libidinis vertit. Nec ideo tamen improbandi, qui aliquid repererunt, quod utile vitæ, quod frugiferum publicis rebus esse posset, si eo nonnullorum improbitas ad inconcessas abutitur voluptates. Nam si Palæstras repudiamus, quòd in iis aliquid auderet protervo-
7 rum petulantia, cur non repudiemus & scholas, in quibus, nisi aliquid, quod ad corruptelam puerilis ætatis pertineret, homines nequam designarent, non tam graviter Solon sanxisset, ut si quis, qui excessisset ex ephebis, in scholis esse versatus redargueretur, capite plecteretur? Non igitur Græci reprehendendi; invenerunt enim Palæstras, ut corpora puerorum, adolescentiumque laboribus firmarentur, nec vires modò susciperent incrementum; verùm etiam corporis motus, gestusque formarentur. Atque hæc ars propriè Palæstra est appellata; qui verò harum rerum essent imperiti, apalæstri a [a] Cicerone, & [b] Quintiliano dicuntur; sed latiùs patuerunt exercitationes Palæstræ, ut his omnis ars gymnastica contineretur, qua corpora ad summam firmitatem perducebantur, neque frigus, aut Solem reformidabant. Quapropter in libro Luciani, qui de Gymnasiis inscribitur, legimus Græcos intecto capite gravissimos æstus, & frigora pertulisse, & eorum corpora fuisse habitiora, & coloratiora. Quocirca Agesilaus quum Asiatica mancipia ven-
8 deret, ea nuda traditur vendidisse, ut appareret, quantò magis fluxa, & corporibus Græcorum essent minùs colorata; & [c] Xenophon Mosynœcorum divitum corpora nimis alba fuisse animadvertit, quòd scilicet, ut Græci, non exercerentur. Nec verò corpora solùm in Palæstrâ, sed animi formabantur; quum in iis philosophi, & rhetores, & alii laudandarum artium magistri disputarent; sic in Academiâ, & Lyceo non tam artes athletarum, quàm immortale Platonis [d] ingenium effulsit. Atque hac de causâ [e] Vitruvius in Palestris constituendas esse præcipit sedes, in quibus philosophi, ceterique, qui studiis delectantur, sedentes disputare possint; qui locus verba Ciceronis [f] illustrat in Oratore: *Num tandem aut locus hic non idoneus videtur, in quo porticus hæc ipsa, ubi inambulamus, & Palæstra, & tot locis sessiones gymnasiorum, & Græcarum disputationum memoriam quodammodo commovent?* & [g] alio in loco: *Et hoc ipso tempore, quum omnia gymnasia philosophi teneant, tamen eorum auditores discum audire, quàm philosophum malunt, qui simul ut increpuit in mediâ oratione de maximis rebus, & gravissimis disputantem philosophum omnes unctionis causâ relinquunt*; ad hos igitur usus inventæ Palæstræ, quibus improbi si abutebantur, hominum id vitium, non rei habendum esse quis dubitet?

DISSERTATIO XVIII.

Quænam Deæ Σεμναὶ vocarentur, & de furiis multa.

Epidamnus Dyrrhachium appellatum est, quia Veteres ea, quæ infaustum nomen haberent, nominare verebantur; sicut etiam, quæ sacra haberentur; hinc Apollodorus negat ab Antiquis cerebrum unquam nominari; sed hoc ex Homero falsum evincitur. Sternutamenta tanquam sacra adorabant, & ex ipsis omina captabant. Deæ Semnæ sunt eædem, ac Furiæ; licet Philemon diversas putet; duas Phylarchus recenset; plerique tamen tres esse tradunt; appellatæ autem sunt Eumenides ab Oreste, quia ipsi benevolæ fuissent; quare falsò putavit Scaliger per antiphrasin appellari. Furiæ sunt tres animi perturbationes, scilicet ira, cupiditas, libido. Proverbium alia apud alios pulchra *unde fluxerit. Antiqui tam bona, quàm mala, immo etiam vitia, & res obscenas Deorum nominibus, ac templis colebant.*

Est ab Antiquis religione summâ observatum, ut nominibus quàm faustissimis uterentur; quocirca nonnulla nomina animadvertimus commutata, quòd mali ominis viderentur. Sic [h] Dyrrhachium, quum
antea Epidamnus vocaretur, quòd ea vox 1
damnum significaret, aliâ appellatione Veteres nominarunt; qua superstitione ducti, quæ sibi accidere noluissent, ea ne nominare quidem sustinebant: οὐ βούλομαι, inquit De-

a Cic. de Oratore. b Quintilian. Inst. Orator. libr. 9. cap. 4. c Xenophon de Expedit. Cyri libr. 5. d Diogen. Laërt. libr. 3. in Vitâ Platon. e Vitruvius libr. 5. cap. 11. f Cicer. de Oratore libr. 2. g Cicer. ibid. h Plin. libr. 3. cap. 23.

Demosthenes δυσχερές τι αὐτῶν οὐδὲν ἀρχόμενος *nolo quid triste dicere incipiens*; & Cicero in Philippicâ primâ, ne sibi violentam mortem imminere dicat, sic ait: *sed ut, si quid mihi humanitus accidisset; (multa autem impendere videntur præter naturam etiam, præterque fatum)* & Nisus [a] Virgilianus eodem modo mortem circumscribit:

Sed siquis, quæ multa vides, discrimine tali,
Siquis in adversum rapiat casusque, Deusque,
Te superesse velim; tua vitâ dignior ætas

quæ loquendi genera apud bonos Auctores frequentissima reperiuntur. Fuit etiam alia ratio nominum silendorum, quum quid tanquam sacrum nominare verebantur, qua
2 ratione cerebrum negat Apollodorus ab Antiquis unquam dictum, qui quamquam Homero [b] teste convincitur, tamen id sæpe observatum animadvertimus. Ita Sophocles cerebrum albam medullam vocat in Trachiniis, ubi his verbis utitur.

Κόμης δὲ λευκὸν μύελον ἐκκραίνει μέσου
Κρατὸς διασπαρέντος αἵματος ὁμοῦ

& [c] Euripides

. ... ἔνθεν ἐκγελᾷ,
Ὀστέων ῥαγέντων, φόνος, ἵν' αἰσχρὰ μὴ λέγω

hoc est ..... *inde ruptis ossibus,*
Ne proloquar nefanda, prorupit cruor

Quod ideo Veteres fecisse nonnulli putant, quòd cerebrum sacrum haberetur, quòd sensus omnes ex eo proficiscuntur; ideo & per caput jurabant, Virgilio [d] teste, qui dixit:

Per caput hoc juro, per quod pater ante solebat.

Et sternutamenta tanquam sacra adorabant,
3 ut [e] Athenæus testatur; & [f] omina rerum gerendarum ex ipsis captabant; quocirca Themistocli [g] ante navalem pugnam sternutamentum a dextrâ parte datum omen fuit victoriæ. His autem de causis Deas, quas Latini Furias, Græci Erinnyas, vel Eumenidas [h] appellarunt, proprio nomine haudquaquam vocant; sed σεμνὰς θεὰς hoc est *venerandas Deas*, quibus aram, templumque constituit [i] Epimenides, quum Athenienses a Cylonio scelere expiaret. Quorum quoniam mentionem facit Thucydides in his [l] verbis

Καθεζομένους δὲ τινὰς καὶ ἐπὶ τῶν Σεμνῶν θεῶν ἐν τοῖς βώμοις ἐν τῇ παρόδῳ διεχρήσαντο

quæ verba sic transferuntur:

Sedentes autem quosdam in venerandarum templo Dearum in altaribus transeuntes occiderunt, quærendum esse visum est, quænam σεμναὶ θεαὶ *venerandæ*, vel *severæ Deæ* Thucydidi nominentur. Nam [m] Philemon, auctore Sophoclis Interprete, alias esse tradit venerandas Deas, alias Furias; quamobrem nobis, ut nostræ interpretationis ratio constare videatur, auctoritate nobilium scriptorum probandum est easdem esse venerabiles Deas, ac Furias, quod quum fuerimus exequuti, tum de ipsis nonnulla dicemus. Sophocles igitur in Oedipo Coloneo Furias esse, quas 4
Athenienses venerabiles Deas vocaverunt, ita significat:

..... αἱ γὰρ ἔμφοβοι
Θεαί σφ' ἔχουσι γῆς τε, καὶ σκότου κόραι.
Τίνες; τὸ σεμνὸν ὄνομ' ἂν εὐξάμην κλύων;
Τὰς πάντ' ὁρώσας Εὐμενίδας

hoc est ..... *namque formidabiles*
Hunc filiæ terræ, atque tenebrarum incolunt.
Effare quæ sint; namque venerandum audiens
Nomen severas prece fatigabo Deas
Supplex; videntes omnia Eumenidas loquor

Et ne quis dubitet eas esse, quas Græci Semnas dicunt, paulò post addit: venerandarum ubi sedem Dearum caperem, & hospitium; & Euripides in Oreste

Ἔδοξ' ἰδεῖν τρεῖς νυκτὶ προσφερεῖς κόρας.
Οἶδ' ἃς ἔλεξας, ὀνόμασαι δ' οὐ βούλομαι,
Σεμναὶ γὰρ, ἀπαιδευτὰ δ' ἀποτρέπω λέγειν

hoc est

Tres concolores horridæ nocti Deas
Visus videre; quas loquare intelligo,
Sed nominare nolumus; venerabiles
Sunt namque; rectè dicere indocta abstines

Sed & Suidas in Voce Σεμναὶ θεαὶ hanc sententiam confirmat, & Phornutus in libello de naturâ Deorum, & [n] Thucydidis Interpres antiquus, qui negant aliud venerabilium Dearum nomine, quàm Furias intelligi. Has autem Phylarchus duas esse tra- 5
dit; plerique cum Polemone tres esse putaverunt, quas nonnulli [o] Saturni filias, Hyginus autem Æthere procreatas affirmat. Matrem earum omnes ferè consentiunt esse Terram, quam Euonymen Ister dicit appellari, vel noctem; atque huc pertinet Virgilii locus in sexto libro, qui sic ait

....: *ipse atri velleris agnam*
Æneas matri Eumenidum, magnæque sorori
Ense ferit, sterilemque tibi, Proserpina, vaccam

nam Eumenidum matrem Noctem, sororem Terram interpretantur. Nomen [p] autem Eumenidum Furias accepisse Orestis ætate, quum is ab Atheniensibus judicio esset absolutus, ipsisque nigram ovem sacrificas-

[a] Virg. libr. 9. Æneid. [b] Hom. Il. γ. v. 300. & Odyss. ν. v. 395. [c] Eurip. in Thebaid. [d] Virg. l. 9. Æn. [e] Athen. l. 2. c. 25. Xenoph. de Exp. Cyri l. 3. [f] Hom. Odyss. l. 17. & Plin. l. 2. c. 7. & libr. 28. cap. 2. [g] Plutarch. in Vitâ Themist. [h] Plutarch. in Theseo, & Pausan. in Attic. [i] Diogen. Laërt. libr. 1. segm. 112. in Vitâ Epimen. [l] Thucydid. libr. 1. [m] Cæl. Rhodigin. libr. 7. cap. 32. [n] Græcus antiq. Interpr. Thucyd. ad locum supra citat. [o] Hesiod. in Theogon. [p] Sophocl. in Oedipo Colon. & ejus Scholiast. & Suidas in Voce Εὐμενίδες.

ficasset, nobiles Auctores prodiderunt, ac dictas Eumenides voluerunt, quòd Oresti benevolæ fuissent; quorum si vera senten-
6 tia est, falsò putavit Scaliger [a] Eumenidas κατ' ἀντίφρασιν appellatas, quòd minimè essent benevolæ; qui vel uno eo argumento antiphrasim non esse tollendam existimat. Utcunque tamen ea se res habet, certè Orestis [b] ætate Eumenidum ædes Athenis est constituta, atque ibi eximiè Eumenides colebantur; colebantur & Romæ, unde Furinalia sacra, quæ [c] Varro testatur penitus exolevisse; & Palæste in oppido Orici, qua de causâ Palæstinas Deas [d] Ovidius appellat, quum de Aty furore percito sic ait:

Sæpe Palæstinas jurat adesse Deas

Ratio autem, cur eas Antiqui colerent, erat, quòd esse placatas trepido metu cupie-
7 bant; nihil quippe funestius, nihil horribilius Furiis, aut omnino perniciosius existimabant; has omnium scelerum hortatrices esse, has sævissimas animi pestes, has immanissimas nocentium pœnas arbitrabantur. Quare non abhorret a sensu vulgi, quod Poëta de Alectone [e] cecinit:

Tu potes unanimes armare in prælia fratres,
Atque odiis versare domos, tu verbera tectis,
Funereasque inferre faces; tibi nomina mille,
Mille nocendi artes . . . . . .

Nam si quid impium, sceleratum, immane, execrandum committeretur, id Furiis instigantibus factum mentiebantur; hinc Seneca [f] Furiis impellentibus tradit Atreum ad sævissimum facinus incitatum, quo fratri filios apposuit epulandos: hinc [g] Statius Furiis hortantibus Polynicen, & Eteoclen fratres compulsos inducit ad mutuam cædem. Quæ sapienter a poëtis magno Mortalium documento sunt tradita; siquidem, teste [h] Lactantio, Furias nihil aliud esse voluerunt, quàm tres animi perturbationes, iram, cupiditatem, libidinem, quibus, quasi Furiis instinctus animus nihil sancti, nihil pensi habet, sed præceps rapitur in omne facinus; quid enim est, aut tam fœdum dictu, aut tam crudele factu, quod non libido suscipiat, ira audeat, avaritia perficiat? Quocirca nominibus maximè fœdis Furias Veteres appellarunt; nam & Harpyias dixe-
8 runt [i] Virgilio teste, qui Harpyiam Celæno sic inducit loquentem:

Quæ Phœbo pater omnipotens mihi Phœbus
Apollo
Prædixit, vobis Furiarum ego maxima pando

& canes; quemadmodum [l] Servius tradit explicans hemistichium Virgilii:

. . . . . visæque canes ululare per umbram

Unde natum auctore Suidâ [m] Græcum proverbium ἄλλα παρ' ἄλλοις καλὰ hoc est *alia apud alios pulchra;* quum enim Athenienses Furias Eumenidum satis miti nomine cohonestarent, alibi autem nominibus quàm sævissimis eædem fœdarentur, percrebuit parœmia, quæ significaret, quædam apud nonnullos esse pulchra, quæ apud alios turpia censerentur; cujos meminit in Oedipo Coloneo Sophocles. Quamquam illa Sophoclis verba ἄλλα δ' ἀλλαχοῦ καλά videri possint ad excusandum Atheniensium consilium pertinere, qui Furias maximas animorum pestes Deorum immortalium honoribus consecrassent, colerentque persanctè eas, quæ nihil sanctum Mortalibus esse paterentur, & perniciosissimas cupiditates inter utilissimos vitæ Deos Neptunum, & Prometheum adorarent; quorum alter ignem [n] hominibus ostendisse dicitur, alter optimæ [o] elementorum aquæ præses esse putabatur. Quamquam Athenienses defendit Veterum consuetudo, qui tam bona, quàm mala Deorum nominibus, & honoribus cohonestabant; ita Tullus Hostilius [p] Pallori,
& Pavori fana vovit, & consecravit: ita Fe- 9
bris [q] in palatio a Romanis colebatur, ex quo ille [r] cecinit

Sacra illam Actiaco tenuere palatia Phœbo:

ita ab iisdem [s] ara malæ Fortunæ Exquiliis est constituta: ita [t] in Laconicâ Podagræ Dianæ templum est dedicatum: ita in Atticâ [u] Veneri Meretrici sacrificabant: ita Homerus Calamitatem Deam nuncupat, quæ supra hominum capita incedat; quin & Tempestatem [x] colebant, & [y] Robiginem factis sacris avertebant, unde [z] Robigalia; & [a] Athenis Contumeliæ templa posuerunt. Jam
verò vitia, resque dictu obscenas Deorum 10
honore non caruisse quis nescit? Lavernam [b] furum Deam, Burnum Deum libidinum, Mutunum [c], cujus, ut loquitur Arnobius, immanibus pudendis, horrentique fascino virgines, antequam viro traderentur, inequitabant; Persicam, quæ obscenas

[a] Serv. ad libr. 6. Æneid. Virg. [b] Pauf. in Achaic. [c] Varro libr. 5. l. l. [d] Ovid. Fast. libr. 4. [e] Virg. libr. 7. Æneid. [f] Senec. in Thyeste. [g] Stat. in Thebaid. [h] Lactant. Firmian. de vero cultu libr. 6. cap. 19. [i] Virgil. Æneid. libr. 3. [l] Servius ad Virgil. Æneid. libr. 6. [m] Suid. in V. Εὐμενίδες. [n] Horat. libr. 1. Od. 3. [o] Virgil. libr. 1. Æneid. [p] Tit. Liv. libr. 1. Lactant. Firm. de falsâ Relig. libr. 1. cap. 20. & D. August. de Civit. Dei libr. 4. cap. 23. [q] Val. Maxim. libr. 2. cap. 1. de modo comedendi antiquor. & Plin. l. 2. c. 7. [r] Angelus Politian. Eleg. in Albieram. [s] Plin. libr. 2. cap. 7. [t] Sosibius apud Clem. Alexandr. in Protreptic. [u] Athen. libr. 13. cap. 4. [x] Ovid. in Fastis. [y] Varro de Re Rust. libr. 1. cap. 1. & D. Augustin. de Civit. Dei cap. 21. libr. 4. [z] Plin. libr. 18. cap. 29. [a] Cic. de Legib. libr. 2. & Pauf. libr. 1. [b] Horat. Epistol. libr. 1. Epist. 16. & Acron in eum locum. [c] Arnob. libr. 3. Adversùs gentes, & D. Augustin. de Civit. Dei libr. 6. cap. 9. & Lactant. Firm. de falsâ Relig. libr. 1. cap. 20. quem Deum vocat Mutinum.

nas perficit voluptates; Pertundam [a], quæ, ut verbis utar ejusdem, præsto est Virginalem scrobem effodientibus maritis, venerabantur. Multa præterea, quæ nominari sine pudore non possunt, Deorum affecta esse cultu compertum est; quæ licet, ut sunt, ridicula esse videantur; tamen ab opinione vetustissimâ duxerunt originem, quam sequuti nonnulli veterum philosophorum, vitam erroribus, & sententiis maximè impiis de divino Numine referserunt, de qua alio die differemus.

DISSERTATIO XIX.

De duobus principiis boni, & mali, quæ nonnulli posuerunt, & de Furiis.

Plato, atque alii philosophi Deum nullius auctorem mali esse existimarunt; quam sententiam malè aliqui interpretati Deum omnium esse auctorem negarunt; & Gnostici animas a contemplatione summi boni prolapsas Mundum fabricasse dixerunt; alii verò duos Mundi conditores ponebant, alterum bonorum, alterum malorum auctorem; & hunc quidem Ægyptii Typhonis, illum Osiridis nomine exprimebant; hinc Manichæi stultissimè multa sunt fabulati de duobus principiis boni, & mali. Furias esse animi cupiditates Lactantius docet; alii tamen esse pœnas a scelerum conscientiâ profectas, quas Deus in impios constituit, & nemo effugit, ut multis exemplis patet.

QUi bonorum omnium fontem, at-
qoe omnium rerum conditorem
Deum sapientiùs contemplati
sunt, quum animadverterent
nihil ab illâ divinâ, immorta-
lique naturâ magis abhorrere, quàm ma-
lum; Deum nullius auctorem mali esse ha-
bendum statuerunt; faciliùs quippe flam-
1 mas è gelu nasci, a Sole tenebras propaga-
ri posse existimabant, quàm ullum malum
a summâ bonitate proficisci. Quæ senten-
tia Veterum, & præcipuè [b] Platonis, licet
consentanea veritati, occasionem præboit
malè intelligentibus innumerabilium pœne
errorum. Quum enim vita hominum ma-
lis plenissima videretur, quum nihil inno-
xium in rerum naturâ appareret; sed effec-
trices dolorum esse voluptates, contempla-
tionem rerum non scientiæ, sed dubitatio-
nis parentem, sapientiæ studia plena mole-
stiæ, consentaneam virtuti vitam laboribus,
& periculis refertissimam; quum tot pestes
viderent, qoum innumerabiles morbos, quũ
tam perniciosa animantium genera, tot a-
nimorum vitia, tam ardentes, tamque cæ-
cas cupiditates, tantam denique vim ma-
lorum, & agmen calamitatum, quod est di-
ctu nefas, Deum omnium auctorem esse
negaverunt; sed esse qooddam maleficum
numen, ac dirum, quod & mala ab initio
procreasset, & semper in Mundo conser-
varet, & æterno dissidio ab æterno illo bo-
no dissideret. Nec defuerunt, qui Mundi
non Deum architectum, sed animam a con- 2
templatione summi boni prolapsam, & jam
peccantem asseverarent; ob eamque cau-
sam Mondum non esse omnibus numeris
absolutum, sed imperfectum, & malorum
turbâ refertissimum; quæ sententia fuit
Gnosticorum, quos doctissimè confutat, &
refellit libro contra Gnosticos Plotinus.
Sed omnium stultissimè, atque adeo insa-
nissimè illi, quos a Mane sectæ auctore Ma-
nichæos appellant, qui duo ponunt prin-
cipia, alterom boni, alterum mali; & bo-
ni quidem patrem septemtrionalibus, occi- 3
duis, ortivisque plagis; malum verò austri-
nis Mondi partibus imperare. Hoc autem
mali principium fabulantor, quum violen-
tiùs invasisset regionem boni, bonum, ne
omnia corrumperentor, quasi providom
imperatorem, qui partem exercitus pro sa-
lute totius opponit, animas malo tradidis-
se, ut reliqua servarentur. Et sanè fuit ipsi
timendum, quum tantam Mundi partem
malum teneat, & ex tot sideribus, ac tam
ingentibus duo tantùm lumina, Sol videli-
cet, & Luna, bono tribuantur, quæ ideo
confirmant deficere, quia vela sibi quædam
obducont, ne a malorum exercitu, qui quo-
tidie turbas ciet, opprimantur. Jam ipsum
nequitiæ principem, auctoremque peccan-
di ex quinque animalibus constant, ex a-
quilâ, pisce, leone, aliisque duobus nescio
quibus monstris; atque ipsum in quinque
conclavibus habitare animalia quædam, at-
que arbores devorantem. Quæ commenta
deliramentis anicularum longè stultiora è
vetustissimâ opinione promanarunt, quam 4
Plutarchus in libello de Iside, & Osiride
scribit, omniom tam Græcorum, quàm
Barbarorum esse consensu comprobatam,
quæ duos rerum dominos, duos Mundi po-
nit conditores; alterom mitem, beneficum,
salutarem, bonorum largitorem; alterum
immanem, malignum, perniciosum, malo-
rum, atque adeo scelerum omnium machi-
natorem; & honc quidem Ægyptii Typho-
nis nomine, illum autem Osiridis exprime-
bant. Romani verò, Græcique, & Barbari

---

a D. Augustin. & Arnob. libr. 3. Adversùs gentes.

b Plato Dialog. 2. de Republ.

sicut illud summum bonum unum, verum in plura quasi numina discerpebant; ita hoc falsum malum in plures Deos, & Deas,
5 quos [a] averruncos Romani dicunt, distrahebant. Hinc illa nimirum nomina absurdorum planè Deorum, quæ superiore dissertatione recensuimus, originem habuerunt: hinc ipsæ Furiæ, quarum causâ sermo susceptus est nobis, quæ, si quemadmodum [b] Lactantio placet, sunt animi cupiditates, meritò inter malefica numina collocantur. Quid enim fœdius, tætrius, immanius, humano generi perniciosius, quàm cupiditates? querimur incensas nobilissimas urbes? incenderunt cupiditates: querimur innumerabiles clades per bella Mortalibus illatas? intulerunt cupiditates: querimur justitiam, pietatem, fidem, ceteraſque virtutes omnes proculcatas? proculcaverunt cupiditates: querimur circumventam innocentiam, labefactatam pudicitiam, oppressam veritatem? horum omnium malorum causæ fuerunt cupiditates. Quod animus humanus, purus, immortalis, incorruptus in tantam corruptelam, perniciemque delabitur, & in cæno quodammodo vitiorum volutatur; quod immemor est originis, Patriæque cœlestia, quòd angitur, mæret, conflictatur, incenditur, distrahitur, agitatur; quid aliud est in culpâ, quàm cupiditates? Quocirca [c] non sine causâ Veteres certissimas animi furias esse dixerunt
6 cupiditates; his [d] faces addiderunt, quòd nihil incensius sit animo cupidorum; & flagella [e] manibus gestare voluerunt, quòd quibusdam quasi verberibus perturbatus animus incitetur; & serpentibus easdem [f] cinxerunt, quòd perniciosissimis quibusdam venenis imbuta sit omnis cupiditas, eaque transfundat in animum cupidorum; & [g] noctis esse filias voluerunt, quòd nulla caligo, nullæque tenebræ cum iis comparari possint, quas afferunt animo cupiditates, ubi perniciosa libido rationis lumen extinxit. Sed non defuerunt sapientes viri, qui Furias non animi cupiditates, sed
7 certissimas pœnas a Deo in impios, & consceleratos homines constitutas esse tradiderunt; animus nimirum humanus quum aliquo facinore se se obstrinxit, sibi conscius neutiquam potest conquiescere, sed scelerum censcientiâ vecordem rapi, vexari, differri necesse est. Qua de causâ Pythagoras dixit malorum animos conscientiâ scelerum vexatos graviùs cruciari, quàm corpus illorum, qui flagris proscinduntur, qui cruciatus animorum Furiæ nominantur. Cicero in orationc pro Sexto Roscio Amerino: *nolite enim putare, quemadmodum in fabulis sæpenumero videtis eos, qui aliquid impiè, sceleratèque commiserint, agitari, ac perterreri Furiarum tædis ardentibus; sua quemque fraus, & suus terror maximè vexat, suum quemque scelus agitat, amentiaque afficit, suæ malæ cogitationes, conscientiæque animi terrent.* Nec poëtæ dissentiunt; nam Euripides in Oreste inducit interrogantem Menelaum

Quid patere Oresta, quisue te morbus premit?

respondet Orestes:

Mens conscia urget sceleris infanda, impia,
Quia perpetrasse me scio.....

Non igitur Furiarum faces ardentes Orestem agitabant, non Alecto verbera incutiebat, non serpentes intentabat; sed scelere mens impedita, sed horror maternæ cædis hominem exagitabat, atque perterrebat; quod alio loco idem Euripides expressit, quum dixit

Τὸ μητρὸς αἷμα νιν τροχηλατεῖ
Maternus illum sanguis agit instar trochi

Quam comparationem fusius est [h] Virgilius persequutus in Furiis Amatæ Reginæ

Immensam, inquit, *sine more furit lymphata per urbem;*
Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent; ille actus habenâ
Curvatis fertur spatiis, stupet inscia turba,
Impubisque manus mirata volubile buxum;
Dant animos plagæ.....

Atque hanc mentis agitationem quòd effugere nemo potest, qui scelus aliquod magnum susceperit; ideo poëtæ Furias acutè 8
cernere prodiderunt; idcirco [i] Pindarus ὀξεῖαν Furiam vocat

Ἰδοῖσα δ' ὀξεῖ' Ἐρινὺς
Πέφνεν ἑοῖ σὺν ἀλλαλο-
φονίᾳ γένος ἀρήϊον.
Λείφθη δὲ Θέρσανδρος ἐ-
ριπόντι Πολυνείκει

Neque aliâ de causâ Sophocles Furias *δεινῶπας* appellat; nam ut cetera supplicia effugiant impii, lateant magistratus, judices fallant, seipsos latere non possunt; quos neque pecuniâ corrumpere, neque gratiâ queunt commovere, neque eloquentiâ inducere, neque exilio declinare. Atque hoc est quod [l] Juvenalis cecinit

..... prima hæc est ultio, quòd se
Judice nemo nocens absolvitur, improba quamvis
Gratia fallacis Prætoris vicerit urnam

& [m] Isocrates præcepit: *nunquam, quum aliquid turpe perpetraris, celaturum te spera; nam*

[a] A. Gell. libr. 5. cap. 12. in fine. [b] Lactant. Firm. de vero cultu libr. 6. c 19. [c] Cic. pro Roscio Amerino. [d] Virgil. Æneid. libr. 7. [e] Idem ibid. [f] Catull. in Argonaut. Propert. libr. 3. Eleg. 5. & Tibull. libr. 1. Eleg. 3. [g] Æschyl. in Eumenid. & Virgil. Æneid. libr. 7. [h] Virgil. Æneid. libr. 7. [i] Pindar. Olymp. Od. 2. verf. 73. [l] Juvenal. Satyr. 13. v. 2. [m] Isocrat. ad Demonicum.

nam licet alios latueris, tibi conſcius eris: &
Pythagoras [a] admonebat homines, ut ſei-
pios maximè vererentur, animumque ſibi
conſcium; hunc enim judicem maximè
formidandum, cenſoremque nobis appo-
ſuit, has præſentes pœnas inflixit Deus,
quæ nunquam temporis diuturnitate miti-
gantur, neque ſcelerum aſſuetudine leniun-
tur. Quamobrem eos, qui ſceleratiſſimi fu-
iſse perhibentur, animadvertimus nunquam
animo potuiſſe conſiſtere; ſic Nero [b] im-
9 maniſſimus tyrannorum, quum ea perpe-
traſſet, quæ commemorari ſine quodam hor-
rore non poſſunt, adeo conſcientiâ ſcele-
rum agitabatur, ut videre maternam ſpe-
ciem ſibi videretur, ardenteſque tædas, &
verbera Furiarum; neque obſequia ſenatus,
neque gratulationes populi Romani, ne-
que tot deliciæ, quibus affluebat; neque
tantæ voluptates, quæ ex univerſo Orbe
terrarum illi undique conquirebantur, æ-
grum animum ad meliorem ſpem, jucun-
dioreſque cogitationes erigebant; ducebat
ille noctes inſomnes, dies inquietos, ſem-
per anxius animo, ſemper trepidus. Oc-
currebat quippe ſcelerum conſcientiâ per-
territo frater [c] Britannicus veneno ſubla-
tus, interfecta crudeliter [d] mater, coactus
mori ſanctiſſimus [e] moderator ſuæ juven-
tutis, uxores, affines, conſanguinei truci-
dati, tot ſenatores, tot conſulares viri, tot
nobiliſſimi homines manu ſtrenui, eloquen-
tiæ ſtudio memorabiles jugulati; incenſa
Urbs, direpta Deorum templa, cædes inno-
centium paſſim factæ, damnati nullâ ſuſpi-
cione criminum cives; ſcelerum magnitu-
dinem reputanti formidinem, ac terrorem
incutiebant. Nec tranquilliùs vixit [f] Cali-
10 gula, quem fulgura etiam minima, & toni-
trua exhorreſcere, quem leviſſimis de cau-
ſis perturbari ſolitum teſtantur hiſtorici;
aut [g] Commodus, qui quum ſcelerum Fu-
riis noctu excitaretur, de Palatio in Cœ-
lium montem, & in Vectilianas ædes mi-
gravit; tanquam loci mutatio, non morum
tranquillitatem eſſet animo allatura. Nam
quid de Tiberio dicam, qui litteras, quas
ad ſenatum dedit, exorſus eſt his [h] verbis:
quid ſcribam vobis, Patres Conſcripti, aut quo-
modo ſcribam, aut quid non ſcribam hoc tem-
pore? Dii me, Deæque pejus perdant; quàm
perire quotidie ſentio, ſi ſcio: Quæ verba ve-
riſſimè dictum a Platone [i] declarant, Ty-
rannorum mentes ſi recludantur, poſſe aſ-
11 pici laniatus, & ictus; quando, ut corpora
verberibus, ita ſævitiâ, libidine, malis con-
ſultis animus dilaceretur. Quæ pœnæ quum
ſint certiſſimæ ſceleratorum, meritò Furias
Antiqui Σεμνὰς θεὰς non ad avertendam o-
minis diritatem, ſed ad exprimendam ve-
ritatem nominarunt; σεμνὸς quippe *ſeverus*;
ſeveriſſima autem ultrix facinorum eſt ipſa
ſcelerum conſcientia; meritò etiam Eume-
nides appellatæ ſunt, ſiquidem nihil tran-
quillius animo nullius culpæ ſibi conſcio;
unde Socrates [l] interrogatus, quinam tran-
quillè viverent, reſpondit, qui nullius ſibi
conſcii eſſent abſurditatis; & Periander ve-
ram libertatem appellavit rectam conſcien-
tiam.

DISSERTATIO XX.

De Hilotis Lacedæmoniorum Servis, & de Servis multa.

Romani Brutiis pro Servis utebantur; ſic etiam
Theſſali Bœotis, quum Patriam relinquere
noluiſſent, & Meneſtæ a manendo fuerunt
appellati; poſtea verò Peneſtæ; Mariandyni
verò quum ſe regere non poſſent, ſe tanquam
ſervos Heracleotis dediderunt; alii pariter 7
alios pro ſervis habuerunt. Ephori quum ma-
giſtratum inirent, bellum ſervis indicebant.
Cato reprehendebatur, quòd mancipia ætate
confecta venderet. Servi multos potentiſſimos
populos, ipſos etiam Romanos prœliis afflixe-
runt; Epheſum condiderunt. Multitudo ſer-
vorum apud Antiquos. Ovinius martyr quin-
que millia ſervorum manumiſit; & octo mil-
lia Melania.

EST omnibus ferè notum nonnullos
populos adeo obnoxios quibuſ-
dam civitatibus fuiſſe, ut ſervo-
rum loco publicè haberentur; ſic
Brutii [m], quum Italorum primi ad 1
Hannibalem defeciſſent, pulſis Italiâ Pœ-
nis, ignominiæ causâ non milites ſcribe-
bantur, ſed euntibus in provinciam [n] ma-
giſtratibus ſervorum vicem præminiſtrabant;
unde Brutiani publici magiſtratuum ſervi
ſunt appellati, qui flagra geſtabant, ut, quos
viſum eſſet magiſtratibus, verberarent: ſic
Theſſali [o] ſervis uſi dicuntur Bœotis, qui,
quum ipſi Ameam regionem occupaſſent,
amore Patriæ ſolum, in quo nati fuerant,
relinquere noluerunt, & a manendo Me-
neſtæ ſunt appellati; poſtea verò corrupto
vocabulo Peneſtæ non a paupertate, ſicut
fortaſſe quis arbitretur, quum eorum non-

Mm 2 nulli

[a] Jo: Stob. ſerm. 24. de Conſcient. [b] Suet. in Neron. Vitâ c. 46. [c] Suet. ib. c. 33. [d] Idem c. 34. ib. [e] Idem c. 36. & 37. &c. [f] Suet. in Vitâ Calig. cap. 50. [g] Æl. Lampr. in Vitâ Commod. [h] Sueton. in Vitâ Tiberii cap. 67. [i] Plat. Dialog. 9. de Republ. [l] Jo: Stobæus ſerm. 24. de Conſcientiâ. [m] T. Livius libr. 23. [n] A. Gell. libr. 10. cap. 3. [o] Strab. libr. 12. & Cæl. Rhodigin. libr. 25. cap. 28.

nulli dominis essent ditiores, nominati sunt,
qui etiam a quibusdam Thessalœcetæ vo-
cantur: sic [a] Heracleotis Mariandyni ser-
vorum ministeria præstiterunt non coacti,
sed sponte; quum enim seipsos regere, &
2 Rempublicam administrare ex animi sen-
tentiâ nullo modo possent, se, & sua om-
nia Heracleotis dediderunt eâ conditione,
ut ab ipsis alerentur, & extra Heracleota-
rum fines ne venderentur, qui planissimè
ostenderunt id, quod est a principe [b] Pe-
ripateticorum verissimè confirmatum, quo-
sdam homines esse naturâ servos: sic deni-
que [c] Cretenses finitimos populos non pro
sibi subjectis, sed pro servis planè habue-
runt; & Cares Leleges, & Byzantii Bithy-
nos; Cretensium autem servi eâ de causâ
periœci vocabantur. Sed [d] & Lacedæmo-
nii quum Elos urbem cepissent, cives uni-
versos in ditionem redegerunt, & servitu-
tem servire coëgerunt, & servos omnes Hi-
lotas appellarunt; de quibus, quoniam men-
tionem Thucydides facit, hodierno die dis-
seremus; tum nonnulla de servis scitu non
injucunda subtexemus; verba [e] Thucydi-
dis, quæ suscepimus illustranda, ad hunc
modum se habent *διεκωλύθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ γε-
3 νομένου σεισμοῦ, ἐν ᾧ καὶ οἱ Εἵλωτες αὐτοῖς, καὶ τῶν
περιοίκων Θουριᾶταί τε, καὶ Αἰθεεῖς ἐς Ἰθώμην ἀπέστη-
σαν. terræmotu autem probibiti sunt, qua occa-
sione sumptâ, & Hilotæ, & finitimorum Thu-
riatæ, atque Æthéenses quum descivissent, I-
thomam se contulerunt;* is autem terræmo-
tus, cujus noster Auctor meminit, est ille
famâ celebratus, quem quum futurum præ-
videret Anaximander Milesius, dicitur La-
cedæmoniis præcepisse, ut urbem, ac tecta
custodirent, instare quippe terræmotum.
Nec præstanti vir doctrinâ vanus fuit va-
tes; tam vehementer quippe terra concus-
sa est, ut totam funditus urbem everterit;
quin & Taygeti montis magna pars abru-
pta in formam puppis eminens quum dein-
de procidisset, immensam edidit omnium
rerum stragem; qua clade perculsa civitas,
dum in urbe instaurandâ est occupata, ec-
ce insuper alia clades nunciatur, servos
Messeniis [f] adjunctis rebellasse; quod bel-
lum diuturnum, atrox, & anceps populum
Spartanum in summum discrimen adduxit.
Quod ipsis non immerito accidit; siquidem
nimis durè, & crudeliter servos habebant;
4 nam & Ephoros tradunt, quum inirent ma-
gistratum, bellum servis indicere solitos,
ut eos impunè liceret occidere; quin [g] &
aliquando robustissimos juvenum cum pu-
gionibus in insidiis collocabant, qui omnes
Hilotas, quos comprehendere potuissent,
trucidarent, quo modo fortasse duo millia
servorum cæsa sunt; quos quum fortitudi-
nis ergo Spartani libertate donassent, Thu-
cydides negat usquam postea comparuisse,
ac neminem dicere potuisse, quo pacto, &
ubi periissent. Atque hoc [h] tam immane,
tam impium, & execrandum facinus *κρύ-
πτια* vocabatur; quod in Republicâ jure Pla-
to reprehendit; quid enim sævius, quid
sceleratius excogitari potest? nonne satis
fuerat, quod Lacedæmonii servis ad ludi-
bria abutebantur, quod [i] inter epulas, quas
phiditia appellabant, servos plus meri bi-
bere coactos, quàm ferre possent, indu-
cebant; quod turpes cantilenas, quod in-
decoros corporis motus edocebant, ut
non solùm corpore, sed etiam animo e-
vaderent servi? quid attinebat miseros pe-
cudum more passim trucidare, crudeliús-
que etiam tractare, quàm pecudes? nam
mansuetas bestias, & innoxias, nisi victus
causâ, non occidimus; illi servos inno-
centes, nec inutiles, nullo eorum facto
offensi, nullâ injuriâ lacessiti crudelissi-
mè jugulabant. Non sine causâ [l] Cato ille 5
Censorius a Sapientibus notatur, quòd man-
cipia ætate confecta venderet, aut expelle-
ret, quasi pecudes; quantò magis Lacedæ-
monii reprehendendi, qui servos non inu-
tiles annis, sed vigentes, atque robustos
non vendebant, aut domo pellebant, sed
obtruncabant, & suam juventutem adeo
frequenti hominum cæde efferabant, & ad
omne scelus assuefaciebant? Et miramur,
quòd [m] Plato Lycurgi leges culpaverit, quòd 6
unius bellicæ virtutis habere curam, cete-
ras negligere videantur? illæ verò non so-
lùm negligunt, sed etiam inimicè insectan-
tur, sed e civitate funditus tollunt. Quo
enim pacto in eâ urbe humanitas esse po-
terat, in qua, legibus concedentibus, ho-
mines immanissimè obtruncabantur? quo
justitia, quæ in tuendâ humani generis so-
cietate consistit, ubi cives homines tam a
se alienos existimabant? quo mansuetudo,
pietas, fides, ubi tam perfidè, tam impiè,
tam crudeliter sæviebatur? Enimvero una
dumtaxat Lycurgi potest esse defensio, non
fuisse ab eo hujusmodi legem constitutam;
sed tam sceleratum morem cœpisse usurpa-
ri, quo tempore servos rebellantes Lace-
dæmonii subegerunt; quo magno exem-
plo docti periculosam esse nimiam servorum
turbam, eos hac ratione minuere statue-
runt, quod ut facerent, non solùm dome-
stico exemplo admonebantur; sed etiam ex-
ternis. Siquidem & Tyrii quondam servo-
rum conspiratione deleti fuerant, & Scy- 7
thæ

---

[a] Strabo libr. 12. [b] Aristot. libr. 1. de Rep. [c] Strabo libr. 12. [d] Idem Strab. libr. 15. & Athen. libr. 6. cap. 20. [e] Thucydid. libr. 1. [f] Thucyd. ibid. [g] Plutarch. in Vitâ Lycurgi. [h] Plutarch. ibid.

[i] Plutarch. adversùs Stoicos. [l] Cato de Re Rust. cap. 2. in fine, & Plutarch. in Vitâ ipsius Catonis. [m] Plato in Lachete.

thæ quum ab Asiaticâ expeditione reverterentur, bello servili excepti fuisse dicuntur, & quum servos armis superare non possent, flagris domuisse; & Samios mancipia multis cladibus affecerunt, quæ quum Samii vincere nequivissent, fœdere icto, multitudinem eam ex insulâ incolumem dimiserunt, quorum mille Ephesum Asiæ urbem inclytam inprimis condiderunt; & Chios eorum servi multis, magnisque prœliis sæpe fuderunt; & [a] Atheniensium servi, quum Sunii arcem occupassent, Atticam terram populationibus diu vexarunt. Quæ minimè mirum est accidisse, quum victricem Orbis terrarum potentiam Romanorum servile [b] bellum Spartaco duce vehementer concusserit, quam antea Eunus in Siciliâ, & Athenio ingenti collectâ servorum manu sollicitam habuerat. Quæ ne vobis, Au-
8 ditores, fabulis propiora videantur, causa exponenda est, cur antiquitus tantum servi valuerint, ut potentissimos populos bello terrere potuerint; ac sciendum conspirationem servorum Antiquis timendam fuisse propter ipsorum ingentem multitudinem, siquidem nullus Veteribus modus mancipia possidendi, quemadmodum exemplis planum faciam. Mnasonem [c] ferunt Aristotelis philosophi familiarem mille servos possedisse; multo majorem numerum habuisse tradunt [d] Smindyridem Sybaritam, qui Clisthenis filiam ducturus uxorem secum mille servos adduxit, aucupes, coquos, & venatores. Agatarchides autem apud [e] Athenæum Dardanos tradit adeo servis abundasse, ut multis eorum mille, vel etiam plures fuerint; & Xenophon [f] memoriæ prodidit Niciam mille servos aluisse, quorum operam Sosiæ Thraci locaverat ad effodienda metalla. Qui servorum numerus licet ingens, cum eo comparari nullo modo potest, quem multi Romanorum habuerunt. Siquidem Cajus Cæcilius Claudius Isidorus testamento reliquit servorum quatuor millia centum sexdecim; sed omnem superat fidem, quod [g] Athenæus tanquam notissimum scribit, fuisse Romæ permultos, qui decem millia, vel viginti servorum possiderent; ut mirari non debeamus ab Ovi-
9 nio Martyre clarissimo quinque millia servorum manumissa, octo millia a Melaniâ juniore; ac multò minùs admirationi [h] leges nobis esse debeant, quæ modum statuerunt servos liberandi; non enim solùm verebantur, ne infinitâ libertorum multitudine civitas inquinaretur; sed etiam, ne si innumerabilis hominum multitudo, quam vix compedes, vix ergastula coërcebant, libertatem nancisceretur, factâ conspiratione Rempublicam invaderet, & tyrannidem occuparet; multis quippe partibus major fuit servorum numerus, quàm liberorum. Nec Romæ solùm, ubi nullus opulentiæ modus, verùm etiam in aliis urbibus; nam Demetrius [i] Phalereus quum censum habuisset, viginti millia civium, decem inquilinorum, servorum quadringenta millia fertur censuisse; & in [l] Æginâ, parvâ admodum insulâ, fuisse dicuntur quadringenta septuaginta millia servorum; Corinthi [m] autem quadringenta sexaginta; ut nihil de Arcadibus dicam, qui trecenta millia serunrur aluisse. Quanta verò in Urbe terrarum principe servorum fuerit multitudo, magno est argumento id, quod Seneca refert in libro primo de clementiâ, in Senatu sententiam dictam, ut servos a liberis vestis diversitas distingueret; deinde apparuisse quantum periculum immineret, si servi liberos homines numerare cœpissent.

DISSERTATIO XXI.

In qua de Servis, ut in Superiore, agitur.

Heroicis temporibus homines paucis contenti erant; ideo nec Servis indigebant; itaut Reges sibi ipsis dapes appararent, & hospitibus ministrarent; quare ineptè quidam Homerum reprehendunt; in quo si Virgilius illum non est imitatus, ad magnificentiam sui sæculi respexit. Servi a servando appellati. Lacedæmonii servitium invenisse dicuntur; primi autem Chii pretio mancipia paraverunt; quæ eorum pretia essent. Artificia omnia servorum operâ expediebantur; & quidem notarii erant, & grammaticam docebant, & medicinam faciebant, educabant etiam pueros, & pædagogi vocabantur; quin & aliqui philosophi extiterunt. Musicam verò maximè exercebant; hinc in conviviis servorum usus maximus; quum etiam essent, qui ad pedes, seu circum pedes appellabantur; alii autem a curâ catellæ erant, alii a cunis movendis.

CUm multa laudanda sæculum illud, quod Heroicum est appellatum, tum nihil laudabilius dicitur habuisse, quàm quòd homines paucis rebus indigebant; neque enim terrâ, marique pretiosas epulas conqui-

re-

[a] Athen. libr. 6. cap. 20. [b] Idem ibid. & Luc. Flor. libr. 3. cap. 19. [c] Athen. libr. 6. cap. 20. [d] Athen. ibid. cap. 21. [e] Idem cap. 20. [f] Xenoph. de ratione redit. [g] Athen. libr. 6. c. 20. [h] Inst. libr. 1. tit. 5. & 6. [i] Athen. libr. 6. cap. 20. & Ælian. var. Histor. libr. 3. cap. 17. [l] Aristot. apud Athen. ibid. [m] Epitimæus libr. 3. Histor. apud eundem ibid.

rebant, neque unguenta exotica, neque vina altetius ætatis, neque formosos ministros, neque peritos obsonii scindendi ma-
1 gistros, neque coquos, ut Plinii verbis utar, triumphotum pretiis paratos, neque alias hujusmodi nugas desiderabant. Certè Homerus eorum ætati proximus bubula assa vescentes facit, & simplici victu sempet utentes; delicias autem, & scitamenta ab illis removet univetsa; sed illud præcipuè est adnotandum Heroës sibi ipsis dapes apparasse, neque Servotum ministerio eguisse; siquidem, quemadmodum [a] Chrysippus testatur, etiam summi viri maximè glotiabantur, si scitè possent convivis ministrare. Itaque & Ulysses inter [b] suas laudes ponit, quòd ignem accendere, secare ligna, cenam parare quàm commodissimè sciret; & Patroclus, atque Achilles Agamemnonis legatis convivium instruunt ipsi; & Menelao filii nuptias celebrante sponsus ipse Megapenthes pocillatoris ministerio fungitur. Quos Homeri locos qui reprehendunt, faciunt imperitè, quum omnia arbittantur ad nostræ ætatis mores accommodsnda. Nam sicut hoc tempore, quia indecorum videretur, si vir Princeps tale quippiam ageret, ideo poëta non satis decorè virum principem tale quippiam agentem induceret; ita eo tempore, quia decorum habebatur sibi, & hospitibus ministrare, ideo poëta non peccat, quum ptimarios viros inducit hospitibus ministrantes. Quare distinguamus ætates, neque Homerum accusemus, sed potiùs Virgilii judicium suspiciamus, qui quum Homerum maximè admiraretur, Homericæ simplicitati magnificentiam sui sæculi admiscuit. Quocirca quo splendore, quo luxu, quo apparatu Regum celebrat convivia, neque unica tantum famula mensam apponit, carnes coquus congerit, pocillator vina miscet, sed [c] illi

Quinquaginta intus famulæ, quibus ordine longo
Cura penum struere, & flammis adolere penates;
Centum aliæ, totidemque pares ætate ministri,
Qui dapibus mensas onerent, & pocula ponant

Nec Virgilianum convivium simpliciter, & sine ullo strepitu, quemadmodum illa Homerica, apparatur [d]

At domus interior regali splendida luxu
Instruitur, mediisque parant convivia tectis,
Arte laboratæ vestes, ostroque superbo,
Ingens argentum mensis, cælataque in auro
Fortia facta patrum; series longissima rerum
Per tot ducta viros antiquæ ab origine gentis

in quibus universis non ingenia, sed ætates discrepant poëtarum. Sed ut eò revertar, unde me ingeniorum maximorũ contemplatio, 2 nescio quo pacto, avocavit, quum heroicis temporibus viri principes paucis essent contenti, eaque sibi parare non erubescerent, paucis etiam servis indigebant, atque eo sæculo feliciùs res humanæ se habebant; quum neque luxus indolem fregisset animorum, neque auri cupido, gemmarumque ingenia corrupisset, & quanto quisque paucioribus indigeret, tantò præclarior haberetur, neque multis mancipiis homines, sed suis cupiditatibus imperarent. Sed hanc disciplinæ severitatem magno generis humani malo ad molliora flexerunt posteriora tempora; & quum a rectâ vitæ ratione ad superbiam, luxuriamque quasi quodam æstu cupiditatum homines essent ablati, modum tenere haudquaquam potuerunt; & quum multa ad corporis cultum, multa ad opum ostentationem requirerent, magno etiam servorum numero, magnâ fortunæ pompâ uti cœperunt. Hinc ab Auctotibus servorum greges, agmina, cohortes, legiones non magnificè magis, quàm verè memotantur: hinc non solum privatorum securitas cepta labefactari, quum tot quisque domesticos hostes domi inclusos contineret; sed etiam publica, quum multis partibus major servorum capitum numerus, quàm liberorum haberetur; ex quo multa bella, multæ civitatum clades extiterunt, inter quas non ultima fuit Spartanorum calamitas, quam jam memoravimus, & cujus noster Auctor mentionem facit. Hoc autem malum, quibus auctoribus ortum fuerit, & quo pacto in immensum creverit, dicam; neque commemorabo id, quod omnes ferè sciunt, natas a bello servitutes, & servos a [e] servando nominatos; fuit illa hu- 3 manitatis plena ratio parcere vitæ bello captorum, neque longiùs progredi ferri licentiam pati, quàm quò necessitas cogeret; illi autem reprehendendi, qui primi mancipia ære comparare, & hominum, & libertatis rei nullo pretio æstimandæ nundinas instituerunt. Id autem [f] primi fecisse dicuntur Chii, qui mancipia pretio principes paraverunt, nec id illis cessit impunè; siquidem [g] paulò post a Drimaco fugitivo bello victi leges acceperunt, & multis deinde sæculis elapsis, quasi Deo ejus facti pœnas repetente, Chii a Mithtidate in servitutem redacti, traditi sunt servis vincti, ut in Colchorum terram transueherentur. Sed [h] & Lacedæmonii, qui servitium invenis-

[a] Chrysipp. apud Athen. libr 1. cap. 15. [b] V. Athen. ibid. [c] Virgil. Æneid. libr. 1. [d] Virg. ibid. paulo superius. [e] §. Servi 3. Instit. titul. de jur. Pers. [f] Athen. libr. 6. cap. 18. [g] Athen. ibidem. [h] Athen. ibid.

venisse traduntur, pœnas dederunt facti sui,
& a Messeniis, quibus pro servis utebantur,
in summum periculum adducti sæpenumero
libertatem pæne amiserunt. Nec
ideo aliæ gentes deterritæ, & præcipuè Ro-
4 mani, qui nec propriis etiam cladibus moti,
& [a] Euni, Athenionisque [b] rebellantium
victoriis, crescenti in dies multitudini
servitiorum nullum modum adhibuerunt.
Causa autem fuit hujus rei luxus, qui quotidie
in immensum gliscebat; Sapientes, &
priscæ parcimoniæ viri paucis erant contenti
servitiis. Plato [c] servos tres dicitur
habuisse, duos Stoicorum Zeno [d] princeps,
nullum [e] Diogenes: Scipio, qui Africanus
est [f] appellatus, quum ad leges dandas Regibus
proficisceretur, quinque servorum usus
est ministerio; Cæsar quum [g] in Britanniam
Galliarum victorem exercitum trajiceret,
trium: Cato quinque servos Consul
in Hispaniam duxit. Sed illi, qui omnia
5 sua extra se collocabant, sibi humiles, & abjecti
videbantur, nisi ingenti servorum agmine
stipati incederent; itaque legimus
apud [h] Athenæum Romanos illos, qui decem,
aut viginti millia servorum possidebant,
magnam eorum partem secum per urbem
duxisse, quæ servorum agmina cum ad
augendum splendorem domini, tum ad populum
submovendum comitabantur. Hinc
Sanctissimus vir [i] Joannes Chrysostomus ita
de divitibus loquitur *τί γάρ σοι βύλεται
τὰ πλήθη τῶν οἰκετῶν; καὶ τὸ σοβεῖν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς;
μὴ γὰρ μεταξὺ θηρίων περιπατεῖς, ὅτι ἀπελαύνεις
τὺς ἐντυγχάνοντας: μὴ φοβηθῇς, ὐδεὶς δάκνει
τῶν προσιόντων, καὶ πλησίον σοι βαδιζόντων:
ἀλλὰ γὰρ ὕβριν ἡγῇ τὸ μετὰ πάντων συμβαδίζειν,
καὶ πόσης τῦτο ἀνοίας; τὸν μὲν ἵππον πλησίον ἑπόμενον
μὴ νομίζειν φέρειν ὕβριν, ἄνθρωπον δὲ εἰ μὴ ἀπὸ
μυρίων ἐλαύνοιτο σαδίων καταισχύνειν ἡγεῖσθαι:*
hoc est: *quid sibi volunt servorum turbæ? quid
obvios refert in foro submovere? nunquid inter
feras ambulas, quòd decedere jubes occurrentes?
ne timeas; nemo accedentium, & prope
te ambulantium mordet; sed enim contumeliam
ducis cum omnibus incedere; quantæ
autem stultitiæ est, equum quidem prope te subsequentem
non existimare dedecus afferre; hominem
autem, nisi submoveatur a multis stadiis,
probro esse ducere?* Ex quibus verbis intelligi
potest quanta fuerit multitudo famulorum,
quæ viros opulentos, & potentes
præcedebat, quum populus a tanto intervallo
submoveretur. Jam verò quantus
6 fuerit servorum usus, & quæ multitudo vel
ex eo conjicere possumus, quod nullum
non artificium servorum operâ expediebatur.
Nam & servis medicis utebantur; hinc
Paulus Orosius narrat urbem premente fame
servos Româ pulsos ferè omnes præter
medicos, & præceptores; & [l] Justinianus
servos medicos ceteris anteponit; notarios
quippe quinquaginta solidis; medicos verò
sexaginta, reliquos artifices triginta æstimat.
Nec unus omnes medicinæ partes
profitebatur; siquidem & clinicos medicos,
& chirurgos, & jatraliptas, & ocularios, &
medicas, quæ scilicet muliebribus morbis
mederentur, fuisse animadvertimus; ut in
eadem sæpe familiâ esset turba medicorum.
Sed & puerorum curæ servos præficiebant,
qui pædagogi vocabantur; quò fiebat, ut
absurdo planè more sub quodam servorum
imperio liberi homines educarentur; hinc
Auctor de causis corruptæ eloquentiæ liberorum
curam vilissimis mancipiorum queritur
demandari; & lex Ælia [m] Sentia minori
viginti annis pædagogum manumittere
permittebat. Quin & disciplinas, quæ
liberales appellantur, propterea quod libe- 7
ro homine sunt dignæ, servi tradebant.
Quâ de causâ Seneca tradit fuisse Romæ libero
homini turpe docere, quod esset didicisse
pulcherrimum; & Suetonius Tranquillus
memoriæ prodidit, immensâ fuisse
pretia grammaticorum; & Luctatium Daphnidem
ducentis millibus nummûm a Quinto
Catulo emptum; ut minimè mirum sit
servos etiam philosophiam attigisse, & Diogenem
[n], qui unus omnium Mortalium maximè
liber fuit, servitutem servisse; & Phædonem
Socraticum, & Menippum, cujus
Varro Satyras est imitatus, quas appellavit
Menippeas; & Polum, & Perseum, quorum
alter Philostrato Peripatetico, alter Zenoni
Stoico servivit; & Epicuri servum,
qui Mys vocabatur, non incelebrem fuisse
tradunt auctorem sapientiæ; & [o] Epictetum
servum vindicem libertatis verè philosophantium
servili conditione fuisse, testatur ipse
Epictetus. Sed omnium artium liberalium
musicam servi maximè exercebant, quos 8
deliciarum causâ nobiles homines multos
habuisse constat. Hinc in oratione pro Milone
Cicero narrat Milonem, quum Lanuvium
proficisceretur, symphoniacos uxoris
pueros duxisse; & in quintâ Verrinâ
tradit Verrem captâ navi piraticâ symphoniacos
sex cuidam amico muneri misisse
Romam. Neque immerito hæc ars inpri-
mis

[a] Luc. Flor. libr. 3. cap. 19. & Athen. libr. 6. c. 21. & Paulus Orosius libr. 5. cap. 5. & Eutropius libr. 4. cap. 3. [b] Cicer. in 5. in Verrem Action. & Asconius Pedianus in 4. in Verrem Action. [c] Senec. de Consolat. ad Helviam cap. 12. [d] Sen. de Consol. ad Helv. cap. 12. tradit nullum servum habuisse. [e] Manes illius servus aufugit Diogen. Laërt. libr. 6. segm. 55. Ælian. var. histor. libr. 13. cap. 28. & Senec. de Tranquill. cap. 8. [f] Athen. libr. 6. cap. ult. [g] Athen. ibid. [h] Idem ibid. [i] D. Jo: Chrysostom. in Epist. D. Pauli ad Corinth. 1 cap. 15. Homil. 40. [l] L. In communes 1. §. Ne autem 5. Cod. de Comm. serv. manum. [m] § Eadem Inst. Tit. Quib. manumitt. &c. [n] A. Gell. libr. 2. c. 18. [o] Apud A. Gell. ibid.

mis a servis colebatur; non enim ferè convivia [a] beatorum hominum sine cantoribus celebrabantur, quos viri nobiles non pretio liberos conducebant, sed domi servos habebant; atque hoc est quod Horatius lyram [b] alloquens dixit:

Nec loquax olim, neque grata; nunc &
Divitum mensis, & amica templis

Græci verò non servis utebantur cantoribus, sed ut Hesychius est auctor, circum-
9 ferebant in conviviis citharam, ad quam ipsi canebant; unde [c] Themistocles, quum in convivio lyram recusasset, habitus est indoctior; neque secus faciebant antiqui Romani, quos cantu celebrare solitos laudes fortium virorum Cato [d] memoriæ prodidit; a quo more tam longè Romani postea recesserunt, ut, Qintiliano teste, omne convivium streperet obscenis cantibus; qua de causâ laudatur a Claudiano [e] Stilico, quum ait

..... nullo citharæ convivia cantu,
Non pueris lasciva sonant.....

Et sanè deliciis Alexandrinis digna audiebantur, & quod est deterius, visebantur; siquidem saltatriculæ tonsæ lascivis motibus convivarum libidinem irritabant, quod acerrimus insectator vitiorum Juvenalis non tacuit satyrâ [f] undecimâ, cujus illi sunt versus:

Forsitan expectes, ut Gaditana canoro
Incipiat prurire choro, plausuque probatæ
Ad terram tremulo descendant clune puellæ,
Irritamentum Veneris languentis.....

Meritò igitur sanctissimus ille Cæsarum The-
10 odosius [g] has turpissimarum illecebras voluptatum conviviis adhiberi lege latâ prohibuit; quid enim opus est inter epulas prętextatis verbis, obscenisque spectaculis prurientem libidinem incitare? Satis illa convivii hilaritate, lautioribus epulis, capacioribus poculis inflammatur; meritò etiam hujusmodi animorum corruptelas philosophantium convivia respuerunt; nec [h] in Symposio Platonis placuit admitti psaltriam, quum quidam postulassent. Sed [i] doctis, & sapientibus viris in seipsis positæ sunt voluptates, neque indigent arte musicâ verè philosophantes, quum præstantiorem ipsi musicam factitent, quæ non in vocum, fidiumque cantu, sed in morum, virtutumque concentu sita est. Et sanè cur aliunde accersitas oblectationes desiderent, quum sermone uti possint non opico, & rudi, sed scito, & eleganti; quum jocis convivalibus possint, quum jucundissimis fabellis oblectari? Imperiti verò quum sibi ipsis ferè displiceant, non sine causâ externas voluptates requirunt; neque solùm femi- 11
nas saltatrices, similesque mulierum saltatores; verùm etiam [l] Citharœdos formâ liberali, longâ comâ decoros, fidicinas [m] eximiâ pulchritudine, sambucistrias [n], tibicinas [o], crotalistrias, cymbalistrias, fistulâ pueros canentes, choraulas, hydraulas, tympanistrias, lyristas epulis lautioribus adhibebant; quorum quanta fuerit multitudo Seneca [p] declarat his verbis: *in comessationibus nostris plus cantorum est, quàm olim in theatris fuit spectatorum*. Neque verò solùm turbâ musicorum solita divitum triclinia frequentari, sed etiam scurris, morionibus, nanis, præstigiatoribus esse accepimus; Plinius [q]: *accepi litteras tuas, quibus quereris tædio tibi fuisse quamvis lautissimam cenam; quia scurræ, cynædi, moriones mensis inerrabant*; & [r] Athenæus de Nuptiis Hippolochi Macedonis: μεθ' ὃς ἐσῆλθον ἰθύφαλλοι, καὶ σκληροπαίκται, καὶ τινὲς καὶ θαυματουργοὶ γυναῖκες εἰς ξίφη κυβιςῶσαι, καὶ πῦρ ἐκ τοῦ ςόματος ἐκριπίζουσαι γυμναί, hoc est: *post hos Ityphalli, & Scleropæctæ, & aliquæ feminæ præstigiatrices per erectos gladiorum mucrones se provolventes, & ignem efflantes ex ore*. Aderant præterea formosi pueri, qui ad cyathos mi- 12
nistrabant; horum præcipua laus habebatur, si quàm elegantissimè vina infunderent, poculaque aptissimè porrigerent; Xenophon libro primo de Cyri institutione: οἱ δὲ τῶν βασιλέων οἰνοχόοι κομψῶς οἰνοχοοῦσι, καὶ καθαρίως ἐγχέουσι, καὶ διδόασι τρισὶ δακτύλοις ὀχοῦντες τὴν φιάλην, καὶ προσφέρουσιν ὡς ἂν δοῖεν τὸ ἔκπωμα εὐληπτότατα τῷ μέλλοντι ἐκπίνειν, hoc est: *horum autem Regum pocillatores eleganter vina miscent, infunduntque pariter, & præbent digitis tribus phialam gerentes, & ita porrigunt, ut poculum tradant ad capiendum aptissimè bibituro*. Grandiores [s] autem pueri & ipsi nitidi, comptique, & vel omnino intonsi, vel crinibus in orbem præsectis, aquam afferebant [t]; aderant & alii adolescentes primæ lanuginis, quibus graviora ministeria committebantur. Atque horum servorum greges pædagogia vocabantur, ut Seneca de beatâ vitâ testatur his verbis: *quare pædagogium pretiosâ veste succingitur*; & Tertullianus in Apologetico: *quum de pædagogiis aulicis nescio quem cynædum Deum facitis*. Ex quibus constat, quid significet [u] Ulpianus de fundo instructo, ubi sic ait; *si in-* 13
stru-

[a] Plutarch. de Musicâ in fine. [b] Horat. libr. 3. Ode 11. [c] Cicer. Disput. Tusc. libr. 1. in princip. [d] Cato de Originib. apud eundem Cic. Tusc. Disput. libr. 4. [e] Claudian. in princip. cons. Stilich. carm. 22. v. 141. [f] Juvenal. Satyr. 11. v. 162. [g] Aurel. Vict. in Theodosio. [h] Plato in Convivio, & Macrob. libr. 2. cap. 1. Saturnal. [i] Plato in Protagorâ. [l] Virgil. libr. 1. Æneid. in fine. [m] Jul. Capitolin in Vitâ Veri, & D. Hieronym. in Epistol. ad Furiam. [n] Tit. Liv. Decad. 3. libr. 9. & A. Gell. libr. 1. cap. 11. [o] Sil. Ital. Punicor. libr. 6. [p] Senec. Epistol. 84. [q] Plin. libr. 9. Epistol. 17. [r] Athen. libr. 4. cap. 1. [s] Phil. Judæus libr. de Vitâ Contempl. [t] Petron. in Satyr. [u] L. quæsitum 12. §. Si instructum, ff. de Fund. instr.

structam fundum legasset, ea pædagogia, quæ ibi habebat, ut quum eò venisset, præstò essent in triclinio, legato continentur. Aderant & pueri, quos *ad pedes* appellabant, quòd starent ad pedes, quemadmodum Seneca testatur his verbis libro tertio de beneficiis:
13 *Servus, qui cenanti ad pedes steterat, narrat, quæ inter cenam ebrius dixisset;* & [a] Cicero, quum ait: *nec aliam ob causam Pollucem servum a pedibus meum Romam misi;* hos autem etiam *circum pedes* Cicero vocat in secundâ Verrinâ: *Servos*, inquit, *artifices pupilli quum haberet domi, circum pedes autem homines formosos, & litteratos.* Ex quo [b] notatur Ca-
14 ligulæ intoleranda superbia, qui senatores summis honoribus gestis cenanti sibi ad pedes stare passus est. Præterea verò conviviis aderant Structores, qui quantâ arte scinderent aves, & reliqua, declarat his versibus Juvenalis [c]

Structorem interea, ne qua indignatio desit,
Saltantem spectes, & chironomonta volanti
Cultello, donec peragat dictata magistri
Omnia; nec minimo sanè discrimine refert,
Quo gestu lepores, & quo gallina secetur

& [d] alio in loco

Sed nec Structor erit, cui cedere debeat omnis
Pergula, discipulus Trypheri doctoris....

Et ut aliquando e triclinio exeamus, in quo diutiùs, quàm oporteret, sumus immora-
15 ti; neque enim propositum nobis convivia Antiquorum describere, sed ostendere, quantus fuerit servitiorum numerus; & tamen ex hac ipsâ turbâ, quæ in triclinio ministrabat, colligi potest reliquorum mancipiorum multitudo. Nam si cenantibus dominis tot servi præstò erant epulas mensis [e] inferentes, vina miscentes, tripudiantes, canentes, tot [f] scurræ, moriones [g], nani, præstigiatores, histriones [h], aretalogi, structores, symphoniaci [i], exoleti [l], partim aquam afferentes, partim disponentes argentum, partim stantes ad pedes, sputa detergentes, nihil agentes, ut, Senecâ teste, populi capaces cenationes requirerent, quantum in agris, quantum in ceteris ministeriis servorum fuisse dicemus? Itaque non abutar patientiâ vestrâ, Auditores, neque diutiùs immorabor in recensendâ [m] mediastinorum, coquorum [n], amanuensium [o], anagnostarum [p], librariorum, notariorum, vestitorum, tabellariorum, aucupum, atriensium [q], capsariorum [r] turbâ. Sed illud satis magnum vobis erit argumentum servo- 16
rum multitudinis; non unus, exempli causâ, servus universæ præerat supellectili, sed singulis generibus mancipia præficiebantur. Quamobrem ex veteribus inscriptionibus didicimus, servorum alios ab auro escario, alios ab auro potorio, alios ab auro gemmato, alios ab argento potorio, alios ab argento escario, alios a Corinthiis, aliòs a veste fuisse. Jam verò quibusdam ministeriis admodum exiguis dictu servos occupatos habebant; itaque in veteri sepulcro legimus quamdam ancillam fuisse a curâ catellæ; jam cunis infantium movendis quosdam præfuisse dubitare non possumus, quum in vetere lapide legamus:

D. M. Teiæ Threptæ Sororis
piissimæ Cunariæ;

& [s] Martialis dixerit

Cunarum fueras motor Charideme mearum

Jam quosdam fuisse corporis tractatores, ac tractatrices, quæ, quive corpus fricarent, testatur idem Martialis [t] hoc versu

Percurris agili corpus arte tractatrix

& [u] Seneca: *an potiùs optem, ut malacissandos articulos exoletis meis porrigam, ut mulercula, aut aliquis in mulierculam ex viro versus, digitulos meos ducat?* Jam ancillas quasdam fuisse umbelliferas, quasdam vestiplicas, quæ vestem plicarent; quosdam famulos avium fartores, qui avea saginarent, fuisse, quosdam junctores, qui jungerent equos, præclaris Auctoribus credi convenit: jam cursores tanto numero locupletes dominos præcessisse, ut agminum speciem præberent, quis inficietur? quum Seneca dicat: *omnes jam ita peregrinantur, ut illos Numidarum præcurrat equitatus, ut agmen cursorum antecedat.* Denique non defuisse, qui id muneris haberent, ut vas obscenum do- 17
minis præberent, quis ex [x] Petronio Arbitro non didicit? apud quem Trimalcio lautissimus homo digitis concrepuit, ad quod signum matellam spado ludenti supposuit; quò respexit & [y] Martialis, qui dixit:

Digiti crepantis signa novit Eunuchus

Jam si velim rura peragrare, infinitam servorum multitudinem possim recensere, qui quum tot servorum greges in privatis essent familiis, quantos in domo Princi-

[a] Cicer. ad Attic. libr. 8. epist. 5. [b] Sueton. in Vitâ Caligul. cap. 26. [c] Juvenal. Satyr. 5. v. 120. [d] Idem Sat. 11. v. 136. [e] Virg. Æneid. libr. 1. in fine. [f] Jul. Capitol. in Æl. Vero. [g] Æl. Lamprid. in Alexandr. Sever. [h] Suet. in August. cap. 75. [i] Cic. Act. 5. in Verr. [l] Martial. libr. 3. epigr. 82. & Senec. Epist. 66. in fin. [m] Horat. libr. 1. Epist. 14. vers. 14. Non. in V. Mediastinus. L. 1. §. Ceterùm ff. Naut. caupon. [n] Cicer. in Pison. [o] Sueton. in Vitâ Neron. cap. 44. [p] Cic. ad Att. libr. 1. Epist. 9. [q] L. 1. §. Ceterum si quis ff. Naut. caupon. stabul. Cic. in Pison. & in 5. Paradox. Colum. libr. 12. cap. 3. & Apulejus in libr de Mund. [r] Juvenal. Satyr. 10. v. 216. & in L. Nam salutem §. ult. ff. de offic. præf. vig. & Cujacius libr. 5. Observat. cap. 8. & Sueton. in Neron. cap. 36. [s] Martial. libr. 11. epigr. 50. [t] Idem libr. 3. epigr. 82. [u] Senec. Epist. 66. in fine. [x] Petron. arbit. in Satyric. [y] Martial. libr. 3. epigr. 82.

pis, quantos credibile est in urbibus fuisse universis, & in Urbe urbium Regina? quid ergo mirum, si graves aliquando fuerunt Rebuspublicis, quum adversùs liberos infinitis partibus plures insurgerent servi?

DISSERTATIO XXII.

In qua de funeribus Antiquorum disceptatur.

Defunctorum laudationes quis instituerit. Curules magistratus adepti imagines Majorum consequi dicebantur. Alexander Severus Ciceronis, Virgilii, Achillis, & aliorum heroum imagines habebat in Larario secundo; Alexandri verò Magni simulacrum inter Divos collocarat. Antonini Philosophi imaginem qui non haberet, quum posset, sacrilegus habebatur. Προτίθεμαι *significat* proponere, *& est proprium funerum; cui simile est verbum* producere. *Augustus auditâ clade Varianâ caput foribus illidebat. Praeficarum munus. Nænia quid esset, & quis ejus auctor? Mulieres effusissimæ in lacrimas. Quid esset tacitum funus.*

Mortuorum colere monumenta, & eorum, qui nobis in vitâ cari, acceptique fuerunt, laudes celebrare acerbum quidem, sed gratum solatium vivorum esse, nemo est adeo humanitatis expers, qui non fateatur; neque enim lacrymæ ullæ dulciores, quam quæ in amicorum funeribus profunduntur, neque memoria ulla jucundior eâ, qua eorum facta recoluntur;
1 sed carorum hominum desiderio illacrimari, magnificaque extruere monumenta, & eorum memoriam ad Posteros propagare, non injucundum fortasse privatis, inutile certè Reipublicæ fuerit, nisi, quos celebres, factis æternitatem nominis meruerint. Sed ubi clarorum virorum memoriam colas, funeris pompa, luctus civitatis, funebres laudationes, extructæ in altum moles, omnes numeros, & pietatis habent, & honestissimæ utilitatis. Idcirco institutum, ut bene de Republicâ meritorum hominum laudationes publicè haberentur; non ut inani luctu cives defuncti exequias honestarent, sed ut virtutum memoriâ ad laudem excitarentur. Hunc autem adeo laudabilem morem quis invenerit, dubitatur, nam alii hujus auctorem Solonem [a] fuisse tradunt, alii Valerium Publicolam, qui Brutum Romanæ libertatis vindicem, pro Patriâ defunctum laudaverit; ut non satis constet Græcis, an Romanis hujus inventi gloria debeatur; utrisque certè clarorum hominum memoria eximiè culta est, & celebrata. Nam Romani non solùm viros, verùm etiam feminas illustres funebri laudatione defunctas affecerunt; & in Circensi pompâ imagines 2
insignium virorum tulerunt, & magnorum Ducum nomen saliari carmini inseruerunt; quod genus [b] honoris Germanico decretum esse, memoriæ proditum est; & domi quisque Majorum imagines, qui honores gesserant, & egregiis facinoribus immortalitatem meruerant, vel cerâ, vel marmore expressas habebat. Quocirca qui curules magistratus adipiscebantur, imagines Majorum consequi dicebantur, ut intelligi potest ex Cicerone; nec Majorum modò effigies, sed aliorum præstantium, vel ingenio, vel rerum gestarum gloriâ virorum simulacra coluerunt. Hinc [c] Alexander Severus Ciceronis, & Virgilii, Achillis, & a- 3
liorum heroum imagines in Larario secundo dicitur habuisse; Alexandri verò Magni simulacrum inter Divos collocasse; & post Antonini Philosophi mortem, qui ejus imaginem, quum posset habere, non haberet, sacrilegus putabatur. Sed & in Curiâ in augustissimo Orbis terrarum templo statuas, & clypeos clarissimis hominibus posuerunt; ut quo loco virtus, & ingenium maximè enitebat præstantium Senatorum, ibi præcipuè coleretur; sed nec Græci minores hominibus excellenti virtute præditis, qui fato concesserant, honores detulerunt. Nam, ut omittam ingentem statuarum multitudi- 4
nem, quas egregiorum civium, & optimorum ducum virtuti erigebant; ut nihil dicam, quòd publico sumptu in [d] Prytaneo Athenienses alebant bello interemptorum Liberos; quòd mortuorum memoriam Deorum immortalium cultu, atque honoribus consecrarunt; hujus exemplum rei Thucydides proponit in libro secundo historiarum; quo in loco describit funeris pompam, quod iis duxerunt Athenienses, qui in bello pro Patriâ pugnantes ceciderant, de quorum virtute Pericles eloquentissimus ætatis illius orator, & clarissimus civis luculentissimam habuit orationem, quæ ἐπιτάφιος inscribitur; ubi quoniam funeris ordinem, & exequiarum formam fusius persequitur, nos etiam Thucydidis verbis inhærentes ea afferemus in medium, quæ ad Thucydidem illustrandum pertinent, & occasione sumptâ nonnulla de funeribus disseremus. Verùm antequam ad dicendum de hisce rebus accedamus, funeris ordinem breviter exponemus, quo noster Auctor ela- [illegible] tos

[a] Plutarch. in Vitâ Publicol. [b] Corn. Tac. Ann. libr. 2. num. 83. [c] Æl. Lamprid. in Alexandr. Severo. [d] Cicer. libr. 1. de Orat. & T. Liv. Dec. 5. libr. 1.

eos prodit eos, qui in pugna fuerant interempti; Græca autem verba, ne simus longiores, ponere supersedebimus; sic igitur Thucydides [a] publicum funus tradit esse celebratum; defunctorum corpora in quodam
5 tentorio proponebant, ut cuivis liceret accedere, & quæ vellet, inferre; quum verò ea essent efferenda, arcas è cupressu factas agebant plaustra singula singularum tribuum; inerant autem ossa eorum, qui ejus tribus erant; unus verò lectus inanis ferebatur stratus eorum, qui non comparuerant; efferebant autem, qui vellent tam hospitum, quàm civium; cognatæ verò feminæ cum comploratione muliebri præsentes erant sepulturæ, quæ publica fuit in suburbano loco pulcherrimo, qua condere solebant omnes, qui in bello ceciderant; præterquam eos, qui in Marathoniis campis occubuerunt; quorum virtutem eximiam, & singularem judicantes, eodem in loco monumentum, ubi mortem oppetierant, condiderunt. Quum verò corpora humo condita fuerant, vir, qui ceteris prudentiâ, & arte dicendi præstare videretur, & dignitate princeps esset civitatis electus a populo, de laudibus interemptorum orationem habebat, qua auditâ, unusquisque discedebat. Atque his ferme verbis, quibus usi sumus, a Thucydide funeris pompa describitur; nunc ad Thucydidis locum illustrandum pergamus. Ac primum se se nobis obiicit adno-
6 tandum verbum *προτίθεσθαι* quod est funerum proprium, & significat *proponere*; ductum est autem ex veteri more, quo cadavera ante ostium pedibus viam spectantibus proponebant; quemadmodum Lipsius in Electis docet; utitur autem eodem verbo Lucianus in sermone *περὶ πένθους*; ita enim loquitur: *καὶ μύρῳ τῷ καλλίστῳ χρίσαντες, καὶ στεφανώσαντες τοῖς ὡραίοις ἄνθεσι προτίθενται*, & Euripides in Hecubâ

Πρόθεσθ' ὡς μὲν ἀξίαν πόθεν
Οὐκ ἂν δυναίμην ......

Quod [b] Virgilius fortasse dixit ponere in hoc versu

Sic, o sic positum affati discedite corpus

Cui non absimile est verbum *producere*, quod spectat ad funera, quo Virgilius utitur in his [c] carminibus:

..... nec te, & tua funera mater
Produxi, pressive oculos, aut vulnera lavi
Veste tegens .....

& Statius:

Spectatumque Urbi flebis, & puerile feretrum
Produxi .....

Videtur autem noster Auctor indicare se Veteres corpora posuisse, ut volentibus potestas fieret adeundi, deplorandique, & dona afferendi, quæ omnia tunc acta præclari scriptores memoriæ prodiderunt. Nam
Lucianus, ubi productum cadaver descripsit, 7
addit statim: *deinde sequuntur ululatus, luctusque feminarum, & ab omnibus fusæ lacrymæ, contusa pectora, laceratæ comæ, genæ unguibus cruentatæ, abscinditur vestis, pulvere caput aspergitur; & viventes defuncto sunt longè miserabiliores; hi quippe humi volutantur, & sæpenumero caput illidunt pavimento.* Quibus in verbis Lucianus recenset omnia, quæ fieri solebant in luctu; qui locus illustrari potest locis poëtarum pæne innumeris; nos paucis erimus contenti; sic Tibullus [d] ad Deliam:

Tu manes ne læde meos, sed parce solutis
Crinibus, & teneris, Delia, parce genis

sic apud Euripidem

Jacet Hecuba miserum pulvere aspergens caput

sic [e] apud Virgilium

Ducitur infelix ævo confectus Acetes
Pectora nunc fœdans pugnis, nunc unguibus ora,
Sternitur & toto projectus corpore terræ.

Sic [f] Tibullus non renuit

..... Tellurem genibus perrepere supplex,
Et miserum sancto tundere poste caput

Quod genus luctus [g] Augustus usurpavit au- 8
ditâ clade Varianâ, quem adeo consternatum ferunt, ut per continuos menses caput interdum foribus illideret. Atque hæc funeris tragœdia non solùm vero luctu, sed etiam ficto celebrabatur; nam [h] præficæ mercede conducebantur, quæ mortuum flerent, & versibus etiam ad fides, & tibias laudarent, Plautus [i] in Truculento

..... Argutum [inquit] *civem mihi habeam pro præficâ,*
Quæ alios collaudare absentes, se se verò non potest

Hæc autem laudatio versibus comprehensa, ut auctor est [l] Varro, Nænia dicebatur, quò respicit Horatius, quum a suo funere Nænias amovet his [m] verbis:

Absint inani funere Næniæ,
Luctusque turpes, & querimoniæ:
Compesce clamorem, ac sepulcri
Mitte supervacuos honores

Quod genus carminis a Simonide repertum ideo [n] Catullus dixit:

Mæstius lacrimis Simonideis

Hæ verò mulieres a Virgilio [o] significantur, quum dicit

At circum Iliades crinem de more solutæ

[a] Thucyd. libr. 2. [b] Virgil. Æneid. libr. 2. [c] Virgil. libr. 9. Æn. [d] Tibull. libr. 1. El. 1. [e] Virgil. libr. 11. Æneid. [f] Tibull. libr. 1. El. 2. [g] Suet. in Vit. Augusti cap. 23. [h] Nonius Marcell. & Festus Pompejus in V. Præficæ. [i] Plaut. in Trucul. Act. 2. Sc. 6. v. 14. [l] Varro de Vit. Populi Rom. libr. 4. apud Non. Marcell. in V. Nænia. [m] Horat. libr. 2. Od. 20. [n] Catull. epigr. 39. ad Cornificium. [o] Virgil. Æneid. libr. 3.

9 Sed harum luctus levior; illa species miserabilis, quum mater, paterve corpori affixi lamentarentur, & voces, quas infixus visceribus dolor exprimebat, profunderent; quum omnes cognati, omnes affines, omnes amici, famuli, clientesque defunctum acerbissimè complorarent; & præcipuè mulieres, quarum intemperantissimus dolor, omnia luctu, ululatuque complerent. Nam mulierum, quarum in lacrimas effusissimum genus, in complorando defuncto præcipuæ partes erant, quod indicat noster Auctor, quum dicat, mulieres cum comploratione muliebri sepulturæ affuisse; & Homerus, qui in Hectoris funere solas Andromacham, Hecubam, & Helenam lamentantes, & ejulatu femineo deflentes inducit Hectoris mortem. Quò factum existimo, ut
10 quod hujusmodi lamentis, & clamoribus, & tragœdiâ publicâ funus careret, tacitum diceretur, cujus meminit Seneca in libro de tranquillitate vitæ, quum dicat: *minùs molestiarum habet funus tacitum*; & [a] Ovidius in libris tristium in hoc versu:

Formaque non taciti funeris intus erat

Quamquam non me fugit, funus tacitum esse privatum, sine designatore, sine pompâ, sine præcone, sine imaginibus; tamen eo potissimùm, quòd clamoribus careret, & luctus intra domesticos parietes continueretur, ita crediderim appellatum.

DISSERTATIO XXIII.

De iisdem Funeribus in eundem Thucydidis locum.

Solon, & Epicurus ipse, qui nullum post mortem sensum superesse hominibus credidit, memoriam sui defunctorum celebrari præceperunt; quare verissimum est Pyrrhonis dictum: hominem exuere difficillimum. *Galli servos, clientesque cum dominis concremabant; alii maximè dilectam defuncto uxorem immolabant; alii verò cum Rege defuncto præcipuam concubinam sepeliebant. Cupressus quare funeribus dicata esset.*

SI quis, Auditores ornatissimi, fortè naturam humani generis ignoret, quæ frequenter non ratione, & mentis nutu, sed inani ducitur opinione, profectò miretur, quid sit, quòd homines hominibus vitâ defunctis plura propemodum tribuant, quàm vivis, atque sentientibus. Non libet hoc loco [b] commemorare Neronis in Poppææ funere, quam 1
ipse necaverat, prodigum luxum, qui tantum supremis illis ignibus rogi dicitur consumpsisse, quantum non annuo fetu universa producit Arabia; nec Alexandri Macedonis [c] effusam magnificentiam, qui in Hephæstionis honorem decem millia talentorum fertur impendisse; nec dicam tantis impensis celebrari funera antiquitus consuevisse, ut jure [d] Plinius Arabiam nostris funeribus beatam esse factam prædicet. Minùs mirum est homines veræ rationis ignaros mutuum cinerem, terramque non sentientem splendidissimis donis affecisse, & ea ad mortuum pertinere arbitratos, quæ ne vivo quidem prodesse poterant, aut afferre voluptatem; illud mirum philosophos præstantissimos voluisse post mortem sui memoriam celebrari; & [e] Solonem quidem suam 2
mortem amicorum fletu honestandam his versibus præcepisse:

Mors mea ne careat lacrimis, linquamus amicis
Mœrorem, ut celebrent funera cum gemitu

Epicurum [f] autem, qui hujusmodi res maximè omnium irriserit, nullumque post mortem superesse crediderit sensum hominibus, testamento cavisse, ut sui natalis memoria quotannis celebraretur; ut minùs hæc illi curasse videantur, qui animos immortales esse tradiderunt, quàm ille, qui cum corpore extingui mentem quoque est arbitratus. Nam & [g] Platonis, & Plotini dies natales a Platonicis, & in honorem Antipatri, Diogenis, & Panætii Athenis convivia celebrabantur ab eorum sectatoribus, sed sponte, & non ex ipsorum ultimâ voluntate. Sed profectò, quod maxi- 3
mus auctor Scepticæ philosophiæ [h] Pyrrho dixit, hominem exuere Mortali difficile inprimis, atque arduum est, in hac re difficillimum; inhæret enim semper animis penitus insita quædam opinio, qua corpus illud animâ spoliatum esse hominem arbitramur eundem, qui ante vitâ fruebatur, iisdemque rebus delectari, quibus antea delectabatur. Hinc omnibus cura summa funerum, & exequiarum; sed præcipuè Romanis, atque Græcis, de quorum funeribus dicendi Thucydides nobis obtulit occasionem, qui funus ab Atheniensibus militibus celebratum, qui pro Patriâ pugnantes ceciderant, fusissimè describit; quo in [i] loco quum in tentorio quodam cadavera poni solita dixisset, ut adeundi, deplorandique pote-

[a] Ovid. Trist. libr. 1. Eleg. 3. [b] Plin. libr. 12. cap. 18. [c] Plutarch in Alexandr. Vitâ. [d] Plin. libr. 12. cap 18. [e] Plutarch. in Comparatione Solonis, & Publicolæ, & Cicero Tuscul. quæst. libr. 1. & in Catone Majore. [f] Diogen. Laërt. libr. 10. segm. 18. & Cic. de Finib. libr. 2. & Plin. libr. 35. cap. 2. [g] Marsil. Ficin. in Comment. ad Conviv. Platonis. [h] Pyrrho apud Diog. Laërt. libr. 9. segm. 66. in Vitâ Pyrrhonis. [i] Thucydid. libr. 2.

potestas unicuique fieret, addit ϗ ἐπιφέρει τῷ αὐτοῦ ἕκαστος, ἤν τι βούληται *infert autem unusquisque suo cadaveri, si quid velit*. Quod in-
4 telligendum esse puto de donis, quæ cum defuncto arsura defuncto affines, amici, cognatique afferebant; quod quoniam obscuriùs a Thucydide indicatur; ideo nobis allatis aliorum poëtarum, scriptorumque locis illustrandum. Euripides igitur in Hecubâ Græcos inducit Polyxenæ ferentes dona, & se invicem ad ferendum adhortantes:

..... ὁ δ' οὐ φέρων
Πρὸς τοῦ φέροντος τοιάδ' ἤκουεν κακά:
Ἔστηκας, ὦ κάκιστε, τῇ νεανίδι
Οὐ πέπλον, οὐδὲ κόσμον ἐν χεροῖν ἔχων

hoc est

Et qui ferebat non ferentem munera
Sic arguebat, quid stetisti, pessime,
Ullum nec affers Virgini ornatum, aut peplum?

& Virgilius Æneam dona Pallanti splendidissima largientem facit; sic enim [a] loquitur:

Tum geminas vestes ostroque, auroque rigentes
Extulit Æneas, quas illi læta laborum
Ipsa suis quondam manibus Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas discreverat auro.
Harum unam juveni supremum mæstus honorem
Induit, arsurasque comas obnubit amictu,
Multaque præterea Laurentis præmia pugnæ
Aggerat, & longo prædam jubet ordine duci;
Addit equos, & tela, quibus spoliaverat hostem.

Hæc autem dona vestes erant, coronæ, odores, & ea omnia, quibus defunctus fuerat delectatus; ut & equos, & canes occisos legamus, & exoletorum, quos mortuus amaverat, sanguine parentatum; & [b] Galli quidem servos, clientesque eadem pyrâ, qua dominum, concremabant; & [c] Indi, & [d] Thraces, & Getæ maximè dilectam defuncto uxorem immolabant, & Gerrhi Scythica gens unà cum Rege defuncto præcipuam concubinarum, pincernam, coquum, agasonem, ac ministrum sepeliebant, equosque, ac quinquaginta ex ministris præfocabant; gemmas etiam cum cadavere injectas rogo comperimus; unde illud Propertii [e]

Et solitum digito beryllon adederat ignis

Quæ dona quum, qui voluerat, attulisset, refert noster Auctor elata corpora cupressinis arcis, quod & ipsum non sine causâ faciebant. Nam cupressum [f] Diti sacram esse 6
Auctores prodiderunt; ideo cupressus Horatius appellat invisas, ubi [g] sic ait

...... *neque harum, quas colis, arborum*
Te præter invisas cupressus,
Ulla brevem dominum sequetur

& [h] Antiquis placuit, ut ante fores posita funeris esset signum; ideo Æthiops cupresso coronatus omen aliquando mortis fuit. Idcirco autem cupressus [i] funeribus dicata est, quoniam succisa non regerminat, sed Varro [l] auctor est eâ de causâ solitos rogos cupressubus cingi, ne pyræ tætro odore corona offenderetur multitudinis; quem morem Virgilius aspexit, quum libro sexto cecinit.

Ingentem struxere pyram, cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales ante cupressus
Constituunt, decorantque super fulgentibus armis

Sicut autem cupressinis arcis, ita scirpeis facibus utebantur; quamquam in funeribus puerorum cereos accepimus accendisse. Co-
mitabantur [m] & funus imagines Majorum; 7
quocirca [n] Cornelius Tacitus in Juniæ funere viginti clarissimarum familiarum imagines prælatas esse testatur; quæ ad hunc usum in atriis asservabantur, quò respexit Juvenalis [o] his verbis:

Tota licet veteres exornent undique ceræ
Atria, nobilitas sola est, atque unica virtus

& auctor carminis ad Pisonem

Nam quid imaginibus, quid avitis fulta triumphis
Atria, quid pleni numeroso Consule fasti?

Atque hoc est, quod Ancum [p] Livius unâ imagine Numæ nobilem dicit; hæ verò Majorum imagines circumfusæ lecto ferebantur; ideo [q] Tacitus in Drusi funere circumfusas Juliorum, Liviorumque imagines fuisse testatur. Ipse autem defunctus lecto
impositus ferebatur; nam lecto ad hoc of- 8
ficium usos fuisse Priscos accepimus, quod & Thucydides tangit in eo loco, ubi lectum inanem stratum in hoc publico funere latum esse tradit eorum, qui non comparuerant, quod & [r] Propertius indicavit, quum cecinit:

Nec mihi tum fulcro sternatur lectus eburno,
Nec sit in Attalico mors mea nixa toro

Huic autem lecto mortui præponebatur effigies;

[a] Virg. libr. 11. Æneid. [b] Jul. Cæsar libr. 6. Commentar. Bell. Gallic. & Pompon. Mela libr. 3. cap. 2. [c] Cicer. libr. 5. Tuscul. quæst. Strabo libr. 15. Valer. Maxim. libr. 2. cap. 1. Phil. Judæus in libr. de Abrahamo; Solin. cap. 65. & Euseb. Præparat. Evangel. libr. 6. cap. 8. & Propert. libr. 3. Eleg. 7. & Plutarch. in Libello, Quod ad infelicitatem satis sunt Vitia. [d] Herod. libr. 5. cap. 5. Pompon. Mela libr. 2. cap. 2. & Solin. cap. 15. & Diod. Sicul libr. 19. [e] Propert. libr. 4. Eleg. 7. [f] Plin. libr. 16. c. 33. [g] Hor. l. 2. Od. 14. [h] Plin. libr. 16. cap. 33. [i] Fest. Pomp. libr. 3. [l] Varro apud Servium in hunc libr. 6. Æneid. locum. [m] Plin. libr. 35. cap. 2. [n] Cornel. Tac. Annal. libr. 3. in fin. [o] Juvenal. Satyr. 8. v. 18. [p] T. Liv. libr. 1. [q] Cornel. Tac. libr. 4. num. 9. Annal. [r] Propert. libr. 2. Eleg. 13.

figies; Cornelius Tacitus: *præpositam toro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina;* nec unus tantùm torus, sed plures in illustrium virorum funeribus portabantur; siquidem in [a] Marcelli funere sexcentos lectos, in [b] Syllæ sex millia lectorum fuisse accepimus. Verumtamen id crediderim fa-
9 ctum ubi magnus aliquis, ac magnâ dignitate vir, aut Imperator efferebatur; tunc enim illa funeris tragœdia magnificentiùs celebrabatur; tunc præcedebant incompta signa, versi fasces, numerus [c] ingens servorum, quos defunctus libertate donaverat, & reliqua pompa, & apparatus magnæ fortunæ ad sepulturam extinctum comitabantur; quod [d] fieri solitum Cornelius Tacitus indicat, & Pedo Albinovanus in Elegiâ ad Liviam his verbis:

Quos primùm vidi fasces, in funere vidi,
Et vidi versos, indiciumque mali

& Statius libro sexto Thebaidos

..... *versis ducunt insignibus ipsi*
Grajugenæ Reges.....

Quò respexit [e] Ovidius, quum in funere Tibulli cupidinem inversam pharetram ferre deplorat eleganter

Ecce puer Veneris fert eversamque pharetram,
Et fractos arcus, & sine luce facem

Comitabantur & mortuum non solùm clientes, cognati, amici, sed etiam amicorum consanguinei, & alii, qui cum his erant familiaritate conjuncti; quare apud Terentium Phædriæ pater prodit in funus mulieris, cui Phædria amicitiâ conjunctus erat; sic enim loquitur:

Quid multa? ego quoque ejus causâ in funus prodeo.

DISSERTATIO XXIV.

In qua de Funeribus disputatur, ut in Superioribus.

Imaginarium funus quid esset, & quid cenotaphium. Manes insepultorum Antiqui errare credebant. In Urbe sepeliri mortuos prohibitum erat; Imperatoribus verò, ac triumphalibus viris, Vestalibusque concessum; sed nullus, præter Trajanum, ad invidiam declinandam sepultus est. Porta Libitinensis dicebatur ea, qua efferebantur cadavera. Flamini Diali neque fabam tangere, neque nominare licebat. An concremarentur cadavera.

EXplicationem loci, quo [f] summus Auctor describit funus, quod iis, qui pro Patriâ vitam profuderant, duxerunt Athenienses, in superiore dissertatione tractavimus; sed quia temporis angustiis impediti non omnia persequi potuimus, quæ ad Thucydidem illustrandum pertinebant; ideo quædam hodierno die, quæ tunc prætermisimus, exponemus. Et, ut ab eo, quod primum
occurrit, exordiamur; tradit Historicus, 1
his quorum ossa legi non potuissent, inanem lectum ferri solitum; quo in loco admonemur moris antiqui, quo solemne fuit etiam his, quorum corpora non comparebant, vel quorum aliis de causis copia non erat, funus celebrare, quod funus imaginarium a Julio [g] Capitolino dicitur. Nam, ut Ælius [h] Spartianus est auctor, imagini ducebatur, quo funeris genere Pertinacem Severus Imperator honestavit; sed in hoc funere, quod hîc a Thucydide describitur, imagines mortuorum non sunt latæ; neque enim id fieri facilè poterat, quum & multi essent, quibus funus ducebatur, & ignoti. Hujus autem rei ea fuit ratio, quòd
putabant Antiqui manes eorum, qui sepul- 2
cro carebant, vagari, nec habere portum, quo se reciperent, quod Virgilius [i] expressit his carminibus:

Hæc omnis, quam cernis, inops, inhumataque turba est;
Portitor ille Charon; hi, quos vehit unda, sepulti;
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Transportare priùs, quàm sedibus ossa quierunt;
Centum errant annos, volitantque hæc litora circum

Quum autem errare miserrimè putarentur inho-

[a] Servius ad libr. 6. Æneid. Virgil. ad illud: *Egregium formâ juvenem, &c.* [b] Idem ibid. [c] Persius Satyr. 3. in fine, & Interpr. ibid. [d] Cornel. Tacit. Annal. libr. 2. & 3. in fine, & libr. 4. [e] Ovid. libr. 3. Amor. El. 8. [f] Thucyd. l. 2. [g] Jul. Capitol. in Vitâ Pertinac. in fin. [h] Æl. Spart. in Vitâ Severi. [i] Virg. libr. 6. Æneid.

inhonorati, & insepulti; si corpus periisset, defuncti nomini exequias celebrabant, & monimenta excitabant, quæ [a] cenotaphia a Græcis appellantur. Atque hujus, & funeris, & sepulcri exemplum illustre reperitur apud Virgilium sexto divinæ Æneidos libro, quo in loco sic Deiphobo ab Ænea tradit parentatum

Tunc egomet tumulum Rhetæo in litore inanem
Constitui, & magnâ manes ter voce vocavi.
Nomen, & arma locum servant, te, amice, nequivi
Conspicere, & patriâ decedens ponere terrâ

& apud [b] Lucanum Cornelia Pompeii Magni uxor ita marito insepulto debitum pietatis munus exoluit; sic enim Poëta loquitur:

Collegit vestes, miserique insignia Magni,
Armaque, & impressas auro, quas gesserat olim,
Exuvias, pictasque togas, velamina summo
Ter conspecta Jovi, funestoque intulit igni.
Ille fuit miseræ Magni cinis, accipit omnis
Exemplum pietas, & toto litore busta
Surgunt Thessalicis reddentia manibus ignem

Et ne poëtarum tantùm testimoniis utar, Dio Cocceius in libro quinquagesimoquincto prodit, Augustum Druso hujusmodi sepulturam in Rheni ripâ condidisse; & apud alios poëtas, atque scriptores alia hujus funeris, atque sepulturæ exempla reperiuntur. Quæ, ne in re pervulgatâ longior esse
3 videar, sciens prætermitto, & ad alium locum [c] Thucydidis accedo, quo tradit Athenienses eorum cadavera, qui in bello cæsi fuerant, sepelisse in suburbano loco. In quo animadvertendum morem extra urbem mortuos condendi Romanos ab Atheniensibus, quorum leges imitati sunt, accepisse. Itaque lege duodecim tabularum [d] vetitum, ne quis cadavera in Urbe ureret, aut sepeliret; quocirca institutum, ut in Campo Martio cremarentur, inditumque Portæ Romanæ nomen, quæ Libitinensis est appellata, cujus meminit his verbis [e] Lampridius; *galea ejus per Libitinensem Portam elata est*, quæ sic dicta est. quòd per eam mortuorum corpora efferrentur, quæ fortasse est eadem, ac porta Metia, de qua Plautus [f]:

Ille ædepol videre ardentem te extra portam Metiam,
Credo, ecastor vellet.....

Pleraque autem sepulcra in viis condita comperimus, quæ hominum frequentiâ celebra- 4
bantur, ut viatores mortalitatis admonerentur; hinc illud [g] Propertii

Marmor ad extremæ nuper humata viæ

Præcipuè verò sepulcrorum multitudo Latinâ viâ spectabatur, unde [h] Juvenalis

Quorum Flaminiâ tegitur cinis, atque Latinâ

Nec nullâ ratione constitutum, ut mortui extra Urbem humarentur, ne Pontifices, & Sacerdotes aspectu feralium funestarentur; tantâ quippe religione cautum, ut ab omnibus funestis abessent, qui Deorum sacris præerant, ut [i] Flamini Diali fabam nec attingere liceret, nec nominare, quòd ad mortuos pertinere putaretur; & ne Cœlum Urbis, quod quàm saluberrimum esse oporteret, fœdo cadaverum odore contaminaretur; ideo [l] cautum lege duodecim tabularum, ne bustum propius sexaginta pedes
invito domino adiiceretur; quo quidem in 5
loco bustum pro sepulcro accipiendum esse [m] Cicero docet, quum ita scribat: *pœnaque est, siquis bustum, nam id puto appellari τύμβον, violarit, dejecerit, fregerit*. Atque hic modus, quem lex duodecim tabularum præscribit, indicatur a [n] Pomponio in lege de mortuo inferendo, ubi sic loquitur: *si propiùs ædes tuas quis ædificet sepulcrum, opus novum nunciare poteris; si propiùs ædificium alienum intra legitimum modum mortuus illatus sit, postea eum prohibere non poterit ædificii dominus, quominus alium mortuum eò inferat*. Ex quibus quum constet leges providisse, ne privatæ domus afflarentur aëre insalubri, quem exhalarent sepulcra, multò magis est verisimile prospexisse publicæ salubritati. Nec tamen omnibus interdictum
in Urbe sepeliri; nam [o] Imperatoribus, tri- 6
umphalibus viris, virginibusque [p] Vestalibus concessum; quod tamen jus a nemine ferè usurpatum; siquidem Eutropius narrat solum ex Imperatoribus [q] Romanis Trajanum in foro conditum; ceteri autem, quibus permissum in Urbe sepeliri, ad invidiam declinandam, in forum deferebantur, & ubi fax corpori subdita fuisset, auferabantur. Tam præclarum visum in Urbe consequi sepulturam, ut eum honorem usurpare clarissimi viri non auderent; quod Romæ severiùs, quàm in aliis urbibus observatum est. Nam, ut [r] omittam Lacedæmo-
nem, ubi Lycurgi legibus concedebatur 7
in urbe defunctos humare, Euphronem Sicyonii in foro humaverunt, quem, quamquam beneficio Patriam affecisse videbatur,

The-

a Suid. in V. Κενοτάφια. b Lucan. Pharsal. libr. 9. c Thucyd. l. 2. d Apud Cic. libr. 2. de Legibus. e Lampr. in Vitâ Commod. f Plaut. Casin. Act. 2. Sc. 6. g Propert. l. 4. El. 7. h Juv. Sat. 1. v. ult. i A. Gell. libr. 10. cap. 15. l Apud Cic. libr. 2. de Legib. m Cicer. ibid. n L. Si propiùs 3. ff. de Mort. infer. &c. o Cic. ibid. Plutarch. in Probl. cap. 79. p Servius ad libr. 11. Æneid. Virgil. in eum locum: *Avectaque partim Finitimos tollunt in agros, &c.* Rosin. Antiq. Rom. libr. 8. c. 6. & Cæl. Rhodig. libr. 17. c. 19. q Eutrop. de gestis Rom. libr. 8. in princ. & Sext. Aurel. Vict. in Trajano. r Plutarch. in Vitâ Lycurgi, & Instit. Laconic.

Thebani jure interfectum judicarant; & Castricium quemdam obscurum hominem Cicero in oratione pro Flacco propter nonnulla beneficia a Smyrnæis in urbem illatum esse tradit. Nisi fortè id levitati Græcorum tribuendum est; quum Pergameni Publium Scipionem Reipublicæ Romanæ lumen eo honore non effecerint; nec Athenienses Marcellum clarissimum virum; quamquam Athenienses non levitate ducti magno viro id negaverunt, quod nemini unquam concessisse memorantur. Sed hujus arbitrium rei postea populis omnibus omnino sublatum fuit, quum [a] Antoninus Philosophus legem tulisset, ne in urbes mortui introferrentur; adeo Posteri mutaverunt
8 consuetudinem Antiquorum, ut sæculis recentioribus corpora mortuorum ne in urbibus quidem humari paterentur; antiquitus autem [b] domi quisque sepeliret. Nam de Græcia id Plato in legibus testatur; de Romanis autem Servius, quò respexisse Virgilium [c] putat, qui cecinit:

Sedibus hunc refer ante suis, & conde sepulcro

Quin [d] & larvas ideo dictas volunt, & Deos ex hoc more coli cœpisse memorant; unusquisque nimirum suos mortuos, tanquam Deos præsides domus, augustè, sanctèque venerabatur; quem morem ab Ægyptiis acceptum crediderim, quos [e] cadavera condire, & domi servare solitos animadvertimus. Atque eâ tempestate Romani mortuos non comburebant, sicut fortasse, neque
9 Græci; cujus rei illud argumentum est, quòd [f] Plutarchus tradit Megarenses mortuos ita sepelisse, ut ad ortum spectarent, Athenienses ad occasum; neque enim ortum, aut occasum spectare potuissent, si igne essent consumpti; & [g] quod Thucydides refert, quum insulæ Delos purgaretur, & cadavera auferrentur, dimidiam partem eorum Carum fuisse deprehensam, idque ex armaturæ genere cognitum; ex quo intelligi potest sepulta cum armis corpora, ac proinde non esse concremata. Atque id tempus fortasse respicit Alexander, ubi negat Græci [h] moris fuisse corpora mortuorum comburere, quod ipsum quærendum esse visum est. Nam Thucydides in hac publici funeris descriptione cadavera haudquaquam refert igne consumpta; & tamen scimus vetustissimum fuisse morem apud Græcos corporum cremandorum. Nam Homerus, a quo præcipua rerum antiquarum notitia jure petitur, Hectorem ustum esse a Priamo tradit, & Patroclum ab Achille; & Euripides inducit Hecubam ita loquentem

Ὡς τώδ' ἀδελφὼ πλησίον μιᾷ φλογὶ
Δίστη μερίμνα μητρὶ κρυφθῆτον χθονί

hoc est

Ut duo propinquos unicâ fratres face
Curam parenti duplicem terra occulat

Et [i] fabula, quæ de fratribus Thebanis narratur, quorum rogus quum succenderetur, flamma in partes diducta contrarias esse fertur, satis indicat, Heroicis temporibus corpora mortuorum in ignem poni consuevisse. Nec de recentiori ætate potest esse dubium, quin eo tempore mortui cremarentur, quum [l] Thucydides ipse in descriptione pestilentiæ sic dicat: ἐπὶ πυρὰς γὰρ ἀλλοτρίας φθάσαντες τοὺς νοσήσαντας, οἱ μὲν ἐπιθέντες τὸν ἑαυτῶν νεκρὸν ὑφῆπτον, οἱ δὲ καιομένου ἄλλου ἄνωθεν ἐπιβάλλοντες, ὃν φέροιεν, ἀπῄεσαν quæ verba ita convertuntur: *Nam alienæ pyræ prævenientes ægrotos, alii quidem suum cadaver imponentes ignem subiiciebant, alii verò, quum aliud corpus combureretur, ipsi eo, quod ferebant, injecto discedebant*; cui Lucianus etiam astipulatur in libro περὶ πένθους, quo in loco comburere corpora mortuorum Græcorum proprium esse confirmat. Quare si unquam in Græciâ non sunt corpora concremata, ante Trojana tempora id fortasse factum, qua tempestate Græci Barbarorum moribus utebantur. Barbari quippe corpora non urebant; nam Indi circumdata vitro reconde- 10
bant, Scytharum [m] nonnulli populi epulabantur; Hircani [n] voranda canibus obiiciebant, quos dictos accepimus ob eam caussam sepulcrales; Ægyptii variis modis condiebant cerâ circumlita; Persæ [o] asservabant; Lotophagos [p] loculis perquam abjectis inclusa in mare abjecisse memoriæ proditum est; Albani [q] mortuorum curam omnino nullam agebant; in [r] sterquilinia proiiciebant Sabæi; Græcis dumtaxat, & Romanis post Syllæ tempora mos est usurpatus cadavera igne absumendi.

DIS-

[a] Jul. Capitol. in Vitâ Antonin. Philos. [b] Servius in 5. libr. Æneid. ad eum locum: *Præterea si nona diem &c.* & ad libr. 6. locum inferiùs relatum. [c] Virgil. libr. 6. Æneid. [d] Idem Servius in eumdem libr. 6. Æneid. locum. [e] Herod. libr. 2. cap. 86. Diodor. Sicul. libr. 2. cap. 5. Strabo libr. ult. Pompon. Mela libr. 1. cap. 9. & Sil. Ital. libr. 13. [f] Plutarch. in Vitâ Solon. [g] Thucydid. libr. 1. [h] Alexander ab Alexandr. libr. 3. cap. 2. [i] Sophocl. in Oedip. Eurip. in Phœniss. & Stat. Thebaid. libr. 11. [l] Thucydid. libr. 2. [m] Herodot. libr. 4. cap. 74. [n] Strabo libr. 11. quem cit. Cæl. Rhodigin. libr. 17. cap. 19. Cic. libr. 1. Tuscul. quæst. Plutarch. in Libello. Num improbitas sufficiat ad infelicitatem. D. Hieron. in Jovian. l. 2. & Sil. Ital. libr. 13. [o] Plin. libr. 11. cap. 37. Lucian. de Luctu, & Stobæus serm. 122. [p] Stobæus ibid. [q] Cæl. Rhodigin. libr. 17. cap. 19. [r] Cæl. Rhodig. ibid. [s] Idem ibid.

DISSERTATIO XXV.

De Supplicibus.

Quamplures licet gravia passi Supplicibus pepercerunt. Vestam veluti Universi Larem, seu focum censebant, & tanquam antiquissimam adorabant; ideo Vestæ ante omnes in sacrificiis libabant. Asylorum origo, & auctores qui fuerint. Quæ templa Asylorum jus habuerint. Hujusmodi honor non solùm Deorum, sed etiam Principum statuis habebatur. Pindarus Ephesi tyrannus, quum urbis portas templo alligasset, ab obsidione Crœsi se liberavit. Omnes, qui templa violarunt, miserrimè perierunt.

ESse nobis a naturâ insitum, ut Sup-
plicum preces haudquaquam ne-
gligamus, & pudore suffundi ho-
mines, quotiescunque aliquid æ-
quum, honestum, debitum peten-
tibus denegarent, quum Veteres animad-
verterent, esse quendam mitem, facilem-
que Supplicum Deum prodiderunt, qui re-
pudiatas eorum preces ulcisceretur; quod
illi sapientissimè invenerunt, ut esset mi-
seria in calamitate perfugium, in luctu so-
latium, in adversis præsidium, hominesque
potentes, & in alto dignitatis gradu a for-
tunâ collocati erubescerent humilium vo-
ta contemnere, & pro nihilo putare. At-
que hæc religio tantùm apud Antiquos va
1 luit, ut [a] Achilles Priamo hosti, quamvis
gravissimè irasceretur, supplicanti filii ca-
daver ad sepulturam concesserit; & The-
seus Argivorum precibus motus, quorum
cognatos in bello cæsos humari vetuerat
Creon, Thebanis bellum indixerit; & Crœ-
sus [b] Adrasto, qui Atym filium ipsius in-
terfecerat, supplicanti pepercerit. Neque
id immerito sanè; quemadmodum enim
Heraclitus etiam in humili casâ Deos esse
existimavit; sic & Antiqui etiam humilio-
rum fortunæ Deos adesse vindices putabant
insolentiæ superborum. Quapropter nemi-
nem contemnendum, nullius miseri justas
2 preces negligendas esse censebant; non e-
nim Deos plebejos, &, ut ita dicam, pro-
letarios, sed Jovem ipsum optimum, ma-
ximum tueri Supplices, & ulcisci accepe-
rant, quem ex re Græci *ἱκέσιον* appellabant;
cujus Jovis mentio est apud Euripidem in
Hecubâ

Θάρσει : πέφευγας τὸν ἐμὸν ἱκέσιον Διά

hoc est

Animo bono sis; supplicem meum Jovem
Nam te scias fugisse......

Alludit & Homerus, qui Supplices Jovem
sequi dicit, & [c] Virgilius libro secundo,
ubi sic ait:

...... sed jura, fidemque
Supplicis erubuit, corpusque exangue sepulcro
Reddidit Hectoreum, meque in mea regna remisit

Sed exemplum hujus religionis [d] Thucy-
dides proponit in Themistocle clarissimo 3
Græcorum Imperatore, qui ab ingratis ci-
vibus Patriâ pulsus, quam servaverat, &
tanquam Græciæ proditor undique exagi-
tatus, quum ad Admetum Regem Molosso-
rum confugisset, quicum ei veteres inimi-
citiæ intercedebant, non tamen ullo in-
commodo affectus est ab eo, sed & serva-
tus incolumis, & dato præsidio ad Regem
Persarum deductus est. Causa autem, cur
Themistoclem Admetus adeo benignè tra-
ctaverit, omnemque iram deposuerit, fuit,
quòd supplex in lare sedit parvulum Adme-
ti filium manu tenens; atque hoc habitu
illius misericordiam imploravit; quod sup-
plicandi genus apud Molossos longè sanctis-
simum habebatur; & cui, quemadmodum
in Themistocle testatur Plutarchus, nihil
omnino denegari sine scelere summo posse
videretur. Ad quem locum Thucydidis
quoniam devenimus, quibus Antiqui mo-
dis preces adhiberent, & quo ritu suppli-
carent, quove Supplices confugerent, dis-
seremus; nec a Thucydide, quem explica-
mus, hujusmodi abhorrebit oratio, qui sex-
centis in locis Supplicum ad templa Deo-
rum confugientium mentionem fecit. Sed
antequam longiùs progrediamur, adnotan-
dum est hujus Molossorum moris, cujus hìc 4
noster Auctor meminit, extare vestigium a-
pud maximum Græcorum poëtarum, quo
in loco inducit Ulyssem Alcinoo suppli-
cantem; nam quemadmodum Themistocles,
ita & Ulysses in cinere [e] supra focum se-
dit ..... *ἐπ' ἐσχάρῃ, ἐν κονίῃσι*

Sed apud Homerum Ulysses neminem ex
Alcinoi Liberis tenuit, quod Themistocles
fecit, qui filium Admeti manu apprehen-
dit, & sic ejus iracundiam est deprecatus;
ex quo apparet non antiquum Græcorum
morem fuisse, sed peculiarem Molossorum,
nec sine causâ ab ipsis usurpatum; nullum
quippe supplicationis genus sanctius esse
poterat, aut efficacius. Sanè precibus e-
nixissimis aliquid rogare credimur, quum
aliquem per ea, quæ carissima habet, roga-
mus; ita Palinurus [f] Virgilianus Æneam

...... per Cœli jucundum lumen, & auras,
Per genitorem orat, per spem surgentis Juli.

Ita Mago Æneæ genua amplectitur, & pre-
catur [g]

a Homer. Iliad. libr. 24. in fin. b Herodot. libr. 1. cap. 44. c Virgil. Æneid. libr. 2. d Thucydid. libr. 1. e Hom Odyss. η. v. 153. f Virg. libr. 6. Æn. g Virg. libr. 10. Æn.

Per patrios manes, & spes surgentis Juli
& [a] Leucagi frater ita supplicat:

Per te, per, qui te talem genuere, parentes. Quibus in locis omnibus prudenter Virgilius inducit Supplices per ea precantes, quæ
5 Æneæ carissima arbitrabantur; nam & Palinurus, qui mortuus jucundissimâ lucis usurâ carebat, Cœli lumen esse censuit Æneæ jucundissimum; & reliqui quum scirent Æneam tanti fecisse genitorem, ut quum Græci Trojanis permisissent, ut unam rem, quàm maximè vellent, tollerent, & secum ferrent, ipse patrem senio confectum sustulerit, meritò parentis memoriam Æneæ carissimam putaverunt; ideo per Anchisem rogantes inducuntur. Per spes autem Juli quum orant, nonne per multò carissimam rem Æneam orant? quam enim jucundam spem Æneam concepisse arbitramur, quum Ascanium cogitaret non solùm Regem fore Latinorum, sed etiam auctorem Gentis universis Regibus imperaturæ! Quamquam si nulla spes imperii, nulla tantæ fortunæ urbis condendæ satis portenderetur, per nullam rem cariorem orare poterant, quàm per Ascanium. Quid enim jucundius nobis, quàm iis, quos ex nobis ipsis procreavimus? quid suavissimis pignoribus dulcius, aut amabilius? Hanc
6 igitur Caritatem, & amorem Liberorum quum animadverterent Supplices Molossorum, filios manu apprehendebant, quò patres exorarent, ut iis quasi oppositis ira, quam conceperant, langueseeret, & animum dulcissimorum conspectu pignorum mollirent, & ad misericordiam inflecterent. Nec verò solùm iratis opponebant filiorum caritatem, sed etiam Deorum sanctitatem; nam in lare sedebant; qui locus universæ domus habebatur sanctissimus, & præcipuâ religione consecratus. Hinc nimirum Græcum proverbium emanavit ἀφ' ἑςίας ἄρχεσθαι, cujus in Euthyphrone meminit Plato, quod latinè possumus interpretari, *a foco*, vel *a lare incipere*, quo significabant aliquem a sanctissimis, ac maximè venerandis injuriam facere incepisse. Nam quemadmodum Vestam in Mundo, quam Universi larem, &
7 quasi focum esse censebant, tanquam sanctissimam, antiquissimamque Deorum adorabant; ideo Vestæ ante omnes in sacrificiis libabant, sic in ædibus Larem tanquam sanctissimum venerabantur; idcirco rem divinam Lari faciebant, Horatio [b] teste, qui Phydili placandos

.... *hornâ*
Fruge Lares, avidaque porcâ

præcipit. Lares videlicet habere curam domesticæ rei, & esse domuum custodes, & familiæ tutelæ præpositos Deos censebant, quemadmodum intelligi ex Aulularià Plauti [c] potest. Atque hujus religionis illud 8
est etiam non mediocre argumentum, quod multis in locis ad focum Supplices confugiebant; ideo Plutarchus supplices ἱκεσίυς dicit appellatos. Dionysius [d] Halicarnasseus narrat Coriolanum in lare sedentem tacitum, & capite involuto Tulli Volscorum principis opem implorasse; neque enim ad larem confugissent supplicantes, nisi larium præcipua religio fuisset, quum Supplices ad loca religione Deorum consecrata confugere solerent; ideo aræ, & sanctissima templa Supplicibus patuerunt; Plutarchus de superstitione: ἔςι δὲ δύλῳ φεύξιμος βῶμος, ἔςι δὲ λῃςαῖς ἀβέβηλα πολλὰ τῶν ἱερῶν, κ̀ πολεμίυς φεύγοντες, ἐὰν ἀγάλματος λάβωνται, ἢ ναῦ, θαῤῥῦσιν. Hinc Asylorum jus descendit, cui debetur origo maximæ olim in terris civitatis, quod princeps invenisse dicitur [e] Cadmus, quum Thebas conderet, qui servis, liberisque Asylum aperuit; quò fortasse [f] Livius respexit, quum dixit Romulum Asylum aperuisse vetere consilio condentium urbes, qui obscuram, atque humilem conciendo ad se multitudinem e terrâ natam sibi prolem ementiebantur. Nam
& Cadmus sibi mentitus est e terrâ natum 9
populum; unde fabula extitit satorum Draconis [g] dentium, ex quibus armati extiterunt; nec [h] desunt, qui filios Herculis hujus conditores juris fuisse tradant. In hæc autem Asyla se recipiebant, ut [i] Lipsius in Tacitum notat, servi malefici, & obærati; nec tamen omnibus templis id juris concessum videtur; nam & [l] Strabo Asyla templa distinguit ab aliis; & Cornelius Tacitus [m] auctor est Tiberium causâ cognitâ multis Asylis jus ademisse; quamvis Tranquillus [n] Suetonius dicat id eum omnino sustulisse; & [o] Dio Cassius testatur nullum Romæ templum extitisse, quod Asyli jus obtineret, præter illud, quod initio a Romulo fuerat consecratum; quod ipsum, ne præbere perfugium posset sceleratis hominibus, Romani obsepserunt; neque enim in Urbe vastâ, & innumerabili hominum multitudine refertissimâ, quò ex omnibus populis, & nationibus innumeri cujusvis generis homines confluebant, satis tutum aliquem esse locum, quò qui confugissent, suorum scelerum pœnam non pertimescerent, quod audaciam aluisset, & ad peccandum consceleratos homines incitasset. Quorum-

[a] Virgil. libr. 10. Æneid. [b] Horat. libr. 3 Od. 23. [c] Plaut. in Prolog. Aulul. [d] Dionys. Halicarnass. libr. 8. Antiq. Roman. [e] Alex. ab Alexandr. cap. 20. libr. 3. [f] Tit. Liv. libr. 1. [g] Ovid. Metam. libr. 3. fab. 1. [h] Servius ad libr. 2. Æneid. Virg. ad eum locum. *Iunonis asylo*, & Stat. libr. 7. Thebaid. [i] Jost. Lipsius in Comment. ad libr. 3. Ann. Cornel. Tacit. circa finem [l] Strabo libr. 5. & 8. & 16. [m] Cornel. Tacit. libr. 3. Annal. num. 60. [n] Suet. in Vitâ Tiberii cap. 37. [o] Dio Hist. l. 47.

10 rumdam verò templorum tanta sanctitas visa est, ut non solum templo ea religio esset, sed magno circa templum intervallo; sic Hierocæsareæ non solum Persicæ Dianæ templo, sed etiam duobus millibus passuum Asyli jus concessum accepimus; sic Dianæ Ephesiuæ [a] Alexander concessit, ut intra stadii spatium circa templum nemini vis afferretur, quod intervallum auxit deinde Mithridates usque ad sagittæ, quam ipse miserat jactum; quod [b] Antonius postea duplicavit, visusque est nimiam licentiam dare facinorosis hominibus; quapropter Augustus [c] Antonii privilegium abolevit. Ejusdem templi religio universæ Epheso præstitit incolumitatem, quum obsidente Crœso Pindarus Ephesi tyrannus funibus urbis portas ad Templi columnas alligavit; unde Crœsus veritus urbem capere Deæ consecratam ab obsidione abscessit; tante Priscis templorum fuit veneratio; nec mirum; severissimè Dei animadvertisse dicebantur in eos, qui in hoc genere templorum jura violassent. Syllam [d] Pausanias e-
11 xistimat pediculari morbo, miserrimo mortis genere extinctum, quòd Aristionem tyrannum Atheniensium abstractum a templo, araque Minervæ, quò confugerat supplex, occidisset; Helicenque terræmotu funditus eversam [e] concidisse, quòd Achæi ab arâ Neptuni supplices abductos trucidassent, & magnum illum terræmotum, qui Spartam totam ingenti ruinâ prostravit, non aliâ de causâ extitisse, quàm quòd Lacedæmonii Pausaniam [f] inclusum Æde Minervæ Chalciœci fame necaverant. Sed & [g] Sybarim eversam auctores prodiderunt, quòd Sybarita servum ab arâ Junonis abstraxerat, & verberarat; quo quidem tempore & fontem sanguine infectum e pavimento emanasse, & alia prodigia extitisse Deorum iram significantia memoriæ prodidit Ælianus. Sed & simulacris Deorum eandem re-
12 verentiam præstabant, unde apud [h] Virgilium

> .... *Hecuba, & natæ nequicquam altaria circum,*
> *Præcipites atrâ ceu tempestate columbæ,*
> *Condensæ, & Divûm amplexæ simulacra tenebant.*

quod Æschylus dixit βρετέων ἔχεσθαι. Nec simulacris Deorum tantùm, sed & Cæsarum eum honorem exhibebant; siquidem legimus Cretenses Augusti simulacro Asylorum jura impetrasse, & Aspendi Tiberii Statuæ pro Asylis fuerunt; neque enim imagines Principum minùs, quàm Deorum colebant, quas aliquando obscenis admovisse crimen fuit morte puniendum. Nam quum cenaret [i] Paulus vir Prætorius, & 13
haberet in digito anulum, & in ejus palâ gemmam Tiberii imagine insculptam, & ebrius matulam poposcisset, adnotavit id Maro delatorum suæ ætatis acerrimus, & accusaturus erat Paulum, & majestatis reum peracturus, quo crimine ipsi fuisset concidendum, dandumque carnifici jugulum; nisi servus domini vitæ prospexisset, qui anulum detraxit Paulo, antequam pudendis admoveret, ostenditque convivis, & testatus est omnes, qui aderant, nihil fecisse dominum, quo læsa majestas Cæsaris videretur; ita vir illustris famuli curâ est atrocissimo crimine liberatus.

DISSERTATIO XXVI.

De Supplicibus, & supplicandi ritibus.

Vox γενεῖον potiùs barbam, *quàm* mentum *significat. Numa instituit, ut Fidei sacrum fieret dexterâ usque ad digitos involutâ, ut significaret fidem tutandam, ejusque sedem in dextris esse. Scytharum, & Regum Orientis mos, qui sanguine inviolabile fœdus inibant. Aræ antiquitus appellabantur ansæ, quia Supplices eas apprehendebant. Hominem, quum multis periculis obnoxius sit, multis etiam sese ultro offerat, natura voluit plura habere instrumenta auxilii implorandi; hinc etiam quibus imbecillis sexus, vel ætas lacrimæ datæ faciliores.*

Civitas Atheniensium omnis humani juris inventrix, & laudandarum artium magistra, cum multa sapienter fecit, tum illud multò sapientissimè, quòd aram constituit misericordiæ [l] non floribus lætam, non ture fumantem, non odoribus refertam, non victimarum sanguine redundantem, sed fletibus miserorum aspersam, sed suspiriis, & Supplicum votis, precibusque resonantem. Quod enim in tantis humanæ vitæ periculis, tantis illecebris peccandi magis 1
colendum Numen, quàm misericordiæ? Hæc est una perfugium miseris, salutis portus periclitantibus, ærumnis levamentum, præsidium, atque ara sontibus juxta, atque insontibus; hac omnes tegimur, hac servamur, hac denique semper indigemus,

 quia

[a] Strabo libr. 14. [b] Strabo ibid. [c] Strabo ibidem. [d] Pausan. in Attic. sive libr. 1. & in Bœotic. sive libr. 9. [e] Idem in Achaic. sive libr. 7. [f] Corn. Nepos, & Plutarch. in Vitâ Pausan. [g] Ælian. Var. Hist. l.3.c.43. [h] Virg. Æn. l. 2. [i] Senec. de Benef. l.3. cap. 26. [l] Pauf. libr. 1. & Diod. Sic. Bibl. libr. 13. & Statius libr. 12. Thebaid.

quia ferè semper aut delinquimus, aut in
calamitate versamur; ideo ceteræ gentes,
& si non quemadmodum Athenienses, aram
misericordiæ statuerunt, tamen ubique
miseris, atque Supplicibus perfugium patere
voluerunt. Nam & in quibusdam corporis
partibus præcipuam religionem collocarunt,
variosque supplicandi ritus invenerunt,
de quibus ad Thucydidis locum, quem explicamus,
diximus, & hodierno die dicemus. Et, ut a partibus cor-
2 poris exordiamur, adnotandum [a] est, mentum,
vel barbam Supplices attigisse, cujus
in Euripide moris non semel mentio reperitur.
Nam in Iphigeniâ sic Iphigeniam
inducit patri supplicantem

Ναὶ πρὸς γενείου σ' ἀντόμεσθα δύο φίλω

hoc est

Per barbam amici deprecamur te duo

& in eadem tragœdiâ sic eadem loquitur

Οὐμὸς δ' ὅδ' ἦν περὶ σὸν ἐξαρτωμένης
Γενεῖον, οὗ νῦν ἀντιλάζομαι χερί

hoc est

Meus hic tuâ pendentis a barbâ fuit
Sermo, manu prehendo quam nunc supplice

& alio in loco Clytæmnestra Achillem precatur
πρὸς γενειάδος, quo nomine *mentum*,
vel *barba* significatur; sed & in Hecubâ sæpe
alludit ad hunc morem, ut quum ait

Ἀλλ', ὦ φίλον γενεῖον, αἰδέσθητί με
Sed, amica barba, me verere supplicem

& Homerus in Iliadis libro septimo de Thetide
supplicante sic loquitur

Ἧ οἱ γούνατ' ἔκυσσε, καὶ ἔλλαβε χειρὶ γενείου

quæ converti sic possunt

Quæ complexa genu, barbamque prehendit
inhærens

Quibus in locis *γενείου* aptiùs convertitur
3 *barba*, quàm *mentum*; nam licet ea vox utrumque
significet, præcipua tamen religio
fuit in barbâ; itaque feminis, quum supplicabant,
non mentum, sed genas attingebant,
Euripide teste, qui Ulyssem inducit
Hecubæ genas in precando tangentem.
Nec de dexterâ potest esse dubium, quin
eam orantes attingerent, quum apud Virgilium
[b] Venulus dicat

Contigimusque manum, qua concidit Ilia tellus

Et meritò, qui supplex fidem alicujus implorabat,
dexteram attingebat, quæ fidei sacra
habebatur, quemadmodum Livius libro
primo testatur. Quocirca Numa dicitur instituisse,
ut Sacerdotes Fidei sacrum facerent
dexterâ usque ad digitos involutâ, ut
significarent fidem tutandam esse, ejusque
sedem in dextris esse; & [c] Persæ dextras
inter se miscentes fidem sanciebant, idque
fœderis genus sanctissimum habebatur, ut
Josephus est auctor; unde Tacitus libro decimoquinto
Annalium notat Tiridatem,
Corbulonemque congressos dexteras miscuisse.
Qua quidem in re celebrat morem
Scytharum Lucianus, qui cæsis digitis san- 4
guinem inde profluentem in calicem infundebant,
& quum in eo gladii mucronem immersissent,
sanguinem hauriebant; atque id
amicitiæ fœdus non violabile putabatur, quo
inito totius vitæ societas inibatur, tantaque
vis in eo inesse credebatur, ut nemo durissima
quæque perpeti, nemo pro amico mortem
oppetere dubitaret. Cui similem morem fuisse
Regum Orientis Cornelius Tacitus memoriæ
prodidit, qui dextras implicabant,
& pollices inter se vinciebant, nodoque
constringebant; & quum sanguis in artus
extremos se se effudisset, levi ictu cruorem
eliciebant, invicemque lambebant; quod
areanum fœdus censebatur, ut pote partia
ejus, quæ maximè fidem continet, sanguine
sacratum. Atque adeo ea opinio celebrata
est, ut dextra pro fide interdum accipiatur;
sic in historiarum libro primo Cor-
nelius Tacitus dixit; dextras mittere: *mi-* 5
serat, inquit, *vetere instituto civitas Lingonum
dona legionibus, dextras hospitii insigne*;
& in libro secundo Annalium: *miserat amicitiam,
& fœdus memoraturos, & cupere renovari
dexteras*; quo loquendi genere etiam
Græcos usos animadverto, apud quos *δεξίας
πέμπειν* est *dare fidem absenti*. In multis autem
humani corporis partibus inesse quandam
religionem arbitrabantur, & præcipuè
quod attinet ad supplicandum; nam præter
dextram, genas, & mentum, de quibus
jam satis diximus, etiam pectus supplicantes
tangebant; cujus moris meminit Sido-
nius Apollinaris libro primo epistolâ un- 6
decimâ, ubi ait: *quum mihi Consul ad pectus,
præfectorii ad manus cadere; ille ipse meus amicus
crebrò, & abjectè miserantibus cunctis
humiliari; ita ut timerem, ne invidiam mihi
supplicando moveret, quam criminando non concitaverat*;
& genua etiam amplectebantur;
sic apud Livium libro trigesimo Sophonisba
genibus advolvitur Masinissæ victoria:
sic apud [d] Tacitum Haterius quum Tiberii
causâ deprecandi genua amplecteretur,
Tiberiusque concidisset, pæne est a militibus
interfectus: sic apud Apollonium Rhodium
Medea ad genua Jasonis accidit

..... Αἶψα δὲ μὶν περὶ γούνασι πεπτηυῖα
Ἧκ' ἀνειρόμενος προσπτύξατο, φωνήσαντε

Homerus [e] autem de Thetide supplicante
sic cecinit

Καὶ ῥα πάροιθ' αὐτοῖο καθέζετο, καὶ λάβε γούνων

& [f] de Priamo

Χερσὶν ἀχιλλῆος λάβε γούνατα, καὶ κύσε χεῖρας

& Sidonius Apollinaris de se ipso: *quid
multa? capti hospitis genua complector*; ex quo
factum

[a] Plin. libr. 11. cap. 45. [b] Virgil. libr. 11. Æneid. [c] Just. Lipsius in Comm. ad libr. 15. Annal. Corn. Tacit. [d] Cornel Tacit. Annal. libr. 1. num. 13. [e] Hom. Iliad. α. v. 500. [f] Idem Il. ω. v. 478.

factum est, ut γυνάζομαι, & γυνῦμαι pro supplicare Græci dicerent; Homerus

Γυνῦμαι σε, θεὰ γλαυκῶπις τριτογένεια

Videtur autem non sine causâ factum, ut quo maximè in tot, ac tam variis vitæ casibus mortalitas indigeret, id multis modis facere liceret; ut quum innumerabiles quotidie incidant causæ, innumera essent genera supplicandi; nam & apud singulas nationes multi ritus adhibendi preces, & apud diversas diversi, atque multiplices extiterunt. Apud [a] Lacedæmonios enim cruda exta in manus obtulisse religiosissimum supplicationis genus habebatur; &
7 apud [b] Scythas in bovis corio a se immolati sedere, manibus post tergum reductis; & [c] apud Græcos oleæ ramum lanâ involutum prætendere, quæ velamenta Supplicum Livius libro vigesimo tertio vocat. Jam supplicantes in cinere sedere solitos quis nescit; quum Homerus celeberrimus poëtarum de Ulysse [d] cecinit

Ω῾ς εἰπὼν κατ᾽ ἄρ᾽ ἕζετ᾽ ἐπ᾽ ἐσχάρῃ, ἐν κονίῃσι:

jam aras [e] tangere supplicantium fuisse ritum omnibus notum est, quum Virgilius dicat [f]

Talibus orantem dictis, arasque tenentem
Audiit omnipotens......

& Ovidius

Tange manu mensam, tangunt quo more precantes

Unde Varro notat aras antiquitus ansas appellatas, quòd a precantibus apprehendi solerent: jam humi procumbere, jam verrere solum crinibus, barbam promittere, ve-
8 ste obsoletâ uti, ingenii sunt humani ad ciendam miserationem reperta, jure in hoc plurimum laborantis, quòd animadverteret etiam naturam hujus rei magnam habuisse rationem, quæ vocem nobis dedit, quæ ad flebilem sonum, humilesque preces mirè inflectitur; & vultum, qui dolorem etiam tacentium, voluntatemque declarat; & oculos animi testes, indicesque, quorum præcipua vis in supplicando est. Nec aliud sibi vult ille ad quidlibet impetrandum efficax, ille promptus, ac tam liber ex oculis profluens humor, quàm mollire pectora etiam immanium hominum, & efferatorum, & mentes quantumlibet duras inflectere, & mitigare, & ad veniam, vel tutelam Supplicum commovere; ideo, quibus imbecillior sexus, aut ætas, lacrymæ datæ faciliores; ut qui maximè aliorum ope indigerent, maximè essent instructi ad supplicandum. In quo naturæ providentiam mirari subit, quòd hominem per se infirmum, ac multis casibus, & periculis non minùs obnoxium, quàm se se offerentem, tot instrumenta habere voluerit auxilii implorandi; ut qui a vi defendere se non posset, tutior alieno auxilio redderetur.

DISSERTATIO XXVII.

In qua duæ clarissimæ Civitates Athenæ, & Lacedæmon comparantur.

Atheniensium civitas vitiis omnibus, omnibusque virtutibus abundabat; quod Parrhasius picturâ exprimere ausus est. Lacedæmonii lege caverant, ne quis nauticam exerceret. Lex erat Athenis, quæ permittebat filiis non alere parentes, si ipsi non curassent, ut aliquam artem filii condiscerent. Areopagitæ puniebant eos, qui nullam artem facerent; itaque Herondas quendam otii damnatum dixit pœnas ferre libertatis. Spartanus nullus orator fuit, aut philosophus, aut poeta. Lacedæmones Archilochum ex urbe ejecerunt, quia scripsisset in bello satiùs esse clypeum abiicere, quàm vitam profundere; & Ctesiphontem, quod se jactasset de qualibet re propositâ posse dicendo diem consumere. Isocrates Athenas nobili scorto comparabat; quòd sicut multi ad illud libidinis explendæ causâ commeant, nemo tamen velit matrimonio copulari; ita Athenas animi causâ multos convenire, sed neminem sibi eam Patriam optare. Advenæ Lacedæmone pellebantur, & vetitum erat cives in externâ regione diutiùs sine causâ versari. Terpandrum Lacedæmonii mulctarunt, quòd octavam chordam in citharâ invenisset. Populus Atheniensis respuit Themistoclis consilium licet utilissimum, quòd esset injustum.

Parrhasius [g] ille, qui judicio omnium picturæ plurimum fertur contulisse, naturam populi Atheniensis exprimere penicillo conatus, ingenioso planè argumento pinxit hominem, quem simul iracundum, injustum, inconstantem, exorabilem, clementem, excelsum, gloriosum, humilem, ferocem, fugacem volebat ostendere. An verò ille tantam morum diversitatem, tot, ac tam inter se contraria vitia, virtutesque ponere ob oculos, ac repræsentare coloribus potuerit, vehementer dubitaverim. Nam ut corporum formas, ut oris lineamenta picturâ non inelegsnter expresserit, sic animum

[a] Herodot. libr. 1. [b] Suidas. [c] Tit. Liv. Dec. 3. libr. 4. & libr. 9. Virgil. libr. 7. Æneid. & libr 8. & 11. Lucan. libr. 3. & Diod. Sicul. libr. 16. cap. 10. Dionys. Halicarnass. libr. 1. [d] Hom. Odyss. η v. 153. [e] Macrob. Saturn. libr 3. c. 2. [f] Virg. Æneid. libr. 4. [g] Plin. libr. 35. cap. 10.

mum pingere, qui sensum effugit oculorum, præstantioris facultatis esse crediderim; mores autem civitatis tam varios, tamque dissidentes quis credat Parrhasium perfectè reddidisse? Sed quod Parrhasii pictura non potuit, mores Atheniensium, & ingenium illius clarissimæ civitatis noster Auctor in [a] oratione, quam apud Lacedæmonios habuisse tradit Corinthios, eleganter expressit. Quo quidem in loco duarum Greciæ principum civitatum Lacedæmonis, & Athenarum vitia, virtutesque describit; & Lacedæmonios quidem ostendit fuisse graves, cunctatores, cautos, moris antiqui tenaces, nihil temerè suscipientes, nihil inconsideratè. Quæ quamquam a Corinthiis dicuntur Lacedæmonios incusare, & plerisque virtutibus vitii nomen imponere cupientibus; tamen ex his intelligitur mos gravissimæ civitatis. Contra verò Athenienses fuisse tradit audaces, rerum novarum studiosos, contemptores periculorum, ad excogitandum acutos, ad agendum promptos, & in adversâ fortunâ, & in prosperâ partis assuetos non acquiescere, sed majora semper concupiscere; quæ cogitanti mirum profectò videatur tam diversis moribus præditas civitates ad eandem tamen potentiam pervenisse. Nam & in iis, quæ Thucydides tangit, mirifica cernitur inter hos duos populos morum, institutorumque diversitas, & in multis aliis; quæ quoniam Thucydides [b] in Epitaphio recenset, de his hodierno die verba faciemus. Sic eadem operâ duas Auctoris orationes illustrabimus, & rem cognitione dignissimam dissertatio continebit; nam & per se cognoscere duarum clarissimarum instituta civitatum non inutile, & inter se comparare tam dissimiles mores jucundum; perspicere verò, quo pacto duæ Respublicæ per oppositas vias ad idem potentiæ fastigium pervenerint, nonnullam affert admirationem. Neque enim ulla civitas ci-
2 vitati tam dissimilis, quàm Athenis Lacedæmon; Lacedæmonii [c] quippe auro, & divitiis bellum indixerant; Athenienses ope summâ nitebantur, ut quàm maximas possent, opes pararent: illi paupertate validi; hi divitiis, & opulentiâ potentes; ideo [d] Athenienses quidem rei nauticæ, qua divitiæ augentur, studuerunt; Lacedæmonii, ne quis [e] civium nauticam exerceret, lege caverunt: & illi quidem terrestribus, hi maritimis copiis valuere: & illi Atticam populari non molestissimè patiebantur, hi tanto studio Laconicam defenderunt, ut nemo hostium ante Epaminondam per annos supra quadringentos Eurotam trajecisse dicatur. Ex quo [f] quidam Laco, quum Atheniensis dixisset, nos quidem vos Lacedæmonios sæpenumero ab Ilisso rejecimus, & abire coegimus, respondit: at nos ab Eurota nunquam repulimus Athenienses; quo dicto significavit, potuisse Lacedæmonios ad Ilissum Atticæ flumen penetrare, & Atticam populari; non potuisse unquam Athenienses ad Eurotam pervenire, & Laconicam ferro, ignique vastare. Jam artes Lacedæmonii universas, quæ non ad fortitu- 3
dinem, remque bellicam conducerent, vel ex urbe sustulerunt, vel ipsi ab earum studio abstinuerunt; Athenienses adeo artes omnis generis coluerunt, ut artificibus universis civitas pateret, lexque Athenis [g] esset, quæ filiis permitteret servio confectos non alere parentes, si parentes non curassent, ut aliquam artem filii condiscerent; quin & eos, qui nullam artem [h] facerent Areopagitæ severè puniebant; quod tam contrarium legibus fuit Spartanorum, ut Herondas Lacedæmonius, quum Athenis ageret, audissetque [i] quemdam otii damnatum, sibi ostendi rogaret hominem, qui libertatis pœnam sustineret. Sicut autem Spartani sedentarias artes, minusque homine nobili dignas a suis civibus exerceri prohibuerunt; ita liberales non admodum amplectebantur. Itaque nullum oratorem, nullum philosophum, aut 4
poetam Laconem fuisse accepimus; nam Alcman [l], atque [m] Tyrtæus, quum Spartani non essent, ob merita postea sunt civitate donati. Jam verò Comœdias, & Tragœdias non spectabant omnino; Archilochum [n] ex urbe ejecerunt, quia scripsisset in bello satius esse clypeum abjicere, quàm vitam profundere; Ctesiphontem oratorem Spartâ expulerunt, quòd se jactasset de qualibet re propositâ posse dicendo diem consumere; nec majore in pretio pictores, architecti, sculptores habebantur. Declarabat id species urbis non signis exornata, non tabulis pictis, non elegantiâ conspicua ædium privatarum, non splendida magnificentiâ publicorum ædificiorum, non templis superbè constructis, non Theatris, non porticibus, non palæstris, non amphitheatris; sed cruentis armis, & spoliis plena Barbarorum, sed trophæis, monumentisque victoriarum, studiisque belli terribilis. Contra verò Athenarum pulchritudinem quis dignè possit exornare dicendo? quis ædificiorum splendorem, & elegantiam,

---

[a] Thucydid. libr. 1. [b] Idem libr. 2. [c] Athen. libr. 6. c 4. & Plutarch. in Vitâ Lysandri. [d] Xenoph. l. 7. Hist. Græc. paulo post init. [e] Plutarch. in Instit. Lacon. [f] Idem in Apophthegm. Lac. [g] Alex. ab Alexandr. l. 6. c. 10. [h] Plutarch. in Vitâ Solon. [i] Plutarch. in Apophthegm. Lac. [l] Suid. in V. Ἀλκμάν. [m] Idem in V. Τυρταῖος. [n] Plutarch. in Apophthegm. Laconic. & Strabo libr. 12.

tiam, ornamenta urbis universæ, picturarum, statuarumque infinitum numerum recensere? quando spoliatis jam, atque dire-
5 ptis Athenis tria millia signorum superfuisse [a] Plinius tradit? Qui pulcherrimæ urbis nitor e studio Atheniensium proveniebat, quo artes colebant, & artificum ingenia mirabantur. Sed si Athenis plurimum ornamenti pictores, architecti, statuarii addiderunt, multo magis urbem exornaruut artes excellentium doctrinâ virorum; siquidem novem oratores Athenis eadem ætate insigni eloquentiâ floruerunt; Athenis [b] inventa comœdia, Athenis [c] perfecta tragœdia, Athenis [d] maximè culta philosophia, non solùm civibus ibi philosophantibus, artesque profitentibus liberales, verùm etiam exteris in eam urbem confluentibus, qui vel ingenio, vel arte, vel doctrinâ præstabant; nam advenas, & præcipuè studio florentes optimarum facultatum Athenienses benignissimè excipiebant; semperque Atheniensium civitas gratissimum in eam confluentibus exteris hospitium præbuit; quapropter Isocrates eloquentissimus, & prudentissimus scriptor eam urbem scorto nobili comparabat. Nam quemadmodum ad amicas formâ præcellentes multi libidinis explendæ cupidi frequenter commeant; nemo tamen velit cum iis certo, stabilique conjugio copulari; ita Athenas animi causâ multos convenire, & in eâ urbe summâ cum voluptate versari, nec advenis in universâ Græciâ sedem esse jucundiorem; sed neminem, cui cor sapiat, eam Patriam sibi optaturum propter metum impendentium civibus periculorum. Qua de causâ [e] Græciæ larem Athenas oraculum
6 Apollinis appellavit; non enim ea urbs civibus, quàm externis patebat magis; quo factum est, ut quum Demetrius [f] Phalereus censum egisset Atheniensium, tertiam partem inquilinorum invenerit, & advenarum. Qua in re magnum inter Athenas, & Lacedæmonem discrimen intercedebat; nam advenæ [g] Lacedæmone pellebantur; sicut etiam legibus vetitum Lycurgi, ne quis Lacedæmonius civis in externâ regione sine causâ diutiùs moraretur; quod ideo a Lycurgo constitutum, ne sui cives peregrinorum moribus inficerentur; assueti quippe vitæ duriori, assueti laboribus tolerandis, æstibus, & algoribus perferendis magnopere verebantur, ne si cives externas delicias, & voluptates degustassent, omnino corrumperentur. Nam quemadmodum a nimiis laboribus ad immodicum otium, ignaviamque repente transire corpori insalubre est; minuìque ægrotant in desidiosâ vitâ desidiosè vivere assueti, quàm laboribus, & exercitationibus innutriti; sic facilius in vitia delabitur animus, quum severissima disciplinâ temperatus, & duriter, contentèque habitus excipitur subitò illecebris libidinum, & insolitis fruitur voluptatibus, quàm quum earumdem non omnino expers cum iisdem colluctatur. Id autem verendum Atheniensibus non fuit, qui molliùs vivebant, & delicatiùs; neque enim mutationem foris timebant, nec voluptates tanquam insolitas 7
reformidabant; quæ causa fuit, ut Atheniensium mores sæpissimè mutarentur, & leges, & Reipublicæ genus; Lacedæmonii quum haudquaquam cum exteris miscerentur, semper easdem leges, eosdemque mores per annos ferè quingentos retinuerunt. Qua quidem in re adeo religiosi fuerunt, ut [h] Terpandrum, quòd octavam in citharâ chordam invenisset, mulctaverint; & Timotheum [i] eximium cantorem unus ex Ephoris interrogarit, ex utrâ parte recideret septenis plures chordas; adeo verum existimarunt, quod Plato affirmavit, mutatâ musicâ mutationem morum in Republicâ fieri solere; sed Athenienses adeo in parvis mutationem morum non reformidarunt, ut in maximis etiam novitatē semper appeterent. Hinc crebræ Reipublicæ Atheniensis mutationes; nam vetustissimis temporibus Athenienses 8
Regum imperio regebantur, interfecto Codro [l], qui Regum postremus se le pro Patriæ salute devovit, perpetuis Archontibus primùm [m], deinde ad decennium creatis, ac mox annuis paruerunt; forma Reipublicæ maximè varia; nam & a Regibus ad populi regimen, a populi regimine ad Pisistratum, ejusque filios tyrannos, a tyrannis ad populum rursus Atheniensium res transivit. Nec defuerunt iterum tyranni, qui [n] fractis Atheniensium opibus a Lacedæmoniis triginta constituti sunt; nec paucorum dominatus, nec optimatum potentia, quam Atheniensibus beneficio Periclis [o] Plutarchus putat contigisse. Quæ tanta Reipublicæ varietas ex eo nata est, quòd legibus minimè paruerunt; nam Solon, qui leges condidit Atheniensibus, ipse vidit antiquatas, superstesque Reipublicæ, quam ipse constituerat, fuit; quum Lycurgi leges usque ad ætatem Lysandri inviolatæ permanserint, qui

[a] Plin. libr. 34. cap. 7. [b] Arist. in Poëtic. [c] Arist. ibid. & Plutarch. de gloriâ Atheniens. [d] V. Diogen. Laërt. in Vitis Philosoph. [e] Athen. libr. 6. cap. 15. [f] Ctesicles in Chronicis apud Athen. libr. 6. cap. 20. & Ælian. Var. Histor. libr. 3. [g] Aristoph in Pace, & Scholiast. in eum locum. Suidas in V. Διειρωνόξενοι, & Plutarchus in Vitâ Agidis. [h] Plutarch. in Lacon. Institut. [i] Plutarch. ibid. [l] Val. Maxim. libr. 5. cap. 6. [m] Plutarch. de Fortunâ Alexandri, & in Vitâ Solonis. [n] Cornel. Nepos in Vitâ Thrasyb. [o] Plutarch. in Vitâ Pericl.

qui primus [a] captis Athenis Lacedæmo-
nem divitias intulit, quæ res mores civi-
tatis pessumdedit. Sic ea civitas, quæ opi-
9 bus valida, & terrâ, marique potens non
potuit Spartanorum inflammatam cupidi-
tate vincendi ferociam contundere, capta
cepit animos, & diruta virtutem labefacta-
vit; nec tamen statim cessere divitiis mo-
res, & vetus disciplina studio novarum cu-
piditatum; sed paulatim succubuit Sparta-
na virtus, & instituta Majorum quum re-
linqueret, diutissimè tamen retinuit. In-
genium nimirum Laconum constans, rigi-
dum, feverum, minimeque rerum nova-
rum studiosum; quapropter Spartanorum
unius generis dicta, factaque memorantur,
plena feveritatis, plena prudentiæ, plena
ferociæ, plena fortissimæ cujusdam contu-
maciæ. Atheniensium autem ingenium va-
rium, multiplex, nec vitia tenaciter am-
plectens, nec virtutes constanter colens,
magnam protulit utrorumque varietatem;
neque enim ullius civitatis mores tam va-
rii, tam diversi, inter seque contrarii fuis-
se dicuntur, quàm Atheniensium, neque
in ullo populo tanta fuit virtutum, vitio-
rumque magnitudo. Quid enim mitius,
10 clementius, humanius dici, aut excogita-
ri potest eo facinore, quod Athenienses fe-
cerunt, quum pro his, qui cæsi fuerant in
bello Thebano, quos [b] Creon sepulturâ
prohibebat, bellum Thebanis intulerunt,
neque proprio sanguini pepercerunt, quo
hominum communia jura tuerentur? aut
quum filios Herculis Græciæ liberatoris in
Patriam reduxerunt? Quid autem imma-
nius audere potuerunt, quàm [c] quum Æ-
ginetis omnibus pollices abfciderunt? quum
Samios [d] bello captos notâ inusserunt in
fronte, quæ noctuam Atheniensium insi-
gne referebat; quum paucorum culpâ of-
fensi omnem Mitylenæorum innoxiam mul-
titudinem [e], pubemque totam interficere
cogitarunt? Justitiæ verò plurima semper
exempla ediderunt, unum tamen illud præ-
11 cipuum, atque præclarum, quod quum The-
mistocles [f] dixisset habere se consilium u-
tilissimum quidem civitati, sed in vulgus
haudquaquam efferendum; id autem erat
incendendi navale, ubi subductæ Græco-
rum naves hibernabant; jusserunt id eum
cum Aristide, qui unus omnium justissimus
habebatur, communicare; quum autem A-
ristides pronunciasset consilio Themistoclis
neque utilius ullum, neque injustius esse,
populus universus mirifico consensu The-
mistoclem jussit quiescere, justitiamque præ-
posuit utilitati. Sed idem populus quàm i-
njustè deinde socius imperavit? quot viros
optimè de Republicâ meritos vel exilio,
vel morte mulctavit? Alcibiadem [g], quo
uno duce salus civitatis continebatur, quum
in eo nulla suspicio criminum, quibus ac-
cusabatur, hæreret, capitis condemnarunt:
Socratem [h] innocentissimum omnium ve-
neno sustulerunt: Phocionem [i], quem pu-
blico consensu bonum vocaverant, indictâ
causâ interfecerunt. Licet eodem modo i-
re per cetera, & contraria vitia Athenien- 12
sium eorum virtutibus opponere; quæ e-
nim Græciæ civitas magnanimitatis, for-
titudinis dedit majora documenta? Non
libet hoc loco memorare Atheniensium
adversùs [l] Amazonas, & Scythas invaden-
tes Atticam victorias; non cum Thracibus,
& [m] Eumolpo duce conflictus; non quæ-
cunque vetustis illis temporibus magno a-
nimo, fortique fecerunt; nonne [n] Mara-
thon, & Salamis abundè virtutem ejus ci-
vitatis, & magnanimitatem celebrant? Quod
enim facinus præclarius utraque victoriâ
Sol vidit? Darius [o] potentissimus Asiæ Rex
misso Dati duce cum quingentis millibus
bellatorum Atheniensibus bellum intulit;
qui neque potentiâ Regis illius territi, cu-
jus imperium ab Oriente Indo flumine, ab
Occidente mari interno, a Septentrione,
& Austro regionibus terminabatur, quæ
propter immodicum frigus, aut intolerabi-
lem ardorem Cœli inhabitabiles putaban-
tur; neque paucitate suorum, neque innu-
merabili multitudine hostium, neque rei
novitate perculsi cum decem millibus ar-
matorum immensis Persarum copiis occur-
rerunt, & acerrimè dimicantes hostem pro-
fligarunt. Quum verò [p] Xerxes ulturus Per- 13
farum interfectorum manes Asiam univer-
sam armasset, & in Græciam effudisset, tan-
taque belli mole conterriti omnes cederent,
omnibusque potior cura salutis esset, quàm
libertatis, principes Athenienses eam tem-
pestatem excepere; & quum ad Græciam
prodendam magnis pollicitationibus invi-
tarentur, adire summum discrimen, & ur-
bem relinquere maluerunt, quàm Persa-
rum potentiæ, & promissis, & minis, &
terrori succumbere. Itaque consilio The-
mistoclis navibus conscensis, tam acriter
ad Artemisium, & [q] Salamina cum ingenti
illâ hostium classe dimicarunt, ut nobilissi-
mam victoriam, & omnibus litteris, omni-
busque monumentis meritò decoratam fue-
rint

[a] Plutarch. in Vitâ Lysandri. [b] Pausan. in Artic. si-ve libr. 1. [c] Cæl. Rhod. libr. 15. cap. 27. [d] Cæl. Rhodigin. ibid. [e] Idem ibid. [f] Plutarch. in Vitâ Aristidis. [g] Idem in Vitâ Alcibiad. [h] Diogen. Laërt. libr. 2. in Vitâ Socrat. & Plato in Apolog. Socrat. [i] Plutarch. in Vitâ Phocionis. [l] Plutarch. in Vitâ Thesei. [m] Pausan. in Attic. sive libr. 1. [n] Plutarch. de Glor. Atheniens. [o] Herodot. libr. 6. [p] Herodot. libr. 7. [q] Plutarch. in Vitâ Themistocl.

rint consequuti; quo facto nullum commemorare Græci magnificentius possunt.
14 Quid [a] quum Cimone duce accisis Persarum opibus fœdus cum Magno Rege fecerunt Græcis maximè gloriosum, quo Regi Persarum durissimas pacis conditiones imposuerunt; quis hanc urbem credidisset paulo post tam abjecto [b] animo futuram esse, ut Demetrii Regis Lamiam meretricem adoraret; ut Buricho, & Adimanto Demetrii adulatoribus templa constitueret; ipsum verò Demetrium non solùm Deum appellaret, sed & unum; ceteros autem aut non esse, aut humana minimè curare diceret; quæ eos, qui Persarum Regem adoraverant, interfecit? adeo subjecta Macedoni fuit, ut ipsum Demetrium, cui deferebantur illi honores, pœniteret tam abjectæ Atheniensium servitutis, diceretque neminem Athenis magno, & forti animo inveniri. Qua de causâ non odio magis adductus, quàm
15 veritate scripsit Theopompus urbem Atheniensium esse plenam Dionysiacis adulatoribus, vestium furibus, ac falsis testibus; ac nocturnis grassatoribus. Neque tamen licet Atheniensium res ingenti prostratæ ruinâ concidissent, licet animos cum fortunâ mutassent, fracti Macedonum armis penitus obliti sunt pristinæ virtutis Athenienses; sed quum Galli ab ultimis terrarum oris ingenti exercitu coacto Græciam invasissent, omnesque populos, quos adiverant, cecidissent, ipsis cum parvâ manu ad Thermopylas occurrerunt, & tam fortiter dimicarunt, ut eorum potissimùm beneficio Gallorum ingentes copiæ occidione delerentur, & Græcia a cladibus respiraret, & impendentibus ab immani illâ natione periculis liberaretur.

DISSERTATIO XXVIII.

De quibusdam ritibus Nuptiarum.

Nuptiæ imaginem quandam belli præseferebant. Spartanorum imperatores, antequam prælium inirent, Musis sacrificabant. Reges quorundam nationum ex peculiaribus fluminibus dumtaxat aquam bibebant; hinc etiam sacrificantes certis tantùm fontibus utebantur. Novæ Nuptæ, & sacrificaturi, ut puri essent, abluebantur; non eodem tamen modo quum superis, & quum infernis Diis rem divinam faciebant. Faces novæ Nuptæ præferebant pueri matrimi, patrimique a Græcis daduchi appellati, quos a Latinis lautos nominatos Muretus putat; his autem facibus extinctis ad struendum rogum uti, vel sub lecto eas condere ominosum ducebatur; porro eæ quinque erant, quòd is numerus ex primo pari, & primo impari, tanquam feminâ, & viro constet; vel quòd plures fetus procreari non possint, ut auctor est Aristoteles; quanquam Plinius septenos genitos prodiderit; & ex albâ spinâ conficiebantur; hinc rectè Parthenius in Catulli versu spineam *pro pineam reposuit. Aqua, & ignis in limine novæ Nuptæ apponebatur, quia his hominum vita continetur; vel quia alter formæ, altera materiæ speciem præseferat; & altera feminæ, alter mari similis videatur.*

THucydidis Auctoris florentissimi vestigiis insistentes bellum enarravimus, quod magno omnium pæne gentium motu gessit Græcia universa, quum adversùs Athenienses haud obscurè Græcorum imperium affectantes Respublica Spartanorum, & tota Peloponesus insurrexit; nec initia, caussasque belli, nec imperatorum consilia, nec urbium clararum origines, & leges, & instituta hactenus piguit explicare; & antiquitates Græciæ, resque militiæ, domique præclarè gestas, & magnorum virorum exitus memorabiles, eventusque varios bellorum, ubi se nobis obtulit occasio, recensuimus. Nunc libet hodierno die ad amœniora divertere, ac mollius, atque remissius argumentum quærere, ne, quod Achilli obiicit homericus Agamemnon, tantummodo videar contentionibus, & pugnis, & prœliis delectari. Nam quum Thucydides in loco, quem explicamus, mentionem faciat nuptialis cujusdam ritus, nos etiam, quo ritu Nuptiæ antiquitus celebrarentur, exponemus. Nec verò inter historias bellorum nuptiarum fuerit intempe- 1

a Plutarch. in Vitâ Cimonis. b Idem in Vitâ Demetrii, & Ælian. Var. Histor.

ſtiva mentio, quum in antiquis nuptiis eſ-
ſet nonnulla imago, & ſimulacrum belli;
nam [a] & novæ Nuptæ crines haſtâ cælibari
diſcriminabantur, & Nupta violenter a
matris complexu rapiebatur; unde Catul-
lus cecinit [b]

Quid rapis teneram ad virum
Virginem? ......

& [c] alio in loco

Qui Natam poſſis complexu avellere matris,
Complexu matris retinentem avellere Natam,
Quid faciant hoſtes captâ crudelius urbe?

Spartanorum verò bella memorantem non
2 dedecebit placidioribus etiam uti ſermoni-
bus, quæ mitiùs gerebantur; neque enim in
victos acerbiùs ſæviebatur, quàm quantum
ſatis eſſet ad victoriam obtinendam; & in his
Imperatores antequam prælium [d] inirent,
Muſis ſacrificabant; & quò milites animo
ſedatiore pugnam capeſſerent, non ad [e] tu-
bæ, ſed ad tibiæ ſonum prælia committe-
bantur; quare ab illis nuptialis tibia non
abhorrebit. Thucydides [f] igitur Athenis
3 tradit in arce fuiſſe fontem, qui Callirhoë
quidem olim vocaretur, rerum verò po-
titia tyrannis Enneacrunos fuerit appella-
tus; ejus aquâ ſcribit Athenienſes uſos ad
Nuptias, & ad ſacrificia; ad quem locum
illuſtrandum dicemus, & ad quam rem a-
quâ in Nuptiis, & in ſacrificiis Veteres u-
terentur, & de nuptiarum ritibus addemus
quædam, ut arbitror, non injucunda. At-
que illud inprimis in Thucydidis verbis ad-
notandum, Veteres quoſdam peculiares ha-
buiſſe fontes, quorum aquam ſacris adhi-
berent. Ita Romanos tradunt ex [g] Jutur-
næ fonte hauſiſſe aquam, qua in ſacrificiis
uterentur; eundem uſum apud [h] Græcos
Eleutheri fontis aqua dicitur præſtitiſſe; &
Hippocrene [i] fons celeberrimus apud Træ-
zenos aquam præbuit ſacrificantibus; Cybe-
les [l] verò Sacerdotes Alcmone fluvio Deæ
ſimulacrum abluebant; unde illud [m] Lu-
cani

Et lotam parvo revocant Almone Cybellen

Sed & Ægyptii non quamlibet aquam ſa-
crificiis idoneam arbitrabantur, ſed eam,
ex qua Ibis avis bibiſſet; & Sacerdotes Jo-
vis Hammonis utebantur ad ſacra fonte,
qui in arce regiâ manabat. Ex quibus con-
4 ſtat non eſſe mirum, neque novum, ſi A-
thenienſes etiam Callirhoën fontem [n] dum-
taxat Nuptiis, ceteriſque ſacris aptum cen-
ſebant; nam ſicuti Reges quaſdam aquas
peculiares habuerunt; quarum potu dele-
ctarentur; & [o] Perſarum quidem Reges ex
Choaſpe flumine, Arabes [p] ex Eulæo, Æ-
gyptii [q] ex Nilo aquam ſibi advehendam
curarunt; ita & Dii quibuſdam fontibus
delectari putabantur. Illud ſciendum, quia
uſus aquæ in Nuptiis eſſet, & ſacrificiis;
nec Veterum monumenta verſanti diligen-
ter difficile fuerit animadvertere, aquâ ſe-
ſe novas Nuptas abluiſſe; quocirca apud
Julium Pollucem quæ mulier lavacra novæ
Nuptæ ferebat, aquigerula appellatur. Hunc
autem ritum Veteres uſurpaſſe Feſtus affir-
mat, ut nova Nupta caſta, atque pura ad
maritum veniret; ineſſe quippe aquæ pur-
gandi vim Antiqui arbitrabantur. Idcirco
antequam ſacrificarent, aquâ corpus dili-
genter perfundebant; quare [r] Tibullus ita
ſacrificaturos alloquitur:

Caſta placent Superis; purâ cum veſte venite,
Et manibus puris ſumite fontis aquam

Qua quidem in re Servius eleganter diſcri-
men adnotat ſacrorum, quæ ſuperis, infer-
niſque Diis perficiebantur; quòd in illis
rem divinam facientes aquâ ſe abluerent, 5
in his dumtaxat aſpergerent; cui ſententiæ
doctiſſimi Interpretis aſtipulatur Virgilius;
nam quo in loco Dido Numinum infero-
rum pacem eſt exoratura, ſorori ſic [ſ] præ-
cipit

Dic corpus properet fluviali ſpargere lymphâ

Nec alio modo loquitur, ubi Trojanos in-
ducit Miſeno parentantes, quo in [t] loco
ſic loquitur:

Idem ter ſocios purâ circumtulit undâ
Spargens rore levi, & ramo felicis olivæ

at verò quum Æneas attrectaturus eſt Supe-
rûm ſacra, id ſe facturum [u] negat

...... donec ſe flumine vivo
Abluerit ......

Quæ loca ſatis illuſtrant locum Thucydi-
dis, & ſatis declarant, quis uſus aquæ in
ſacrificiis eſſet, & in Nuptiis; quamquam
in Nuptiis non ſolùm aquâ utebantur ad
corpus expiandum, ſed etiam vas aquâ ple-
num in limine collocabant; cujus moris
commodiùs rationem reddemus, ſi ritum
alium nuptialem adnotaverimus, qui eſt
hujuſmodi. Pueri [x] matrimi, patrimique, 6
hoc eſt, quorum pater, & mater adhuc vi-
verent, faces [y] novæ Nuptæ præferebant;
hi Græcis [z] daduchi vocabantur; eoſdem
a La-

[a] Cæl. Rhod. libr. 21. c 6. Lect. Antiq. [b] Catull. in Nupt. Juliæ, & Manl. epigr. 62. [c] Idem in Carm. Nuptial. epigr. 63. [d] Plutarch in Vitâ Lycurgi, & in Inſtit. Lac. [e] Ariſtot. in Probl. Plutarch. de cohibendâ irâ, & in Inſtit. Lacon. A. Gell. libr. 1. cap. 11. & Clem. Alexandr. Pædag. libr. 2. cap. 4. [f] Thucydid. libr. 2. [g] Servius in Virgil. Æn. libr. 12 & Jo: Roſin. Antiq. Roman. libr. 2. cap. 13. [h] Pauſan. libr. 2. & Cæl. Rhodigin. libr. 17. cap. 18. [i] Pauſan. libr. 2. circa finem. [l] Ovid. Faſt. libr. 4. [m] Lucan. libr. 1. [n] Thucydid. libr. 2. [o] Herodot. libr. 1. licet aliter tradat Plin. libr. 31. cap. 3. & libr. 6. cap. 27. [p] Solin. cap. 46. [q] Alexand. ab Alexandr. libr. 4. c. 17. [r] Tibull. libr. 2. Eleg. 1. [ſ] Virgil. Æneid. libr. 4. [t] Virg. Æneid. libr. 6. [u] Idem libr. 2. [x] Feſt. Pompejus libr. 14. & Plutarch Probl 2. & Dionyſ. Halicarnaſs. libr. 2. [y] Cicer. pro Cluentio Virgil. Eclog. 8. Horat. libr. 3. Od. 11. Apul. libr. 10. Metam. [z] Plutarch. in Vitâ Ariſtid.

a Latinis lautos nominatos Muretus putat, motus illo Plauti versiculo, qui est in Curculione, ubi servus adolescenti eunti de nocte ad amicam, cereumque manu ferenti ita [a] dicit:

Tute tibi puer es lautus; luces cereum

Idem fuisse creditum suspicatur hos pueros, qui novæ Nuptæ facem luxissent, improbos, nulliusque pretii fore; idque confirmat his [b] Plauti versibus:

Primum omnium huic lucebis novæ Nuptæ facem,
Post illa ut semper improbus, nihilque sis

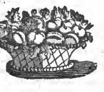
Utcunque autem ea se res habet, hi pueri Nuptam ad thalamum deducebant; neque priùs faces extinguebant, quàm pronuba unâ earum acceptâ lucernam conjugalem, pervigilem, pernoctemque futuram accendisset; eas [c] autem extinctas ad struendum rogum deferre, vel sub lecto condere ominosum habebatur. Quinque [d] verò numero nuptiales faces fuisse accepimus, quòd
7 is numerus ex primo pari, & primo impari, tanquam feminâ, & viro constet; vel quòd eo plures fetus procreari non possint, ut auctor est Aristoteles; quamquam non me fugit a Plinio [e] proditum septenos in Ægypto aliquando genitos; materia [f] verò nuptialium tædarum apud Romanos fuit ex albâ spinâ, apud alias verò gentes [g] e pinu, vel e piceâ. Qua de causâ Græcis πεῦκαι nuncupantur, ut in his carminibus Meleagri [h]

Αἱ δ' αὐταὶ κ φέγγος ἐδᾳδούχευν παρὰ παστῷ
Πεῦκαι, κ φθιμένᾳ νέρθεν ἔφαινον ὁδόν

Ex quo Catulli [i] carmen eleganter Parthenius emendavit, quòd quum ita se se haberet

Pineam quate tædam

ipse spineam reposuit; siquidem constat spineis tædis [l] Romanos usos, quia in raptu Sabinarum has tædas, quum aliæ non
8 suppeterent, primùm accenderunt. Sicut autem hæ faces in thalamo novæ Nuptæ extinguebantur, sic in limine domus accendebantur [m] igne, qui cum aquâ ibi ponebatur, quos Virgo, Sponsusque communiter attingebant. Quibus expositis licet conjectare ideo [n] aquam, & ignem in Nuptiis adhibitos, quòd his duobus elementis vita contineri videatur. Declarant id leges [o] Veteres, quæ facinorosis hominibus, quos e civium cœtu, vitaque exterminatos volunt, aquâ, & igni interdicunt; quum autem Nuptiis constet totius vitæ miri societatem, meritò nubentes, quæ duo elementa vitam continent, communia habuerunt. Quod etiam apud alias gentes animadvertimus usurpatum, ut vir, & Sponsa res maximè vitæ utiles inter se communicarent; siquidem [p] Macedones panem in mensâ apponebant, quem gladio dissectum 9
nova Nupta, Sponsusque libarent. Apud Germanos [q] verò vir, & Sponsa boves, atque equum, atque arma sibi invicem mittebant; & apud [r] Segotegios cui virgo aquam dederat, eum sibi virum delegisse videbatur; utpote quem participem fecisset elementi, quod Pindarus [f] optimum jure dicit, & rerum omnium principium Thales Milesius [t] existimavit. Quare quamquam 10
hæc popularis, non absurda tamen ratio fuerit; sin autem doctiùs, & ad rerum naturam libeat accommodatius loqui, non dubitabimus affirmare, idcirco aquam, & ignem in Nuptiis adhibitos, quòd [u] alter formæ, altera materiæ, ex qua omnia constant, speciem præseferat; & altera quidem feminæ, alter mari similis esse videatur. Quid enim vis illa ignis efficax, quæ se se omnibus insinuat, ac per omnia penetrat, omniaque implet, agitat, movet, excitat, fecundat, informat, nisi virtus mascula, virtus animalis, virtus procreatrix? quid autem humor, nisi fecunda materia rerum gignendarum, quæ nisi calore foveretur perpetuo gelu adstricta torpesceret?



[a] Plaut. in Curculione Act. 1. Sc. 1. [b] Plaut. in Casin. Act. 1. vers. 30. [c] Sextus Festus Pompejus libr. 16. [d] Plutarch. Probl. 65. [e] Trogus apud Plin. libr. 7. cap. 3. [f] Plin libr. 16 cap. 18. & Catull. in Epithalamio Juliæ, & Manl. & Ovid. libr. 6. Fast. [g] Virg. in Cyr. & 7. Æneid. [h] Antholog libr. 3. εἰς γυναῖκας Epigr. 5. [i] Catull. in Epithalamio Juliæ, & Manl. [l] Massurius apud Plin. libr. 16. cap. 18. [m] Plutarch. in quæst. Roman. in princ. [n] Fest. Pomp. libr. 2 & Ovid. libr. 4. Fastor. [o] Fest. Pomp. ibid. Cornel. Tac. libr. 3. Annal. §. Minor Instit. tit. de Cap. Dim. [p] Q. Curt. libr 8. [q] Cornel. Tac. de Morib Germa. n. [r] Justin. libr. 43. [f] Pindar. Olymp. Od. 1. [t] Plutarch. de Placit. Philosoph libr. 1. cap. 3. [u] Idem Plutarch. in quæst. Roman. in princ.

DISSERTATIO XXIX.

De Nuptiis.

Pronuba a Græcis promnestria dicitur. Quinque Dii in Nuptiis invocabantur; ideo etiam quinque faces adhiberi quidam autumant. Cujus filius fuerit Hymenæus, & quare in Nuptiis invocaretur, sicut etiam unde ita sit appellatus, alii aliter tradunt. Anatomici negant ullam esse membranam in naturâ muliebri, ex qua nomen accipere potuerit Hymenæus. Nec minùs controversum est, cur a Romanis Thalassius invocaretur, & unde hoc nomen originem duxerit. Obscena carmina, quæ in Nuptiis canebantur, Fescennina a Fescennio Campaniæ oppido dicebantur, non a fascino, ut quibusdam visum est. Nupta verba obscena dicuntur. Pertunda erat Dea, quæ maritis virginalem scrobem effodientibus præsto erat. Futinus, seu Mutunus Deus idem, ac Priapus. Ritus planè absurdi in contrahendis matrimoniis diversarum gentium.

QUum superiore, qui proximè revolutus est, anno [a] Thucydidem explicaremus, & ad eum locum devenissemus, ubi summus Auctor funus describit, quo Athenienses eorum corpora honorarunt, qui in bello omnium funestissimo universæ Græciæ fortiter dimicantes ceciderant, plurima diximus, quæ ad cognitionem antiquorum funerum pertinere videbantur. Nunc autem quum in eodem Auctore versemur explicando, & locus occurrerit, ubi Thucydides attingit nuptiales ritus, de Nuptiis etiam Antiquorum dicendum esse duxi, ne sepulcra thalamis, Libitinam Veneri, lætitiæ luctum, epithalamiis epicedia videar anteponere. Et hactenus quidem
1 verba fecimus de ritu, quo nubentes ignem,
& aquam in limine positos attingere, facesque novæ Nuptæ præferri solebant, nec prius extingui, quàm a pronubâ, quæ Græcis [b] promnestria dicebatur, lucerna conjugalis accenderetur; deinceps reliqua persequemur; & quoniam omnium rerum peculiares quosdam esse Deos Antiqui voluerunt; ante omnia de Diis verba faciemus, qui Nuptiis præesse putabantur. Quinque igitur Diis [c] rem nuptialem Veteres consecrarunt; qua [d] de causâ nonnulli quinque faces præferri novæ Nuptæ consuevisse
crediderunt. Nam & Junonem nubentes 2
adorabant, ideo Juno [e] *Ζυγία* hoc est *jugalis* vocabatur; quò respexit [f] Virgilius, ubi dixit

Junoni ante omnes, cui vincla jugalia curæ

qua de causâ Junonem idem poëta pronubam appellavit [g] in eo versu

..... prima & tellus, & pronuba Juno
Dant signum, fulsere ignes, & conscius æther;

& [h] Dianam, quàm Solvizonam nuncupabant, quia viris aderat cingulum virginale solventibus; & [i] Jovem, quem *τέλειον* idest *perfectum* vocant; quòd viri, & feminæ, tum demum perfici videantur, quum conjugii fœdus inierunt; & Venerem, & Suadelam invocabant. Sed Julius Pollux etiam Parcas in Nuptiis placari solitas, iisque comæ primitias ferri testatur; ut minimè mirum sit in Nuptiis Thetidis, & Pelei apud Catullum Parcas non ultimas partes agere;
sed ante omnes, & præcipuè [l] Hymenæus 3
invocabatur. Is [m] habitus est præcipuus Nuptiarum Deus, quem [n] alii Veneris, & Liberi filium fuisse tradunt, alii Calliopea, & Apollinis, alii Uraniæ, alii [o] Clius. Appellari autem [p] Hymenæum aliqui putant vel ab Æolico verbo *ὑμεναίειν* quod *simul habitare* significat; vel *ἀπὸ τῦ ὕμαι* præterito verbi *ὕδειν* quod est *canere* & *celebrare*; vel ab Hymene, quo nomine membranula illa dicitur in naturâ muliebri, quæ Virginibus in primo illo Veneris congressu rumpi solet; quamquam non me fugit a quibusdam rei anatomicæ peritis eam membranam nullam esse dici. Hic quacunque de causâ sic apellatus Deus, fuisse fertur mi-
ræ pulchritudinis adolescens, vultu adeo 4
molli, & delicato, ut puellæ venustissimæ speciem indiscretâ similitudine præseferret: Is puellam summo loco natam miserè deperibat, cujus Nuptias quum, utpote impar, consequi non posset, virginem sequebatur, ut quoniam eâ frui non liceret, frueretur aspectu, & extremâ lineâ, ut est in proverbio, amaret. Dum autem puer puellam sectatur, & Virgo cum æqualibus Cereris Eleusiniæ sacra operatur, ecce tibi piratarum globus excensione repente factâ invadit puellarum gregem, frustraque trepidantes, & Deorum, & parentum nomen invocantes rapit, imponitque piraticæ navi; sic accidit, ut dum puellæ in sacris Cereris fabulosos Proserpinæ raptus imitantur,

[a] Thucydid. libr. 3 [b] Cæl. Rhodig: libr. 28. cap. 24. [c] Plutarch. quæst. Rom. cap. 2. in fin. [d] Plutarch. ibid. [e] Servius ad libr. 4. Æneid. Virgil. Fest: Pomp. libr. 9. Apul. libr. 6. Metamorph. & Dionys. Halicarnass. Libello *Quomodo fiant epithalamia*. [f] Virgil. Æneid. 4. [g] Idem eodem libro. [h] Gregor. Gyrald. de Deis Gent. Syntagm. XII.

[i] Plutarch. quæst. Roman. cap. 2. in fin. [l] Catull. in Epithal. Jul & Manl. [m] Serv. ad illud Æneid. libr. 1. *Pergama quum peteret, inconcessosq; Hymenæos.* [n] Cæl. Rhodig. libr. 28. cap. 24 [o] Joann. Grammat. apud Cæl. Rhodig. libr. 7. cap. 2. [p] Isidorus libr. 9. & Vossius in Etymolog.

tur, in veros ipsæ raptus inciderent. Raptus est autem unà cum puellis, & Hymenæus, qui saluti Virginibus fuit; nam quum piratæ in desertam regionem delati somno quàm altissimo premerentur; Hymenæus omnes piratas jacentes jugulavit, & relictis virginibus Athenas reversus est, & cum Atheniensibus egit, ut si puellas incolumes, inviolatasque reduxisset, ipse eam, quam diligebat, præmium periculi, & laboris acciperet; quo impetrato suis virgines restituit, & dilectam puellam duxit uxorem. Quod matrimonium quoniam felix, fau-
5 stumque fuisset, deinde est institutum, ut virginum liberator Hymenæus invocaretur; quæ declarant omnis potius causâ Hymenæi nomen in Nuptiis celebratum, quàm quòd is Nuptiarum Numen haberetur; Deosque præsides conjugiorum, nisi Parcas libeat accensere, ut paulo ante diximus, fuisse tantùm quinque. Atque ii conjugales Dii appellantur, quos intelligit Seneca in Medeâ tragœdiâ, ubi sic ait:

Dii conjugales, tuque genialis
Thori, Lucina, custos . . . . .

Nec desunt qui tradant Hymenæum fuisse
6 juvenem, qui dum proprias Nuptias celebrat, ruinâ oppressus miserandum in modum interiit, eum expiationis ergo a nubentibus nominari; ab aliis autem proditum Hymenæum fuisse puerum formâ liberali, quem Hesperus adamavit; is in Ariadnæ, & Liberi Patris nuptiis vocem dicitur cantando perdidisse; quorum si vera sententia est, non video, cur nuptiale carmen ejus nomine appelletur, qui Nuptias tam infeliciter celebravit. Propius vero est, quod præclarissimi Auctores affirmarunt, Hymenæum apud Græcos principem Venerem incertam rapientes ritu ferarum homines latis legibus coërcuisse, certasque Nuptias instituisse; qua de causâ, tanquam ejus nomen pertineat ad Nuptias, cœperit invocari. Sed id apud Græcos obtinuit, a-
7 pud Latinos autem invocabatur Thalassio; cujus etiam ritus multæ peræquè causæ afferuntur. Nam [a] Livius insignis Auctor rerum Romanarum Thalassium fuisse tradit unum e primoribus Patrum; huic in raptu Sabinarum virgo rapiebatur excellenti formâ, quæ ne violaretur ab obviis, clientes, asseclæque Thalassii identidem Thalassio ferri clamitabant; inde factum, ut ea vox in Nuptiis usurparetur; cui Plutarchus quoque [b] assentitur, nisi quòd alias hujus vocis origines ponit. Nam Sextium Syllam Carthaginiensem ait affirmasse Thalassium fuisse tesseram, quam Romanis dederat Romulus ad Sabinas rapiendas discurrentibus; ideo mansisse morem, ut in Nuptiis Thalassio clamaretur, quòd in primis Romanorum Nuptiis ea vox omnium clamoribus fuerit celebrata; idem Thalassium [c] dicit significare *lanificium*, usurparique in Nuptiis eam vocem, ut puellæ admoneantur operis, quod ipsis exercendum sit. Certè
constat Romanos non hac voce tantùm no- 8
vas Nuptas ad lanificium adhortatos; verùm [d] etiam ipsis pellem cum vellere substravisse, & eas obnupsisse [e] lanâ postes, & colum tulisse in pompâ nuptiali, ut virgines intelligerent ad lanificium potissimum incumbendum. Est enim [f] cautum vetusto fœdere, quod cum Sabinis fecerunt Romani, ne feminæ ad aliud opus, quàm lanificium compellerentur; Græcis autem aliud moris, qui cribrum in Nuptiis præferebant, & pistillum ante thalamum alligabant non improbabili sanè instituto, ut nova Nupta non modò voluptatem cogitaret; sed etiam animadverteret se laboris, operumque sociam venire, virumque non tam illecebris formæ, verborumque blanditiis, quàm sedulitate, & industriâ demerendum. Sed ut ad Thalassium revertamur, Scaliger [g] exi-
stimavit Thalassii vocabulum posse deduci a 9
vetustâ voce *tale*, qua futura Nupta significabatur; quam originem sicuti non improbo, ita longiùs accersita mihi videtur illa, quam attulit Bechmanus in suis originibus, qui Thalassionem dictum putat ἀπὸ τῆς θαλάσσης, quo nomine Græcis dicitur mare, quòd salsedo venerem stimulet; quasi eâ voce sponsum ad nocturnam illam Veneris militiam fortiter obeundam adhortarentur. Non enim hac voce solùm, sed etiam cibis venerem irritantibus utebantur; quapropter [h] bulbos cum nucleis [i] pineis, & erucæ succo, & pipere in Nuptiis apponebant; quare Columella [l] cecinit

Excitet ut Veneri tardos eruca maritos

& [m] de bulbis

. . . . . quique viros acuunt, armantque puellas,
Jam Megaris veniant genitalia semina bulbi

Nec aliud sibi fortasse volebant obscena car-
mina, quæ canebantur in Nuptiis, & fe- 10
scennina [n] a Fescennio Campaniæ oppido vocabantur, non a fascino, sicut [o] quibusdam visum; nec aliò spectabant verba turpius-

[a] Tit. Liv. libr. 1. & Plin. de Vir. illustrib. cap. 2. [b] Plutarch. in quæst. Roman. & in Vitâ Romuli. [c] Idem Plutarch. in Vitâ Romuli. [d] Plutarch. in quæst. Roman. cap. 30. & Festus Pomp. libr. 9. [e] Plutarch. ibid. & Plin. libr. 29. cap. 2. & Virg. libr. 4. Æneid. *Velleribus niveis, &c.* & Servius in hunc loc. [f] Plutarch. in Vitâ Romuli. [g] Scaliger ad Fest. Pomp. [h] Martial. in Xen. 34. [i] Alexand. ab Alexandr. Gen. Dier. libr. 2. cap. 5. [l] Columell. libr. 10. de Cultu hortorum. [m] Columell ibid. [n] Tit. Liv. libr. 1. Decad. 7. Festus Pomp. libr. libr. 6. & Catull. in Epithalam. Juliæ, & Manlii. [o] Festus Pompejus ibid.

DISSERTATIO XXIX.

De Nuptiis.

Pronuba a Græcis promnestria dicitur. Quinque Dii in Nuptiis invocabantur; ideo etiam quinque faces adhiberi quidam autumant. Cujus filius fuerit Hymenæus, & quare in Nuptiis invocaretur, sicut etiam unde ita sit appellatus, alii aliter tradunt. Anatomici negant ullam esse membranam in naturâ muliebri, ex qua nomen accipere potuerit Hymenæus, Nec minus controversum est, cur a Romanis Thalassius invocaretur, & unde hoc nomen originem duxerit. Obscena carmina, quæ in Nuptiis canebantur, Fescennina a Fescennio Campaniæ oppido dicebantur, non a fascino, ut quibusdam visum est. Nupta verba obscena dicuntur. Pertunda erat Dea, quæ maritis virginalem scrobem effodientibus præsto erat. Futinus, seu Mutunus Deus idem, ac Priapus. Ritus planè absurdi in contrahendis matrimoniis diversarum gentium.

QUum superiore, qui proximè revolutus est, anno [a] Thucydidem explicaremus, & ad eum locum devenissemus, ubi summus Auctor funus describit, quo Athenienses eorum corpora honorarunt, qui in bello omnium funestissimo universæ Græciæ fortiter dimicantes ceciderant, plurima diximus, quæ ad cognitionem antiquorum funerum pertinere videbantur. Nunc autem quum in eodem Auctore versemur explicando, & locus occurrerit, ubi Thucydides attingit nuptiales ritus, de Nuptiis etiam Antiquorum dicendum esse duxi, ne sepulcra thalamis, Libitinam Veneri, lætitiæ luctum, epithalamiis epicedia videar anteponere. Et hactenus quidem
1 verba fecimus de ritu, quo nubentes ignem, & aquam in limine positos attingere, facesque novæ Nuptæ præferri solebant, nec priùs extingui, quàm a pronubâ, quæ Græcis [b] promnestria dicebatur, lucerna conjugalis accenderetur; deinceps reliqua persequemur; & quoniam omnium rerum peculiares quosdam esse Deos Antiqui voluerunt; ante omnia de Diis verba faciemus, qui Nuptiis præesse putabantur. Quinque igitur Diis [c] rem nuptialem Veteres consecrarunt; qua [d] de causâ nonnulli quinque faces præferri novæ Nuptæ consuevisse
crediderunt. Nam & Junonem nubentes 2
adorabant, ideo Juno [e] *Ζυγία* hoc est *jugalis* vocabatur; quò respexit [f] Virgilius, ubi dixit

Junoni ante omnes, cui vincla jugalia curæ

qua de causâ Junonem idem poëta pronubam appellavit [g] in eo versu

..... *prima & tellus, & pronuba Juno*
Dant signum, fulsere ignes, & conscius æther;

& [h] Dianam, quàm Solvizonam nuncupabant, quia viris aderat cingulum virginale solventibus; & [i] Jovem, quem *τέλειον* idest *perfectum* vocant; quòd viri, & feminæ, tum demum perfici videantur, quum conjugii fœdus injerunt; & Venerem, & Suadelam invocabant. Sed Julius Pollux etiam Parcas in Nuptiis placari solitas, iisque comæ primitias ferri testatur; ut minimè mirum sit in Nuptiis Thetidis, & Pelei apud Catullum Parcas non ultimas partes agere;
sed ante omnes, & præcipuè [l] Hymenæus 3
invocabatur. Is [m] habitus est præcipuus Nuptiarum Deus, quem [n] alii Veneris, & Liberi filium fuisse tradunt, alii Calliopes, & Apollinis, alii Uraniæ, alii [o] Clius. Appellari autem [p] Hymenæum aliqui putant vel ab Æolico verbo *ὁμευνάειν* quod *simul habitare* significat; vel *ἀπὸ τῦ ὕμαι* præterito verbi *ὕδειν* quod est *canere* & *celebrare*; vel ab Hymene, quo nomine membranula illa dicitur in naturâ muliebri, quæ Virginibus in primo illo Veneris congressu rumpi solet; quamquam non me fugit a quibusdam rei anatomicæ peritis eam membranam nullam esse dici. Hic quacunque de causâ sic apellatus Deus, fuisse fertur mi-
ræ pulchritudinis adolescens, vultu adeo 4
molli, & delicato, ut puellæ venustissimæ speciem indiscretâ similitudine præseferret: Is puellam summo loco natam miserè deperibat, cujus Nuptias quum, utpote impar, consequi non posset, virginem sequebatur, ut quoniam eâ frui non liceret, frueretur aspectu, & extremâ lineâ, ut est in proverbio, amaret. Dum autem puer puellam sectatur, & Virgo cum æqualibus Cereris Eleusiniæ sacris operatur, ecce tibi piratarum globus excensione repente factâ invadit puellarum gregem, frustraque trepidantes, & Deorum, & parentum nomen invocantes rapit, imponitque piraticæ navi; sic accidit, ut dum puellæ in sacris Cereris fabulosos Proserpinæ raptus imitantur,

[a] Thucydid. libr. 3 [b] Cæl. Rhodig: libr. 28. cap. 24. [c] Plutarch. quæst. Rom. cap. 2. in fin. [d] Plutarch. ibid. [e] Servius ad libr. 4. Æneid. Virgil. Fest. Pomp. libr. 9. Apul. libr. 6. Metamorph. & Dionys. Halicarnass. Libello *Quomodo fiant epithalamia*. [f] Virgil. Æneid. 4. [g] Idem eodem libro. [h] Gregor. Gyrald. de Deis Gent. Syntagm. XII. [i] Plutarch. quæst. Roman. cap. 2. in fin. [l] Catull. in Epithal. Jul & Manl. [m] Serv. ad illud Æneid. libr. 1. *Pergama quum peteret, inconcessosq; Hymenæos.* [n] Cæl. Rhodig. libr. 28. cap. 24 [o] Joann. Grammat. apud Cæl. Rhodig. libr. 7. cap. 2. [p] Isidorus libr. 9. & Vossius in Etymolog.

tur, in veros ipsæ raptus inciderent. Raptus est autem unà cum puellis, & Hymenæus, qui saluti Virginibus fuit; nam quum piratæ in desertam regionem delati somno quàm altissimo premerentur; Hymenæus omnes piratas jacentes jugulavit, & relictis virginibus Athenas reversus est, & cum Atheniensibus egit, ut si puellas incolumes, inviolatasque reduxisset, ipse eam, quam diligebat, præmium periculi, & laboris acciperet; quo impetrato suis virgines restituit, & dilectam puellam duxit uxorem. Quod matrimonium quoniam selix, faustumque fuisset, deinde est institutum, ut
5 virginum liberator Hymenæus invocaretur; quæ declarant omnis potius causâ Hymenæi nomen in Nuptiis celebratum, quàm quòd is Nuptiarum Numen haberetur; Deosque præsides conjugiorum, nisi Parcas libeat accensere, ut paulo ante diximus, fuisse tantùm quinque. Atque ii conjugales Dii appellantur, quos intelligit Seneca in Medeâ tragœdiâ, ubi sic ait:

Dii conjugales, tuque genialis
Thori, Lucina, custos .....

Nec desunt qui tradant Hymenæum fuisse
6 juvenem, qui dum proprias Nuptias celebrat, ruinâ oppressus miserandum in modum interiit, eum expiationis ergo a nubentibus nominari; ab aliis autem proditum Hymenæum fuisse puerum formâ liberali, quem Hesperus adamavit; is in Ariadnæ, & Liberi Patris nuptiis vocem dicitur cantando perdidisse; quorum si vera sententia est, non video, cur nuptiale carmen ejus nomine appelletur, qui Nuptias tam infeliciter celebravit. Propius vero est, quod præclarissimi Auctores affirmarunt, Hymenæum apud Græcos principem Venerem incertam rapientes ritu ferarum hominis latis legibus coërcuisse, certasque Nuptias instituisse; qua de causâ, tanquam ejus nomen pertineat ad Nuptias, cœperit invocari. Sed id apud Græcos obtinuit, apud Latinos autem invocabatur Thalassio;
7 cujus etiam ritus multæ peræquè causæ asferuntur. Nam [a] Livius insignis Auctor rerum Romanarum Thalassium fuisse tradit unum e primoribus Patrum; huic in raptu Sabinarum virgo rapiebatur excellenti formâ, quæ ne violaretur ab obviis, clientes, asseclæque Thalassii identidem Thalassio ferri clamitabant; inde factum, ut ea vox in Nuptiis usurparetur; cui Plutarchus quoque [b] assentitur, nisi quòd alias hujus vocis origines ponit. Nam Sextium Syllam Carthaginiensem ait affirmasse Thalassium fuisse tesseram, quam Romanis dederat Romulus ad Sabinas rapiendas discurrentibus; ideo mansisse morem, ut in Nuptiis Thalassio clamaretur, quòd in primis Romanorum Nuptiis ea vox omnium clamoribus fuerit celebrata; idem Thalassium [c] dicit significare *lanificium*, usurparique in Nuptiis eam vocem, ut puellæ admoneantur operis, quod ipsis exercendum sit. Certè constat Romanos non hac voce tantùm no- 8
vas Nuptas ad lanificium adhortatos; verùm [d] etiam ipsis pellem cum vellere substravisse, & eas obnupsisse [e] lanâ postes, & colum tulisse in pompâ nuptiali, ut virgines intelligerent ad lanificium potissimum incumbendum. Est enim [f] cautum vetusto fœdere, quod cum Sabinis fecerunt Romani, ne feminæ ad aliud opus, quàm lanificium compellerentur; Græcis autem aliud moris, qui cribrum in Nuptiis præferebant, & pistillum ante thalamum alligabant non improbabili sanè instituto, ut nova Nupta non modò voluptatem cogitaret; sed etiam animadverteret se laboris, operumque sociam venire, virumque non tam illecebris formæ, verborumque blanditiis, quàm sedulitate, & industriâ demerendum. Sed ut ad Thalassium revertamur, Scaliger [g] existimavit Thalassii vocabulum posse deduci a 9
vetustâ voce *tale*, qua futura Nupta significabatur; quam originem sicuti non improbo, ita longiùs accersita mihi videtur illa, quam attulit Bechmanus in suis originibus, qui Thalassionem dictum putat *ἀπὸ τῆς θαλάσσης*, quo nomine Græcis dicitur mare, quòd salsedo venerem stimulet; quasi eâ voce sponsum ad nocturnam illam Veneris militiam fortiter obeundam adhortarentur. Non enim hac voce solùm, sed etiam cibis venerem irritantibus utebantur; quapropter [h] bulbos cum nucleis [i] pineis, & erucæ succo, & pipere in Nuptiis apponebant; quare Columella [l] cecinit

Excitet ut Veneri tardos eruca maritos
& [m] de bulbis
..... quique viros acuunt, armantque puellas,
Jam Megaris veniant genitalia semina bulbi

Nec aliud sibi fortasse volebant obscena carmina, quæ canebantur in Nuptiis, & fe- 10
scennina [n] a Fescennio Campaniæ oppido vocabantur, non a fascino, sicut [o] quibusdam visum; nec aliò spectabant verba turpius-

[a] Tit. Liv. libr. 1. & Plin. de Vir. illustrib. cap. 2. [b] Plutarch. in quæst. Roman. & in Vitâ Romuli. [c] Idem Plutarch. in Vitâ Romuli. [d] Plutarch. in quæst. Roman. cap. 30. & Festus Pomp. libr. 9. [e] Plutarch. ibid. & Plin. libr. 29. cap. 2. & Virg. libr. 4. Æneid. *Velleribus niveis, &c.* & Servius in hunc loc. [f] Plutarch. in Vitâ Romuli. [g] Scaliger ad Fest. Pomp. [h] Martial. in Xen. 34. [i] Alexand. ab Alexandr. Gen. Dier. libr. 2. cap. 5. [l] Columell. libr. 10. de Cultu hortorum. [m] Columell ibid. [n] Tit. Liv. libr. 1. Decad. 7. Festus Pomp. libr. libr. 6. & Catull. in Epithalam. Juliæ, & Manlii. [o] Festus Pompejus ibid.

piuscula; ex quo factum est, ut nupta verba dicerentur obscena Plauto [a] teste, qui dixit:

Virgo sum, nondum didici nupta verba

Verumtamen quæcunque harum opinionum accedat ad veritatem, Thalassii nomen nihil ad Deorum, de quibus verba faciebamus, numen pertinet; illud pertinet, quod Unxiam Deam colebant, quod Sponsæ mariti [b] fores adipe suillo contingerent, cujus moris Arnobius testis, qui sic ait: *unctionibus superest unxia, & cingulorum [c] cinxia replicationi*; & paulò post: *nisi postes virorum adipali unguine illinerentur a Sponsis, nisi virginalia vincula jam ferventes dissolverent, atque imminentes mariti, Dis nomina non haberent*: colebant [d] etiam Pertundam, quæ, ut idem testatur, præstò erat virginalem scrobem effodientibus maritis. Quin & [e] puellarum togulas ad fortunam virgi-
11 nalem deferebant; & porco rem [f] divinam Junoni, ceterisque Diis conjugalibus faciebant; & virgines antequam viro traderentur, in Futini, vel [g] Mutuni Dei sinu sedere cogebantur, ut delibasse Deus virginitatem videretur; ut quemadmodum apud Andumacidas [h] nupturæ Regibus offerebantur, ut illis, quasi terrestribus Diis eæ voluptatis primitiæ dicarentur; sic apud Romanos Deo voluptatis præsidi [nam idem, si credimus [i] Augustino, Futinus Deus, ac Priapus] virgines traderentur; sed cautiores planè Romani, qui Deo, quàm illi, qui homini virginum pudicitiam committebant. Omnium [l] autem ab-
12 surdissimè Armenii, qui novas Nuptas in templo Veneris Anetidis prostituebant, & Augylæ, qui [m] desponsas virgines, antequam viro traderent, omnium libidini patere cogebant, & matrimonia ab adulteriis auspicabantur; nec verecundiùs [n] Cyprii, Pœnique [o], quorum mulieres corpore vulgato dotem quærebant; nam, si in ullâ alia re, in hac potissimùm cum absurdi, tum diversi fuere gentium ritus. Apud [p] Indos, & [q] Scythas, qui pugnis, luctaque rivales vicisset, Sponsam abducebat: apud Thraces [r] formosæ a viris emebantur, deformes emebant viros: apud [s] Jaderies Africæ populos scommatis uxorem sibi quærebant; nam cujus femina jocis, & fabellis in convivio arriserat, is eligebatur Sponsus: Carthaginienses [t] autem non priùs matrimonio jungebantur, quàm concisa Thynni frusta degustassent.

DISSERTATIO XXX.

In qua de iisdem Nuptiis agitur.

Apud Babylonios, Assyriosque ditissimi pulcherrimas sibi uxores ingenti pretio coëmebant; hæc autem pecuniæ summa in deformium dotem cedebat, quas inopes ducebant; apud alios alii etiam Nuptiarum ritus abjurdi habebantur. Contrahebatur matrimonium usu, quod injustum appellatur, & inde uxor usuraria dicitur; farre, & coëmptione, quod justum nominatur. Primus Nuptiarum dies Proaulia dicebatur; Apaulia secundus, tertius Epaulia, latinè Repotia. Funera nono die absolvebant, tribus diebus Nuptias, quia breviorem luctu voluptatem esse oporteat. Risus ante quadragesimum diem infantibus non contingit; solus Zoroaster natus est ridens. Caranus in filii Nuptiis viginti convivis adeo pretiosa munera dedit, ut singuli domos, & agros emerent. Scaliger existimat virgines semper uti solitas cingulo; licet alii dubitent, an die Nuptiarum duntaxat uterentur. Nuces spargebat Sponsus, ut ostenderet se nugas reliquisse, quum nuces pro nugis accipiantur; quam causam affert Scaliger, sed alias alii afferunt. Viri Genios, Junones autem sibi mulieres adoptabant.

Nuptiarum solemnia, variosque nubendi ritus conscribere aggressum, Auditores, multitudo rerum, & angustiæ temporis deterruerunt, quominus omnium gentium cæremonias, quibus Nuptiæ celebrabantur, complecterer; sed hodierno die prætermissa repetam, institutumque sermonem absolvam quàm paucissimis. Nec verò consilium mihi est omnia persequi, & omnes enumerare diversarum nationum ritus, sed pauca quædam adhuc delibare, & ad propositam narrationem reverti, & explicare quemadmodum cœperamus, quomodo Romani, Græcique obirent Nuptiarum sacra; nam reliquarum gentium quis in re nuptiali diversitatem rituum, absurditatemque dicendo consequatur? Babylonii,

[a] Plaut. in fragment. [b] Plin libr. 28. cap. 9. [c] Festus Pomp. libr. 3. & Greg. Gyrald. de Deis Gentium Syntagm. 3. pag 118. vers. 42. [d] D. Aug. de Civitat. Dei libr 6. cap. 9. [e] Arnob. adversus gentes libr. 2. [f] Varro de R. Rust. cap. 4. [g] Lactant. Firm. de falsâ Rel. libr. 1. cap. 20. [h] Ælianus Var. Histor. libr. 4. [i] Div. Augustin. libr. 4. cap. 11. [l] Strabo libr. 11. [m] Ludovic. Vives ad D. Agust. de Civit Dei libr. 4 cap. 10. [n] Justin. Histor. libr. 18. [o] Valer Maxim. libr. 2. cap. 1. [p] Strab. libr. 15 [q] Diod. Sicul. libr. 1. & Ælian. libr. 12. [r] Herod libr. 5. cap. 6 & Pomp. Mela libr. 2. cap 2. & Solin cap. 15. [s] Stob. serm. 42. Ex Nicolao de Morib. Gent. [t] Alexand. ab Alexandr. libr. 2. cap. 5.

1 nii [a], Assyriique [b] virgines omnes viro maturas in forum quotannis congregabant; circumstabat juvenum, qui ducere vellent, corona, quorum ditissimi formosissimas ingenti pretio sibi coëmebant; ea summa pecuniæ, qua pulchræ virgines præstinabantur, in deformium, aut aliquâ corporis parte mancarum dotem cedebat, quas inopes dotatas ducebant uxores; ita dites conjugum pulchritudine pecuniæ jacturam, pauperes uxorum deformitatem lucri dulcedine compensabant. Taxilorum [c] puellæ, quibus angusta res domi, pectore, humerisque retectis in magnâ spectatorum coronâ viros inveniebant; contra verò [d] a Cattæorum virginibus viri eligebantur; sed cum iis, quos elegissent, inviolabili fœdere mori cogebantur; nec aliter apud [e] Siginnos Persicam gentem feminis virorum optio fuit lege concessa; non omnibus tamen, sed iis, quæ aurigandi arte viderentur excellere; durior [f] Jaxamatis, Sauromatisque [g] feminis conditio, quæ nubere
2 vetabantur, nisi hostem priùs occidissent, & matrimonia cædibus promerebant; quæ conditio erat etiam proposita [h] Carmanis viris, quibus leges uxorem ducere haudquaquam permittebant, nisi hostis caput ad Regem pertulissent; adeo ferocissimæ nationes non aliam Venerem [i] colebant, quàm armatam; vereque apud illas dici poterat id, quod est ab Antiquis creditum, Venerem non modò natalium, verùm etiam mortis esse præsidem. Sapientiùs [l] planè Sunitæ, qui quos optimos judicabant, iis, quam vellent, uxorem ducere permittebant; sic futuræ soboli prospiciebant, ut optimi ex optimis nascerentur. Sed quemadmodum hi sapientissimè, atque optimè, sic
3 magna barbariæ pars pessimè, atque absurdissimè, quæ nulla noverat matrimonia, nihil honoris tribuebat pudicitiæ, nullum frenum injecerat effrenatæ libidini, sed connubia promiscua permittebat; quo more usos animadvertimus plerosque [m] Æthiopum, Garamantas, Limirnyos [n], Mosynœcos [o]. Jam verò in obeundis illis Nuptiarum sacris, quàm multiplices, quamque diversi gentium ritus memorantur? Indos [p] Philostratus memoriæ prodidit, antequam Nuptias celebrarent, unguento se perfundere consuevisse, quod ex Hypasidis fluvii distillabat arboribus; sine eo matrimonium ferè nullum, aut infelix, ingratas Veneri Nuptias esse censebant: Bœotii Sponsas [q] asparago coronabant, Chii Sponsum celebri Nuptiarum die muliebri veste; sicut Lacedæmonii [r] Sponsam virili veste induebant: in urbe verò Lepti [s] legimus fuisse morem, ut post Nuptias celebratas Sponsa ad matrem viri ollam petitum mitteret, quam illa se missuram negaret asperiùs, quo exemplo Nupta assuesceret asperitatem socrus ferre patienter: Persæ [t] antequam matrimonio jungerentur, mala gustabant cum medullâ camelinâ, Athenienses [u] Cydonium malum; Latini [x] verò jugum subibant, unde [y] Juno jugalis dicebatur; aliæ gentes aliis ritibus utebantur; quos recensere longum, & supervacaneum foret ad Græcorum, Romanorumque ritus festinantibus, de quibus deinceps disseremus. Atque illud inprimis adnotandum triplicem apud Romanos matrimonii con- 4
trahendi fuisse morem, usu, farre, & coëmptione, quod testatur Boëthius in librum secundum topicorum; & usu quidem matrimonium contrahebatur, quum uno anno vir, & mulier simul habitassent. Atque ad id matrimonii genus fortasse Plautus respexit, quum Alcmenam Junonis pellicem uxorem appellat usurariam Jovis in [z] his versibus

Amphitruo subditiius eccum exit foras
Cum Alcumenâ uxore usurariâ

Atque hæ Nuptiæ, quæ usu contrahebantur, a Jurisconsultis injustæ appellantur; sicut Nuptiæ per coëmptionem justæ, ut notat Pancirolus. Farre verò Nuptiæ fiebant, quum per Pontificem maximum, 5
Flaminemque Dialem per fruges, & molam salsam vir, & uxor conjungebantur; quod genus [a] *confarreatio* dicebatur, habebaturque sanctissimum; ideo Flaminem legere non licebat, nisi eum, qui confarreatis parentibus esset procreatus, ut ex Cornelio Tacito [b] intelligi potest; qui etiam libro quarto ostendit confarreandi morem Tiberii tempore pæne desitum; quo qui essent copulati, non poterant separari. In eo autem Servius testatur, Flaminia quum in manum viri conveniret, poni solitas duas sellas jugatas ovis pelle superinjectâ, quæ hostia fuisset, ibi Flaminiam, Flaminemque velatis capitibus resedisse. Coëmptione [c] verò tertium matrimonii genus

[a] Herodot. libr. 1. [b] Strab. libr. 16. Ælian Var. Histor. libr. 4. cap. 1. & Stobæus serm. 42 ex Nicolai scriptis de Morib. Gentium. [c] Strab. libr. 15. [d] Strabo ib. [e] Idem Strab. libr. 11. [f] Pompon. Mela libr. 1. cap. 21. [g] Stob. serm. 42. ex ejusdem Nicolai scriptis de Morib. Gent. [h] Strabo libr. 15. [i] Cæl Rhodigin. libr. 18. cap. 12. [l] Stobæus serm. 42. [m] Plin. libr. 5. cap. 8. & Solin. c. 39. & Pompon. Mel. libr. 1. [n] Stob. serm. 42. ex eodem Nicolao. [o] Cæl. Rhodig. libr. 18. cap. 30. [p] Philostrat. in Vitâ Apollon libr. 3. [q] Plutarch. in Conjugal. præceptis. [r] Plutarch. in Vitâ Lycurg. [s] Plutarch. in præcept. Conjug. [t] Strab. libr. 15. in fin. [u] Plutarch. in Vitâ Solon. in præcept. Conjugal. & in Probl. cap. 55. [x] Servios ad libr 4. Æn. Virg. *Ne cui me vinclo vellem sociare jugali.* [y] Serv. ibid. & Fest. Pomp. libr. 9. [z] Plaut. in Amph. Act. 1. Sc. 2. [a] Boëthius obi sopra, & Dionys. Halicarn libr. 2. [b] Corn. Tac. libr. 4. Ann. [c] Alex. ab Alexandr. libr. 2. cap. 5.

nus contrahebatur, quo uxor viri materfamilias efficiebatur; nam femina interro-
6 gabat virum, an sibi paterfamilias esse vellet, & feminam vir, an sibi materfamilias; qui quum velle respondissent, matrimonium contrahi censebatur; quod Nupta viro filiæ loco habebatur, dicebaturque in mariti manum convenire, quòd in ejus manum, mancipiumque veniret, & deinde in ejus esset potestate; quod genus respexit Apulejus, ubi dixit: *ecce Psyche convenit in manum Cupidinis*; & [a] Gellius libro decimo octavo, ubi sic ait, *matronam dictam esse propriè, quæ in matrimonium cum viro convenisset*; & Arnobius libro secundo: *quum in matrimonia convenitis, togâ sternitis lectulos, maritorum genios advocatis*. Hæc verò Nuptiæ per coëmptionem fieri dicebantur, quòd Nupta ad maritum tres [b] asses deferret, quorum unum viro, quasi coëmendi causâ traderet; alium, quem in pede haberet, in foco larium poneret; tertium, quem in marsupio, compito vicinali tribueret. Sed
7 hæc, quæ de tribus Nuptiarum generibus diximus, propria singulorum generum; illa verò communia, quæ deinceps dicemus. Tres dies Nuptiis celebrandis vetere instituto dicabantur; primus [c] proaulia dicebatur, quo virgo despondebatur; secundus apaulia, quo Nuptiæ fiebant, Sponsusque in soceri domum transibat; tertius autem epaulia, latinè repotia, quo Sponsi affines convivium exhibebant; septimo verò die convivia instaurabantur, ut Donatus in Phormionem testatur, qui sic ait; *septimus autem dies voti instaurationem habet, ut in funere nonus, quo parentalia concludebantur*; tantò longius temporis intervallum Antiqui tribuebant mœrori, quàm lætitiæ, ut nono die funebrem cenam darent, celebritatemque funeris absolverent, trium dierum spatio Nuptiarum gaudia terminarent; quasi brevior esse voluptas, quàm dolor debeat, citiusque lætitiæ satietas, quàm luctus capiat. Et sanè si vitam hominum contem-
8 plemur, plura tristia, quàm læta nobis reputantibus occurrent, naturalemque homini magis fletum esse, quàm risum apparebit, quum simul ac nati sumus, vagitus edamus, & ploratus; risus ille præcox, & celerrimus ante quadragesimum diem non contingat, miraculoque fuerit [d] Zoroaster, qui vitam a risu est auspicatus; nec ullus alius memoretur, qui natali die riserit; hac de causâ Veteres brevem Nuptiarum lætitiam esse voluerunt. Accedebat eodem, quod lætitia animum solvit, luctus contrahit; & voluptate diffluimus, tristitiâ magis in officio continemur; ideo sapienter illi diutius exequiis, quàm Nuptiis vacaverunt, ne labefactarentur animi voluptate diuturnâ. Quin ipsi Nuptiarum hilaritati
imaginem quandam tristium immiscuerunt; 9
quid enim aliud fuit, quàm imitamentum tristissimæ rapinæ vis illa, qua [e] nova Nupta a complexu matris avellebatur, & quasi invita non domo progrediebatur, sed violenter auferebatur, limenque contingere vetabatur; quod licet nonnulli factum putent, ne Sponsa veneficiis sub limine domus abditis læderetur; vero [f] tamen simile existimaverim eum morem fluxisse a raptu Sabinarum. Ferebatur autem nova Nupta a matronâ coronatâ [g] Lucano teste, qui cecinit

Turritaque premens frontem matrona coronâ
Translatâ vetuit contingere limina plantâ

quibus in versibus adnotandum est coronam fuisse turritam. Hæc autem quodammodo tristia, vel tristium imitamenta; illa verò læta; coronati [h] lauro postes, victimæ [i] cæsæ, effusi flores, celebrata [l] convivia, risus, jocique, qui passim perstrepebant, ardentes totâ domo faces, editi interdum in Regum Nuptiis gymnici, musicique ludi, quæ omnia fieri consuevisse in Nuptiarum solemnibus veterum scriptorum declarat auctoritas. Nam [m] Apulejus libro quarto sic Nuptiarum celebritatem
describit: *officio frequenti cognatorum, & af-* 10
finium stipatus templis, & ædibus publicis victimas immolabat, domus tota lauris obsita, tædis lucida, constrepebat Hymenæum; & [n] Juvenalis de postibus coronatis ita loquitur

...... necte coronam
Postibus, & densos per limina tende corymbos

& [o] Lucanus

Festa coronato non pendent limine serta

Ovidius [p] etiam de lampadibus in epistola ita ait:

Undique collucent præcinctæ lampades auro,
Dantur in invitas impia tura focos

de [q] jocis Lucanus

Non soliti lusere sales; non more Sabino
Excepit tristis convicia festa maritus

de conviviis omnes passim; unum tamen illud celeberrimum, quod [r] Athenæus tra-
dit Caranum Macedonem in filii Nuptiis 11
celebrasse, cui quum viginti convivæ essent adhibiti, adeo pretiosa munera sunt singu-
lis

[a] A. Gell. libr. 18. cap. 6. [b] Alexand. ab Alexandr. libr. 2. cap. 5. [c] Cæl. Rhodigin. libr 28. cap. 24. [d] Plin. libr. 7. cap. 16. [e] Plutarch. Probl. c. 42. Servius ex Varrone in Eclog. 8. Virgil. in eum locum. *Mopse novas incide faces*, &c. & in libr. 2 Æneid. in eum locum *Vestibulum ante ipsum*, &c. & Sext. Pomp. libr. 16. [f] Idem Sext. Pomp. l. 16.

[g] Lucan. libr. 6. [h] Apul. libr. 4 Metam. [i] Varr. libr. 2 de R. Rust. cap 4. [l] Alexand. ab Alexandr. libr. 2. cap. 5. [m] Apul. libr. 4. Metamorph. [n] Juvenal. Sat. 6. v. 52. [o] Lucan. Pharsal. libr. 3. [p] Ovid. in Epist. 14 Hypermnestr. ad Linum. [q] Lucan. libr. 2. Pharsal. [r] Athen. l. 4. in princ.

lis distributa, ut omnes ex eorum pretio domos, agrosque coëmerint. Plutarchus etiam in problematis quærit causam, cur in Nuptiis longè plurimi convivæ vocari solerent; ideo Plato [a] ad circumcidendum luxum Nuptiarum in legibus plures decem convivio nuptiali vetat adhiberi. Musicos autem [b] ludos fecit Philippus Macedoniæ Rex, quum filiam Cleopatram nuptum dedit Alexandro Epirotarum Regi. Sed hæc, quæ de lætitiâ nuptiali diximus, vulgata possunt videri; neque ita propria Antiquorum, ut non his etiam temporibus usurpentur; semper enim sacra illa Nuptiarum a lætitiâ sunt inchoata: semper lauta convivia cognatorum, amicorumque frequentiâ sunt celebrata: semper omni lusu, risu, jocis referta fuit Nuptiarum celebritas. Sed illi ritus Antiquorum proprii, quòd Cereris sacerdos viros, & uxores co-
12 pulabat, ut Plutarchus in præceptis connubialibus refert; & quòd illi, qui Junoni Nuptiali sacrificabant, cum victimâ fel consecrare non solebant, sed exemptum abiicere post aram consueverant; & quòd Nupta [c] cingulo vinciebatur, quod Herculaneo nodo astrictum Sponsus dissolvebat. An verò Nuptiarum dumtaxat die, an semper eo cingulo virgo cingeretur, video quosdam dubitasse; sed Scaliger existimavit semper virgines cingi consuevisse [d] motus illo Catulli carmine

Tam gratum mihi, quàm ferunt puellæ
Pernici aureolum fuisse malum,
Quod zonam solvit diu ligatam

Ad hunc autem ritum plurimi respexerunt; nam Catullus [e] ait:

Ne quærendum aliunde foret nervosius illud,
Quod posset zonam solvere virgineam

alludit & [f] Homerus his verbis

Λῦσε δὲ Παρθενίην ζώνην......

alludit & [g] Varro apud Augustinum, qui sic ait: *& quum virgini uxori zona solvitur*. Hanc Hesiodus mitram, ἅμματα παρθενίης hoc est *vincula virginitatis* appellavit [h] Meleager in Anthologiâ. Erat & alius ritus,
13 quo spargebantur nuces, hinc [i] Virgilius dixit:

Sparge marite nuces; tibi deserit Hesperus Oetam

& [l] Catullus

Concubine nuces da

Causæ hujus rei multæ afferuntur; illa, quam affert Scaliger, est non improbabilis, Sponsum sparsisse nuces, ut se ostenderet, nugas reliquisse; nam interdum nuces pro nugis accipiuntur; unde illud [m] Persii

......nucibus facimus quæcunque relictis

Tumultuabantur & ante fores thalami mulierculæ; sed erant, qui ipsas limen irrumpere prohiberent, ne virgini vim patienti suppetias ferrent: jam torus altè extruebatur, ita ut ad ipsum gradibus ascenderetur Lucano [n] teste, qui sic ait:

......gradibusque acclinis eburnis
Stat torus......

Is autem purpurâ sternebatur, vocabaturque lectus genialis, ut [o] Juvenalis ostendit his verbis

.....Tyriusque palam genialis in hortis
Sternitur.....

ex quo idem [p] Juvenalis cecinit:

Antiquum, & vetus est alienum Postume lectum
Concutere, & sacri genium contemnere fulcri

Sic autem appellabatur lectus conjugalis, quia in Nuptiis [q] præcipuè maritorum Genios adorabant, sicut conjugum Junones; nam viri Genios, mulieres autem sibi Junones, ut [r] Plinius loquitur, adoptabant.

[a] Plato Dial. 6. de Legibus. [b] Diodor. Sicul. Biblioth. libr. 16. [c] Pomp. Festus libr. 3. [d] Catullus epigr. 2. de passere Lesbiæ. [e] Catull. 58. ad Januam impudicæ. [f] Hom. Odyss. λ. v. 244. [g] D. Augustin. de Civitate Dei libr. 4. cap. 11. [h] Antholog. libr. 3. εἰς Γυναῖκας. [i] Virgil. Eclog. 8. & Servius ibid. [l] Catull. in Epithalam. Juliæ, & Manlii. [m] A. Persius Sat. 1. [n] Lucan. Pharsal. libr. 2. [o] Juvenal. Satyr. 10. v. 333. [p] Juvenal. Satyr 6. v. 21. [q] Arnob. adversus Gentes libr. 3. Angelus Politian. Miscell. cap. 89. [r] Plin libr. 2. cap. 7.

DISSERTATIO XXXI.

De Nuptiis Antiquorum.

Cornices quum societatem coiverint, mirâ concordiâ vivunt, neque inter se temerè, licenterque miscentur, & alterâ extinctâ superstes vidua degit; ideo in Nuptiis optimum augurium habentur; hinc etiam Angelus Politianus locum Juvenalis de cornice intelligit, quem alii de ciconiâ accipiunt. Contra fulmen infaustum est augurium; quamobrem reprehendendus est Claudianus, qui in Nuptiis Plutonis, & Proserpinæ fulmen adhibet; nec rectè Virgilium imitatur. Quare sponsus Cajus, Caja sponsa diceretur. In coëmptionis contractu omnes feminæ Cajæ vocabantur. Controversum est utrum nova Nupta flammeo pudoris, an ominis ergo velaretur; ab eo Nuptiæ sunt appellatæ; nam verbum nubo *Antiquis* tegere *significabat; idcirco Neptunus a* nubendo *dictus; & meritò Cicero deridet eos, qui a* nando *deducunt; quare frustra Vossius censet in eo loco pro* nando *legendum esse* nubendo. *Stoicorum etymologiæ duriusculæ erant. Veneris, Mavortis, Minervæ, & Saturni, atque fidei nomen unde deducatur. Munera, quæ sponsæ dabantur, anacalypteria, & parapherna nuncupabantur; hinc Diodorus Siculus tradit Proserpinam pro anacalypteriis accepisse Siciliam. Pronubus vocabatur anulus ferreus sine gemmâ, quem accipiebat sponsa. Mundum muliebrem qui ferebat, Camillus appellabatur. Affinis, qui eodem curru cum sponso, & sponsâ vehebatur, parochus, seu paranymphus dicebatur. Axis currus, quo vecta erat uxor mariti domum, incendebatur, ut ea intelligeret, perpetuò ibi manendum.*

VEreor, Auditores, ne longiùs a proposito argumento videar evagari, dum cuncta colligo, quæ Veterum institutis in Nuptiis usurpari solebant. Sed res est adeo celebris, ejusque cognitio tantum lucis affert claris Auctoribus, tantam continet rerum varietatem, notitiamque vetustatis, ut operæpretium facturi videremur, si, licet ad alia properantes, in hac re explicandâ diutiùs immoraremur. Quum enim Antiquis præcipua cura fuerit, ut subolescente quotidie novâ multitudine Respublica viris abundaret, quibus & bella gererent, & pacem administrarent, & hostibus terrori, & sociis præsidio esse possent, nihil etiam antiquius habuerunt, quàm cavere, ut Nuptiarum sacra quàm frequentissimè obirentur, & quàm sanctissimè possent, celebrarentur; quapropter multos ritus excogitarunt, quibus plena poëtarum carmina, plenæ ceterorum scriptorum paginæ. Quo fit, ut eorum scientia ad bonos Auctores intelligendos plurimum conferre videatur; quæ res nos movit, ut quum in Auctore nostro nuptialis cujusdam ritus mentio incidisset, de Nuptiarum cæremoniis fusè diceremus; quod & hactenus non semel fecimus, & hodierno die faciemus. Et ut hinc potissimum exordiamur; sicut in aliis universis, ita in 1
Nuptiis diligentissimè curaverunt, ut quàm optimis auspiciis uterentur. Itaque antequam Nuptias celebrarent, auspicia captabant; ideo auspices adhibuerunt, quorum meminit his verbis Cicero libro primo de divinatione: *quod etiamnum Nuptiarum auspices declarant, qui re omissâ nomen tantùm tenent.* Alludit & Virgilius, quum libro quarto sic ait:

Dîs equidem auspicibus reor, & Junone secundâ
Huc cursum Iliacas vento tenuisse carinas

Optima verò auguria a cornicibus petebantur, quæ [a] licet Plinio teste inauspicatæ aves haberentur, in [b] re nuptiali auspicatissimæ putabantur. Quocirca [c] Ælianus in animalium historiâ tradit Antiquos post Hymenæum cornicem solitos invocare; cujus motis ea causa est, quòd cornices, quum societatem coiverint, mirâ concordiâ vivunt, neque inter se temerè, licenterque miscentur; quin etiam proditum alterâ extinctâ comparem viduam degere; quibus rationibus ductus Angelus Politianus concordiæ [d] symbolum cornicem esse dixit, eoque putavit pertinere [e] Juvenalis carmen

Quæque salutato crepitat Concordia nido;

quod alii [f] de ciconiâ acceperunt. Sicut autem in Nuptiis duas vidisse cornices faustissimum augurium credebatur, sic [g] unam aspexisse inauspicatum; quapropter Horus Apollo [h] memoriæ prodidit Antiquos in Nuptiis accinuisse *ἐκκόρει, κόρη, κορώνην* hoc est *expelle, puella, cornicem*. Sed & [i] accipitrem, quem circon vocaverunt, prosper- 2
rimi augurii censebant; contra verò fulmen infausti, si credimus [l] Servio, quamvis Claudianus [m] fulmen esse indicet auspicatum, ubi de Nuptiis Plutonis, & Proserpinæ ita canit:

Con-

[a] Plin. libr. 10. cap. 12. [b] Plutarch. in libr. Quod bruta Animalia ratione utantur. [c] Ælian. libr. 3. de Hist. Anim. c. 9. [d] Angel. Polit. Miscell. cap. 67. [e] Juven. Sat. 1. v. 115. [f] Angel. Polit. ibid. [g] Ælian. de Anim. libr. 3. c. 9. [h] Horus Apollo in Not. Hieroglyph. [i] Plin. libr. 10. c. 8. [l] Serv. in illud Virgil. libr. 4. Æneid. *Prima & Tellus, & pronuba Juno Dant signum &c.* [m] Claud. de Rapt. Proserp. libr. 2. v. 230.

Confessus generum nimbis Hymenæus hiulcis
Intonat, & testes firmant connubia flammæ

Sed Claudianus hunc Virgilii locum perperam est [a] imitatus

..... fulsere ignes, & conscius Æther
Connubii, summoque ulularunt vertice Nymphæ

nam Virgilius, qui Didonis infelix, infaustumque connubium describebat, id initum malis auguriis debebat ostendere; Claudianus autem, qui Plutonis, & Proserpinæ Nuptias auctore Jove celebratas exequebatur, minùs convenienter fecit, quum augurium tam triste immissum ab ipso Jove, qui matrimonium illud ratum esse volebat, tradidit accidisse; illud etiam [b] imperitè dixit:

..... testes firmant connubia flammæ;

non enim fulmina matrimonium firmabant, sed dirimebant. Terræmotus [c] etiam in Nuptiis factus inter inauspicata ponebatur; nec verò solùm rerum auguria petebantur, sed etiam verborum omina captata accepimus. Siquidem Valerius Ma-
3 ximus [d] libro primo capite quinto ita loquitur: *At Cæcilia Metelli, dum sororis filiæ adultæ ætatis Virginis more prisco, nocte concubiâ nuptialia petit, omen ipsa fecit; nam quum in sacello quodam ejus rei gratiâ aliquandiu persedisset, nec aliqua vox proposito congruens esset audita.* In quibus verbis illud etiam adnotandum noctu Veteres omina, & auguria petisse Nuptiarum; quemadmodum etiam noctu [e] Nuptiæ celebrabantur. Ubi autem & aves addixissent, & nihil ominosi, nihil infausti accidisset, virgo despondebatur; qua in sponsione Sponsa [f] quidem Caja, Sponsus autem Cajus vocabatur; sive [g] quòd Cajæ matrimonium felix inprimis, & fortunatum fuisset, sive quòd femina in Nuptiis coëmptionem faceret, quo in contractu omnes feminæ Cajæ dicebantur Cicerone teste, qui in oratione pro Muræna sic ait: *putarunt omnes mulieres, quæ coëmptionem facerent, Cajas vocari.* His autem ex more perfectis, nova Nupta [h] prætextam deponebat, & [i] togam
4 puram, & tunicam rectam induebat; coronam [l] autem ex verbenâ, floribusque a se lectis, & herbis sub amiculo deferebat; caput [m] autem eo velo contegebat, quod flammeum dicebatur; id lutei coloris fuisse tradit Plinius libro vigesimo primo capite octavo; alludit & Claudianus in Nuptiis [n] Honorii, & Mariæ, qui sic ait

Pars infecta croco velamina lutea Serum
Pandite, Sidoniasque solo prosternite vestes

Fuit autem hic omnino color Nuptiis dicatus; ideo [o] Catullus Hymenæum sic alloquitur:

Huc veni niveo gerens
Luteum pede soccum

Duas autem causas afferunt, cur Nupta flammeo velaretur; nam [p] alii pudoris, alii ominis ergo novam Nuptam flammeo vultus obnupsisse censuerunt; priori Lucanus adstipulatur [q] his carminibus:

Non timidum Nuptæ leviter tectura pudorem
Lutea demissos velarunt flammea vultus

posteriori [r] Festus his verbis: *flammeo amicitur nubens boni ominis causâ. quòd assiduè eo utebatur Flaminica; idest Flaminis uxor, cui non licebat facere divortium.* 5 Utcunque ea se res habet, ab eo [f] flammeo Nuptias dictas animadvertimus; nam quòd puellæ nupturæ capite flammeo nuberentur, ideo Nupta, quæ in viri manum conveniret, & ab eâ Nuptiæ sunt appellatæ; nam verbum *nubo* Antiquis *tegere* significabat, ut intelligi potest ex verbis vetustæ legis, quam Cicero recitat: *si vincent, caput* [t] *obnubito, infelici arbori reste suspendito;* hinc Neptunum a nubendo, eo quod terram operiat, dictum autumant eruditi. Quamobrem Vossius in Cicerone libro secundo de Naturâ Deorum, ubi Neptunum Balbus *a nando* tradit appellatum, subesse mendum suspicatur, & pro *nando nubendo* legendum esse censet, sed eruditissimum virum fugit ratio; ex eo quippe constat retinendam veterem lectionem; quòd in libro tertio, ubi Cotta deridet hanc etymologiam Stoicorum, leguntur hæc verba: *quamquam, quoniam Neptunum a nando appellatum putas, nullum erit nomen, quod non possis unâ litterâ explicare, unde ductum sit; in quo quidem tu magis natare mihi visus es, quàm ille ipse Neptunus.* Qui jocus minùs esset elegans, minusque celebratis Tullii salibus, atque urbanitati responderet, si Balbus dixisset, Neptunum *a nubendo* esse dictum. Nec video, 6 quid in hac etymologiâ tantopere Cotta irrideret, durioremque putaret, quàm illas, quas attulit Balbus; Venerem nimirum dici, quia veniat ad omnia; Mavortem, quia ma-

[a] Virg. Æneid. libr. 4. [b] Claudian. de Raptu Proserp. libr. 2. v. 230. [c] Servius in libr. 4 Æneid. ad illum versum: *Prima, & Tellus, &c. ut supra.* [d] Val. Maxim. libr. 1. cap. 5. de Cæciliâ Metelli. [e] Festus Pomp. libr. 14. & Plutarch. Probl. cap. 65. & Serv. ex Varrone ad Eclog. 8. Virgil. in illum vers. *Mopse novas incide faces &c.* [f] Plutarch. Problem. cap. 29. [g] Plutarch. ibid. [h] Propert. libr. 4. Eleg. ult. [i] Plin. libr. 8. cap 48. [l] Festus Pomp. libr. 3. [m] Idem Festus libr. 6. & libr. 13. Catull. in Epithalam Juliæ, & Manl. Lucan. libr. 2. & Cornel. Tacit. libr. 15. Annal. & Sueton. in Neron. cap. 28. [n] Claudian. carm. 10. v. 212. [o] Catull. in Epithalam. Juliæ, & Manlii. [p] Ambrosius in libro de Patriarch. apud Cælium Rhodigin. libr. 28. cap. 15. [q] Lucan. libr. 8. Pharsal. [r] Festus Pomp. libr. 6. & Tertullian. de velandis Virginibus. [f] Idem Festus libr. 12. & Donat. in Hecyram Terentii. [t] Cicer. pro Rabirio.

magna vertat; Minervam, quia minetur, vel minuat; Saturnum, quia se saturet annis; nam a nuptu Neptunus non minùs bellè deduci potest, quàm a verto Vertunus, quod etymon est certissimum; nec in voce *Nuptu* Neptunus una littera tantùm, ut Cotta dicit, sed quatuor explicantur. Quod si cui durius videtur *a nando* nomen Neptuni derivari; is cogitet eo loco Ciceronem referre sententiam Stoicorum, qui duriusculas interdum afferre verborum notationes solebant. Quocirca Tullius libro primo de Officiis allaturus fidei etymon, quod durius videbatur, imitari se velle Stoicos dicit his verbis: *ex quo quamquam hoc videbitur fortasse cuipiam durius, tamen audeamus imitari Stoicos, qui studiosè exquirunt, unde verba sint ducta, credamusque, quia fiat, quod dictum est, appellatam fidem*; sed de nominum origine satis multa; jam ad in-
7 ceptum revertamur. Quum hoc flammeum Sponsa deponebat, & se viro ostendebat; ab eo, & cognatis, & ejus amicis munera accipiebat, quæ [a] ἀνακαλυπτήρια vocabantur; ex quo [b] Diodori Siculi locus explicatur, qui tradit Siciliam insulam ideo Proserpinæ dicatam esse, quòd eam pro anacalypteriis acceperit. Munera verò, quæ Nuptis dabantur, erant [c] spinteres, stalagmia, pectines, pelves, speculum, sandalia, aurum, gemmæ, atque alabastri, aliaque id genus, quæ mundus muliebris appellantur; is autem apud Romanos, & uxoris utensilia ferebantur [d] in vase ab eo, qui Camillus dicebatur; hæc verò munera a Jurisconsultis παράφερνα nuncupantur. Accipiebat & Sponsa [e] anulum ferreum sine gemmâ, qui pronubus vocabatur; quare quum in [f] Apologetico Tertullianus ait: *aurum de matronis nulla norat, præter unico digito, quod Sponsus oppigneraßet pronubo anulo*, de temporibus loquitur, quibus vetustus mos exoleverat. Jam [g] curru Sponsam vehi so-
8 litam quis nescit cum Sponso, & affine? is affinis [h] Græcis πάροχος appellatur a verbo παροχῆμαι, vel [i] paranymphus ab eo, quod παρὰ τὴν νυμφὴν assideret; ea verò Sponsa, quæ pedibus mariti domum [l] petebat χαμαίπους dicebatur. Quum [m] autem ad viri domum Nupta pervenisset, axis currus incendebatur, ut ea disceret apud virum perpetuò manendum, neque sedes muliebri levitate mutandas; euntem [n] verò Nuptam tibicen præcedebat, qui concinebat Hymenæum; nam in Nuptiis tibiâ canebatur Ovidio teste, qui cecinit

Tibiaque effudit socialia carmina vobis,
At mihi funestâ flebiliora tubâ

Apud Græcos [o] etiam præcedebat puer, qui canistrum panibus onustum deferens identidem inclamabat

Ἔφυγον κακόν, εὗρον ἄμεινον.

DISSERTATIO XXXII.

De diverso more Persarum, & Thraciæ Regum in Muneribus.

Thracum Reges munera accipiebant; largiebantur autem Persarum Reges. Xenophon a Seuthe convivio exceptus, quum alii quique ingentia dona afferrent, sese, & milites suos Regi obtulit; sic Æschines Socrati se totum dedidit. Cyrus amicis pecuniâ se indigere scripsit; quum autem quisque ingentes opes pollicitus fuisset; hos esse suos thesauros Crœso dixit, quos fidelioribus committeret custodibus, suis nempe amicis, quàm si in arce quantumvis munitâ conderet. Rex Artaxerxes Themistocli quinque urbes ad vinum, panem, opsonium, stragula, & vestes comparanda largitus est. Cyrus pariter Pytharcho septem donavit urbes. Rex Persarum cuidam rustico, qui pomum ingens ei donaverat, urbem dono dedit dicens eum posse urbem etiam ex parvâ magnam efficere. Qui bonum attulisset consilium, aureo quidem latere apud Persas donabatur; sed flagris cædebatur, si consilium contra sententiam Regis esset. Dionysius senior filium regno indignum censuit, quòd tantis opibus nullum sibi amicum parasset. Non qui multa possidet, sed qui paucis indiget dives est; quod exemplo confirmatur aliquorum, quibus, quum nihil ferè possiderent, nihil defuit; quum tamen multi Romani Imperatores in egestate summâ vixerint.

ISocrates eloquentiâ scriptor insignis, & in præceptis dandis prudentiâ singulari, in eâ oratione, quam scripsit ad Nicoclem Regem, etiam, atque etiam Reges monet, ut pluris faciant eos, qui ab ipsis petunt, quàm qui afferunt dona; regiam scilicet majestatem putavit non indigere muneribus, quæ ab exiguis privatorum opibus proficiscuntur; indigere verò con-

[a] Jul. Pollux Onomast. libr 3. [b] Diodor. Sic. Biblioth. Histor. libr. 5. [c] Cæl. Rhodigin. libr. 28. cap. 18. [d] Sextus Festus Pomp. libr. 3. [e] Plin. libr. 33. cap. 1. [f] Tertullian. in Apologet. cap. 6. [g] Jul. Pollux Onomast. libr 3. cap. 3. [h] Cæl. Rhodig. libr. 28. cap. 15. [i] Suid. in V. Πάροχος, qui citat etiam Aristoph. in Avibus. [l] Cæl. Rhodigin. libr. 28. cap. 24. & Alexand. ab Alexandr. libr. 2. cap. 5. Dier. Genial. [m] Alexand. ab Alexandr. ibid. [n] Plautus in Aulularia Act. 3. sc. 6. [o] Erasm. Chil. 3. Cent. 1. cap. 2.

1 consilio, indigere bonis artibus, indigere virtutibus plurimorum; quæ qui tenent, & pollicentur, non ipsi dona dare, sed regiâ munificentiâ augeri desiderant. Jam verò altissimæ Regum fortunæ convenire id, quod magnificentissimum est; magnificentius autem esse largiri dona, quàm accipere; ideo Reges oportere magis liberalitate suâ, quàm aliorum muneribus delectari. Contra verò legimus [a] aliud institutum fuisse nonnullis gentibus, apud quas non Reges privatis, sed privati Regibus dona afferebant; splendidiusque, & magnificentius putabatur donis affici, quàm in alios esse liberalem; id autem moris idcirco crediderim usurpatum, quòd plerunque solent ii, quibus aliquâ re opus est, eam mercari donis; qui verò possunt magna tribuere, magnis muneribus conciliari; quum autem non indigere sit beatius, quàm indigere, ideo beatius esse censebant accipere, quàm dare; idque Regibus, quorum beatissima fortuna esse fertur, magis convenire. Horum autem omnino diversorum, interseque pugnantium institutorum
2 duo proponit exempla noster [b] Auctor in duabus longè potentissimis nationibus, Persis nimirum, atque Thracibus. Nam Thracum Reges tantam vim munerum tradit collegisse, ut auri, argentique donari quadringenta talenta quotannis efficerentur; ut nihil interea dicam de veste pretiosâ, de gregibus equorum, pecorumque, aliisque donis, quæ Regibus quotidie donabantur. Addit etiam non solùm Reges, verùm etiam Regum familiares, & administros muneribus humiliorum solitos locupletari, nihilque quemquam consequi potuisse, nisi donis mercaretur; quem [c] morem contrarium moribus Persarum esse dicit; quod est alterum exemplum, quod noster auctor proponit, de quibus exemplis hodierno die differemus. Verumtamen priùs ad Thucydidis locum illustrandum probabimus Thracum, atque Persarum Regibus in more positum fuisse, ut alteri dona acciperent, alteri libentiùs darent. Et Reges quidem Thraciæ eâ lege, qua Thucydides tradit usos, uti consuevisse,
3 testimonio est suavissimus ille Scriptorum Xenophon, qui libro septimo de Expeditione Cyri se a Seuthe Rege Thraciæ convivio exceptum cum Thracum primoribus memorat; in eo alium frenatum equum, alium puerum formâ liberali, alium vestes, alium argenteam phialam dono dedisse; se verò admonitum, ut Regem sine munere ne adiret, aut Regis epulis interesset. Quare quum haberet nihil, dixisse Regi: meipsum tibi dono, militesque, quos mecum habeo, his utaris, his hostem magnificè vincas, his amplam regionem, prædam opulentam, auri, argentique vim maximam, & divitias omnis generis consequaris. Dignum enimvero philosopho donum; quid enim Regi majus potuit dare, quàm animum parendi studiosum, quàm fortissimorum militum fidem; quibus omnino rebus magis, quàm excellentibus divitiis augentur, & conservantur imperia? Imitatus est homo sapiens [d] Æschinem condiscipulum 4
suum, qui, quum Socrati multi multa pro suis facultatibus offerrent, ipse pauper auditor, paupertatem, inquit, meam nunquam molestiùs tuli, quàm hoc tempore, quo multis, magnisque muneribus te afficere cupienti, omnem mihi fortuna subtraxit muneris tibi dandi facultatem, sed, quod potero, id tribuam; me ipsum videlicet, quem semper habebis tuum. His dictis adeo fertur Socrates delectatus, ut magis Æschinis animum, quàm aliorum splendida munera comprobarit, dixeritque: ego verò libenter accipio donum, & quantum potero contendam, ut pretiosius reddam, & tibi donanti, & mihi accipienti utilius, & fructuosius. Sed ut ad propositum 5
argumentum revertamur, idem longè gravissimus [e] Auctor Thracum moribus contrarium morem a Cyro constitutum docet, quem magis gavisum esse dicit muneribus dandis, quàm accipiendis; quem quum Crœsus admoneret, quòd omnia omnibus tribuens nihil sibi relinqueret, pollicitus esse fertur ostensurum thesauros suos; scripsit autem amicis epistolam, qua sibi opus esse pecuniâ confirmabat; quum autem amici ingentes opes pro se quisque pollicerentur, & alius alium magnitudine munerum superare contenderet: en, inquit, Crœse, thesauri mei, quos fidelioribus committo custodibus amicis meis, quàm si in arce quantumvis munitâ cumularem; tunc enim eos mercenariorum fidei crederem, qui tanquam rem alienam tuerentur; nunc amicis credo, qui tanquam suos fideliùs, custodiunt; nec invidia, & odium consequitur divitias congerentem, sed amor, atque admiratio. Et sanè fuit Rex ille celeberrimus cum aliis virtutibus, tum liberalitate maximè memorandus; neque solùm donorum magnitudine, sed etiam opportunitate laudatur. Itaque quum [f] animadverteret nihil magis homines conciliare ho- 6
minibus, quàm epularum communionem, constituit legem, qua modus præscribebatur futuris Regibus quotidiani convivii, quod tantâ rerum copiâ instruebatur, ut eo

[a] Thucydid. lib. 2. [b] Thucydid ibidem. [c] Idem ibid. [d] Seneca de Benefic. lib. 1. cap. 8. [e] Xenoph. de Institut. Cyri lib. 8. [f] Xenoph. ibid.

eo multa hominum millia alerentur, Refert Polyænus consumi solitos in convivio Regum Persarum centum boves, quadringentos arietes, trecentos agnos, quadringentos anseres saginatos, sexcentas aves omnis generis, triginta capreas, cetera ad eundem ferme modum; quam cenam quum Alexander in æreâ columnâ scriptam reperisset, everti columnam imperavit, quasi barbarici luxus monumentum. Id autem longè se aliter habebat; non enim ad luxum adeo sumptuosas cenas Cyrus invenerat, sed ut multis partes mittendo multorum animos etiam sibi devinciret; quam Cyri liberalitatem ceteri Persarum Reges imitati multis multa magnificè tribuerunt. Themistocli Rex [a] Artaxerxes quinque urbes dedit; Lampsacum ad vinum, Magne- 7 siam ad panem, Myuntem ad opsonium, Percopen, & Palæscepsin ad stragula, & vestes comparanda. Fecerat idem magnus ille [b] Cyrus, qui Pytharcho Cizyceno septem urbes donaverat, Pedasum, Olympium, Caman Tium, Sceptra, Artypsum, Tortyram. Eadem liberalitate Rex [c] idem Artaxerxes Entimum Atheniensem est prosequutus; nam & argenteis pedibus lectum innitentem, & argenteam sellam, & aureas phialas, gemmatas, & argenteas centum magni ponderis, & crateras argenteos, & ancillas centum, totidemque pueros, & sex millia aureorum, qui Darici vocabantur, donavit præter ingentem pecuniam, quæ in ejus usus quotidie impendebatur. Jam verò legatis exterarum gentium, quàm ampla dona, & quàm magnifica Persarum Reges mitterent, declaravit [d] Epicrates Atheniensis, qui dicere solebat, non Archontas novem, sed novem ad Persas legatos quotannis eligendos, ut omnes divites evaderent. Nec 8 verò exteris tantùm ea Regum liberalitas patuit, sed etiam Persis; rusticano homini, qui Regi pomum ingens donaverat, Rex urbem dono dedit; quum diceret, posse urbem ex parvâ magnam efficere, qui fructus terræ præter naturam tam magnos suâ curâ reddidisset. Jam [e] verò omnibus, qui liberos tollerent a magno Rege præmia tribuebantur: jam qui consilium bonum attulisset, quamvis a Rege dissensisset, aureo latere donabatur; laudabiliter id sanè; illud autem contumeliosè, quod idem flagris cædebatur, quia contra sententiam Regis dixisset: jam inventoribus novarum voluptatum quis nescit a Persis præmia constituta? Nollem tantum honoris tributum voluptati; non enim præmiis voluptas invitanda, sed pœnis erat coërcenda; satis illa regnat, quamvis Regum indulgentiâ non foveatur, sed censorum severitate opprimatur. Quid autem opus est ingenia ad indagandas voluptates excitare, perinde quasi non in hoc nimis etiam solertes naturâ simus, & non satis regna pessumdet voluptas, quamvis præmiis non incitetur. Sed tamen vel ex hoc intelligi potest vera esse, quæ [f] noster Auctor de Regibus Persarum prodidit, auxisse largiter suos populares donis, neque ulli hominum generi occlusam fuisse regiam liberalitatem. Laudabile sanè institutum; quid enim magis 9 regium, quàm plurimos beneficio, & gratiâ devincire, & quum opibus ceteros præstes, præstare ceteros etiam benefaciendo?

Nam cujus aliquis, inquit Antiphanes, *per Deos causâ velit*
Prædives esse, & opibus affluere inclytis,
Quàm ferre possit obviam ut amicis opem,
Et seminare gratiæ fructum Deæ
Dulcissimæ?......

Bene [g] Dionysius ille senior filium reprehendit, & indignum Regno putavit, quòd quum haberet ingentem auri cælati vim, neminem amicum sibi tantis divitiis reddidisset. Egregia, & digna tanti imperii magnitudine Persarum consuetudo; illa verò Thracum barbara, & sordida, venire passim honores, venire publica munera, venire potentiorum favorem, ipsum etiam Regem esse venalem. Sed tamen erat, quod illa natio sequeretur; Regibus putabat oportere privatos opes donare, quòd quum pluribus indigeant, Reges quodammodo 10 sint pauperiores privatis, ob eamque causam ab ipsis ditari debeant; non enim qui multa [h] possidet, sed qui paucis indiget, dives. Nihil [i] deerat Socrati, quum ejus bona quingentis drachmis æstimarentur: nihil deerat [l] Epicuro, quum exiguum dumtaxat hortum possideret; deerant omnia [m] Neroni, quum Orbis terrarum divitiis afflueret; quapropter accepimus propter inopiam ad rapinas, & sacrilegia conversum; nec ditior [n] fuit Caligula, quum illud vicies septies millies sestertiûm relictum a Tiberio effunderet; nec [o] Crassus, quum totum Parthorum aurum concupisceret. Quadringenties [p] millies sestertiûm, ut Rempublicam constitueret, tenacissimus Imperatorum Vespesianus desiderabat; quis hunc inopem neget fuisse, qui tam immani pecuniâ indigebat? Novies millies sester-

[a] Athen. libr. 1. cap. 23. [b] Agathocles Babylonius apud Athen. ibid. [c] Athen. libr. 2. cap. 9. [d] Athen. libr. 6. cap. 13. [e] Herod libr. 1. cap. 136. & Strabo libr. 15. [f] Thucydid. libr. 2. [g] Cæl. Rhodig. libr. 22. cap. 17. [h] Horat. libr. 4. Od. 9. [i] De Socr. paupertate Plutarch. de profect. Virt. sentien. & Ælian. l. 2. c. 43. Var. Hist. Apul. in Apolog. & Sen. Epist. 104. [l] Strabo l. 14. de Samo, & Diog. Laërt. libr. 10. segm. 16. [m] Sueton. in Vitâ Neronis cap. 32. [n] Sueton. in Vitâ Caligul. cap. 36. [o] Plutarch. in Vitâ M. Crassi. [p] Sueton. in Vitâ Vespasian. c. 16.

stertium quum paucissimorum mensium intervallo Vitellius ad explendam libidinem effudisset, nullâ [a] aliâ re magis periit, quàm inopiâ pecuniæ; & hunc quis divitem arbitretur, cui, quod paucissimis accidit, ex his, qui in extremâ paupertate agunt, videmus accidisse, ut egestate funditùs interiret?

DISSERTATIO XXXIII.

In qua de Siciliæ descriptione Thucydideâ disseritur.

Sicilia ingeniorum proventu, atque omnium rerum affluentiâ beatissima fuit; adeout cella penaria a Catone appelletur. Convenientiùs Cicero Siculos acutos dicit, quàm Plutarchus Timæum adipe Siculo conditum. Circa Ætnam canes propter odoris copiam ferarum vestigia non sentiunt. Siculæ mensæ celebratissimæ. Syracusæ vigintiduo millia passuum ambitu complectebantur, cui par hodie nulla est urbs in Europâ. Historici, qui sua scripta ad vulgi captum accommodant, ex ambitu regionum magnitudinem colligunt; sic Thucydides Thraciæ, & Siciliæ magnitudinem definit; ceterùm hæc ratio metiendi regiones maximè fallax, ut constat ex Pappo Alexandrino; hinc licet India multo major sit Arabiâ, Arabiæ maritima non esse minora Indicis tradit Arrianus, quem Interpres non bene vertit. Certior itaque ratio metiendi Siciliam, quum ejus forma triangula sit, fuerit, si statuatur longitudo cujusque lateris, nam tribus trianguli lateribus cognitis, & areæ magnitudo cognoscitur; sed horum longitudinem alii aliam tradunt. Thucydides, & Plinius dissentiunt in statuendâ Siciliæ ab Italiâ distantiâ. Tempestatis violentiâ Sicilia ab Italiâ divisa est; & hinc Rhegium fuit appellatum; idem & aliis insulis accidit; aliæ verò eadem violentiâ terris adhæserunt.

ANtequam noster [b] Auctor scribere instituat bellum, quod contra Siculos temerè susceperunt Athenienses, improspereque gesserunt, atque infeliciter; Siciliam, quæ theatrum fuit, & causa tanti belli, describit. Facit id summus Historicus convenienter legibus historicorum, quibus Cicero in oratore libro secundo regionum descriptiones adhibendas esse censet; af-
fert omnino ea res memoriæ rerum gesta- 1
rum plurimum claritatis. Insulæ verò Siciliæ tanta est claritudo, tam ingentes opes, tanta olim clarissimarum urbium frequentia, & magnitudo, ut eam nosci non ad historiæ tantùm lucem, sed ad legentium utilitatem, voluptatemque pertineret. Est enim [c] Sicilia insularum celeberrima; nihil illius ubertate soli fructuosius, nihil ingeniis incolarum solertius, nihil regionum amœnitate jucundius, nihil urbium nobilitate celebratius,
nihil admirabilius antiquâ potentiâ. Hanc 2
non [d] sine causâ Cereri sacram poetæ prodiderunt; quam cum [e] Vulcano ferunt de insulæ possessione disceptasse, & Ætnâ judice causam obtinuisse; ob eamque causam regionem tantam frumenti copiam semper produxisse, ut non modò proprios populos aleret, sed exteris etiam, & præcipuè populo Romano alimenta benignissimè ministraret; ideo [f] Cato cellam penariam Reipublicæ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominavit. Nam præter frumenti copiam, qua populus Romanus alebatur, omnia, quibus homines utuntur, e Siciliâ advehebantur. Hinc [g] Hyblæa mella a poëtis celebrata: hinc mamertina vina, quæ teste [h] Strabone laudatissimis Italiæ vinis comparabantur: hinc [i] crocus, & mollissimæ vestes, quas Philemon [l] laudat, & Siculas dicit appellatas: hinc denique alia bona, quæ copiosè ea regio producebat. Sed parum fue-
rat omnibus rebus abundare Siciliam, nisi 3
etiam ingeniorum fetu censeretur; nunc præcipua laus laudatissimæ provinciæ est, quòd nulla non ejus pars excellentibus ingeniis abundavit. Nam [m] Archimedem Syracusæ, Empedoclem [n] Agrigentum, historicum [o] Timæum Taurominium, Philistum [p] Syracusæ, Stesichorum [q] Himera, Theognin [r] Megara, Leontini [s] Gorgiam Rhetorem præstantissimum, Panormus Andream, qui citatur ab [t] Athenæo, Diodorum [u] Agyrium, Nicetam [x] Syracusæ, Euhemerum Messana, Theocritum [y], Epicharmum [z], ut nonnulli [a] volunt, inventorem comœdiæ eædem jactant Syracusæ. Quid quòd Bucolici [b] carminis inventionem sibi vindicant Siculi, & Siculi Corax,

atque

[a] Suet. in Vitâ Vitell. cap. 15. [b] Thucydid. libr. 6. in princ. [c] Hom. Odyss. ι. v. 109. & Strabo libr. 6. de Siciliâ. [d] Apollon Argon. libr. 4. & Cicer. in 6. Verrin. [e] Simonid. apud Cæl. Rhodig. libr. 26. cap. 20. [f] Cic. in Verrem. [g] Plin. libr. 11. cap. 13. Virg. Ecl. 1. Claud. in Fescenn. carm. 14. & de Raptu Prof. libr. 2. v. 125. [h] Strabo libr. 6. de Siciliâ. [i] Strab. ibid. paulò inferiùs. [l] Philemon apud Athen. libr. 14. cap. 22. [m] Tit. Livius libr. 24. [n] Cic. de Amicitiâ, & Diog. Laërt. libr. 8. segm. 51. [o] Athen. libr. 2. cap. 2. [p] Suid. in V. Φίλιστος. [q] Ælian. Var. Histor. libr. 4. c. 26. [r] Suid. in V. Θέογνις. [s] Philostrat. in Gorgiâ Leontino, & Quintil. Inst. libr. 3. c. 1. [t] Athen. libr. 7. cap. 18. [u] Diod. Sic. Bibl. Histor. libr. 1. pag. 3. [x] Ælian. Var. Hist. libr. 2. c. 31. [y] Suid. in V. Θεόκριτος. [z] Suid. in Voce Ἐπίχαρμος, at Diog. Laërt. libr. 8. segm. 78. ipsum Coum fuisse tradit. [a] Suid. ib. [b] Jul. Cæs Scal. Poët. l. 1. c. 4.

atque [a] Tisias præcepta dicendi principes tradiderunt; ut mirer [b] Plutarchum notare Timæum utpote ἐνθυλευμένον στέατι σικελικῷ hoc est *adipe Siculo conditum;* potiusque assentiar [c] Ciceroni, qui acutum esse tradit Siculorum genus. Nam præter eos, quos nominavi, Siculi Auctores celeber-
4 rimi [d] Orpheus poëta diversus ab Orpheo Thracio, & [e] Theodoridas, & [f] Nymphodorus, & [g] duo Heraclidæ Syracusani, & Calphurnius, & Julius [h] Firmicus extiterunt. Jam verò amœnitas insulæ tanta est, ut Siculus Diodorus [i] tradat circa Ætnam montem propter ingentem odoris copiam, qui ex amœnissimis floribus halat, minimè sentire canes ferarum vestigia; & [l] Athenæus prodat universam circa Panormum regionem hortum a Veteribus nuncupatam. Quæ soli fertilitas, aëris temperies, amœnitas locorum nollem ingenia Siculorum ad luxum invitasset; certè [m] Siculæ mensæ, & Siculi coqui nimium ab Auctoribus celebrantur; sed ut ait [n] Lyricus poëta

...... nihil est ab omni
Parte beatum.

Ceterùm non ita luxuriæ, Venerique Si-
5 culi dediti, ut non etiam Martis egregiè studia colerent; nec sine causâ Pindarus Pythiorum Ode secundâ vocat Syracusas

..... βαθυπολέμου
Τέμενος ἄρεος, ἀνδρῶν,
Ἵππωντε σιδαροχαρμᾶν
Δαιμονίας τροφὺς

Nam siquis cogitet a Siciliæ tyrannis Imperii Romani æmulam sæpe victam Carthaginem, ornata Syracusarum delubra spoliis Barbarorum, refertam urbem trophæis, exuviisque bellorum; si quis reputet Dionysium [o] tyrannum Siciliæ trecentas triremes, centena millia armatorum, armorum ingentem vim, reliquique bellici apparatus habuisse; meritò Syracusas tanti regni caput, Martis templum, virorumque bellicosorum nutrices a Pindaro appellatas arbitrabitur. Hujus igitur florentissimæ urbis, ac florentissimæ provinciæ res gestas adversùs Athenienses Thucydides [p] narraturus meritò commovetur, remque altiùs exorditur; & insulæ magnitudinem, & qui homines ab initio eam tenuerint, & quoties incolas ea mutaverit, diligenter exequi-
6 tur; & miratur audaciam Atheniensium, qui quum bello adversùs Peloponesi populos, & Corinthios atque Thebanos distinerentur, aliud priori par bellum susceperint. Sanè nulla in Græciâ universâ urbs eo tempore cum Syracusis poterat magnitudine comparari, quæ [q] viginti duo millia passuum ambitu complectebantur, qua magnitudine nulla ferè urbs Europæ censetur hodie. Erant præterea in Siciliâ aliæ urbes sicut impares Syracusis, ita magnæ, atque præclaræ; quare non mirum si Thucydides id bellum extollit, atque magni facit. Sed ut ad verba Thucydidis accedamus, quibus describit Siciliam; tradit [r] summus Auctor Siciliam tantæ esse magnitudinis, ut ab onerariâ nave octo dierum cursu vix circumnavigetur; utitur autem & aliis in locis Thucydides hac ratione metiendi regiones: sic in libro secundo Thraciam maritimam, quæ subjecta erat Sitalcis imperio, navis, quæ secundo vento feratur, quatuor dierum cursu, mediterraneam tredecim dierum itinere metitur. Atque id omnino genus rerum conditoribus frequens, quo regionum magnitudinem ex ambitu colligant; sed reprehendit id [s] Quintilianus; neque enim ex circuitu intelligi potest areæ magnitudo; quum, ut [t] Pappus Alexandrinus ostendit, spatium possit esse, quod ambitu infinitis partibus majore comprehendatur, quàm aliud, & tamen infinitis pæne partibus ab ipsius magnitudine superetur. Atque hoc in genere eleganter Arrianus [u] notat Arabiæ litora non minora es-
se, quàm Indiæ; nam licet haud dubiè India longè major Arabiâ; tamen quia Arabia oblongior, & a tribus partibus alluitur mari, ideo extremitas illa litoralis Arabiæ Indiæ litorum longitudini non cedit; quæ neque tam oblonga est, & ab unâ tantùm parte maris æstu perfunditur. Nam licet India in vastæ magnitudinis peninsulas procurrat, & ideo Indiæ litora longiùs excurrant, quàm putavit Arrianus, non satis excursus ille peninsularum notus Veteribus fuit, ut ex Ptolemæi tabulis apparet. Quapropter nimis ambiguè hunc Arriani locum vertit Interpres, quum ait: *Arabiam maritimam Indiâ minorem non esse acceperat;* videtur quippe dicere Arabiam, quæ mari perfunditur, toti Indiæ parem esse, quod est longè falsissimum, & Arriani menti contrarium, qui sic ait: ὅτι οὐκ ἐλάττων ἡ παράλιος τῆς Ἀραβίας, ἤπερ ἡ τῆς Ἰνδικῆς hoc est *Arabiæ maritima non esse minora Indicis.* Sed ut ad pro- 7

[a] Cæl. Rhodig. libr. 7. cap. 10. [b] Plutarch. in Vitâ Niciæ in Init. [c] Cicer. in pr. Verrin. [d] Suid. in V. Ὀρφεὺς Καμαριναῖος. [e] Athen. libr. 15. cap. 17. [f] Idem libr. 8. in princip. [g] Athen. libr. 2. cap. 16. in fin. & libr. 14. cap. 14. V. Diog. Laërt. libr. 5. in fine Vitæ Heraclidis. [h] Jul. Firmicus in Præfat. Matheseos ad Mavortium Lollianum [i] Diodor. Sicul. Biblioth. Hist. libr. 5. pag. 199. [l] Athen. libr. 12. cap. 12. [m] Plat. libr. 3. de Republ. Cicer. Tusc. quæst. libr. 5. Athen. libr. 12. cap. 10. & Macrob. libr. 7. Saturn. cap. 5. [n] Horat. libr. 2. Od. 16. [o] Diodor. Sic. Biblioth. Historic. libr. 14. pag. 419. [p] Thucydid. libr. 6. [q] Strabo libr. 6. de Siciliâ. [r] Thucydid. libr. 6. in princip. [s] Quintil. Inst. Orat. libr. 1. cap. 17. [t] Pappus Alex. Mathem. Coll. [u] Arrian. de Exped. Alexandr. libr. 7.

8 propositum argumentum revertamur; historici sunt excusandi, qui sua scripta ad vulgi captum coguntur accommodare; neque possunt regiones exactâ Geometrarum ratione metiri, sed id pinguiore quodammodo Minervâ faciunt; quàm consuetudinem Thucydides imitatus Siciliæ magnitudinem, sicuti diximus exposuit; a quo dissentit Ephorus, qui tradit Siciliam quinque dierum spatio circumnavigari. Ceterum si quis certiorem Siciliæ mensuram desideret, sciendum est ejus insulæ formam esse triangulam; cujus unum latus a Peloro ad Lilybæum Strabone [a] teste ducentis sexaginta millibus passuum patet; aliud a Lilybæo ad Pachynum centum sexaginta quinque; tertium a Pachyno ad Pelorum centum quinquaginta octo, ut insulæ totius ambitus quingenta octoginta tria millia passuum colligat. Nec desunt, qui Siciliam ampliorem esse tradant; nam a Peloro ad Lilybæum intervallum esse ducentorum octoginta millium; a Lilybæo ad Pachynum ducentorum viginti quinque; a Pachyno rursus ad Pelorum ducentorum; qua ratione ambitus Insulæ septingenta quinque millia passuum comprehendit; quo metiendi modo totius Insulæ capacitas, & amplitudo prorsus deprehenditur; nam tribus trianguli lateribus cognitis & trianguli ipsius areæ magnitudo cognoscitur. Atque hanc insulam [b] Thucydides tradit vi-
9 ginti stadiorum spatio ab Italiæ litoribus esse divisam; sic enim ait: *κὶ τοσαύτη οὖσα ἐν εἴκοσι σταδίοις μάλιστα μέτρῳ τῆς θαλάσσης διείργεται*, & *quum tanta sit, viginti stadiorum freto separatur*. Plinius [c] autem id intervallum angustius facit, qui docet mille quingentorum passuum freto ab Italiâ dirimi; creditum autem est ab eâ parte quondam [d] Italiæ Siciliam adhæsisse, sed vi tempestatis, & fluctu superfundente se terris a Continente abruptam; quod Claudianus eleganter expressit his [e] verbis

..... Trinacria quondam
Italiæ pars una fuit, sed pontus, & æstus
Mutavere situm, rupit confinia Nereus
Victor, & abscissos interluit æquore montes

sed longè meliùs tantæ rei concepit imaginem [f] Virgilius, quum dixit:

Hæc loca vi quondam, & vastâ convulsa ruinâ,
(Tantum ævi longinqua valet mutare vetustas)
Dissiluisse ferunt; quum protinus utraque tellus
Una foret, venit medio vi pontus, & undis
Hesperium Siculo latus abscidit, arvaque, & urbes
Litore diductas angusto interluit æstu

Atque ideo [g] volunt Rhegium appellatum; 10
nam *ῥηγνύειν* græcè dicitur *rumpere*. Nec id Siciliæ tantùm accidit, sed aliis etiam insulis compluribus; siquidem Cyprum [h] Syriæ, Euboeam [i] Bœotiæ, Atalanten [l], & Macrin Euboeæ, Besbycum Bithyniæ, Leucosiam Sirenum promontorio idem maris æstus dicitur abstulisse; ne maria quererentur, quasdam insulas terris adhæsisse, ut [m] Zephyrium Halicarnasso, Æthusam Myndo, Dromiscum, & Pernam Mileto, Narthecusam Parthenio promontorio, Hybandam Joniæ, Sireten Epheso, Derasidas Magnesiæ, & Sophoniam; adeo natura mutationibus gaudet, nihilque firmum sperari potest in rebus humanis, quum terra ipsa, quæ firmitatis est principium, atque elementum, adeo sæpe, vehementerque mutetur.

DISSERTATIO XXXIV.

In Thucydidis locum, ubi Siciliam describit.

Quamplures insulæ repente e Mari emerserunt; contra aliæ fluctuum violentiâ absorptæ sunt. Mediterraneum ipsum Pelagus Oceano irrumpente olim extitisse Plato prodidit. Deucalionem, & Pyrrham genus humanum reparasse in Ætnâ, tradit Hyginus, alii in Ardo Phrygiæ Petrâ, alii in Parnasso. Ex eo, quòd poëtæ animi vitia ad corpus transferant, Cyclopes unum tantùm oculum habere fingebantur, quia nullas leges noverant; ceterùm ærariam invenerunt, & turres primi construxerunt; hinc artificiosa ædificia dicuntur opera Cyclopum, quod multis Auctoribus lumen adhibere possit. Nulli alii Cyclopes, quàm Siculi extiterunt; quidquid aliqui Cyclopum genera distinguant. Læstrygones etiam immanes populi fuerunt, & Leontinos esse Strabo tradit; nonnulli tamen habitasse Formiis putant.

HEsterno die, Juvenes ornatissimi, quum ad eum Thucydidis locum venissem, ubi Siciliam describit, insulam quondam viris, opibusque, ac libertate præstantem, de ejus ab Italiæ terrâ avulsione, & violentâ pelagi irruptione dicentem, multasque alias insulas, quæ sunt idem passæ, memorantem subiit cogitatio nihil esse firmum in rebus humanis; quum terra, quæ nobis a Deo tanquam sedes, & stabilimentum est attributa, tantas interdum susci-

[a] Strabo libr. 6. de Siciliâ. [b] Thucydid. libr. 6. [c] Plin libr. 3. cap. 8. [d] Plin. ibid. [e] Claud. de Rapt. Proserp. libr. 1. v. 140. [f] Virgil. Æn. libr. 3. [g] Plin. libr. 3. cap. 8. [h] Plin. libr. 2. cap. 88. [i] Idem Plin. ibid. [l] Idem ibid. [m] Idem libr. 2. cap. 89.

piat mutationes. Emersisse legimus e pro-
1 fundo, & florentissimarum urbium sedes fuisse [a] Delum, & Rhodum, Anaphen, & Nean insulam, quæ inter Lemnum, & Hellespontum jacet; antiquitus nullam fuisse [b] Hieram, Theram, & Terasiam Olympiade centesima trigesima quintâ esse natas. Contra violentiâ fluctuum absorptas [c] Helicen, & Buram, Pyrrham, & Antissam; altissimos [d] montes terræ hiatu haustos, exaruisse flumina, fluxisse novos omnes quum audiamus, & opera naturæ deficiant, & oriantur; nostra opera immortalia futura confidimus? Quid autem parva persequor? hoc ingens pelagus, quod Europam, Libyamque dispescit, quod
2 Asiæ immensum affunditur, tot, ac tantæ magnitudinis insulas circumfluit, per innumerabiles sinus terris infunditur, tot in locis Continentem irrumpit, & lacerat, tam ingens patet, tam horribile sævit, tantis fluctibus consurgit, nullum fuisse memoriæ prodidit præcipuus auctor [e] sapientiæ Plato; sed ingenti diluvio, ac tempestate sævissimâ tumefactum Oceanum terras irrupisse, superfudisse montibus fluctus, & ab Orbe nostro Atlanticas insulas, ab Africâ Europam, ab Europâ Asiam abscidisse, & regna innumera, immensosque terrarum tractus uno impetu obruisse. Quid ergo tanquam mansura imperia cogitamus? quid constituimus regnis terminos, si non manent illi, quos natura posuisse videbatur? Africam ab Asiâ Arabicum mare, Europam Tanais, & Euxinus Pontus, eandem ab Africâ internum mare disterminat; quis autem scit, an hi termini futuri sacri sint, nunquamque revellendi; an verò venturum sit aliquando tempus, quo fluctus occupent omnia, ubi tot regna conspicimus, tantam Regum potentiam admiramur; & aliæ terræ existant, alia regna oriantur, alia sedes futura sit humanæ superbiæ? Sed minùs id esset deplorandum naturæ viribus, ac strage terrarum regna mutari; neque enim id accideret nisi intervallo annorum pæne innumerabilium; illæ frequentiores mutationes, eversionesque regnorum magis arguunt instabilitatem rerum humanarum, quas ipsi homines invehunt, quum non insuetis tempestatibus maris, sed quodam quasi diluvio gentium externarum regna pessumdantur. Atque hæc exempla nimium frequenter prisca vidit ætas, & Italia passa est, cujus pars non contemnenda Sicilia eodem fato defuncta est; quot enim florentissimam insulam, & quàm diversi populi occuparunt, quos in hac Siciliæ descriptione, quam præ manibus habemus, Thucydides recenset? ex quorum multi- 3
tudine, & varietate intelligi potest verissimum esse id, quod idem Auctor affirmavit, quum in primo libro dixit μάλιστα δὲ τῆς γῆς ἡ ἀρίστη ἀεὶ τὰς μεταβολὰς τῶν οἰκητόρων εἶχεν; *terrarum verò optima, & præstantissima mutationibus incolarum maximè fuit obnoxia*. Nam ab initio tradit Insulæ partem Cyclopes, & Læstrygones tenuisse; negat autem se scire, unde Cyclopum genus originem duxerit, & quinam fuerint Cyclopes. Et sanè nihil de eâ re certi afferre possumus; quantum autem conjecturâ licet suspicari, Cyclopes fuisse crediderim hominum genus agreste, ac ferum, quod Siciliam recente memoriâ Diluvii illius, quo terrarum Orbis obrutus est, tenuerit. Certè [f] Plato in legibus, ubi docet antiquissimos homines in montibus diluvii metu habitasse, hujus generis Cyclopes exemplum esse tradit; de quibus [g] Homerus cecinerit:

Ἀλλ' οἵγ' ὑψηλῶν ὀρέων ναίουσι κάρηνα

hoc est

Montium in excelso posuere cacumine sedes

Potuit autem Ætna mons, quem Cyclopes incolebant, ab inundationum metu satis
præstare tutos, quum [h] Hyginus tradat Ætnam Deucalioneo diluvio non esse demersam, in eaque Deucalionem, Pyrrhamque genus humanum reparasse; licet alii Acdo insuetæ vastitatis in Phrygiâ petræ, alii Parnasso monti Phocidis eam gloriam tribuant [i] Ovidio teste, qui dixit: 4

Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus
Nomine Parnassus, superatque cacumine nubes;
Hic ubi Deucalion [*nam cetera texerat æquor*]
Cum conforte tori parvâ rate vectus adhæsit.

Quòd autem Cyclopes essent antiquissimi,
& eorum origo nesciretur, ideo traditum 5
e Cælo, terraque [l] procreatos, quod in Bibliothecâ scriptum reliquit [m] Apollodorus; nam solebant Veteres eos, quorum parentes ignorarentur, e terrâ, Cæloque natos ementiri. Neque tamen desunt Auctores, qui dixerunt Cyclopes ex Therâ profectos in Siciliâ sedes posuisse; barbaros certè, & immanes fuisse constat, qui Plinio [n] teste humanis carnibus vescerentur; quæ crudelitas est indicium summæ vetustatis; nam vetustissimis temporibus pleræque gentes inconditis moribus fuerunt, & efferatis, quum leges nondum essent constitutæ, injectus Mortalibus divini Numinis metus. Itaque tradit [o] Homerus Cyclopes nullam habuisse Rempublicam; sed unum-

---

a Plin. libr. 2 cap. 87. b Plin. ibid. c Plin. libr. 2. cap. 92. d Plin. libr. 2. cap. 88. & c. 91. e Plato in Timæo, & apud Plin. libr. 6. cap. 90. f Plato de Legibus Dial. 3. sub init. g Hom. Odyss. ι. v. 113. h Hygin. fabul. 153. de Deucal. & Pyrrhâ. i Ovid. Metam. libr. 1. fab. 7. v. 316. l Hesiod. in Teogon. m Apollod. Biblioth. libr. 1. n Plin. libr. 7. cap. 2. o Hom. Odyss. ι. v. 112.

unumquemque jus dixisse familiæ suæ; Deos autem neque curavisse, neque omnino novisse. Ea immanitas augebatur eo, quod insulam colerent; quum enim propter imperitiam rei nauticæ nondum mare satis tutò navigaretur, insularum incolæ ab hominum commercio separati humanitatem penitus exuebant; præcipuè verò in hospites sæviebant; quod vitium ab Antiquis
6 Britannis tribuitur, quos hospitibus feros Horatius [a] vocat; quia quum Oceanus rarò navigaretur, non tam [b] a toto Orbe penitus divisi Britanni, quàm a moribus nostris, atque humanitate. Nec aliam causam fuisse arbitrer, cur unum tantummodo oculum habere [c] fingerentur Cyclopes; neque enim poëtis, aut scriptoribus crediderim, aut [d] Arimaspis, aut Cyclopibus unum dumtaxat oculum a naturâ datum; sed quod ignari legum humanarum, ignari divini juris, ignari bonarum artium, ideo altero lumine carere poëtæ prodiderunt. Ea quippe est summa, ac deplorabilis mentis cæcitas nescire artes laudabiles, non videre esse aliquod divinum Numen, quod omnia administret; non videre quid humanitati sit tribuendum; quid Respublica, quid natura postulet, ignorare; sed poëtæ suo more animi vitia ad corpus transferentes altero lumine caruisse Cyclopes fabulati sunt; at-
7 que inde origo nominis; nam quod unum oculum rotundum [e] haberent

, Argolici clypei, aut Phoebeæ lampadis instar

Ἀπὸ τῆς ὄψεως, ἢ κύκλῳ Cyclopas nuncuparunt, qua de causâ Parmenides Lunam Cyclopem vocat. Sed tamen haud ita rudes fuisse perhibentur, ut non aliquid invenerint humanis usibus necessarium; nam & [f] Ærariam invenisse, & primi turres [g] construxisse dicuntur: hinc factum, ut opera Cyclopum dicerentur, siqua ædificia, aut opera, aut urbes constructæ viderentur artificiosiùs; hinc [h] Statius de equo Domitiani dixit:

...... Cælone peractum
Fluxit opus, Sicalis an conformata caminis
Effigies lassum Steropem, Brontemque reliquit?

& [i] Strabo Tyrinthem a Cyclopibus ædificatam scribit; cujus auctoritate Statii ver-
8 sus illustrantur, qui de eâ urbe sic [l] loquitur

.... suas exiit in arma
Antiquam Tyrintha Deus; non fortibus illa
Infecunda viris, famaque immanis alumni
Degenerat, sed lapsa situ fortuna, neque addunt
Robur opes, rarus vacuis habitator in arvis
Monstrat Cyclopum ductas sudoribus arces

& [m] Mycenas Euripides κυκλωπέας appellat; & Antipater [n] Thessalus eandem urbem κυκλώπων πόλιν; & [o] Claudianus magnificas ædes laudans dixit

...... qua tecta nitebant
Cyclopum firmata manu......

Quare [p] frustra Eustathius, & Strabo, & Tzetzes Cyclopum genera conantur distin- 9
guere; & Tzetzes quidem tria numerat; Siculos, Mycenarum ædificatores, & ipsos Deos. Nam [q] quum aliquod opus esse Cyclopum dicitur, non Cyclopes indicantur auctores, sed laudatur ipsius operis firmitas, & pulchritudo; non enim alii Cyclopes, quàm Siculi; qui populi non artifices fuerunt, ut [r] Plinio placet, & [f] Thucydidi. Neque illi audiendi, qui tres numerant, qui a Virgilio nominantur in hoc [t] versu

Brontesque Steropesque, & nudus membra Pyracmon

Neque [u] Strabo, qui septem, quos γαστερόχειρας dicit appellatos, quòd manu victum sibi quærerent. Fuerunt & alii populi Siciliæ, quorum originem [x] Thucydides ignorare se dicit, appellatique sunt Læstrygones, & ipsi [y] immanitate detestabili, qui advenas occiderent, & ipsorum corporibus vescerentur; hos [z] Leontinos fuisse docet Strabo, alii [a] tradunt habitasse Formiis. Præterea Siciliam Sicanos tenuisse testatur ex Hispaniâ pulsos, a quibus deinde Sicania fuerit appellata; eandem Elymos tenuisse populos Trojanos; eandem Siculos ab Opicis ejectos Italiâ, & Phœnices, & Euboicos, & Rhodios, & Samios, & Jones; de quibus omnibus alio die disseremus.

[a] Horat. libr 3. Od. 4. [b] Idem libr. 1. Od. 35. & Virgil. Eclog. 1. [c] Euripid. in Cyclop. & Virgil. Æneid. libr. 3. [d] Strab. libr. 1. [e] Virgil. Æneid. libr. 3. [f] Plin. libr. 7. cap. 56. [g] Aristotel apud Plin. ibid. [h] Stat. Sylvar. libr. 1. De Equo Max. Domitiani in init. [i] Strabo libr. 8. de Argivis. [l] Statius libr. 4. Thebaid. [m] Euripid. in Iphigen. Aulidense. [n] Antipater Thessal. Antholog. libr. 1. epigr. 11. εἰς Πόλεις. [o] Claud. libr. 1. de Rapt. Prof. v. 235. [p] Casaub. in Strab. libr. 8. Brod. in Anth. libr. 1. epigr. 11 εἰς Πόλεις. [q] Jo: Brod. in Antholog. libr. 1. epigr. 11 εἰς Πόλεις. [r] Plin. l. 10. cap. 2. [f] Thucydid. libr. 6. in init. [t] Virgil. libr. 8. Æn. [u] Strabo libr. 8. de Argiv. [x] Thucyd. libr. 6. ibid. [y] Plin. libr. 7. cap. 2. [z] Strab. libr. 1. [a] Plin. libr. 3. cap. 5.

DISSERTATIO XXXV.

In eundem Thucydidis locum, ubi de Siciliæ incolis agitur.

Homerus quum finxit Jovem duo habere dolia, ex altero quorum bona, ex altero mala proficiscantur, nihil aliud significare voluit, quàm Deum nullum sincerum bonum tribuere Mortalibus, sed omnia malis permisceri; quod evenit, quia quæ bona, aut mala judicantur, non sint hujusmodi; Deus enim juxta Platonem nullius auctor mali est. Provinciæ quo magis copiis affluunt, eo frequentioribus cladibus confligantur, ut Italiæ, & Siciliæ accidit; ideo Tacitus Germaniam semper ab iisdem habitatam censet. Sicani se ex eadem terrâ editos, quam habitarent, prædicabant; constat tamen ex Hispaniâ advenisse; & appellatos a flumine Thucydides putat; Martianus autem Capella ab eorum Rege. Siciliam a tribus promontoriis Trinacriam appellant Græci, Latini autem Triquetram. Post excidium Trojæ plurimæ urbes conditæ sunt; Deus enim hominum consilia in melius convertit. Siculos in Italiam venisse trecentis annis ante conditas Syracusas, quæ Romuli ætate ædificatæ sunt, refert Thucydides; Dionysius autem Halicarnasseus tribus ætatibus, hoc est centum ferè annis ante excidium Trojæ, quod quadringentis triginta duobus annis ante conditam Romam accidit; ducentorum itaque annorum extat inter eos discrimen.

EST a principe [a] Græcorum poëtarum non ineleganter proditum, duo sub Jovis pedibus jacere dolia, ex altero quorum bona, ex altero mala proficiscantur. Hoc ille commento voluit significare nullum a
1 Diis immortalibus tribui sincerum bonum, sed omnia passim malis permisceri. Licet autem certum sit id, quod [b] Plato affirmavit, Deum nullius auctorem mali habendum esse; nescio tamen quo Mortalium fato, vel qua pravitate naturæ bona semper malis adhærescunt, neque se ab illis divelli unquam patiuntur; credo ego, quòd quæ bona ab hominibus judicantur, non sunt verè bona, nec verè mala, quæ videntur. Neque enim aliter diffidentium naturarum esset tanta conjunctio; atque id in omnibus cerni potest; quod enim gaudium non luctu, quæ voluptas dolore, quæ spes metu non miscetur? Sed in provinciis maximè, quæ quo magis copiis affluunt, divitiis abundant, amœnitate soli, aëris temperie, pulchritudine urbium, ac nitore laudantur, eo frequentiùs incolarum mutationes, bella, clades, eversiones regnorum, vastitatemque senserunt. Docet id libro primo noster Auctor exemplo multarum Græciæ regionum, quæ propter soli bonitatem incolas frequentissimè mutaverunt; ideo Tacitus Germaniam putat [c] ab iisdem semper populis habitatam, 2
quòd regio aspera Cælo, informis terris, tristis aspectu, cultuque nullas exteras gentes invitasse videatur. Quid autem exempla longè petamus? cui terrarum benigniùs indulsit natura, quàm Italiæ? quæ regio in terris pulchrior, quæ fecundior, quæ bonis omnibus affluentior? non libet credere sensibus nostris, non testimoniis Italorum; nos amor patrii soli, & blanda sui conciliatrix natura fortasse decipiat; Græcis credamus Auctoribus, quorum genus in suas laudes effusissimum semper aliena contempsit. Hi vi veritatis coacti Italiæ dotes in Cælum extulerunt; maximè verò Polybius, & [d] Dionysius Halicarnasseus, quorum alter mirificas, ac pæne divinas Italiæ laudes tribuit; alter eandem omnibus provinciis, sive ubertatem soli, sive incolarum ingenia spectes, sive fructuum varietatem, sive Cæli temperiem, sive montium utilitates, sive pascuorum copiam, sive litorum appulsus, & maris opportunitatem, longè putat anteponendam. Sed quàm sævâ mercede tantam nobis bonorum copiam natura largita est? quàm enim barbaram gentem non excivit a sedibus suis Italiæ felicitas, & pulchritudo? quis non sanguinem haustum ivit principis terrarum nationis? cui non præda fuimus? quis non jugum, quod a suis cervicibus rejecerat, nobis imponere concupivit? Nostris cladibus incognitæ priùs gentes innotuerunt; in nostrum exitium & Oriens, & Occidens, & Septemtrio, & Meridies effudit ferocissimas gentes; neque, ut a multis traditum, ullam aliam regionem plures, ac tam barbaræ nationes invaserunt, quàm Italiam; cujus contagione Sicilia, & præstantiâ soli obnoxia fuit Græcorum, & Barbarorum incursionibus; nec quamvis truci mari, & Charybdi, Scyllaque defendi potuit; has incolarum mutationes, quas antiquitus passa est Sicilia, noster [e] Auctor numerat, de quibus hodie disseremus. Post Læstrygones,
& Cyclopes poëtarum carminibus nobiles 3
tradit Siciliam Sicanos incoluisse; voluisse autem videri ex eadem se terrâ editos, quàm habitarent; sed falsò eam generis antiquitatem sibi vindicasse; satis quippe constare existimat Sicanos Hispaniæ fuisse gentem a Sicano Hispaniæ fluvio sic appellatam; quis autem in Hispaniâ fluvius dictus fuerit Sicanus,

[a] Homer. Iliad. ω. v. 525. vide etiam Pindar. Pyth. Od. 3. v. 145. [b] Plato de Rep. Dial. 2. [c] Corn. Tacit. de Morib. German. in princip. [d] Dionys. Halicarn. Antiq. Rom. libr. 1. [e] Thucyd. libr. 6.

canus, nisi fortè Sicoris is est habendus, nondum reperi. Sicanos autem fuisse Hispaniæ gentem memoriæ prodit etiam Dionysius [a] Halicarnasseus; nec a Thucydide Martianus Capella dissentit, nisi quod Sicanos non a flumine, sed a Rege Sicano dictos arbitratur. Isidorus autem Italum, Sabinum, Sicanum tres fuisse fratres asseverat, quorum unusquisque nomen genti dederit. Utcunque tamen ea se res habet, Sicanos oportet etiam in Italiam trajecisse, quum Plinius referat Sicanos fuisse Latii populos, qui in Albano monte carnem acciperent; de quibus fortasse loquutus [b] est Virgilius, quum dixit

Est antiquus ager Tusco mihi proximus amni
Longus in occasum fines super usque Sicanos

Hos tradit nomē indidisse provinciæ, quum antea Trinacria vocaretur; quod nomen poëtarum scriptis est celebratum; sic Ætna dicitur a Catullo [c] Trinacria rupes

Quum tantum arderem, quantum Trinacria rupes

Sic Ætna a Virgilio [d] Trinacria appellatur in hoc versu

At procul e fluctu Trinacria cernitur Ætna

& Pachynus Trinacrius [e] dicitur

Præstat Trinacrii metas lustrare Pachyni

4 Id autem nomen Siciliæ tria promontoria fecerunt, quibus insula terminatur, quòd promontoria a Græcis ἄκραι nuncupentur. Nam [f] Siciliæ forma triangula tribus promontoriis claudirur; qua spectat Italiam, Peloro; ubi inter duas terras angustissimum fretum intercedit; ideo [g] Virgilium Pelorum angustum vocat in hoc versu

Ventus, & angusti rarescent claustra Pelori

Qua Græciam spectat, Pachyno; qua verò Africam Lilybæo; quæ [h] Claudianus his carminibus elegantissimè comprehendit

..... *caput inde Pachyni*
Despicit Jonias protentis rupibus iras;
Hinc latrat Gætula Thetis, Lilybæaque pulsat
Brachia consurgens, hinc designata teneri
Concutit objectum rabies Tyrrhena Pelorum

Hinc [i] & a Latinis Triquetra est appellata, sicut Lucretius [l] testatur in hoc versu

Insula, quem Triquetris terrarum gessit in oris

Ilio verò capto Trojanos quosdam in Si-
5 ciliam venisse, & Sicanis finitima tenuisse loca, & Elymos appellatos ab eorum duce Elymo Anchisæ notho filio. Eorum urbes Thucydides [m] fuisse tradit Erycem, & Egestam, quam Virgilius Acestam dictam fuisse voluit ab Aceste ejus urbis conditore; qui tamen, ne debitâ gloriâ Elymum defraudaret, omnino comitem Acestæ Elymum facit, ubi [n] sic ait

Tum duo Trinacrii juvenes Elymus, Panopesque
Assueti silvis comites senioris Acestæ

Videtur autem divinâ providentiâ factum,
ut illa tempestas belli Trojani, quæ popu- 6
lum unum extinxit, urbemque delevit, populos toto Orbe terrarum dissemınaret, & plurimas urbes nobilissimas a fundamentis excitaret. Nam ut conditas a Trojanis in Siciliâ prætermittam, Trojâ captâ profectus cum multitudine Henetûm Antenor urbem præclarissimam [o] Patavium condidit; Euganeisque pulsis Venetis populis originem, sedemque dedit. Eadem tempestate pulsus Æneas Patriâ Oenum in Thraciâ constituit, in Italiâ [p] Misenum, in Latio Lavinium, unde origo maximæ, & potentissimæ in terris urbis. Sed & Teucer [q] in Cypro Salamina, & Amphilochus [r] Argos, quod Amphilochicum [s] postea est nominatum, ut [t] a Peloponesio distingueretur; & a [u] Pelasgico, quo nomine appellabatur Thessalia, & Ulysses [x] Ulyssipponem in Lusitaniâ, & Diomedes Arpos, & [y] Petiliam Philoctetes, de qua Virgilius [z] dixit

Parva Philoctetæ subnixa Petilia muro

& Menelaus Canopum, seu Canobum condidit in Ægypto, & a nomine Canobi gubernatoris vocavit, quem ibi sepeliverat; quò Statius respexit, quo in loco [a] cecinit:

Curve Therapnæi lasciviat ora Canobi

Therapnæum Canobum appellat a Menelao Spartano; Therapnæ [b] quippe oppidum Laconicæ. Jam verò Ajacis Oilei comites Epizephyrii, & Ozolæ Locri Brutios tenuerunt, & Pentapolim, & Ozolin urbes condiderunt, & alii alias regiones occuparunt. Atque hoc est, quod Thucydides libro primo scribit bellum, quod adversùs
Trojanos Græci susceperunt, & excisâ Tro- 7
jâ magnâ cum felicitate confecere, multa multis in locis innovasse; sic Deus hominum consilia in meliùs convertit, & unius urbis ruina multas erexit. Est in omnino mos divinæ bonitatis hominum consultis optimè uti; & Universi bono partium damna compensare; ideo stultissimè facimus, quum providentiam accusamus ob incommo-

[a] Dionys. Halicarnass. libr. 1. cap. 2. Antiq. Rom. [b] Virgil. libr. 11. Æneid. [c] Catull. Epigr. 69. ad Mallium. [d] Virgil. Æneid. libr. 3. [e] Idem ibid. [f] Strabo libr. 6. de Siciliâ. [g] Virg. Æneid. libr. 3. [h] Claudian. de Rapt. Proserp. libr. 1 v 146. [i] Plin. libr. 3. cap 8. [l] Lucr. libr. 1. [m] Thucyd. libr. 6. [n] Virgil. libr. 5. Æneid. [o] Idem Virgil. libr. 1. Æneid. & Servius in eum locum, & Plin. libr. 3. cap. 19. & Strabo libr. 3. [p] Virgil. libr. 6. Æneid. [q] Strabo libr 14. de Cypro. Isocr. in Evagor. [r] Thucydid. libr. 2. & Strabo libr. 7. de Epiro. [s] Plin. libr. 4. cap. 1. [t] Strabo libr. 8. [u] Plin. libr. 4. cap. 7. [x] V. Strab. libr. 3. de Hispaniâ, & Casaub. in eum locum. [y] Strab. libr. 6. de Italiâ. [z] Virg. Æneid. libr. 3. [a] Stat. libr. 3. Silvar. in Propempt. Metii Celeris. [b] Pausan. in Laconic. sive libr. 3.

moda, quæ nobis accidunt; ea quippe nostrâ culpâ contrahimus; Deus autem ad nostram, vel aliorum salutem consilia nostra dirigit, & eventa rerum transfert; &, si non aliud, id certè boni consequitur: mutationibus exercet Orbem terrarum

Nec torpere gravi patitur sua regna veterno
ut sapienter [a] Virgilius affirmavit, & rerum ordinem varietate distinguit. Sed ut
8 ad Auctorem nostrum revertamur; Siculos ab Opicis Italiâ pulsos [b] refert ingenti exercitu Siciliam invasisse, & Sicanos bello victos ad austrinas, & occidentales Insulæ partas compulisse, & nomen dedisse Siciliæ universæ; id autem accidisse trecentis annis, antequam Sicilia Græcorum coloniis frequentaretur. Nec a Thucydide valde [c] discrepat Dionysius Halicarnasseus, qui priùs in Siciliam Siculos, quàm Elymos venisse tradit, nisi quod id ante bellum Trojanum tribus ætatibus gestum putat, quod a Thucydidis opinione longè remotum est. Nam Thucydides [d] refert Siculos in Italiam trajecisse trecentis annis ante conditas Syracusas, Syracusæ autem ætate Romuli sunt ædificatæ, sicut Cassiodorus in Chronico testatur; cui Clemens [e] Alexandrinus etiam astipulatur, qui Archiam Syracusarum conditorem æqualem facit Eumeli poëtæ; qui Eumelus fuit poëta cyclicus, & Bugoniam scripsit, & Europam, floruitque circa Olympiadem nonam non multis annis post conditam a Romulo Romam; quorum si vera sententia est, Siculi ducentis annis seriùs, quàm est a Dionysio proditum, Siciliam occuparunt. Nam excidium Trojanum ante Romam conditam quadringentis triginta duobus annis dicitur accidisse, quibus si tres addantur ætates, hoc est anni ferè centum, quibus ante Bellum Trojanum Dionysius vult in Siciliam Siculos trajecisse, efficiuntur anni quingenti triginta duo, a quibus detractis annis trecentis, quos Thucydides inter Siculorum adventum, in Siciliam, & Græcorum in eandem expeditionem vult intercessisse, anni ducenti trigintaduo relinquuntur, quo spatio temporis est recentior expeditio Siculorum secundùm Thucydidem, quàm secundùm Hellanicum, quod discrimen etiam [f] Dionysius adnotavit.

DISSERTATIO XXXVI.

In eundem Thucydidis locum de Siciliæ, Italiæque incolis.

Siculi fuerunt Ligures, & ab Opicis Italiâ pulsi Siciliæ, quam occuparunt, nomen dederunt. Opicos a serpentibus appellatos Stephanus putat; quamquam Vossius reprehendit illum, necnon & Servium, qui dixit Campanos Opicos, vel Oscos a serpentium copiâ nuncupari; Scaliger autem Opicos ab Ope nominatos censet. Opicus *apud Latinos idem sonat, quod apud Græcos* barbarus. *Osci in Campaniâ habitabant, & ab his* obsceni *nomen Festus derivat; veriùs tamen fortasse Varro a scenâ deducit. Plurimi Reges regionibus nomen indiderunt; sic Italiæ Italus; alii tamen, quòd eximiæ magnitudinis boves gignat, ita dictam putant; quum taurum* italum *Tyrrheni vocarent. Oenotriæ verò nomen Italiæ inditum ab Oenotro Dionysius Halicarnasseus tradit; Servius autem ab excellentis copiâ vini; qui pariter Hesperiam ab Hespero Atlantis fratre nuncupatam arbitratur; verisimiliùs tamen Macrobius Græcos hujus nominis auctores facit; quòd Italia, si e Græcia spectetur, ad Occidentem pertinere videatur. Archilochus, qui junior est Eumelo poëtâ, floruit Olympiade vigesimâ, hoc est post conditam Urbem annis ferè sexaginta. Archias Syracusas condens petiit divitias; sanitatem verò Miscellus Crotonis conditor; quæ uterque suæ civitati obtinuit. Leontinorum urbs quinque annis post Syracusas condita est.*

CLarissimarum gentium facta mentio, Juvenes ornatissimi, impulit animum ad earum origines cum Thucydide [g] indagandas. Diligenter exponit summus Auctor, qui populi Siciliam tenuerint, & qui quamque Siciliæ urbem condiderint, unde profecti fuerint, quos sedibus suis ejecerint; de Italiæ etiam nomine, ejusque cultoribus priscis, hoc est de Majoribus nostris nonnulla dicit. Quis autem non cupiat scire, quibus originem debeat, unde nomen terræ, quæ nos genuit, quæ nobis alimenta benignè ministrat, quam amare debemus non solùm tanquam Patriam, sed etiam tanquam pulcherrimam, & clarissimam Patriam. Siciliæ verò, quæ Italiæ pæne conjuncta est, quis non vel claritate, vel propinquitate moveatur? Libet igitur hodierno die in eo loco Thucydidis explicando perseve-

[a] Virgil. libr. 1. Georg. [b] Thucyd. libr. 6. [c] Dionys. libr. 1. Antiq. Rom. cap. 2. in fine. [d] Thucydid. libr. 6. [e] Clem. Alexandrin. in Stromat. libr. 1. [f] Dionys. Halicarnass. libr. 1. Antiq. Roman. [g] Thucydid. libr. 6.

severare, ubi de Siciliæ incolis agit, & Italiæ nomine. Et ut ab eo exordiamur, in quo dicendi finem hesterno die fecimus,
1 Siculos nomen Siciliæ dedisse Thucydides autumat; hos [a] quidam Ligures fuisse tradiderunt, qui ab eorum duce Siculo Siculi dicerentur; Ligures autem facilè de patrio solo demigrabant, & alienas regiones bello petebant; quocirca multas Italiæ partes, & Galliæ nonnullas tenuerunt, & in Hispaniâ sedes etiam collocarunt. Id fortasse [b] facilius accidebat, quòd regionem asperam, & montanam, nec uberem solo, nec gregibus opportunam, nec arboribus lætam, nec ullis bonis affluentem Ligures incolentes, libentissimè patrium solum relinquebant, & alienas terras occupabant; nec illis deerat fortitudo; quum enim sterilem regionem haberent, & quæ victum vix, ac parcè suppeditaret, paupertate magistrâ didicerant inediam, laboresque ferre; nec deliciis fregerant vires, nec vitæ blandimentis molliti pericula detrectabant; ideo Ligurum fortitudinem Virgilius laudat, quòd malo Ligures assuevissent; sic enim [c] loquitur:

Assuetumque malo Ligurem, Volscosque verutos

Præterea quum homines ferè similes nascantur locis, in quibus degunt, & amœni soli regiones molliora ingenia gignant incolarum, contra verò asperior natura locorum ferociora; Ligures asperrimis montibus innutriti, ferocissimi evadebant, ob eamque causam alias gentes facilè superabant, fedibusque pellebant; sed & ipsi interdum pellebantur. Nam tradit noster Au-
2 ctor in Siciliam venisse ab Opicis ejectos Italiâ, qui populi, si credimus [d] Aristoteli, Tyrrhenum mare accolebant. Horum nomen a serpentibus, qui ὄφεις Græcâ linguâ vocantur, Stephanus [e] deductum putat; appellarique Opicos quasi ὀφικοὺς, quem Vossius [f] in etymologiis reprehendit, quòd Psyllos magis, aut Marsos hoc nomine nuncupari conveniret, quum hi populi serpentium morsibus medeantur; quo in loco etiam Servium notat, quia Campanos dixit Opicos, vel Oscos nuncupari, quòd in illis locis maxima extiterit serpentium multitudo; quod etymon nondum adducor, ut reprehendam, si verè Servius prodit Campaniam terram magnam vim serpentium genuisse. Julius Scaliger autem putat ab Ope Opicos nominatos, quasi e terrâ genitos; nam Opem eandem, ac terram esse Veteres [g] crediderunt; dictos igitur scribit Opicos tanquam e terrâ editos, quòd antiquissimi fuerint, nullique se originem debere, præterquam terræ, gloriarentur. Cer-
tè hanc gentis antiquitatem declarabat ipsius, rudis, & impolita barbaries; ex quo 3
factum est, ut opicus apud Latinos idem sonet, atque apud Græcos barbarus; hoc sensu dixit [h] Juvenalis

..... *opicæ castigat amicæ*
Verba; solæcismum liceat fecisse marito

& Sidonius Apollinaris: *quum dum parere festino, celeriter egit in tumultuarium exemplar turbida, & præceps, & opica translatio;* & [i] Ausonius in professoribus *opicum* accepit pro *antiquo*, & *exoleto*, ubi dixit

Exesas tineis, opicasque evolvere chartas

& [l] Juvenalis de muribus, qui Codri poëmata arrodebant jocosè dixit

Et divina opici rodebant carmina mures

barbaros mures vocat, qui tam doctis carminibus injuriam facerent. Nec alii fue-
runt Opici, quàm populi, quos Oscos ap- 4
pellarunt, ut ex citato loco Servii, & ex Festo Pompejo potest intelligi, qui sic ait: *& in omnibus antiquis commentariis Opicum pro Osco legitur, ut in Titinii fabulâ*

Qui osce, & volscè fabulantur, nam latinè nesciunt

Osci [m] autem in Campaniâ habitabant, & quia terra deliciis affluens ad voluptatem proclives, & ad libidinem incolas efficiebat; ideo Osci stupris infames, & libidinibus; unde obsceni nomen Festus Pompejus putat derivatum; quamquam Varro id a scenâ veriùs fortasse deducat. Atque hæc de Opicis dicta fuerint ad illustrandum Thucydidis locum, ubi pulsos Italiâ Siculos ab Opicis narrat. Sequitur locus, ubi
Italiam ab Italo Rege tradit appellatam; cui 5
Virgilius [n] his carminibus concinit:

Oenotrii coluere viri; nunc fama minores
Italiam dixisse Ducis de nomine Gentem

Certè Antiquis frequens regiones a Regibus appellare; sic [o] Tyrrhenus Athys filius nomen Tyrrhenis dedit; sic [p] Græciæ Hellen Deucalionis, sic [q] Dardaniæ Dardanus Jovis, Bithyniæ Bithynus Rex, Persiæ [r] Perseus, Ægypto Ægyptus Danai frater, aliis compluribus regionibus nomen sui Reges indiderunt, ut non mirum sit etiam Italiæ indidisse. Negant tamen nonnulli ab Italo Rege Italiam dictam; nam, quoniam eximiæ magnitudinis gignit boves, Italiam putant nuncupari; Apollodorus autem in Bibliothecâ Herculem tradit, quum

[a] Dionys. Halicarnass. libr. 1. Antiq. Rom. cap. 2. [b] Strabo libr. 4. de Alpibus. [c] Virgil. Georg. libr. 2. [d] Arist. libr. 7. de Republ. cap. 10. [e] Stephan. de Urbibus. [f] Vossius in Etymol. [g] Macrob. Saturnal. libr. 1. cap. 10. [h] Juvenal. Satyr. 6. v. 456. [i] Auson. in professor. epigr. 22. Victorino Subdoctori. [l] Juvenal. Satyr. 3. v. 207. [m] Plin. libr. 3. cap. 5. [n] Virgil. Æneid. libr. 1. [o] Strabo libr. 5. de Italiâ. [p] Thucydid. libr. 1. [q] Hygin. fab. 275. [r] Hygin. ibid.

quum Geryonis ageret armentum, amisisse præstanti formâ taurum, qui quum Rhegium pervenisset, in Siciliam transfretarit; ab eo autem casu regionem ab Hercule Italiam appellatam, quòd taurum italum Tyrrheni vocarent; eodem modo super aliis Italiæ nominibus dubitatur. Nam [a] Dony-
6 sius Halicarnasseus refert Lycaonem Arcadiæ Regem, quum viginti duos haberet filios, in totidem partes Arcadiam divisisse, singulasque singulis reliquisse; Oenotrum verò non contentum portione paterni Regni, quum Jonium trajecisset, comite Peucetio fratre Italiam occupasse, & eorum alterum nomen dedisse Peucetiis Italiæ populis, alterum Italiæ, quæ vergit ad Occidentem. Contra verò [b] Servius Oenotriam existimat accepisse nomen ab excellentis copiâ vini, quod in Italiâ gignitur. Idem Servius [c] Hesperiam dici censet ab Hespero Atlantis fratre, qui pulsus a germano Italiâ potitus est; Macrobius [d] autem id nomen a Græcis inditum Italiæ putat, quòd Italia si spectetur e Græciâ, ad Occidentem pertinere videatur, quod est longè verisimilius. Nam eadem ratione Hispaniam Hesperiam nos apppellamus, quo nomine ab Horatio Hispania in hoc versu nuncupatur [e]

Qui nunc Hesperiâ sospes ab ultimâ

Reliqua autem Italiæ nomina minùs ha-
7 bent dubitationis; quis enim nescit Ausoniam [f] ab Ausonibus ejus incolis, Camesenam a Camese, qui cum Jano regnavit, Saturniam [g] a Saturno appellatam; quæ tanta nominum multitudo ex multis Italiæ dotibus, variisque casibus, & populorum multitudine, qui Italiam tenuerunt, potissimùm nata est; siquidem nunquam cessavit gentium externarum cupiditas invadere, ac sibi vindicare pulcherrimam, fortunatissimamque Orbis terrarum regionem. Nam præter hos populos, quos fuisse jam diximus Italiæ incolas, Pelasgi [h] partem, quam Tyrrheni coluerunt, obtinuisse dicuntur; hinc a Sophocle Tyrrheni appellantur Pelasgi; & Heneti [i] Euganeam regionem, & Trojani [l] Latium, & [m] Græci pleraque Italiæ loca, & præcipuè partem, quæ Magna Græcia nominator, tenuerunt; nec fuit ulla Græciæ gens, quæ non in Italiâ monu-
8 mentum sui reliquerit. Qoid autem dicam de Barbaris? Tyrii Nolam condiderunt, Lycii Salentinos, Lydi, quum domi fame premerentur, Etruriam occuparont, quò respicit [n] Horatius, ubi sic ait

Non quia, Mecenas, Lydorum quidquid Etruscos
Incoluit fines, nemo generosior est te

Ut interea prætermittam [o] Aborigines, Auruncos [p], Rutulosque [q], qui vetustissimi Italiæ habitatores fuisse dicuntur; sed poterant hi ferri, non ita magnas clades nobis intulerunt; contra verò Italiam nobilissimis coloniis referserunt. Quid Gallorum immanissimam, efferatissimamque nationem quantâ cum clade pertulimus, quæ tantum hausit Italici sanguinis, tantumque ipsa profudit? quid Carthaginienses, nonne quum [r] Trebiam, Thrasymenum, Cannas audimus, exhorrescimus? quid Cimbros, & Teutonas tam efferatos populos tantis agminibus irruentes? & loquor de triumphis, & gloriâ Italorum. Quid si com-
memoremus Gothos, Ostrogothos, Hunnos, 9
Gepidas, Vandalos, Herulos, Germanos, Saracenos, Longobardos, quorum nomina, nedum feritatem, Latina reformidat oratio. Quid si præsentem servitutem referamus, quam magnæ Italiæ parti sæculis proximè elapsis exteræ gentes attulerunt, nonne fatebimur miseram fuisse Italiam, quia nimiùm felix alienigenis visa est? Sed ut ad Thucydidem revertamur, a quo non omnino discessimus; fuit enim de Italiæ nominibus, atque cultoribus disserendum, de quibus noster Auctor mentionem aliquam facit, licet unum Italiæ nomen, unumque Regem contentus nominare. Sequitur lo-
cus, ubi de coloniis agit Græcorum in Si- 10
cil am deductis, ad quem illustrandum dicendum nobis, quo tempore Græci Syracusas, Leontinosque condiderint. Nam ex primæ urbes in Siciliâ a Græcis conditæ sunt; id autem Cassiodorus docet, qui in chronico tradit ætate Romuli constitutas a Græcis Syracusas; conditor [s] Archias fuit; ideo Clemens [t] Alexandrinus Archiam æqualem Eumeli poëtæ fuisse prodit, Eumelum verò Archilocho vetustiorem; siquidem Archilochus Olympiade vigesimâ floruit, hoc est post conditam Urbem annis ferè sexaginta; eodem autem tempore, quo Syracusas Archias condidit, Miscellus in Italiâ Crotonem constituit, ut Solinus est auctor. De duobus his urbium conditoribus [u] Strabo, & Suidas [x] non injucundam narrant historiam; Archiam, & Miscellum venisse

---

[a] Dionys. Halicarnass. libr. 1. cap. 1. [b] Servius in libr. 1. Æneid Virgil. ad illud *Oenotrii coluere viri &c.* [c] Idem Serv. in libr. 1. Æneid. Virg. ad illud *Est locus Hesperiam Grati &c.* [d] Macrob. Saturn. libr. 1. cap. 3. [e] Horat. libr 1. Od. 36. [f] Plin. libr. 3. cap. 5. & 10 [g] Plin. libr. 3. c. 5. [h] Plin. ibid. & Strab. libr. 5. de Italiâ. [i] Strabo libr. 12. de Ponto. [l] T. Liv. libr. 1. [m] Plin. libr. 3. cap. 5. [n] Horat. libr. 1. Sat. 6. in princip. [o] Dionys. Halicarnass. Antiq. Roman. libr. 1. [p] Idem Dionys. Halicarnass libr. 6. Antiq. Roman. [q] Virg. libr. 7. Æneid. [r] Plin. de Vir. Illustrib. cap. 42. [s] Strabo libr. 6. de Siciliâ. [t] Clem. Alexandrin. Strom. libr. 1. [u] Strab. libr. 3. de Sicil. [x] Suidas in V. Ἀρχίας.

venisse Delphos omen accepturos urbium condendarum; Pythiam autem utrunque interrogasse utrum sanitatem mallet, an divitias; Archiam utpote avarum, animique sordidi, respondisse se malle divitias, Miscellum sanitatem; utrumque autem consequutum esse, quod cupiebat; nam Crotonis cives optimâ valetudine semper usos, Syracusanos divitiis abundasse. Ex his autem, quæ diximus, illustrari potest locus Thucydidis libro tertio, ubi sic ait: *Ætnam ter exundasse, ex quo Græci habitare Siciliam cœperunt*. Nam apparet id accidisse spatio annorum circiter trecentorum, quum olympiade octogesima septimâ bellum Peloponesiacum exarserit; Leontinorum autem urbem quinque annis conditam post Syracusas [a] Thucydides locupletissimus testis affirmat.

DISSERTATIO XXXVII.

De duorum Ducum Atheniensium Niciæ, & Alcibiadis ingeniis diversis; & de Hippotrophiâ.

In ducibus multæ, ac diversæ virtutes requiruntur; ideo optimum est consilium conjungere imperatores diversorum morum; quod perpetuò observarunt Romani; & si quando secus censuerunt, ipsis malè cessit. Liberis civitatibus nihil magis suspectum, quàm fastus, quem non in civibus tantùm, sed in externis etiam Regibus oderunt. Alcibiades quum peregrinaretur, quatuor urbibus tanquam famulis, abutebatur. Thucydides, & Plutarchus tradunt Alcibiadem in ludis olympicis primam, secundam, & quartam palmam reportasse; quapropter Casaubonus putat Euripidem tertiam loco quartæ posuisse; sed fallitur fortasse, quia Isocrates etiam tertiam recenset.

Etsi bellum Siculum Athenienses temerè susceperunt; illud tamen prudentissimè, rectissimeque fecerunt, quòd [b] Alcibiadem, & Niciam non solùm præstantissimos ejus ætatis duces, verùm etiam tam diversis ingeniis præditos elegerunt; ut si quid alteruter vel tarditate, vel temeritate
1 peccasset, alterius contrariis virtutibus posset emendari. Fuit id consilium a prudentissimis populis frequenter usurpatum inter se jungere diversas virtutes imperatorum, & salubri Reipublicæ temperamento audacibus cauta consilia, strenuitatem calliditate, cunctationem celeritate miscere. Hujus consilii nunquam pœnituit prudentissimam Romanorum civitatem, quum eo frequentissimè uteretur; sic [c] Marcellum cum Fabio libentissimè conjungebat, quòd alter manu strenuus, ingenio fervido, bellator acerrimus; alter callidus, cautus, cunctator haberetur. Claudium [d] verò Neronem promptiorem, acrioremque rata, quàm tempora belli postularent, aut Hannibal hostis, ei collegam adjunxit Livium Salinatorem hominem adversis exercitum, & haudquaquam temerè fortunæ blandienti creditorum. Eodem consilio Paulum [e] Æmylium cum Varrone temerario duce, prudentissimum imperatorem Consulem creaverat; sed plus Reipublicæ fatum, quàm humana consilia, plus temeritas Romanæ plebis, quàm Senatus prudentia, plus Varronis vitia, quàm Æmylii virtutes potuerunt. Quum
autem in Hispaniâ bellum atrox exarsisset, 2
quod Sertorius exul ciebat, Metelli [f] senilem consilii maturitatem adolescentiâ Pompeii temperandam Populus Romanus judicavit; quorum conjunctionem quum iniquo animo videret [g] Sertorius, alterum puerum, alterum anum jocans appellabat. Rectè autem, quum in imperatore acre ingenium, & providum, callidum, & generosum; quum matura cunctatio in consultando, ignea celeritas in agendo requirantur; eæque virtutes in unum, eundemque hominem rarò cadant, in duobus easdem Romani quæsiverunt. Quamobrem non sine causâ Romanus populus querebatur, quòd Consules essent creati simul [h] Lævinus, & Marcellus acerrimi bellatores; quæ Romanorum querela fuit omen futuræ calamitatis; nam duobus post annis Consules facti [i] Marcellus, & Crispinus dum fortiùs, quàm cautiùs bellum gerunt, ab Hannibale circumventi pœnas dederunt suæ temeritatis. Sic fortuna populi Romani utroque Consule amisso in summum discrimen adducta est; quæ ingenia mitiora miscendo fortioribus, atrocem illam belli Punici tempestatem invicta pertulerat. Hoc autem
consilium, quod Romani sequuti sunt, 3
molto ante Athenienses usurpaverant in Alcibiade, & Nicia ducibus eligendis. Atque utinam bene consulta insitâ Græcorum ingeniis levitate non corrupissent; neque [l] Alcibiadem in exilium ejecissent, & vel Niciæ [m] consilio bellum non susce-

[a] Thucydid. libr. 6. [b] Thucyd. libr. 6. & Plutarch. in Vitâ Alcibiadis, & in Vitâ Niciæ. [c] Idem Plutarch. in Vitâ Fabii Maximi. [d] Tit. Liv. libr. 39. & Plin. de Viris illustrib. cap. 5. [e] Plutarch. in Vitâ Fabii Max. & Hannibalis, & T. Liv. libr. 22. [f] Plutarch. in Vitâ Pompeii. [g] Idem in Q. Sert. Vitâ. [h] T. Liv. l. 26. [i] Idem Liv. l. 27. [l] Plutarch. in Alcib. Vitâ. [m] Idem in Vitâ Niciæ.

pissent, vel susceptum Alcibiadis ductu gessissent, & alterius ducis prudentiâ, alterius vi uti voluissent! Certè egregiè poterant duo contraria ingenia temperari; Nicias quippe fortunæ levitatem metuendo, prosperisque minùs credendo se diu servavit invictum; Alcibiades omnia experiendo, pandendoque vela blandienti fortunæ, ut offendit aliquando, sic sæpiùs vincendo se se formidabilem hostibus, admirabilem suis reddidit: & ille quidem pacis, hic autem belli studiosus fuit: & ille quidem cunctando, hic autem celeriter agendo rem collapsam restituit. Alterius timiditatem accusares, alterius audaciam; siquidem [a] & Nicias, quum adversùs Lacedæmonios, qui in Sphacteriâ insulâ obsidebantur, expeditionem suscipere detrectavit, Cleonique pernicioso civi concessit; & quum e Siciliâ profecturus defectum Lunæ pertimuit timiditate; & Alcibiades, quum Atheniensi populo auctor fuit Siculi belli, audaciâ plurimum Reipublicæ nocuit. Nec verò in reliquâ vitâ minor morum, institutorum, virtutum, vitiorumque diversitas; domi abditus Nicias gravitate vitæ, & austeritate morum se populo commendabat; Alcibiades [b] quotidie in concionem prodeundo procacitate quadam, & blandâ conciliatriculâ formâ sibi populum devinciebat: ille Deorum [c] Numen etiam, ubi non oportebat, reformidabat; hic, in Siciliam trajecturo quum oracula canerentur plena terroris, & minarum, ubi decebat maximè, non exhorruit: illius tristitiam culpasses, hujus effusam, & gestientem libidinem: illius nimiam verecundiam, populique reverentiam, hujus contemptum reprehendisses. Hos duos imperatores quum popu-
4 lus Atheniensis creasset, Nicias licet summo [d] honore augeretur, populum a bello deterrebat; Alcibiades ad idem bellum omni studio, atque omni arte impellebat: Alcibiadi juvenes, Niciæ seniores favebant. Atque hoc est, quod in oratione, quam a Nicia apud populum habitam [e] Thucydides ponit; Nicias exhortatur senes, ut Alcibiadi resistant; neque timeant, ne, si bellum dissuadeant, timidiores videantur. Horum duas conciones contraria suadentes Thudydides [f] refert; sed de Niciæ vitâ, moribusque nihil admodum loquitur; Alcibiadem autem dicit suspectum fuisse populo crimine affectatæ tyrannidis; utitur autem his [g] verbis: *φοβηθέντες γὰρ αὐτοῦ οἱ πολλοὶ τὸ μέγεθος τῆς τε κατὰ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα παρανομίας ἐς τὴν δίαιταν, &c.* hoc est: *terrebatur multitudo ipsius magnitudine tum eorum, quæ in iis, quæ circa suum corpus ad rationem vivendi pertinebant, adversùs leges fecerat &c.* Meminit etiam impensarum, quas alendis equis magnificè, splendideque faciebat, quas *ἱπποτροφίας* Græci vocant; quare consentaneum nobis exponere, cur cupidus regnandi Alcibiades videretur; tum de studio equos nutriendi nonnulla dicere. Sciendum est igitur nihil in liberâ civitate magis periculosum esse, magisque suspicio- 5
nibus obnoxium, quàm luxu, sumptibusque privati modum excedere; neque enim in civibus tantùm suis, verùm etiam externis Regibus superbiam, & fastum homines liberi, & quidquid excellit, oderunt. Ideo auctore Themistocle [h] Græci in olympicis ludis tentorium Regis Hieronis regiâ magnificentiâ exornatum pæne dejecerunt. Alcibiades autem neque in luxu, neque in sumptibus modum tenuit; nam quum Olympia [i] curru vicisset, omnes Græcos, qui ludis interfuerant, excepit convivio; quum autem ad exteras gentes proficisceretur, quatuor urbibus tanquam famulis abutebatur; Ephesii [l] quippe ipsi Persicum tentorium erigebant, Chii præbebant equis alimenta, victimas autem in sacrificia, & viscerationes dabant Cyziceni, Lesbii verò vinum, sumptumque in reliquum victum suppeditabant. Ipse verò, quum populo dabat munus, purpurâ indutus incedebat, & 6
cum eximiâ pulchritudine, tum corporis cultu omnium spectatorum in se oculos convertebat; jam [m] comam præter ætatem nutriebat, calceis utebatur ab aliis omnino diversis, qui [n] ab eo Alcibiadei vocabantur; clypeum gerebat ex auro, & ebore factum, in eoque Cupidinem fulminantem. Quum autem [o] ex olympicâ celebritate reverteretur, Aglaophontis picturas dicavit, in quibus Olympias, & Pythias Alcibiadem coronantes visebantur, ipse autem in Nemeæ gremio feminarum vultibus pulchrior spectabatur. Qui luxus, & insolentia ejus injustis factis intolerabilior evadebat; quàm 7
enim iniquo animo credimus tulisse liberam civitatem ejus intolerandam audaciam, quum Hipponicum [p] virum gloriâ, & nobilitate præstantem pugno percussit non lacessitus injuriâ, sed risum æqualium captans, quibus id se facturum promiserat? quid quum aureis vasis publicis, & argenteis tanquam propriis abutebatur, & privatam domum publicâ supellectile instruebat? quid [q] quum Agatarchum pictorem violenter inclusit, nec ante dimisit, quàm domum suam pinxisset; aut quum [r] Taureам in munere publico æmulum colapho ceci-

[a] Plutarch. in Vitâ Niciæ. [b] Idem Plutarch. in Vitâ Alcibiad. [c] Thucydid. libr. 7. [d] Idem libr. 6. [e] Idem libr. eod. [f] Thucyd. ibid. [g] Idem ibid. [h] Plutarch. in Vitâ Themistocl. [i] Athen. libr. 1. in princ. [l] Plutarch. in Vitâ Alcibiad. [m] Athen. libr. 12. cap. 9. [n] Athen. ibid. [o] Idem eodem. [p] Ælian. Var. Hist. libr. 14. cap. 16. Plutarch. in Vitâ Alcibiad. [q] Plutarch. ibid. [r] Idem. ibid.

cecidit? Hæc non ejus videbantur, qui sciret æqualitatem servare, cujus tantopere diligens custos erat Atheniensium civitas, ut [a] omnes, qui vel bonis artibus inter ceteros eminerent, in exilium pelleret; sed ejus, qui regnum cogitaret. Et sanè [b] Re-
8 gum magnificentiam in Olympicis ludis superavit Alcibiades; nam septem currus immisit, quot [c] Isocrate auctore neque maximæ urbes immittebant, & [d] Plutarcho teste nullus Rex, aut privatus immiserat; his autem primam, secundam, & tertiam palmam reportavit, ut Euripides in Epinicio testatur his versibus

Σὲ δ' ἀείσομαι, ὦ Κλεινίου παῖ,
Καλὸν ἀνίκα κάλλιστον,
Α᾿ μηδεὶς ἄλλος Ε᾿λλάνων
Α᾿ρματι πρῶτα δραμεῖν,
Καὶ δεύτερα, καὶ τρίτα

Quamquam [e] Plutarchus Thucydidis auctoritatem sequutus primam, secundam, quartam palmam Alcibiadem tradit assequutum; sed [f] Isocrates, qui pro Alcibiade filio scripsit orationem, quem verisimile est ex ipso audire potuisse, Euripidi favet, qui sic ait *Ζεύγη γὰρ καθῆκε τοσαῦτα μὲν τὸν ἀριθμὸν, ὅσοις οὐδ' αἱ μέγισται τῶν ἄλλων πολέων ἠγωνίσαντο, τοιαῦτα δὲ τὴν ἀρετὴν, ὥστε καὶ πρῶτος, καὶ δεύτερος, καὶ τρίτος γένεσθαι;* quod ideo adnotavi, quia Casaubonus lib o tertio animadversionum in Athenæum Euripidem tertiam loco quartæ posuisse existimat. Atque hæc est illa nobilis Hippotrophia Alcibiadis, qua [g] Alcibia-
9 des in hoc Thucydidis loco se P ciam honestasse gloriatur; nam eo mod e ipsius potentiam jactat ostendisse; er enim maximè divitum, & potentum equos alere sacrorum certaminum causâ, sic Isocrates in Oratione de Bigis tradit his verbis: *ἱπποτροφεῖν δὲ ἐπιχειρήσας, ὃ τῶν εὐδαιμονεστάτων ἔργον ἐστι, φαῦλος δ' οὐδεὶς ἂν ποιήσειεν* hoc est: *equos pascere aggressus, quod ditissimorum est munus; nemo autem ex abjectis id fecerit*. Quapropter Aristoteles omnes Alcmæonidas equos aluisse tanquam maximum divitiarum argumentum testatur; quod etiam facit [h] Isocrates, ubi sic ait: *οἱ τοῦ μὲν πλούτου σημεῖον μέγιστον κατέλιπον, ἵππων γὰρ ζεύγει πρῶτος Α᾿λκμαίων τῶν πολιτῶν ὀλυμπίασιν ἐνίκησε* hoc est: *qui divitiarum quidem maximum argumentum reliquerunt; nam civium primus Alcmæon Olympia equestribus bigis vicit*. Dicebatur autem Hippotrophia studium equorum alendorum causâ sacrorum certaminum, & *ἱπποτροφεῖν alere equos*, quod [i] Virgilius pluribus verbis expressit, quum dixit

Seu quis olympiacæ miratus præmia palmæ
Pascit equos......

DISSERTATIO XXXVIII.

De oraculi responso, quo Lacedæmoniis Apollo promisit se ipsis affuturum, & cur ad pestem id pertinere homines ejus ætatis censuerint.

Athenienses Æginetis omnibus pollices absciderunt, ut remos ferre possent, non possent hastam. Hippocratem nonnulli ferunt artem medicam compilasse ex tabellis, in quibus ægroti, qui in templis somnia captabant, perscripserant, quod medicamentum cuique morbo esset adhibendum. Quid quisque Æsculapius in medicinâ repererit. Hyginus refert Æsculapium clinicen excogitasse; Hippocratem Plinius. Apollinem Veteres dextrâ Gratias gerentem; sagittas lævâ fingebant, ut significarent eum & sanitatis, & morborum auctorem. Apollinis nomen alii a perdendo, *alii ab* abigendo morbos *deducunt. Ægyptii Solem accipitris formâ exprimebant. Lucis, & sagittarum maxima similitudo. Quare animantes priùs pestem sentiant.*

QUæ duæ res urbes, & regna maximè vastant, maximisque cladibus afficiunt, pestis, & bellum, eæ ambæ Atheniensium urbem eodem tempore invaserunt; vix enim bellum multo funestissimum Græciæ exarserat, quum [l] pestis ex Æthiopiâ orta depopulata magnam terrarum partem, plerisque Mortalium teterrimo morbo absumptis, quum hostibus pepercisset, in ipsos repente incubuit Athenienses. Quod ego
non sine divini Numinis nutu arbitror ac- 1
cidisse, quod Atheniensibus irascebatur, propterea quia Græcorum imperio potiti avarè, ac crudeliter imperarant. Nam ut spoliatas suis ornamentis urbes, exacta a sociis acerbè tributa prætermittam, omnemque pubem urbibus captis interfectam; Æginetis [m] omnibus pollices absciderunt, ut remos agitare possent, hastam ferre non possent; quæ Atheniensium peccata Deus insectatus invictam bello gentem pestilentiâ afflixit, & profligavit. Hoc autem malum fusiùs describere nobis consilium non est; non dicam exhaustam mortibus urbem incolis frequentissimam; non cadavera passim cumulata, infleta, insepulta; non vivos mortuis invidentes, non ægrorum multitu-

[a] Ælian. Var. Histor. libr. 13. cap. 24. & Aristot. libr. 3. Polit. cap. 13. [b] Plutarch. in Vitâ Alcib. [c] Isocr. in Oratione de Bigis. [d] Plutarch. in Alcibiadis Vitâ. [e] Plutarch. ibid. [f] Isocrat. in Oratione de Bigis. [g] Thucydid. libr. 6. [h] Isocrat. in Oratione de Bigis. [i] Virgil. Georgic. libr. 3. [l] Thucydid. libr. 2. [m] Ælian. Var. Hist. libr. 2. cap. 9.

titudinem, ac miserandam speciem passim jacentium, & indigentiâ humanæ opis morientium; non innumeras mali species, non terrorem trepidæ urbis, non mæstitiam, non luctum, non scelera; neglecta Deorum templa, contemptas leges, omnia humana, ac divina jura violata, permissam sceleri licentiam. Hæc, inquam, non attingam; quis enim post [a] Thucydidem, & duos eloquentissimos poëtas, qui Thucydidem sunt imitati, Lucretium [b], & [c] Virgilium, in hac re ingenii vires experiri audeat, aut tantorum Scriptorum artificium, & eloquentiam assequi, non dico imitando, sed intelligendo possit? Sed quod est mei mu-

2 neris magis proprium, id exequar hodierno die, ac [d] Thucydidis locum explicabo, quo tradit homines ejus ævi eâ pestilentiâ admonitos oraculum interpretatos, quo Apollo jubebat Lacedæmonios inferre bellum Atheniensibus; se ipsum quippe bellantibus in tempore affuturum; quo responso Apollinem significasse censebant se pestem Atheniensibus immissurum; ad quem locum Thucydidis illustrandum breviter exponam, cur ea pestilentia ad Apollinis numen pertinere putaretur. Neque abhorret ab hoc loco id, quod Cornelius Celsus libro primo capite primo memoriæ prodidit, antiquitus morbos ad iram Deorum immortalium relatos esse; itaque ab illis eo tempore medicina petebatur, quos putabant auctores esse morborum, quem morem diu placuisse pervulgatum est; siquidem ferunt

3 in Æsculapii templo ægros captare somnia consuevisse; quibus admonebantur, qua ratione morbis mederentur. Tangit hunc in Curculione [e] Plautus, qui Cappadocem lenonem lienosum inducit ex Æsculapii templo prodeuntem; & somnium, quod viderat, ad conjectores referentem. Tradit etiam [f] Strabo Æsculapii templum fuisse Epidauri refertum semper ægrotorum multitudine, & tabellis, in quibus eorum nomina erant inscripta, qui convaluissent. Quin & Hippocratem [g] dicunt nonnulli ex his artem medicam compilasse; ostendebat videlicet in somnia Deus, quod medicamentum cuique morborum generi esset adhibendum; id autem in tabellis perscribebatur; quod [h] Alexandro Magno tradunt accidisse, qui, quum in Indiâ venenato telo Ptolemæus esset vulneratus, visus est in somnis videre draconem herbam quandam sibi ostendentem, quam experrectus quum jussisset legi, non solum Ptolemæum sanavit, sed etiam magnam exercitus partem, quæ venenatis Indorum sagittis miserrimè interibat. Mansit autem, quamdiu mansit Veterum superstitio, mos de medicinâ mor-

borum Deos consulendi, & iisdem sanitatem acceptam referendi. Hinc Vitruvius Æsculapio, & Saluti, ceterisque Numinibus, quorum ægri ope sanari videbantur, in saluberrimis locis [i] templa esse constituenda præcipit; ut qui ad ea quærendæ medicinæ, salutisque causâ veniebant, Cœli, & aquarum salubritate celerius convalescentes Deorum numine morbo liberati crederentur: hinc inscriptiones leguntur inventæ in insulâ Tiberinâ, ubi templum Æsculapii fuit, quæ testantur oraculum monstrasse ægris, quo medicamenti genere utentes morbo levarentur; & in Luciani Pseudomante legimus ad oraculum præstigiatoris Alexandri confluxisse quamplurimos, qui variis morborum generibus conflictarentur, vel misisse, qui oraculum de ratione medendi sciscitarentur. Sed præcipuè duorum oracula Deorum consulebant, Apollinis, & Æsculapii; hinc fabulæ ferunt inter [l] Apollinem, & Herculem certamen ortum, quum Hercules morbo premeretur, & oraculum consuluisset, nullumque responsum accepisset; ideo iratus Hercules tripodem sibi vindicavit, cœpitque responsa reddere, ob eamque causam cœperunt digladiari Hercules, & Apollo, quod certamen Jovis fulmine diremptum est. Nec 4

5 sine causâ Apollinem, & Æsculapium potissimum consulebant; nam [m] & Apollo ocularitæ medicinæ repertor fuisse perhibetur, &, quum [n] Æsculapii multi fuerint, antiquissimus eorum [o] specillum dicitur invenisse; primusque vulnus obligavisse; alium autem Æsculapium ferunt alvi purgationem, dentisque evulsionem reperisse. Hyginus autem [p] refert Æsculapium clinicen excogitasse; quamvis [q] Plinius ejus medicinæ partis auctorem faciat Hippocratem; constetque Trojanis temporibus Æsculapii filios vulnerum remediis dumtaxat inclaruisse. Sed quoniam, ut a Platone verissi-

6 mè dictum est, ejusdem est & rem optimè emendare, & pessimè depravare; idcirco Apollo, qui sanitatem propitius impertiri, morbos iratus immittere putabatur. Quapropter Veteres morbis affectos *ἀπολλωνοβλήτους* idest *ab Apolline percussos* appellabant; & ut geminam Dei vim significarent, dexterâ [r] gerentem Gratias, lævâ sagittas fingebant. Quin [s] & ipsum nomen Apollinis alii *ἀπὸ τοῦ ἀπολλύειν* hoc est *a perdendo* alii *ἀπὸ τοῦ ἀπελαύνειν τὰς νόσους* hoc est *ab abigendo mor-*

---

[a] Thucydid. libr. 2. [b] Lucret. libr. 6. [c] Virg. Georgic. libr. 3. [d] Thucydid. libr. 2. [e] Plaut. Curcul. Act. 2. Scen. 2. [f] Strabo libr. 8. de Argivis. [g] Plin. libr. 29. cap. 1. [h] Q. Curtius libr. 9. n. 8. [i] Plutarch. Probl. cap. 94. [l] Pausan. in Phocic. sive l. 10. & Plutarch. de Ε. apud Delph. [m] Hygin. fab. 274. [n] Cicer. libr. 3. de Nat. Deorum. [o] Cic. ibid. [p] Hygin. fab. 274. [q] Plin. libr. 29. cap. 1. [r] Macrob. Saturn. libr. 1. cap. 17. [s] Plato in Cratylo, & Macrob. ibid.

morbos deduxerunt, sed cum alios morbos, tum præcipuè pestem Apollinis irâ evenire arbitrabantur; hinc fabulæ ferunt Apollinem, quum irasceretur [a] Laomedonti ob negatam mercedem, pestem immisisse Trojanis. Sed & ab historicis proditum non aliam ob causam apud Pachynum Siciliæ promontorium coli Apollinem cognomento Libystinum, quàm quòd quum Libyæ populi Siciliam invasissent, precibus incolarum Apollo invocatus credatur hostes pestilentiâ perdidisse; & Clemens [b] Alexandrinus tradit Branchum, quum fame Milesii laborarent, jussisse populum canere quædam carmina, quæ in Apollinis laudem composuerat, ut idem scilicet, qui miserat, famem averteret. Sed & Athenienses, quum hac peste, cujus hìc meminit Thucydides, conflictarentur, non aliud, quàm Apollinis Numen invocarunt; eâque depulsâ Apollini Alexicaco, ut est [c] auctor Pausanias, statuam constituerunt, quam Calamis egregio artificio elaboravit. Hujus rei
7 naturalem rationem referunt, Apollinem a Veteribus eundem Soli habitum; id a Macrobio [d] libro primo probatum non opus est pluribus argumentis confirmare; quum autem Solis calor temperatus aëtis præstet salubritatem; contra verò immodicus æstus intolerabiles afferat, halitusque pestiferos attrahat; Apollinem & medicinæ parentem, & auctorem pestilentium morborum esse voluerunt; cujus alteram sententiæ [e] partem Phœnices, Pausania teste, probaverunt; qui idcirco Apollinem Æsculapii patrem appellarunt, quia Apollo Sol habeatur, Æsculapius aër; & Sol causa sit aëri salubritatis; ideo Æsculapium Græci unà cum Hygiâ, quæ est Dea sanitatis, consecrarunt. Quam opinionem [f] Ægyptii sequuti pestilentes affectiones Soli tribuerunt; quapropter Solem accipittis formâ exprimebant, quòd quemadmodum avis illa interitum affert avibus, ita Sol interimendi habet facultatem. Horum autem, ut ex multis intelli-
8 gi potest, doctrinâ eruditus Homerus [g] in primo libro Apollinem inducit sagittis Græcos vulnerantem, quarum ictus pestilentia sit atrocissima consequuta; sagittas quippe nihil aliud esse ferunt, quàm Solis ardentissimos radios, a quibus pestis producitur. Et sanè nulla similitudo meliùs, quàm sagittæ naturam lucis expresserit; nam & acutam esse, ut sagittarum, figuram ignis, atque adeo lucis Plato [h] docet; &, ut sagittæ, radii feriunt corpora; & quemadmodum sagittarum obliqui incidentes ictus sunt minùs penetrabiles, ita Solis radii, quum obliquè feruntur, sunt imbecilliores; saneque lucem jaci, & esse quoddam missile certissimis argumentis declaratur; nam & rectâ lineâ fertur, & paribus angulis incidit, ac reflectitur; & quum in aliquod corpus incurrit, vis ejus, & impetus debilitatur; ut nihil aliud esse lux videatur, nisi tenuissimorum, & innumerabilium telorum multitudo; nihil aliud Sol, nisi lucis sagittarius quidam sempiternus; ideo Lucretius elegantissimus auctor sapientiæ dixit [i]

Non radii Solis, neque lucida tela diei

& Homerus Apollinem ἀργυρότοξον hoc est *argenteo arcu præditum* multis in locis appellavit, ut in [l] hoc versu

Κλῦθί μευ, Α᾿ργυρότοξ᾽ ὃς Χρύσην ἀμφιβέβηκας

& [m] Dianam sagittis gaudentem ἰοχέαιραν, quæ est Mundi alterum lumen; aptissimè igitur Solis radios idem sagittis comparavit, exearumque sagittarum ictu pestem tradidit extitisse. Illud etiam maximè propriè dictum ab
Homero [n] notant eruditi, inter signa futu- 9
ræ pestis recenseri aërem caliginosum, Solemque subobscurum, & qualem post [o] Cæsaris mortem toto anno memorant extitisse; quam quum describeret Poëta [p] dixit

Quum caput obscurâ nitidum ferrugine texit

Hoc autem ut Poëta maximus significaret, dixit Solem, quum Græcis pestem esset immissurus, nocti similem [q] fuisse

..... ὃδ᾽ ἤϊε νυκτὶ ἐοικώς

hoc est

Hic autem obscurus, noctique simillimus ibat.

Nec [r] minùs eruditè fecit Apollinem priùs mulos, & canes, quàm homines vulnerantem; nam in hujusmodi aëris corrupti vitio prius pecudes ajunt, quàm homines laborare; quia quum mutæ animantes pronæ super terram gradiantur, faciliùs hauriunt, & largiùs, quàm homines, quotum status est erectus, & celsus, halitus pestilentes, qui e terrâ exhalantur. Sed ut ad Thucydidem revertamur; quum Apollo auctor pestilentiæ putaretur, meritò ipsam Athenienſibus immisisse censuerunt, quum pollicitus esset auxilium se esse laturum Lacedæmoniis; neque enim ullâ te magis Lacedæmoniis poterat opitulari, quàm peste, quæ Athenienses afflixit, Lacedæmoniis pepercit.

DIS-

[a] Quod Laomedon mercedem solvere noluerit, tradunt Horat. libr. 3. Ode 3. Ovid. Metamorph. libr. 11. fab. 6. Hygin. fab. 89. [b] Clem. Alexandrin. libr. 5. Stromat. [c] Pausan. in Attic. sive libr. 1. [d] Macrob. libr. 1. cap. 17. Saturn. [e] Pausan. in Achaicis sive libr. 7. [f] Clem. Alexandrin. Stromat. libr. 5. [g] Hom. Iliad. α. [h] Plato in Timæo. [i] Lucret. libr. 2. [l] Homer. Iliad. α. v. 37. [m] Hom. Iliad. ε. v. 53. [n] Hom. Iliad. α. [o] Plin. libr. 2. cap. 30. Plutarch. in Vitâ Cæsar. in fine. [p] Virgil. Georgic. libr. 1. [q] Hom. Iliad. libr. 1. [r] Homer. ibid.

DISSERTATIO XXXIX.

Qua de insulâ Delo, quam Thucydides ab Atheniensibus purgatam esse memorat, multa differuntur.

Qui natus est, aliquando non fuit, qui verò aliquando non fuit, potest etiam aliquando non esse, & proinde mortalis est; quamobrem si Deus fuisset natus, ut opinabantur Veteres, mori potuisset; immerito tamen Vellejus apud Ciceronem Platonem reprehendit, quòd quum Mundum genitum esse confirmarit; futurum dixerit sempiternum; nec enim est absurdum, quòd Deus, qui Mundum condidit, illum etiam conservet. Lege sancitum fuit, ne quis in insulâ Delo aut nasceretur, aut moreretur. Historicis licet ad historiam illustrandam fabulis abuti. Delus quasi manifesta *dicta est; multis autem aliis nominibus appellata fuit. Apollinem Delium nuncupatum a Delo quidam putant; Ponticus autem Heraclides a claritate. Poëtæ tradunt Latonam peperisse innixam palmæ, alii olivæ, alii utrique; sed Plutarchus refert prope duos fontes, quorum alter Palma, alter Olea vocaretur, Latonam edidisse Apollinem, & Dianam; Ephesii etiam illos apud se natos gloriabantur. Apollines quatuor fuerunt.*

Nescio quid in mentem venerit Antiquis, aut qua ratione fuerint adducti, ut [a] Evhemerum, qui Jovem defunctum, & in Cretâ sepultum esse memoriæ prodidisset, impium appellarent, & magnopere execrarentur; iidem verò, qui sepulturas Deorum memorari nollent, eorumdem natales celebrari, & Patrias ostendi paterentur; perinde ac si minùs certum argumen-
1 tum sit mortalitatis natalis, quàm sepultura; & non constet eum, qui sit natus, aliquando non fuisse, qui verò quandoque non fuerit, posse aliquando non esse, ac proinde esse mortalem. Platonem Vellejus apud Tullium in libro primo de Naturâ Deorum valde reprehendit, quòd quum genitum esse Mundum confirmarit, futurum esse dixerit sempiternum; sed Plato sententiam suam commodissimè defendit; nam & genitum putavit esse Mundum, & per se, nutuque suæ naturæ interiturum, sed præpotentis [b] Dei voluntate ab interitu vindicari; nec verò absurdum est ab eo, qui condidit, Mundum conservari, & quum æternus ille sit, qui conservat, sempiternum eum esse, qui conservatur; sed si divina natura ortus, & interitus non expers esse censeatur, a quo poterit illa conservari? Et tamen accepimus non solùm eorum, quos propter excellentem virtutem, quum antea mortales essent, in numerum Deorum relatos esse censebant, sed etiam eorum, qui quasi majorum gentium Dii habebantur, Patriam, & genus, & natales Veteres prodidisse. Hujus autem rei ne longè petamus exempla, suppeditat nobis exemplum ma-
ximè memorandum noster Auctor, qui in- 2
sulam Delum propter eximiam religionem loci purgatam [c] esse tradit, omniaque inde avecta cadavera, & lege cautum, ne quis in posterum in eâ moreretur, aut nasceretur; sed ægri, & parituræ in Rheneam insulam asportarentur; quæ, ut auctor est libro decimo Strabo, quatuor stadiis distat a Delo; quam Thucydides [d] tradit a Polycrate Sami tyranno ferreâ catenâ cum Delo conjunctam, & Apollini Delio consecratam. Postquam autem Athenienses Delum purgaverunt, narrat idem [e] Thucydides gymnicos, & musicos ludos celebrasse, quam celebritatem Delia vocaverunt; tantum autem honoris insulæ Delo est attributum, quòd in eâ Apollo natus diceretur; quam fabulam Thucydides prætermittit; scit enim falsam esse, & Milesio [f] Thaleti assentitur, qui illud ajebat esse divinum, quod neque finem haberet, neque principium. Quare intelligit Apollinem, siquidem Deus erat, non potuisse ab aliquo temporis principio nasci, ob eamque causam, quum de religione insulæ Deli loqueretur, de Apollinis ortu non fecit mentionem. Qua quidem in re mirari subit Auctoris nostri gravita-
tem, qui etiam, ubi locus exigit, a fabulis 3
abstinet, quamvis historicis non omnino sit interdictum fabulosis narrationibus; nam licet aliquando ad historiam illustrandam abuti fabulis. Fecerunt id magni nominis Auctores; ut nihil de Herodoto dicam, cujus nonnulli fidem suspectam habent; Livius [g] veritatis, & fidei præcipuus, ut Taciti [h] verbis utar, ad explicandam aræ maximæ, & Herculis religionem, nonne abutitur fabulâ, quæ de Caci furto, & Herculе Gerionis boves usque ab Erythea insula in Italiam abigente narratur? quod etiam [i] Dionysius Halicarnasseus facit, quem Henricus Glareanus tanquam graviorem Livio suspicit; quid Cornelius Tacitus, nonne Annalium libro tertio mentionem facit

Apol-

[a] Cicer. de Nat. Deor. libr. 1. [b] Plato in Timæo. [c] Thucydid. libr. 3. [d] Thucydid. ibid. [e] Idem eodem. [f] Plutarch. in convivio. [g] Tit. Livius libr. 1. [h] Corn. Tac. libr. 4. Annal. n. 34. [i] Dionys. Halicarnass. libr. 1. n. 5. Antiq. Rom.

Apollinis ab Jove pulsi ob interfectos Cyclopes? Poterat ergo & Thucydides, quum purgatam ab Athenienfibus Delum, insignemque insulæ religionem memoraret, dicere tantum honorem loco habitum, propterea quod Apollinis natale solum extitisset; sed alia mens Auctori gravissimo; noluit integerrimam historiam ne levi quidem fabulæ mentione contaminare; nobis autem, qui historicâ fide verba non obligamus, ad Thucydidis locum illustrandum licebit, quæ de insulâ Delo fabulis traduntur, enarrare; deinde verò de hoc Thucydidis loco, quæ videbuntur opportuna asferemus. Insulam Delum pluribus nominibus appellatam antiquitus ferunt; nam
4 & [a] Cynthiam, & [b] Ortygiam a multitudine coturnicum, quæ Græcis ortyges vocantur, & [c] Asteriam, & Chlamydiam, & Lagiam, & Cynethon, & Pyrpilen igne ibi primùm invento [d] Plinius nominatam refert. Deli verò nomen accepit, quòd, ut Aristoteles [e] memoriæ prodidit, quum antea non appareret; sed fluctibus operiretur, vel terræmotu, vel alio quopiam casu repente enata emersit ex undis, ex quo Delos est nuncupata, quasi *manifesta*, nam δῆλος Græcis dicitur *manifestus*. Sed verita-
5 tem poëtæ suo more fabulis occultarunt; nam Junonem [f] ferunt Latonæ pellici succensentem inviolabili sanxisse decreto, ne Latona parere in eo loco, quem Sol aspiceret, posset. Quum autem Python serpens ille poëtarum carminibus nobilis, qui eo tempore Delphis oraculum obtinebat, fatum esse sciret, uti is, quem Latona peperisset, exitium sibi afferret, Deam terrâ, marique insequi cepit, quam Neptunus miseratus insulam Delum mari occultavit, & Latonam recepit; elusitque Pythonem infestantem; Latona vero partu levata implevit fatum, quo erat constitutum, ne in eâ terrâ pareret, quæ a Sole aspiceretur, quoniam in Delo peperit, quæ a Neptuno fluctibus operiebatur. Deinde ubi & Python discessit, & Latona enixa est, Neptunus insulam detexit, quæ ab apparendo iterum, Delos est appellata; ab eâ Apollinem Delium [g] quidam nominatum putant; Ponticus Heraclides negat, qui dictum a claritate luminis arbitratur. Non solùm au-
6 tem Delos ab Apollinis ortu nomen traxisse dicitur, sed multò majus beneficium accepisse; nam quum antea immota non esset, sed fluctibus agitaretur, Apollo immobilem fecit, & constabilivit; quam fabulam [h] Virgilius in his versibus tangit

Quam pius Arcitenens oras, & litora circum
Errantem Mycone celsâ, Gyaroque revinxit,
Immotamque coli dedit, & contemnere ventos

Pindarus autem scribit quatuor columnas ingentes e fundo maris extitisse, quibus insula illa niteretur, neque ullâ vi concuti posset; quo commento insignem stabilitatem Deli poëta pereleganter expressit; siquidem [i] Varro memoriæ prodidit insulam Delum nunquam post hominum memoriam terræmotu esse concussam; quò [l] Macrobius autumat Virgilium respexisse, quum dixit [m]

Templa Dei saxo venerabar structa vetusto

Nam Epaphum citat, qui tradit multas circa Corinthum urbes, insulasque terræmotu esse haustas, Delum neque antea, neque postea hoc incommodo vexatam, sed eodem semper manere saxo. Ut autem ad A-
pollinis ortum revertamur, illud est fabulis 7
celebratum, Latonam, quum partu geminorum Numinum levaretur, innixam fuisse palmæ; testatur id Theognis [n] hoc disticho

Φοῖβε ἄναξ, ὅτε μέν σε θεὰ τέκε πότνια Λητώ
Φοίνικος ῥαδινῆς χερσὶν ἐφαψαμένη

quod ita vertitur

Quum, Rex Phœbe, quidem Latona puerpera palmæ
Nixa manu molli te veneranda tulit

Alii verò tradunt olivæ se se Latonam applicuisse, in quibus est [o] Catullus; sic enim loquitur:

Quam mater prope Deliam
Deposivit olivam.

Ovidius [p] autem utranque arborem Deam refert apprehendisse, cujus illi versus leguntur in sexto libro Metamprphoseon

Illic innitens cum Palladis arbore palmæ
Edidit invitâ geminos Latona novercâ

Sed Plutarchus in libro de oraculorum de-
fectu scribit in Delo juxta Apollinis tem- 8
plum duos fuisse incredibili suavitate fontes, quorum alter Olea, alter Palma vocaretur; prope hos Apollinem, & Dianam Latonæ editos partu. Quare; frustra Delii palmam ostendebant, quam putabant Apollinis ortu consecratam; frustra etiam Ephesii, ut auctor est libro tertio [q] Cornelius Tacitus, oleam ostendebant, quam Latona complexa [r] pepererit; nam, ut hoc obiter etiam notem, & ipsi Apollinem, & Dianam apud se natos contendebant. Apud se quippe esse jactabant Cenchrium amnem, & Ortygiam lucum insignia numinum ortu lo-

---

[a] Plin. libr. 4. cap. 12. [b] Athen. libr. 9. c. 11. Plin. ibid. & Strabo libr. 10. & Solin. cap. 17. & 18. & Hygin. fab. 53. [c] Plin. eod. loco. [d] Plin. ibid. [e] Aristotel. apud Plin. ibid. [f] Hygin. fabul. 53. [g] Ælian. Var. Histor. libr. 4. cap. 28. [h] Virgil. Æneid. libr. 3. [i] Varro apud Plin. libr. 4. c. 12. [l] Macrob. libr. 3. cap. 6. [m] Virgil. Æn. libr. 3. [n] Theogn. in Sent. v. 5. [o] Catull. in Carm. Secul. ep. 35. [p] Ovid. l. 6. Met. v. 335. fab. 5. [q] Corn. Tac. Annal. libr. 3. n. 61. [r] Corn. Tac. ibid.

tù loca; atque ob hanc causam Jones puto ludos celebrasse, qui Ephesia dicebantur, quorum in hoc loco noster [a] Auctor mentionem facit. Et sanè non absurdè duo populi Apollinis ortum sibi vindicabant; nam
9 Apollines fuisse plures memoriæ proditum; siquidem quatuor numerat in libro tertio Cicero de Naturâ Deorum; primum ex Vulcano procreatum, Athenarum custodem; alium Corybantis filium in Cretâ natum; tertium Jovis, quem ex Hyperboreis Delphos memorant advenisse; quartum in Arcadiâ ortum, quem Arcades Nomionem vocabant; adeo multi populi suum popularem esse gloriabantur, sed tamen præcipuo jure Delii censebantur. Quapropter [b] usque ab Hyperboreis Apollini Delio primitiæ frugum mitti solitæ dicebantur, quæ a virginibus quidem antiquitus ferebantur, sed quum [c] eæ violatæ fuissent, cœperunt Hyperborei deferre munera ad vicinos populos, qui ad alios transmittebant ea, donec ad Apollinis Delii templum pervenirent.

DISSERTATIO XL.

De religione insulæ Deli.

Nihil superbius est homine. In insulâ Delo erat ara ex sinistris cervorum cornibus compacta; quò pertinere Martialis carmen putat Angelus Politianus; licet perperam alii de Jovis Hammonis arâ intelligant. Vocabantur Theori, qui ad rem divinam Apollini faciendam mittebantur; hinc explicatur Plutarchi locus. Faba ad mortuos pertinere putabatur. Si fortè Vestalis incidisset in eum, qui ad mortem duceretur, ille statim liberabatur. Vitam hominum esse mortem censuit Thales; & Pythagorei existimarunt animal quidem mori, quum animus a corpore separatur; animam autem, quum in lucem edimur. Veteres quam quid alicui Numini dicare volebant, id ejus templo alligabant; idcirco Pindarus Ephesum Dianæ Ephesinæ templo reste conjunxit, & ab obsidione Crœsi urbem liberavit.

Semper ego, Auditores, existimavi dignissimam oraculo esse illam Plinii [d] vocem, qua nihil homine superbius esse in rerum naturâ confirmavit. Hujus autem rei cum multa alia documenta reperiebam, tum illud præcipuum, quod quum homines animadverterent, ex quàm humili origine, & quàm pudendis initiis essent geniti, & e terrâ se natos, & in eâ tanquam in angustissimo gurgustio in infimam Mundi regionem projectos, atque a naturâ abdicatos versari; ne adeo abjecti, atque contemnendi viderentur, e terrâ, & in terrâ natos esse Deos impudentissimo mendacio affirmarunt, ut ipsi etiam quandoque possent immortalitatem sibi vindicare. Nec illos subiit cogitatio, si divina illa natura nasci potuisset, non in terrâ, sed in Cœlo orituram fuisse; immensa illa nimirum Cœli spatia, ille splendor astrorum admirabilis, illa præstans, immortalisque natura ætheris, illa vastitas, illa altitudo ad divinos, immortalesque fetus procreandos, & excipiendos fuissent aptiora; in terris verò quid ast præclarum, quid magnificum, quid ortu Deorum immortalium consecrandum? & tamen ea fuit hominum amentia, ut prodere auderent eos, quos maximos Deorum arbitrabantur, non in aliquâ nobili Continente, sed in insulis desertissimis in lucem prodiisse; ut jam tolerabilis videatur Damoxenus poëta nobilis, qui Coon insulam, eo quod Hippocratem, & Demetrium Phalereum genuerit, ferre Deos dixerit. Nam insulam Delum, de qua hesterno die verba faciebamus, non viros propter eximiam, excellentemque virtutem Deorum similes, sed nobilissimos Deos, Apollinem, & Dianam genuisse crediderunt, ut duo splendidissima Cœli lumina in obscurissimo omnium elemento edita viderentur; quam opinionem respiciens Ammianus Marcellinus Delum splendidissimam Deorum Patriam nuncupavit; de cujus religione, & expiatione, quum in Auctore nostro mentio incidisset, dicebamus hesterno die, & hodierno cum maximè dicemus. Nec illud omittendum Apollinis [e] genitoris aram in eâ fuisse, quæ nullius victimæ cæde cruentaretur, quam Pythagoras tanquam puram, inviolatamque fertur adorasse, ideo Virgilius tradit Æneam, quum in insulam Delum venisset, nullam victimam immolasse, & ut ad Apollinis genitoris cognomen alluderet, Apollinem patrem dixit [f] his verbis

Da, Pater, augurium, atque animis illabere nostris.

Ante hanc, ut Diogeni [g] Laertio placet, fuit illa ara nobilis, quam ex cervorum sinistris cornibus miro artificio compactam inter Orbis terrarum miracula numerarunt; de hac in epistolâ Acontii loquitur Ovidius in his versibus

Miror

a Thucydid. lib. 3. b Herodot. lib. 4. cap. 33. Callimach. in hymn. in Delum v. 283. & Pauf. in Attic. c Plin. libr. 4. cap. 12. in fine. d Plin. libr. 2. cap. 7. e Macrob. libr. 3. Saturnal. cap. 6.

f Virg. Æneid. libr. 3. g Diogen. Laërt. libr. 8. segm. 13. in Vitâ Pythagoræ, & Plutarch. de Solertiâ Animal.

Miror & innumeris structam de cornibus aram,
Et de qua pariens arbore nixa Dea est.

Nec aliò pertinere putat [a] Angelus Politianus Martialis [b] carmen, quod ita se habet

Dissimuletque Deum cornibus ara frequens

quod alii de Jovis Hammonis arâ perperam intellexerunt; nam in eo loco Martialis enumerat ea, quæ propter artificium, vel operis magnificentiam præclarissima habebantur; in Jovis Hammonis autem templo nihil magnificum, nihil præclarum fuisse traditur; immo Lucanus [c] affirmat Hammonis templum opulentum non fuisse, qui sic ait

Ventum erat ad templum, Lybicis quod gentibus unum
Inculti Garamantes habent; stat corniger ille
Juppiter, ut perhibent, sed non aut fulmina vibrans,
Aut similis nostro, sed tortis cornibus Hammon.
Non illic Libycæ posuerunt ditia gentes
Templa, nec eois splendent donaria gemmis,
Quamvis Æthiopum populis, Arabumque beatis
Gentibus, atque Indis unus sit Juppiter Hammon.
Pauper adhuc Deus est; nullis violata per ævum
Divitiis delubra tenens, morumque priorum
Numen Romano templum defendit ab auro

Quare nihil in Jovis Hammonis templo, quod inter Orbis miracula posset recenseri,
5 fuit; sed ara illa mirâ arte constructa dicitur, itaque inter Orbis miranda monimenta reponi potuit. Addidit etiam Callimachus [d] ab auctore miraculum rei; nam ab Apolline ædificatam, per sectamque esse tradidit, qui quum annum ætatis ageret quartum, aram fabricarit ex cornibus cervorum a Dianâ cæsorum; adeo certa monumenta divinorum operum, & natalium inesse Insulæ crediderunt, tamque præsens Apollinis numen in illis locis esse versatum. Qua opinione moti Athenienses mit-
6 tebant [e] in insulam Delum navem coronatam, quæ ubi esset profecta, neminem capitali supplicio affici licebat, urbemque eo tempore puram, & expertem piaculi esse oportebat; quod a Theseo [f] ferunt institutum, qua tempestate occidit Minotaurum, septemque juvenes crudelissimæ morti devotos conservavit. Hanc [g] paralon nonnulli dictam arbitrantur, quam etiam sacram triremem a Demosthene [h] credibile est appellatam; qui verò mittebantur ad rem divinam Apollini faciendam, Theori vocabantur. Quo cognito, Plutarchi locus explicatur in Demetrio, qui tradit illos, qui ad Antigonum, vel Demetrium publicè mittebantur, non legatos, verùm Theoros ab Atheniensibus dictos; voluit nimirum ingeniosa adulatio populi Atheniensis ostendere Antigonum, & Demetrium Deos esse; quoniam Theori illi vocabantur, qui ad Deorum festa, & sacra certamina publicè mitterentur. Sed hæc possunt videri longiùs accersita; propiùs ergo ad Auctorem 7
nostrum accedamus; & singula, quæ proposuimus, loca perpendamus. Tradit Thucydides [i] ab Atheniensibus lege vetitum, ne quis in insulâ Delo moreretur, aut nasceretur; sanè, cur prohiberent alicujus morte funestari insulam illam, quæ Patria fuit eorum Numinum, quibus omnes vitam se debere arbitrabantur, liquet; nam feralium contactu pollui sacra, & funeribus cæremonias Deorum contaminari pervulgatum est. Ideo post Cannensem cladem accepimus [l] Romanos, quum domus nulla esset expers funerum, & publici luctus, sacra Cereris omisisse, quòd ea a lugentibus celebrari nefas haberetur: ideo [m] Flaminibus Dialibus non licebat fabam attingere, neque nominare, quòd ea ad mortuos pertinere putabatur. Nec aliâ de causâ a Romanis credidetim constitutum, ut si virgo Vestalis [n] in eum fortè incidisset, qui ad mortem duceretur, statim damnatus capitali supplicio liberaretur; non convenire videlicet arbitrabantur sanctissimas Vestæ Sacerdotes morituri conspectu quodammodo inquinari. Quare non mirum, si terram Apollini sacram contactu mortuorum 8
fœdari putabant non oportere; sed hominem nasci vetitum in eâ insulâ, in qua Dea partuum præses nata diceretur, mirum fortasse videatur. Sed non ita se res habet; non enim id nullâ ratione a Veteribus constitutum est verum esse illam sententiam putantibus, nihil a morte differre vitam, quam Thales [o] Milesius usurpabat; quoniam vetustissimis cæremoniis proditum est hanc, quam vivimus, vitam quandam esse mortem; quam sententiam in somnio Scipionis Cicero posuit, qui sic ait: *vestra verò, quæ dicitur vita, mors est*. Quin & Pythagoreos [p] ferunt duas esse dixisse mortes, alteram animæ, alteram animantis; animam mori, quum edimur in hanc lucem, vel certè quum animus cœlestis, & immortalis in hunc cæcum, tenebrosumque carcerem

Tt com-

[a] Angel. Politian. Miscellan. cap. 52. [b] Martial. Spectacul. epigr. 1. [c] Lucan. libr. 9. [d] Callimach. in hymno Apollinis. [e] Ælian. Var. Histor. libr. 1. cap. 16. [f] Suid. in V. Θεωρὶς ναῦς. [g] Suid. in V. Πάραλος, & Plutarch. in Lysandr. [h] Demosthen. Philipp. 4. [i] Thucyd. libr. 3. [l] Tit. Livius libr. 22. [m] A. Gell. libr. 10. c. 15. [n] Plutarch. in Vitâ Numæ. [o] Diog. Laërt. libr. 1. segm. 35. in Vitâ Thalet. [p] Macrob. in somn. Scipion. libr. 1. cap. 11.

compellitur; animal autem extingui, quum animus a corpore separatur; sed harum mortium illa acerbior, illa deplorabilior, qua morimur tunc, quum vitam videmur adipisci. Non libet hoc in loco enumerare vitæ incommoda, non ærumnas, non luctum, non acerbitatem; quæ qui persequuti sunt eloquentiùs, effecerunt aliquando, ut vita morte miserior, natalis acerbior funeribus videretur; quæ ne cuiquam
9 vestrûm ingrata accidat oratio, ad Auctorem nostrum revertemur. Tradit in hoc loco, quem suscepimus illustrandum, Thucydides [a] Polycratem Sami tyrannum, ut insulam Rheneam Apollini consecraret, eam ferreâ catenâ cum Delo conjunxisse; in quo mos Veterum adnotandus, quo quum alicui Numini dicare quippiam vellent, id ejus Numinis templo alligabant. Usus est eo [b] Pindarus Ephesiorum tyrannus, qui quum Ephesus a Crœso obsideretur, urbem cum Ephesinæ Dianæ templo reste conjunxit, ut Ephesus universa Dianæ sacra videretur; quamobrem religione motus Crœsus Ephesios obsidione liberavit: usi sunt & Cylonis asseclæ, qui quum ad causam dicendam vocarentur, filum tenuerunt, quod templo, in quod confugerant, alligarunt.

DISSERTATIO XLI.

Qua ostenditur ea, quæ cupiunt homines, solere sperare.

Spes in adversis quidem solatio est, sed in prosperis nimis nobis blanditur, & adulatur, ut anceps admodum sit, boni plus, an mali pariat. A spe oritur cupiditas, & vicissim spem cupiditas gignit. Multi Reges, & etiam privati se Deos credi voluerunt; quinimmo se esse aliqui opinati sunt. Alexander venereâ voluptate, & somno se admoneri suæ mortalitatis ajebat. Justinianus sese in Cælum viventem translatum iri persuaserat. Adulatoribus quàm stultè multi crediderint, & speraverint divitias. Cæsellius Bassus somnio delusus credidit se in agro suo habere Didonis thesauros, idque Neroni persuasit; his autem non repertis sibi mortem conscivit. Auri conficiendi libido quàm sit inanis.

Spes hominibus a Deo attributa est, quasi quoddam malorum dulce remedium, & dolorum, quibus angimur, & conflictamur, delinimentum; neque enim in tristibus, & acerbis casibus animum non despondere, & adversa moderatè ferre possemus, nisi Spe sustentaremur secundorum; sed eadem Spes, quæ solatio est in adversis, nobis adeo blanditur, & adulatur in prosperis, ut nescias utrum plus consolando boni, an blandiendo mali pariat; hinc enim animus effertur insolentius, & altiora, quàm consequi possit, concupiscit; neque est ulla fere cupiditas, quæ non a Spe nascatur potiundæ 1
rei expetendæ. Qua quidem in re illud mirificum accidit, quod & a Spe oritur cupiditas, & vicissim Spem cupiditas gignit; nam ea plerunque sperant homines, quæ cupiunt; contra verò, quæ aversantur, ea respuunt animo, ac repudiant, & nunquam eventura sibi arbitrantur. Id expressum a Thucydide sententiâ perelleganti latius hodierno die persequi in animo est, Auditores; sed ante sententiam [c] Thucydidis gravissimam ponam, quæ his verbis exponitur Εἰωθότες ἄνθρωποι, ὧ μὲν ἐπιθυμῶσιν, ἐλπίδι ἀπερισκέπτῳ διδόναι, ὃ δὲ μὴ προσίενται, λογισμῷ αὐτοκράτορι διωθεῖσθαι
Et Græcorum quidem elegantia verborum vix Latinis verbis exprimi potest; quare satis fuerit hujus loci sensum utcunque indicare; affirmat noster Auctor homines quæcunque cupiunt, ea plerunque inconsideratè solere sperare; quæ autem repudiant, eorum expectationem libero quodam mentis imperio repellere. Quæ sententia utinam minùs esset consentanea veritati! minùs forent improbæ Spes Mortalium, minùs inanes cogitationes, & deridenda vota, inconsultique conatus! nunc autem, quum infinita sit hominum cupidi- 2
tas, &, ut præclarè docet Aristoteles, etiam ea, quæ fieri non possunt, concupiscantur, necesse est, ut latissimè pateant Spes hominum, & in immensum porrigantur; quia ferè semper sequuntur cupiditates, quarum infinita natura est. An verò tanta Mortalium esset dementia, ut tam absurda sperarent, nisi judicio nostro officeret animus potiendi cupidus? Minùs verè Venusinus poëta [d] *Nil*, inquit, *Mortalibus arduum est*; nihil enim non arduum humanæ imbecillitati; illud verius nihil esse Mortalibus insperatum. Licet evolvere Veterum monumenta; nullam rem esse reperiemus, quam non & Spe præceperit, & conando non affectaverit humana temeritas. Quid enim tam inane, tam stultum, tam insanum, quàm hominem natum tot morbis obnoxium, tot casibus objectum; fragile, caducum, causarium corpus circumferentem, velle videri Deum, & quum quotidie moriaris, famam quærere immortalitatis? & tamen innumeri fuerunt illi, qui non contenti humanis honoribus, quantumlibet

[a] Thucyd. in libr. 3. [b] Ælian. Var. Histor. libr. 3. c. 26. [c] Thucyd. libr. 4. [d] Hor. libr. 1. Od. 3.

bes amplissimis, sua sunt sperare divinos.
Non hic [a] ego commemorabo Antigonum,
qui se Deum voluit appellari; Alexandrum,
3 qui [b] Jovis Hammonis filium dici; Mithri-
datem [c], atque [d] Antonium, qui Bacchum;
Commodum [e], qui Herculem; illos cir-
cumfusa potentia, magnifica facta, excel-
lentes opes, imperii magnitudo in spes im-
probas erexerint, & suæ fortunæ splendor
obcæcaverit. Habet Regum majestas quid-
dam augustum, præclarum, excelsum, ve-
nerandum, quod imperitis divinitati pro-
ximum, & simillimum videatur; & sicut al-
tissimi montes, quia nihil altius in terris
videmus, Cœlum videntur attingere; sic
quia inter homines nihil sublimius regio
fastigio intuemur, divinitatem Reges quo-
dammodo videntur attingere, & ad divinum
Numen proximè accedere. Mirabilius est
4 in privatâ fortunâ fuisse homines, qui vo-
luerint Deorum honoribus consecrari; nec
libet hoc loco referre [f] Empedoclem in
Ætnæ crateres se se conjecisse, ut post mor-
tem ad Deos translatus esse videretur; nec
Pythagoram Deum voluisse credi, & [g] A-
pollinem Hyperboreum; haudquaquam ve-
ro simile est sapientes viros in tantam in-
saniam esse delapsos, præsertim Pythago-
ram, qui propter singularem modestiam sa-
pientis [h] nomen, quod ipsi omnium judi-
cio deferebatur, & quod ab omnibus, qui
antea aliquâ sapientiæ laude floruerant, fue-
rat usurpatum, constantissimè repudiavit;
& tamen Pythagoras cum ceteris compara-
tus, qui divinitatis famam appetiverunt,
Deus quodammodo est [i] habendus

Nam si, ut ipsa petit majestas cognita rerum,
Dicendum est, Deus ille fuit, Deus ....

Quid [l] Psaphon ille, qui dociles humani
5 sermonis aviculas passim dimittebat, quum
prius ea verba iterare docuisset: *Magnus
Deus est Psaphon?* quid [m] Menecrates medi-
cus, qui eos, quos morbis liberarat, Deo-
rum habitu indutos sequi se se jubebat; i-
pse verò Menecrates Juppiter volebat ap-
pellari? quid [n] Maricius ille, cujus memi-
nit Cornelius Tacitus, qui infimâ plebe
concitatâ Galliarum Deus haberi concupi-
vit? Quàm insanè homines nullius pretii
sperarunt se divinitatis famam assequuturos!
sed illi tamen insaniores, qui non solùm
divinos, & immortales credi se voluerunt,
sed etiam se Deos, & immortales fore cre-
diderunt. Alexander quidem duabus dun-
taxat rebus, venereâ voluptate, & somno se
admoneri suæ mortalitatis ajebat; sed non 6
eæ condocefacere potuerunt Constantium
Imperatorem, nec ad saniora consilia con-
vertere; quum de medio sublatis Vetera-
nione, & Magnentio, & Gallo Cæsare oc-
ciso, æternum se esse prædicaret, & quasi
nunquam interiturus, a virtute desciscecet,
& nullo non se scelere obstringeret; quo
in errore versatum esse nonnulli ferunt Ju-
stinianum Principem, qui se se in Cœlum
viventem translatum iri sibi dicitur persua-
sisse. Quæ Spes nunquam homines non
omnino fatuos tantopere fefellisset, ut se,
quod erant, homines esse non sentirent,
nisi animos vehemens cupiditas obcæcas-
set; quæ quantò immortalitas, & divinitas
bonorum sunt præstantissima, tanto acrior
in animis vastis excitabatur. Est id pro-
prium cupiditatis blandiri sibi, & ea esse
fingere, quæ esse maximè vellet; ideo a-
mantes facilè decipiuntur, & quod de se
Propertius [o] dixit, omnibus accidit

Ut quod non esses, esse putaret amor,
Et color est toties roseo collatus eoo,
Quum tibi quæsitus candor in ore foret

Qua quidem in re eò stultitiæ nonnulli pro- 7
cesserunt, ut nihil non crederent adulato-
ribus. Berenice [p] Regina capillitio fuit ra-
ro, & deformi, & tamen poëtis præbebat
aurem ejus comam laudantibus, & Apolli-
nis comæ comparantibus: Nero [q] quum
non satis commodè cantaret, theatro plau-
denti credebat, & cœlestem vocem expos-
centi: Dionysius [r] autem quum scriberet
malos versus, plausibus eorum mirificè læ-
tabatur, qui ejus carmina divinis laudibus
efferebant; Dionysius junior parasitis assen-
tiebatur jurantibus melle esse dulciora, lon-
geque suavissima, quæ ipse vomuisset. Mul-
ta sciens in hoc genere prætereo; quippe
latissimè patet, quum ab assentantium vo-
cibus omnis ferè potentiorum nascatur de-
mentia, & plerunque plurimum fit his fi-
dei, qui minimum [s] mereantur, quia

...... *nigrum in candida vertunt,*

& animos blandiendo fallunt, laudare pa-
rati [t]

Sermonem indocti, faciem deformis amici.

Sed si adulatoribus credimus, quemadmo-
dum

[a] Plin. libr. 16. c. 4. & Herodian. libr. 1. post princ. [b] Plutarch. in Vitâ Alexandr. & Arrian. de Expedit. Alexandr. libr. 4. [c] Plutarch. in Conviv. libr. 1. quæst. 6. [d] Patercul. libr. 2. Senec. Suasoriar. libr. 1. Dio libr. 48. & Athen. libr. 4. c. 12. [e] Ælius Lamprid. in Vitâ Commodi. [f] Horat. in Arte Poëticâ, & Diogen. Laërt. in Vitâ Emped. libr. 8. segm. 69. [g] Diogen. Laërt. libr. 8. segm. 11. Ælian. Var. Histor. libr. 2. cap. 26. Porphyr. in Vitâ Pythagoræ, & Jamblicus in Vitâ ejusdem cap. 28. [h] Diog. Laërt. in procemio. Cic. Tusc. libr. 5. Quintilian. libr. 12. cap. 1. Institut. Orat. Clemens Alexandrin. Stromat. libr. 1. [i] Lucret. libr. 5. v. 7. [l] Maxim. Tyrus serm. 19. quæ omnia Ælian. Var. Histor. libr. 14. cap. 30. Annoni Carthaginiensi tribuit. [m] Idem Ælian. Var. Hist. libr. 12. cap. 51. & Athen. libr. 7. c. 10. [n] Cornel. Tacit. Histor. libr. 2. [o] Propert. libr. 3. El. 24. [p] Callimach. & Catull. de comâ Berenicis. [q] Sueton. in Vitâ Neronis cap. 20. [r] Diodor. Sicul. libr. 14. & 15. Bibliothec. Historic. [s] Juvenal. Satyr. 3. v. 30. [t] Idem Sat. 3. v. 87.

dum exemplis docuimus, his nos bonis abundare, a quibus longissimè absumus, non aliâ de causâ, nisi quia cupimus; quantò magis cupiditati credemus habituros ea, quibus omnino carebimus? &, si fallimur in præsentibus, quæ in clarissimâ veritatis, & fidei luce versantur, multò magis decipiemur in futuris; quorum exitum, ut ille [a] ait

Caliginosâ nocte premit Deus;

præsertim quum adulator nobis nunquam desit; neque enim est, cur principibus tantùm viris assentatores esse quamplurimos judicemus, omnibus innumeræ cupiditates adulantur; eæ faciunt, ut futura credamus, quæ maximè concupiscimus. Licet id ex eo cernere, quod quæ præclarissima existimantur, ea stultissimas hominum Spes excitarunt. Divitiæ inter bona nonnullo-
8 rum judicio primas tenent; quàm autem stultè divitiæ sperari soleant, exemplum Drusi Libonis declarat, qui tantopere in hoc genere insanivit, ut consultaverit, an tantas opes esset habiturus, ut his Appiam viam Brundusium usque auro consterneret: declarat Cæsellii Bassi calamitas, qui nocturnæ quietis imaginem ad Spem haud dubiam retraxit, crediditque in agro suo, quem in Africâ habebat, ingentem se thesaurum invenisse, quem in specu quodam immensæ altitudinis Dido abdidisset; & quum id Neroni aperuisset, & tyrannus cupiens vera esse, quæ dicebantur, fidem homini habuisset, misit ingentem vim fossorum, qui thesaurum scrutarentur. Atque hic intelligi potuit, quàm facilè homines credant, sperentque, quæ vehementer desiderant; nam promissa turbidi hominis, & vecordis adeo Imperatoris animum commoverunt, ut vero verius esse existimaret, quod nullis argumentis, nullis testibus affirmabatur; itaque Cæsar imp rii opes profundebat, quasi compertum haberet, nunquam sibi divitias inventis Didonis thesauris defuturas. Alebatur Spes inanissima rhetorum dictis, poëtarumque carminibus, qui felicitatem sæculi mirabantur; neque enim solùm humum solitas fruges ferre, sed jam aurum, & gemmas, & metalla divinæ Providentiæ beneficio tot ætatibus tanto Principi reservata, quasi suâ sponte offerre prædicabant. Eaque fama tamdiu Romæ pervagata est, dum Cæsellius Bassus nullis in Africâ repertis opibus animadverteret se somniasse; qui, ne sui somnii vigilans pœnas daret, sibi mortem conscivit; Nero propter speratas opes absumptis præsentibus ad rapinas, & sacrilegia egestate compulsus est. Nec unus Nero Spe in-
9 gentium divitiarum redactus est ad inopiam; præclarè cum hominibus ageretur, si unus, aut alter in hoc genere insaniret; omnes illi, qui auri conficiendi studio tenentur, dilapidant amplissima patrimonia, & dum sperant, quod non habent, nec habere possunt, perdunt, quod habent; & dum immensas divitias somniant, ad summas rei familiaris angustias delabuntur, & veræ paupertatis mala sentiunt. Quorum dementia quanta sit, verbis explicari non potest; quod natura potest, homunciones ex humo concreti se posse confidunt, nonne hoc est Gigantum more pugnare cum Diis, & velle æquari Deo; immo se potentiores esse, quàm naturam arbitrantur; nam nos ignoramus, quot sæculis in terræ visceribus aurum natura fabricetur; quod illi brevi spatio temporis se effecturos esse confidunt. In quo sunt Nerone longè stultiores; ille civi Romano credidit rem non incredibilem; multi quippe thesauros sub terrâ condiderunt; & Didonem fama est ingentes [b] e Phœniciâ opes, quum fratrem fugeret, avexisse; credidit, inquam, civi Romano, qui non audisse, sed vidisse; nec vidisse tantùm, sed manu attrectasse gemmas, & aurum persanctè jurabat; hi credunt ærusçatoribus, credunt mendicis, credunt nebulonibus; qui si eam artem tenerent, quam tenere se profitentur, nunquam per Orbem terrarum omnium egeni vagarentur; nec divites quærerent, quos arroderent; & credunt rem, quæ nullis certis exemplis affirmatur, nullis rerum monumentis. Qui si cogitarent posse arte imitari, non posse assequi naturam; neque enim aut flosculum, aut herbam quisquam fecisse memoratur, quæ minore molimine natura gignit, & procreat, quàm aurum, ab incepto adeo furioso desisterent. Sed eos cupiditas obcæcat, & sperare cogit, quæ nunquam speraret nisi furiosus; & ostendunt exemp o suo non solùm cæcas esse divitias, ut poëtæ tradiderunt, sed cæcos efficere suos amatores.

DIS-

[a] Horat. libr. 3. Od. 29. [b] Virgil. Æn. libr. 1.

DISSERTATIO XLII.

Super eodem argumento.

Nihil molestiùs ferunt homines, quàm servitutem; quare nihil etiam magis concupiscunt, quàm Regnum, quod Livius esse rem inter Deos, hominesque pulcherrimam dixit. Servus Othone, & Vitellio de Imperio certantibus in spem Regni erectus est, quia quandam Neronis præseferret similitudinem; Augusto etiam Telephus Servus imperium eripere tentavit. Quot virorum insidiis Augustus petitus fuerit. Plurima divinandi genera excogitarunt homines. Spes esse vigilantium somnia, dixerunt Plato, & Aristoteles. Odatis Zariadren, & Zariadres Odatin in somnis visam adamavit.

EGregiam Auctoris nostri sententiam illustrabamus hesterno die, qua confirmat homines plerunque solere Spem inconsideratè concipere rerum difficillimarum, ubi cupiditas animo blanditur, & optata spondet feliciter eventura; contra verò, quæ animus aspernatur, molestaque, & gravia sunt, nunquam futura sibi proponere; in eoque tantum valere voluntatis imperium liberum, nullique obnoxium, ut quæ ratio videt, ea non videre cogat, & mentem in clarissimâ luce positam cæcutire. Id omnium pæne malorum, quibus Mortales mi-
1 serè conflictantur, esse fontem, & originem statuendum est; quum enim, quemadmodum Sapientibus placet, duo sint affectus, quibus omnis animi tranquillitas perturbatur, Spes nimirum, & metus; ex eo certè, quod quæ cupiuntur, sperantur, augentur immodicæ Spes, quæ sunt seges, ac materia nostrarum calamitatum. In quo illud est molestum, quòd in altissimis animis, excellentissimisque ingeniis maximarum rerum cupiditates innascuntur, ac proinde præstantissimus quisque altissima sperat, & majora viribus conatur. Ea res egregios viros pessumdedit, semperque pessumdabit; sic ille [a] Cyrus est in præceps
2 datus, dum immodicam Spem fovet, & Scythas, quos nemo unquam subegerat, subacturum se esse confidit: sic ejus filius Cambyses [b] exercitum perdidit, dum inaccessas Æthiopum solitudines bello aggreditur: sic [c] Darius, dum Scythas ante invictos lacessit, exercitu omni pæne deleto, in summum discrimen venit: sic [d] Themistocles, dum arma Persarum adversùs ingratam Græciam ciet, & gentibus, quas servitio liberarat, servitutem molitur, ad extremum animadverso non posse præstare, quæ Magno Regi promiserat, veneno hausto interiit. Id perniciosum fuisse Romanis Imperatoribus Polybius docet, dum cupiditati vincendi nullum modum statuunt, &, quod cupiunt, sperant, nihil non cessurum Romanæ virtuti. Quare utilissimum fuerit minimè credere Spei blandienti, ubi nos cupiditate accensos videmus; & quemadmodum judicem cupidum repudiamus, ita repudiare judicium animi potiri voto nimiùm concupiscentis; nec adeo nobis assentari, ut non asperrimis rerum obnoxios esse nos intelligamus; ita cautiores erimus, & impendentium malorum vim faciliùs declinabimus. Id autem fieri non potest, nisi exploratum habeamus cupiendo Spes improbas excitari; quocirca non inutilis fuerit contemplatio, cogitare quàm consentanea sit veritati Auctoris nostri sententia; quod & hactenus fecimus, & hodierno die faciemus, Auditores. Quàm autem inaniter sperare soleamus ea, quorum cupiditate incendimur, 3
testimonio sunt illa, quæ prima Mortales putant, quæ quo magis expetuntur, eo ineptiùs commovent Spem plurimorum. Præclarè Xenophon in [e] Cyro docet nihil molestiùs homines ferre, quàm servitutem; ex quo efficitur nihil hominibus esse gratius, quàm ceteris imperare, & inter expetenda principem locum tenere Principatum; ideo non absurdè videtur dixisse Livius [f] Regnum esse rem inter Deos, hominesque pulcherrimam. Sed quia imperii cupiditas est acerrima, in affectando Regno maximè deluduntur Spes Mortalium; hinc plena tragœdiis vita, plena sollicitudinum, & metus principibus viris est regnandi ratio, dum quisque dominandi Spes improbas concipit, & Regnum per cædes, ferrumque molitur. Esset hìc locus, Auditores, exemplis ostendendi, quàm levibus momentis homines in Spem imperii erigantur; & quàm humili loco nati, & in quàm obscura fortunâ constituti, & quàm futilibus causis adducti, altissimum rerum humanarum, & splendidissimum affectent Principatum; sed nolo exemplis afferendis longiùs evagari; & tamen pauca quædam non prætermittam. Dum inter Othonem, Vitelliumque nobilissimos viros de imperio certabatur, servus imperii Spem con- 4
cipere non servili animo ausus, quia quandam Neronis præseferret similitudinem, Romana arma provocavit; quasi verò, quemadmodum Comici fingunt, similitudo ulla tanta esse possit, ut discerni nequeat; aut si oris species planè similis reperia-

[a] Justin. libr. 1. [b] Herodot. libr. 3. [c] Justin. libr. 2. [d] Plutarch in Vitâ Themistoclis. [e] Xenoph. in Instit. Cyri libr. 1. [f] Tit. Livius libr. 2.

periatur, non diversitas morum, non e-
ducationis ratio, non dissimilitudo fortu-
næ aliquam dissimilitudinem sit effectura.
Sed hic incerto Principe fluctuantem, &
civili bello nutantem Rempublicam est ag-
gressus; quid [a] Telephus ille servorum au-
dacissimus, qui Augusti prudentiâ, & au-
ctoritate subnixam Rempublicam invade-
re, & imperium tanquam fato debitum sibi
deposcere non dubitavit; neque horruit
Principem longâ potentiâ validum, Orbis
terrarum imperio præpotentem; cujus me-
tu [b] Scytharum antea incognitæ gentes, &
Reges Indorum inauditi pacem, amicitiam-
que a Romanis petiverant. Piget jam com-
memorare [c] Varrones, Egnatios, Paulos,
Cæpiones, Lepidos, Plautos, Andasios,
quorum insidiis ille Principum maximus
est appetitus, quorum quàm audax ince-
ptum, tam infelix exitus fuit. Nam illi,
etsi inanem Spem fovebant imperii occu-
pandi, tamen avitis imaginibus clari, re-
bus gestis illustres, bonis artibus instructi,
quamvis Augusto nullo modo pares, non
omnino dedecere Principatum videbantur;
servus autem qua fiduciâ bacchabatur, qua
Spe Romanis illudebat? An erat tam in-
visa Numinibus Romana Respublica, ut
quum Princeps rerum potiretur, invictus
bello, pace venerandus, semper felix, sem-
per triumphator, semper [d] augustus,

Sidus, & occulti miranda potentia fati
Servis regna darent? ......

quid aliud hominem nisi nimia cupido re-
gni redegit ad insaniam voti? Venio nunc
ad alia, quæ expetuntur inprimis; ac divi-
5 tias quidem, & immortalitatem, & quan-
dam opinionem divinitatis interdum stul-
tissimè sperari solere, quia flagrantissimè
cupiuntur, jam diximus; proxima, & co-
gnata maximè divinitati est divinatio, quæ
quoniam præclarissima videbatur, dici vix
potest, quàm multis, & quàm variis modis
futura cerni Mortales posse crediderint, &
in quàm ineptas inciderint opiniones; si-
quidem Tagen Etruscorum litteræ prodi-
derunt sulco editum haruspicinam osten-
disse, de quo [e] Lucanus cecinit

Et fibris sit nulla fides, sed conditor artis
Finxerit ista Tages ......

Phryges [f] avium volatus observasse dicun-
tur; Isauros auguria invenisse, Telmissen-
ses primos insomnia esse interpretatos fe-
runt; quibus auctoribus harum artium di-
sciplinas complexæ sunt omnes ferè natio-
nes; & Græci, qui se doctissimos ferebant,
extis victimarum, somniorum visis, avium
volatibus futura posse cognosci Barbaris in-
doctis crediderunt; latiusque se fudit hu-
jusmodi superstitio, & mentes hominum
mirificè ludificata est; nam & ominibus
verborum, & sortibus, quas casus regebat, 6
movebantur; quasi casus, qui rationis est
expers, ea docere nos possit, quæ nullâ
prorsus ratione cognoscuntur. Quin [g] &
minima dictu sternutamenta non neglige-
bant, & offensiones pedum pertimescebant;
cujus rei testis est elegiacus [h] Poëta, qui
sic ait

O quoties ingressus iter mihi tristia dixi
Offensum in portâ signa dedisse pedem.

Nec minora dictu contemnebant; siquidem
Augustus [i] lævum sibi calceum præposterè
inductum prodidit, quo die seditione mi-
litari conflictatus est; & quum idem Prin-
ceps virilem togam sumeret, quòd tunica
lati clavi resuta ad pedes decidisset, porten-
di Orbis terrarum imperium existimarunt;
& quia, quod erat insigne Senatorum, ad
ejus pedes defluxerat, adolescenti subje-
ctum iri eum ordinem prædixerunt, cujus
auctoritate Respublica regebatur; sed etiam 7
magis ridicula vaticinandi genera compro-
barunt. Jamblichus enim non contemnen-
dus auctor sapientiæ per gallinas, & grana
tritici divinandi genus excogitavit; nam
quum scire cuperet nomen ejus, qui Im-
perium esset adepturus, descripsit in pavi-
mento litteras omnes, quibus utimur, in
iisque grana tritici collocavit; admovit de-
inde gallinam, & ex quibus litteris galli-
na granum sumpserat, eo, quo sumpserat,
ordine nomen composuit, quod esse no- 1
men vaticinatus est futuri Imperatoris; sed
vanus fuit vates; nam alius imperio poti-
tus est, quàm quem hoc augurio futurum
prædixerat. Scribit [l] Clemens Alexandri-
nus quosdam fuisse, qui aleuromantes vo-
carentur, quosdam, qui crithomantes; quo-
rum alteri, ut nomen indicat per farinam,
alteri per hordeum vaticinia peragerent.
Theocritus autem coscinomantis memi-
nit, ejus videlicet, qui cribro vaticinare-
tur; nec defuerunt, qui in speculo se se
posse crederent futura pervidere, quorum
mentionem facit in Didio Juliano Spartia-
nus; nec qui fumo divinarent, quos cap-
nomantes vocant, ad quos [m] Papinius re- 2
spexit hoc versu

Turea nec supra volitante altaria fumo

Nec qui ventre eventura loqui putaren-
tur, quos ἐγγαστριμύθους Clemens [n] Alexan-
drinus appellat; nec qui temerè ductis sor-
tibus, de quibus [o] Tibullus cecinit

Illa

[a] Suetonius in Vitâ Augusti cap. 19. [b] Idem ibid. cap. 21. [c] Idem Sueton. in Vitâ Augusti cap. 19. [d] Juvenal. Sat. 7. [e] Lucan. libr. 1. Pharf. [f] Cic. libr. 1. de Divinat. & Juven. Satyr. 6. [g] Homer. libr. 17. Odyss. & Plin. libr. 2. cap. 7. & libr. 28. cap. 2. [h] Tibull. libr. 1. Eleg. 3. [i] Suet. in Vitâ Augusti cap. 94. [l] Clem. Alexandr. in Protrept. [m] Stat. libr. 4. Thebaid. [n] Clem. Alex. in Protr. [o] Tibull. libr. 1. Eleg. 3. ad Messalam.

c Illa sacras pueri sortes ter sustulit, illi
Rettulit e triviis omina certa puer.

Neque ullam ferè naturæ rerum esse partem
8 voluerunt, unde vaticinia non peterentur, ut quod nusquam reperiebatur, ubique esse mentirentur; nam & pyrimantes, qui igne, & hydromantes, qui aquâ ad vaticinandum abuterentur, dictos accepimus; & geomantes, qui terrâ futura ᵃ prædicerent

Quin etiam manes; hæc intentata manebat
Sors rerum......

elicere tentaverunt; unde νεκυομαντία extitit, quam refert Cicero Appium factitasse. Superest Cœlum; id autem, tanquam gigantes, aggressi astrologi, inspectis astris, fatorum seriem aperire Mortalibus contenderunt, & vanitatem suam aliâ vanitate velarunt. Nam & ᵇ Chaldæi ejus artis inventores se se quadringentorum ᶜ millium annorum cœlestem historiam in litteris retulisse; & Ægyptii quadragies octies mille annos res cœlestes observasse gloriabantur; quibus tam frivolis, tam ineptis artibus homines nunquam credidissent, nisi eorum Spei cupiditas esset lenocinata; ejus vis est maxima ad conciliandam absurdis fidem. Quare præclare ᵈ Plato Spes esse dixit vigilantium somnia; quod etiam Aristoteles com-
9 probavit, cui Diogenes ᵉ Laërtius eandem tribuit sententiam. Nam quemadmodum sunt levia, absurda, fallacia, quæ nocturnis imaginibus mentem deludunt; ita sunt leves, inanes, absurdæ, fallacesque Spes Mortalium; & sicuti decipiuntur somniis animi dormientium; ita Spe falluntur mentes vigilantium; incenduntur Spe hominum cupiditates, incenduntur interdum somniis eædem cupiditates. Quapropter memoriæ proditum est quosdam amore captos eorum, quos in somnis ᶠ viderant; id Zariadræ, & Odatidi dicitur accidisse; nam & Odatis Zariadren, & Zariadres Odatin in somnis visam adamavit. Si ergo Spes insomnia sunt vigilantium, necesse est, ut quæ cupiuntur, ea sperentur; nam & ea cernimus in somnis, quæ concupiscimus, unde ᵍ Claudianus cecinit:

Omnia, quæ sensu volvuntur vota diurno,
Pectore sopito reddit amica quies.

DISSERTATIO XLIII.

Qua Thucydidis illustratur sententia affirmantis eas Civitates esse mutationibus obnoxias, ubi fame laboratur.

Infimæ plebis homines nihil, præter alimenta, desiderant; hæc autem assequuti optant opes, tum honores, inde etiam principatum; quibus potiti divinitatem quandam affectant; hinc superbissima illa nomina Deorum propria ab hominibus usurpata, quæ tamen Tiberius contempsit. Alexander moribundus in Euphratem præcipitare se voluit, ut in Cœlum translatus videretur.

PLautinus ille servus non imperitè homines non tam vinculis, & catenis, quàm escâ, & potione coërceri ʰ arbitratur

Quem tu asservare rectè, ne aufugiat, voles,
Escâ, atque potione vinciri decet.

Id & ab humili personâ dictum, & levibus verbis, & sententia latè patet, & gravissimum continet documentum. Magnam siquidem annonæ vim esse ad animos in officio continendos, & in quamlibet partem 1
flectendos præclarè docet; nulla enim alia res magis plebem capit, & imperiis reddit obnoxiam, quàm rerum copia ad victum necessariarum, nullâ re magis exasperatur, quàm inopiâ; ea quemlibet populum rebus innovandis facit opportunum. Quapropter summus auctor prudentiæ civilis ⁱ Cornelius Tacitus populum annonâ polliciendum esse præcepit; ex quo efficitur illam civitatem mutationibus, & civilibus discordiis esse inprimis obnoxiam, ubi fame laboratur. Eapropter noster Auctor Peloponesios tradit, quum ingenti fame Corcyræi premerentur, in spem adductos urbis occupandæ; verba clarissimi Scriptoris ad hunc modum se se habent καὶ Πελοποννησίων αὐτόσε νῆες ἑξήκοντα παρεπεπλεύκεσαν τοῖς ἐν τῷ ὄρει τιμωροὶ, καὶ λιμοῦ ὄντος μεγάλου ἐν τῇ πόλει νομίζοντες ῥαδίως καταχήσειν τὰ πράγματα: quæ verba sic latinè vertuntur. *Et Peloponesiorum sexaginta naves illuc fuerant prætervectæ, auxilio futuræ iis, qui in monte exules agebant; quum enim urbem fames ingens urgeret, putabant se facilè rerum potituros:* Sperabant illi videlicet non temerè, neque impru-

a Virgil. Æneid. libr. 10. b Clem. Alexandr. libr. 1. Stromat. & Plin. libr. 7. cap. 56. c Cic. de Divination. libr. 1. & Lactant. de Divino præmio libr. 7. cap. 14. d Plato apud Ælian. Var. Histor. libr. 13. cap. 29. e Diogen. Laërt. libr. 5. segm. 18. in Vitâ Aristotel. f Athen. libr. 13. cap. 5. g Claudian. in præfat. Sexti Consolat. Honorii. h Plautus in Menæch. Act. 1. Sc. 1. i Corn. Tac. Annal. libr. 1.

imprudenter populum, quamvis & rebus Athenienſium ſtuderet, & in ejus eſſet manu Reſpublica; ramen quum penuriâ annonæ premeretur, copiam libertati, victum honeſtati, privatam rem publicæ antelaturum; non enim populus gloriam, non excellentes honores, non potentiam, ſed frugum ubertatem, ſed annonæ vilitatem deſiderat; neque tam ſpecioſis gaudet, quàm capitur neceſſariis. Eſt enim ira naturâ
2 râ comparatum, ut quo quiſque maximè indiget, id maximè concupiſcat; tenues autem homines, & obſcuri, ex quibus magna pars populi conſtat, maximè indigent alimentis; quare neque gloriæ, utpote alienæ, neque honoris, neque dignitatis, ut extra fortunam ſuam poſitæ, dulcedinem ſentiunt, ſed alimentis capiuntur, atque commoventur; itaque humiliorum illa ſunt [a] vota

Pura rivus aquæ, ſilvaque jugerum
Paucorum, & ſegetis certa fides meæ

nec aliud optat inops, quàm id

Quo frigus, duramque famem depellere poſſit.

putatque cum Epicuro, ſi polenta detur, cum Jove de felicitate ſe certaturum; ubi verò illa fuerit [b] conſequutus

Queis humanâ ſibi doleat natura negatis,

tum illud ſaturi, & jam ampliorem fortunam cogitantis [c] eſt votum

...... *ob ſi*
Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria dextro
Hercule ....

Divitiæ videlicet optantur exutâ inopiâ; divitiis autem partis, honores, magiſtratus, faſces, imperia cogitantur, & ad bonorum datorem Deum converſi homines opulenti ira [d] comprecantur

Da nunc & volucrem, ſceptro quæ ſurgis eburno.

Nec deinde ſatiatur animus honoribus;
3 majora concupiſcit, altiſſimumque, & præclariſſimum rerum humanarum affectat principatum; quo potitus, quum altius attolli non poſſit, altiora tamen deſiderat; & illud a Tacito [e] prudentiſſimè dictum audiamat, *cetera principibus ſtatim adeſſe, unum inſatiabiliter parandum proſperam ſui memoriam.* Ideo Tiberium [f] nonnulli reprehendebant; quòd templum, & cœleſtes religiones decerni ſibi vetuiſſet; alii videlicet Principes eadem flagrantiſſimè concupiverant. Hinc illa ſuperbiſſima nomina deſluxerunt [g] Ceraunorum, quo nomine appellatus eſt Ptolemæus, Auguſtorum, quod proprium Romanorum Principum, tanquam ſupra homines elatorum; Deorum, quo [h] nomine voluit appellari Domitianus; æternorum, quo cognomento ſe primus appellavit Conſtantius Imperator; ſacrorum, quod licet aſpernatus fuerit validus contemnendis honoribus [i] Tiberius; qui quum quidam ejus occupationes dixiſſet ſacras, pro ſacris laborioſas reponi juſſit; ceteri principes aſſumpſerunt. Nec externi Reges modeſtiores; Antigonus [l] vocari ſe Deum voluit; 4
Sapor [m] Perſarum Rex principem ſiderum, Soliſque fratrem ſe nuncupavit. Atque utinam Deorum nominibus tantum contenti fuiſſent, non etiam poſt mortem divinitatis famam affectaſſent. Alexandrum nonnulli ferunt jam pæne moribundum in Euphratem præcipitare ſe voluiſſe, quò non apparente cadavere ad Deos translatus videretur; adeo, quum ſupereſt nihil, quod expetatur, ea, quæ fieri non poſſunt, expetuntur. Quo fit, ut viri principes excedant humanorum votorum modum, infimæ plebis homines ea deſiderent, quæ mutæ animantes naturâ magiſtrâ concupiſcunt. 5
Quocirca quemadmodum belluæ, Ariſtotele teſte, alimenti duntaxat gratiâ, vel inter ſe conciliantur, vel inimicitias exercent; ſic annona populum vel ad benevolentiam, vel odium compellit; idcirco qui populi benevolentiâ ad Regnum niti voluerunt, frumento largiendo plebem deliniendam putarunt. Nam & Caſſius quum Romæ [n] Regnum moliretur, eo pacto benevolentiam plebis aucupari conatus eſt; nec aliâ viâ ad Regnum ſibi [o] graſſandum Spurius Melius duxit; Populuſque Romanus, qui Tarquinium Superbum Regem non tulerat, tuliſſet tyrannum Melium, niſi prudentiâ Senatus obviam itum eſſet tanto flagitio. Ea dulcedo fuit diurni alimenti, quod Melius largiebatur, ut ferociſſimum populum, belliqué ſtudio aſperrimum cicurem redderet, & quaſi manu tractabilem. Quod cogitantes nonnulli Patrum, quum fame civitas laboraret, veniſſe tempus ajebant premendi Romanam plebem, & extorquendi honores, quos ipſa invitis, & reluctantibus Patribus fuerat conſequuta; nec defuerunt unquam, qui pari arte plebem vel urgerent, vel demererentur.
Cleander, imperante Commodo, quum ingentem frumenti vim in privatis horreis concluſiſſet, imperium affectavit; qui, ſi 6
minùs id, quod voluit, eſt aſſequutus, id eo factum eſt, quod fraudem occultare non potuit, aut neſcivit; apparuitque ipſum penuriæ cauſam eſſe, non levamentum, dum omne frumentum undique comparat; quod ſi re-

[a] Horat. libr. 3. Od. 16. [b] Horat. Satyr. 1. libr. 1. [c] Perſius Satyr. 2. [d] Juvenal. Satyr. 10. v. 43. [e] Cornel. Tacit. Annal. libr. 4. n. 38. [f] Sueton. in Vitâ Tiberi cap. 26. [g] Pauſan. in Phocic. ſive libr. 10. & Cæl. Rhodig. libr. 24. cap. 6. [h] Suet. in Domitian. cap. 13. [i] Sueton. in Vitâ Tiberii cap. 27. [l] Plin. libr. 16. cap. 4. & Herodian. libr. 1. poſt princ. [m] Ammian. Marcellin. libr. 27. [n] Tit. Liv. libr. 2. [o] T. Liv. libr. 4.

si tegere potuisset, certè validissimum populo frenum injecisset. Nam quum, ut ait Homerus, miserandum maximè sit [a] fame interire.

Λιμῷ δ᾽ οἴκτιστον θανέειν, καὶ πότμον ἐπισπεῖν,

Est cruciante fame miserandum ad prima perire

Qui annonæ dominus est, habet in suos cives vitæ, necisque crudelissimæ, maximèque miserandæ potestatem. Quod animadvertentes Romani Imperatores, Ægyptum claustra annonæ, non sicut alias provincias [b] Senatorii ordinis hominibus committebant; immo [c] non licebat Senatoribus Romanis injussu Principis in Ægyptum peregrinari; ne Ægyptus, ex qua ducenties centena millia frumenti Romam quotannis advehebantur, in ejus esset manu, qui quoquo modo dignus imperio videretur. Ideo [d] Tiberius Germanicum in Ægyptum profectum in Senatu vehementissimè accusavit; & [e] Vespasianus simul atque nutans, & inter plures dominos fluctuans imperium suscipere decrevit, Ægyptum occupavit.

DISSERTATIO XLIV.

De Atheniensium temeritate, qua Peloponesiaco bello impediti bellum Siculum susceperunt.

Carthaginienses longè potentiores erant qualibet Græcâ Republicâ. Italia quingentos annos Romanis restitit. Respublicæ, quum a populo reguntur, inconsultè multa decernunt. Romani, Philippus, & Alexander caverunt maximè, ne cum pluribus hostibus pugnare cogerentur; secus Athenienses, ideoque reprehendendi. Ineptè Fabius Maximus Scipionem dissuadebat a transferendo in Africam bello; Cyri etiam clades ipsius incuriâ contigit, non quòd in alienâ regione decertaverit.

INitio libri sexti, quem præ manibus habemus, noster Auctor proponit insigne temeritatis exemplum; Egestanorum precibus motum populum Atheniensem refert Syracusanis bellum indixisse; verbo quidem, ut suppetias ferret sociis laborantibus, re autem verâ, ut insulam opulentissimam imperio adjungeret. Sed quum oporteat eos, qui suscepturi sunt bella prudenter, nihil magis nosse, quàm hostium vires, & suas; in tantâ rerum inscitia versabantur Athenienses, ut quanta esset Sicilia, quam bello petebant, & quot, quantisque populis habitaretur, nescirent. Quum autem, ut præclarè disputat in Alcibiade primo divinus Plato, nihil minus expediat ante bellum, quàm hostem superatu facilem cogitare, ipsi adeo præ se Mortales ceteros contemnebant, ut non modò Siciliæ imperium spe præciperent, sed jam Carthaginem, jam Libyam, & Italiam somniarent; perinde ac si occupare Siciliam, debellare Carthaginem, imponere Italiæ jugum parva esset accessio Laconici belli; quod tamen ita gerebant, ut adversa multa prosperis miscerentur, quum & Carthaginiensium potentia longè major esset, quàm ullius Græcæ Reipublicæ; & Italiæ vires invictæ, quæ victores omnium gentium futuros Romanos quingentorum annorum spatio fatigarunt. Hanc Atheniensium temeritatem occultè Thucydides [f] reprehendit, quum ait: Ἐβούλοντο Σικελίαν καταστρέψασθαι ἄπειροι οἱ πολλοὶ ὄντες τοῦ μεγέθους τῆς νήσου, καὶ τῶν ἐνοικούντων τοῦ πλήθους, hoc est: *In animo habuerunt domare Siciliam, plerique nescientes quanta esset insulæ magnitudo, & quanta incolarum multitudo;* & meritò reprehendit. Quid enim stultius, quid magis temerarium, quàm ignotum hostem lacessere, remque aggredi, cujus magnitudinem prorsus ignores? sed fuit id vitium semper frequens Rerumpublicarum, quæ populi regimine administrantur, ut inconsultè multa decernant, multa temerè aggrediantur. Nam quum penes populum sit potestas omnium rerum, populus autem in magnâ rerum ignoratione versetur, necesse est, ut stultè pleraque decernantur; & quemadmodum in animo nostro solet evenire, ubi non ratio, sed cupiditates, quæ cæcæ sunt, animum agunt potiùs, quàm regunt, ut nihil prudenter, nihil consideratè geratur; sic in Republicâ, ubi populari libidini res committitur, nihil agitur ex præscripto prudentiæ, a qua non solùm abhorret multitudo, sed ipsius etiam rectores. Nam, ut ait Cornelius [g] Tacitus, plebi non judicium, non veritas; quod multo ante Cicero dixerat in oratione pro Plancio: *Non est judicium in vulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia.* Quocirca Plato in Alcibiade testatur paucissimos eorum, qui ad Rempublicam accessissent, fuisse non imperitos; ideo illis tantum stultitiæ superfuit, ut quum Thebanos, & Corinthios, & Lacedæmonios haberent hostes haudquaquam con-

a Homer. Odyss. μ. v. 342. b Dio libr. 51. c Dio ibid. & Cornel. Tac. libr. 2. Annal. d Corn. Tac. ibid. n. 59. e Sueton. in Vitâ Vespasiani cap. 7.

f Thucydid. libr. 6. g Cornel. Tac. Histor. libr. 1. num. 32.

temnendos, aliud par bellum priori excitarent, Siciliamque universam, quum Peloponeso vix resisterent, putarent sibi lacessendam; quod secundum Atheniensium peccatum noster Auctor [a] his verbis notat: κ̀ ὅτι ὐ πολλῷ τινι ὑποδεέστερον πόλεμον ἀνῃροῦντο τοῦ πρὸς Πελοποννησίους, & in [b] oratione Niciæ fusiùs reprehendit; neque enim, nisi necessitas cogat, committendum est, ut pluribus bellis uno, eodemque tempore implicemur. Qua quidem in re, sicut in ceteris, divina prudentia fuit Romanorum; nunquam illi novis hostibus bellum inferebant, quin priùs veteres devicissent; ex quo factum est, ut cum uno tantùm hoste ferè semper contenderent, neque simul multis bellis premerentur, sed aliud alii bellum succederet. Nam, ut omittamus illa tempora, quibus Italiam subegerunt; pulso [c] Italiâ Pyrrho adversùs [d] Carthaginienses bellum Romani susceperunt; ad Ægates Insulam Pœnis classe devictis, & diuturno prœlio confecto Illyrios domuerunt; Illyriis [e] in potestatem redactis [f] irruptionem Gallorum, cæsis eorum innumerabilibus copiis, represserunt; mox Istri subacti; deinde rursus exarsit [g] Punicum bellum, quod cum Hannibale magnis populi Romani, Pœnorumque cladibus gestum est; quo in bello dici vix potest, quantâ prudentiâ caverint, ne simul pu-
4 gnare cum duobus hostibus cogerentur. Moliebatur arma [h] Philippus Macedoniæ Rex, fœdusque cum Pœnis fecerat, ut in Italiam traiiceret, & Hannibalem adjuvaret; id Romani quum rescivissent, quinquaginta longas naves decernunt, indicunt impigrè bellum Regi; Apolloniam [i], unde in Italiam transitus, obsidentem noctu adorti fugant, societatem cum Ætolis jungunt, strenuè rem gerunt. Philippus, qui tribus magnis cladibus profligatos nunquam sibi restituros Romanos putavisset, ubi aliter rem evenire multò intelligit, Romanorum virtute territus inclinat animum ad pacem, quam Romani libenter cum Rege fecerunt, quum Punico bello urgerentur; sic necessitatem vitarunt simul cum Macedonibus, & Pœnis belligerandi, & non timendo, ut ne esset timendum, sunt consequuti. Sed ubi pulsus est Hannibal,
5 devicta Carthago, non ampliùs Philippi injurias dissimularunt; sed alteri Consuli Macedoniâ decretâ provinciâ bellum Macedonibus indixerunt. Quum autem Antiochus [l] ille Magnus armaret Asiam, & jam Romanis minaretur, id bellum tamdiu distulerunt, donec Philippus vinceretur; nec Nabidis [m] tyranni, quem mox erant perculsuri, amicitiam repudiarunt, ne cum Rege Macedoniæ jungeretur; quo superato & Nabidem afflixerunt, & Antiochum bello victum intra montem Taurum compulerunt; quo tempore Macedonum arma quieverunt, quæ postea magno Macedoniæ malo a Perseo [n] Rege excitata nobilissimum Regnum funditus everterunt. Longum fuerit percensere quantâ arte Romani vitaverint, ne cum duobus hostibus 6
congredi simul cogerentur. Sed mitto Romanos; quid [o] Philippus ille Magni Alexandri pater, quo consilio, quum regnum accepisset trium morte Regum fluctuans, & hostium multitudine oppressum, sese a tantis impendentibus periculis expedivit? Quum hinc Illyrii ingentes exercitus cogerent; hinc Pannonii Macedoniam popularentur; hinc Athenienses Argæum cum exercitu in Regnum reducerent, inde Thraces Pausaniam; Athenienses quidem redditâ Amphipoli sibi conciliavit, Pannonios principes donis corrupit, deinde Argæum præsidio nudatum Atheniensium aggressus prœlio superavit; hinc Pannonios morte Regis turbatos, magnâ pugnâ victos perdomuit; mox Illyrios fudit, & ceteros hostes profligavit, a quibus ipse fuisset oppressus, si adversùs universos bellum simul gessisset.
Ejus exemplum sequutus filius Alexander 7
non [p] priùs in Asiam trajecit exercitum, quàm Thebas excidit, Græciamque pacavit, & Thracas res novas molientes compressit, & Illyrios, Triballosque rebellantes perdomuit; ut ita compositis in Europâ rebus in unum Darium hostem Regni vires cieret universas. Atque hoc nomine Isocrates in oratione ad Philippum Agesilaum reprehendit, quòd antequam res Græciæ composuisset, bellum Persis intulisset; sed ille etsi Græcos non omnino pacatos, nullum tamen in Græciâ manifestum bellum relinquebat; Athenienses imprudentiores, qui, quum non modò non quietam, penitusque tranquillam, sed ardentem bello Græciam viderent, longinquum, & novum bellum susceperunt. His de causis arbitror consilium Atheniensium repre-
hendendum; non, ut Fabius Maximus a- 8
pud Livium censet, quòd in alienâ terrâ, quàm in suâ bellum gerere maluerint. Is enim libro vigesimo octavo Romanæ historiæ Scipionem deterret a consilio in Africam exercitum trajiciendi, & bellum in Libyam transferendi, cum aliis rationibus, tum hoc infelici exemplo Atheniensium. Sed non vidit vir alioquin prudentissimus

aliam

[a] Thucydid. libr. 6. [b] Thucydid. ibid. [c] L. Flor. libr. 1. cap. 18. [d] Idem libr. 2. cap. 1. [e] Idem libr. 2. cap. 5. [f] Idem libr. 2. cap. 4. [g] Idem libr. 2. cap. 6. [h] Idem libr. 2. cap. 7. [i] Tit. Liv. libr. 24. [l] Luc. Flor. libr. 2. cap. 8. [m] T. Livius libr. 35. [n] Idem libr. 42. [o] Diodor. Sicul. Biblioth. Histor. libr. 16. [p] Plutarch. in Vitâ Alexandri, & Arrian. de ejusdem expedit.

aliam fuisse causam Scipionis, & Romanorum, aliam Alcibiadis, & Atheniensium. Quum enim Scipio Africam bello petebat, non quærebat sibi novum hostem, aut nova bella suscitabat, sed Hannibalem Italiæ visceribus inhærentem ex Italiâ detrahebat, sed belli terrorem, & tempestatem ex Italiâ in Africam avertebat; quod erat cum Italiæ utile, quæ intestino bello liberabatur, tum Romæ salutare, quæ non ampliùs sedentem ad Urbis portas Hannibalem esset conspectura. Contra vero Alcibiades non detrahebat ex Atticâ Lacedæmonios, sed Siculos quietos in Athenienses incitabat; & quum diuturno bello fessa, & exhausta pestilentiâ civitas vix pristinis hostibus posset resistere, novos lacessebat, & quidem potentissimos; quod est diligenter adnotandum, ne quis putet, ideo consilium Atheniensium a Thucydide [a] improbari, quòd bellum e suâ in alienam regionem transferre voluerint, quod omnibus ferè expedire pluribus exemplis ostenditur. Nam licet id consilium Cyro improspe-
9 rè cesserit, apud quem primum animadvertimus esse disceptatum, utrum hostes intra sui Regni fines recipere, an in eorum regione bellum gerere magis conduceret; quum [b] Tomyris Massagetarum Regina ipsi optionem proposuisset, utrum vellet Araxem trajicere, & in Massagetarum terrâ, an in suo Regno bello decernere; & Cyrus Crœso suadente, dissentientibus Persis, Araxem transduxisset exercitum; tamen ea clades Cyro, & ejus copiis magis accidit incuriâ, negligentiaque Cyri, quàm ejus consilii pravitate; ceteris pæne universis magis profuit inferre bellum, quàm illatum repellere. Quis
10 enim nescit [c] Agathoclem Syracusarum tyrannum, quum in Siciliâ magnâ pugnâ victus esset, ac prope jam de suis rebus desperasset, in Africam trajecisse, & quum victores Carthaginienses esset aggressus, adeo belli fortunam esse mutatam, ut qui perditas in Siciliâ, atque obsessas pæne Syracusas reliquisset, cæsis in Africâ Pœnorum copiis, multas urbes expugnarit, & Carthaginiensium libertatem tremefecerit? quis [d] autem ignorat Scipionem, quum gravis Italiæ hostis Hannibal Romanorum cladibus aleretur, & jam annum decimumquartum Italiæ visceribus insideret, bellum in Africam transtulisse; quo facto deletis Punicis exercitibus, sociisque Regibus victis, Hannibalem ex Italiâ decedere coëgisse constat, invictumque Ducem vicisse, & Carthaginem in Africâ, cui par in Italiâ Roma non erat, domuisse?

DISSERTATIO XLV.

Qua ostenditur bellum in hostilem regionem inferre, quàm illatum repellere magis expedire.

Hannibali capiendæ Romæ magis defuit voluntas, quàm facultas. Amilcar Hannibali comparandus erat. Illyriorum Regem Gentium Octavius intra quindecim dies Regno deturbavit. Qui in externâ regione bellum gerunt, alunt exercitum sumptibus hostium. Alexander, quum trajecit Hellespontum Persarum imperium eversurus, septuaginta dumtaxat talenta habebat. Alexandri exercitus e senatoribus, non e militibus constare videbatur. Scauri autem exercitus, quum arborem pomiferam castris esset complexus, discedens intactam reliquit. Philippus plures urbes sociorum excidit, quàm hostium Romani.

Quum Thucydidis [e] locum præ manibus haberemus, ubi Nicias, & Alcibiades Athenienses longè principes inter se magnopere dissentiunt, quum alter in Siciliam cum exercitu navigandum neget, alter affirmet; visa est ea contentio similis illi, quæ inter [f] Scipionem, & Fabium Maximum fuit, quum bello Punico secundo alter in Africam primo quoque tempore trajiciendum censeret; alter in Italiâ bellum adversùs Hannibalem gnaviter 1
gerendum. Nam Alcibiadi Scipio simillimus; etenim, sicut Alcibiades, egregius formâ Scipio ætate florebat, & rerum gestarum gloriâ, & populi benevolentiâ, & quadam arte animos sibi conciliandi; Niciæ verò Fabium Maximum jure comparaveris; nam uterque prudentiâ singulari, uterque cunctator, uterque ad eam diem invictus fuerat, & nullius auctor cladis Reipublicæ, sed multorum bonorum. Jam inter ipsas res erat quædam similitudo; nam sicut in Atheniensium concione disceptabatur, utrum bellum Siciliæ esset inferendum; sic & in Senatu Romano disputabatur, an esset in Africam trajiciendum. Eapropter in superiore Dissertatione, quum locum 2
Thucydidis illustraremus, Livii [g] locum attigimus, ubi Fabii Maximi, & Scipionis orationes refert; sed quia consilium Scipionis laudatur, Alcibiadis reprehenditur, ejus differentiæ causam esse diximus, quòd Alcibiades, quum bellum Siculum decer-

[a] Thucydid. libr. 6 [b] Justinus libr. 1. [c] Diodorus Sicul. libr. 20. Bibliothec. Histor. [d] Tit. Livius libr. 29. [e] Thucydid. libr. 6. [f] Tit. Livius libr. 28. [g] Tit. Livius ibid.

nebat, non bellum e suâ in hostilem regionem transferebat, sed novos hostes lacessebat; contra verò Scipio, quum suadebat Africam invadendam, quid aliud, quàm bellum in hostium terrâ, quàm in suâ gerere malebat? & Italiam a cladibus respirare, vexari Africam, & eadem, quæ Roma timuerat, Carthaginem timere? Id autem ferè semper expedire, & hesterno die breviter diximus, & hodierno latiùs ostendemus; quæ dissertatio non abhorrebit a Thucydidis loco, in quo Alcibiades conatur ostendere se sic bellum Atticæ imminens in Siciliam avertere; sic [a] etenim loquitur: *Οὐ γὰρ ἵνα δεῦρο ἀντιβοηθῶσι, προσεθέμεθα αὐτοὺς, ἀλλ' ἵνα τοῖς ἐκεῖ ἐχθροῖς ἡμῶν λυπηροὶ ὄντες δεῦρο κωλύωσιν αὐτοὺς ἐπιέναι.*

Age verò quum exemplis præcipuè doceamur, quid utile, aut damnosum sit in rebus humanis, quot exempla declarant bellum in hostili terrâ, quàm in suâ gerere magis expedire? Vix agnoscimus Romanæ potentiæ magnitudinem, quum legimus bella, quæ in Italiâ Romani gesserunt; Pyrrhus [b] Epirotarum Rex gentis haud-
3 quaquam opulentæ, quia in Italiâ rem gessit, dici vix potest, quantum Romanis terrorem attulerit, quantis prœliis Romanos exercitus fuderit, quàm ancipiti fortunâ dimicarit. Hannibali [c] Romæ capiendæ magis voluntatem defuisse tradunt, quàm facultatem. Horret animus reputando, quantis cladibus gestum sit sociale bellum, quot, & quàm clari imperatores ceciderint, quot exercitus deleti fuerint, quantum in discrimen adducta Respublica; non aliâ de causâ, quàm quòd in Italiâ cum Italicis populis dimicatum est. At idem populus quàm nullo negotio externa bella confecit! Hannibalem, quem per sexdecim annos omnia cædibus, & vastitate, & terrore complentem, quasi fatalem Italia extimuerat, in Africam [d] retractum Scipio paucis diebus fudit, & exuit castris. Neque alia causa pos-
4 sit afferri, cur bellum Punicum secundum tanto fuerit periculosius, quàm primum, nisi quòd primum Italiam nunquam attigit; secundum in Italiæ visceribus semper hæsit. Nam utrumque iidem Carthaginienses intulerunt; in utroque ejusdem indolis milites militarunt, duces tantùm mutati; sed Amilcar, quem Marti æquabant Carthaginienses, non ineptè possit cum Hannibale comparari. Haud [e] equidem abnuerim egregium ducem fuisse Pyrrhum; sed quum gentem cum gente confero, quum Macedonum claritatem cum Epirotarum obscuritate, opes cum inopiâ, potentiam cum imbecillitate, miror inter Italiæ clades numerari Pyrrhum; tam facilem fuisse de [f] Philippo, & Perseo Macedoniæ Regibus victoriam, ut nusquam ambiguo marte pugnaretur; & alter intra quadriennium, ad petendas pacis conditiones compelleretur, alter penitus Regno exueretur; nec aliam causam reperire possum tanti discriminis, nisi quòd cum Epirotis in Italiâ, cum Macedonibus extra Italiam bellatum est. Quid autem dicam de Illyriorum Rege [g] Gentio, quem intra quindecim dies Octavius Regno deturbavit? quid de [h] An- 5
tiocho Magno Rege, quem totius Asiæ opibus, & partis Europæ viribus subnixum triennio devicerunt? quid [i] de Syphace, quem toties victum, totiesque bellum instaurantem intra annum Scipio cepit? Nec ille [l] terribilis Jugurtha, militaris rei peritissimus imperator, nisi duces Romanos pecuniâ corrupisset, & solertiâ diutius elusisset, tantopere celebraretur; neque enim ullâ elade Romanâ memorabili est insignitus. Adeo quod Sulpicius [m] Consul in oratione, quam habuit ad populum Romanum, quum suade. et Macedonicum bellum, dixisse traditur; verum est Populo Romano foris, quàm domi feliciora, potentioraque arma fuisse. Quod Hannibal confirmabat, qui quotidie Antiocho dictitabat: si [n] nihil in Italiâ moveretur, liceretque Romanis extra Italiam bellum gerere, neque Regem Antiochum, neque gentem ullam parem Romanis esse. Nec id Roma- 6
nis peculiare, sed commune omnibus gentibus fuit, feliciores foris esse, quàm domi; ideo [o] Timoleon, quum Carthaginienses magno navium apparatu, & sexaginta millibus armatorum in Siciliam appulissent, quamvis longè viribus impar, in eorum provinciâ eos aggredi festinavit; & Lacedæmonii adeo semper inferre bellum, quàm illatum repellere maluerunt; ut per annos ferè sexcentos, auctore [p] Plutarcho, nullum unquam hostilem exercitum intra flumen Eurotam viderent. Apparuit autem divino veterum Laconum consilio cautum, ne fines Laconicæ ingrederentur hostes; nam qui primus exercitus [q] Epaminonda Duce trajecit Eurotam, pæne Lacedæmonem expugnavit. Mitto alia exempla, quæ sunt innumerabilia; res est enim tam manifesta, ut 7
non exemplis affirmanda, sed potiùs quærenda ratio videatur, cur ita ut plurimum accidat; quam mihi diligenter investiganti hæ potissimùm causæ occurrêre. Omnium malo-

[a] Thucyd. libr. 6. in Oratione Alcibiadis. [b] Luc. Flor. libr. 1. cap. 18. [c] Tit. Liv. libr. 26. [d] Tit. Livius libr. 28. [e] L. Flor. libr. 1. cap. 18. [f] T. Liv. libr. 40. 41. & 45. [g] Idem libr. 44. [h] Idem libr. 37. [i] Idem libr. 30. [l] Sallustius in Bello Jugurthino, & Luc. Flor. libr. 3. cap. 1. [m] T. Liv. libr. 31. [n] Idem libr. 34. [o] Plutarch. in Vitâ Timoleontis. [p] Idem in Vitâ Agesilai. [q] Idem eodem loco.

malorum, quæ vel ira Dei, vel hominum furor invehit, gravissimum est bellum; ubi arma [a] increpuere

.... non ullus aratro
Dignus honos; squallent abductis arva colonis.

Diripiuntur urbes, vastantur agri, incenduntur villæ, vectigalia, publicique reditus non modò adventu belli, sed etiam metu minuuntur. Hæc autem damna non ille sentit, qui in alienam regionem induxit exercitum; sed ille, in cujus fines hostiles legiones impetum fecerunt; tantum enim abest interdum, ut qui extra fines imperii sui bellum gerit, ullo damno afficiatur, ut sæpe sine suo sumptu bellum faciat, & summis etiam opibus augeatur. Notum est Cyram [b] Superiorem inopem domo profe-
8 ctum Asiam totam subegisse, nec unquam, quum tantum exercitum aleret, inopiâ laborasse: Alexandrum [c] verò constat, quum trajecit Hellespontum eversurus imperium Persarum, septuaginta talenta dumtaxat habuisse; ceteros sumptus, quos ille fecit ingentes, hostilis terra suppeditavit: Hannibalis [d] exercitum nisi Italia aluisset, frustra pecuniam, & commeatum ab Africâ expectasset. Quapropter idem Hannibal apud Livium [e] suadet Antiocho, ut utatur Italiæ viribus adversus Italiam, quod nihil aliud erat, quàm exercitum in Italiam mittere. Quò fit, ut illa terra, quam hostium copiæ invaserunt, duobus exercitibus amico, & hostili commeatum suppeditare cogatur. Accedunt eodem militum injuriæ,
9 qui nisi etiam eos, quos tueri debent, pessimè haberent, non tantopere Alexandri imperatoris exercitus laudaretur, qui quum in terrâ sociorum stativa haberet, e fenatoribus, non e militibus constare videbatur; nec ille Scauri, qui pomiferam arborem, quam in pede castrorum complexa metatio fuerat, postero die, quum discederet, intactam reliquit; ceteri milites injusti, violenti, sæpenumero sociis magis graves, quàm hostibus sunt. Atque utinam nullus exercitus Vitellii milites imitaretur, de quibus [f] Cornelius Tacitus ait: non Italia adiri, nec loca, sedesque patriæ videbantur, tanquam externa litora, & urbes hostium urere, vastare, rapere. Neque id solùm militum libidine accidit, sed ducum prudentiâ, qui res amicorum sæpe corrumpunt venturas in hostium potestatem; cujus exemplum rei ab Antiquis memoratur Philippus [g] Macedoniæ Rex, qui bellum cum Romanis gessit, quem plures urbes sociorum constat excidisse, quàm hostium

Romanos. Accedit eodem, quod ubi intra fines res geritur, siquid offensum est, sta- 10
tim fides labat sociorum, deficiunt urbes, omnia hostium fiunt; a quo periculo abest ille, qui in hostium fines induxit exercitum; nam quamvis animi sociorum minùs fideles fuerint, ubi nullus est hostis, ad quem desciscant, in fide maneant, necesse est. Nolo multis exemplis affirmare, quod paucissimis ostendi potest; quum Xerxis exercitus ad [h] Salamina, & ad Plateas ingentes clades accepisset, nulla civitas in Asiâ defecit a Rege Persarum; sed ubi Pausanias, & Græcorum copiæ in Asiam trajecerunt, omnes Græcæ urbes rebellarunt. Nullam victoriam, quæ cum Themistoclis, Pausaniæque victoriis comparari posset, consequutus fuerat [i] Agesilaus; & tamen, quia ejus copiæ in Asiâ versabantur, omnes ad eum certatim Barbari desciscebant: idem contigit Alexandro, ubi Persas [l] ad Granicum amnem equestri prœlio superavit. Sed fortasse Barbarum oderant Asiæ nationes; quid [m] Macedones? nonne proditum memoriæ est mirificè suos Reges dilexisse? nihilo tamen secius post Pauli Æmylii victoriam universa Macedonia in ditionem Romanorum sponte concessit.

DIS-

[a] Virgil. Georgic. libr. 1. in fine. [b] Xenophon. de Expedition. Cyri. [c] Plutarch. in Vitâ Alexandri. [d] T. Liv libr. 25. & 26. [e] Idem libr. 34. [f] Cornel. Tacit. Histor. libr. 2. n. 56. [g] Tit. Liv. libr. 31. & 32. [h] Plutarch. in Vitâ Themist. [i] Idem in Vitâ Agesilai. [l] Plutarch. in Vitâ Alexandri. [m] Tit. Liv. libr. 45. in princip.

DISSERTATIO XLVI.

De Hermis, quibus caput amputasse Alcibiades accusatus in exilium abivit.

Parmeniscus quum in antrum Trophonii descendisset, tantâ tristitiâ affectus est, ut ampliùs ridere non posset; verùm quum in Delo informe lignum pro Latonæ simulacro conspexisset, effusus in risum, & ægritudine liberatus est. Cybele a cubo dicta est. Mercurius cubi formâ fingebatur, quia nihil aliud sit, quàm sermo, & ratio; non verò quia quatuor artes invenerit, sicut Homeri Interpres censet. Varia est quadratæ statuæ significatio; præcipuè verò dicitur, quæ manibus, & pedibus caret; quam significationem Petavius in interpretatione Themistii non intellexit. Hermam Sidonius Apollinaris pro stolido accipit. Mercurius lucro præest; ideo Antiqui illum cum crumenâ finxerunt; quemadmodum Phœnices ceteros etiam Deos conformarunt; quia omnia nobis a Deo tribuantur.

SI quis est, qui nesciat, quàm improbè fortuna ludat in rebus humanis, & ex quàm parvis initiis magnarum momenta rerum pendere soleant; id eum docere potest noster Auctor exemplo [a] maximè insigni, & memorando. Apparabat summâ ope bellum civitas, quo vindicare sibi imperium Siciliæ cogitabat; & quamvis eam expeditionem non satis prudenti consilio suscepisset, illud tamen prudentissimè fecerat, quod Alcibiadem ejus belli ducem elegerat; qui vir tantâ vi corporis, animique fuit, ut si cepta persequi, & bellum ductu, auspiciisque suis gerere potuisset, nunquam illud inceptum adeo tristes exitus habuisset; sed malignitas fortunæ bene consulta pervertit, & Alcibiadis crescentem gloriam non illa quidem potuit extinguere, sed non mediocriter obscuravit. In Atheniensium urbe pul-
1 cherrimâ frequentes cum in privatis ædiū vestibulis, tum in publicis templis Mercurii statuæ visebantur, quas Hermas vocant; his omnibus unâ nocte caput amputatum est, nec unquam quæstionibus habitis ejus facinoris auctor potuit inveniri; sed quoniam vulgo mos est quantumlibet obscuris, & falsis reum subdere, nonnulla suspicio in Alcibiadem conferebatur. Id arripuerunt ejus inimici, quibus Alcibiade florente nulla spes administrandæ Reipublicæ; & virum quidem populari gratiâ, & eloquentiâ subnixum in judicium vocare præsentem, quamvis Alcibiade postulante, recusarunt; ubi verò profectus est ad bellum, hominem accusarunt, & e medio cursu rerum maximarum ad causam dicendam retraxerunt; quum autem ille fugâ sibi consuluisset, absentem Athenienses capitis condemnarunt. Ea omnium malorum causa Atheniensibus fuit; amisso quippe tanto duce res in Siciliâ perditæ; ejus viri consilio adjuti hostes ingentibus Atheniensium Rempublicam cladibus afflixerunt. Ita res parva dictu ingentes in Republicâ tempestates excitavit; & civitas Græciæ princeps, dum sui civis dominatum nimiùm pertimescit, in exterorum incidit servitutem; adeo perniciosa res est in civitatibus liberis calumnia, & adversùs magnos viros nimiùm sibi indulgens libertas. Sed non mihi hodierno die consilium est dicta, sententiasque proferre, & in præceptis prudentiæ dandis immorari, sed [b] Thucydidis locum explicare, qui in hujus historiæ narratione sic ait: Ἐν δὲ τούτῳ ὅσοι Ἑρμαῖ ἦσαν λίθινοι ἐν τῇ πόλει τῇ Ἀθηναίων [εἰσὶ δὲ κατὰ τὸ ἐπιχώριον, ὧν τετράγωνος ἡ ἐργασία, πολλοὶ καὶ ἐν ἰδίοις προθύροις, καὶ ἐν ἱεροῖς] μιᾷ νυκτὶ οἱ πλεῖστοι περιεκόπησαν τὰ πρόσωπα quæ sic latinè convertuntur: *Inter hæc quicunque Hermæ lapidei in urbe erant Atheniensium [sunt autem patrio instituto multi, & in privatis ædium vestibulis, & in delubris quadratâ specie] unâ nocte horum plerisque caput amputatum est.* In his verbis cur quadratam esse dicat Herma- 2
rum speciem, explicandum est. Ac sciendum Veteres quasdam peculiares figuras Diis dedicasse; sic Nemesi, Fortunæque globum sacraverunt, & rotam; testatur id de Fortunâ Cebes Thebanus in tabulâ, & Galenus in exhortatione ad artes; de Nemesi Nonnus in Dionysiacis, ubi sic ait

Καὶ τροχὸς αὐτοκύλιστος ἔην παρὰ ποσσὶν ἀνάσσης

sic [c] Veneris Paphiæ simulacrum non humanâ specie visebatur; sed orbis erat latiore initio in ambitum metæ modo exurgens, ut libro secundo Historiarum Cornelius Tacitus memoriæ prodidit; Pausanias [d] autem scribit quadrangulâ figurâ collocatam. Informe lignum pro Latonæ simulacro in Delo cultum libro decimo- 3
quarto [e] refert Athenæus, de quo illud narratur memorabile; Parmeniscum, in antrum Trophonii quum descendisset, tantâ tristitiâ affectum, ut ampliùs ridere non posset; ideo oraculum Apollinis consuluisse, & responsum accepisse matrem ipsi risum daturam; quum autem domum venisset Parmeniscus, matremque esset alloquutus,

[a] Thucydid. libr. 6. [b] Thucydid. ibid. [c] Cornel. Tacit. libr. 2. Histor. n. 3. [d] Pausan. in Attic. sive libr. 1. [e] Athen. libr. 14. cap. 1.

quutus, neque ægritudine levaretur, se
deceptum oraculo arbitrabatur. Fortè for-
tunâ accidit, ut in Delum proficisceretur,
& quum in insulâ quæcunque visenda e-
rant, esset contemplatus, ingressus est La-
tonæ templum, ratus aliquod simulacrum
Deæ pulcherrimum spectaturum; ubi, quum
simulacrum quidem nullum, sed informe
lignum reperisset, repente effusus in ri-
sum, & ægritudine liberatus est. Sed &
in Icaro informe lignum Dianæ conse-
cratum est, & Thespiis signum Junonis
4 truncus excisus fuit, & Sami tabula pro
Junone colebatur. Sed præcipuè cubi fi-
gura Diis dicabatur, nam [a] & Cybelem a
cubo dictam, quo exprimebatur, Martia-
nus Capella testatur; & [b] Mercurius au-
ctore Galeno cubi formâ fingebatur. Ra-
tio ejus rei affertur ab Homeri Interpre-
te, quòd quatuor artes [c] Mercurius inve-
nerit; musicam, palæstram, litteras, geo-
metriam; sed quum tesseræ forma sex qua-
dris comprehendatur, non quatuor, non
video, cur ea quatuor artes a Mercurio
inventas referat. Illud verius, quod a non-
nullis [d] affirmatur, Mercurio tesseram de-
dicatam, quòd Mercurius nihil aliud esse
censeatur, quàm sermo, & ratio. Que-
madmodum autem sermones veritatis ex-
5 pertes [e] Plato Dædali statuis comparavit,
quæ sponte movebantur, atque circum-
euntes in eodem loco nunquam consiste-
bant; ita verus ille sermo, illa veritati
consona ratio stabilissimum quiddam est,
& stabilissimæ figuræ comparatur. Siqui-
dem nihil veritate firmius, aut immutabi-
lius, quæ non in rebus mutationi obno-
xiis, sed in illâ mente sedem habet, & re-
gnum, ubi nullo unquam tempore pote-
rit labefactari; nullum enim tempus aut
erit, aut unquam fuit, quo illæ rerum spe-
cies, illa exemplaria in mente divinâ su-
scipiant, aut susceperint ullam mutatio-
nem; quæ initia sunt, causæque, & quasi
perpetui fontes veritatis; ideo veritas &
lucet in tenebris, & in tempestate sævâ
quieta, & depressa non opprimitur, & a-
gitata non commovetur. Ideo Antiqui ve-
ritatem, sermonemque verum quadrangu-
læ figuræ contulerunt, quæ quantumvis
moveatur, nunquam sibi dissimilis est, &
semper stat; & Deum [f] præsidem, aucto-
remque [g] sermonis eadem formâ expresse-
runt. Sed quum jam mos increbuisset, ut
omnes Dii humanâ formâ fingerentur, Mer-
curium quoque placuit humanâ effigie re-
præsentari; ut tamen vetus Mercurii figu-
ra servaretur, oris humani speciem quadra-
to quoquo versùs lapidi adjunxerunt; vel
certè statuas Mercurii finxerunt sine pe-
dibus, atque manibus, ut aliquo modo cu-
bi formam referrent; ideo Juvenalis [h] de
Mercurio dixit

Nil nisi Cecropides, truncoque simillimus Her-
mæ;

Eæ verò statuæ Græcis *τετράγωνοι*, idest qua-
dratæ dicebantur; quamquam non me fu- 6
git, statuas quadratas etiam appellari, quæ
sunt breviores, quàm symmetriæ ratio pa-
tiatur. Siquidem placuit excellentissimis,
clarissimisque sculptoribus, & statuariis pro-
ceriora signa, quàm homines naturâ sint,
conformare. Id Lysippus instituit; qui an-
te floruerant, dicti sunt statuas quadratas
facere; idcirco Polycleti signa Varro qua-
drata esse dicit, & [i] Pausanias Venerem ce-
leberrimam Alcamenis, quæ Venus *ἐν κήποις*
in hortis vocabatur. Eadem ratione, qua
Cornelius [l] Celsus quadratam staturam ap-
pellat eam, quæ non est gracilis, sed cras-
situdine magis, quàm proceritate censetur;
& [m] Columella quadratos boves. Verumta-
men non ita Mercurii statuæ quadratæ di-
cebantur, sed quia pedibus carerent, atque
manibus; atque hoc genere statuarum Ar-
cadiæ [n] populos Pausanias gavisos esse as-
severat; & hac formâ fuisse Deos, qui *ἐρ-*
γάται dicebantur. Atque id sibi voluit no- 7
ster Auctor, quum affirmavit *τετράγωνον* fuis-
se, *τὴν τῶν Ἑρμῶν ἐργασίαν*; & Themistius,
qui sic ait in orationibus: *πρὸ μὲν Δαιδάλου*
τετράγωνος ἦν οὐ μόνον ἡ τῶν Ἑρμῶν ἐργασία, ἀλ-
λὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἀνδριάντων: Δαίδαλος δ' ἐπειδὰν
πρῶτος διήγαγε τὼ πόδε, καὶ τὼ χεῖρε διῆγε, ἔμπνοα
δημιουργεῖν ἐνομίσθη. quæ verba ad hunc mo-
dum convertuntur: *ante Dædalum non Her-*
mæ solùm quadratâ specie fingebantur, sed &
aliæ statuæ; postquam verò Dædalus manus,
& pedes diduxit, animum quoque visus est ad-
dere simulacris. Quæ verba non intelle-
xit Petavius interpres Themistii; nam ubi
Themistius habet *τετράγωνος ἦν ἡ ἐργασία* i-
pse vertit *rudi, informique mole*, quodsi *τε-*
τράγωνος non *quadratum* significet, sed *rude*,
& *impolitum*, quo pacto probare poterit
Hermas informes, & nullo artificio fieri
consuevisse? quum ex Cicerone tot locis
constet fuisse Hermas præcipua ornamenta
villarum, Xystique, & gymnasiorum; tan-
tumque absuerit, ut artifices informes, &
sine curâ Hermas effecerint, ut contra quàm
pulcherrimâ specie facere conarentur;
itaque proditum est [o] ejus ævi sculptores
Alcibiadis omnium pulcherrimi formam,
quum

[a] V. Rosinum Antiq. Roman. libr. 2. cap. 4. [b] Galenus in hortatione ad artes. [c] Diodor. Sicul. libr. 1. Bibliothec. Historic. [d] Thucyd. Interpres ad libr. 6. locum allatum. [e] Plato in Menone, sive de Virtute. [f] Macrob. Saturnal. libr. 1. cap. 19. [g] Diodor. Sicul. Bibliothec. Histor libr. 1. [h] Juven. Satyr. 8. v. 53. [i] Pausan. in Attic. sive libr. 1. [l] Cornel. Celsus libr. 2. de Medic. [m] Columella libr. 6. cap. 1. de Re Rusticâ. [n] Pausan. libr. 8. in Arcadic. [o] Clem. Alex. in Protrept.

quum Hermas facerent, expreſſiſſe. Non igitur Mercurii ſtatuæ rudi, informique mole fiebant, ut Petavius videtur indicare, ſed manibus, pedibuſque carentes, & ideo quadratæ vocabantur. Hujus rei teſtis eſt Macrobius libro primo Saturnalium capite decimo nono, qui ſic ait: *pleraque ſimulacra Mercurii quadrato ſtatu figurantur ſolo capite inſignita, & virilibus erectis*; & Plutarchus, cujus illa verba leguntur in præceptis politicis: τῶν Ἑρμῶν τὺς πρεσβυτέρυς ἀχείρας, καὶ ἄποδας ἐντεταμένοις μορίοις ἐποίυν; & Demetrii Phalerei jocus, qui quum juvenem vidiſſet aſotum, *en*, inquit, *Herma quadratus habes pudendum, ventrem, barbam, ſyrma*. Quod autem manibus, pedibuſque
8 carerent Hermæ, Hermam Sidonius Apollinaris pro homine ſtolido, ac nihili accepit libro quarto epiſtolâ duodecimâ, ubi ſic ait: *Per plurimos dies illum ipſum Hermam ſtolidiſſimum venire ante oculos meos inexoratus arcuerim*. Conjungebantur autem & ſimulacra Mercurii cum Minervæ ſimulacris, vel Minervæ ſigna, ſicut Mercurii, ſine manibus, pedibuſque formabantur; ea Hermathenas Cicero ad Atticum libro primo epiſtolâ quartâ vocat; Tauriſcus autem eodem modo amorem fecit, & Hermerota nuncupavit. Collocabantur [a] autem
9 Mercurii ſimulacra in veſtibulis ædium, ſicut indicat in loco citato noſter Auctor, & Suidas affirmat in voce Hermes; unde Ariſtophanes in Pluto

Πρὸς τὴν θύραν ϛροφαῖον ἱδρύσασθέ με.

Ideo conſilio faciebant vel, ut averteret fures; idcirco ϛροφαῖον appellabant, ut [b] adnotat Interpres Ariſtophanis; vel, ut lucrum in ædes inveheret; nam Mercurium lucro præfuiſſe cum [c] alii, tum Plautus teſtatur [d] his verbis in Amphitruone

Nam vos quidem id jam ſcitis conceſſum, & datum
Mihi eſſe a Diis aliis, nunciis præſim, & lucro

Eâ de cauſâ inopinatum lucrum Ἑρμαῖον vocant, & apud Platonem Ἑρμαῖον ἡγησάμην *apponerem lucro* ſignificat; nec aliò Antiqui [e] reſpexere, quum Mercurium cum crumenâ finxerunt; quo habitu etiam ceteros Deos Phœnices conformarunt, & ſapientiſſimè quidem; quando nobis omnia a Deo tribuuntur, nihilque conſequimur, quod acceptum Deo referre non debeamus. Ea fuit cauſa, cur Athenienſes vehementer commoverentur, eo quod Hermæ fracti eſſent, & comminuti; ominoſum enim videbatur initio tantæ rei ſuſcipiendæ ſimulacra Dei, qui lucri omnis auctor habebatur, dejecta eſſe, & amputata; ac propterea gravius iraſcebantur auctoribus. Sed immerito eam culpam in Alcibiadem conferebant; ſiquidem [f] Corinthii ejus facinoris auctores fuerunt, ut Athenienſes eo caſu tanquam augurio infelici, atque inauſpicato ab invadendæ Siciliæ conſilio deterrerentur, qui, ut Athenienſes ab incepto deſiſterent, non ſunt aſſequuti; ſed ut pulſo Alcibiade malè rem gererent, ſunt aſſequuti.

DISSERTATIO XLVII.

Qua exponitur, quo pacto Solon Athenienſium civitatem diviſerit.

Servius Rex primus Romæ nummos cudit; in Græcia Æginetæ; in Italia Janus; unde in aliquibus numiſmatis Jani bifrontis effigies cernitur. Ariſtophanis Interpres, & eum ſequutus Cælius Rhodiginus errat, quum tradit populum Athenienſem in tres claſſes fuiſſe diſtributum; nam Solon eum diſtinxit in pentacoſiomedimnos, equites, zeugitas, ac thetas, qui reſpondent proletariis Romanorum; errat etiam, quum medimnum eſſe terræ menſuram cenſet. Quos libros continerent, medimnus, modius, amphora, choenix, & ſextarius. Unde medimnus appellatus ſit. Georgius Agricola arbitratur medimnum ſex modios continere, unum ſextarium, & quatuor uncias; Pancirolus autem ſex dumtaxat modiorum fuiſſe capacem. Iſocrates quum magnas opes cumulaſſet, coactus eſt triremem ſuo ſumptu conducere, quum bis id munus recuſaſſet. Socrates hominis opulenti ſortem tanquam pauperis miſerabatur.

Quum vetuſtis temporibus, nondum commerciis inter homines probè conſtitutis, exigua admodum eſſet auri, pretioſorumque metallorum copia, rarus etiam uſus pecuniæ fuit; ſiquidem Romæ [g] Servius Rex primus æs ſignavit, & nummos cudit, & in Italiâ Janus; unde in quibuſdam Italiæ, Siciliæque urbibus in numiſmatis [h] effigiem Jani bifrontem excudebant,

[a] Ælian. Var. Hiſtor. libr. 2. cap. 41. [b] Ariſtoph. Scholiaſt. ad eum locum, & Suid. in V. ϛροφαῖ. [c] Feſt. Pomp. libr. 1. Iſid. libr. 8. Etymologiarum cap. ult. Fulgent. libr. 1. Mytholog. [d] Plaut. in Amphitruonis Prologo. [e] Cæl. Rhodig. libr. 16. cap. 19. [f] Plutarch. in Vitâ Alcibiad. [g] Plin. libr. 33. cap. 3. [h] Plin. ibid.

bant, sicut in Græciâ [a] Æginetæ dicuntur
usum pecuniæ principes ostendisse. Ante
1 ea vel ære [b] gravi utebantur, vel rebus in-
ter se permutandis necessaria usui compa-
rabant; & quia nullas alias opes ferè no-
verant, nisi quas agricolarum industrius la-
bor, & terræ benignitas producit, & nu-
trit, pecorum, & frugum copiâ divitias me-
tiebantur. Hinc & mulcta [c] veterum legum
pecore dicitur constitisse, & [d] Homerus
arma Glauci æstimat centum bobus, Dio-
medis novem; & divites appellat πολύαρνας
hoc est *multis agnis abundantes*; sic [e] enim
loquitur:
Ἀτρεὺς δὲ θνήσκων ἔλιπε πολύαρνι Θυέστῃ
Eodem modo Solon [f] Athenis maximas di-
vitias frugum copiâ definivit, & ditissimos
esse voluit eos, quos πεντακοσιομεδίμνους appel-
lavit, qui quingentas frugum, olei, vini-
que mensuras quotannis colligerent. Ho-
rum mentionem facit [g] noster Auctor his
verbis ἐπλήρωσαν ναῦς ἑκατὸν ἐσβάντες αὐτοί τε
πλὴν ἱππέων, καὶ πεντακοσιομεδίμνων, καὶ οἱ μέ-
τοικοι: quæ verba sic latinè convertuntur
*Centum naves impleverunt, quum & ipsi as-
cendissent, & inquilini præter equites, & il-
los, qui pentacosiomedimni vocabantur*. Ad
quem locum Thucydidis illustrandum bre-
viter enarrabo, & quo pacto, & quo con-
silio Solon Atheniensem populum divise-
rit; & de mensuræ modo, quæ Græcis me-
dimnus appellatur, pauca dicam. Scien-
2 dum [h] est igitur Solonem, quum leges con-
deret Atheniensibus, omnem populum in
quatuor classes distribuisse; in pentacosio-
medimnos, equites, & zeugitas, & thetas.
Primi ditissimi censebantur, & quingentos
aridorum, liquidorumque medimnos an-
nuo reditu colligebant, secundi trecentos,
tertii ducentos; & illi quidem ἱππεῖς, & eo-
rum ordo ἱππὰς dicebatur; unde & pom-
pæ, quæ ab ipsis Hippas dicebatur, indi-
tum nomen; hi verò zeugitæ, & hic erat
infimus census. Nam, qui thetes vocaban-
tur, his respondebant, qui [i] apud Roma-
nos capite censi sunt appellati, quòd cen-
sum nullum haberent, quos etiam alio no-
mine proletarios a prole dictos accepimus;
propterea quod omnium publicorum mu-
nerum expertes prolis dumtaxat augendæ
gratiâ in Republicâ versarentur, neque un-
quam, nisi deploratis Reipublicæ tempori-
bus, militiæ nomina darent. Eodem mo-
do thetes, quo nomine mercenarii signifi-
cabantur, soluti publicis muneribus, eò
solùm nomine Reipublicæ participes erant,
quòd in concionem convenirent, & in ju-
diciis suffragium ferrent. Quod initio qui-
dem ut exiguum contemnebatur; sed ap- 3
paruit postea populum Reipublicæ domi-
num constitutum, & infimæ plebi summam
esse traditam potestatem; ideo nobiles ho-
mines, & divites adulari populo cogeban-
tur; & qui plurimum posse, & se quàm
splendidissimos esse volebant, tenuissimam
plebem, & obscurissimam, tanquam domi-
nam, venerabantur; ea quippe & judicia
regebat, & vitæ, necisque singulorum ha-
bebat potestatem. Quocirca Diogenes ar-
gutè, quum in cauponâ vesceretur, De-
mosthenem invitavit; quum [l] autem De-
mosthenes recusaret, & erubesceret in cau-
ponam venire, *atqui*, inquit, *tuus dominus
in cauponam venire, & habitare non erubescit*;
significabat nimirum Diogenes dominum
Demosthenis, utpote oratoris, & Rempu-
blicam administrantis esse populum, vel po-
tiùs infimam plebem. Re enim verâ sor-
didissimus populus Athenis dominabatur; 4
huic tanquam tyranno publica pecunia in
concionibus pendebatur; siquid enim re-
liquum erat e publicis reditibus, id omne
viritim populo distribuebatur. Eum autem
morem sustulit [m] Themistocles imminente
Persico bello, qui persuasit Atheniensibus,
ut eam pecuniam ad parandam, adornan-
damque classem converterent. Nec sine
prudentiâ singulari Legumlator Athenien-
sis tantam tribuit infimæ plebi potentiam;
nam quum, antequam Solon leges conde-
ret, civitas esset ægra, & [n] obnoxia divi-
tum, & potentium libidini, hominesque
tenues opulentorum tristi dominatione pre-
merentur, ob eamque causam ingens aliqua
calamitas Reipublicæ impenderet; quum
pars maxima civitatis inopiæ quadam tabe
consumpta miserrimè interiret, & ad ni-
hilum, exilio, carcere, servitute redigere-
tur; huic malo contraria medicina fuit oc-
currendum, id frenum injiciendum inso-
lentiæ, & libidini locupletum, ut assuesce-
rent divites, & clari pauperes, & obscuros
pro civibus, non pro servis habere. Que- 5
madmodum autem, qui thetes Athenis vo-
cabantur, his comparari possunt, qui Ro-
mæ proletarii sunt appellati; ita senatori-
bus respondebant illi, qui πεντακοσιομέδιμνοι
Athenis dicebantur; quod nomen intelli-
gi neutiquam potest, nisi quæ mensura me-
dimnus fuerit explicemus; quod eo liben-
tiùs faciemus, quòd in eo turpiter errat In-
terpres Aristophanis, qui medimnum ter-

[a] Ælian. Var. Histor. libr. 12. cap. 10. [b] Tit. Liv. libr. 4. & A. Gell. libr. 10. cap. 6. & Plin. libr. 3. cap. 3. [c] Dionys. Halicarnass. libr. 10. Antiquit. Roman. & Fest. Pomp. libr. 11. & Cornel. Tacit. de Morib. Germanor. & A. Gell. libr. 11. cap. 1. [d] Hom. Iliad. ζ. v. 236. [e] Idem Iliad. β. v. 106.

[f] Plutarch. in Vitâ Solonis. [g] Thucydid. libr. 3. [h] Plutarch. in Solonis Vitâ, & Cæl. Rhodig. libr. 25. cap. 18. [i] A. Gell. libr. 16. cap. 10. [l] Ælianus Var. Histor. libr. 9. cap. 19. [m] Plutarch. in Vitâ Themistoclis. [n] Idem in Vitâ Solonis.

re mensuram esse censet, ubi etiam perpe-
ram tradit Populum Atheniensem in tres
esse classes distributum; cujus auctoritate
deceptus est Cælius Rhodiginus, qui libro
duodecimo capite primo in totidem partes
Atheniensium populum divisum esse tradit.
Medimnum Vossius ab Hebraicâ voce *mid-*
6 *dah*, quæ significat *modum*, & *amanah*, quæ
numerum, quasi numerosam mensuram di-
ctum putat; continere verò arbitratur Ge-
orgius [a] Agricola sex modios, unum sexta-
rium, quatuor uncias; Panciroius [b] autem
sex dumtaxat modiorum fuisse capacem,
duarum verò amphorarum, quadragintao-
cto chœnicum, sextariorum duorum, & se-
ptuaginta. Siquidem medimnus centum
viginti libras capiebat; modius autem vi-
ginti, amphora sexaginta, sextarius uncias
viginti, chœnix triginta; & erat mensura
diurni cibi, unde [c] Pythagoras præcepit
chœnici non insidendum, quæ servis la-
borantibus dari solebat, & demensum vo-
cabatur, unde Symmachus dixit: *Parenti-*
bus, neque ad lancem, neque ad demensum ver-
ba tribuenda sunt: id Seneca diurnum vocat
epistolâ octogesima primâ. Ex his autem in-
telligi potest quantus fuerit maximus Athe-
7 niensium census; superest, ut explicemus,
quo consilio fuerit a Solone discrimen or-
dinum conditum, & census institutus; id
autem commodissimè nobis Livius explica-
bit, qui libro primo de Servio Rege, a quo
primo Romanorum in classes est facta de-
scriptio, ita loquitur: *Censum instituit rem*
saluberrimam tanto futuro imperio, ex quo pa-
cis, bellique munia non viritim, ut ante, sed
pro habitu pecuniarum fierent. Eodem modo
Solon Athenis divites ab inopibus separa-
vit, ut in divites, & opulentos Reipublicæ
onera inclinaret; nam quibus erant am-
plissimæ facultates, ii, quum Reipublicæ
tempora postularent, triremem ædificare,
instruere armamentis, militibus implere
cogebantur. Quapropter [d] Isocrates, quum
præceptis eloquentiæ tradendis magnas o-
pes cumulasset, ad extremum jussus est tri-
remem suo sumptu conducere, quum bis
idem munus recusasset. Ideo Socrates in
8 Xenophontis Oeconomico hominis opu-
lenti sortem tanquam pauperis miseratur;
quod haberet necesse & in pace obire pu-
blica munera, & ingruente bello sumptus
magnos Reipublicæ causâ facere, ob eam-
que causam pluribus indigere. Sicut au-
tem onera divitibus imponebantur, sic iis-
dem honores, magistratusque mandaban-
tur; quum lex esset [e] Solonis, qua caveba-
tur, ut soli hi, quibus erat census, hono-
res, & magistratus adipiscerentur: τὰς ἐυ-
πόρους ἄρχειν τὰς ἀρχὰς ἁπάσας; & alia, quæ
patere vetabat ad dignitates viam iis, quo-
rum res erat angustior, quam zeugitarum
census; ita divites, & opulenti impensas,
quas pro Republicâ faciebant, honorum
amplitudine compensabant; neque tamen
insolescebant, quum ad altissimos dignita-
tum gradus tollerentur.

[a] Georg. Agricol. de Mensuris, & ponder. Rom. & Græcor. libr. 2. prope finem. Edit. Basileæ Anni 1550. pag. 66. [b] Panciroi. Var. Lect. libr. 1. cap. 64. [c] Diogen. Laërt. libr. 8. segm. 17. in Vitâ Pythagor. & Budæus de Asse libr. 5. [d] Plutarch. in Vitâ Isocratis. [e] Idem Plutarch. in Vitâ Solonis.

DISSERTATIO XLVIII.

De Terræmotibus.

Terræmotus initio rerum agendarum contingens rem susceptam dirimebat. Thales existimavit terram tanquam navigium Oceano vehi, eo autem fluctuante Terræmotum existere; alii terram esse animal sunt opinati, & Terræmotum esse horrorem, qui animantibus in febribus contingere solet. Anaxagoram credidisse causam Terræmotus esse ætherem, qui incurrat in terræ partem nostris vestigiis oppositam, & impetu feratur usque ad terræ, quam incolimus, superficiem tradit Aristoteles; qui absurdas philosophis tribuere solet sententias, ut quum facilè eas convellerit, victor omnium videatur; alii alias causas Terræmotus finxerunt. Fundamenta Neptuno consecrata erant. Sub terrâ esse ingentes fluvios, & lacus poëtæ prodiderunt. Seneca negat ullum motum ultra ducenta millia passuum pertingere. Terræmotus totum Orbem concussit, navigia supra muros urbis, atque alius supra montes stadia centum distantes sustulit. In Asiâ unâ nocte duodecim urbes, totidemque in Campaniâ Terræmotu concidisse; & montes duos inter se concurrisse ferunt. Urbes cum mœnibus intactas e montibus in plana deduxit Terræ motus; & Ossam ab Olympo, Abylam a Calpe, Siciliam ab Italiâ diremit. Eustathius tria genera Terræ motuum recenset; & ideo Neptuno tridentem vult attributum; alii verò plura enumerant; & suo unumquodque nomine appellant. Pherecydes Pythagoræ doctor haustâ e puteo aquâ Terræ motum prædixit. Plurima signa futuri Terræ motus. Sub terrâ sunt pestilentes spiritus, qui erumpunt in Terræ motibus; ideoque interdũ greges ovium exanimati sunt; aliquando etiam angina, aliquando pestis miserandam hominum stragem edidit. Pausanias tradit in Terræ motibus columnas, & parietes ad solum præcipites ferri, ac deinde in pristinum restitui locum; Seneca pariter diduci parietum angulos, iterumque conjungi, trabiumque capita à parietibus recedere, & sine ruinâ, in locum suum referri. Omnia loca, regionesque Terræ motibus obnoxiæ sunt; licet de aliquibus id quidam negent. Romani, Pœnique quum inter se dimicarent, non sensere Terræmotum, qui urbes evertit. Nequaquam verum videtur, quod Seneca tradit, primos Terræ motuum impetus esse violentissimos; posteriores verò infirmiores. Ædificiorum fornices, & parietum anguli tutissimi sunt in Terræ motibus; lateritii quoque parietes tutiores sunt, quàm cæmentitii, aut quadrato lapide constructi. Ctesiphon architectus Ephesinæ Dianæ templum ne Terræmotibus everteretur, in palustri loco condidit, ac ne labaret, calcatos substravit carbones velleribus lanæ superinjectis.

QUod Thucydides [a] in procemio confirmavit, quum Peloponesiacum bellum gereretur, frequentiores Terræmotus, quàm alio tempore extitisse, id historiâ procedente declarat. Nam & [b] quum pestis Athenis tertium jam annum grassaretur, frequentissimè terram movisse me- 1
moriæ prodidit; & Eubœam insulam, & Bœotiam, & Athenas ipsas fuisse concussas; & [c] anno, qui pestilentiam est proximè consequutus, tradidit Agidem Spartanorum, sociorumque ducem, quum in Atticam esset inducturus exercitum, multis motibus Terræ deterritum ab incepto abstitisse; quo tempore narrat Orobias EubϾ urbem desidente terrâ, & superfundente se fluctu obrutam; plerosque, qui ad altiora loca confugere nequiverant, demersos interiisse; & Atalantam insulam, tumente vi Terræmotus mari fluctus obruisse; & circa Peparethum similem fuisse maris elationem, non tamen insulam inundasse; muros tamen urbis concussos aliquâ ex parte concidisse; & Prytaneum, & nonnullas domos eversas esse. Et Lacedæmonios, quum essent [d] Chiis Melancridam ducem cum decem navibus missuri, Terræmotu impeditos, non Melancridam, nec decem naves, sed Chalcidium, & quinque naves misisse; insuper [e] insulam Delum, quod antea nunquam accidisse dicebatur, insolitis motibus tremuisse. Quibus in locis, quoniam summus Auctor & nonnulla commemoravit, quæ solent ex ejusmodi motibus evenire; & initio [f] rerum agendarum, Terræ motu rem susceptam dirimi indicavit, & de hujusmodi religione, & de motibus Terræ, Auditores, hodierno die, & consequentibus nonnulla dicemus. Religionem fuisse
Græcis incepta exequi, quæ Terræmotus 2
interpellasset, vel illud argumento est, quod libro quarto historiarum Xenophon narrat; quum Agesipolis Argivorum terram ferro, ignique popularetur, & Terræmotus ingens extitisset, milites ex hostili terrâ abscedendum censuisse, ne Deo prohibente quidquam rerum gererent; sed ducem militum religionem elusisse, quum diceret, Deum, si impedire voluisset inceptum, antequam in hostium agrum impetum fecissent, terram fuisse moturum; quum autem moverit re susceptâ, & aliquâ ex parte pro-

a Thucydid lib. 1. b Idem libr. 3. c Idem eod. loco. d Idem Thucydid. libr. 8. e Idem libr. 2.

f Idem Thucydid. libr. 5.

te profligatâ, expeditionem non impedire, sed imperare; & tamen hic tam callidus religionis interpres, quum exercitum Argis admovisset, motusque Terræ magis, ac magis invalesceret, & quidam ex militibus fulmine icti occidissent, quidam tonitruum fragore perterriti attonitis similes vagarentur, coactus est copias abducere. Nec minùs id intelligi potest ex eo, quod libro quinto Thucydides affirmat: quum Athenas venissent Argivorum legati, & Eleorum, & Mantinensium de fœdere faciendo cum Atheniensibus acturi, & esset jam concio congregata, Terræmotum concionis diem diffidisse, intelligi etiam potest ex eo, quod eodem libro narrat idem Thucydides, quum Argivorum legati, sociorumque Corinthum convenissent, & concilium de magnis Græciæ rebus haberetur, Terræmotu concilium esse dissolutum, & legatos, eò, unde profecti fuerant, revertisse. Sed [a] & Romani, quum terra con-
3 cussa fuisset, ab omnibus negotiis abstinebant; siquidem [b] auctore Gellio statim ferias indicebant; sed Dei nomen tacebatur, cui feriæ indicerentur; nam ignotum esse arbitrabantur, quis Deorum pæne convulsam e sedibus suis terram dimoveret; Græci [c] verò Neptunum esse putabant in causâ. Idcirco Xenophon libro quarto refert, quum terra tremuisset, Spartanos, qui jam populari cœperant Argivorum regionem, Neptuno Pæanem cecinisse; & Proclus testatur, quotiescunque terra movisset, in Græciâ supplicationes habitas esse Neptuno, ut scilicet, qui id invexerat, malum sedaret; irâ quippe Neptuni Terræmotus existere Græci arbitrabantur. Qua de causâ Pausanias in Achaicis Helicen, & Buram duas Achajæ urbes Terræmotu funditus eversas existimat irascente Neptuno, quòd Achæi supplices Heliconii Neptuni ab ejus templo violenter abstraxerant; & ipsam Spartam [d] ingenti Terræmotu prostratam concidisse, quòd eodem modo Spartani templum Neptuni, quod erat in Tænaro, violarant; & [e] Strabo tradit Apameæ in urbe Asiæ nobili ideo Neptunum eximiè coli, quamvis ea sit in mediterraneâ regione sita, quia motibus Terræ Apamea frequenter laboravit, & non semel eversa corruit; Apameenses nimirum, quum crederent urbem suam toties Neptuni irâ vexatam, prostratamque, Neptuni Numen sibi placandum inprimis esse censuerunt, Vi-
4 dentur autem Græci a Thalete Milesio docti, qui princeps apud eos de rebus physicis disputavit, Neptunum [f] Terræmotus causam esse arbitrati. Is quippe [g] terram immenso, & interminato mari vehi credidit tanquam navigium; & quemadmodum navigium commotâ aquâ, qua fertur, commovetur, & inclinatur in latus; ita agitari terram, quotiescunque illud infinitum pelagus agitatur, & fluctuat, & abire in latus, ideo in motibus terræ novos plerunque fontes erumpere, nova nasci flumina. Qui profectò non animadvertit, in ejusmodi motibus terram non totam concuti, sicuti concuteretur, si fluctuatione Maris illius immensi, quo portari dicitur, cieretur; nec quantam aquarum molem superfundi terræ esset necesse, si a vasto, & nullis terminis circumscripto elemento, quum tam vastâ agitatione nutaret, inundaretur. Enimvero si Thaletis Milesii a veritate sententia non abhorreret, non exigui fontes è terrâ, nec modicorum fluminum vis existeret, sed tota a lateribus terra inundaretur, urbesque totæ, immensique terrarum tractus Oceano superfundente fluctus, obruerentur, majoresque strages ederet, ac magis esset aquarum impetus, quam motus Terræ pertimescendus. Quid quod compertum est non esse imminentium mare, quum totus circum Oceanus felici nautarum audaciâ navigetur; nec tam terram comprehendere, quàm ab eâ comprehendi? Quamquam hæc sententia videtur vetustior Tha- 5
lete Milesio, & ab Ægyptiorum doctrinâ profluxisse, qui aquam omnium rerum principium esse voluerunt. Certè Homerus, qui multa ab Ægyptiis dicitur accepisse, Neptunum *ἐννοσίγαιον* appellavit libro octavo Iliados, ubi sic ait

Ω᾽ πόποι, ἐννοσίγαι᾽ εὐρυσθενὲς, οὐδέ νυ σοί περ
Ὀλλυμένων Δαναῶν ὀλοφύρεται ἐν φρεσὶ θυμός;

hoc est:

Ennosigæe potens latè, an non te dolor angit,
Quum videas Danaos miserandâ morte perire?

Quo nomine potestate, & numine Neptuni terram moveri declaravit; *ἐνόθω* enim est *moveo*, sicut [h] Eustathius docet, & *ἔνοσις concussus, & motus γαῖα* dicitur *terra*; eadem ratione & *ἐνοσίχθων* Neptunus ab Homero [i] nominatur his verbis:

Τὴνδε μέγ᾽ ὀχθήσας προσέφη κρείων ἐνοσίχθων

hoc est:

Hanc autem gemitus imo de pectore ducens
Affatur terræ motor Rex æquoris alti

appellatur [l] & *σεισίχθων*: Ammianus Marcellinus libro decimo septimo: *Ideoque Neptunum humentis substantiæ potestatem ἐννοσίγαιον, & σεισίχθονα poëtæ veteres, & theologi nuncupaverunt*. Possumus etiam *γάιηχον* Neptu-

[a] Tit. Liv. libr. 4. Decad. 4. [b] A. Gell. libr. 2 cap. 28 & Suetonius in Vitâ Claudii cap. 22. [c] Idem ibid. [d] Pauf. in Messenicis, sive libr. 4. [e] Strabo libr. 12. de Phrygiâ. [f] Plutarch. de Placitis Philosophor. libr. 3. cap. 15. [g] Senec. Natural. Quæst. libr. 3. cap. 13. & libr. 6. cap. 6. [h] Eustath. in hunc Homeri locum. [i] Hom. Iliad. Θ. v. 208. [l] A. Gell. libr. 2. cap. 28.

ptunum appellare, quia id nomen Eustathio teste idem significat, quod Ennosigæus, Enosicthon, Sisicthon; nec aliâ de causâ Sophocles Trachiniis *τινάκτορα γαίας* Neptunum nominavit. Sed maximè ostendit Homerus opinionem se Ægyptiorum sequi, quum *γαιήοχον* Neptunum vocat his verbis [a]

Ἀγγελίην τινά τοι, γαιήοχε κυανοχαῖτα,
Ἦλθον δεῦρο φέρουσα παραὶ Διὸς αἰγιόχοιο

hoc est:

Qui terram vehis, undisoni Rex magne profundi,
A Jove missa fero celeres mandata per auras

Nam *γαιήοχος*, ut Etymologicum magnum interpretatur, est, qui continet, vehitque terram, quam interpretationem Hesychius probat, qui eo vocabulo significari putat eum, qui continet, & amplectitur terram. Sed & Aristophanes nebulis Terræmotum Neptuno tribui debere confirmat; ubi Neptunum *γῆς τε, καὶ θαλάττης ἄγριον μοχλευτήν*, hoc est *terræ, & maris molitorem sævum, motoremque, & machinatorem* appellat; & Nonnus libro trigesimo vim tribuit eidem terram a fundamentis quatientem; omnique poëtæ Neptunum magnâ potestate præditum volunt terram commovendi. Ovidius libro primo Metamorphoseon inducit Neptunum terram tridentis ictu tremefacientem:

Ipse tridente suo terram concussit, at illa
Intremuit, motuque viam patefecit aquarum

& [b] Virgilius eundem tridente trojanam
6 urbem funditus evertentem:

Neptunus muros, magnoque emota tridenti
Fundamenta quatit, totamque a sedibus urbem
Eruit ......

ad quem locum Servius notat Neptuno esse fundamenta consecrata; quod eo consilio ab Antiquis arbitror factum, ut Neptunus rei parceret sibi dedicatæ; vel quia convenire Neptuno putabant tutelam fundamentorum, in quo Orbis terrarum universus consisteret. His auctoribus in Græciâ inhæsit in animis hominum opinio, penes Neptunum causam esse Terræmotus; quod ut crederent, non solùm Thaletis Milesii ratione commovebantur, quam communis philosophorum consensus explosit; sed etiam quod mare impedimento esse putabant, quo minus illi spiritus erumperent, qui in terræ visceribus concepti, & in terræ cavernis diu volutati iter, quod non patet, obstantibus aquis, ruinâ sibi moliuntur. Idcirco mari adjacentes regiones
7 maximè hac clade vexari, quod [c] Helice, & [d] Bura Terræmotu prostratæ, & Cyzicus eversa, & Smyrna, & Cyme dirutæ, & totus ille [e] Campaniæ tractus quàm omnium rerum ubertate celeberrimus, tam frequentibus motibus Terræ infamis, & Chius huic obnoxia malo, & Hellespontus declarant. Nec inficias ire possumus quin Græci, quum Terræmotus ad Neptuni numen pertinere putaverunt, non contemnendos hujus opinionis auctores, & rationes sequuti fuerint. Nam præterquam quod hæc opinio & Milesii Thaletis auctoritate nititur, & physicis rationibus, & rerum experimentis affirmatur, non defuerunt non sordidi auctores naturæ, verique, qui in aquâ causam esse Terræmotus tradiderunt; sed aliâ ratione, quàm ea, qua terram concuti Thales Milesius existimavit, qui ut hujus tam violenti motus causas exponerent, non indignam majestate Mundi, & rerum naturæ magnitudine ima-
ginem conceperunt. Imaginati [f] sunt mi- 8
rum sub terrâ esse ingentes amnes, ingentes lacus; nec sine causâ [g] maximum Latinorum poëtarum dixisse:

Jamque domum mirans genitricis, & humida regna,
Speluncisque lacus clausos, lucosque sonantes,
Omnia sub magnâ labentia flumina terrâ
Spectabat diversa locis, Phasinque, Lycumque,
Et caput, unde altus primùm se erumpit Enipeus,
Unde pater Tiberinus, & unde Aniena fluenta.

Esse præterea maris ingentes sinus; esse igitur consentaneum subterraneos amnes, & lacus repentinis auctos incrementis violenter incurrere in obstantia, & superjectam terræ molem propellere, vel exesas longo intervallo rupes in præceps dare; ex quarum casu, quæ contingit in ejusmodi motibus, ruina, & fragor ingens consequatur; vel commoto sævâ tempestate mari, quod in occulto latet, terram commoveri, nutare, tremere, ingentes voragines aperire, quibus urbes totæ, & populi hauriantur. Sed tamen sapientiùs crediderim
Romanos fecisse, quàm Græcos, qui de re 9
tantâ nihil certi statuere voluerunt; & aliquod quidem Numen esse placandum, quum terra tremeret, intellexerunt; sed nomen Dei, cui sacra fierent, incertum reliquerunt, ne falsâ religione populum alligarent. Quid enim potius Neptunum colerent, quàm Jovem, aut Vestam, aut Æolum, aut Vulcanum, aut Junonem, quum apud

---

a Homer. Iliad. ω. v. 174. b Virgil. Æneid. libr. 2. c Pausan. in Achaic. sive libr. 7. & Ammian. Marcellinus libr. 17. & Senec. Natur. Quæst. libr. 6. cap. 25. d Strabo libr. 1. & Plin. libr. 2. cap. 92.

e Senec. Natural. quest. libr. 6. cap. 1. f Idem libr. 6. cap. 7. Natural. Quæst. g Virg. Georgic. libr. 4.

apud doctissimos viros de causis Terræ motus fuerit tanta dissensio? Nam præter eos, qui vel immensum mare, quo instar navigii vehatur Orbis terrarum; vel aquarum vim ingentem sub terrâ latentium, tantos ciere motus crediderunt; quàm multi philosophi nobiles extiterunt, qui in multas, inter seque pugnantes abiere sententias?
10 Alii quippe, in quibus est Anaximenes, terram ipsam sibi moliri ruinam, labemque dixerunt; esse enim sub terrâ specus vastissimos, esse moles ingentes pendentium saxorum, esse quædam quasi promontoria abrupta, quæ aut vetustate collabantur, aut ab aquis exedantur, aut spiritus vi, aut ignis a cetero corpore avellantur, & avulsa cum ingenti impetu ruant; ea concutere circumjecta, terramque tremefactam commovere; quam sententiam Anaximenis, quemadmodum exposuimus, exponit [a] Seneca libro sexto Naturalium Quæstionum. Sed Aristoteles libro secundo [b] Meteorologicorum paulo aliter refert; nam vult Anaximenem putasse terram, vel immodicâ siccitate arefactam, rimasque ducentem, vel assiduis imbribus madefactam, & humore solutam ruere; & ideo objicit Anaximeni sæpenumero terram concuti, nec tamen desidere; itemque debuisse Terræ motus in dies fieri rariores, & aliquando desinere, quia quod semper constipatur, necesse est, ut aliquando nihil habeat inanitatis; item multa loca tremere, quæ neque siccitate, neque humore iis, quæ non concutiuntur, antecellant. Quæ rationes Aristotelis labefactant Anaximenis opinionem, si ea, quemadmodum Aristoteles, non quemadmodum Seneca explicat, explicetur. Ammianus [c] autem Marcellinus, quam sententiam Aristoteles tribuit Anaximeni, vult esse Anaximandri, nisi quod non ruinâ terræ partium fieri Terræmotum existimat; sed aëre, qui terræ rimas penetravit, & exitu deinde clauso colluctatur, & furit, & concutit, & perrumpit obstantia. Sed, ut ad causas Terræ motus re-
11 vertamur; alii, qui [d] animal esse terram putaverunt, eodem modo interdum affici, quo animantes in morbis afficiuntur; nec aliud esse Terræ motum in terrâ, quàm in animantibus horrorem, qui contingit in febribus, crediderunt. Quorum non prorsus absurda sententia videretur, si tota simul terra quateretur; quemadmodum in febribus totæ horrore quatiuntur animantes; etsi terra animal mortale, & morbis obnoxium deberet judicari. Alii spiritum per [e] venas terræ permeantem, quum aliquid turbatum est, desævire, & eas ciere strages, quas in Terræ motibus animadvertimus, putaverunt. Alii [f] spiritum per occulta terræ foramina, per occulta spiramenta pervadentem, ubi incurrit in mare, resilire, & quum retro redire non possit, spiritu, qui sequitur, prohibente, in sublime niti; & quatere terræ molem superjectam. Democritus autem, si credimus [g] Aristoteli, & Plu- 12
tarcho [h] de placitis philosophorum, terræ concava esse aquarum plena arbitratur; ubi verò ingentes imbres accesserint, & in easdem speluncas confluxerint, nec angustiæ capiant tantam molem, necessario diduci terræ conceptabula, quod sine motu terræ non potest evenire. Sin autem credimus [i] Senecæ, & hanc Democritus putavit esse causam Terræ motus, & spiritum, qui quum ab aquis longè gravioribus expressus est, in sublime tendit impetu magno, & superiores terræ partes diverberat, & concutit. Epicurus [l] omnes, quæ a philosophis afferuntur, Terræ motus causas probabiles existimat, atque etiam alias ipse comminiscitur. Stoici [m] Terræmotum putant existere, quum humor, qui sub terrâ continetur, in aërem convertitur, & rarefactus angustias, quibus antea includebatur, convellit, & quassat, donec sibi viam, qua excidat, reperiat. Aristoteles [n] evaporationem terræ, quum intro fluit, gignere Terræ motum arbitratur; & ideo quum imminet Terræ motus, plerumque maris tranquillitatem præcedere, & ventos penitus consopiri eredidit; omni scilicet spiritu in terræ interiora converso, & confluente. Straton, qui [o] physicus est appellatus, pu- 13
gnâ frigoris, & caloris judicat hanc tantam terrarum labem provenire; quum enim frigus in interna concessit, extrudi calorem existimat, qui violenter impactus in terram, eam vehementissimo impetu vibret, & labefactet. Metrodorus, quum [p] in speluncas immensas, quæ in operto terræ delitescunt, supernus aër infertur, expelli putat aërem, qui continetur, expulsumque violenter in terram incurrere, & tremefactam conquassare, & convellere, eâ ratione, qua vox cantantis totum dolium non sine quodam tumultu, concussuque peragrat, & permeat. Seneca [q] terram spiritus esse plenissimam docet, non ergo mi-

rum

[a] Senec. Quæst. Natur. libr. 6. cap. 10. [b] Aristot. Meteor. libr. 2. cap 7. [c] Ammian. Marcellinus libr. 17. [d] Senec. Quæst. Natural. libr. 6 c. 14. [e] Idem Senec. ibid. cap. 17. [f] Idem eodem libro cap. 15. [g] Aristot. Meteor. libr. 2. c. 7. [h] Plutarch. de Placit. Philosoph. libr. 3. cap. 15. [i] Senec. Quæst. Natural. libr. 6. cap. 20. [l] Idem Seneca ibid. [m] Plutarch. de Placitis Philosophor. libr. 3. cap. 15. [n] Aristotel. sive Auctor libr. de Mundo cap. 4. & Meteorologic. libr. 2. capit. 8. [o] Straton apud Senecam libr. 6. Natural. Quæst. cap. 13. [p] Metrodorus apud eundem eodem loco cap. 19. [q] Senec. ibid. cap. 21.

rum esse si moveatur; quum re mobilissi-
mâ plena sit; moveri autem, quotiescun-
que spiritus non invenit viam, qua fera-
tur, nisi vi, & injuriâ sibi facit. Anaxa-
14 goras, [a] auctore Senecâ, ignem excitare pu-
tat Terræ motum, dum aërem crassum in
Terræ latebris consistentem, & in nubes
coactum rumpit; & ex hoc collisu nubium
ignis emicuit, qui moræ impatiens omnia
obstacula concutit, convellit, & labefactat;
nec sævire priùs, & furere desinit, quàm
viam, qua se erumpat, inveniat, aut ingen-
ti strage moliatur. Sed apud [b] Aristotelem
probabilem minùs Terræ motus causam A-
naxagoras affert; nam æthera putat sursum
ferri natum incurrere in terræ partem op-
positam nostris vestigiis, & excipi inanita-
tibus terræ; terram quippe non esse com-
pactam, & densam, sed fungosam, & in-
star spongiæ raram; ferri autem per ejus-
modi vias, & spiramenta, usque ad terræ,
quam incolimus, superficiem, quam quum
imbrium copiâ obstructam, & constipatam
offenderit, intercluso exitu pellit, & im-
pellendo tremefacit. Quæ sententia ex eo
maximè confutatur, quòd statuit ætheram
in alterâ Mundi parte nobis occultâ hu-
millimum locum obtinere, ideoque in ter-
ram suopte nutu, suapte naturâ ferri; quum
quidquid a medio remotissimum est, altis-
simam constet Mundi regionem occupare;
nec illud credibile est, quantumlibet rara
fingatur terra, ætherem totam ejus pro-
funditatem tanto impetu pervadere, ut ob-
structis diluvio viis, quibus erumpat, tan-
tas edat strages, tantam cieat molem. Quod
si non absurdum putetur, tamen illud e-
rit consentaneum post ingentes dumtaxat
imbres existere Terræ motum, quum etiam
aëris nimiam siccitatem motum Terræ ex-
citare videamus. Sed Aristoteles, pace di-
xerim tanti viri, interdum sibi fingit mon-
15 stra, quæ superet, easque tribuit præclaris-
simis philosophorum sententias, quas illi,
si reviviscant, nunquam agnoscant, nec
suas esse fateantur; ut quum eas propter
absurditatem facilè convellerit, & labefa-
ctarit, victor omnium philosophorum, &
principum princeps esse videatur. Sic ille
Parmenidem accepit sapientissimum virum,
sic Platonem philosophorum Deum, sic
plerosque alios, quorum mentionem face-
re supersedeo; sic etiam acceptum ab eo
Anaxagoram credo; nec mihi persuadeo
doctissimum virum, quem propter excel-
lentem [c] sapientiam mentem Veteres appel-
larunt, in tanto esse errore versatum. Ve-
rumtamen, quæ fuerit Anaxagoræ de Ter-
ræ motibus opinio, inter Auctores non satis
constat, quum [d] Plutarchus libro de Placi-
tis Philosophorum sit auctor, Anaxagoram
putasse non ætherem, ut tradit Aristoteles,
esse causam Terræ motus; sed aërem, nec
aërem antichthona, sed quemcunque con-
tentum in terræ visceribus, qui quum ad
superiora pervenerit, nec perrumpere ter-
ræ superficiem possit, excitat tremorem.
Illud [e] constat fuisse complures, qui ignis 16
potentiâ tantos in terrâ tumultus fieri
sed non eodem modo crederent; quibus-
dam affirmantibus incendia ardere in ter-
râ sempiterna, & absumere, & exedere,
quibus, veluti fulcris subductis, quæ in-
nitebantur, corruant, aut nutent, neces-
se est; quibusdam verò credentibus vi oc-
cultorum ignium magnum vaporem exci-
tari, qui quum sine exitu volvatur, impel-
lat, & perrumpat obstantia. Et [f] sanè cui
rei tantos motus, quibus firmissima om-
nium Mortalium sedes labat, maria attol-
luntur, enascuntur insulæ, hauriuntur ur-
bes, montes desidunt, ingentes hiatus a-
periuntur, montes inter se colliduntur,
plana terrarum in immensam altitudinem
surgunt, eodem tempore, eodemque im-
petu vastissima terrarum spatia quatiuntur,
nisi mobilissimæ, nisi violentissimæ omnium,
cujusmodi est ignis, possumus assignare? I-
gnis est profectò, ignis, qui tanta molitur,
qui licet non semper ubi terra movit, se
se prodat; persæpe tamen in maximis mo-
tibus Terræ ingens apparuit, seseque cau-
sam fuisse ostendit illarum immanium rui-
narum; quod intelligent quicunque rerum
gestarum monumenta diligenter evolvent.
In eo Terræ motu, qui duodecim Asiæ no-
biles urbes unâ nocte prostravit, quem Pli- 17
nius [g] affirmat post homines natos omnium
maximum extitisse, Cornelius [h] Tacitus
effulsisse inter ruinas ignes memoriæ pro-
didit; & apud Strabonem Timæus libro
quincto scribit, paulò ante suam ætatem in
Pithecusis montem Epomeum Terræ mo-
tu concussum magnam vim flammarum e-
ructasse. Et [i] Plutarchus tradit, quum ad
sociale bellum Syllæ proficisceretur, ingen-
tem hiatum terræ extitisse, ex eoque i-
gnem erupisse, qui usque in Cœlum ferri
videretur; quod non aliâ de causâ, quàm
motu Terræ arbitror accidisse. Et Plinius
libro secundo capite octogesimotertio re-
fert Lucio Marcio, Sexto Julio Consuli-
bus in agro Mutinensi tam vehementi mo-
tu concussam esse terram, ut duo mon-
tes inter se concurrerent, & se invicem a-
rietarent; in eoque inter eos ingentem
vim flammarum erupisse; & Ammianus
Marcellinus libro decimoseptimo post hor-
ren-

[a] Anaxag. apud Sen. Nat. Quæst. libr. 6. c. 9. [b] Aristot. Meteor. libr. 2. cap. 7. [c] Plutarch. in Vitâ Pericl. [d] Idem de Plac. Phil. libr. 3. c. 15. [e] Sen. Nat. Quæst. libr. 6. cap. 9. [f] V. Plin. libr. 2. cap. 79. & seq. [g] Plin. libr. 2. cap. 84. [h] Corn. Tac. Ann. libr. 2. n. 47. [i] Plutarch. in Vitâ Syllæ.

rendum illum Terræ motum, qui Macedoniam, Asiam, Pontumque ruinis implevit, passim editos humo ignes emicuisse; & multa, quibus motus Terræ pepercerat, absumpsisse memoriæ prodidit; & [a] Cedrenus narrat imperante Justino & Constantinopoli, & Antiochiæ horribili motu terram tremuisse, & Alexandriæ tantum e terrâ ignem extitisse, ut innumerabilem hominum turbam incendium absumpserit, & non minores clades ignis intulerit, quàm Terræ motus. Sed ut, quum terra concussa est, frequenter e terrâ ignem sese extulisse historiâ teste cognoscimus; ita vicissim ardentes terrarum tractus, montesque flagrantes excitare motus Terræ comperimus, ut dubium esse non possit, quin potentiâ ignis terra moveatur. Plinius ju-
18 nior epistolâ decimasextâ libri sexti ad Cornelium Tacitum, ubi mortem describit avunculi sui, qui ardente Vesuvio monte, caligine, & crassiore spiritu suffocatus interiit, testatur ingentibus nutasse tremoribus terram; sic enim loquitur: *Nam crebris, vastisque tremoribus tecta nutabant, & quasi emota e sedibus suis nunc huc, nunc illuc abire, ac referri videbantur*; & in epistolâ vigesimâ ejusdem libri sexti illud incendium Vesuvii montis conjunctum cum crebris, vastisque Terræ motibus, qui etiam eo compresso diu, multumque Campaniam vexarunt, testis oculatus affirmat; & Strabo libro duodecimo docet omnem circa Mæandrum regionem ignium sub terrâ ardentium copiâ redundare; quàm verò omnis circa Mæandrum regio hoc malo soleat laborare, testis [b] Antiochia toties eversa, testis [c] Laodicea toties hac peste vexata, testis Ephesus, & [d] Sardes, & [e] Smyrna, quæ non longè distant a Mæandro, & motibus Terræ funditus conciderunt. Quid Catane in Sicilia? nonne, quia subjecta est Ætnæ monti semper ardenti, frequentissimè conflictata est, hodieque Terræ motibus conflictatur, & sæpenumero eversa corruit? Quid Sicilia universa? nonne, quamvis non tota Ætnæi montis incendio terreatur, sæpe tamen terretur motibus, qui illis ignibus excitantur? quid totus ille celeberrimus [f] Campaniæ tractus Cereris, & Liberi certamen, nonne Vesuvii montis vicinitate ejusmodi clades frequentissimè pertulit; & suas urbes terrâ haustas, aut mari obrutas, aut eversas deploravit?
19 Ideo [g] Typhonem multi poëtæ sepultum sub insulâ Siciliâ, & flammas eructantem ferunt, quotiescunque sese commovet, Siciliam, & insulas adjacentes [h] commovere;

Et fessum quoties motat latus, intremere omnem

Murmure Trinacriam, & Cœlum subtexere fumo

ut ostendant ardore motum Terræ suscitari; Typhon quippe significat ardorem. Et sanè quid possit ignis inclusus, & exitum quærens, declarat bellicus pulvis, qui in cuniculis conditus, ubi admoto igne repente est inflammatus, immanes subruit moles, ac latè stragem ciet, terramque circa ingenti tremore conquassat; non hujus impetum impositæ rupes, non humus in montis altitudinem exaggerata, non murorum insanæ substructiones, non immanium saxorum durities, & pondera possunt retardare; omnia eluctatur vis illa accensi pulveris, omnia perfringit, omnia dividit, dissipat, convellit, labefactat. Quid causamur aërem, quid exesas rupes, quid aquas sub terrâ ruentes, quid ventos terræ visceribus inclusos, quum tam expressam imaginem Terræ motus, quam hominum manus effecerunt, liceat intueri? nam sicut ad fulminis vires nihil propius accedit, quàm ea, quæ bellici pulveris flamma jaculatur; ita similitudinem Terræ motus nulla res magis exprimit, quàm hi cuniculi, qui succenso pulvere disrumpuntur; nec hic concussus ab illo discrepat, nisi quòd spatium tanto majus quatit Terræ motus, quanto sunt opera naturæ potentiora, quàm artis. Nam, ut ad alteram partem hujus dissertationis accedamus, & pleraque eorum, quæ contingere solent in Terræ motibus, exequamur; mirum est tam vasta Terrarum spatia uno motu posse conquassari; ac tantum licere naturæ. Seneca [i] negat ullum motum ultra ducenta
millia passuum pertingere; sed quis hanc 20
legem præscripsit naturæ sævienti, & immensis viribus præditæ? certè constat majus aliquantò terrarum spatium ejusmodi motus concussisse. Nam [l] Cedrenus tradit annum tertium Valentiniano imperante Terræ motum per totum terrarum Orbem extitisse; qui & in Alexandriæ portu mare ad tantam altitudinem extulit, ut navigia, quæ stabant in anchoris, super muros urbis attollerentur; & in Adriatico mari naves modò destituerentur in sicco undâ recedente, modò rursus allabente innatarent; & [m] Justiniani anno decimosexto idem testatur Terram universam, ingenti motu laborasse; & anno [n] vigesimosepti-

mo

[a] Cedren. in Comp. Histor. Edit. Basileæ pag. 300. [b] Strabo in fine libri 13. & Cedren. Comp. Hist. Edit. Basil pag. 285. 300. & 318. [c] Cornel. Tacit. libr. 12. Annal. n. 27. [d] Strabo in fine libri 12. [e] Cedren. Compend. Histor. Edit. Basil. pag. 613. [f] Senec. Quæst. Natural. libr. 6. in princip.

[g] Hygin. fab. 152. [h] Virgil. libr. 3. Æneidos. [i] Senec. libr. 6 cap. 25. Natur. Quæst. [l] Cedrenus Comp. Histor. Edit. Basil. pag. 255. [m] Idem ejusdem Edit. pag. 307. [n] Idem ibid. pag. 316.

mo nullam Orbis partem immunem fuisse Terræmotus; qui & Constantinopoli multas ædes, & templa prostravit, & muros urbis, qui ad auream portam pertinebant, & in Arabiâ, Palæstinâ, Mesopotamiâ, & Antiochiæ multos vicos æquavit solo, & Nicomediæ magnam partem diruit. Quod
21 si cui Cedreni auctoritas levis videatur, is profectò credet Ammiano Marcellino; qui si tantopere excelleret eloquentiâ, & nitore latini sermonis, & historiæ cothurno, quantopere præstat fide, & veritate, cum summis historicis compararetur; qui libro decimoseptimo memoriæ prodidit horrendum Terræmotum extitisse, qui Macedoniam, Pontumque, Asiamque vexavit, concussit urbes, & montes, & Nicomediam principem Bithyniæ urbem ingenti strage vastavit; qui profectò sævit latius, quàm Seneca [a] putat sævire posse Terræmotum; siquidem tam remotas, & interjecto mari disjunctas, latasque regiones afflixit. Quid ille [b], qui Tiberio imperante duodecim Asiæ nobiles urbes unâ nocte, unoque impetu pæne delevit? nonne majus, quàm ducentorum millium spatium occupavit? siquidem & in [c] Phrygiâ minore Apolloniam juxta Rhyndacum, & in Æolide Myrinam, & Cymen, & in Doride Mostenos, & Hierocæsaream, & Magnesiam ad Sipylum, & Philadelphiam, & in Lydiâ Sardianos, in quos asperrimam sævisse luem [d] Cornelius Tacitus affirmat, ingenti clade vexavit; quas urbes si tam remotas pæne æquavit solo, quanto plures putamus, & quanto remotiores vel terruisse vehementer, vel leviter concussisse? Et quoniam hujus Terræmotus fecimus mentionem non abs re
22 fuerit referre Taciti [e] verba, quibus hunc describit, quia multa continent, quæ in ejusmodi clade terrarum solent evenire; sic igitur Auctor clarissimus loquitur; *eodem anno duodecim celebres Asiæ urbes collapsæ nocturno motu terræ, quo improvisior, graviorque pestis fuit; neque solitum in tali casu effugium subveniebat in aperta prorumpendi; quia diductis terris hauriebantur; sedisse immensos montes, visa in arduo, quæ plana fuerint, effulsisse inter ruinas ignes memorant*; ex quibus Taciti verbis intelligi potest hunc, qui describitur, non simplicem fuisse motum. Nam montes desederunt, & plana, quæ fuerant, in altitudinem sunt elata; quod genus vocat Succussionem [f] Seneca, & diductis terris vasti hiatus patuerunt; quod genus [g] Chasmatias appellant. Superioris generis fuit ille, qui [h] Theram, & Therasiam, & Hieram, & Anaphen, & Rhodum emisit e fundo maris; & Delum, quum antea non appareret, extare fecit; alterius generis [i] fuit ille, qui Ossam ab Olympo monte dicitur separasse; quo casu Peneus, qui ante stagnabat, effluxit; & qui [l] Abylam a Calpe fertur diremisse; quo Oceanus in terras irrupit, & mediterraneum infudit mare; aut ille, qui ab Italiâ Siciliam diduxit; &, ut ad notiora veniamus, ille, quem [m] Cedrenus narrat ingentem in Mesopotamiâ hiatum terræ duorum millium intervallo aperuisse. Neque enim u- 23
num genus Terræmotus; tria numerat Seneca, quum Posidonius duo dumtaxat recenseat; unum, quum attollitur, & deprimitur terra, aliud, quum in latera inclinatur; quod genus Inclinationem vocat; tertium quum tremit, quod genus Tremorem nuncupat. Ammianus [n] Marcellinus recenset quatuor; & illos quidem Terræmotus, qui terram sursum tollunt, Brasmatias; qui verò in latus quatiunt, Climatias; qui diducunt, & urbes totas devorant, Chasmatias; qui autem cum horribili mugitu movent, Mycematias nominat. Eustathius autem tria genera numerat, & ideo Neptuno tridentem vult attributum. Sed omnium accuratissimè genera Terræmotuum distinguit scriptor libelli de Mundo, qui Aristotelis nomine circumfertur, quem vir eruditus [o] inprimis Interpres Diogenis Laërtii, Posidonium celeberrimum auctorem sapientiæ esse arbitratur. Nam [p] præter ea genera motuum, quæ nominavimus, alios appellatos esse dicit Epiclintas, qui quatiunt in obliquum ad angulos acutos; alios Brastas, qui sursum jaciunt ad angulos rectos; alios Chasmatias, qui labem soli relinquunt in cava desidentis; alios Rhectas, qui voragines, & hiatus aperiunt, rumpuntque terram; alios Ostas, qui eandem versùs partem trudunt ea, quæ impulerunt; alios Palmatias, qui quæ aliquò inclinarunt, rursus contrario motu restituunt, quibus terra palpitare videatur; alios Mycematias, quando terra cum fremitu, ac mugitu tremit. Ex his,
qui tremore quodam ædificia vibrant, [q] Pli- 24
nius, & [r] Seneca minimè omnium putat periculosos; quia quidquid inclinarunt, & loco dimoverunt, in eundem contrario motu sine ruinâ plerunque restituunt; nec il-

[a] Senec. libr 6. cap. 25. Natur. Quæst. [b] Plin. libr. 2. cap. 84. & Corn. Tac. libr. 2. n. 47. Ann. & Senec. Nat. Quæst. libr. 6. c. 1. [c] Corn. Tac. Annal. l. 2. n. 47. [d] Corn. Tac. ibid. [e] Idem ibid. [f] Sen. Nat. Quæst. l. 6. [g] Auctor libr. de Mundo cap. 4. [h] Plin. libr. 2. cap. 87. [i] Senec. Natural. Quæst. libr. 6. cap. 25. [l] Idem eod. libro cap. 29. [m] Cedrenus Compend. Histor. Edit. Basileæ pag. 308. [n] Ammian. Marcell. l. 17. [o] Thom. Aldobrand. in Diogen. Laërt. [p] Aristot. sive Auctor libri de Mundo cap. 4. & Ammian. Marcellinus libr. 17. [q] Plin. libr. 2. cap. 82. [r] Senec. Natural. Quæst. libr. 6. cap. 21.

Ii quidem maximè pertimescendi, qui quasi subsultant, & sursum ad pares angulos impositas moles impellunt; pessimi verò, qui in unam dumtaxat partem ædificia propellunt, quos ruina consequatur necesse est; & qui voragines, hiatusque pandunt, qui solitum eripiunt in aperta evadendi subsidium; quod adversus hanc pestem unicum remedium invenitur. Quamquam nec id semper prodest; nam in magnis motibus & qui sub dio degunt tantâ violentiâ solo affliguntur; ut quos ruina tectorum non oppressit, nutantis terræ instabilitas trucidet, vel miserandum in modum aliquâ corporis parte mutilet. Auctor est Dio Cassius illo memorando motu, quo Antiochia, quum ibi Trajanus Imperator degeret, laboravit, & pæne deleta est, multos Mortales, qui hac ratione saluti consuluerant, quum violentiâ motus inenarrabili illiderentur solo, vel intumescente terrâ in altum elati, & deinde eâ subsidente; velut ex prærupto loco darentur in præceps, extinctos, vel malè mulctatos fuisse; sed de viribus tremendis hujus mali multa possent exempla proferri. Memoriæ proditum est

25 Constantino [a] Copronymo imperante duos montes, qui magno distabant intervallo inter se coivisse; & Justiniano rerum potiente montem, qui maris fluctu alluebatur, avulsum a Continente in aquam descendisse, & capacissimi portus [b] locum reliquisse; & in Thraciâ intumuisse mare, & quatuor millium spatio terram operuisse; & Gratiano Valentiniani [c] filio imperium adepto ad ingens intervallum mare recessisse juxta Alexandriam, & rursus refluens repentino quinquaginta hominum millia, qui ad ejusmodi spectaculum concurrerant, obruisse; & Cretæ, & Achajæ, & Bœotiæ, & Epiri, & Siciliæ multas regiones pelago superveniente demersas, tantaque vi mare terras inundasse, ut navigia in montes usque ad stadia centum compellerentur; & Constante [d] Imperatore duodecim Campaniæ urbes uno motu Terræ funditus concidisse. Narrat etiam [e] Cedrenus quodam ingenti motu concussâ terrâ multas urbes eversas, quasdam etiam e montibus unà cum mœnibus, & ædificiis intactas in plana deductas. Et Posidonius affirmat Rhagas in Mediâ locum nuncupatum; quòd ibi ingenti motu abrupta desederit terra, urbesque complures, & duo millia pagorum subverterit. Quæ declarant fatis nul-

26 lam vim posse cum hujus pestis viribus comparari; nam quis turbo, qui typhones, qui presteres, quæ maris tempestas, aut fulminis impetus, aut ventorum vis potuit tanta moliri? Turbines, & typhones radicitus evertunt robustissimas quercus, antemnas, & navigia contorta frangunt; presteres amburunt contacta pariter, & proterunt; maris tempestates ingentes classes miserabili naufragio obruerunt, & mari vicina loca magnâ oppressa clade vastârunt; venti aliquot ædificia everterunt, & in silvis vastam arborum stragem ediderunt; straverunt turres fulmina, sed non urbes totas funditus everterunt, non immensa terrarum spatia ruinis, & stragibus complent. In Orbe novo tam immanes ventorum turbines sæviunt, ut ædificia cuncta prosternant, arbores convellant, regiones totas populentur; quos incolæ, quum prævidérint, nam facilè possunt prævideri, in speluncas, atque antra confugiunt, effugiuntque, & eludunt eâ ratione immanem impetum venti sævientis; sed illa vis non montes ipsos æquat solo, non urbes evertit, non elatum in immensam altitudinem mare terris immittit, non insulas absorbet, non emittit e profundo, non devorat terras, non horrendis voraginibus aperit, & pæne Inferorum sedes recludit, & patefacit; quæ omnia efficit Terræ motus. Sicut autem natura, vel ira Numinis in hac re videtur, 27
quid possit, experiri; ita & tantam rem multò ante moliri, & futuri motus multa signa præmittere; nam aquæ e puteis turbidæ hauriuntur; quocirca [f] Pherecydes Syrius Pythagoræ doctor haustâ e puteo aquâ Terræ motum dicitur prædixisse; & aves non impavidæ sedent, sed huc illuc similes furentibus feruntur: præcedit aëris mira [g] plerunque tranquillitas, quasi natura omnem eò impetum convertente, unde motus est erupturus: præcedit interdum & ante matutinos [h] motus terræ frigus acre, & Sol nullâ nube Cœlum obsidente caliginosus, & subobscurus, vel etiam rubro colore inficitur, & quasi cruentus apparet; & occidente Sole [i] quædam nubecula lineæ modo in longum porrecta, & nullo spirante vento, vel imminente fluctus maris intumescentes. Pausanias [l] etiam tradit ante motus terræ stellarum formas incognitas esse visas, & faces eum ingenti flammâ Cœlo discurrisse, & aquarum perennium fontes defecisse. Præcedunt & violenti ventorum turbines, & horribiles tempestates, ut accidisse narratur [m] Nicephori Imperatoris tempore; quo antequam Paphlagonia ingenti motu quateretur, tam immanes venti,

[a] Cedrenus Comp. Histor. Edit. Basileæ pag. 378. [b] Idem pag. 308. [c] Idem pag. 258. [d] Idem Cedrenus Comp. Hist pag. 234. [e] Idem pag. 380. [f] Plin. libr. 2. cap. 79. [g] Pausan. in Achaicis, sive libr. 7. & Plinius libr. 2. cap. 79. & 81. [h] Aristotel. Meteorolog. libr. 2. cap. 8. [i] Aristotel ibid. & Plin. libr. eodem cap. 81. [l] Pausan. in Achaicis, sive libr. 7. [m] Cedrenus Comp. Histor. Edit. Basileæ pag. 343.

ti, ac tam acres sævisse memorantur, ut arborum alias everterint, aliarum fructus omnino corruperint, atque perdiderint; & Ammianus [a] Marcellinus narrat imminente Terræ motu ingentem vim erupisse immanium procellarum: præcedunt & ignes e terrâ se se efferentes, quemadmodum præcesserunt Trajani temporibus illum motum terræ, qui Antiochiam magnâ strage concussit; & eum, qui [b] Justini anno ultimo eandem urbem prorsus delevit: præcedit & mugitus ingens, & terræ fremitus horrendus, qui non futurum, sed jam imminens malum denunciat. Pleraque autem
28 eorum, quæ antecedunt, Terræ motum comitantur, vel subsequuntur; nam ignes e terrâ eructantur. Quapropter, quum Helicen, & Buram Terræ motus hausit, & Delos agitata est, columna ignis immensi, teste [c] Senecâ, e terrâ dicitur extitisse; & Aristoteles tradit circa Heracleam Ponti urbem, & in insulâ sacrâ, quæ est una ex iis, quæ dicuntur Æoli, cessante motu humum in speciem collis intumuisse cum magno sonitu, quo ad extremum aperto magnam vim spiritus, & scintillas cum cinere se foras ejecisse, qui universam Liparensium civitatem operuit. Immanes quoque venti, & infanæ procellæ, subsequuntur; subsequuntur & pestilentes morbi, quia sub terrâ mortiferi spiritus latent, quos iners aër, & nunquam ventis perflatus, aut Solis radiis tenuatus, & noctis æternæ torpor gignit, & nutrit; qui commotâ vehementius terrâ foras erumpunt. Esse verò sub terrâ spiritus pestilentes [d] declarant tot loca, unde animantibus mortiferi spiritus exhalantur, quæ [e] Charonea Veteres appellarunt. Quid si credamus nobilissimis philosophis esse sub terrâ lacus, esse vastas paludes? quam opinionem Lucretius [f] tangit his versibus

..... inprimis terram fac, ut esse rearis
Subter item, ut supra' st, ventis, atque undique plenam
Speluncis, multosque lacus, multasque lacunas
In gremio gerere, & rupes, deruptaque saxa,
Multaque sub tergo terrai flumina tecta
Volvere vi fluctus, submersaque saxa putandum' st

quantam vim pestilentis aëris contineri sub terrâ fatendum est, quem crassæ paludes, & pigræ exhalant, quæ nunquam ventis agitantur, nunquam Solis radiis incalescunt! is, ubi vehementi aliquo motu terra concussa est, vel ruptis voraginibus, vel per cæcas vias se foras ejicit, & aërem purum, quo vescuntur homines, & mutæ animantes, inficit, atque corrumpit. In Terræ- 29
motu, qui ætate Senecæ [g] amœnissimam, uberrimamque Campaniæ regionem vexavit, greges ovium exanimatos ferunt. Quum autem terra movisset, Michaele [h] imperante, memoriæ proditum est, adeo frequentem, adeoque mortiferum fuisse morbum anginæ, ut vivi satis non essent ad mortuos terræ mandandos, & multa cadavera sine honore funeris infleta jacerent, & insepulta; & anno trigesimo quarto Justiniani motus [i] ingens terræ, & pestilentia ingens coorta Ciliciam, & magnam Antiochiam populata est. Paulus Jovius quoque narrat Bajazete Rege Turcarum imperante Constantinopolim vehementissimo Terræ motu laborasse, quem pestis atrocissima fuerit consequuta. Ipse verò Terræ motus dum terram quatit, quàm multa edit miracula! aperit interdum aquarum calentium venas; calentes, quæ manabant e terrâ, refrigerat, emittit repente novos amnes; ita [l] Ladon in Arcadiâ natus esse fertur ex Terræ motu; veteres absorbet; ita Melanem fluvium apud Orchomenum immani motu diductâ terrâ in se recepit, & abolevit: effundit ingentes lacus, quemadmodum accidit, quum motus terræ Idæam urbem ad Sipylum [m] subvertit, immo devoravit; quo tempore diducto solo, hiatuque vasto patefacto palus extitit, quæ Saloë est appellata: transfert [n] in aliam sedem terras, quemadmodum anno supremo Neronis fertur transtulisse, quum in agro Marrucino oleæ, & prata intercedente viâ publicâ in alteram partem transierunt: absorbet altissimos montes, ut absorbuit [o] Cibotum, quem cum oppido Curite devoravit, & Sipylum in Magnesiâ, & Phegium Æthiopiæ jugum excelsissimum: emittit e fundo maris novas insulas, qua [p] ratione Rhodos enata perhibetur, & Anaphe, & inter Lemnum, 30
& Hellespontum Nea, inter Teon, & Lebedum Alone, inter Cycladas [q] Thera, & Therasia, & inter easdem Hiera, & quæ inter Æolias insulas recensetur, & quæ juxta Cretam, & in sinu Thusco emersit e mari: avellit a Continente, & mari donat ingentia terrarum spatia; nam, ut [r] de Siciliâ, de cujus ab Italiâ avulsione mentionem feci, nihil dicam, a Miseno abstulit Prochytam, & Pithecusas, & insulas fecit: abstulit, ut quidam sunt auctores, ab Idâ Lesbum insulam haudquaquam exiguam,

 &ab

[a] Ammianus Marcellin. libr. 17. [b] Cedren Compend. Histor. Edit. Basileæ pag. 300. [c] Seneca Natural. Quæst. libr. 6. cap. 26. [d] Idem Sen. libr. 6. cap. 27. & Lucret. libr. 6. [e] Strab. libr. 14. & Plin. libr. 2. cap. 93. [f] Lucret. libr. 6. [g] Seneca Natural. Quæst. libr. 6. cap. 27. [h] Cedren. Compend. Hist. Edit. Basileæ pag. 613. [i] Idem Cedrenus pag. 318. [l] Senec. Natur. Quæst. libr. 6. cap. 25. [m] Plin. libr. 5 cap. 29. [n] Idem Plinius libr. 2. cap. 83. [o] Idem cap. 91. [p] Idem c. 87. [q] Plin. libr. 2. cap. 87. & Seneca Natural. Quæst. libr. 6. cap. 21. [r] Idem Plin. libr. 2. cap. 88.

& ab Æneo Capreas, Euboeam a Bœotiâ, quæ tanta est, ut inter interni maris insulas quarto loco censeatur, ab Euboeâ Macrin, & Atalanten, a Bithyniâ Besbicum, a Sirenum promontorio Leucosiam. Contra [a] Antissam Lesbo donavit, Zephyrium Halicarnasso, Æthusam Myndo, Dromiscon, & Pernen Mileto, Narthecusam Parthenio promontorio. Quid autem dicam
31 maria a suis litoribus recessisse, aut ad ingens intervallum infusa terris, valles in montes assurrexisse, montesque subsidente solo esse depressos? Illud etiam mirabile, quod Pausanias [b] refert, inclinari columnas, & parietes; ita ut ad solum præcipites ferri videantur, ac deinde contrario motu erigi rursus, restituique in pristinum locum, nec labis ejus relinqui vestigium, qua de re [c] Lucretius dixit:

Nunc quia respirant alternis, inque gravescunt,
Et quasi collecti redeunt, ceduntque repulsi,
Sæpius hanc ob rem minitatur terra ruinas,
Quam facit; inclinatur enim, retroque recellit,
Et recipit prolapsa suas se in pondere sedes,

Nec minus mirum est, quod Seneca [d] tradit, in quibusdam Terræ motibus observatum diduci parietum angulos, iterumque conjungi, trabiumque capita a parietibus, quibus inserta fuerant, recedere, & sine ruinâ tabulati mirâ celeritate referri in locum, quem vacuum reliquerant. Ejusdem generis est illud, quod a doctissimo viro Seneca [e] tradit animadversum; qui quum lavare ur, & terra moveret, tessellas pavimenti a se invicem separari, iterumque committi, & aquam modò in commissuras recipi, modò exprimi vidit. Jam firmiter compacta disjici, malè coagmentata componi, & artificum negligentiam, vel inscitiam emendari pervulgatum est. Illud etiam admiratione dignum, quod in Antonino Pio tradit Xiphilinus; quum in Bithyniâ, & circa Hellespontum Terræ motus ingens extitisset, qui multas urbes vexavit, multas evertit, in primisque [f] Cyzicum, & in eâ celeberrimum templum, & magnificentissimum omnium, quæ in Orbe terrarum memorantur, montem rupto, apertoque vertice immanem vim aquæ marinæ in altum ejecisse, cujus aspergo ad ingens intervallum perveniret. Sed quis omnia persequi possit; quæ mira eduntur opera ab hac labe terrarum? quorum ubique locorum diligenter contemplantibus cernuntur vestigia; vix enim ullum in toto Orbe locum possis invenire, qui non aliquando hac peste laborarit. Insulas Aristoteles, quæ adjacent Continenti, hoc esse infestas malo ar- 32
bitratur; quæ verò cinguntur alto, esse tutiores; sed tamen & has ipsas concuti declarat [g] Cyprus, quæ satis magno intervallo distat a Continente, & sæpe tremefacta est; declarat Creta, quæ medio circumfusa pelago ejusmodi motibus non caruit: declarat Melite, quæ magno spatio maris ab Africâ, Siciliaque separatur, & tamen commovetur. Ægyptum alij [h] nunquam movisse tradiderunt, vel propter ardorem [i] Cæli, vel quia constat ex limo, quem Nilus invexit, ideoque caret inanitatibus, quibus spiritus concipiuntur, qui commovent terram; nihilo tamen secius Ægyptum concuti [l] & Alexandriæ clades demonstrarunt, & Senecæ [m] testimonio confirmatur. Hiberniam alii nunquam laborasse voluerunt; sed quum in mediâ ferè Hiberniâ cernatur Elnus lacus vastæ magnitudinis, & in eo urbis vestigia ad ingentem altitudinem depressa, turresque, & domus; non facilè mihi persuadeo, id sine magno motu terræ accidisse. Galliam [n] alii hujus expertem mali esse crediderunt; sed id esse falsum lapidei campi sunt testes, qui innumerabilium lapidum multitudine scatebant, quos Aristoteles tradit ejectos e terrâ Terræ motu, & in locum concavum congregatos; poëtæ autem e Cœlo pluisse mentiuntur. Nam Herculem ferunt cum Albione, & Bargione gigantibus Neptuni Liberis prœliantem, quum tela non suppeterent, a Jove imbrem lapideum impetrasse, quo tota regio constrata lapidibus fuerit. Videntur etiam nonnulli affirmasse montes nunquam 33
concuti; neque enim [o] Plinius Alpes tremuisse tanquam animadversione dignum adnotasset, quum dixit: *Nec montosa tali malo carent; exploratum est mihi Alpes, Apenninumque sæpius tremuisse*; nisi aliqui pernegassent. Virgilius [p] quoque insolitos esse Alpium motus indicavit his verbis:

Armorum sonitum toto Germania Cœlo
Audiit, insolitis tremuerunt motibus Alpes

& Lucanus, qui sic ait libro primo:

. . . . . . tum cardine tellus
Subsedit, veteremque jugis nutantibus Alpes
Discussere nivem . . . . .

ubi Poeta non terram movisse, sed Alpes, horribile portentum putat, quod insolitum, & rarum videretur; sed & montes non modò moveri, sed etiam æquari solo, sed etiam subsidere jam ostendimus; & historicus Dio demonstrat, qui in Campaniæ motu

tu

a Plin. libr. 2, cap. 89. b Pausan. in Achaicis, sive libr. 7. c Lucret. libr. 6. d Senec. Natur. Quæst. libr. 6. cap. 30. e Senec. ibid. cap. 31. f Cedrenus in Compend. Histor. Edit. Basileæ pag. 307. g Senec. Natural. Quæst. libr. 6. cap. 26. h Plin. libr. 2. cap. 80. i Senec. Natural. Quæst. libr. 6. cap. 26. l Cedrenus Compend. Histor. Edit. Basileæ pag. 258. m Seneca Natural. Quæst. libr. 6. cap. 26. n Plin. libr. 2. cap. 80. o Plin. ibidem. p Virgil. Georgic. libr. 1.

eu subsultasse montes, & vel considere, vel
inter se collidi visos asseverat. Nullus igi-
tur locus hac peste vacat, licet alii magis,
alii minùs vexentur; & quædam urbes fun-
ditus eversæ sæpe conciderint; quædam ma-
gnis affectæ cladibus fuerint; quædam ex-
cepto metu, qui semper hujusmodi motus
comitatur, nihil incommodi unquam ac-
ceperint. Sed maritima maximè quatiun-
tur; quapropter eorum irridenda sententia
est, qui apud Senecam [a] confirmant, in-
34 sulas abesse longiùs a periculo Terræmo-
tus, urbesque eo esse tutiores, quo sunt
propiores mari; qui meritò & a Senecâ,
& ab experientiâ, quæ contrariam senten-
tiam veram esse vincit, confutantur; quum
nullas urbes magis hac peste laborasse com-
pertum sit, quàm quæ mari alluuntur. Si-
cut autem omnis locus, ita omne tempus
non est hujus expers incommodi; sed ver,
& [b] autumnus maximè infestantur, noctu-
que, & circa meridiem auctore [c] Aristote-
le maximi existunt, & frequentissimi Ter-
ræmotus. Idem [d] Auctor, & ante Lunæ
defectus moveri solere terram arbitratur,
& post immodicos imbres, aut diuturnas
aëris siccitates; eapropter, quum imperan-
te Tito Vespasiano terra movit in Campa-
niâ, Xiphilinus ex Dione narrat immodi-
cos æstus, & siccitates inusitatas præcessisse.
Quædam ætates magis huic obnoxiæ malo
fuerunt, quàm aliæ; bello Punico secun-
35 do [e] intra eundem annum septies, atque
quinquagies Terræmotus nunciatus est;
qua tempestate Romani, Pœnique, quum
ad Trasimenum lacum signis collatis di-
micarent, non sensere motum terræ, qui
urbes evertit, egit retro fluminum cursus,
Italiamque universam terroribus, ruinisque
complevit; adeo majore curâ occupatus a-
nimus a sensu rerum quantumvis terribi-
lium alienatur. Atque is annus fidem fa-
cit [f] Plinii dicto, qui Terræmotum Ro-
mæ semper fuisse prænuncium magnarum
calamitatum asseverat; nam tot illi Ter-
ræmotus & infelicem ad Trasimenum la-
cum pugnam Romanorum, & infelicissi-
mam Cannensem cladem, qua pæne Res-
publica convulsa corruit, portenderunt;
ideo Cicero libro primo de Divinatione sic
ait: *Quum terræ sæpe fremitus, sæpe mugitus,
sæpe motus multa vestræ Reipublicæ, multa ce-
teris civitatibus gravia, & vera prædixerint.*
Is etiam annus videtur ostendisse, quanta
possit esse maxima Terræmotuum frequen-
tia; nunquam enim aliàs crebriores extitis-
se memorantur. Diuturnitas autem longissi-
mi Terræmotus [g], Aristotele teste, duorum 36
annorum spatio definitur, cujus opinioni
subscribit Plinius libro secundo capite
octogesimosecundo; ex quo intelligi potest
quanta, & quam sit contumax vis illa, quæ
movet, quæ tamdiu movere perseveret.
Quare vix adducor, ut credam, quod [h] Se-
neca tradit, primos impetus semper esse vio-
lentissimos, quia statim erumpat spiritus,
qui concutit terram, aperiatque viam lu-
ctantibus ventis, qui minùs ob eam causam
deinde sæviant; quum videam, quidquid
est illud, quod terram quatit, tantas ha-
bere vires, ut eæ vix biennii spatio consu-
mantur. Nam si via statim, qua evadat, ape-
ritur, cur deinde tamdiu luctatur? cur con-
vellit claustra terrarum? Antiochiam [i] ul-
timo anno Justini Terræmotus ingenti stra-
ge prostravit; Justinus Augustus casum ma-
ximæ civitatis miseratus effusâ magnâ pecu-
niæ vi pulcherrimam urbem [l] instauravit;
nondum elapso biennio motus alius imma-
nis terram tremefecit, & quidquid intactum
reliquerat antecedens ruina, & quidquid Cæ-
saris munificentiâ, & industriâ, & impensis
civium fuerat restitutum, subvertit; ex quo
perspici potuit priorem motum non fuis-
se impedimento, quominus posterior ma-
jori mole desæviret. Sunt igitur propemo-
dum immensæ vires hujus mali; nec ad- 37
versùs id ullum satis validum remedium in-
venitur. Plinius [m] tamen putat ædificiorum
fornices, & parietum angulos esse tutissi-
mos; lateritios etiam parietes esse tutiores,
quàm cæmentitios, aut quadrato lapide con-
structos; prodesse etiam crebris cuniculis
cavatum solum. Quapropter Neapoli in
urbe Campaniæ clarissimâ tradit [n] partem
solidam magis laborare, quàm eam, quæ
subter est perforata cuniculis. Ctesiphon
architectus quum templum Ephesinæ Dia-
næ conderet, ne Terræmotibus, quibus
Ephesus inprimis obnoxia est, evertere-
tur, aut hiatu terræ pessundaretur, in pa-
lustri loco fundamenta collocavit; quæ ne
in lubrico, atque instabili solo posita laba-
rent, calcatis ea substravit carbonibus, vel-
leribus lanæ superinjectis, sed hominis in-
genium vix arbitror posse naturam vincere,
quæ tantâ mole sævit, ut Lucretius arbi-
tretur Terræmotum nobis documento esse
posse, omnia in antiquum chaos reditura;
sic enim [o] loquitur:

Et metuunt magni naturam credere Mundi
Exitiale aliquod tempus, cladeinque manere,
Quum videant tantam terrarum incumbere
molem.

D I S-

[a] Senec. libr. 6. Natural. Quæst. cap. 26. [b] Plinius libr. 2. cap. 80. & Aristot. Meteor. libr. 2. cap. 8. [c] Aristot. libr. 2. Meteorol. cap. 8. [d] Idem Aristot. ibid. [e] Plin. libr. 2. cap. 84. [f] Idem Plinius ibid. [g] Aristot. Meteorol. libr. 2. cap. 8. [h] Senec. libr. 6. Natural. Quæst. cap. 31. [i] Cedrenus Compend. Histor. Edit. Basileæ pag. 300. [l] Idem eodem loco pag. 303. [m] Plinius libr. 2. cap. 82. [n] Plin. ibid. [o] Lucret. libr. 6.

DISSERTATIO IL.

Ignem attritu arborum interdum accendi.

Phoroneum primum ignem elicuisse quidam tradunt; plerique verò Prometheum; sed Homerus ignis inventorem Mercurium facit. Ignem e silice excussit Pyrodes; nam priùs (licet Plinius aliter sentiat) e lignis attritis ignem exterebant; ad id autem aptissimas esse laurum, & athragenen Theophrastus tradit; at Plinius, & Seneca pro athragene hederam laudant. Chalybem Chalybes, aut Idæi Dactili, aut Cyclopes invenerunt. Seneca, & Stoici nubium attritu fulmina gigni censent.

EST animadversione dignum, quod Thucydides libro secundo affirmat interdum in silvis ramos arborum, truncosque sævientibus ventis inter se tantâ vi atteri, ut ingens incendium excitetur, quo silvæ totæ comburantur. Describit eo loco summus Auctor ignem, quem Lacedæmonii, sociique, quum Plateas oppugnarent, ut Plateenses ad deditionem compellerent, accenderunt. Id autem eâ ratione gestum;
1 ingentem e silvâ materiam convexerunt, & inter murorum ruinas, quos machinis Lacedæmonii, sociique diruerant, & aggerem, quem Plateenses, ne hostes in urbem per ruinas irrumperent, excitarant, admixtâ pice, & sulphure, & magnâ vi sarmentorum congesserunt; deinde ignem materiæ subjecerunt, quo tanta flammarum vis excitata est, ut parum abfuerit, quin tota urbs, quæ sanè quàm parva erat, conflagraret; quæ profectò conflagrasset, si ventorum impetus accessisset. Id incendium fuisse noster Auctor maximum asseverat eorum, quæ hominum operâ extitisse memorantur; solere quippe attritu inter se arborum silvas incendi igne fortuito, majoremque flammam emittere; verba clarissimi Scriptoris hæc sunt: *ϗ ἐγένετο φλὸξ τοσάυτη, ὅσην ὐδείς πω ἐς ἐκεῖνον τὸν χρόνον χειροποίητον εἶδεν, ἤδη γὰρ ἐν ὄρεσιν ὕλη τριφθεῖσα ὑπ' ἀνέμων πρὸς ἀυτὴν ἀπὸ ταυτομάτυ πῦρ, ϗ φλόγα ἀφῆκεν*, quæ verba sic vertimus: *& tanta extitit flamma, quantam nemo unquam usque ad illud tempus manufactam viderat; jam enim in montibus in se attrita silva ventorum vi sponte ignem, ex eoque flammam emisit*. Ad quem locum, ne cui incredibile videatur, Auditores, ita ventis agitari silvas, ita ramos arborum inter se collidi, ut eo attritu ignis excitetur, quo tota ingenti incendio silva hauriatur; id fieri solere interdum & aliorum auctoritate scriptorum, & argumentis ostendam. Vitruvius igitur libro secundo capite primo vetustissimos illos homines non aliâ ratione ignem tradit invenisse; quippe ait: *quum in silvas crebris arboribus densas vehementissimus ventus incidisset, & ingenti impetu ramos inter se tereret, eo attritu flammam repente emicuisse, hominesque principio deterritos fugæ sese mandasse; deinde quum paulatim posito metu, quem insolitæ rei repentinus aspectus incusserat, propiùs accessissent, & quantum jucunditatis moderatus ignis tepor pareret, experiundo cognovissent, aggestis lignis, quibus ali videbant, ignem aluisse; quò quum plures & spectaculo rei, & flammæ calore delectati convenissent, cœpisse nutu, & vocibus inter se animi sensa declarare; & ita commercia inter homines instituta*. Quam ignis reperiendi rationem, & humanæ societatis originem Lucretius libro quincto de rerum naturâ probat, qui sic loquitur:

Et ramosa tamen quum ventis pulsa vacillans
Æstuat in ramos incumbens arboris arbor,
Exprimitur validis extritus viribus ignis,
Et micat interdum flammai fervidus ardor,
Mutua dum inter se rami, stirpesque teruntur,
Quorum utrumque dedisse potest Mortalibus ignem.

& Manilius libro primo:

Ac silice in durâ, viridique in cortice sedem
Inveniunt, dum silva sibi collisa crematur.

quibus ex locis constat non solùm id initio factum, sed etiam nunc fieri solere. 2
Et [a] sanè sive Prometheus, ut plerique tradiderunt, sive [b] Phoroneus, ut apud Pausaniam quidam asseverant, ignis eliciendi rationem primus excogitavit; ex lignis attritis vetustissimi homines ignem exterebant, imitati videlicet casum, qui ignem e ramis arborum agitatis vehementi frictione excusserat. Nam [c] licet Plinius id genus igniarii, ut ejus vocabulo utar, exploratorum usum in castris, pastorumque reperisse existimet, quoniam non semper silicis copia suppetat; ac proinde priùs ignem e silice excusum, quàm e lignis, indicare videatur; tamen, quum chalybis ictu scintillæ extundantur, verisimile arbitror priùs homines eliciendi ignis rationem invenisse, quàm chalybem Chalybes, aut [d] Idæi Dactyli, aut Cyclopes invenerint, & [e] quàm Pyrodes Cilix e silice ignem excusserit.

Ute-

[a] Hesiod. Opera, & dies, & Horat. libr. 2. Od. 3. [b] Pausanias in Corinthiacis, sive libr. 2. [c] Plin. libr. 16. cap. 40. [d] Strabo libr. 10. & Clem. Alexandrin. Stromat. libr. 1. & Diod. Sicul. Biblioth. libr. 5. [e] Plin. libr. 7. cap. 56.

Utebantur igitur Veteres attritu lignorum
3 ad ignem excitandum; quæ ratio diu fuit in usu etiam posteaquam e silice flammæ semina elicere inventum est. Quæ ligna πυρεῖα Græcis dicebantur, igniaria [a] Plinius, ignitabula Solinus appellat, quæ ad hunc ferme modum construebantur; tabellam perforabant; in foramen lignum rotundum immittebant terebræ modo, quod tamdiu versabant, donec ignis attritu conciperetur; tabellam στορέα, vel ἐσχάραν, lignum, quod in ipsam immittebatur, τρύπανον, vel τέρετρον Græci, Latini terebram nuncuparunt. Interpres Apollonii Rhodii in illud τοὶ δ' ἀμφὶ πυρεῖα δινεύεσκον, sic ait: πυρεῖα γάρ φησὶ τὰ προστριβόμενα ἀλλήλοις τὸ πῦρ ἐκγεννᾶν, ὧν τὸ μὲν ἐστὶν ὕπτιον, ὃ καλεῖται στορεὺς, θάτερον δὲ παραπλήσιον τρυπάνῳ, ὅπερ ἐκτρίβοντες τῷ στορεῖ στρέφουσι; quæ verba sic verto: *Igniaria enim dicit inter se attrita ignem generare, quorum alterum est supinum, & στορεὺς nominatur, alterum terebræ simile, quod affricantes alteri vertunt*, & Theophrastus: πυρεῖον φασὶν ἄριστον ἐκ τῆς ἀθραγένης καλουμένης ὑπό τινων, τοῦτο δέ ἐστι τὸ δένδρον ὅμοιον τῇ ἀμπέλῳ τῇ ἀργίᾳ: ὥσπερ γὰρ ἐκείνη, καὶ τοῦτο ἀναβαίνει πρὸς τὰ δένδρα: δεῖ δὲ τὴν ἐσχάραν ἐκ τούτου ποιεῖν: τὸ δὲ τρύπανον ἐκ δάφνης; quæ verba sic verto: *igniarium ajunt esse præstantissimum ex arbore, quæ athragene vocatur a quibusdam; hæc autem similis est silvestri viti; nam, sicut illa, in arbores nititur; oportet autem ἐσχάραν idest focum ex hac struere, terebram autem ex lauro*. Plinius [b] autem hederam aptissimam esse testatur; sic enim loquitur: *Teritur lignum ligno, ignemque concipit attritu excipiente materiâ aridi fomitis fungi, vel foliorum facillimè conceptum, sed nihil hederâ præstantius, quæ teratur, lauro, quæ terat*. Cujus opinio Senecæ [c] auctoritate firmatur libro secundo Naturalium Quæstionum, qui sic loquitur: *duobus modis, uno, si excitatur, sicut e lapide percusso; altero, si attritu invenitur; sicut quum duo ligna inter se diutiùs trita sunt. Non omnis hoc tibi materia præstabit, sed idonea eliciendis ignibus, sicut laurus, hederæ, & alia in hunc usum nota pastoribus*. Vestales autem, si credimus Festo
4 Pompejo, ad ignem æternum excitandum terebrâ utebantur ex ferro, non ex lauro; qua ratione Homerus in Hymnis a Mercurio ignem extritum esse tradit, quem ille ignis inventorem facit. Hanc autem rationem attritu lignorum ignem eliciendi Plinius [d] naturalis Historiæ libro secundo respexit his verbis: *addantur humani ignes, & lapidum quoque insiti naturæ, attrita inter se ligna; jam nubium, & origines fulminum*. Sed ne longiùs a proposito digrediamur, quum ex hac ignis eliciendi ratione, qua Veteres utebantur, constet ex attritis modicâ vi lignis exteri ignem, quis neget posse interdum ventorum agitatione violentissimâ, & turbinum vorticibus, quorum sunt vires propemodum immensæ; nec in unam partem feruntur, sed in se retorquentur, inter se teri ramos, stirpesque, ut ignem emittant, qui exceptus aridâ materiâ in ingens incendium adolescat, & cuncta corripiat? Seneca, & [e] cum eo Stoici omnes
inter se luctantibus ventis collidi nubes, 5
& atteri, ex eoque conflictu, attrituque exprimi fulmina, edique fulgetras crediderunt; quibus & Lucretius [f] videtur assentiri, qui sic ait:

Principio tonitru quatiuntur cærula Cæli,
Propterea quia concurrunt sublime volantes
Ætheriæ nubes contra pugnantibu' ventis

Si doctissimis viris credibile visum est, tantas esse ventorum vires, ut ex liquido nubium corpore vehementiùs trito ignis exprimi possit, qui ruinâ, strage, & incendio cuncta permisceat, compleat, evertat, deleat; quanto magis verisimile est easdem duriorem, aridamque materiam ita agitare, ut ejus tritu ignis exteratur? Cogitate quanti sint impetus ventorum, quanti, & quàm violenti turbinum vortices, quàm tremendâ velocitate volvantur; ventorum vi silvæ convelluntur, arboresque, & stirpes radicitus extirpatæ in sublime rapiuntur, ædificiorum firmissimæ moles evertuntur, navigia contorta franguntur, mare immensum, quod iners jaceret, concitatur, & sævit, & fundo vertitur, & fluctibus intumescit, & terræ superfunditur. In novo Or-
be tam violenti, tam sævi existunt vento- 6
rum turbines, ut per immensa terrarum spatia cuncta secum rapiant, cuncta prosternant, silvas evertant, ædificia solo æquent, animantes omnes vel in sublime raptas, vel solo afflictas necent. Quam pestem homines prævidentes (certis enim signis ventura cognoscitur) in defossos sub terrâ specus confugiunt; neque enim exitium effugiunt, nisi qui in speluncas, atque antra se contulerunt. Quis igitur dubitet, quin vis venti, quæ tantas strages ciet, & rerum faciem mutat, possit, quod hominis vires non contentæ, sed molli, ut ajunt, brachio possunt?

D I S-

[a] Plin. libr. 16. cap. 40. [b] Plin. ibid. [c] Senec. Natural. Quæst. libr. 2. cap. 22. [d] Plin. libr. 2. cap. 108. [e] Seneca Natural. Quæst. libr. 2. cap. 15. [f] Lucret. libr. 6.

DISSERTATIO L.

In qua agitur de Proditoribus.

Plerique omnes proditionem amant; odia verò habent proditores; & proinde qui a sociis desciscunt, summâ ope niti debent, ut omnem infidelitatis opinionem removeant. Syllà servum, qui dominum sibi prodiderat, libertate quidem donavit; at praecipitem deinde e saxo dejecit. Fabricius medicum hostis Pyrrhi, qui eum se veneno sublaturum pollicitus fuerat, Pyrrho indicavit. Zeno Imperator Armatium, qui prodito Basilisco se cum ipso conjunxerat, e medio sustulit.

QUum Rhymetalces [a] Rex Thraceum ab Antonii partibus ad Augustum descivisset, & inter pocula se amicitiam Augusti Antonii societati praeoptasse intempestivè, insolenterque jactaret, ut Cæsari beneficium exprobrare videretur, offensus hominis impudentiâ, & importunitate dixisse fertur Augustus: *ego verò amo proditionem, non approbo proditores.* Quo dicto declaravit
1 nihil minùs convenire, quàm eum, cujus fluxa fides erga veteres amicos fuit, apud novos de suâ perfidiâ gloriari, etiamque iis, quibus proditio prodest, invisos esse proditores; quod & [b] Antigonus affirmavit, qui prodentes sibi esse jucundos præseferebat, odiosos, qui prodiderunt. Quocirca qui a sociis defecerunt, & ad eorum hostes se contulerunt, summâ ope niti debent, ut potiùs esse deserti, quàm deseruisse, potiùs proditi, quàm prodidisse, & necessitate coacti, non levitate adducti spes novas, novamque fortunam sequi videantur, omnemque infidelitatis opinionem a se amovere debent, & inconstantiæ suæ causam in eos conferre, a quibus desciverunt. Id præce-
2 ptum sequuntur, Auditores, apud Thucydidem Mitylenæi, qui Atheniensium societate repudiatâ, quum ad amicitiam Lacedæmoniorum adjungere sese pararent, eam habent in curiâ Spartanorum orationem, qua se non ignorare dicunt proditores esse jucundos iis, quos veteribus sociis anteponunt, quatenus utiles rebus ipsorum videntur esse; verumtamen quum malè sint usi prioribus sociis, deteriores haberi; se verò non esse Atheniensium proditores, desertos quippe a Lacedæmoniis ad amicitiam Atheniensium se applicuisse, & sequutos esse Græciam a Barbaris liberantes; quia non alios sequi potuissent auctores Græciæ in libertatem asserendæ; sed ubi Athenienses pulsis Europâ Medis in servitutem socios redigere cepissent, & Græcis multò gravius imponere jugum, quàm quod excusserant, tunc invitos, gementesque adjuvisse Athenienses Græciæ imperium affectantes; sed ubi spes affulsit Græciæ in libertatem vindicandæ, Spartanis ad conatus Atheniensium coërcendos excitatis, se quoque erectos ad tollendam tyrannidem, neque unquam communi causæ defuturos. Hæc Mitylenæorum [c] est oratio,
de qua hodierno die disserimus; atque 3
illud inprimis observandum apud Livium libro septimo decadis tertiæ simili uti oratione Indibilem, atque Mandonium, quum a Pœnis ad Scipionem Romanum imperatorem transissent; sic enim summus historicus loquitur: *Indibilis pro utraque loquutus haudquaquam, ut barbarus, stolidè, incauteque, sed potiùs cum verecundâ gravitate, propiorque excusanti transitionem, ut necessariam, quàm glorianti, eâ velut ad primam occasionem raptâ. Scire enim se transfugæ nomen execrabile veteribus sociis; novis suspectum esse; neque eum se reprehendere morem hominum, si tamen anceps odium causa, non nomen faciat; merita inde sua in duces Carthaginienses commemoravit; avaritiam contra eorum, superbiamque, & omnis generis injurias in se, atque populares. Itaque corpus dumtaxat suum ad id tempus apud eos fuisse, animum jam pridem ibi esse, ubi jus, ac fas crederet coli; ad Deos quoque confugere supplices, qui nequeant hominum vim, atque injurias pati. Se id Scipionem orare, ut transitio sibi nec fraudi apud eum, nec honori sit; quales ex eâ die experiundo cognoverit, perinde operæ eorum pretium faciat.* Eandem usurpat sententiam apud Cornelium [d] Tacitum Segestes libro primo, qui sic ait: *amicos, inimicosque ex vestris utilitatibus delegi, neque odio Patriæ (quippe proditores iis etiam, quos anteponunt, invisi sunt) verùm quia Romanis, Germanisque idem conducere, & pacem, quàm bellum probabam.* Et sa-
nè, quum illud [e] Isocratis dictum, non ho- 4
minis ore, sed ex oraculi cortinâ promptum videatur: *Antequam amicitiam cum aliquo conjungamus, videndum etiam, atque etiam, & considerandum, quomodo sit usus amicis prioribus;* quis non amicitiam proditorum segregandam a se, & detestandam putet, quum sciat erga veteres amicos tantâ usos improbitate, ac tam injurios fuisse, ut ex quorum fortunâ suam pendere voluerant, quibuscum sacris fœderibus se conjunxerant, eos perfidiosè prodant, & hostiliter insectari parent? Ideo Polybius prudentissimus, & gravissi-

[a] Plutarch. in Apophth. & in Vitâ Romuli. [b] Idem Plutarch. in Vitâ Romul. [c] Apud Thucyd. l. 3.

[d] Cornel. Tacit. Annal. libr. 1. n. 58. [e] Isocrat. ad Demonicum.

vissimus Auctor jure miratur, quid sibi velint proditores, aut quid tandem sperent, quum & proditiones plerunque deprehendantur; & si ex animi sententiâ processerint, duces, & Reges dum sibi utiles proditores arbitrantur, magnis pollicitationibus alliciant, honorent, colant; proditione verò factâ suspectos habeant, & pro vilissimis contemnant, & interdum inimicè infestentur? Philippum Macedoniæ Regem
5 testatur Demosthenes in omnibus Græciæ
urbibus nonnullos cives corrupisse pecuniâ; & antequam Patriam proderent, hospites, & amicos appellasse, & summis honoribus affecisse; proditâ verò Patria tanquam vilissima capita aspernatum; Sylla verò servum Sulpicii, qui dominum sibi prodiderat, libertate quidem donavit, libertate autem donatū e saxo præcipitem dejecit, remunerans libertate beneficium, puniens atrocissimâ morte perfidiam. Fabricius medicum
6 dicum [a] Pyrrhi Regis, qui pollicitus erat
Pyrrhum veneno sublaturum, & Romanos diutino, periculosoque bello lio raturum; proditorem aversatus Regi indicavit, ipsumque monuit, ut ab insidiis medici caveret. Camillus [b] quum Phalerios obsideret, magistri conditionem repudiavit, qui Principum Faliscorum Liberos in castra deductos in ejus manum tradiderat; nam graviter increpitâ magistri perfidiâ nudari, vinciri-que jussit; & datis flagris præceptorem discipulis tradidit in urbem reducendum, verberibusque lacerandum. Adeo proditorem odio habuit, ut maluerit diuturnâ obsidione implicari, & intolerabiles labores perferre, quàm videri victoriam debere proditori; cujus excellentem virtutem divinum Numen est remuneratum; nam viri justitiâ victi Falisci, qui nondum penitus cessérant armis, & extrema potiùs pati, quàm in Romanorum venire potestatem animis obstinarant, se, urbemque Romanis ultro dediderunt. Sed Fabricii, & Camilli divina, & vix imitabilis virtus & proditionem, & proditorem potuit aspernari; duriùs omnino Imperator Zeno Armatium, qui prodito Basilisco se eum ipso conjunxerat, e medio sustulit, quum diceret: *sibi fidum non futurum, qui priorem dominum prodidisset*; nam beneficio usus est proditoris, proditorem trucidavit. Ceteri etsi non
7 omnes in proditores sæviunt; tamen om-
nes proditores ad proditionem magnis præmiis, & pollicitationibus invitant, deinde post proditionem tanquam infidos aversantur; & unusquisque proditoribus utitur, tanquam peste, vel fame, vel morbo uteretur; quem, dum apud hostes versatur, si posset, aleret, augeret; ad suos transeuntem exterminare conaretur; ideo qui ad hostes transeunt, cavere debent, ne perfidiâ, ne levitate adducti socios mutasse videantur. Est igitur Thucydidis conscripta prudenter oratio, qua Mitylenæi apud Lacedæmonios, quos Atheniensibus prætulerunt, proditionis invidiam a se deprecantur, & perfidiæ crimen diluunt; sed quinam proditores habendi, & quibus minimè credendum sit, alio die exponemus; neque enim semper perfidi sunt existimandi, qui veteribus sociis relictis se se ad novos contulerunt.

DISSERTATIO LI.

Super eodem Argumento.

Polybius Demosthenem reprehendit, quòd omnes, qui suæ Patriæ rem ad Philippum, vel Alexandrum inclinarunt, proditores appellet. Libertatis nimio studio libertas perit. Species est libertatis velle, quod jubearis. Lasthenì, quum apud Philippum quereretur, cui Olinthum prodiderat, quòd se proditorem appellarent, respondit Philippus, Macedones esse subrusticos, scapham *quippe* scapham *nominare. Proditores sunt, qui lucri causâ, aut aliâ cupiditate ducti Patriam produnt, quales multi recensentur; contra verò nonnulli Patriæ saluti, aut suæ prospicientes proditores habendi non sunt. Theramenes cothurnus est appellatus, quia ad omnem Reipublicæ statum se se conformaret; Ciceronem etiam duabus sedere sellis cavillabantur invidi. Proditoribus fidendum, quum non habent, ad quem deficiant, & salutem desperant; exemplo fuerunt Campani, & Brutii, qui quum a Romanis defecissent, Pœnos nunquam deseruerunt; idcirco seditionis auctores ad ea facinora populum solent impellere, quorum veniam sperare non possint.*

THucydidis egregiam sententiam hesterno die illustrabamus, Auditores ornatissimi, qua summus Auctor affirmat eos, qui a sociis defecerunt, iis, quos anteponunt, esse jucundos propter utilitatem, quam afferunt; sed quia proditores habentur veterum sociorum, contemni, viderique Mortalium deterrimos, & meritò quidem; quis enim sibi fidum speret, quem recenti exemplo admonetur erga alium fuisse infidelem? sed quia non omnes, qui sociis relictis ad eorum hostes se contulerunt, & novam veteri amicitiam præ-

[a] Tit. Livius libr. 42. & Plutarch. in Vitâ Pyrrhi.

[b] T. Livius libr. 5.

præoptarunt, perfidiæ vitio laborant; multique, & qui transfugerunt, & qui a sociis ad hostes desciverunt, in officio constantissimè permanserunt, & meliore fide novos amicos, quàm veteres coluere, spectandas esse causas defectionis hodierno die dicam; & qua ratione quis possit proditionem a justâ defectione, perfidiam ab electione melioris partis, levitatem a certo judicio distinguere; nam illud constat multos non pænituisse fidei transfugarum, &
1 eorum, qui ad se [a] defecerant. Mutines tradito in potestatem Romanorum Agrigento a Pœnis transfugit ad Romanos, neque tanquam proditor vilis est habitus; sed & civitate donatus, & præmiis auctus est amplissimis; nec unquam fregit fidem, sed ejus forti, fidelique operâ in bello Romani sunt usi. Hiero Siciliæ Rex [b] bello Punico primo steterat a Pœnis, deinde mutatâ sententiâ icto cum Romanis fœdere Pœnos oppugnavit; omnium Regum fidelissimum socium Romani Hieronem habuerunt; sæpe primo Punico bello magnis cladibus afflicta Respublica pœne concidit, & eversa est; sæpe secundo bello Punico Carthaginiensium vi concussum nutavit imperium Romanorum, nunquam Hieronis fides, virtusque contremuit; semper ejus Regnum certissimum præsidium Romanis fuit; nonaginta vixit annos Hiero, & eundem vitæ finem habuit, & fidei erga Romanos. Et ne singulos homines dumtaxat nominem, populi universi desciverunt, & novam veteri societatem prætulerunt; & tamen iis, quorum fortunam sequuti sunt, fidem integram, inviolatamque servarunt. Achæi [c] magnis affecti fuerant a regiâ Macedonum domo beneficiis, quam multis officiis coluerant; & tamen amicitiam Romanam amplexi Philippi societatem repudiarunt; nec iis erga novos socios fides defuit, quam & bello adversùs Philippum, & adversùs Persen præstiterunt. Sed fuit
2 ratio, cur & transfuga Mutines non pro proditore haberetur; & Hiero Romanam, quàm Punicam societatem majore fide, & constantiâ coleret; & Achæi sine ullâ perfidiæ notâ a Philippo desciscerent. Nam Mutines [d] propter eximiam virtutem militarem invisus Hannoni Pœnorum imperatori, & propter invidiam intolerabili affectus injuriâ, & honore spoliatus ad Romanos transire maluit, quàm in Carthaginiensium castris cum tanto periculo, ignominiaque versari; & Hiero unà cum Pœnis, quos adjuverat, magnâ pugnâ victus a Romanis, quum perpensis utriusque populi copiis, opibus, virtute bellicâ, Romanam rem superiorem futuram prævidisset, fœdus cum populo Romano fecit, satis datum amicitiæ Pœnorum arbitratus, pro quibus florentissimum exercitum amiserat; nec sibi committendum existimavit; ut propter verecundiam veterum sociorum regnum suum in extremum discrimen adduceret; neque enim ullâ fœderis necessitate astringebatur pro salute, imperioque Pœnorum usque ad excidium suæ gentis cum eorum hostibus bellum gerere. Movit etiam virum sapientem virtutis existimatorem ea, quæ non falsò illâ tempestate prædicabatur, justitia, & continentia, & mansuetudo, & fides Romanorum, quam Carthaginensium perfidiæ, crudelitati, avaritiæ anteponendam meritò judicavit. Et Achæi quum viderent Philippum Demetrii filium a mansuetudine, clementiaque Majorum, & a se ipso degenerare, & esse gravem Greciæ libertati, immo multos populos in servitutem redegisse, & ceteris insidias moliri; contra autem Romanos cum exercito mare trajecisse, quo Græcos Macedonum jugo liberarent, impedimento esse Romanis Græciam liberantibus, & morigerari Philippi cupiditati videri noluerunt. Atque hæ sunt causæ, quas intueri
oportet, antequam eos, qui desciscunt, & 3
nostram fidem sequuntur, perfidiæ condemnemus; spectandum est an injuriis lacessiti, præterque jus, & æquum gravi, & intolerandâ servitute pressi; an imminenti periculo territi, ac suæ, suorumque saluti consulentes fidem mutarint. Idcirco Polybius in excerptis de vitiis, atque virtutibus Demosthenem reprehendit, quòd omnes, qui suæ Patriæ rem ad Philippum Alexandri Magni patrem, vel ad Alexandrum inclinarunt, appellet proditores, & acerbissimis maledictis proscindat. Neque enim in Arcadiâ Cercidam, & Hieronymum, atque Eucampidam; neque in Messeniâ Neonem, & Thrasylochum, neque Argis Myrtim, & Teledamum, & Mnasesm; neque in Thessaliâ Daochum, & Cyneam; neque in Bœotiâ Theogitonem, & Timolaum; nec apud alios populos alios fuisse Græciæ proditores, quia res ad Philippum traxerint, quum ita Reipublicæ tempora postularent; illos esse proditores, qui cupiditatis explendæ, vel lucri causâ Patriam redigunt in servitutem. Quamquam quod ad
Philippum attinet, nec ipse Polybius audest pernegare Philippum multos ad Pa- 4
triam prodendam auro perpulisse; de quo Horatius [e] dixit:

...... diffidit urbium
Portas vir Macedo, & subruit æmulos
Reges muneribus......

Quod ipse Philippus indicavit, qui quum quod-

[a] T. Liv. libr. 26. [b] Idem l. 22. [c] Idem libr. 32. [d] Idem libr. 26. [e] Horat. libr. 3. Od. 16.

quoddam oppidum esset oppugnaturus, & amici affirmarent esse munitissimum, & propter loci naturam prorsus inexpugnabile, respondit [a] *nullam arcem esse inexpugnabilem; quam onustus auro asinus ingredi possit*. Polybio tamen concesserim potuisse nonnullos, qui studebant Philippi rebus, non esse proditores; nam si videbant Philippum eò potentiæ processisse, ut obsisti non posset Græciam in servitutem redigenti; si de Græcorum libertate meritò desperabant, bene, ac sapienter Patriæ saluti prospexerunt; quam habere dominum mitem, placatum, amicum, quàm inimicum, & iratum maluerunt; & obsequendo Philippi voluntati, ne penitus servire necesse esset, sunt consequuti; nam verè Lucanus dixit, & argutè libro tertio:

. . . . . libertas populi, quem regna coërcent,
Libertate perit, cujus servaveris umbram,
Si, quidquid jubeare, velis . . . . .

Nec eos quidem reprehenderim, si necesse fuit vel Macedoni Græciam servire, vel Atheniensibus, & Philippum sequuti sunt, quia Philippi imperium pati, quam Atheniensium, Græciæ, Patriæque magis expedire judicabant; sin autem spes aliqua superarat libertatis, communi causæ haudquaquam deesse debebant; quamvis utile Patriæ videretur ad Græciæ libertatem defendendam non conspirare. Exemplum ipsis præ-
5 buerant Athenienses, qui quum Xerxes ipsis imperium Græciæ polliceretur, si suis jussis obsequi, & Græciæ causam prodere voluissent; adire summum discrimen, & Patriam relinquere, quàm cum Barbaro consentire ad inferendam Græciæ servitutem maluerunt. Illud autem a Polybio verissimè dictum est eos esse proditores, qui avaritiâ adducti, vel aliâ cupiditate Patriam, vel eos, quos tueri debebant, tradunt in hostium potestatem; quocirca præclarè Virgilius ita describit Patriæ [b] proditorem:

Vendidit hic auro Patriam, dominumque potentem
Imposuit . . . . . .

Proditor Darii fuit [c] Bessus, qui regnandi
6 cupidus, ratusque, si Alexandro Darium in manus tradidisset, Bactris, quæ a Dario tanquam Prætor acceperat, se Regem imperaturum, Darium vinxit, ac deinde trucidavit; quem Alexander tanquam scelestissimum proditorem nudum in suum conspectum jussit adduci, flagrisque lacerari, ac deinde extremo supplicio affici; sunt, qui tradant inflexis magnâ vi duarum arborum ramis alligatum, iis deinde remissis, & in naturalem situm tendentibus, in duas partes esse discerptum; eodemque supplicio affectum, quo [d] Tullus affecit Metium proditorem, quem duabus quadrigis alligatum equis concitatis, & in diversa tendentibus distractum esse ferunt. Proditores [e] fuere Celtiberi, qui mercede conducti a Scipione, acceptâ a Pœnorum imperatore pecuniâ, in ipso articulo pugnæ conferendæ Romanos reliquerunt; quo præsidio nudatus exercitus Romanorum fusus, fugatusque est; & Scipio fortissimus imperator in acie cecidit. Proditor fuit [f] Lasthenes, qui Olynthum Patriam suam corruptus auro, & pollicitationibus Philippi adductus in Macedonum tradidit potestatem, & ad hostes transivit; qui quum apud Regem quereretur, quòd nonnulli Macedonum ipsi proditionem exprobrarent, & proditorem appellarent, respondisse fertur Philippus: *ignoscas oportet Macedonibus, sunt enim urbanitatis expertes, & subrustici; Scapham quippe Scapham solent nominare*. Prodidit [g] quoque Patriam Tarpeja, quæ proditionis pacta mercedem armillas aureas, aureosque anulos, quos vulgò gerebant Sabini, Tatio Tarpejam arcem patefecit. Et ne omnes proditores putetis auri, vel honorum, & potentiæ cupiditate adductos iis, quibus minime debent, esse infideles; exemplum referam filiæ Regis Æthiopum, quæ Moísis Ægyptiorum ducis amore capta, & ejus pacta nuptias Ægyptiis portas aperuit, & hostes in urbem recepit. Quæ exempla declarant, qui sint habendi 7
proditores; quæ idcirco attuli, nequis clarissimos viros tam fœdo nomine appellandos esse arbitretur; neque enim aut Themistocles [h] ille, qui ab ingratis civibus pulsus, & ab omni Græciâ exagitatus, capitisque damnatus Persarum opem imploravit, & pollicitus est contra Græcos arma sumpturum; neque [i] Alcibiades, qui in Patriam ad causam capitis dicendam vocatus, quum se videret invidiæ flammâ, quam inimici conflarant, conflagraturum, transfugit ad hostes, & multis incommodis affecit Atheniensium civitatem; neque Marcius [l] Coriolanus, qui tribunitiis procellis jactatus, coactusque exil i causâ solum vertere intulit Patriæ bellum, dicendi sunt proditores. Quamquam rectiùs omnino [m] Camillus, qui eadem affectus calamitate Patriæ non succensuit, neque bellum molitus est; sed tempus expectavit, quo Patriam, beneficio, non injuriâ recuperaret. Nec illi quidem in proditorum numerum sunt aggregandi, qui mutatis

Zz 2 Rei-

[a] Cicer. ad Atticum libr. 1. Epistol. 13. [b] Virgil. libr. 6 Æneid. [c] Plutarch. in Vitâ Alexandri. [d] Tit. Liv. libr. 1. & Virg. libr. 8. Æneid. [e] Tit. Livius libr. 25. [f] Cæl. Rhodigin. libr. 8. cap. 3.

[g] Tit. Livius libr. 1 [h] Plutarch. in Vitâ Themistoclis. [i] Idem in Vitâ Alcibiadis. [l] Tit. Livius libr. 2. [m] Idem Liv. libr. 5.

Reipublicæ temporibus, velificatione mutata, partes, quas fuerant sequuti, reliquerunt. Theramenes [a] insignis vir cothurnus ab invidis, & malevolis est appellatus; quia quemadmodum cothurnus utrique pedi congruebat, & aptabatur; ita [b] ille ad omnem Reipublicæ statum suam rationem accommodaret, & modò optimatum partes sequeretur, modò populi; nemo tamen prudens rerum æstimator proditorem Theramenem, sed omnes boni clarissimum, fortissimumque civem nominarunt. Cicero [c] acie Pharsalicâ victis Pompeji partibus, & Ptolemæi scelere Pompejo trucidato, noluit infinitam spem sequi; veniam a victore Cæsare impetravit, deseruit partes, quas fuerat sequutus, quas foverat; quamvis & Pompeji Liberi, & plerique eorum, qui ex pugnâ Pharsalicâ superfuerant, & ipse Cato [d] afflictas partes refoverent, dispersasque colligerent, & ingens bellum adversus Cæsarem concitarent; nemo taman Ciceronem proditorem putavit; qui ejus gloriæ invidebant, asperrimeque de eo loquebantur, duabus sedere sellis cavillabantur; quo dicto, ut in Theramene, ita in Cicerone inconstantiam, non proditionem, licet immerito, arguebant; sed exemplorum satis. Hoc habito delectu, & pro-
8 ditoribus ab omni alio hominum genere separatis, iis minimè credendum, hi levissimi judicandi, hi deterrimi Mortalium sunt habendi, qui fidem fregerunt, qui veteres socios perfidiosè reliquerunt, & iis, quos tueri debuerant, exitium parant. Incidunt tamen tempora, quum tutò proditoribus credas, quum nimirum ad quem deficiant, non habent; nam interdum permanent in officio, quia nisi maneant, omnem ad salutem viam sibi præclusam vident. Campani a Romanis [e] defeciverant, Pœnosque in urbem receperant, qui soli sociorum poterant afflictam Romanorum fortunam sublevare; & tamen Hannibali datam fidem nunquam violarunt; perpessi sunt diuturnæ obsidionis mala, nec periculo Patriæ sunt deterriti, quominus in suscepto consilio perseverarent; & ad extremum, quum ratio nulla expediendæ salutis ostenderetur, multi principes civitatis veneno sumpto sibi necem consciscere, quàm urbem Romanis dedere maluerunt. Quæ Campanorum pervicacia ex desperatione salutis nata est, quia graviùs Romanos offenderant, quàm ut se veniam impetrare posse confiderent. Brutii [f] quoque, qui primi Italorum ad Hannibalem defecerant, nunquam rebellarunt; & dum Punicum bellum mansit, semper & florentem, & afflictam fortunam Pœnorum sequuti sunt, quia atrocitate peccati sibi spem salutis omnem, clementiæque Romanæ præciderant. Id spectantes interdum seditionis
auctores ad ea facinora populum solent 9
impellere, quorum veniam se non speret inventurum; Spendius, & [g] Matho, qui Carthaginiensium mercenarios milites ad bellum inferendum urbi, pro cujus imperio tantum laborum susceperant, concitarant, persuaserunt ipsis, ut Gisconem, & sexcentos ex primoribus civitatis in vincla conjicerent, & deinde membratim laceratos, & omni cruciatu affectos trucidarent; quo scelere perpetrato sic efferati sunt animi conjuratorum, ut omnes usque ad exitium in furore perseverarint; solumque id bellum fuisse memoretur, in quo nemo eorum, qui arma tulerant, superfuerit, sed ad unum omnes fuerint occidione deleti.

DISSERTATIO LII.

De Atheniensium imprudentiâ in inchoando bello Syracusano.

Eot, qui in alienas regiones bellum intulerunt, celeritate præstare oportet; contra qui in suâ regione se defendunt, cunctando plerumque bene rem gerunt; utrumque satis multis exemplis confirmatur, & rationibus. Alexander, qui tot, ac magna bella confecit, viginti natus annos imperium suscepit, trigesimotertio ætatis anno fato concessit. Hannibal nondum exacto triennio quatuor Romanorum exercitus fuderat; & principio belli nullam urbem obsedit. Scipio uno die novam Carthaginem inexpugnabile propemodum oppidum expugnavit. Arabes, & Scythæ fuere semper indomabiles, quia nullam certam sedem haberent.

Livius historiæ Romanæ princeps, quæ præcipua utilitas ex historiæ cognitione capiatur in præfatione totius operis non minùs verè, quàm eleganter his verbis docet: *hoc illud est præcipuè in cognitione rerum salubre, ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri; inde tibi, tuæque Reipublicæ, quod imitere, capias; inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites.*
Ex quibus intelligi potest ex historiæ le- 1
ctio-

---

[a] Plutarch. in Vitâ Niciæ. [b] Thucydid. libr. 8. & Xenophon. de Rebus Græcorum libr. 2 & Cicer. Tuscul. Quæst. libr. 1. [c] Plutarch. in Vitâ Ciceronis, & in Vitâ Cæsaris, & Pompeji. [d] Idem in Vitâ Catonis. [e] Tit. Livius libr. 23. [f] Idem Livius ibid. [g] Polybius Histor. libr. 1. & Cæl. Rhodiginus libr. 29. cap. 2.

ctione exemplorum copiam comparandam,
& ex exemplis imitanda meliora, dote io-
ra fugienda; observandumque inprimis,
qua quidque ratione gestum sit, & quinam
rem gestam exitus consequatur; & licet e-
ventus infelix non semper arguat consilii
pravitatem, tamen eum præcipuè attenden-
dum; nam exitus rei plerunque nos quasi
manu ducit ad cognoscendum, quid re-
ctè, perperamve sit factum. Idcirco nos,
qui Græcorum historicorum principem il-
lustrandum suscepimus, non insuper habe-
mus curam, quid in quaque re peccatum
sit, Auditores, quid recte, atque ordine
factum exponendi; quod exemplum vitan-
dum, quod consectandum admonendi, red-
dendique rationem, cur alia incepta exi-
tus infelix, alia fortunatus exceperit; sicut
hodierno die faciemus; nam considerabi-
mus belli gerendi rationem, qua usi sunt
Athenienses, quum Syracusas obsessu i Si-
ciliæ classem appulissent. Athenienses igi-
2 tur, quum copias in litus exposuissent, &
Siciliam terrore complessent, tempus tri-
verunt, quà legatis ad Siciliæ civitates mit-
tendis, quà Selinuntiorum, Egestanorum-
que discordiis componendis, quà pecuniis
ab Egestano populo exigendis, quà tentan-
dis animis aliarum civitatum, quà oppi-
dulis quibusdam subigendis, spatiumque
Syracusanis dedere sui colligendi, & bel-
li impigre comparandi. Id autem pessimo
consilio ab Atheniensibus factum docebi-
mus; Syracusani quippe, quum satis nun-
quam credidissent ausuros Athenienses,
quum domi tantâ belli mole premerentur,
Siciliam bello lacessere, ea, quæ vel obsi-
dioni tolerandæ, vel hostibus refutandis
conducerent, non satis paraverant; & in-
super terrore tantæ classis adventantis per-
culsi fuerant; ob eamque causam facilè vin-
ci poterant, & perdomari, si statim Athe-
nienses imparatos oppressissent; nec tem-
pus dedissent Syracusanis e Peloponeso au-
xilia accersendi, docendique ceteras civi-
tates non sibi tantùm infestos Athenienses
venire, sed omnium Siculorum libertati,
& bellum ingens totâ ferè conspirante Si-
ciliâ concitandi, & classem apparandi, &
milites, & socios navales exercendi. Sed
profectò fatalis fuit ea socordia Athenien-
sium populi alioquin impigri, minimeque
cunctatoris; & sicut id illi bellum impru-
denter susceperunt, ita imprudentiùs in-
choarunt; nam iis, qui longinquis regio-
nibus bellum intulerunt, perniciosa cun-
ctatio est. Agendo prædas, manus cum ho-
ste conserendo, agros ferro, ignique popu-
lando, expugnandis urbibus terror auge-
tur, quem advena incussit exercitus; hac
arte summi duces magna imperia everte-
runt. Agesilaus [a] quum in Asiam trajecis-
set, duorum annorum spatio tantas res ges- 3
sit, tot urbes expugnavit, tot ad deditio-
nem compulit, tam prosperè cum hostibus
dimicavit; ut imperium Persarum eversu-
rus fuisse videatur, nisi fuisset ab Ephoris
ad opem ferendam Patriæ revocatus. Nun-
quam ille passus est exercitum otiari, sem-
per, ubi hostes non putassent, improvisus
aderat, circumferendis armis, agris depo-
pulandis, diripiendis oppidis tantum Per-
sis terrorem injecit, ut jam de suis rebus
desperarent; tantum prædæ abegit, ut nun-
quam non ejus copiæ commeatu in hostili
terrâ abundarint, omnesque ejus milites
ditescerent, & ex decimâ parte prædæ, quæ
in publicum redacta erat, centum talenta
conficerentur; quæ ille Delphos donum
Deo misit simul pius, & fortis imperator.
Quid [b] Alexander ille Macedo, qui non 4
majore virtute, quàm Agesilaus, sed me-
liore fortunâ iisdem hostibus intulit bel-
lum? num posteaquam trajecto Hellespon-
to in hostium terram exposuit suas copias,
usquam cunctatus est? num unquam Persis
respirandi spatium dedit? Vix attigerat
Asiam, & jam ad Granicum amnem cum
Persis pugnam committebat; quo tempo-
re quum hostes in alterâ fluminis ripâ con-
stitissent, & Parmenio suaderet, ut expe-
ctaret, dum Persæ de ripâ discederent; non
ausuros quippe tam impares peditatu in
propinquo diu castrametari; adderetque ri-
pam esse prærltam, nec ascensu facilem,
difficilioremque ascensum fieri Persis de
superiore loco pugnantibus, ascendentes-
que detrudentibus in flumen; maluit adi-
re periculum summum, quàm cunctando
fateri Macedonibus pares esse Persas. Quid
reliquum bellum, num minore celeritate
administravit? Vix [c] quisquam lustrandi
Orbis gratiâ tam brevi spatio tantum terra-
rum obivisset, quantum ille victoriis pera-
gravit, qui ab Jonio mari usque ad Hypa-
sin, & Hydaspem nationes debellavit; qui
viginti natus annos suscepit imperium, tri-
gesimo tertio transgressus Liberi Patris, &
Herculis terminos Babylone fato conces-
sit; quum non solùm gentes, quæ ad Orien-
tem pertinebant, domuisset, sed etiam Scy-
thas, & Thraces contudisset; & imperium
usque ad adustam Mundi plagam propagas-
set. Quem impetum Alexandri solùm es-
se Persis pertimescendum Memnon Rho- 5
dius [d] quum intelligeret, auctor erat Da-
rii ducibus, ut bellum ducerent, nus-
quam cum Macedonibus acie dimicarent;
fru-

---

[a] Plutarch. in Vitâ Agesilai. [b] Idem Plutarch. in Vitâ Alexandri. [c] Arrianus de Expeditione Alexandri, & Q. Curtius de ejusdem rebus gestis.

[d] Arrianus de Expeditione Alexandri libr. 1.

frumenta corrumperent, villas incenderent, excinderent urbes; Alexandro in hostili, vastaque regione bellum gerenti pecuniam, & commeatum defuturum; Persarum victoriam in eo verti, si Macedonum victoriam morarentur. Nec aliò spectabat consilium Græcorum, qui Dario suadebant, ut divideret copias; nam si Darius in tot validos exercitus, in quot dividi poterant, copias divisisset, diutissimè trahi bellum poterat, & senescendum fuisset Alexandro, antequam omnes profligasset; & aut inopiâ commeatus Macedones periissent, aut ab hostibus circumventi omnes internecione occidissent. Sed fatale fuit Alexandro duce Europæ Asiam succumbere; itaque Persæ salubribus consiliis aures occluserunt; qui si a prudentissimis viris non monerentur, a rerum gestarum monumentis poterant admoneri, eos, qui in hostium regionem induxerunt exercitum, qui magna imperia evertere aggrediuntur, impetu valere, celeritate, audaciâ in aciem copias educendo, hostibus lacessendis, terrore belli latè circumferendo, pugnando solere assequi id, quod expetiverunt; & iis, contrariis artibus occurrendum. Neque enim Cyrus [a] ille, qui fundavit Imperium Persarum; neque Ninus, & Semiramis, qui Assyriorum potentiam ad summum fastigium evexerunt, ullâ aliâ arte, quàm impigre rem gerendo, nec usquam cunctando innumeras gentes in suam potestatem redegerunt; & fulminis ritu priùs cuncta prostraverunt, quàm quisquam moveri posse crediddisset; quibus domesticis exemplis docti, & quid Alexandro expediret, & quid sibi cavendum esset, poterant pervidere; sed mitto res Asiæ. Hannibal quum
6 audaci [b] conatu Alpes transcendisset, qua ratione bellum illud Italiæ prope fatale administravit? non toto exacto triennio quatuor exercitus Romanos fudit; ab Alpibus descendens torrentis modo Italiam totam belli diluvio inundavit, obruit, pessumdedit; &, ne qua mora cuncta rapienti objiceretur, primis illis annis, quibus Romanorum potentiam tremefecit, nullius urbis obsidione voluit implicari; ne dum circa urbes exercitus Pœnorum sedet, reciperent animum Romani, qui tot cladibus perculsi Pœnorum nomen, nedum arma, horrescebant; sciebat enim deletis exercitibus Romanis, urbes a victis ad se sponte descituras; nec ea res fefellit hominem longè perspicacissimum; nam post Cannensem cladem cuncta pæne Italia a Romanis defecit ad Pœnos. Quid [c] Scipio, qui se-
7 gnem in Italiâ adversus Hannibalem militiam aspernatus exercitum in Africam transportavit, cunctandone, an agendo intra biennium majores intulit Africæ clades, quàm Italiæ Hannibal sexdecim annis intulerat? Meritò summus [d] Poeta Scipionem belli fulmen appellat; nam sicut fulmina momento temporis altissima quæque percellunt; ita Scipio semper congressus cum hostibus victoribus, & in summo fortunæ fastigio collocatis, eorum potentiam contudit, & evertit. Nam & [e] in Hispaniam missus, quam quatuor exercitus Pœnorum, quatuor duces victores obtinebant, afflictis in eâ provinciâ duplici clade rebus Romanorum, ac vix audaciâ Martii aliquantum erectis, uno die Carthaginem novam munitissimum oppidum, ac propemodum inexpugnabile, quò omnem bellicum apparatum Pœni congesserant, ubi omnes Hispanorum obsides collocarant, expugnavit, Pœnos victores vicit, expulitque Hispaniâ, Hispanos rebellantes contudit; & non dum exacto quadriennio Hispaniam universam a Pyrenæis jugis usque ad Oceanum pacavit. In Africâ [f] verò quantos, & quàm brevi Syphacis, & Pœnorum exercitus delevit? Carthaginem erectam in spem Orbis terrarum potiundi coëgit obsidionis mala, & servitutem, & excidium pertimescere; Hannibalemque invictum ducem, & ejus exercitum tot insignem trophæis vicit; & biennio victoriam, qua nulla major, nulla clarior, nulla speciosior unquam fuit, est consequutus. Nam & Pœnos debellavit, quorum potentia nulli secunda habebatur; & Hannibalem superavit imperatorem, quicum paucissimos ex omni ævo, & fortasse neminem conferas; & exercitum, quo nullus unquam fortior, nullus ferocior, nullus magis induratus laboribus fuit, profligavit. Possem Cæsaris [g] exemplo uti, qui subegit Gallias, Ægyptum, Pontum, Mauritaniam non sedendo, sed acriter dimicando, nullamque occasionem rei bene gerendæ omittendo; possem aliorum; sed vel hæc exempla sunt satis, vel nulla sunt suffectura. Si-
cut autem qui bellum infert a lentis con- 8
siliis plerunque debet abhorrere; ita qui illatum repellit sæpe numero meliùs rem gerit cunctando, quàm fortunæ se committendo Cunctatio [h] Fabii Maximi magis Hannibalem terruit, quàm non dico Sempronii, vel Flaminii, vel Varronis ferocia ducum magis temerariorum, quàm fortium; sed quàm Marcelli præstantissimi imperatoris pugnacitas, & fortitudo, qui nec victor, nec victus poterat quiescere. Itaque dum bellum Fabii artibus trahebatur, licet toties victor Hannibal absistere irri-

[a] Xenophon de Expeditione Cyri, & Justinus Histor. libr. 1. [b] Tit. Livius libr. 21. & sequent. [c] Tit. Livius libr. 30. [d] Virgil. libr. 6. Æneid.

[e] Tit. Livius libr. 28. [f] Idem libr. 30. [g] Plutarch. in Vitâ Cæsaris. [h] T. Liv. libr. 22.

irrito incepto, & Italiam relinquere cogitabat; Marcelli autem vi nunquam coactus est de victoriâ desperare. Scythæ, quum [a] Darius innumerabiles copias in eorum regiones induxisset, detrectando certamen, in vastas solitudines fugiendo, nullamque hostibus occasionem dando rei gerendæ in eas angustias Darium redegerunt, ut parum abfuerit, quin cum toto exercitu fame interiret. Atque hac de caussâ Arabes, & Scythæ fuere semper indomabiles; quum enim nullam certam sedem habeant, nunquam coguntur cum hoste congredi, ac pro aris, ac focis dimicare; itaque senescunt hostium vires, & ad irritum cadunt omnes eorum conatus, necesse est. Sed hi magnâ mercede hanc nullius exterorum imperio obnoxiam libertatem consequuntur; carent plerisque commodis [b] vitæ, carent urbium pulchritudine, carent ceterorum Mortalium commercio, carent artibus, carent humanitate, magnam soli partem coguntur incultam relinquere: efferantur illâ vitâ vagâ, quæ ferarum vitæ est, quàm hominum similior, & semper exules vivunt. Ceteris Mortalibus licet & habere urbes, & colere hominum cœtus, & in omni jucunditate vitæ, & humanitate versari; & siquando ingruit bellum, siquando in eorum regiones hostiles copiæ impressionem fecerunt, non se, Remque publicam in casum dare; sed variis artibus hostem eludere, & abstinendo a prœlio bellum infestius facere. Rationes autem,
9 quibus & qui inferunt bellum, lento bellandi genere non debeant uti, & qui illatum defendunt, plerunque debeant, affert apud Livium Fabius Maximus libro vigesimosecundo, quem operæpretium est audire; sic autem loquitur prudentissimus imperator: *In Italiâ bellum gerimus, in sede, ac solo nostro, omnia circa plena civium, ac sociorum sunt; armis, viris, equis, commeatibus juvant, juvabuntque. Id jam fidei documentum in adversis rebus nostris dederunt; meliores, prudentiores, constantiores nos tempus, diesque facit. Hannibal contra in alienâ, in hostili est terrâ, inter omnia inimica, infestaque, procul a domo, procul a Patriâ; neque illi terrâ, neque mari est pax; nullæ eum urbes accipiunt, nulla mœnia, nihil usquam sui videt, in diem rapto vivit; partem vix tertiam ejus exercitus habet, quem Iberum amnem trajecit, plures fames, quàm ferrum absumpsit; nec his paucis jam victum suppeditas. Dubitas ergo quin eum sedendo superaturi simus, qui senescat in dies; non commeatus, non supplementum, non pecuniam habeat?* Hactenus Livius, cujus rationes licet ad Hannibalem, ejusque hostes Romanos pertinere videantur, liquet & in ceteros convenire. Quibus addimus illam, quæ maximi momenti est; qui intulit bellum terrore plerunque valet, videturque potentior esse, & superior viribus; nec est ulla gens, quæ quum hostem se se invehentem videat, quum ardere novum bellum in suâ terrâ sentiat, non metu consternetur; is autem metus, nisi aliis subinde, atque aliis rebus prospere gestis, & audacibus hostium inceptis augeatur, exolescat, necesse est; redeat autem animus perculsis, & qui jam de suis rebus desperabant, in spem meliorem erigantur. Imprudenter igitur fecerunt Athenienses, qui interpositâ longâ morâ passi sunt terrorem, quem tam audaci conatu Syracusanis incusserant, senescere.

DIS-

[a] Herodotus libr. 4. [b] Idem Herodotus libro 4. cap. 46.

DISSERTATIO LIII.

De Exercitibus recensendis, atque lustrandis, & de lustris, & lustrationibus.

Xerxes loco, qui Doriscus appellabatur, & decem millia hominum capiebat, innumerabiles suas copias recensuit. Darius Charidemum hospitem, quòd utile, sed non gratum consilium dederat, interfici jussit. Utilissimum est exercitum recensere (licet id Syphaci exitio fuerit) propterea nulli ferè duces, aut poëtæ id omiserunt. Pythius, quum multos dies Xerxis exercitum aluisset, Regem rogavit, ut ex quatuor Liberis uni militiæ vacationem concederet; ille verò juvenem in duas partes dissecari jussit, & inter eas exercitum transire. Curtius pompam exercitus Persarum tanquam ad bellum proficiscentis describit; sed ea est exercitus lustratio. Sacro, quod suovetaurilia dicebatur, quia suem, ovem, taurum immolarent, exercitum Romani lustrabant, ut habetur ex Livio; Dionysius Halicarnasseus tamen prodidit arietem, taurum, & hircum in lustris mactari. Lustrum, & Olympiades quincto quoque anno celebrabantur; ideo pro quinquennio a poëtis accipiuntur; sed quatuor duntaxat annos continebant. Lustrum Censorinus appellat annum magnum; alii aliud temporis spatium hoc nomine accipiunt; hujus anni brumam esse diluvium, æstatem Mundi incendium nonnulli prodiderunt. Apollonius Thyaneus, quum Ephesus peste laboraret, persuasit populo, ut hominem mendicanti similem lapidibus obrueret, & illi quasi piaculum pestilentiæ ad Inferos mitteret; caussabatur enim ipsum esse Dæmonem, qui civitatem eâ clade vastaret. Romani, quum tres Vestales corruptæ fuissent, libris sibyllinis moniti duos Gallos, & duas Græcas mulieres vivas sub terrâ defoderunt. In sacro ambarvali hostiæ a duobus fratribus immolabantur; unde illud appellatum sit. Rustici in Galliâ, etiam quum Christiana religio per totum Orbem invaluisset, agros lustrabant. Oscilla sunt funes, quibus ad arborem, aut trabem alligatis asser suspenditur, cui insidet ludens, & huc, illuc asserem movet, & movetur, exprimitque imaginem vitæ, in qua simili modo a fortunâ jactamur. Lustrationes aut aquâ fiebant, aut igne, quum in Palilibus flammas transilirent, aut aëre, ut in Oscillorum ludo; quia animus his tribus elementis purgatur. Ceritus *apud Plautum* insanum *significat*, *&* circumferri, lustrari. *Sacres porci dicuntur, qui ab ubere depulsi sunt; & mysticæ hostiæ appellantur a Tibullo, quia Cereris victimæ sunt. Dies, quo lustrabantur infantes, dicebatur lustricus; & quia eodem etiam nomina maribus quidem tria, feminis verò duo imponebant, nominalia Tertullianus appellat. Superstitio veterum Christianorum imponendi nomen ex cereo, qui tardiùs extingueretur, ut puer diutiùs viveret. Feminæ priùs, quàm mares perficiuntur. Septimo die plerisque infantibus solvitur umbilicus. Par numerus feminæ, mari impar comparatur. Octonarius numerus, quum sit primus cubus, congruit feminæ, quam domi manere, nec mutare viros decet. Luto volutabantur superstitiosi, ut animi labem deponerent; luto etiam salivâ confecto feminæ lustrabant infantes; hinc Persii locus explicatur. Verba, quibus omnia fausta pueris ominabantur, ipsorum fata appellabant; ex quo habetur Ausonii interpretatio.*

AN equam Athenienses aggrederentur, & obsidione cingerent Syracusas belli caput; quibus captis, vel ad deditionem compulsis totâ se sperabant Siciliâ potituros, narrat noster Auctor copias recensuisse; idem fecisse tradit Syracusanos, qui in prato non procul ab Anapo flumine exercitum lustrarunt. Nam [a] de Atheniensibus ait: οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ταύτης τῆς νυκτὸς τῇ ἐπιγιγνομένῃ ἡμέρᾳ ἐξητάζοντο: hoc est: *Athenienses autem die, qui est hanc noctem proximè consequutus, copiarum numerum inierunt*; de [b] Syracusanis: οἱ μὲν ἐξελθόντες πανδημεὶ ἐς τὸν λειμῶνα παρὰ τὸν Ἄναπον ποταμὸν ἅμα τῇ ἡμέρᾳ (ἐτύγχανον γὰρ αὐτοῖς καὶ οἱ περὶ τὸν Ἑρμοκράτην στρατηγοὶ ἄρτι παρειληφότες τὴν ἀρχὴν) ἐξέτασίν τε ὅπλων ἐποιοῦντο, καὶ ἑπτακοσίους λογάδας τῶν ὁπλιτῶν ἐξέκριναν hoc est: *illi verò egressi ex urbe vulgò in pratum, quod ad Anapi fluminis ripam pertinet (quippe, qui cum Hermocrate creati fuerant imperatores, susceperant recens magistratum) exercitum in conspectum dederunt, & priùs ex omni numero septingentos delectos juvenes secreverunt*; ad quem locum nonnulla dicemus hodierno die, & consequentibus, quæ ad hunc lustrandi exercitus morem, & ad ceteras lustrationes pertinere videbuntur. Solere duces, antequam bellum ineant, antequam ad rem gerendam proficiscantur, suas copias recensere, suas copias in conspectum dare, & quibusdam etiam sacrificiis, & cæremoniis expiare pervulgatum est. Declarant id poetæ, declarant historici ferè universi; exempla poëtarum legas apud Homerum libro secundo Iliados, ubi inducit Agamemno-

[a] Thucydid. libr. 6. [b] Idem ibid.

memnonem, antequam cum Trojanis prœlium committat, Græcorum copias recensentem; exponit quoque quanta fuerit Trojanorum, sociorumque multitudo, & qui duces his imperarint: apud Virgilium libro septimo divinæ Æneidos, ubi exercitus Turni, & sociorum, priusquam Trojana, Tyrrhenaque acies cum Laurentibus, & Rutulis bello concurrat, recensetur; & libro decimo init numerum copiarum, quas ab Evandro, & Thuscis acceptas ducit Æneas adversùs & Mezentium, & Latinos dimicaturas: & apud Statium libro sexto Thebaidos, qui Eteoclem facit, antequam Argivorum exercitus bellum inferat Thebanis, copias recensentem Patriam defensuras: et apud Æschylum in Tragœdiâ, quæ inscribitur *Septem Reges ad Thebas*, ubi Poëta recenset duces Argivorum, describit eorum insignia, commemorat genus, & virtutes, & eorum imperiis obtemperantes populos. Historicorum quoque exempla passim occurrunt. Xerxes [a] narratur, quum Hellespontum trajecisset Græc am
2 invasurus, voluisse exercitum recensere; sed quum iniri facilè non posset numerus innumerabilium copiarum, elegisse locum in Thraciâ, qui Doriscus vocabatur, qui decem millia armatorum capiebat, & spatio, non numero mensus esse exercitum omnium, qui memorantur, maximum. Quinctus [b] Curtius memoriæ prodidit Darium, quum defuncto Memnone suis ducibus parum fideret, statuissetque ipse decernere, suas copias in conspectum dedisse; quarum aspectu lætatum conversum esse ad Charidemum hospitem Atheniensem; qui Patriâ pulsus ab Alexandro se contulerat ad Persas ejus hostes; & interrogasse, an satis ad obterendum Alexandrum instructus esse videretur? a quo quum minùs gratum, sed verum responsum accepisset, jussisse hominem innocentem, & hospitem suum, & tum maximè utilia, & salutaria suadentem ad ultimum supplicium duci. Simili arrogantiâ, licet non tam sævâ, inflatus fuisse fertur Magnus Antiochus, qui cum Romanis bellum gessit; is quum exercitum magnitudine copiarum validissimum, virtute
3 militum infirmiorem, quàm ut cum Romanis posset prospere dimicare, barbarico luxu, purpurâ, auroque fulgentem recenseret, percunctatus est Hannibalem, qui proximus Regi sedebat, an eas copias satis Romanis futuras censeret; cui respondit Hannibal: *satis futuras censeo, licet sint avarissimi*. Rex interrogarat Hannibalem, an satis habere copiarum videretur ad victoriam de Romanis consequendam; argutissimè Pœnus Antiochi dictum detorsit aliò, quasi ad opulentiam, non ad robur exercitus pertineret; significavitque Antiochi copias prædæ Romanis, non terrori futuras, & expleturas avaritiam Romanorum, non remoraturas victoriam; nec vanus fuit vates; magnâ pugnâ [c] victus Antiochus cessit Romanis Asiæ cis Taurum possessione. Livius etiam [d] refert Scipionem Consulem nuper creatum, ubi primùm venit in Siciliam trajecturus in Africam, copiis recensitis veteranos maximè elegisse, & peritos urbium oppugnandarum; ubi notes novos imperatores potissimùm, & suscepto recens imperio solitos exercitum recognoscere; quod etiam noster Auctor [e] indicavit, qui rationem reddidit, cur Hermocrates, & collegæ Syracusanorum copias recensuerint; quia nimirum paulo ante susceperant magistratum. Sed supervacaneum est, Auditores, referendis hujus exemplis rei diutiùs im- 4
morari; quis enim non videt esse necessarium duci, qui sibi haudquaquam notis copiis est præfuturus, subjicere oculis omnes, qui auspiciis ejus, ductuque sunt militaturi? ut sciat, quæ sint virorum robora, qui centuriones, qui tribuni, qui legati, cui copiarum parti maximè fidendum; peditum, an equitum virtute præstet exercitus; plenæ sint cohortes, an inanes, petenda sint, nec ne supplementa, quanta sit bellatorum multitudo, quibus armis utatur, qua ad bellum alacritate, qua fiducia proficiscatur; quæ omnia nosse oportet imperatores; præterea subjectæ oculis totius exercitus vires addunt animos ducibus, addunt militibus. Livius notat Syphacem Regem Massæsylorum, quum in conspectum suas copias dedisset, licet bis victum, exutumque, castris, animos sustulisse; sic enim loquitur: *Et ita viris, equisque abundabat, ut subjectæ oculis Regni per tot florentis annos vires etiam minùs barbaro, atque impotenti spiritus possent facere*. Sed huic hæc fiducia exitio fuit; nam quum suarum virium fiduciâ elatus rebellasset, iterum [f] fusus, fugatusque & castris exutus, & regno, captusque, & in vincla conjectus regiam fortunam cum miserrimâ servitute commutavit. Ceteris plerunque prodest; quippe Mars favet inceptis audentium cum ratione, non 5
timidorum; &, si quæ in re aliâ, in bello certè verissimum est illud Poëtæ [g] maximi dictum: *possunt, quia posse videntur*. Quid, quod nulla species pulchrior, nulla lætior imperatori, quàm videre sub signis instructas legiones, videre cohortes, videre manipulos, & turmas fulgentes armis, horrentes hastis, & telis dispertitos viros, dispertitos

[a] Herodot. libr. 7. cap. 59. [b] Q. Curt. libr. 3. n. 2. [c] Tit. Livius libr. 37. [d] Idem libr. 29. [e] Thucyd. libr. 6. [f] T. Liv. libr. 28. 29. & 30. [g] Virgil. Æneid. libr. 5.

titos ordines, ornatos phaleris equos, ornatos donis militaribus viros, & aureos torques, aureas armillas, & alia militiæ decora, & virtutis insignia præseferentes; videre virorum robora, alacritatem militum, & tot millia armatorum ipsius nutum observantium; videre lectissimam juventutem, non munditiis urbanis, & pæne muliebribus comptam, sed ornatu virili nitentem, & militari? Quàm verò jucundum aspectu virorum fortium de eorum virtutibus admoneri; & quæ quisque fecerit, egregia facinora cogitare; quidquid denique eximium est in exercitu, uno aspectu intueri! Est igitur & imperatori jucundum, & exercitui decorum, & utile, ac necessarium, antequam bellum ineatur, copias recensere; & quia ea res omnes numeros continet, & utilitatis, & decoris, & jucunditatis; ideo Veteres eam cæremoniis Deorum etiam consecrarunt, & omni ornatu, pompaque spectabilem efficere voluerunt. Macedones
6 enim, quum [a] lustrabant exercitum, canem immolabant, & in duas partes dissectum dividebant; & alteram partem cum extis ad dexteram, alteram ad lævam collocabant; inter has medius traducebatur exercitus; præcedebant insignia arma omnium Macedoniæ Regum ab ultimâ origine; Rex ipse cum Liberis sequebatur, proxima Regi incedebat regia cohors, custodesque corporis; postremum agmen cetera Macedonum multitudo claudebat. Sacro peracto milites in armis decurrebant, deinde bifariam divisus exercitus, quum in duas acies discessisset, eæ acies inter se infestis sudibus decertabant, & simulacrum belli ciebant. Dux ejus partis, quæ superior fuisset, convivium sodalibus exhibebat, & ducem victæ partis, & ejus asseclas ad epulum invitabat; ita sacrum lustrale, & exercitus pompa, & ludicrum certamen epulari lætitiâ concludebatur; & animi eorum, qui inter se contenderant, reconciliabantur, & si quam ex certamine iram conceperant, deponebant. Xerxes [b] autem sæviorem, &
7 barbaro, superbissimoque Regi convenientem lustrandi exercitus ritum excogitavit; quum Pythius Lydorum opulentissimus & ipsum, & ejus exercitum innumerabilem hospitio excepisset, & multos dies aluisset, & donis amplissimis ditasset; is petivit a Rege pro hospitii jure, pro eâ liberalitate, qua usus in Persas fuerat, ut ex quatuor Liberis, quos habebat, uni concederet militiæ vacationem; & secum solatium senectutis, præsidium domus, spem generis, oblectamentum solitudinis relinqueret. His precibus Pythius non misericordiam Barbari, sed iram movit, sævitiamque irritavit; & se filium patri dixit relicturum, sed ita relicturum, ut minimè gauderet relicto; extemploque adolescentem jussit comprehendi, & in duas partes dissecari, & alteram dexteram, alteram sinistram poni, & inter has exercitum traduci; sed id non fuit exercitum lustrare, sed execrando scelere contaminare. Jure, ac meritò ergo Xerxes, qui tam impio sacro polluerat exercitum, & hospitii jura violarat, & humanas, divinasque leges contempserat, paulo post terrâ, marique victus Græciam, quam immensis agminibus impleverat, coactus est trepidâ fugâ remetiri; & innumerabilem turbam suorum, occidione occisam, infletam, insepultam relinquere; & lucrum ingens putare, quod nemo fugientem remoraretur, & pontem, quo in Asiam transiret, interscinderet. Sed hujus furor nihil 8
egit rite, nihil non perversè, & violenter, & inhumanè; ceterum Persarum [c] Reges magnâ cum religione, pompaque spectabili lustrabant exercitum. Nam orto jam Sole quum e tabernaculo Regis buccina signum dedisset, super tabernaculum imago solis inclusa crystallo locabatur; tunc ignis efferebatur, quem sacrum, & æternum Persæ appellabant, qui positus in argenteis altaribus exercitum præcedebat; proximi incedebant Persarum Magi carminibus patriis Deum honorantes; hos trecenti sexaginta juvenes induti veste puniceâ sequebantur, qui dierum numerum, in quos dividitur annus, & imaginem referebant; exinde currus Jovis candidis equis ferebatur. Post hunc eximiâ magnitudine Soli dicatus ibat equus; qui equis insidebant, aureis virgis erant, & albentibus vestimentis insigniti, decemque vehicula multo auro, argentoque cælata sequebantur. Post hæc equitatus variis armis instructus, varioque vestis habitu, utpote ex diversis gentibus collectus incedebat; proximum locum occupabat legio, quæ Immortalis vocabatur, culta auro, gemmis fulgida, omnique opulentiæ spectabilis apparatu. Insequebatur ingens agmen eorum, qui Cognati Regis vocabantur, muliebriter magis, quàm militariter exornatum; & quod hostes magis spe prædæ ad fortiter prœliandum accenderet, quàm armorum metu percelleret; hi Regis currum antecedebant, currus ipse aureis, & argenteis Deorum simulacris honestabatur. Quod [d] autem de curru Solis Poëta dixit

Per juga Chrysolithi, positæque ex ordine gemmæ

id in curru Magni Regis spectabatur, cujus jugum

[a] T. t. Liv. libr. 40. & Q. Curtius libr. 10. num. 9.
[b] Herodotus libr. 7. [c] Q. Curtius libr. 3. n. 3.

[d] Ovid. Metamorph. libr. 2. v. 109.

jugum gemmis lucidissimis illuminabatur; in quo etiam duo simulacra ex auro solido facta eminebant, quorum alterum belli, alterum pacis imago habebatur; inter hæc simulacra aurea aquila expansis alis vetus insigne Persarum cernebatur. Post currum Regis ibant decem millia hastatorum, quorum spicula, & hastæ argento, auroque fulgebant; eundem stipabat multitudo Regis propinquorum, qua Persarum nobilissimi continebantur; totum agmen peditum ingenti agmine claudebatur; post hos quadringenti equi, quibus Rex, quum equitare volebat, utebatur, ducebantur; nam Eunuchorum turbam, & feminarum, & pellicum regiarum, dedecora pompæ militaris, nihil attinet recensere. Pecuniam Darii Regis, ex qua stipendia solvebantur militibus, portasse sexcentos mulos, trecentos camelos, Quinctus [a] Curtius memoriæ prodidit; ceterorum Regum, qui Persis imperarunt, mille ducentos camelos vehere solitos, Demosthenes testatur; hanc sagittariorum manus ingens tuebatur, quod agmen omnium postremum incedebat. Atque hac pompâ crediderim Persas lustrasse exercitum; licet quum hanc describit Quinctus [b] Curtius, proficiscentis ad bellum exercitus ordinem describere, & ita instructas incedere Persarum copias affirmare videatur. Neque enim credibile est, quum discrimen aderat, quum adversus hostes acies jam instruebatur, Persas in primo agmine objecisse hostibus ignem sacrum, & sacrorum antistites Magos, & Jovis currum, & Solis equum, & sacra patria, si quid adversi incidisset, si hostes adorti fuissent incedentes, hostibus futura ludibrio. Idcirco belli Darius discrimen initurus hoc exhibet spectaculum; nam duces in hostes castra moturi lustrabant exercitum; ut ex Dione libro quadragesimoseptimo, & ex Cicerone [c] libro decimoquincto epistolarum constat. Sed quoniam de ritu lustrandi exercitum, quo duæ nationes, quæ maximum in terris imperium consequutæ sunt, utebantur, enarravimus; consentaneum est, & quo ritu Romani uterentur, exponere; qui Persas, atque Macedones imperii magnitudine longè præstiterunt. Romani [d] quum exercitum lustrabant, suem, ovem, taurum immolabant; 9 quod sacrificii genus composito vocabulo suovetaurilia dicebatur; testatur id Livius historiarum libro ab Urbe conditâ primo, qui sic ait: *Censu perfecto, quem maturaverat metu legis de incensis latæ, cum vinculorum minis, mortisque edixit, ut omnes cives Romani, equites, peditesque in suis quisque centuriis in campo Martio primâ luce adessent; ibi instructum exercitum omnem suovetaurilibus lustravit, idque conditum lustrum appellatum, qui in censendo finis factus est*; ubi notes censum prius perfici solitum, deinde lustrari exercitum; quod etiam in castris arbitror observatum; ut copiarum numerus iniretur, deinde ex instructæ sacro rite perfecto lustrarentur. Dionysius [e] autem Halicarnasseus memoriæ prodidit, arietem, taurum, hircum in lustris mactari consuevisse, easque victimas ter circum exercitum circumductas Marti immolari; qua quidem in re illud diligentissimè observabant, ut hostias ad sacrificium qui ducerent, eligerentur homines, qui quàm faustissimis nominibus appellarentur. Eodem autem ritu, quo Romana pubes in campo Martio 10 lustrabatur, puto & Romanos exercitus lustrari solitos, ubi tempus aderat gerendæ rei; sed in campo Martio pubes quincto quoque anno lustrabatur; ex quo factum est, ut quatuor annorum spatium lustrum diceretur; nam initium quincti anni, quo lustrum condebatur, cum anni quarti fine conjungitur. Lustrum autem esse exactum quadriennium vel illud declarat, quòd sicut olympiades, quæ quincto quoque anno celebrabantur, quatuor annos continebant; ita lustrum quod quincto quoque anno condebatur, quatuor annos exactos complectitur. Quin etiam [f] Scaliger in Ausonianis lectionibus idem signare tempus lustrum, & olympiadem docet; & [g] Censorinus de die natali lustrum appellat annum magnum; sic enim loquitur: *Idem tempus anni magni Romanis fuit, quod lustrum appellabant*; ubi etiam affirmat olympiadem, & lustrum eodem spatio temporis terminari; ut dubium esse non possit, quin lustrum, sicut olympias, quatuor annorum intervallum comprehendat. Alio quoque in loco [h] idem Auctor lustrum annum magnum dicit his verbis: *tempus autem non diem tantummodo, vel mensem, vel annum vertentem appello; sed & quod quidam lustrum, aut annum magnum vocant*. Ratio autem cur lustrum magnus annus nominetur, ea est quod post quadriennium demum numerus dierum Solis cursui congruat. Nam exempli gratiâ unus annus non congruit, quum trecentis sexaginta quinque diebus expleatur; Solis autem cursus trecentis sexaginta quinque diebus, & quadrante conficiatur; ac ne duo quidem anni duo curricula Solis æquant; nam duo quidem anni septingentos triginta dies continent; duo Solis cursus septingentis triginta diebus, & duodecim horis peraguntur; eodem modo neque tres an-

 ni

[a] Q. Curt. libr. 3. n. 3. [b] Idem ibid. [c] Cicer. libr. 15. Epist. 4. ad Catonem. [d] Tit. Livius libr. 1. & Dionys. Halicarnass. libr. 4. Antiquitat. Roman. n. 2. in fine. [e] Dionys. Halicarn. ibid. [f] Joseph Scalig. Auson. Lection. libr. 2. cap. 23. [g] Censorin. de Die Natali cap. 18. [h] Idem cap. 16.

ni congruunt, quum dodrante diei fint contractiores, quàm tempus, quo Sol ter signiferum proprio motu metitur; quatuor demum anni, quia quarto additur dies intercalaris, continent unum, & mille quadringentos sexaginta dies, quot diebus Sol quater peragrat Zodiacum; atque id tempus annus perfectus, annus magnus appellatur, quia id solum Solis cursui congruit.

11 Eadem ratione [a] Meto Atheniensis annum magnum excogitavit, qui ex undeviginti constaret annis, & ἐννεαδεκατηρίδα appellavit, quia eo temporis intervallo, si Sol, & Luna ab eadem metâ profecti fuerint, ad eandem reverti, Solisque cursum eum Lunæ curriculo convenire est arbitratus; Philolaus [b] autem hunc annum quinquaginta novem vertentes annos credidit continere, Callippus [c] Cyzicenus septuaginta sex, Democritus octoginta duos, [d] Hipparchus quatuor, & trecentos. Eadem quoque de causâ annum magnum Plato [e] nuncupavit spatium temporis, quo Sol, & Luna, & quinque Stellæ errantes ad idem signum, a quo simul profectæ fuerant, revertuntur. Hunc annum [f] Aristarchus putavit duobus annorum millibus, & quadringentis octoginta quatuor, Aretes Dyrrachinus quinque millibus quingentis quinquaginta duobus putavit terminari; Heraclitus, & [g] Linus decem millia octingentos credidit continere, Dion decem millia annorum cum nongentis octoginta quatuor, Orpheus centum viginti millia, Cassander tricies sexies centena millia; alii infinitum esse, nunquamque stellas omnes eodem simul, unde simul discesserunt, se relaturas. Hujus anni brumam esse diluvium, quod Græci κατάκλυσμον, Censorinus [h] diluvionem vocat; æstatem summam incendium Mundi doctissimi homines tradiderunt.

12 Sed ut ad lustrum revertamur, etiam hac ratione efficitur lustrum quatuor annos continere; nam quarto demum anno dies intercalatur, & quarto anno perfecto Sol ad eandem metam, unde profectus fuerat, revertitur; quod eleganter expressit Poëta, qui dixit:

...... in lustrum accedere debet,
Quæ consummatur partibus, una dies

Possem multis testimoniis poëtarum ostendere lustrum nihil aliud esse, quàm quadriennium absolutum; sed res est tam manifesta, ut testes non desideret; illud magis probandum, quia a ratione videtur alienum, & nonnullis potest negotium facessere, lustrum interdum a poëtis accipi pro

13 quinquennio. Sidonius Apollinaris igitur carmine vigesimo tertio Trojanum bellum, quod inter omnes constat fuisse decennale, bilustre vocat his verbis:

Clausa ad Pergama dat bilustre bellum:

idem poëta Ulyssem, quem post bellum Trojanum decem annos errasse, & post annos viginti domum revertisse poëtæ tradiderunt, in Patriam post quartum rediisse lustrum dixit his verbis:

Quartum post Ithacam redire lustrum

Et, ne cui Sidonii levis auctoritas videatur, ea fulcienda est auctoritate Statii, qui libro tertio silvarum ad uxorem Claudiam, Ulyssem quatuor lustra affirmat domo abfuisse ubi sic ait

...... & si egomet patrio de litore raptus
Quattuor emeritis per bella, per æquora lustris
Errarem; tu mille procos intacta fugares
Non intertexas commenta retexere telas,
Sed sine fraude palam, thalamosque armata negasses.

Cui concinit Ovidius in Ibin, qui lustrum quinquennale spatium temporis esse declarat his verbis: 14

Tempus ad hoc lustris mihi jam bis quinque peractis
Omne fuit Musæ carmen inerme meæ

Nam Ovidius carmen in Ibin composuit, quum jam esset relegatus, ut intelligi potest ex his versibus ejusdem poëmatis:

Ille relegatum gelidos Aquilonis ad ortus
Non finit exilio delituisse suo

relegatus est autem Ovidius non quadragesimo ætatis anno, sed quinquagesimo; nam vixit annos prope sexaginta, & annos octo exulavit. Quare quum jam exul dicit decem lustra se jam peregisse, decem lustra vult annos quinquaginta continere. Horatius [i] quoque lustrum esse quinquennium videtur indicare his verbis:

Brachia, & vultus, teretesque suras
Integer laudo; fuge suspicari,
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere lustrum.

Ubi si lustrum accipiatur pro quadriennio, ridiculus, & ineptus Poëta videatur, qui velit persuadere se juvenem triginta duos annos natum in ipso ætatis robore ab amore propter ætatem prorsus abhorrere.

Ratio autem cur lustrum, quod quadriennio terminatur, pro quinquennio poëtæ acceperint, est, quòd quum lustrum quinto quoque anno conderetur, hoc est post quatuor annos exactos, quod spatium initium anni quinti comprehendit, nam anni quarti finis est initium quinti, inchoa- 15

---

a Ælian. Var. Histor libr. 10. cap. 7. Plutarch. in Vitâ Niciæ, & Alcibiadis, & Diodor. Sicul. libr. 12. Bibliothec. b Censorinus de Die Natali cap. 18. c Idem Censorin ibid d Servius in libr. 5. Æneid. Virgil. ad illud: Jamque dies (ni fallor) adest, &c. e Cicer. in Hortensio. & Sext. Pomp. libr. 11. in Magnum Annum. f Censorin. de Die Natali cap. 18. g Idem ibid. h Idem Censorinus ibid i Horat. libr. 2. Od. 4. Ad Xanthiam.

choatum anno pro exacto habuerunt; ideo lustrum annos quinque complecti voluerunt. Eadem ratione Ovidius olympiadem pro quinquennio sumere non dubitavit, ut ex his versibus intelligi [a] potest:

Postque meos ortus Pisæa vinctus oliva
Abstulerat decies præmia victor eques,
Quum maris Euxini positos ad læva Tomitas
Quærere me læsi Principis ira jubet

Nam si rectè ratio putetur, quum Ovidius abivit in exilium, ab ejus natali duodecim olympiades, & anni duo decimætertiæ, non decem olympiades effluxerant, quum quin-
16 quaginta natus annos fuerit relegatus. Vossius tamen in Etymologico duo lustra esse censet; alterum Romanum, quod quinquennio finiatur exacto; nam exitu quinquennii mancupes, & redemptores Populi Romani vectigalia luebant Censoribus; alterum Julianum, id autem quadriennium continere, quia quarto demum anno peracto Solis cursus ad eandem, unde profectus fuerat, metam plenis annorum spatiis redit. Cujus opinioni non repugnamus, dummodo illud teneamus, lustrum, quod tunc condebatur, quum censu peracto im campo Martio solemni sacrificio populus Romanus lustrabatur, quinto quoque anno solitum celebrari, ob eamque causam quadriennio, non quinquennio de-
17 finiri. Sed ut eò, unde digressa est, revertatur oratio, non solum terrestres exercitus, verùm etiam classes lustrabantur; id autem sacrum ad hunc maximè modum peragebatur; aris in mari prope litus collocatis, ita ut & adiri possent, & fluctibus alluerentur, in mari consistentes sacerdotes victimas immolabant, quas deinde scaphis classem ter circumvecti circumferebant; dux autem earum acceptam partem solebat in mare porricere, partem in aris adolere, & aureâ paterâ vinum fundere. Hunc ritum lustrandi classem describit Appianus libro quinto Bellorum civilium; & Livius, licet non tam accuratè, libro vigesimo nono, quem Livii locum, quia longior est, recitare supersedeo. Alludit & Virgilius libro quinto, ubi sic loquitur summus Poëta

Dii, quibus imperium pelagi, quorum æquora curro,
Vobis lætus ego hoc candentem litore taurum
Constituam ante aras voti reus, extaque salsos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam

& libro tertio

At pater Anchises magnum cratera coronâ
Induit, implevitque mero, Divosque vocavit
Stans celsâ in puppi.....

quamquam in his locis non lustratur classis, sed vota marinis Diis nuncupantur;
Thucydides [b] quoque describit Atheniensium classem, quum e portu solveret, re- 18
fertque, postquam omnia, quæ imponi oportebat, imposita sunt in naves, tubâ imperatum silentium; deinde per præconem vota esse nuncupata non a singulis navibus, sed ab universâ classe; secundum vota per omnem exercitum tam vectores, quàm duces crateras aureos, & argenteos implevisse mero, & Deo Maris libavisse; quibus vota facientibus acclamasse omnem multitudinem, quæ classem proficiscentem spectatura convenerat, & fausta omnia populo Atheniensi, ejusque sociis esse comprecatam. Nec verò solùm exercitus, classesque lustrabantur, sed etiam urbes, & agri; 19
exemplum insigne urbis lustratæ est apud Lucanum libro primo belli Pharsalici, ubi leguntur hi versus:

Mox jubet & totam pavidis a civibus urbem
Ambiri, & festo purgantes mœnia lustro
Longa per extremos pomœria cingere fines
Pontifices, sacri quibus est permissa potestas:
Turba minor ritu sequitur succincta Gabino;
Vestalemque chorum ducit vittata sacerdos,
Trojanam soli cui fas vidisse Minervam.
Tunc qui fata Deûm, secretaque carmina servant,
Et lotam parvo revocant Almone Cybellen,
Et doctus volucres augur servare sinistras,
Septemvirque epulis festis, Titiique sodales,
Et Salius læto portans ancilia collo,
Et tollens apicem generoso vertice Flamen;
Dumque illi effusam longis anfractibus urbem
Circumeunt, Aruns dispersos fulminis ignes
Colligit, & terræ mœsto cum murmure condit,
Datque locis nomen; sacris tunc admovet aris
Electâ cervice marem......

Sed apud Lucanum lustratur urbs, ut prodigia, quæ calamitates belli civilis portendebant, expiarentur; aliquando lustrabant urbes, ut pestem, vel famem averterent, vel ut aliquod scelus expiarent. Narrat Phi-
lostratus [c] Apollonium Tyaneum, quum 20
Ephesus peste laboraret, persuasisse populo Ephesino, ut hominem, qui mendicanti similis in theatro versabatur, sordidus, pannosus, senio confectus, lapidibus obrueret, & id quasi piaculum pestilentiæ ad Inferos mitteret; quem Apollonius causatus est esse Dæmonem, qui civitatem eâ clade vastaret. Et [d] Romani, quum tres virgines Vestales corruptæ fuissent, id scelus expiarunt, & imminentes calamitates absurdâ planè ratione averterunt; nam libris Sibyllinis moniti duos Gallos, & duas Græcas mu-

[a] Ovid. Trist. libr. 4. Eleg. ult. [b] Thucydid. libr. 6. [c] Philostratus in Vitâ Apollonii. [d] Tit. Livius, libr. 22.

mulieres vivas sub terrâ defoderunt; sed
81 hæ causæ lustrandi urbes absurdæ, & inju-
stæ, & absurdæ fuere lustrationes, ab-
surda, & insolita piacula. Agri verò [a] lu-
21 strabantur quotannis, quum sacrum ambar-
vale fiebat; id [b] sacrum quum peragebā-
tur, tres hostiæ immolabantur, sus, vitulus,
agnus, quæ ambarvales vocabantur, ab
am [c] veteri præpositione, & *arva*. Festus
Pompejus [d] tradit a fratribus duobus solitas
immolari; eæ hostiæ ter circum arva du-
cebantur; ideo Poëta summus [e] dixit:

Terque novas circum felix eat hostia fruges

sequabatur agrestium multitudo candidis in-
duta vestibus, oleâ coronata, laudesque Ce-
reris canebat, quam frugum Deam, & in-
ventricem frumenti Veteres crediderunt;
id sacrum vere appetente celebrabatur, ut
intelligi potest [f] ex Virgilio, qui sic ait:

Inprimis venerare Deos, atque annua ma-
gna
Sacra refer Cereri lætis operatus in herbis
Extremæ sub casum hiemis, jam vere sereno;

deinde describit Rusticos ordine inceden-
tes, & Cererem invocantes. Tibullus quo-
que meminit hujus sacrificii libro secundo
elegiâ primâ, ubi sic ait:

Quisquis adest faveat, fruges lustramus, &
agros,
Ritus ut a prisco traditus extat avo

& paulò post concipit preces, quibus Ru-
stici agrestes Deos adorabant:

Dii patrii, purgamus agros, purgamus agre-
stes;
Vos mala de nostris pellite limitibus.
Neu seges eludat messem fallacibus herbis,
Neu timeat celeres segnior agna lupos.

Quo in loco Poëta jubet ab opere abstine-
re, jubet abstinere a venereâ voluptate:

Luce sacrâ requiescat humus, requiescat ara-
tor,
Et grave suspenso vomere cesset opus.
Solvite vincla jugis; nunc ad præsepia de-
bent
Plena coronato stare boves capite.
Omnia sint operata Deo; non audeat ullo
Lanificam pensis imposuisse manum.
Vos quoque abesse procul jubeo, discedite ab
aris,
Queis tulit hesternâ gaudia nocte Venus.

Postesquam autem agros lustraverant, & sa-
crum rite perfecerant, in omnem lætitiam
effundebantur, & epulis diem celebrabant,
si credimus Tibullo, qui sic ait:

Nunc mihi fumosos veteris proferte falernos
Consulis, & Chio solvite vincla cado:
Vina diem celebrent; non festâ luce madere
Est rubor, errantes & malè ferre pedes

Hoc ferme ritu agri lustrabantur; quæ su-
perstitio tam altè insedit in animis Rusti-
corum; ut quum jam totus Orbis terra- 22
rum abdicato Deorum cultu Christi reli-
gionem esset amplexus, non potuerit pror-
sus aboleri. Quapropter in Galliâ Rustici
Veterum more lustrabant agros Deorum si-
mulacra circumferentes. Testatur hoc Sul-
picius Severus, qui sic ait: *Quia esset hæc*
Gallorum Rusticis consuetudo simulacra Dæmo-
num candido tecta velamine, miserâ per agros
suos circumferre dementiâ. Lustrabantur & 23
homines, ubi vel cæde, vel alio facinore
sese impiarant; hi verò non se ipsos expia-
bant, sed ad aliquem confugiebant, qui ad-
hibito lustrali sacro ipsos piaculo exolve-
ret. Hujus exemplum rei apud Herodo-
tum invenitur libro primo, ubi tradit A-
drastum Gordii filium, quum fratrem for-
tuito, non voluntarie, occidisset, a patre
in exilium actum ad Regem Lydorum Crœ-
sum confugisse, & ab eo esse expiatum.
Est etiam in fabulis Peleum Achillis pa-
trem, quum Phocum necavisset, pulsum
Patriâ Phthiam advenisse, & ab Eurytione
Actoris filio fuisse lustratum. Sed quum
Peleus ab Eurytione non id solùm benefi-
cium accepisset, sed etiam Antigonæ filiæ
nuptiis, & tertiâ regni parte esset auctus;
forte fortunâ accidit, ut aper inusitatæ ma-
gnitudinis Calydonis culta vastaret; & quum
ad eum interficiendum heroum fortissimi
invitarentur, profectus est etiam Peleus, &
Eurytion; quum autem aprum e suis cubi-
libus ea heroum manus excitasset, & Pe-
leus in feram telum conjecisset, ab eâ aber-
ravit; & quem minimè voluisset, Eurytio-
nem, a quo tot, & tam magna beneficia ac-
ceperat, interfecit; qua cæde perpetratâ
rursus exul Peleus ad Acastum se contulit, &
ab eo lustratus est. Orestes quoque, quum
Trœzenem advenisset, qui ut patris necem 24
ulcisceretur, matrem occiderat, a Trœze-
niis cum aliis rebus idoneis, tum Hippo-
crenes fontis aquâ est expiatus; antequam
autem lustraretur, tecto eum recipere no-
luerunt; sed diversorium ipsi condiderunt,
quod Orestis tabernaculum postea est ap-
pelatum; in quo Posteri eorum, qui Ore-
stem purgaverant, convivabantur quotan-
nis, quia qui ipsum lustraverant, lustratum
convivio excepissent. Multa possent hujus
rei exempla proferri, sed minimè necesse 25
est; quare nos his paucis erimus contenti.
Quibus autem rebus ad lustrandos homines
aliquo scelere voluntario, vel involuntario
obstrictos uterentur, alio loco diximus;
non omittendum tamen Ovidium queri
nimium faciles Antiquos fuisse, qui cædis
admissæ scelus, omnium Mortalium odio
di-

---

[a] Tibull libr. 1. Eleg. 1. [b] Cato de R. R. cap. 141. Virg. Georg. libr. 1. Macrob. Saturn. libr. 3. cap. 5. & Strab. libr. 5. [c] Gyrald. de Deis Gent. Syntagm. 17. pag. 468. vers. 30. Edit. Basil. [d] Fest. Pomp. libr. 1. [e] Virgil. Georg. libr. 1 & Servius in hunc locum. [f] Virgil. ibidem.

dignissimum, putaverint aquâ posse [a] expiari:

Ah nimiùm faciles, qui tristia crimina cædis
Flumineâ tolli posse putatis aquâ

Nec omittendum genus etiam lustrationis fuisse, quod Palilibus Rustici usurpabant; quum accensos acervos paleæ saltu transcendebant, de quibus Ovidius libro quarto [b] Fastorum:

Moxque per ardentes stipulæ crepitantis acervos
Trajicias celeri strenua membra pede

& [c] Tibullus:

Ille levis stipulæ solemnes potus acervos
Accendet, flammas transilietque sacras

& [d] Propertius:

Annuaque accenso celebrare palilia fœno.

Fuit & aliud genus, quo per oscilla [e] ho-
26 mines lustrabantur; id Baccho dedicatum; ideo summus [f] Poëta dixit:

Et te, Bacche, vocant per carmina læta, tibique
Oscilla ex altâ suspendunt mollia pinu

Sunt autem oscilla funes, quibus asser suspenditur ad arborem, vel ad trabem alligatis; asseri insidet, qui eo genere ludi ludit, & impulsu corporis modò huc, modò illuc asserem, & funes movet; hique concepto impetu nunc attollunt ludentem, nunc deprimunt, exprimuntque imaginem vitæ in qua simili modo jactamur; & modò in altum attollimur, modò fortunâ rotam vertente deprimimur; is autem ludus hodieque a pueris, & puellis usurpatur. Quæ tria genera, quorum mentionem fecimus, omnem lustrationem, quæ per elementa efficitur, complectuntur; nam [g] aut aquâ purgatur animus, aut aere, aut igne, quod Virgilius libro sexto his verbis docet

Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt; aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad ventos, aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igne

Sicut autem urbes non solùm ad eluenda
27 scelera, sed etiam ad pestem, & famem, quæque alia fortuita avertenda lustrabantur; ita homines non solùm ad commissa piaculis expianda, sed etiam ad morbos depellendos purgari solebant; nam insanos lustralibus sacris expiabant. Alludit Plautus [h] Amphitruone, qui sic ait

..... *quin tu istanc jubes*
Pro cerità circumferri ......

Ubi *cerita* significat *insanam*, sicut Nonius Marcellus docet; *circumferri* verò *lustrari*, ut vir doctus [i] Interpres Plauti notat, omnis quippe lustratio circumlatione peragebatur; victima autem, qua furiosi lustrabantur, fuit porcus; testis est hujus [l] rei idem Plautus his verbis:

...... *responde mihi,*
Adolescens, quibus hic pretiis porci veneunt
Sacres, sinceri? Cyl. nummo. Men. eum a me accipe.
Jube te piari de meâ pecuniâ;
Nam ego quidem insanum esse te certò scio

Quo loco sacres porci sunt, qui depulsi ab ubere sunt, quemadmodum Varro testatur, quasi ad sacrificium idonei; nec mirum, quum furiosi Cereris ira vexari crederentur, ad eos expiandos adhibitos esse porcos, qui [m] fuere Cereris victimæ; ideo hostiæ mysticæ vocabantur, quo respexit his verbis [n] Tibullus

Hostiaque e plenâ mystica porcus harâ

Sed & alius morbis affecti lustrabantur, cu-
jus rei testis esse potest idem Tibullus, qui 28
de suâ puella, & de se divinis rebus rite procuratis ejus morbum [o] depellente ait:

Ipse ego, quum tristi morbo defessa jaceres,
Te dicor votis eripuisse meis:
Ipseque ter circum lustravi sulphure puro,
Carmine quum magico præcinuisset anus:
Ipse procuravi, ne possent sæva nocere
Somnia, ter sanctâ deveneranda molâ:
Ipse ego velatus filo, tunicisque solutis
Vota novem Triviæ nocte silente dedi

Sed hactenus ea lustrationis genera attigimus, quibus homines vel aliquod opus aggressuri, vel ut prodigia expiarent, vel ut calamitatem averterent, vel ut aliquid boni impetrarent, vel ut labem scelere con-
tractam eluerent, utebantur. Venio nunc 29
ad id genus, quo omnes lustrabantur; omnes enim infantes lustrali sacro piabantur, mares [p] nono, feminæ octavo die, qui lustricus vocabatur; prius autem feminæ, quàm mares lustrabantur, quia maturiùs, quàm mas, perficitur femina; ante octavum autem diem infantes non purgabantur, ut [q] refert Plutarchus, quòd usque ad id tempus maximè pueri periclitantur, & [r] septimo die plerisque solvitur umbilicus, videnturque similiores esse plantæ, quàm animanti; octavus autem feminæ, mari nonus tribuebatur, quòd par numerus feminæ, impar mari comparatur; impar enim semper superat parem, sicut mas feminam vincit; nam si pari addatur impar,

---

a Ovid. Fastor. libr. 2 v. 45. *b* Idem Ovid. libr. 4. v. 781. *c* Tibull. libr. 2. Eleg. 5. *d* Propert. libr. 4 Eleg. 1. *e* Sextus Festus Pomp. in hac voc. *f* Virgil. libr. 2 Georg. *g* Serv. in libr. 2. Georgic. ad locum supra laudatum. *h* Plautus in Amph. Act. 2. Sc. 2. v. 143. *i* Taubmannus. *l* Plautus in Menæchmis Act. 2. Sc. 2. v. 14. *m* Cato de R. Rust. cap. 134. Varro de Vitâ Populi Roman. libr. 3. apud Non. Marcell. in V. Præcedaneam, & A. Gell. libr. 4. cap. 6. *n* Tibull. libr. 1. Eleg. ult. *o* Idem Tibull. l. 1. El. 5. *p* Macr. Saturn. libr. 1. cap. 16. Plutarch. in Problem. 102. & Fest. Pompejus libr. 10. *q* Plutarch. ibid. *r* Aristot. libr. 7. de Nat. Animal.

par, qui producitur est impar; sicut si tribus addas quatuor, efficitur numerus impar septem. Afferunt & aliam rationem; novenarius numerus est primum ex impari quadratum; convenit igitur viro, quem quadratum esse oportet, atque perfectum; octonarius est primus cubus, congruitque feminæ, quam domi manere, sicut semper stat, nec movetur cubus, nec mutare viros levitate muliebri decet. Hoc autem die, quo lustrabant infantes, etiam nomina ipsis, maribus quidem tria, feminis duo imponebant; idcirco Tertullianus hunc diem nominalia appellavit. Græci verò quincto post partum die sacrificabant, infantemque lustrabant, ut ex Plauto, & Platone docet Gyraldus [a] Syntagmate decimoseptimo; nomen autem Græci ante diem septimum non imponebant, ut auctor est Aristoteles; eruditissimi verò viri decimo die Græcos [b] plerumque nomen infantibus indidisse tradiderunt. Sed ad Romanos revertamur; ad hanc lustrationem puerorum Persii versus doctissimi viri putant per-
30 tinere, qui in secundâ satyrâ leguntur:

Ecce avia, & metuens Divum matertera cunis
Exemit puerum, frontemque, atque uda labella
Infami digito, & lustralibus ante salivis
Expiat urentes oculos inhibere perita

Ubi notes lustrari solitos pueros a cognatis aniculis; lustrari verò ad labra, frontemque admotâ salivâ; admovebatur autem saliva infami digito, qui est medius inter indicem, & anularem. Credibile est au-
31 tem non meram salivam adhibuisse, verùm pulverem salivâ aspersisse, & lutum effecisse, eoque labra, frontemque attigisse; nam in expiationibus luto utebantur. Ideo [c] Petronius Arbiter dixit: *mox turbatum luto pulverem medio sustulit digito, frontemque signavit*; & Plutarchus [d] tradit superstitiosos luto sese inquinasse, quo videlicet commissa piacula expiarent, quod Aristides dixit τὸ πηλὸν λαμβάνειν *lutum sumere*. Quin & in luto solitos volutari superstitiosos homines accepimus, ut eo corporis dehonestamento, quam animo contraxerant, labem deponerent; feminæ verò, quæ lustrabant pueros, vel sputo lutum conficiebant, vel eo, quod e balneorum cellis collegerant, utebantur. Testatur id Beatus Joannes Chrysostomus his verbis: βόρβορον αἱ γυναῖκες ἐν τῷ βαλανείῳ λαμβάνουσαι τροφοὶ, καὶ θεραπαινίδες, καὶ τῷ δακτύλῳ χρίουσαι κατὰ μετώπου τυποῦσι τοῦ παιδίου: hoc est: *quum sumpserint ex balneo lutum mulieres nutrices, & ancillulæ, illinentes digito infantis frontem signant*. Ubi verò sive salivâ, sive aliâ re (neque enim pro certo affirmarim, Persii versus ad lustrale pueri sacrum pertinere, licet id doctissimi viri asseverent) infantem lustraverant, pro felicitate pueri vota nuncupabant; atque etiam in tabulâ scribebant verba, quibus omnia fausta puero ominabantur, quæ fata pueri appellabant. Quò respexisse putant Ausonium [e] Parentalibus, qui de Æmylio magno Arborio avunculo sic ait

Me sibi, me patribus clarum decus esse professus
Dictasti fatis verba notanda meis

Crediderim etiam victimas cæsas, convivia celebrata, domumque ture, & odoribus adoleri consuevisse; neque enim sine causâ hæc infantium lustratio a Symmacho *lustralis solemnitas* dicitur, a multis *nominum festum*; sed pauci omnino ex antiquis Auctoribus hujus lustralis sacri meminerunt; ideo omnia, quæ ad hoc pertinent, in summâ obscuritate versantur. Quapropter his, quæ
de lustrico die diximus, contenti finem di- 32
cendi faciemus; quum illud addiderimus, antiquitus fuisse multos Christianam religionem professos, qui Veterum superstitionem in captandis auguriis imitarentur; nam ubi non superstitioso gentium ritu, sed pio, & sacrosancto Christianorum more lustrari infantem oportebat, ubi sacro fonte primi parentis labes erat abstergenda, aliquot cereos accendebant; his autem nomina imponebant, puta uni Catonis, alii Marcelli, alii Scipionis, alii Fabricii; & qui tardiùs extinguebatur, ejus infanti nomen indebant, & id omen diuturnæ vitæ putabant; itaque puerum diu victurum, & ad ultimam senectutem perventurum sibi persuadebant. Sicut autem infantes paucis
diebus post natalem, ita & puerperæ lu- 33
strabantur; ideo [f] Pausanias tradit Rheam, quum Jovem peperisset, a Nymphis post partum esse lustratam, quæ purgamenta in Arcadiæ fluvium abjecerunt, qui idcirco Lymax est appellatus, quia λύματα Græci vocant purgamenta [g] Homero teste, qui dixit:

Οἱ δ' ἀπελυμαίνοντο, καὶ εἰς ἅλα λύματ' ἔβαλλον

Hi se purgabant, & salsis æquoris undis
Purgamenta dabant ......

DIS-

---

a Gyrald. de Deis Gent. Syntagm. 17. pagin. 471. vers. 30. Edit. Basil. b Alexand. ab Alexandr. libr. 2. Genial. Dier. cap. 25. c Petron. in Satyric. d Plutarch. de Superstition. e Auson. Parental. epigr. 5. f Pausan. in Arcad. sive libr. 8. g Homer. Iliad. α. v. 314.

DISSERTATIO LIV.

De Siciliæ incolis ad Thucydidis locum, ubi describit Siciliam.

Qui singularum Siciliæ urbium conditores fuerint. Amphinomo & Anapio fratribus parentes asportantibus Ætnæ incendia viam dederunt. Gela a fluvio, an a risu nuncupata sit. Messana dicta est Zancle a Zanclo Terræ filio, vel a Saturni falce, seu versus a litoris figurâ in modum falcis curvati. Proverbium ne moveas Camarinam unde fluxerit. Emendatur Polybii locus. Equis victoribus in sacris certaminibus Agrigentini magnifica monumenta extruxerunt.

De Siciliæ incolis, Auditores, etiam hodierno die [a] Thucydidis vestigiis insistentes disseremus; & quoniam & Cyclopes, & Læstrigones, & Sicanos, & Trojanos Elymo duce Anchisæ filio, & Siculos [b] diximus insulam tenuisse; & ad extremum Græcos e Peloponeso profectos, Archia Corinthio duce, qui pulcherrimam, opulentissimamque urbem Syracusas condiderunt; nunc reliqua exequemur, & quinam fuerint clarissimarum in Sicilia urbium conditores, & quos colonos adduxerint,
1 exponemus. Theoclem [c] Atheniensem ferunt, quum tempestate sævissimâ jactatus Siciliæ navem appulisset, infrequentiam incolarum contemplatum, & terræ feracitatem, cupiditate incensum fuisse in insulam coloniæ deducendæ. Itaque quum tempestate jam sedatâ, tranquilloque mari Athenas renavigasset, auctor Atheniensibus fuit, ut secum colonos mitterent, qui insulæ partem habitarent; quod quum non impetrasset, quia pigebat Athenienses in longinquam, & incognitam regionem cives amandare, cum Chalcidensium satis validâ manu, & Jonum, & Megarensium in Siciliam navigavit, Naxumque condidit, ibique Chalcidenses, & Jones collocavit; & Megara, ubi Megarenses; Catanam [d] verò
2 Naxii condiderunt. Eò coloniam deduxit Hieron Siciliæ tyrannus, expulso veteri populo, & urbem mutato nomine Ætnam appellavit, cujus coloniæ meminit Pindarus Pythiis Ode primâ; sed extincto Hierone veteres cives in [e] Patriam sunt restituti, & Hieronis coloni pulsi aliam Ætnam condiderunt; Catanam autem Cassiodorus conditam affirmat eodem tempore, quo conditæ sunt Syracusæ. In hac urbe sunt procreati memorabilis exempli fratres Amphinomus, & Anapius, qui [f] quum Ætna flammas eructaret, & omnes obliti necessitudinum fugerent, vel carissima pignora, & pretiosissima quæque asportarent, soli parentes confectos ævo sustulerant; quibus per medios ignes incedentibus dedere viam flammæ, suasque vires Ætnæ incendia represserunt. Sed ut ad urbium conditores revertamur; Gelan [g] Antiphemus adductis colonis ex insulâ Rhodo, & Entimus ex Cretâ, & a fluvio [h] Gela, qui proximus urbi fluit, appellarunt; ideo [i] Virgilius ait:

Immanisque Gela fluvii cognomine dicta

Stephanus [l] tamen & alias hujus nominis origines affert; nam & Gelonen auctore Hellanico dictam esse tradit, & a risu, qui excidit Antiphemo, quum Pythiam de urbe condendâ interrogaret. Messanam [m] Messenii habitarunt e Peloponeso profecti, qui 3
quum a Lacedæmoniis bello premerentur, omnique clade afficerentur, coacti patrium solum reliquerunt, & a Messanâ Peloponnesi Messanam nuncuparunt; quum antea ea Zancle diceretur, de qua Ovidius [n] libro decimoquarto:

Liquerat & Zanclen, adversaque mœnia Rhegi

sic autem volunt appellatam vel a Zanclo Terræ filio, vel quod ibi Saturnus falcem occultavit, qua patris pudenda amputarat; Zanclo quippe Græcis falx nuncupatur. Propius [o] verò est a litoris figurâ, quod curvatur in modum falcis nominatam, hanc paulò ante bellum Punicum primum Mamertini Campaniæ populi occuparunt, & ab eorum nomine Mamertina civitas a Romanis dicta est. Sed id accidit multis ætatibus post Thucydidis ævum; sicut accidit, quod Diodorus Siculus libro decimosexto narrat, Andromachum historici Timæi patrem collectis Naxi civibus a Dionysio, qui eorum Patriam everterat, pulsis urbem in colle constituisse, qui Naxo imminebat, & Taurus vocabatur, & ἀπὸ τῆς μονῆς a mora videlicet, quam ibi duxerat, & a monte Tauro Tauromenium composito vocabulo appellasse; sed hæc consequutis longo intervallo temporibus contigerunt. Camarinam autem Syracusani condiderunt; cui 4
quum palus [p] adjaceret, quæ corporum saluti iisti officere videbatur, oraculum cives misere sciscitatum, an exiccare Camarinam paludem sibi expediret; responsum accepere versu comprehensum:

Μὴ κίνει Καμάριναν; ἀκίνητος γὰρ ἀμείνων

[a] Thucydid. libr. 6. [b] Dissertat. 34. 35. & 36. in Thucydid. [c] Strab. libr. 6. de Siciliâ. [d] Idem Strabo ibid. [e] Idem ibid. [f] Valer. Maxim. libr. 5. cap. 4. [g] Thucydid. libr. 6. [h] Virgil. Æneid. libr. 3. in fine. [i] Virgil. libr. 3. Æn. [l] Steph. de Urbib. [m] Strab. libr. 6. de Siciliâ. [n] Ovid. Metamorph. libr. 14. [o] Thucyd. libr. 6. & Strab. libr. 6. [p] Serv. in Virg. Æn. libr. 3. in fine.

hoc est:

Ne moveas Camarinam immobilis illa manebit

Rectius. . . . . .

Quod quum illi contempsissent, & paludem exiccassent, iter hostibus patefecerunt; qui illac transgressi urbem occuparunt, & omni clade vastarunt; unde proverbium, cujus meminit Stephanus, emanavit: *ne moveas Camarinam*. Alludit Virgilius [a] libro tertio, ubi sic ait:

. . . . . & fatis nunquam concessa moveri
Apparet Camarina palus, campique Geloi

& Silius Italicus:

Et cui non licitum fatis Camarina moveri

Agrigentum verò coloniam Græci deduxerunt; ea urbs [b] Polybio teste sita erat in
5 præruptâ, altissimaque rupe, quam duo fluvii circumfluebant; quorum alter Hypsas, alter Acragas, cujus urbs nomine vocabatur; nam [c] Agrigentum Græco sermone Acragas appellatur; ideo [d] Virgilius dixit:

Arduus inde Acragas ostentat maxima longè
Mœnia, magnanimûm quondam generator equorum

ubi notes non sine causâ arduum Acragantem a Poetâ dici, propterea quod, ut diximus, in altâ, & undique abscisâ petrâ ejus mœnia essent collocata; quæ etiam maxima appellantur, propterea quod Agrigentum, ut [e] Diodorus testatur, & multitudine civium, & opulentiâ, & ædificiorum splendore nulli urbium secundum haberetur; quæ doctissimum Interpretem Virgilii miror omisisse. In hac urbe fuit magnifi-
6 centissimum Jovis Olympii templum, cujus magnitudinem, artificium, splendorem Diodorus [f] Siculus admiratur; cujus auctoritate adducor, ut credam [g] Polybii locum emendandum, qui sic legitur: ϗ ὁ τῦ Διὸς Ὀλυμπίυ νεὼς πολυτέλειαν μὲν ὐκ εἴληφε, κατὰ δὲ τὴν ἐπιβολὴν, ϗ τὸ μέγεθος ὐδὲ ὁτῳῦν τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα δοκεῖ λείπεσθαι; quem locum ita vertit Interpres: *Olympii quoque Jovis templum, etsi cultus magnificentia non accessit, magnitudine tamen incepti, & amplitudine nulli ex Græciæ operibus est secundum*; ubi Polybius videtur affirmare deesse magnificentiam templo Jovis Olympii, vel potiùs templum Jovis Olympii non esse sumptuosum; quod est absurdum; quum idem fateatur magnitudine cum quibuslibet splendidissimis Græciæ ædificiis posse comparari; & quum Diodorus Siculus inter magnificentissima Agrigentinorum ædificia hoc maximè & propter immanes moles columnarum, & propter magnitudinem operis, & sumptum admiretur; vidit hoc Interpres, itaque πολυτέλειαν vertit non magnificentiam, sed cultus magnificentiam; quasi non deesset ei templo magnificentia, sed deessent pretiosa ornamenta. Ego verò suspicor legendum non πολυτέλειαν quod nomen significat *sumptum*; sed συντέλειαν quod *perfectionem*, quod est verissimum; nam Agrigentini bello, & calamitate Patriæ impediti templum perficere non potuerunt. Quocirca Diodorus [h] Siculus testatur huic templo tectum defuisse, quod tantæ molis fuit, ac tantæ impensæ, ut quum Agrigentini urbem ab hostibus captam recepissent, nunquam id consummare potuerint. Atque eo magis adducor, ut credam, ita legendum, quòd συντέλειαν λαμβάνειν est usitata Græcis loquutio, non autem πολυτέλειαν λαμβάνειν. Notes etiam [i] in Virgilii carminibus Acragantem appellari
magnanimorum patrem equorum, quia A- 7
grigentini nobilibus alendis equis valde studebant. Idcirco [l] frequentissimas e sacris Græciæ certaminibus Agrigentini victores equi palmas reportarunt; quibus equis Agrigentini tam magnifica, & splendida monumenta extruxerunt, ut urbi ornatissimæ maximo essent ornamento.

DIS-

[a] Vide Servium in Æneid. Virgilii libr. 3. in fine. [b] Polybius libr. 9. [c] Plin. libr. 3. cap. 8. [d] Virgil. Æneid. libr. 3. in fine. [e] Diodor. Siculus Bibliothec. libr. 13. [f] Idem Diodorus Sicul. ibid. [g] Polybius libr. 9. [h] Diodor. Sicul. libr. 13. Biblioth. Histor. [i] Virgil. Æneid. libr. 3. in fine. [l] Vide Serv. in hunc Virgil. locum.

DISSERTATIO LV.

De iisdem Siciliæ incolis.

Continent citiùs, seriùs insulæ habitatoribus frequentari cœperunt. Motyen Stephanus ab Hercule conditam existimat; a Phœnicibus verò Thucydides. Pelorus, vel a magnitudine, vel a monstris est appellatus; fallitur autem Pomponius Mela, qui a Peloro navis gubernatore Hannibalis dictum putat. Athenienses, quum triremes trecentas haberent, irrito conatu Siciliam invaserunt; Romani autem, quum nullam haberent classem, tantam brevi adornarunt, ut non semel quinqueremibus prope quadringentis dimicarent; & septingentis navibus amissis, Siciliâ nihilosecius sunt potiti, quàm Carthaginienses tuebantur; quibus cum nulla gens aut scientiâ rerum maritimarum, aut potentiâ poterat comparari. Populis Europæ, vel Africæ Orbis terrarum imperium affectantibus Siciliæ possessio est nècessaria.

PRocreator ille sapientissimus, & Rector Mundi Deus hanc altissimo consilio cupiditatem Mortalibus dedit terræ frequentandæ; ne sedes illa, quam nobis attribuerat, incolis vacua, & deserta squalleret. Idcircoquum Orbis terrarũ nondum satis incolarum frequentiâ celebraretur, multaque loca raris oppidis colerentur, Veteres Patriam relinquebant, & novam sedem, & condendæ urbis locum querebant; ex quo factum est, ut omnes regiones florerent urbibus, florerent hominum cultu, nec feris habitandum solum relinqueretur; & terra iners, & vasta cessaret. Atque utinam non bella, & latè regnandi cupiditas, & Regum furor florentissimas urbes excidissent, & plerisque regionibus cladem, & vastitatem attulissent! multo pulchrior, & admirabilior esset terrarum facies; quum tot pulcherrima ædificia, urbesque starent, quarum etiam ruinas admiramur. Nunc eò redacti sumus, ut desiderandus ille mos Antiquorum videatur, quocunque libuisset, colonias deducendi; sed, ut ad propositum argumentum querelis omissis revertamur.
1 Continens citiùs urbibus cepta est frequentari; insulæ seriùs; nam, ut ceteras prætermittam, Sicilia usque ad ætatem Romuli raras urbes habuit, raris populis habitata est; sed ubi Græci gens nava, & experiens, cœperunt frequentiùs navigare; & in Græciâ alia ex aliis bella exarserunt, pulsique sunt Patriâ populi, coactique novas sedes querere; tum demum Sicilia propter ubertatem soli multis urbibus, & præclarissimis cepit abundare; de quibus & hesterno die dicebamus, & hodierno cum maximè dicemus, Auditores. Motyen Siciliæ urbem Stephanus [a] videtur existimasse ab Hercule conditam, qui tradit a Motye muliere appellatam, quæ Herculi indicavit eos, qui boves abegerant; sed Thucydides [b] affirmat Motyen a Phœnicibus constitutam; qui quum antea totâ insulâ mercaturæ causâ habitarent, adventu Græcorum territi, ne ab inimicâ gente sparsi opprimerentur, in finitimam Elymia regionem se congregarunt, & Motyen, Soloëntem, Panhormum condiderunt; ut & Elymorum, qui finitimam regionem incolebant & amicitiâ, & opibus, & propinquitate magnæ Carthaginis, cui propter Tyrios, qui Carthaginem condiderant, cognatione conjungebantur, Græcorum injurias propulsarent. Ex his tribus Panhormus facta est colonia Romanorum; Enna 2
verò est Syracusanorum opus, ut Stephanus [c] memoriæ prodidit. In eâ [d] fuit celeberrimum Cereris templum, a quo Ennæa Ceres appellatur; sic [e] Claudianus Ennæam Cererem dixit

Ennææ Cereri Proles optata vigebat

& Silius Italicus Proserpinam

Hic crine effuso, atque Ennææ numina Divæ,
Atque Acheronta vocat stygiâ cum veste sacerdos.

Meritò autem Ceres, & Proserpina Ennæa dicitur; nam ex [f] Ennensium luco raptam esse Proserpinam memoriæ Veteres prodiderunt; ex eo, inquam luco, qui, quia situs erat in mediâ Siciliâ, Siciliæ umbilicus vocabatur, templumque Cereris Ennææ vetustissimum habebatur. Quocirca [g] Romani quum in Sibyllinis libris invenissent Cererem antiquissimam placari oportere, Ennam usque Cereris sacerdotes ad sacra huic Deæ facienda miserunt. Nec [h] omittenda
Himera Stesichori præcellentissimi poëtæ 3
Patria, quæ [i] ab Euclide, Simo, & Sacone condita est; habitarunt ipsam Chalcidenses, & Zanclæi cum exulibus Syracusanis; est autem ab Himerâ flumine appellata, sicut pleræque Siciliæ civitates. Nec Hyblæi mellis claritas me sinit Hyblam præterire, quæ [l] ab Hyblo Rege, vel Hyblone dicta est. Stephanus [m] tres in Siciliâ Hyblas numerat, quarum maxima sit, cujus cives Hyblæi nominentur; alia minor, cujus ci-

[a] Stephanus de Urbib. [b] Thucydid. libr. 6. [c] Stephan. de Urbib. [d] Valer. Maxim. libr. 1. cap. 1. [e] Claudian. de Raptu Proserpinæ libr. 1. v. 122. [f] Diodor. Siculus libr. 5. Bibliothec. pag. 199.

[g] Valer. Maxim libr. 1. cap. 1. [h] Suid. in Voce Στησίχορος. [i] Thucyd. libr. 6. [l] Thucyd. ibid. [m] Stephanus de Urbibus.

ves Hyblæi Galeotæ; tertia minima omnium, quæ Hera etiam appelletur; earum habitato es Magarenses habebantur, Cicero tertiâ Verrinâ Hyblæ cives appellat Hyblenses. Nec Herculis gloria m. patitur oblivisci Heracleæ, quæ Stephano teste civitas fuit Siciliæ, licet neque a Strabone, neque a Thucydide inter Siciliæ urbes nominetur.
4 Sed quis omnes Siciliæ urbes recenseat, aut possit omnium conditores invenire? fuerunt Siciliæ urbes Selinus, cujus ager palmarum copiâ abundabat; ideo [a] Virgilio palmosa Selinis dicitur; fuit Herbessus, fuit Eubæa, quam [b] Leontini condiderunt; fuit Callipolis, quam [c] Naxii; fuit [d] Halesa, fuit Tyndaritana [e] civitas, Assorina, Halentina, Apolloniensis, Capitina, Cephalæditana, Acherina, Lilybæa, Citarina, Letina; & quæ Ciceronis [f] ætate florebat Centuripina, & quæ a Plinio [g] memorantur Herbulensis, Netina, Halicyensis, Adranitana, Imacarensis, Magellina, & aliæ, quorum nomina commemorare non est necesse. Nunc de nominibus trium promontoriorum, in quæ Sicilia excurrit, dicemus, unde originem duxerint. Pomponius Mela non contemnendus Auctor tradit Pelo-
5 rum a Peloro navis gubernatore, quo Hannibal utebatur, appellatum; nam Hannibalem refert ex Africâ fugientem, ut in Asiam navigaret, venisse ad eum locum, unde Pelorum prospici poterat; quod quum longè prospectanti Italiæ conjunctum videretur, existimasse proditum se a navis gubernatore, & in terram hostilem esse delatum; ideo occidisse gubernatorem, deinde animadverso errore, in eo promontorio Pelorum humasse; ne, cui vitam eripuerat, sepulturam invideret; ab ejus nomine gubernatoris nomen accepisse promontorium. Quod ego, pace dixerim Pomponii, a veritate longissimè remotum existimo; nam Thucydides, qui [h] annis circiter ducentis triginta ante Hannibalem Carthaginiensem floruit, mentionem facit Peloridis his verbis: *ἐπὶ δὲ τὴν Πελορίδα τῆς Μεσσήνης συλλεγεῖσαι αἱ τῶν Συρακουσίων, καὶ συμμάχων νῆες ὥρμουν: ad Pelorida, quæ est in agro Messanæ, congregatæ Syracusanorum naves, & sociorum stationem habebant:* ubi [i] Interpres Pelorida interpretatur *ἀκρωτήριον τὸ Βορειότατον promontorium, quod maximè vergit ad septemtrionem*, cujusmodi est Pelorus; & sanè idem est Pelorus apud Græcos, & Peloris, & Pelorias. Propius vero est Pelorum appellatum, vel a magnitudine, nam a Græcis *Pelorus* dicitur *magnus*; vel a monstris, nam in eo loco sunt Scylla, & Charybdis, quas esse monstra finxerunt poetæ. Pachynum autem vir doctus [l] Interpres Virgilii vult dictum ab aëre crasso, qui est in illis locis, *παχὺς* enim *crassus*. Lilybæi nomen unde deductum sit, non reperio, nisi forte a Libyâ dictum est, quam spectat Lilybæum; atque hæc de locis, & urbium nominibus, earumque conditoribus satis fuerit explicasse. Nunc illud est animadvertendum duos 6
potentissimos populos, rebusque gestis clarissimos Atheniensem, & Romanum cupidos imperii profe endi, Orbisque terrarum imperium sibi vindicantes, in Siciliam trajecisse; & Athenienses [m] quidem amisso exercitu, captis, aut incensis navibus, in maximas calamitates incidisse; & ad extremum, qui Orbis terrarum imperium appetiverant, libertatem amisisse; Romanos autem expeditione in Siciliam susceptâ, & insulam subegisse, & potentissimos hostes Carthaginienses expulisse, & Siciliâ perdomitâ, sibi iter ad omnium gentium imperium patefecisse; quod eo mirabilius est, quia Athenienses, quum classibus plurimum possent, & trecentis [n] triremibus maria navigarent; Romani quum classes non haberent, sine quibus non poterat Sicilia perdomari, eam [o] insulam invaserunt; tantum vel Romana virtus, vel temporis opportunitas valuit, quam non expectarunt Athenienses. Sed profectò Romana virtus, plusquam temporis commoditas potuit, & in hac re quid posset, ostendit; quis enim populus præter Romanum ausus esset, quum scientiâ rei navalis prorsus careret, quum classem pro sus nullam haberet, aut habuisset, insulam tantam, tam opulentam aggredi, quam Carthaginienses tuebantur; quibuscum nulla gens ulla rerum maritimarum, aut potentiâ poterat comparari? quis autem [p] tantas brevi parare classes potuisset, ut non semel quinqueremibus prope quadringentis cum hoste confligeret; & quum septingentas naves amisisset, tamen ad extremum & victoriâ potiretur, & sibi imperium maris vindicaret? Illud etiam animadvertendum Siciliæ possessionem populis 7
Europæ, vel Africæ Orbis terrarum imperium affectantibus esse necessariam; quod, qui insulæ situm considerabit, intelliget; intelliget etiam, qui cogitabit tres opulentissimos populos, Atheniensem, Carthaginiensem, Romanum, qui omnibus gentibus imperare destinaverant, ejus potiundæ causâ tantas armasse classes, tantum laboris suscepisse, tantum subjisse periculorum, ac tantas

tas

[a] Virg. libr. 3. Æneid. in fine, & Servius in eum locum. [b] Strabo libr. 6. de Siciliâ. [c] Idem ibid. [d] Idem ibid. [e] Idem Strab. ibid. [f] Cic. in Verr. [g] Plin. libr. 3. cap. 8. [h] Thucyd. libr. 4. [i] Græcus Thucyd. Interpr. in hunc locum. [l] Serv. in Virg. Æneid. libr. 3. in fine ad eum locum. *projectaque saxa Pachyni*. [m] Thucydid. libr. 7. [n] Idem Thucyd. libr. 1. [o] Tit. Liv. libr. 26. [p] Tit. Liv. libr. 28. in fine.

tas clades accepisse, eumque populum solum ad Orbis terrarum imperium pervenisse, qui totam Siciliam subegerat.

DISSERTATIO LVI.

Expenditur orationis artificium, qua apud Thucydidem utuntur Corinthiorum Legati.

Qui ad judices verba faciunt, caveant, oportet, ne quid eos offendat; secus est in orationibus deliberativi generis, quæ apud Senatum habeantur; sic etiam Amicis vitia sunt exprobranda, & vitanda assentatio; ita tamen ut exprobratio jucundis temperetur. Antisthenes ajebat ad salutem opus esse vel Amicis veris, vel acribus Inimicos; & Cato, meliùs de quibusdam mereri Inimicos, quàm Amicos. Æmulatio civitatum disciplinam conservat; veruntamen omnes populi finitimorum virtuti, & potentiæ invident, eosque pessumdatos volunt; ut documento sunt innumera, quæ afferuntur, exempla. Romani Carthaginem, & Corinthum dumtaxat evertêrunt; quia solæ Orbis terrarum imperium possent affectare.

QUum [a] Corinthii, & nonnullæ Peloponesi gentes Potidæam Thraciæ urbem Atheniensium imperio subjectam ad defectionem impulissent, & imposito valido præsidio tuerentur; Athenienses contra Corinthios, & Potidæatas, & socios prœlio victos in oppidum confugere coëgissent; idque magnâ vi adorti oppugnarent, Corinthii, sociique haud dubiè bellum gerendum rati miserunt Spartam legatos, qui Lacedæmonios jam pridem habentes Atheniensium potentiam suspectam ad bellum incitarent. Hos legatos Thucydides narrat, quum senatus his datus esset, eam habuisse in curiâ Spartanorum orationem, quæ ad Spartanorum animos commovendos accommodata videretur. In eâ oratione possit quispiam suspicari Thucydidem non satis ex arte quædam protulisse; nam quum oportcat dicentem in eo præcipuè laborare, ut eorum, apud quos verba facit, benevolentiam sibi conciliet; idque fit in laudibus oratoris nosse, quibus rebus in animos auditorum influat, ne his adversis, aut certe non faventibus respuatur oratio; Thucydides contra legatos Corinthiorum inducit utentes oratione, quæ Spartanos nimiâ severitate, & libertate dicendi exasperare posse videatur. Nam exprobrant ipsis ignorantiam rerum externarum: exprobrant in consiliis, & in agendo tarditatem, & cunctationem: exprobrant negligentiam sociorum: accusant eos, quòd post fusas, fugatasque Persarum copias, & Mardonium superatum, & pulsum e Græcia Xerxem sivere nec Athenienses Patriæ muros ab hostium exercitu stratos instaurare: accusant, quòd, Xerxe innumerabili exercitu conflato excitam prope e sedibus suis Asiam in Græciam invehente, non ante fuerint ad communem libertatem defendendam excitati, quàm Persarum exercitus in ipsis Græciæ visceribus versaretur, & Peloponeso jam immineret; ipsumque Barbarum victum fuisse non tam vigilantiâ Spartanorum, quàm quia multa peccaverit; hanc autem causam fuisse, quòd Corinthii, sociique ab Atheniensibus victi, domitique non fuerint, magis Atheniensium peccatis, quàm Spartanorum præsidio tuti. Athenienses contra, Corinthiorum oratores quodammodo laudant; quòd sunt ad excogitandum acuti, & ad ea, quæ excogitarunt, exequenda celeres, atque audaces magis quàm vires eorum patiantur, & præter hominum opinionem periculorum appetentes, & in rebus asperis bene sperare consueti; & impigri, & prompti ad Patriam pro Patriâ relinquendam; & quòd utuntur corporibus pro salute Reipublicæ tanquam alienis, animo verò adversus ipsam amicissimo; & quòd, hostium quidem victores quàm longissimè procedunt, & victoriam exercent audacissimè; victi verò quàm minimè animo concidunt, & consternantur: quodque, si quando rem aggressi non sunt consequuti, alia sperantes, quæ deerant, impleverunt, minimeque fruuntur præsentibus, quia semper aliquid novi concupiscunt; & nihil aliud esse ducunt diem festum, quàm ea, quæ convenit, impigre expedire; nec minus existimant gravem quietem expertem negotii, quàm occupationem laboriosam. Quum igitur & hostes laudare sit odiosum; & eorum, apud quos dicas, res gestas elevare dicendo, Thucydides videri possit accusandus inscitiæ, qui Corinthios inducat utentes oratione, qua & Atheniensium virtutem, & solertiam in Cœlum ferant; & Lacedæmoniorum, apud quos dicunt, tarditatem exaggerent, & negligentiam, & res gestas extenuent, atque abjiciant, quæ aliorum admiratione celebrabantur. Ego verò Thucydidem hodierno die ab hac calumniâ vindicabo, ostendamque, Auditores, ejus orationem non modò non carere artificio, sed omnes numeros artis continere, & esse ad persuaden-

[a] Thucydid. libr. 1.

dendum maximè accommodatum. Atque il-
lud ante omnia animadvertendum est; ali-
ter apud judices verba facienda, aliter in
Senatu, quum de rebus gravissimis delibe-
ramus. Apud judices orantibus causas ca-
2 vendum est, ne quod excidat verbum, quod
animum judicis mordeat, quod offendat
aures, quod lædat voluntatem, quod non
obsequium summum, reverentiamque præ-
seferat; quia in judiciis victoriæ spem præ-
cipuè in benevolentiâ judicis collocamus,
at quum loquimur in Senatu, quum de re-
bus maximis disceptamus, gravissimam per-
sonam sustinemus. Itaque licet uti majore
libertate dicendi, nihilque fugiendum ma-
gis, quàm ne loqui videamur ad volunta-
tem; quia qui loquitur ad voluntatem, non
quæ utilia putat, sed quæ jucunda, suadet
audienti; quod maximè contrarium deli-
berantibus est, atque damnosum; quum in
deliberando omnia sint ad utilitatem, di-
gnitatemque referenda. Quamquam Thu-
cydides ita utitur libertate, ut nihil asperè
dicat, nihil, quod Lacedæmonios offendere
posse videatur. Nam, licet accuset eos,
quòd ad propulsanda pericula tardè move-
antur, quòd sociorum injurias negligant;
id ait, non ex naturæ vitio, nec ex metu
periculorum, sed ex virtute Spartanorum
originem ducere. Quum enim Lacedæmo-
nii egregiâ fide inter se agant, non facilè
in animum sibi inducere alios populos fra-
cturos esse fœdera, fidemque violaturos.
Quod verò dicit de inscitiâ rerum externa-
rum, de cunctatione belli suscipiendi, a
Reipublicæ, qua utuntur Spartani, formâ, &
ab ipsorum gravitate vult provenire. Est igi-
tur mixta laudibus objurgatio; qualis ab A-
micis debet proficisci, qui nec infestâ oratio-
ne vitia debent exprobrare, nec blandien-
do, assentandoque benevolentiam aucupari;
quorum utrumque abhorret ab Amici natu-
râ, qui & animum mordentia debet misce-
re jucundis, & adulationem tanquam ami-
citiæ pestem aspernari, nec recusare, quin
liberè, siquid ab Amico peccatum sit, re-
prehendat; & in consiliis dandis plurimum
severitatis admiscere. Atque id licet obser-
vare in præstantissimis quibusque oratori-
bus, qui in deliberativo genere orationes
habuerunt. Demosthenes maximus orator
in Philippicis, quoties Athenienses, quos
3 ad bellum adversus Philippum vult inflam-
mare, reprehendit, quòd propter ignaviam
nihil eorum gerant, quæ ab iis, qui partam
a Majoribus gloriam, & libertatem conser-
vare, & Posteris tradere velint, geri con-
veniret? quoties arguit populum, tan-
quam a virtute Majorum degenerantem, &
in nullius momenti negotiis occupatum,
& maxima, quibus Reipublicæ salus con-
tinetur, negligentem? quoties accusat,
quòd auxerit negligentiâ suâ Philippum,
quòd aures præbeat non salutaria, sed ju-
cunda suadentibus? ipsum verò Philip-
pum, licet superabilem vigilantibus, bel-
lum strenue parantibus, rem fortiter ge-
rentibus esse dicat; licet in ipsum elatus
quasi quodam æstu orationis invehatur; li-
cet ejus invidiam carpat, qua fortissimum
quemque depressum ire criminatur; & gau-
dere dicat scurris, gaudere petulantibus, &
nequam hominibus, gaudere conviviis, &
ebrietate, gaudere lascivis saltationibus; ta-
men ejus in gerendo bello vigilantiam lau-
dat, laudat fortitudinem contemptricem
periculorum, laudat gloriæ cupiditatem,
cujus assequendæ causâ & oculum Philip-
pus amisit, & plurima vulnera excepit ad-
verso corpore, & humerum perfregit, &
ex vulnere claudicat. Quid Cicero? non-
ne in Philippicis consensum totius Italiæ
ad repetendam libertatem exaggerat? ere- 4
ctam dicit plebem, erectos Equites, liber-
tos etiam, & servos excitatos ad depellen-
dos tyrannos; solos autem publicæ causæ
deesse queritur principes civitatis, exprо-
bratque Senatui, apud quem verba facit,
languorem, damnat cunctationem, dolet
paucissimos esse consulares, qui senten-
tiam fortiter dicere audeant, qui ad Rem-
publicam strenuè capessendam excitentur;
improborum verò vim acerrimam esse, &
ad opprimendam Rempublicam nunquam
non intentam, non vigilantem, non para-
tam audaciam. Qua oratione illi sunt usi
prudentissimè ad animos excitandos; nun-
quam enim nobis acriores stimuli admo-
ventur, quàm quum cogitamus esse nobis
rem cum hoste acerrimo; qui nunquam
conquiescat, qui nullam prætermittat oc-
casionem nocendi, qui virtute præstet, &
opibus antecellat. Ideo Antisthenes ajebat
iis, qui volunt ad salutem pervenire, opus 5
esse vel Amicis veris, & legitimis, vel acri-
bus Inimicis: & Cato dicebat meliùs de
quibusdam mereri Inimicos acerbissimos,
quàm Amicos, qui dulces esse videantur.
Themistocles, quum a prioris vitæ per lu-
xum, & voluptatem, atque socordiam actæ
pertæsus ad Rempublicam accessisset, & no-
ctes insomnes duceret, excitari se Mara-
thonio Miltiadis trophæo prædicabat. Si
hominem gloriæ cupidum quiescere non
sinebat Miltiadis præstantissimi ducis glo-
ria; si pudebat a suo cive vinci, quum e-
jus victoria non modò non obfuisset, sed
etiam sibi, & Reipublicæ salutem attulisset;
quantò magis excitabuntur homines non
prorsus ignavi, quum hostes videbunt pro-
spero

a Plutarch. in Vitâ Themistocl.

spero uti fortunæ flatu, & ad summam gloriam, & potentiam niti; quum præstare virtute bellicâ, quum optime Republicâ constitutâ? Cavete, quemquam putetis amatorem tantopere sui rivalis successibus commoveri, quantopere civitates, quæ in spem imperii eriguntur, æmularum civitatum gloriâ, virtute, rebus prosperè gestis, incrementis commoventur; neque enim minùs acris est ambitio, quàm amor; & imperii cupiditas omni cupiditate potentior est. Hæc Romanos, quamdiu stetit magna Car-
6 thago, & visa est præbere posse imperio sedem, in officio continuit; qui, dum superfuit urbs, quam timere poterant, a Majorum moribus non desciverunt; eâ eversâ nihil priscæ virtutis retinuerunt. Ideo Scipio Nasica, quum [a] Cato censeret excidendam Carthaginem, semper auctor Senatui fuit conservandæ civitatis; qua florente Romana Respublica virtute florebat, & viris; quibus poterat solis Orbis terrarum imperium sibi vindicare; quibusque solis invicta permanebat, quum [b] Ennius prudenter, & verè dixerit

Moribus antiquis res stat Romana, virisque

Nec Romani solùm stante æmulâ imperii urbe ad virtutem, retinendamque veteris disciplinæ severitatem sunt excitati, sed & aliæ nationes. Athenienses, dum Sparta-
7 norum potentiâ terrebantur, dum vicinas opes Thebanorum pertimescebant; dici vix potest, quantum coluerint rem militarem, qua continentiâ egerint, qua temperatione publici moris, qua disciplinâ; ubi verò Spartanorum opes Leuctricâ calamitate [c] conciderunt, & extincto Epaminonda extincta est Thebanorum potentia, acres illi spiritus Atheniensium relanguerunt; mores ab industriâ ad ignaviam, a labore ad voluptates, a parsimoniâ ad luxum defluxerunt, & fracta virtus Spartanorum virtutem fregit æmulæ civitatis; & duarum urbium Græciæ principum altera adverso prœlio, altera secundâ fortunâ, quæ debilitarat adversarios, pessumdata est. Ipsi
8 Lacedæmonii, qui annos ferè quingentos Lycurgi [d] severissimam disciplinam coluerant, & ab eâ ne latum quidem unguem discesserant; non alio tempore ceperunt a Majoribus degenerare, ceperunt adversissimis Lycurgi disciplinæ vitiis, avaritiâ, & studio voluptatum laborare, quàm quum ad Ægos [e] flumen Atheniensium classe devictâ, fractaque & diuturno bello, & tot adversis hostium potentiâ, & dirutis mœnibus Athenarum, & triginta tyrannis impositis opulentissimam civitatem timere desierunt. Atque ego non aliâ de causâ exi-
stimo Persas, qui potiente rerum Cyro tan- 9
tum bellica virtute valuerunt, tam severis legibus utebantur, tam laudabili Reipublicæ formâ, tam incorruptis moribus, quemadmodum intelligi potest [f] e Xenophonte; tam cito ad tantam ignaviam, tantamque animi mollitiem esse delapsos, ut imperante [g] Dario, qui paucis post Cyrum annis Regnum Persarum sublatâ Magorum tyrannide occupavit, innumerabiles eorum copiæ a parvâ Atheniensium manu vincerentur; & Xerxe [h] deinde regnante, qui successit Dario, exercitus ille Persarum, quo nullus major unquam fuit, tam facilè a Græcia trucidaretur, nihilque contemptius ignavia Persarum haberetur; qui paulò ante Cyro duce [i] tot, ac tam indomitas nationes debellarant, Asiamque pæne universam in suam ditionem, potestatemque redegerant; non aliâ, inquam de causâ existimo, tam brevi Persarum mutatos esse mores, tam brevi lapsam disciplinam, quàm quia Cyrus omnia latè perdomando, & imperii terminis a mari interno usque ad Indos, & ab adultâ Mundi plagâ usque ad Scythiam proferendis, nihil, quod esset Persis metuendum, reliquit. Itaque Persæ post Cyri mortem, quum bellicosissimas Europæ nationes propter longinquitatem non reformidarent; Aliæ verò populos universos imperio subjecissent; remotis æmulis ad otium, voluptatesque conversi, omnem pristinæ virtutis indolem amiserunt; & ex pugnacissimis fugacissimi, ex fortissimis molles; & effeminati, ex continentissimis intemperantes maximè evaserunt. Nec illis profuit natura regionis, quam incolebant, quæ aspera, & montana ad confirmandum animi robur, alendamque virtutem incolarum imprimis accommodata videbatur. Idem arbitror Assyriis [l] accidisse, quorum virtus Nino, & Semiramide regnantibus tot Orientis populis debellatis effulsit; his autem extinctis extincta est; quia eorum rebus præclarè gestis effectum est, ut nullam Assyrii gentem, nullius Regis opes pertimescerent. Contra Romani, quia paulatim,
& quasi per gradus ad Orbis terrarum im- 10
perium pervenerunt, semperque quem metuerent, cujus industriâ ad laborem, & virtutem excitarentur, habuerunt, diutissimè patriam disciplinam, patrios mores retinuerunt; omninoque cos virtutis est in bene temperatâ Republicâ virtus vicinorum; & timor, quem bellicosi, & potentes accolæ

affe-

---

[a] Plutarch. in Vitâ Catonis, & Plin. libr. 15. c. 18. [b] Ennius apud Cic. de Republicâ libr. 6. [c] Plutarch. in Vitâ Pelopid. [d] Idem in Vitâ Lycurgi. [e] Idem Plutarch in Vitâ Lysandri, & Alcibiadis. [f] Xenoph. de Institut. Cyri libr. 1. & de ejusdem Expedit. [g] Justinus Histor. libr. 2. [h] Herodot. libr 8. cap. 24. & Plutarch. in Vitâ Themistoclis. [i] Xenoph. de Expedit. Cyri. [l] Justin. Historiar. libr. 1.

sferunt, interdum est in causâ, ne quemquam jure timere possimus. Ideo [a] Massiliensium civitas, quum undique ferocibus, & barbaris gentibus cingeretur, fuit in mediâ barbarie exemplum gravitatis, exemplum disciplinæ, exemplum optimè constitutæ Reipublicæ, exemplum virtutis militaris; nec unquam amisit libertatem, quamvis ad eam funditus evertendam tot circum immanes Gallorum nationes quotidie consurgerent. Pari virtute, licet impari potentiâ, fuisse Livius [b] animadvertit Emporias in Hispaniâ, quæ civitas vigilantiâ, curâ, temperatione publici moris, assiduo studio rerum bellicarum est consequuta, ne sibi essent illi barbariæ fluctus, quibus undique alluebatur pertimescendi. Quocirca vi-
11 detur optandum quodammodo Rebuspublicis habere finitimos acres, & bellicosos; ita quippe mores non dissolvuntur, & cives ad virtutem, resque præclarè gerendas excitantur, quibus rebus civitatum felicitas continetur. Sed quia molestum est semper esse sollicitum de suæ Reipublicæ salute, & de libertate semper anxium; idcirco omnes populi virtutibus, & potentiæ invident accolarum; nec eorum opes adolescere facilè patiuntur; & quidquid est timendum, eversum volunt. Atque hac de causâ [c] Romam nascentem, crescentemque tot bella circumsteterunt; nec ullus populus e finitimis fuit, qui novam urbem opprimere non conaretur; quia nimirum omnes, ut [d] Livius ait, tantam in medio crescentem molem metuebant. Quin etiam quum [e] Romani captam a Gallis urbem recuperassent, & eversam instaurassent; non sunt misericordiâ motæ finitimæ civitates populi, cum quo toties fœdus injerant, cum quo communia sacra habebant, quem cognationibus, & affinitatibus attingebant, ab alienigenis, & Barbaris oppressi, ac vix erepti e faucibus fati, sed omnes [f] ad opprimendam Romam resurgentem conspirarunt; quia nimirum incrementa Urbis, antequam caperetur a Gallis, reformidarant; & tunc sibi oblatam divinitus occasionem tollendi e medio metus, qui ipsas tantopere exterruerat, arbitrabantur. Ipsi Roma-
12 ni, quamvis clementissimè victoriâ semper uterentur, neque unquam ferè usque ad excidium ullius gentis bellum gererent; tamen duas maximas, atque opulentissimas in terris urbes [g] Carthaginem, & [h] Corinthum exciderunt; quòd solæ imperio Orbis terrarum præbere sedem posse videbantur. Nam [i] Carthago & ubertate soli, & opportunitate maris, & imperio multarum, & potentissimarum civitatum, & belli studiis, & salubérrimis legibus, & præstantissimâ Reipublicæ formâ, & scientiâ rei navalis universis Africæ urbibus antecellebat, & nullis Asiæ, vel Europæ secunda habebatur. Et [l] Corinthus opibus, & opportunitate situs, quo in Isthmo inter duo maria Jonium, & Ægæum collocata, mercium ex Europâ, Asiaque advectarum celeberrimum emporium, duobus Cenchreis, & Lechæo succinctum portubus, & totius Achajæ principatum præclarissimum habebatur. Capuam [m] verò, quæ & ipsa dignum imperio domicilium videbatur, non illi qui- 13
dem funditus everterunt; non enim timebant, ne civitas prope suburbana ipsis inscientibus res novas moliretur; sed ne se posset commovere, spoliarunt magistratu, spoliarunt omni Reipublicæ formâ, & receptaculum frugum ex agris convectarum, & aratorū, non civitatem esse voluerunt. Quin & magnæ Carthagini ut exitium maturarent, nulla res magis eos movit, quàm legati, qui aliquot post Punicum bellum secundum annis in Africam missi mirum in modum rem Carthaginiensem crevisse renunciaverant; adeo acres animis potentium populorum subjicit stimulos gloria, & virtus, & felicitas æmularum civitatum. Thucydides igitur artificiosissimè composuit orationem, qua Co- 14
rinthiorum legati conantur Lacedæmonios ad bellum suscipiendum adversus Athenienses accendere. Nam quum nihil magis populos imperii cupidos accendat ad excidium potentium accolarum, quàm eorum perspecta virtus, & opes, & imperio digna amplitudo; Corinthiorum legati hæc omnia adesse Atheniensibus, & insuper immoderatam cupiditatem imperandi docent: ostendunt quàm multas civitates in servitutem redegerint. ostendunt omnium aliarum insidiari libertati: ponunt ob oculos, quibus rebus excellant Athenienses, quibus vincantur Lacedæmonii; ut ad id bellum non solùm alienæ libertatis defendendæ curâ, sed etiam metu suæ amittendæ excitentur. Et ne Lacedæmonii cogitantes quantopere Athenienses antecellant, despondeant animum, fascesque submittant æmulis; & præclarè secum agi putent, si Athenienses contenti reliquos Græciæ populos redigere in suam potestatem, abstineant se a bello Spartanis inferendo; omnem Atheniensium felicitatem, omnem potentiam, omne incrementum maximæ civitatis a negligentiâ, & cunctatione Spartanorum originem duxisse affirmant. Si Lacedæmonii velint animum intendere, si

impi-

[a] Tit. Liv. libr. 34. [b] Idem eod. libr. [c] Luc. Flor. libr. 1. [d] T. Liv. libr. 1. [e] Idem libr. 5. [f] Idem libr. 6. [g] T. Liv. libr. 49. Luc. Flor. libr. 2. cap. 15. Plutarch. in Vitâ Catonis, & Plinius libr. 15. cap. 18. & Div. Augustin. de Civitat. Dei libr. 3. cap. 21. Oros. libr. 4. cap. 22. & Eutrop. libro 4. cap. 4. [h] Tit. Livius libr. 52. [i] Strabo libro ult. [l] Idem libr. 8. [m] T. Liv. libr. 26.

impigre suscipere bellum; si obviam ire Atheniensium potentiæ eò jam procedenti, ut non modò finitimis, verùm etiam longinquis populis formidabilis videatur; non dubitant, quin Lacedæmonii subnixi opibus, & potentiâ sociorum, sint Athenienses debellaturi; magisque de suâ libertate tuendâ, quàm de servitute aliis populis inferendâ cogitare coacturi. Sed adesse jam ipsum opportunitatis articulum demonstrant; si prætervehi sinant occasionem, & crescere opes Atheniensium patiantur, frustra auxilium sociorum ab Atheniensibus jam oppressorum imploraturos; frustraque suam potentiam confirmatæ jam tyrannidi opposituros. Et necessarium ergo bellum, & facilem victoriam esse non cunctantibus docent; quod suadentibus bellum fuit inprimis ostendendum. Licet autem in eo dumtaxat occupati videantur, ut exaggerando vim Atheniensium, excitent in Spartanis æmulationem, augeantque suspicionem, qua illi incendebantur, Athenienses nihil aliud moliri, quàm ut omnes Græciæ populos libertate spoliarent, & sibi ipsis, qui aliorum duces esse consueverant, injungerent servitutem; tamen & benevolentiam captant, dum amplificant dicendo gloriam Spartanorum. Nihil a Græ-
15 cia præclarius gestum est, quàm bellum adversus Persas; quum [a] Xerxem, qui terram innumerabilibus copiis, maria classibus impleverat, victum Græciâ expulerunt; in eo bello maximè virtus enituit Atheniensium; nam & plures naves, quàm simul omnes aliæ Græciæ gentes, præbuerunt; & [b] Themistoclem ducem, cujus consiliis haud dubiè ea parta victoria est; & omnium impigerrimè in barbarum insurrexerunt, & pro Græciæ libertate se, Remque publicam maximis periculis objecerunt. Hujus belli mentionem faciunt Corinthiorum oratores, & Athenienses ne nominant quidem; sed omnem hujus confecti gloriam Spartanis tribuunt; nec, quod maximè ad rem pertinet, apparet assentatio; nam jure quodammodo potest dici id bellum a Spartanis profligatum; quia Spartani duces ejus belli fuerunt, concedentibus Atheniensibus, ne rem intempestivâ ambitione corrumperent; sed qui verbo comites, re verâ Græciæ a Barbaris defendendæ principes extiterunt.

DISSERTATIO LVII.

Spartani tibiis in prœlio utebantur.

Pompejum libenter carpit Cæsar utpote æmulum suæ gloriæ militaris. Theutones vincebantur ab omnibus, quia nimiâ ferociâ efferebantur. Turcæ antequam prœlium ineant, potionem sumunt, ut periculorum obliviscantur. Remos ad numerum agitabant remiges; Rustici etiam Musicâ solabantur labores. Homerus verbum μέλπεσθαι, *quod* canere *significat, accipit pro* prœliari. *Heroum ne solus Achilles citharâ canens inducatur ab Homero, an etiam Paris, & an legendum sit apud Homerum* κίδαρις *pro* κίθαρις, *quam lectionem nonnullos agnoscere tradit Eustathius. Clemens Alexandrinus, & Plutarchus prodiderunt Cretenses lyrâ usos in bello; citharâ autem Martianus Capella, & alii. Tyrrhenos tubam invenisse, & cornua Athenæus tradit; & Plinius Pisæum quendam tubæ repertorem facit. Tubarum sex genera. Homerus potiùs approbat morem militum sedatè euntium in hostes, quàm eorum, qui strepitu prœlium ineunt.*

INsignem locum Thucydidis non omittemus hodierno die, Auditores, quia rem continet cognitu dignam, cujus meminit Gellius libro primo capite undecimo Noctium Atticarum; meminit [c] Aristoteles problematum libris, meminit [d] Plutarchus, meminit Pausanias Laconicis, multi denique [e] veteres, recentioresque Scriptores meminerunt. Locus 1
Thucydidis est in libro tertio, ubi summus Auctor tradit Lacedæmonios acerrimos bellatores, non ad tubarum clangorem, cornuumque, & tympanorum inconditum sonum, sed ad tibiæ cantum in prœlium incessisse; id autem non voluptatis causâ fecisse Lacedæmonios arbitratur; sed ut æqualiter, & sensim, & cum quodam musico numero graderentur; ne in hostes euntibus distraherentur ordines, neve dispersi, dispalatique pugnam inirent, quod in congressibus magnorum exercituum solet evenire. Eodem consilio Pompejus in acie Pharsalicâ cum Cæsaris copiis dimicaturus 2
præceperat militibus, ne procurrerent; sed presso gradu hostes immoti expectarent; quod licet libro tertio belli civilis reprehendat Cæsar, qui Pompejum libenter carpit tanquam æmulum suæ gloriæ militaris; & nullâ ratione factum dicat, tamen eò

[a] Herodot. Libr. 8. cap. 24. [b] Plutarch. in Themistoclis Vitâ. [c] Aristot. apud eund. A. Gell. libr. 1. cap. 11. [d] Plutarch. in Apophth. Laconic. in Agesilao, & de Musicâ. [e] Polyb. libr. 4. Valer. Maxim. libr. 2. cap. 1. Martianus Capella libr. 9. Quintilian. libr. 1. Inst. Orator. cap. 16. de Musicâ, & Clem. Alex. Pædag. libr. 2. cap. 4.

consilium Pompeji spectabat, ut ne milites
longius procurrendo fessi ad hostes perve-
nirent, neve turbarentur ordines, neve a
se invicem distracti dimicarent; sed con-
ferti, recentesque viribus primum hostium
impetum, qui est acerrimus, exciperent, &
refutarent; quod spectasse [a] Lacedæmonios
constat, qui supra quadringentos annos in-
victi permanserunt. Illud etiam spectavit
Pompejus, ut hostes duplicato spatio, quod
cursu transire Pompejanis non occurren-
tibus cogebantur, ad suos defatigati perve-
nirent, & fessi cum integris prœliarentur;
quod planè accidisset, nisi Cæsaris milites,
utpote veterani, peritique pugnandi, con-
silium, ut dici solet, in arenâ nullo præci-
piente cepissent. Nam in medio cursu sub-
stiterunt, & paulisper conquierunt; dein-
de resumptis quiete viribus in hostes se se
invexerunt. Sed, ut ad Lacedæmonios re-
3 vertamur, Aristoteles aliam rationem red-
didit hujus Laconici instituti; affirmat quip-
pe Lacedæmonios ad tibiæ cantum ad pu-
gnam incessisse, ut quum placidè, modu-
latèque moverentur, vaderentque in ho-
stes, deprehenderentur segnes, & timidi,
& qui desererent ordinem, locumque a
ducibus assignatum; quod, ubi ingenti im-
petu procurritur, non facilè potest observa-
ri. An verò dicendum est, quod de Theo-
pompo, & Ephoro Isocrates usurpare so-
lebat, alterum freno, alterum indigere cal-
caribus? alios homines ad rem fortiter ge-
rendam esse excitandos; ideoque in præ-
liis adhiberi tubarum, lituorumque, & cor-
nuum, & buccinarum strepitum, quo evi-
brantur, & ad pugnam accenduntur; La-
cedæmonios autem, qui nimis etiam sua-
pte naturâ ferocirent, & quorum mos, ut
ait Cicero, esset inflammatus cupiditate vin-
cendi, fuisse comprimendos, ne ferociâ
nimiâ rem in discrimen adducerent; ob
eamque causam adhibitos esse tibiæ mo-
dos, quibus immodicus ardor pugnandi
temperaretur. Quæ ratio etiam verior esse
4 videbitur, si Pausaniæ [b] credamus, Lace-
dæmonios non solùm tibiæ modis usos ma-
nus cum hostibus conferentes, verùm etiam
lyræ, citharæque cantu; quid enim lyræ,
citharæque concentus conferre bellatori-
bus pugnam ineuntibus potest? aut quid
sibi voluit Lycurgus, qui res tam inter se
discrepantes, & propemodum disparatas,
Martem cum Musis; inconditum clamo-
rem prœliantium cum lyræ, & citharæ sua-
vitate; laborem, & lamenta, & gemitus,
& vulnera, & cædes cum Musicæ volupta-
te conjunxit? Illud profectò voluit, mul-
cere animos, & lenire iras, & inconsul-
tum impetum retundere, quibus in bello
nihil esse perniciosius probat [c] Seneca e-
xemplo Theutonorum, Cimbrorumque;
quos non aliâ de causâ non solùm Roma-
ni, sed etiam Asiæ, Syriæque milites vin-
cebant, nisi quia laxabant iræ frenos, &
effundebant habenas, & immodicâ ferociâ
efferebantur. Possemus & aliam afferre ra-
tionem, horrendus ille sonus, quem tym-
pana, lituique, & tubæ edunt eò spectat,
ut mentes bellatorum attonitas reddat, &
quasi de statu dimoveat, ne cogitent peri-
cula, ne mortem pertimescant, sed quo-
dam furore correptæ inter vulnera, & cæ-
des, & hostium tela versentur. Quo con-
silio ferocissimam Turcarum nationem, an-
tequam prœlium ineat, accepimus uti qua-
dam potione, qua sumptâ animi obstupes-
cunt, & furore corripiuntur, & omnium
periculorum obliviscuntur. Sed id pleris-
que prodest, quibus, ut feris, impetus est pro 5
virtute, & stupor fortitudinis partes subit;
at Lacedæmonii, qui a teneris unguiculis
didicerant mortem contemnere; qui sibi
persuaserant, dulce, & decorum pro Pa-
triâ mori esse; qui nihil aliud totâ [d] vitâ
meditati fuerant, nihil aliud cogitaverant,
quàm honestam mortem turpi vitæ esse an-
teponendam; tum fortiter prœliabantur,
quum sibi non exciderant, quum memine-
rant præceptorum, quibus a pueris fuerant
instituti, ob eamque causam mansuetiore
Musicâ indigebant, quæ animum non stu-
pefaceret, sed excitaret. Quid si dicamus
musicen Marti quoque convenire; ideo
Quinctus [e] Fulvius Nobilior spolia Martis
Musis dedicavit, & Ennio poetâ in medio
martis ardore familiarissimè utebatur. Et
fanè Veteres musicen omnibus prope re- 6
bus adhibebant; enumerat Aristides Quin-
ctilianus multa tam tristia, quàm læta, quæ
Musicâ modulante temperantur; nam [f] &
remiges ad numerum remos agitabant; qua
de re [g] Ovidius dixit

Quique refert pariter lentos ad pectora re-
mos,
In numerum pulsâ brachia versat aquâ

Quocirca [h] celeustæ dicebantur, quibus
modulantibus socii navales remigabant, &
celeusma [i] eorum modulatio, & in funeri-
bus musice luctibus moderabatur; & sacrifi-
cia, & [l] honores Deorum musice honesta-
bat,

[a] Ælian. Var. Histor. libr. 12. cap. 42. Isocr. Orat. de Pace, & Pausan. in Atticis, sive libr. 1. [b] Pausan. in Lacon. sive libr. 3. [c] Senec. libr. 1. c. 11. de Irâ. [d] Cic. Tuscul Quæst. libr. 1. [e] Cic. pro Archiâ, & Cæl. Rhodig. libr. 7. cap. 1. [f] Quintil. Inst. Orator. libr. 1. cap. 16. de Musicâ. [g] Ovid. Trist. libr. 4. Eleg. 1. [h] Budæus in Pandect. Ex l. 1. ff. Nautæ, caupones, stabularii, §. Qui sunt. [i] Martial. libr. 4. epigr. 64. [l] T. Liv. libr. 9. Val. Max. libr. 2. cap. 1. Ovid. Fastor. libr. 4. Quintil. libr. 1. Inst. Orat. cap. 16. de Musicâ, & Athen. libr. 14. cap. 5.

bat, & exhilarabat [a] convivia, & [b] Rusticorum laborem solabatur; & [c] laboriosissima quæque artificum opera admixta numerorum suavitate tolerabilia faciebat, & theatri voluptatibus [d] miscebatur. Quin etiam pentathlis, quorum opus bellicæ virtuti proximum est, sese exercentibus tibiâ sonante musice accinebat; cur non & prœliantibus, non illo incondito, & terribili tubarum, cornuumque, & tympanorum, sed citharæ, lyræque, & tibiarum sonitu suaviore præcineret? Præsertim apud Lacedæmonios, qui Musas [e] eximiè venerabantur,
7 quarum delubrum a parte lævâ templi Minervæ, quæ Chalciœcos dicabatur, condiderunt; & qui antequam prœlium committerent, semper solenni sacrificio Musas placabant; & qui Spartam toties [f] a Messeniis victam, & extrema metuentem servatam Tyrtæi cantu meminerant. Quippe quum tot cladibus fessi Lacedæmonii animum jam desponderent, Tyrtæi versibus excitati bellum redintegrarunt, Messeniosque victores vicerunt, & in servitutem redegerunt; tantum illi virili Musicæ, non fractæ, & effeminatæ debuerunt. Et sanè Musicen non alienam esse a bello declaravit Homerus, qui verbum *μέλπεσθαι*, quod significat *canere*, transtulit ad pugnam, & accepit pro eo, quod est *præliari*; &, ut notat [g] Athenæus Achillem solum heroum fortissimum inducit [h] canentem citharâ, & Musicâ curas diluentem; quodque majus est, hanc ipsam citharam vult præmium accepisse virtutis. Quum enim [i] Eetionis
8 urbem expugnasset, tradit exceptam sorti ex universâ præda citharam, & Achilli urbis expugnatori datam; quasi fortissimo viro non magis equi bellatores, non arma capta ex hostibus, quàm cithara, qua res heroum gestas caneret, conveniret; nec ulla re magis, quàm citharæ cantu virtus militaris excitaretur Sed ad Athenæum quod attinet, videtur Athenæus posse reprehendi, qui dixerit ab Homero solum induci Achillem Musicâ utentem; nam Homerus & Paridem [l] non quidem descripsit citharâ canentem; sed cecinisse indicavit eo in loco, ubi Hector exprobrans Paridi timiditatem in bello dicit, si cum Menelao bello decernat, non illi citharam, & dona [m] Veneris profutura

Οὐκ ἄν τοι χραίσμῃ κίθαρις, τά τε δῶρ' Α'φροδίτης

Non citharæ cantus, Veneris non dona juvabunt.

Sed Athenæus, ubi legitur *κίθαρις*, videtur legisse *κίδαρις*; quam lectionem Eustathio teste nonnulli agnoscebant; quia Homerus Paridem nunquam inducat cithara canentem; quibus non assentior. Nam Homerus videtur eodem modo Paridis can- 9
tum neglexisse, quo Alexander ille Magnus neglexit Paridis citharam; sicut enim Alexander, quum Ilienses [n] ipsum ad inspiciendam Paridis citharam invitarent, respondit se Paridis citharam nihil morari; gratum sibi facturos, si Achillis citharam, qua heroum res fortiter gestas heros ipse fortissimus celebravit, ostenderent. Ita Homerus magni fecit Achillis citharam, non Paridis; quia Paris eâ fuerat usus ad modulandas turpes cantilenas, quibus aures femellarum, & effeminatorum juvenum demulceret; quod Horatius [o] his verbis indicavit

Nequicquam Veneris præsidio ferox
Pectes cæsariem, grataque feminis
Imbelli citharâ carmina divides.

Ubi Poëta imbellem citharam Paridis appellavit, ut ab Achillis citharâ bellicosâ distingueret. Voluit igitur Homerus citharam organum esse Martis, non Veneris, & homines ad fortia facta, non ad lasciviam incitare; nec enervare animos, sed corroborare; quemadmodum & Lace- 10
dæmonii voluerunt; si verè [p] Pausanias affirmavit usos in bello citharâ ad animos militum accendendos; tibiam certè esse voluerunt, tibiam, inquam, veterem, quæ non fuit æmula tubæ, ut illa, quæ Horatii [q] temporibus in usu fuit; de qua ita

Tibia non ut nunc orichalco vincta, tubæque
Æmula . . . .

Nec verò Spartanorum id solùm consilium fuit uti mitioribus in bello modis ad animos militum inflammandos ad pugnam; nam Clemens [r] Alexandrinus testatur Cretenses præcinente lyrâ prœlium solitos committere; ut non mirum sit, quod [s] Pausanias tradit etiam Lacedæmonios usos lyrâ. Quippe quum [t] Lycurgus leges Spartanis conderet, in multis Cretensium Rempublicam est imitatus; alii [u] verò Auctores, Cretenses ad pugnam incessisse citharâ concinente memoriæ prodiderunt, in quibus est [x] Martianus Capella; sed Lyrâ usos e-

[a] Plato in Gorgia Aristoph. in Avibus. & in Vespis Plutarch. in Sympos libr. 1. & de Music. [b] Ovid. Trist. libr. 4. Eleg. 1. [c] Quintilian. Inst. Orator. libr. 1. cap. 16. de Musicâ. [d] Bulenger. de Theatro libr. 2. cap. 21. [e] Pausan. in Laconicis, sive libr. 3. [f] Philochorus apud Athen. libr. 14. cap. 7. [g] Athen. libr. 14. cap. 5. [h] Homer. Iliad α. [i] Plutarch. de Musicâ. [l] Hom. Iliad. γ. [m] Idem ibid. v. 54. [n] Plutarch. in Vitâ Alexandr. [o] Horat. libr. 1. Od. 15. [p] Pausan. in Laconicis, sive libr. 3. [q] Horat. de Arte Poët. [r] Clemens Alexandrin. libr. 2. cap. 4. Pædagog. [s] Pausanias in Laconicis, sive libr. 3 [t] Aristot. de Republ. libr. 2. cap. 10. [u] Heraclides in Politicis, & Gell. libr. 1. cap. 11. Polybius libr. 4. ubi de tibiis loquitur. [x] Martianus Capella libr. 9.

tiam Plutarchus libro de Musicâ asseverat. Sybaritæ verò teste [a] Martiano Capellâ, si- 11 cuti Lacedæmonii ibant in hostes, tibicinibus bellicum canentibus, Amazones autem dicuntur solitæ pugnam capessere calamis occinentibus; ex quibus [b] quæ venit ad Alexandrum ex eo prolem conceptura, quum tibicinem muneri accepisset, mirum in modum eo dono læta esse fertur. Arcades [c] verò cum hostibus dimicantes fistulis utebantur, Siculi [d] pectidibus; pectis autem est musicum organum idem, ac magadis, quæ, ut apud [e] Athenæum testatur Anacreon, est citharæ genus viginti chordarum; Arsbes [f] cymbalis; eorundem pulsu, licet cum tympanorum strepitu conjuncto, Indi [g] ad pugnam incedebant; Lydi fistularum, & [h] fidium cantu. Non igitur soli Spartani suaviore concentu se se ad martiam virtutem accendebant; sed omnes ferè nationes, quæ minùs ferociæ tribuebant, & quas ingenio mitiore natura donaverat; barbaræ verò, atque efferatæ horridiore sonitu delectabantur Thraces [i] e- 12 nim cornua inflabant, Galli barbaricam tubam, quæ longè terribiliorem edebat sonum, quàm aliæ, quibus ceteræ gentes utebantur. Parthi [l] super concavum lignum extentam pellem, clavosque æreos undique horrendum sonum dabant; qui ex fragore tonitruum, ululatuque ferarum mixtus videretur, ut Plutarchus in Crasso, & Appianus Alexandrinus tradiderunt. Cimbri [m] extentas vehiculorum pelles teste Strabone cum horrendo fragore diverberabant; Ægyptii [n] tympanorum pulsu pugnam accendebant. Sed plerisque gentibus placuit tuba; id [o] inventum Tyrrhenorum; ideo Sophocles in Ajace flagellifero dixit

Καλκοστόμυ κώδωνος ὡς τυῤῥηνικῦ.

& [p] Virgilius

Tyrrhenusque tubæ mugire per æthera clangor

& Athenæus libro quarto sie loquitur:
Τυῤῥηνῶν δὲ ἐςὶν ἑύρημα κέρατάτε, κ̀ σάλπιγγες;
hoc est:
Tyrrhenorum inventum sunt cornua, & tubæ, ex quo constat Tyrrhenos non tubam solùm, sed cornua invenisse; tubæ verò Plinius [q] Pisæum facit repertorem. Quam- 13 quam non me præterit sex tubarum genera ab Eustathio recenseri, quarum inventionem multis, non uni tribuit. Nam fuit tuba, quam invenisse Minerva dicebatur; ideo Minerva [r] Salpinx apud Argivos colebatur; fuit & ea, quam fertur Osiris reperisse, formâ rotundâ, qua Ægyptii populum ad sacrificium convocabant; tertia gallica tuba, cujus pars extrema ferini capitis imaginem exprimebat; quarta Paphlagonum inventum, cujus extremitas in bubulæ frontis formam desinebat, & idcirco *βοϊνὸς* idest *bubula* vocabatur, & gravem edebat sonum; quinta ea, qua Medi utebantur, cujus caulis constabat e calamo; sexta demum Tyrrhena, qua flatus exit, aliquantum inflexa, quam Eustathius Phrygiæ tibiæ persimilem fuisse testatur. Hæc apud omnes ferè gentes bellicum canebat; eapropter Statius tubæ sonitum tyrrhenum murmur appellat; & alio in loco tyrrhenos tumultus his [s] verbis

Horrent Tyrrhenos Heliconia plectra tumultus:

Homerus tamen nusquam heroës usos esse 14 tubâ ad prœlium accendendum memorat, quamvis usum tubæ cognoverit; ut intelligi potest ex his [t] verbis

Ω'ς δ' ὅτ' ἀριζήλη φωνὴ, ὅτετ' ἴαχε σάλπιγξ
Α'ςυ περιπλομένων δηΐων ὑπὸ θυμοραϊςέων

hoc est:

Ut clangente tubâ vox clara everberat aures,
Hostiles muros ubi successere phalanges

& [u] ex hoc loco:

Α'μφὶ δὲ σάλπιγξεν μέγας ὀρανὸς,

hoc est

Insonuit latè tamquam tuba magnus Olympus

Quinetiam Grajos bellatores inducit sedato gradu sine clamore vadentes in hostes, 15 Trojanos autem ingenti tumultu, strepituque pugnam capessentes; ita enim [x] loquitur:

Τρῶες μὲν κλαγγῇ τ', ἐνοπῇ τ' ἴσαν ὄρνιθες ὥς,
Η'ύτεπερ κλαγγὴ γεράνων πέλει ὀρανόθι πρὸ,
Αἵτ' ἐπεὶ ὖν χειμῶνα φύγον, κ̀ ἀθέσφατον ὄμβρον,
Κλαγγῇ ταί γε πέτονται ἐπ' ὠκεανοῖο ῥοάων,
Α'νδράσι Πυγμαίοισι φόνον, κ̀ κῆρα φέρουσαι;
Η'έριαι δ' ἄρα ταίγε κακὴν ἔριδα προφέρονται.
Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Α'χαιοὶ
Ε'ν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεν ἀλλήλοισιν.

Quos versus ita possumus interpretari

Turba quidem Troum magno clamore ruebat,
Ut volucres, velutique gruum venit æthere clangor;

Que

[a] Martianus Capella libr. 9. [b] Diodor. Sicul. libr. 17. Biblioth. Histor. Justinus libr. 12. Plutarchus in Vitâ Alexandri, Arrianus de ejusdem Expedit. libr. 7. & Strabo libr. 11. [c] Clemens Alexandrin. Pædag. libr. 2. cap. 4. [d] Idem ibid. [e] Athen. libr. 14. cap. 4. [f] Clemens Alexandrin. libr. 2. Pædagog. cap. 4. [g] Q. Curt. libr. 8. [h] Herodot libr. 1. & A. Gell. libr. 1. cap. 11. [i] Clemens Alexandrin. Pædagog. libr. 2 cap. 4. [l] Justinus libr. 41. [m] Strabo libr. 7. [n] Clemens Alexandrin. Pædag. libr. 2. cap. 4. [o] Idem Stromat. libr. 1. [p] Virgil. Æneid. libr. 8. [q] Plin libr. 7. cap. 56. [r] Pausanias in Corinthiacis, sive libr. 2. [s] Stat Thebaid. libr. 7. [t] Homer Iliad. σ. v. 219. [u] Hom. Iliad. φ. v. 388. [x] Idem Hom. Iliad. 3. v. 2.

Quæ postquam Edonas hiemes fugere, profundum
Oceanum super ingenti clangore vehuntur,
Pygmæis cædemque viris, cladem que ferentes;
Hæ nempe aëriæ litemque, & prælia portant;
Ast ibant taciti spirantes robur Achivi
Ardentes arcere hostem, sociosque tueri.

Ex quibus versibus constat Poëtam magis morem Spartanorum sedatè euntium in hostes, quàm aliarum gentium magno cum impetu, strepituque prœlium ineuntium comprobasse; & fortasse Lycurgus, quem Homeri studiosum fuisse memoriæ proditum est, Homeri carminibus admonitus id institutum transtulit in Rempublicam Spartanorum.

DISSERTATIO LVIII.

Vicissitudines laboris, & quietis natura desiderat.

Augustus interdum cum pueris ludere solebat nucibus ocellatis; Agesilaus, & Socrates equitare in arundine; Scipio, & Lælius conchis legendis repuerascere feruntur; Scævolam Jurisconsultum pilâ lusitasse tradunt.

ET primùs, Auditores ornatissimi, ex hoc amplissimo oco dixi, quum studia vertentis anni auspicaremur, & hodierno die ultimus dicam; & sicut eo tempore adolescentes, qui me audiebant, ad laborem bene longâ oratione fum cohortatus; ita nunc ad concessam studiis vestris requiem paucis vos invitabo; quam vobis non inutilem futuram existimo, si otium in his rebus, quæ reficiant animum, non quæ dissolvant, collocetis. Nam vicissitudines la-
1 boris, & quietis cum animantibus universis, & rebus inanimis, tum humanæ naturæ, & ingeniis maximè prosunt. Idcirco summos viros accepimus perfunctos maximis Reipublicæ muneribus, confecto studiorum suorum curriculo, non dedignatos etiam levioribus ludis animum oblectare. Augustus, cujus [a] humeris sedebat immensa moles imperii, cujus curâ salus Orbis terrarum nitebatur; siquando ab administratione Reipublicæ vacaret, & otium nactus esset, interdum cum pueris ludere solebat nucibus ocellatis: Agesilaus, quo duce [b] nemo impiger magis, nemo in maximis rebus magis occupatus, nemo gravior unquam fuit, deprehensus est ab Amico, quum in conclavi domus cum filiis parvulis in arundine equitaret; quod & de Socrate philosophiæ parente memoriæ [c] Veteres prodiderunt. Scipio [d] eversor Carthaginis, & Lælius optimorum in Republicâ 2
consiliorum semper auctor, conchas legere in Cajetæ litore otiosi, & incredibiliter soliti dicuntur repuerascere. Scævola [e] ille Jurisconsultorum [f] disertissimus, disertorum consultissimus, quum a legum studiis, & a forensibus causis feriaretur, pilâ traditur lusitasse, quod omnium optimè faciebat. Porcius Latro nobilis declamator, & quum in eloquentiæ studia incumberet, omnium laborem, assiduitatem, industriam, vigilantiamque vincebat; & quum otiaretur, omnes ludo, venatu, jocis, hilaritate, omnique animi remissione superabat. Intelligebant nimirum prudentissimi viri occupationes otio, labores quiete, seria ludo, curas hilaritate esse distinguendas; nec semper animum quasi arcum contentum esse oportere. Quod & optima omnium magi-
stra natura nos docuit, quæ & ipsa mirum 3
in modum rerum vicissitudine delectatur; sic nox diei succedit, tranquillitas excipit tempestatem, hiems vere mutatur, nubilum sereno finitur, quod eleganter expressit Poëta, qui [g] dixit

Non semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros, aut mare Caspium
Vexant inæquales procellæ
Usque, nec Armeniis in oris,

Amice Valgi, stat glacies iners
Menses per omnes, aut aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Nec foliis viduantur orni.

Nihil est omnino mortale, quod non quietē aliquando desideret. quod non assiduo labore defatigetur; si semper intendatur arcus, infringitur: ferri acies assiduis ictibus hebetatur: durissimi silices atteruntur: omnium mortalium vires fatiscunt, nisi somno reficiantur. Mutas animantes ipsas videmus otio delectari; non enim semper aves in quærendo pastu, aut struendis nidis, aut fovendis pullis sunt occupatæ; sed aliquando videntur voluptatis causâ volitare, aut arbori insidentes vocem suavissimè modulari: nec

---

[a] Suetonius in Vitâ Augusti cap 83. [b] Plutarchus in Vitâ Agesilai, & in Apophthegmat. & Ælianus Var. Histor. libr. 12. cap. 15. [c] Ælian. ibid. Val. Max. libr 8. cap. 8. & Senec. de tranquillit. animi cap. ult. [d] Valer. Maxim. libr 8. cap 8. [e] Idem Val. Maxim. ibid. [f] Cic. de Orat. libr. 1. [g] Horat. libr. 2. Od. 9.

nec semper apes mella condunt, sed interdum ludo gestiunt: nec semper leones prædas agunt, sed aliquando conquiescunt, aut ludunt. & velut soluti curis per arva liberè vagantur. Quàm verò prosit quies declarant fertiles agri, qui quum cessarunt, uberiorem segetem producunt; hos imitari vos jubeo: jubeo parumper otiari, ut uberiores ingenii fructus proferatis. Nec tamen auctor sum vobis omnino cessandi; nam agri, si unum, aut alterum annum non serantur, acquirunt vires requiescendo; at vobis, quum doctrinæ semina non penitus insederint, nec altiùs radices egerit sapientia, pertimescendum est, ne diuturno intervallo ingenium sterilescat. Est igitur &
hoc otio, quod vobis conceditur, aliquid
temporis litteris tribuendum; & ea, quæ
didicistis, ne effluant, identidem recolen-
da, & novi semper aliquid addiscendum.
Et si durum vobis videtur illud Apellis præ-
ceptum, qui jubebat, nullam diem [a] sine 4
lineâ præterire; saltem aliquando, quum
vobis commodum erit, quum satias vos
ceperit otii, & lusionum, debetis Musis ope-
ram dare. Sed ne dum otium laudo, mihi
negotium exhibeam longiore sermone, &
vobis molestiam; hac habitâ brevissimâ ora-
tione descendam, dimittamque vos eâ for-
mulâ, qua Romani magistratus, quum Se-
natum dimitterent, utebantur: *nemo vos
tenet*.

Finis Dissertationum in Thucydidem.

BENE-

[a] Plin. libr. 35. cap. 10.

BENEDICTI AVERANII IN EURIPIDEM DISSERTATIONES VIGINTISEX.

DISSERTATIO I.

Philoſophiæ maximè affinis eſt Poëtica.

Virgilius præſtantiſſimus eſt poëta, & philoſophus doctiſſimus, Platoniſque ſectator. Agamemnon Clytæmneſtræ poëtam reliquit, qui ejus mores componeret; quo vivo nihil deliquit, interfecto autem multa peccavit. Sapientes, & poëtæ iidem erant antiquitus. Philoſophi multi verſus factitarunt. Socrates Euripidis tragœdiis delectabatur. Providentiam divinam qui tollit, tollit cauſam effectricem, & virtutes omnes. Lactantius Ariſtotelem Deum non coluiſſe dicit.

QUamvis nihil inter artes, facultateſque præclaras tam diſcrepans, tam abhorrens, diverſumque eſſe videatur, quàm a poëticâ philoſophia; quum altera ſtudium veritatis profiteatur, altera commentitias fabulas conſectetur: altera voluptatem, quaſi artis extremum ſpectet; altera prodeſſe etiam cum
1 animi dolore conetur; diligentiùs tamen
reputando, ſimile quiddam, conjunctum, cognatumque philoſophiæ Poëticam eſſe reperiemus; nam in utriuſque ſtudio facultatis ineſt quædam admiratio. Quum enim, quemadmodum Plato in Theæteto docet, ab admiratione duxerit o iginem philoſophia, nihil in eâ eſt vulgare, nihil non admirandum; & Poëtica tam eſt admirabilium rerum ſtudioſa, ut non tam delectationem, quàm auditorum admirationem ſpectare videatur. Quid enim ſibi volunt dicendi genus magnificum, ſententiæ reconditæ, verba a vulgari conſuetudine ſermonis abhorrentia, narrationes illæ mirabiles, eventa rerum inopinata, quibus poëtæ, quaſi quibuſdam gemmis, illuſtrant, & illuminant orationem ſuam? fabularum verò ſtudium, quibus poëta videtur a philoſopho vel maximè diſcrepare, nonne utramque facultatem ita conjungit, ut fateri pæne unam, eamdemque eſſe nos cogat?
Nonne Saluſtius non ignobilis auctor ſa- 2
pientiæ in aureo libello, quem de naturâ rerum conſcripſit, res divinas, quæ pars eſt multo maxima, & præſtantiſſima philoſophiæ, aptiſſimè fabulis explicari contendit? Nonne [a] Ariſtoteles affirmat philoſophum perſtudioſum eſſe fabularum? quod Sapientes illi veteres oſtenderunt, qui omnia ſapientiæ præcepta fabulis involuta nobis tradide-

[a] Metaphyſ. libr. 1. cap. 2.

diderunt; & Pythagoras [a] ille philosophiæ
princeps, & Ægyptii [b] sacerdotes, qui sem-
per involucris quibusdam tectam, nun-
quam nudam veritatem hominum oculis
exposuerunt. Quemadmodum autem phi-
3 losophus a poëtâ fabulas, ita a philosopho
poëta sapientiam mutuatur; quapropter
Horatius, prudentissimè [c] cecinit

Scribendi rectè sapere est & principium, & fons;
Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ

quod Horatius præcipit exemplis doctus magnorum poëtarum. Quis enim Homero sapientior, a quo non modò, ut [d] Ovidius testatur,

...... *ceu fonte perenni*
Vatum Pieriis ora rigantur aquis

sed etiam omnes philosophi præcepta sapientiæ, quemadmodum doctissimi viri, & Plutarchus [e] inprimis ostendit, hauserunt; qui tantus est in eâ philosophiæ parte, quæ spectat ad mores, ut Horatio [f] teste

...... *quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,*
Pleniùs, & meliùs Chrysippo, & Crantore dicat

Quid enim de Virgilio loquar, quem ego
sta uo non modò poëtam esse præstantissi-
mum, sed etiam philosophum doctissimum,
Platonisque sectatorem sapientissimum? At-
4 que hanc Poëticæ cum philosophiâ cogna-
tionem Veteres animadvertentes eosdem
poëtas, & Sapientes habuerunt, ut ex Homero [g] intelligi potest, qui tradit Agamemnonem, poëtam domi reliquisse, qui Clytæmnestræ mores componeret, quo illa vivo nihil turpe cogitarit; occiso, turpissimo se flagitio contaminatit, & victum Asiæ victorem cum clarissimâ laude domum redeuntem apud penates patrios crudelissimè trucidarit. Neque verò sine causâ id a summo poëtâ fictum est; nam Sapientes fuisse poëtas testes locupletissimi sunt Orpheus, Musæus [h], Linus, universus ille [i] Sibyllarum chorus, Zoroastres [l], quem centena millia carminum composuisse memoriæ proditum est; Thales [m] Milesius, Epimenides [n], Draco, Solon [o], Empedocles [p], Anacharsis [q]. Quem morem a Veteribus ac-
ceptum, etiam postquam a philosophiâ Poë-
tica separata est, retinuerunt Plato, & Ari- 5
stoteles, quorum [r] alter dithyrambos, tragœdias, epigrammata, quorum nonnulla elegantissima extant; alter quadraginta millia versuum dicitur conscripsisse. Sed & poëtæ vicissim a studio sapientiæ non abhorruerunt, & inter omnes maximè Euripides, de sapientiâ cujus nobis institutus est sermo; qui quantum philosophiæ studiosus fuerit, declarant Clemens Alexandrinus, qui libro quinto Stromateon ipsum philosophum scenicum vocat; de eo enim, ὁ, inquit, ἐπὶ σκηνῆς φιλόσοφος; & [s] quòd Anaxagoræ auditor fuit, & [t] Socratis fa-
miliaris. Ac si, quod hactenus ostendimus,
non est alienum a veritate similem esse, co- 6
gnatamque philosophiæ Poëticam, & sapientiam habendam esse fontem poëticæ laudis, haud scio an Euripides ulli poëtarum meritò concesserit; non enim temere verba fundit, & sine rerum pondere inanem aurium voluptatem aucupatur; sed ejus carmina cum sententiis gravissimis, tum utilissimis vitæ præceptis referta sunt; neque tantum Parnassum, & Heliconem, sed Academiam, & Lyceum sapiunt. Cujus rei testem non e vulgo hominem, sed eum, qui sapientissimus omnium Mortalium fuisse dicitur, possumus appellare Socratem; qui [u] quum Aristophanem, ceterosque poëtas contemneret, Euripidis tragœdiis mirificè delectabatur; & ut [x] tradit Ælianus in variâ historiâ, libenter, quum eæ agerentur, in theatrum ventitabat. Quapropter, ut in scribendis comœdiis Terentium Lælio, & Africano adjutoribus usum Romani prodiderunt; sic Euripidem Socrate usum in tragœdiis componendis
nonnulli [y] Græcorum tradiderunt. Et sa- 7
nè digna sunt Euripidis poëmata, quæ philosophorum sapientissimo tribuantur; quid enim illis acutius, quid subtilius, ad mores hominum componendos aptius? quæ causa nobis fuit, ut hunc auctorem potissimum explicandum susciperemus; neque enim nos ii sumus, qui Aristophanem probemus, qui in Acharnanibus ob hoc ipsum sententiarum acumen, & sublimita-

---

[a] Plutarch. de Liberis educand. in fine. Diog. Laërtius libr. 8. segm. 17. Athen. libr. 10. & D. Hieronym. in Apolog. adversùs Rufinum. [b] Diog. Laërt. in procemio, & Corn. Tac. Annal. libr. 11. n. 14. [c] Horat. in Arte Poët. [d] Ovid. Amor. libr. 3 Eleg. 8. de Morte Tibulli. [e] Plutarch. pluribus locis Opusculorum, ubi Homeri versus refert. [f] Horat. Epistol. libr. 1. Epist. 2. [g] Hom. Odyss. libr. 3. [h] Diogen. Laërt. in procem. [i] Lactant. Firmian. de falsâ Religion. libr. 1. cap. 6. [l] Plin. libr. 30. cap. 1. [m] Diogen. Laërt. libr. 1. segm. 33 in Vitâ Thaletis. [n] Idem libr. 1. segm. 111. in Vitâ Epimenid. [o] Plutarch. in Vitâ Solonis. [p] Diogen. Laërt. libr. 8. in Vitâ Empedocli. [q] Idem libr. 1. segm. 101. in Vitâ Anacharsis, & Suid. in V. Ἀνάχαρσις. [r] Diogen Laërt libr. 3. segm. 5. in Vitâ Platonis, & Ælian. Var. Hist. libr. 2 cap. 30 [s] Diogen. Laërt. libr. 2. segm. 10. in Vitâ Anaxagoræ. Scholiast. Pindari ad Od. 1. Olymp. A. Gell. libr. 15. cap. 20. Diodor. Siculos Bibliothec. libr. 1. pag. 24 Euseb. de Præparat. Evangel. libr. 10. cap. 14. & Origen. libr 4 contra Celsum. [t] Diogen. Laërt. libr. 2. segm 18. in Vitâ Socratis, & A. Gell libr. 15. c. 20. [u] Ælian. Var. Histor. libr. 2. cap. 13. [x] Idem Ælian. ibid. [y] Mnesilochus, Callias, & Aristophanes apud Diogen. Laërt. libr. 2. segm. 18.

mitatem Euripidem carpit. Nam quum, ut in principio dissertationis hujus demonstravimus, magna sit poëtæ cum philosopho similitudo; sicut in philosopho poeticum quid non improbaverim; ita in poëtâ philosophiam vehementissimè comprobo. Hac verò quàm longè præstet Euripides, quid attinet dicere? testimonio sunt ejus carmina, quæ ego nonnullorum philosophorum scriptis antepono. Atque hanc
8 meam opinionem me vobis facillimè probaturum esse confiderem, nisi temporis angustiis impedirer; proferrem enim innumerabiles Euripidis sententias; quibus vita hominum non minùs, quàm philosophorum præceptis tam ad virtutem morum, quàm ad civiles, & domesticas actiones eruditur. Quod ne nunc quidem admodum difficile est; nam quemadmodum Timanthes [a] ille ex Cyclopis digito, quem satyrus thyrso metiebatur, ejus expressit magnitudinem; sic ego ex paucissimis Euripidis carminibus, quæ cujuslibet philosophi æquant gravitatem, Euripidis ostendam sapientiam. Caput igitur, & quasi fundamentum phi-
9 losophiæ non solùm ejus, quæ pertinet ad mores, verùm etiam naturalis, quam Physicam dicunt, est opinio de summi Dei providentiâ; nam & in naturali philosophiâ, qui negat Mundi fabricam ad Deum quidquam pertinere; quum in omnibus duæ res omnino considerari soleant; materia, ex qua quidque efficitur, & causa, quæ efficit; materiam relinquit, tollit effectricem causam; & in morum doctrinâ, qui providentiam tollit, simul pietatem tollit, & religionem, tollit justitiam, omnes denique virtutes funditus tollit. Atque in
10 hac re tam gravi, tamque magnâ, quàm multi philosophi nobiles extiterunt, qui a veritate quàm longissimè aberrarent? mitto [b] Democritum, mitto Epicurum [c] omnia ex atomis fortuitò concurrentibus conficientes, nihil de Stratone [d] Physico loquor, qui Mundum regi naturâ non sentiente existimavit. Aristoteles ipse nonne, si credimus [e] Plutarcho in libris de Placitis Philosophorum, Clementi [f] Alexandrino, Antiquis ferè omnibus, Mundum sub Lunâ non ratione administrari, sed agi casu est arbitratus? idcirco Lactantius Firmianus non sine causâ: Aristoteles, inquit, Deum nec coluit, nec curavit. Quantò autem rectiùs Euripides in Supplicibus damnat hanc sententiam, ostenditque pluribus verbis omnia ad utilitatem hominum divino consilio constituta; quos ego versus, sunt enim elegantissimi, libenter adducerem, nisi plurimi essent, & ego longior esse nollem; sed sic habetote, præcipua argumenta, quibus probatur agere curam rerum humanatum Deum, illis contineri. Quid in mo- 11
ribus? nonne maxima quæstio apud philosophos est; utrum felicitas fortunæ bonis expleatur; quibus tam parum tribuunt Sapientes, ut [g] Epicurus, qui summum bonum in voluptate collocavit, exiguam dixerit intervenire fortunam Sapienti? Quapropter [h] Theophrastus, qui paulò majus affirmavit habere momentum ad felicitatem fortunam, traducitur a philosophis, vehementissimeque reprehenditur. Atque in hac quæstione tam gravi, tamque præclarâ quàm a sapientiæ decretis non discedit Euripides, cujus illi sunt versus longè doctissimi!

Ο῎λβῳ δ' ἐπιῤῥυέντος εὐτυχέστερος
Α῎λλου γένοιτ' ἂν ἄλλος, εὐδαίμων δ' ἂν οὔ.

hoc est:

Donis at affluentibus volucris Deæ
Existit alius alio fortunatior,
Sed non beatus ......

quibus carminibus apertè negat felicitatem fortunæ bonis esse metiendam. Quid non-
ne placitum Stoicorum est, idque inter eas 12
sententias collocatur, quæ παράδοξα græco vocabulo nominantur, solùm [i] esse liberum Sapientem; ceteros omnes esse servos; sed alios aliis nobiliores, & splendidiores haberi, ut in magnâ familiâ mediastinis est honoratior Atriensis? quàm autem sapienter id Euripides indicavit, qui in Hecubâ quemquam esse liberum pernegat his verbis:

Οὐκ' ἔστι θνητῶν, ὅστις ἔστ' ἐλεύθερος,
Η῎ χρημάτων γὰρ δοῦλός ἐστιν, ἢ τύχης,

qui versus ita latinè possunt explicari:

Heu nemo liber omnium est Mortalium,
Nam quisque sortis famulus, aut pecuniæ est

Præclarè quippe se res habet, si non Agamemnon Rex Regum libet, ut Euripides in his versibus affirmat, nemo stultus unquam liber, quod Sapientibus visum est. Quæ sententia nonne Liceo dignior est,
quàm scena? quid illa, qua in Supplicibus 13
constituit tres esse partes civitatis, quarum una sint ditissimi cives, alia inopes, tertia inter hos interjecti mediocribus homines opibus; atque hos tertios optimos habendos esse dicit, & conservatores civitatum; nonne præscribit legum latoribus, quid in condendis legibus spectare debeant; & jubet illos eam partem, quæ constet e civibus neque nimis opulentis, neque valde indi-

[a] Plin. libr. 35. cap. 10. [b] Diogen. Laërt. libr. 9. in Vitâ Democriti. [c] Idem libr. 10. in Vitâ Epicuri, & Plutarch. de Placitis Philosophor. libr. 2. cap. 3. [d] Strabo apud Lactant. Firmian. libro de Irâ Dei cap. 10. [e] Plutarch. de Placitis Philosophor. libr. 2. cap. 3. [f] Clemens Alexandrin. Stromat. libr. 5. [g] Diogen. Laërt. libr. 10. in Vitâ Epicuri. [h] Theophrast. de Beatâ Vitâ apud Cicer. de Finibus libr. 5. [i] Cic. in Paradoxis.

indigentibus, quo ad ejus fieri poſſit, augere? ex quo efficitur illa, quam [a] Plato jure laudavit, æqualitas; & ex Republicâ tollitur inopia, tollitur inſolentia civium, tollitur contemptus legum, quæ a potentioribus plerumque violantur; qua quidem æqualitate poſſeſſionum tantopere gloriatus eſt [b] Lycurgus, ut quum agrum Lacedæmoniorum vidiſſet in æquales partes diſtributum, negaverit illum agrum civium eandem urbem incolentium videri, ſed fratrum germanorum videri affirmarit.

DISSERTATIO II.

De Euripidis Vitâ.

Matrem Euripidis holera vendidiſſe plerique tradunt; Philochorus tamen, & alii ſummo loco natam prodiderunt. Euripides picturæ operam dedit, & juxta aliquos pugilatui, & pancratio; ſicut etiam Plato athletarum exercitationibus incubuit. Tantalo ſilicem imminere fabulæ ferunt, quòd Solis naturam ſit contemplatus, quem Anaxagoras ignitum eſſe lapidem putabat. Euripides, & Socrates optabant Bonos a Malis aliquâ notâ dignoſci. Tragœdias Euripides juxta aliquos ſeptuaginta quinque ſcripſit juxta alios nonaginta duas; & decies quinquies in certamine poëtico coronatus eſt, vel, ut Suidæ placet, quinquies. Euripides inſtituit, ut argumentum fabulæ præponeretur. Virgilius Sophoclem admiratur. Ariſtophanes Euripidi Æſchylum anteponit.

BEne, ac ſapienter, Auditores or-
natiſſimi, a doctiſſimis viris di-
ctum accepimus; idque [c] Seneca
non contemnendus Auctur in-
primis affirmavit, orationem eſse
quoddam ſpeculum animorum, & ex cu-
juſque ſermone facilè vitæ genus, & inſti-
1 tuta cognoſci; quod eſſe veritati conſen-
taneum non uno, ſed innumerabilibus e-
xemplis declaratur; ſic enim [d] dicendi ge-
nus molle, fractum, & enerve Mæcenatis
luxum, & delicias arguebat: ſic Hortenſii
compta [e] nimis, & calamiſtris inuſta ora-
tio munditiis hominis congruebat: ſic Ju-
lii Cæſaris ardorem animi illum incompa-
rabilem, quo omnes omnium gentium du-
ces vicit, ſermo [f] incitatus, & vehemens
exprimebat: Auguſti [g] verò lenitudinem,
facilitatemque morum eloquendi genus e-
legans, & temperatum; ſicut obſcura ver-
ba, & obſoleta [h] Tiberii reconditam, ab-
ſtruſamque naturam; & apud [i] Græcus Pla- 2
tonis in dicendo ſublimitas, & latitudo al-
titudinem animi, & viri magnitudinem hu-
mana contemnentis, & divina ſpectantis in-
dicabat: Demoſthenis autem [l] acerbitas,
orationis genus robuſtum, ſeverum, ple-
num ſanguinis, & nervorum quid aliud ni-
ſi triſtitiam vitæ, auſteritatemque morum,
ſeveritatemque declarant? ſicut in oratione
Xenophontis [m] illa ſuavitas inaffectata ama-
biles viri mores, placidamque naturam,
quibus ille rebus dicitur præſtitiſſe, demon-
ſtrant. Poſſem eodem modo ceteros illu-
ſtres, præclaroſque ſcriptores commemora-
re, niſi vererer, ne hæc nimis multa vobis
exempla, quæ attulimus, viderentur; præ-
clarè quippe ſe res habet; ſemper oratio
eſt index animorum, atque vitæ; quo fit,
ut quemadmodum eloquentiæ genere per-
ſpecto mores quodammodo cognoſcuntur
Auctorum; ita cognitâ vitâ nonnihil illu-
ſtretur oratio. Quocirca prudenter inſtitu-
tum arbitror, ut clarorum ſcriptorum vitæ 3
eorum operibus præponantur; qua re &
delectationi conſulitur lectorum, & Aucto-
rum ſcriptis lumen affertur; & cur illud ge-
nus dicendi ſequuti ſint, & cur quidque
dicatur, aperitur. Quo ego conſilio uſus
hodierno die, quum Euripidis tragœdias
hoc anno ſuſceperim exponendas, de ejus
vitâ ſtatui nonnulla dicere, que vobis Au-
ditores, non injucunda, & ad Euripidem
intelligendum non inutilia fore exiſtima-
vi. Euripides [n] igitur parentibus natus eſt
Mneſarcho, & Clitone; ejus matrem hole-
ra vendidiſſe memoriæ proditum [o] eſt; quò
reſpicit [p] Ariſtophanes in Equitibus, quum
ludens Euripidem dicit [q] διασκανδικίσαι hoc
eſt, ut vetus Interpres explicat, ita loqui,
ut ejus verba holera ſaperent; ſcandix e-
nim [r] genus holeris; ſed alii id conſtanter
negant Philochorum [ſ] auctorem ſequuti;
qui tradit Euripidis matrem ſummo loco
natam; quam opinionem videtur Euripi-
des [t] ipſe quodammodo confirmare, quum
in tragœdiis toties nobilitatem laudet. Ut- 4
cunque tamen ea ſe res habet; natus [u] eſt
Euri-

---

[a] Plato libr. 6. de Leg. [b] Plutarch. in Sentent. Laconicis. [c] Seneca Epiſtol. 114. & 115. & Cicer. Tuſcul. Quæſt. libr. 5. [d] Sueton. in Vitâ Auguſti cap. 86. [e] A. Gell. libr. 1. cap. 5. [f] Sueton. in Vitâ Jul. Cæſar. cap. 55. [g] Idem in Vitâ Auguſti cap. 86. [h] Idem ibid. & in Vitâ Tiberii cap. 70. [i] Diogen. Laërtius libr. 3. in Vitâ Platonis. [l] Plutarch. in Vitâ Demoſthen. [m] Diog. Laërt. libr. 2. in Vitâ Xenoph. [n] Suid. in V. Εὐριπίδης.

[o] Theopompus apud A. Gell. libr. 15. cap. 20. [p] Plin. l. 22. c. 22. [q] Suid. in V. Διασκανδικίσῃς. [r] Suidas in V. Σκάνδιξ. [ſ] Philochor. in Atthid. [t] V. Stobæum de Nobilitat. ſerm. 86. [u] Diogen. Laërt. libr. 2. ſegm. 45. in Vitâ Socratis.

Euripides Olympiade septuagesima quinctâ,
quo die [a] Græci Xerxem apud Salamina navali prœlio vicerunt; qui dies cum lætissimus Græciæ, tum maximè gloriosus affulsit partâ victoriâ, qua nullam majorem communi consensu Græci pepererunt; ut divino consilio Græciæ natus poëta maximus videretur eo die, quo maximam esset victoriam consequuta; ut eodem tempore & res præclara gereretur, & qui rem gestam celebrare dignè posset, oriretur. Ceterùm ubi primùm adolevit, quum ingenio præstaret, artem professus est ab eâ, ad quam a naturâ factus erat, non omnino abhorrentem; nam [b] picturæ operam dedit, quæ muta poësis est appellata. Sunt autem [c] nonnulli, qui Pancratium, & pugilatum exercuisse tradunt, quum pater ejus ab oraculo responsum accepisset in gymnicis certaminibus coronatum iri; quod & ipsi contigit; nam Athenis est coronam magnâ cum gloriâ consequutus. Sed non fuit Euripides
5 ex eo genere hominum, qui Virgilianum Japidem imitantur, qui quum florere dicendi gloriâ posset, ad aliam facultatem animum appellere [d] maluit:

...... & mutas agitare inglorius artes

Sed quemadmodum [e] Plato ab athletarum exercitationibus ad philosophorum studia se contulit; sic Euripides ab iisdem ad eloquentiam animum, studiumque convertit, & coronam Olympiacam citò marcescentem præ poëticâ contempsit, quæ semper immortali laude florescit. Verumtamen quum videret omnium laudatarum artium, & præcipuè poëticæ parentem, & procreatricem quamdam esse philosophiam; neque verò posse disertam ejus esse linguam, cui cor non sapiat; Anaxagoram [f] tum maximè excellentem laude sapientiæ de rerum naturâ disserentem studiosè, ac diligenter audivit; sicut [g] Socratem morum præce-
6 pta tradentem. Utriusque verò doctrinæ semina quædam sparsit in suis tragœdiis; nam [h] & quum Tantalum dicit imminentem capiti silicem apud Inferos assiduè formidare, ut nonnulli [i] volunt, ad Anaxagoræ sententiam respicit, qui Solem esse ignitum [l] lapidem confirmavit. Nam Tantalus fuisse narratur Astrologus insignis, qui Solis naturam fuerit diligentissimè contemplatus; fingitur autem ipsi imminere saxum, quòd Sol aliud nihil Anaxagora auctore, quàm saxum est; cujus curâ spectandi Tantalum quotidie torserit. Et So-
craticæ sapientiæ passim in Euripide vesti- 7
gia reperiuntur; ut quum queritur nullam notam esse, qua boni a malis [m] discernantur:

Ἀνδρῶν, ὅτῳ, inquit, χρὴ τὸν κακὸν διειδέναι,
Οὐδεὶς χαρακτὴρ ἐμπέφυκε σώματι

hoc est:

At, quo malos oporteat dignoscere,
Nullus character corpori impressus cluet

nonne respicit Socraticum illud fenestrata hominum pectora esse oportere; ne boni, malique ignorentur, improbitasque probitatis specie delitescat? & quum ait:

Μηδένα γὰρ οἶμαι Δαιμόνων εἶναι κακόν.

hoc est:

Nullum deorum quippe deputo malum.

nonne [n] Socratis exprimit sententiam, qua sapientissimus ille senex asseverabat nullius mali Deum auctorem habendum esse? Pos-
sem Euripidis multas recitare sententias, 8
quibus id facilè possit ostendi; sed non est hîc locus; quare ad ipsius vitam revertamur. Composuit tragœdias Euripides, ut quidam [o] tradunt, septuaginta quinque, ut alii [p] nonagintaduas; novendecim dumtaxat extant; duodecim præter has, quæ omnium manibus teruntur, citantur a Clemente [q] Alexandrino; decies quinquies in certamine poëtico coronam est indeptus, vel, ut Suidæ placet, quinquies; primus autem instituit, ut initio fabulæ argumentum proponeretur. Laudatur [r] in eo & perspicuitas orationis, & sententiarum acumen, & elegantia, rotunditasque numerorum, & eloquutionis venustas, & suavitas, & varietas, & in lacessendo, respondendoque mira facundia, & præcipua vis in affectibus commovendis. Quapropter
hunc oratori [f] Quintilianus judicat utilio- 9
rem, quàm Sophoclem, cui sonus ille sublimior, & cothurnus, & gravitas omnium concessu tribuitur; sed hic noster & sententiis densior, & compositione concinnior, & carminum rotunditate jucundior, translatis venustior, sapientiâ gravior, animis denique, quod ego caput esse poëticæ facultatis arbitror, aptior commovendis. Quapropter Sophoclis illam gravitatem tot Euripidis præstantissimis virtutibus existimo compensari, vel etiam vinci; licet [t] Virgilius cothurnum Sophoclis admiretur: li-

[a] Suidas in V. Εὐριπίδης. [b] Suidas ibid. [c] A. Gell. libr. 15. cap. 20. [d] Virgil Æn. libr 12. [e] Diogenes Laërtius libr. 3. segm. 4. in Vitâ Platonis. [f] Idem Diogen. Laërt. libr. 2. segm. 10. in Vitâ Anaxagoræ, Cic. Tuscul. Quæst. libr. 3. Diodor. Sicul. libr. 1. Vitruvius libr. 8. cap. 1. A. Gell. l. 15. cap. 20 & Euseb. Præpar. libr. 10. [g] A. Gellius libr. 15. cap. 20. [h] Eurip in Oreste. [i] Diogen. Laërt. libr. 2. segm. 8. in Vitâ Anaxagoræ. [l] Plutarch. de Placitis Philosophor. libr. 2. c. 20.

[m] Euripid. in Medeâ. [n] Plato de Republ. libr. 2. [o] Varro apud A. Gell. libr. 17. cap. 4. [p] Apud Suid. in V. Εὐριπίδης. [q] Clem. Alexandrin. Stromat. libr. 1. 5. & 6. [r] Diogen. Laërt. libr. 4. segm. 26. in Vitâ Crantoris, & Quintil. libr. 10. cap. 1. [f] Quintilian. Orat. Instit. libr. 10. cap. 1. [t] Virgil. Eclog. VIII.

cet Antiqui [a] Sophoclem propter sermonis
incredibilem suavitatem vocaverint apem;
& florem poetarum Simonides nuncupet;
& Bacchus eundem suas delicias appellasse
10 dicatur. Quò magis miror, quod [b] Aristo-
phanes Euripidi Æschylum præposuerit ma-
gnificum quidem, & gravem poëtam, sed
durum, & incompositum; præsertim quum
Menander ejusdem, atque Aristophanes,
artifex operis, princeps novæ comœdiæ,
non solùm Euripidem summopere proba-
verit; sed eum sequutum esse se se quamvis
in diverso opere glorietur. Sed Aristopha-
nem puto maledicendi libidine inductum
tragici carminis prinicipem reprehendisse;
qua de causâ sanctissimum philosophiæ pa-
rentem, & principem mordacissimâ [c] co-
mœdiâ traduxit, & se inexpiabili scelere
contaminavit. Fuerunt & aliæ causæ, cur
Aristophanes Euripidem improbaret, quas
exponam aliâ dissertatione, ne quem Ari-
stophanis infatuet auctoritas; tum reliqua
de nostri poëtæ vitâ persequar.

DISSERTATIO III.

De eadem Euripidis Vitâ.

Quorundam scripta sæpe improbantur ob morum dissimilitudinem. Demosthenem ejus ætatis oratores irridebant; & Pytheas ajebat Demosthenis verba lucernam redolere. Plautum Horatius deridet ob morum dissimilitudinem. Euripidem Sophocles dicebat esse feminarum osorem in tragœdiis, non in lecto. Euripides dixit pulchrorum non solum ver, sed etiam autumnum esse pulchrum. Salmasius Solinum redarguit, quòd Archelaum tertium Macedoniæ Regem dixerit; quum tamen octo Reges ante ipsum fuerint; sed Solinus intelligit fuisse tertium regio fastigio dignum. Poëtæ multi Regum familiaritate floruerunt. Euripidem canes lacerasse quidam tradunt; alii a mulieribus, quas odio habebat, discerptum. Sepulcrum fulmine ictum argumentum erat divinitatis. Athenienses missis legatis Euripidis cadaver petierunt, nec obtinuerunt a Macedonibus.

Quemadmodum morum dissimili-
tudo facit, ut eorum facta neuti-
quam probemus, a quibus inge-
nio, institutis, vitæ genere dis-
sidemus; sic eadem vitæ, mo-
rumque diversitas causa est, ut etiam eo-
rum scripta improbemus, quibus natura
nos dissimiles procreavit. Qua de causâ
Demosthenem irridebant ejus ætatis orato- 1
res, quòd orationis genere moroso, & an-
xio, & contortis quibusdam sententiis u-
teretur; & [d] Pytheas ajebat Demosthenis
verba lucernam redolere; quibus tamen
non tam dicendi genus illud magnificum,
& divinum, quàm hominis mores tristes,
austeri, difficiles, asperi displicebant; quum
ipsi ventri dediti, & obscenis voluptatibus
vitam traducerent. Atque haud scio, an
eadem causa fuerit, cur Asinius Pollio adeo
Ciceronis eloquentiam improbarit, ut car-
men illud:

Deflendus Cicero est, Latiæque silentia linguæ,

quum in domo Messalæ recitaretur, ferre
non potuerit. Plautum certè delicias lati-
næ linguæ, cujus ore [e] Stolo doctus cum 2
primis vir existimavit, si latinè loqui vel-
lent, Musas loquuturas, Horatius [f] cetero-
quin acti vir judicio non modò reprehen-
dit; verùm etiam irridet, & quasi aliquem
de trivio poëtam abjicit, & proterit illis
carminibus:

At nostri proavi Plautinos & numeros, &
Laudavere sales, nimiùm patienter utrunque,
Ne dicam stultè mirati; si modò ego, & vos
Scimus inurbanum lepido seponere dictum

Hujus autem Horatiani judicii non aliæ
causæ extiterunt, quàm naturæ dissimilitu-
do; Horatius nimirum taciturnus, tristis,
iracundus. ingenium Plauti facetum, come,
festivum, quod in ejus eminebat scriptis,
non adamavit Quod si Plauti lepos Hora- 3
tio non arrisit propter ingeniorum diversi-
tatem, quum alioquin inter Horatium, &
Plautum, utpote diversis genitos ætati-
bus, nullæ intercedere potuerint simulta-
tes; quanto verisimilius est Aristophanem
non admodum Euripidis poëmatis delecta-
tum ob eamdem causam, qui eodem tempo-
re vixit, & odio fortasse Euripidi fuit; prop-
terea [g] quod non tam Anytus, & Melitus,
quàm Aristophanes apud populum Athe-
niensem Socratem accusavit. Nam Aristo-
phanes comœdiam *nebulas* inscriptam do-
cuit, qua Socratem irridet, & affirmat re-
ligionem tollere, novos Deos inducere,
multumque, & non inscitè nugatur; qui-
bus Aristophanis nugis Populus Atheniensis
deceptus permisit Anyto, & Melito, ut
Socratem in judicium vocarent; in quos
erat propter hanc ipsam causam severissimè
animadversurus. Non igitur mirum, si Eu-
ripides oderat Aristophanem sui præcepto-
ris pestem, atque perniciem, & si Aristo-
pha-

[a] Aristoph. Scholiast. in Vespis, & Sophocl Scholiast. ad Oedipum Colon & Suid in V. Σοφοκλῆς. [b] Aristoph. in Nubib. & in Ranis. [c] Aristoph. in Nub. Socratem mordet. [d] Plutarch. de administrandâ Republ. [e] Apud Quintilian. Instit. Orat. libr. 10. cap. 1. [f] Horat. de Arte Poët. [g] Diog. Laërt. libr. 2. segm. 38. in Vitâ Socratis.

phanes Euripidem inimicum suum insecta-
batur. Præsertim quum Euripides philoso-
4 phos fuerit sectatus; nam præterquam quod
Anaxagoræ, Socratisque studia est æmulatus,
etiam [a] Platonem ad Ægyptios profectum
sacerdotes eorum sapientiæ cognoscendæ
gratiâ sequutus esse fertur; ut appareat vi-
rum in totâ vitâ semper philosophatum; phi-
losophos autem Comici veteres valde sunt
insectati, & odio plusquam vatiniano prose-
quuti; quapropter eorum gravitatem mor-
dacissimis dictis vellicarunt, & populo ir-
ridendam præbuerunt. Ideo Lucianus in
dialogo ad eum, qui ipsum Prometheum di-
xerat, a comœdiâ auctores dialogorum, idest
philosophos affirmat irrisos τὰς, inquit, τοῦ
διαλόγου ἑταίρους ἐχλεύαζε φροντιστὰς, καὶ μετεωρο-
λέσχας, καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορεύουσα; quod esse
consentaneum veritati testimonio sunt ve-
terum fragmenta comœdiarum, in quibus
5 philosophi maledictis incessuntur. Sic Epi-
crates [b] comicus Platonem, Speusippum,
& Menedemum; sed Platonem præcipuè
carpit, quum ipsum inducat auditoribus
proponentem quæstionem de naturâ cucur-
bitæ; utrum sit holus rotundum, an herba,
an planta, an arbor: sic [c] Hermias apud
Athenæum Stoicos nugarum mercatores
vocat, & voraces, & puerorum amatores:
sic & Comicus vetus de Socrate sic lo-
quitur:

Τοὺς ὠχριῶντας, τοὺς ἀνυποδήτους λέγεις,
Ὧν ὁ κακοδαίμων Σωκράτης, καὶ Χαιρεφῶν:

quos versus ita latinè converto

Tu dicis illos pallidos sine calceis,
Quos inter est & Socrates, & Chærephon

& [d] Alexis in Tarentinis Pythagoricos di-
cit vitam vivere eorum, qui conjecti sunt
in carcerem, quum ait:

..... Πυθαγορισμοὶ. καὶ λόγοι
Λεπτοὶ διεσμιλευμέναιτε φροντίδες
Τρέφουσ' ἐκείνους, τὰ δὲ καθ' ἡμέραν τάδε,
Ἄρτος καθαρὸς εἷς ἑκατέρῳ, ποτήριον
Ὕδατος, τοσαῦτα ταῦτα δεσμωτηρίου
Λέγεις δίαιταν πάντες οὗτοι' οἱ σοφοὶ.

Sed quid opus est alios citare comicos poë-
6 tas, quum [e] Aristophanes ipse in Pythago-
ricis tam insigniter philosophis maledicat;
ut eos affirmet non amore virtutis indu-
ctos, sed necessitate coactos philosophiæ
operam dare; & tenuitatem victus, & fru-
galitatem paupertati prætexere. Hoc igi-
tur odio in Sapientes Aristophanes incita-
tus etiam Euripidi maledixit; quem sapien-
tiæ perstudiosum esse constabat, & philo-
sophiam fuisse professurum; nisi Anaxago-
ræ sui præceptoris casum timuisset, quem,
quia Solem esse dixerat [f] ignitam glebam,
impietatis reum peragi viderat, & [g] in car-
cerem conjici, ac vix tandem Periclis po- 7
tentiâ periculo capitis liberari. Et verò
quomodo poterat inter Aristophanem, &
Euripidem convenire? quum alter studeret
excitando risui, alter ad gravitatem a natu-
râ compositus risum odisset seriis tantum-
modo rebus intentus: alter jocis, & ludo
vacaret; alter sapientiæ: alter quomodo
populum delectaret; alter quomodo ad-
moneret, cogitaret: alter denique hilaris,
facetus, maledicus esset; alrer tristis, co-
gitabundus, gravis in eloquendo, & laudibus
aptior, quàm maledictis? Fuit [h] enim in Eu-
ripide summa gravitas conjuncta cum qua-
dam acerbitate morum, & tristitiâ vitæ;
qua de [i] causâ & mulieres odio habuisse ac-
cepimus, & a re uxoriâ abhorruisse; quam-
quam [l] Sophocles, quum diceret quidam
Euripidem esse osorem feminarum, respon-
disse fertur: in tragœdiis certè, nam in le-
cto valde est amator. Cur autem mulieres
tantopere carperet Euripides, causa verior 8
fuit, quòd eas expertus esset valde [m] impu-
dicas; duas enim habuit uxores Melitto,
& Chœrilen; utramque autem in adulte-
rio deprehendit. Nam alioquin Euripides
ab amore non abhorruit; siquidem Aga-
thonem poëtam eximiâ formâ adolescen-
tem mirificè adamavit; de quò illud nar-
ratur [n] jocosum; quum cenarent apud Ar-
chelaum Regem Euripides, & Agatho jam
annos natus quadraginta, Euripides ebrius
Agathonem complexus est, & exosculatus;
interrogsvit Archelaus Euripidem, an ad-
huc id ætatis amaret Agathonem: quid ni,
inquit, Euripides, quum pulchrorum non
solùm ver sit pulchrum, sed etiam autum-
nus? Sed & Craterum nonnullis Auctori-
bus dicitur dilexisse; pudore autem uxo-
rum impudicarum, quum earum flagitia
ferre non posset, ac multo minùs Comi-
corum dicteria, quibus ob illud dedecus
carpebatur, Athenis abjit in Macedoniam
ad [o] Regem Archelaum. Is autem Arche-
laus fuit ille, qui tertius Macedoniæ Rex 9
a Solino [p] numeratur; non quia Solinus
in tanto sit errore versatus, ut putaverit
duos

---

[a] Diogen. Laërt. libr. 3. segm. 6. in Vitâ Platonis. [b] Epicrat. apud Athen. libr. 2. cap. 18. [c] Hermias apud Athen. libr. 13. [d] Alexis apud Athen. libr. 4. cap. 17. [e] Aristophan. apud Athen. libr. 4. cap. 17. [f] Plutarch. de Placitis Philosophor. libr. 2. cap. 20. & Xenophon. Memorabil. libr. 4. [g] Diogen. Laërt. libr. 2. segm. 14. in Vitâ Anaxagoræ, & Suid. in V. Εὐριπίδης. [h] Suid. ibidem. [i] A. Gell. libr. 15. cap. 20. & Suid. ibid. [l] Hieronym. in Commentar. Histor. apud Athen. libr. 13. cap. 1. [m] Suid. in V. Εὐριπίδης, & Thomas Magist. in Euripid. Vitâ. [n] Ælian. libr. 13. cap. 4. Var. Histor. Plutarch. in Vitâ Alcibiadis, & in Amatorio. [o] A. Gell. libr. 15. cap. 20. Suid. in V. Εὐριπίδης, & Plutarch. περὶ φυγῆς. [p] Solinus cap. 15.

duos dumtaxat ante Archelaum Macedoniæ Reges extitisse; quemadmodum credidit [a] Salmasius, qui magno molimine dum inscitiam Solini redarguit, suam, ut plautino verbo [b] utar, incogitantiam prodit; sed quia tertius Macedoniæ Rex Archelaus regali fastigio dignus fuit, & nominis immortalitate; quandoquidem multa præclarè gessit, & auxit Macedonum opes, remque nauticam tantâ solertiâ administravit, ut a Solino [c] dicatur navalium commentor prœliorum. Nam ante Archelaum octo Reges Macedoniæ imperarunt; Thucydides [d] enim de Archelao sic loquitur: Ἀρχέλαος ὁ Περδίκκου υἱὸς βασιλεὺς γενόμενος τὰ νῦν ὄντα ἐν τῇ χώρᾳ ᾠκοδόμησε, καὶ ὁδοὺς εὐθείας ἔτεμε, καὶ τἆλλα διεκόσμησε, τατε κατὰ τὸν πόλεμον ἵπποις, καὶ ὅπλοις, καὶ τῇ ἄλλῃ παρασκευῇ κρείσσονι, ἢ σύμπαντες οἱ ἄλλοι βασιλεῖς ὀκτὼ οἱ πρὸ αὐτοῦ γενόμενοι. Hic autem adeo poëtarum ingeniis est delectatus, ut Euripidem summo in pretio, & honore habuerit; & ei [e] consiliorum suorum summam crederet, hominisque sa-
10 pientiâ semper usus fuerit. Neque enim Antiqui Musas indignas Regum familiaritate, aut ineptas Rebuspublicis administrandis putabant. Quocirca Anacreontem Samiorum [f] tyrannus Polycrates coluit; Hiero [g] Siciliæ Rex Pindarum, Æschylum [h], Simonidem; Dionysius [i] Philoxenum est admiratus; Antigonus Antagoram Rhodium, & Solensem Aratum suspexit; & Augustus [l] Horatium adamavit, Virgiliumque [m] veneratus est, & ejus in maximis rebus consilio est usus; & Sophocles magistratus gessit amplissimos, & Rempublicam princeps administravit. Nunc autem non solum amœniores musæ poëtarum, quæ secessum quærunt, & otia; sed etiam graviores philosophorum, quæ ad homines regendos natæ videntur, ab administratione Reipublicæ prohibentur, & a Regum familiaritate submoventur; ideo inscitiâ, & barbarie laboramus; eo autem more, qui melioribus annis obtinebat, Euripides non ineptus habitus est publicis curis, neque indignus, cui regiorum consiliorum summa commit-
11 teretur, & Regi intimus haberetur. Qui honos ipsi in perniciem vertit; nam æmulorum invidiam excitavit; itaque Arrhidæus [n] Macedo, & Craterus Thessalus, quum eum tantis honoribus affectum æquo animo videre non possent, corrupto custode regiorum canum eos in [o] Euripidem a cœnâ redeuntem immiserunt, a quibus Poëta miserrimè discerptus est, & trucidatus. Alii [p] tamen quod de Orpheo fabulæ ferunt, a mulieribus, quarum amorem aspernabatur, laceratum esse tradunt; quod ego fictum puto, nam abhorret a facinore tam immani molle, atque imbecille ingenium feminarum; & in Euripide [q] Orphei exemplum relatum esse fertur, quod est fabulosum. Nec erat, cur mulieres indignarentur se esse parum gratas Euripidi; qui, quo tempore interfectus est, annum septuagesimum quintum ætatis expleverat. Quo extincto sic [r] indoluisse fertur Archelaus, 12
ut non contentus ejus funus magnifico, & regio sumptu celebrare, crinem totonderit, ut fieri in maximo luctu, & in funeribus cognatorum solebat; & dolorem, quem animo conceperat, mæstitiâ vultus, & squallore declararit. Nec [s] minus acerbè ejus interitum Athenienses tulerunt, qui Euripidis auditâ morte in luctu fuisse traduntur; & [t] Sophocles alterum tragici carminis lumen, quamvis artis æmulus, & lugubrem vestem dicitur induisse, & histriones sine coronâ in certamen induxisse. Hujus mortui corpus in Macedoniâ conditum est, ut [u] Pausanias in Atticis tradit, 13
& [x] Plinius testatur his verbis: *in Macedoniâ non procul Euripidis sepulcro duo rivi confluunt*. Plutarchus in Lycurgo; qui etiam sepulcrum ejus fulmine ictum memoriæ prodidit, quod argumentum Veteres cujusdam divinitatis esse putaverunt; idque animadverterunt [y] nemini nisi Lycurgo contigisse; Thucydides, sive Timotheus melieus poëta in hoc [z] epigrammate

Μνᾶμα μὲν Ἑλλὰς ἅπασ' Εὐριπίδου, ὀστέα δ' ἴσχει
Γῆ μακεδὼν, ᾗ γὰρ δέξατο τέρμα βίου,
Πατρὶς δ' Ἑλλάδος Ἑλλὰς Ἀθῆναι, πλεῖστα δὲ Μούσας
Τέρψας, ἐκ πολλῶν καὶ τὸν ἔπαινον ἔχει.

Græcus autem [a] poeta in Anthologiâ etiam locum, in quo propriè sepultus est, indicat his verbis:

Ἀλλ' ἔμολες πελλαῖον ὑπ' ἠρίον, ὡς ἂν ὁ λάτρις
Πιερίδων, ναίῃς ἀγχόθι Πιερίδων:

Quò respexit Angelus [b] Politianus in hoc versu

Quem-

---

a Salmas. in Plinian exercit. ad Solin. c. 9. *b* Plautus Mercat. in Prolog. *c* Solin. cap. 15. *d* Thucydid. libr. 2. circa finem. *e* Thomas Magist. in Vitâ Euripid. *f* Ælian. Var. Histor. libr. 9. cap. 4. & Strab. libr. 14. *g* Ælian. libr. 9. cap. 1. Var. Histor. *h* Pausan. in Atticis, sive libr. 1. *i* Idem ibid. *l* Sueton. vel quis alius antiquus Grammaticus in Vitâ Horatii. *m* Auctor Dialogi de causis corruptæ eloquentiæ, & Ælius Donatus in Vitâ Virgilii. *n* Suid. in V. Εὐριπίδης. *o* A. Gell. libr. 15. cap. 20 & Hyginus fab. 247. Diodor. Sicul. Biblioth. Histor. libr. 13. & Valer. Max. libr. 9. c. 12. *p* Suid. in V. Εὐριπίδης. *q* Ovid. Metamorph. libr. 11. fab. 1. *r* Solinus cap. 14. vel juxta aliquorum computationem 15. & Alexand. ab Alexandr. Dier. Genial. libr. 3. cap. 7. *s* Thomas Magister in Vitâ Euripidis. *t* Idem ibidem. *u* Pausan. in Atticis, sive libr. 1. *x* Plin. libr. 31. cap. 2. *y* Plutarch. in Lycurgo. *z* Anthol. libr. 3. εἰς ποιητὰς epigr. 25. *a* Antholog. ibid. epigr. 24. *b* Angel. Politian. in Nutric. circa finem.

Quemque tegit sævis lacerum pia Pella molossis.

Tanti autem fecerunt Athenienses, & Macedones Euripidis ossa apud se habere,
14 ut Athenienses quidem publicè decreverint legatos ad Macedoniæ Regem mittendos, qui postularent, ut [a] Euripidis ossa in Patriam transferri pateretur; Macedones autem nullis precibus adduci potuerint, ut id concederent, sed magno consensu preces florentissimæ civitatis repudiarint. Quapropter Athenienses coacti sunt in Atticâ terrâ [b] Euripidi tumulum inanem constituere, ut extaret in Patriâ ejus civis monumentum, qui Patriam æternis carminum suorum monumentis illustraverat; & quoniam reliquias corporis consequi non poterant, oris effigiem in theatro [c] statuerunt; ut quotiescunque spectarent tragœdias, ejus poëtæ admonerentur, qui tragicas musas ad summam gloriæ claritatem evexisset. Sic ea civitas, quæ [d] Themistoclem Patriæ con-
15 servatorem, quantum in ipsâ fuit, abjecit insepultum; quæ vix adduci potuit, ut Miltiadem [e] tam insigni Barbarorum trophæo clarum sepeliret; quæ Alcibiadem ejectum e [f] Patriâ in externâ terrâ humatum neglexit; quæ [g] Thesei conditoris mortem minimè honoravit; Euripidem & vivum desideravit, & mortuum requisivit; & quum ejus extincti cadaver habere non potuisset, sepulcrum nominis apud se esse voluit; adeo mitiores hæ pacis artes suapte naturâ sunt hominibus gratiores, quàm bellicæ; & bellicæ quidem artes propter usum necessariò coluntur; studia autem liberalissimarum facultatum sponte, & veris affectibus diliguntur; & illæ quidem inani quodam strepitu præsentis potentiæ animos admirstione percellunt; hæc autem non modò præsentiâ, sed ex oculis etiam sublata suspiciuntur.

DISSERTATIO IV.

De eadem Euripidis Vitâ nonnulla delibantur.

Euripi multi vocantur. Euripus Euboicus æstum septies quot diebus, noctibusque reciprocare a multis dicitur; sed Livius scribit non septies, sed quotiescumque ventorum impetus cogit; cujus rationem reddere conatur Tanaquil Faber; falsum itaque est Aristotelem se in illum conjecisse. Euripides duodeviginti natus annos tragœdias conscribere est aggressus. Musæ finguntur in silvis, & montibus habitare; quia poëtæ solitudinem amant. Æschylus semper pæne ebrius ad carmina facienda accessit. Anacreon dixit suos Deos esse formosos. Multorum celebres bibliothecæ. Impunita scelera mali sunt exempli in tragœdiis, non quæ suppliciis afficiantur.

Euripidis mores, atque vitam descripsimus in sermonibus, quos proximè habuimus; verùm quia non omnia complecti potuimus, faciendum esse visum est, ut nonnulla, quæ spectant eodem, quæ digna cognitu sumus arbitrati, in præsentiâ exponamus. Et ut hinc potissimùm exordiamur; Euripidis nomen quemadmodum qui- 1
busdam placuisse video ab [h] Euripo ductum est, propterea quod Euripides natus est eo die, quo Græci [i] Persas in Euripo navali prœlio devicerunt; est autem [l] Euripus fretum inter Eubœam, & Bœotiam interjectum; quamvis apud [m] Plinium, & Hellespontiaci, & Taurominitani Euripi mentio reperiatur; & omne mare angustum inter duas terras fluens dici possit Euripus. Qua de causâ, & ductus aquarum in hortis Euripi nominantur; sicuti [n] Cicero libro secundo de legibus docet. Quo sensu [o] Plinius Euripum accipit, quum ait; *quid Euripus viridis, & gemmeus?* & [p] Plinius senior in historiâ naturali libro trigesimo sexto capite decimo quinto illis verbis., *quod siquis diligentiùs æstimaverit aquarum abundantiam in publico balineis, piscinis, domibus, euripis, hortis suburbanis, villis*.. Sed Euripus quum dicitur, ferè intelligitur Euboicus, qui est maximè celebris, eo quod æstum septies quot diebus, noctibusque reciprocare fama est, ut [q] Plinius, Stra-

[a] A. Gell. libr. 15. cap. 20. [b] Pausan. in Attic. sive libr. 1. [c] Pausan. ibid. [d] Plutarch. in Themistoclis Vitâ. [e] Herodot. libr. 6. cap. 136. & Valer. Maxim. libr. 5. cap 3. [f] Plutarch. in Vitâ Alcibiadis. [g] Idem in Vitâ Thesei. [h] Cæl. Rhodig. libr. 24 cap. 10. [i] Suid. in V. Εὐριπίδης. [l] Strabo libr. 9 de Bœotiâ Plin. libr. 4. cap. 12. & Suid. in V. Εὔριπος. [m] Plin libr. 4. cap. 12. & libr. 2. cap. 97. [n] Cic. libr. 2. de Legib. in princ. [o] Plin. Epistolâ. [p] Plin. Nat. Histor. libr. 36. cap. 15. in fine. [q] Plin. libr. 2. cap. 97.

Strabo [a], Suidas [b], Pomponius Mela tradiderunt; quam tamen falsam docet [c] Li-
2 vius Macedonico bello; qui scribit non septies, sed quotiescumque ventorum impetus cogit huc illuc impelli alternis vicibus fluentem, refluentemque mirâ naturæ inconstantiâ; cujus rei rationem reddere conatur in Epistolis [d] Tanaquil Faber. Quo magis eorum opinio est explodenda, qui tradunt Aristotelem, quum se diu torsisset, & tanti miraculi causam invenire non posset, in profundum se se conjecisse, quum diceret: Euripus capiat Aristotelem, quoniam Aristoteles non cepit Euripum. Quod præterquamquod abhorret a sapientiâ illius viri, & insani cujusdam furori convenit; etiam historiæ testimonio falsum esse convincitur, qua memoriæ [e] proditum est Aristotelem morbo, & senectute confectum supremum diem explesse, quum Theophrastum scholæ successorem reliquisset; quæ historia quoniam non est injucunda cognitu, breviter a me exponetur. Quum Ari-
3 stoteles [f] corpore ægro, affectoque jam esset, & ejus auditores ipsum rogassent, ut indicaret, quem præesse vellet scholæ; Aristoteles id facturum se esse respondit, ubi opportunum tempus advenisset; aliquot deinde diebus interjectis quum ii adessent, qui, ut sibi magistrum destinaret, postularant; & inter eos omnium Aristotelis discipulorum eloquentiâ, atque doctrinâ facilè principes Theophrastus Lesbius, & Menedemus Rhodius, petit ut sibi vinum Lesbium, & Rhodium daretur; exotico vino se esse usurum, quoniam Atticum non satis esset commodum valetudini suæ; quum autem illi utrumque attulissent, & Aristoteles utrumque comprobasset; jucundius tamen dixit videri Lesbium, quo dicto lepidè significavit præficere se scholæ Theophrastum Lesbium hominem suavissimæ facundiæ; nec multum deinde temporis intercessit, quum Aristoteles fato concessit, omnesque ejus auditores Theophrastum sequuti sunt. Sed nos ad Euripidem
4 revertamur; Tragœdias [g] conscribere aggressus est Euripides, quum annos ageret duodeviginti; ostendebatur [h] autem in insulâ Salamine spelunca tætra, atque horrida, in quam abdere se Poëta, & tragœdias consueverat scriptitare; quod consilium sequutus est & [i] Demosthenes, qui meditaturus in locum, unde vox nulla audiri, nihil conspici posset, se se recondebat. Quod Quintilianus [l] probat; quod si in oratore laudandum est, multò certè magis in poëtâ probari debet; præclarè quippe ab Ovidio [m] dictum est

Carmina secessum scribentis, & otia quærunt

Nec nihil illi viderunt, qui Musas finxere in silvis, & montibus inhabitantes, Parnassumque [n], & [o] Heliconem Apollini consecrarunt; amant enim poetæ secretum, & solitudinem; unde secessus proprius esse dicitur poëtarum. Auctor [p] de causis cor-
ruptæ eloquentiæ: *malo securum, & secretum Virgilii secessum*; poëtæque cupidi esse feruntur silvarum, & fontium; Juvenalis [q] 5

..... Cupidus silvarum, aptusque bibendis
Fontibus Aonidum......

& [r] Virgilius

Flumina amem, silvasque inglorius; o ubi campi,
Sperchiusque, & virginibus bacchata Lacænis
Taygeta! o qui me gelidis in vallibus Hæmi
Sistat, & ingenti ramorum protegat umbrâ!

Meliùs autem Euripides in locum horridum, obscurum, tætrum secedebat, quàm illi, qui amœnos quærunt colles, & fontium gelidorum lapsus, & jucundam solitudinem. Nam pratorum, & nemorum amœnitas, & præterlabentium aquarum jucundum murmur, & silvæ auris inspirantibus placidè resonantes, & avium musici cantus, & aspectus ille virentium camporum lætissimus, sicut animum delectatione reficiunt, & recreant; ita avocant ab intentione scribentem. Quamvis non negaverim 6
alios aliis rebus excitari; sic [s] Æschylum ferunt semper pæne ebrium ad carmina facienda accessisse: sic [t] Hipponactem ira ad scribendum compulit: sic Archilochi [u] vis illa acerrima dicendi opinione injuriæ, & gravi iracundiâ est excitata: sic Anacreontem amor commovit ad cantum; quocirca quum interrogaretur, qua de causâ nullum scriberet in Deos hymnum; respondere solebat suos Deos esse formosos, formosasque, quos quotidie versibus celebrabat. Eodem fane modo, quum alia alios moveant, potest & amœnitas illa camporum acuere nonnullorum ingenia. Euri- 7
pides autem non amœnitate, sed horrore speluncæ illius ad scribendum invitabatur;

& ex

[a] Strabo libr. 9. de Bœotiâ. [b] Suid. in V. Εὔριπος. [c] T. Liv. libr. 28. [d] Tanaquil Faber libr. 1. Epistolar. Critic. Epist. 14. [e] Suid. in V. Α'ριστοτέλης. [f] A. Gell. libr. 13. cap. 5. [g] Idem libr. 15. cap. 20. & Cæl. Rhodigin. libr. 24. cap. 10. [h] Philochor. apud A. Gell. libr. 15. cap. 20. [i] Plutarch. in Vitâ Demosthenis. [l] Quintilian. Instit. Orat. libr. 10. cap. 3. [m] Ovidius Trist. libr. 1. Eleg. 1.

[n] Ovid Metamorph. libr. 2. [o] Pausan. in Bœot. & Strabo libr. 9. [p] Auctor Dialug. de causis corruptæ eloquentiæ Cornel. Tacit. inscriptus n. 13. [q] Juven. Satyr. 7. v. 59. [r] Virg. Georg. libr. 2. [s] Chamæleon apud Athen. libr. 1. c. 19. [t] Plin. libr. 36. cap. 5. [u] Horat. in Arte Poët. & Epist. libr. 1. Epist. ultim.

& ex eâ velut e Trophonii[a] specu, vel antro[b] Sibyllæ divinos & ipse versus edebat. Neque solùm animum curis vacuum illâ solitudine, verùm etiam sapientiâ plenum multâ lectione præstabat; itaque bibliothecam habuisse fertur librorum copiâ refertissimam; nam[c] quum Samij Polycratis, Pisistrati Atheniensis, Euclidis Atheniensis, Nicocratis Cyprii, Pergami Regum, Aristotelis philosophi, Nelei, & Ptolomæi Philadelphi bibliothecæ a Veteribus celebrentur, inter has Euripidis bibliotheca numeratur. Neque verò solùm trago-
8 dias composuit, sed etiam epigramma; siquidem Athenæus libro secundo dipnosophistarum recitat Euripidis epigrammata; quod ille conscripsit, quum in Icario mulierem cum duabus puellis, duobusque filiis fungorum esu interemptam vidisset. Quod autem de Augusto memoriæ proditum[d] est cum pueris lusitasse nucibus ocellatis, & de[e] Socrate, &[f] de Agesilao, quem a quodam familiari deprehensum esse dicunt cum filiis parvulis in arundine equitantem; id &[g] Euripides factitavit, qui inter pueros pocillatoris ministerio functus esse fertur. Sed hoc ludicrum; illud autem
9 serium, quod quum Ixionem[h] in quadam tragœdiâ multa impiè in Deos loquentem induxisset, & jam populus Atheniensis Poëtæ succenseret; quòd ejus carmina impietatem redolerent, jussit populum spectare, non quid loqueretur Ixion, sed quis & unde; loqui nempe hominem impium, qui Jovis lectum contaminare conatus esse dicatur; & loqui e rotâ, coi propter impietatem fuerat alligatus; impunita autem scelera, non illa, quæ suppliciis gravissimis afficiuntur esse mali exempli solere; quibus verbis & populum placavit, & ostendit, quando sit poëtis ignoscendum utentibus oratione, quæ ad mores corrumpendos pertinere videatur. Vixit annos[i] quinque & se-
10 ptuaginta; Liberos[l] tres omnino procreavit, Mnesilochum, Mnesarchidem, & Euripidem; quorum tamen nemo paternam est gloriam consequutus; itaque memorantur, quia Euripidis filii fuerunt, non quia ullo suo præclaro facto, aut arte mereantur. Sed quàm oscura est Euripidis Liberorum, fama tam est clara librorum, & quàm parum fortunatus in filiis procreandis, tam fuit in edendis ingenii fetibus felix; adeo enim Euripidis carmina prudentibus placuerunt, ut singulos ejus versus[m] Cicero singula testimonia putet; Quintilianus[n] autem Sapientibus Euripidem pæne parem, quos imitabantur, existimet; Alexander[o] Ætolus
ipsum dicat orationem melle dulciorem 11
consequutum, & Sirenum canto suaviorem; Athenæus[p] verò sapientem vocet; Jon Homero parem; Philemon de Euripide carmen[q] hujusmodi composuerit:

Εἰ ταῖς ἀληθείαισιν οἱ τεθνηκότες
Αἴσθησιν εἶχον, ἄνδρες ὥς φασίν τινες,
Ἀπηγξάμην ἄν, ὥστ᾽ ἰδεῖν Εὐριπίδην

Quæ sic vertenda esse duco:

Si verè inesset mortuis sensus, viri
Ut prodiderunt inclyti, ut liceat mihi
Euripidem videre, me suspenderem.

Hunc igitur poëtam adeo suavem, & elegantem hoc anno exponemus, & ejus virtutes contemplabimur, quas laudare nemo dignè potest; sed antequam ad eum explicandum aggrediar, de tragœdiâ, tragicique carminis charactere pauca dicam, quæ ab instituto ejus, qui principem tragicorum susceperit explicandum, abhorrere non videbuntur.

DISSERTATIO V.

De Tragœdiâ.

Heraclitus actiones omnes hominum lacrimis dignas existimavit; risu verò Democritus. Augustus animam agens Amicis dixit: numquid videor mimum vitæ commodè transegisse? *Vita hominum similitudinem quidem habet cum tragœdiâ, & comœdiâ; sed potentium similior est tragœdiæ, humiliorum comœdiæ; ideo Socrates dicebat nunquam in tragœdiâ suem se vidisse mactari, sed Reges.* Τραγῳδεῖν *significat* magnificè loqui; *& tam apud Græcos, quàm apud Latinos tragœdiâ pro re mirificâ, & magnâ accipitur.*

Heraclitum[r] accepimus nobilem cum primis philosophum vitam existimasse adeo miserabilem, & luctuosam, ut in publicum nunquam prodiret, quin animadversis iis, quæ homines agerent, & paterentur, humanis casibus illacrimaretur; [s] De- 1

[a] Pausan. in Bœotic. sive libr. 9. & Ælian. Var. Histor. libr. 3. cap. 45. [b] Virgil. Æneid. libr. 6. [c] Athen. libr. 1. cap. 1. [d] Suet. in August. cap. 83. [e] Val. Maxim. libr. 8. cap. 8. [f] Ælian. Var. Histor. libr. 12. cap. 15. [g] Athen. libr. 10. c. 6. [h] Plut. Quomodo oporteat juvenem poëmata audire. [i] Suid. in V. Εὐριπίδης. [l] Suid. ibidem. [m] Cic. Epist. ad Famil. libr. 16. Ep. 8. [n] Quintil. libr. 10. cap. 1. [o] A. Gell. libr. 15. c. 20 [p] Athen. libr. 6. cap. 20. [q] Thomas Magist. in Vitâ Euripidis. [r] Ælian. Var. Histor. libr. 8. cap. 13. & Sen. libr. 2. de Irâ cap. 10. & in libro de Tranquill. cap. 15. [s] Senec. locis laudatis, & Ælian. Var. Histor. libr. 4. cap. 20. & Juven. Sat. X.

moeitum autem ferunt ſapientem virum
ſie omnia humana, levia, inania, deridenda
cenſuiſſe; ut quum hominum curas, gaudia,
ſpes, cupiditates, actiones contemplaretur,
ſibi quin effusè rideret, temperare nunquam
potuerit. Et ſanè ſi vitam ipſi nobiſcum
diligenter, attenteque reputemus, facilè no-
bis apparebit utrumque philoſophum tam
ridendi juſtas eauſas habuiſſe, quàm flendi;
neque enim humanæ res minus triſtibus,
quàm lætis; aſperis, & moleſtis, quàm ju-
eundis abundant; & quemadmodum mare
modò placidum, & tranquillum lenibus au-
ris aſpirantibus ridet; modò ventorum agi-
tatum turbinibus exaſperatur, atque intu-
meſcit; & quemadmodum Cœlum modò
puriſſimâ luce ſplendet, & animos invitat
ad hilaritatem; modò horridum, tætrum,
nubibus obſitum, caligine obductum ter-
ret animos, & triſtitiâ contrahit mentes in-
tuentium; ſie in hominum vitâ dolorem
voluptatas, mærorem lætitia, luctum gau-
dia conſequuntur; nullaque in re ſincera
delectatio, aut dolor ſimplex reperitur.
Quo quidem ſuper argumento duo Græca
epigrammata [a] mihi videntur ſcripta præ-
elarè; quorum alterum nihil eſſe in vitâ
docet non lacrymabile, & deplorandum;
alterum nihil eſſe non lætum, non riſu
dignum, & cum lætitiâ accipiendum aſſe-
2 verat. Nec minùs prudenter hæc duo tem-
pora mæroris, & lætitiæ, quæ tam latè pa-
tent, ut totam oceupent ferè vitam, ex-
preſſerunt poëtæ, quum tragœdiam, qua
triſtia, & comœdiam, qua læta repræſen-
tantur, invenerunt; atque ut oſtenderent,
neque dolorem ſine admixtione volupta-
tis, neque voluptatem ſine dolore percì-
pi; neque tragœdiam penitus expertem læ-
torum, neque eomœdiam triſtium eſſe vo-
luerunt. Hæc autem duo poematum ge-
nera tantam habent vitæ ſimilitudinem,
ut & vita Scena diceretur, & ludis thea-
tralibus compararetur; quamobrem poëta
Græcus prudenter [b] cecinit:

Σκήνη πᾶς ὁ βίος

hoe eſt:

Scena eſt vita omnis

Et Auguſtus [c] quum jam animam ageret,
convocatis amicis, ſupremis vocibus dixit:
nunquid videor mimum vitæ commodè
tranſegiſſe? adjecit & clauſulam

...... Δότε κρότον,

Καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε

ut quum vita theatrali ſpectaculo compare-
3 tur, quæri non ſine cauſâ poſſit; utrum co-
mœdiæ ſimilior ſit, an tragœdiæ; tot enim
triſtibus, tot lætis vita redundat, ut utra
majorem occupent vitæ partem, dubitari
jure poſſit. Neque verò nobis neceſſe eſt
morem ſequi [d] Thracum, ut hanc quæſtio-
nem dijudicemus, quos ferunt lætos dies,
triſteſque albis, nigriſque calculis numera-
re conſuevisse, ſed mihi in hominum vi-
tam intuenti a veritate non aberraturus vi-
detur, ſiquis dicat eorum, qui humili, vel
modicâ fortunâ utuntur, vitam comœdiæ
ſimiliorem eſſe; eorum autem, qui ſunt in
ſummo dignitatis faſtigio collocati tragœ-
diæ propiorem; propterea quod potentium
calamitates ſicut frequentiores; ita gravio-
res eſſe conſueverunt; res verò tenujorum,
quum minùs latè pateant, minùs etiam ſunt
caſibus obnoxiæ. Atque hoc poëtæ vide-
runt, qui Reges, & magnos duces tragœ- 4
diæ, humiles autem homines comœdiæ ma-
teriam eſſe voluerunt. Qua quidem in re
prudenter Socrates ut demonſtraret, magis
eſſe triſtibus obnoxiam Principum vitam,
quàm humiliorum, dicebat nunquam in tra-
gœdiâ ſuem ſe vidiſſe mactari; ſed magnum
aliquem Regem, aut famâ celebratum he-
roëm trucidari. Atque hæ duæ præcipuè
res tragœdiam a comœdiâ ſeparant, atque
diſtinguunt, diverſitas nimirum perſona-
rum, & lætorum, vel triſtium imitatio.
Quocirca ſapienter Euripides, quum Ar-
chelaus [e] Macedoniæ Rex rogaret, ut de
ſe quoque tragœdiam ſcriberet, dixit: *aver-
tant, o Rex, Dii tantum malum, ut de te quo-
que ſcribere tragœdiam poſſim.* Quemadmo- 5
dum autem in tragœdiâ perſonæ graviſſi-
mæ in comœdiâ humiles, & leviſſimæ in-
ducuntur; ſic tragœdiæ convenit elatior
ſonus, atque ſublimior; humilior comœ-
diæ; quamvis Horatio [f] teſte

..... Vocem interdum comœdia tollat,
Iratuſque Chremes tumido delitiget ore

Et ſanè ille ſenex, qui apud Cæcilium di-
cit:

Nunc enim demum mihi animus ardet,
Nunc meum cor cumulatur irâ

& ille, qui ſic ait

Ego ne quid dicam? ego ne quid velim?
Quæ tu omnia tuis factis facis, ut nequic-
quam velim

& ille apud [g] Terentium

Ita prædicant; o ingentem confidentiam!
Num cogitat, quid dicat, num facti piget?
Num ejus color pudoris ſignum uſquam indi-
cat?
Adeon' impotenti eſſe animo, ut præter ci-
vium
Morem, atque legem, & ſui voluntatem pa-
tris,
Tamen hanc habere ſtudeat cum ſummo pro-
bro?

non comico more, ſed pæne tragico lo-
quun-

[a] Anthol. libr. 3. epigr. εἰς Φιλοσόφους. [b] Antholog. [c] Suet. in Auguſt. cap. 99. [d] Plin. libr. 7. cap. 40. [e] Jul. Cæſ. Scalig. Poët. libr. 1. cap. 6. [f] Hor. in Arte. [g] Ter. Andr. Act. 5. Sc. 3.

quuntur, & declamant. Nec tamen poëtæ reprehendendi tanquam parum memores
6 comicæ tenuitatis; nam iracundia, qua senes hi perciti inducuntur, quemadmodum inflat animum, sic tumidiorem efficit orationem; eodem modo & tragici humiliùs interdum loquuntur, quàm videtur tragœdiæ sublimitas postulare; quocirca bene præcepit [a] Horatius

Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri

Neque tamen id ita accipiendum est, quasi in tragœdiâ aliquid esse debeat leve, atque sordidum; sed quia sæpe inducuntur personæ exulum, & adversâ fortunâ utentium, quibus miserabiliter loqui necesse est; ideo non elata, sed humilis ipsis oratio tribuenda est; nam commiserationem verba magnifica, & sermonis ampullæ commovere non possunt. Ceterùm adeo gravitas illa tragœdiæ propria conservanda est,
7 ut mihi propemodum magis habere locum in comœdiâ tragica dictio, quàm in tragœdiâ comica videatur; ut in ædificio modico minùs oculos offendit splendidum ornamentum, quàm in splendido vulgare, & plebejum. Quapropter ab [b] Antiquis Pomponius Secundus reprehenditur, quòd tragœdiæ jocos admiscuerit; & Æschylus etiam [c] carpitur, quòd Græcos ebrios induxerit, & matulas sibi invicem in caput impingentes; cujus versus recitat Athenæus:

...... ὅδ᾽ ἐστὶν, ὅς ποτ᾽ ἀμφ᾽ ἐμοὶ βέλος
Γελωτόποιον τὴν κάκοσμον οὐράνην
Ἔῤῥιψεν, οὐδ᾽ ἥμαρτε, περὶ δ᾽ ἐμῷ κάρᾳ
Πληγεῖσ᾽ ἐναυάγησεν ὀστρακουμένη.
Χωρὶς μυρηρῶν τευχέων πνέουσ᾽ ἐμοί.

Quem Sophocles imitatur in convivio Græ-
8 corum; sed hi fortasse possunt excusari, quòd ea dramata, in quibus illa scripserunt, non essent omnino tragœdiæ; quemadmodum tragœdia non debet appellari Euripidis Cyclops; sed, ut [d] Plautus vocat, tragico comœdia, cum propter alia multa, tum quòd exitus ejus fabulæ lætus est, quum ad extremum Ulysses, atque socii inducantur liberati; Cyclops autem ille immanis, ille impius, ille Diis invisus, ille hominibus execrandus, qui hospitum interemptorum carnibus saginabatur, & humanum sanguinem avidissimè exorbebat, excæcatus, quod spectatori lætissimum est. Quapropter Euripidi ignosci potest, sed non tanquam tragœdiæ auctori, si ebrios induxit in scenam, si totam fabulam jocis refersit, quod idem dicendum est de Sophoclis, & Æschyli carminibus, quæ ferri possunt; nisi poëtæ propositum erat tragœdiam componere; alioquin exploderetur tanta rerum turpitudo, humilitasque verborum. Est enim tragœdia, quemadmodum Aristoteli [e] placet, imitatrix graviorum, &
verba tragœdiæ conveniunt non sordida, 9
non abjecta, non de trivio sumpta; sed electa, sed gravia, atque sonora, & a vulgari consuetudine sermonis abhorrentia. Quapropter Aristoteles [f] translationes frequentes vult esse proprias tragœdiæ, & verborum trajectiones in eo genere poëmatis comprobat; undè & verbum τραγῳδεῖν apud Græcos magnificè, atque elatè loqui significat; Lucianus ἐκεῖνοι μὲν ὂν πρὸς τὴν παραυτίκα χρείαν ἐπιτραγῳδοῦσιν: hoc est: *illi autem ad præsentem usum tragicè, atque elatè loquuntur*; & [g] Theophrastus: ἔτι δὲ οἱ φαρμακοπῶλαι, καὶ οἱ ῥιζότομοι τὰ μὲν ἴσως οἰκείως, τὰ δὲ καὶ ἐπιτραγῳδοῦντες: hoc est: *præterea, & pharmacopolæ, & medicamentarii partim quidem convenienter, partim ad admirationem ciendam rem extollentes*; & apud Lucianum ἀτραγῴδητα, res, quæ ostentatione, & fuco vacant in libello: περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων: τὰ μὲν ἡμέτερα ὁποῖα ἐστὶν ἑώρακας ἤδη, καὶ ὡς τῦφος ἐν αὐτοῖς οὐδεὶς, ἀτραγῴδητα δὲ, καὶ πέζα παντα, καὶ δημοτικά. Et apud Latinos tra-
gœdia accipitur pro re mirificâ, & magnâ; 10
Cicero in oratore: *neque verò istis tuis tragœdiis, Crasse, commoveor*; quod Latini a Græcis acceperunt, quibus τραγῳδία pro eodem sumitur; Polybius: Ἐπεὶ δὲ πᾶν πλῆθος ἐστὶν ἐλαφρὸν, καὶ πλῆρες ἐπιθυμιῶν παρανόμων, ὀργῆς ἀλόγου, θυμοῦ βιαίου, λείπεται τοῖς ἀδήλοις φόβοις, καὶ τῇ τοιαύτῃ τραγῳδίᾳ τὰ πλήθη συνέχειν: hoc est *quoniam autem vulgus omne est leve, & plenum cupiditatibus injustis, & iracundiâ stultâ, & furore violento; reliquum est ipsum terroribus obscuris, & talibus tragœdiis continere*, & tragica oratio, quæ summam habet gravitatem, pondus, ornatum; Cicero in libro secundo de Oratore; de oratione Crassi, quam habuit in Brutum, sic ait: *sed hæc tragica, atque divina, faceta autem, & urbana innumerabilia*. Hunc autem
spiritum tragicorum [h] Athenæus respiciens 11
Euripidem ἐνθουσιῶν dixit in libro primo dipnosophistarum: ἀθηναῖοι δὲ, inquir, Ποθεινῷ τῷ Νευροσπάστῃ τὴν σκηνὴν ἔδωκαν, ἀφ᾽ ἧς ἐνεθουσίων οἱ περὶ Εὐριπίδην. Et a [i] Tatiano tragici histriones dicuntur δαιμονᾶν: hoc est *furere, & insanire*. Quocircà, & [l] Propertius cecinit

Tunc me vel tragicæ vexetis Erynnies.

Iidem etiam dicuntur non loqui, sed hiare: Persius [m]

Fabula seu mæsto ponatur hianda tragœdo

Eee 2 & de-

[a] Hor. in Arte Poët. [b] Quintilian. libr. 10. cap. 1. [c] Athen. libr. 10. [d] Plaut. Amphitruon. in prol. [e] Aristotel. in Poëtic. cap. 6. [f] Idem Aristotel. ibid. [g] Theophrast. in nono de Causis. [h] Athenæus libr. 1. cap. 17. [i] Tatian. adversùs Græcos. [l] Propert. Eleg. 20. libr. 2. [m] Persius Satyr. 5. vers. 3.

& desævire: unde ille [a] versus:

An tragicâ desævit, & ampullatur in arte

Quæ omnia nihil aliud respiciunt, quàm dicendi genus illud elatum, & magnificum tragicorum; quod ut congruenter exprimerent histriones, magnâ voce tragicos versus pronunciabant, sed de tragœdiâ, & histrionum habitu alio die disseremus.

DISSERTATIO VI.

Agitur de Tragœdiâ.

Iliadem esse tragœdiam, comœdiam verò Odysseam aliqui putant; sed ab his jure dissentit Scaliger, & Aristoteles, qui utramque tragœdiæ comparat, comœdiæ verò Margitem Homeri. Minos ideo immanis existimatur, quia bellum intulit Atheniensibus; & ob id poëtæ tanquam tyrannum semper induxerunt. Tragœdiæ inventorem Suidas tradit fuisse Epigenem; quare neque Thespi, neque Phrynicho, neque Homero, ut quidam volunt, ejus inventio tribuenda est. Tragœdiam repertam in Peloponeso tradunt Aristoteles, & Themistius; Plato autem, & Athenæus in Atticâ. Ab hirco dicta est tragœdia, licet aliqui deducant id nomen a vindemiâ, seu a fæcibus. Perperam Acron Thespin vexisse plaustris poëmata dici putat, quia multa scripserit. Æschylus personam invenit. Palla muliebris est vestis; sed eâ utebantur etiam tragœdi; & quia longior erat, ac per humum trahebatur, dicebatur etiam Syrma. Cothurni tragici a venatoriis differunt, quòd sint altiores.

EUripidem Principem meo judicio tragicorum poetarum explicare aggressus non alienum ab instituto meo me facturum esse existimavi, si de tragœdiâ nonnulla dicerem, & a quibus auctoribus inventa fuerit, & a quibus perfecta, & perpolita, & a quibus personis in theatro recitaretur, & quo habitu eæ uterentur, exponerem Non enim injucundum fore Euripidis tragœdiarum elegantiam contemplaturis credidi, scire a quàm rudibus initiis ad tantam pulchritudinem genus hoc poëmatis pervenerit, quantam in Euripidis carminibus admiramur; & simul cognoscere, quæ ad tragœdiæ pertinent cognitionem. Auctor igi-
1 tur libelli, qui de comœdiâ, & tragœdiâ inscribitur, & cum eo Grammatici tradunt, Homerum tam comœdiam, quàm tragœdiam principem ostendisse; nam Iliadem exemplum esse tradunt tragici poematis, Odysseam comici; a quibus tamen [b] Julius Cæsar Scaliger, in primo libro de poëticâ jure dissentit. Quum enim ut [c] Aristoteli placet, comœdia sit levium actionum, & hominum nec virtute valde excellentium, nec fortunâ imitatio; & eam turpitudinem consectetur, quæ, quia sine dolore est, risum movet; quomodo Odyssea comœdiæ similis, quum in eâ & personæ gravissimæ inducantur, & actiones heroicæ exprimantur, & risus locum non habeat? Quamobrem melius Aristoteles in capite Artis poëticæ quarto Margitem Homeri comœdiæ; Iliadem, & Odysseam tragœdiæ comparat; nec tamen negaverim, quin si utrumque Homeri poëma cum comœdiâ conferatur, major appareat Iliadis, quàm Odysseæ dissimilitudo; neque tamen putare debemus Homerum inventorem fuisse tragici poëmatis, quod ipso fortasse Homero est antiquius. Nam quamvis [d] Grammatici sint au-
ctores Thespin tragœdiam invenisse, idque 2
Horatius his versibus [e] affirmarit:

Ignotum tragicæ genus invenisse camœnæ
Dicitur, & plaustris vexisse poëmata Thespis

& Clemens [f] Alexandrinus his auctoribus adstipuletur, quos audire si velimus tragœdia plusquam duobus sæculis post ætatem Homeri reperta est, nam [g] Thespis, auctore Suida, floruit Olympiade sexagesimâ; tamen vetustiorem esse tragœdiam comperimus; siquidem Plato in Minoë rem longè vetustissimam tragœdiam esse confirmat; & Minoëm adeo feram, & immitem habitum, quòd bellum intulerit Atheniensibus; qui quum tragicorum poëtarum copiâ abundarent, ipsum tanquam tyrannum quemdam immanem, efferatumque semper induxissent; eamque famam ingeniis poëtarum pervulgatam, & ludorum scenicorum celebritate pervagatam apud Posteros obtinuisse, memoriæ prodidit; quæ opinio ab historiâ confirmatur, quâ traditum est ad Thesei [h] sepulcrum tragicorum poëtarum certamina instituta; ex quo intelligi potest, neque Thespin, neque Phrynichum [i] fuisse repertorem tragœdiæ, sicut nonnulli tradiderunt. Suidas autem refert hujus inventorem carminis fuisse [l] Epigenem quemdam, a quo Thespis decimus sextus tragicus numeretur. Inventa est autem tragœdia, si cre-
dimus [m] Aristoteli, in Peloponneso; cujus ap- 3
probat opinionem Themistius, qui Sycionis

Tra-

[a] Horat. libr. 1. Epist. 3. [b] Jul. Cæs. Scalig. libr. 1. Poët. cap. 5. [c] Aristot. in Poëtic. cap. 5. [d] Suid. in V. Θέσπις. [e] Horat. in Arte. [f] Clem. Alex. Stromat. libr. 1. [g] Suid. in V. Θέσπις. [h] Alex. ab Alexandr. Dier. Gen. libr. 6. cap. 19. [i] Suid. in V. Φρύνιχος. [l] Suid. in Thespis. [m] Aristotel. in Poëtic. cap. 3.

Tragœdiæ tribuit inventionem oratione de-
cimanonâ; sin autem Platoni, in [a] Atticâ,
cui doctissimus [b] Athenæus assentitur; qui
etiam addit vindemiæ tempore cepisse ce-
lebrari; quocirca quod Athenæus [c] affir-
mat de comœdiâ trygodiam initio appella-
tam, id affirmant de tragœdiâ [d] Grammatici,
ac dictam volunt τρυγῳδίαν ἀπὸ τῆς τρύγης à
vindemiâ scilicet, vel a fæcibus, quibus
histriones ora illinebant, quæ τρυγὲς græ-
co sermone dicuntur; sed tragœdiæ [e] no-
men ἀπὸ τοῦ τράγου ab hirco, qui [f] præmium
in tragico certamine vincentibus dabatur,
deductum esse notum est ex illo [g] Horatii
versu

Carmine qui tragico vilem certavit ob hir-
cum

Cur autem hirco tragici poëtæ donarentur,
4 ea fuit causa, quòd tragœdia Baccho sacra
putabatur; quapropter in Dionysiis cele-
brabatur certamen tragicorum poëtarum;
quemadmodum in Dialogo, qui Anachar-
sis inscribitur, Lucianus testatur, & Dio
Chrysostomus in orationibus. Qua de cau-
sâ Æschyli nomen in Bacchi festo, quod
appellatur Dionysia, vocabatur; quòd is
tragœdiæ plurimum contulisset, ut auctor
est libro sexto Philostratus. Sub tutelâ ve-
rò Bacchi poetas esse tragicos vel Aristo-
phanes in ranis ostendit, qui Bacchum in-
ducit ad Inferos descendentem, ut Euri-
pidem suas delicias videret. Baccho verò
solitum hircum sacrificari testis est Virgi-
lius illo [h] hemistichio

...... *Baccho caper omnibus aris*

& illis [i] versibus

Ergo, rite suum Baccho dicemus honorem
Carminibus patriis, lancesque, & liba fere-
mus,
Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram

Quare non mirum si Bacchi poëtis Bacchi
victima donabatur, atque inde nomen ac-
cepit tragœdia, quæ primò valde rudis fuit.
Princeps Thespis scenas pensiles excogita-
5 vit, quas plaustris circumegit, ex iisque
poëmata recitavit; quare Horatius [l] ipsum
affirmat vexisse plaustris poëmata; neque
enim audiendus [m] Acron, qui quia multa
scripsit, idcirco dici putat vexisse plaustris
poëmata; primus etiam faciem peruncxit
fæcibus, vel, ut Suidas [n] ait, fuco; Æschy-
lus autem & personam invenit, & ornavit
scenam, & choros [o] emendavit; & quod
præcipit [p] Horatius

Ne pueros coram populo Medea trucidet

primus instituit, & duobus [q] usus est hi-
strionibus; tribus autem Sophocles, qui e-
tiam quum antea chorus ex duodecim con-
staret adolescentibus, ex quindecim [r] com-
posuit. Atque his auctoribus tragœdia per-
fecta dicitur; nam & scena altior ædifica- 6
ta, ut commodiùs populus spectaret, & he-
roicæ personæ inductæ, & histriones pro-
prio habitu sunt ornati; de quo secun-
do loco quemadmodum proposui differen-
dum est. Vestem tragicorum fuisse pallam
testatur Ovidius hoc [s] disticho

Venit & ingenti violenta tragœdia passu
Fronte comæ torvâ, palla jacebat humi

& [t] Horatius, quum ait

Post hunc personæ, pallæque repertor honestæ

& idem rursus [u] Ovidius

Sceptra tamen sumpsi, curaque tragœdia no-
strâ
Crevit, & huic operi quamlibet aptus e-
ram.
Risit amor, pallamque meam, pictosque co-
thurnos,
Sceptraque privatâ tam cito sumpta manu

Atque hæc vestis, quia longior erat, & per
humum trahebatur, syrma est appellata ἀπὸ 7
τοῦ σύρειν Martialis [x]

Musa nec insano Syrmate nostra tumet

Vopiscus in Carino: *pallio aurato, atque pur-*
purato pro Syrmate tragœdus uteretur; est au-
tem palla propriè muliebre pallium multis
rugis artificiosè factis crispum; est alioquin
& citharœdorum, & saltatorum vestimen-
tum; ideo ab Ovidio tribuitur Apollini,
quum [y] ait

Ipse Deus vatum pallâ spectabilis aurea
Tractat inauratæ consona fila lyræ

De quo etiam Tibullus [z] cecinit

Ima videbatur talis illudere palla,
Namque hæc in niveo corpore vestis erat

Palla verò tragœdorum aureis quibusdam
tæniis erat distincta; Lucianus in Anachar-
si de tragœdis loquens χρυσοῖς, inquit, ται-
νίαις τὴν ἐσθῆτα πεποικιλμένα: hoc est: *aureis*
quibusdam tæniis veste variegatâ: Utebantur
& cothurnis pictis; sunt autem cothurni 8
calciamenta, quædam altiora ad augendam
speciem magnitudinis; Lucianus in dia-
logo, qui de saltatione inscribitur, de tra-
gœdo loquens ait ἐμβάταις ὑψηλοῖς ἐποχού-
μενος hoc est *calcpis altis insistens*, & in Ana-
charsi inducit Anacharsim mirantem, quòd
quum tragœdi tam altos calceos induxis-
sent;

[a] Plato in Minoë in fine. [b] Athen. libr. 2. [c] Idem ibid. cap. 3. [d] Julius Cæsar. Scaliger. in Poëtic. libr. 1. cap. 6. [e] Servius ad illum Virgil. locum Eclog. 3. *Tu post carecta latebas*. [f] Acron. & Porphyrion in Horatii poëtic. Donatus in præludiis in Terent. Diomed. Gramm. libr. 3. Priscianus libr. 4. & Isidorus libr. 8. cap. 7. [g] Horat. in Arte Poët. [h] Virgil. Georgic. libr. 2. [i] Idem Virg. ibid. [l] Plutarch. in Vitâ Solonis, & Hor. in Arte. [m] Acron in Horat. Poët. [n] Suid. in Thespis. [o] Arist. in Arte Poët. cap. 4. [p] Horat. in Arte. [q] Arist. Poët. cap. 4. [r] Suid. in V. Χορὸς. [s] Ov. Amor. libr. 3. Eleg. 1. [t] Horat. in Arte Poëtic. [u] Ovid. Amor. libr. 2. Eleg. 18. [x] Martial. libr. 4. epigr. 49. ad Flaccum. [y] Ovid. libr. 1. Amor. Eleg. 8. [z] Tibull. libr. 3. Eleg. 4.

se latissimum, quod quatuor pedes longitudine pateret. Quæ pæne anilium deliramenta fabularum nonnulli etiam eruditi homines crediderunt propter opinionem, qua sibi persuaserant, semper humanorum corporum molem decrescere, imbecillioremque reddi naturam, quam & Virgilius aspexit illo [a] carmine

Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulcris

Et ut propiùs ad propositum argumentum
12 accedat oratio; Veteres poëtæ sequuti sunt, qui antiquos heroës ampl ori fuisse magnitudine opinati histriones, qui personas eorum [b] exprimebant, in scenam induxerunt & cothurnis altissimis insistentes, ut diximus; & alia etiam ad augendam speciem magnitudinis excogitarunt. Nam quibusdam crassioribus, amplioribusque corporis integumentis pectus, ventremque circumdabant, quæ προστερνίδια, & προγαστρίδια Græcis nominantur; & capiti personam inducebant, quæ multum supra verticem attollebatur; quæ omnia illi moliebantur, ut illa species, magnitudoque heroum veterum magnitudinem repræsentaret. Atque harum omnium rerum testis est in dialogo de saltatione Lucianus his verbis: *πρόσωπον ὑπέρμεγα κεφαλῆς ἀνατεινόμενον ἐπικείμενος, καὶ στόμα πάμμεγα κεχηνὸς, ὡς καταπιόμενος τοὺς θεατὰς, ἐῶ λέγειν προστερνίδια, καὶ προγαστρίδια προσθετὴν, καὶ ἐπίθετον παχύτητα προσποιούμενα*: hoc est: *personam supra caput extensam gerens, & valde magno ore hians, tanquam spectatores devoraturus: nihil dico de prosternidiis, & progastridiis, quæ ascitam ipsis crassitudinem conciliant*; & in Anacharsi *κράνη δ' ἐπικείμενοι παγγέλοια, κεχηνότα παμμέγεθες, αὐτοί τε ἔνδοθεν μεγάλα τε ἐκεκράγεσαν, καὶ ἔβαινον, οὐκ οἶδ' ὅπως ἀσφαλῶς, ἐν τοῖς ὑποδήμασιν*: hoc est: *personis planè ridiculis non tam induti, quàm onusti valde biantibus, & ipsi intus magnum inclamabant, & in illis calciamentis, nescio quo pacto, sine lapsu, atque securè incedebant*

Quibus in verbis adnorandum est tragœdos
13 egisse magnâ voce; quapropter [c] Cicero in Oratore vocem desiderat tragœdorum, & Synesius in libro de Providentiâ Dei sic ait: *οὐδὲν τὰ ἁλουργῆ διοίσει τῶν ῥακίων πρὸς τὸ μέγα, καὶ καλὸν ἐμβοῆσαι*; hoc est: *nihil a pannis differet purpura ad inclamandum voce magnâ, atque concinnâ*; loquitur autem de tragœdis. Illud etiam in Luciani verbis est animadvertendum tragœdis hiatum attribui non solùm propter sublimitatem styli; sed etiam quòd tragœdiæ ingenti habitu oris recitarentur; quanquam etiam propter spiritus magnificentiam tragicorum poëtarum ipsis hiatum attributum consentaneum rationi est; nam hiare significat elato, ne dicam tumido genere orationis uti, quo significatu Horatius [d] usus est, quum cecinit

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?

& Propertius quum verbo ejusdem significationis idem indicavit hoc [e] versu

Tantum operis nervis hiscere posse meis

Et sanè hiatus, ille concursusque vocalium 14
frequens addit orationi quoddam pondus, & majestatem; quare Plato, quo nemo est magnificentiùs loquutus, eo utitur frequentissimè; Cicero autem in orationibus, quarum sermo est popularis, parciùs hunc adhibet; in libris de philosophiâ, ubi orationis Platonicæ æmulatur granditatem benigniùs; quemadmodum Virgilius in Bucolicis, in quibus humilis est sermo, raro; frequentiùs in Georgicis, in Æneide verò divinâ frequentissimè. Quamobrem jure Isocrates inter Græcos, inter Latinos Claudianus reprehenduntur, quòd hunc vocalium concursum anxiè nimis vitaverint, & quasi magnum aliquod vitium reformidarint; qua de causâ habet eorum oratio lævitatem quamdam, & numerum non injucundum; non habet gravitatem, quam frequentes hiatus conciliant orationi. Quocirca garriant li-
cet Grammatici, & rhetorum scholæ, & Sca- 15
liger [f] cum illis, qui Homeri carmina tanquam hiantia reprehendit; mihi hiatus ille frequens videtur orationem decere gravem, & sublimem. Atque hujus meæ sententiæ auctores habeo Demetrium [g] Phalereum, Ciceronem [h], & [i] Quintilianum, aliosque complures præstanti viros judicio; & ideo existimo factum, ut hians decenter oratio pro magnificâ accipiatur; ob eamque caussam tragicos poetas, qui vel magnificentissimè loquuntur, hiare dici puto, non tam propter hiatum personæ, quàm carminis gravitatem. Sed ut ad habitum tragœdorum
reverramur; numerantur a Julio [l] Pollu- 16
ce inter vestes tragicas chlamys auro intertexta purpurea, sagum, tiara, vitta, redimiculum, mitra, reticulum complicatum e funiculis, quod totum corpus retis instar ambiebat, quo [m] Tiresias amiciebatur, & alii vates. Bacchus [n] autem utebatur crocotâ; qui autem erant in adversâ fortunâ constituti pullâ, nigrâ, fuscâ, melinâ veste induebantur; sicut [o] Telephus, & Philoctetes detritâ; quò respicit Synesii locus, quem citavimus, ubi in tragœdiâ nihil ait differre purpuram a pannis. Est & tragœdiæ apparatus nebrides, diphteræ, sed præcipuè

[a] Virgil. Georg. libr. 1. in fine. [b] Lucian. in Dial. de Saltat. [c] Cic. libr. 3. de Oratore. [d] Horat in Arte. [e] Propert. libr. 3. Eleg. 3. [f] Iul. Cæs. Scalig. Poët. libr. 2. [g] Demetr. Phal. περὶ ἑρμηνείας. [h] Cicer. libr. 3. de Oratore. [i] Quintilian. Instit. Orat. libr. 12. cap. 10. [l] Jul. Pollux Onomast. libr. 4 cap. 18. & Buleng. de Theatro libr. 1. cap. 56. [m] Idem Poll. libr. 4. cap. 18. [n] Idem ibid. [o] Idem eod. loco.

17 cipuè sceptra; quapropter[a] Ovidius cecinit

Leva manus sceptrum latè regale tenebat

Et diademata, quibus ornabantur Reges, Regumque filii; hoc tamen discrimine, quòd Reges diadema, & sceptrum gerebant; Regum filii diadema solum. Omne armorum genus, clavæ, leoninæ pelles, & alia, quæ heroibus, qui inducebantur, conveniren. Formæ verò personarum multæ, variæque ponuntur a Græcis, & nonnullæ admodum ridiculæ, ut convenire tragicæ gravitati haudquaquam videantur, quas cognoscere si quis cupit, consulat[b] Julium Pollucem libro quarto, & Julium[c] Cæsarem Scaligerum libro primo poëticæ. Mer-
18 ces autem, quæ dabatur histrionibus, lucar appellabatur; Cornelius[d] Tacitus libro primo: *de modo lucaris, & adversùs lasciviam fautorum multa decernuntur*; appellatur autem locar a lucis, qui circa urbem frequentes erant, ex quorum reditibus ludi celebrabantur, ut Plutarchus in causis docet. Hæc autem merces quanta fuerit non ferè inter Auctores constat; Seneca[e] enim quinque denarios fuisse confirmat epistolâ octogesimaprimâ his verbis: *ille, qui in scenâ elatus incedit, & hæc resupinus dicit:*

En impero Argis; sceptra mihi liquit Pelops &c.

servus est; quinque modios accipit, & quinque denarios; Lucianus autem septem denariis operam histriones locasse testatur in Icaromenippo: ἐοικότες μάλιστα τοῖς τραγικοῖς ἐκείνοις ὑποκριταῖς, ὧν ἢν ἀφέλῃς τὰ προσωπεῖα, καὶ τὴν χρυσόπαστον ἐκείνην στολὴν, τὸ καταλειπόμενόν ἐστι γελοῖον ἀνθρώπιον ἑπτὰ δραχμῶν ἐς τὸν ἀγῶνα μεμισθωμένον: quæ sic verti possunt: *maximè tragicis illis histrionibus similes, quibus personam, & auro intertextam stolam si abstuleris, quod relinquitur homuncio est septem*
19 *denariis ad agonem conductus*; Julius[f] Capitolinus autem mercedem scenicorum fuisse tradit aureos quinque; immo longè plures, quando qui mercedem scenicorum recidit, & amputavit, eos, ut minimum, aureos quinque accipere voluit; sic enim loquitur: *temperavit scenicas donationes jubens, ut quinos aureos scenici acciperent; ita tamen ut nullus editor decem aureos egrederetur*. Mirum autem non est de histrionum mercede tantopere illustres Auctores discrepare, quum fuerit sæpe mutata, Historico teste, qui de Tiberio sic ait: *Ludorum, ac munerum impensas corripuit mercedibus scenicorum recisis*; quamquam Julii Capitolini locus, quem citavimus de principibus histrionum est accipiendus, quos ingentem accepisse mercedem testimonio sunt Æsopi tragœdi opes, fama celebratæ; cujus patina sexcentis[g] sestertiis dicitur constructa; & filius ejusdem eo luxuriæ processisse fertur, ut ad inanem ostentationem divitiarum margaritas conviviis absorbendas apposuerit.

DISSERTATIO VII.

Primi versus Hecubæ illustrantur.

Plato poëtas reprehendit, quòd mortem terroribus Inferorum fecerint horribiliorem, & infirmiores homines ad subeunda pro Patriâ pericula; præcipuè autem Homerus accusatur, quòd Achillem induxerit dicentem se malle cuilibet vivo servire, quàm omnibus apud Inferos imperare. Virgilii versus, quorum sententia ex Platonis Phedone desumpta est. Validius homines voluntate detinentur, quàm vi; & proinde, quum nullus ab Inferis discedat, existimavit Plato animas ibi sponte manere; & idcirco Inferos Ἅδης dici ἀπὸ τοῦ ἅδειν hoc est placere; *a nonnullis tamen quasi ἀηδὴς idest* injucundus *dicitur. Hecubam alii Cissei, alii Dymantis, alii Sangarii fluminis filiam fuisse tradunt. Pluto Inferis imperare dicitur, quia exequiarum cæremonias invenerit.*

PLato[h] summus auctor intelligendi, & eum sequuti doctissimi viri poëtas[i] reprehendunt, quòd mortem, quam naturâ omnes reformidant, propositis Inferorum terroribus longè fecerint horribiliorem, hominesque vulgò ad subeunda pro Patriâ pericula, & fati necessitatem fortiter perferen- 1
dam infirmiores. Qua quidem in re Græcorum princeps poëtarum vehementissimè accusatur Homerus, cum ob alia multa, quæ pertinent eodem, tum quod Achillem heroum fortissimum induxerit in[l] Odysseæ libro undecimo dicentem, se malle cuivis e plebe homini apud vivos durissimâ conditione servire, quàm omnibus apud Inferos Manibus imperare. Has autem Virgilius veritus doctorum hominum reprehensiones nihil hujusmodi pronunciavit; sed quum in libro sexto Æneidos pœnas impiorum descripsisset; & alios radiis rotarum districtos, alios saxum ingens frustra volventes, alios epulas ab ore fugientes inanissimo labore consectantes, alios imminentem capiti silicem, & jam jam lapsuram hor-

[a] Ovid. Amor. libr. 3. [b] Jul. Poll. Onomast. libr. 4. cap. 18. [c] Jul. Cæsar. Scalig. Poët. libr. 1. cap. 16. [d] Cornel. Tacit. Annal. libr. 1. n. 77. [e] Senec. Epist. 80. in meâ Edit. [f] Jul. Capitolin. in M. Antonini Vitâ. [g] Plin. libr. 10. c. 51. [h] Plato 3. de Rep. [i] Virgil. libr. 6. Æneid. Propert. libr. 2. Eleg. 27. Horat. Od. 7. libr. 4. Ovid. libr. 4. fabul. 13. v. 432. [l] Odyss. λ.

horrentes, alios immortale jecur, fecundaque pœnis viscera præbentes avido vulturi induxisset, admiratur continuò piorum felicitatem, & lætos locos, & amœna vireta, & fortunata nemora, & sedes Elysiorum beatas, & animas, quæ in illis versantur, felices appellat; & ut demat omnem pro Patriâ mortem oppetentibus terrorem, sedes eas incoli præcipuè dicit ab iis, qui ob Patriam vitam profuderunt [a]

Hic manus ob Patriam pugnando vulnera passi

Quæ Virgilium sumpsisse ex Phædone Pla-
2 tonis apparet ex illis carminibus [b]

Largior hic campos Æther, & lumine vestit
Purpureo, Solemque suum, sua sidera norunt

Nam quod in Phædone Plato dixit beatissimas illas felicium animarum regiones adeo a nostris esse disjunctas, & in tantam elatas altitudinem, ut Æthere purissimo circumfundantur, & aër sit illis loco maris, id Virgilius elegantissimè significavit hoc versu [c]

Largior hic campos Æther, & lumine vestit
Purpurea......

neque enim Æthere, & lumine purpureo vestirentur Elysii campi, nisi eo undique circumdarentur, sicut ab aëre nostræ regiones ambiuntur; quod autem suum illis lucere Solem confirmat, quid aliud est, quàm quod ait Plato [d] in eodem Æthere positus astra, & Solem, qualia sunt apparere? Sed & in expri-
3 mendis Inferorum suppliciis Latinorũ Homerus philosophorum Homerum est imitatus, ut & poëtico more multa Plato, & philosophico Virgilius pleraque loquutus esse videatur. Quapropter id est consequutus, ut & legentium voluptati serviret, & non negligeret utilitatem; nam, & dum fabulas narrat, delectat, & dum philosophorum scita pertractat, docet; & impios a scelere deterret propositis pœnis, quæ facinorosos homines, & consceleratos manent; & bonos ad amorem honestatis accendit, dum præmia debita virtuti describit, & præcipuè fortes ad occumbendum pro Patriâ cohortatur, quum eos ostendat post mortem beatiorem vitam consequuturos, & inter piorum manes principes nominet, tanquam præcipuus illis honos, & felicitas debeatur; sic enim instituta vitæ quibus ad Elysiorum sedes pervenitur, incipit recensere [e]

Hic manus ob Patriam pugnando vulnera passi,
Quique sacerdotes casti, dum vita manebat,
Quique pii vates, & Phœbo digna loquuti,
Inventas aut qui vitam excoluere per artes

in quibus omnibus Virgilium sic auctoritatem Platonis sequutum esse constat, ut ab auctore suo, ne latum quidem, ut dici solet, unguem discesserit. Sed ut hic di-
vinè, sic Euripides cujus explicamus tra- 4
gœdias cautè, atque moderatè, qui quum in Hecubâ [f] Polydori umbram inducere, & de Inferis loqui cogeretur, non animos auditorum perterruit, atque perterrefecit aliquid horribile proponendo; sed tantummodo Inferos mortuorum latebram, & tenebras appellavit; versus autem elegantissimi, sapientissimique Poëtæ in Hecubæ principio sunt hujusmodi

Ἥκω νεκρῶν κευθμῶνα, καὶ σκότου πύλας
Λιπὼν, ἵν' Ἅδης χωρὶς ᾤκισται θεῶν,
Πολύδωρος Ἑκάβης παῖς γεγὼς τῆς Κισσέως,
Πριάμου τε πατρός......

sic autem converti non incommodè possunt

Venio relictâ latebrâ, & umbrarum locis.
Quæ separatus a Diis Pluto incolit,
Polydorus Hecubâ natus e Cisseïde,
Priamoque patre......

Quæ carmina si cum Poëtæ Latini versibus conferantur, quos in libro primo Tusculanarum Quæstionum Tullius citat, apparebit Euripidem mentibus auditorum pepercisse, neque eas orationis quibusdam terriculis commovere voluisse; quo nomine Cicero Latini poëtæ carmen reprehendit; sic enim in Tusculanis [g] quæstionibus loquitur: *quam eorum opinionem magni errores consequuti sunt, quos auxerunt poëtæ; frequens enim consessus theatri, in quo sunt mulierculæ, & pueri, movetur audiens tam grande carmen*

Adsum, atque advenio Acheronte vix viâ altâ, atque arduâ,
Per speluncas saxis structas asperis pendentibus
Maximis; ubi rigida constat crassa caligo Inferûm

Quos verborum terrores, quum in hac re
a philosophis improbarentur, Euripides 5
consultò vitavit, & quum umbram mortui Polydori ab Inferis venientem induxisset, non fecit narrantem, quæ manes patiantur, non igneos amnes, non lacrimarum flumina, non odiosam Stygis paludem, non Acheronte a [h] dolore dictum fluvium, non tricipitem canem, non Furias memorantem; sed se venisse dicentem duntaxat, ut sepulcrum [i] consequeretur,

..... qui solus bonos Acheronte sub imo est

Nec mirum, fuit enim philosophiæ apprime studiosus, &, ut [l] diximus, non Anaxagoræ solum, sed etiam Socratis auditor, a quo eadem, quæ Plato, doctus a senten-

a Virgil. Æneid. libr. 6. b Virg. ibidem. c Idem Virg. ibid. d Plato in Phædone, vel de Animâ. e Virgil. Æneid. libr. 6. f Euripid. in Hecubâ in Prolog. g Cicer. Tuscul. libr. 1. h Diodor. Sicul. libr. 2. Bibliothec. Histor. i Virgil. Æneid. libr. 11. l Dissertat. I. n. 5. Diss. II. n. 5. & Diss. III. n. 4. in Euripid.

tiâ Platonis in carminibus, quæ proposui-
mus, fortaſſe non aberravit; ſed de pru-
dentiâ Poëtæ, quam in his verſibus præſe-
tulit ſatis, ut opinor, dictum eſt; nunc ad
reliqua pergamus. Et de verbis priùs non-
6 nulla diſſeramus, in quibus hæc præcipuè
nobis viſa ſunt adnotanda: σκότος Græcè *te-
nebræ* dicuntur; unde [a] Epheſius Heracli-
tus propter obſcuritatem ſermonis σκοτεινὸς
eſt appellatus; πύλαι Græcis *portæ* nominan-
tur; unde Thermopylæ [b] ſunt nuncupatæ
ab aquis calidis, quæ ibi manabant; erant
autem anguſtiæ utrinque præruptâ, excel-
ſaque rupe clauſæ, ubi trecenti Spartani in-
numerabilibus [c] Perſarum copiis diu reſtite-
runt, & pro Patriâ, communique Græco-
rum ſalute fortiter dimicantes ceciderunt;
in [d] iis pylis bis concilium celebrabatur,
quod Pylæa Synodus [e] dicebatur; legatuſ-
que, qui illuc mitti ſolebat, ab his Pylis
Pylagoras eſt appellatus. Fuerunt [f] & in
Ciliciâ Pylæ, & in Amano [g] monte, &
Perſicæ pylæ, & [h] Caucaſiæ, quæ a ſimili-
tudine portarum ſunt dictæ, quòd per ipſas
in eas provincias pateret ingreſſus clauſus
utrinque præcelſis rupibus. Α῎δης Deus In-
7 ferorum eſt appellatus, quòd, ut nonnulli
arbitrantur, ſit quidam ἀηδὴς *injucundus* De-
us; ſed id Plato in Cratylo falsum putat,
qui, quum duabus homines rebus tenean-
tur vi, & voluntate, validiuſque vinculum
ſit voluntas, quàm vis, nam qui volunta-
te manet, nunquam diſcedit, qui vi deti-
netur, aliquando eâ ſuperatâ ſe vindi-
cat in libertatem, exiſtimat animas apud
Plutonem firmiſſimo vinculo voluntatis ad-
ſtrictas manere, quum earum nulla ab In-
feris unquam revertatur, ob eamque cau-
ſam ἀπὸ τοῦ πᾶσιν ἅδειν *eo quod omnibus placeat*,
Α῎δην nuncupari putat; dicitur etiam per
pleonaſmum Α῎ϊδης [i] Homerus

Πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν
Ἡρώων ......

& Α῎ϊδωνεὺς: Auſonius [l]

Βάκχος ἐνὶ ζώοισιν, ἐνὶ φθιμένοις Α῎ϊδωνεύς.

& [m] Clemens Alexandrinus: Βούλει καὶ τὰ Φερε-
φάττης ἀνθολόγια διηγήσωμαί σοι, καὶ τὸν κάλαθον,
καὶ τὴν ἁρπαγὴν τὴν ὑπ' Α῎ϊδωνέως; vocatur & A-
geſilaus, eo quòd populos agat, quo nomine
ab Æſchylo dictum notat [n] Athenæus: Χωρὶς
8 ᾤκισαι θεῶν: θεοὶ, ut auctor eſt [o] Plato, ἀπὸ τοῦ
θεῖν *a currendo* nominati ſunt; quum enim
Veteres nullos alios Deos agnoſcerent, ni-
ſi Solem, & aſtra, quòd ea perpetuo curſu
ferri viderent ἀπὸ τοῦ θέειν θεοὺς appellarunt,
ex quo conſtat, cur ſeparatus a Diis Pluto
dicatur; nam ſi Dei ſunt Sol, & aſtra, quàm
longè ab ipſis Pluto ſeparatus eſt, quum ha-
bitet in [p] Tartaro, qui

Bis patet in præceps tantum, tenditque ſub umbras,
Quantus ad Æthereum Cæli ſuſpectus Olympum?

Ἑκάβης παῖς γεγὼς τῆς Κισσέως: hoc in carmi-
ne adnotandum genus loquendi Græcorum, 9
qui aliquem alicujus eſſe dicunt, quum ſi-
gnificare filium volunt, ut [q] Πλάτων ὁ Ἀρί-
στωνος: Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου quemadmodum
hic Euripides loquitur, qui Hecubam Ciſ-
ſei filiam Ἑκάβην Κισσέως vocat; eſt enim He-
cuba a Ciſſeo procreata; ſicut apud [r] Ser-
vium Ennius, Pacuviuſque teſtantur, Vir-
gilius [f]

.... nec face tantùm
Ciſſeïs prægnans ignes enixa jugales

& [t] alio in loco

Ciſſeïs Regina Parin creat .....

Sed Hyginus [u] in fabulis tradit alios pu-
tare Dymantis Hecubam fuiſſe filiam; A-
pollodorus [x] autem ſcribit a Sangario flu-
mine, & Merupe fuiſſe procreatam; ſed
Homerus [y] filiam Dymantis agnoſcit. At-
que hæc de verbis quum dixerimus, op- 10
portunum videtur, ut de rebus ipſis diſſe-
ramus; & quoniam de Inferis poëta lo-
quitur, & Inferorum Deo, quem a cere-
ris dicit ſeparatum, placet breviter expli-
care, quis fuerit Pluto Inferorum Deus,
& cur dicatur Inferis imperare; & quid
nam apud Veteres fuerint Inferi; & an,
ut ait [z] Horatius, manes dumtaxar fabulæ
haberentur, an res vera. Lactantius [a] igi-
tur Firmianus in libro de falsâ religione
Jovem, Neptunum, Plutonem narrat, pater-
num regnum ita diviſiſſe, ut Jovi quidem
pars, quæ vergeret ad Orientem; Plutoni,
quæ ad Occidentem ſpectaret; Neptuno
demum imperium maris, inſulæque om-
nes obtingerent; ex quo factum putat, ut
Juppiter Cœlo, Neptunus mari, Pluto di-
ceretur Inferis imperare. Sanè Oriens, un-
de initium lucis, Cœlo poteſt aptiſſimè 11
comparari; ſicut Occidens Inferis, quum
ex Occidente nox oriatur, quæ cauſa fuit,
ut ab Ægyptiis Occidens [b] malis geniis, O-
riens bonis tribueretur; & Antiqui [c] quum
vota

[a] Diogen. Laërt. in Heracl. libr. 9. ſegm. 6 Clem. Alexandrin. libr. 5. Strom. Cicer. de Finib. libr. 2. & Senec. Epiſt. 12. [b] Strabo libr. 9. [c] Herod. libr. 7. cap. 223. [d] Strab. Geogr. libr. 9. [e] Strabo ibid. [f] Strab. libr. 14. [g] Plin. libr. 5. cap. 27. qui eas vocat portas, ſicut etiam portas Ciliciæ. [h] Plin. libr. 6. cap. 11. [i] Homer. Il. α. [l] Auſon. epigr. 28. [m] Clem. Alex in Protrept. [n] Athen. libr. 3. cap. 22. & Lactant. Firmian. de falsâ Rel. libr. 1. cap. 11. [o] Plato in Cratylo. [p] Virg. Æneid. 6. [q] Diog. Laërt. libr. 3 ſegm. 1. in princ. Vitæ Platonis. [r] Serv. ad hunc Virgilii locum. [f] Virg. Æn. libr. 7. [t] Virg. Æn. libr. 10 [u] Hygin. fab. 91. [x] Apollod. in Biblioth. [y] Homer. Iliad. π. [z] Horat. libr. 1. Od. 3. [a] Lactant. Firmian. de falsâ Rel. libr. 2. cap. 11. [b] V. Lactant. Firmian. de origine erroris cap. 10. [c] Clem. Alexandrin. Stromat. libr. 7.]

vota facerent, ad Orientem sese converterent. Quapropter Vitruvius ita præcipit ædificanda [a] templa, ut orantes Orientem spectare cogerentur. Huc autem respexit Virgilius libro undecimo Æneidos, quum cecinit

Illi ad surgentem conversi lumina Solem
Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, paterisque altaria libant;

Tunc pius Æneas stricto sic ense precatur

Et Latinus Pacatus in Panegyrica ad Theodosium oratione ubi sic ait: *Nam ut divinis rebus operantes, in eam Cæli plagam ora convertimus, a qua lucis exordium est.* Quem morem in precando sese ad Orientem convertendi etiam Christianorum fuisse, Clemens Alexandrinus libro septimo Stromatum testatur, & Tertullianus Apologetico, & Justinus [b] martyr declarat. Quum au-
12 tem Superis Oriens, Inferis Occidens tribueretur, ea res locum fabulæ fecit, quæ tradit Jovem Superis, Plutonem Inferis imperare, quòd alter ortivas, alter occiduas regiones teneret; quamquam Auctores habeo, in quibus est Diodorus [c] Siculus, ideo Plutonem Inferorum Deum fingi, quòd exequiarum cæremonias, & pompas funerum, feralesque ritus princeps invenerit; atque idcirco omnia illi horrenda tribuebant, atque feralia. Siquidem, ut Albricus in libello de Deorum imaginibus testatur, in perpetuâ caligine habitare tradiderunt, ejusque talem proposuerunt imaginem. Erat homo terribili aspectu in solio sulphureo sedentis habitu collocatus; ex eo solio quatuor flumina Lethe, Phlegeton, Acheron, Cocytusque manabant; sub pedibus triceps Cerberus, juxta Furiæ, Harpyjæque, & Parcæ tres, quarum una colum tenebat, nebatque; alia filum volvere fingebatur, tertia volutum rumpere. Assidebat autem Proserpina facie fuscâ, aspectu torvo, atque tristi, & qui Principis tenebrarum conjugi conveniret; ipsum verò immitem, ferum, immanem inexorabilem, implacabilem esse voluerunt. Quæ vi-
13 detur aspexisse [d] Claudianus his versibus

Ipse rudi fultus solio, nigraque verendus
Majestate sedet, squalent immania fœdo,
Sceptra situ, sublime caput mæstissima nubes
Asperat, & diræ riget inclementia formæ;
Terrorem dolor augebat ...

Hoc ille præmium tulit, quòd officio maximè pio, & quod ad omnes Mortales pertinet, functus esset, hominesque defunctos supremis muneribus decorasset, & terram terræ, ut ait apud Ciceronem [e] poëta vetus, reddidisset; ut maximè funestus, impius, durus, efferatus haberetur. Sed hæc, aliaque, quæ dicenda proposuimus, alio die exequemur.

DISSERTATIO VIII.

In Euripidis Hecubam, ubi de Inferis agitur.

Fabulas de Inferis nec etiam vulgus credebat. Theognis dixit optimum fuisse non nasci; natum verò quàm citissimè extingui. Nonnulli existimant animum, quum Deo frueretur, in corpus descendisse; & hac de causâ cupiditatibus plecti; & nihil aliud esse Inferos. Libitinam esse eandem, ac Venerem aliqui tradiderunt. Plutus an sit idem, ac Pluto. Fabula Midæ, qui quum in aurum verteretur, quidquid attingeret, pene enectus est, significat aurum non esse veras divitias. Terræ semidiameter quot stadia sit. Christiani veteres existimarunt flammas ex aliquibus montibus erumpentes ab Inferis manare.

MAgna priscis illis hominibus veritatis ignaris opinio fuit quamdam esse regionē, quam incolerent vitâ defuncti, ubi piorum manes in summis deliciis jucundissimè viverent, & impii pœnis eorum sceleri debitis afficerentur. Atque hæc tam latè pervagata esse dicitur, & tam firmiter omnium mentibus inhæsisse, ut Sextus Empiricus audeat affirmare non minus esse communem, & pervulgatam Inferorum, quàm divini Numinis notionem; quam verissimam, rectissimamque sententiam adeo poëtæ fabulosis commentis de- 1
pravarunt, ut quum tacito quodam naturæ consensu vehementissimè comprobaretur, nihil est stultius, ineptius, inanius prudentibus videretur. Neque enim solus irridet Epicurus, & aniles fabulas appellat vulgatas de Inferis opiniones, qui etiam eo se metu liberavisse hominum vitam gloriatur; sed & alii passim Auctores ab Epicuri philosophandi ratione plurimùm abhorrentes in hac unâ re summopere cum eo consentiunt. Nec philosophi modò, sed etiam vulgus hujusmodi fabulas explosit, & repudiavit; siquidem Cicero testatur nullam fuisse tam deliram aniculam, quæ pertimesceret ea, quæ de Inferis produntur, cui concinit [f] Juvenalis, qui Satyrâ secundâ sic ait

[a] Vitr. libr. 4. cap. 5. [b] Just. in Resp. ad Orthod. Resp. 118. [c] Diod. Sicul. libr. 5. Biblioth. pag. 233. [d] Claudian. de Raptu libr. 1. [e] Euripid. apud Cicer. Tuscul. Disput. libr. 3. [f] Juven. Satyr. 2. v. 150.

Esse aliquos manes, & subterranea regna,
Et contum, & Stygio ranas in gurgite nigras,
Atque unâ transire vadum tot millia cymbâ,
Nec pueri credant, nisi qui nondum ære lavantur

Et Homerus [a] gravis in primis poëta, &
auctor sapientiæ, ut innueret ea, quæ de
Inferis tradebantur, mulierculis esse digna,
non sapientibus viris, matria umbram,
quum exposuisset ea, dicentem inducit ha-
bere Ulyssem, quod, ubi domum revertis-
set, uxori narraret; quem imitatus Vergi-
2 lius doctissimus poëtarum [b] hoc ipsum in-
dicavit, qui quum pœnas impiorum, &
Elysios campos poëticè descripsisset, Ænе-
am facit ea omnia contemplatum eburneâ
portâ, qua falsa mitti dicuntur insomnia,
ad socios evadentem; quasi non plus fidei
mereantur ea, quæ viderat Æneas, quàm
somniantium visa omnia planè veritatia ex-
pertia; qood in libro secundo de verâ hi-
storiâ sumpsit ab Homero, seu a Virgilio Lu-
cianus. Nec minùs artificiosè alio in loco
idem poëta [c] hoc idem prudentissimè signi-
ficavit; ubi in Orci vestibulo Gorgonas,
& Harpyias, & Geryonem, & Chimæras,
& Somnia, & omnia, quæ fabulosè a poë-
tis exposita sunt collocavit. Verumtamen
quemadmodum nemo sanus unquam cre-
didit Sisyphi [d] laborem, Tantali [e] famem,
Tytii [f] lacerationem, Ixionis [g] rotam, Ti-
tanea [h], Gigantes [i], Furias [k], Cerberum,
Cocytum, Phlegetontem, Stygem; sic doctis-
simi viri cooﬁrmare non dubitarunt mor-
tem omnium finem habendam non esse;
& sicut hominum mentes corporis intari-
tu non extinguuntur; ita his locum esse at-
tributum, in quo, ut ait [m] Poëta, suos ma-
nes patiantur, & qui vitiosè traduxerint vi-
tam, severissimè puniantur, & qui sobriè,
castè, piè, temperanter, fortiter, sapienter
egerint præmiis afficiantur, & in perpetuo
gaudio, & felicitate versentur; hunc au-
tem locum, quem esse veteres illi sapien-
tes putaverint, quum noster Auctor, de
eo nonnulla dicat, quærendum esse visum
est. Ac mihi quidem philosophorum sen-
3 tentias reputanti videtur id, de quo dubita-
tum est ab Euripide, ne inter Sapientes qui-
dem constitisse; utrum mors, an vita ea,
qua homines fruuntur, sit appellanda. Nam
alii animas ad Inferos migrare post mor-
tem prodiderunt; alii vero Inferos aliud
esse negaverunt, quàm corpus, & [n] hanc,
quam dicimus vitam; quam esse opinionem
sequutos vetustissimos illos [o] philosophos
Macrobius testatur in commentario, quod
conscripsit in Somnium Scipionis; quod
etiam [p] Philolaus apud Clementem Alexan-
drinum, & apud Platonem [q] Orpheus tra-
dit, qui pœnas eorum, quæ commisit da-
re, & in hoc corpore animam esse dicit
consepultam; quibus & Theognis [r] quo-
dammodo astipulatur, qui optimum fuisse
cofirmat non nasci; natum verò quàm ci-
tissime extingui. Hos videlicet moverunt
mala, quibus homines conflictantur, calami- 4
tatesque, quæ vitam miseram habent, ut exi-
stimareot flammeos amnes, & lacrymarû flu-
mina, & Stygis odiosam paludem, nihil aliud
significare, quàm cupiditates, quibus in-
cendimur, & mærorem, quo contabesci-
mus, & odia, quibus exardescimus; nec
verò nos hisce pœnis sine nostro scelere es-
se affectos; quum enim animus cœlestis, at-
que immortalis, antequam in corpus descen-
deret, cum Diis versaretur, divinumque Nu-
men spectaret, & illâ beatissimâ luce frue-
retur, ad has tenebras respicere haudqua-
quam debebat, & corporis amore captus
cum materiâ conjungi, & terrena cœle-
stibus, humana divinis, umbras veritati,
felicitati miserias anteponere. Jure igitur
plectitur animus, & in perpetuis malis, &
mærore versatur, qui cum Diis agere ævum,
& in lucidissimâ regione esse quum posset,
in mortuorum loca, & in hanc tætram, hor-
rendamque caliginem sua sponte devolu-
tus, & demersus est. Quapropter quid est,
inquiunt, cur non hîc Inferos esse dica-
mus, quum & in Universi humillimo loco
siti plectamur, & ob summum scelus ple-
ctamur, divini scilicet Numinis contem-
ptum? Atque horum sententiâ unusquis- 5
que nostrûm suas pœnas, suosque manes,
Inferosque circumfert; quæ non eorum
tantùm est, qui animas post mortem supe-
resse sunt opinati; verùm etiam eorum,
qui cum corpore extingui quoque animum
putaverunt; quum [s] Lucretius cecinerit

Atque ea nimirum quæcunque Acheronte profundo
Prodita sunt esse, in vitâ sunt omnia nobis.

Hanc autem sequutos esse constat eos, qui
Libitinam [t] idem numen, ac Venerem es-
se tradiderunt; nam Venus principiis vi-
tæ præest, Libitina funeribus; unde in ra-
tionem Libitinæ venire dicuntur illi, qui
moriuntur, & vitare [u] Libitinam, qui glo-
riâ

[a] Hom. in Necyomantiâ. [b] Virg. Æn. 6. [c] Virg. libr. 6. Æneid. [d] De Sisypho V. Hygin. fab. 60. [e] Hom. Odyss. λ. & Fulgent. Myth l. 3. [f] Homer. ibid. & Strabo libr. 9. [g] Plutarch. in Agide, & Cleomen. & Fulgent. in Mythol. libr 2. [h] Orpheus in hymn. in Titan. [i] Ov. Fast. l. 5. [k] Virg. libr. 6. Æneid. & Orpheus in hymno in Eumenid.

[m] Virgil. Æneid. 6. [n] Cicer. in somn. Scipionis. [o] Macr. in somn. Scipion. libr. 1. cap. 11. [p] Philolaus Pythagoreus apud Clem. Alexandr libr. 3. Stromat. [q] Plato in Gorgia, & alibi. [r] Theogn. in sentent. [s] Lucret. libr. 3. [t] Cæl. Rhodig. libr. 29. cap. 18. [u] Hor. libr. 3. Od. ult.

rii immortales evaserunt. Qui igitur Deam vitæ præsidem putavit esse Libitinam, hanc vitam, quam vivimus, veriùs habendam esse mortem existimavit; & Inferos credidit esse corpus, in quo demersus animus in regione versatur mortuorum. Alii tamen In-
6 feros esse locum sub terrâ, & Plutonem esse terram tradiderunt, ut Fulgentius Planciades [a] in Mythologiâ scriptum reliquit. Quapropter, & [b] Summanum, quem eumdem, ac Plutonem Deum esse voluerunt, terrestre numen habitum accepimus, quo respexit Angelus [c] Politianus, quum cecinit

Aut telo, Summane, tuo traxere ruinam

telum Summani terræmotum vocat, qui nihil aliud est, quàm terræ concussio. Hunc autem Deum divitiis præesse, & Plutum dici [d] sunt arbitrati, quòd omnes divitiæ nascantur e terrâ; quamquam non me fugit a Pindaro apud [e] Athenæum Plutum Cereris filium appellatum tanquam a Plutone diversum, qui Saturno, & Rheâ dicitur procreatus. Sed aliò profectò respexit
7 Lyricorum Princeps poëtarum; ideo quippe finxit Cererem frugum Deam matrem esse Pluti divitiarum Dei, quia veræ divitiæ non auro, gemmisque, sed terræ fructibus continentur, quod [f] Aristoteles in Ethicis probat; ob eamque causam a poëtis proditum dicit; Midam, quum a Baccho impetrasset, ut quidquid attingeret, in aurum verteretur, pæne enectum fame, ut ostenderent in summâ auri copiâ posse aliquem inopem esse rerum ad victum necessariarum, ac proinde aurum veras divitias habendum non esse; quum sit absurdum aliquem in summis opibus inopem reperiri. Ceterùm sicut aurum plerique omnes cum [g] Pindaro ceteris divitiis anteponunt; sic eundem esse Deum Plutum, Plutonemque dixerunt, quòd aurum, & opes in terræ viscera prorsus abstrusæ reperiantur. Quocirca Poëta [h] Pelignus cecinit,

Quasque recondiderat, stygiisque admoverat
umbris,
Effodiuntur opes irritamenta malorum

& [i] Statius

.... ubi Dite viso
Pallidus fossor redit, erutoque
Concolor auro

8 Inferi quippe credebantur esse in terræ meditullio, unde exemplum fluxit græcæ vanitatis; Dionysodorum [l] siquidem geometram ferunt, quum extremâ senectâ decessisset, & honore sepulturæ donatus esset a suis ab Inferis, epistolam remisisse, quæ in ejus monumento reperta est, qua scripserat Dionysodorus se tandem pervenisse ad terræ medium; distare autem terræ medium ab extremis quadraginta duobus stadiorum millibus. In quo fugit eum ratio, qui tam impudens mendacium excogitavit; nam licet hæc summa cum Hipparchi, & Eratosthenis ratione congruat; tamen accuratiore Geometrarum solertiâ compertum est, non tantum esse intervallum ab extremitate terreni globi ad medium; quum a centro ad superficiem Orbis terrarum tricies quinquies centena millia passuum esse demonstret Ptolemæus, quæ viginti octo millia stadiorum efficiunt; hodie verò accuratissimi Geometræ hoc intervallum ultra triginta millia stadiorum protendant. Ex hac 9
etiam credulitate manavit opinio, qua sibi vulgus persuaserat speluncas quasdam, ex quibus halitus animantibus [m] pestifer emitteretur, esse Inferorum spiracula, cujusmodi sunt in agro [n] Suessano, & Puteolano, & Hirpinis Ansancti specus, & [o] Hierapoli urbe Asiæ nobili; ideo speluncas illas Charoneas [p] vulgus a Charone Inferorum portitore nuncupavit; quare Virgilius de Ansancti [q] specu sic loquitur

Est locus Italiæ in medio sub montibus altis
Nobilis, & famâ multis memoratus in oris
Ansancti valles; densis hunc frondibus atrum
Urget utrinque latus nemoris, medioque
fragosus
Dat sonitum saxis, & torto vortice torrens.
Hic specus horrendum, & sævi spiracula Ditis
Monstrantur, ruptoque ingens Acheronte vorago
Pestiferas aperit fauces, queis condita Erinnys
Invisum numen terras, Cælumque levabat

Et per Avernum specus inducit [r] Æneam ad Inferos descendentem, ex quo noxius animantibus universis dicitur spiritus erumpere. Similis huic credulitas & veterum Christianorum mentes occupavit, qui, au- 10
ctore [s] Cedreno, quum Vesuvius ignes, imperante Tito, eructasset, interrogati a quodam, unde illæ flammæ erumperent, responderunt ab Inferis, & esse particulas æternorum ignium, quibus a Deo scelerum vindice impiorum animi puniuntur. Quæ sententia non solùm fuit indoctorum, sed etiam sapientum, quando Tertullianus de montibus ardentibus, & ignibus Inferorum sempiternis ita loquitur: *quid illum thesaurum ignis æterni æstimamus; quum fu-*
ma-

[a] Fulgent. Planciad. libr. 1. Mytholog. de Plutone. [b] Martian. Capell libr. 2 Nuptiar. [c] Ang. Polit. in Mant. [d] Plato in Cratylo. [e] Athen. libr. 15. cap. 14. [f] Aristot. libr. 1. c. 9. Polit. [g] Olymp. Ode 1. [h] Ovid. Metam. libr. 1. fab. 4. [i] Stat in Sylvar. libr. 4. in Lyrico ad Maximum Junium.

[l] Plin. libr. 2. cap. ultim. [m] Lucr. libr. 4. & Virgil. libr. 6. Æneid. [n] Plin libr. 2. c. 93. [o] Strab. libr. 12. in fine. [p] Plin. libr. 2. cap. 93. [q] Virg. Æneid. libr. 7. [r] Virg. Æneid. libr. 6. [s] Cedren. Compend. Histor. pag. 199. Edit. Basil.

mariola quædam ejus tales flammarum ictus suscitent, ut proximæ urbes aut jam nullæ extent, aut idem sibi de die sperent?

DISSERTATIO IX.

Eodem super Argumento.

Socrates mori maluit, quàm videri legibus non paruisse, & alios exemplo suo ad peccandum invitare; & venenum hausturus de animi immortalitate disputavit; Theramenes pariter venenum bibiturus Critiæ tyranno insultavit dicens se ei propinare. Solon, quum animam ageret, disputantes Amicos audire se velle dixit, & mori discentem aliquid. Voluptatibus deditis nimis mortem exhorruerunt. Ex eo, quod in sepulcris mortuorum umbræ appareant, Xenophon arguit animæ immortalitatem. Domus erat Athenis, in qua spectra quædam cernebantur, & audiebatur catenarum strepitus. Stoici animos e sideribus decerptos, & quidem voluptatibus deditorum etiam post mortem contagione terreni corporis deprimi existimant; & in infimâ aëris regione versari; contra verò Sapientum animos, quum igneâ naturâ constent, aërem perrumpere, & in viciniâ siderum consistere.

INferos Euripides cur mortuorum latebram, & tenebras appellarit, ostendimus in superiore Dissertatione; eam quippe diximus opinionem fuisse Veterum celebrem, & pervulgatam, ut in medio terræ, qui locus maximè reconditus, & tenebrosus est, & a Cœlo separatus, Inferos collocarent; quæ caussa fuit, ut Euripides in his versibus, quos interpretamur, Plutonem seorsum a Diis dixerit habitare. Sed hactenus ad Euripidem explicandum abusi sumus opinionibus vulgi; nunc autem Sapientum sententiæ sunt persequendæ, & more philosoporum de Inferis disserendum est, cujus quidem sermonis auspicatissimum nobis exordium duxerit Virgilius, qui non tam propter carminum pulchritudinem admirandus, quàm propter sapientiæ magnitudinem suspiciendus est. Is autem eam, quam diximus, opi-
1 nionem, qua in medio terræ Inferi statuuntur, comprobare videtur his [a] versibus.

Dii, quibus imperium est animarum, umbræque silentum,
Et Chaos, & Phlegeton, loca nocte silentia latè,
Sit mihi fas audita loqui, sit numine vestro
Pandere res altâ terrâ, & caligine mersas.

& in octavo Æneidos libro, quum ait

Non secus, ac siqua penitus vi terra dehiscat,
Infernas reseret sedes, & regna recludat
Pallida Diis invisa, superque immane barathrum
Cernatur, trepidentque immisso lumine manes.

Et Plato in Phædone, qui Tartarum esse censet locum sub terrâ, ex quo omnes amnes erumpant, & quo postremò revertantur; quò, ut hoc obiter notem, aspexit Virgilius, quum libro quarto Georgicorum cecinit

Omnia sub magnâ labentia flumina terrâ
Spectabat diversa locis, Phasinque, Lycumque
Et caput unde altus primum se erumpit Enipeus.

Quatuor autem fluvios magnitudine admi-
rabili confluere in Tartarum fabulatur, quo- 2
rum maximus sit Oceanus, reliqui tres Cocytus, Acheron, & igne æstuans Pyriphlegeton; eos autem, qui modica peccata commiserint, Acheronte devectos, quum in Acherusiam paludem venerint, expiari; qui verò inexpiabili aliquo, & ingenti scelere se se obstrinxerint, qui sacrilegia multa, atque magna, qui cædes injustas fecerint, in Tartarum detrudi nunquam exituros; at qui magna quidem, & gravia delicta, sed sanabilia perpetrarint, in Pyriphlegetontem conjici; ibi rapido illo, ac ferventi gurgite diu sus deque jactari, illidi, premi, comburi, ac vix tandem aliquando diuturno supplicio liberari. Quæ sententia parum discrepat a commentis poëtarum; nam & hi [b] Acherontem, Cocytum, [c] atque Phlegetontem amnes esse tradunt Inferorum; in Oceano verò sedes beatorum locant, quas esse volunt insulas fortunatas, & Cœli clementiâ, & salubritate aëris, & ubertate soli, & amœnitate silvarum, atque camporum, & dulcedine, ac multitudine fructuum beatissimas. Quapropter [d] Pindarus cecinit

..... ἔνθα μακάρων
Νᾶσον ὠκεανίδες
Αὖραι περιπνέοισιν: ἄν-
θεμα δὲ χρυσοῦ φλέγει,
Τὰ μὲν χερσόθεν, ἀπ' ἀ-
γλαῶν δενδρέων,
ὕδωρ δ' ἄλλα φέρβει,
ὅρμοισι τῶν χέρας ἀνα-
πλέκοντι, καὶ στεφάνοις

Idcirco naturali rationi convenientiùs mul-
to loquuntur Stoici, qui [e] tradunt animum, 3
quum igneâ naturâ constet, & levitate præster, non posse [f] ferri deorsum, & terræ succedere; sed ubi primum e corporis vinculis

[a] Virgil. Æneid. libr. 6. [b] Apollon. libr. 2. & Propert. libr. 3. Eleg. 5. [c] Homer. Odyss. λ. & Horat. libr. 2. Od. 14. [d] Pindar. Olympiad. Od. 2.

[e] Varro libr. 4 de L. L. Cic. Libr. 3. de Nat. Deor. & libr. 1. Tusc. [f] Senec. suasor. 6. & Cic. Tusc. quæst. libr. 1.

culis evolârit, convenientem sibi regionem
petere. Quocirca Sapientum animos, qui
non se corpori quasi clavis quibusdam vo-
luptatis affixerint, quum nullam secum se-
rant concretam labem, sed, ut ait Poëta ma-
ximus[a] ..... *purum*

Æthereum sensum, atque aurai simplicis
ignem,

crassum hunc terrę circumfusum aërem per-
rumpere, & quum eo sint longè leviores,
altiùs ferri, nec ante conquiescere, quàm
ad supremam, altissimamque aëris regionem
ferantur, & [b] in viciniâ siderum consistant;
ubi contemplatione rerum cælestium, & u-
niversæ naturæ spectaculo jucundissimo,
quasi cælesti ambrosiâ pascantur. Sed non
eadem conditio est animorum, qui corpo-
ris illecebris irretiti se corrumpendos de-
derint voluptati; nam hi ad supera non
possunt emergere, sed contagione terreni
corporis deprimi eos, & gravari necesse
est, & in aëris infimâ ragione versari; ubi,
quum nondum sint pristinis malis liberati,
sed in illis adhuc vigeant corporis affectio-
nes, vehementissimis cupiditatibus tanquam
furiis agitentur, neque unquam possint con-
sistere, & finem præsentium malorum in-
venire; quum corporis, quod reliquerunt,
amore teneantur, cum eoque conjungi,
eique adhærescere frustra concupiscant.
Mira est enim vis in illecebris voluptatum,
& ardore cupiditatum ad animos corpori
alligandos, conglutinandamque tam inter
se discrepantium amicitiam naturarum, ut
vis illa cælestis animi cum hac fæculentâ
materiâ tam firmiter cohærescat, ut divelli
sine quadam tristitiâ, & acerbitate non pos-
sit. Atque id cernere licet in his, qui vi-
tam colunt omni voluptate diffluentem;
4 quàm eorum animus corporis illecebris ine-
scatur, quàm hujus vitæ commodaample-
ctitur, quam avidè inhiat rebus humanis,
quàm est immemor cælestium, quàm fati
necessitatem perhorrescit? Ubi verò mi-
grandum est ex hac vitâ, ut mærens, ge-
mens, ejulans a corporis societate divelli-
tur! qui verò temperanter, sobriè, castè vi-
tam transegerunt, quanto sunt solutiores,
quanto minùs corpori adhærescunt, quàm
tranquillo animo vitam relinquunt? So-
crates [c] adeo mortem non reformidavit,
ut quum jam damnatus in carcere detine-
retur, possetque nullo negotio summum
supplicium declinare, mori maluit, quàm
videri legibus non paruisse, & alios ad adhi-
bendam fraudem legibus exemplo invita-
ret; quum autem mortiferum poculum es-
set hausturus, adeo non est perturbatus, ut
de [d] animorum immortalitate accuratissimè
disputarit: Theramenes [e] venenatam po-
tionem bibiturus Critiæ tyranno insulta- 5
vit, quum se ei diceret propinare: Pho-
cioni, quum [f] ad mortem duceretur, va-
cavit magistratus admonere, ut cujusdam
improbi hominis petulantiam coërcerent,
tantamque constantiam præsetulit, ut etiam
inimicissimi homines viri virtute moveren-
tur. Quàm composito animo excessit e vita
Solon, qui [g] jam moriturus, quum assiden-
tes lectulo amici de re quapiam summissè
disputarent, ne animam agenti molestiam
exhiberent, hortatus est eos, ut clariùs lo-
querentur, se quippe audire velle, & ali-
quid discentem mori? quàm libenter [h] De-
mocritus, qui mortem cunctantem ine-
diâ multorum dierum arcessivit? quàm, ut
aliquem e Romanis nominem, læto ani-
mo Canius [i] ultimum supplicium expecta-
vit, quem ludentem calculis carnifex inve-
nit? Contra quam cupidus vivendi Mæce-
nas ille mollis, ille delicatus, ille volupta-
tum studio notissimus; cujus nimiam vitæ 6
cupiditatem hi turpissimi versus declarant,
qui a Senecâ [l] referuntur

Debilem facito manu,
Debilem pede, coxâ,
Tuber adstrue gibberum,
Lubricos quate dentes;
Vita dum superest, bene est.
Hanc mihi, vel acutâ
Si sedeam cruce, sustine

Quid Nero [m] ille non suis deliciis, & vo-
luptatibus minùs, quàm sævitiâ execran-
dus? quàm turpiter supremum diem ex-
horruit? quàm pudendas latebras quæsi-
vit? quamdiu, quum sibi moriendum vi-
deret, tergiversatus est? quantum vitæ de-
siderium in morte præsetulit? ut ingemuit,
ut ploravit, flevit, ejulavit? Non est ne-
cesse pluribus exemplis uti, quum constet
neminem ex iis, qui ventri, penique dedi-
ti ætatem exegerunt, præter Othonem con-
stantiâ [n] mortis esse laudatum. Quum igi-
tur studium voluptatis tantum in animis, 7
dum vivimus, amorem corporis gignat;
sobrietas autem vitæ tantum contemptum
creet, minimè mirum est, si & in bonorum
animis post mortem nulla residet corporis
cupiditas; & in animis improborum affe-
ctio, qua feruntur in corpus, resque cor-
poreas appetunt, tamdiu concreta, tam pe-
nitus insita, tam altè inhærens non pror-
sus

[a] Virgil. Æn. libr. 6. [b] Plin. in Panegyric. Trajani Lucanus libr. 9. Tertullian. de Animâ libr. 54. & Senec. in Consolat. ad Marciam cap. 25. [c] Diogen. Laërt. libr. 2. segm. 24. in Vitâ Socratis, & Cicero Tusc. Quæst. libr. 1. [d] Plato in Phædon. [e] Cicer. Tuscul. Quæst. libr. 1. [f] Cornel. Nep. in Phocion. [g] Valer. Max libr. 8. cap. 7. [h] Lucianus, Phlegon de Longævis, & Lucr. lib. 3. [i] Senec. de Tranquill. animi cap. 14. [l] Sen. ep. 101. [m] Suet. in Nerone cap. 49. [n] Idem in Vitâ Oth. cap. ultim.

fus extinguitur, non subitò exolescit, verissimeque Poëta maximus [a] cecinit

Quin & supremo quum lumine vita reliquit;
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes, penitusque necesse est,
Multa diu concreta modis inolescere miris

Atque hos esse, qui circa monumenta defunctorum volutentur; quod Xenophon socraticus in Pædiâ Cyri confirmat, qui inter cetera, quæ affert, eo quoque argumento immortalitatem probat animorum, quòd constet umbras mortuorum in sepulcris apparere; & Plato in Phædone significat stultorum animas corporibus inhærere visasque jam multis [b] imagines, quæ φαντάσματα Græci vocant; quod &
8 Plinius libro septimo epistolâ vigesimâ septimâ exemplo probavit hujusmodi. Erat Athenis domus capax, & ampla valde, sed in eâ omnes habitare recusabant; quia spectris quibusdam horrendis perterreri dicebantur habitatores, & ex formidine confestim morbo laborare, & miserrimâ peste interire; dominus autem, quum suas ædes locare non posset, proscripserat. Athenodorum philosophum cupido incessit domus illius coëmendæ, percontatusque pretium, quum exiguum esse reperisset, aliquid subesse vitii suspicatus causam vilitatis exquirit; & quum rem omnem accepisset, multo etiam cupidiùs emit; venit in ædes noctu, sibi sterni jubet in primâ ædium parte, poscit lumen, stylum, pugillares, intendit animum ad scribendum, ne vacua mens inanes imagines, metumque fingeret; quum ecce audit strepitum catenarum, stridorem ferri; attollit oculos, ac videt spectrum senili specie, promissâ barbâ, macie, & squallore confectum, vincula, catenasque concutiens, quod quasi innuere, & sequi se jubere videbatur. Hoc ille quum esset sequutus, invenit ossa catenis implicita ævo, terraque putrefacta; quibus humo conditis & honore publicæ sepulturæ decoratis domus illa omnibus terriculis, & spectris liberata est. Atque hæc sententia Inferos,
9 & Plutonem statuit esse infimum, terrisque vicinum aërem, quod Phornutus primo libro de naturâ Deorum tradit. Quapropter & Ἅδην existimat appellatum, quasi ἀειδῆ videlicet *obscurum*, & *tenebrosum*, quum suapte naturâ sit aër obscurus, cernique non possit; ob eamque causam etiam Clymenum dici [c] putant ἀπὸ τῦ κλύειν ab *audiendo*, quòd id, quod auditur, sit vox, & sonus, quæ sunt aëris percussiones. Hanc autem opinionem Virgilius aspicit sexto Æneidos libro, quum ait

...... Sit passim totâ regione vagentur
Aëris in campis latis......

& Ausonius [d] in Idyllio de Cupidine cruci affixo, ubi sic ait:

Aëris in campis, memorat quos Musa Maronis.

Sicut autem in hac infimâ aëris regione, 10
ubi nubes, imbresque gignuntur, & plurimæ mutationes existunt, sedes malorum Stoici [e] collocant; sic in illâ supremâ, lucidissimâque, quæ vicina sideribus attingit infimum Cælum, statuunt domicilium bonorum, & sapientum; ibi ajunt animos, quum sese altius efferendi finem fecerint, nactos cognatam, similemque sui regionem, & paribus ponderibus examinatos in naturali sede consistere; ubi iisdem, quibus astra, & Sol ipse, alimentis nutriantur. Et quum sensu utantur acriore, & mente ad intelligendum vegetiore, & nullis cupiditatibus perturbentur, omnium rerum vim; naturamque perspiciunt, & divina præcipuè intellectu assequuntur, & assiduè contemplantur, qui pastus est jucundissimus animorum. Quæ ne temerè affirmare videamur, præclarorum Auctorum testimo- 11
niis sunt confirmanda; Tertullianus [f] igitur affirmat Stoicos animas imprudentium circa terram prosternere; & [g] Lactantius Firmianus libro septimo capite septimo sic ait: *esse Inferos Zeno Stoicus docuit, & sedes piorum ab impiis esse discretas; & illos quietas, ac delectabiles incolere regiones; hos verò luere pœnas in tenebrosis locis, atque in cæni voraginibus horrendis.* De Sapientum autem animis citantur illa testimonia, quæ sedem sub orbe lunæ illos habere declarant; sic Lucanus [h] in plerisque germanus Stoicus Pompeii manes in hanc attollit regionem, quum sit

Quodque patet terras inter, Cælique meatus
Semidei manes habitant, quos ignea virtus
Innocuos vitâ, patientes Ætheris imi
Fecit, & æternos animum collegit in orbes

Ita [i] Plinius Trajanum in vicinâ sideribus regione collocat: *sed & tu, pater, Trajane, si non sidera, proximam tamen sideribus obtines sedem*. Quos ad Stoicorum mentem respexisse Tertullianus indicat in libro de animâ capite quinquagesimo quarto, qui sic ait: *apud Platonem in ætherem sublimantur animæ sapientes, apud Arium in aërem, apud Stoicos sub Lunam*. Quam deinde sententiam facetissimè irridet his verbis; *in æthere*, inquit, *dormitio nostra cum Platone, aut circa Lu-*

a Virgil. Æneid. 6. *b* Macrob. in Somn. Scipionis libr. 1. cap. 3. *c* Cæl Rhodigin. libr. 10. cap. 18. *d* Ausonius Idyll. 6. v. 1. *e* V. infra in hac Diss. *f* Tertullian. de Animâ cap. 54. *g* Lactant. Firmian. de Divino Præmio cap. 7. *h* Lucan. Pharsal. libr. 9. *i* Plin. Panegyr.

Lunam cum Endymionibus Stoicorum. In quo
12 Stoicos miror, quod quum Sapientem propemodum Deo parem statuerint esse, ut affirmat Horatius [a] his verbis

Ad summam Sapiens uno minor est Jove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, Rex denique Regum;

vel etiam, ut Seneca in libro de providentiâ nimis elatè dicere audet, quodammodo superiorem, non in Cœlum mentes evexerint Sapientum. Sanè iidem philosophi volunt animos nostros decerptos esse, & delibatos e Cæli, siderumque naturâ; neque enim ex aliâ mente, quàm Stoicorum loquitur Cicero in somnio Scipionis, quum dicit: *hisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quæ sidera, & stellas vocatis*; neque [b] Plinius, cujus in libro secundo naturalis Historiæ leguntur hæc verba: *Hipparchus, quo nemo magis approbaverit cognationem cum homine siderum, animasque nostras partem esse Cæli*; siquidem hanc esse germanam sententiam Stoicorum apertè declarat [c] Seneca, qui sic ait: *animus, si primam ejus originem inspexeris, non est ex terreno, gravique concreta corpore; ex illo cœlesti spiritu descendit*; & alio in loco [d] tradit hominem divini spiritus esse partem, & scintillas quasdam astrorum in terras desiluisse, ideo Manilius [e] animos humanos videtur partes esse Deorum affirmasse

Quis Cælum posset, nisi Cæli munera nosset,
Et reperire Deum, nisi qui pars ipse Deorum est?

& Julius [f] Firmicus qui libro tertio sic ait: *ut divino illi spiritui, qui ad substentationem mortalis corporis ex cœlesti mente descendit, licet fragile, simile tamen Mundo pararet hospitium*; & alio in loco Manilius, qui sic ait [g]

An dubium est habitare Deum sub pectore nostro?
In Cœlumque redire animas, Cœloque venire?

Quod, & [h] Ovidius innuit, ubi de hominis ortu sic cecinit

Sive recens tellus, seductaque nuper ab alto
Æthere cognati retinebat semina Cœli

Quum autem a stellis, Cœloque nostros animos profectos existimaverint, nihil erat, quod non ad idem Cœlum, eademque sidera post mortem reverti posse confiderent, & in altissimâ Mundi parte versari. Sed de hac, & aliis in hac re Stoicorum, aliorumque sententiis, quum satis, ut opinor, in præsentia dixerimus, alio die differemus.

S*.*S

DISSERTATIO X.

De eadem re.

Varro prodit nullum fuisse tam absurdum somniantium visum, quod non aliquis philosophus pro vero affirmarit. Nonnulli Stoicorum putaverunt stellas errantes, quum ad puncta Cancri, & Capricorni pervenerint, retrocedere; quia Oceanus latiùs non diffunderetur, & aliter alimentum habere non possent; quum Stoici existimarent stellas Maris, & fluminum ali vaporibus; & id significare Homerum dicebant, dum tradit Jovem, & alios Deos ad Æthiopum mensas accedere; animas etiam post mortem iisdem ali vaporibus censebant; quin & stultorum animos erudiri ab animis Sapientum. Ignis noster cur pabulo indigeat. Nutritio quomodo fiat. Plato existimavit Justos in Cœlum ascendere post mortem; scelestorum verò alios, qui insanabile quid perpetrarunt, sempiternis affici suppliciis; alios autem, qui minora peccaverint, exerceri pœnis aliquando desituris, quibus expientur, & inde ad felicitatem possint pervenire. Leges punire solent, vel ut alios a peccando deterreant, vel ut delinquentes corrigantur. Inferos aliqui putaverunt esse australe Mundi hemisphærium. Non satis percipitur, cur Virgilius Tartari profunditatem duplo majorem altitudine Cœli esse dixerit. Adonidis fabula significat Solis ad hiemales partes accessum.

Quod polliciti nuper sumus, Auditores, hodierno die præstabimus, ut reliquas exponamus de sede, statuque animorum corpore gravi, terrenoque tanquam carcere solutorum, veterum Sapientum sententias; & quoniam Stoicorum scita de hac re persequi cœperamus, ab eorumdem philosophorum opinionibus exordiemur. Qua quidem in re Varronem Romanorum longe doctissimum verissimè pronunciasse comperimus, nullum fuisse tam absurdum somniantium visum, quod non aliquis philosophus pro vero affirmarit, & seriò, constanterque defenderit. Quid enim, quæso, tam leve, tamque abhorrens a veritate, ac planè deridiculum, quàm, quod in hac re Stoici prodiderunt, stultorum animas, quas circa terram versari volunt, a sapientum animis, qui in vicinâ sideribus regione versantur, erudiri? Quæ sententia acutè reprehenditur, & irridetur a Tertulliano, qui sic ait: *ubi erit scholæ regio in tantâ di-* 1

 ver-

a Horat. libr. 1. Epist. 1. in fine. b Plin. libr. 2. c. 26. c Senec. ad Helv. d Idem de Otio Sapientis cap. 32. e Manil. libr. 2. f Jul. Firm. Mathes. l. 3. in præfat. g Manil. Astron. libr. 4. in fin. h Ovid. Metamorph. libr. 1.

verſoriorum iſtantiâ? quâ ratione diſcipulæ ad magiſtras conventabunt tanto diſcrimine invicem abſtractæ? quis autem illis poſtumæ eruditionis uſus, ac fructus jam jam conflagratione perituris? Nec illud ſatis doctè, ac ſa-
2 pienter, quòd verentur, ne moriantur animæ, niſi alimentis ſubinde reficiantur; quapropter ali tradunt eas vaporibus fluminum, & maris, ut Stoicis auctoribus, ne mortui quidem quærendi victus curâ liberemur. Quod ne cui minùs conſentaneum veritati videatur, teſtis eſt adhibendus Cicero, qui libro primo Tuſculanarum quæſtionum ſic eorum ſententiam refert, & exponit: *in quo nulla re egens aletur, & ſuſtentabitur iiſdem rebus, quibus aſtra ſuſtentantur, & aluntur.* Atque hæc ſententia Stoicorum quamvis abſurda videatur, conſonat tamen, conſentitque cum reliquis ejus familiæ placitis; non enim mirum Stoicos exiſtimaſſe animas humore nutriri, quum [a] Cœli, ſiderumque partes eſſe dixerint. Sciendum eſt enim ejus principes philoſophiæ prodidiſſe ſtellas vaporibus ali,
3 ſuſtentarique, qui a mari, & fluminibus, & ſtagnis attollantur. Quod [b] & Plutarchus in libro de placitis philoſophorum, & Seneca confirmat his verbis libro [c] ſecundo naturalium queſtionum: *ex iſtâ* [de terrâ loquitur] *alimenta omnibus animalibus, omnibus ſatis, omnibus ſtellis dividuntur: hinc quidquid eſt virium ſingulis, hinc ipſi Mundo tam multa poſcenti ſubminiſtratur: hinc profertur, quo ſuſtineantur tot ſidera, tam exercitata, tam avida per diem, noctemque, ut in opere, ita in paſtu.* Et [d] Plinius libro ſecundo: *tanquam nulla portio ipſi decidatur Oceano, qui toto circumdatus medio &c. ac ſidera ipſa tot, ac tantæ magnitudinis paſcens;* quò reſpexit etiam Poëta, qui cecinit

...... unde æther ſidera paſcit

Quin, & nonnulli Stoicorum eam puta-
4 bant eſſe cauſam, quòd Sol, & errantes ſtellæ, quum ad duo puncta Cancri, & Capricorni perveniſſent, retrocederent, & obliquitatem ſigniferi non excederent, quòd aliter alimentum non eſſent habituræ; non enim latiùs Oceanum diffundi opinabantur, quod falſum eſſe compertum eſt. Qui parum attendebant, ſi pabulum eſſet defuturum ſtellis errantibus obliquitatem ſigniferi excedentibus, inopiâ nutrimenti defecturas inerrantes, quæ ſunt pæne infinitæ, & earum pleræque extra ſigniferum collocatæ. Eodem autem modo Homeri commentum [e] explicabant, quo tradit Jovem, & ceteros Deos ad Æthiopum menſas accedere; nihil aliud autem poëtam ſignificare voluiſſe cenſebant, quàm [f] Solem, errantesque ſtellas humore nutriri, quem ab Æthiopum Oceano attraxerunt. Quam opinionem ſequutus Plinius [g] ignium, quæ cadentia ſidera appellantur, eſſe cauſam arbitratur copiam tracti a ſtellis humoris, quem illæ, quum redundaverit, reddunt; qui quum ardore ſtellarum ſit accenſus, & deorſum feratur, ſpeciem nobis exhibet cadentium ſiderum. Quin & Ambroſius
vir ſanctitate inſignis, atque doctrinâ Solem 5
ideo madidum, ac rorantem nobis exiſtimat apparere, quòd alimentum ſibi aquarum ad temperiem ſui ſumpſerit. Nec verò doctiſſimi viri id ſine ſummâ ratione affirmare ſibi videbantur; quum enim Sol, & aſtra ex igne conſtent, quod ipſorum calor, & lux ipſa declarat, non poſſe cenſebant conſervari, niſi aliquo pabulo veſcerentur; quemadmodum noſter hic ignis extinguitur, ſi careat alimento. In quo fugit eos ratio longè aliam eſſe conditionem hujus, & illius cœleſtis ardoris; hic enim, quum ab aëre circumfuſo undique comprimatur, & aſſiduè diſſipetur, atque evolare cogatur, indiget nutrimento, quo partes, quæ effluxerunt, ſubinde reficiantur; at ignis ille cœleſtis, quum in ſuâ ſede conſiſtat, neque a graviori corpore diſſipetur, extinguaturque, viget ipſe per ſe, neque pabulo eget, quo nutriatur; quum & lux omnis rerum tenuiſſima, quæ ex illo defluit, in illum revertatur; ſicut ex Oceano [h] manat omnis humor, omniſque vaporum copia exiſtit, & in ipſum tandem redit, & origini ſuæ conjungitur. Quemadmodum er-
go non dicimus nutriri fluminibus mare, 6
aut Oceanum, quia cum iis flumina commiſcentur; ita ſi qua lucis copia reſolutis vi caloris in ſua principia vaporibus, quaſi vinculis liberata ad Solem, ſtellaſque ſuos fontes revertatur, agglutineturque origini ſuæ, in locumque ſuccedat lucis, quæ perpetuò a Sole, ſtelliſque diffunditur, & partes amiſſas reparet, & inſtauret, non dicemus ab ipſâ Solem, ſtellaſque nutriri. Neque enim quod alteri aggregatur, ut grana tritici acervo tritici, ipſius credi debet alimentum; ſed illud, quod e ſuâ naturâ migrat, & in ejus, quod nutrit, naturam convertitur; quis enim ferrum a ferro, quod cum eo conflatur, aut aquam ab aquâ, quæ cum eâ confunditur, ali aſſeveret? Alimur cibis, quia quum cibi diverſâ naturâ præditi ſint, in noſtram naturam tranſeunt, evaduntque noſtri corporis partes; eodem modo ſi vapores a Sole combiberentur, in Soliſque naturam mutarentur

---

[a] Senec. de Otio Sapient. cap. 32. & de Conſolat. ad Helv. Cic. in Somn. Scipion. & libr. 3. de Nat. Deor. & Varro libr. 4. L. L. [b] Plutarch. de Plac. Philoſophor. libr. 2. cap. 17. [c] Senec. Natural. Quæſt. libr. 2. c. 5. [d] Plin. libr. 2. c. 68. [e] Homer. Odyſſ. α. [f] Plin. libr. 2. cap. 68. [g] Idem libr. 2. cap. 8. [h] Idem libr. 2. cap. 68.

tur, ferentque Solis partes, jure Solis alimenta possent appellari. Sed quis credat vapores in tantam altitudinem subire, ut a Sole, stellisque combibi possint? gravitas quippe eorum vetat ad tantam sublimitatem ascendere, ad illam arcem, & ut verius loquar, divinarum [a] mentium templum, & sacrarium alia omnia corpora, quæ proficiscantur ab hoc terreno globo, præter lucem, tanquam profana, inquinata, impura prohibentur accedere. Quibus probè constitutis convellitur, labefactaturque tota ratio, & sententia Stoicorum, ut etiam si animus constare ponatur e sempiternis illis ignibus, neutiquam tamen alimento indigere videatur. Quamquam illud etiam planè repudiandum, mentem, rationemque, qua nihil majus, nihil admirabilius, nihil verò pulchrius, præstantius, divinius, ex ullo esse corpore constitutam. Quanto igi-
7 tur [b] Plato sapientiùs, qui & animos immortales esse confirmat, & non quemadmodum [c] Stoici longævos, qui mentibus tanquam cornicibus [d] lucis hujus usuram paulisper largiuntur, & quum omnes unam horreant mortem, nobis duas proponunt; nam animos extincto quidem corpore superesse volunt, suo tamen fato morituros; & non stultorum magistros ex immenso intervallo sapientes facit; & qua sublimitate mentis ad perspiciendam animorum immortalitatem evectus est, eadem in Cœlum, & in consortium Deorum mentes attollit humanas, easque [e] suis assignat astris, antequam oriantur, & solutas corporis vinculis, quum sanctè, justeque fuerint in hac vitâ versatæ, iisdem restituit; neque ullo alio pastu vult indigere, quàm contemplationis; hanc esse verum nectar animorum, hanc ambrosiam cœlestem, atque immortalem; neque in aliâ re sitam beatarum mentium felicitatem, quàm in perspiciendâ divinâ pulchritudine, & bonitate, cujus amore captæ, incensæque ardentiùs similes ipsi afficiuntur, & in summi boni possessione feliciter conquiescunt; miseros
8 autem illos, qui se magno aliquo scelere, impiarint, quo non expiato decesserint, in immensum terræ hiatum conjici, & ab igneis Adrasteæ ministris, quam divinam ultionem interpretantur, verberari, raptari, distrahi, excarnificari, & in immane barathrum, horrendumque detrudi; & quia duabus de causis leges punire solent; vel ut supplicii magnitudine alios a peccando deterreant, & exempla constituant severitatis; vel ut acerbitate pœnæ, qui possunt emendari, corrigantur; utroque genere uti animadversionis divinum judicem; nam alios, quibus aliquod insanabile scelus fuerit perpetratum, suppliciis plectere acerbissimis, & sempiternis, ut alii ab immanitate facinorum immanitate pœnarum avocentur; alios autem, qui minora peccaverint, exercere pœnis aliquando desituris, quibus lustrentur, expienturque, labemque deponant, & ad felicitatem possint naturæ congruentem pervenire. Atque utrumque genus complexus est libro sexto Æneidos Virgilius eximius Platonis imitator; nam de alteris loquutus est, quum dixit:

Hic genus antiquum Terræ Titania pubes
Fulmine dejecti fundo volvuntur in imo:
Hic & Aloidas geminos immania vidi
Corpora, qui manibus magnum rescindere Cœlum
Aggressi, superisque Jovem detrudere regnis

Et cetera, quæ pertinent eodem, in quibus versibus, qui fundo volvuntur in imo, sunt iidem, atque illi, qui apud Platonem in Tartaro versantur; de alteris autem his versibus mentionem fecit:

Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt; aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad ventos; aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
Quisque suos patimur manes; exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci læta arva tenemus

Atque hæ sunt ferè præstantium philosophorum de Inferis opiniones, qui non cum 9
corporibus animas quoque extingui voluerunt; & eorum, quæ perpetrarunt, daturas esse pœnas, & præmia relaturas censuerunt. Ceterum non defuere scriptores, qui neque nihil Inferos esse tradiderint, & aliud esse, quàm quod plerique suspicantur; nam quum [f] circulus, quem æquinoctialem vocant, Mundi globum in duas æquales dividat partes, quarum altera ad Arcticum, altera ad oppositum Cœli polum vergat; hanc, quæ pertinet ad verticem borealem, Superos, illam Inferos dici putant, quam sententiam Virgilius [g] tangit illis notissimis versibus:

Hic vertex nobis semper sublimis, at illum
Sub pedibus Styx atra videt, manesque profundi

Quum enim Mundi pars australis Inferi nominentur, meritò dicit Stygem, manesque profundos videre sub pedibus Mundi verticem nobis non apparentem; & [h] Homerus, quum scribit tantam esse Tartari profunditatem, quanta Cœli sit altitudo; siquidem Terrra in Universi medio sita, eodem ubique a Cœlo distat intervallo, quum globosa

[a] Macrob. in Somn. Scip. libr. 1. cap. 14. [b] Plato in Phædone. [c] Diogen. Laërt. in Vitâ Zenon. libr. 7. [d] Cicer. Tusculan. Quæst. libr. 1. [e] Plato in Phædone. [f] Macrob. in Somn. Scipion libr. 1. cap. 16. [g] Virg. Georg. libr. 1. [h] Homer. Iliad. Θ. v. 16.

bosa figura paribus a medio radiis attingatur. In quo Virgilium miror, quòd Tartarori profunditatem duplo majorem fecerit, quum [a] cecinit

...... tùm Tartarus ipse
Bis patet in præceps, tantum tenditque sub umbras,
Quantus ad Æthereum Cœli suspectus Olympum

Quem locum Servius explicans ideo Tartarum diei putar bis in præceps patere, quòd ubi ad alteram partem Sol accesserit, duas quasi Tartarum facere videatur. Quæ explicatio mihi non probatur, tum quia Virgilius non dicit duas partes esse Tartarum; sed duabus partibus a Tartari profunditate altitudinem Cœli superari, quod a veritate videtur abhorrere; quum ea pars, ad quam post æquinoctium Sol accedit, sit æqualis ei, quæ a Sole relinquitur; tum quia, Servium audire si volumus, etiam hæc, quam incolimus, Mundi pars, Tartarus appelletur; sed id absurdum videtur, propterea quod hæc nobis est sublimis; Tartarus autem imus esse locus, & in immensam profunditatem dejectus intelligitur; & ideo opposita solum Mundi pars eo nomine nuncupatur. Quod Macrobius [b] probat Saturnaliorum libro primo, & eò fabulam pertinere
II arbitrarur Adonidis ab apro interempti; Adonem videlicet oecisum nihil aliud esse, quàm Solem, quum in hjemalibus signis immoratur, quæ nobis videntur inferna; Venerem autem esse partem superiorem terræ; quemadmodum [c] Physici tradunt; aprum autem pro hieme accipiendum, quòd hoc animal frigore gaudeat, & humidis locis, pruinaque conrectis delectetur. Veneris aurem luctum, tristitiamque ad tristitiam, squalloremque terræ hjemante Cœlo esse referendos. Verè enim hiberno tempore lugere videtur, & contristari terra; squallent arva, fluvij concreti rigent, horrent montes nive, glacieque, & pruinâ contecti; non sivis manet suus honos, non fontibus jucunditas; non hortis amœnitas, non pratis viriditas; latent in silvis feræ, silent avium in agris musici cantus, elausum ventis hibernis mare violentius agitatur, & sævit; Cœlum nubilum, triste, pluvium, caliginosum quodammodo mæret; terra floribus, frugibusque viduata, inamœna, aspectu horrida Cœli tristitiam imitatur. Quapropter Assyrij, & Phœnices [d] Venerem Architidem eximiâ religione venerabantur, & hanc propter Adonis interitum lugentem, lamentâremque inducebant, eandemque eo reddito, ab Inferisque revocato lætantem; quod nihil aliud significat, quàm terram Sole hiemalia signa peragrante quodammodo tristari; ad lætitiam rursus, hilariratemque componi, quum illis decursis ad alteram signiferi partem transit.

DISSERTATIO XI.

In Versus Euripidis, qui consequuntur.

Poëtæ omnes Polydorum a Polymnestore interfectum perhibent; sed Hyginus tradit Polymnestorem dolo uxoris filium Deiphilum pro Polydoro interfecisse. Thracia in plerisque locis sterilis; aliquæ tamen illius partes sunt fertiles, & præcipuè Chersonesus; adeo ut Thraciæ multa vina laudata recenseantur. Respublicas felices efficere virorum virtutem, non agrorum ubertatem multorum populorum exemplis confirmatur. Thraces funera læti celebrabant; natales autem fletu. Thracia equitibus abundabat. Quæ ætas militiæ esset apud diversos populos. Strabo militarem ætatem fuisse vigesimum annum apud Persas tradit; & licet aliqui affirment idem etiam tradere Xenophontem; tamen ex eo probatur potiùs fuisse decimum septimum. Alexander sexdecim natus annos dux electus a Philippo hostes profligavit.

Quod celeberrimi Auctores dixerunt [e] nullum esse facinus tam immane, tam barbarum, quod non auri cupiditas homines cogeret perpetrare, id plurimis exemplis cum antiquis, cum recentibus declaratum est; sed maximè Polydori acerbo, & miserabili casu, & Polymnestoris avaritiâ cum summâ crudelitate conjunctâ, qui I
quum Polydorum Priami filium accepisset educandum, nihil veritus hospitii jura, nihil misertus ætatem pueri, nihil indole ejus regiâ, nihil genere, formâ, affinitate commotus, accepto a Græcis magno auri pondere, crudeliter e medio tollere cogitavit. Sed obstitit [f] fortuna, vel potiùs divinum Numen inceptis barbari Regis, & maximum scelus in auctoris perniciem convertit; quum enim Polydorum Priami filium, se interficere putaret, Deiphilum filium suum, quem ex Ilionâ susceperat, interfecit. Quod consilio evenit uxoris Ilionæ, quæ Polydorum pro Deiphilo filio, filium autem Deiphilum pro Polydoro fratre educarat. Hanc historiam, vel si libet appellare fabulam, Hyginus [g] vir doctus inprimis,

[a] Virgil. libr. 6. Æneid. [b] Macrob. Saturnal libr. 1. cap. 21. [c] Macrob. ibid. [d] Idem Macr. ibid.

[e] Virgil Æneid. libr. 3. [f] Hygin. fab. 109. [g] Idem Hygin. ibid.

mis, quemadmodum nos exposuimus, exponit; sed poëtæ ab Hygino longè dissen-
2 tiunt, qui verè occisum tradunt Polydorum a Polymnestore, ut aurum, quod unà cum filio Priamus infelix miserat, possideret; quam fabulam, utpote magis tragicam sequitur Virgilius libro tertio, Ovidius duodecimo, Propertius his [a] versibus:

Te scelus accepto Thracis Polymestoris auro
Nutrit in hospitio non, Polydore, pio

quamvis Propertius utroque trahi possit; & Euripides in Hecubâ tragœdiâ, quam nos explicandam suscepimus; qui tamen in extremâ parte fabulæ ad historiam ab Hygino expositam respicit, quæ tradit impulsum a Græcis Polymnestorem, ut interficeret Polydorum, ne stirps virilis Priami superesset; quod spectans Euripides inducit Polymnestorem dicentem se, quidquid fecisset, utilitatis Græcorum causâ fecisse; ut autem Polymnestoris calamitatem indicaret amisso filio, interfectos ab Hecubâ Polymnestoris Liberos esse tradit. Versus autem,
3 quibus hanc fabulam instituit enarrare, ad hunc modum se [b] habent

...... ὅς μ' ἐπεὶ Φρυγῶν πόλιν
Κίνδυνος ἔσχε δορὶ πεσεῖν ἑλληνικῷ,
Δείσας ὑπεξέπεμψεν Τρωϊκῆς χθονὸς
Πολυμήστορος πρὸς δῶμα Θρηκίου ξένου,
Ὃς τὴν ἀρίστην χερρονησίαν πλάκα
Σπείρει φίλιππον λαὸν εὐθύνων δορί:
Πολὺν δὲ σὺν ἐμοὶ χρυσὸν ἐκπέμπει λάθρα
Πατήρ, ἵν', εἴ ποτ' Ἰλίου τείχη πέσοι,
Τοῖς ζῶσιν εἴη παισὶ μὴ σπάνις βίου.
Νεώτατος δ' ἦν Πριαμιδῶν: ὃ κἀμὲ γῆς
Ὑπεξέπεμψεν: οὔτε γὰρ φέρειν ὅπλα,
Οὔτ' ἔγχος οἷός τ' ἦν νέῳ βραχίονι

Hæc autem carmina sic latinè converti non absurdè possunt

.... regna qui postquam Ilii
Nutare vidit, cautus & timuit senex,
Ne marte caderet Dorico eversum Ilium,
Ex urbe me clam Dardanâ emisit pater,
Ad tecta Thracis hospitis Polymestoris,
Qui Cherronesi rura præstantis colit,
Populos equestres & ferox hastâ regit,
Nec ille mecum misit exiguas opes,
Parvum nec auri pondus; ut si divitis
Trojæ superba fortè ruerent Pergama,
Ne victu egerent Liberi superstites.
Atque ipse natu minimus e natis eram
Phrygis Tyranni, causa quæ patri fuit,
Abesse patrio vellet ut solum lare;
Neque enim arma poteram ferre, nec validum ferox
Torquere poteram hastile puerili manu

Carminibus autem propositis elegantissimi Poëtæ, quædam, quæ animadversione digna videbantur, animadvertimus. Atque illud inprimis quærendum esse visum est, qua de 4
causâ Euripides optimam vocet Cherronesi Thraciæ regionem, quum geographi neque ubertatem soli, neque urbium magnitudinem, & opulentiam, neque aëris temperiem, & cœli salubritatem, neque divitias, & opes Thraciæ provinciæ valde prædicent, & admirentur. Sanè Thraciam universam Pomponius Mela non contemnendus Auctor libro secundo capite secundo nec cœlo, nec solo dicit esse lætam; rarò frugiferam arborem ferre, non frequenter vitem, neque ejus fructum ad maturitatem perducere, nisi ubi frigora objectu frondium cultores arcuere. Quin & docti viri ad Thraciæ sterilitatem allusisse [c] Vir- 5
gilium existimant illis carminibus:

Terra procul vastis colitur mavortia campis,
Thraces arant, acri quondam regnata Lycurgo.

Quæ sic explicant, ut dicant, ideo Virgilium dixisse Thraces arant, quia sit opus multâ aratione, & assiduâ soli subactione Thracibus infecundâ regionem colentibus. Quam interpretationem ut non improbo, sic verisimile duco Virgilium ad Thracum nomen respexisse, qui ἀροτῆρες hoc est *aratores* appellantur; præsertim quum aratores, Plinio [d] teste, eas incolerent regiones, de quibus Virgilius loquitur, ubi Polydorus est interfectus. Nec verò movere nos debet, quod ἀροτῆρες Scythæ, non Thraces a [e] Plinio, & Solino [f] nominentur, (Solinus enim ita loquitur: *Polydori tumulum ostendit Æmus in parte, quàm aroteres Scythæ celebrant*,) nam antiquitus, ut princeps historiæ testatur Herodotus, Thraces [g] omnes dicebantur Scythæ. Quæ sententia si non abhorret a veritate, etiam Euripides [h] idem Thracum nomen aspexisse dicendus est his verbis:

Ὃς τὴν ἀρίστην χερρονησίαν πλάκα
Σπείρει.. ...

6 non enim refert, utrum arare dixerit, an seminare. Quum autem Thraciæ regiones ubertate soli neutiquam præstent, cur præstantissimam appellat Euripides Thraciam Chersonesum? Sed hæc dubitatio facilè tollitur; nam licet pleræque Thraciæ regiones adeo sint infecundæ, ut nonnulli Thraciæ populi propter inopiam frumenti coacti fuerint panico victitare, & ex re nomen invenerint, & Melinophagi fuerint appellati, quorum Xenophon libro septimo de expeditione Cyri mentionem facit: licet Thracia tam inclementi Cœlo utatur, ut Xenophon [i] tradat in Græcorum exercitu, qui in Thraciâ versabatur, fuisse complures, qui nares, auresque magnitudine frigoris

[a] Propert. libr. 3. Eleg. 13. [b] Euripid. in Prolog. Hecub. [c] Virgil. Æneid. libr. 3. [d] Plin. libr. 4. cap. 11. [e] Idem Plin ibid. [f] Solin Polyhistor. cap. 16. [g] Herodot. libr. 4. [h] Euripid. in Prologo Hecubæ. [i] Xenophon. libr. 7. de Expeditione Cyri.

goris adustas amiserint; tamen in ipsâ Thra-
ciâ fuerunt loca, quæ tantâ asperitate Cœli
non infestarentur. Itaque Athenæus [a] af-
7 firmat quasdam Thraciæ partes non illau-
data vina produxisse, & Biblinum, quod
Achæus quasi præstantissimum nominat, a
Bibliâ Thraciæ regione esse nuncupatum,
& [b] Maroneum vinum ab Homero celebra-
tum, de quo [c] Tibullus

Cessit & Ætnææ neptunius incola rupis
Victa Maroneo fœdatus lumina baccho

Thracia producebat; nam Maronea Thra-
ciæ fuit urbs teste [d] Stephano *Μαρώνεια πό-
λις τῆς κικωνίας κατὰ τὴν ἐν Θράκῃ Χερρόνησον*, &
Lemnum juxta Thrsciam insulam sitam
vini fuisse feracem Homerus asseverat hoc
versu [e]:

Νῆες δ' ἐκ Λήμνοιο παρέστασαν οἶνον ἄγουσαι

& Pomponius Mela [f] Thraciæ maritima
loca infecunda non esse prodidit. Cher-
8 sonesus autem Thracia vel feracissima fuis-
se fertur; nam vetus Interpres Aristopha-
nis de Thraciâ Cherrhoneso [g] sic loquitur;
*Χερρόνησος τῆς Θράκης χωρίον, καὶ πόλις ὑποτελὴς
τῶν Ἀθηναίων, εὔφορος εἰς πυρῶ γεωργίαν, ὅθεν
καὶ ἐσιταγώγουν οἱ Ἀθηναῖοι*: hoc est, *Cherssone-
sus Thraciæ regio, & civitas Atheniensibus tri-
butaria, frumenti ferax, unde triticum Athe-
nienses convehebant*. Ex quo intelligi potest,
quanta fuerit feracitas Chersonesi, quæ
quum incolis abundaret, & urbibus esset
frequentissima; tamen exteris tritici vim
ingentem poterat suppeditare, & Athe-
niensi populo maximo alimenta præbere;
eandem Cherrhonesi fertilitatẽ & Suidas in
voce *Cherrhonesus* ostendit. Quare minimè
mirum est, si vel ipsa per se, vel multo ma-
gis cum ceteris Thraciæ regionibus com-
parata ab Euripide præstantissima appelle-
tur. Quamquam quid opus est accuratiùs
inquirere, cur Cherrhonesum Euripides o-
9 ptimam dixerit, quum universa Thracia re
unâ omnium præstantissimâ abundarit? Pro-
fectò si quis rerum naturam indsgare sa-
pienter voluerit, neque ubertatem soli,
neque amœnitatem regionum, neque situs
opportunitatem adeo augere Respublicas,
& conservare comperiet, quàm virorum
præstantium virtutem, & multitudinem;
viri in pace præstant decus, & libertatem:
viri in bello securitatem, munimentum, at-
que victoriam: viris parvæ res crescunt, &
imperia ad summam potentiam evehun-
tur: quod consilia in dubiis feliciter expe-
diuntur, virorum est munus: virorum,
quod turbidæ res non temerè administran-
tur: virorum, quòd ptosperæ consilio re-
guntur, & moderatione: hæc una possessio
ceterarum homines compotes: hæc beatas
Respublicas, hæc magnos efficit Reges, qui
non tam regio insigni, quàm virorum for-
titudine coronantur. Ac si magnarum im-
peria nationum contemplemur, facilè in-
telligemus non profuisse illis ad potentiam
uberes frugibus agros, amœnum solum,
omnium rerum copiam, atque affluentiam,
quum hæc eadem sæpenumero multis no-
cuerint; & qui rebus his caruerint, magni
tamen evaserint, atque præclari. Quis e- 10
nim populus infecundiorem coluit regio-
nem, quàm Atheniensis, quæ propter so-
li tenuitatem, ut auctor est [h] Thucydides,
eosdem semper cultores dicitur habuisse?
quis autem gloriâ clarior, famâ celebratior,
imperio potentior? quibus laudibus Athe-
næ non aliâ de causâ floruerunt, quàm
quòd ibi plurimi semper viri manu strenui,
ingenio validi provenerunt. Quid [i] Persæ,
nonne asperam, & montanam, & sterilem
regionem habuerunt, & propter inopiam
Medis, genti [l] longè deteriori paruerunt;
sed quia paupertas, quæ jure a [m] magno Poë-
tâ dicitur fecunda virorum, eorum virtu-
tem aluit, exercuit, corroboravit, Persæ
Asiæ imperium potentissimum, atque am-
plissimum occuparunt; sicuti postequam
divitiæ, & abundantes voluptates animi
robur enervarunt, veteremque disciplinam
corruperunt, virtute Majorum partam po-
tentiam brevi tempore amiserunt. Nec ve-
rò [n] Ninus, aut Semiramis, qui primi in
Asiâ magnum imperium constituisse dicun-
tur; nec Lacedæmonii, qui in Græciâ re-
liquis populis præstiterunt, ullâ aliâ re,
quàm viris plurimum valuerunt; quorum
si tam multitudini, quàm virtuti studuissent,
non acceptâ Leuctricâ [o] clade, & mille se-
ptingentis Spartanis cæsis imperium Græ-
ciæ amisissent. Atque hanc Dionysius Ha-
licarnasseus [p] fuisse causam arbitratur, cur 11
omnes nationes Romani subegerint; Spar-
tani verò ne Græciæ quidem principatum
diu potuerint obtinere, quum pari virtute
præstarent; quia Spartani fortitudinis dun-
taxat, Romani non solùm fortitudinis, ve-
rùm etiam multitudinis virorum rationem
habuerunt. His ergo Campanorum opulen-
tiam, felicitatemque vicerunt; his Cartha-
giniensium maris, & litorum opportunita-
tes, his Galliæ feracitatem, his divitias Hi-
spaniæ, his Ægypti beatam fecunditatem,
his ingentes Asiæ opes, & regnorum magni-
tudinem superarunt. Quocirca non minùs
eleganter, quàm sapienter Ennius [q] dixit

Mori-

---

[a] Athen. libr. 1. [b] Hom. Odyss. 1. v. 200. [c] Tibull libr. 4. ad Messall. [d] Stephan. de Urbibus. [e] Homer. Iliad. η. v. 467. [f] Pompon. Mela libr. 2. cap 2. [g] Eadem Verba transcripsit Suidas in V. *Χερρόνησος*. [h] Thucydid. libr. 1. [i] Herodot. libr. 1. cap. 71. & libr. 9. in fin. [l] Justin. libr. 1. [m] Lucan. libr. 1. [n] Justin libr. 1. [o] Plutarch. in Agesil. Vitâ. [p] Dion. Halic. Ant. Rom. libr. 1. in procem. [q] Enn. apud Cic. libr. 6. de Republ.

Moribus antiquis res stat Romana, virisque

Nec verò solùm Romana res, verùm etiam omnium populorum moribus, & viris, hoc est virtute virorum stetit. Quo probè
12 constituto quis non fateatur Euripidem meritò Chersonesum Thraciæ partem appellasse optimam, quum universa Thracia viris fortissimis abundarit; cujus rei testis est Pomponius [a] Mela, qui de Thraciâ sic scribit: *viros benigniùs alit, non ad speciem tamen; nam & illis asper, atque indecens corporis habitus est; ceterùm ad ferociam, & numerum, ut multi, immitesque sint, maximè ferax*; Et Thucydides [b] affirmat nullam aliam gentem præter Scythicam esse parem Thracibus, si inter se conjunxerint vires, posse. Pausanias in Atticis Thracum multitudinem majorem esse, quàm aliarum nationum exceptâ tamen Celtarum multitudine. Ideo [c] Solinus, & [d] Plinius Thraces inter validissimas Europæ nationes recensent propter virorum multitudinem, & ferociam; & poëtæ, ut Luctatius tradit, Martem è Thraciâ esse fingunt, & in Thraciâ assidois cædibus pasci, & delectari. Quocirca Statius de Marte cecinit:

. . . . . . *ille furentes*
Bistonas, & Geticas populatus cædibus urbes
Turbidus æthereas currus urgebat ad arces

Qoæ Thracum fortitudo oriebatur ex eo,
13 quod mortem contemnebant; nam animas aut immortales esse censebant, aut extingui quidem, sed id satiùs esse, quàm vivere in tantis vitæ calamitatibus; unde [e] & funera læti celebrabant, & natales fletu prosequebantur; nec viris modò [f] ea firmitas animorum, sed etiam feminis fuit, quæ se mortoorum virorum rogis injiciebant; quid autem mirom? timidos non esse necesse est, quos, ut ait disertissimè Lucanus

. . . . . . *ille timorum*
Maximus haud urges lethi metus . . . .

Hanc autem Thracum firmitatem, animo-
14 rumque præstantiam fortasse respiciens Euripides optimam Chersonesum vocat; cui interpretationi ipse Euripides favet, qui ubi ἀρίστην Cherrhonesiam plagam dixit, addit statim:

Φίλιππον λαὸν εὐθύνων δορί

hoc est

Studentem equestri prælio populum regens

Quasi non fuerit dicturus optimam, nisi viris ex equo pugnantibus abundaret; in quo adnotandum est Thraces equestri marte valuisse, quod alio in loco Euripides [g] testatur

Ο῞ τ' ἐν φιλίπποις Θρᾳξὶ Πολύδωρος κάσις

hoc est

Polydorus autem frater, Odrysiam plagam
Studiis equorum nobilem qui nunc colis

Et Julianus Imperator oratione septimâ, qui sic ait: εἰ δὲ ὥσπερ ἱππεῖς ἐν Θράκῃ, καὶ Θετταλίᾳ hoc est: *sin verò sicut Equites in Thraciâ, Thessaliaque sunt in pretio*, & Thucydides, qui libro secundo confirmat in exercitu Sitalcæ, qoi partem Thraciæ imperio obtinebat, quinquaginta millia equitum fuisse; quum totus exercitus ex centum quinquaginta millibus virorum constaret; ex quo liquet magnam Thracum partem equo meruisse; sed & Arrianus libro secundo de Alexandri expeditiooe mentionem facit equitatus Thracii; & Homerus libro decimotertio Iliados [h] Thraces Ἱπποπόλους idest ex equo bellantes, vel equites appellat, quum ait

Νόσφιν ἐφ' ἱπποπόλων Θρῃκῶν καθορώμενος αἶαν

Hinc equi Diomedis a poëtis celebrati; hinc [i] Rhesi.

Qui [l] candore nives anteirent, cursibus auras

Nec vacat quod [m] Euripides ait Polymne- 15
storem populos hastâ rexisse; nam antiquitus Reges, ut Cælius [n] Rhodiginus notat, hastâ pro sceptro utebantur; hinc simulacris Deorum hastas additas [o] eruditi notant, quas in templis Deorum [p] aliquando motas fuisse, & habitum prodigii loco, & expiatum Livius memoriæ prodidit. Sequuntur versus, quibus Polydorus affirmat, ideo se bello subductom, quia arma ferre non posset; ad quem locum breviter indicabo, qua ætate viri bello idonei haberentur, quos ἐν ἡλικίᾳ εἶναι Græci dicunt Demosthene teste, qui in Olynthiacâ oratione primâ sic ait τοὺς δ' ἐν ἡλικίᾳ, ἵνα τὴν τοῦ πολεμεῖν ἐμπειρίαν ἐν τῇ τοῦ Φιλίππου χώρᾳ κτησάμενοι φοβεροὶ φύλακες τῆς οἰκείας ἀκεραίου γένωνται. Persæ igitur aucto- 16
re Strabone [q] maturos bello adolescentes judicabant, qoom vigesimum ætatis annum explevissent; id etiam Xenophontem libro primo de institutione Cyri affirmare docti viri tradiderunt; sed Xenophon libro primo nunquam id asseverat, sed tantummodo tradit pueros, quum ad decimum septimum annum pervenissent, inter adolescentes esse censos; quorum fuisse munus accepimus & Regem venantem sequi, & latrones insectari, & in expeditionem duci; ut potiùs eo Auctore militaris ætas apud Persas decimo septimo, quàm vigesimo anno incepisse videatur. Quod si fuerit consonum veritati eodem tempore adolescentuli Persæ, atqoe Romani militiam inchoa-

[a] Pompon. Mela libr. 2. cap. 2. [b] Thucydid. libr. 2. [c] Solin. cap. 15. [d] Plin. libr. 4. c. 11. [e] Herodot. libr. 5. Valer. Max. libr. 2. cap. 1. & Pompon. Mela libr. 2. [f] Herodot. ibid. Pomponius Mela ibidem, & Solinus cap. 15. [g] Euripides in Hecubâ v. 428. [h] Sic & Iliad. ξ. [i] Euripid. in Rheso. [l] Virgil Æn. 12. [m] Euripid. in Hecub. [n] Cæl. Rhodig. libr. 21. cap. 6. [o] Cæl. Rhodig. ibid. [p] T. Liv. libr. 21. in fin. & libr. 24. [q] Strabo libr. 15. de Persis.

choabant. Nam Servius Tullius [a] auctore Gellio sancivit, ut qui decimum septimum annum attigissent, milites legerentur, & qui nondum quadragesimum sextum exegissent juniores; qui verò eam ætatem transcendissent, seniores haberentur; quod & Gracchus [b] lege sacratâ cavit, ut obviam iret nonnullorum ambitioni, qui quo maturiùs ad honores militiæ pervenirent, quos pedites denis stipendiis confectis, equites quinis consequebantur, citiùs nomina militiæ dabant. Nec apud Græcos serius in-
17 cepit ætas militaris; quandoquidem Alexander [c] Macedo sexdecim natus annos ductu suo, patris auspiciis bellum gessit, & hostes profligavit; neque enim verisimile est a Philippo prudentissimo Rege electum ducem, antequam militarem ætatem attigisset. Sed & Acharnanes quinctum decimum annum initium militiæ, Livio teste, esse voluerunt; sed id necessitate coacti, & rebus pæne deploratis. Ceterùm Athenienses, ut Ulpianus Demosthenis interpres testatur, adolescentulos a decimo octavo anno militiam auspicari jusserunt, & finire quadragesimo; Plato autem vigesimum vult esse initium militandi, sexagesimum finem. Ex quibus constat, quàm tenerâ ætate fue-
18 rit Polydorus, quum missus est ad Polymnestorem, qui arma nondum ferre posset. Quod est ab Euripide artificiosè positum, & ut scelus Polymnestoris augeret, & ut casum Polydori magis miserabilem faceret; nam & Polymnestoris crudelitas major apparet, quòd nihil ætate motus Polydori ipsum trucidarit, & abjecerit insepultum; & Polydori casus est commiseratione dignior, quòd extinctus fuerit ætate adeo acerbâ, nondum vitæ commodis planè degustatis. Solemus enim magis eorum misereri, qui adolescentuli, aut pueri, quàm eorum, qui senes moriuntur; ideo Antiqui oculis acerba funera subtrahebant, & pueros noctu sepeliebant; ut Cornelius Tacitus Annalium libro decimo tertio testatur, quasi nefas esset tantam cladem intueri. Simul & Polydorus purgat sese; ostendit enim se potissimùm Trojâ emissum, subtractumque bello, non quia sibi deesset indoles ad bellandum, sed quia deesset ætas militaris.

DISSERTATIO XII.

In sequentes Euripidis Versus.

Diomedes pugnam cum Glauco hoste detrectavit propter jus hospitis; Crispinus etiam a Badio hoste ad singulare certamen provocatus nonnisi eo hospitium renunciante manum conserere voluit. Jus nunquam violandum; tamen ex gravissimâ causâ fit scelus tolerabilius. Mortem in Mari horrebant Veteres, quia corpus conquiescere non possit; non autem, quia vererentur, ne anima, utpote ignea, extingueretur. Simulacrum Jovis Hercei tribus oculis præditum significabat, tribus Regnis illum imperare. Magnitudo Imperii Priami. Bellum Trojanum neque contemnendum fuit; in quo centum millia Græcorum, & quinquaginta millia Trojanorum decertarunt; neque tantum fuit, quantum prædicant non solùm poëtæ, sed etiam alii Scriptores veritatem professi. Alexander Achilli se comparabat; & qui Pompejum admirabantur, Agamemnonem appellabant; quum tamen nullatenus essent conferendi. Plurimi navium inventores dicuntur. Navis, quæ Argonautas vexit, vix quinquaginta viros capiebat.

FLuxam esse, & cum fortunâ mutabilem fidem improborum, rebusque prosperis favere plerumque Mortales, adversis infestos, atque inimicos Euripides poëtarum doctissimus illustri nos admonet documento; Polymnestorem quippe Thraciæ Regem tradit florente Priami fortunâ, opibusque nondum accisis Trojanorum debitam affinitati, debitam hospitio fidem illibatam servasse; Trojâ captâ, interfectoque Priamo ex amico inimicum, ex hospite paterno crudelissimum hostem esse factum. Siquidem Polydorum Priami filium, qui unus ex Asiæ prin- 1
cipe domo supererat, obtruncavit; & quasi parum se perfidum, inhumanumque censeret, nisi sceleri scelus addidisset interfectum hospitem abjecit insepultum. Hanc historiam Poëta noster his versibus elegantissimè narrat, quos hodierno die suscepimus enarrandos

Ἕως μὲν οὖν γῆς ὄρθ' ἔκειθ' ὁρίσματα,
Πύργοι τ' ἄθραυστοι Τρωϊκῆς ἦσαν χθονὸς,
Ἕκτωρ τ' ἀδελφὸς οὑμὸς ηὐτύχει δορὶ,
Καλῶς παρ' ἀνδρὶ Θρῃκὶ πατρῴῳ ξένῳ
Τροφαῖσιν ὥς τις πτόρθος ηὐξόμην τάλας:
Ἐπεὶ δὲ Τροία θ', Ἕκτορός τ' ἀπώλετο
Ψυχὴ, πατρῴα θ' ἑστία κατεσκάφη,
Αὐτὸς δὲ βωμῷ πρὸς θεοδμήτῳ πιτνεῖ
Σφαγεὶς

[a] Aul. Gell. libr. 10. cap. 28. [b] Plutarch. in Vitâ Gracchorum. [c] Idem in Vitâ Alexandri.

Σφαγεὶς Ἀχιλλέως παιδὸς ἐκ μιαιφόνου,
Κτείνει με χρυσοῦ τὸν ταλαίπωρον χάριν
Ξένος πατρῷος, καὶ κτανὼν ἐς οἶδμ' ἁλὸς
Μεθῆχ'........

Nos autem ad hunc potissimùm modum latinè convertimus

Ergo potentis donec Asiæ termini,
Stabantque turres urbis Iliacæ, meus
Et pater Hector bella felici manu
Gerebat, ipse in Regis Odrysii domo
Pulchrè educabar, atque crescebam cibis,
Ut ramus, imber quem sacer nutrit Jovis.
Sed postquam Achillis Hector hastâ concidit,
Et Ilium eversum, & domus Priami senis,
Atque ipse ad aram Priamus Hercei Jovis
A nato Achillis cæsus homicidâ occidit,
Me luce miserum spoliat auri gratiâ
Paternus hospes, & trucidatum in maris
Proicit undas.....

Quibus versibus multa complectitur Poëta,
2 quæ ad invidiam adversùs Polymnestorem concitandam, & Polydoro miserationem conciliandam pertinent, de quibus disseremus deinde; quoniamque Poëta loquitur de finibus imperii Trojani, deque bello Trojano, de iis etiam nonnulla dicemus; quæ dissertatio cum Hecubam tragœdiam, tum plerasque Euripidis fabulas illustrabit, in quibus rerum Trojanarum mentio reperitur; & ad invidiam quidem in Polymnestorem conflandam quàm multa Poëta congerit? Est odiosum mutare cum fortunâ fidem; mutavit cum fortunâ fidem Polymnestor, qui dum Priami Regnum stabat, ejusque filius Hector multa prosperè gerebat, Polydorum tanquam ex se genitum educabat; posteaquam Europæ succubuit Asia, Græcorum fortunam secutus est: est execrandum facinus amicum non solùm prodere, sed etiam trucidare; non solùm prodidit amicum, sed trucidavit Polymnestor; in hospitio verò violando, & eo hospitio, quod non erat constitutum recens, verùm antiquitus, quod si ius a patre acceperat, quantum scelus admisit Polymnestor? Certè hospitii jura etiam inter hostes antiquitus habebantur sanctissima; quapropter
3 apud Homerum Diomedes cum Glauco pugnaturus ubi audivit esse Glaucum paternum hospitem, statim pugnam detrectavit, & veterem cum eo amicitiam instauravit; & apud Livium Crispinus [a] Badio Campano hoste ad singulare certamen provocatus meminit hospitii, quo junctus erat cum Badio; nec nisi eo hospitium renunciante, & probra ingerente compelli potest, ut cum hospite, licet hoste, inimicoque jam facto manum conserat. Quæ jura quum inter hostes inviolata servarentur, multo magis ab amicis violanda non erant; ideo Ovidius [b] inter maxima scelera ferrei sæculi ponit hospitii jus violatum; sic enim loquitur

Vivitur ex rapto, non hospes ab hospite tutus,
Non socer a genero; fratrum quoque gratia rara est,
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti,
Lurida terribiles miscent aconita novercæ,
Filius ante diem patrios inquirit in annos

& in Helenæ ad Paridem epistolâ hospitium sacrum esse dicit:

Ausus es hospitii temeratis advena sacris
Legitimam Nuptæ sollicitare fidem

Nec mirum, Jovem auctorem juris hospitalis esse censuerunt; idcirco [c] Virgilius 4
dixit

Juppiter, hospitibus nam te dare jura loquuntur,
Hunc lætum Tyriisque diem, Trojaque profectis
Esse velis........

unde Juppiter [d] Xenios, videlicet *hospitalis*, est appellatus. Magnam igitur Polymnestori conflat invidiam Euripides, quum dicit Polydoro puero, quem vel mutatio fortunæ, vel ætas e tanto fastigio devolutum etiam hostibus miserabilem reddere potuisset, paternum hospitem necem attulisse. Id scelus autem si designasset, ut Regnum suum constabiliret, minùs fuisset invidiosum; nam & si, qui dixit [e]

Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, τυραννίδος πέρι
Κάλλιστον ἀδικεῖν: τ' ἄλλα δ' εὐσεβεῖν χρεών

meritò a sapientibus reprehendatur, nunquam enim jus violandum est; tamen quum gravissima causa sceleris perpetrandi subest, evadit scelus quodammodo tolerabilius. Quapropter [f] Orestes, qui patris ulciscendi
causâ matrem interfecit, variatis hominum 5
sententiis Deæ sapientissimæ judicio dicitur absolutus; at in Polymnestore causa sceleris fuit ipso pæne scelere turpior; pecuniæ cupiditate adductus Polydorum obtruncavit. Pecuniæ verò studium etiam sine scelere in privato, nedum in Rege turpissimum est. Siquidem [g] avaritia, Sallustio teste, *quasi venenis malis imbuta corpus, animumque virilem effeminat, semper infinita, insatiabilis est, neque copiâ, neque inopiâ minuitur*. Quare videte quot, & quanta crimina in Polymnestorem conferuntur; conferuntur perfidiæ, crudelitatis, avaritiæ, impietatis in Deum crimina; qui enim hospitem violabat, in

Hhh Jovem

[a] Tit Livius libr. 25. [b] Ovid. Metamorph. libr. 1. [c] Virgil. Æneid. libr. 1. [d] Scholiast. Apollon. Servius ad libr. 1. Æneid. Virg. v. 735 & Suidas in V. Ξένιος Ζεὺς. [e] Euripid apud Sueton. in Jul. Cæsar. Vitâ cap. 30. [f] Sophocl. & Euripid. in Electrâ, & Hygin. fabul. 119. [g] Sallustius in Catilin.

Jovem ipſum hoſpitalem impius habebatur.
Quod autem addit a Polymneſtore Polydo-
ri corpus projectum in mare; nonne cru-
delitatem, cui nihil addi poſſe videbatur,
auget in immenſum? Execrantur [a] poëtæ
6 Creontem Regem Thebanorum, quòd Ar-
givos, qui in obſidione Thebarum fuerant
interfecti, ſepulturâ prohibuerit; quam im-
manitatem Athenienſes bello adversùs The-
banos ſuſcepto acerrimè vindicarunt. Si
tantum ſcelus habebatur ſuos hoſtes velle
inſepultos; nec id ſine causâ, ſiquidem a
Poëtâ præclariſſimè [b] dictum eſt

*Nullum cum victis certamen, & æthere caſ-
ſis,*

quantum ſcelus fuit Polymneſtoris, qui a-
mico Polydoro, quum extinctum in mare
projeciſſet, ademit ſpem ſepulturæ? Athe-
nienſes illos [c] ipſos, qui Patriam prodidiſ-
ſent, qui templis Deorum ſacrilegas faces
injeciſſent, qui delubra ſanctiſſima expilaſ-
ſent, etſi in Atticâ honore ſepulturæ affici
vetuerunt, non vetuerunt alibi ſepeliri;
quin etiam in Atticâ ipſis inanem tumulum
conſtitui conceſſerunt, cui tamen *ἰκρίον* im-
ponebatur, quod nomen *furcam*, vel *crucem*
ſignificat; adeo iis quoque, qui ſumma ſce-
lera fuiſſent auſi, non denegandum ſepulcrū
cenſuerunt, dum ne eorum corpora Atti-
cam, quam contaminarant, attingerent. At
Polymneſtor innocentem Polydorum non
ſepulcro ſpoliavit, non abjecit inſepultum,
ſed, quod gravius eſt, projecit in mare. Hæc
eadem verò, quæ ad ſcelus Polymneſtoris e-
xaggerandum pertinent, pertinent quoque
ad miſericordiam Polydori commovendam;
nam quo indigniùs eſt occiſus Polydorus,
eo eſt etiam miſerabilior. Sed præcipuè
7 verſantis in mari, & poſt mortem fluctibus
agitati deplorandus eſt caſus; grave ſiqui-
dem antiquitus putabatur mari mergi, &
in illo inſtabili elemento mortuum jactari.
Quapropter Ovidius [d] cecinit

Eſt aliquid fatoque ſuo, ferroque cadentem
In ſolitâ moriens ponere corpus humo,
Et mandare ſuis aliqua, & ſperare ſepul-
crum,
Et non æquoreis piſcibus eſſe cibum

& Propertius de morte Pæti [e] queritur
quod

...... *nova longinquis piſcibus eſca natet*

& Homerus [f] Ajacis caſum miſeratur,
quòd eſſet extinctus in mari; ſic enim lo-
quitur

Ὣς ὁ μὲν ἔνθ' ἀπόλωλεν, ἐπεὶ πίεν ἁλμυρὸν ὕδωρ

Et Servius reddit rationem, cur miſerum
haberetur extingui in mari his verbis [g] *in-*
gemit non propter mortem, ſed propter mortis
genus; grave eſt enim ſecundùm Homerum pe-
rire naufragio, quia anima ignea eſt, & extin-
gui videtur in mari. Sed hæc ratio eſt admo-
dum levis, quum ſciamus eſſe nonnullos
ignes, qui aquâ non extinguantur, immo
accendantur; quare potiùs crediderim mi- 8
ſerrimum viſum naufragio interire, quia
quum mortuos humo condere ſit inſtitu-
tum, quemadmodum ait [h] Poëta,

Sedibus ut ſaltem placidis in morte quieſcant

qui naufragio vitam amiſerunt, deteriore
ſunt conditione, quàm alii, qui ſepulcro
carent, quum inquietum magis nacti fue-
rint elementum. Idcirco Romani [i] parri-
cidas, quos horribili aliquo, atque inuſita-
to ſupplicii genere afficiendos eſſe cenſe-
bant; in culleum cum ſimiâ, & viperâ, &
gallo gallinaceo inſutos in mare dejecerunt;
ut [l] Cicerone teſte ita fluctibus jactaren-
tur, ut ne ad ſaxa quidem mortui con-
quieſcerent. Eoſdem autem affectus odii,
& miſericordiæ, quos in Polymneſtorem, &
Polydorum Poëta commovet, commovet
etiam in Pyrrhum, Priamumque, quem a
Pyrrho ad aram ædificatam Deo dicit inter-
fectum his [m] verbis

Αὐτὸς δὲ βωμῷ πρὸς θεοδμήτῳ πίτνει
Σφαγεὶς Ἀχιλλέως παιδὸς ἐκ μιαιφόνου

Quo exemplo Virgilius [n] dixit

Natum ante ora patris, patrem qui obtrun-
cat ad aras.

Fuit autem hæc ara in aulâ Priami, quæ
Herceo [o] Jovi eſt dedicata, ad quam Pria- 9
mus dicitur trucidatus, ut Dio Chryſoſto-
mus in Iliacâ oratione teſtatur; & Virgi-
lius [p] his verbis

.... *hæc dicens altaria ad ipſa trementem*
Traxit, & in multo lapſantem ſanguine nati,
Implicuitque comam lævâ, dextraque coru-
ſcum
Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit enſem

& Ovidius in Ibin, qui ſic ait

Nec tibi ſubſidio præſens ſit Numen, ut illi,
Cui nihil Hercei profuit ara Jovis

In eâ autem arâ ſimulacrum Jovis celeba-
tur tribus oculis præditum, quorum duo
in eo loco conſpiciebantur, ubi ſedes eſt
oculorum, tertius in fronte; qui tres ocu-
li [q] Pauſania teſte ſignificabant Jovem tribus
Regnis, Cælo ſcilicet, mari, & terræ, vel In-
feris imperare; dicebatur autem Herceus
Juppiter, ut [r] Suidas docet, quòd undique
aulæ

---

a Ariſtoph. in Equitibus, & Stat. in Thebaid. Pauſan. in Atticis, ſive libr. 1. b Virgil. Æneid. XI. c Xenoph. Hiſtor. Græc. libr. 1. & Thucyd. libr. 1. circa finem. d Ov. Triſt. libr. 1. El. 2. e Propert. libr. 3. Eleg. 7. f Homer. Odyſs δ. v. 511. g Serv. in Virg. Æneid. libr. 1. h Virgil. Æneid. libr. 6. i Auctor ad Herennium libr. 2. Juvenal. Sat. 6. & 13. l. 1. & l. ult. ff. de pœn. & l. 1. Cod. eodem tit. l Cicer. Orat. pro Sex. Roſc. Amer. m Euripid. in Prolog. Hecub. n Virgil. Æneid. libr. 2. o Pauſ. in Meſſenicis, ſive libr. 4. p Virgil. Æneid. libr. 2. q Pauſan. in Corinthiac. ſive libr. 2. r Suid. in V. Ἑρκεῖος Ζεύς.

aulæ parietibus esset circumseptus; nam ἕρκος Græcis dicitur septum; Homerus [a]

Τέκνον ἐμόν, ποῖον σε ἔπος Φύγεν ἕρκος ὀδόντων:

vel, ut Eustathius asseverat, eo quòd omnes conservet, qui in ædibus habitant. Quibus explicatis de imperio, belloque Tro-
10 jano, quemadmodum polliciti sumus, disserendum est; ac Priami quidem imperium quàm latè patuerit, ostendit his [b] versibus Homerus

Καί σε, γέρον, τὸ πρὶν μὲν ἀκούομεν ὄλβιον εἶναι,
Ὅσσον Λέσβος ἄνω Μάκαρος ἕδος ἐντὸς ἐέργει,
Καὶ Φρυγίη καθύπερθε, καὶ Ἑλλήσποντος ἀπείρων

Quæ sic possunt latinè converti

Ante quibus fueris opibus subnixus, & armis,
Scimus, & imperio nuper tenuisse potenti
Te quidquid Lesbi pulcherrima regna beatæ,
Et Phrygia, & magnus complectitur Hellespontus

Atque has omnes regiones in novem distributas fuisse principatus animadvertit Strabo in libro decimo tertio; quorum imperium tenuerunt Eurypylus, Epistrophus, Mines, Altes, Hector, Æneas, Pandarus, Asius, Meropis filii, qui Trojanis, Lyciis, Dardanis, Lelegibus, Cilicibus imperabant. Quapropter quum Euripides ait

Ergo potentis donec Asiæ termini

hi sunt intelligendi, quos imperio Priami
11 circumdedit Homerus; intra hos omne illud famâ celebratum Trojani belli incendium desæviit; intra hos Achilles viginti tres urbes cepisse dicitur, atque evertisse; duodecim quidem classe, undecim terrestri exercitu, ut Homerus [c] idem testatur. Sed non hi tantùm populi Trojanis auxilium tulerunt, verùm etiam alii complures; nam, & Lydi, quos Mæonas [d] Homerus appellat, qui ad Caycum usque fluvium loca tenuerunt; & Pelasgi, qui quantum terrarum Cayco, & Mycale continetur, habuerunt; & Cares quos [e] Homerus Βαρβαροφώνους vocat; & Pæones, & Thraces Priamo suppetias tulisse dicuntur, & [f] Amazones, quæ circa Thermoodontem fluvium regiones incolebant, & [g] Memnon ab Æthiopiâ venisse Trojanos defensurus; qui fortasse missus fuit ab Assyriorum Rege, sicut Diodorus affirmat, & ratio temporum persuadet. Nam eo tempore, quo gestum est bellum Trojanum, magna pars Asiæ, & Phrygia Assyriorum imperio regebatur. Quapropter neque illud bellum contem-
12 nendum, neque tantum fuit, quantum fuisse Poëtæ, aliiquæ scriptores mentiuntur. Hi quippe, quo rem verbis ad Cœlum ferant, sic de bello Trojano loquuntur, tanquam in eo non pars Asiæ cum Europæ non magnâ parte decertarit, sed tanquam Europa omnis cum universâ Asiâ, & barbaris nationibus conflixerit; sic [h] Virgilius ait:

Quanta per Idæos sævis effusa Mycenis
Tempestas ieris campos, quibus actus uterque
Europæ, atque Asiæ fatis concurrerit Orbis,
Audiit, & siquem tellus extrema refuso
Submovet Oceano.....

& libro decimo

..... quæ causa fuit consurgere in arma
Europamque, Asiamque, & fœdera solvere furto

Ut autem Priami, qui bellum cum Græcis gessit, potentiam exaggeret, Priamum Asiæ Regem vocat libro [i] secundo, ubi sic ait

.... tot populis quondam, terrisque superbum
Regnatorem Asiæ .,.....

Cui ceteri etiam poëtæ concinunt, nam Paridem, & Menelaum Poëta vetus nuncupat

Εὐρώπης, Ἀσίης τε δορυσθενέας βασιλῆας

& Seneca in Troadibus de Troiâ loquens ait [l]

Ad cujus arma venit, & qui frigidum
Septena Tanain ora pandentem bibit,
Et qui renatum pronus excipiens diem
Tepidum rubenti Tigrin immiscet freto

Et ne tantum poëtas citem, etiam alii scriptores veritatem professi res ad Trojam ge- 13
stas pro maximis in Cœlum extulerunt. Ælianus [m] enim in variâ Historiâ hoc argumentum maximum vocat, & Isocrates in Panathenaico Agamemnonem dicit verbo quidem unam duntaxat urbem, re autem verâ omnes Barbaros non solùm Asiam incolentes, verùm etiam alias regiones subegisse. Quorum sententiis, & eloquentiâ factum est, ut res Trojanæ pro maximis celebrarentur, eorumque, qui bellum ad Trojam gesserunt, nomen clarissimum haberetur. Quapropter & Alexander ille Macedo, qui non solùm Achillem, verùm etiam omnes homines, qui unquam fuerant, rebus gestis, gloriaque superaverat, satis prædicare sibi res suas, atque extollere videbatur, si Achilli se, Hephæstionem Patroclo comparasset; & qui [n] Pompejum maximè admirabantur, Agamemnonem appellabant; quum Pompejus plures urbes cepisset, quàm Agamemnon vidisset, plures provincias subegisset, quàm Agamemnon civitates, pluribus populis imperasset, quàm hominibus Agamemnon. Tantum potuit inveterata hominum opinio, & men-

[a] Homer. Odyss. ψ. v. 70. [b] Idem Iliad ω. v. 544. [c] Hom. in Iliade. [d] Idem Iliad. κ. [e] Idem Homer. Il. β. v. 867. [f] Justin. libr. 2. [g] Virg. Æn. libr. 1. [h] Idem Æn. libr. 7. [i] Idem Æn. libr. 2.

[l] Senec. in Prolog. Troad. [m] Ælian. Var. Hist. libr. 14. cap. 21. [n] Plutarch. in Vitâ Pomp.

dacia poëtarum, ut non Ægypti Reges, non
Amazones [a], non Semiramis, & Ninus,
qui innumeros populos, innumerabilesque
provincias in suam potestatem redegerunt,
sed Agamemnon, & Græcorum duces, qui
unam dumtaxat urbem expugnaverant, pro
14 magnis haberentur. Quam opinionem vul-
gi refellit meritò Thucydides in primo Hi-
storiarum libro; ubi bellum, quod Athe-
nienses cum Lacedæmoniis gesserunt, quod
Peloponesiacum est appellatum, Trojano
bello & magnitudine rerum gestarum, &
classium, & exercituum, & diuturnitate tem-
poris anteponit; neque enim aut artem mi-
litarem satis excultam, & perfectam eâ tem-
pestate, neque res Græciæ satis fuisse vali-
das, & opulentas. Quum enim commer-
cia inter homines adhuc non satis essent
constituta, & potentiores passim tenujorum
res diriperent, ferrentque, non potuisse
confirmat civitates in justam magnitudinem
coalescere, ac propterea Græciam omnem
minùs opibus valuisse. Atque hanc fuisse
causam dicit, quòd ante ea tempora nihil
communiter Græci magnum, & præclarum
gesserint; quod etiam Plutarchus adnota-
vit. Et sanè si quantus fuerit Græcorum
15 exercitus, & Trojanorum, cogitemus, te-
nujores fuisse utrorumque res intellige-
mus, non solùm quàm prædicentur, sed e-
tiam quàm fuerint consequutis temporibus;
qui enim res antiquas curiosius indagandas
putaverunt, in exercitu quidem Grajo centū
hominum millia, in Trojano quinquaginta
millia fuisse prodiderunt. Neque enim mo-
vere nos debet ingens illa navium multitu-
do, quibus ad obsidionem Trojæ Græci pro-
fecti esse dicuntur; nam si consulamus Ho-
merum, quem utpote poëtam in majus
rem auxisse verisimile est, exiguas valde fuis-
se reperiemus. Nam Bœotiorum singu-
las [b] naves centum viginti viros vexisse,
Philoctetæ [c] verò quinquaginta; qui mo-
dus maximarum, minimarumque navium
debet censeri. Nec verò mirum est eâ tem-
16 pestate naves fuisse tam parvas; quum inter
Trojana tempora, & expeditionem, quam
in Colchos Argivi susceperunt, tam exi-
guum intercesserit intervallum; quo tem-
pore prima navis ædificata dicitur. Quod
licet abhorreat a veritate; nam & Tyrii na-
vium sibi vindicant inventionem; unde
Tibullus [d] cecinit

Prima ratem ventis credere docta Tyros

& Janus [e] Latinorum Deus navium dici-
tur inventor fuisse; & Critias testatur apud
Athenæum [f] Cares navigia primos exco-
gitasse, & Taurus [g] ille, qui vexit Euro-
pam, navis fuisse dicitur; & [h] Aquila, quæ
rapuit Ganymedem, & [i] Aries, qui Phry-
xum; & Danaus ex Egypto in Græciam,
& Isis [l] ex Græciâ in Ægyptum, & e Cre-
tâ Saturnus in Latium, & Athenis The-
seus in Cretam navibus advecti sunt; &
Minos, antequam Argivi adversùs Colchos
navigarent, classem dicitur habuisse. Li- 17
cet, inquam, a veritate sit alienum, Argo
navem primam fuisse; tamen verisimile est
illam fuisse primam, quæ artificiosiùs fuerit
fabricata, & ampliore fuerit quàm ceteræ
magnitudine. Atque ego sic interpretor
Catulli [m] locum, qui, quum Argo primam
navem vocet hoc versu

Illa rudem cursu prima imbuit Amphitri-
ten,

in eodem poëmate fatetur, antequam Argo
fabricaretur, Theseum navigasse, quum ait

Namque fluentisono prospectans litore Diæ
Thesea cedentem celeri cum classe tuetur,
Indomitos Ariadna gerens in corde furores.

Primam enim accipio non tempore, sed 18
magnitudine, & præstantiâ, sicut Virgilius,
quum de Æneâ dicit [n]

..... Trojæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus, Lavinaque venit
Litora.....

non intelligit primum tempore, sed digni-
tate; quum alii antea in Italiam venerint,
sed Æneæ magnitudini haudquaquam pa-
res. Primum verò pro principe interdum
accipi vel illa Virgilii [o] verba declarant

...... Et primis unâ tot nocte peremptis

aut illa [p]

Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Pœnorum expectant.....

Quum autem navis Argo, quæ tanta fuit
cum ceteris comparata, ut aliarum famam 19
obscurarit, vix [q] quinquaginta viros in Col-
chorum terram navigantes ceperit; reliquas
usque ad ea tempora fabricatas exiguas mo-
le, & artificio rudi fuisse consentaneum ra-
tioni est; ac proinde non est mirum, si
Trojanis temporibus, quæ sexagintanovem
annis, quàm Argonautarum expeditio, sunt
recentiora, ut Clemens Alexandrinus libro
Stromatum primo testatur, nondum ars per-
fecta fuerit navium ædificandarum.

DIS-

a Justin. libr 1. & 2. b Hom. Iliad. β. v. 508. c Idem ibid. v. 718. d Tibull. libr. 1. Eleg. 7. e Athen libr. 15. cap. 13. f Athen. libr 1. cap. 22. g Lactant. de Fals. Rel. c. 11. l. 1. h Idem ibid. i Palæphat. de Incredib. cap. 31. l Lact. Firm. de Fals. Rel. l. 1. c. 11. m Catull. in Nupt. Pel. & Thet. n Virg. Æn. l. 1. o Idem libr. 9. p Idem Æn. libr. 4. q Hygin. fab. 14.

DISSERTATIO XIII.

De Magnitudine Antiquarum Navium.

Pictores antiquitus suis operibus adscribebant, quid ea essent. Artes omnes rudes initio fuerunt. Multi poetæ extiterunt ante Homerum; quare audiendus non est Vellejus Paterculus, qui tradit Homerum simul inventorem, perfectoremque sui operis extitisse. Homerus nonnulla a Phemonoë heroum carminum inventrice mutuatus est, & ab Helenâ poëtriâ trojani belli argumentum. Poësis, ars dicendi, pictura, & sculptura citissimè perfectionem acceperunt. Græcorum ad Trojam proficiscentium maximæ naves centum viginti dumtaxat viros capiebant. Plinius auctoritate Thucydidis affirmat Aminoclem triremium fuisse inventorem; verùm Thucydides solùm Corinthios primos triremes habuisse prodidit.

OMnium artium, & disciplinarum initia rudia fuisse, atque imperfecta, tam est omnibus apertum, ut longâ disputatione haudquaquam sit nobis comprobandum. Sic illi, qui sculpturam principes invenerunt, adeo in suâ facultate rudes, atque indocti fuerunt, ut manus, & pedes
1 facere nescirent; quos quum statuis Dædalus addidisset, quemadmodum Themistius prodidit, non ampliùs fictos homines e marmore ducere, sed vivos, atque spirantes visus est procreare; quocirca Veteres, ut auctor est Plato [a], Dædali statuas ambulare tradiderunt: sic initio pictura tantum absuit a rerum similitudine exprimendarum, ut sicut Ælianus [b] affirmat, antiqui pictores operibus suis, quid illa essent, adscribere cogerentur: poësis autem, quæ altera pictura, sed eloquens habetur, adeo
2 caruit omni artificio, ut, quemadmodum Aristoteli [c] credi convenit, a temerè, & extempore fusis carminibus originem duxerit; neque enim Vellejus Paterculus audiendus, qui putat Homerum simul inventorem, perfectoremque sui operis extitisse, quum Æliano [d] teste ante Homerum floruerint Orœbantius, Melisander, Phrygius Dates, & Dictys Cretensis, & si vulgo credimus Orpheus, & Musæus, & Phemonoë inventrix heroicorũ carminum, a qua nonnulla dicitur Homerus mutuatus, &, ut est apud Photium, Helena poëtria, a qua Troici belli sumpsisse idem poëta fertur argumentum.

Architectura verò, quæ ad has operum magnificentias, quas admiramur, provecta est,
3 a tam rudibus initiis profecta est, ut auctore Vitruvio [e] Antiqui domos e fronde construxerint, vel e luto, atque virgultis, vel etiam antris usi fuerint pro domibus, quò respexit [f] Ovidius, quum cecinit:

Tunc primùm subiere domos, domus antra fuerunt

Eodem modo ire licet per ceteras artes, omnium origines reperiemus a perfectione operum quàm longissimè absuisse; habent enim omnia suos gradus, neque unquam ad summa, nisi per infima pervenitur. Sed quemadmodum artes universæ non statim perficiuntur; sic ubi seriò, studioseque excoluntur, non ita multis ætatibus ad summum fastigium perducuntur; neque verò deest exemplorum copia, quibus id ostendi quàm facillimè possit. Poëticam Romani serius attigerunt; sed ubi ea facultas in 4
pretio haberi cœpit, excolique vehementiùs, tantum brevi profecit, ut mirum videatur inter arma tantùm Latinas [g] Musas adolevisse.

Punico bello secundo, inquit Porcius Licinius, *Musa pennato gradu*
Intulit sese bellicosam in Romuli gentem feram

A Punico verò bello secundo ad ætatem Virgilii, cujus carminibus nihil statuo esse perfectius, nihilque divinius, vix duo sæcula numerantur: eodem ferè tempore dicendi vis, & facultas Catonis ingenio primùm culta est; sed quemadmodum inventa seriùs, quàm poëtica est, ita a Cicerone perfecta celeriùs. Quid enim de picturâ loquar, qua nullam citius artem consummatam 5
Plinius [h] libro trigesimo quinto naturalis Historiæ confirmat? quæ quum Trojanis temporibus, eodem [i] teste, nondum esset inventa, multis ante urbem conditam annis etiam in Italiâ dicitur absoluta. Quid autem de sculpturâ dicam? quæ quum circa originem olympiadum cœpisset, Olympiade octogesima tertiâ [l] florente Phidiâ (quamquam Phidias multa signa ex ære, pauca e marmore fecisse dicitur) vel certè Olympiade centesimaquartâ Praxitelis ingenio adeo perfecta est, & perpolita, ut ipsam propemodum naturam operum excellentiâ [m] superare quodammodo videretur. Quod si artes omnes, quemadmodum his, quæ protulimus, exemplis declaratur, rudes initio fuerunt; postquam verò coli studiosiùs, celebrarique cœperunt, mitis incrementis auctæ eò pervenerunt, quo summo studio homines, ac summis ingeniis præditi eas promovere potuerunt; multò magis idem statu-

[a] Plato in Menone in fine. [b] Ælian. Var. Histor. l. 10. cap. 10. [c] Aristot. in Poëtic. [d] Ælian. Var. Histor. libr. 11. cap. 2. [e] Vitruv. libr. 2. cap. 1. [f] Ovid. Metam. libr. 1. v. 121. [g] Porcius Licin. apud Aul. Gell. libr. 17. cap. ult [h] Plin. libr. 35. cap. 3. [i] Plin. ibid [l] Idem libr. 36. cap. 5. [m] Idem libr. 34. cap. 8.

statuendum est de arte navium ædificandarum, quæ neque tam recondita est, quàm illæ, quas modò recensebam; neque tantum artificii, aut temporis ad perficiendum
6 desiderat. Et sanè si principia ejus repetamus, talia fuisse, qualia artium ceterarum liquebit; siquidem [a] Plinius tradit Erythram Regem, a quo maris Erythræi nomen, rates principem invenisse, trabibus nimirum inter se junctis, & alligatis eo tempore homines vitam fluctibus committebant, & tempestatibus; & quod nimis audacter hac tempestate fieri putatur tantâ mole, tam firmiter compactis navibus, tantâ Cœli, siderumque scientiâ, tantâ navium solertiâ regendarum; id illi facere audebant tam fragili navigio, & haudquaquam sibi cohærente, ignoto mari, Cœloque, nullis armamentis instructi, omni prorsus artificio destituti. Nec defuerunt, qui arboribus in hunc usum cavatis ignota flumina, & profundos aquarum vortices tentarent, ut Virgilius testatur hoc [b] versu

Tunc alnos primùm fluvii sensere cavatas

7 Sed quoniam commercia non admodum frequentabantur, neque bella mari gerebantur (siquidem [c] Minos primus eorum, quos fando audivimus, classe dicitur valuisse) per multa sæcula naves parvâ mole, & minùs artificiosè ædificabantur. Primus [d] Jason, Plinio teste, longam navim est fabricatus, quam adeo suspexit antiquitas, ut ejus inventionem [e] Minervæ sapientissimæ Deæ tribuerit. Sed neque hujus magnitudo digna Minervæ numine, quum quinquaginta dumtaxat viros ceperit; neque illud iter famâ celebratum fuisset alio tempore Diis auctoribus, & heroum virtute præstantissimâ decorandum, atque extollendum. Neque Græci, qoi ad Trojam profecti sunt admodum magnis navibus usi dicuntur, quum earum maximas centum
8 viginti dumtaxat viri conscenderint; quadringentis autem annis post bellum Troicum [f] Aminocles Corinthius quatuor Samiis triremes ædificavit, quem nescio cur Plinius triremium dicat inventorem, quum Thucydides [g], quo auctore Plinius nititur, non id affirmet, sed Corinthios tantummodo primos triremes habuisse, & mari plurimum valuisse. Sed neque tunc, aut consequutis deinde temporibus naves justâ magnitudine, neque summo artificio construebantur; nam & Jones, qui [h] multum classe potuerunt, & [i] Polycrates ille, cujus diuturna felicitas celebratur, & Phocenses, qui [l] Massiliam condiderunt, & bellum gessere cum Carthaginiensibus, naves piraticis similes habuerunt. Atque id eo eveniebat, quòd non admodum frequenter classibus confligebatur, quum omnes magis terrestribus prœliis, & cum finitimis contenderent. Itaqoe quum res
tum maximè proficiant, quum studiosè ce- 9
lebrantur, & excoluntur, ut initio dicebamus, non poterat res nautica perfici, quum plerumque negligeretur. Negligi autem solitam vel illud declarat, quod qui Continentem habitabant nauticæ peritiâ destituebantur; quapropter non aliâ de causâ potentissimus ille Rex Lydorum Crœsus irrisus esse [m] dicitur, quum insulis inferre bellum cogitaret. Sed ubi crebrescere bella, resque mari frequentiùs geri cœperunt; & [n] Siciliæ tyranni classem maximam compararunt; & [o] Xerxes Persarum Rex in Græciam trajecit exercitum, & apud Salamina [p] Græci cum Persis navali prœlio dimicarunt; & Xerxe devicto Græci modò cum Persis, modò inter se decertarunt, & [q] Peloponesiacum bellum exarsit, & omnia illa, quæ a [r] Xenophonte narrantur; quibus res Macedonum successerunt, ac deinde Romanorum cum Carthaginiensibus pugnæ [s] navales; tunc accidit, ut naves majores efficerentur, & absolutiores, classesque cum numero navium, tum magnitudine memorabiles adornarentur. Quapropter [t] Poly- 10
bius gravis inprimis Auctor, neque quod ad multitudinem, neque quod ad magnitudinem attinet, Antigoni, ac Demetrii naves cum Romanorum, & Carthaginiensium navibus comparandas existimat. Ex quibus intelligi potest non minores antiquitus naves ædificari solitas, quàm nunc ædificentur; nam si Trojanis temporibus navigia maxima centum viginti [u] vectores capiebant, & ut [x] Thucydides indicat, qui illorum parvitatem contemnit; & ante Xerxis expeditionem mirificè est aucta Græcarum navium magnitudo, siquidem Xerxis naves, ut auctor est [y] Herodotus, ducentos triginta viros bellatores vehebant, & post Xerxis expeditionem apud Græcos majore mole ceptæ sunt naves fabricari; quarum tamen magnitudo cum navium Romanarum magnitudine non fuit ullo modo comparanda; consentaneum rationi est tantas fuisse navium moles, quantas hoc tempore admiramur, quod pluribus alio die ostendemus.

DIS-

[a] Plin. libr. 7. cap. 56. [b] Virg. Georg l. 1. [c] Plin. libr. 7. cap. 56. in fine. [d] Idem libr. 7. cap. 56. [e] Hygin. fab. 277 [f] Plin. libr. 7. c. 56. [g] Thucydid. libr. 1. [h] Thucydid. ibid. [i] Idem eodem libro. [l] Strabo libr. 4. [m] Herodot. libr. 1. c. 27. [n] Diodor. Sicul. libr. 14. Biblioth. [o] Herodot. libr. 7. cap. 55. [p] Plutarch. in Vitâ Themistocl. [q] Thucyd. in Histor. libr. 1. &c. [r] Xenoph. Histor. Græcar. [s] V. T. Liv. libr. 21. & 27. [t] Polyb. libr. 1. Histor. [u] Thucyd. libr. 1. [x] Thuc. ibid. [y] Herodot. libr. 7.

DISSERTATIO XIV.

De Navium Antiquarum Magnitudine.

Antiquæ naves minores noſtris haudquaquam erant; quod recenſendis vectoribus patet; hinc de Ptolemæi Thalamego agitur, qua per Nilum vehebatur, & de aliâ navi, quam ad navigandum per Mare fabricaverat; agitur etiam de Hieronis navi, quam ſolus Archimedes in Mare deduxit; de navibus Demetrii, quæ quindecim, aut ſexdecim remorum ordinibus agebantur; de eâ, quæ Obeliſcum Romam advexit; & de Myriagogo, qua decem millia hominum vehebantur. Romani trium menſium ſpatio ducentas viginti quinqueremes ædificarunt. Vocem Βρεττανίαν *Delecampius interpretatur Britanniam, ſed rectiùs Salmaſius pro* Brutiâ *uſurpari docet.* Sacer *ſignificat* magnum. *Legio quot milites contineret.*

QUoniam Regum, magnarumque nationum vires non modò terreſtribus, verùm etiam navalibus copiis continentur, nemo gentis alicujus, aut Regis potentiam ſatis prudenti judicio metiatur, niſi quantas poſſit comparare claſſes, & adornare cognorit. Neque verò claſſium ipſarum magnitudinem quis habeat cognitam, & exploratam, niſi non modò navium numerum, ſed etiam magnitudinem tenuerit;
1 idcirco duximus neceſſarium ad antiqoitatis cognitionem, ſcire navium antiquarum modum. Nam quo pacto bellorum, quæ a Veteribus geſta mari memorantur, juſti æſtimatores eſſe poſſimus, ſi quanta fuerit navium moles, quibus ea bella geſta ſont, ignoremus? itaque quum Euripdem explicaremus, & claſſis illius, quam adversùs Trojanos Græci compararunt, mentio incidiſſet, digrediendum eſſe viſum eſt, quærendumque qoanta eſſet antiquarum navium magnitudo; ac Trojanis quidem temporibus, & conſequutis ætatibus naves exiguas valde fabricari ſolitas affirmavimus; poſtea verò auctâ ſcientiâ rei navalis, maritimorumque uſu prœliorum tantâ mole navigia diximus ædificata, ot his haudquaquam cederent, quæ nunc fabricantur, & quorum magnitudinem adm ramur; quod, ne minùs eſſe conſentaneum veritati videator, hodierno die fuſius oſtendemos. Atque hoc facilè conſequemur, ſi navium antiquarum magnitudines proponamus, & priùs de nonnullis dicamus, quæ a Veteribus celebrantur; deinde etiam de navigiis, quibus vulgò Reges, & civitates ad bellum gerendum utebantur. Non fuiſſe autem Antiqois ignotas ingentis molis naves, hæc, quæ ſubjiciemus, exempla declarant. Ptolomæum Ægypti Regem, quem Philopato- 2
rem cognomento vocant, ædificaſſe navem ferunt, quam thalamegum appellavit, cujus meminit in Cæſaris vitâ [a] Suetonius; ſic autem illam nuncupavit, quòd in eâ tanquam in thalamo per Nilum veheretur. Hujus [b] magnificentiam navis nihil attinet dicendo perſequi: nihil opus eſt veſtibula recenſere ex pretioſiſſimâ materiâ fabrefacta, cenacula e cedro, & cupreſſu, Mileſia capitula columnarum auro, atque ebore exornata, columnas ex Indicis lapillis conſtantes, ſimolacra e gemmâ Lychnitide, vela navis ex byſſo funibus alligata purpureis, nihil hæc, inquam, ad id, quod ſuſcepimus oſtendendum, pertinent; navis magnitudo pertinet, quæ trecentorum pedum ſpatium longitudine, latitudine triginta cubitorum, quadraginta verò altitudine occupabat. Atque hæc navis tantum vincebatur ab eâ, quam idem ad navigandum mari conſtruxit, quantum propemodum Nilo præſtat mare; ſiquidem quatuor millibus remigum agebatur, mediaſtinos, & adminiſtras operas quadringentas habebat, militum tria millia, ingentem præterea hominum turbam. Quid autem de illâ dicam,
quam Hiero [c] Siciliæ tyrannus ædificavit, 3
& frumento onuſtam Ægypti Regi dono miſit, quum Ægypti penuriâ frumenti laborarent, quam [d] Archimelus poëta meritò cum Ætnæ monte comparavit, & giganteum opus in epigramate, qood ſuper eo argumento compoſuit, appellavit; nam ad eam ædificandam materia ſexaginta triremium abſumpta eſt; primus autem malus in Britanniâ a quodam bubulco difficillimè repertus eſt, quum in Italiâ, Siciliaque propter magnitudinem, qoæ deſiderabatur, inveniri nullo modo potuiſſet; Britanniam enim interpretatur Delecampius vocem βρεττανίαν, qua utitur Athenæus; ſed fallitur, nam ea vox uſurpatur pro Brutiâ, ut docet [e] Salmaſius; & ſanè Britannia ejus ætatis hominibus incognita habebatur. Quæ navis quum in mare deduci nullis machinamentis, nullis viribus poſſet, Archimedis [f] ingenio deducta eſt, qui machinam, quæ dicitur helix, excogitavit. Nec verò prætereundæ ſunt liburnæ, quas inſano 4
ſumptu Caligula fabricavit ex cedro, gemmatis puppibus, verſicoloribus velis, quas ingentes fuiſſe declarat Suetonius in Caligulæ vitâ, capite trigeſimoſeptimo, quum ait: *fabricavit & de cedris Liburnicas, gemmatis*

[a] Sueton. in Vitâ Cæſaris cap. 52. [b] Athen libr. 5. cap. 9. [c] Athen. libr. 5. cap. 11. [d] Archimelus apud Athen. ibid. c. 12. [e] Salmaſ. in exercitat. Plin. ad cap. 27. Solin. [f] Athen. libr. 5.

tis puppibus, versicoloribus velis, magnâ ther-
marum, & porticuum, & tricliniorum laxita-
te, magnaque etiam vitium, & pomiferarum ar-
borum varietate. Sed hæ ad nullum prope-
modum usum, sed tantummodo ad inanem,
& barbaram opum ostentationem confectæ
sunt; illæ vero Demetrii Regis ad bellum
gerendum comparatæ, quæ quindecim, aut
sexdecim remorum ordinibus agebantur,
& illa, quam Antigonus [a] appellavit *sacram*,
videlicet *magnam*; nam ἱερὸν Græcis *magnum*
5 sonat; unde & glossographi ἱερὸν ἰχθὺν *ma-*
gnum piscem interpretantur, & [b] Suidas
adverbium ἱερῶς ad hunc explicat modum;
& sacra anchora apud Lucianum nihil a-
liud fortasse significat; sicut apud [c] Maro-
nem auri sacra fames. Eadem igitur signi-
ficatione Antigonus navem magnam ἱερὰν
nuncupavit. Atque hac tantum ille valuit,
ut auctore [d] Athenæo hac potissimum Pto-
lomæi duces profligarit; cujus magnitudi-
nem licet elevet Athenæus, ingentem fuis-
se declarat, quum dicat tribus partibus a
Syracusanâ Hieronis nave superatam. Nec
6 ullius navis magnitudini concesserit ea,
quæ [e] maximum obeliscum Romam adve-
xit, in qua præter illam immanem mo-
lem, infinita frumenti vis, aliarumque
mercium, & remigum, vectorumque mul-
ta millia fuisse dicuntur. Mentionem [f] fa-
cit, & Julius Pollux in dictionario navis,
qua decem millia hominum vehebantur,
quam Myriagogon a quibusdam tradit ap-
pellatam. Meminit & Philostratus navis
Ægyptiæ, cujus ingens fuit magnitudo,
quam Ægypti Reges ædificarunt, multa-
rum navium usum præbentem, quum ve-
tusto fœdere cautum esset, ut unâ dum-
taxat onerariâ navi rubrum mare naviga-
rent. Sed hæc navigia fuerunt inusitatæ
magnitudinis ad ostentandam Regum po-
tentiam, vel ad aliquem insolitum usum
constructæ; & tamen ostendunt non de-
fuisse Antiquis artem quantumlibet magna-
rum navium condendarum, aut rationem
in mare deducendarum, regendarumque
solertiam; venio nunc ad alteram partem,
quæ est propria hujus quæstionis. Quæsi-
tum est enim, an vulgò navibus uterentur
Antiqui, quæ magnitudinem earum, qui-
bus nunc utimur, adæquarent, quod cen-
suimus affirmandum; ut enim id credere-
mus, multis Auctorum locis adducti sumus,
sed in præsentiâ paucis erimus contenti.
In septimo igitur libro de bello Punico le-
7 gimus Quinctum Maximum duas legiones
triginta quinqueremibus imposuisse; con-
tinebat autem eo tempore unaquæque [g] le-
gio peditum quina millia, trecentos au-
tem equites. Quamquam non me fugit,
Scipionem [h] superiorem duas Cannensis e-
xercitus legiones ita supplevisse, ut singu-
læ sena millia, & ducentos pedites, sexcen-
tos equites continerent; & Plutarchi [i] non
est nobis ignota sententia, qui putat post
Sabinos in civitatem receptos legiones ex
senis millibus peditum, sexcentis equitibus
fieri cœpisse. Huic autem legionariorum
numero per se magno si navales socios ad-
damus, addamus ceteram nauticam tur-
bam, addamus alios milites, quos consen-
taneum est in his fuisse navibus, ut expo-
sitis legionariis naves tuerentur, quinque-
remes illas, quæ tantam veherent homi-
num vim, ingentes fuisse intelligemus.
Quid in nono libro de eodem bello? non 8
ne proditum est sex millia peditum, se-
ptingentos equites, septem elephantos vi-
gintiquinque navibus longis Carthagine in
Italiam transportata? in octavo autem tri-
ginta navibus longis, quarum viginti quin-
queremes, decem quadriremes, septê millia
militum imposita comperimus; in nono ve-
ro triginta quinque rostratis navibus decem
millia peditum, mille equites in Græciam
trajecisse dicuntur. Polybius [l] verò gravis
inprimis Auctor in Carthaginiensium classe,
quæ ex trecentis quinquaginta navibus con-
stabat, militum centum quinquaginta millia
fuisse perhibet; in Romanâ verò, quæ tre-
centas triginta quadriremes continebat, mi-
litum centum quadraginta millia. Quod si
tantus bellatorum numerus in quadriremi-
bus fuit, quantum in his, quæ sex, aut
septem, aut pluribus remorum ordinibus
agebantur, fuisse dicemus? Quam navium
magnitudinem reputanti subit admirari po-
tentiam Romanorum, qui quum tantum ter-
restribus copiis valerent, tot exercitus alerêt,
tantam etiam navium multitudinem habue-
runt; siquidem bello Punico primo classem
ex trecentis sexaginta quatuor constantem 9
quinqueremibus amiserunt; quibus amissis
intra spatium trium mensium ducentas vi-
ginti ædificarunt, armarunt, in mare dedu-
xerunt; in toto verò bello septingentas na-
ves magnitudine ingentes partim naufra-
giis, partim prœliis navalibus perdiderunt.
Nam quid de bello dicam, quod adversùs
piratas Cnæi Pompeii ductu, auspiciisque
gestum est? in quo tanta fuit [m] Romana
classis, ut universum mediterraneum mare
prorsus obsederit, & propemodum occu-
parit, & piratas innumeris navigiis ma-
ria infestantes, quadringentis urbibus po-
titos deleverit, & Orbem terrarum ingen-

ti, ac

[a] Athen. libr. 5. c. 13. [b] Suid. in V. Ἱερῶς. [c] Virg. Æneid. libr. 3. [d] Athen. libr. 5. cap. 13. [e] Plin. libr. 16. cap. 40. [f] Jul. Pollux libr. 1. Onomast. cap 9. [g] T. Liv. libr. 3. Decad. 5. de Bello Macedon. [h] Idem libr. 9. Decad. 3. [i] Plutarch. in Vitâ Romuli. [l] Polyb. libr. 1. [m] Luc. Flor. libr. 3. cap. 6.

ti, ac diuturno malo liberarit; atque id
non longo temporis intervallo, sed quadraginta
dierum fuerit consequuta; quod
nemo quemquam plurimorum annorum
spatio potuisse consequi credidisset.

DISSERTATIO XV.

De Bello Trojano.

Quot bella mulierum causâ extiterint. Homo licet cupiat aliis imperare, pulchritudini tamen libentissimè servit; ideo Æthiopes pulcherrimos creabant Reges; nihilominus verisimile est, bellum Trojanum gestum fuisse non propter Helenæ raptum, sed propter ingentes divitias, quas Paris rapuerat; quæ vehementiùs, quàm pulchritudo, homines alliciunt.

QUod Plato in Timæo affirmavit
omnes Græcos pueros esse semper,
propterea quod monumenta
vetustatis haberent nulla, quibus
cognoscendis, præteritis
præsentia comparando, ea possent utiliter,
prudenterque moderari; id in historiâ
1 max mè cernitur belli, quod Græci Trojanis
intulerunt. Quum enim a temporibus
Trojanis ad Platonis ætatem anni vix
octingenti numerentur; adeo carebant eâ
tempestate incorruptis rerum ad Trojam
gestarum monimentis, ut illæ, si tempora
spectares, non admodum antiquæ; sin obscuritatem
earum, ignorationemque hominum,
dici possent vetustissimæ. Neque enim
de eventu belli constat inter Auctores;
quum non desint, qui [a] tradiderint Græcos
ad Trojam victos, Trojanos extitisse
victores; neque de causis, quibus tantum
bellum conflatum est, neque de ratione,
qua gestum; quæ omnia adeo sunt implicata,
& permixta fabulis cuncta in majus
extollentium poëtarum, ut difficillimum
sit in eis non ipsam veritatem, sed verisimilitudinem
quandam invenire. Nam causæ
eæ afferuntur, quæ partim perspicuè falsæ,
partim minùs probabiles, partim & si probabiles
videantur, conjecturâ potiùs, quàm
ullis certis argumentis, aut veteris alicujus
historiæ auctoritate nitantur. Quid e-
2 nim ineptius, quàm quod nonnulli prodiderunt,
causam belli Troici fuisse preces
Terræ, quæ quum hominum scelera, & multitudinem
gravaretur, a Jove precata sit, ut
aliquando eâ molestiâ liberaretur; Jovemque,
ut precantis vota exaudiret, Trojanum
bellum excitasse, quo vis innumerabilis hominum
interiret; quò respexisse putant
Homerum, quum cecinit [b]

...... Διὸς δ' ἐτελέιετο βυλή.

aut quid fabulosiùs, quàm quod de aureo
pomo [c] narrant, & contentione Dearum,
& judicio Paradis? Qui verò propiùs ad 3
veritatem volunt accedere, neque ipsi verisimilia
proferunt, qui tradunt Alexandrum
Priami filium in Græciam navigasse,
& [d] quum a Menelao Spartæ Rege hospitio
esset exceptus perhumaniter, Helenam ejus
uxorem rapuisse, & Trojam secum advexisse;
quum autem Græci id molestiùs tulissent,
neque hospitii sanctitatem, neque matronarum
pudicitiam sanctam, illibatamque servari,
confundi jura gentium, connubia ferarum
ritu promiscua haberi; vel ut morem gererent
Agamemnoni, & Menelao; vel ut fidem
jurejurando obstrictam servarent, bellum
Trojanis intulisse. Ferunt enim Tyndarum,
quum [e] Helenam esset in matrimonium
collocaturus, multique eam peterent
principes Græcorum, quum videret ob
excellentem puellæ formam futurum aliquem,
qui quoquo modo posset, eâ potiri
concupisceret, Græcorum Proceres jurejurando
adegisse adversùs illum bellum
gesturos, qui Helenam rapuisset; quod flagitium
quum Trojanus Paris admisisset, bello
Græcos injuriam ultum isse, neque ab
obsidione Ilii, priusquam urbem caperent,
abscessisse. Qua quidem in re Barbari de
Græcis querebantur, quemadmodum tradit
Herodotus [f] Halicarnasseus, quòd Spartanæ
mulieris causâ, quæ nunquam rapta
fuisset, nisi voluisset rapi, bellum multo maximum
concitassent, quod ante a nullâ
gente factum prædicabant. Nam & Phœ-
niees [g] Ino rapuisse, & in Ægyptum avexisse; 4
& Cretenses Tyriam Europam, &
Grajos Medeam invito patre in Græciam
asportasse; ita semper feminas impunè esse
raptas, neque unquam eam injuriam bello
vindicatam. In quo Barbari fallebantur, si
Græcos propter Helenam suâ sponte bellum
suscepisse credebant; neque enim, ut
ait [h] Thucydides, ut Agamemnoni gratificarentur,
vel, ut jusjurandum servarent,
sed potentiâ Atridarum coacti ad Troicam
sunt expeditionem profecti. Nam quo pacto
verisimile possit videri, Agamemnonem
tantum gratiâ valuisse, ut Græciam commoverit
universam, aut Helenam pulchritudine,
ut omnes Græciæ Principes, qui,
ut ex [i] Homero facilè potest intelligi, longè
plurimi fuerunt, ad suas petendas nuptias
inflammarit; adeoque Trojanos ceperit,
ut [l] quum sæpe per legatos repetere-

[a] Dio Chrysost. in Trojan. [b] Hom. Il α. [c] Eur. in Troad. Hyg. fab 92. & German. in Arati Phæn. de Cygno. [d] Herod. libr. 2. cap. 12. & Hygin. fab 92. [e] Hyg. fab. 81. [f] Herod. l. 1. in princ. [g] Herod. ibid. [h] Thucyd. l. 1. [i] Hom. in Iliad. [l] Herod. libr. 2. cap. 114.

tur a Græcis, videre maluerint Patriam obsessam, quàm Helenam non videre? Equi-
5 dem non ignoro multa bella propter mulieres exarsisse; sic bellum inter Phocenses, & Thebanos, quod [a] sacrum est appellatum, ex feminæ Thebanæ raptu duxisse fertur originem, quæ Theano vocabatur, quod bellum quemadmodum Trojanum fuisse dicitur decennale: sic & illud, quod [b] Crisaicum est appellatum, eadem causâ est excitatum, quod Cyrrhæi Megisto Pelagontis Phocensis filiam rapuissent: sic & Romani [c] cum Sabinis acerrimè dimicarunt propter injuriam raptarum Sabinarum: sic & Bœotii Hipporarum munitissimum vicum exeiderunt, quod adolescentes triginta, qui vim inferre voluerant puellæ Phoci filiæ, recepissent, eosque dedere ad supplicium recusassent. Sed [d] & Cambyses Rex Persarum bellum gravissimum gessit adversùs Ægyptios a Nitetide vel uxore, vel pellice irritatus; & Peloponesiacum [e] bellum propter Aspasiæ Periclis amicæ illatam injuriam, raptasque ejus ancillas nonnulli Auctores tradunt extitisse.
Nec mirum; habet enim pulchritudo suas
6 vires, & quidem validissimas, quibus non corporum, sed, quod est majus, imperium obtinet animorum; huic homo superbissimum animal, & ad imperandum ceteris procreatum suâ sponte submittit fasces, & quum molestissimè omnium servitutem ferat, & flagrantissimè cupiat aliis imperare, pulchritudini servit libentius, quàm in cetera dominatur; tanquam pulchritudini solùm legitimum imperium hominum natura detulerit. Quamobrem non sine causâ Æthiopes eos Reges creabant, qui formâ ceteris antecellerent; non illi quidem omninò sapienter, sed tamen erat, quod sequerentur, rectiùs imperaturum putabant, qui id facere quàm facillimè potuisset, faciliùs autem regnaturum, cui homines sponte parerent; hanc autem solius esse pulchritudinis vim arbitrabantur, quam imperio natam non modò Barbari, sed etiam Græci putaverunt; quod ni ita esset, quomodo theatro assentiente dixisset Euripides

Τὸ μὲν γὰρ εἶδος ἄξιον τυραννίδος;

Habet nimirum forma nescio quid flaxa-
7 nimum, excelsum, regale, divinum, quod & superbè imperet, & alliciat blandè, & arctissimè devinciat; & animi quidem augusta illa, atque immortalis pulchritudo neutiquam cerni potest; quæ utinam subjiceretur oculis! mirabiles amores sui in hominum pectoribus excitaret, sed aliquando ubi nacta est idoneum corpus, ex illo emicat, & similitudinem, atque imaginem sui quandam ostendit oculis intuentium. Quare quid mirum pulchritudinem humanis affectibus imperare, quum sit animi divini fetus quidam, splendorque divinus? Quemadmodum enim in coloribus quod allicit, quod oblectat, quod tenet oculos, est ipsa lux, quamvis rebus obscuris infusa delitescat; ita in corporibus, quod animos admiratione percellit, quod mentibus dominatur, est animi ipsa divinitas, quæ latet quodammodo, & apparet Hanc autem divinitatem in Helenâ cernebant Trojani senes, quos [f] Homerus inducit dicentes, succensendum non esse Græcos, Trojanosque pro muliere tam eximiæ pulchritudinis gravissimos labores, diuturnosque perferre. Sed tamen, ut eò,
unde digressa est, revertatur oratio, que- 8
madmodum illi homerici senes, quum illa quasi Helenam admirantes dixissent, addebant hæc verba

Sed tamen hinc abeat, quamvis pulcherrima formâ,
Ne nos, & natos certissima damna sequantur

ita etiam Priamus, & Priami filii Helenam reddidissent, nisi aliæ belli causæ graviores fuissent. Neque verò devastatos agros, neque abactas avarè prædas, neque socias urbes crudeliter direptas, neque Patriam captam, virgines violatas, profanata Deorum templa, fumantes Trojæ ruinas aspicere maluissent. Neque enim nos illa bella, quæ mulierum causâ diximus extitisse, movere debent, ut etiam bellum Trojanum Helenæ causâ dumtaxat gestum arbitremur; neque enim par est eorum, & belli Trojani ratio; illa enim redditis feminis, quia suberant aliæ causæ graviores, non finiebantur. Trojanum bellum, si Helenam Trojani reddere voluissent, fuisse tradunt desiturum; bellum autem Romanorum, Sabinorumque Sabinis redditis tollebatur; sed erant causæ gravissimæ, cur non redderentur; quod feminas, ex quibus Liberos procrearent, non habebant Romani; Trojanis verò cur Helenam retinere vellent, causa non erat. Quare verisimilius duco, quod ait auctor libri, qui [g] Dictys Cretensis no-
mine circumfertur, & Homerus [h] indicat sæpe, non Helenæ pulchritudinem, sed opes, quas Alexander e Græciâ raptas Trojam secum advexerat, tam diuturni belli causas extitisse. Neque enim Paris, quod ait [i] Statius, 9

..... blandè populatus Amyclas

sed

[a] Athen libr. 13. cap. 1. [b] Athen libr 13. cap. 1. [c] Tit. Liv. libr. 1. [d] Herodot. libr. 3 in princip. [e] Plutarch in Vitâ Periclis. [f] Homer. Iliad. 3. [g] Dictys Cretens. libr. 1. de Bello Trojan. [h] Homer. in Iliade. [i] Statius Achilleidos libr. primo in princip.

ſed avarè, atque hoſtiliter; neque illud iter Paridis peregrinatio [a] fuit, ſed bellum, quod Trojani Græcis intulerunt. Neque Helenæ pulchritudo obcæcabat animos Trojanorum, ſed raptæ Spartani Regis divitiæ, quas cæcas eſſe jure poëtæ tradiderunt. Hæ certè ad excitanda bella ſunt longè validiores, quàm pulchritudo; nam licet hæc admirabilior, diviniorque quodammodo videatur, divitiæ propter vitæ commoda, quæ pariunt, magis excitant hominum cupiditates. Quapropter auctor Scolii, qui divitiis pulchritudinem anteponit, ab Athenæo [b] meritò irridetur; convenientiuſque avaritiæ Mortalium loquutus eſſe fertur, qui dixit

Ω' χρυσὲ, δεξίωμα κάλλιϛον βροτοῖς,
Ο῏υ ὄτε μητὴρ ἡδονὰς τοίας δ' ἔχει,
Οὐ παῖδες ἐν δωμοῖσιν, ἐ φιλὸς πατὴρ,
Οἵας σὺ, χ' οἱ σὲ δώμασιν κεκτημένοι
Εἰ δ' ἡ Κύπρις τοιῦτον ὀφθαλμοῖς ὁρᾷ,
Οὐ θαῦμ' ἔρωτας μυρίυς αὐτὴν ἔχειν

Quæ carmina Latinè ſic exponuntur

Aurum beatum, nulla quo jucunditas,
Decuſque nullum pulchrius Mortalibus,
Non chara mater has voluptates habet,
Domive dulces Liberi, & amicus pater;
Quas tuque, quique in ædibus te poſſident;
Quod ſi Dione tale fulget lumine,
Non mirum amores illam habere plurimos

DISSERTATIO XVI.

De Helenâ, belloque Trojano.

Vulgò traditur Helenam natam eſſe ex Ledâ, & Jove in cycnum converſo; ſed Apollodorus tradit ex Nemeſi in anſerem converſâ. quæ quum ovum peperiſſet, & Mercurius Ledæ tuliſſet, ex eo Helenam excluſam pro ſuâ Leda aluerit; nec diſſentit Cypriorum Auctor carminum, niſi quod Jovem non in cycnum, ſed in piſcem mutatum eſſe prodit; Lactantius autem Ledam poſt mortem Nemeſin vocatam dicit; Iſocrates tamen Ledam a Nemeſi diſtinguit; Hyginus verò Helenam ex Pyrrhe, & Jove natam ſcripſit; alii autem ferunt ovum, ex quo illa edita fuit, e Lunâ cecidiſſe. Nata autem ex ovo Helena dicitur; quia in illis ædium partibus educata fuerit, quæ ὦα Veteres nuncupabant; quæ vox etiam ova *ſignificat; niſi fortè poëtæ hoc commento innuere voluerunt, omnes homines ex ovis naſci. Herodotus tradit Paridem cum Helenâ in Ægyptum tempeſtate delatum, & a Proteo Rege coactum eam dimittere; Steſichorus autem Helenæ ſimulacrum Paridem Trojam advexiſſe; quod ſignificat voluptatibus deditos umbram voluptatis, non ipſam voluptatem conſequi. Thucydides, & Plutarchus tradunt decem annos Græcos Trojam obſediſſe; Heraclides autem Ponticus novem annos conſumpſiſſe in capiendis urbibus, quæ Trojanis parebant; & decimo demum anno regiam urbem oppugnaſſe, & expugnaſſe. Equus Trojanus fuit machina quatiendis mœnibus apta. Dio Chryſoſtomus tradit Tyndareum Paridi Helenam in matrimonium collocaſſe; quum universâ Aſiâ uſque ad Indos potiretur; non autem raptam fuiſſe; quod vix fieri poterat; Agamemnonem autem, qui verebatur, ne Paris Peloponeſum occuparet, bellum Trojanis intuliſſe, in quo victores Trojanos extitiſſe; quæ omnia multis argumentis nihil prope dubii relinquentibus confirmat.*

QUemadmodum poëtæ ferunt Jovem [c], quum ſævire in hominum genus vellet, & ulſciſci Promethei facinus, qui ſacrum, e Cœlo ignem ſubduxerat, non fulmen, aut terræ motum, aut pernicioſam corporibus aëris intemperiem, non bellum, ſed excellentem feminæ pulchritudinem eſſe machinatum, quam Pandoram [d] nominarunt; quòd omnes in illam Dei munus aliquod contuliſſent; ſic 1

[a] Dares Phrygius de Excidio Trojæ. [b] Athenæus libr. 4. [c] Heſiodus in Operib. & Diebus, & Horat. libr. 1. Od. 3. [d] Heſiod. in Oper. & Dieb.

Helenam dicunt procreasse præstantem
formâ, non ut aliquid commodi, sed ut
pestem multò maximam hominibus afferret;
de qua, quia belli Trojani præcipua
causa fuisse dicitur, & ad Euripidis tragœdias
illustrandas, in quibus frequens Helenæ
mentio reperitur, ea pertinent, quæ de
ipsâ produntur a scriptoribus; de hac etiam
hodierno die mihi putavi differendum,
tum, quæ restant de bello Trojano, persequenda.
Et ut adversus Venusini [a] Poë-
2 tæ præceptum Trojanum bellum ab ovo
ordiamur, vulgatior fama est Jovem amore
captum [b] Ledæ in cycnum sese convertisse,
& puellam compressisse, quæ, ubi tempus
pariendi venit, duo peperit ova, alterum
ex Jove, ex quo Pollux, & Helena;
alterum ex Tyndaro, ex quo Castor, &
Clytæmnestra procreati; unde Lucianus in
dialogis Deorum inter insignia Castoris,
& Pollucis dimidiatum ovum recenset. Atque
hic amor Jovis octavus numeratur a
Nonno in Dionysiacis; sequuntur hanc
opinionem Hyginus [c] in fabulis, & Clemens
Alexandrinus in Paræneſi ad gentes,
& Ovidius, qui cecinit [d]

Orabat Superos Leda, suumque Jovem

Huc autem respexit Virgilius, qui Hermionem
Helenæ filiam Ledæam appellavit [e]

...... *sequutus*, inquit,
Ledæam Hermionen, Lacedæmoniosque hymenæos

Hanc autem Ledam Lactantius [f] Firmia-
3 nus post mortem Nemesim vocatam esse
dicit, quòd tam Nemesis, quàm Leda Helenam
peperisse tradatur. Isocrates [g] autem
Nemesim a Ledâ separat, atque distinguit,
quum ait: *κύκνος δὲ γενόμενος εἰς τὺς Νεμέσεως
κόλπυς κατέφυγε, τύτῳ δὲ πάλιν ὁμοιωθεὶς Λήδαν
ἐνύμφευσεν*: hoc est: *cycnus verò factus in
sinum Nemesis confugit; hujus autem rursus
indutâ specie cum Ledâ se commiscuit*. Apollodorus
[h] autem in Bibliothecâ Ledam non
fuisse tradit Helenæ matrem, sed Nemesim,
quam quum Juppiter deperiret, &
puella a concubitu abhorreret, Veneri imperavit,
ut in aquilam se converteret; &
ipse in cycnum mutatus aquilâ persequente
in gremium Nemesis convolavit, & altissimo
sopore devinctam vitiavit, quemadmodum
tradit Euripides in Helenâ; quamvis
Apollodorus [i] dicat Nemesin in anserem
fuisse conversam, ex eoque concubitu
ovum edidisse, quod quum opilio quidam,
vel, ut aliis [l] placet, Mercurius Ledæ
tulisset, ex eo exclusam Helenam, quam
Leda pro suâ aluerit, atque educarit, ex quo
Ausonius poëta [m] cecinit

Hoc genuit Nemesis, sed Leda puerpera fovit

Quibus auctor [n] Cypriorum carminum a-
stipulatur, nisi quod Jovem non in cyc- 4
num, sed in piscem mutatum esse prodit;
nec mirum, quum Nemesis Oceani filia
esse [o] dicatur, eam cum pisce concubuisse;
sed ab his dissentit Hyginus [p] in fabulis,
qui Helenam ex Pyrrhe, & Jove natam
scriptum reliquit; ac multo magis illi,
qui ovum, ex quo Helena edita fuerit,
e Lunâ cecidisse memoriæ prodiderunt.
Nam quum in Lunâ habitari etiam doctissimis
philosophorum placuerit, ut Plutarchus
in libello de facie in orbe Lunæ docet,
ea sententia occasionem dedit commentis
poëtarum, qui etiam Nemeæum
leonem è Lunâ decidisse finxerunt; &
Neocles [q] Crotoniates lunares feminas ova
parere tradit, ex quibus qui gignantur homines,
quindecuplo sint majores terrestribus.
Quas fabulas ita interpretantur, ut
dicant Helenam [r] educatam fuisse in illis 5
ædium partibus, quæ Græcis hyperoa, Latinis
cenacula nominantur, quum autem
hæc ὦα veteri vocabulo dicerentur, quod
etiam ova significat, ideo famam divulgatam
volunt Helenam ex ovo editam; nisi
verò poëtæ innuere voluerunt, quod est
ab harum rerum studiosis observatum, ex
ovis omnes homines nasci; ut illa, quæ
de primo avium ortu Lucretius protulit [f]

Ova relinquebant exclusæ tempore verno,
Folliculos ut nunc teretes æstate cicadæ

de hominum ortu proferre potuerit; neque
ei fuerit opus uteros illos comminisci,
de quibus ita canit [t]

Crescebant uteri terræ radicibus apti,
Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas,
Infantum sugens humorem, aurasque petissent,
Convertebat ibi natura foramina terræ,
Et succum venis cogebat fundere apertis
Consimilem lactis ......

Sed ut ad Helenam revertamur, hæc qua- 6
cumque matre genita, & quocumque modo,
ubi primùm adolevit, tam eximiâ, &
admirabili pulchritudine, tantis illecebris
amoris, & voluptatis præstitit, tam venustâ
oratione, tam blandâ, tantâ corporis concinnitate,
& oris dignitate, & gratiâ animos

[a] Hor. in Poët. [b] Apollon. libr. 3. Ovid. in Epist. Helenæ, & Manilius libr. 1. Astronom. [c] Hygin. fab. 77. [d] Ovid. in Epist. in Hermion. [e] Virgil. Æn. 3. [f] De Fals. Rel. libr. 1. cap. 21. [g] Isocr. in Helen Encom. [h] Apollod. libr. 3. & Hygin Poët. Astron. libr. 2. de Olore. [i] Apollod. ibid. [l] Hygin. Poët. Astr. libr. 2. de Olore. [m] Auson. epigr. 55. [n] Cæl. Rhodig. l. 11. cap. 19. [o] Pausan. in Attic. sive libr. 1. & in Achaic. sive libr. 7. [p] Hygin. fab. 155. [q] Athen. libr. 2. cap. 16. & Cæl. Rhodig. libr. 27. cap. 17. [r] Athen. libr. 2. cap. 12. [f] Lucret. libr. 5. [t] Lucret. ibid.

mos illiciebat; ut multorum cupiditates non solùm concessas legibus ad nuptias, verùm etiam ad inconcessas voluptates excitarit; & quamvis acerbâ ætate, necdum [a] nubilis a Theseo rapta est, viro præstanti virtute prædito; qui tamen, quum a Castore, & Polluce bello Athenienses premerentur propter Helenæ raptum, nec eorum vim ferre possent, coactus est eam reddere inviolatam. Sed non & Alexander Priami filius quum eamdem Menelao nuptam rapuisset, Helenæ cognatorum potentiâ deterritus, intactam suis restituit; sed navi raptim impositam secum avexit. Duplex extat
7 de fama est; nam Herodotus [b] negat Helenam Trojam pervenisse, aut a Paride violatam; tradit enim Alexandrum, quum Helenâ raptâ domum navigaret, in Ægyptum tempestate delatum, & a Proteo, qui tum imperio ea tenebat loca, & quantum flagitium in hospitem Paris admisisset, ex ipsius Alexandri famulis dominum redarguentibus resciverat, ipsum comprehensum & coactum Helenam in Ægypto relinquere, & intra trium dierum spatium Regni finibus excedere; non esse itaque mirum si Helenam Trojani, quum diutino bello urgerentur, non reddiderunt, quum ea in ipsorum potestate non esset. Stesi-
8 chorus autem poëta, qui quum Helenæ maledixisset, dicitur [c] excæcatus, Paridem tradit non Helenam, sed Helenæ simulacrum Trojam advexisse, bellumque Trojanum simulacri causâ esse gestum, quem sequitur elegantissimus Euripides in tragœdiâ, quam inscripsit Helenam, qui simulacrum illud a Junone fictum confirmat; fuit autem Juno perita talium rerum, quum Ixionis [d] etiam cupiditatem eodem modo delusisse dicatur. Qui nihil aliud perfectò significare voluerunt, quàm eos, qui nimium voluptatibus addicti sunt, & cupiditatibus famulantur, non ipsam voluptatem, sed umbram consequi voluptatis; pro qua innumerabiles molestias, & labores proferunt intolerabiles; sicut Paris, & Trojani homines voluptarii pro Helenâ fictâ pertulerunt; veram quippe voluptatem non in explendis immoderatis cupiditatibus, sed in animi tranquillitate sitam esse, & in vitâ, quæ convenienter naturæ ducitur. Itaque Epicurus ipse [e] auctor, assertorque voluptatis in vacuitate doloris felicitatem summam, voluptatemque reposuit. Alii
9 verò existimant Alexandrum Helenam verè rapuisse, & [f] in Insulâ, quæ postea Helena est appellata, cum eâ primum concubuisse, ac pro eâ retinendâ bellum illud perdiuturnum, memorandumque gessisse, de quo ipso dubitatur, an decem annos in Ilii obsidione Græci consumpserint, an diripiendis urbibus Priami ditioni subjectis, & circumferendis armis bellum protraxerint. Nam Plutarchus in Homeri vitâ Agamemnonem tradit cum exercitu Græcorum decem annos ad Trojam assedisse, misso interea Achille cum parte copiarum, qui circumjectas urbes expugnaret; & [g] Thucydides reddit rationem, cur tantum temporis Græci triverint in unius urbis oppugnatione, quòd quum commeatus nulli e Græciâ adveherentur, nondum excogitatâ belli rectè gerendi ratione, & ex hostili terrâ necessaria usibus militum quærere cogerentur, a belli curis avocarentur. Sed mihi Ponticus Heraclides valde probatur, qui novem annos Græcos 10
existimat consumpsisse in capiendis, diripiendisque urbibus, quæ parebant imperio Trojanorum, decimo demum anno ipsam regiam urbem oppugnasse, & expugnasse. Neque enim credibile est Græcos oppidum munitissimum statim aggressos, quum tot urbes hostium circa manerent incolumes, quæ non mediocres inferre clades Græcorum copiis possent, & omnia circum Græcis essent infesta facturæ. Neque etiam verisimile est, Trojanos tam fortiter extremo anno belli fuisse rem gesturos, quàm gessisse tradit [h] Homerus, quum ante recentibus copiis, viribusque semper inclusi mœnibus eruptionem nunquam tentavissent, si diuturnâ obsidione fessi, & bello tam gravi attriti fuissent. Illud etiam quæri solet, proditione capta sit Troja, an 11
dolo, an vi; & Servius [i] Æneam Trojæ scribit fuisse proditorem, eoque putat pertinere Virgilii carmen [l]

Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis.

In quo, ut utar verbis Terentii [m], Servius facit intelligendo, ut nihil intelligat; non enim Æneæ, quem maximè pium semper fuisse confirmat, nefariam Patriæ proditionem Virgilius notat, sed fortitudinem laudat, hostium antesignanis permixti, & inter Græcorum tela versantis: neque [n] Livius, quem Servius citat, adjuvat hanc opinionem, quum Livius dicat Æneâ, Antenoreque omne jus belli Achivos abstinuisse; pro-

[a] Hygin. fab. 79. & Strabo libr. 9. & Pausan. in Laconic. libr. 3. & Eliacor. prim. sive libr. 5. [b] Herodot. libr. 2. cap. 112. [c] Plato in Phædr. Isocr. Encom. Hel. [d] Hygin. fab. 62. Plutarch. in Agide, & Cleomene, & Fulgent. Mythol. libr. 2. & Diodor. Sic. libr. 4. Bibl. Hist. [e] Diogen. Laërt. libr. 10. Cic. de Finib. libr. 1. & Plutarch. in Libello, quod non potest suaviter vivi secundùm Epicurum. [f] Homer. in Iliad. γ. v. 444. & Strab. libr. 9. [g] Thucyd. libr. 1. [h] Hom. in Il. [i] Serv. ad libr. 1. Æneid. Virg. Dares Phrygius, & Dyct. Cretensis l. 4. & 5. Dionys. Halic. libr. 1. [l] Virg. Æneid. libr. 1. [m] Terentius in Andriâ. [n] Livius libr. 1.

propterea quod pacis, reddendæque Hele-
næ semper auctores fuissent, quod erat non
Patriam prodentis, sed Patriæ bono con-
sulentis; sed neque dolo Troja capta est,
12 quum [a] equus ille famâ celebratus, non
insidias Græcorum occultaverit, sed fuerit
belli machina, qua Trojæ mœnia concus-
sa, atque eversa ceciderunt, quemadmo-
dum præclarissimi Auctores prodiderunt.
Neque tamen omittendum Dionem Chry-
sostomum [b] affirmare, neque proditione,
neque dolo, neque vi captam esse Trojam;
neque Græcos unquam victores extitisse,
qui omnia hæc a poëtis Homero auctore fi-
cta asseverat. Paridem enim tradit in Græ-
ciam venisse, non ut Helenam raperet nu-
ptam Menelao; sed ut innuptam justis nu-
ptiis sibi copularet; quum autem ceteris
procis, & formâ, & opibus, utpote qui
universæ Asiæ usque ad Indos imperaret,
antecelleret, facilè Tyndareo persuasisse,
ut se ceteris anteponeret; acceptâ autem
Helenâ domum cum suorum lætitiâ, gau-
dioque esse reversum. Id autem eo probat
13 argumento, quod absurdum videatur Pari-
dem amore captum Helenæ, quam nun-
quam viderat; & captum adeo vehemen-
ter, ut nihil pensi, nihil sancti haberet;
non Patriæ periculo, non excidio paterni
Regni, quod imminere posse videbatur,
moveretur: nec esse credibile asseverat
Priamum jam senem, artesque regnandi
jam a puero edoctum non obstitisse filii
cupiditati, non obstitisse tam temerario in-
cepto Hectorem, & Helenum, & Anteno-
rem, & Æneam, quorum prudentia a scri-
ptoribus, ipsoque Homero [c] celebratur.
Helenam verò ab Alexandro rapi non po-
tuisse, quum Lacedæmon esset a mari remo-
ta, & concursuri fuerint omnes ad pro-
hibendam vim advenæ, qui Tyndarei im-
perio parebant; præcipuè verò eam inju-
riam fuisse vindicaturos Castorem, & Pol-
lucem fratres Helenæ, quorum præcipuus
in [d] hac re dolor, qui Theseum eadem
ausum acerrimo bello fuerant persequuti;
nec ante ab oppugnandis Athenis destite-
rant, quàm Helenam recepissent, & Æ-
thram Thesei [e] matrem captivam abduxis-
14 sent. Sed fingamus, inquit, [f] Paridem nul-
lo impediente ad mare pervenisse, & He-
lenam navi imposuisse; erant tamen Lace-
dæmoniis navales copiæ, quibus eum inse-
qui possent, quibus prædam malè partam
extorquere. Quod si hæc omnia pericula
Paris devitasset, & incolumis Ilium rever-
tisset, quomodo Priamus, & tot prudentis-
simi senes, ut unius adolescentis impru-
dentis, & temerarii cupiditati morem gere-
rent, sustinuissent videre obsessam Patriam,
Asiamque tantis circumventam periculis,
& non Helenam exitiabilis belli causam,
quum per legatos repeteretur a Græcis, red-
didissent? aut si Paridis vel auctoritas, vel
gratia tam salubri consilio obstitisset, eo
certè mortuo, redditâ Helenâ saluti suæ con-
suluissent, & non eandem Deiphobo in ma-
trimonium collocassent. Non igitur Paris
Helenam rapuit, sed a patre sibi nuptum
datam jure habuit, ob eamque causam bel-
lum diuturnum pertulit, quia grave inpri-
mis, & dedecoris plenum videbatur jun-
ctam sibi legitimis nuptiis uxorem propter
terrorem, qui intentabatur a Græcis, di-
mittere, & Græciæ minis majorem Asiæ
partem succumbere. Cur ergo Grajorum 15
proceres bellum Trojanis intulerunt, si
nullam a Paride injuriam Menelaus acce-
perat? quia quum Agamemnon videret eâ
affinitate contractâ Tyndarei Regnum ad
Paridem pertinere, veritus est, ne quemad-
modum [g] Pelops ex Asiâ profectus longè
minore potentiâ, opibusque subnixus Pe-
loponesi Regnum occcuparat; ita Paris a-
liquando non solùm Spartâ, quæ ipsi prop-
ter has nuptias debebatur, & magnâ Pelo-
ponesi parte, sed Græciâ totâ potiretur.
Itaque Græcorum Principibus convocatis
persuasit, ut adversùs Trojanos bellum su-
sciperent; idque facillimè est consequutus,
quod & potentiâ ceteris antecellebat, &
quòd Græciæ principes infensi erant Paridi,
quòd propter ipsum Helenæ nuptiis, quas
magno ambitu petiverant, excidissent, &
prælatum sibi advenam ægrè ferebant. Ini- 16
to verò bello Trojanos, qui superiores e-
rant causâ, superiores & bello fuisse censet;
nunquam Græcos potuisse nedum Trojam
obsidere, sed ne parte quidem Troadis po-
tiri; neque enim Græci Chersonesum
coluissent, quod inter omnes constat Au-
ctores, ut ex eâ culturâ copias alerent, ne-
que ex insulâ Lemno vinum advexissent,
si Troadem feracissimam regionem, atque
omnibus bonis affluentem possedissent. Sed
nihil, inquit, ex [h] animi sententiâ Græci
gesserunt; incensæ sunt ab Hectore naves,
quod & Homerus, qui tantum mendacio-
rum ad augendam gloriam Græcorum in-
venit, fatetur; qui obsessuri Trojam vene-
rant, obsessi, eorum principes obtruncati,
Achilles ipse ab Hectore interfectus, cæ-
sa ingens Græcorum multitudo, & ad ex-
tremum coactus Agamemnon accipere pa-
cis conditiones Trojanis gloriosas, Græcis
indecoras. Atque ita rem esse gestam mul-
tis argumentis putat declarari; nam si, in- 17
quit, Græci Trojam cepissent, & Priami
Re-

[a] Serv. ad Virg. Æneid. libr. 2. & Pausan. in Attic. [b] Dio Chrysost. in Trojanâ. [c] Homer. in Iliad. [d] Pausan. in Eliacor. priuc. sive libr. 5. [e] Ælian. Var. Histor. libr. 4. cap. 5. [f] Dio Chrys. in Trojanâ. [g] Hyg. fab. 84. [h] Dio Chrys. in Trojan.

Regnum evertissent, nulla res eos coëgisset hiberno tempore, procelloso mari ex Asiâ proficisci, sed opportunum ad navigandum tempus expectassent; atque interea dum Cœlum desæviret, & melior tempestas arrideret, in captâ terrâ victoriæ fructu jucundissimo fruerentur. Quin etiam consentaneum est Græcos aliquem e Principibus Græcorum in Asiâ relicturos, qui tantis rebus gestis fundatum imperium obtineret; neque incassum recidere tot labores, tantamque victoriam fuisse passuros, & plerosque Græcorum Asiæ opulentiam Græciæ paupertati antelaturos. Atqui constat omnes nemine relicto asperrimâ hieme domum renavigasse, ob eamque causam multos naufragio periisse, multos diu, multumque mari esse jactatos, & a Græciâ longius aberrasse; non igitur sponte, sed coacti, non victores, sed victi, ex Asiâ discesserunt. Præterea si Trojam maximam, opulentissi-
18 mamque Asiæ urbem, si latissimum Priami imperium subegisset Agamemnon; ipsum tantâ laude partâ, tam insigni trophæo constituto, tanti decoris auctorem, quantum nemo unquam Græcorum pepererat, omnes Græciæ proceres tanquam aliquem Deum Cœlo delapsum suspexissent, omnes ejus dicto fuissent audientes, & ab ejus auctoritate ne latum quidem unguem discessissent; cur ergo in Græciam, quò omnes tendebant, redeuntem non sunt prosequuti? cur ab eo dissenserunt, cur seditionem inter se agitarunt, cur pæne omnes, & in his frater Menelaus, clarissimum ducem reliquerunt? nonne hi solent esse exitus infelicium bellorum, ut & summus imperator deseratur, & ceteri duces inter se dissentiant, & nihil communi consilio gerant? Quid quod ea, quæ sunt consequuta, videntur apertè declarare rem aliter multò evenisse, quàm fuerit a poëtis proditum. Solent enim populi suos Reges debellatis hostibus domum redeuntes honoribus cumulare, majore obsequio, quàm antea, prosequi, majore studio, benevolentiaque complecti; & non contemnere, non expellere, non crudeliter trucidare, quo pacto Græciæ populi suos reges ab expeditione Trojanâ revertentes tractarunt. Si-
19 quidem Agamemnon regno, vitaque spoliatus est, Diomedes exulavit, obtruncatus est Pyrrhus, Ulyssis domus, & Regnum sunt a Penelopæ procis occupata, Teucer Salamine pulsus, Idomeneus ejectus e Cretâ, cui ante bellum Trojanum imperarat; adeo verò attritæ sunt opes Atridarum, ut Herculis Posteri, qui ad id tempus Atridarum potentiâ oppressi, humili fortunâ usi fuerant, emergerent, & Peloponesi imperio potirentur. Contra verò Trojani duces, quum, ut fieri solebat post res prospere gestas, missi fuissent ad colonias deducendas, ubique terrarum regnarunt; Helenus [a] in Epiro, Acestes [b] in Siciliâ, Æneas in Latio imperium [c] fundavit, quod consequutis temporibus totum Orbem terrarum occupavit; quis ergo non fatebitur eos, qui post bellum Trojanum gloriâ, & opibus, & imperio floruerunt, victores extitisse, quorum verò accisæ sunt opes, eversa regna, afflicta fortuna, victos fuisse?

DISSERTATIO XVII.

De Sacrificio Polyxenæ.

Execrabilis est mos Diis, & mortuorum umbris immolandi humanas hostias, qui non solùm apud Barbaros, sed etiam apud Græcos, Latinos, & Romanos invaluit; nec minùs execrabilis habendus est mos exhibendi gladiatores in funeribus; tamen quum ad hunc morem Virgilius respexerit, immerito reprehenditur a Lactantio.

GRæciam antiquam nondum mansuefactis moribus persimilem fuisse regionibus Barbarorum, Thucydides gravis inprimis Auctor primo historiarum libro docet, qui Græcos veteres, neque validas mœnibus urbes habitasse, neque commerciis frequenter usos esse prodit, adeo verò in perpetuo metu vixisse, ut semper in armis esse co-
gerentur. Sed nec homines moribus cul- 1
tiores, compositioresque fuisse illud declarat, quod litteris, & omni liberali doctrinâ carebant; siquidem verè [d] Clemens Alexandrinus, alijque scriptores prodiderunt eos universam sapientiam a Barbaris accepisse, sed omnium maximè Græcorum inhumanitatem demonstrant ea, quæ traduntur a poëtis. Nam hostiis humanis usos ad iram Deorum placandam cum ceteri, tum Poëta noster ostendit; qui Achillis umbram a Græcis fingit postulasse, ut sibi Polyxene Priami Regis filia mactaretur, quã illi revera, sive religione aliquâ objectâ, sive aliâ de causâ crudelissimè immolarunt. Versus autem Euripidis, quibus hanc exponit historiam, sunt hujusmodi

Οʹ Πηλέως γὰρ παῖς ὑπὲρ τύμβου φανεὶς
Κατέσχ' Αʹχιλλεὺς πᾶν ϛράτευμ' ἑλληνικὸν
Πρὸς οἶκον εὐθύνοντας ἐναλίαν πλάτην,
Αἰτεῖ δ' Αʹδελφὴν τὴν ἐμὴν Πολυξένην
Τύμβῳ φίλον πρόσφαγμα, ϗ γέρας λαβεῖν

Sic

[a] Virg. Æneid. libr. 3. [b] Idem libr. 5. Æn. [c] Idem Æneid. libr. 12. & Tit. Livius libr. 1. [d] Clemens Alexandr. libr. 5. Stromat.

Sic autem Latinè redduntur

Nam ferus Achilles, qui super tumulum suam
Ostendit umbram, tenuit omnem exercitum
Achiva regna classe repetentem citâ;
Accipere verò præmium certaminum,
Trojæ sub altis mœnibus quæ pertulit,
Dulcem & sepulcro victimam sævo dari
Meam sororem postulat Polyxenam

Quibus illustrandis carminibus ostendam vetustissimum cum Græcorum, tum Barbarorum fuisse morem, quo non modò mortuorum manes, verùm etiam Deorum numina humanis hostiis placarentur. Sed antequam de eâ re dicam, fabula est exponenda, qua [a], cur Achillis umbram dicatur Polyxenam potissimùm postulasse, intelligi possit. Sciendum est autem memo-
2 riæ proditum Achillem amore captum Polyxenæ, quum ejus nuptias peteret, deque jis cum Priami legatis colloquuturus in templum Apollinis Thymbræi venisset, a Paride, qui locum insidiis quærebat, interfectum; qua de causâ dicitur Achilles Polyxenam tanquam sibi desponsam, & obligatam post mortem repetivisse; ut cum eâ nuptias apud Inferos celebraret, quam fabulam respexit Euripides in hac tragœdiâ, quum Polyxenam sponsam non sponsam, & virginem non virginem appellavit hoc versu

Νύμφην τ' ἄνυμφον, παρθένον τ' ἀπάρθενον

& Seneca in Troadibus, ubi Achillis umbram loquentem [b] sic inducit

...... *non parvo luet*
Iras Achillis Græcia, at magno luet
Desponsa nostris cineribus Polyxena

& paulò post tritones mortis Polyxenæ præsagos Hymenæum dicit [c] cecinisse:

Tritonium ab alto cecinit Hymenæum chorus

sed & Clemens [d] Alexandrinus, ne testimoniis dumtaxat utar poëtarum, sacrificium, quo Græci Polyxenam Achilli mactarunt, nuptias vocat, quum libro Stromatum secundo ita de Polyxenâ loquitur; ἦν δὲ κακείνῃ γάμος ἡ συμφορά hoc est: *etiam illi calamitas erant nuptiæ*. Nec verò non id est fami-
3 liare, ac solemne poëtis, ut nuptias quoque fingant mortuorum; sic Heben [e] Herculi nupsisse post mortẽ, sic Achilli Medeam in Elysiis campis nupsisse tradunt; unde Lycophron in Cassandrâ Achillem futurum conjugem Medeæ dicit hoc carmine.

Τὸν μελλόνυμφον εὐνέτην κυταϊκῆς

hoc est

Virum futurum Ponticæ viraginis

Atque hoc ad contegendam barbaram Græcorum immanitatem est a poëtis excogitatum mendacium, ut non crudeliter interfecta videretur, quæ tanto viro desponsa viventi, ejus mortui nuptias morte non infelici consequeretur. Ceterùm fuisse Græ-
cis immanem consuetudinem hominum im- 4
molandorum Veterum monumenta declarant; nam & Menelaum testatur Herodotus [f], quum in Ægypto ventis non aspirantibus invitus moraretur, ad impetrandos ventos duos Ægyptios pueros immolasse immemorem accepti a Proteo beneficii, qui Helenam Paridi eripuerat, & inviolatam Menelao restituerat; & Monimus apud [g] Alexandrinum Clementem scribit Pellæ in urbe Thessalicâ Peleo, & Chironi hominem solitum sacrificari; & Phocenses Dianam [h] humanâ hostiâ placavisse dicuntur, & Lyctii [i] Cretæ populus Jovem; & Erechtheus [l] Atheniensis filias dicitur immolasse, & Athenienses Laii filias ad Atticam liberandã peste mactasse; et [m] Aristomenes Messenius Ithomatæ Jovi trecentos homines jugulasse, inter quos Lacedæmoniorum Rex Theopompus victima eo miserabilior, quo nobilior; ut neutiquam mirum
sit, quum Græci, qui se omnis humanita- 5
tis auctores ferunt, tam immanibus sacris uterentur, etiam Barbaros usos, & Tauros [n] Dianæ, Mercurio [o] Germanos, Carthaginienses [p] Saturno, Gallos [q] Teutatæ, & Næso, Cyprios Jovi humanis [r] hostiis rem fecisse divinam. Ipsi Latini, qui fortunatæ gentes vocabantur, adeo miseri, atque infelices fuerunt, ut quotannis virorum capitibus placare [s] Saturnum, Ditemque Patrem cogerentur; quem sacrorum morem [t] Hercules, quum in Italiam venisset, dicitur sustulisse. Quum enim has Latini victimas aris admovere juberentur hoc versu [u]

Καὶ κεφαλὰς Ἅδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτας

ipse interpretatus oraculum jussit pro capitibus humanis oscilla in hominum effigiem e cretâ facta Diti dedicare, & in honorem Saturni lumina accendere, quia φῶς voca-
bulum tam *virum* significat, quàm *lumen*. Sed 6
& Romani, qui sibi nocentium quoque pœ-
nas

[a] Hyg. fab. 110. [b] Senec in Troad. Act. 2. [c] Senec. ibid. [d] Clem. Alexandrin. libr. 2. Stromat. in fin. [e] Hom. libr. 11. Odyss. & in hymn. [f] Herodot. libr. 2. cap. 119. [g] Monimus in collectione rerum mirabil. apud Clem. Alexandr. in Protr. [h] Clem. Alexandr. ibid. [i] Idem eod. loc. [l] Idem ibid. [m] Pausan. libr. 4 in Messen. Clem. Alex. in Protrept. Euseb. de præparat. Evang. & Cyrillus contra Julian. [n] Lactant. Firmian. de falsâ Relig. libr. 1 cap. 21. Paulus Orosius in præfat. libr. 5. & Servius ad illud Virg. Æneid. libr. 7. *Placabilis ira Dianæ*. [o] Corn Tac. de Mor. Germ. [p] Plato in Minoë, Dion. Halic. libr. 1. Diod. Sic. l. 20. Plutarch. in Apopht de Gelon. Silius Italic. ad finem libr 4. Tertull. In Apolog c. 9. Lact. Firm. libr. 1. cap. 21. de falsâ Rel Justin. libr. 19. Paul. Or. libr. 4. cap. 6. & Euseb de præpar. Evang. libr. 4. [q] Lucan. libr. 1. & Lactant libr. 1. de falsâ Relig. cap. 21. [r] Lact. Firm ibid. [s] Idem ibid. [t] Ovid. Fast. libr. 5. v. 630. [u] Macrob. Saturnal libr. 1. cap. 7. & Lact. libr. 1. cap. 21. ex Varrone.

tias placuisse quàm mitissimas gloriantur, innocentium suppliciis aliquando se Deorum iras propitiaturos crediderunt; quapropter, quemadmodum Romana testatur historia [a], Græcum, & Græcam vivos defoderunt; & Marius [b] Deis, quos averruncos Latini, Græci ἀποτροπαίους vocant, filiam sacrificavit. Præterea Decii, & [c] Curtii, qui se pro salute exercituum, Patriæque devoverunt, vitamque profuderunt, nihil aliud fuere, quàm victimæ infelices Deorum iræ placandæ; sed præcipuè mortuorum umbris homines immolabant; quapropter & uxores [d] Thracum accepimus, in ardentes rogos maritorum se conjecisse; quam consuetudinem fuisse, & Indorum [e] feminis comperimus; & Homerus Achillem duodecim juvenes mactantem Patroclo inducit; & Cæsar Augustus bello Perusino vi-
7 ctor trecentos captivos Julii Cæsaris [f] ultioni, & Manibus immolavit. Cujus rei factum probare se Virgilius ostendit, Æneam facit eodem hostiæ genere Pallantis Manibus parentantem, quum [g] ait:

Vinxerat & post terga manus, quos mitteret umbris
Inferias cæso sparsuros sanguine flammas.

Quem locum Virgilii Servius explicans ait; hunc Antiquorum fuisse morem, ut sepulcra captivorum sanguine colerentur; ex quo potest intelligi immerito Virgilium a Lactantio [h] Firmiano reprehendi, quòd Æneæ pietatem tam impio sacrificii genere contaminarit; nam Poëtam defendit Veterum consuetudo, & opinio inveterata Antiquorum, qua id pium ducebatur. Spectat enim Poëta frequenter non tam rerum veritatem, quàm hominum opinionem; alioquin non minùs esset Virgilius accusandus, quòd falsis Diis, non vero Deo omnium conditori inducat Æneam sacrificantem, quàm quòd mortuis humanas
8 hostias immolantem. Quapropter ignosci Virgilio potest Veterum consuetudinem, moresque respicienti, Antiquorum immanitati ignosci non potest. Quid enim sævius, aut inhumanius, aut execrabilius, quàm vivos mortuorum causâ jugulare, & cineres non sentientes, & brutam terram hominum sentientium, spirantiumque suppliciis, & cruciatibus mactare? neque horrere furias tam crudeliter interfectorum; neque vereri communem omnium parentem naturam, quæ tam diro sacrificii genere offendebatur; humanam autem societatem tam habere despectui, ut homo hominem trucidare mallet, quàm pecudem? Anthropophagis [i] ultimæ Scythiæ incolis tam immanem, efferatamque naturam fuisse miramur, ut humanis carnibus vescerentur; barbara planè consuetudo miserorum cæde nutriri, & execrandis epulis saginari, hominumque supplicia in suam voluptatem convertere; sed quantulum aberant Veteres ab illorum immanitate? illi mensas, hi sepulcra cædibus funestabant: illi thoros, hi rogos interemptorum sanguine perfundebant: illi vivis, hi mortuis homines occidebant, justiore fortasse illorum titulo, qui alicujus voluptatis, utilitatisve suæ gratiâ sæviebant, quàm horum, qui ad inane solatium, & ad nullum prorsus usum cædibus abutebantur. Senserunt hoc po-
sterioraa sæcula; quapropter ut veterem con- 9
suetudinem emendarent, gladiatores [l] in cognatorum funeribus commiserunt, parvo planè discrimine; quid enim refert occidat quis hominem, an cogat occidere? Fruerentur sanè vivi gladiatorum spectaculo, & mutuis cædibus infelicium otiosorum oculi pascerentur; quoniam barbara consuetudo tam efferatum invexerat morem, ut vulnera hominum in deliciis haberentur, & supplicia miserorum in publicas cederent voluptates; quid autem attinebat funera ipsis tam nefandis spectaculis funestare, & injustè morientium furiis mortuorum manes exagitare; & quibus expediebat innocentes in vitâ fuisse, & a cædibus abstinuisse, eorum quoque mortem insontium cædibus facere nocentiorem? Enimvero satis expedire non possum, utrum crudeliores Antiqui sint appellandi, quòd inter epulas, & pocula gladiatores [m] decertantes spectarent, oculosque tam inhumanâ voluptate pascerent, an quòd in cognatorum funeribus; illa enim Centaurorum, Lapitharumque convivia, vel etiam Læstrigonum, & Cyclopum possumus appellare; hanc autem immanitatem ne quo nomine quidem nuncupem, reperio.

 DIS-

[a] T. Liv. libr. 2. Decad. 3. & Plin. libr. 28. cap. 2. [b] Clem. Alexandrin. in Protrept. [c] Valer. Max. libr. 5. cap. 6. [d] Herodot. libr. 5. Pompon. Mel. libr. 2. cap. 2 & Solinus cap. 15. vel 16. [e] Cicer. libr. 5. Tusc. Val. Max. libr. 2. cap. 1. Strab. libr. 15. Solio. cap. 55. & Philo Judæus in libr. de Abr. [f] Sueton. in Vitâ Augusti cap. 15. [g] Virgil. Æn. XI. [h] Lactant. Firm. libr. 5. de Justitiâ cap. 10. [i] Pomp. Mel. libr. 2. cap. 1. & Solin. cap. 20. & 23. [l] Ludovic. Viv. ex Varron. in D. August. de Civit. Dei libr. 8. cap. 26. T. Liv. libr. 8. Decad. 3. Suet. in Vitâ Tiberii cap. 7. Æl. Spart. in Adr. Jul. Capitol. in Antonin. Philosopho, Val. Max. libr. 2. c. 1. & Auson. Gryph. Edyll. 11. [m] T. Livius libr. 9. Strabo libr. 5. Silius Ital. libr. 11. Punic. Capitolinus in Vitâ Veri, & Lamprid. in Vitâ Antonini.

DISSERTATIO XVIII.

Nemesis, seu Adrastea non patitur homines insolentiùs efferri.

Veteres pro diversis Dei operibus, diversa etiam Deorum nomina excogitarunt. Paulus Æmylius Perse devicto Deos orasse dicitur, ut, si cui Deorum sua felicitas nimia videretur, is ipsum defungi suâ potiùs, quàm Reipublicæ clade pateretur. Philippus tribus eodem die lætissimis nunciis acceptis Deos precatus esse fertur, ut tantis bonis aliquid mali immiscerent. Polycrates de consilio Amasis amici sui, qui Polycratis nimiam felicitatem suspectam habeba:, gemmam pretiosissimam in Mare projecit; quum autem in pisce Polycrati donato ea reperta esset, Amasis missis legatis ejus amicitiam renunciavit; & mox Polycrates Regno spoliatus cruci est affixus. Nemesin, quum sit divina providentia, Nocte procreatam Hyginus prodit; quòd Dei consilia nullus possit comprehendere; sic & alii Necessitatis filiam esse tradiderunt, quia fato inevitabili Stoicis auctoribus omnia administrentur; fatum autem sit Dei providentia. Agoracritus de sculpturâ cum Alcamene contendens, & iniquis Atheniensium sententiis victus statuam suam vendidit eâ lege, ne Athenis esset. Perperam Statius, & Politianus Nemesin maleficum numen inducunt Græci Persis devictis e marmore, quod illi, ut trophæum statuerent, attulerant, Nemesis simulacrum effinxerunt.

QUem proprium fuisse Romanorum morem Virgilius [a] dixit, ut subjectis parcerent, superbos debellarent; hunc verius Augustinus [b] in libro de Civitate Dei primo affirmat Deo optimo maximo tribuendum. Summus ille nimirum natu-
1 ræ Conditor, & omnium Rector ex altissimo divinæ majestatis fastigio cuncta disponens non sinit altiùs efferri insolescentem superbiam. Quapropter elatos deprimit, humiles extollit, & illustrat obscuros, & obscurat illustres; ut, quum homines animadvertant, nihil esse perpetuum, stabile, firmum in rebus humanis, momentoque pæne temporis summa infimis misceri; illum verè magnum, verè potentem, verè excelsum, verè admirabilem esse intelligant. Hinc existunt vicissitudines rerum, mutationesque regnorum, quæ quùm maximè videntur ad summam evecta potentiam subvertuntur. Idcirco timendum omnibus, cavendumque iis præcipuè, qui prosperâ fortunâ, rebusque prolixis utuntur, ne suâ magnitudine insolescant; non enim infimos percellit, sed summos evertit Deus, & infestus humanæ arrogantiæ frangit superborum cervices. Atque hoc non modò nostri sapientes, divinæque lit- 2
teræ, sed etiam poëtæ, profanique scriptores tradiderunt. Hinc Horatius [c] cecinit

> ...... *valet ima summis*
> *Mutare, & insignem attenuat Deus,*
> *Obscura promens.....*

hinc [d] Hesiodus:

> Ῥεῖα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα χαλέπτει,
> Ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει, ϗ ἄδηλον ἀέξει,
> Ῥεῖα δ' ἰθύνει σκολιὸν, ϗ ἀγήνορα κάρφει
> Ζεὺς ὑψιβρεμέτης.....

Nec aliò pertinet [e] Æsopi sententia, qui interrogatus, quid agerent Dii, respondit Deos alia struere, alia destruere; struunt videlicet humilia, & abjecta, demoliuntur excelsa, & admiranda; sed & Euripides hanc Dei naturam superborum felicitatem pari calamitate pensantis eleganter expressit his carminibus, quæ [f] nos illustranda suscepimus

> Ὦ μῆτερ, ἥτις ἐκ τυραννικῶν δόμων
> Δούλειον ἦμαρ εἶδες, ὡς πράσσεις κακῶς,
> Ὅσον περ εὖ ποτ', ἀντισηκώσας δέ σε
> Φθείρει θεῶν τις τῆς πάροιθ' εὐπραξίας

Sic autem non inconcinnè converti possunt

> *O mater, alto Regiæ e fastigio*
> *Quæ devoluta dignitatis, nobili*
> *Cervice perfers vile servitii jugum,*
> *Olim beata quàm fuisti, nunc agis*
> *Tam miserè, & aliquis te molis pensans bona*
> *Felicitatem ob pristinam perdit Deus*

Quibus in carminibus indicat Euripides fuisse quoddam Numen, quod malis ingentibus felicitatem Hecubæ pristinam compensarit, quod nam autem illud fuerit, non indicat, quod nos, ut hunc Euripidis locum illustremus, hodierno die faciemus. Vete- 3
res igitur quum animadverterent hunc esse, ut initio dicebamus, illius Providentiæ divinæ morem, ut secundis rebus elatos perverteret, & divinum Numen, ut [g] Plinii verbis utar, in partes digererent, *ut portionibus quisque coleret, quo maximè indigeret*; hanc etiam Dei vim superbos deprimentem, & humiles attollentem proprio nomine appellarunt, proprioque cultu, propriisque templis coluerunt; nam esse quandam finxerunt Deam felicium inimicam prosperitati, miserorumque fautricem, quam Nemesin, vel Adrasteam vocaverunt, quam libro primo de Nuptiis Philologiæ Martianus Capella describit. Hæc autem in illis deorum ge- 4
neribus, quæ septem numerat [h] Clemens Ale-

[a] Virgil. Æneid. libr. 6. [b] D. August. libr. 1. c. 1. [c] Horat. libr. 1. Od. 34. [d] Hesiod de Operib. & Dieb. v. 5. [e] Jo: Stobæus serm. 103. [f] Eurip. in Hecubæ Prol. [g] Plin. libr. 2. cap. 7. [h] Clem. Alexandrin. in Protrept.

Alexandrinus, non collocatur; qui vel a-
stra, vel terræ fructus, vel pœnas, & cala-
mitates Deos habitos esse censet, quos *πα-
λαμναίους*, vel *ἀποτροπαίους* Græci; averruncos
Latini vocant; vel res ipsas, quæ ex ho-
minum naturâ proficiscuntur [a]

Ut colitur Pax, atque Fides, Victoria, Virtus,
Quæque salutato crepitat Concordia nido;

vel duodecim Deos, quibus erant Athenis
duodecim aræ dedicatæ; vel hominum af-
fectiones, ut Pallorem, & Pavorem, qui-
bus Tullus [b] Hostilius fana consecravit;
vel Dei beneficia. Neque enim inter eos,
quos *παλαμναίους* Græci vocant, est reponen-
da; neque eam Antiqui, ut averterent,
&, ut vetere verbo utar, averruncarent,
venerabantur, sed interdum bona ab ipsâ
petebant. Nam quemadmodum Paulus Æ-
5 mylius Perse Macedonum Rege devicto Ne-
mesin est veritus, & deprecatus; qui Deos
orasse dicitur, ut, si cui Deorum sua felicitas
nimia videretur, is ipsum defungi suâ po-
tiùs, quàm Reipublicæ clade pateretur; &
Philippus [c] Alexandri Magni pater, qui tri-
bus eodem die lætissimis nunciis allatis Deos
precatus esse fertur, ut tantis bonis aliquid
mali immiscerent; sic & miseri ab eadem
felicitatem precabantur, quum esset ex eo
genere Deorum, quos [d] Homerus *δωτῆ-
ρας ἐάων bonorum datores* vocat. Siquidem
Ammianus Marcellinus de eâ sic loquitur:
*eademque necessitatis insolubili retinaculo mor-
talitatis vinciens fastus tumentes incassum, &
incrementorum, detrimentorumque momenta
versans, nunc erectas mentium cervices oppri-
mit, & enervat, nunc bonos ab imo suscitans
ad bene vivendum extollit.* Ex quibus verbis
6 intelligi potest Nemesin non modò pœnis
præesse, verùm etiam beneficiis. Qua-
propter poëta Græcus [e] in Anthologiâ il-
lam tanquam numen beneficum, & salu-
tare precatur

Ἀδράστειά τε δῖα, καὶ ἰχνάη σε φυλάσσοι
Πάρθενος......

Quum [f] autem Democrito placeat duos es-
se tantùm Deos, pœnam, & beneficium,
apparet Antiquos hoc nomine universam
Dei providentiam esse complexos. Unde
Plato in Phædro Adrasteam pro divinâ pro-
videntiâ accipit, & in quincto de Republi-
câ libro eandem invocat leges conditurus,
tanquam primam, supremamque legem om-
nium Mortalium, ut ait Pindarus, & im-
mortalium Reginam. Neque [g] Aristoteles
a Platone dissentit, qui Adrasteam dictam
putat quasi, *ἀναπόδραστον αἰτίαν ὖσαν κατὰ φύ-
σιν inevitabilem causam existentem secundùm
naturam*, quem sequitur Phornutus in li-
bro de naturâ Deorum, quid enim aliud
inevitabilis causa rerum, nisi lex illa supre-
ma, quam providentiam solemus appellare,
qua quum omnia regantur, nihil ejus vim,
potestatemque effugit? quocirca Marcelli-
nus hanc Adrasteam causarum vocat Regi-
nam, & arbitram rerum, ac disceptatricem.
Hanc autem felicibus esse infestam credi- 7
derunt, quia mos illius divinæ providen-
tiæ esse videatur, non pati cujusquam feli-
citatem esse perpetuam, ac sempiternam.
Quapropter [h] Amasis, quum hospitio Poly-
cratis Tyranni Samiorum, & amicitiâ ute-
retur, audiretque nihil illi improsperum
unquam accidisse, sed omnia ex animi
sententiâ fluxisse, nunquam reflante for-
tunâ ejus inceptis, hominis nimiam felicita-
tem exhorruit, & rerum cursum tam inof-
fensum hæsurum ingenti aliquâ clade sus-
picatus, admonuit Polycratem, ut ejus,
quod carissimum possideret, jacturâ sese
redimeret a periculo suis rebus imminente;
solere quippe res nimiùm lætas in maximas
incurrere calamitates. Habebat Polycrates
anulo, quem quotidie gestabat, inclusum
smaragdum pulcherrimum, & eximiæ ma-
gnitudinis, vel ut [i] Plinio placet, sardony-
chen; ejus gemmæ pretium superabat ars
Theodori, a quo egregio opere scalpta fue-
rat. Hanc navigio provectus in altum Po-
lycrates mersit, eo damno invidiam fortu-
næ deprecaturus; quæ tam levi pœnâ de-
fungi non est passa Polycratem, & id pia-
culum felicitatis recusavit; nam quum pi-
scator eximiæ magnitudinis piscem Poly-
crati attulisset, in ejus ventre gemma, quam
ille in mare sponte projecerat, reperta est.
Quod quum Amasis rescivisset, missis lega-
tis Polycrati amicitiam, & hospitium re-
nunciavit, quum diceret se nolle eo ami-
co uti, cui sciret ingens aliquod malum
impendere, ne frustra angi amici calamitate
cogeretur. Nec vanus fuit vates; paulo
post ab Oronte Magni Regis præfecto Re-
gno spoliatus Polycrates, & libertate, affi-
xusque cruci pœnas diuturnæ felicitatis a-
cerbissimas dedit. Quum autem Nemesis a
divinâ providentiâ diversa non videretur, 8
non sine causâ Veteres Nocte [l] procrea-
tam esse voluerunt, quod est ab Hygino
proditum, quod consilia mentis illius æter-
næ, quum nullius possint ingenio compre-
hendi, quodammodo in obscurissimâ nocte
latere videantur. Nec minùs doctè alii Ne-
cessitatis filiam esse tradiderunt, quum om-
nia fato inevitabili Stoicis auctoribus ad-
ministrentur; unde laudatur carmen illud

Ducunt volentem fata, nolentem trahunt.

Fatum autem nihil aliud sit, quàm Dei vo-
luntas, & providentia; siquidem fatum est,

[a] Juven. Sat. 1. v 113. [b] T. Liv. l. 1. [c] Plutarch. in Vitâ Alex. [d] Hom. Odyss. Θ. v. 325. [e] Diod. in Anthol. l. 1. ep. 226. εἰς εὐχήν. [f] Clem. Alex. in Protr. [g] Aristot. de Mundo. [h] Herodot. l. 3. [i] Plin. l. 37. c. 1. [l] Hesiod. Theogon.

Varrone teste, quod Dii fantur; quò Statius respexit, quum de Jovis oratione dixit [a]

...... grave, & immutabile sanctis
Pondus adest verbis, & vocem fata sequuntur

9 Licet autem hæc Dei voluntas regentis omnia, & administrantis, pœnasque superbis infligentis, & extollentis abjectos, immutabile sit quiddam, & constans, firmumque, & haudquaquam fortunæ obnoxium; tamen propter varios Mortalium casus, humanasque vicissitudines Veteres Adrasteam [b] varium, & mutabile numen esse tradiderunt; non quia sit inconstans, vaga, volubilisque, quemadmodum fortuna; sed quia res hominum sæpe mutet, convertat, misceat, confundat; hinc & alas ipsi affinxerunt, ut Angelus Politianus [c] testatur his carminibus

Est Dea, quæ vacuo sublimis in aëre pendens
It nimbo succincta latus, sed candida pallam,
Sed radiata comam, ac stridentibus insonat alis

& pedibus ejus rotam [d] subjecerunt, sicut Nonnus testatur hoc versu

Καὶ τρόχος αὐτοκύλιστος ἔην παρὰ πόσσιν ἀνάσσης

hoc est

Sub pedibus Divæ rota sponte voluta jacebat;

& Lunari globo præesse dixerunt, ut Ammianus Marcellinus libro decimo quarto indicavit, quòd sub Lunâ orbis ille crescentium, & decrescentium rerum versetur. Hæc autem Rhamnunte pago [e] Atti-
10 cæ colebatur; quocirca Lucanus cecinit

Et tumidis infesta colit quæ numina Rhamnus

Unde Rhamnusia dicebatur; Catullus [f]

Nil mihi tam valde placeat Rhamnusia Virgo,

Colebatur [g] & in Phrygiâ in templo, quod Adrastus, qui fuit, nisi fallor, Midæ filius Herodoto [h] dictus, ipsi condidit; quocirca Stephanus [i] Adrasteam putat appellatam; & Epigramma, quod Strabo [l] citat, idem testatur. Atque hæc omnia nomina Græca sunt; negat autem Plinius [m] habere latinum nomen, licet in capitolio Nemesis adoraretur; neque enim si latinè dixeris Indignationem, Græci verbi vim expresseris. Est quippe Nemesis animi affectio, qua malis bona evenire indignamur; quæ ab Aristotele inter virtutes meritò collocatur.

Quare non propriè Agoracritus [n] signum suum Nemesin appellavit, quum de scul- 11
pturæ artis præstantiâ cum Alcamene contendisset, & iniquis Atheniensium sententiis civi suo faventium victus esset, signumque vendidisset eâ lege, ne Athenis esset; neque enim si Agoracritus indignabatur, ideo, quòd bona malis evenirent, indignabatur; & minùs etiam propriè Angelus Politianus in Elegiâ de morte Albieræ Nemesin maleficum Numen inducit, & [o] Statius, quem Politianus est imitatus, in Epicedio Pileti Ursi. Meliùs omnino 12
Græci, qui Persis devictis è marmore, quod illi, ut trophæum statuerent, attulerant, Nemesis fecere simulacrum, & ei Deæ posuerunt, de quo Ausonius hoc epigramma compulsuit [p]

Me lapidem quondam Persæ advexere, trophæum
Ut fierem bello, nunc ego sum Nemesis;
At sicut Græcis victoribus asto trophæum,
Punio sic Persas vaniloquos Nemesis

Persæ quippe insolescentes rebus prosperis, vitiisque corrupti Adrasteæ pœnas meruerant; quod idem Trojanis acciderat malè usis fortunâ suâ; unde non minùs rectè a Nemesi punitos indicat Euripides in versibus, quos explicamus. Est enim 13
profectò, est vis illa divina, quæ improbos ulciscitur; neque exultare diu, & bonis insultare permittit: hæc regnum Crœsi [q] nimis insolescentis, & optimo Regi Persarum Cyro bellum inferentis evertit: hæc Dionysium [r] Siciliæ tyrannum e tanto fastigio dejectum coëgit Corinthi litteras profiteri: hæc [s] Syllam verè crudelem, falsò felicem atrocissimo morbi genere extinxit: hæc [t] Marii longo tempore impuniti miseriis tot interfectorum Manibus parentavit: hæc Sybaritas [u] nimium luxu diffluentes delevit [x]: hæc Scythas [y] barbarâ immanitate in victos sævientes maximis [z] cladibus affecit: hæc Tarentinos [a] Carbinatium feminis per summum scelus illudentes fulmine interfecit: hæc [b] Spartanos principatu Græciæ potitos, & fortunæ donis abutentes Leuctricâ clade profligavit: hæc Ætolorum finitimas regiones, urbesque diripientium exosa [c] avaritiam, crudelitatemque Romanis [d] domitos magnâ clade

a Statius libr. 1. Thebaid. b Ammianus Marcellin. libr. 14. & Cæl. Rhodig. libr. 11. cap. 19. c Angelus Politian in Mant. in princip. d Nonnus in Dionysiac. e Pausan. in Atticis. f Catull. epigr. 69. ad Manlium. g Strabo libr. 13. h Herodot. libr. 1. c. 35. i Stephanus de Urbibus. l Strabo libr. 13. m Plin. libr. 28. cap. 2. n Plin. libr. 36. cap. 5. o Stat. Sylv. libr. 2. p Auson. epigr. 20. q Herod. libr. 1 & Justin. libr. 1. r Cic. libr. 9. Epistol. ad Familiar. Epist. 18. & Justin. libr. 21. s Plutarch. in Vitâ Syllæ. Plin. de Vir. Illustr. c. 75. Appian. libr. 1. de Bell. civil. t Plutarch. in Vitâ Marii, Plin. de Vir. Illustrib. cap. 88. u Ælian. Var. Histor. libr. 1. cap. 29. x Plin. libr. 7. cap. 22. & Ælian. Var. Histor. libr. 3. capit. 43. y Herodot. libr. 4. cap. 62. z Idem libr. 1. & 2. a Athen. libr. 12. cap. 5. b Plutarch. in Vitâ Pelop. & Agesilai, & Ælian. Var. Hist. libr. 7. cap. 14. c Polyb. libr. 2. Histor. & libr. 4. & Tit. Liv. libr. 34. d Plin. libr. 36.

clade subjecit: hæc denique vestigia semper insequens facinorosorum eos tandem deprehendit, ex [a] quo *ἰχναία ἀπὸ τῶν ἴχνων a vestigiis* est appellata; qua de causâ ab Horatio [b] verè, sapienterque dictum est:

Rarò antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo

DISSERTATIO XIX.

De Somniis.

Philosophi ferè omnes, etiam qui reliqua divinandi genera sustulerunt, divinationem, quæ contingit in somniis, comprobarunt; & quibus rationibus moverentur. Somniorum quinque genera sunt, & qui Dii ea mittere putarentur. Interpretatio illorum inventa est a Telmissensibus, & spectabat ad vates, eique præerat Dea Brizo. Expiatio somniorum quomodo, & quibus rebus fieret. Pythagoreos a fabis nonnulli abstinuisse dixerunt, quia inflationem efficiant; alii tamen putaverunt ipsos hoc pacto præcipere temperantiam; alii verò ambitionem prohibere. Cæsari somnium, quo sibi visus est cum matre corpus miscere, Imperium Orbis terrarum portendit; alii thesaurum indicavit ovum e fasciâ lecti suspensum. Interpretatio cujusdam loci Persii allata a Cælio Rhodigino rejicitur, & approbatur Casaubonus.

SEquuntur [c] Euripidis Anapæsti, quibus inducit Hecubam e tanto fortunæ fastigio dejectam, & miserabili casu afflictam, lugentemque, & non tam præteritis malis, atque præsentibus mæstam, quàm imminentium præsagam, & ideo sollicitam, ac lamentantem. Quos ego versus hodierno die breviter explicabo, ac ne singulis locis illustrandis diutiùs immorer, plurea unâ dissertatione complectar. Atque ut de eo primùm dicam,
1 qui primus occurrit; convenienter Hecubæ personæ fingit Poëta vidisse in somnis cervam, quam abstractam a suis genibus lupus immanis super Achillis tumulum trucidaret; quo somnio de futurâ Polyxenæ filiæ morte admonebatur, quam Pyrrhus crudeliter patris Manibus immolavit. Nam Hecubam fuisse ex eo genere hominum, quibus futura solent in somnis demonstrari, poëtæ memoriæ prodiderunt; siquidem incendium Trojæ [d] per ambages tanto ante prævidit, quum Alexandrum paritura sibi visa est parere ardentem facem; meritò etiam somnio perterritam inducit, quæ magno suo, Patriæque malo somniis fidem habendam esse didicisset; &, ut ait [e] Seneca, non vana vates ante Cassandram fuisset.
Quanquam si non Hecubæ ea evenissent,
quibus aliquàndo futura somniis significari declararetur, tamen ea fuit Antiquorum 2
superstitio, tantumque somniantium visis Veteres crediderunt, ut non sine causâ Hecuba perturbari videretur; neque enim vulgus modò, & superstitiosæ aniculæ somniis movebantur, verùm etiam [f] Sapientes. Itaque constat Stoicos omnes vetere Academiâ, & [g] Peripateticis consentientibus divinationem, quæ contingit in somniis, comprobare. Quinetiam illi ipsi, qui reliqua divinandi genera sustulerunt, huic uni fidem habendam esse censuerunt; in quibus fuisse dicuntur Cratippus, & Dicæarchus nobiles Peripatetici. Animum quippe existimabant hsustum, & delibatum e mente divinâ, quum somno corpus premeretur, liberum ejus regendi curâ, quum neque a sensibus, neque ab ullâ aliâ re externâ avocaretur, & in consortium veniat animorum divinorum, quibus omnia plena esse censebant, posse futura prænoscere; quum & sit ipse per se divinus, et a divinis animis extrinsecùs afficiatur, & moveatur.
Itaque Plato [h] summus auctor in- 3
telligendi nos jubet ita affecto corpore ad somnum proficisci, ut neque nimio potu, neque cibo simus gravati; tunc enim animi pars illa, in qua cupiditates resident, vehementiùs mota mentem, rationemque perturbat; neque frui permittit spectaculo rerum, quo alioquin frueretur; ex quo somnia existunt tætra, perturbata, temeraria. Qua de causâ Pythagoreos [i] nonnulli a fabis abstinuisse dixerunt, quòd magnam efficiant inflationem, animumque perturbent; quamquam alii rem aliò pertinere tradiderunt, qui [l] Empedoclem hoc versu

Δειλοὶ, πάνδειλοι, κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχεσθαι

præcipere hominibus temperantiam a rebus venereis putaverunt, *κυάμους* enim *ἀπὸ τῦ κύειν a concipiendo* nominari; alii [m] hoc versu abstinendum ab ambitione censent significari, quia magistratuum suffragia fabis ferri solerent.
His autem philosophorum
sententiis mira somniis accessit auctoritas; 4
nam quum Telmissenses barbari somniorum interpretationem invenerint, ut Clemens [n] Alexandrinus testatur, non modò omnes nationes, verùm etiam Græcorum doctissimi, Romanorumque, somniantium visis plurimum tribuerunt. Quapropter & de iis

[a] Strab. libr. 9. de Thessal. [b] Horat. libr. 3. Od. 2. [c] Euripid. in Hecubâ. [d] Hygin. fab. 91. & Poëta vetus apud Cicer. de Divinat. libr. 1. [e] Senec. in Troad. Prolog. [f] Cicer. de Divinat. libr. 1. in princip. [g] Cicer. ibid. [h] Plato libr. 9. de Republic. [i] Plutarch. in Sympos. libr. 9. quæst. 10. & Diogen. Laërt. libr. 8. segm. 34. [l] A. Gell. libr. 4. cap. 11. [m] Diogen. Laërt. libr. 8. segm. 34. [n] Clem. Alexandr. Strom. libr. 1.

de iis commentati ſunt ſubtiliùs, & ea in
quinque genera diviſerunt. Nam alia eſſe
quæ [a] ἐνύπνια græcè, latinè inſomnia appel-
lentur, quum animus viſis temerè move-
tur ideo Virgilius [b] ea falſa dixit

Sed falſa ad Cælum mittunt inſomnia manes;
alia, quæ phantaſmata [c] Græci dicunt, Ci-
cero [d] viſa, quum initio ſomni nobis adhuc
vigilare credentibus quædam imagines cer-
nuntur; alia autem [e] ὁράματα hoc eſt *viſiones*,
quum futura præmonſtrantur in ſomnis,
5 cujuſmodi fuit ſomnium, quod Dinolochi
mater vidiſſe narratur; cui quum dormien-
ti eſſet obverſata ſpecies filii coronati, eun-
dem vigilans excepit Olympiæ victorem,
& complexa eſt inſignem clariſſimâ coronâ
olympici certaminis; alia oracula græcè
χρηματισμοὺς, quum ſacerdos, aut alia per-
ſona gravis apertè aliquid eventurum, aut
faciendum, non faciendumque denunciat.
Hujus exemplum eſt apud Virgilium libro
ſecundo Æneidos, ubi Hector in ſomnis ap-
paret Æneæ, præcipitque, ut ereptis ex in-
cendio Trojæ penatibus fugâ ſibi conſulat,
& urbis condendæ locum quærat; ſic enim
loquitur;

Heu fuge, nate Deâ, teque his, ait, eripe flammis;
Hoſtis habet muros, ruit alto a culmine Troja:
Sat Patriæ, Priamoque datum, ſi pergama dextrâ
Defendi poſſent, etiam hac defenſa fuiſſent.
Sacra, ſuoſque tibi commendat Troja penates;
Hos cape fatorum comites, his mœnia quære,
Magna pererrato ſtatues quæ denique ponto

6 Alia denique ſomnia, Græci [f] ὀνείρους appel-
lant, quum ambagibus quibuſdam, & fi-
guris veritas occultatur; cujuſmodi fuit
ſomnium [g] Cæſaris, qui, quum ſibi viſus eſ-
ſet in ſomnis cum matre corpus miſcere,
conjectores ipſi dixerunt terrarum Orbis
imperio potiturum; quia communis om-
nium mater tellus habeatur; & [h] ſomnium
illius, qui quum vidiſſet in ſomnis ovum
e faſciâ lecti ſuſpenſum, retulit ad artis pe-
ritum ſomnium, qui pronunciavit late-
re theſaurum ſub lecto; quum autem, qui
ſomnium viderat, inveniſſet circumdatum
aurum argento, & argenti quantulum viſum
eſſet, conjectori miſiſſet; tum ille nihil ne,
inquit, de vitello? & illud ſervi cujuſdam,
quod Artemidorus [i] narrat, qui quum ſibi
viſus eſſet domino cenam apponere, paucis
poſt diebus herum defunctum extulit; quo
ſomnio mors eſt domini ſignificata, quòd
in funeribus ferale epulum dari ſoleret,
quod νεκύσιον Artemidorus [l] appellat. Atque
hoc in genere ſomnium Hecubæ eſt col- 7
locandum, quod ab Euripide his verſibus
deſcribitur; omnia ſiquidem figuris invo-
luta ſunt, cervæ ſpecie Polyxena ſignifica-
tur, Pyrrhus lupi; cervæ autem ipſius cæ-
de ſacrificium, quo Polyxena Achillis Ma-
nibus eſt immolata; quibus adeo perſpi-
cuè eventus rei demonſtratur, ut Hecubâ
vehementer moveatur, & ſomnium ad fi-
liam intelligat pertinere; quod ut in me-
lius Deus vertat, his Jovem, & Noctem, &
Terram invocat verbis:

Ὦ στεροπὰ Διὸς, ὦ σκοτία νύξ,
Τί ποτ' ἄιρομαι ἔννυχος οὕτω
Δέιμασι φάσμασιν; ὦ πότνια χθὼν
Μελανοπτερύγων μᾶτερ ὀνείρων
Ἀποπέμπομαι ἔννυχον ὄψιν.

Qui verſus ita explicantur

Jovis o fulgur, tenebroſaque nox,
Quid ſic viſis excitor atris,
Noctu & quatior trepidante metu?
O quæ tellus veneranda creas
Somnia nigris prædita pennis,
Procul a nobis, precor, avertas
Triſtes diræ noctis imagines

Et meritò Jovis, & Terræ, & Noctis nu- 8
mina invocavit; nam aliqua ſomnia a Jo-
ve mitti Veteres crediderunt, unde illud
maximi Græcorum [m] poëtarum

..... καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστι

hoc eſt:

..... *nam & ſomnium a Jove eſt*

Quæ [n] Euſtathius in Homerum voce Διο-
πέμπτα, & Διὸς φήμας quaſi *Jovis voces* dicit
appellari, & Homerus in ſecundo Iliados
libro Jovis nuncios nuncupavit; matrem
autem ſomniorum eſſe Noctem vel Heſiodus
nos docuit in Theogoniâ, & Hyginus, qui
ſomnia è Nocte, Ereboque nata confirmat;
ſed & ex Terrâ ſomnia prodire [o] Virgilius
teſtatur hoc verſu

Sed falſa ad Cælum mittunt inſomnia manes,
Ideo [p] Naſamones, ut auctor eſt Herodotus,
ſomnia in ſepulcris captabant, & quæcum-
que illic in ſomnis vidiſſent, ſibi putabant
eventura. Ex his autem intelligi poteſt his
carminibus Euripidem omnes Deos eſſe 9
complexum, qui parentes, & procreato-
res cenſebantur ſomniorum; nam [q] Brizo
Dea ſomniorum, cui Athenæo teſte, ſca-
phæ omnibus refertæ præterquam piſcibus
offerebantur, non auctor ſomniorum, ſed
eorum interpretationis [r] habebatur; dicta
eſt autem Brizo ἀπὸ τοῦ βρίζειν, quod eſt *dor-
mire*. Quod autem Euripides alata ſomnia
eſſe

---

[a] Macrob. in Somn. Scipion. libr. 1. cap. 3. [b] Virgil. Æn 6. [c] Macrob. in Somn. Scip. libr. 1. cap. 3 [d] Cic. Academ. Quæſt. libr. 1. & de Divinat. libr. 1. [e] Macrob. in Somn. Scip libr. 1. cap. 3. [f] Macrob. ibid. [g] Sueton. in Vitâ Cæſar. cap. 7. [h] Cicer. de Divinat. libr. 2. [i] Artemidorus libr. 4. cap. 83. [l] Idem Artem. ibid. [m] Hom. Iliad. β. [n] Euſtath. ad hunc Homeri loc. [o] Virg. Æn. 6. [p] Herodot. libr. 4. cap. 172. [q] Athen. libr. 8. cap. 3. [r] Cæl. Rhodig. libr. 27. cap. 10.

esse dixit, id Eustathius ab Homero censet esse mutuatum, qui de somnio Agamemnonis ita [a] est loquutus

. . . . . ὣς ὁ μὲν εἰπὼν
Ὤχετ' ἀποπτάμενος . . . . .

Illud etiam inprimis adnotandum esse vi-
10 sum est, solitos Antiquos ea, quæ vidissent in somnis Cœlo narrare, vel Soli, quod hìc Hecuba facit; non enim Trojanis pedissequis narrat somnium, sed Diis cœlestibus, atque terrestribus; cujus moris testis est locupletissimus in Electrâ Sophocles, qui de Clytemnestrâ nocturnis visis perterritâ sic loquitur

Καὶ πάντα τοῦ παρόντος, ἡνίχ' Ἡλίῳ
Δείκνυσι τοὔναρ, ἔκλυον ἐξηγουμένου

hoc est

Mihi hæc ab illo audita, qui præsens fuit,
Nocturna Soli visa dum ostendit parens

Quem Sophoclis locum vetustus Interpres explicans, in more positum apud Antiquos fuisse confirmat, ut qui somnis viderant, ea expiantes, & quasi avertentes narrarent Soli; nec Soli tantùm, sed etiam Cœlo, & Terræ; Poëta vetus apud [b] Ciceronem

Libido nunc me cepit miseram proloqui
Cœlo, atque Terræ Medeæ miserias

Quibus Poëtæ versibus locus Gregorii Nazianzeni illustratur, qui sic ait

Et Cœlo verbum fari medicina dolorum est

11 Quæ loca licet non sint de somniis accipienda, ad eundem tamen morem referuntur; quem Euripides tangit, ubi Hecuba Noctem, Jovem, & Terram alloquitur, qua oratione perfectâ se convertit ad Trojanas, & illas interrogat, ubi sit Cassandra, & Helenus; quibus omnium consensu summa vaticinandi peritia tribuebatur. Nec verò mirari debemus, quum Cassandra esset ex eo genere vatum, qui furore, afflatuque divino futura prædicunt, eam potissimum consuli, quum interpretatio somnii requiratur; nec Helenus quidem satis idoneus interpres esse videatur somniorum, quum aliis futura cognoscendi generibus uteretur, & oracula ederet, & astrorum motibus observandis, & auguriis divinandi scientiam profiteretur, ut [c] Virgilius auctor est his versibus

Trojugena interpres Divûm, qui numina Phœbi
Qui tripodas, Clarii lauros, qui sidera sentis,
Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ

Hæc, inquam, nos commovere non de-
12 bent; nam antiquitus interpretatio somniorum, & auguria, & haruspicina, ut Pausanias [d] ostendit, ad vates pertinebant, ut iidem essent, & somniorum conjectores, & augures, & haruspices. Sed & Theophrastus in characteribus testatur augures, & vates interpretatos esse somnia; ita enim loquitur: *καὶ ὅταν ἐνύπνιον ἴδῃ, πορεύεσθαι πρὸς τοὺς μάντεις, καὶ ὀρνιθοσκόπους ἐρωτήσων, τίνι θεῷ, ἢ θεᾷ προσεύχεσθαι χρή* hoc est: *& quum somnium viderit, ad vates, & augures proficisci, ut interroget, cui Deo, Deæve vota facere oporteat*. Requirit autem Hecuba Cassandrã, Helenumque vates, ut somnium sibi interpretentur, quod *κρίνειν ὀνείρους* [e] dicit; unde *ὀνειροκριτικὴ* ars interpres somniorum. Quamquam non eo 13
solùm Antiqui vates consulebant, ut si quid somniis portenderetur, cognoscerent, sed etiam, ut si quid mali significaretur, id divinis rebus procuratis averterent; quapropter apud [f] Sophoclem Clytemnestra quum Agememnonem vidisset in somnis, hujusmodi visum expiatura mittit libamina defuncti monumento; & apud Poëtam veterem [g] Priamus

. . . . . . curis sumptis suspirantibus
Exacrificabat hostiis balantibus,
Tum conjectorem postulat pacem petens,
Ut se edoceret obsecrans Apollinem,
Quò sese vertant tantæ sortes somniûm.

& apud [h] Plutarchum Pausanias Byzantinus puellâ, quam vitiarat, occisâ, quum ea dormientem terriculis exagitaret, animam puellæ incantamentis evocavit. Ad has autem somniorum expiationes respicit [i] Tibullus 14
his verbis

At natum in curas hominum genus omnia noctis
Farre pio placant, & saliente sale

quod nihil aliud est, quàm molâ salsâ. Idem elegiâ quinctâ libri primi.

Ipse procuravi, ne possent sæva nocere
Somnia ter salsâ deveneranda molâ

& [l] Martialis hoc epigrammate

Semper mane mihi de me mera somnia narras,
Quæ moveant animum, sollicitentque meum.
Jam prior ad fæcem, sed & hæc vindemia venit,
Exorat noctes dum mihi saga tuas;
Consumpsi salsasque molas, & thuris acervos.
Decrevere greges, dum cadit agna frequens,
Non porcus, non cortis aves, non ova supersunt;
Aut vigila, aut dormi, Nasidiane, tibi

& [m] Petronius Arbiter, qui sic ait: *ceterùm, ut Lycas Tryphænæ somnium expiavit*. Quibus autem rebus ad somnia avertenda 15
uterentur, nihil attinet dicere; quum epigrammate Martialis, quod citavimus, ea comprehendantur; qui tamen non meminit

---

[a] Homer. Iliad β. v. 71. [b] Ennius apud Ciceron. Tuscul. Quæst. libr. 3. [c] Virgil. Æn. 3. [d] Paus. in Atticis, sive libr. 1. [e] V. Cæl. Rhod. libr. 27. cap. 14. [f] Sophocles in Electrâ. [g] Poët. Vetus apud Cicer. de Divin. libr. 1. [h] Plutarch. de his, qui serò a Numine puniuntur. [i] Tibull. l. 3. El. 4. [l] Martial. libr. 7. ep. 53. [m] Petron. in Satyr.

nit aquæ, qua solitos lustrari, qui somnia viderant, constat ex Aristophane, cujus in Ranis leguntur hæc verba

Ἀλλά μοι, ἀμφίπολοι, λύχνον ἅψατε
Καλπίσιν τ' ἐκ ποταμῶν δρόσον ἄρατε,
Θέρμετε δ' ὕδωρ
Ὡς ἂν θεῖον ὄνειρον ἀποκλύσω

quæ elegiaco carmine ita reddidi

Sed mihi festinâ, famuli, succendite dextrâ
Lychnum, & vicini sumite fontis aquam,
Imposito flammis calefiat lympha lebete,
Quæ vidi, ut puro somnia fonte piem

Cælius [a] Rhodiginus autem eodem putat Persii versus pertinere, qui Satyrâ secundâ sic loquitur

Hæc sanctè ut poscas, Tiberino in gurgite mergis
Mane caput bis, terque, & noctem flumine purgas

Sed accedo sententiæ [b] Casauboni, qui de eo loqui Persium putat, qui non somnium expiet, sed Diis vota facturus abluat se se, &, si quam venereâ voluptate contraxit labem, fluvio purget. Et sanè in eo loco Persii nulla mentio est somniorum, sed verba facit Poëta de his, qui scelestissima vota nuncupant; & quum animo sint inquinato, dant operam, ut corpore quàm purissimo accedant ad Deos. Illud etiam ad-
16 dendum, quoniam de Diis, qui somnia mitterent, diximus, præcipuè somnia proficisci ab Apolline, & Æsculapio; sed ab [c] Iside, atque Osiride, & Sarapide quædam somnia immitti putabantur; ideo Poëta Græcus in Anthologiâ de Sarapide sic ait

Ἀνδροφόνῳ σταθρὸν παρὰ τοιχίον ὑπνώοντι
Νυκτὸς ἐπιστῆσαι φασὶ Σάραπιν ὄναρ

Ac præterea Romæ superstitio invaluit, qua Ægypti filii quinquaginta, quorum ex ære statuæ visebantur, habere jus per somnia hominibus futura aperiendi credebantur; de quibus [d] Persius loquitur his verbis

...... nam fratres inter ahenos,
Somnia pituitâ qui purgatissima mittunt
Præcipui sunto, sitque illis aurea barba

Quibus in versibus Poëta Satyricus non si-
17 ne causâ insomnia, quibus respondet eventus, & consonat veritas, pituitâ dicit esse purgatissima; nam qui pituitâ abundant hebetes, tardique censentur, non solùm ad futura, sed etiam ad præsentia pervidenda; etenim ad acumen ingenii, & scientiam futurorum opus est non humidâ, sed sicciore naturâ; quum Heraclitus [e] dixerit: lux sicca anima sapientissima; ideo Aristoteles [f] melancholicos & ingenio præstare confirmat, & idoneos esse ad futura cognoscenda.

DISSERTATIO XX.

Rerumpublicarum pernicies est, si Malis Boni melioris non sint conditionis.

Ad civitatum felicitatem necesse est virtute præstantes viros præmiis affici. Pauci admodum virtutem ipsius amore consectantur; & si qui sint, nullus illorum fructus habetur, nisi in administratione Reipublicæ præferantur aliis. Cicero leges annales improbat; quæ minorem quadraginta tribus annis Consulem creari vetabant; reliquos verò magistratus non multo junioribus demandabant. Alexander decem annis junior ætate consulari decessit. Romani diversos honores omnibus, & cuique singillatim, qui Reipublicæ profuissent, statuerunt. Uni post homines natos Ciceroni togato supplicatio decreta est. Scipio Africanus primus a domitis nationibus nomen traxit, seu potiùs Marcius Coriolanus. Consul unicus creatus est Pompejus: Senatus Neroni propter interfectam matrem injussatos honores decrevit. Apud Romanos, qui virtutem majoribus præmiis, & honoribus affecerunt, major etiam præstantium virorum copia extitit, quàm apud Græcos, qui parcissimi fuerunt in honoribus tribuendis; & si quæ præmia tribuerunt fortissimis viris, aut doctissimis; tamen ea non sunt comparanda cum pœnis, quas inflixerunt. Miltiadi, qui infinitas Persarum copias deleverat, concessum est, ut in Porticu Pœcile pingeretur; Themistoclem verò oleaginâ coronâ donaverunt. Græci splendidè milites, duces verò parcè honorabant. Cimon eodem die & classem, & copias terrestres delevit. Alcibiades secum victoriam circumferre visus est. Athenienses sub Regibus, aut tyrannis non excelluerunt; postea verò floruerunt quidem litteris, & belli studiis, sed brevi. Orbem terrarum dicebant Soles duos ferre posse; non posse Græciam duos Alcibiades. Aristoteles respondis se urbe excedere, ne iterum in philosophiam delinquerent Athenienses. Accusatores Socratis partim exilio, partim morte mulctarunt Athenienses. Lycurgum Spartani lapidibus sæpe sunt insectati, & quispiam oculum illi effodit. Ephesii nullum utilem in Republicâ civem esse voluerunt.

URbium felicitas civium virtute continetur, Auditores, nec tam aut ubertate soli, aut opportunitate Maris, & fluminum, & facili navium appulsu, aut copiâ metallorum, aut Cœli salubritate, atque

a Cæl. Rhodig. libr. 27. cap. 16. b Casaubonus in Persium ad hunc locum. c Sueton. in Vespasian. cap. 7. & Strabo libr. 17. d Pers. Satyr. 2. v. 56. e Jo: Stob. serm. 17. f Arist. in Probl. sect. 30.

que temperie, quàm incolarum justitiâ,
temperantiâ, animi magnitudine, prudentiâ,
amore Patriæ augescunt, & beatæ fiunt
civitates. Idcirco Reipublicæ rectoribus
1 convenit augere opibus, extollere honoribus,
præmiis excitare virtutem, nec quidquam
magis officit publicæ felicitati, quàm
eodem loco bonos, & malos habere, quod
summam esse perniciem, summum dedecus
civitatum [a] Homerus declarat hoc versu.

Ε'ν δ' ἰῇ τιμῇ ἠ μὲν κακὸς, ἠδὲ καὶ ἐσθλός

quem sequitur Euripides, qui in Hecubâ
id esse maximum civitatum malum, eam
pestem Rerumpublicarum, quum præstantes
virtute cives negliguntur, quum industria
jacet, nec boni deterioribus anteponuntur;
his autem verbis Euripides utitur:

Ε'ν τῷδε γὰρ κάμνουσιν αἱ πολλαὶ πόλεις,
Ο'ταν τις ἐσθλὸς, καὶ πρόθυμος ὢν ἀνὴρ
Μηδὲν φέρηται τῶν κακιόνων πλέον

Quæ verba sic latino sermone reddimus,
Auditores,

Namque hoc laborant civitates plurimæ,
Quum nulla merces digna virtutem manet,
Nec antecellunt præmiis pravos boni

De quibus Euripidis verbis hodierno die
disseremus; ubi Poëta morbum hunc esse
civitatum plurimarum asseverat, invidere
virtuti, nec bonis artibus ullum præmium
velle constitutum, & fortes juxta, & ignavos;
stultos, & sapientes pati in eadem turbâ
versari. Et sanè non solùm morbus est,
sed extrema pernicies civitatum contemptus
virtutis; nam ubi virtus non colitur,
ibi nullam esse necesse est, aut si aliqua sit,
non posse prodesse Reipublicæ. Utinam ita
2 esset naturâ comparatum, ut plerique Mortalium
ad præclara facinora ipsius virtutis
specie, & pulchritudine excitarentur, a vitiis
autem pravitatis ipsius turpitudine deterrerentur,
præclarius sese res humanæ
haberent. Sed pauci virtutem virtutis amore
consectantur.

..... *quis enim*, inquit [b] Juvenalis, *virtutem amplectitur ipsam*
Præmia si tollas?......

quod adeo verum est, ut magnificentiùs,
quàm veriùs loquutus esse videatur [c] Poëta,
qui dixit:

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque latè
Fortunæ secura nitet, nec fascibus ullis
Erigitur, plausuque petit clarescere vulgi;
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Divitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex altâ mortalia despicit arce,

Nam quamquam per se expetenda virtus,
tamen vulgus hominum cæcatum cupiditatibus,
voluptatibus irretitum, pravis opinionibus
deceptum, summum bonum, quod
est in virtute collocatum, aut non videt,
aut non sequitur. Sed si quis existat eâ præstantiâ
mentis, eo robore animi, ut rebus
externis non moveatur, nec populares plausus
aucupetur, nec honores, nec dignitatem,
nec opes, nec gloriam concupiscat,
& sit, ut ait [d] Horatius,

..... *in seipso totus teres, atque rotundus*,

qui nihil extra se positum desideret, & præmium
rectè factorum ipsa facta arbitretur;
tamen nisi ejus virtus, tanquam pictoris excellentis
tabula, in bono lumine collocetur,
non apparebit, nec poterit juvare Mortales,
quia [e]

Paulum sepultæ distat inertiæ
Celata virtus.....

Epaminondas [f] illud magnum Græciæ lumen,
quo florente floruit, & occidente occidit 3
gloria, & potentia Thebanorum, quadraginta
annos latuit, nec attigit Rempublicam;
eo temporis intervallo tam diuturno
nihilo plus Reipublicæ profuit Epaminondas,
quàm quilibet delicatus, & inertiæ
deditus civis. Si virum omni virtute
Græciæ principem Thebani honoribus non
extulissent, magnum quidem inter Epaminondam,
& ceteros discrimen intercessisset,
sed fructum nihilo majorem ex Epaminondæ
virtute, quàm ex cujusvis despicatissimi
hominis ignaviâ Respublica percepisset;
qui simulatque creatus est Thebanorum imperator,
Græciæ principatum Patriæ vindicavit.
Ideo Cicero Philippicâ quintâ leges
annales non omnino probat, quæ minorem
annis quadraginta tribus Consulem
fieri quenquam non permittebant; alios
autem magistratus non multo junioribus demandabant;
quòd plerumque civitas non
uti virtute summorum virorum cogeretur;
quum eam ætatem ab administrandâ Republicâ
prohiberet, qua præstantissimi duces
rerum a se gestarum gloriâ Orbem terrarum
complessent. Et sanè [g] Magnus A- 4
lexander decem annis junior ætate consulari
decessit, quum Orientem universum in
suam ditionem redegisset, & Indiam primus,
vel inprimis victoriis peragrasset; & [h] Pompejus,
qui cognomine, sicut rerum gestarum
magnitudine, Alexandrum æquavit, admodum
adolescens præclarissimos egit triumphos,
& tres Orbis terrarum partes victoriâ
conjunxit; nec in [i] Africano Scipione
expectata est ætas consularis, quam si
expectassent Romani, nunquam ille Pœnos
ex Hispaniis expulisset; nunquam Hannibalem
in Italiæ visceribus decimum sextum
annum hærentem, in Africam retraxisset;

L l l

[a] Homer. Iliad. libr. 9. v. 319. [b] Juvenal. Sat. 10. v. 140. [c] Claudianus de Conf. Mall. Theod. in princ. [d] Horat. libr. 2. Sat. 7. [e] Hor. l. 4. Od. 9. ad Lollium. [f] Corn. Nep. in Epam. [g] Cic. Philipp. 5. & Plutarch. in Vitâ Alexandr. [h] Plut. in Vitâ Pompeii, & Plin. libr. 7. cap. 26. [i] Plin. de Viris Illustr. cap. 49. Cic. Philipp. 5. Valer. Max. libr. 8. cap. 16.

xisset; nunquam vicisset invictum imperatorem, nunquam Carthaginem Romanis parere coëgisset. Quocirca Romani veteres
5 nemini, in quo virtutis indoles eximia cerneretur, ætatem obstare voluerunt, quominus perspecta virtus Reipublicæ gubernaculis admoveretur. Sic [a] Rulli, Decii, Corvini, Flaminii, quum florentes ætatibus magnos exercitus ductarent, ingentibus rebus gestis & se ipsos, & Patriam gloriâ honestarunt. Sed leges annales adolescentiæ temeritatem pertimescebant; ideo cives carere virtute florentissimorum juvenum, quàm sæpe cujusquam audacibus consiliis affligi Rempublicam maluerunt. Ea verò civitas, quæ confuso discrimine recti, pravique, non magis honores mandat strenuis, quàm ignavis; industriis, quàm inertibus; sapientibus, quàm stultis; prudentibus, quàm stolidè ferocibus, nullo modo digna veniâ est, nullam rationem reddere potest tantæ pravitatis; quippe jaceat, nec virtute magnorum virorum fruatur, quam contemnit, necesse est, quando enim ea præstantibus viris committetur, quum etiam in his urbibus, in quibus virtuti præmium constitutum est, bonorum tanta sit paucitas, tanta autem malorum multitudo? Idcirco bene temperatæ civitates eam primam curam habuerunt, ut fortibus, & sapientibus, & moderatis viris pateret facilis ad honores, ad Rempublicam aditus, omnesque præmiis incenderentur ad virtutem. Hinc in re mili-
6 tari tot inventa decora præstantium bellatorum, [b] armillæ, torques, phaleræ, hastæ puræ, coronæ civicæ [c] ob servatum civem, obsidionales ob exercitum obsidione liberatum, murales ob conscensos hostium muros, vallares ob captum vallum, navales rostratæ ob classem hostium profligatam; aucta [d] stipendia, concessa fortibus viris militiæ, & publicorum munerum vacatio, agri assignari, donata cærulea, vel pura vexilla, corniculæ, aureæ coronæ, boves ad immolandum, aureæ pateræ magni ponderis ad sacrificandum, decretumque, ut victores inirent Urbem ovantes, vel triumphantes, qui summus honorum habebatur; neque enim triumpho pompa ulla speciosior, quo duces devictarum gentium spolia præ se agentes, victosque duces, captosque Reges trahentes super ora vulgi ferebantur, curruque sublimes in urbem invehebantur. Eodem, & decretæ Diis victoriæ ergo supplicationes [e] pertinebant, quibus templa victorum nomine reserabantur; qui honos magnis rebus bello gestis tribuebatur, & triumpho præludebat; siquidem uni post homines natos Ciceroni [f] togato supplicatio decreta est, quum Catilinæ conjurationem detexisset, oppressisset, & paucorum conjuratorum nece Patriam ingenti periculo liberasset; & Catilinam ex occultis insidiis in manifestum latrocinium conjecisset; statuæ [g] quoque triumphales magnis ducibus publico decreto ponebantur. Hi verò
honores communes omnium, qui bello 7
auxilient Rempublicam; qui verò singillatim tribuebantur, eos quis possit recensere? Duillio, [h] qui primo Punico bello primus omnium Romanorum hostes navali prælio profligavit, datum est, ut noctu prælucente funali, præcinentibus tibiis domum reverteretur. Cnæo Petrejo [i] Atinati Centurioni, quòd per castra hostium circumsidentium eruperat, legionemque suam servaverat, concessum est, ut foculo posito ad tibicinem prætextatus immolaret. Pompejo Magno Mithridate, & Tigrane potentissimis Regibus debellatis, & subactâ Asiâ, ut in omnibus publicis ludis lauream coronam gestaret, & prætextâ uteretur; equestres verò ludos in triumphali veste spectaret; quos tamen honores Pompejus in vitâ semel usurpavit. Huc perti- 8
nent indita victoribus nomina domitarum a se nationum; Publius [l] Cornelius Scipio primus omnium (vel potius [m] Marcius, qui Coriolis oppido ejus unius virtute capto, Coriolani nomen accepit) id decus est consequutus, & ab Africâ, quam devicerat, nomen traxit, & superior Africanus est appellatus; ejus autem frater, qui [n] Antiocho magno Rege superato ab aliâ terrarum parte nomen quæsivit, Asiaticus. Metellus [o] quoque a Jugurthâ Rege Numidarum, quem magnis cladibus afflixerat, Numidici cognomen accepit; & similem gloriam [p] Metellus alius adeptus, qui quòd Cretam in ditionem, potestatemque populi Romani redegerat, Creticus nominatus est; & [q] Fabius Maximus, qui Allobrogum gentem bello contuderat, Allobrogici nomen meruit; ideo Juvenalis [r] dixit:

Cur Allobrogicis, & magnâ gaudeat arâ
Natus in Herculeo Fabius lare, si cupidus, si
Vanus,

[a] Cic. Philipp 5. [b] A. Gell. libr. 2. c. 11. [c] Idem libr. 5. cap. 6. & Plin. libr. 16. cap. 4. [d] V. Jul. Cæs. Bulenger. de Triumph cap. 12. [e] Cæs. libr. 2. Belli Gallici, Plutarch. in Vitâ Cæsaris, & Appian. Bell. Civil. libr. 3. [f] Cic. in Catilin. Orat. 3. & in Pisonem. [g] Plin libr. 33. cap. 9. & libr. 34. cap 5. [h] Cic. de Oratore ad Brutum, & in Catone majore, Val. Max. libr. 3. cap. 6. Plin de Vir. Illustribus cap. 38 & Silius Italic. libr. 6. [i] Plin. libr. 22. cap. 6. [l] Tit. Livius libr. 21. & Plin. de Viris Illustr. cap. 49. [m] Liv. libr. 2. & Plin. de Vir. Ill. cap. 18. [n] Tit. Liv. libr. 37. & Val Maxim. libr. 5. cap. 5. & Plin de Vir. Illustr. cap. 53. [o] Sallust. de Bello Jugurth. Plutarch. in Vit. Marii, Plin. de Vir. Illustr. cap. 63. [p] L. Flor. libr. 3. cap. 7. & Martial. libr. 2. epigr. 2. [q] Asc Pædianus in 2. in Verr. Act. & Senec. de Benef. libr. 4. [r] Juven. Satyr. 8.

Vanus, & Euganeâ quantumvis mollior agnâ;
& Scipio junjor, qui duos imperii Romani terrores Carthaginem, Numantiamque delevit, dictus [a] est Africanus, & Numantinus: Mummius [b] excisâ Corintho Achaicus; nam titulos, & honores, quibus Romani Cæsares affecerunt, supervacuum est recensere; nam eos adulatio, non vera virtus plerumque pariebat. Ad honores quo-
9 que, quibus viri fortes, & optimè de Republicâ meriti vulgo eximebantur, meritò referuntur [c] Valerii Corvini sex, Marii septem [d] consulatus, quinque Furii [e] Camilli dictaturæ, & quum semper duo Consules creari solerent, uni [f] Pompejo mandatus consulatus; imago superioris Africani in Jovis cellâ collocata, unde promebatur, quotiescumque erat Corneliæ genti funus celebrandum; qui honos amplissimo viro tamdiu mansit, quamdiù mansit [g] *Capitoli immobile saxum*. Pompejo [h] Magni, Syllæ Felicis [i]; Metello [l] Pii; Valerio [m] Publicolæ ob conciliatam Patribus plebem, Fabio [n] ob plebem urbanam in quatuor tribus distributam Maximi cognomen attributum. Sed omnium titulos, omnium dignitatem, omnium triumphos Scipio Nasica, & Camillus, Ciceroque vicerunt, ex quibus ille [o] optimus a Senatu est judicatus; hi verò urbis [p] conditores, & Patriæ patres sunt nuncupati. Quid enim præclarius,
10 quàm optimi appellatio? ceteræ enim unam aliquam virtutem, hæc sola omnes complectitur, ceteræ in eos etiam possunt convenire, qui non omnes numeros virtutis implerunt; hæc sola perfectam significat, & omnibus numeris absolutam virtutem. Cujus cognominis quanta vis esset, vel illud argumento est, quod quum Senatus, populusque Romanus novos, & inusitatos honores excogitarent, quibus Cæsares cumularent, & non contenti humanis divinos ipsis tribuerent, & Deos appellarent; uni dumtaxat Trajano [q] optimi cognomen detulerunt, quod ipse Trajanus quamvis omni virtute præditus, nisi Augustus fuisset, forsitan non esset consequutus. Nec minùs venerandum Patris Patriæ nomen; quid enim præstantius, quàm Patriam, cui debemus omnia, ita beneficiis obligare, ut ejus pater esse videaris? quod sanctissimæ necessitudinis nomen omnia in se merita, & beneficia complectitur. Contaminarunt, fateor, id nomen consequuta Reipublicæ tempora, quum servientibus animis non virtuti, sed potentiæ honos habebatur; & qui rerum potiebantur, quamvis timidi, fortissimi; quamvis immanes, clementissimi; quamvis scelestissimi, pii; quamvis infortunati, felices; quamvis omni diritate infra belluas essent, divini vocabantur. Quapropter Patris Patriæ nomen Senatus assentatio, & blandiendi necessitas tribuit Imperatoribus, quos eversores Reipublicæ, imperii clades, humani generis odium, veriùs appellasset parricidas; sed magnum est intervallum inter honores, qui a liberis, & eos, qui a servis, & necessitate coactis, aut spe aliquâ adductis hominibus deferuntur; quod Juvenalis [r] non tacuit, quum dixit,

...... *sed Roma parentem*
Roma Patrem Patriæ Ciceronem libera dixit.

In eo, quod liberam appellavit, sunt omnia; nam is verus honos haberi debet, qui
a liberis ultro habetur. Siquidem Senatus 11
Romanus, quum serviebat [s] Neroni, propter intersectam nefario scelere matrem, decrevit inusitatos honores; & [t] Commodum gladiatorem, non Cæsarem tanquam Herculē adoravit. Sed ut eò, unde aberravit oratio, revertatur, mihi videntur Romani pluribus, atque amplioribus præmiis, & honoribus bellicam, civilemque virtutem affecisse, quàm Græci; ideo major copia Romanis fortium, & in Republicâ administrandâ præstantium virorum; quod ipsum argumento est verè ab Euripide esse dictum, in eo laborare plurimas civitates, quum boni, & fortes viri dignum suâ virtute præmium non consequuntur. Nam Græci haudquaquam magnis
honoribus virtutem clarorum virorum af- 12
fecerunt; Milciadi [u], qui Marathonio prœlio infinitas Persarum copias deleverat, & libertatem civium defenderat, & urbem ex flammâ, atque ferro, & ex faucibus fati ereptam conservarat, id honoris Athenienses tribuerunt, ut in Porticu pœcile, quam Panænus Phidiæ frater pinxit, primus inter alios Prætores Atheniensium,

[a] Plin. de Vir. Illustr. c. 58. & Eutrop. libr. 4. cap. 3. [b] Plin. libr. 35. cap. 4. & de Vir. Ill. cap 60. Plutarch. in Vitâ Marii. [c] Plutarchus in Vitâ C. Marii. [d] Plutarch. ibid. & L. Florus libr. 3. cap. 3. & Plin. libr. 11. cap. 45. [e] Plutarch. in Vitâ Camilli. [f] Valer. Maxim. libr. 8. cap. 16. & Plutarch. in Vitâ Pompeii, & Caton. & Appian Bell. Civil. libr. 2. [g] Virg. Æneid. libr. 9. [h] Plutarch. in Vitâ Pompeii. [i] Idem in Apophth. Rom. Plinius libr. 7. cap. 34. & 43. & de Vir. Illustr. cap. 75. Appian. libr. 1. Bell. Civil. [l] Plutarch. in Apophth. Roman. & Cæl. Rhodig. libr. 24. cap. 6. [m] Valer. Max. libr 4. cap. 1. Plin. de Vir. Illustr. cap. 15. Plutarch. in Vitâ Publicolæ. [n] T. Liv. libr. 9. Plutarch. in Fabio Maximo aliam causam adducit. [o] Plin. de Vir. Illustr. cap. 44. [p] Plutarch. in Vitâ Camilli in princip. & in Vitâ Cicer. [q] Plin. in Panegyr. [r] Juvenal. Satyr. 8. v. 243. [s] Corn. Tacit. Ann. libr. 14. n. 11. [t] Æl. Lamprid. in Vitâ Commodi, Athen. libr. 12. cap. 8. & Herodian. libr. 1. [u] Corn. Nep. in Vitâ Milciadis.

sium specie milites ad prœlium adhortantis, pugnamque cientis pingeretur: Themistoclem, quum haud dubiè non solùm Patriam, sed etiam Græciam [a] universam Barbarorum jugo liberasset, & Athenas Græciæ principes triumpho Salaminio constituisset, oleaginâ coronâ donaverunt. Honoris quidem magnitudo non pretio præmiorum, sed animo honorantis, sed causâ metienda est; tamen virum immortalitare dignissimum vellem honestamento speciosiore, & ad memoriam nominis propagandam firmiore decoratum. Demetrio [b] Phalereo trecentas sexaginta brevi statuas posuerunt, quas eo expulso omnes eodem temporis momento dejecerunt; sed non virtuti tributus est honos, sed potentiæ, quam vir ille in Republicâ obtinebat; sed quod in Demetrio colando potuit adulatio, vellem in Themistocle virtutis admiratio potuisset. Quæ enim marmora, quæ æra, quæ litteræ, quæ monumenta tantam rei militaris solertiam, tantam in consiliis capiendis prudentiam, tantam animi altitudinem, tantam felicitatem, & victoriæ magnitudinem satis Posteris commendassent? Libe-
13 raliùs plenè Athenienses Harmodium, Aristogitonemque honoribus affecerunt, quibus [c] ob interfectum Hipparchum Hippiæ Tyranni fratrem ex ære statuam posuerunt: Aristidem publico sumptu mortuum extulerunt; & duas filias datis pro dote duodenis millibus in matrimonium collocarunt; & Lysimacho filio centum argenti minas, & totidem jugera agri culti; & quaternas quotidie drachmas decreverunt. Iis autem, qui pro Patriâ pugnantes ceciderant, publico sumptu sepulcrum statuerunt, & unum e principibus civitatis, qui de laudibus eorum diceret, elegerunt. Quapropter, & apud [d] Thucydidem Periclis legimus funebrem orationem, & apud Demosthenem extat oratio; & apud [e] Platonem, qua illi viri miris laudibus efferuntur; & eorum filiis, usque ad pubertatem, & parentibus senectute confectis alimenta decreverunt. Quo magis mirum est, qui milites tam splendidè honorabant, tam parcè ducibus honores tribuisse; quum imperatorum virtus plus Reipublicæ prosit interdum, quàm multæ legiones fortiter prœliantium bellatorum. Tyrannorum inter-
14 fectoribus Græci plurimum tribuerunt; nam & vivos omni genere honorum cumularunt, & mortuos tanquam heroes, aut Deos coluerunt; philosophos quoque, & doctissimos viros plurimum honorarunt: Hippocratem [f], & [g] Homerum pænè divinis honoribus consecrarunt. Beroso [h] ob divinas prædictiones Athenienses inauratâ linguâ statuam posuerunt; Zenoni [i] Cittyeo statuam æream, auream que coronam Senatusconsulto decreverunt; tantumque homini advenæ fidei habuerunt, ut apud eum claves portarum urbis deponerent; Platoni [l] vittatam navem Siciliæ Tyrannus obviam misit. Ad honores quoque philosophorum pertinet, quod de Xenocrate memoratur, [m] quem ferunt, quum testimonium dixisset, & ad aram de more juraturus accederet, a judicibus jurare vetitum, ne potiùs hominis jurejurando, quàm dicto moveri viderentur: Epimenidi [n] Cretensi, qui Athenas a Cylonio scelere expiavit, & omne genus honorum, & magna præmia Athenienses detulerunt, quæ tamen Epimenides omnia recusavit contentus oleæ sacræ ramo, quæ moria dicebatur, quam a Minervâ in arce primam omnium satam Veteres tradiderunt. Hi tamen honores, hæc præmia,
quæ fortissimis, aut sapientissimis viris Athe- 15
nienses tribuerunt, cum damnis, cum exiliis, cum ignominiis, cum suppliciis, quibus optimè de Republicâ meritos cives affecerunt, comparari nullo modo possunt. Quapropter Demosthenes populum Atheniensem belluam nuncupavit, quum questus est Minervam sapientissimam Deorum tribus gaudere bestiis, neutiquam dignis, quæ amarentur; noctuâ, dracone, & populo; quo dicto populum, ut ingratum, ut malevolum, ut detestabilem notavit, quem cum noctuâ, & dracone comparavit. Et sanè fuerunt Athenienses, & plerique Græciæ populi animo potiùs fero, & inhumano, quàm grato, & propenso ad benefaciendum. Si-
quidem [o] Athenienses Theseum, qui verè 16
potest Athenarum conditor nuncupari, post urbem sævis imperiis liberatam, post devictos hostes, post domita monstra, & homines feros, immanesque sublatos, & populum, qui pagatim habitabat, in unam urbem congregatum, & jacta futuræ magnitudinis fundamenta in exilium ejecerunt; & Scyros insula, non Athenæ, quas extruxerat, exuli sepulcrum excitavit. Solonem [p] quoque

que

[a] Herod. l. 8. & Plutarch. in Vit. Themist. [b] Plin. l. 34 c. 6. [c] Herod. libr. 5. & Athen l. 15. c. 15. Thucyd. libr 6. Val. Maxim. libr. 2. c. 5. [d] Thucydid. libr. 2. [e] Plato Epitaphio. [f] Plin. libr. 7. cap. 37. [g] Ælian. libr. 13. cap. 22. [h] Plin. libr. 7. cap. 37. [i] Diogen. Laërt. libr. 7. segm. 6. in Vitâ Zenonis. [l] Plin. libr. 7. cap. 30. [m] Diogen. Laërt. libr. 4. segm. 7. Cic. ad Attic. libr. 1. Epist. 13. & Valer. Maxim. libr. 2. c. 5. [n] Idem Diog. Laërt. libr. 1. segm. 110. in Epimenid. Plutarch. in Vitâ Solonis, & de Reip. gerendæ præceptis. [o] Plutarch. in Theseo, & Isocrates in Encomio Helenæ, Valer. Maxim. libr. 5. cap. 3. in Extern. num. 3. [p] Plutarch. in Vitâ Solonis, & Val. Maxim. ibid.

quę eadem civitas alterum conditorem (siquidem non minus legibus, quàm mœnibus fundantur urbes) post Salamina Patriæ restitutam, post extinctam ejus hortatu Pisistrati Tyrannidem, & recuperatam libertatem coëgit [a] in Insulâ Cypro senem exulare, & in externâ regione summâ senectute confectum mori. Quid [b] dicam de Milciade, quem trecentis Persarum millibus fusis, fugatisque, & Marathonio tropæo constituto, quo nihil ad gloriam præclarius proferre possunt, Athenienses condemnarunt, & in carcerem conjecerunt, & mortuum humari non sunt passi, nisi Cimon maximi ducis filius, futurus & ipse clarissimus imperator iisdem vinculis, quibus [c] patris cadaver exemerat, sese constrinxisset? Quid autem [d] Themistoclem re-
17 censeam quem mille ducentisque Persarum longis navibus partim captis, partim depressis, partim fugatis, ejectoque e Græciâ Xerxe, & Græciæ libertate defensâ, & Mardonio superato, & Patriæ mœnibus restitutis, elusisque Spartanorum consiliis clarum, Patriâ, quam servarat, carere, & opem Regis Persarum Artaxerxis, cujus patrem fuderat, fugaveratque, implorare coëgerunt. Qua quidem in re tanto fuit Rex barbarus mitior, quàm Athenienses, qui [e] se omnis humanitatis auctores prædicabant; ut Athenienses civem Græciæ liberatorem, Patriæ decus, & servatorem, & patrem extorrem egerint; Rex autem virum Persarum pestem admiratione virtutis exceperit, & [f] tribus urbibus Magnesiâ, Lampsaco, & Myunte donaverit, ex quibus Magnesia panem præberet, quæ quinquaginta quotannis talenta reddebat, Lampsacus vi-
18 num, Myus opsonium ministraret [f]. Non hic ego referam Athenis excedere jussum [g] Aristidem Themistocli inimico consiliorum in Græciâ liberandâ socium, quem [h] quum *Justi* cognomine Athenienses decorabant, se injustos esse, qui talem civem Patriâ expellerent, declararunt: non Phocionem, qui propter insignem probitatem boni [i] cognomen est omnium consensu assequutus; qui Atheniensium Rempublicam jam ruentem consilio sustentarit, non pulsum in exilium, sed capitali supplicio affectû, sed extra fines Atticæ abjectum quasi tæterrimum parricidam insepultum: non Cimonem [l] testularum suffragiis pulsum, cui contigit uni, ut & classem hostium ducentis navibus constantem, & ingentes terrestres copias eodem die deleverit: non Alcibiadem [m] bis Patriâ extorrem, quem virum si retinuissent Athenienses, Græciæ imperium non amisissent; quanta enim vis in eo fuit, qui ad quoscumque se detulit, hi victores extiterunt, & secum visus est victoriam circumferre? Sed hic ingentes virtutes cum non mediocribus vitiis miscuit, potuitque propter ingenium imperii cupidum, & appetens rerum maximarum videri gravis esse publicæ libertati. Quid autem Timotheus meruerat [n] civis egregius, qui tot urbes, 19
tot insulas, tot socios imperio Atheniensium adjunxit, qui maris principatum Patriæ vindicavit, cives opulentissimâ prædâ auxit, hostes ubique vel fugavit, vel delevit? cur proditionis insimulatum, & iniquo judicio circumventum condemnavit? quæ lis centum talentis æstimata est, quam pecuniæ summam quum solvere non posset Timotheus, Chalcidem se contulit, ibique supremum diem explevit. Sed hos licet populus injustè pœnâ affecerit, tamen aliquâ; etsi non rectâ ratione motus pecuniâ, carcere, exilio mulctavit; timebat eorum potentiam, ne tanta auctoritas Reipublicæ statum convelleret, verebatur. Nam [o] si de Alcibiade non absurdè videtur dictum, Orbem terrarum Soles duos, nec Græciam duos Alcibiades ferre potuisse, quomodo una civitas Atheniensium tot viros tantâ rerum gestarum gloriâ, tanto ingenio, tantis opibus pertulisset? Itaque testularum suffragium, quod [p] ὀστρακισμὸν appellabant, quo potentissimus quisque ex urbe pellebatur, inventum est; non ut civium delicta punirentur, sed ut eorum potentia decem annorum exilio comprimeretur. In [q] Socrate verò puniendo, quem veneno necaverunt, quid sequuti sunt Athenienses? num illi nimias ejus opes reformidabant? num rerum novarum 20
cupidam, dominationis appetentem, inquietam, turbidam mentem? num potentiam continentibus magistratibus auctam, rebusque præclarissimè gestis corroboratam pertimescebant? nihil in Socrate fuit, qui in summâ paupertate vixit, qui in perpetuâ tranquillitate consenuit, qui honores nunquam appetivit, nunquam gessit magistratus, ad Rempublicam nunquam accessit,

---

[a] Diog. Laërt. l. 1. in Vitâ Solon. Val. Max. l. 5. c. 3. in Extern. n. 3. [b] Corn. Nep. in Vitâ Milciad. Val. Max. ibid. [c] Corn. Nep. in Vitâ Cicer. cap. 1. Valer. Max. ibid. [d] Cornel. Nepos, & Plutarch. in Vitâ Themist. Valer. Max. ibid. [e] Cornel. Nep. in Themist. [f] Cyzicen. Neanthes, & Phanias apud Plutarch. in Vitâ Themistocl. addunt Percoten, & Palescepsin ad stragula, & vestes. [g] Corn. Nep. in Aristid. Val. Max. ibid. [h] Corn. Nep. in Aristid. [i] Idem in Vitâ Phocion. & Plutarch. in ejusd. Vit. [l] Plutarch. & Corn. Nep. in Vitâ Cimonis. [m] Corn. Nep. in Alcib. Plutarch. in Vitâ ejusdem. [n] Corn. Nep. in Vitâ Timothei cap. 2. [o] Ælian. Var. Hist. libr. 11. cap. 7. Plutarch. in Vitâ Alcib. [p] Plutarch. in Vitâ Aristid. [q] Diog. Laërt. libr. 2. segm. 42. in Vitâ Socrat.

sit, maluit mori, quàm videri Patriæ legibus non obtemperare. Profectò quum Socratem Athenienses condemnarunt, virtutem odio habuerunt, ingenii magnitudinem sunt insectati, philosophiæ inviderunt; ideo [a] Aristoteles quum Atheniensium urbe excessisset, (offenderat enim Athenienses Philosophus) interrogatus cur urbem reliquisset, respondit; ne iterum in philosophiam Athenienses delinquerent. Quod enim in Socrate peccaverunt, nulla alia causa fuit, quàm amor sapientiæ, quo Socrates exarserat; nam crimina, quæ Socrati accusatores objecerunt, vera non fuisse, & ipse [b] populus judicavit, qui extinctum desideravit, & ejus accusatores, & inimicos partim exilio, partim morte mulctavit.

21 Nec solùm Athenienses erga benemeritos de Republicâ cives ingrati, sed etiam pleræque Græciæ civitates; nam [c] Lacedæmonii Lycurgum, quo viro nihil habuit Sparta præclarius, qui leges condidit eas, quibus ex ignavissimis fortissimi, ex luxuriosissimis temperantissimi, ex victis victores evaserunt, sæpe lapidibus sunt insectati, & inventus est, qui homini oculum virgâ effodit, & ad extremum Patriâ cedere coëgerunt. Apud Thebanos [d] quoque Epaminondam, cujus consilio Spartanorum opes Leuctricâ clade conciderunt, & Thebani Græciæ principatum sunt consequuti, in judicium, crimenque malevoli vocaverunt, quod quatuor mensibus diutiùs, quàm per leges liceret, summum magistratum tenuisset; ac nisi recens beneficium Epaminondæ profuisset, & Leuctrici campi adhuc Laconum cruore spumantes, virum egregium severi nimis judicii procella perculisset; qui quamquam periculo liberatus, tamen, quòd auditi sunt accusatores id ipsum factum criminantes, quo Epaminondas Spartanorum jugum a Thebanorum cervicibus dejecerat, & Spartam, quæ se invictam gloriabatur, vicerat, ac tantum non suis civibus subjecerat; mihi videntur Thebani propè piaculum suscepisse. Sed quid
22 exempla commemorem eorum, qui sunt periclitati, quum tanta sit eorum multitudo, qui miserrimâ peste perierunt, vel ingratorum civium contumelias acerbissimas pertulerunt? Dio [e] Syracusanus quum Syracusas gravissimo Dionysii dominatu liberasset, conspiratione civium in liberatorem suum sævientium trucidatus est. Timoleon [f], qui fratri non pepercerat, quò tyranni jugum tæterrimum dejiceret a civium cervicibus, Corinthi diu vixit in summo mærore; nec solùm perinde, ac merebatur, affectus non est honoribus, qui Patriam suis necessitudinibus prætulisset; verùm etiam velut ignominiâ notatus in tenebris, luctuque jacuit, donec fortuna, tanquam viri sortem misereretur, ad Siciliæ statum componendum vocavit. Longum est ire per singulas Græciæ civitates; 23
ubique enim populus optimè de Republicâ meritis civibus ingratus; ubique virtus invisa reperitur. Heraclitus queritur Ephesios [g] nullum utilem in Republicâ civem esse voluisse; non solùm Ephesii, sed omnes populi oderunt, exterminaruntque virtutem; sed inprimis Athenienses, de quibus fortasse queritur Euripides, licet aliud agere videatur; nam & ipse [h] coactus est excedere urbe, quum malevolorum dicteria ferre non posset; monet igitur suos cives Poëta hunc esse pessimum morbum civitatum, hoc malo Respublicas laborare, quum boni viri, qui parati sunt pro Patriâ vitam profundere, nullum præmium virtutis consequuntur. Quod si tam perniciosum est pati carere virtutem præmiis, qui- 24
bus excitetur, quanto perniciosius est exilio, vinculis, morte mulctari? Quod iis Atheniensibus accidit, qui Reipublicæ prospexerunt; ideo civitas Atheniensium, etsi præstantissimorum virorum magnum proventum tulit, non diu tamen excellenti virtute civibus abundavit. Nam quamdiu Regum, aut Tyrannorum imperio regebatur, nemo ferè extitit Atheniensium, qui belli, vel pacis artibus excelleret; posteaquam autem Pisistratidarum jugum Athenienses excusserunt, incredibile dictu est, quàm brevi quot duces, quot insignes viros Athenæ procrearint, sed non diuturna fuit hæc virtutis ubertas. Nam a Milciade, qui primus omnium ducum Patriam ingentibus rebus gestis decoravit, ad Timotheum, quem Cornelius [i] Nepos ultimum Atheniensium imperatorum fuisse testatur, paucissimæ numerantur ætates; intra hoc spatium floruit quidquid imperatorum Athenæ extulerunt; extinctâ verò Atheniensium gloriâ militari non diu litteræ viguerunt. Quapropter Cicero testatur jam pridem Atheniensium laudem litterariam exolevisse, & Athenas non esse, quemadmodum antea, parentes omnium disciplinarum. Ex quo factum est, ut vetusto decore, gloriaque spoliatæ nihil ex pristino splendore retinerent, & ipsas antiqua fama, nomenque

que

a Origenes libr. 1. contra Celsum. b Themistius Orat. 2. Plutarch. de Invidiâ, & Odio, Orig. libr. 1. contra Celsum, D. August. de Civitat. Dei libr. 8. cap. 3. & Tertull. in Apologetic. c Plutarch. in Vitâ Lycurg. d Cornel. Nep. in Vitâ Epamin. cap. 8. e Cornel. Nep. & Plutarch. in Vitâ Dion.

f Cornel. Nepos, & Plutarch. in Vitâ Timoleontis. g Diogen. Laërt. libr. 9. segm. 15. in Vitâ Heracliti. h Thomas Magister in Vitâ Euripid. i Cornel. Nep. in Vitâ Timothei.

quæ dumtaxat tueretur; quod quidam Romanorum dixit, quum Athenienses delicti veniam peterent; nam affirmavit ipsos defendi non suis, sed meritis mortuorum. Quàm igitur verum est, quod Euripides asseverat, maximè civitates laborare, quum viri fortes, & aliquâ laude clari ignavis, & obscuris non anteponuntur; quum enim Atheniensium civitas virtutem minimè coleret, desiit virtute præstantes cives procreare; quum autem desiisset viris illustribus abundare, desiit potens esse, desiit beata, desiit inter ceteras urbes eminere.

DISSERTATIO XXI.

De Cernendi sensu.

Lux pro vitâ accipitur, & cernere pro vivere. Siculus quidam e Lilybæo Siciliæ promontorio exeuntem e portu classem Carthaginiensium pervidebat. Quidam Homeri Iliadem in membranâ a se descriptam conclusit in nuce. Myrmecides quadrigas ex ebore fecit adeo exiguas, ut alâ muscæ operirentur. Qui ad Nili catadupa habitant, horrendum Nili fragorem non audiunt. Pythagoras existimavit cælestium orbium concentum non percipi propter assuetudinem. Oculos ante mortem claudebant Antiqui. Turpe est Amicos defunctos negligere. Multorum canum, & equorum fides erga dominos fuit insignis. Hominum amicitia etiam post mortem ad longum intervallum durat, secus ceterarum animantium; quin etiam quorundam amicitia in Posteros derivata est. Antinoum Hadrianus inter astra retulit. De Mausoleo. Artemisia mariti defuncti cineres absorbuit. Persæ homines naso adunco diligebant, quia talis fuisse Cyrus ferebatur; Ægyptii autem propter Osiridis memoriam nigris hominibus capillis probabant; rufos irridebant, quòd rufus fuisset Typhon Osiridis inimicus.

Omnium, quibus homines utuntur, carissimum esse nobis cernendi sensum, quòd ad cognitionem rerum, perspicientiamque veri sit maximè necessarius, Aristoteles [a] præclarus inprimis Auctor
1 confirmavit. Ego verò, & si nihil esse duco suavius, nihil pulchrius, aut admirabilius rerum cognitione, & scientiâ; tamen non ob hanc tantummodo causam oculorum sensum nobis arbitror a naturâ maximè commendari; non enim cognoscendæ tantùm studio veritatis oculos diligimus; verùm etiam, quòd his detractis nulla vitæ jucunditas esse videatur. Nam quemadmodum in Mundo si Sol, & sidera extinguantur, incredibilis hic ordo rerum, hæc admirabilis pulchritudo, concentusque naturæ, quibus omnia summus Artifex composuit, instruxit, exornavit, funditus interirent; sic in homine lumine oculorum extincto extinguitur omnis pulchritudo, vitæque jucunditas, ut vita ipsa longa mors potiùs debeat nominari. Quæ quum ita se habeant, subit admirari Græci sermonis in quibusdam verbis elegantiam, qui βλέπειν, & δέρκεσθαι, quæ verba *videre* significant, pro eo quod *vivere* proprio vocabulo dicitur, acceperunt; quasi vita non in motu, quo ciemur interno, sed in acie consistat oculorum; qua & lucis hujus usurâ jucundissimè fruimur, quaque & Universi pulchritudinem, & Cœli, siderumque magnificam speciem, admirandamque magnitudinem contemplamur, quæ propriè animantis ratione præditi vita est. Ideo [b] Anaxagoras 2
ad Solem, Cœlumque spectandum se genitum arbitrabatur; & Ovidius hominem a mutis animantibus hac potissimùm re differre existimat; sic enim [c] loquitur

Pronaque quum spectent animalia cetera terram,
Os homini sublime dedit, Cœlumque tueri
Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus

De hoc autem loquendi genere, quoniam eo utpote elegantissimo elegantissimus Euripides utitur frequentissimè, libet hodierno die nonnulla dicere; occasionem autem nobis præbuit Euripidis locus in Hecubâ, qui ad hunc modum se habet:

Οὐκοῦν σοὶ δ' αἰσχρὸν, εἰ βλέποντι μὲν φίλῳ
Χρώμεσθ', ἐπεὶ δ' ὄλωλε μὴ χρώμεσθ' ἔτι.

Quos versus ita latinè possumus interpretari

Turpe ergo amico fuerit uti, dum videt,
Vivitque, postquam periit, haud uti ampliùs.

Quo in loco βλέπων φίλος accipitur pro amico vivente, qua translatione frequenter u- 3
sus est Poëta; nam in Alcestide sic ait

Καὶ πῶς ἂν ὥυτος κατθανοῖτε, καὶ βλέπει

hoc est si verbum e verbo expresseris

Et quomodo idem cernat, & sit mortuus

& alio in loco lucem pro vitâ sumit

Τὸ φάος γὰρ ἡδὺ, μαίνεται δ', ὅστις θανεῖν
Ἐρᾷ. . . . . . .

hoc est

Jucunda lux est; qui mori exoptat, furit.

& in Iphigeniâ

. . . . . . ἡδὺ γὰρ τὸ φῶς βλέπειν:
Τάδ' ὑπὸ γῆς μή μ' ἰδεῖν ἀναγκάσῃς

hoc est

. . . . . . *dulce lucem cernere,*
Ne me videre regna cogas Inferûm

& a-

a Aristot. Metaph. libr. 1. cap. 1. in princ. b Laërt. in Anax. libr. 2. c Ovid. Met. libr. 1.

& aliis in locis sexcentis eodem modo loquitur, quos fortasse putidum fuerit recensere; sed & Homerus non minùs hoc loquendi genus adamavit; hinc illa [a] fluxerunt

οὔτις ἐμεῦ ζῶντος, καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο

hoc est

Me vivo nemo, & terram super aspicientem

&

..... *ζώει, καὶ ὁρᾷ φάος ἠελίοιο*

hoc est

..... *vivitque, & Solis lumina cernit*

Latini verò poëtæ quamquam verecundiùs
4 translatis utuntur; tamen, quatenus licuit, Græcos imitati sunt; itaque sæpe vitam lucem vocaverunt; Virgilius sexto Æneidos libro

..... *quæ lucis miseris tam dira cupido?*

Ennius [b]

Postquam lumina sis oculis bonus Ancu' reliquit

quem versum imitatus est Virgilius, quum dixit [c]

Quò magis inceptum peragat, lucemque relinquat

Sed & Cicero in oratione pro Milone Græcos imitatus *intueri lucem* dixit pro eo, quod *vivere* dicimus: *negant intueri lucem fas esse ei, qui a se hominem occisum fateatur*. Quæ translationes poëtarum licet ex eo
5 ductæ possint videri, quod Heraclides Ponticus [d] animam nihil aliud esse, quàm lucem putavit; quemadmodum quòd [e] Hipparchus, & Stoici [f] animam ex igneâ naturâ constare prodiderunt, ab igne ad vitam frequentissimæ translationes ductæ reperiuntur, ut Muretus [g] in variis lectionibus adnotavit; verisimiliùs tamen arbitror, ideo lucem pro vitâ, & *cernere* pro eo, quod *vivere* propriè dicimus, interdum accipi; quòd quum vita in usu sensuum cernatur, longè omnium nobilissimus, & præstantissimus sit sensus oculorum; quocirca cæcitatem eleganter Statius longam mortem vocat in illis [h] carminibus

Impia jam meritâ scrutatus lumina dextrâ
Merserat æternâ damnatum nocte pudorem
Oedipodes, longaque animam sub morte trahebat

Quasi non viveret ille, qui carebat oculis, quæ pars una corporis omnes utilitates vitæ, jucunditatesque complectitur; & Plinius libro undecimo capite trigesimo septimo oculos dicit lucis usu vitam a morte
6 distinguere. Et sanè meritò; quæ enim vita sine his, aut qui sensus jucunditatis, aut quis omnino sensus? Si enim reliquæ sentiendi facultates cum hac unâ oculorum comparentur, imbecillæ penitus, ac propemodum nullæ esse videantur; tactu, gustuque non nisi admota corpori sentiuntur; ad intervallum sanè exiguum valet odoratus: sonores quamquam e longinquo percipiuntur, non tamen auditus est cum cernendi vi ullo modo conferendus; non de visu quorumdam præstantissimo loquor; non de Siculi [i] illius acie admirabili, qui e Lilybæo Siciliæ promontorio exeuntem e portu classem Carthaginiensium pervideret; aut [l] de eo, qui in membranâ a se descriptam Iliada Homeri carmen conclusit in nuce; aut [m] de Myrmecoide, qui quadrigas ex ebore fecit adeo exiguas, ut alâ muscæ totæ operirentur; de vulgari loquor
oculorum sensu, quàm multa, quàm lon- 7
gè distantia, quàm acutè, enucleatèque cernimus? maria, montes, valles, flumina intuemur, quum interea parva non effugiant aciem oculorum, & exiguos frutices, & lapillos, & volantes aviculas, & alia minora dictu perspiciamus; neque multitudo rerum infinita, neque magnitudo videndi obruit facultatem; & quum in unâ, eademque exiguâ oculorum parte simulacra concurrant innumerabilium rerum, non miscentur, non confunduntur; neque longa assuetudo eadem videndi, cernendi hebetat facultatem; quum & multitudine sonores confundantur, & major minorem obruat sonus, & magnitudo sonitus, & assuetudo eadem audiendi sic infirmet auditum, ut qui ad Nili [n] caradupa habitant horrendum Nili ruentis fragorem negentur audire. Qua de causâ Pythagoras cœ-
lestium orbium concentum, & incredibi- 8
lem divinæ illius musicæ suavitatem a nobis percipi non existimavit. Jam verò quid admirabilius, quòd Cœlum, & sidera intuemur, quæ infinito propemodum a terrâ distant intervallo? quòd oculorum beneficio cœlestia nobis admoventur, & in consortium divinorum venimus? quid quod ceteris sensibus aut levitas, asperitasque corporum, aut sapor, aut odor, sonitusve percipitur; oculis & pulchritudinem, & colorem cernimus, & magnitudinem, & motum, & intervalla, & levitatem, asperitatemque conjectamus; neque tantùm superficiem, sed etiam in his, quæ *διαφανῆ* Græcis, Latinis perspicua nominantur, eodem temporis puncto interiora perspicimus. Denique tantum in corpore visus ceteris sensibus præstat, quantum in animo mens reliquis partibus antecellit; ut sicu-

[a] Hom. Iliad. α. [b] Ennius libr. 3. Ann. apud Fest. [c] Virgil. libr. 4. Æn. [d] Diog. Laërt. libr. 5. in Vitâ Heraclid. & Macrob. libr. 1. in Somn. Scip. cap. 14. [e] Macrob. ibid. [f] Cicer. Tusc. Quæst. libr. 1. & de Natur. Deor. libr. 3. [g] Muret. Var. Lect. libr. 7. cap. 6. [h] Statius libr. 1. Thebaidos. [i] Strabo libr. 6. Ælian. Var. Hist. libr. 11. cap. 13. Plin. l. 7. c. 21. & Val. Max. l. 1. c. 8. [l] Plin. libr. 2. c. 21. [m] Ælian l. 1. c. 17. Var. Histor. & Plin. l. 36. c. 5. [n] Cic. in Somn. Scipion.

sicuti mens animi oculus appellatur, ita oculus mens corporis dici possit; habitat enim, ut [a] Plinio placet, animus totus in oculis; his mæror, & luctus, his gaudium, & voluptas, his amor, odium, ira, cupiditas, misericordia significatur; his denique omnes animi affectiones, intentio, perturbatio, tranquillitas mentis, animi mores indicantur. Quapropter ut animum quodammodo attingerent, hos potissimùm Veteres osculabantur; quod Plinius [b] testatur his verbis; *hos quum osculamur, animum ipsum videmur attingere*, qua Plinii sententiâ Catulli [c] locus illustratur, qui sic ait

Mellitos oculos tuos, Juventi,
Si quis me finat usque basiare

& alius ejusdem [d] Auctoris

Jucundum os, oculosque suaviabor

& [e] Ciceronis ad Tyronem: *ego vos ad tertium Kalendas videbo, tuosque oculos, etiamsi veniens in medio foro videro, dissuaviabor*. Et meritò in amoris argumentum oculos
10 osculabantur, quum amor in oculis potissimùm habitare dicatur; unde Sophocles Hippodamiam de Pelope loquentem inducens dicit habere in oculis amoris vim venatricem; & [f] Pindarus de pulchritudine sic cecinit

O forma, blandæ quæ Veneris comes
Jucunda, amorum nuncia dulcium,
Sedes puellarum decentum, &
In nitidis puerorum ocellis

Quocirca eleganter Licymnius [g] apud Athenæum ait, quum somnus Endymionem amaret, eumque sopivisset, oculos claudere Endymionis noluisse, ut semper spectandi voluptate frueretur; & [h] Cytherius Philoxenus meritò accusatur, & cæcam laudationem, & Cyclopi, quem loquentem facit, convenientem composuisse dicitur, quòd in laudandâ Galateæ pulchritudine mentionem non fecerit oculorum, qui, ut ait [i] Poëta nobilis

. . . . . sunt in amore duces

Neque verò ob hanc ipsam causam aliquis
11 oculos censeat damnandos, quòd viæ sint quædam amoris, quòd faces cupiditatum, quòd alimenta libidinis; nos enim in culpâ sumus, qui parte nobilissimâ, pulcherrimaque nostri corporis abutimur ad appetitum turpissimarum voluptatum excitandum. Dederat oculos nobis Deus, ut pulchritudine rerum caducarum contemplandâ ad amorem excitaremur pulchritudinis illius æternæ, & beatissimæ; nos autem non contenti a contemplatione summi boni defluxisse, in oculorum voluptate, & humanâ pulchritudine spectandâ non consistimus, sed ad turpitudinem vitiorum descendimus, & oculi, qui nobis esse deberent instrumenta sapientiæ, furoris, & insaniæ sunt irritamenta. Ceterum tantum abest, ut oculi sint accusandi; ut eorum voluptates laudabiles habeantur; quas & [l] Plato non improbat, & Aristoteles in problematis laudat, quum proprias esse dicat animantis ratione utentis, & intelligentiâ; ut quemadmodum hominis animus animas ceterorum animantium mente vincit, atque ratione; ita hominis corpus animantium corpora voluptate superet oculorum. Atque ob hanc mentis, oculorumque cogna- 12
tionem, & similitudinem Antiqui oculos rem eximiam, & sacram arbitrabantur, & propter eam fortasse causam solos oculos morientes ab homine aspici nefas existimabant; & ideo ante mortem oculos morientium claudebant, cujus moris [m] Ovidius testis est hoc versu

Hic certè manibus fugientes pressit ocellos
Mater, & in cineres ultima dona tulit

& Virgilius, qui sic [n] cecinit

. . . . . . nec te, tua funera mater
Produxi, pressive oculos, aut vulnera lavi

& [o] Plinius his verbis: *morientibus illos operire, rursusque in rogo patefacere, Quiritium magno ritu sacrum est*. Quibus Auctorum locis locus Euripidis explicatur in hac Tragœdiâ, qui sic ait:

Ζῇ, καὶ θανόντος ὄμμα συγκλείσει τὸ σὸν

hoc est

Vivitque, & oculos morienti tibi
Claudet. . . . . .

Neque omittenda sententia, qua in his
versibus Poëta utitur, qua confirmat turpe 13
esse Amicos colere viventes, vitâ verò defunctos nullis officiis prosequi, nec habere loco Amicorum. Et sanè si naturas animantium omnium contemplemur, in ceteris quoque animantibus amicitiæ quandam imaginem esse deprehendemus; in homine solo post Amici mortem vigere amicitiæ memoriam sempiternam. Nam licet & canum, & equorum erga mortuos dominos insignis fides prædicetur; tamen in eorum nullo amicitiæ significatio perpetua post eorum, quos diligebant, mortem dicitur extitisse. Memoratur [p] canis, qui quum diu cum latronibus, ut dominum defenderet, pugnavisset, essetque dominus tandem trucidatus, & ipse confectus plagis, non recessit a corpore, quem volucres, ferasque abigentem, qui illac iter faciebant, invenerunt: nec minus est a [q] scriptoribus celebratus Jasonis Lycii canis, quem ob domini necem tantâ tristitiâ affectum esse con-

Mmm stat,

a Plin. l. 11. cap. 37. b Idem ibid. c Catull. epigr. 40. ad Juventium. d Idem epigr. 9. ad Verann. e Cicer. Epist. 27. & ultim. libr. 16. ad Tyronem. f Pind. in Nem. Od. 8. v. 1. g Athen. libr. 13.

h Athen. ibid. i Propert. l. 2. El. 15. l Plato in Timæo. m Ovid. Amor l. 3. El. 8. n Virg. Æn. libr. 9. o Plin. libr 11. cap. 37. p Idem libr. 8. cap. 40. q Idem eodem loco.

ftat, ut cibum capere pertinaciffimè recu-
farit, & inediâ vitam finiverit: claraque
eft inprimis in herum defunctum caritas
canis, qui appellabatur Hircanus, qui Ly-
fimachi Regis a accenfo rogo fe dicitur in-
jeciffe; quod & de cane Hieronis b me-
moriæ proditum eft. Sed & illud traditum,
quum in Titum c Sabinum, ejufque fer-
vitia effet animadverfum, unjus ex his ca-
nem ab heri mortui corpore nunquam ab-
fceffiffe, mæftos edentem ululatus, proje-
ctumque in Tiberim cadaver effe fequutum,
& id fuftentare conatum, ne flumine mer-
geretur. Sed & equorum fides erga mor-
14 tuos laudatur, fiquidem quum Nicomedes
Rex d effet interemptus, ejus equus ine-
diâ fibi mortem dicitur attuliffe, & equus
Antiochi e mortem domini fertur cum
fuæ vitæ difpendio vindicaffe; nam Cen-
taretus interfector Antiochi, quum ip-
fum, quafi ovans, confcendiffet, equus ef-
frenato curfu in abrupta contendit, fefe-
que, & fefforem in præceps dedit; quin
etiam ferunt equos dominorum funeribus
illacrymari, quò refpexit f Virgilius, qui
in Pallantis funere equum inducit lacry-
mantem; fic enim loquitur:

It lacrymans, guttifque humectat grandibus ora

Veruntamen horum animalium officia fta-
15 tim poft eorum mortem, quos diligebant,
præftita nullam declarant his ineffe perpe-
tuam memoriam mortuorum; nullum e mu-
tis animalibus traditur longo intervallo be-
nevolentiam erga defunctos confervaffe.
At homo non patitur extingui Amici mor-
te caritatem, fed hæret animis infixus a-
mor, nec aboleri ullâ ratione poteft, nifi
interitu diligentis. Quin etiam interdum
ad Pofteros propagatur, & eft immortalis;
hinc extitit illa cura defunctorum nomen
monumentis æternandi: hinc imagines eo-
rum, quos viventes dileximus, coloribus,
vel ære, vel marmore exprimuntur: hinc
fpectacula ad memoriam mortuorum pro-
dendam inftituta; & nihil relictum Deo-
rum immortalium honori, quod non ad ho-
mines non modò mortales, verùm etiam
mortuos ornandos transferretur. Siquidem
16 inter aftra relatos viros fortes, & formo-
fos pueros accepimus; quem honorem, ut
vetuftiora prætermittam, Antinoo g defun-
cto habuit Hadrianus Imperator; & illi ce-
leberrimi ludi, quos Græci Sacros appella-
bant, ut Clemens h Alexandrinus docet,
defunctorum inferiæ fuerunt; quin etiam
templa nihil aliud initio fuiffe, quàm fepul-
cra ex eodem i Auctore cognofcimus. Nec
verò mirari debemus tantâ magnificentiâ
fepulcra Veteres extruxiffe, ut templa vi-
deri poffent, quum e feptem operibus,
quæ fplendidiffima in toto Orbe terrarum
dicuntur extitiffe, duo fuerint haud dubiè
fepulturæ. Nam & Pyramidas fuiffe Regum
fepulcra teftatur l Strabo; & m Maufoleum
Maufoli Cariæ Reguli fuit monumentum,
quod Artemifia ejus uxor condidit, tanto
fumptu, tantaque magnitudine, atque ope-
ris excellentiâ, ut neque Babylonii n mu-
ri, neque horti o penfiles, neque templum E-
phefiæ Dianæ, neque Cyri domus, neque Py-
ramides huic anteponantur. Quæ una mu-
lier vel maximè videtur oftendere, quàm
minimè in his, qui verè amant, etiam poft
eorum obitum amor exolefcat. Siquidem
ea non contenta tam infigni monumento
Maufoli memoriam coluiffe, ejus p cineres
potione, lacrymifque permixtos haufit;
hanc quis arbitretur oblivifci viri potuiffe,
cujus fieri voluit fepulcrum? Sed hujus a-
morem quamvis eximium cum eâ effe ex- 17
tinctum neceffe eft; multorum verò tra-
ducta benevolentia etiam ad Pofteros; ut
Cyri, qui quamdiu Perfarum ftetit impe-
rium, a Barbaris formâ pulcherrimus, di-
fcendi cupidiffimus, gloriæ ftudiofiffimus
canebatur, dicebaturque non Rex Perfarum,
fed amantiffimus pater; & ejus amor tam
altè in vifceribus, ac medullis hæfit popu-
larium, ut in aliis quoque oris lineamenta,
quæ Cyri fuerant, adamarent; itaque adun-
co homines nafo Perfas accepimus dilexif-
fe, quia talis Cyrus fuiffe ferebatur. Quod
& de Ægyptiis proditum, qui propter O-
firidis memoriam nigris homines capillis
probabant, rufos irridebant, & propemo-
dum execrabantur; quod q Typhon Ofiri-
dis inimicus fuiffet rufus, qui tantum Ofiri-
dis interitu dolorem hauferunt, ut poft in-
numerabilem annorum feriem diem, quo
fuerat interfectus, publico luctu, planctuque,
& triftitiâ celebrarent; unde *κοπῖται* r po-
pulus Ægypti quidam eft appellatus. Quum 18
autem mortuos gratâ memoriâ colere, &
eorum amorem in longum ævum extendere
fit hominis proprium, non eft mirandum,
fi id laudandum videtur, & præferen-
dum; nam eo, quo homines ceteris ani-
man-

a Plin. libr. 8. cap. 40. Plutarch. in Politic. & in libro de Solertiâ Animal. Solinus cap. 25. & Ælian. de Animalib. libr. 6. cap. 25. b Plin. libr. 8. cap. 40. c Idem ibid. d Idem libr. 8. c. 42. e Plotarchus apud Plin. ibid. fed Solin. cap. 46. vel 47. & Lucian. in Zeuxide, feu Antiocho aliter hanc refert hiftoriam. f Virg. Æneid. 11. g Dion Caff. Hift. Rom. libr. 69. & Cæl. Rhodig. libr. 11. c. 5.

h Clem. Alexandrin. in Protrept. i Idem eodem loco. l Strabo libr. 17. m Strabo libr. 14. Plin. libr. 36. cap. 5. & Vitruv. libr. 2. cap. 8. n Herodot. libr. 1. & Strabo libr. 16. o Plin. libr. 36. cap. 14. p Valer. Maxim. libr. 4. cap. 5. q Plutarch. de Ifide, & Ofiride. r Rhamnufius in Itinerario.

mantibus antecellunt, reliquis hominibus præstare præclarum est; ideo Seneca nonagesimanonâ epistolâ Amico præcipit, ut de filio defuncto frequenter loquatur, & ejus memoriam, quantum potest, celebret; & Cajus Cæsar apud Gellium libro quincto capite decimo tertio sic ait: *nam neque hominum morte memoria deleri debet, quin a proximis retineatur*; & Plinius libro primo Epistolâ decima septimâ: *est adhuc curæ hominibus fides, & officium, sunt qui defunctorum quoque Amicos agant*; & Claudianus hoc in Stiliconis [a] laudibus ponit.

Nec vivis adnexus amor meminisse sepultos
Desinit, in prolem transcurrit gratia patrum,
Hac tu Theodosium, tenuit dum sceptra, colebas,
Hac etiam post fata colis.....

Et Symmachus libro nono epistolâ trigesima primâ: *nec quidquam sanctius habet reverentia superstitum, quàm ut amissos venerabiliter recordetur*. Jure igitur Euripides asfirmat turpe esse Amicis uti, dum vivunt, mortuos Amicos non putare; est enim inhumanum, & vivos parum diligentis, more mutarum animantium oblivisci statim defunctorum.

DISSERTATIO XXII.

De supplicum sanctitate, & variis apud Antiquos ritibus supplicandi.

Crœsus Adrasto, qui filium ei interfecerat, supplicanti pepercit. Dextera pro fide accipitur. Verbum γουνοῦμαι, *&* γουνάζομαι *significat* supplicare. *Syllam, quòd Aristionem in templo Minervæ interjecisset, Pausanias tradit pediculari morbo esse consumptum. Hicesium, & Xenium Jovem eundem esse putat Eustathius; distinguit autem Apollonius.*

Esse nobis a naturâ insitum, ut supplicum preces haudquaquam negligamus, & pudore suffundi homines, quotiescunque aliquid honestum, æquum, debitum petentibus denegarent, quum Veteres animadverterent; esse quemdam mitem, placidumque, supplicum Deum prodiderunt, qui repudiatas eorum preces ulcisceretur. Quod illi sapientissimè invenerunt, ut esset miseris in calamitate perfugium, in luctu solatium, in adversis præsidium, hominesque potentes, & in alto dignitatis gradu a fortunâ collocati erubescerent humilium vota contemnere, & pro nihilo putare. Atque hæc religio tantum apud nonnullos valuit, 1
ut Admetus [b] Rex Molossorum Themistoclem, quicum ei veteres inimicitiæ intercedebant, supplicem receperit; & quum videret in suo regno sine periculo non posse versari, nec se virium satis habere ad hominem defendendum, præsidio tutum dimiserit; & Achilles [c] Priamo hosti supplici, & ad ejus genua advoluto filii cadaver ad sepulturam concesserit; & [d] Theseus Argivorum precibus motus, quorum cognatos in bello cæsos humari vetuerat Creon, bellum Thebanis indixerit; & Crœsus [e] Adrasto, qui filium ipsius Atyn interfecerat, supplicanti pepercerit. Neque id immerito sanè; quemadmodum e- 2
nim [f] Heraclitus etiam in humili casâ Deos esse existimavit; sic & Antiqui humiliorum quoque fortunæ Deos adesse vindices putabant insolentiæ superborum. Quapropter neminem contemnendum, nullius justas preces aspernandas esse censebant; non enim Deos plebejos, & ut ita dicam, proletarios, sed Jovem ipsum optimum, maximum tueri supplices, & ulcisci acceperant, quem [g] ex re Græci Ἱκέσιον appellabant. Atque hujus Jovis mentio est cum apud multos, cum apud Poëtam nostrum in his carminibus, quæ nos hodierno die suscepimus [h] illustranda

Ὁρῶ σ', Ὀδυσσεῦ, δεξιὰν ὑφ' εἵματος
Κρύπτοντα χεῖρα, καὶ πρόσωπον τοὔμπαλιν
Στρέφοντα. μή σου προσθίγω γενειάδος,
Θάρσει: πέφευγας τὸν ἐμὸν ἱκέσιον Δία

sic autem Græci versus Latinè redduntur

Video te, Ulysses, dexteram sub vestibus
Manum tenentem, & ora vertentem retro,
Ne misera barbam supplice attingam manu;
Animo bono sis, Hicesium meum Jovem
Fugisti.....

Quibus in carminibus duo sunt adnotanda, 3
mos nimirum tangendi mentum, & dexteram in supplicando, & religio Veterum, qua unicuique supplicanti adesse Jovem arbitrabantur, quem Hicesium nominabant; de quibus mihi fusius hodie disserendum, & nonnulla, quæ pertinent eodem, afferenda. Et quod ad priorem quidem partem meæ dissertationis attinet; non semel apud Euripidem mentio est hujus motis, quem diximus. Nam in Iphigeniâ sic Iphigeniam inducit patri supplicantem

Ναὶ πρὸς γενείου σ' ἀντόμεσθα δύο φίλω

hoc est

Per barbam Amici deprecamur te duo

& in eadem tragœdiâ sic eadem loquitur

 Οὐμὸς

[a] Claud. in primo Consul. Stiliconis v. 50. [b] Plutarch in Vitâ Themistoclis. [c] Homer. Iliad. ω. [d] Isocrates in Encom. Helen. [e] Herodot. libr. 1. cap 45. [f] A. Gell. libr. 20. cap. 11. [g] Cæl. Rhodigin. libr. 15. cap. 18. [h] Euripid. in Hecubâ v. 341.

Οὑμὸς δ' ὅδ' ἦν ἂν περὶ σὸν ἐξαρτωμένης
Γένειον, ὃ νῦν ἀντιλάζομαι χερὶ

hoc est

Meus hic tuâ pendentis a barbâ fuit
Sermo, manu prehendo quam nunc supplice

Et alio in loco Clytemnestra Achillem precatur πρὸς γενειάδος, quo nomine *mentum*, vel *barba* significatur; sed & in Hecubâ sæpe alludit ad hunc morem, ut quum ait

Α'λλ', ὦ φίλον γένειον, αἰδέσθητί με
Sed, amica barba, me verere supplicem

Et Homerus Iliados libro septimo de Thetide supplicante sic loquitur

Η῾ οἱ γούνατ' ἔκυσε, καὶ ἔλλαβε χειρὶ γενείου

quæ converti sic possunt

Quæ complexa genu, barbamque prehendit inhærens

Quibus in locis γένειον aptiùs vertitur *barba*,
4 quàm *mentum*; nam licet ea vox utrumque significet, præcipua tamen religio fuit in barbâ[a]. Itaque feminis quum supplicabant, non mentum, sed genas attingebant, Euripide teste, qui Ulyssem inducit Hecubæ genas tangentem in precando. Nec de dexterâ potest esse dubium, quin eam orantes attingerent, quum apud Virgilium Venulus[b] dicat

Contigimusque manum, qua concidit Ilia tellus

Et meritò, qui fidem implorabat, dexteram attingebat, quæ[c] Fidei sacra habebatur, quemadmodum Livius libro primo testatur; idcirco dicitur Numa[d] instituisse, ut sacerdotes Fidei sacrum facerent dexterâ usque ad digitos involutâ, ut significarent fidem tutandam; & Persæ[e] dexteram inter se miscentes fidem sanciebant; idque fœderis genus omnium sanctissimum habebatur, ut Josephus[f] est auctor; unde Cornelius Tacitus libro decimo quincto annaliû notat Tyridatem, Corbulonemque con-
5 gressos dexteras miscuisse. Qua quidem in re celebrat morem Scytharum Lucianus, qui[g] cæsis digitis sanguinem inde profluentem in calicem infundebant, & quum in eo gladii mucronem mersissent, sanguinem hauriebant. Atque id amicitiæ fœdus non violabile putabatur, quo inito totius vitæ societas inibatur; tantaque in eo vis esse credebatur, ut nemo durissima quæque perpeti, nemo pro Amico mortem oppetere dubitaret. Cui similem morem fuisse Regum Orientis Cornelius Tacitus memoriæ[h] prodidit; qui dextras implicabant, & pollices inter se vinciebant, hisque nodo constrictis, quum sanguis in artus extremos sese effudisset, levi ictu cruorem eliciebant, invicemque lambebant, quod arcanum fœdus censebatur, utpote partis ejus, quæ maximè fidem continet, sanguine consecratum. Atque adeo ea opi-
nio increbuit, ut dextra pro fide interdum 6
accipiatur, sic in historiarum libro primo Cornelius[i] Tacitus dixit dextras mittere: *miserat*, inquit, *civitas Lingonum vetere instituto dona legionibus, dextras hospitii insigne*; & libro[l] secundo Annalium; *miserat amicitiam, ac fœdus memoraturos, & cupere renovari dextras*. Quo genere sermonis etiam Græcos usos animadverto, apud quos δεξιὰς πέμπειν est *absenti fidem dare*. In multis autem humani corporis partibus inesse quandam religionem arbritrabantur, & præcipuè quod attinet ad supplicandum; nam præter dextram, & genas, & mentum, de quibus jam satis diximus, pectus etiam supplicantes tangebant; cujus moris meminit Sidonius Apollinaris libro primo Epistolâ undecimâ, ubi sic ait; *quum mihi Consul ad pectus, præfectorii ad manus cadere; ille ipse mens amicus crebrò, & abjectè miserantibus cunctis humiliari; ita ut timerem, ne mihi invidiam supplicando moveret, quam criminando non concitaverat*. Sed & genua amplecte-
bantur; sic apud Livium libro trigesimo 7
Sophonisba supplex advolvitur genibus Masinissæ victoris: sic apud Tacitum[m] Haterius quum deprecandi causâ Tiberii, ejus genua amplecteretur, Tiberiusque concidisset ejus complexu impeditus, pœne est a militibus interfectus; sic apud Apollonium Rhodium Medea ad genua Jasonis accidit

Αἶψα δέ μιν περὶ γούνατα πεπληχυῖαν
Ἠκ' ἀνακειρόμενος προσπτύξατο, φώνησέν τε

quæ sic latinè convertuntur

Atque illam genua amplexam, genibusque volutam
Attollens placidè blandis circumdedit ulnis,
Atque est affatus.....

Homerus autem de Thetide Jovi supplicante sic cecinit[n]

Η'ερίη γὰρ σοίγε παρέζετο, καὶ λάβε γούνων

&[o] de Priamo

Χερσὶν Α'χιλλῆος λάβε γούνατα, καὶ κύσε χεῖρας

& Sidonius Apollinaris de se ipso: *quid multa capti hospitis genua amplector?* Ex quo factum est, ut γουνοῦμαι, & γουνάζομαι pro eo quod est *suplicare* Græci dicerent; Homerus

Γουνοῦμαί σε, θεὰ γλαυκῶπις τριτογένεια,

Videtur autem non sine causâ factum, ut quo

[a] Plin. libr. 11. cap. 45. [b] Virgil. Æneid. libr. 11. [c] Virgilius Æneid. libr. 3. 4. & 8. Cicer. Philipp. 2. & Plin. libr. 11. cap. 45. [d] Tit. Liv. libr. 1. [e] Diodorus Siculus libr. 16. & Cornel. Nepos in Vitâ Datamis. [f] Joseph. Hæbr. libr. 18. cap. 13. [g] Lucian. Toxar. [h] Cornel. Tacit. Annal. libr. 12. n. 47. [i] Cornel. Tacit. Histor. libr. 1. n. 54. [l] Idem Cornel. Tacit. libr. 2. Annal. n. 58. [m] Idem libr. 1. Annal. n. 13. [n] Homer. Iliad. α. v. 557. [o] Homer. Iliad. ω. v. 478.

quo maximè in tot, ac tam variis vitæ ca- 8 sibus Mortales indigerent, id multis modis facere liceat, ut quum innumerabiles quotidie incidant causæ, innumera sint genera supplicandi. Nam & apud singulas nationes multi ritus adhibendi preces, & apud diversas diversi, ac multiplices extiterunt. Nam apud [a] Lacedæmonios cruda exta in manus tradidisse religiosissimum supplicationis genus habebatur; & apud [b] Scythas in bovis corio a se immolati sedere, manibus post tergum reductis, appositis bovis elixis carnibus, quas qui degustarant, maximo tenebantur sacramento; & quod quisque poterat ad opem ferendam supplici conferebat; utebantur autem eâ supplicatione, qui potentiorum vi opprimebantur; & apud Molos- 9 sos manu tenere ejus filium, cui quis supplicaret, & in foco jacere, quo Themistoclem usum, quum Admetum Regem deprecaretur, Thucydides [c] narrat; & apud Græcos oleæ ramum lanâ involutum prætendere, quæ velamenta supplicum libro vigesimonono [d] Livius vocat. Jam supplicantes in cinere sedere solitos quis nescit, quum [e] Homerus celeberrimus poëtarum de Ulysse cecinerit

Ω'ς εἰπὼν κατ' ἄρ ἕζετο ἐπ' ἐσχάρῃ ἐν κονίῃσι

jam [f] aras tangere supplicantium fuisse ritum omnibus notum est, quum [g] Virgilius dicat

Talibus orantem dictis, arasque tenentem
Audiit omnipotens,.....

& Ovidius [h]

Tange manu mensam, tangunt quo more precantes

unde Varro [i] notat aras antiquitus ansas 10 appellatas, quod a precantibus apprehendi solerent. Atque ego hinc puto finxisse religionem, qua eos, qui ad templa Deorum confugissent, violare impium ducebatur; quum enim injuriam inferre supplici alicujus, ad ejus, cujus lædebatur supplex, injuriam pertineret; qui confugientes ad Deorum templa violabant, ipsos Deos violare videbantur; hi quippe Deorum supplices habebantur. Quod ostendi multis exemplis potest; Sylla captis Athenis Aristionem, qui quum in templum Minervæ se contulisset, Deæ religione se tuebatur, interfecit; Pausanias [l] affirmat Syllam eo facto Jovem supplicum vindicem irritasse, ob eamque causam pediculari morbo esse consumptum. Cleomenes [m] quum Argivos magnâ pugnâ profligasset, Argivorum quinque millia, qui in lucum confugerant Argo Niobæ filio sacrum, incenso luco vivos concremavit; propterea quod supplicibus non pepercisset, dicitur objecto divinitus furore sua membra gladio miserrimè concidisse. Sed & Pausanias in Phocicis Phocenses, qui confugerunt in Apollinis Abæi de- 11 lubrum supplices Apollinis vocat; & in Achaicis eos, qui se receperant in fanum Heliconii Neptuni, appellat ejus Dei supplices; & Thucydides historiarum libro secundo Argilium, qui ut Pausaniam vitaret, in templo Tænarei Neptuni sedebat, supplicem Dei dicit; quod & Cornelius Nepos in vitâ Pausaniæ facit, & Sophocles in Oedipo Coloneo, Oedipodem in Eumenidum luco confidentem Dearum supplicem nominat his verbis

Ἀλλ' Ἵλεῳ μὲν τόνδ' ἱκέτην δεξαίατο

hoc est

Ast hunc benignæ supplicem excipiant Deæ

Ex quibus intelligi potest supplicandi genus esse in templis versari, arasque complecti; quo qui utebantur, id plerumque coronati faciebant, unde Sophocles ait

Ἱκετηρίοις κλάδοισιν ἐξεστεμμένοι

Jam humi procumbere, jam [n] verrere solum crinibus, barbam promittere, veste obsoletâ 12 uti, ingenii sunt humani ad ciendam miserationem reperta, jure in hoc laborantis, quòd animadverteret, naturam hujus rei magnam habuisse rationem; quæ vocem nobis dedit, quæ ad flebilem sonum, humilesque preces mirè inflectitur; & vultum, qui dolorem miserorum etiam tacentium, voluntatemque declarat; & oculos testes animi, quorum præcipua vis est in supplicando. Nec aliud sibi vult ille ad quidlibet impetrandum efficax, ille tam promptus, ac tam uber ex oculis profluens humor, nisi mollire pectora etiam immanium hominum, & efferatorum, & mentes quantumlibet duras inflectere, ac mitigare, & ad veniam, vel tutelam supplicum commovere. Ideo, quibus imbecillior sexus, aut ætas, lacrymæ datæ faciliores, ut qui maximè aliorum ope, & patrocinio indigerent, maximè essent instructi ad supplicandum. In quo naturæ providentiam mirari subit, quòd hominem per se infirmum, & multis casibus, ac periculis non minùs obnoxium, quàm se offerentem, tot instrumenta habere voluerit auxilii implorandi; ut qui suâ vi defendere se non posset, alieno præsidio tu-

tior

---

[a] Herodotus in libr. 1. [b] Suidas. [c] Thucydid. libr. 2. Bell. Peloponnesiaci, & Plutarch. in Vitâ Themistocl. [d] T. Liv. libr. 24. 45. & Virg. libr. 7. Æneid. & libr. 8. & 11. Lucan. libr. 3. Stat. libr. 12. Thebaid. Dionys. Halicarn. libr. 1. & Diodorus Siculus libr. 16. [e] Homer. Odyss. libr. 7. [f] Plautus in Rudente, Apulejus libr. 6. Metam. & Macrob. libr. 3. Saturnal. cap. 2. [g] Virg. Æn. 4. [h] Ovid. Amor. libr. 1. El. 4. [i] Varro Rerum Divinarum libr. 5. apud Macrobium libr. 3 cap. 2. [l] Pausan. in Atticis, sive libr. 1. [m] Herodot. libr. 6. cap. 76. [n] Apulejus libr. 6. Metam. Tit. Liv. l. 3. & 26. Sil. Italic. libr. 13. & Claudian. in laudem Serenæ circa finem.

tior tedderetur. Quam natutæ cutam quum
13 Veteres animadverterent, Jovem Hicesium supplicibus præesse voluetunt; de quo, quoniam ejus Eutipides his vetsibus mentionem facit, nonnulla sunt dicenda. Hicesii nomen contractum putat Eustathius ex Hicetesio, quod Hometus Odysseæ libro decimotertio declatat his verbis

Ζεὺς σφέας τίσαιτο ἱκετήσιος, ὅστε κ) ἄλλους
Ἀνθρώπους ἐφορᾶ, κ) τίνυται, ὅστις ἁμάρτῃ

Videtur autem Eustathius Hicesium Jovem eumdem putare, ac Xenium videlicet hospitalem; sic enim loquitur: *διὰ δὲ τὴν θεόθεν ἐφορείαν ταύτην τῶν ἱκετῶν, κ) ὁ ἱκέσιος ἐῤῥέθη, κ) ὁ ξένιος θεὸς* hoc est: *propter hanc autem providentiam, qua supplices divinitus tuetur, & Hicesius, & Xenius Deus est appellatus*. Nec sine causâ quando *ἱκέτης* eodem auctore dictus est quasi *ἱκέσης*, quo vocabulo significatut is, qui alicujus domum venit, ut omnes hospites quodammodo supplices videantur. Nec alius [a] fuetit Jup-
14 piter *φύξιος*, qui apud Thessalos colebatur; siquidem teste Apollonii Interprete sic est nuncupatus, quòd ad eum Phryxus confugetit. Apollonius tamen Jovem Hicesium ab hospitali distinguit his verbis

Ἀλλ' ἱκέτας ξείνους Διὸς εἵνεκεν αἰδέσσασθε
Ξεινίου, ἱκεσίου τε, Διὸς δ' ἄμφω, ἱκέταο τε,
Καὶ ξεῖνοι......

Hic autem Juppitet sequi supplices putabatur, & eos ab injuriâ vindicare; quapropter Hometus [b] cecinit

. . . . ἵνα κ) Διὶ τερπικεραύνῳ
Σπείσομεν, ὅσθ' ἱκέτῃσιν ἅμ' αἰδοίοισιν ὀπηδεῖ.

Ex quo intelligi potest, cur in his versi-
15 bus, quos illustramus, Euripides Polyxenam inducat dicentem: *fugisti meum Hicesium Jovem*, eum videlicet, qui me sequetetur, si supplicatem, eum, qui mihi opem ferret, qui me defendeter, & ulcisceretur. Nec sine causâ bono animo jubet esse; magnâ siquidem molestiâ liberabatur Ulysses Polyxenâ precibus abstinente; quum enim supplicariones ejus repudiare cogeretut, nec facilè posset ea, quibus Polyxenam mactandam Græcis persuaserat, retractare, cogebatur Hicesii Jovis numen irritare; verendumque erat ipsi, ne non levi pœnâ defungererut, qui adeo justas pteces esset aspernarus. Nam cujusvis criminis veniam posse faciliùs a Diis impetrari Veteres arbitrabantut, quàm ejus, quod in supplicem quis admitterer; ideo Pausanias Hicesii Jovis iram affirmar esse inexorabilem; ob eam quippe [c] Lacedæmonem tetræmotu esse eversam, quòd supplicibus, qui in Asylum Tænari confugissent, Spartani non pepercissent.

DISSERTATIO XXIII.

Miseremur virtute præstantium virororum, & præcipuè eorum, qui dum gravia patiuntur, magno animo perferunt.

Multas finxerunt Antiqui Mortuorum nuptias. Misericordiæ definitio juxta Aristotelem. Phocion, quum ad mortem duceretur, filium monuit, ut oblivisceretur injuriarum; & magistratum pariter admonuit, ut coërceret cujusdam petulantiam, qui in ipsius faciem inspuerat. Auctores Phocionis cædis Athenienses exilio, aut morte mulctarunt.

Contemplabimur hodietno die, Auditores, Euripidis artificium, quo spectatorum misericordiam erga Polyxenam commovet, sed ptiùs, quæ de Polyxenâ a poëtis, & a mythologis tradita sunt exponemus. Poly- 1
xenam, [a] ferunt Ptiami filiam fuisse formâ pulchertimam; ejus amore incensum Achillem regiæ puellæ nuptias petivisse, nec dedignatum (ea vis est amoris, ut cujuslibet quantumlibet elati terum gestatum gloriâ, & fortunæ magnitudine spiritus domet) acetbissimis hostibus, quibus innumeras clades intuletat; supplicare; fratres autem Polyxenæ Paridem, & Deiphobum opportunum insidiis Achillem tatos constituisse tempus, & locum, ubi cum eo ad colloquendum de connubio sotoris convenitenr; quò quum venisset Achilles, inermem, & nihil tale opinantem a duobus frarribus ex insidiis esse interfectum; eapropter Trojâ captâ Achillis umbram Græcis jam proficiscentibus in Patriam, ejusque sepulcrum prætereuntibus appatuisse, & tepetisse tanquam sibi desponsam, & debitā virginem ad suum bustum immolandam; Grajos autem suadente Ulysse placandos Achillis manes, & fortissimum virum eâ, qua vellet, victimâ honorandum, Polyxenam ad sepulcrum Achillis, Agamemnone tepugnante, jugulasse. Id sactificium Seneca [e] nuptias vocat, & ab Achille petitam Polyxenam affirmat, ut secum in Elysiis campis jungeretur, sic enim loquitur:

Polyxena miseranda, quam tradi sibi,
Cineremque Achilles ante mactari suum,
Campo maritus ut sit Elysio, jubet.

perinde ac si Achilles, quam vivus concupivetat, mortuus connubio sibi jungi postula-

---

[a] Pausan. in Corinthiac. sive libr. 2. & in Laconicis, sive libr. 3. [b] Homer. Odyss. η v. 164. [c] Pausʃ. in Messenic. sive libr. 4. [d] Euripid. in Hecubâ, Catull. de Nuptiis Pelei, & Thetid. Hygin. fabul. 110. Ovid. Metamorph. libr. 13. fab. 2. & Senec. in Troadib. [e] Senec. in Troad. Act. 4. Sc. 1.

stularit, & apud Inferos cum eâ nuptias ce-
lebrarit. Nec id apud poëtas inauditum;
2 siquidem idem Achilles dicitur Medeam u-
xorem in Elysiis campis habere; idcirco Ly-
cophron Cassandrâ Achillem vocat *τὸν μελ-
λόνυμφον ξυνέτην κυταϊκῆς* hoc est: *virum futu-
rum candidæ Cyteidos*. Quid Hebe? non fer-
tur Herculi [a] post mortem in matrimonium
collocata? quid Ilia Romuli mater? nonne
Tiberino flumini nupsisse narratur, quum in
eo submersa, vel in terram defossa occidis-
set? Euripides tamen has nuptias, ut ita di-
cam, mortuales non agnoscit, & aliis relin-
quit has nugas poëtarum; sed tradit, quum
Patriam repetituri Græci dedissent vela, &
sepulcrum Achillis præterveherentur, exti-
tisse e tumulo Achillis umbram, & magnâ vo-
ce clamantem continuisse jam proficiscen-
tes, quum postularet, ut sui quoque ratio
haberetur; alios, quicunque duces in eo
bello fuissent, aliquâ insigni captivâ esse do-
natos, sibi quoque, qui plurimum labora-
visset, plurimum ad victoriam contulisset,
darent aliquod insigne munus, quo se non
immemores exhaustorum ad Trojam ab
Achille laborum ostenderent; darent Po-
lyxenam Priami filiam, quæ sibi jam dum
viveret, deberetur; Grajos autem prodigio
attonitos Achillis voluntati obsequendum,
& Polyxenam quamvis multis dissentienti-
bus, ipsoque inprimis Regum Rege Aga-
memnone, ad herois fortissimi sepulcrum
mactandam censuisse, eique sacrificio Pyr-
rhum Achillis filium præfecisse. Hanc Po-
3 lyxenæ cædem per se mirabilem Euripides
facit miserabiliorem; quum enim eorum ma-
ximè soleamus misereri, qui quum propter
excellentiam virtutis digni sint bonis, gravia
patiuntur; Euripides maximè miserandam
Polyxenam facit, quum Polyxenæ morem
describit indignum tantâ calamitate. Siqui-
dem misericordia, auctore [b] Aristotele, tri-
stitia quædam est suscepta propter malum,
quod perniciale videtur, ac molestum, quo
afficitur indignus, quoque nos affici pos-
se, aut aliquem ex nostris judicamus. *Λύ-
πη τις ἐπὶ φαινομένῳ κακῷ φθαρτικῷ, καὶ λυπη-
ρῷ τοῦ ἀναξίου τυγχάνειν, ὃ κἂν αὐτὸς προσδοκή-
σειεν ἂν παθεῖν, ἢ τῶν αὑτοῦ τινά.* Et sanè ma-
gnam vim habet virtus ejus, qui incidit in
calamitatem, ad misericordiam commoven-
dam; quis enim Titi Cæsaris mortem non
miseratur, quamvis ea non acciderit præter
naturam, præterque fatum? quia nimirum
Titus [c] Augustus propter excellentem vir-
tutem, & propensam ad benefaciendum om-
nibus voluntatem immortalitate dignissi-
mus videbatur. Quis non commovetur,
quum [d] immaturam Germanici mortem le- 4
git? quis non dolet clarissimum impera-
rem magno animi, magno corporis robore
in cursu rerum maximarum, florentibus an-
nis extinctum; quem hostes ipsi, quibus
cum bellum gesserat, immortalem, si fieri
potuisset, esse voluissent; quo nemo prin-
cipum verioribus affectibus desideratus, ve-
riore luctu defletus est? At contra quis Ca-
ligulam, quis Neronem, quis Domitianum,
quis Heliogabalum miseratur? quis non
eorum interitu, quamvis nihil ad nos per-
tineat, lætatur; quum tamen horum mors
per se spectara miserabilior sit, quàm supe-
riorum? Nam [e] illi in lectulo positi, assi-
dentibus amicis, fato concesserunt; hi cru-
delissimo [f] mortis genere interfecti, ab
omnibus deserti, omnium diris exerrati,
nullis post mortem honoribus affecti, immo
notati infamiâ sempiternâ sepulcrum vix in-
venerunt; Heliogabalus [g] autem tractus per
sordidissima urbis loca, & in Tiberim pro-
jectus caruit honore sepulturæ. Nec alia
causa est tanti discriminis, quàm diversitas
morum; illorum quippe virtus erepta fato
immaturo contristari nos cogit; horum au-
tem nequitia, & scelera misericordiæ lo-
cum non reliquerunt. Sed maximè eorum 5
afflictam fortunam miseramur, qui, quum
maximè asperrima quæque patiuntur, o-
stendunt virtutem singularem; vereque di-
xit Aristoteles *καὶ μάλιστα τὸ σπουδαίους εἶναι
ἐν τοῖς καιροῖς, ὄντας ἐλεεινόν* & *maximè virtute
uti, quum hujusmodi tempora inciderint, mise-
ricordiam movet; quem enim*, inquit [h] Cice-
ro, *nostrûm ille moriens apud Mantineam E-
paminondas non cum quadam miseratione de-
lectat, qui tum denique sibi avelli jubet spicu-
lum, posteaquam ei percontanti dictum est, cly-
peum esse salvum; ut etiam in vulneris dolore
æquo animo cum laude moreretur?* Phocionis 6
verò [i] mortem legentes vix a lacrymis tem-
peramus; quis enim tam duro est animo,
ut viri virtute non moveatur? qui quum
furorem populi in se concitati animadver-
teret, majorem curam adhibuit, ut amicos
suos, quàm ut se præsenti exitio liberaret;
qui quum jam damnatus ad capitale sup-
plicium duceretur, eodem vultu, eadem
animi præsentiâ incessit ad mortem, quo
ad rem gerendam electus imperator profi-
cisci solebat. Ille amicos, qui secum du-
cebantur, consolatus est, ille ad mortem
magno animo perferendam cohortatus; il-
le filium monuit, ut oblivisceretur injuria-
rum, & ignosceret Atheniensi populo sui
patris

---

a Homer. libr. 11. Odyss. & in hymn. in Herculem Leonini animi, Euripid. in Hecub. b Aristot. libr. 2. Rhetoric. cap. 8. c Suetonius in Vitâ Titi cap. 8. d Cornel. Tacit. Annal. 2. n. 73. e Suet. in Tito cap. 10. & Cornel. Tacitus libr. 2. Annal.

f Sueton. in Caligul. cap. 58. in Nerone cap 49. & in Domitiano cap. 17. g Lamprid. in Heliogabal. h Cicer de Finibus libr. 2. i Corn. Nepos, & Plutarch. in Vitâ Phocionis.

patris interfectori, & quum quidam e turba impudentiâ homo singulari in ejus faciem inspuisset, nihil est eâ contumeliâ commotus, sed conversus ad magistratum, qui ponè sequebatur, levissimis verbis rogavit, ut inposterum hominis petulantiam coërceret. Quid ergo mirum, si tanta animi magnitudo omnium, quicunque non livore, & odio laborabant, aut turbulentis concionibus concitati unâ cum populo insaniebant, fletum excitavit; si omnes boni a supplicio tanti viri oculos averterunt; si populum ipsum paulo post pœnituit sui furoris, & sibi visus est orbatus optimo parente, & acerrimo vindice libertatis, & cædis auctores exilio, aut morte mulctavit, & mortuum contra instituta Majorum in Patriâ sepelivit, & statuâ æreâ donavit; quum nos post tot sæcula ejus injustum supplicium deploremus? Tantum valet animi magnitudo, ut eos maximè nostrâ misericordiâ dignos judicemus, quorum calamitas propter virtutem minimè est miserabilis, & hos potissimùm lugeamus, qui suam mortem lugendam non censuerunt. Atque id
7 etiam in ludo gladiatorio cerni potuit; qui enim ferrum non timidè jugulo recipiebant, facilè misericordiâ populum commovebant, ut [a] Cicero, & Seneca scriptum reliquerunt; qui verò mortem reformidabant, iracundiam populi irritabant, & mori jubebantur, quia mortem refugiebant. Ideo [b] Seneca dixit; *occide, ure, verbera* (populi sunt irati voces) *quare tam timidè incurrit in ferrum? quare parum audacter occidit? quare parum libenter moritur? plagis aguntur in vulnera, & mutuos ictus nudis, & obviis pectoribus excipiunt.* Ex quo intelligi potest Euripidis artificium, qui Polyxenam inducit accepto suæ mortis nuncio non preces parantem, non hostibus supplicantem, non lacrymis, quæ feminis interdum injussæ fluunt, animum victoris mollire conantem, sed non invitam euntem obviam morti, & magno animo calcantem fortunæ injurias. Quid enim generosius oratione, qua utitur Polyxena? vetat Ulyssem vereri, ne sibi negotium facessat mortem deprecando: ait se libenter morituram, rationem reddit, cur sibi mors jucunda videatur e tanto fastigio devolutæ, & in extremum calamitatis adductæ: rogat Ulyssem, ne matri succenseat, siquid asperiùs magnitudine malorum victa dixerit, aut fecerit: rogat matrē, ne cum potentioribus pugnet, ne sibi impedimento sit morituræ: duci se jubet, & ubi venit ad locum sacrificii, habet orationem maximè accommodatam tempori: vetat se se a quoquam attingi, & non cunctanter, nec timidè præbet collum, pectusque gladio interfectoris. Alius poëta fecisset lugentem, ejulantem, ad humiles preces decurrentem, ora, crinesque lacerantem, nec quid regiæ Virgini conveniat, aspexisset, & dum miseram facit, minùs miserandam fecisset; nam miseramur indignos calamitate; indigni verò sunt magis, qui ferunt casus constanter adversos, quàm qui molliter, effeminateque se gerunt, & se malo dignos ostendunt; quia mala, quum ad ea perferenda sint nati, nesciunt tolerare.

DISSERTATIO XXIV.

Mærentes, & morituri caput obtegebant.

Cæsar desperatâ salute, ut auctor est Suetonius, togam capiti circumdedit, quidquid Plutarchus tradat ipsum caput operuisse, ne Brutum sibi necem inferentem videret. Antigonum ferunt execratum Alcyoneum filium, qui Pyrrhi hostis caput, tanquam jucundissimum spectaculum, sibi attulisset.

Sicut in homine pars nulla est, quæ possit vel dignitate, vel usu, vel præstantiâ cum capite [c] comparari; quum in eo mens, & ratio sit quasi in suo domicilio, & sede collocata; quum ex eo sentiendi vis omnis proficiscatur; sine eo vitæ officium ullum extare non possit; & sine eo momento temporis vita extinguatur; ita in capite Antiqui religonem magnam sibi constitutam putaverunt. Nam & sternutamenta, quia proficiscuntur a capite, omen habere certissimum voluerunt, & ea tanquam Deos adoraverunt, ut Xenophon libro III. de expeditione Cyri testatur, & quum [d] sacrificabant Diis albano ritu caput velabant; & quum honorem habebant magnis [e] viris, caput aperiebant; & [f] per caput jurabant; & in nuptiis flammeo [g] novæ nuptæ caput obnubebant, ex quo [h] nuptiæ sunt appellatæ; & qui aliquem occiderant, in capite interfecti, gladii cruentas maculas abstergebant, ut labem, quam animo contraxerant, averterent, ut Sophoclis Interpres in Electram scriptum reli-

[a] Cicer. Tuscul. disput. libr. 2. [b] Seneca epist. 7. [c] Plato in Timæo, & Cæl. Rhodig. libr. 20. cap. 12. [d] Tit. Livius libr. 1. [e] Plin. libr. 28. cap. 6. & Plutarch. in Quæst. Roman. [f] Hom. Iliad. 15. Virgil. Æneid. libr. 9 Ovid. libr. 3. de Ponto El. 5. vers. 68. & in Ep. Briseid. ad Achillem, Apul. Metam. libr. 3. & Juven. Satyr. 6. [g] Fest. Pomp. libr. 6. & 13. Lucan. libr. 2. & Martial. libr. 11. epigr. 79. & libr. 12. epigr. 42. [h] Varr. libr. 4. de L. L. & Vossius in Etymolog. in V. *Nupta*.

reliquit. Sed inter cetera, quæ ad capitis religionem pertinent, illud observarunt, ut quotiescumque aliquid funestum pati cogebantur, quotiescumque quippiam fœdum, triste, abominandum occurreret, veste caput [a] involverent. Hujus moris mentionem facit Euripides in Hecubâ, ubi Polyxena jam moriendi certa, mortemque non degeneri animo latura, libenterque Pyrrhi gladio, ut ad Achillis bustum immoletur, pectus præbitura, Ulyssem adhortatur, ut se ducat ad locum, ubi crudele sacrum peragendum est; his autem utitur [b] verbis:

Κόμιζ', Ὀδυσσεῦ, μ' ἀμφιθεὶς κάρα πέπλοις
Ὡς πρὶν σφαγῆναί γ' ἐκτέτηκα καρδίαν
Θρήνοισι μητρὸς, τήνδ' ἔτ' ἐκτήκω γόοις

quos versus ita in latinum sermonem verto.

Me duc, Ulysse, veste circumdans caput,
Quoniam priusquam juguler infelix piis
Caræ parentis lacrymis extabui,
Et hæc vicissim solvitur luctu meo.

Ex quibus verbis constat Polyxenam, quum ad mortem duceretur, præcepisse, ut sibi veste caput obnuberetur, quod non ex ingenio Poëtam comminisci, sed fuisse translatitium ostendemus. Ita Cæsar, quum
3 sibi jam moriendum videret, undique plagas inferentibus conjuratis, togâ caput fertur involvisse; nam licet [c] Plutarchus affirmet, tum denique Cæsarem caput operuisse, quum Brutum sibi vulnus infligentem aspexisset; ne scilicet videret eum, quem plurimum diligebat, sibi necem inferre conantem; Suetonius [d] tamen diligentissimus Auctor tradit ipsum desperatâ salute togam capiti circumdedisse, sic enim loquitur: *utque animadvertit undique se strictis pugionibus peti, togâ caput obvolvit, simul sinistrâ manu sinum ad ima crura deduxit, quò honestiùs caderet, etiam inferiore corporis parte velatâ.* Ita & Pompejus quum a Septimio, Salvio, & Achilla ad cædem raperetur, & gladii jam a percussoribus educerentur, utraque manu appræhensâ togâ faciem contexit, quod [e] Plutarchus testatur his verbis: Σεπτίμιος ὄπισθεν τῷ ξίφει διελαύνει πρῶτος, εἶτα Σάλβιος μετ' ἐκεῖνον, εἶτα Ἀχιλλᾶς ἐσπάσαντο τὰς μαχαίρας, ὁ δὲ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις τὴν τήβενναν ἐφελκυσάμενος κατὰ τοῦ προσώπου, μηδὲν εἰπὼν ἀνάξιον ἑαυτοῦ, μηδὲ ποιήσας, ἀλλὰ στενάξας μόνον, ἐνεκαρτέρησε ταῖς πληγαῖς. Ita Demosthenes [f] quum venenum sumpsis-
4 set, ne ab Archia ad Antipatrum duceretur, daturus pœnas eorum, quæ contra Macedones dixerat, & in Republicâ gesserat, & jam venis venenum concepisset, caput dicitur operuisse; & Cicero [g] quum Antonii satellites expectaret sibi necem allaturos, jacuit in lectulo capite obvoluto; donec a servis, qui moleste ferebant sibi mitissimum herum eripi a crudelissimis Inimicis trucidatum, lecticâ tolleretur. Mitto alia exempla, quæ plurima possent afferri, ne vobis injucunda copia similium exemplorum accidat, Auditores, & potius ad indagandam causam, rationemque hujusce moris accedo. Crediderim autem ideo prætendisse oculis vestem, & caput obtexisse violentâ morte perituros, ne funesto, & abominando spectaculo oculi morientium contaminarentur; solebant enim Veteres aspectum rerum, quas execrabantur, aversari. Antigonum mitissimum Re-
gem [h] ferunt, quum Alcyoneus ejus filius 5
Pyrrhi fortissimi Regis caput attulisset, & patri tanquam jucundissimum spectaculum obtulisset (quippe tum bellum gerebat Antigonus cum Pyrrho) execratum esse filii factum, & impium, & barbarum appellasse, & obvoluto capite ubertim humanis casibus illacrymasse; & quum Phocion in carcerem duceretur cicutam bibiturus, præstantissimus quisque civium, ne tale spectaculum videret, faciem veste contexisse dicitur, & ingemuisse tanti viri calamitatem, qui improborum, & consceleratorum hominum conspiratione oppressus ultimo supplicio afficiebatur, quum nulla possent inveniri præmia, nulli honores excogitari, qui rebus ejus gestis, animi magnitudine, excellentibus in Rempublicam meritis, bonitate, justitiâ singulari digni viderentur. Hujus autem viri exitus, cujus virtus, &
mors fuit simillima Socraticæ, me admonet 6
Socratis; qui quum illud mortiferum poculum hausisset, ut est in Phædone Platonis, & ipse se veste texit, & ejus Amici morientem spectare noluerunt, sed opposito pallio triste spectaculum ab oculis removerunt; qui profectò nefas arbitrabantur aspicere mortem senis immortalitate dignissimi, quicum & arctissimâ amicitiæ necessitudine, & studiis communibus, & amore philosophiæ conjungebantur; necem quippe aliquâ necessitate conjunctorum spectare piaculum crediderunt. Ideo Priamus apud Virgilium libro secundo Æneidos tantopere de Neoptolemo queritur, quòd se vidente filium suum Politen trucidarit, sic enim loquitur

At tibi pro scelere exclamat, pro talibus ausis
Dii, siqua est Cœlo pietas, quæ talia curet,
Persolvant grates dignas, & præmia reddant
Debita, qui nati coram me cernere letum
Fecisti, & patrios fœdasti funere vultus.

Nec aliâ de causâ apud Euripidem Amphi-

[a] Plato in Phædro. [b] Euripid. in Hecubâ v. 432. [c] Plutarch in Vitâ Cæsaris. [d] Suet. in ejusdem Vitâ c. 82. [e] Plutarch in Vitâ Pompeii. [f] Idem in Vitâ Demosthen. circa finem. [g] Idem in Vitâ Ciceronis. [h] Idem Plutarch. in Vitâ Pyrrhi in fine.

7 tryo [a] Lycum tyrannum orat, ut se, Megaramque prius interficiat, quàm Herculis filios; ne ipse nepotum, Megara verò filiorum crudelissimam necem videre cogatur; sic enim ait:

Μίαν δὲ νῷν δὸς χάριν, ἄναξ, ἱκνούμεθα,
Κτεῖνον με, καὶ τήνδ' ἀθλίαν, παίδων πάρος,
Ὡς μὴ τέκν' εἰσίδωμεν, ἀνόσιον θέαν,
Ψυχοῤῥαγοῦντα, καὶ καλοῦντα μητέρα,
Πατρός τε πατέρα......

qui versus ita redduntur

Rex magne, nobis unicum munus dato,
Ambo precamur; antequam pueros neces,
Me perde ferro, perde miserandam nurum;
Ne abominandum, atque impium spectaculum
Videre cogas Liberos miserâ in nece,
Avumque, matremque invocantes nomine.

Quum autem cognatorum cædem spectare nefas arbitrarentur, multo magis haud convenire existimabant quemquam suæ necis esse spectatorem; idcirco perituri velabant faciem. Crediderim etiam id fecisse, quò la-
8 crymas obtegerent, quò tristitiam vultus occultarent; sic Ulysses apud Homerum, ut fletum absconderet, qui manabat ex oculis audienti historiam belli Trojani, rerumque a se gestarum, circumdedit capiti vestem, ne convivæ suas lacrymas possent [b] intueri,

..... αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
Πορφύρεον μέγα φᾶρος ἑλὼν χερσὶ στιβαρῇσι
Κακκεφαλῆς εἴρυσσε, κάλυψε δὲ καλὰ πρόσωπα,
Αἴδετο γὰρ Φαίηκας ὑπ' ὀφρύσι δάκρυα λείβων

quæ verba sic vertimus:

Sed Laërtiades infectam murice pallam
Injecit capiti, faciemque, & lumina texit,
Quippe verebatur Phæaces, cogere: ingens
Quum dolor invitum perfundere fletibus ora.

Eadem de causâ Telemachus caput involvit, ut liberiùs flere possit; & [c] Plutarchus refert Crassum lugentem filii crudelissimam necem, & exercitus cladem, & imminens exitium, injectâ capiti veste jacuisse. Quum autem mærentibus caput, faciemque convenire operire; convenit & violentâ morte perituris, qui in maximo luctu, & mærore versantur.

DISSERTATIO XXV.

De Minervæ, aliisque Peplis.

Nonnulli existimant apud Virgilium legendum:

.... tuque o, cui prima frementem
Fudit aquam tellus magno percussa tridente

quum Varro, & Pausanias tradant Neptunum, quum tridente percussit terram, produxisse aquam; sed nihil immutandum, quidquid enim sit in certamine Neptuni cum Minervâ, in aliâ certè occasione terra a Neptuno percussa equum produxit. Mythologi Titanes a Gigantibus distinguunt, secus poëtæ. Aristoteles libellum, quo heroum tumulos epigrammatis decorabat, Peplum inscripsit; quem nonnulli negant fuisse Aristotelem Stagiritam; Peplus etiam inter opera Orphei circumfertur; sed Brontini fuisse Clemens Alexandrinus asseverat. Purpura, & Coccus parum differunt; idcirco vestem, qua Judæi Dominum nostrum induerunt, alii purpuream, alii coccineam fuisse tradunt, Salmasius fallitur, qui Chalcanthum dictum putat ἀπὸ τῆς κάλχης, quæ est purpuræ genus; quare Plinium immerito reprehendis, quòd cognationem quandam inter æs, & Chalcanthum dixerit intercedere. Ἄνθος idest flos significat colorem, *& ἀνθηρὸς idest* floridus coloratum. *Ruber color verus color propter excellentiam dicitur. Vocabulum* Pannus *unde deducatur. Græcorum decem millia trecenta millia Persarum deleverunt. Tam Græci, quàm Latini* variatum *pro* picto *accipiunt. Vestes pictæ Diis tantùm conveniebant; Romani tamen eas etiam triumphantibus tribuerunt, qui Diis æquabantur.*

EST in Euripidis Hecubâ chorus Troadum, Auditores, ubi Troades inducuntur de fortunâ suâ querentes, quæ Patriam flammis absumpserit; quòd se se domo extorres ejecerit, Asiam Europæ famulam relicturas; illud etiam in malis numerantes inducuntur, quod nondum sortitæ dominos nesciant, quò sibi sit demigrandum; ubi terrarum serviendum; quærentesque in Peloponesum sit navigandum, an in Thessaliam, an in insulam Delum, an demum Athenas. Et cetera quidem in hoc choro non sunt admodum obscura, nec indigent interprete; hi tamen versus mihi sunt explicandi, quia res cognitione dignas [d] complectuntur

Ἡ Παλλάδος ἐν πόλει

Τᾶς καλ-

[a] Euripid. in Hercule Furente v. 321. [b] Homer. Odyss. ϑ. v. 83. [c] Plutarch. in Crasso. [d] Eurip. in Hecubâ v. 466.

Τᾶς καλλιδίφρου Ἀθαναίας, ἐν κροκέῳ πέπλῳ
Ζεύξομαι ἅρματι πώλους,
Ἐν δαιδαλέαισι ποικίλλουσ' ἀνθοκρόκοισι πήναις,
Ἢ Τιτάνων γενεὰν,
Τὰν Ζεὺς ἀμφιπύρῳ κοίμιζε
Φλογμῷ Κρονίδας.

1 Quorum carminum sententiam sic elegiacis versibus exprimo

Vel pullos ego, qua surgunt Tritonidos arces,
Curribus adjungam, docta Minerva, tuis
In croceo pepla saturatam murice telam
Pingens, Dædaleâ quæ variatur acu;
Vel prolem antiquam terræ, quam Juppiter igne
Fulmineo ad Stygias victor adegit aquas.

Ad quos versus illustrandos non dicam Athenas ab Euripide jure Palladis urbem appellari, quum id sit admodum pervulgatum; nomen ipsum Athenarum declarat ejus urbis tutelam ad Minervam pertinere; eodem quippe nomine Dea, & urbs nuncupatur; Ἀθήνη Dea, Ἀθῆναι urbs dicitur. Plato in Atlantico refert, quum Dii Orbem terrarum inter se dividerent, Miner-
2 væ, & Vulcano Atticam sorte obtigisse; in Timæo tradit Minervam a Vulcano semina accepisse, quibus Atticæ incolæ procrearentur; & [a] poëtæ memoriæ prodiderunt Minervam, & Neptunum inter se contendisse, uter Atticam deberet obtinere; quum autem Dii judices consedissent, decrevisse ei esse adjudicandam, qui rem incolis utiliorem produxisset; percussisse Minervam hastâ terram, & e terrâ oleam extitisse; percussisse Neptunum, & equum esse natum; quum verò Dii equo oleam prætulissent, quòd altera pacis indicium, alter est belli, vicisse Minervam, & urbi dedisse nomen, & inposterum decreto Deorum Atticæ præfuisse. Hanc fabulam videtor respexisse Virgilius, quum [b] dixit:

..... tuque o, cui prima frementem
Fudit equum magna tellus percussa tridente,
Neptune......

Sed Varro doctissimus Romanorum tradit, quum tridente Neptunus terram percussisset, non equum, sed aquam e terrâ extitisse, cui Pausanias in Atticis assentitur, qui sic ait: Πεποίηται δὲ καὶ τὸ φυτὸν τῆς ἐλαίας Ἀθηνᾶ, καὶ κῦμα ἀναφαίνων Ποσειδῶν: hoc est: *efficta Minerva olivam creans, & fluctum maris Neptunus.* Idemque confirmat Athenis fuisse [c] puteum aquâ marinâ plenum, qui spirante Noto sonitum edat maris fluctuantis; & ait eum puteum esse monimentum certaminis, quod Minerva, Neptunusque pro obtinendâ regione, & urbe certarunt; quæ moverunt nonnullos, ut crederent in Virgilii carminibus legendum esse: 3

..... tuque o, cui prima frementem
Fudit aquam.....

Sed nemo prudens affirmarit in hoc carmine Virgilium voluisse facere mentionem certaminis, quo Neptunus victus est; hoc enim pacto Neptuno calamitatem exprobrasset, & non opem ejus imploraffet, sed iram irritasset. Non igitur certamen respexit Palladis, & Neptuni Virgilius, verùm aliud Neptuni factum, quo equum tam pulchrum, tam generosum, tam utile, & bello, & paci animans procreavit. Neptunus enim quum tridente percussisset ter- 4
ram, equum effudit; sed non eo tempore, quo cum Minervâ certavit, neque etiam in eo loco. Nam si credimus Probo grammatico, campi sunt in Thessaliâ, qui Petræi nuncupantur, in quibus locus est Petra appellatus, qui tridentis ictu equum dicitur, qui Scyphius vocatus est, edidisse; ideo nobilissimi equi a Neptuno originem deducere putabantur, quò pertinet Virgilii locus, ubi [d] poëta sic ait

Neptunique ipsâ deducat origine gentem.

Et [e] Neptuno ludi equestres dicabantur; & in [f] Illyrico, ut Festus est Auctor, in honorem Neptuni quatuor equos nono quoque anno jaciebant in mare; & [g] Neptunus Hippios idest *equestris* dicebatur; Aristophanes in nebulis

Νὴ τὸν Ποσειδῶ τουτονὶ τὸν ἵππιον

quia fuit equorum Neptunus procreator, ut apud Pausaniam [h] Pamphos vetustissimus poëta declarat hoc versu, quo Neptunum appellat Ἵππων τε δοτῆρα, νεῶν τ' ἰθυκρηδέμνων non igitur mutanda lectio virgiliani carminis, verùm ea retinenda, quam omnes habent libri. Quum autem, ut eò, unde digressa est, revertatur oratio, Athenæ clarissima urbs Minervæ esset a Diis adjudicata, vel, 5
ut alii tradunt, ab Amphictyone Rege dedicata, Athenienses præcipuos honores Minervæ habuerunt, & [i] festum, quod panathenæa vocabatur, instituerunt, quod, ut in lexico tradit Harpocration, duplex fuit; nam & magna panathenæa, & parva celebrabantur; magna quinctoquoque anno recurrebant; parva quotannis agebantur; in eo festo solemne fuit donum Minervæ con-

 secra-

[a] Ovid. Metamorph. libr. 6. fab. 2. Stat. Thebaid. libr. 12. & Aristid. in Panathenaic. & Plutarch. in Vitâ Themist. [b] Virgil. Georg. libr. 1. in princ. & Servius in hunc locum. [c] Pausan. in Atticis, sive libr. 1. [d] Virgil. Georgic. libr. 3. [e] Tit. Livius libr. 1. & Dionys. Halicarn. libr. 2. & Plutarch. in Vitâ Romul. [f] Fest. Pomp. libr. 8. [g] Pausan. in Achaicis, sive libr. 7. & in Arcadicis, sive libr. 8. [h] Idem Pausan. in Achaicis, sive libr. 7. [i] Isocrates in Panathen. Aristophan. in Nebulis, Plutarch. in Theseo, & Pericle, Pausan. libr. 8. & Suid. In V. Παναθήναια.

secrare, quod donum Poëta noster his verbis respicit:

Τᾶς καλλιδίφρου Ἀθα-
νάιας ἐν κροκέῳ πέπλῳ
Ζεύξομαι ἅρματι πώλους

Id donum fuit Peplum, quod magnis Panathenæis Minervæ dicabatur; est autem Peplum muliebre indumentum, sic enim ab [a] Hesychio describitur *ἱμάτιον, ἢ ἔνδυμα γυναικεῖον*, & a Suida *ἐςὶ δὲ πέπλος γυναικεῖον ἔνδυμα*. Peplum tamen, quod magnis Panathenæis Minervæ ferebatur, Suidas [b] affir-
6 mat fuisse velum panathenaicæ Navis *ἄρμενον τῆς παναθηναϊκῆς νεώς*: in eo Phrygio opere bellum pingebatur, quod Minerva cum Gigantibus gessit; ideo [c] ille ait

Ergo Palladiæ texuntur in ordine pugnæ,
Magna giganteis ornantur pepla trophæis,
Horrida sanguineo pinguntur prælia succo,
Additur auratâ dejectus cuspide Typho,
Qui priùs Osseis consternens æthera saxis
Æmathio celsum duplicabat vertice Olympum:

nam Minerva in bello adversùs Titanes, vel Gigantes præcipuam gloriam consequuta; quocirca [d] Horatius dixit.

Sed quid Typhæus, & validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhœchus, evulsisque truncis
Enceladus jaculator audax
Contra sonantem Palladis Ægida
Possent ruentes?.....

& [e] Suidas testatur Enceladum superatum esse, prostratumque, & solitum intexi Peplo. Euripides tamen hoc loco, quem ex-
7 plicamus, non Gigantes, verùm Titanas in Peplo, qui Minervæ dicabatur, acu pingi solitos asseverat, sic enim ait *ἡ Τιτάνων γενεὰν vel Titanum genus*. Verumtamen id parum refert, nam licet apud [f] Mythologos Titanes a Gigantibus distinguantur, tamen a poëtis confunduntur; sic Horatius quum dixisset [g]

..... scimus, ut impios
Titanas, immanemque turbam
Fulmine sustulerit caduco;

addidit:

Fratresque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo,

quod [h] fuit Gigantum proprium, non Titanum, nam Gigantes dicuntur, ut in Cœlum ascenderent, montes [i] congessisse:

Affectasse ferunt regnum cœleste gigantes,
Altaque congestos struxisse ad sidera montes,

& [l] Propertius ait:

Non ego Titanas canerem, non Ossam Olympo
Impositum, ut Cœli Pelion esset iter,

& [m] Virgilius dixit:

...... tum partu Terra nefando
Cœumque, Japetumque creat, sævumque Typhœa,
Et conjuratos Cœlum rescindere fratres

ubi, qui nominantur, partim sunt Titanes, partim Gigantes, nam [n] Cœus, & Japetus Titanes; Typhœus [o] gigas, & conjurati
Cœlum rescindere fratres. Quum autem 8
victi Gigantes in peplo pingerentur, pingebatur & victrix Minerva sublimis curru, quæ junctis pullis triumphans exprimebatur; pingebatur in eo quoque Juppiter, ut ex Plutarchi Demetrio constat. Illud etiam constat fortissimorum virorum res gestas intextas peplo Minervæ templo inferri consuevisse; ideo [p] Virgilius Messalam suum peplo vult intexere, sic quippe loquitur:

Sed magno intexens, si fas est dicere, Peplo,
Qualis Erechtheis olim portatur Athenis,
Debita quum castæ solvuntur dona Minervæ,

& Aristophanes Equitibus:

Εὐλογῆσαι βουλόμεσθα τοὺς πατέρας ἡμῶν, ὅτι
Ἄνδρες ἦσαν τῆσδε τῆς γῆς, ἄξιοι καὶ τοῦ πέπλου

quam sententiam Jambicis sic expressi

Efferre nostros laudibus volumus patres,
Quòd hac fuere Patriâ digni, & Peplo;

quòd in Peplo res heroum gestæ pingebantur. Inter [q] ceteros autem, qui Peplo intexebantur fuerunt Harmodius, & Aristogiton [r] interfectores tyranni. Idcirco Aristoteles [f] libellum, quo heroum tumulos epigrammatis decorabat, Peplum inscripsit; quem tamen [t] quidam negant fuisse Aristotelem Stagiritam, nec is titulus inventus ab Aristotele, sed Peplus inter Orphei opera circumferebatur, quem non fuisse Orphei, sed [u] Brontini vetustissimi poëtæ Clemens Alexandrinus asseverat. Peplum ve-
rò magnis Panathenæis inferri solitum, & 9
id eo festo fuisse clarissimum spectaculum Plautus [x] Mercatore testatur his verbis:

Neque nisi quinto anno quoque posse eum visere
Urbem; atque extemplo inde, ut spectavisset peplum,
Rus rursum confestim exigi solitum a patre;

& Plau-

[a] Hesych. in Lexic. [b] Suid. in V. Πέπλος. [c] Virgil. in Cyri. [d] Horat. libr. 3. Od. 4. [e] Suid. in V. Πέπλος. [f] Servius in illud Virgil. Æn. libr. 6. *Hic genus antiquum terræ, Titania pubes*, Apollodor. libr. 1. & Diodor. Sicul. libr. 5. [g] Horat. libr. 3. Od. 4. [h] Homer. Odyss. λ. Hygin. fab. 28. Apollodor. libr. 1. [i] Ovid. Metamorph. libr. 1. fab. 5. v. 152. [l] Propert. libr. 2. Eleg. 1. [m] Virg. Georg. libr. 1. [n] Diodor. Sicul. libr. 5. Bibliothec. pag. 231. [o] Pindar. Od. 1. Pyth. Hom. in hymn. in Apollinem, Hesiod. in Theogon. Strab. libr. 5. & libr. 16. Pompon. Mela libr. 1. cap. 13. & Hygin. fab. 196. [p] Virg. in Cyri. [q] Diodor. Sicul. libr. 20. pag. 757. [r] Æl. Var. Hist. l. 11. cap. 8. Arist. Rhetor. l. 2. c. 24. & Plin. l. 7. c. 23. Vid. Plutarch. in Demetr. Diod. Sic. l. 20. [f] Porphyr. apud Cæl. Rhod. l. 14. c. 18. & apud Eustathium in Hom. [t] Tzetzes in Hesiodi Opera, & Dies. [u] Clem. Alex. Strom. l. 1. [x] Plaut. In Mercator. Prolog. v. 66.

& Plautus citatus a [a] Servio, qui sic ait:

Nunquam in urbem venio. nisi, quum infertur peplum;

ubi loquitur Poëta de eo, qui rusticam vitam colit, & in urbem non migrat intentus operi rustico, nisi quum magna causa subest urbem invisendi, nimirum quum magna panathenæa celebrantur. Ex quo discas, & claritatem Panathenæorum [quæ sola possent mentes eorum sollicitare, qui abdicatâ curâ rerum urbanarum in rustico dumtaxat opere assiduè versarentur, ut in urbem venirent] & Pepli spectaculum in eâ pompâ fuisse decentissimum, quum eo tota celebritas declaretur. Magnâ quippe
10 cæremoniâ Peplum inferebatur, ut Harpocration est auctor; quatuor enim virgines generis claritate conspicuæ publicè decernebantur; ex quibus duæ eligebantur, quæ texendo Peplo præessent. Etymologici scriptor affirmat eas virgines, neque junjores fuisse septem, neque undecim annis grandiores, dictæque sunt Arrhephori, quòd auream vestem gestarent, nimirum peplum; nam ἀῤῥηφορεῖν, ut idem auctor docet, significat *auream vestem gestare*, quòd non de veste, qua illæ induebantur, sed de Peplo Minervæ accipiendum est; nam ipsæ candidâ veste utebantur, ut testatur Harpocration; quin etiam siquid auri attulissent, id referre domum non licebat, sed Minervæ sacrum habebatur. Nec Atheniensium fuit inventum Minervæ Peplum dedicare; nam [b] Homerus poëta vetustissimus inducit Hectorem Hecubæ præcipientem, ut Peplum, qui maximus, & artificiosissimè pictus videretur, Minervæ consecraret, ut eo dono Minerva delinita Trojanis opem ferret in acie laborantibus, ad quem Homeri locum Virgilius Æneidos libro primo respexit his verbis

Interea ad templum non æquæ Palladis ibant
Crinibus Iliades passis, peplumque ferebant
Suppliciter tristes, & tunsæ pectora palmis.

11 Nec Minervæ modò Peplum dicabatur, sed aliis etiam Deabus; quapropter Pausanias testatur [c] ab Eliensibus Junoni Peplum dicari, quod a sexdecim mulieribus texebatur, sic enim loquitur: πεποίηται δὲ καὶ ταῖς γυναιξὶν ἐν τῇ ἀγορᾷ οἴκημα ταῖς ἑκκαίδεκα καλουμέναις, ἔνθα τὸν πέπλον ὑφαίνουσι τῇ Ἥρᾳ: hoc est: *constructum est ædificium in foro mulieribus, quæ sexdecim appellantur, ubi Peplum Junoni texunt*; quod Peplum quinto quoque anno perficiebatur, ut tradit [d] idem: διὰ πέμπτου δὲ ὑφαίνουσιν ἔτους τῇ Ἥρᾳ πέπλον αἱ ἓξ καὶ δέκα γυναῖκες hoc est: *quinto quoque anno texunt Junoni peplum sexdecim mulieres*. Interpres autem Æschyli aliis omnibus Peplos dicari tradit, omnium simulacra indui Peplo: παρετίθεσαν γὰρ πέπλους, καὶ ἐνέδυον τὰ ἀγάλματα *apposuerunt enim peplos, & simulacra induerunt*. Quomodo autem Peplus indueretur, & quæ fuerit ejus forma, describit Eustathius in librum decimononum Odysseæ. Quamquam Peplum, qui Minervæ inferebatur, non arbitror fuisse genus vestis; moveor autem auctoritate [e] Julii Pollucis, qui duo fuisse Peplorum genera asseverat; alterum, quod induebant, alterum, quod insternebant; & ex hoc genere fuisse dicit Peplos Minervæ: καὶ ὅτι μὲν ἐπίβλημά ἐστι τεκμήραιτ' ἄν τις ἐκ τῶν τῆς Ἀθηνᾶς πέπλων: verba sunt [f] Julii Pollucis; moveor etiam [g] Suidæ testimonio, qui Peplum fuisse confirmat Panathenaicæ navis. Color autem Pepli purpureus [h] Pau- 12
sania teste, qui sic ait: κεῖται δὲ καὶ στέφανος χρυσοῦς, καὶ πέπλος πορφύρους: Νέρωνος ταῦτα ἀναθήματα; hoc est: *posita est & corona ex auro, & peplus purpureus, hæc autem Neronis donaria*. Sed Pausanias de Peplo loquitur Argivæ Junoni dedicato; nec Isidorus quidem, qui libro decimonono capite vigesimoquinto Peplum esse tradidit pallium matronarum purpurâ signatum, satis probat Peplum, quod magnis Panathenæis Minervæ dicabatur, fuisse purpureũ; quocirca melius id Virgilii [i] testimonio confirmatur, qui de hoc ipso Minervæ Peplo loquens ait:

Horrida sanguineo pinguntur prœlia succo.

Quo constituto intelligi potest, cur [l] Poëta noster dixerit:

Ἐν δαιδαλέαισι, ποικίλλουσ' ἀνθοκρόκοισι, πήναις;

In telâ croceo colore pingens,

Croceus enim color parum distat a purpureo; nam licet purpura, & coccus inter se
discrepent, nam coccus ex [m] grano Ilicis 13
aquifoliæ, purpura autem [n] e succo, qui in conchylii faucibus invenitur, conficitur; tamen non adeo dissimilis coccus purpuræ, ideo Plinius de buccino, quo purpureo colore vestes inficiuntur [o] dixit. *Pelagio admodum alligatur, nimiæque ejus nigritiæ dat austeritatem illam, nitoremque, qui quæritur, cocci*: en in purpurâ desiderabatur austeritas, & nitor cocci. Præcipuè verò galaticus coccus, qui præstantissimus, ad purpureum colorem dicitur proximè accessisse; quapropter ob similitudinem cocci, & purpuræ coccus pro purpurâ interdum usurpatur; itaque non mirum, est, si vestem, qua Judæi per ludibrium Dominum nostrum

 indue-

[a] Serv. in Æneid. libr. 1. ad illud: *Crinibus Iliades passis, peplumque ferebant*. [b] Homer. Il. ζ. v. 271. [c] Pausan. Eliacor. 2. sive libr. 6. [d] Idem Pausan. Eliac. 1. sive libr. 5. [e] Jul. Poll. libr. 7. cap. 13. [f] Idem Jul. Poll. ibid. [g] Suid. in Voce Πέπλος.

[h] Pausanias in Corinthiacis, sive libr. 2. [i] Virg. in Cyri. [l] Euripid. in Hecubâ v. 470. [m] Plin. libr. 16. cap. 8. [n] Plin. libr. 9. cap. 36. [o] Idem l. 9. cap. 38.

induerunt, alii coccineam, alii purpuream fuisse tradiderunt. Purpureum autem Peplum Minervæ extitisse, vel ex hoc [a] Euripidis loco colligi potest. Euripides id Ἀνθόκροκον vocat his verbis:

..... ἀνθροκρόκοισι πήναις.

14 Ἄνθος, quod vocabulum *florem* signat, interdum sumitur pro *colore*. Citatur a Salmasio hujus rei testis Democritus, non ille philosophus nobilissimus, sed auctor quidam, qui de tingendâ purpurâ scripsit, qui vocem Ἄνθος pro *colore* usurpavit his verbis. Ἔστι δὲ τῆς Γαλατίας σκώληξ, καὶ τὸ τῆς Ἀχαΐας ἄνθος, ὃ καλοῦσι λάκχαν, καὶ τὸ τῆς Συρίας, ὃ καλοῦσι ῥίζιον: hoc est: *est autem & Galatiæ vermis, & Achajæ flos* (idest color) *quem laccham vocant, & Syriacus, quem radiculam nuncupant*; ubi *flos Achajæ* est *color Achaicus*, videlicet *Anchusa*; quin etiam Chalcanthum Salmasius dictum putat ἀπὸ τῆς κάλχης quæ est purpuræ genus colore cæruleo, & ἀπὸ τοῦ ἄνθους *a flore*, quasi color τῆς κάλχης quia Chalcanthum est cæruleum. Quamquam in hac re fortasse fallitur Salmasius, veriusque Plinius a cognatione æris existimat appellatum, quasi *florem æris*; quum ex Chalcantho Cyprio vehementissimo calore liquefacto, & excocto existat æs purissimum, pulcherrimumque, quod Salmasius ignoravit, & ideo Plinium [b] reprehendit, quod cognationem quamdam inter æs, & Chalcanthum dixerit intercedere. Illud aper-
15 tiùs probat Ἄνθος Græcis interdum *colorem* appellari Ἀνθηρὸν significat *floridum*; Hesychius doctissimus grammaticorum ἀνθηρὸν tradit Sandaracham dici; credo, quia Sandarachæ ruber est color; ruber autem color propter excellentiam verus color nuncupatur, Hesychio teste, qui in voce Cinnabari dixit. Κιννάβαρι εἶδος χρώματος ἀληθινοῦ hoc est, *Cinnabari genus veri coloris*, nimirum rubri; Sandarachæ igitur nomen Ἀνθηροῦ putavit convenire, quia Sandarachæ verus est color, quum sit idem Ἀνθηρὸν idest *floridum*, & *coloratum*. Sed clariùs idem Auctor declarat Ἀνθηρὸν pro colorato interdum usurpari, ubi sic ait. Ἀνθινὸν, Ἀνθηρὸν, Βάπτον *floridum, tinctum, & coloratum*; & ubi sic loquitur. Ἄνθη τὰ χρώματα hoc est *colores flores* appellantur; & Plinius, qui de pretioso illo, quo purpuræ expetebantur, colore sic [c] ait; *sed purpuræ florem illum tingendis expetitum vestibus in mediis habent faucibus*. Et meritò sanè colores florum ap-
16 pellatione donantur; nusquam enim in universâ naturâ major colorum luxuria, quàm in floribus, non in herbis, non in plantis non in animalibus, non in gemmis, non in nubibus, quum a Sole colorantur, non in ipsâ [d] Iride, quæ

Mille trahit varios adverso Sole colores

ea species, ea varietas, ea colorum pulchritudo, quæ in floribus cernitur; quam nec ars ulla æmulari, nec ullius ingenium mirari satis, nec eloquium numero queat comprehendere. Quum igitur Ἄνθος idest *flos* colorem significet, & purpureus color inter omnes obtineat principatum, quid enim pretiosius, quàm succus ille, ut [e] ait Plinius, *nigrantis rosæ colore sublucens*, qui tantò ceteris præstitit, ut reliqui privatorum vestibus, hic solus Regum dicaretur; meritò floris nomine purpura intelligitur. Nam si ruber verus color, & Sandarachi, quia rubra est, flos dicitur, ut jam probavimus, quanto magis floris nomine purpura indicabitur, quæ in hoc genere coloris præstat? Ἀνθόκροκον igitur Euripidi Minervæ Peplum appellatur, & hoc nomine purpureum signatur. Πήνη autem, quia in hoc loco voce Euripides utitur, significat tex- 17
tum, Hesychio [f] teste, qui sic ait. Πῆνος ὕφασμα idest Πῆνος *textum*, a qua voce derivari pannum [g] putant, nam Πῆνος doricâ dialecto Πᾶνος dicitur, & ex eâ voce *pannus* deducitur; etiam coma textilis, quæ latinè dicitur capillamentum, Πῆνος nuncupatur, & omnis coma. Quapropter Thebis legitur hoc epigramma:

Πῆνος μὲν γενετῆρες, ἐπεὶ γέρας ἐστὶ θανόντων,
Κείραντες κλάιεσκον ἀναισθήτῳ ἐπὶ τύμβῳ

hoc est:

In tumulo flentes, quod honos hic luce carentum est,
Et pater, & genitrix deposuere comam.

Propiè autem Euripides de Minervæ Peplo texendo loquens utitur verbo Ποικίλλειν quod est *Variare*; nam quum Peplum esset acu pictum, vel texturâ, meritò Ποικίλλεσθαι dicitur, quum Hesychio [h] teste quidquid est ornatum, Πεποικιλμένον dici possit; sic enim loquitur Πεποικιλμένα τὰ κεκαλλωπισμένα, & Etymologicum magnum asseveret Ποικίλον significare id, quod est artificiosè elaboratum; sed præcipuè quæ picturâ decorabantur, Ποικίλα sunt dicta. Quapropter porticus
Pœcile, cujus apud Auctores mentio est 18
frequentissima, quæ Athenis visebatur, non aliâ de [i] causâ est ita appellata, quàm quia in eâ pictum esset quidquid ferè memorabile gessissent Athenienses usque ad [l] pugnam Marathoniam, qua a decem Atheniensium millibus trecenta Persarum millia fusa, fugataque sunt, & propemodum occi-

[a] Euripid. in Hecubâ v. 471. [b] Plin. libr. 34. cap. 12. [c] Plin libr. 9. cap. 36. [d] Virgil. Æneid. libr. 5. [e] Plin. libr. 9. cap. 36. [f] Hesych. in Lex. [g] Varro libr. 4. de L. L. [h] Hesychius in Lexico.

[i] Pausan. in Atticis, sive libr. 1. [l] Val. Maxim. libr. 5. cap. 3. in externis n. 3. licet Cornel. Nep. in Vitâ Milciad. tradat centum millia peditum, & equitum decem millia fuisse in exercitu Persarum

occidione deleta, quod Atheniensium facinus ultimum fuit eorum, quibus Pœcile porticus erat variata. Sed & aliæ porticus, quæ picturis erant insignitæ, Pœcilæ dicebantur; docet [a] Pausanias in Eliacis prope lucum Altim fuisse porticum, quæ Pœcile vocaretur, quia antiquitus picturis decorabatur; quæ postea longinquitate temporis exoleverunt; ex quibus constat Porticum Ποικίλην idest *variam* nihil aliud signare, quàm pictam. Imitantur & Latini id loquendi genus; quapropter Catullus elegantissimus poëtarum de veste, in qua heroum res gestæ intextæ miro artificio visebantur sic [b] loquitur:

Hæc vestis priscis hominum variata figuris
Heroum mirâ virtutes indicat arte,

variatam dixit *pictam*, Græci πεποικιλμένην di-
19 cerent. Fuit autem Peplorum proprium πεποικίλθαι idest *variari, pingi*; ideo Philostratus libro primo de Vitâ Apollonii dixit: τὰ τῶν πέπλων ποικίλματα; sic enim loquitur τὰ δὲ ποικίλματα τῶν πέπλων ἐκ τῶν ἑλληνικῶν σφισιν ἥκει λόγων Ἀνδρομέδας, καὶ Ἀμυμώνης: *picturæ verò peplorum ex græcis fabulis ipsis venerunt Andromedæ, & Amymonæ*, & Plato in Eutyphrone. Καὶ δὴ καὶ τοῖς μεγάλοις Παναθηναίοις ὁ πέπλος μεστὸς τῶν τοιούτων ποικιλμάτων ἀνάγεται εἰς τὴν ἀκρόπολιν hoc est: *quapropter & magnis Panathenæis Peplus plenus hujusmodi picturis in arcem adducitur*, ideo [c] Homerus ait

Ἔνθ' ἔσαν οἱ πέπλοι παμποίκιλοι ἔργα γυναικῶν
Femineæ labor artis ubi depicta fuerunt
Pepla.....

& libro quinto Iliados Pallas arma sumptura pictum peplum [d] deponit

Αὐτὰρ Ἀθηναίη κούρη Διὸς Αἰγιόχοιο
Πέπλον μὲν κατέχευεν ἑανὸν πατρὸς ἐπ' οὔδει
Ποικίλον, ὅν ῥ' αὐτὴ ποιήσατο, καὶ κάμε χερσίν,
Ἡ δὲ χιτῶν' ἐνδῦσα Διὸς νεφεληγερέταο
Τεύχεσιν ἐς πόλεμον θωρήσσετο δακρυόεντα

quos versus ita vertimus.

Filia magna Jovis, qui concutit Ægida, Pallas
Pictum molle peplum posuit genitoris in æde,
Ipsa suis manibus mirâ quod fecerat arte,
Sævaque nubiferi sumpto thorace parentis
Ad pugnam sese, lacrymandaque bella parabat;

Et apud Nonnum libro quadragesimo primo Harmonie texit Minervæ peplum, in quo mirabili arte & terram in medio pendentem aëre, & elementa circumplexum Cœlum astris distinctum, & illuminatum, & mare quod se se in terræ sinus infundit, & fluvios, qui undique alluunt ipsam, atque fecundant, Oceanum cunctos terrarum tractus ambientem. Omnino autem viden-
20 tur vestes pictæ, & præcipuè Pepli Deabus, & maximè omnium Minervæ convenire. Quapropter [e] Demetrio, qui ab excidio urbium Poliorcetes est appellatus, vitio verterunt [f] Antiqui, quod chlamydem sibi texendam curaverat, in qua mirabili artificio Mundus universus cum sideribus, & elementis exprimebatur; quod opus multorum annorum vertente Demetrii fortunâ relictū est imperfectum; tantæque superbiæ visum est hujusmodi vestem gestare, ut nemo ex Macedoniæ Regibus, quamvis multi extiterint suapte naturâ superbissimi, & rerum gestarum gloriâ, & potentiâ tumidi, sit ausus eo artificio pictam vestem gestare; quia magis Deo, Deæve, quàm homini convenire videbatur; Romani tamen pictas vestes etiam hominibus tribuebant, sed triumphantibus, quo tempore victores Diis æquabantur.

DISSERTATIO XXVI.

Misericordia excitatur pulchritudine; & quum quis bonis omnino caruit, vel magnâ felicitate spoliatus est.

Fletus magis est hominis proprius, quàm risus. Ridens natus est Zoroaster. Multi perpetuò fletu contabuerunt. Omnis mulierum felicitas in nuptiis posita est. Valerianum Imperatorem captum a Persarum Rege Sapore filius redimere neglexit. In os mortui Crassi liquefactum aurum Parthi infuderunt avaritiam exprobrantes. Pompejus ab Ægypti Rege, cujus tutelam gerebat, obtruncatus est. Hyperides Phrynen defendens, quum parum proficeret, nudavit illius pectus, quo judices moti eam absolverunt. Maximum interfecti pulchritudo populum Romanum ad misericordiam commovit.

Nescio qua de causâ fieri dicam, Auditores, ut sit quædam nobis flendi voluptas, & dulcedo lacrymarum; nec tam, ut Homerus affirmat, celeriter nos fletus, quàm risus capiat satias, credo, quia nascimur ad fletum, quum flentes nascamur; risus [a] autem est adventitius, quum post natalem quadragesimo demum die contingat, certè plures reperiuntur, qui nunquam lugendi finem fecerint, quàm qui totâ vitâ riserint; nam si credere [b] li- 1
bet Democritum risisse semper, quum de rebus

[a] Pausan. Eliacor. 1. sive libr. 5. [b] Catull. in Nupt. Pelei, & Thetid. [c] Homer. Iliad. ζ v. 289. [d] Idem Homer. Iliad ε v. 733. [e] Diodor. Siculus libr. 20. p. 780. [f] Plutarch. in Demetr. [g] Plin.

[a] libr. 7. in procem. [b] Seneca libr. 2. de Irâ c. 10. & de Tranquillitate cap. 15. Ælian. Var. Histor. libr. 4. cap. 20. & Juvenal. Sat. 10.

rebus humanis cogitaret, huic opponemus Heraclitum, qui [a] nunquam fletu dicitur destitisse. Nemo præterea memoratur, qui nunquam ridere desierit; nec ille [b] quidem Zoroaster, qui simul atque est in lucem editus, risit; at quàm multi dicuntur perpetuis lacrymis contabuisse? Nioben poëtæ [c] ferunt septem amissis filiis, totidemque filiabus in sempiternum luctum incidisse, ac ne quidem mutatam in lapidem lacrymis temperasse: Ægeriam, quum [d] ingentem vim lacrymarum profudisset, in fontem esse conversam: Biblidem ex perpetuo luctu aquam fluentem esse factam: Cyanen eadem de causâ in stagnum sui nominis esse tenuatam: sorores [e] Phaëtontis, quum fratrem fulmine interemptum lugerent, nec fletibus modum ponerent, miseratione Deorum in arborum migrasse naturam, quæ pro lacry-
2 mis electrum profundant. Quibus fabulis nihil aliud poëtæ notare voluerunt, quàm harum inconsolabilem dolorem, & fletum nunquam desinentem; & ideo feminas, non viros in fontes, & stagna transfiguratas esse tradiderunt; quia feminæ sunt ad fletum propensiores, quàm viri. Sed quid opus est a fabulis poëtarum exempla petere perpetuo fletu contabescentium, quum eadem ab historiâ suppeditentur? Octavia Augusti [f] soror, quum Marcellum filium eximiæ spei adolescentem, & regendo Orbis terrarum imperio destinatum amisisset, nunquam cessavit a fletu, nullas consolantium voces admisit, iacuit in squallore, semper solitudine, & tenebris delectata est. Verumtamen minùs mirandum est dolorem esse tam contumacem, & diuturniorem voluptate, quum vita hominum referta sit miseriis, & Mortales Homerus ærumnosos appellet; illud mirandum dolori inesse præcipuam voluptatem. Misericordia [g] est dolor quidam ex alienâ calamitate susceptus; quantâ autem voluptate perfundamur, quum misericordiâ commovemur, scena declarat; neque enim minùs tragœdiâ, quàm comœdiâ delectamur; quum comœdia lætitiâ redundet, & risu scateat; tragœdia verò tristes heroum casus referendo miseratione spectatorum animos compleat; idcirco præcipua virtus tragicorum poëtarum videtur esse apposite dicere ad misericordiam concitandam. Quam virtutem [h] Euripidem inprimis esse assequutum in Polyxenæ sacrificio describendo, sermone, quem nuperrimè habuimus, probabamus, & in præsentiâ maximè probabimus. Et hesterno quidem die diximus Polyxenæ morem, qui ab Euripide generosus, ingenuus, plenus indolis regiæ, dignus priore 3
fortunâ, indignus præsenti calamitate inducitur, ad movendam misericordiam maximè pertinere; quum ita sit natura comparatum, ut propter miserias virtute præditorum, non vitiis, misericordiâ afficiamur; hodierno die & reliqua, quæ spectant eodem, notabimus. Miserandum est igitur vel bonis omnino caruisse, vel spoliatum esse magnâ felicitate; ideo Aristoteles Rhetoricorum libro secundo capite octavo dixit esse miserabile: ἢ μηδὲν γεγενῆσθαι ἀγαθὸν, ἢ γενομένων μὴ εἶναι ἀπόλαυσιν: *vel nihil boni contigisse, vel his, quæ contigerunt, frui non potuisse.* Hæc autem utraque apud Euripidem Polyxena deflet; deflet enim se bonis caruisse, quum queritur sibi nuptias non [i] contigisse

Ἄνυμφος, ἀνυμέναιος, ὧν μ' ἐχρῆν τυχεῖν

hoc est:

Expersque sponsi, expersque conjugii occidam,
Quæ me decebat consequi.....

queritur bonum sibi defuisse, quo alia omnia bona feminarum videntur contineri. Siquidem Euripides verè dixit:

Ἀλλ' ἐς τοσοῦτον ἥκεθ' ὥστ' ὀρθουμένης
Εὐνῆς γυναῖκες πάντ' ἔχειν νομίζετε

hoc est:

Sed eo venitis, ut maritalis thori
Feliciter fluente fortunâ omnia
Habere vos putetis.....

Nimirum mulieri, cui fortunatæ nuptiæ contigerunt, omnia videntur contigisse, 4
quasi in nuptiis omnis mulierum felicitas comprehendatur; eadem quereia est apud Sophoclem Electræ, quæ sic ait

...... ὃν ἔγωγ' ἀκάματα
προσμένουσ' ἄτεκνος
τάλαιν' ἀνύμφευτος αἰὲν οἰχνῶ

quam sententiam Jambicis utcumque repræsentavi

Quem misera non defessa dum maneo, viri,
Et dulcium expers Liberûm semper vagor;

& in eadem tragœdiâ Sophocles inducit Electram dicentem Chrysothemidi sorori; debere eam vivo Ægistho, & Clytemnestrâ matre spem omnem abjicere fortunæ melioris; quum nunquam sperare possit, ut Ægistho, & matre salvis nuptias consequatur; perinde, ac si femina sine nuptiis fortunata esse non possit; & in Oedipo Tyranno Oedipum facit miserantem sortem filiarum, quòd nemo propter patris infamiam sit eas ducturus uxores; necesse autem sit ipsas perire sine prole, & expertes nuptiarum χέρσους φθαρῆναι, κἀγάμους ὑμᾶς χρεών

[a] Senec. de Irâ libr. 2 cap. 10 & de Tranquill. cap. 15 [b] Plin libr. 4 cap 16. [c] Propert. libr. 2 El. 20. Ovid. Metam. libr. 6. fab. 4. Cicer. Tuscul. Quæst. libr. 3. & Hygin. fab. 9. [d] Ovid. Fastor. libr. 3. & Metamorph. libr. 15. v. 546. [e] Ovid. Metam libr. 2. fab. 3. [f] Sen de Consol. ad Marciam cap. 2. [g] Aristot. Rhetoric. libr. 2. cap. 8. [h] Eurip. in Hecubâ. [i] Idem ibid. v. 416.

χηρεύειν; ubi feminas, quæ nuptiis caruerunt,
appellat χέρσους, quo nomine significatur tel-
lus, quæ nec arboribus consita est, nec a-
ratro proscinditur, nec ligonibus foditur,
sed longo intervallo culturâ destituta squal-
let; nam sicut ea nulli rei est, ita puella
expers nuptiarum prorsus inutilis, prorsus
nullius pretii esse censetur. Quum autem
tantum feminis bonum, conjugium habea-
tur, maximè spectat ad misericordiam con-
ciliandam oratio Polyxenæ se caruisse con-
jugii bonis affirmantis; quum longè le-
vioribus bonis caruisse miserandum videa-
tur. Apud Virgilium mater Euryali, filii
5 misereretur, quod ipsa non potuerit filio adesse
se morienti, non potuerit mortui [a] funus
procurare:

.... nec te, tua funera mater
Produxi, pressive oculos, aut vulnera lavi
Veste tegens....

& [b] Propertius Pæti casum miserabilem pu-
tat, quòd

..... mater non justa piæ dare debita terræ,
Nec pote cognatos inter humare rogos;

& [c] Tibullus magis existimat suam mor-
tem deplorandam, quòd abest a suis quàm
longissimè:

.... non hic mihi mater,
Quæ legat in mæstos ossa perusta sinus
Non soror, assyrios cineri quæ dedat odores,
Et fleat effusis ante sepulcra comis.

Quanto igitur majus bonum conjugium,
quàm sepultura, quàm longè bona, quibus
viventes perfruuntur, iis, quæ post mor-
tem contingunt, antecellunt, tanto Poly-
xenæ, quàm aliorum miserabilior oratio est.
Neque verò solùm se se affirmat Polyxena
magnis bonis caruisse, sed etiam magnâ fe-
licitate spoliatam esse; qui locus est al-
ter, quo, auctore [d] Aristotele, misericor-
dia commovetur. Affirmat enim se fuisse
filiam Regis, qui Phrygibus imperarit, a
multis Regibus expetitam, qui beati sibi
viderentur, si ejus nuptias consequi potuis-
sent; fuisse dominam Trojanorum, suspi-
ciendam virginibus, & mulieribus, & a
Diis immortalibus non felicitate, sed im-
mortalitate superatam; nunc eo miseria-
rum esse redactam, ut servire servitutem co-
geretur; quo quid dici miserabilius potest?
Nam quanto est altius fastigium, ex quo de-
voluti sumus, quanto est humilior, sordidior-
que fortuna, in quam recidimus, tanto su-
mus miserabiliores; nihil autem subli-
mius regali fortunâ, nihil humilius, abje-
ctiusque conditione servili; nihil igitur mi-
serabilius Polyxenâ, quæ Regum fastigium
cum miserrimâ servitute commutavit. Et
sanè [e] cui non excutit lacrymas Valeriani
Augusti casus, qui Orbis terrarum impe- 6
rio potitus, adversus Persas lacrymabili
bello suscepto, acceptâ magnâ clade a su-
perbissimo Rege Persarum Sapore captus in
vinculis ætatem exegit, in durissimâ servi-
tute consenuit, a qua sola illum mors vin-
dicavit; quum filius Romæ relictus Impe-
rii successor per summam socordiam, atque
ignaviam Imperii opibus illuderet; nec ul-
ciscendi patris, nec Romanæ majestatis as-
serendæ ullam susciperet cogitationem.
Tot Romani cum Imperatore Valeriano
capti sunt, & apud eundem hostem servie-
runt; nullius miseriâ tantum, quantum
Valeriani calamitate commovemur; quia
ex altissimo fortunæ culmine dejectus est
Valerianus. Idem dici potest de Crasso, &
de Magno Pompejo, quorum alter in ho-
stium [f] venit potestatem, & ab iis crudelis-
simè est trucidatus, & etiam post mortem
ludibrio habitus; quum in ejus [g] os mor-
tui aurum liquefactum Parthi infunderent,
avaritiam Crasso exprobrantes, quasi eo li-
quore mortuum vellent satiare, quem vi-
vus sitiverat; alter, quum [h] ad Ægypti Re-
gem, cujus tutelam gerebat, confugisset,
perfidiosissimè est obtruncatus; quis non in-
gemit casibus tantorum virorum? & tamen
multi, qui cum Crasso, Pompejoque mi-
litarunt, eandem fortunam subierunt, &
aut in hostium venerunt potestatem, aut mi-
serabili morte occiderunt; nemo tamen
eorum tantâ miseratione, quantâ Crassus,
aut Pompejus, dignus videtur; quia uter-
que ex altissimo gradu dignitatis est devo-
lutus. Commemoratio igitur prioris ex-
cellentissimæ fortunæ, qua Polyxena utitur, 7
pertinet ad misericordiam commovendam;
eodem quoque spectat, & mentio pulchri-
tudinis, qua Polyxena dicitur præstitisse;
sic enim describitur ab [i] Euripide præbens
collum, pectusque pulcherrimum gladio
sacerdotis

Ἡ δ' ὡς τόδ' εἰσήκουσε δεσποτῶν ἔπος,
Λαβοῦσα πέπλους ἐξ ἄκρας ἐπωμίδος
Ἔρρηξε λαγόνας ἐς μέσον παρ' ὀμφαλὸν,
Μαστούς τ' ἔδειξε, στέρναθ' ὡς ἀγάλματος
Κάλλιστα, καὶ καθεῖσα πρὸς γαῖαν γόνυ
Ἔλεξε πάντων τλημονέστατον λόγον
Ἰδοὺ τόδ', εἰ μὲν στέρνον, ὦ νεανία,
Παίειν προθυμεῖ, παῖσον: εἰδ' ὑπ' αὐχένα
Χρῄζεις, πάρεστι λαιμὸς εὐπρεπὴς ὅδε

hoc est:

Hæc illa postquam verba dominorum audiit,
Peplum apprehensum parte, qua humeros contegit,
Adusque lateris candidi medium scidit

Juxta

[a] Virgil. Æneid. libr. 9. [b] Propert. libr. 3. El. 7. [c] Tibull. libr. 1. Eleg. 3. [d] Aristot. libr. 2. Rhetorie. cap. 8. [e] Cedrenus Compend. Histor pag. 212. Edit. Basileæ. [f] Plutarch. in Vitâ Crassi, & Plin. libr. 2. cap. 56. & Tit. Livii Epit. libr. 106. [g] Luc. Florus libr. 3. cap. 11. [h] Plutarch in Vitâ Pompeji. [i] Euripid. in Hecubâ v. 557.

Juxta umbilicum, ostendit & virgo simul
Nudas papillas, pectus & pulcherrimum,
Efficere quale Phidiæ possit manus,
Et procidens in genua maximè omnium
Miseranda verba protulit: nudum en patet,
Ferire si vis pectus, o juvenis, feri;
Sin colla mavis, ecce sacrifico lubens
Do colla cultro; quid moriaris vulnera?

8 Hyperidem [a] ferunt, quum Phrynen impietatis ream defenderet, nec satis crimen, quo accusabatur, dilueret argumentis, & quum omnes dicendo locos peragrasset, quibus vel ira judicum posset mitigari, vel misericordia commoveri, nec satis profecisset, diloricatâ veste mulieris pulcherrimæ pectus ostendit, quæ tantas in hominum pectoribus amoris flammas excitaverat, & Græciam pene totam ad insaniam adegerat. Eo spectaculo judices delimiti Phrynen, quæ manifestò tenebatur, absolverunt, & plus mulieris tacita pulchritudo valuit, quàm disertissimi Oratoris ex intimo artificio deprompta oratio; tantam vim habet ad flectendos ad misericordiam animos pulchritudo. Quod & eo tem-
9 pore maximè perspici potuit, quum Romani Imperatorem immanissimum trucidassent, & unà cum patre filium occidissent, cujus forma omnium ejus ætatis pulchritudines dicitur longè præstitisse, & præfixa hastis duorum Imperatorum capita milites Romam attulissent; Maximini [b] Junioris caput propter insignem speciem, quæ in extincto, & tabo fluente adhuc elucebat, adeo populum Romanum misericordiâ commovit, ut quantum gaudium ex crudelissimi patris cæde perceperat, tantâ tristitiâ ex interitu pulcherrimi filii afficeretur. Nihil ergo potentius formâ, quæ non minùs valuit ad misericordiam speciosissimi adolescentis, quàm ad odium horribilis Tyranni efferata crudelitas. Quo probè constituto quis non fateatur Euripidem nihil intactum reliquisse, quo misericordia erga Polyxenam posset commoveri; nam & egregiam ejus indolem describit, & in contemnendâ morte miram animi constantiam; & exaggerat commoda, quibus caruerat, & enumerat bona, quibus privata fuerat iniquitate fortunæ; & ponit ob oculos pulchritudinem eximiam, & singularem; quibus rebus ad misericordiam maximè animi adducuntur, ut & [c] Aristoteles docet, & experientiâ compertum est.

Finis Tomi Primi.

[a] Plutarch. in Vit. X. Orator. in Hyperide. [b] Jul. Capitolinus in Maximino Juniore. [c] Aristotel. Rhetoric. libr. 2. cap. 8.

APPROBATIONES

DOm. Abbas Antonius Maria Salvini complaceat attente perlegere, uti solet, præsentes Dissertationes *q. D. Benedicti de Averanis Florentini, habitas in Pisana Academia, in quibus Græcæ, Latinæque Eloquentiæ Principes explicantur, & Illustrantur*. Ad effectum recognoscendi, an in illis reperiatur aliquod S. S. Fidei orthodoxæ adversum, & bonis moribus absonum, & referat.

Dat. hac die 2. Novembris 1711.

Nicolaus de Castellanis Vic. Gen. Flor.

Illustrissime, ac Reverendissime Domine.

PRæclarum, atque insigne opus *Benedicti Averani* τοῦ μακαρίτου, doctissimas hasce, & veteris sapientiæ, eruditionis, & elegantiæ plenas Dissertationes in florentissimo Lyceo habitas quum accurate, diligenterque perlegerim, nihil in iis reperi, quod vel Christianæ religionis sanctitatem, vel bonos mores læderet; verùm omnia summa cum animi mei jucunditate percepi Romanam majestatem, & Atticum thymum redolere. Quare in publicam lucem edita multo usui studiosis bonarum artium, & eruditis viris voluptati, & admirationi fore non vanus vates auguror, & censeo. Ex ædibus meis

Idibus Aprilis A. S. CIↃ. IↃCC. XII.

Illustrissimæ Dominationis Vestræ

Obsequentiss. Famulus

Antonius Maria Salvinius.

Attenta supradicta relatione Imprimatur.

Nicolaus de Castellanis Vic. Gen. Flor.

Adm.

ADm. Rev. Pat. Magister Julius Antonius Maria Roboredo Ordinis Servorum Beatæ Mariæ Virginis Theologus Publicus in Universitate Florentina videat præsnetem Librum, cujus titulus est: *Benedicti Averanii Florentini Dissertationes habitæ in Pisana Academia, in quibus Græcæ, Latinæque Eloquentiæ Principes explicantur, & illustrantur, &c.* & referat pro Sancto Officio.

Dat. ex Ædibus Sanctæ Inquisitionis Florent. die 8. Maii.

Fr. Bernardinus Frachia de Valentia Ordin. Min. Conv. S. Franc. Vic. Gener. S. Offic. Florent.

Reverendissime Pater.

IN Dissertationibus Excellentissimi Viri *Benedicti Averani*, quas diligenter perlegi, nihil reperitur, quod Catholicæ Fidei puritatem offendat, aut bonis moribus adversetur. Hoc opus multorum Annorum studio conceptum, Elegantia summa elaboratum, varia, & perjucunda eruditione refertum, dignum est, quod in lucem prodeat, atque immortalitati consecretur.

Dat. Flor. in Conventu Divæ Annunc. Idibus Nov. Ann. 1712.

Pat. Vestræ Reverendissimæ

Obsequentissimus Famulus
Fr. Julius Antonius Maria Roboredo Ord. Serv. B. M. V. in Univers. Flor. Sac. Scr. & Controv. Lector &c.

Attenta suprascripta relatione

Imprimatur.
Fr. Bernardinus Frachia de Valentia Ordin. Min. Conv. S. Franc. Vicar. Gener. S. Offic. Florent.

Philippus Bonarota Senat. & Audit. Regiæ Celsitudinis.

2-9-2-81